

BIHAĆKA REPUBLIKA

BIHAĆKA REPUBLIKA II

BIHAĆKA REPUBLIKA

4. XI 1 942 - 29. 11 943.

DRUGA KNJIGA

ZBORNIK DOKUMENATA

MCMLXV

Izdanje Muzeja Avnoja i Pounja u Bihaću

Odbor za pripremu edicije BIHAĆKA REPUBLIKA

Predsjednik:

KAPETANOVIČ HAJRO

Članovi:

BOKAN BRANKO
BUTORAC STIPO
DEDIČ FERID
DELIČ MUJO
DUPANOVIČ HUSEIN
GRBIČ SAJO
HAD2IABDIČ MEHO
KECMAN JOVO
NAD KOSTA
ODIČ SLAVKO
OMANOVIČ HAMDIJA
PERKOVIČ-BURZIČ IVANKA
POPOVIČ SAVA
POZDERAC HAKIJA
RED2IČ ENVER
STOJNIČ VELIMIR
TERZIČ REDŽO
TURIČ MIRKO
VUNJAK ĐURO

ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE
ПРЕТСЕДНИШТВО
PRETSJEDNIŠTVO

Redakcija

HAJRO KAPETANOVIČ
SLAVKO ODIČ
SAVA POPOVIČ
HAMDIJA OMANOVIČ
ENVER RED2IČ
RED20 TERZIČ
FERID DEDIČ i
BRANKO BOKAN (urednik)

I

BIHAĆKA OPERACIJA I OFANZIVNA DEJSTVA NOV I POJ U JESEN-ZIMU 1942/43. GODINE

BR. 1

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 16. OKTOBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI BOSANSKE KRAJINE I POTREBI REORGANIZACIJE JEDINICA

OPERATIVNI STAB
NAR. OSLOB. PART. I DOBR. VOJSKE
16 oktobra 1942 god.
Na položaju

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PART.
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA JUGOSLAVIJU
— ZA DRUGA STAROG

Razmotrili smo detaljno u našem štabu opštu situaciju na oslobođenoj teritoriji Krajine i oko nje i došli smo do zaključka da smo na toj teritoriji veoma pritješnjeni, da su na njoj skupljene prevelike snage koje privlače neprijatelja, da se tolike vojne snage na ovako maloj teritoriji ne mogu ishraniti i da će sve rezerve koje su prikupljene biti potrošene ža mjesec dana. Isto tako došli smo do sigurnog zaključka da ćemo najsigurnije izgubiti oslobođenu teritoriju ako je budemo branili sa snagama koje su sve sada skupljene na njoj, čime je olakšan rad neprijatelju zbog skupljenih jedinica.

Po našem mišljenju potrebno je što prije obrazovati jednu do dvije grupe (divizije) koje će nadirati van sadanje oslobođene teritorije. Po našem mišljenju jedna grupa (divizija jedna oko tri brigade) mogla bi se obrazovati od: 2. proleterske, 3. sandžačke i 5. crnogorske brigade i ta bi grupa mogla ići preko Mrkonjić Grada — Crne Rijeke — Čemernice — Skender Vakuf — Maslovare — Borija pravac Prnjavor, na sektor Centralne Bosne. Prema svim dobivenim izvještajima sa te strane, uslovi su povoljni za dolazak naših jedinica i za djelovanje njihovo na tome terenu, a i za ishranu u sektoru Posavine Centralne Bosne.[1] Ova bi grupa mogla uspostaviti vezu sa Istočnom

[1] U toku novembra Vrhovni štab uputio je 1. proletersku diviziju u centralnu Bosnu, sa zadatkom da oživi NOP na tom terenu.

Bosnom, a i njeno djelovanje u Centralnoj Bosni povoljno bi uticalo na razvoj prilika u Istočnoj Bosni. Toj grupi mi bi dodali izvjesnu grupu odgovornih drugova i partizana koji poznaju teren i prilike u Centralnoj Bosni i koji bi tu grupu povezali sa našim Proleterskim bataljonom, koji djeluje u okolini Prnjavora i u Posavini. Za zaštitu oslobođene teritorije prema Jajcu i Vakufu, za vezu između nas i grupe koja bi išla u Centralnu Bosnu kao i zaštitu njenog zaleđa, trebala bi da ostane 4-ta crnogorska brigada sa snagama 3 kraj. odreda.

Za privremenu zaštitu sektora oko Mrkonjić Grada i Ključa mogle bi privremeno ostati 1. proleterska i jedna krajiška brigada i novoformirana polubrigada od snaga 6. krajiškog odreda. Djelatnošću grupe u Centralnoj Bosni brzo bi se obratila pažnja neprijatelja na taj kraj i rasteretila bi se teritorija Mrkonjić Grad — Ključ, tako da bi se jedna brigada mogla brzo osloboditi. Po našem mišljenju pogrešno bi bilo sada aktivizirati sektor Manjače iz razloga što je to. pust — pasivan kraj sa stanovništvom neprijateljski raspoloženim prema nama i što neprijatelj nikako nas ne bi trpio na tom sektoru s obzirom na Banju Luku.

Po našem mišljenju dolazi u obzir likvidacija Bihaća sa neposrednom okolinom (Ličkim Petrovim Selom i Cazinom). Ovo iz razloga jer je stanovništvo u njemu veoma raspoloženo za nas, što su glavne snage grada domobrani Zagorci sa svega jednom ustaškom bojnom (oko 500), što grad takoreći ništa nije utvrđen sem par bunkera i nešto manje rovova, što je bihaćki kraj bogat u žitu i kukuruzu, što bi vojnički plijen u gradu bio veliki (oružje, municija, uniforme i obuća) i što je opšte raspoloženje kod svih krajiških i ličkih jedinica za napad na taj grad i što se taj grad može držati braneći uglavnom svega jedan pravac prema Krupi — koja bi odmah došla u obzir za likvidaciju. Likvidacijom Bihaća otvaraju nam se velike mogućnosti, a i Stvara se solidna veza sa snagama Like, Banije i Korduna, što je od velike važnosti. Na taj bi se način stvorila mogućnost operacija sa kombinovanim snagama u slivu Kupe i njenih desnih pritoka sa naslonom na masiv Kapele i Plješevice u krajeve koji su bogati hranom.

Najvažniji razlog koji nas rukovodi da predložimo odlazak u Centralnu Bosnu i nadiranje ka Baniji i Kordunu jeste što bi na taj način preuzeli inicijativu u svoje ruke, razvukli neprijatelja na više strana i što bi mu na taj način poremetili njegove ofanzivne namjere na našu oslobođenu teritoriju.

Sadanja situacija na sektoru oko Ključa slijedeća je: 3-ća krajiška brigada štiti od pravca SanSki Most — Vrhpolje i omogućava berbu kukuruza, Prva proleterska brigada sa snagama Krajiške polubrigade krenula je pravcem Klokotovac — Sitnica sa zadatkom zaštite ovog sektora od Banja Luke, čišćenja Sitnice .i hvatanja veze s našim snagama u Mrkonjić Gradu. Poljoprivredna udarna brigada već je u radu berbe kukuruza i ostale ljetine. Rušenje komunikacija nastavlja se, a pogotovu Klokotovca.

Neprijateljski gubici u borbama zadnjih dana oko Ključa, prema provjerenim podacima, iznose oko 300 mrtvih — većinom Njemaca i ustaša, među kojima je veliki broj oficira, i isto toliki broj i ranjenih. Uništen je jedan tenk od 32 tone i dva kamiona, zaplijenjen je jedan pun kamion sanitetskog materijala sa najmodernijim hirurškim instrumentima. Od oružja zaplijenjeno je 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, oko 60 karabina, io.000 metaka, uništen jedan neprijateljski top 75 mm na tenku i dva teška mitraljeza. Naši gubici 10 mrtvih i 20 lakše ranjenih.

Po dobivenom izvještaju od Komande područja Bos. Petrovac vidi se da su ustanovljene i instalirane mnoge ustanove u tom gradu i to od V.Š. Mi smo mišljenja da ne bi trebalo ni jedna ustanova da postoji u Petrovcu jer to privlači pažnju neprijatelja koji smatra da je Petrovac naš centar i naše glavno sjedište, te tako i na taj sektor i upravlja svoje jače ofanzive

Mi smo mišljenja da još **nismo u mogućnosti da svoje centre** stvaramo u oslobođenim gradovima. Naš **štab je** budno **pratio razvoj** situacije oko Ključa **i** imao je sve vrijeme situaciju **u svojoj ruci,** dobivao redovno izvještaje **i** nije uopšte bilo razloga nekoj **nervozi, jer su bile** na raspoloženju čak i rezervne snage. Prva krajiška brigada **povukla** se **po** naređenju o. štaba, a nije **se** neodgovorno izvukla iz borbe **kako je to** drug Arso napisao nama. Ova brigada je naša najbolja jedinica **koja je u** neprekidnim borbama već dva i **po** mjeseca i pretrpjela je **velike gubitke tako** da je prepolovljena a mi **smo** smatrali da je neophodno **potrebno** da se ona povuče radi popune i reorganizacije pošto je veliki dio komandnog kadra izginuo.

Molimo da nam po svim gore navedenim pitanjima što prije odgovorite, a isto tako po svim pitanjima koje vam je sigurno drug Arso izložio.

Uz drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU 1

Zamjenik kta	**Načelnik štaba**	Komandant
S. Rodić	**Branko Poljanac**	**Košta**

Za odgovorne na sektoru **oko Ključa postavljeni** su drugovi **Slavko** i Branko, članovi ovog Operativnog **štaba.**

BR. 2

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17. OKTOBRA 1942. GOD. NA SVEČANOSTI PRILIKOM PREDAJE ZASTAVA 2. PROLETERSKOJ BRIGADI[1]

Drugovi i drugarice, **borci, komandiri, komandanti** i politički **komesari** Druge proleterske narodno-**oslobodilačke udarne** brigade! Nosim vam **pozdrav** Vrhovnog štaba i zahvalnost **za vašu junačku borbu, za** vaše junačko **držanje** u dosadašnjim borbama!

Drugovi i drugarice! Povodom današnje svečanosti predaje zastava vašim bataljonima htio bih da vam kažem nekoliko riječi.[2] U prvom **redu,** drugovi, vi ste u dosadašnjim bojevima **pokazali** da nosite časno ovu veliku zastavu, zastavu pobjede, zastavu **bolje** budućnosti. Borili ste se protiv **okupatora** i izdajnika naroda Srbije, **borili ste se u** Istočnoj Bosni, borili ste **se** u kamenitoj Crnoj Gori i kamenitoj Hercegovini, **a** danas se, evo, nalazite na teritoriji Bosne, Hercegovine i Dalmacije. **U** dosadašnjim bojevima mi smo imali velike žrtve. Odajmo poštu našim herojima koji su pali u dosadašnjim borbama. Slava im! (Brigada: „Slava **im!")** Imena palih, koji su dali svoju **krv i** svoje živote za slobodu **i** bolju **i srećniju** budućnost svojih naroda, ostaće vječito u srcima naših naroda, **u srcima** budućih pokoljenja, kao imena **boraca** za otadžbinu.

[1] Govor je prvi put štampan u „Borbi", br. 23, od 22. oktobra 1942. god. Odatle se ovde i preštampava. (Izostavljeni su naslovi koje je, pri štampanju, dodala govoru redakcija „Borbe".) U Istorijskom arhivu Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, govor je štampan na str. 106—111.

* Svečanost, na kojoj su predate brigadna i bataljonske zastave 2. proleterskoj brigadi, održana je 17. oktobra 1942. god. u Drvaru.

Drugovi i drugarice! Naša dosadašnja borba bila je veoma teška. Prošli smo kroz mnoga iskušenja, mnoge i mnoge teškoće, kao partizanski borci, kao borci proleterskih brigada. Mi imamo da se borimo ne protiv jednog, nego protiv desetine raznih neprijatelja. Kao što ste se, u Srbiji, borili protiv njemačkih okupatora, Nedićevih, Ljotićevih, Pećančevih i Mihailovićevih bandi, tako se i ovdje, na grudi Hrvata i Bosanaca, borite zajedno s njima protiv tih istih neprijatelja, koji i ovdje hoće da iskorijene naš narod, da na narodnu grbaču opet podignu ono nekoliko parazita.

Val narodnog ustanka, koji je počeo od Crne Gore i Srbije, zapljusnuo je sve krajeve naše lijepe jugoslovenske zemlje. Narodni ustanak danas bukti svom silinom u Dalmaciji, Hrvatskoj, Sloveniji i Zapadnoj Bosni. I evo ovdje, vi borci iz Sumadije, iz okoline Čačka i Užica, iz Posavine, vi ćete ovdje pokazati primjer herojstva, primjer discipline, primjer kako treba da se bori jedan borac koji se zove borac Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

Ja znam, drugovi, da vas interesira kakva je sada međunarodna situacija. Na to bih mogao da vam dam samo jedan odgovor, koji je dao i Potemkin prije nekoliko dana na moskovskom radiju. Sovjetski narod je uvidio da se bori i da će se, ako bude morao, i boriti sam do konačnog uništenja Hitlerovog fašizma i svih onih koji teže da ponovo porobe svijet. Mi bismo tome dodali da ćemo se i mi, zajedno sa Sovjetskim Savezom, boriti kao što smo se i dosad borili, sami u našoj zemlji, uprkos svim tamnim reakcionarnim silama, koje su se udružile sa okupatorom, da bi ponovo namakle jaram na vrat našem narodu. To je odgovor na pitanje o međunarodnoj situaciji.

Ali ima jedna stvar o kojoj smijemo govoriti danas sigurnije nego prije godinu dana, kada su, opijene pobjedom na evropskoj teritoriji, hitlerovske horde, zajedno sa hordama raznih satelita, išle da unište i osvoje veliku socijalističku zemlju — Sovjetski Savez. Bila su to teška vremena i iskušenja, ali u srcu naših boraca nikada nije nestajala vjera da će narodi Sovjetskog Saveza razoriti tu tobože nesavladivu Hitlerovu vojnu mašinu. Danas je Hitlerova vojna mašina na nizlaznoj stepenici. Ona je dobila najteže udarce u Sovjetskom Savezu. Herojska Crvena armija uništila je najelitnije njemačke divizije, tako da Hitler nikada više ne može nadoknaditi onu silu koju je imao u prošloj godini. Staljingrad, taj herojski grad, primjer je istrajnosti koju može dati jedan narod kao što je sovjetski narod, koji je iskusio ono što mu je dala sovjetska vlast, pod vodstvom herojske Boljševičke partije i Staljina. Staljingrad je dao otpor kome nema primjera u historiji. Staljingrad se drži, Staljingrad će se držati; na Staljingradu, kao i na Kavkazu, Hitlerove horde dobiće drugi smrtonosni udarac, još teži nego onaj prošlogodišnji pod bedemima Moskve. To je ono što nas još više napaja uvjerenjem da ćemo mi, zajedno s narodima velikog Sovjetskog Saveza, konačno pobijediti.

Kao što'u okviru naše zemlje postoji petokolonaška klika, koja bez stida i srama, samo da zasiti svoje interese, vodi borbu protiv naroda, isto tako i na međunarodnoj areni postoji petokolonaška klika, koja onemogućava okupljanje svih onih ogromnih snaga koje su potrebne za borbu protiv fašističkih osvajača. Govori se mnogo o otvaranju drugog fronta. Neću da ulazim u to, niti da to sporim. To nije naša stvar. Ali mi vidimo činjenicu da se Sovjetski Savez bori sam, da u Engleskoj i Americi ima petokolonaških sila, koje rade iz petnih žila da se ne pomogne sovjetskom narodu u borbi. Mi znamo da oni čekaju da sovjetski narod iskrvari. Mi znamo njihove namjere. Ali, oni se ljuto varaju. I u Engleskoj, i u Americi, i u Francuskoj i u svim ostalim zemljama narod ima svoje oči.

Drugovi i drugarice! U dosadašnjoj borbi moglo se utvrditi jedno: da je i naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska pokazala nečuvene primjere izdržljivosti i herojstva. Sta je bila ona pogonska snaga koja je tjerala naš narod, naše borce da izdrže takve teškoće, a da ne pokleknu?

Prvo — mi svi u Narodno-oslobodilačkoj vojsci i čitav naš slobodoljubivi narod, koji je uz nas, osjećamo duboku neizrecivu mržnju prema neprijatelju koji je porobio našu domovinu; imamo visoku svijest da je jedini izlaz našeg naroda u odlučnoj oružanoj borbi za spas naše nezavisnosti, našeg naroda, naših golih života.

Drugo — kod naših je boraca postojala visoka svijest da se bore za pravednu stvar, za oslobođenje zemlje ispod jarma okupatora i za bolju i srećniju budućnost. Nikada se više ne može desiti da plodove borbi i žrtava naših boraca iskorišćava neko drugi, a ne oni koji su ih zaslužili — naš narod.

Treće — mi se ponosimo što smo saveznici i suborci velikog Sovjetskog Saveza u današnjoj natčovječanskoj borbi protiv najvećeg neprijatelja čovječanstva — njemačkog fašizma i njegovih satelita.

Četvrto — mi smo u ovoj borbi stekli uvjerenje da samo narod sam, svojim vlastitim rukama, može da uništi onu tiraniju koja je do sada ugnjetavala naše narode; mi smo uvidjeli da se na jednoj strani okupilo sve protivnarodno, a na drugoj sve što je rodoljubivo, što voli svoju zemlju, slobodu i nezavisnost.

Svijest o te četiri činjenice, to je pogonska sila koja goni naše borce naprijed i daje im snagu da izdrže. Mi nemamo lijepo obučenu vojsku, kao što je bila ranija, koju, kad je došao čas, nije imao ko da povede u boj. Ovdje su sinovi svih krajeva, simbol bratstva srpskog i hrvatskog i svih ostalih naroda. Svi narodi bore se za iste ciljeve, i to je, ta težnja za bratstvom i slogom, ona sila koja nam daje snage da i veće teškoće prebrodimo.

U dosadašnjoj borbi mi smo, kao što sam podvukao, nailazili na razne neprijatelje naroda, pored okupatora. Drugovi i drugarice! To što smo u posljednje vrijeme doživjeli prevazilazi sve što je u historiji našeg naroda zabilježeno. Razumljivo je što se Nedić, Ljotić, Pavelić — banditi koji su od prvog dana ušli u blok osovinskih sila — bore protiv svog naroda i naprednog čovječanstva. To je sasma razumljivo, ali je daleko teže razumjeti da jugoslovenska vlada, koja je pobjegla u London i koja uživa gostoprimstvo engleske vlade, da ta izbjeglička vlada otvoreno, bez ikakvog srama i uzdržavanja, na ovoj teritoriji pomaže okupatora; da se četničke bande Draže Mihailovića zajedno s Njemcima, Talijanima i ustašama bore protiv naših naroda. To je ono što je srca čitavog našeg slobodoljubivog i poštenog naroda ispunilo mržnjom protiv novih izdajnika. I šta možemo drugo nego da ne priznamo tu vladu, tu izdajničku izbjegličku vladu, koja jedino misli na to kako će da povrati ono što je dvadeset četiri godine davilo naš narod. Mi je ne priznajemo! Naš narod kuje sam sebi buduću slobodu, buduću sreću. Naš narod će sam naći u svojim redovima rukovodioce ikoje će staviti da upravljaju ovom zemljom, koja je u ovom teškom momentu, u ovoj teškoj borbi, tako reći jedina među zemljama Evrope, pokazala nečuveno herojstvo i smjelost. Ona se uhvatila u koštac sa onima od kojih su strepjeli svi takozvani stratezi bivše jugoslovenske armije.

Drugovi i drugarice! Mi se ponosimo što u Sovjetskom Savezu danas skoro u svakoj emisiji govore o herojskoj borbi Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije. To je najveća nagrada koju može neko da dobije. Mi smo dobili priznanje najvećeg i najkulturnijeg naroda, priznanje da smo svojom borbom i borbom koju ćemo da vodimo zaslužili buduću slobodu, da smo zaslužili da se zovemo braćom ruskog naroda.

Drugovi i drugarice! Mnogo je krvi trebalo, mnogo je krvi i mladih života naših boraca trebalo, da bismo sprali sa naših naroda sramotu koju su im nanijeli razni petokolonaški elementi. Mi smo bili od prvog dana svjesni tih žrtava. Mi smo znali da se ne radi o borbi koja će trajati 14 dana, jedan ili tri mjeseca; mi smo znali da ćemo se morati boriti na život i smrt. Ili u slobodi živjeti i za nju ginuti, ili na koljenima crknuti — i odabrali smo prvo.

Potemkin je rekao da se Sovjetski Savez do sada borio sam i da će borbu nastaviti. Mi u to vjerujemo i u to ni jednog momenta nismo sumnjali. Mi znamo, a to je rekao i drug Staljin, da je Sovjetski Savez kadar da se odupre i da pobijedi njemački fašizam i svakog onog ko teži za svjetskim gospodstvom. Ove riječi nisu se ticale samo Hitlera.

I mi ćemo nastaviti da se borimo, bez obzira da li će se i kada će se otvoriti drugi front. Znamo da ćemo se boriti do posljednjeg daha na ovoj zemlji. Sa nama neće Draža Mihailović i londonska vlada. Nema druge sile, osim sile Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, koja se bori za slobodu. Naš narod, koji diže ustanak, daje rezerve koje će obnoviti naše redove, povećati snagu; on će dati sve od sebe, da u ovoj teškoj borbi) pobijedi. Pogledajte, Dalmacija gori! Narod se diže. Četnička kama počela je klati isto onako kao i u Srbiji; počela je i tamo klati, misleći da će pokoriti narod. Dalmatinci idu u partizanske redove. Dalmatinci su već došli u proleterske brigade, Dalmatinci stupaju u udarne brigade, Dalmatinci se dižu u borbu za slobodu i srećniju budućnost svoga naroda. U Hrvatskoj, Slavoniji, Hrvatskom Zagorju, u onoj zemlji za čije se ljude govorilo da nisu sposobni za borbu, ruše se željezničke pruge, lete u vazduh skladišta, narod uništava živu snagu ustaša i Nijemaca i diže se da zajedno s drugim narodima Jugoslavije zbaci fašistički režim koji nam je Hitler nametnuo. Drugovi i drugarice! Naše perspektive jasne su na vidiku. One su sigurne. To je pobjeda. Pobjeda mora doći. Vjerujemo u to čvršće nego ikad — pobjeda je na našoj strani! Njemački fašizam napreže svoje posljednje snage da bi još kako tako osigurao ono što je osvojio, ali on neće imati poslednju riječ. Poslednju riječ ima Crvena armija, koja će mnogo jače nego prošle godine da uništava i konačno da uništi njemačke bande. Naša je perspektiva — pobjeda!

Uprkos svim teškoćama koje smo do danas imali, uprkos slabom naoružanju, slaboj odjeći, slaboj hrani itd., neće nas ništa moći spriječiti da vodimo i dovedemo našu borbu, koja traje već 17 mjeseci, do konca. Vrhovni štab Narodno-oslobođilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije daće sve od sebe da vam u tom pogledu pomogne. Vrhovni štab ne može sam da vodi borbu, ako se isto tako i narod u punoj mjeri ne angažuje, ako narod ne doprinese maksimum napora da izvojuje konačnu pobjedu i bolju budućnost. Ovdje pada velika odgovornost na našu pozadinu, na naše narodno-oslobodilačke odbore, naše radnike i seljake, naše žene, sestre i majke. Što se tiče naoružanja, mi smo ga do sada dobijali od neprijatelja. Ali ne dobrovoljno, nego smo ga otimali. Sve što imate, svaka puška, revolver, metak, sve je to krvlju osvojeno. Mi sada imamo dovoljno naoružanja da njime osvojimo novo.. Nikada našeg borca ne smije da pomete to što ima malo municije. Cim ima malo municije, znači — treba oteti od neprijatelja. Talijanska municija — za talijanske puške, ona druga za kragujevačke. Dok je neprijatelja, imaćemo i oružja i svega što nam treba. To je izvor za nas. A to da smo se 17 mjeseci održali bez ičije pomoći, dokazuje snagu i izdržljivost našeg naroda, koja se rijetko nalazi u historiji. I prema tome, uvjeren sam da ćete vi otsada časno nositi veliko ime proleterske brigade kroz sve borbe kroz koje ćemo proći. Moram vam kazati da ćemo imati još mnogo teških časova. Iz najvećih teškoća smo izišli. Nastojaćemo da maksimum naših

snaga, naše žive sile, života naših boraca spasimo za buduće napore koji nas očekuju. Jasno je, žrtava će biti. Bez žrtava se nikakva sloboda ne može osvojiti a najmanje takva sloboda za koju se mi borimo. I uvijek, kad nastupe najteži časovi, pomislite na našu rusku braću, na narode Sovjetskog Saveza i na teškoće kroz koje oni prolaze. Pomislite na narode Sovjetskog Saveza, koji su u prošlom ratu, u građanskom ratu, davali i poslednju kap krvi i živote polagali u borbi protiv nenarodnih snaga i internacionalnih zločinaca, koji su posizali za njihovom slobodom; borili su se i odbranili sve tekovine velike revolucije. Pomislite to i biće vam lakše. Nama je lakše što imamo veliki Sovjetski Savez, prokušanog borca za slobodu naroda. Taj Sovjetski Savez, koji je 25 godina gradio sreću i blagostanje svoje zemlje, nauku i kulturu, sve to danas daje zajedno s krvlju i životima svojih ljudi na oltar slobode, u borbi protiv srednjevjekovnog mračnjačkog **Hitlerova** fašizma. Drugovi, neka nas napaja ponos što smo i mi borci velike armije koja se bori za slobodu čitavog čovječanstva. Neka, povodom velikog praznika 25-godišnjice Oktobarske revolucije, odjekne glas širom naše zemlje:

Da živi naš veliki saveznik Sovjetski Savez!

Da živi nepobjediva herojska Crvena armija i njen vojskovođa drug Staljin!

Da živi nepobjediva Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije!

Da živi sloboda, za koju se borimo!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 3

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18. OKTOBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM **ŠTABU** NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU DA SE IZVRŠI PRIPREMA **ZA** BIHAĆKU OPERACIJU[1]

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
18-X-42 godine — 14 časova

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Operacije istočno od Vrbasa mogu doći u obzir nešto kasnije. Vi pribiraite podatke sa tog terena. Mi imamo podataka da se vaš proleterski bataljon, pred nadmoćnijim ustaško-četničkim bandama, morao prebaciti ponovo u Slavoniju.[2] Nastojte da o svemu prikupite podatke.

2) Slažemo se sa vašim mišljenjem da treba napasti i zauzeti Bihać. Ova operacija ima se izvesti najdalje do 5 novembra, kako bismcf imali čime proslaviti 25-godišnjicu Oktobarske revolucije.

[1] Original, otkucan ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 6—6, k. 161 A.

[2] Podaci koje je o Proleterskom bataljonu dobio Vrhovni štab nisu bili tačni (vidi Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, tom IV, knj. 8, dok. br. 28).

U napadu će učestvovati: 4 krajiške, 4 ličke i 1 proleterska. Imajući u vidu ove snage, vi ćete nam predložiti plan napada. U tom cilju preduzmite izviđanja i pribavite detaljan neprijateljski raspored. U napadu mora učestvovati celokupfia artiljerija sa kojom raspolažemo. Predvidite mesta za artiljeriju. Prilikom dostavljanja plana za napad, dostavite nam i skicu neprijateljskog rasporeda.

Evakuaciju svih potreba vi ćete organizovati. Predvideti evakuaciju ka Petrovcu i Grmeču.

Sve pripreme zadržati u najvećoj tajnosti i o njima niko ne sme znati sem vašeg štaba.

3) Pre ove operacije vi možete preduzeti niz akcija ka otseku između Ljubije i Bosanske Krupe. Cak možete zauzeti i Bosansku Krupu. Naročito je potrebno rušiti komunikacije. Ove pomoćne akcije treba da budu najjače u vremenu oko prvoga novembra.

Isto tako naredili smo Hrvatskom štabu da u ovom vremenu preduzmu jednu demonstrativnu akciju u Istočnoj Baniji, ka Dvoru i Bos. Novom.

4) U situaciji koja se odigravala kod Ključa, I Krajiška nije smela napustiti bojno polje sve dok se situacija ne bi raščistila. Ovako, neprijatelj se provukao jevtino.[3] Ta brigada se u neredu povukla sa položaja istočno od Ključa. Takav nered je bio i oko Mrkonjića. Takvi postupci će oslabiti tu vašu najbolju brigadu, a ne borbe. Morate pripaziti na rukovođenje ne samo ovom, nego i ostalim brigadama.

5) O formiranju divizija moramo još promisliti.

6) S obzirom da ćemo preduzeti napad na Bihać, ne bi bilo zgodno da sada izvodimo manie akcije oko toga grada. Prema tome, ka Bihaću ostaviti samo slabije izviđačke delove, a snage IV Krajiške brigade upotrebiti za druge akcije.

7) Za predviđenu akciju nastojte da se u radionici izradi što više ručnih i bacačkih bombi. Nama hitno uputite bar 200 ručnih bombi. Bombe uputiti u Oštrelj.

8) Nikakvih ustanova mi nemamo u Petrovcu. Primetili smo da vaše poslednje pismo nije bilo napisano u uobičajenom drugarskom tonu. Ono nas je iznenadilo.[4]

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,

Tito

(M.P.)

P.S.[5]

1)-Pošaljite prevozno sredstvo za 200 litara nafte. Benzina nemamo. Odela za decu takođe nemamo.

2) Preduzmite akciju za predenje i tkanje vune za partizanska odela. To treba da uzme najšire razmere. Radite preko Partije, odbora, vojske. Tome pitanju morate posvetiti veliku pažnju.

3) Šaljemo za vaše brigade 8 džakova duvana, koji smo kupili u Livnu, dakle po 2 džaka na sva'ku brigadu. Duvan ćemo dostaviti Komandi mesta Petrovac.

* Vidi Zbornik dok. i pod. o narodnoosl. ratu jug. naroda, tom IV, knj. 7, dok. br. 130 i 134.

[4] Vidi Zbornik dokumenata i podataka o narodnoosl. ratu jug. naroda, tom IV, knj. 7, dok. br. 134. (Operativni štab NOP i DO za Bosansku krajinu nije odobravao neke postupke načelnika Vrhovnog štaba — vidi još tom IV, knj. 7, dok. br. 130 i primjedbu 8 uz dok. br. 86 knjige 6 tom II Zbornika dokumenata i podataka...

[5] Tekst u „post skriptumu" dopisan je mastilom.

BR. 4

ODLUKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18. OKTOBRA 1942. GOD. ZA NAPAD NA BIHAĆ I NAREĐENJE GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU U VEZI S TIM[1]

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke partizanske **Strogo poverljivo!**
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
18-X-42 godine

HRVATSKOM GLAVNOM ŠTABU

1) Naredili smo da pošaljete dve brigade na sektor [Bos.] Grahova, međutim te brigade ni do danas nisu stigle. Nastojte da što pre dođu, kako bismo mogli na vreme ostvariti naše planove.

2) Odlučili smo se da napadnemo i zauzmemo Bihać. Za napad su određene sledeće snage: 4 krajiške, 4 hrvatske i 1 proleterska brigada.[2] Napad će se izvesti u vremenu do 5 novembra, kako bismo sa jednim velikim vojničkim uspehom proslavili 25-godišnjicu Oktobarske revolucije. Prema tome, blagovremeno morate dirigovati vaše snage prema Bihaću, ali tako da neprijatelj ne sazna za vašu koncentraciju. Celokupnom operacijom rukovodiće Vrhovni štab. Potrebno je da blagovremeno pošaljete vašeg delegata u Vrhovni štab. Pri tome potrebno je da nam pružite izvesne sugestije u pogledu samog napada., Nastojte istovremeno da pribavite što više podataka o neprijatelju u Bihaću. Vaše snage treba da raspolažu sa što više teških oruđa.

3) Bilo bi vrlo važno da u vremenu oko 1 novembra preduzmete jednu jaču diverziju u istočnom delu Banije. U tu svrhu bi bile potrebne snage od dve brigade. Isto tako naredili smo i Krajišnicima da preduzmu diverziju ka Bos. Novom i Ključu.

4) Kako napad na Bihać treba da bude brz i iznenadan, to trupe će trebati dovesti sa veće daljine. To znači da do određenog vremena možete izvesti niz akcija na drugim sektorima.

Po uspešno izvedenoj operaciji na Bihać, sa svim snagama — 9 brigada — preduzećemo marš-manevar preko Banije ka Hrvatskoj. Sami ćete uvideti važnost ovih akcija, pa skrećemo pažnju na tačno izvršenje ovoga plana.

Pri samome napadu, hrvatskim snagama rukovodiće Glavni štab za Hrvatsku.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Komandant,
Tito

[1] Original, otkucan ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 40—3, k. 102.

Jedan slobodniji prepis originala, bez datuma i potpisa, iz oktobra 1942. god., nalazi se u Istorijskoj arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2303.

[2] Kasnije je Vrhovni štab učinio manje izmjene, pa je u bihaćkoj operaciji učestvovalo osam brigada (umesto devet): pet krajiških i tri hrvatske. Na sam grad Bihać napadale su tri krajiške (1, 2. i 3) i jedna hrvatska (8. odnosno 2. banijska), dok su na okolna uporišta napadali i vršile obezbjeđenje dve krajiške (5. i 6), i dve hrvatske (2. odnosno 2. lička i 4. tj. 1. kordunaška).

P.S.

1) Zaplijenjenu municiju za top 75 mm hitno uputite preko [Bos.] Petrovca za nas. Ovo smatrajte vrlo hitnim i nemojte da vam se dogodi da ta municija zakasni. Municiju obavezno pošaljite automobilom.

2) Usposobite oba tenka za napad na Bihać.

3) Ako imate mašinskog, cilindarskog ili motornog ulja pošaljite nam, jer nam je potrebno za održavanje saobraćaja.

BR. 5

OPERATIVNI STAB NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 19. OKTOBRA 1942. GOD. DOSTAVLJA VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE PLAN NAPADA NA BIHAĆ[1]

OPERATIVNI STAB NOPO
ZA BOS. KRAJINU
Br. službeno
Dne 19.X/42 u 8h

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ

Položaj

Vaš dopis od 18 X 42 primili smo. U prilogu dostavljamo vam dva plana Bihaća i okoline (plan uže odbrane i plan šire odbrane samoga grada) sa objašnjenjima pojedinih planova.

Naš plan napada na uporište Bihaća sa naznakom glavnih pravaca kretanja bio bi slijedeći:

Jedna krajiška brigada imala bi zadatak da zauzme Ostrožac, Jezero i Spahiće i da brani nadiranje neprijateljskih snaga iz Bos. Krupe i Cazina prema Bihaću. Dvije krajiške brigade napadaće neprijateljsko uporište Bihać preko Pokoja, Založja, Čekrlije, Golubića. Jedna krajiška i jedna proleterska brigada napadaće na Bihać od Golubića preko Dobrenice, Skočaj, Zavalje — Bihać.

Jedna lička brigada treba da se niz obronke Plješevice spusti na komunikacije Ličko Petrovo Selo — Zavalje, sa pravcem nadiranja k Ličkom Petrovom Selu.

Druga lička brigada trebala bi od Plitvičkih Jezera da krene preko Prijeboja i da napadne na Ličko Petrovo Selo i da se spoji sa snagama Prve ličke brigade; poslije zauzimanja Petrova Sela nastavile bi ove brigade čišćenjem neprijateljskih sela od Petrova Sela do Bihaća.

Treća i Četvrta lička brigada trebale bi da vrše pritisak na neprijateljska uporišta između Kladuše i Petrova Sela i to na Gatu, Bugare i Vrnograč.

Banijske snage — ne veće od dva bataljona — vršile bi pritisak na Bužim.

Po likvidaciji Bihaća krajiške snage bi se uputile u dva pravca: jedni prema Cazinu, a drugi prema Bos. Krupi sa zadatkom da ista uporišta likvidiraju, koristeći paniku kod neprijatelja.

[1] Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2902.

Ličke snage trebale bi da zatvore prostor od Ličkog Petrova Sela do Kladuše jednim dijelom, a drugim dijelom prema razvoju situacije.

Za akciju upotrijebili bi 4 haubice koje bi neposredno gađale na sam grad i na neprijateljska uporišta Zavalje—Zegar, pošto se to smatraju kao najača neprijateljska uporišta. Haubice bi bile raspoređene na položaju Grabež — od Pritočkog Grabeža do Kućišta. Sa tih položaja može se direktno tući sva neprijateljska uporišta. Protivkolski topovi bili bi dodijeljeni štabovima brigada za likvidiranje tvrđih uporišta. Položaji za teške bacače odredili bi se prema potrebi.

Ovo je samo grubi plan napada, a detaljniji plan razradili bi na zajedničkom sastanku sa Štabom grupe ličkih odreda i sa štabovima brigada. Predlažemo da taj sastanak bude u Velikom Radiću, 25 o.mj.

U vezi sa predloženim sastankom dobro bi bilo kada bi vi izdali naređenje Štabu grupe ličkih odreda da pošalje članove svoga štaba u selo
* Veliki Radić koji se nalazi pokraj Ripča, a u kom bi se taj sastanak održao 25. o. mj.

Pošto sa Banijom mi održavamo stalnu vezu, to se mi možemo s njima dogovoriti kako bi i oni pravovremeno dejstvovali.

Za evakuaciju odredićemo odgovorne drugove koji će to izvršiti.

Mišljenja smo da bi akcija mogla uslijediti 29 o. mj.

Molimo vas da nas izvijestite po kuririma, donosiocima ovoga pisma, vaše mišljenje. Javite nam također da li će na vrijeme biti obaviješten Stab ličke grupe odreda.

Bilo bi dobro da nam se stavi na raspoloženje hirurška ekipa za vrijeme akcije.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
Košta

BR. 6

IZVJEŠTAJ ILEGALNOG MJESNOG KOMITETA KPJ U BIHAĆU OD 19. OKTOBRA 1942. GOD. SRESKOM KOMITETU KPJ O POKRETIMA NEPRIJATELJA OKO BIHAĆA I POJAČANJU NEPRIJATELJSKIH STRAŽA U OKOLNIM SELIMA POSLIJE NAPADA NA GOLUBIĆ[1]

Bihać, 19. X. 42.

Drugovi!

Vaš dopis od 18. X. primljen danas 19. X. Bihaćka gospoda misle da je put do Bos. Novog potpuno čist i siguran, te namjeravaju uspostaviti dnevnu vezu. Sutra 20. X. kreće odavde jedan transport od 120—130 kola i 3 kamiona — izgleda po materijal u Novi, a vraćaju se 21—22., eventualno 23. o.mj. U Novom ima dosta robe za Bihać (vojne i za građenje utvrda), te se misli u buduće prebacivati ovamo. Pojedinosti i tačnosti ne znamo; ukoliko doznamo javićemo. — Drugovi Fahro, Izo, Ahmet, drugarica Čaušević, Galić i ostali određeni su za konc-logor i trebaju ovo koji dan krenuti (trebali su,

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

ali ih radi vaših prepada ne smiju uputiti), te ih ako možete „zarobite". Tačan dan odlaska ne znamo, a vi ukoliko vidite da nekog sprovode tj. 5 muškaraca, uradite što mognete. Vjerovatno će ići vojnim kamionima ili autopoštom. U koliko doznamo dan i jačinu transporta javićemo. Znam da je to teško i rizično, te neka se čini samo ono što je moguće — jer nemoguće ne zahtjevamo, niti želimo nepotrebnih žrtava.

Poslije vašeg napada na Golubić u svim selima na istočnoj strani grada pojačane su straže, te vam skrećemo pažnju da ne pravite nikakve napade sudeći jačinu sela po onim podacima koje smo vam ranije poslali. (Pokoj napr. od 4 vojnika sad ima 70). Sva su sela pojačana ustašama. Podatke ćemo imati kroz par dana, pošto ih možemo dobiti samo od seljaka ili sami ispitati, što ide teško i prilično sporo. Mi ćemo ipak gledati čim prije.

Javite nam što ste mislili s napadom na Golubić?! Niste osigurali odstupnicu, nego ste ostavili leđa otvorena neprijatelju, koji je dolazio od Bihaća, ubili ste 5 žena i djevojaka. Zapalili ste nekoliko kuća, odveli nekoliko poštenih ljudi i po tom izgubili 5 drugova. Zašto to sve? Narod se u'kolebao i počeo sumnjati u vaše spasenje i pravdu. O tome više drugi put. Javićemo vam posljedice vašeg naleta. Javite nam ako tu ima kakav veći razlog i opravdanje, pošto ga mi sami ne možemo naći.

1000 dinara smo primili te ćemo vam nabaviti još baterija.

Uz drugarski pozdrav

S.F. — S.N.!

Srp

Pošaljite nam propagandnog materijala.

BR. 7

IZVJEŠTAJ ILEGALNOG MJESNOG KOMITETA KPJ U BIHAĆU OD 21. OKTOBRA 1942. GOD. SRESKOM KOMITETU KPJ O STANJU NEPRIJATELJA U BIHAĆU[1]

Drugovi!

U dopisu od 19. X. javili smo vam da će ovo koji dan otići u logor drugovi P. M., I. M., G. B., M. C., i M. G., ali su ustaške vođe bez znanja svojih najužih saradnika — bojeći se dojavljivanja vama — iste otpremili kamionima 20. X. u 7 sati ujutro, te su isti već sada izvan mogućnosti vašeg spašavanja. U koliko 20. X. vojni teretni automobili nisu prolazili između Otoke i Novog — pošto smo čuli da je tu put zatvoren — što sigurno znaju drugovi koji su na tom sektoru bili u zasjedi, onda su dotični drugovi još u Otoci ili Blatnoj. S njima se nalaze još neke drugarice i drugovi iz Krupe svega 15—20. Ako to možete ispitati i nešto učiniti pokušajte.

Kako vam je već sigurno poznato **Stožer divizije** se ovih dana radi **nesigurnog** položaja Bihaća, seli u **Kostajnicu;** danas **21. X.** odlazi vojska **i** ustaše da osiguraju put za slobodan prolaz Stožera divizije. Stožer divizije, kako smo čuli kreće u utorak a možda i prije, te odmah bacite na put što jače snage da ga zarobite ili uništite. U koliko doznamo a mislimo da ćemo

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

doznati, javi ćemo vaim dan, 'kao i — u koliko je moguće — jačinu pratnje. Samo znajte da se Stožer divizije seli ovih dana u Kostajnicu preko Novog.

Na dalje, II lovačka bojna (oko 500 ljudi) treba se ovih dana prebaciti u Gospić preko Novog. Budite spremni, a mi ćemo ako mognemo javiti, dan i jačinu. Znajte da to može biti svakog časa te im spremite lijep doček.

Drugovi — svi bihaćki zidari su prisiljeni od vojske i ustaša da prave kamene bunkere oko grada, kojih do sada nije bilo ili veoma malo. Bunkeri će se graditi oko grada a zidarima i drugim radnicima je određen rok od dva mjeseca. Znajte da je Bihać svakim danom sve tvrđi. Javi ćemo raspored utvrđivanja.

U Bihaću imaju dva teška topa, smještena kod klaonice — centrale. Ostala dva su u Ličkom Petrovom Selu.

Javite nam šta ste mislili sa napadom na Golubić. Izgubili ste 5 drugova — 4 poginula od puške, a jednog je seljak umlatio cjepanicom. Svi su drugovi na zvjerski način — svojstven samo ustašama — poslije smrti, sakaćeni, rezani a po tom privezani za konje bačeni u jamu. Nekima su istjerali utrobu, vadili oči, rezali ruke, uši, nos itd. Ljude koje imate gore (iz Golubića) možete još zadržati, ali mi ne vjerujemo, da će vam ustaše htjeti vratiti ovako unakažene drugove.

Drugo oko Blatne su zarobili nekog željezničara Šehića. To je pošten čovjek i dobar drug, ali je veliki pijanica i u piću govori ono što bi morao prešutati. U interesu drugova s kojima je bio u vezi, a o kojima je volio pijan govoriti, nemojte ga pustiti, ako bi on želio da ode od vas.

Uz drugarski pozdrav

S.F. — S.N.!

Srp

BR. 8

PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 26. OKTOBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA ZA NAPAD NA BIHAĆ

OPERATIVNI STAB
N.O.P. I D.V.
ZA BOS. KRAJINU
Broj...../42
26-X-42 u 21 čas

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Negdje

1. Dobili smo obavještenja od štaba III bataljona VI krajiške N.O.P.U. brigade da će danas biti prebačen jedan bataljon VIII hrvatske partizanske brigade u S. G. Dobretin sa zadatkom da sa III bataljonom VI krajiške brigade napada neprijatelja na komunikaciji Krupa—Bihać.

[1] Sačuvana je kopija originala.

Ako je V.S. predvidio ovu Hrvatsku brigadu za dejstvo pri napadu na Bihać, onda smo mišljenja i predlažemo da se VIII hrvatska brigada odmah prebaci na teritoriju III bataljona VI krajiške brigade, tj. na desnu obalu Une i da se pogodnim pravcem koji bi joj mi dali prebaci na lijevu obalu Une južno od Bihaća, pred samu akciju, u blizini Ličkog Petrova Sela. Za vrijeme akcije na Bihać ta bi brigada napadala Ličko Petrovo Selo. Ako VIII hrvatska brigada dolazi u obzir za ovu akciju, onda bi trebalo da joj V.S. izda naređenje, što bi se moglo i preko nas pošto smo u vezi s njom.

2. Prema naređenju V.S. koje smo dobili preko našeg načelnika štaba, izdali smo sljedeća naređenja za koncentraciju naših jedinica za napad na Bihać:

a) I krajiškoj N.O.P.U. brigadi, koja je bila u rezervi na sektoru Ključ, naredili smo da odmah krene i da se smjesti na prostoriju Teočak—Lipa.

b) IV krajiškoj N.O.P.U. brigadi, tj. dvama bataljonima, koji su na sektoru Bihać, naredili smo da odmah krenu na sektor Ključ, da tamo sačekaju dolazak dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo po završenoj akciji na B. Grahovo i da tada smijene III krajišku N.O.P.U. brigadu na sektoru Ključ—Sanski Most. Na sektoru Ključ—Sanski Most ostala bi za vrijeme akcije na Bihać cijela IV krajiška N.O.P.U. brigada i Krajiška N.O.P.U. polubrigada (dva bataljona bivšeg IV N.O.P. odreda).

v) V krajiška N.O.P.U. brigada, koja se uslijed neprijateljske ofanzive na Kozaru povukla na oslobođenu teritoriju, nalazi se na prostoriji Rujiška, dakle blizu Bihaća. I ova brigada dolazi u obzir za akciju na Bihać. Ovu brigadu kanimo vratiti u Kozaru čim se za to ukaže mogućnost. Patrole koje će ispitati situaciju na Kozari poslije neprijateljske ofanzive poslaćemo uskoro.

3. Od vas smo obaviješteni da se u Srbu nalazi jedna lička brigada, koja odmah poslije akcije na B. Grahovo dolazi u obzir za akciju na Bihać. Naše je mišljenje i predlog da treba da izdate naređenje toj brigadi da krene na prostoriju s. Prijeboj (jugozapadno od Ličkog Petrovog Sela — sekcija Gospić).

Ta bi brigada zajedno sa VIII hrvatskom brigadom (ako ova dolazi u obzir) napadala na Petrovo Ličko Selo.

4. Po našem mišljenju mi bi akciju na Bihać sa pet krajiških brigada (I, II, III, V i VI krajiškom brigadom) i jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom mogli uspješno izvršiti i stoga to i predlažemo, naročito ako I i II proleterska brigada nisu slobodne ili ako bi se na njihov dolazak moralo dugo čekati. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sada nalazi, što bi također bilo važno.

Po našem mišljenju akciju na Bihać trebalo bi izvršiti što prije, iz razloga što su, kako izgleda, grupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru imale zadatak (glavni) ofanzivu u Slavoniji i Baniji, pa bi po našem mišljenju akciji na Bihać trebalo pružiti pomoć i olakšanje onim teritorijama na kojim se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili.

5. Za akciju na Bihać predlažemo jedinstvenu komandu nad svima jedinicama koje će učestvovati u akciji, za što je potrebno vaše naređenje.

6. Izdali smo naređenje da se dvije haubice koje se nalaze kod nas približe sektoru Bihać. Poslije akcije na B. Grahovo potrebno je da se one haubice pošalju na ovaj sektor, za što je potrebno vaše naređenje.

7. Od obavještajnog oficira VI krajiške brigade dobili smo izvještaj u sljedećem:

Da je II udarna brigada Hrvatske ovih dana napala jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu r. Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, pet kamiona, dva topa, preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spreme.

VII hrvatska i I lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

8. II krajiška N.O.P.U. brigada sa IV bataljonom VI krajiške N.O.P.U. brigade izvršili su noću 23/24-X napad na neprijateljske položaje St. Majdan—Kozin—St. Rijeka. Neprijatelj je dao žestok otpor. Naše jedinice očistile su St. Rijeku, uništile žičanu željeznicu St. Majdan—Ljubija i zaplijenile mnogo stoke. St. Majdan i Kozin nisu mogli biti očišćeni.

9. I bataljon V krajiške N.O.P.U. brigade (Kozarske) prilikom probijanja sa Karana na teren bivšeg I krajiškog odreda (uslijed neprijateljske ofanzive na Kozari) uništio je neprijateljske tačke otpora koje su mu bile na putu. Zarobio je 20—30 domobrana i zaplijenio 3 (tri) puškomitraljeza i nešto pušaka. Naši gubici: jedan mrtav i jedan ranjen.

10. Prilikom probijanja V krajiške brigade sa Kozare na oslobođenu teritoriju naši gubici bili su u II, III i IV bataljonu iste brigade: jedan mrtav i dva ranjena.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba: Komandant:

BR. 9

PRIMJEDBE I UPUTSTVA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27. OKTOBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU U VEZI S PREDLOŽENIM PLANOM BIHAĆKE OPERACIJE[1]

Vrhovni štab
Narodnooslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

27-X-1942
21 čas

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Primili smo vaš izveštaj sa predlogom za oslobođenje Bihaća od 26 o.m.[2]

Bihać treba osloboditi i zadržati duže u našoj vlasti, kako bismo mogli potpuno iskoristiti sve ono zbog čega smo se i odlučili na ovu akciju. Po njegovom oslobođenju treba zauzeti oslonce koji mogu neprijateljima poslužiti kao polazna baza za povratak grada. Sve dotle dok se neprijatelj drži u Ličkom Petrovom Selu, Bosanskoj Krupi, pa čak i u Slunju, ne možemo biti sigurni da ćemo Bihać zadržati duže vremena. Kod Bihaća se moraju prikupiti tako i tolike snage koje će biti sposobne da produže operaciju i likvidiraju navedena uporišta pre nego što neprijatelj uspe da ih pojača.

Vi dajete dosta snaga za ovu akciju, ali, kako nam izgleda, vi ste na račun toga znatno oslabili snage na sektoru prema Sanskom Mostu. Ovaj sek-

[1] Original, otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2315.

® Vidi dok. br. 8.

tor je u tesnoj vezi sa nameravanom akcijom i na tom pravcu moramo imati jače snage i sa više borbenog iskustva, koje će nam održati Ključ za sve vreme naših operacija u rejonu Bihaća. Na ovo moramo misliti naročito u ovoj situaciji, kad neprijatelj vrši pokret od Donjeg Vakufa i Kupresa ka Janju i od Jajca ka Mrkonjiću Gradu[3]. Nije isključeno da neprijatelj zbog praznine na Kozari oslabi snage i uputi ih ka Ključu. Da se ne bi desilo da iz Bihaća vraćamo snage, moramo na to ranije misliti.

U rejonu Ključa moramo imati najmanje dve čvrste brigade sa dovoljno borbenog iskustva.

Po našem mišljenju Bihać se ne može zauzeti samo sa četiri brigade. Tu treba da se angažuju najmanje šest brigada, među kojima jedna do dve proleterske brigade. Borbe na Manjači i u Jajcu su pokazale da su one najpozvanije da brzo reše ovakve borbene zadatke i zato nemate razloga da ih izbegavate. Jedinice ovakvog kvaliteta ne treba izbegavati u ovakvim slučajevima. One nisu za to da ih vežemo za položaj, već snažne udarne jedinice, sposobne za manevar i udar, stoga ih treba koristiti u borbi ili čuvati na odmoru, odnosno u rezervi, jer su one ipak najslabije obučene i neobuvene.

Utvrđeno Ličko Petrovo Selo neće moći da zauzmu dve brigade, a pogotovu bez artiljerije. Dovoljno bi bilo da se dve brigade Ličana nalaze u rejonu Prijeboja i da demonstriraju u pravcu Ličkog Petrovog Sela dok se vrši napad na Bihać, a tek po zauzeću Bihaća da se organizuje napad sa najmanje tri brigade i dovoljno artiljerije.

Slažemo se da se 8 lička[4] brigada uputi u selo Prijeboj za demonstracije prema Ličkom Petrovom Selu. Nismo mogli da nađemo selo Gornji Dobretim na sekciji Bihać, razmer 1 : 100.000. Stoga pretpostavljamo, prema vašem izveštaju, da se 8 hrvatska brigada nalazi negde oko Cazina, pa smatramo da nema smisla da ide južno od Bihaća u selo Prijeboj, već da bi brže došla do cilja ako krene severno od Ličkog Petrovog Sela. Uputite joj priloženo naređenje.

Lička brigada upućena u rejon Srba[5] nalazi se između Srbskog Klanca i pruge Knin—Gospić. Sada je verovatno upotrebljena od druga Arse za dejstvo na komunikaciju Knin—Grahovo.' Ova brigada imala bi da pređe preko 100 km i posle tako napornog marša da bude upotrebljena u jednoj dosta teškoj operaciji. Pored toga ona će biti potrebna i na ovom sektoru (kninski).

[3] Vidi Zbornik dokumenata i podataka o nar. osi. ratu jugosl. naroda, tom IV, knj. 7, dok. br. 20 i 203.

[4] Trebalo bi da piše: hrvatska.

[5] Odnosi se na 3. ličku (9. hrvatsku) NOU brigadu.

" Snagama u napadu na Bosansko Grahovo 3. lička brigada nije taktički sadejstvovala, jer je naišla na jak otpor četnika u rejonu Velike i Male Popine (vidi, tom V, knj. 8, dok. br. 85 i 93 Zbornik dök. i pod. o nar. osi. ratu jugosl. naroda).

[7] Nije pronađen završni dio dokumenta.

BR. 10

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 27. OKTOBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O UPUĆIVANJU KOSTE NAĐA U VRHOVNI STAB RADI DOPUNE PLANA BIHAĆKE OPERACIJE[1]

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke partizanske 27-X-1942
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije 21 **čas**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Primili smo vaš izvještaj sa predlogom za oslobođenje B.[2] od 26 oktobra o.g. Takođe smo primili telefonsku depešu sa novim podacima o situaciji u obližnjem neprijateljskom garnizonu. S tim u vezi potrebno je da drug Košta odmah po prijemu ovog naređenja dođe u ovaj štab radi dogovora o projektovanoj akciji. Sobom treba da ponese sve podatke kojima raspolaže o neprijateljskoj snazi, rasporedu, naoružanju i namerama na sektoru [Bos.] Krupa—[Ličko] Petrovo Selo—Bihać, kao i detaljne skice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Vrhovni komandant,
Tito

BR. 11

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 27. OKTOBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI U BIHAĆKOM GARNIZONU[1]

OPERATIVNI ŠTAB 27. 10. 42

Izvestite Vrhovni štab o sledečem: U vezi našeg izveštaja od 26-X-42 **u** 21 čas, izveštavamo da je Bihaćki garnizon oslabljen za jednu lovačku bojnu, koja je otišla da prati štab divizije od Bihaća do Hrvatske Kostajnice i **sada** se nalazi u Otoci i ne može dalje zbog dejstva 8-me hrvatske brigade. **Sa** lovačkom bojnom su i zarobljenici, među kojima ima i naših drugova, koji su namenjeni za koncentracioni logor, i ovo ide u prilog požurivanju akcije. Moral naše Kozarske brigade je odličan.

Drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Osman[2] **S. Poljanac®**

[1] Original, otkucan latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnois+orijskog instituta JNA, pod reg. br. 52—5, k. 161 A. Kopija originala nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2314.

[s] Bihaća

[1] Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3710.

[2] Osman Karabegović.

[3] Branko Poljanac.

Ova depeša je za Komandu mesta Bos. Petrovac i da se preda Vrhovnom štabu.

Primio telef. Oštrelj
N. Bak.
27-X-42 u 20.30 čas.

BR. 12

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28. OKTOBRA 1942. GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU O UPUĆIVANJU I NAČINU UPOTREBE HRVATSKIH BRIGADA U BIHAĆKOJ OPERACIJI[1]

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

28-X-1942
časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA HRVATSKU

U vezi sa akcijom koju treba da izvrše krajiške brigade sa vašom VIII brigadom, a o kojoj će vam saopštiti usmeno vaš polit, komesar[2], potrebno je da učestvuju i dve vaše brigade i to: II lička i IV kordunaška.[3] Zadatak tih brigada biće likvidacija (Ličkog) Petrovog Sela. Prema tome naređujem da hitno uputite obe vaše brigade u selo Prijeboj gde treba da stignu najkasnije 31 oktobra. U Prijeboju će se odmoriti i uveče 1 novembra krenuti u pravcu Ličkog Petrovog Sela. Napad vaših brigada na LP. Selo mora uslediti tačno u 9 sati navečer 1-XI, tj. u 21 čas.

Raspored vaših trupa za napad izvršite samo na licu mesta prema vlastitom (nahođenju). Glavne vaše snage treba da obuhvate L.P. Selo od strane sela Z[eljave le]vim vašim krilom duž druma do sela Zaklopača. Posle likvidacije [Ličkog Pejtrovog Sela najmanje 2 vaša bataljona treba da čiste sela u pravcu [Zaval]je—Bihać. Jednu vašu brigadu prebacite na pravac Turska Gata i zatvoriti put od pravca Bihaća prema Vrsti i G. Gati, kao i put Vrkašić—Izačić brdo. Zadatak ove brigade biće da spreči begstvo neprijateljskih snaga od pravca Bihaća. Ostala 2 bataljona treba da poruše sve mostove na Korani između Ličkog Petrovog Sela i Drežnik Grada u pravcu Slunja. Desno vaše krilo, koje će častiti sela Zeljava—Baljevac, treba da se poveže sa krajiškim snagama koje će operisati kod Zavalja, kod zapadnih kuća ovog sela (Vučijak).

[1] Kopija originala, otkucana latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2317.
[2] Vladimir Bakarić.
[3] Odnosi se **na 4.** hrvatsku **(1.** kondunašku) NOU brigadu.

Vaše brigade treba da povedu sa sobom najmanje 2 brdska topa i bacače. Posle izvršenja ovih zadataka vaše će brigade dobiti nove zadatke.
S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant N.O.P. i D.V.J.

BR. 13

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 29. OKTOBRA 1942 GOD. ZAMJENIKU KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA ZA POMJERANJE 3. KRAJIŠKE NOU BRIGADE U BLIZINU BIHAĆA[1]

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br..
od 29-X-1942
u 17 č.

DRUGU SLAVKU,
ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA

na položaju

1. III K.N.O.P.U. brigada predviđena je za akcije na B.[2] Potrebno je da joj izdaš naređenje da odmah krene preko L. Palanke za Srp. Jasenicu i da se tamo zadrži do daljeg naređenja.

2. Položaje kod Vrhpolja treba da preuzme I bataljon („Škundrić") VI K.N.O.P.U. brigade i jedan bataljon IV K.N.O.P.U. brigade, koji se sada nalazi na sektoru Ključ.

3. Krajiška polubrigađa treba da ostane na položajima Dimitor—Klokotovac—Kobaš na kojima je dosad bila, s tim, da održava čvrstu vezu sa III sandžačkom brigadom.

4. Jedan bataljon IV K.N.O.P.U. brigade, koji je sada na sektoru Ključ, treba da bude tako postavljen, da može intervenisati u pravcu Klokotovca i u pravcu Vrhpolja.

5. V.S. će izdati direktno naređenje ostalim dvama bataljonima IV K.N.O.P.U. brigade, koji se sada nalaze na sektoru B. Grahovo, da odmah dođu na sektor Ključ—San. Most. Po dolasku tih dvaju bataljona komandant IV K.N.O.P.U. brigade drug Milutin Morača neka preuzme komandu nad cijelim sektorom Ključ—San. Most i prema Klokotovcu, tj. nad IV krajiškom brigadom, polubrigadom i bataljonom „Škundrić", a drug Slavko neka dođe po dolasku druga Morače u ovaj štab radi učestvovanja u predviđenoj akciji.

6. Smjenu i pokret III k. brigade treba držati u najvećoj tajnosti.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba, Komandant,
(M.P.)

[1] Redakcija je pronašla kopiju originala. Original nije pronađen.
[2] Bihać je oslobođen 4. novembra 1942. godine.

BR. 14

IZVJEŠTAJ ILEGALNOG MJESNOG KOMITETA KPJ U BIHAĆU KRAJEM OKTOBRA 1942. GODINE SRESKOM KOMITETU KPJ O STANJU NEPRIJATELJSKIH UTVRĐENJA U BIHAĆU I OKOLINI[1]

Dragi drugovi!

Vašu poštu od 22. X. dobili smo 25. X. Kako smo vam već pisali, oko B se u roku od mjesec dana treba da izgradi 21 bunker (kamen i beton). Najjači niz bunkera izgleda da će biti kod Ribića i Batignola, jer im je tu slabo utvrđeno, a i suviše blizu te je vaš prodor lak. Jedan drug oficir vam poručuje da se ludo trošite sa napadima na Skočaj i okolna sela, jer prigodom svakog vašeg napada na ma koje selo u okolini B, iz B može stići čitav bataljon za pojačanje i odbranu sela. Po njegovom mišljenju B je otvorena na linijama: Ribić—Batignol—Pokoj i Zavalje—Baljevac—L. Petrovo Selo. Jak nalet na tim mjestima i B je u našim rukama. Napad na Somišlje i Debeljaču to jest nalet na liniji Sokolac—Privilica—Zegar—Zavalje preko Somišlja i Debeljače koštao bi vas nepotrebnih žrtava, a tu je uspjeh prema riječima ovog oficira a i prema našem mišljenju nemoguć. — U B je na mjesto lovačke Bojne (II.) koja je brojala oko 540 čvrstih ljudi došlo 200 ustaša (iz Petrova Sela Ličkog. U B imaju 2 teška topa i nalaze se kod centrale. Sve ostalo je isto. Napad na Golubić i one skandale po selu nismo nikom pripisali, a pogotovo ne drugu H, nego smo samo pitali „tko je to napravio"? Drugovi javite nam da li ste nam vi poslali prije par dana 1.000 din, pošto ne znamo od koga smo je primili i zašto. Polkom sreza B nas traži materijala nekog pa ćemo mu istog morati kupiti pošto još nemamo svog. — **Pošaljite nam propagandnog materijala** pošto vršimo reorganizaciju Partije i SKOJ-a i uskoro će sve biti na nogama.

Uz drugarski pozdrav

S.F. — S.N.!

Srp

BR. 15

PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD OKTOBRA 1942. GOD. O RASPOREDU JEDINICA ZA NAPAD NA BIHAĆ[1]

DRUGU SLAVKU,
ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA

na položaju

1) Poslali smo za V.Š. slijedeće predloge.

a) Da bi po našem mišljenju akciju na Bihać[2] trebalo izvršiti što prije i **da** bi se ta akcija mogla izvršiti uspješno sa 5 k(rajiških) brigada (I, II, III, V

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

[1] Dokument je pisan, vjerovatno, 30. oktobra 1942. god. Sačuvana je kopija originala.

[2] Bihać je oslobođen 4. novembra 1942. godine.

i VI krajiška brigada), jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom. I i II proleterska brigada su angažovane akcijom na B. Grahovo na koje je trebalo izvršiti napad noću 25/26 ov. mj. i ako ne budu slobodne akcija se može izvršiti i bez njih. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sad nalazi, što je također veoma važno pošto neprijatelj u jačini od 1.000—1.500 ustaša nadire od D. Vakufa u pravcu s. Podborci[3] i Pljevskih Podova.

Ubrzanje akcije na Bihać predložili smo iz razloga što su, kako izgleda, trupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru imale glavni zadatak ofanzivu' u Slavoniji, Baniji i Kordunu, pa bi po našem mišljenju akcijom na Bihać trebalo pružiti pomoć i olakšanje onim teritorijama na kojima se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili u našim predlozima.

b) U vezi sa gornjim našim predlogom predložili smo da se VIII hrvatska brigada, koja se nalazi u s. G. Dobretin, prebaci preko Une na teren III bataljon VI k. brigade, da prođe desnom obalom Une do ispod Bihaća, da se tamo opet prebaci na lijevu obalu i da joj se izda naređenje da za vrijeme akcije na Bihać napada na Ličko Petrovo Selo.

Predložili smo da se Lička brigada koja se nalazi u Srbu u vezi sa akcijom na B. Grahovo odmah prebaci u s. Prijeboj, južno od Ličkog Petrovog Sela i da za vrijeme akcije na Bihać zajedno sa VIII k. brigadom napada na L. Petrovo Selo.

I krajiškoj brigadi izdali smo naređenje da se odmah prebaci na prostoriju Lipa—Teočak.

Dvama bataljonima IV k. brigade naredili smo da krenu na sektor Ključ i da preuzmu zadatke koje je imala I k. brigada.

Predložili smo da V. S. izda naređenje da se ostala dva bataljona IV k. brigade poslije akcije na B. Grahovo odmah prebace na sektor San. Most—Ključ. Odmah po dolasku ovih dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo treba poslati III k. brigadu na sektor Bihać.

Cio sektor Ključ—San. Most do Klokotovca preuzele bi tada na sebe cijela IV k. brigada i Krajiška polubrigada, s tim, što bi I bataljon VI k. brigade trebalo nešto približiti IV k. brigadi. I bataljon VI k. brigade izvjestite da je pod komandom sektora Ključ—San. Most, tj. da je pod vašom neposrednom komandom.

2) Potrebno je, kad dođu snage IV k. brigade, da izvršiš smjenu III brigade i da izvršiš raspored sviju snaga koje su ti stavljene na raspoloženje. Rušenje drumova treba nastaviti.

3) Od obavještajnog oficira VI k. brigade[4] dobili smo izvještaj da je II. u. brigada Hrvatske napala ovih dana jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu rijeke Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, 5 kamiona, 2 topa i preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spreme.

VII hrvatska i I lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno je 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, Načelnik štaba, Komandant
(na polo*-

[3] Vjerovatno Podgorci.
[4] Jovo Vidović.

BR. 16

IZVJEŠTAJ ILEGALNOG MJESNOG KOMITETA KPJ U BIHAĆU OD 31. OKTOBRA 1942. GODINE O STANJU U BIHAĆU I U OKOLNIM NEPRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA[1]

Bihać 31-X-42

Drugovi!

Već smo vam nekoliko puta javili brojno stanje vojnika u Bihaću i okolici, ali se taj broj stalno mijenja te vam sada šaljemo podatke iz sela sjeverno i sj-ist. od grada.

Miostra — 38 puš., 2 lake strojnice.
Majetići 10 „ —
Ostrožac 16 „ — 1 teš. str.
Prošići 10 „ —
Brekovica 40 „ 2 laka, 1 teški mitr. i 1 top.
Pokoj 19 „ 1 „ —
Mujadžići 24 „ 2 „ —
Ostrožački most — 25 — 30 ustaša
Kostela 25 ustaša. —

Drugovi, toliko o ovim selima, a javićemo vam čim prije i za druga sela i za svaku promjenu.

— Ust. pukovnik je u svom užem krugu pričao kako su ustaše zarobile jednog partizana — narednika, koji je navodno prije otišao odavde, te da ovaj priča kako se vi spremate u Bihać te da vježbate gore udarnu brigadu, oko 1.500 vojnika. Ukoliko je stvarno vama nestao takav jedan čovjek, onda budite oprezniji na onim mjestima za koja je on znao. Mi tačno ne znamo ali ćemo ispitati. —

— Bihaćki logornik i još nekolicina bandita-muslimana osnivaju „Krajišku legiju" u koju će ući seljaci muslimani iz Bos. Krajine i biti upotrijebljeni za čuvanje ovih krajeva. U Zgbu su im odobrene puške, mitraljezi i bacači mina te će ih uskoro donijeti ovamo i to sve organizovati. Jedan drug oficir je trebao ići na Istok, te da bi i sebe spasio a pomogao zajedničkoj stvari prijavio se je u tu legiju.JMi smatramo da nije pogriješio jer će nam tu moći samo koristiti izvještajima i obavještenjima.

— Jedan čovjek siromah prodaje jedan durbin koji vrijedi 5.—6.000 din. za 3000. din., te ako vama treba pošaljite nam novac, pošto mi još svog nemamo. Partija je opet postavljena na noge,[2] pa ćemo imati nešto novaca, a vi nam pošaljite promičbenog **(propagandnog) materijala.**

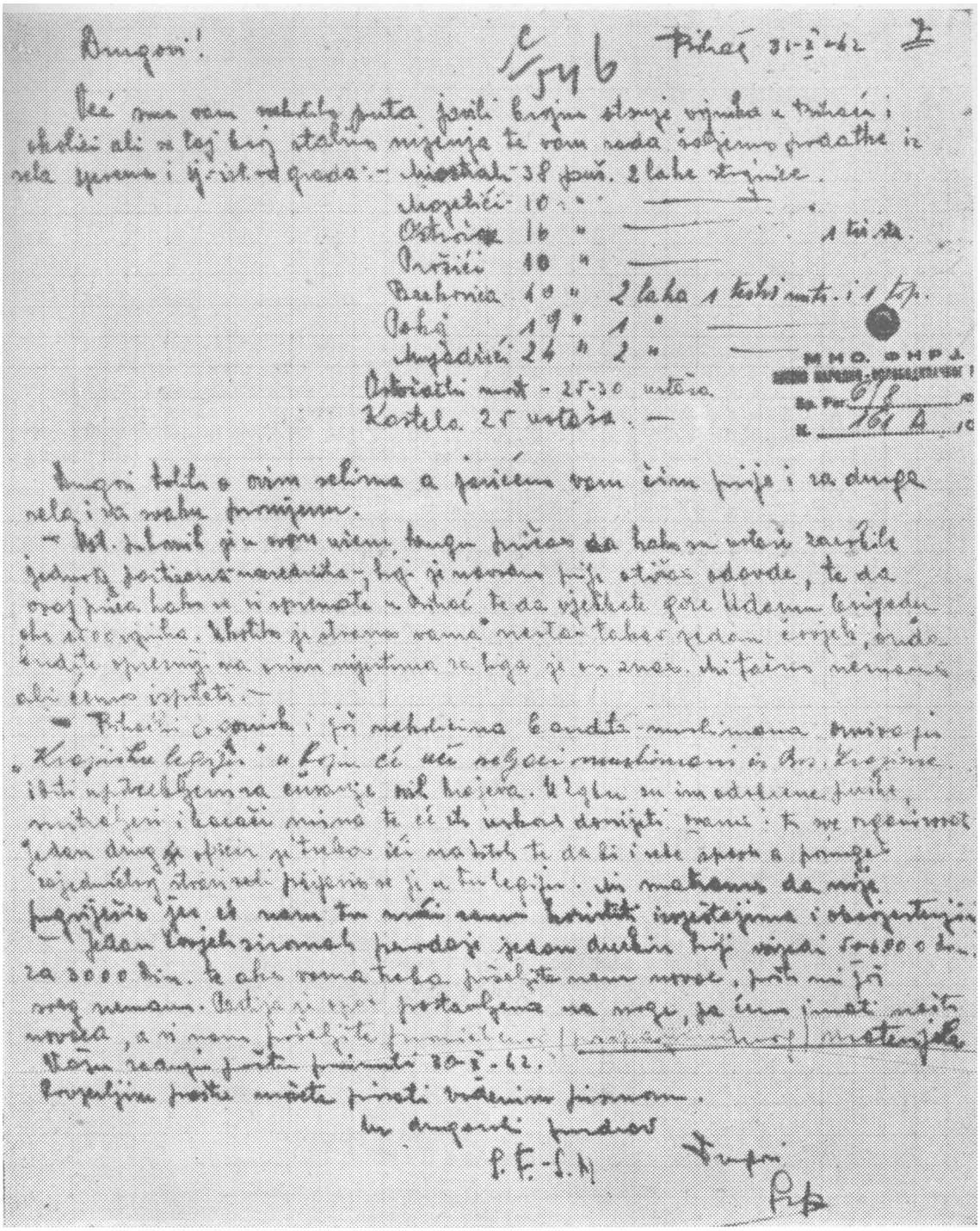
Vašu zadnju poštu primili 30-X-42.
Povjerljivu poštu možete pisati vodenim pismom.
Uz drugarski pozdrav.

S.F. — S.N.!

Drugovi
Srp

ković' orl§lnal -> e Pisan rukom. Pisao ga je Junus Salihodžić po zadatku Iške Sadi-
'-^-tlAe tada rukovodila radom MK u Bihaću. Foto-kopija originala u arhivu
Muzeja AVJNv~ • Pounja u Bihaću.

haću na obnovi ilegali Yećf§]foja elanova. ilegalnog Mjesnog komiteta KPJ u Bi-
"t.ijske organizacije u gradu radila je Iska Sadikovic.

Pismo Mjesnog komiteta KPJ u Bihaću od 31. oktobra 1942. godine

BR. 17

ZAPOVJEST OPERATIVNOG STABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 31. OKTOBRA 1942. GOD. ZA NAPAD NA BIHAĆ[1]

OPERATIVNI STAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. službeno
dne 31 oktobar 1942

ZAPOVIJEST
(Sekcije Bihać i Gospić 1 : 100.000)

1) Akcija i njen značaj

Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije stavio nam je zadatak da likvidiramo neprijateljsko uporište u Bihaću i da oslobodimo grad Bihać i njegovu okolinu.[2]

Pri izvršenju povjerenog nam zadatka vi, junački borci krajiških i hrvatskih brigada, morate se osjetiti ponosnim i srećnim kada je došao čas da se osvetite za sva strašna zlodjela, za sva ubijstva i paljevine, koje izvršiše ustaški krvoloci nad našim narodom. Uništenjem ustaških zvjerova i razbijanjem Bihaćkog garnizona nestalo bi još jednog zločinačkog centra — ustaške Bihaćke županije, koja je bila, a i danas je glavni potstrekač i organizator svih nasilja u čitavom ovom području. Vi treba da snagom svojih pušaka, mitraljeza i topova izrečete zasluženu kaznu dželatima, koji još i danas pale, plačkaju i ubijaju po Lici, Bosni i Baniji. Taj vaš junački podvig bio bi najveličanstveniji i najdostojniji pozdrav našem junačkom Vrhovnom štabu, bio bi najdičnije pružanje bratske ruke herojima Staljingrada i svim borcima junačke Crvene armije na veliki dan 25-godišnjice Oktobarske revolucije. Taj veliki dan slavlja Oktobarske revolucije, koji se podudara sa junačkim otporom staljingradskih heroja, neka prode i u našoj Krajini i Hrvatskoj u znaku borbe sviju naših oružanih snaga i zajedničke borbe partizana Hrvatske i Krajine. Neka nas napad na Bihać — kosturnicu nebrojenih žrtava — napoji narodnim gnjevom prema tuđinu i njegovim ustaškim i četničkim slugama. Neka to bude još jedan snažan i gromoglasan odgovor, vas, hrabrih junaka Krajine i Hrvatske, lažljivcima u Londonu koji pokušavaju da vaša junačka djela na Prijedoru, Krupi, Glamoču, Mrkonjić Gradu, Jajcu vežu uz svoje izdajničko četničko ime i prisvoje sebi. Budite ponosni, da stojite u prvim redovima borbe za slobodu, da se zajednički sa velikom i junačkom Crvenom armijom borite za slobodu i bolji život, da čistite našu dragu domovinu od tuđina i njegovih slugu. Sav naš narod obgrlit će vas svojom velikom ljubavlju, istorija će zabilježiti vaša junačka djela, a naši mladi učiće se na svemu ovome kako se je branila i kako se oslobađala svaka stopa naše zemlje. (Ovo političko obrazloženje pročitati svima borcima pred strojem).

2) **Podaci o neprijatelju**

Bihać sa okolinom: XII pješ. domobranska pukovnija,
jedna lovačka bojna,
dvije bojne ustaša,
jedna satnija II pješ. domobr. puka iz Zagreba.

[1] Original se nalazi u Arhivi CK SKJ, pod br. 2580.
[2] Bihać je oslobođen 4. novembra 1942. godine.

Raspored ovih neprijateljskih snaga vidi se iz dviju skica i dvaju spiskova, koje su dobili štabovi brigada.

Ličko Petrovo Selo: Jedna ustaška bojna i **20**—30 domobrana, sa jednom haubicom, jednim protivtenkovskim topom i dva bacača.

Ostrožac: 150 domobrana sa dva teš. mitraljeza.

Cazin: 118 domobrana, 8 žandara, 5 policajaca i 3 financa, sa dva teš. mitraljeza od kojih je jedan na Kuli.

Bos. Krupa: Jedna lička ustaška bojna,
30 legionara,
60 naoružanih civila,
58 žandarma (10 stalnih, 48 pomoćnih).
Dvije haubice, jedan brdski top, dva bacača.

Kladuša, Bužim, Tržačka Raštela, Gata i Vranograč su također neprijateljski garnizoni sa snagama promjenljive jačine. Posade su mahom od ustaša i domorodaca koji su kod svojih kuća i koji se pozivaju u slučaju potrebe.

Ima i promjena u brojnim stanjima po neprijateljskim garnizonima. Iz Bihaća otišla je jedna lovačka bojna u pratnji štaba divizije i nije se vratila. **Iz** Ličkog Petrovog Sela bilo je došlo 200—300 ustaša u Bihać kao pojačanje. Prilikom napada hrvatskih partizana na s. Vaganac i okolinu otišlo je neštet **ustaša** u Ličko Petrovo Selo kao pojačanje.

3) **Zadaci naših jedinica:**

a) II lička u. brigada napašće i likvidirati neprijateljsko uporište Ličko Petrovo Selo
Veza lijevo sa III krajiškom, a desno sa VIII hrvatskom brigadom.

b) VIII hrvatska brigada izvršiće napad na neprijateljska uporišta od s. Pokoj do Čavkića i Založja, zaključno, likvidirati usput uporišta Bakšaiš i Hatinac, napasti neprijateljska uporišta na staroj i novoj željezničkoj stanici i kod Batinjola i likvidirati ih sa II krajiškom brigadom, upasti u grad. Veza desno sa V i VI krajiškom brigadom, koje napadaju Ostrožac, Brkiće, Kurtovo (Selo), Jezero i Spahiće. Veza lijevo sa II krajiškom brigadom, čije je desno krilo kod škole u Založju, u početku napada.

c) II krajiška brigada napada neprijateljska uporišta od škole u Založju (zaključno br. 31) do rijeke Une, likvidira ih i upada u grad. Veza desno sa VIII hrvatskom brigadom, a lijevo sa I krajiškom.

d) I krajiška brigada napada na neprijateljska uporišta na lijevoj obali rijeke Une, ostavljajući zasjedu prema s. Golubić, napadajući s. Sokolac po mogućnosti sa bihaćke strane, napada na neprijateljsko uporište na Somišlju (bunkeri), preko Debeljače održava vezu sa III krajiškom brigadom i pomaže joj u likvidaciji neprijateljskog uporišta u Zegaru (logor). Održava vezu udesno sa II krajiškom brigadom, a ulijevo sa III krajiškom brigadom.

e) III krajiška brigada napada na neprijateljska uporišta u Zegaru od groblja preko logora do spomenika, u čemu će joj pomoći i I k. brigada. Cisti neprijateljsko uporište prema Vedrom Polju i na krivinama na putu između Zegara i Zavalja (br. 43 i 44). Neprijateljska uporišta u Zavalju i Skočaju obilazi obezbjeđujući se od njih. Jednom zasebnom grupom napada na neprijateljski aerodrom. Po likvidaciji neprijateljskog otpora upada u grad. Napominje se, da se, po mišljenju vojnih stručnjaka iz Bihaća, lako može upasti u grad pravcima između

Zavalja i Baljevca. Održava vezu desno sa I krajiškom preko Debeljače, a lijevo je II lička u. brigada kod Ličkog Petrovog Sela.

f) V krajiška brigada sa III bataljonom VI krajiške brigade napada na neprijateljska uporišta u Ostrošcu, Brkićima, Kurtovu, (Selu), Srbljanima, Jezeru i Spahićima i blokira ih ako ne može da ih očisti. Zaposjeda drveni most u Ostrošcu, drži ga i sprema ga za paljenje u slučaju potrebe. Pomaže III bataljon VI k. brigade u presijecanju druma i postavljanju zasjede na drumu Bos. Krupa—Gnjilovac—Ostrožac. III bataljon VI k. brigade postavlja zasjedu i prekida drum Bos. Krupa—Gnjilovac—Ostrožac. Prekida telefonsku vezu Bihaća sa Cazinom i Krupom, što ranije.

g) VI krajiška brigada postaviće zasjedu na pravcu Krupa—Radić—Bihać prema Krupi. II bataljon VI k. brigade postaviće zasjedu na pogodnom mjestu na drumu B. Novi—B. Krupa.

h) Zadaci haubica:

Dvije haubice postaviti na pogodan položaj na Grabežu. 2 novembra t.g. u 21.30 časova ispaliti svega dvije granate na bunkere u Somišlju. Odmah zatim ispaliti po 10 granata (svega 20) u sam grad i to sa obje strane rijeke Une. Prvu granatu opaliti tek onda kad se bude čula borba.

Ako dođu haubice sa sektora B. Grahovo, smjestiti ih na pogodne položaje na prostoriji Hrgar—Tihotina. Zadatak će im dati štab **I** k. brigade.

4) **Početak napada:** biće u 21.30 časova, 2. novembra 1942 godine. **Do** toga vremena jedinice će se privlačiti polaznim položajima za napad, koji **će** tačno početi u 21.30 časova.

5) **Komandno mjesto:** nad svima jedinicama koje napadaju Bihać i okolinu biće između Grabeža i Bihaća. Izvještaje slati u logor III bataljona **VI** krajiške brigade na Grabežu, gdje će biti ostavljena veza.

6) **Zasjede:** Sve jedinice ostaviće minimalne zasjede u blizini polaznih položaja, na pravcima kuda bi neprijatelj mogao bježati iz Bihaća.

7) **Putovođe:** III bataljon VI k. brigade daće po jednu desetinu za putovođe II krajiš. i VIII hrvatskoj brigadi. Pitanje putovođa kod V krajiš. brigade riješiti također u sporazumu sa III bataljonom VI krajiške brigade.

Ceta ličkih partizana, koja se nalazi oko Lohovskih Brda, sadejstvovaće sa I i III krajiš. brigadom i po potrebi daće im putovođe.

8) **Sanitet:** — Brigadna previjališta postaviti na najpogodnijim mjestima.

Sve ranjenike kojima je potrebna hirurška pomoć (frakture, raskomadine, trbušne povrede) upućivati što hitnije u **hirurške ekipe:**

1. hirurška ekipa u s. Račić (pravac Bihać—Petrovac)

2. hirurška ekipa u s. V. Radić u popovoj kući (pravac Bihać—Krupa) Prihvatne bolnice:

I. Teočak,

II. Gudavac (raskršće).

Sa ostalih pravaca slati ranjenike u najbliže ambulante.

9) Evakuacija plijena: Plijen treba evakuisati preko Ripča za Hrgar i u pravcu D. Lapca za s. Nebljusi. Oružje, artiljeriju i municiju evakuisaće što prije same jedinice u označenim pravcima. Evakuaciju ostalog plijena izvršiće Operativni štab. Podjelu plijena vršiće Operativni štab u sporazumu sa V.S. i Glavnim štabom Hrvatske, prema stvarnim potrebama.

10) Rezervna hrana: Štabovi sviju brigada postaraće se da borci **ponesu** rezervnu hranu za jedan dan (hljeb i meso).

11) **Evakuacija zarobljenika:** . . . Zarobljene domobrane slati u logor III bataljona VI k. brigade na Grabežu.

12) Zadaci i raspored jedinica poslije oslobođenja Bihaća:

VIII hrvatska brigada odlazi cestom u pravcu Ličkog Petrovog Sela, hvata vezu sa II ličkom u. brigadom i sporazumno sa njom kontroliše pravce koji vode u Bihać, ostavljajući potrebne zasjede.

I krajiška sa dijelovima VI krajiške brigade odlazi prema Cazinu, čisti ga i postavlja potrebne zasjede prema neprijateljskim uporištima.

II krajiška brigada po izvršenom zadatku odlazi k V krajiškoj brigadi k Ostrošcu i pomaže joj ako treba. Odlazi sa V krajiš. brigadom i obje sporazumno napadaju Bos. Krupu.

III krajiška brigada po likvidaciji neprijateljskih uporišta u Bihaću preuzima na sebe gradsku službu i neposredno obezbjeđenje grada. Odmah potpuno blokira sve ulaze i izlaze iz grada i ne pušta nikoga bez obzira. Postavlja straže pred bivše državne zgrade i dućane, koji će se konfiskovati. Za slučaj evakuisanja naših snaga iz Bihaća po nuždi, pali sve javne zgrade i druge koje bi bile ma od kakve koristi za neprijatelja.

13) Za predviđenu akciju oko Ostrošca II k. brigada pozajmiće V k. brigadi jedan teš. bacač sa granatama i poslugom.

14) **Borbeni znaci** za ovu akciju jesu: DRVAR—GOSPIĆ.

Da bi se za vrijeme borbe vidjelo dokle je koja jedinica stigla paliće se vatre.

15) Znaci za spuštanje aviona: Po zarobljavanju vojnika na aerodromu III krajiška brigada tražiće od njih propisane znake za spuštanje aviona i davaće ih neprijateljskim avionima.

16) Prije izvršenja napada brigade će hvatati sve civile na koje naiđe i držati ih do kraja akcije.

17) Jedinice VI krajiške brigade neka ponesu u akciju i **sva sredstva za borbu protiv tenkova** sa kojima raspolažu, kao na primjer: nagazne mine, flaše sa benzinom i svežnjeve bombi. Upotrijebiti ih gdje bude trebalo.

18) Sve jedinice neka ponesu i sva sredstva za sječenje prepreke od žica.

19) Komore i intendanture ne smještati u grad.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
Osman	**Branko Poljanac**	**Košta**

(M.P.)

BR. 18

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DVJ O FORMIRANJU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE[1]

Po odluci Vrhovnog štaba Narodnoosloibodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije imaju se obrazovati — iz postojećih narodnooslobodilačkih partizanskih i udarnih brigada — divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. U vezi s tim

[1] Objavljena u Biltenu Vrhovnog štaba NOV i POJ br. 20—21—22 za septembar—oktobar—novembar 1942. godine.

LJETO - JESEN
1942. GODINE

Vrhovni komandant NOP i DV Jugoslavije Josip Broz Tito diktira zapovijest u selu Vrbnici, na tromeđi Crne Gore, Hercegovine i Bosne, za pokret proleterskih i udarnih brigada u zapadnu Bosnu, 22. juna 1942. godine

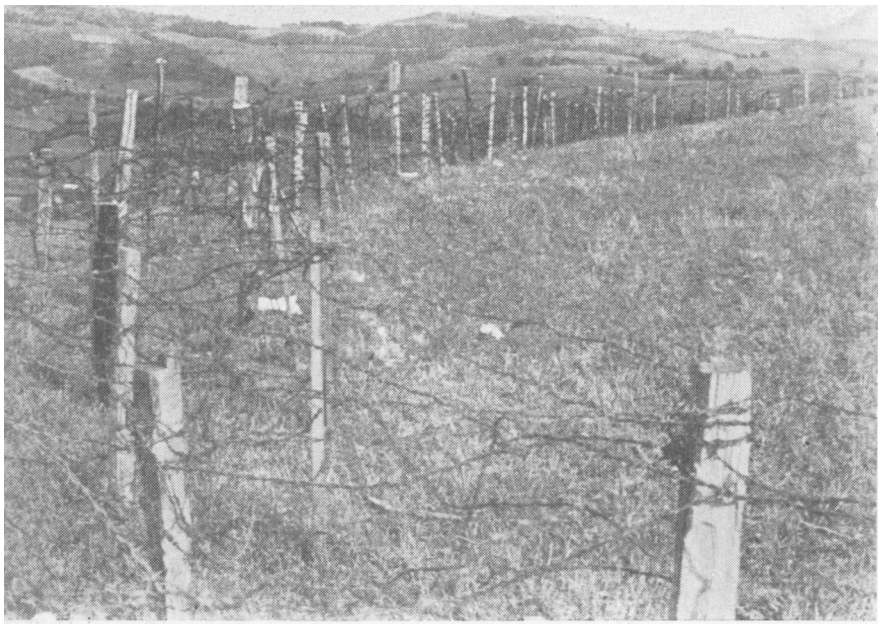
Stanovništvo Bosanskog Petrovca i okoline sa zastavama i ponudama dočekalo je avgusta 1942. godine ranjene proletere, i omogućilo im liječenje i oporavak u svojim domovima

Njemačka fašistička okupatorska vojska s ustašama i domobranima sagradila je utvrđenu liniju Bosanski Novi—Suhača—Miška Glava—Ljubija—Stari Majdan—Đedovača—Brajić Tavan—Vrhpolje da bi se lakše branila od učestalih naleta partizanskih brigada iz Podgrmeča. Snimak iz avgusta 1942. godine

Iako je utvrđena linija Bosanski Novi—Ljubija—Sanski Most branjena jakim okupatorsko-ustaško-domobranskim snagama, krajiške brigade uspjele su poslije duže borbe da se probiju, prodru u Bosanski Novi, Suhaču, Ljubiju, Stari Majdan i Sanski Most, nanesu velike gubitke neprijatelju, zarobe kompletne bojne (bataljone) i zaplijene znatno naoružanje. Fotografija iz avgusta 1942. godine

Tvornica gipsa u Blagaju na pruzi Bosanski Novi—Prijedor, koju su partizani napali i razorili. Fotografija iz *avgusta 1942. godine*

Ranjeni borci proleterskih i udarnih brigada na putu za Drvar i Bosanski Petrovac, avgusta 1942. godine na zastanku u Glamoču

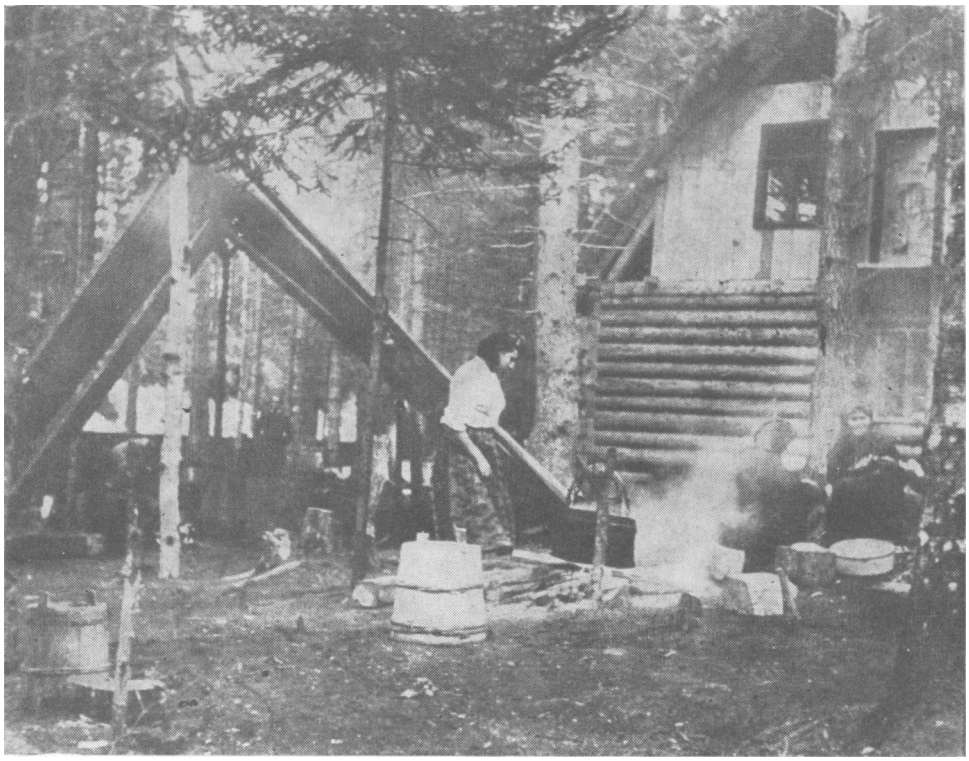

U partizanskoj bolnici kod Bosanskog Petrovca, krajem 1942. godine

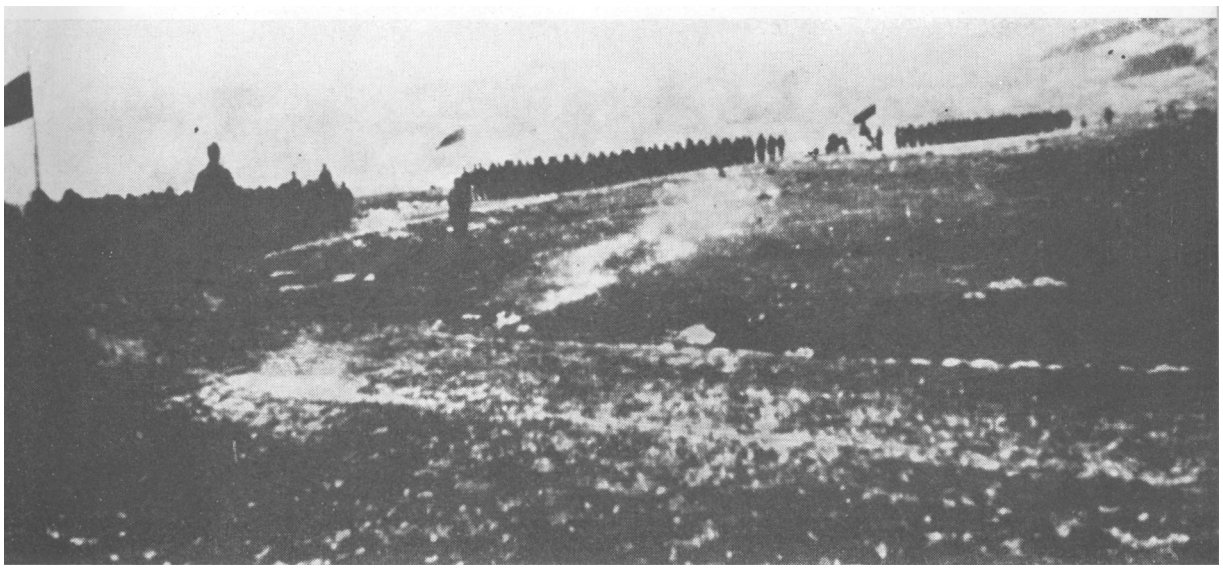
Okupator je izveo ofanzivu na slobodnu teritoriju Kozare juna—jula 1942. godine i tom prilikom izvršio masovne zločine. Na slici: sahrana strijeljanih Kozarčana

V bolnici u Podgrmeču, 1942. godimp

V susret proleterskim brigadama i Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije krenula je 1. krajiška udarna brigada, avgusta 1942. godine. Na fotografiji brigada na maršu za Kupres gdje su u ljeto 1942. godine vođene žestoke borbe s ustaškim garnizonom

Đuro Pucar Stari, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu, Košta Nađ, komandant Operativnog štaba za Bosansku krajinu i Osman Karabegović, politički komesar Operativnog štaba za Bosansku krajinu, septembra 1942. godine

Partizanske jedinice štitile su žetvu na graničnim područjima slobodne teritorije 1942. godine

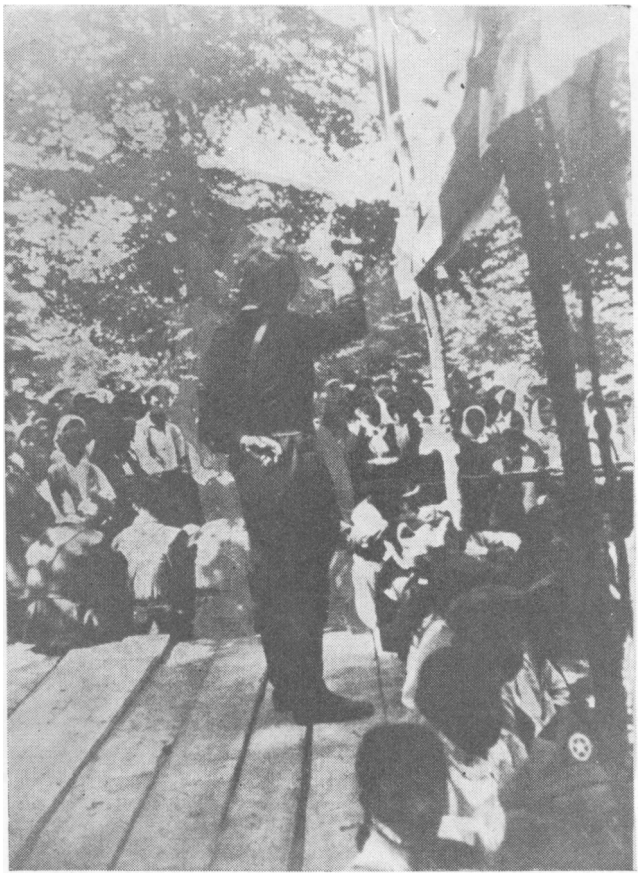

U Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske u jesen 1942. godine. U prvom redu: Otmar Kreačić, Ratko Vujović Coče, Vladimir Bakarić, politkomesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, Bogdan Oreščanin i Ivo Lola Ribar, sekretar CK SKOJ-a. U drugom redu: Vlado Popović, organizacioni sekretar CK KPH, Rato Dugonjić, član Biroa CK SKOJ-a i Košta Nad, komandant Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku krajinu.

Bosanska krajina u drugoj polovini 1942. godine. Vaso Butozan, referent saniteta Operativnog štaba za Bosansku krajinu, Košta Nad, komandant Operativnog štaba, Koča Popović, komandant 1. proleterske brigade, Mijalko Todorović, politički komesar 1. proleterske brigade

Đuro Pucar Stari, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu govori 13. septembra 1942. godine na zboru u Elezovcu kod Srpske Jasenice u Podgrmeču

Zbor u Elezovcu održan povodom završetka vojno-političkog omladinskog kursa. Na slici: omladinci i omladinke za vrijeme polaganja zakletve

U oslobođenom Jajcu, 26. septembra 1942. godine: Košta Nađ, komandant Operativnog štaba NOP i DVJ za Bosansku krajinu, Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOP i DVJ i Ivo Rukavina, komandant Glavnog štaba NOP i DV Hrvatske

Nakon prvog oslobođenja Jajca, 25. septembra 1942. godine, u grad na Plivi došli su najviši vojni i partijski rukovodioci. Na slici: Stevo Krajačić, Ivo Lola Ribar, Košta Nađ, dr Ivan Ribar, Josip Broz Tito i Ivo Rukavina

Josip Broz Tito kod Jajca, septembra 1942. godine

Aleksandar Ranković, član Vrhovnog štaba NOP I DVJ u jesen 1942. godine kod Jajca

Aleksandar Ranković, član Vrhovnog štaba NOP i DVJ i Koča Popovič, komandant 1. proleterske brigade sa članovima Vojnog partizanskog suda Slobodanom Penezićem, Stipom Bilanom, Vlatkom Velebitom i drugima nakon oslobođenja Jajca, septembra 1942. godine

Konferencija 3. bataljona 1. proleterske brigade na Tičevu, početkom jeseni 1942. godine

V razrušenom domu

Izbjeglice iz Gorskog kotara 1942. godine u Drežnici

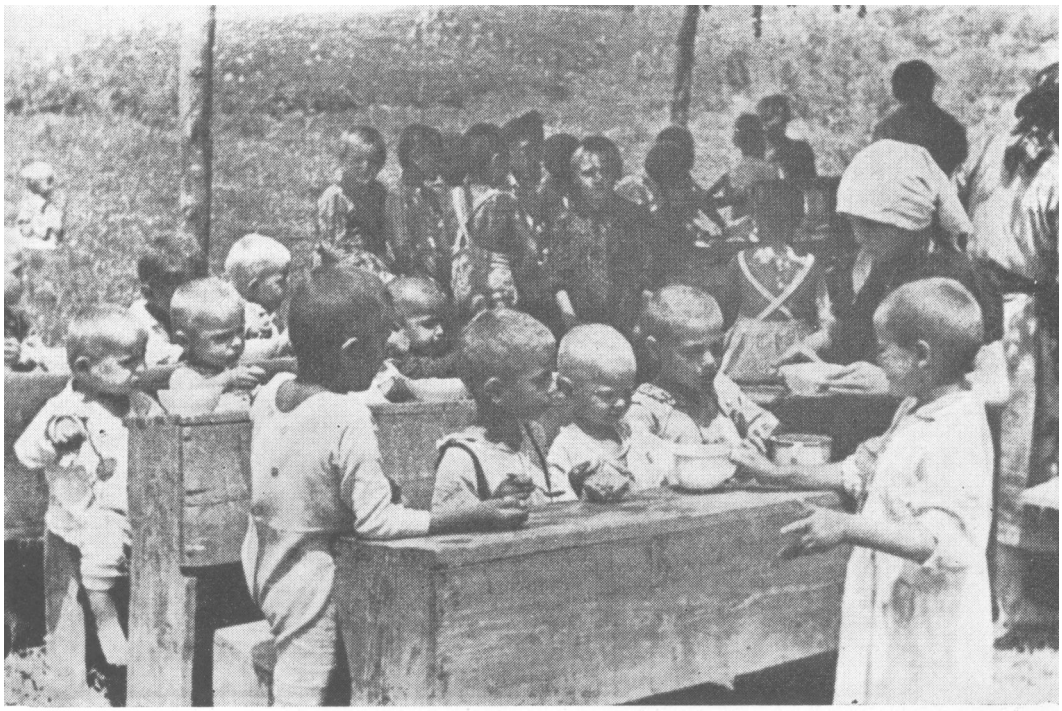
Dječiji dom u slobodnoj i porušenoj Korenici 1942. godine

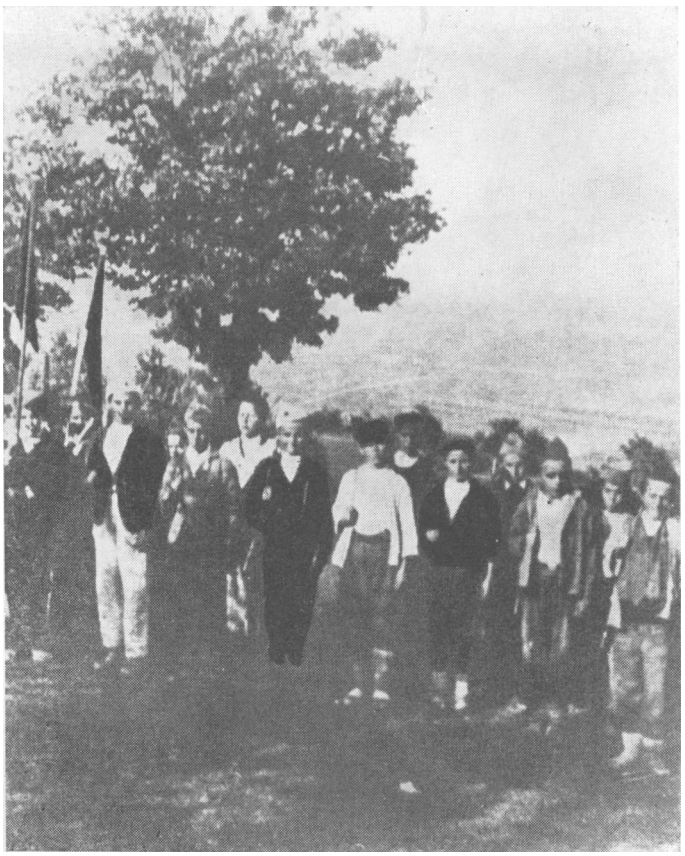

Izbjeglice

Dječiji dom na slobodnoj teritoriji Like 1942. godine

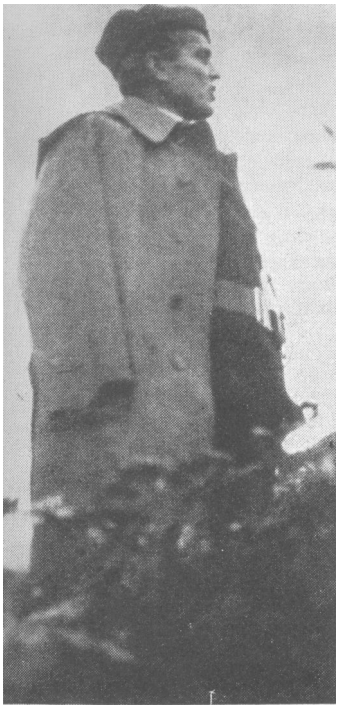

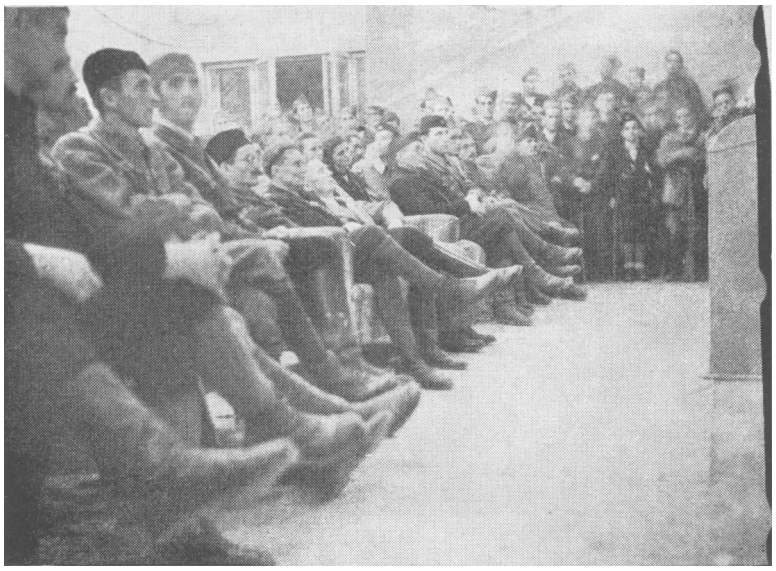
Pionirski bataljon Drvara na svečanosti 17. oktobra 1942. godine prilikom predaje zastave 2. proleterskoj brigadi

Vrhovni komandant NOP i DVJ, Josip Broz Tito, predaje 17. oktobra 1942. godine zastavu 2. proleterskoj brigadi u Drvaru. Na slici: dio postrojene Brigade prilikom prijema zastave

Vrhovni komandant, Josip Broz Tito, govori na smotri 1. proleterske brigade 7. novembra 1942. godine

Na priredbi Kazališta narodnog oslobođenja u Bosanskom Petrovcu: Košta Nađ, Savo Orović, Ivan Milutinovic, Josip Broz Tito, dr Ivan Ribar, Mosa Pijade, Aleksandar Ranković, Ivo Lola Ribar i drugi, jesen 1942. godine

Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito, dr Ivan Ribar, Koča Popović, Filip Kljajić, Mijalko Todorović, Ivo Lola Ribar i drugi prilikom smotre 1. proleterske brigade 7. novembra 1942. godine kod Bosanskog Petrovca

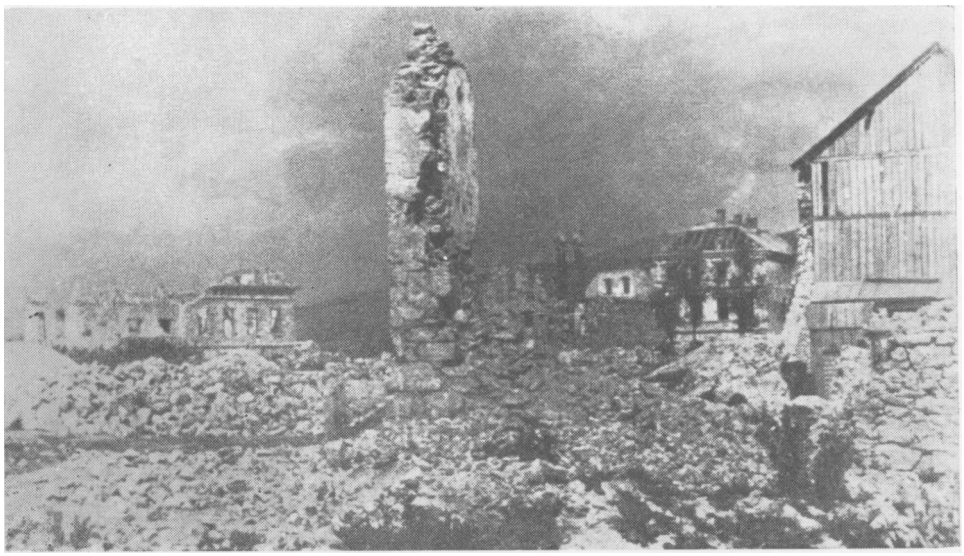

Zemaljski odbor AFZ Jugoslavije početkom januara 1943. godine organizovao je u Bosanskom Petrovcu 25-dnevni politički kurs za aktivistkinje Antifašističkog fronta žena. Kurs je nakon 19 dana prekinuo rad zbog neprijateljeve ofanzive na slobodnu teritoriju

Dom kulture u Bosanskom Petrovcu u kojem je 25. i 26. septembra 1942. godine održan Prvi kongres partizanskih Ijekara, 5—8. decembra 1942. godine Prva. zemaljska konferencija AFZ Jugoslavije i brojne priredbe Kazališta narodnog oslobođenja

Iza više naleta u 1942. godini njemačke, italijanske i ustaške avijacije, ostajale su u Bosanskom Petrovcu samo ruševine

N a r e đ u j e m

Da se obrazuje Prva proleterska udarna divizija Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

U sastav ove divizije ulaze:

a) I proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada,

b) III proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada (sandžačka),

v) III krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada.

Za komandanta I proleterske udarne divizije NOVJ postavlja se dosadašnji komandant I proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade drug Kocä Popović.

Za političkog komesara I proleterske udarne divizije NOVJ postavlja se dosadašnji politički komesar I proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade drug Filip Kljajić.

Popunjavanje štaba I proleterske udarne divizije NOVJ izvršiće se u najkraćem roku po odluci ovog štaba.

Ovo naređenje ima se izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

I XI 1942 god. KOMANDANT NOP I DVJ
Naredba br. 88 TITO

BR. 19

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DVJ O FORMIRANJU 2. PROLETERSKE DIVIZIJE[1]

Po odluci Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije imaju se obrazovati — iz postojećih narodnooslobodilačkih partizanskih udarnih brigada — divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. U vezi s tim

N a r e đ u j e m

Da se obrazuje Druga proleterska udarna divizija Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

U sastav ove divizije ulaze:

a) II proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada,

b) IV proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada (crnogorska),

v) II dalmatinska narodnooslobodilačka partizanska brigada.

Za komandanta II proleterske udarne divizije NOVJ postavlja se dosadašnji komandant IV proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade drug Peko Dapčević.

Za političkog komesara II proleterske udarne divizije NOVJ postavlja se dosadašnji politički komesar IV proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade drug Mitar Bakić.

[1] Objavljena u Biltenu Vrhovnog štaba NOV i POJ br. 20—21—22 za septembar—oktobar—novembar 1942. godine.

Popunjavanje štaba II proleterske udarne divizije NOVJ izvršiće se u najkraćem roku po odluci ovoga štaba.

Ovo naređenje ima se izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. XI 1942 god.
Naredba br. 89

KOMANDANT NOP I DVJ
TITO

BR. 20

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 1. NOVEMBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U BIHAĆU I U OKOLNIM UPORIŠTIMA

STAB
VI KRAJIŠKE N.O. PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
Br. Sl./pov.
dne 1-XI 1942. god.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV B.K.

Na terenu

Dostavljamo vam slijedeće podatke, koje je naš II bataljon dobio od uhvaćenih civila koji su putovali za Bos. Novi, o neprijateljskim snagama na Krajini:

Na saslušanju Beširevića Ibrahima (Borbaš), baščovana i posjednika iz Bihaća, Teze Silberštajn udane Midžić (njen je drug neki dan otpremljen u konc. logor), i njene majke, obe iz Bihaća dobiveni su slijedeći podaci: U Bihaću, Krupi i svim okolnim mjestima, kao Otoki i drugim mjestima, ima oko 2000 ustaša takozvane „ličke legije". Tu je uračunat Ostrožac i Cazin, kao i sela oko Bihaća, a domaće legije i ustaša u selima oko Bihaća i u Bihaću 500 i domobrana do 400, milicije i pomoćnih žandara oko 100. U Pokoju oko 70 domobrana, u Bos. Krupi ustaška bojna, koja ima strojnu satniju. Od te bojne jedna je satnija sa ustaškim zastavnikom (njih oko 120) u Otoki. Osim toga u Otoki ima 50 mladih stalnih žandara i oko 80 milicionara, a domobrana nema nikako. U Bos. Krupi pored ustaša ima jedna satnija domobrana i milicije i oko 80—100 pomoćnih žandara, dvije haubice i navodno tri bacača. Na Ostrošcu ima oko 40 domobrana koji su smješteni u željezničku stanicu i u selu Kurtovu. Na mostu jedna satnija ustaša. U Jezeru i drugim selima nisu svi na okupu. Stražu daju na most i povrh sela. U Cazinu nema domobrana, (već) jedna satnija ustaša. U Gnjilovcu na putu za Cazin ima nešto od te ustaške satnije. U Pećigradu oko 10 žandara, kod kuće Barjaktarevića Alage u Vidovskoj ima 5 ustaša, a po noći dolazi po 60 civila sa sjekirama i roguljama na stražu.

Ovo su podaci kočijaša.

Bunkeri, utvrđene zgrade, zazidi i primitivna utvrđenja i rovovi u Bihaću. Na Golubiću, Dobrenici, Skočaju, Zavalju, Ceravcima — više Galića kuće, — kod brklje, kod Vrkašićkog mosta, u Pokoju, Založju, Vinici, Ribiću i u Privilici kod Repajića kuće. Preko Skočaja i Debeljače najzgodnije se probijati u Bihać. U Medresi[1] prozori utvrđeni, kod gvozdenog mosta na jarku koji vodi od Une do električne centrale, mala utvrda, oko spomenika gdje je bio jugoslovenski (zapravo Francov[2] pr. prepis) spomenik na cesti od Zegara prema Zavalju odmah pri izlazu iz Žegara gdje se sastaje cesta iz sela i logora bunkeri ozidani kamenom; u ustaški logor ne daju civilima pa podaci manjkaju. Kod spomenika na Debeljači (kotiran je na specijalki® porušen je inače) dva bunkera. Željeznička stanica — prozori utvrđeni. Apoteke, domovi narodnog zdravlja i bolnice pune sanitetskog materijala. Aerodromu se može prići preko Zeljave. Oko aerodroma žica. Dva bunkera na Somišlju, ali od zemlje, pokriti šatorima. U gradu ima više zazida po ulicama (iz kamena napravljeni). U Sokocu mještani većinom naši simpatizeri (inače većinom muslimani). Na aerodromu jedna haubica, tuče najviše na Pritoku. Smještena u blizini kuće Bundala.[4] Oko aerodroma žica sa zvoncima. Uz nogometno igralište (aleja koja vodi prema Zegaru) ima nekoliko primitivnih bunkera. Na Svetoj Luciji mitraljesko gnijezdo. Ustaški zapovjednik u Bihaću Tomšič, a pri zatvoru (Kuli) zloglasni ustaški satnik Rudo Ric.

S.F. — S.**N!**

(M.P.)

Politkomesar
Baja[5]

BR. 21

ZAPOVIJEST ŠTABA 8. NO BRIGADE HRVATSKE OD 1. NOVEMBRA 1942. GODINE ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE BIHAĆ[1]

STAB
VIII PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
1. XI. 1942 g.

ZAPOVIJEST
(Sekcija Bihaća i Gospić 1 : 100.000)

1) Akcija i njen značaj

Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke, partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije stavio nam je u zadatak da likvidiramo neprijateljsko uporište u Bihaću i da oslobodimo grad Bihać i njegovu okolinu.

[1] Niža muslimanska škola.
[2] Vjerovatno na tom mjestu ranije je bio spomenik Franje Josipa.
[3] Obilježen na specijalnoj sekciji.
[4] Bubala.
[5] Dimitrije Bajalica.
[1] Original, pisan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod br. 815, k. 811.

Pri izvršenju povjerenog nam zadatka vi, junački borci krajiških i hrvatskih brigada, morate se osjetiti i ponosnim i srečnim kada je došao čas da se osvetite za sva strašna zlodjela, za sva ubistva i paljevine, koje izvršiše ustaški krvoloci nad našim narodom. Uništenjem ustaških zvjerova i razbijanjem Bihaćkog garnizona, nestalo bi još jednog zločinačkog centra, ustaške Bihaćke županije, koja je bila a i danas je glavni potstrekač i organizator svih nasilja u čitavom ovom području. Vi trebate da snagom svojih pušaka, mitraljeza i topova izrečete zasluženu kaznu dželatima, koji još i danas pale, pljačkaju i ubijaju po Lici, Bosni i Baniji. Taj vaš junački podvig bio bi najveličanstveniji i najdostojniji pozdrav našem junačkom Vrhovnom štabu, bio bi najdičnije pružanje bratske ruke herojima Staljingrada i svim borcima junačke Crvene armije na veliki dan 25-godišnjice Oktobarske revolucije. Taj veliki dan slavlja Oktobarske revolucije, koji se podudara sa junačkim otporom staljingradskih heroja, neka prođe i u našoj Krajini i u Hrvatskoj u znaku borbe sviju naših oružanih snaga i zajedničke borbe partizana Hrvatske i Krajine. Neka nas napad na Bihać — kosturnicu nebrojenih žrtava napoji narodnim gnjevom prema tuđinu i njegovim ustaškim i četničkim slugama. Neka to bude još jedan snažan i gromoglasan odgovor, vas hrabrih junaka Krajine i Hrvatske, lažljivcima u Londonu, koji pokušavaju da vaša junačka djela na Prijedoru, Krupi, Glamoču, Mrkonjić Gradu, Jajcu vežu u svoje izdajničko četničko ime i prisvoje sebi. Budite ponosni da stojite u prvim redovima borbe za slobodu, da se zajednički sa velikom i junačkom Crvenom armijom borite za slobodu **i** bolji život, da čistite našu dragu domovinu od tuđina i njegovih slugu. Sav' naš narod obgrliće vas svojom velikom ljubavlju, istorija će zabilježiti vaša junačka djela, a naši mlađi učiće se na svemu ovome kako se branila i oslobođavala svaka stopa naše zemlje. (Ovo političko obrazloženje pročitati svima borcima pred strojem.)

2) Podaci o neprijatelju

Bihać sa okolinom: XII pješ. domobranska pukovnija.
Jedna lovačka bojna.
Dvije bojne ustaša.
Jedna satnija II pješ. domobr. puka iz Zagreba.
Raspored svih neprijateljskih snaga vidi se iz dviju skica 1 dvaju spiskova, koje su dobili štabovi brigada.

Ličko Petrovo Selo: Jedna ustaška bojna i **20—30** domobrana, sa jednom haubicom, jednim protivtenkovskim tokom i dva bacača.

Ostrožac: **150** domobrana sa **2** teška mitraljeza.

Cazin: **118** domobrana, **8** žandara, **5** policajaca i **3** financa, sa **2** teška mitraljeza od kojih je jedan na Kuli.

Bos. Krupa: Jedna lička ustaška bojna, **30** legionara, **60** naoružanih civila, **58** žandara, **(10** stalnih, **48** pomoćnih).
Dvije haubice, jedan brdski top i dva bacača.

Kladuša, Bužim, Tržačka Baštela, Gata i Vrnograč:
su također neprijateljski garnizoni sa snagama promjenljive jačine. Posade su mahom od ustaša i domobrana, koji su kod svojih kuća i koji se pozivaju u slučaju potrebe.

Ima i promjena u brojnim stanjima po neprijateljskim garnizonima. Iz Bihaća otišla je jedna lovačka bojna u pratnji štaba divizije i nije se vratila. Iz Ličkog Petrovog Sela bilo je došlo **200—300** ustaša u Bihać, kao pojačanje. Prilikom napada hrvatskih partizana na selo Vaganac i okolinu otišlo je nešto ustaša u Ličko Petrovo Selo kao pojačanje.

3) Zadatak naše Brigade:

a) I bataljon napasti će neprijateljsko uporište u selu Založju i školi. Po likvidaciji tih uporišta da izvijesti hitno Štab brigade gdje će dobiti daljni zadatak.

b) II bataljon napasti će neprijateljsko uporište u selu Pokoju. Nakon likvidacije tog neprijateljskog uporišta produžuje napad desnom obalom Une na neprijateljska uporišta u Bakšaišu i Hatincu. Po izvršenju zadatka uhvatiti vezu sa III bataljonom koji će nastupati niz cestu Krupa—Bihać u pravcu neprijateljskog uporišta stara stanica.

c) III bataljon što hitnije da likvidira neprijateljsko uporište u selu Cavkići, a potom da produži sa jednom četom desno od druma Krupa—Bihać, a jednom četom lijevo od pruge Krupa—Bihać. Četa koja nastupa lijevo od pruge ima da uhvati vezu sa snagama II kr.[2] brigade. Da likvidira neprijateljsko uporište na skladištu Batinjola. Ceta koja nastupa desno od druma ima da izvrši napad na staru željezničku stanicu i da uhvati desno vezu sa II bataljonom.

Sva tri bataljona ostaviće po jednu desetinu u zauzetim selima kao osiguranje. Desetina II bataljona uhvatiće vezu sa V i dijelom VI kr. brigade koje napadaju neprijateljska uporišta u Ostrožcu, Brkićima, Kurtovu (selu), Srbljanima, Jezeru i Spahićima. Po izvršenju tih zadataka bataljoni će produžiti napad na sam grad, s tim da održavaju što tješnju vezu sa II Kr. brigadom, koja će prema planu prva da uđe u grad sa ove strane Une.

4) Početak napada: biće u **21,30** časova (pola deset, po starom jugoslovenskom vremenu), **2** novembra **1942** godine. Do toga vremena bataljoni će se privlačiti polaznim položajima za napad koji će tačno početi u **21.30** časova.

5) Štab brigade će se nalaziti na brdu iznad sela Čavkića, gdje i sve izvještaje slati i to svakih pola sata.

6) **Sanitet:** Brigadno previjalište biti će **na** brdu između sela Cavkića i Založja. Brigadni ljekar organizovaće potreban broj kola za prevoz ranjenika. Ujedno brigadni ljekar organizovaće bataljonska previjališta i kontrolisati **i** odrediti potreban broj nosača ranjenika za svako bataljonsko previjalište. Tako da borci iz prvih borbenih linija mogu nositi ranjenike samo do tih previjališta odakle se imadu odmah upućivati natrag u borbu. Sve ranjenike kojima je potrebna hirurška pomoć (frakture, raskomadine, trbušne povrede) upućivati što hitnije u hirurišku ekipu u selu V. Radić, u popovoj kući (pravac Bihać—Krupa).

7) Evakuacija plijena: Plijen treba evakuisati preko Ripča za Hrgar i **u** pravcu Dl. Lapca za selo Nebljusi. Oruđe, artiljeriju i municiju evakuisaće što prije same jedinice u označenim pravcima. Evakuaciju ostalog plijena **izvr**šiće Operativni štab. Podjelu plijena vršiće Operativni štab u sporazumu sa Vrhovnim štabom i Glavnim štabom Hrvatske prema stvarnim potrebama.

8) **Rezervna hrana:** Svi štabovi bataljona postaraće se da borci ponesu rezervnu suhu hranu za jedan dan (hljeb i meso).

9) **Evakuacija zarobljenika** ... Zarobljenike iz čijih bi se saslušanja dobili važni podaci i koji su podesni za razmjenu slati u Operativni štab. Zarobljene domobrane slati u logor III bataljona VI Kr. brigade na Grabežu.

10) Zadatak i raspored naše brigade poslije oslobođenja Bihaća:

Naša brigada odlazi cestom u pravcu Ličkog Petrovog Sela, hvata vezu sa II Ličkom udarnom brigadom i sporazumno sa njom kontroliše pravce koji vode u Bihać, ostavljajući potrebne zasede.

11) Borbeni znaci: za ovu akciju jesu: **Drvar — Gospić.**

Da bi se za vrijeme borbe vidjelo dokle je koja jedinica stigla paliće se vatre.

12) Prije izvršenja napada brigade će hvatati sve civile na ko,ie naiđu **i** držati ih do kraja akcije.

[2] krajiške.

13) Svi bataljoni neka ponesu sva sredstva za sječenje prepreka od žica, zatim benzinske flaše i upotrijebiti ih gdje bude trebalo.

14) Skreće se pažnja čitavom komandnom kadru i borcima da kod ove akcije otstupanja nema. Ova akcija mora uspjeti pod svaku cijenu i jedinice imadu svoje zadatke izvršiti. Ne smijemo mi banijski partizani da se obrukamo pred našim drugarskim krajiškim brigadama, već treba da dokažemo da naša svijest i borbenost može se usporediti sa punim povjerenjem sa njihovom borbenošću i sviješću. I kada je u pitanju uništenje gnjusnog neprijateljskog gnijezda mi ćemo opravdati svoj glas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar
Vujnović Damjan

Komandant
Bjelajac Stanko

BR. 22

SAOPSTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 2. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABOVIMA 8. HRVATSKE I 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE O RASPOREDU I SNAZI NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA OKO BIHAĆA

OPERATIVNI STAB N.O.P. I D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. službeno
dne 2 novembra 1942
u 7,30 časova

ŠTABU VIII HRVATSKE I II KRAJIŠKE BRIGADE

na položaju

1) Dostavljamo vam najnovije podatke o neprijateljskim posadama u selima oko Bihaća:

Miostra 38 pušaka i dvije lake strojnice,
Majetići 10 pušaka,
Ostrožac 16 pušaka, jedna teš. strojnica,
Prošići 10 pušaka,
Brekovica 40 pušaka, dvije lake i jedna teška strojnica i jedan top,
Pokoj, 19 pušaka i jedna laka strojnica,
Mujdžići 24 puške i dvije lake strojnice,
Ostrožački most 25—30 ustaša,
Kaštela 25 ustaša,

2) Po zadnjim izvještajima brojno stanje neprijateljskih snaga u Bos. Krupi bilo je slijedeće:

Jedna Lička bojna (4, 7, 8, satnija), koje su raspoređene ovako: 8 satnija drži položaj od Sokaka prema Alanu, 4 satnija prema Lipniku i Govedarniei, 7 satnija prema Ostružnici, Badiću i 30 legionara prema Perni. Šatori im se nalaze ispod Ostružnice i Badića po ivici Unske brine, prema Alanu i Lipniku, prema katoličkom groblju iznad Zanačića kuće. U Ostružnici i Badiću nalazi se još 60 civila naoružanih, to su mještani tih sela. Logor i magacin im se nalazi u Jovanovića kući kod stanice. Jedna baterija sa 45 vojnika logoruje u Zelj-

kovića kući u Krečani. Također se nalazi 32 domobrana koji rade u kuhinjama za ishranu legije, koji stanuju u bivšoj banci, gdje je bila naša komanda mjesta.

Od žandara nalazi se 10 stalnih i 48 pomoćnih, koji vrše dužnost u gradu. Od teškog oružja ima dvije haubice, jedan brdski top i dva bacača mina. Od automatskog oružja 6 teš. mitraljeza, za lake nije poznato.

Haubice su postavljene jedna u Krečani, a druga kod škole na Perni, brdski top više doma, bacač mina jedan na Humu, a drugi kod ambulante u Krupi. Teš.(ki) mitraljezi jedan prema Alanu, jedan na Humu, jedan na Kneževića Gorevini, prema Ostružnici, jedan prema Badiću, jedan na Tećiji i jedan ispod ambulante.

U hotelu „Grmeč" se hrani 11 oficira i tu trojica spavaju.

3) Potrebno je da pazite da pokreti vaših jedinica i izviđanja od strane starešinskog kadra u toku današnjeg dana, a i poslije, ne budu primjećeni od strane neprijatelja.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Načelnik štaba
Branko Poljanac

P.S.

4) Prilikom izvođenja glavne akcije na Bihać potrebno je da jedinice što prije upadnu u grad. Akcija oko čišćenja okolnih sela ne bi smjela omesti glavnu akciju.

5) Ako[1] se akcija ne svrši noću, nastavlja se i po danu.

6) Šaljemo nove podatke o Bihaću i Okolini, dobivene putem saslušanja. Napominjemo da su ti podaci podjednaki sa ranije dobijenim. Ako uzmemo da ima u Bihaću 2 bojne ustaša, u L. Petrovom Selu 1 bojna i oko Ostrošca i Krupe 1 bojna, dobija se 4 bojne što može iznositi 2000.

BR. 23

ZAPOVIJEST ŠTABA 4. NOU BRIGADE HRVATSKE OD 2. NOVEMBRA 1942. GODINE ZA NAPAD NA BIHAĆ[1]

ŠTEDI MUNICIJU! **IZNESI RANJENA DRUGA!**

- " POVIJEST KOMANDANTA IV PARTIZANSKE HRVATSKE BRIGADE ZA 2 XI. 1942.

-„«nič _ Bihać i : 100.000

Neprijatelj se nalazi u Bihaću, i,. Petrovom .. _ .v .. čić Kuli i Izačiću, koji se napada i u Vaeancu, Drežniku i Tržačkoj Rašteli, prema kojemu se postavlja zasjeda.

[1] Slijedeći tekst dopisan je rukom.

[1] Original, pisan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoisiorijskog instituta pod br. 1/1, k. 830.

Neprijatelja u Bihaću napadaju krajiške brigade i VIII Brigada naše Zone. Neprijatelja u L. Petrovom Selu, Zeljavi i Baljevcu napada II Udarna brigada. Most na Korani kod Vaganca porušit će terenska četa Ličkog područja.

Naša Brigada dobila je zadatak da:

I postavi zasedu na raskrsnici puteva Vrkašić — Izačić Grad i Vrkašić — Vrsta i da spriječi bjekstvo neprijateljskih vojnika iz Bihaća.

II postaviti zasjedu u blizini Vrste prema neprijatelju, koji bi nadirao iz Tržačke Raštele.

III očistiti Izačić Kulu i Izačić Grad, postaviti na zgodno mjesto zasjedu i spriječiti neprijateljsko nadiranje sa pravca Drežnik [Grada], Vaganca i eventualno iz Ličkog Petrovog Sela. Radi izvršenja gore navedenog zadatka

N A R E Đ U J E M :

I bataljon postavit će zasjedu na raskrsnici puteva Vrkašić — Izačić Grad i Vrkašić — Vrsta. Ova zasjeda treba da se postavi tako da zatvori obje ove ceste na mjestu jugoistočno od Muslić sela. Zadatak ovog bataljona je da spriječi bjekstvo neprijateljskih vojnika iz Bihaća.

III bataljon postavit će zasjedu u blizini Vrste sa zadatkom da spriječi neprijateljsko nadiranje sa pravca Tržačka Raštela.

II bataljon očistit će Izačić Kulu i Izačić Grad, gdje ima svega 11 neprijateljskih pušaka, postaviti na zgodnom mjestu zasjedu i spriječiti neprijateljsko nadiranje sa pravca Drežnik Grada, Vaganca i Ličkog Petrovog Sela.

Vrijeme i početak operacije između 2. i 3-ćeg noću. Naši bataljoni moraju biti na određenom mjestu od 9 do 11 časova večeras.

Veza će se održavati između Operativnog štaba brigade i Operativnog štaba zone heliografom i telefonom, a između naših bataljona sa Štabom brigade preko kurira, koji će se kretati sa patrolom od pet partizana.

Ishrana će se vršiti na licu mjesta, svaki bataljon za sebe, preko tamošnjih mještana. Sa sobom ponijeti koliko je moguće kruha.

Ranjeručka prihvatnica za Brigadu kod Štaba brigade, a za bataljone pozadi bataljonskih položaja, pri slanju ranjenika uvijek dati osiguranje.

Znaci raspoznavanja i ugovorni znaci će se naknadno dobiti, kad se dobiju iz Štaba zone. Ugovorni znaci samo za našu brigadu: dvije zelene raketle — neprijatelj sa jakim snagama napada; dvije crvene, dvije bijele — potrebno nam je pojačanje; dvije crvene, dvije zelene, jedna bijela — znak za povlačenje. »

Mjesto Operativnog štaba brigade bit će kod Izačića, jedan kilometar daleko od Izačić Grada (kota 424).

Komandanti bataljona će ovu zapovijest detaljno proučiti i komesarima četa, vodnicima i delegatima vodova.

SMRT F A er™ — öLXDBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant
N.[s] Vidović

[2] Artur.
[s] Nikola.

BR. 24

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE OD 2. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU HRVATSKIH JEDINICA ZA NAPAD NA BIHAĆ

KOMANDANT I OPERATIVNE ZONE
na terenu
2 novembra 1942 g. u 18 h

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Prema naređenju koje **ste** nam izdali, naše snage stupice danas u akciju. II Udarna brigada[1] otpočeće sa napadom tačno u 9 časova na liniji [Ličko] Petrovo Selo — Željava — Baljevac, dok će IV Partizanska brigada[2] malo zadocniti s obzirom na dosta veliki put koji ima da prevali a samo kretanje ne može da izvrši prije pada mraka. Bataljonu koji čisti sela **Zeljavu** i Baljevac naređeno je da **što** prije uhvati vezu sa krajiškim snagama koje operišu kod Zavalja.

Raspored IV Partizanske brigade je slijedeći:

Sa jednim bataljonom postavila je zasjedu na raskrsnici puteva Vrkašić — Izačić Grad i Vrkašić — Vrsta sa zadatkom da zatvori oba ova puta i da spriječi svako bjekstvo neprijatelja iz Bihaća.

Jedan bataljon ove brigade postavljen je u zasjedu kod Vrste, da spriječi neprijateljsko nadiranje s pravca Tržačka Raštela.

Sa jednim bataljonom pristupiće čišćenju Izačić Kule i Izačić Grada a po završetku čišćenja postaviće na tom mjestu zasjedu i spriječiti neprijateljsko nadiranje od Drežnik Grada i Vaganca kao i bjekstvo neprijatelja iz Ličkog Petrovog Sela.

Jedna naša terenska četa tj. četa Ličkog područja, sa inžinjerskom četom porušiće most na rijeci Korani u blizini Vaganca, kao i sve prelaze na Korani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA IMARODU!

KOMANDANT
Srećko M. Manola

BR. 25

TELEGRAM „VALTERA" - JOSIPA BROZA TITA - OD 3 NOVEMBRA 1942. GODINE POSLAN RADIO-STANICI „SLOBODNA JUGOSLAVIJA" U MOSKVI[1]

p, , Po, naređenju Vrhovnog štaba 2. novembra noću počeo je napad naših 8 brigada na grad Bihać, koji je snažno utvrđen, i na okolna mjesta. Čitavu

[1] 2. lička NOU brigada.
[2] 4. kordunaška NOU brigada.

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću,

t i

noć su trajale žestoke borbe i u sedam sati ujutru 3. novembra zauzeta su sva utvrđenja i grad.

Neprijatelj pruža otpor još jedino u jednoj kasarni i nekoliko kuća. Naši topovi tuku kasarnu i posljednja utvrđenja sa daljine od nekoliko stotina koraka. Zapljenjena je ogromna količina ratnog materijala koji se sada prebrojava. Grad ima 12.000 stanovnika, a branilo ga je 4.500 ustaša i domobrana.

U borbi na Perjasici, 17. oktobra, borci II hrvatske partizanske brigade napali su italijansku tenkovsku kolonu. Nikša Belobaba i Bude Karan skočili su na tenk, ali su oboje bili ubijeni. Tada je skočilo na tenk osam partizana: Dane Tišma, Miloš Mrda, Andra Ajduković, Jaša Đukić, Mile Opačić, Dušan Đukić, Pero Mrda i partizanka Seja Šašić. Oni su skinuli gusenicu, zarobili tenk i tenkistu. Partizani su se probili do samog italijanskog štaba, gde se nalazio komandant divizije „Evgenije Savojski" general Maca. General je bio teško ranjen, ali je pobjegao. Zarobljen je čitav štab konjičkog puka „Aleksandrija", i zaplenjena arhiva, planovi i dve zastave. U toj borbi potpuno je uništen konjički puk.

3. XI 1942. **VALTER**[2]

BR. 26

IZVJEŠTAJ GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 4. NOVEMBRA 1942. GODINE VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU LIČKOG PETROVOG SELA, ŽELJAVE, BALJEVCA I IZACICA[1]

VRHOVNOM ŠTABU N. O. P. I D. V. J.

Naše su jedinice jutor oslobodile Ličko Petrovo Selo, Zeljavu i Baljevac, te Izačić i zauzeli položaje kako i*n ie bilo naređeno.

Još mi nije poznat plijen. Zarobili jedan češki protukolni top 37 mm i oko 50 — 60 granata, dosta naboja za teški (preko 100), 1 ili 2 teška mitraljeza, te nešto pušaka. Bilo je nekoliko vagoi.. ?ita Iz p ge]a je uspjelo uteći svega 20 — 30 ustaša, ostalo je većinom poi^no pri^kom po— kušaja bijega. Iza toga je I Udarna brigada pošla na Vaganac, ali j. +amošnia **posada** pobjegla. Jutros se Brigada spremala na Drežnik Grad. Mislim -jp to u duhu datih naređenja.

Imamo ovdje 3 brigade i mogli bismo dati pojačanje za Bihać, ali su **nam** veze vrlo slabe. Drug nam se Košta[2] uopće još nije javio iako smo osi**gurali** relejne stanice **i** javljali mu se.

Molimo daljna naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4.XI. 42 8 h V.[1] **Bakarić**

[2] Josip Broz Tito.

[1] Original, pisan latinicom, mastilom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 2824.

[2] Nađ, komandant Operativnog štaba NOP i DV za Bos. krajinu.

[3] Vladimir.

BR. 27

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O TOKU BORBE U BIHAĆU I OKOLNIM NEPRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA[1]

OPERATIVNI STAB N.O.P. I D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
4-XI-1942
u 11,0 čas.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

1) Na sektoru oko Bihaća do sada su oslobođena sledeča sela[2]: Brkići, Kurtovo Selo, Srbljani, Ostrožac (tamo je blokirano nešto ustaša u kuli), Jezero, Spahići, Čehići, Cavkići, Založje (u školi je dat jak otpor, koji je likvidiran protivtenkovskim topovima), Vinica, Cekrlije, Prekounje, Ribić, Orljani, Golubić, Sokolac (u kuli je blokirano oko 40 ustaša, koji neće da se predaju), Dobrenica, Skočaj, Međudražje, Zavalje, Zegar (selo je do juče u 16 čas bilo očišćeno, logor očišćen osim tri kuće, koje su bile blokirane, zaplenjen je jedan magacin sa mnogo vojn.[ičke] spreme i pasulja), Bakšaiš, Kalina, Kralje, Hatinac i Pokoj. Plena je dosta u selima i to se hitno evakuiše.

U samom Bihaću[3], jučepre podne likvidiran je svaki nepr. otpor na desnoj obali r. Une. Najjači otpor u gradu, na desnoj obali, dat je u zgradi koju svi zovu slastičarna, uz sam most, to je likvidirano protivtenkovskim topom uz mnogo nepr. žrtava. Na levoj obali u gradu skupilo se je sve što je pobeglo iz sela i sada tu iz kuća daje žestok otpor. Prelaz preko mosta na levoj obali nepr. brani sa 6 mitraljeza. Borba se nastavlja svom žestinom. Naše I i III kraj. brigade postepeno napreduju i likvidiraju nepr. otpor pred sobom. Nemamo još detaljnih izveštaja sa leve obale o žestokim noćašnjim borbama.

Do sada je zarobljeno preko 400, najviše domobrana, nekoliko domobranskih oficira, nešto ustaša i seljaka. Važnije zarobljenike ćemo sačuvati, domobrane pustiti, ostale[4] likvidirati u sporazumu sa drugovima, koji dobro poznaju prilike.

Do sada, što znamo, zaplenjeno je 2 protivtenkovs'ka topa sa municijom, 1 haubica, 5 teš. mitraljeza, preko 50 000 puščanih metaka i dosta drugog ratnog materijala.

Naši gubici nisu nam još poznati. Do sada znamo za 5 mrtvih i oko 25 ranjenih.

2) Juče su stalno dolazili nepr. avioni i leteli nad ovim sektorom. Prva tri aviona su se spustila rano izjutra i odvezla neka lica iz Bihaća, verovatno župana, ustaškog pukovnika i još jedno lice. Naši su gađali na njih bacačima p[rotiv] kfolskim] topovima i automat, oružjem, dok su bili na zemlji, ali su pobegli. Ostali avioni bombardovali su prazno brdo Debeljaču i prazna sela (Vinicu i Založje). Izgleda da nemamo nikakvih žrtava od toga.

3) U borbama do sada istakle su se sve jedinice i zaslužile su pohvalu. U grad su prve upale II krajiška i VIII hrvatska brigada. U toj borbi opet se

[1] Original se nalazi u arhivi CK SKJ pod br. 2584.
[2] Prilikom napada na Bihać istovremeno su napadnuta i neprijateljeva uporišta u selima u okolini Bihaća.
[3] Bihać je oslobođen 4. novembra.
[4] Odnosi se na dio ustaša, poznatih zlikovaca, koji su se iz raznih krajeva okupili u Bihaću.

je naročito istakao komandant I bataljona II kraj. brigade, umešnošću i smelošću. To je drug Ranko Sipka[5], koga predlažemo da ga i V. Š. pohvali. On se isto tako istakao i u borbi kod Jajca.

4) Od II ličke i IV hrv. brigade, koje su operisale oko Ličkog Petrovog Sela, nemamo još nikakvih izveštaja i ako preko naših jedinica stalno forsiramo vezu s njima. Izgleda [da] je to nepr. uporište brzo likvidirano, jer se je borba čula samo kratko vreme. Art. paljba se je čula sve dalje prema Slunju.

5) Juče oko podne neke raspršene nepr. bande od Spahića napale Su na jedan [III] bataljon VIII hrv. brigade s leđa. Više puta pre toga naređivali smo im da se sa te strane obezbede. Poginuo je komandant bataljona," polit, komesar bataljona je ranjen. Banda je rasterana.

6) Iz Cazina preko s. Vrsta i s. Zlopoljac probila [se] jedna nepr. kolona, jačine oko 3 satnije po neproverenim podacima, do iznad s. Vrkašić. Tu su ih naše snage zaustavile i nešto rasterale. Zaplenjen je 1 teš. mitraljez. Preduzete su mere da se ta kolona rastera ili uništi. Sa njima, pre nego što su [se] probili, vodile su borbu dve čete III bat. VI kraj. brigade između Cazina i Ostrošca.

7) Nepr. snage iz San. Mosta prodrle su u Kamengrad i prema Eminovcima, sa težnjom da nadiru prema Lušci Palanki. Nepr. snage od Suhače i Šurkovca pokušale su prodreti prema Budimlić Japri (Sve je ovo između San. Mosta, Novog i Krupe). Poslali smo komandanta-VI kr. brig.[7] i njegovog zamenika,[8] koji dobro poznaju taj teren sa jednim bat. V. kraj. brigade u pomoć. Jedinice VI kraj. brig., koje su tamo, vodile su žestoku borbu i kod Budimlić Japre odbile su neprijatelja. Ako bude trebalo poslaćemo celu V kraj. brigadu.

8) Ovoga časa smo izvešteni da je zarobljen i podžupan tako zvane „velike župe Krbava i Psat" iz Bihaća i da je kod nas u logoru.

9) Kod zarobljenog ustaškog rojnika (zarobila ga V kraj. brigada kod Ostrošca i likvidirala) nađen je nov nalog za klanje Srba u tom kraju. Taj nalog izdao je veliki župan, preko ustaškog logornika. Šaljemo vam taj nalog sa dve fotografije. U Bihaću i okolini pobijeno je 12000—15000 Srba.

10) Sa osmatračnice primećujemo da se snage I kraj. N.O.P.U. brigade, na levoj obali Une, približavaju centru grada. Primećujemo vatre u šumici — parku usred grada, a dobili smo izveštaj da napreduju.

Pod pretpostavkom da nepr. ne dobije neka velika pojačanja sa strane, mislimo da ćemo sa našim snagama i sredstvima moći likvidirati nepr. otpor u Bihaću. Potrebno je da sve snage hrv. Glav. štaba u Baniji i Kordunu budu što aktivnije u svojim nadiranjima, što bi po našem mišljenju trebalo da im javite.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba * Komandant

Branko Poljanac **Košta'**

Seljaci iz ranije oslobođene okoline Bihaća mnogo vole svoju vojsku. Devojke nose raspletene kose za celo vreme borbe oko Bihaća.

[6] Narodni heroj Ranko Sipka, zamjenik komandanta 4. NOU divizije, nakon saobraćajne nesreće na putu Travnik—Han Kompanija, 7. XI 1944. godine, umro 1944. godine u Travniku.

[6] Dušan Ostojić.

[7] Milorad Mijatović.

[8] Petar Vojnović.

' Košta Nađ.

BR. 28

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4. NOVEMBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU O ULIČNIM BORBAMA 1. I 3. KRAJIŠKE BRIGADE U BIHAĆU

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Primili smo vaš izveštaj od 4 XI o.g. 8,00 časova, u 12 časova.

1.) Već smo vam u ranijem izveštaju prikazali situaciju koja je ostala posle noćašnjih borbi Sad je situacija sledeća:

Neprijatelj se nalazi u kvartu između kanala koji vodi centrali i obale Une. Izvesni neprijateljski delovi ušli su u grad cestom od Ličkog Petrovog Sela pre nego što je III krajiška brigada bila obaveštena da bi sa toga pravca moglo nešto doći.

Snage I krajiške brigade nalaze se neposredno pred nelikvidiranim objektima oko crkve i dobile su zadatak da sve preduzmu kako bi što pre likvidirale te objekte i naročito oslobodile prelaz preko mosta. III krajiška brigada se na inicijativu svoga Štaba sa levim krilom povukla nazad i sad se nalazi na zapadnoj periferiji Bihaća.

Jedinice I krajiške brigade su i u toku današnjeg dana zauzele: garažu, štampariju i još neke zgrade u kojima se nalazio neprijatelj. Brigada će u toku večeri preduzeti likvidaciju i ostalih zgrada.

Pošto borci III krajiške brigade nisu vični akcijama u gradu, mi ćemo je upotrebiti uglavnom za osiguranje akcije na grad, a vi bi mogli da nam uputite jedan bataljon II krajiške brigade, kako bi mogli sigurnije akciju privesti kraju. (Ako II brigada nije dobila drugi zadatak.)

I krajiškoj brigadi nedostaje mina za bacače 81 mm., te ako ih tamo ima, pošaljite ih.

Na ovoj strani nalazi se zarobljena štamparija, te ako ima neki stručnjak, trebao bi doći da odabere bar najpotrebnije. Mi smo preduzeli evakuaciju potrebnog materijala koji se nalazi na oslobođenom delu.

Javite nam gde se vi nalazite da bi mogli direktno da vam šaljemo kurire, kako bi dobijali blagovremeno obaveštenja.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta O. Š.
Rodić[1]

4.XI 1942, u 15 č.

Kom. I Krajiške
Kušić[2]

[1] Narodni heroj Slavko Rodić, umro 1949. god. kao general-lajtnant JA.
[2] Narodni heroj Milinko Kušić, politkomesar 4. divizije NOU, izvršio samoubistvo marta 1943. godine **u** agoniji kao tifusni bolesnik.

BR. 29

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. NOU BRIGADE HRVATSKE OD 4. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE O NAPADU NA RAKOVICU, JELOV KLANAC, CATRNJU, POLJANAK I BRDO LISINU

ŠTAB
II UDARNE BRIGADE
HRVATSKE
4 novembra 1942 g.
Operativni izvještaj

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE N.O.P.O. HRVATSKE

II Udarna brigada Hrvatske dobila je za zadatak **da** u noći između 29. i 30. ov. m. napadne neprijatelja i **to: selo** Rakovicu, Jelov Klanac, **Catrnju,** Poljanak i Brdo Lisinu.

Zadatak pojedinih bataljona II Udarne brigade:

I bataljon „Stojan Matić" imao je za zadatäk da napadne neprijatelja u samom mjestu Rakovici i da istog likvidira.

IV bataljon imao je za zadatak da napadne neprijatelja u selu Jelovom Klancu i da istog likvidira.

III bataljon „Mićo Radaković" imao je za zadatak da napadne neprijatelja i da istog likvidira u selu Poljanku i brdu Lisini, i postavi zasjedu prema Kuselju, brdu Mali i Veliki Aćimovac kota 870, Mlinište kota 667 i da zaposjedne put koji vodi od Kuselja prema Poljanku.

II bataljon „Ognjen Priča" imao je za zadatak proći ispod puta Lisine, pretresti selo Selište, napasti i likvidirati selo Catrnju, postaviti zasjedu sa desne strane ceste Catrnja — Irinovac na koti 397, sa lijeve strane iste ceste Irinovac — Rakovica zaposjesti kotu 394, sa lijeve strane iste ceste Irinovac — Rakovica zaposjesti kotu 414 i 402 i lijevo krilo te jedinice treba da uhvati vezu sa bataljonom IV brigade koji se trebao nalazi[ti] na Velikom Vrhu kota 414, a sa desnim krilom nasloniti se na rijeku Koranu.

Tok akcije:

Akcija nije uspjela iz razloga tih što je neprijatelju došla pomoć iz Bihaća. Pomoć koja je došla neprijatelju u Rakovicu prošla je preko položaja koji je trebala da drži IV partizanska brigada. Što se tiče akcije, akcija se razvijala po planu. Akcija nije otpočela u određeno vrijeme iz tih razloga što su bataljoni bili jako umorni i radi dugog maršovanja, a isto tako ni ishrana nije tekla u redu, imala je zakašnjenje.

Sa akcijom je rukovodio štab II Udarne brigade uz pripomoć komandanta Zone i operativnog oficira Zone.

Za vrijeme ove akcije na našoj strani bilo je 7 mrtvih i 28 ranjenih drugova i drugarica. Od tih 28 ranjenih 25 ih je izvučeno dočim su 3 (2 druga i jedna drugarica) neizvučeni i pali su neprijatelju u ruke. U toj akciji II

Udarna brigada dobila je 18 pušaka i 600 metaka, a izgubila je tj. palo je neprijatelju u ruke 1 p. mitraljez i 4 puške. Također je zarobljeno 12 neprijateljskih vojnika i nekoliko civila kao i dosta živežnih namirnica (žita i stoke).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkoma:
P. Babić

Zamj. komandanta
operativni oficir:
Pokrajac Đurađ

BR. 30

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. NOU BRIGADE HRVATSKE OD 4. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE O NAPADU NA LIČKO PETROVO SELO, ZELJAVU, BALJEVAC I DRUGA UPORIŠTA

STAB
II UDARNE PARTIZANSKE
BRIGADE HRVATSKE
4 novembra 1942 god.
Operativni izvještaj

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE N. O. P. O. HRVATSKE

Dana 3. XI. 1942 godine II udarna brigada dobila je za zadatak da **likvi**dira neprijatelja u Ličkom Petrovom Selu, **Zeljavi i** Baljevcu **i** stim da **se** blokira neprijatelj na tome pravcu i spriječi svaki njegov pokušaj u slučaju davanja pomoći napadnutom [Ličkom] Petrovom Selu ili bjekstva **iz istog** mjesta.

Raspored II Udarne brigade po bataljonima:

I bataljon „Stojan Matić" imao je za zadatak da likvidira neprijateljsku posadu u Zeljavi i Baljevcu i stim da sa svojim desnim krilom uhvati vezu sa krajiškim snagama koje su operisale kod Zavalja.

II bataljon „Ognjen Priča" imao je za zadatak da napadne neprijatelja na koti 540 Hrnjakov Vrh i samom Ličkom Petrovom Selu i to: južno od kote 540 do ceste koja vodi od Deriguza do Ličkog Petrova Sela.

III bataljon „Mićo Radaković" imao je za zadatak da napadne neprijatelja na koti 528 Čelopek i u samom mjestu [Ličkom] Petrovom Selu i to« od kote 528 do ceste koja vodi od Deriguza do u mjesto [Ličko] Petrovo Selo.

IV bataljon imao je za zadatak da likvidira posadu u selu Rešetaru i da postavi osiguranje od neprijateljskog nadiranja sa pravca Vaganca ili iz Drežnika.

Akcija se je izvodila po planu. Sa akcijom je rukovodio Štab II Udarne brigade. Za vrijeme ove akcije nije bilo naročitih grešaka kod bataljona sem što kod pojedinih komandira četa još nema dovoljno samoinicijative, tako da kad dođe vrijeme za sami juriš nisu sami odlučni da izvrše juriš jer boje se i kažu da Će u slučaju neuspjeha biti odgovorni pred komandantom bataljona zato što su bez njegovog naređenja pravili juriš i si. Napominjem

da to nije kod svih bataljona, naime komandira četa nego samo kod njih nekoliko (1 — 2), tj. kod komandira II čete „Ognjen Price" i komandira III **čete** IV bataljona ...

Rezultat akcije:

U ovoj akciji zaplijenjeno je tj. uhvaćeno i to: 1 top protivkolski kal. 37 mm. 80 granata za isti, 2 t. mitraljeza, 4 p. mitraljeza, 70 pušaka, 2 pištolja, 300 mina za t. bacač oko 10.000 puščanih metaka za „mauzer", 2 radioaparata, 1 telefon, 2 dvogleda, 1 pisaća mašina, 2 bicikla, 2 sedla, 10 samara, 12 konja, 105 cokula, 120 šinjela, 98 čakšira, 115 bluza, 130 ćebadi, 40 šatorskih krila, 4 ranca, oko 50 kragujevačkih ofanzivnih i defanzivnih bomba i ostale ratne spreme.

U ovoj akciji II Udarna brigada imala je 6 mrtvih i 28 ranjenih drugova. Gubici neprijatelja su oko 120 mrtvih i 56 zarobljenih ustaša, domobrana, i civila, dok broj ranjenih nam nije poznat.

U ovoj akciji zaplijenjena je veća količina živežnih namirnica (žita, kukuruza, graha, hrane za stoku kao i žive stoke i svinja).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. D. politkoma:
P. Babić

Zamj. komandanta
Operativni oficir:
Pokrajac Durađ

BR. 31

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O GUBICIMA NEPRIJATELJA U BORBAMA ZA BIHAĆ I O RASPOREDU I ZADACIMA JEDINICA POSLIJE OSLOBOĐENJA BIHAĆA[1]

OPERATIVNI STAB N.O.P. I D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 4 novembra 1942 g.
u 21,30 časova

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE

na položaju

1) Grad Bihać sa oko 32 sela koja smo naveli u našem ranijem izvještaju oslobođen je konačno danas u 16 časova.

U samom gradu na lijevoj obali rijeke Une i u Zegaru [logoru] neprijatelj je dao najžešći otpor. Najžešće borbe vodile su se jučer između 19 i

[1] Kopija originala izvještaja nalazi se u arhivi CK SK BiH. Original nije pronađen.

20 časova i danas od 14—16 časova. Danas oko 15 časova neprijatelj je dobio pojačanje od tri satnije sa pravca Cazina koje su bile ušle u grad. Najupor-niji juriši naših jedinica slomili su danas oko 16 časova otpor i tako poja-čanog neprijatelja, koji je sa oko 800 [vojnika] pokušao bjekstvo u pravcu Cazina. Prilikom toga bježanja iz grada neprijateljsku kolonu tukle su jedi-nice VIII hrvatske, III krajiške i I krajiške brigade i nanijele mu velike gubitke.

0 neprijateljskim i našim gubicima i plijenu nemamo još tačnih po-dataka. Navešćemo samo primjerno:

Neprijateljski gubici su oko 550 mrtvih od toga 20 oficira, broj ranjenih je još veći. Zarobljeno je oko 850 neprijateljskih vojnika, ponajviše domobra-na, od toga oko 20 oficira.

Zaplijenjeno je: oko 600 pušaka, veći broj mitraljeza i p. mitraljeza, oko 5 vagona razne municije, za puške, bacače i topove, dvije haubice, jedan brdski top i tri protivtenkovska topa. Zaplijenjena je i jedna vojna bolnica sa modernim hirurškim spravama i dosta sanitetskog materijala. Zaplije-njena je i jedna veća štamparija, i nekoliko motornih vozila.

U ovoj žestokoj i žilavoj borbi, koja je trajala 42 časa, naši gubici iznose prema dosada dobivenim podacima oko 50 mrtvih i 80—100 ranjenih.

U borbi istakle su se sve jedinice koje su učestvovale i to: I, II, III, V i dijelovi VI krajiške brigade i VIII hrvatske brigade. Sve su ove jedi-nice zaslužile pohvalu i stoga predlažemo, da ih Vrhovni štab pohvali.

1 krajiška brigada je izvršila najdugotrajniju i najžilaviju borbu, što bi bilo potrebno podvući i pohvaliti.

Naš Stab predlaže Vrhovnom štabu, da se dodijeli titula Narodnog he-roja drugu Mikanu Marjanoviću, komandiru I čete, I bataljona, I krajiške brigade, rodom iz okoline Prijedora, član KPJ, koji je u borbi na Bihaću ranjen jurišajući na čelu svoje čete na neprijateljske haubice, koje su sa svojom vatrom spriječavale nastupanje naših snaga. Drug Mikan Marjanović sa ručnim bombama je rastjerao neprijateljsku posadu, zauzeo haubice i time omogućio brzo nastupanje svome bataljonu. Drug Mikan ranjen je pet puta u ustanku. Istakao se u svim borbama u kojim je učestvovao njegov bata-ljon, a naročito u borbama [na] Prijedoru, Ključu, Kupresu, Mrkonjiću, Jajcu i Bihaću.

Naš Stab predlaže Vrhovnom štabu, da pohvali druga Ranka Šipku, student komercijale, star 22 godine, rodom iz B. Petrovca, komandanta I ba-taljona II krajiške brigade, koji je na čelu svoga bataljona upao u Bihać bez borbe. Isto tako drug Ranko je sa svojim bataljonom upao bez borbe u Jajce.

Drug Ranko je neizmjerno hrabar i popularan među vojnicima. U ustanku je od prvog dana i istakao se svojom hrabrošću u svim borbama koje je vodio.

2) Poslije oslobođenja Bihaća i Okolnih sela dali smo slijedeći raspored i zadatke našim jedinicama:

VIII hrvatska brigada ima zadatak da odmah krene preko Ostrošca prema Cazinu i da usput likvidira neprijateljska uporišta ako na njih naiđe kao i sam Cazin ako njena snaga bude za to dovoljna.

II lička brigada upućena poslije likvidacije Ličkog Petrovog Sela prema Gati i okolnim neprijateljskim uporištima i ona će sadejstvovati sa VIII H.[rvatskom] brigadom.

I i IV hrvatska brigada nadiru k Slunju poslije likvidacije Ličkog Pe-trovog Sela u kome je učestvovala i IV hrvatska brigada. Poslije likvidacije Ličkog Petrovog Sela neprijateljske snage iz Drežnika, Vaganca i Rakovice pobjegle su u pravcu Slunja, odvodeći sa sobom svo muško sposobno sta-novništvo. O likvidaciji Ličkog Petrovog Sela nemamo detaljan izvještaj.

Drug Bakarić[2] nas je izvijestio, da je iz Ličkog Petrovog Sela pobjeglo samo 20 ustaša, da je zaplijenjena jedna haubica i dosta drugog ratnog materijala.

II krajiška brigada ima zadatak, da odmah krene u pravcu B.[osanske] Krupe i da je blokira i čim se dobiju potrebni podaci pristupiće se likvidaciji B. Krupe, sa potrebnim snagama.

V krajiška brigada smjenjuje se sa sektora B. Krupa poslije likvidacije sviju neprijateljskih uporišta oko Ostrošca što je već izvršila, i hitno odlazi na sektor između S. Mosta — L. Palanke i B. Japre, da pomogne jedinicama VI K. brigade u odbrani oslobođene teritorije i da spriječi nadiranje neprijatelja u pravcu B. Japre i L. Palanke. U ranijem izvještaju naveli smo da je neprijatelj sa manjim snagama nadirao u ta dva pravca.

III K.[rajiška] brigada dobila je za zadatak neposredno obezbeđenje grada Bihaća i gradsku službu.

I krajiška brigada ostaje najkraće vrijeme u rezervi oko Bihaća i upotrijebiće se na onome sektoru na kome bude potrebno.

Dijelovi VI krajiške brigade učestvovaće u akcijama oko Krupe i oko Cazina.

3) U ranijem izvještaju naveli smo, da je zarobljen podžupan velike župe „Krbava i Psat".

Nalog velikog župana iste župe izdat preko ustaškog logornika, rojnika koji je likvidiran kod Ostrošca, sa dvije fotografije zaboravili smo poslati pa sad šaljemo.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar Komandant

Načelnik štaba

BR. 32

TELEGRAM VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV TITA O ZAUZIMANJU BIHAĆA POSLAN RADIO STANICI „SLOBODNA JUGOSLAVIJA"[1]

Kao što smo već javili, Vrhovni štab je naredio Krajiškom operativnom štabu da uz pomoć hrvatskih brigada, krajiške udarne brigade izvrše ofanzivu na Baniju i da u čast 25-godišnjlce [oktobra] zauzmu utvrđeni grad Bihać, sjedište velikog župana „Krbave ii Psata". Borci I, II, III, V i VI krajiške brigade i VIII hrvatske brigade potpuno su izvršili zadatak. Isto tako potpuno su izvršili zadatak II lička udarna brigada i ostale hrvatske brigade koje su imale za zadatak da napadaju neprijatelja na Kordunu kako bi ga sprečile da pošalje Bihaću pojačanje. Napad je izvršen na frontu od 50 kilometara. U toku 44 časa upornih i krvavih borbi zauzeta su 32 ustaška

[2] Vladimir Bakarić, politički komesar Glavnog štaba NOPO Hrvatske.

[1] Original na ruskom. Prevod sa foto-kopije originala koja se nalazi na izložbi Spomen-muzeja Prvog zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću. Telegram je vjerovatno pisan 5. novembra 1942. godine što se da zaključiti iz vijesti da naše jedinice i dalje napreduju u pravcu Slunja, Cazina, Krupe.

utvrđena sela, grad Bihać i Ličko Petrovo Selo. Do sada je zarobljeno 850 domobrana i ustaša, 20 oficira, a još je veći broj ranjenih. Samo u Bihaću je ubijeno 550 neprijateljskih vojnika i 20 oficira. Zaplijenjen je ogromni ratni materijal. Do sada je poznato slijedeće: 2 haubice 100 mm, 3 antitenkovska topa, 2 brdska topa 75 mm, oko 900 pušaka, 5 vagona artiljerijske municije i metaka, mnogo protivtenkovskih i puškomitraljeza, jedna moderna hirurška bolnica i nekoliko kamiona i automobila. Materijal se još prebrojava. Naše jedinice i dalje napreduju u pravcu Slunja, Cazina, Krupe i td. Koliko je za sada poznato mi smo imali 50 mrtvih i 100 ranjenih. Operacijama je komandovao Košta Nađ. U ovim borbama naročito se istakao komandant I bataljona II krajiške udarne brigade drug Ranko Šipka, star 22 godine. On je veoma popularan među borcima i već se više puta istakao svojom hrabrošću.

Vrhovni štab NOP i DV izražava svoju zahvalnost i priznanje odvažnim borcima, komandirima i političkim komesarima I, II, III, V, VI krajiške brigade, VIII hrvatske brigade a također Drugoj ličkoj brigadi za primjerno ispunjenje zadataka i heroizam koji su pokazali u ovim borbama. Upravo i u izvršenju ovog zadatka u vezi s 25-godišnjicom Velike oktobarske revolucije vaša bezgranična ljubav prema našem velikom savezniku — Sovjetskom savezu i Crvenoj Armiji. Napred drugovi u susret novim pobjedama za oslobođenje naših naroda.

Vrhovni komandant
Tito

BR. 33

POHVALA I PRIZNANJE

borcima, komandirima, komandantima i politkomesarima I, II, III, V i VI krajiške i VIII hrvatske narodnooslobodilačke udarne brigade

U ime Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije izražavam priznanje i pohvalu za vaše junačko držanje pri osvajanju grada Bihaća i ostalih okolnih ustaških sela. Vi ste u tim bojevima dokazali da ste zaista dostojni potomci vaših slavnih predaka, da nosite visoko zastavu narodnog oslobođenja, da ste pošli putem herojske Crvene armije i sovjetskih partizana u borbi protiv okupatora i njihovih slugu.

Vi ste časno izvršili zapovijest Vrhovnog štaba da u čast 25-godišnjice Velike oktobarske socijalističke revolucije osvojite od neprijatelja grad Bihać i osvetite nebrojene žrtve koje su pale u tom gradu i okolici od krvničke ruke ustaških razbojnika.

Drugovi borci, komandiri, komandanti i politkomesari!

Vi ste u svim dosadašnjim bojevima protiv okupatora, ustaša i četnika dokazali da stojite nepokolebljivo, u prvim redovima naše Narodno-oslobodilačke vojske i da ste ostali nemilosrdni u borbi protiv svih izdajnika, imajući pred sobom samo jedan cilj — konačno oslobođenje našeg naroda. Budite i dalje tvrdi i nepokolebljivi u ovoj teškoj i krvavoj borbi! Neka

vaša srca budu ispunjena mržnjom protiv izdajnika naših naroda, a ponosom što se borite rame uz rame sa herojskom Crvenom armijom protiv fašističkih osvajača za bolju i srećniju budućnost našeg naroda.

Čestitam vam ovu najveću dosadašnju vašu pobjedu i želim nove uspjehe u vašim budućim bojevima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6-XI-1942

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
TITO

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 6. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O OSLOBOĐENJU BOSANSKE KRUPE I BJEKSTVU NEPRIJATELJA IZ CAZINA

STAB
V KR. KOZARSKE N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 6.XI 42 g. u 7 i 45 časova

DRUGARSKOM OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Dobili smo naređenje druga Poljanca, načelnika vašeg Štaba, da sa svim našim jedinicama krenemo u Lipnik i da se tamo povežemo sa drugom Vojinovićem zamj. komandanta VI brigade.

Naš I bataljon je u toku noći sigurno tamo već stigao.

Izdali smo naređenje da naša dva bataljona, II i IV budu spremni za pokret, ali napominjemo da su snage našeg Drugog bataljona vrlo premorene i tek sinoć vrlo kasno stigle su iz preko Une gdje su bile tri dana i dvije noći u stalnom pokretu i borbama.

Naš IV bataljon nas izvještava da su jedinice toga bataljona zapalile rovove na Alanu i da su ušle u Krupu, pošto je neprijatelj pobjegao. Prije bježanja iz Krupe neprijatelj je popalio i minirao tvrđe zgrade. Pravac kuda se neprijatelj povukao još nije poznat.

Drug načelnik Poljanac u svom naređenju od juče (u 20 i 40 m.) kaže da će VIII hrvatska brigada blokirati i likvidirati Ostrožac. Izgleda nije dovoljno obaviješten o situaciji preko Une. Ostrožac je slobodan. Jedan musliman koji se sinoć vratio iz Cazina priča da je neprijatelj pobjegao i iz Cazina a da su muslimani ostali kod svojih kuća i čekaju dolazak naših snaga.

Uz drugarski pozdrav;

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
Dušan

Načelnik štaba
Čoče

BR. 35

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6. NOVEMBRA 1942. GODINE VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ZAUZIMANJU NOVIH NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA POSLIJE OSLOBOĐENJA BIHAĆA

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. I D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 6 novembra 1'942. g.

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ

na položaju

Izvjestili smo vas o oslobođenju Bihaća i njegove okoline kao i o zarobljenom materijalu, a sad Vas izvještavamo o promjenama i situaciji na ovome sektoru, koja je nastala poslije.

5 ov. mj. dijelovi I krajiške brigade likvidirali su neprijateljsku **tvr**đavu Sokolac i tom prilikom zarobljena su 53 naoružana neprijateljska vojnika. Istog dana zarobljena je i jedna satnija neprijateljskih vojnika kod Zavalja. Ovi vojnici su bili razbijeni prilikom našeg napada na Skočaj, Zavalje i **Zegar.**

Iz Krupe je neprijatelj pobjegao, zapalivši prethodno magacine i neke tvrđe zgrade. Također se neprijateljska posada izvukla i iz Cazina, a stanovništvo ostalo. Iz Krupe je stanovništvo uglavnom evakuisao neprijatelj.

Naše jedinice nastupaju niz Unu sa ciljem da likvidiraju Otoku i da zauzmu strateške položaje prema Novom. Naredili smo da se komunikacije koje vode dolinom Une ubrzano ruše, a mostovi da se pale i ruše.

Mišljenja smo da bi hrvatske brigade, one iz Banije i dvije koje su upućene prema Cazinu i Gati trebale likvidirati neprijatelja u Cazinskoj Krajini, Bužimu i Kladuši. Na ovaj način došli bi sa našim snagama za leđa neprijateljskom garnizonu u B. Novom i na taj način vezali neprijateljske snage za grad.

Osim zarobljenog oružja, kojeg smo naveli u zadnjem izvještaju zarobljeno je još oko 120 pušaka, nađene još dvije haubice, koje neprijatelj pri bjegstvu iz Bihaća nije uspio odvući zbog pritiska naših snaga.

O svim promjenama na ovome sektoru izvještavaćemo Vas blagovremeno.

Uz drugarski i borbeni pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Osman[1]

Zamj. komandanta
S. **Rodić**

P.S.

Ovdje je došao drug Veljko[2], koji će danas otići do Ličkog Petrovog Sela i tamo ugovoriti akcije koje bi trebao izvesti Glavni štab Hrvatske sa brigadama koje se nalaze na sektoru Banije i prema Slunju.

[1] Osman Karabegović.
[2] Pavle Ilić, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba.

1 Ovoga časa dobili smo izvještaj od Kta VI krajiške brigade u kome nas obavještava da neprijatelj vrši koncentraciju u Dvoru i Novom.

2 Hrvatske brigade noćas napadaju Slunj.

S R[3]

BR. 36

ZAPOVIJEST ŠTABA 1. NOU BRIGADE HRVATSKE OD 6. NOVEMBRA 1942. GODINE ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE SLUNJ

ŠTAB
I UDARNE PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
Dne 6 novembra 1942.
Broj 184

Z A P O V I J E S T :
(Sekcija Slunj 1 : 100.000)

Neprijatelj se nalazi u mjestu Slunj jačine 800 do 1200 ustaša, žandara i naoružanih civila.

Naoružanje: 4 do 5 teških bacača mina, nepoznat broj pješadijskog, automatskog i običnog oružja.

U selu Nikšić, Blagaj [Hrvatski] i Blagajski Pavlovac nalaze se manje' jedinice naoružanih seljaka, naoružanih sa dva do tri puškomitraljeza i karabinima. U selu Lađevcu oko 100 naoružanih seljaka koji su naoružani sa ne-, koliko puškomitraljeza i karabinima.

Naše snage: I i II Brigade dobile su zadatak da napadnu i očiste od ustaških bandita selo Lađevac i mjesto Slunj. Da se osiguraju prema Furjanu, Ponoru i Blagaju [Hrvatskom].

[Naša I] brigada dobila je [zadatak] da napadne i očisti kote Veliku i Malu Melnicu i Plieš koje se nalaze sa zapadne strane Slunja i sa te strane da zatvore puteve Slunj—Ogulin, Slunj—Veljun i drže pod vatrom most i put Slunj—Cetingrad.

Za izvršenje prednjeg:

N A R E Đ U J E M :

1) Da Il-gi bataljon I-ve Brigade napadne kotu Mala Melnica 471 da istu pročisti, a odatle da se spusti sa svojim desnim krilom na cestu Slunj—Rakovica u selu Slušnica, gdje će se povezati sa snagama Il-ge Brigade, a sa lijevim krilom uhvatiće vezu na Velikoj Melnici kota 518 sa I-im bataljonom.

Glavni zadatak je ovog bataljona da po likvidaciji Male Melnice ostavi jednu desetinu na istoj sa puškomitraljezom, a sa ostalim snagama da krene energično prema samome mjestu Slunju te da isti napadne sa jugozapadne

[3] Slavko Rodić, narodni heroj.

strane pri čemu biti dobro povezan streljačkim strojem sa I-im bataljonom, te glavni prodor izvršiti kroz selo Podmelnica, preko pijace i dalje u sami centar mjesta.

2) I-vi bataljon ove brigade napasti će Veliku Melnicu kota 518 gdje će na istoj biti povezan sa svojim desnim krilom sa II-im bataljonom a sa lijevim krilom preko stare ceste Slunj—Mrzlo Polje na koti Plieš 389 sa našim IV-im bataljonom. Zadatak je I-oga bataljona da po likvidaciji Velike Melnice energično povezan u streljačkom stroju sa II-im bataljonom napadne selo Podmelnicu istu pročisti i izvrši energičan prodor preko pijace i lijevo od nje prema gimnaziji i samome centru.

3) IV-ti bataljon pročistiće kotu 389 (Plieš) gdje će imati i vezu sa lijevim krilom I-oga bataljona, a sa lijevim krilom spustiti se na glavnu cestu Slunj—Primišlje i na istoj biti povezan u streljačkom stroju sa III-im bataljonom.

Zadatak je ovoga bataljona da po likvidaciji Plieša ostavi na istom jednu četu kao rezervu a sa dvije čete u zajednici sa jednom četom III-eg bataljona da energično napadne kotu 297, istu likvidira ili otsiječe od samoga mjesta, a zatim povezan s III-im bataljonom da napada samo mjesto i ugao Korane kod samoga mlina.

4) IH-ći bataljon osta[vi]će jednu bolju četu između glavne ceste Slunj—Primišlje i rijeke Korane koja ima zadatak da zajednički sa IV-im bataljonom energično napada kotu 292, istu likvidira ili odsiječe i blokira a sa ostalim snagama da produžuje napad prema uglu gimnazija—Korana. IH-ći će bataljon ostale dvije čete prebaciti preko mlina naime preko Korane istočno od sela Zečeva Varoš. Zadatak je ovih četa da pročiste selo Taborište, zatim da se osiguraju prema Blagaju [Hrvatskom] i Blagajskom Pavlovcu sa dva voda a sa ostalim snagama da drže pod vatrom most preko Korane i sami sjeverni dio mjesta. Sa istočne strane mjesta nalaziće se desno krilo Il-ge Brigade do samoga korita rijeke Korane sa kojim uhvatiti vezu dovikivanjem.

5) Početak napada biti će tačno u 10 sati večeras to jest 6. XI. u 22 sata po starom vremenu.

6) Minobacački vod sa dva teška bacača nalaziće se pod komandom štaba brigade na Velikoj Melnici.

7) Štab brigade nalaziće se na Velikoj Melnici kota 518.

8) Sanitetsko prihvatilište biti će u školi u Zbjegu, dok će mobilisana kola za prevoz ranjenika biti na putu južno od sela Ribari, koja će ranjenike prevoziti dalje.

9) Znaci raspoznavanja biti će: Vaganac — Volga, ugovoreni znaci sedmi a odgovor će biti novembar.

10) Znak dokle je mjesto zauzeto na vidnom mjestu paljenje vatre.

11) Štab Zone nalaziti će se u Katićima kota 339, a po čišćenju na Melnici kota 518.

12) Štab Il-ge Brigade nalaziti će se za prvo vrijeme, kod sela Lumbardenika na koti 402.

13) Mjesto koje je utvrđeno i treba ga gađati topovima i bacačima treba u pravcu njega baciti rakete ili zapaljene razne predmete, upaljene komade drveta i slično.

14) Po likvidaciji samoga mjesta jedinice I-ve Brigade najhitnije sakupiti i krenuti po novodobivenom rasporedu u pravcu Ponora i Blagaja [Hrvatskog], a nijedan partizan ne smije se zadržati u mjestu Slunju.

15) U slučaju neuspjeha povlačenje će biti samo po naređenju i na određeno mjesto to jest u Zbjeg.

16) Moj zamjenik biti će operativni oficir drug Joco Njegomir.

Važne napomene: Akcija za Slunj predviđena je kao proslava naših brigada na 7 novembra. Poziva se sav komandni kadar i drugovi partizani da

dadu sve od sebe, da budu energični i odvažni, da budu inicijativni, da učine sve da proslavimo naš 7 novembar u mjestu Slunju.

Da komandno osoblje drži čvrsto u ruci i pod direktnom komandom svoje jedinice, da čete i bataljoni budu između sebe najtješnje povezani a naročito sa svojim štabovima. Da se najtješnja veza održava između I-ve i Il-ge Brigade.

Izvještaje opet ovamo napominjemo da jedinice šalju redovito svakog sata a po potrebi i češće kako bi štabovi bataljona i brigade imali jasnu sliku i pregled situacije i na vrijeme dali četama punu pomoć.

U potrebnim momentima a pošto posjedujemo dovoljan broj municije neprijateljsku vatru na prodornim mjestima zatvarati to jest parirati dok bi naše druge jedinice nastupale ili jurišale prema neprijateljskim položajima.

Na izvršenje!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. Komesar (M.P.) Komandant
SI otsutan **Stevo Opsenica**

BR. 37

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 7. NOVEMBRA 1942. GOD. PRILIKOM PREDAJE RATNE ZASTAVE 1. PROLETERSKOJ BRIGADI[1]

Drugovi borci, komandiri, komandanti i politički komesari Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade! Pozdravljam vas u ime Vrhovnog štaba, i u ovom dvostruko svečanom trenutku, kada predajemo zastavu vašoj brigadi i kada proslavljamo 25-godišnjicu Velike oktobarske socijalističke revolucije, želio bih da kažem nekoliko riječi.

Danas, 7 novembra, navršilo se 25 godina otkako su narodi bivše carističke Rusije, radnici, seljaci i poštena inteligencija, pod vodstvom herojske Boljševičke partije, na čelu sa Lenjinom i Staljinom, zbacili mračni srednjevjekovni jaram i uspostavili vlast radnog naroda, vlast radnika i seljaka. Bila je to velika, teška i krvava borba. Ona nije nikla spontano, ona se pripremala godinama i godinama. Godina 1905 bila je iskustvo za 1917. Herojska Boljševička partija pripremila je Veliku socijalističku revoluciju sistematski i organizirano, oslanjajući se na radni narod bivše carističke Rusije.

Vlast, koja je izvojevana snažnim i junačkim naletom radnog naroda 7 novembra 1917 godine, morala se učvršćivati krvlju najboljih sinova naroda Sovjetskog Saveza i tako se održala. Trebalo je nekoliko godina građanskog rata, trebalo je proliti potoke krvi i dati milione života najboljih sinova sovjetskih naroda, da se konačno odbrani vlast radnika i seljaka. Teška su to bila vremena. Postojao je ne jedan, već desetine frontova, na kojima su lili krv radnici, seljaci i poštena inteligencija. Intervencija i kontrarevolucija, razni

[1] Svečanost povodom predaje ratne zastave 1. proleterskoj brigadi održan je u Bosanskom Petrovcu 7. novembra 1942. god., na dan 25-godišnjice oktobarske revolucije. Govor Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita prvi put je objavljen u „Borbi" br. 26, od 14. novembra 1942.

generali i plemiči, njemački imperijalisti, sve se to ostrvilo na novu vlast, za kojom je čovječanstvo vjekovima težilo. Pa ipak radnici i seljaci su pobijedili. Zašto su pobijedili, kada su bili osamljeni, kada nisu imali ni oružja, ni odjeće, ni svega onoga što je potrebno da se vodi jedan takav džinovski rat? Pobijedili su zato što ih je vodila jedna jedinstvena misao da treba sačuvati novu vlast po svaku cijenu. Pobijedili su zato što su išli za tim da se vjekovno nacionalno ugnjetavanje, vjekovno izrabljivanje radnog naroda, ugnjetavanje seljaštva više nikada ne povrati. Znajući šta bi doživjeli kad bi se povratilo staro, narodi Sovjetskog Saveza dali su sve od sebe da bi održali novu vlast. Jedinstvo naroda, jedinstvo i volja svih koji su se borili za novo društvo pobijedili su u toj džinovskoj borbi protiv brojčano i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja.

Velika oktobarska revolucija imala je ogroman značaj ne samo za narode Sovjetskog Saveza, već i za sve ugnjetene u svijetu. Kao baklja svijetlila je 25 godina velika socijalistička zemlja, pokazujući svima ugnjetenim put kojim treba da idu. Ruski narod, zajedno sa ostalim narodima velike socijalističke porodice, kroz 25 godina tijesne saradnje, borbe, džinovskih napora i izgradnje, stvorio je veliku socijalističku državu, stvorio je od kulturno i tehnički zaostale zemlje najnapredniju, najkulturniju zemlju na svijetu. I u vrijeme kada je na šestini zemljine kugle već bio ostvaren socijalizam, kad se prelazilo u drugu etapu, komunističku etapu, ostrvila se velika imperijalistička grabljivica, fašistička Njemačka, i napala, podlo i vjerolomno, veliku domovinu socijalizma. Neću da ulazim u to ko je kriv što je fašizam izrastao do onakve snage. Vi to znate. Njega je bodrila i pomagala međunarodna reakcija, kao ubojnu pesnicu protiv socijalističke zemlje.

Danas, 25 godina od postanka velike socijalističke zemlje, vode se teške i krvave borbe protiv fašističkih osvajača. U Sovjetskom Savezu vode se borbe za odbranu tekovina Velike oktobarske revolucije, onih tekovina koje je ostvario Sovjetski Savez. Udarac fašističke Hitlerove vojske i njegovih saveznika, njegovih trabanata, primio je na svoje grudi sam narod Sovjetskog Saveza, primila je herojska Crvena armija. „Ni jedna armija na svijetu, — kaže drug Staljin, — ne bi mogla izdržati takvo iskušenje, kao što je izdržala Crvena armija." U to mi nikada nismo sumnjali, niti možemo sumnjati. Mi smo to znali u najtežim momentima prošle godine, kada je opijeni njemačko-fašistički osvajač, sa svojim hordama, šetao po Evropi i zatim se bacio na Sovjetski Savez. Mi nismo sumnjali, jer da smo sumnjali, ne bismo prije 17 mjeseci počeli da se dižemo protiv toga tobože nepobjedivog neprijatelja. Borba čitavog našeg naroda je to dokazala, jer mi se borimo već 17 mjeseci, ovdje, na našoj teritoriji. Naš narod znao je da je njegova sudbina nerazrješivo vezana sa sudbinom naroda Sovjetskog Saveza i zato je i pošao u borbu, i zato i daje živote i krv svojih najboljih sinova i kćeri.

Drug Staljin je u svom jučerašnjem govoru nekoliko puta naglasio da je krivo otsustvo drugog fronta što se Hitlerova fašistička banda i njegovi vazali ne nalaze danas negdje kod Pskova i Minska, nego kod Staljingrada, Kavkaza i Lenjingrada. Drug Staljin je jasno kazao zašto hitlerovska ratna mašina nije do danas, ako ne uništena, a ono bar razbijena. Krivica je do saveznika Sovjetskog Saveza, koji nisu dali dovoljnu podršku herojskoj Crvenoj armiji. Drug Staljin je rekao da će se ranije ili kasnije drugi front otvoriti, ne zato što je to potrebno samo Sovjetskom Savezu, već što je to najviše potrebno svim saveznicima.

Jučerašnje riječi druga Staljina zvučale su ubjedljivo, mirno; bile su prožete tonom koji nadahnjuje svakoga koji ih je slušao. Pobjeda, pobjeda u svakoj njegovoj riječi, — to je sadržina njegovog govora. Nema više onih nota koje ukazuju na strašnu opasnost koja prijeti sovjetskom narodu. Prošla je ta opasnost. Staljin kaže: Crvena armija je sjajno izdržala sva iskušenja]

kroz koja je prošla. Sovjetski Savez i čini čudesna herojstva i napore i pokazuje neviđenu izdržljivost ne samo na frontovima, gdje se bije krvavi boj, već i u pozadini — gdje treba da se stvara, da bi se snabdjela Crvena armija. Drug Staljin je kazao da je ova godina bila — godina izgradnje industrije, godina konsolidacije, jačanja kolhoza, godina stvaranja jedne snažne ratne proizvodnje, u kojoj sovjetski ljudi rade onako kako to zahtijeva rat. Time nam je drug Staljin dao do znanja da su sovjetski ljudi sposobni da sami snabdiju Crvenu armiju. Sovjetski Savez ima sada dovoljno fabrika, one su sada izvan domašaja njemačkih razbojničkih aviona. Ali, borba za prenošenje ove ogromne industrije, koja snabdijeva desetinu miliona vojnika, bila je veoma teška. To je bio džinovski posao što ga je izvršio narod Sovjetskog Saveza. Omladina, žene, starci, sve je to učestvovalo u ovoj natčovječanskoj borbi. I danas, Sovjetski Savez ima svoju industriju, koja može mirne duše da snabdijeva čitavu sovjetsku armiju. To je novo u govoru druga Staljina, i to nam daje novog potstreka, novog pouzdanja u konačnu pobjedu. Sovjetski narod danas slavi po čitavoj velikoj prostranoj socijalističkoj domovini svoj najveći praznik u znaku velikih napora za što brže i konačno uništenje fašističkih porobljivača.

I mi smo, drugovi, za ovih 17 mjeseci, prošli i izdržali mnoga iskušenja. Nas je bilo malo. Mi smo bili bez oružja i bez municije, ali snabdjeveni čeličnom voljom, koju nikakva sila nije mogla slomiti, i mi smo oteli puške, mitraljeze, bacače, topove i vodili smo uspješan boj s brojčano i tehnički nadmoćnijim neprijateljem.

Sjećate li se, drugovi borci, komandiri, komandanti, politički komesari Prve proleterske narođno-oslobodilačke udarne brigade, kada smo poslije teških i krvavih bojeva u Srbiji, gdje smo oslobađali sela i gradove, morali da ostavimo našu Srbiju pred do zuba naoružanim i motorizovanim jedinicama i da krenemo da bismo sačuvali našu živu silu, da bismo nakupili nove snage i da bismo se ponovo vratili u Srbiju i ponovo je oslobodili? Sjećateli se onih dana kada smo se okupili u Rudom i od boraca iz Šumadije, Užica, Čačka, Valjeva, Posavine i Crne Gore stvorili Prvu proletersku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu? Sjećate li se kako je ona, Prva brigada, već drugi dan izvojevala pobjedu nad talijanskim okupatorima i krenula novim putem slave? Velik i težak je bio put koji je ona prošla. Mnogo krvi, mnogo života naših najboljih boraca, drugova i drugarica, pokrilo je taj slavni put. Imena tih heroja vječito će živjeti u srcima naših naroda. Slava, drugovi, herojima koji su pali u najpravednijem ratu, u ratu za oslobođenje i opstanak svoga naroda!

Prva brigada pokazala je u svojim dosadašnjim bojevima da dostojno nosi svoj veliki naziv, da nosi dostojno veliku zastavu koja joj je predana. Ali, drugovi i drugarice, rat nije svršen. Mi imamo pred sobom još dosta teških iskušenja. Ali, mi danas idemo sa još više poleta, više snage u susret tim novim bojevima, novim naporima. Danas mi imamo vojsku, imamo brigade, imamo divizije, imamo naoružanje, imamo narod, a to je najvažnije — imamo narod iza sebe, kojii zna da je to njegova vojska, koji zna da samo ta vojska vodi borbu za njegovo oslobođenje. Mi danas idemo u borbu sa dubokim ubjeđenjem da ćemo je srećno završiti.

Drugovi i drugarice! Predajući zastavu vašoj brigadi, htio bih reći nekoliko riječi onim novim borcima, koji su u vaše redove došli poslije Srbije, onim borcima koji sada dolaze u vaše redove. Htio bih da kažem tim borcima — neka vam Prva proleterska brigada bude škola, a stariji drugovi primjer. Vi ćete u toj brigadi naći porodicu, jedinstvenu, monolitnu; naći ćete ne neku vojničku disciplinu starog tipa, nego drugarsku disciplinu, koja proističe iz svijesti svakog borca. Takva disciplina je onaj stub koji čini jednu narodnu vojsku nepobjedivom. I borci Prve brigade dokazali su u svim dosadašnjim bojevima da je to disciplinirana vojska. U daljim bojevima, u kojima će učestvovati Prva proleterska brigada će, ja sam uvjeren, časno (ispuniti sve za-

datke koje pred nju stavi Vrhovni štab i koje narod naš od nje traži. A što je najvažnije u vašoj brigadi, to je što ne samo u jednoj jedinici, nego između svih jedinica vlada najprisnije drugarstvo koje se da zamisliti. Dobro je natjecanje, ali ono pravo proletersko natjecanje, a ne ono koje izvire iz nezdravih odnosa. Mi sada imamo mnogo brigada, divizija. To je narodna vojska, naoružana narodna snaga, koja treba da izvojuje slobodu svome narodu, koja je spremna da se bori protiv svakoga. U toj vojsci treba da vlada ljubav i drugarstvo kakvo ni u jednoj vojsci ne može da se nađe, osim u Crvenoj armiji.

Naša borba će biti još uvijek teška; mi pred sobom imamo brojnog i još uvijek nadmoćnijeg neprijatelja, iako on malaksava. Mi još imamo pred sobom narodne izdajnike Pavelića, Nedića, Dražu Mihailovića; imamo ustaše i četnike, koji zajedno sa okupatorom naprežu posljednje snage da nas razbiju i unište. Ali nas, drugovi, niko neće moći razbiti. Nastojanja naših neprijatelja svakog dana sve više se pokazuju kao iluzije. Ja mislim da je to i njima već jasno. Nas nikakva prijetnja, nikakva ofanziva ne može da zastraši. Koliko smo mi ofanziva prošli — motorizacije, avioni, tenkovi, — pa šta su neprijatelji postigli? Mi smo sada još jači, a sutra nas čekaju nove pobjede na novim mjestima. Gledajte, naše brigade zauzimaju danas utvrđene gradove i gone neprijatelja! To je vojska, narodna vojska, drugovi!

Ovdje, u Bosni, vi se, sinovi Srbije i Crne Gore, borite i boićete se protiv svih neprijatelja, jer je to istovremeno i borba za slobodu srpskog i crnogorskog naroda. A sutra, kad dođe vrijeme — ja vas uvjeravam, drugovi, nije daleko to vrijeme, — vi ćete ponovo maršírati u Srbiju, u Crnu Goru, zajedno sa ostalim drugovima borcima, da oslobađate svoj narod, koji danas podnosi natčovječanske patnje i strada od njemačkih okupatora i njihovih izdajničkih slugu.

Ove naše brigade, koje su izrasle iz malih partizanskih odreda, koje su porasle u divizije, sutra će prerasti u korpuse i armije, jer su one jezgro iz kojega naš narod kuje svoju armiju, da mu stvori pravu slobodu i srećniju budućnost. Danas se vodi borba ne samo da se istjeraju okupatori iz naše zemlje; danas se bije boj i za uništenje svega onoga što smeta slobodi naroda naše zemlje. Danas se vodi borba i sa izdajnicima naroda.

Drugovi i drugarice! Mnogo puta se pita poneko od nas: pa zašto londonska izbjeglička vlada pomaže Dražu Mihailovića? Dozvolite mi da se malo dodirnem te londonske izbjegličke vlade. Ne čini ona to zato što se odlučila na to danas ili juče. Ona to ne čini zato što su je neki vanjski potsticaji naveli, već zato što je uvijek bila takva. Ta vlada to je reakcionarna klika, koja je uvijek i u svako vrijeme bila spremna da paktira i sa samim đavolom, da bi se održala na vlasti; ona je uvijek bila spremna da sarađuje sa svim i svakim ko bi joj osigurao vlast i povratak u zemlju. To je samo nastavak one izdajničke politike koja je vođena 20 i više- godina. Politika koju provodi ta vlada samo je produžetak nekadašnje politike podmetanja, politike nasilja nad narodom. Jasno je, drugovi, da mi danas moramo da kažemo čitavom svijetu da je to izdajnička vlada, da mi nismo vojska te vlade i njenog ministra Draže Mihailovića, jer jedan general ne može zapovijedati dvjema armijama koje se bore jedna protiv druge. To se može samo na manevrima, ali u jednom sudbonosnom ratu, kakav se danas vodi, za opstanak jedne nacije, jednog naroda, — to je nemoguće. Mi, iz tih razloga, ne možemo da priznamo tu vladu, jer ona, preko svog ministra Draže Mihailovića, direktno pomaže okupatora. Ona pomaže okupatora, okupator pomaže nju, braća se uzajamno pomažu, a mi se borimo protiv svih podjednako, svi su oni podjednako naši neprijatelji. Srca naših boraca ispunjavaju se srdžbom — da bi prije poštedjeli jednog okupatorskog vojnika nego jednog domaćeg izdajnika. I vi ste to, drugovi Srbijanci, koji ste se borili kod Požege i Užica, u punoj mjeri pokazali i niste se prevarili. Nema tu razlike, jednaki su i s njima

treba jednako postupati. Mi danas moramo da vodimo nepoštednu borbu protiv svih podjednako.

Naša borba bila je dugo vremena nepoznata vanjskom svijetu. Naše lovorike brao je Draža Mihailović, koji je postao u inostranoj štampi Robin Hud, a naša partizanska i dobrovoljačka vojska, njeni borci — to su bili neznani junaci. Ali prošla su ta vremena. Danas već čitavi svijet zna da smo mi narodna vojska, da su oni izdajnici i da protiv njih treba da se vodi borba svim sredstvima koja nam stoje na raspoloženju. Ja vas uvjeravam da ćemo u toj borbi, u borbi za raskrinkavanje izdajnika, pobjedu odnijeti mi, a ne oni. Nikad naš narod neće primiti za svoje rukovodioce izdajnike iz Londona i razne Draže i izdajničke oficire. Nikada! Preskupo staje sloboda za koju se borimo da bi je narod lako pustio iz ruku i dao da mu je čuva onaj koji se danas bori protiv njega. Dakle, drugovi, vi se borite ne samo protiv okupatora, nego i protiv domaćih izdajnika, da biste izvojevali srećnu budućnost i pravu slobodu, kojoj decenijama teži naš narod.

Drugovi i drugarice, da živi veliki vođa, organizator svih pobjeda, drug Staljin !

Da živi herojska Crvena armija!

Da živi velika bratska zajednica naroda Sovjetskog Saveza!

Živjela naša herojska Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska!

SMRT FAŠIZMU![1]

BR. 38

ČLANAK OBJAVLJEN U LISTU „BORBA" 7. NOVEMBRA 1942. GODINE O ZAUZIMANJU BIHAĆA I OKOLNIH MJESTA

OSLOBOĐENJE BIHAĆA — OKTOBARSKA ČESTITKA NAŠIH PARTIZANA SOVJETSKOJ BRACl

Vrhovni štab NOP i DVJ saopštava:

„Grad Bihać s 32 okolna sela konačno je oslobođen 4 novembra u 16 časova posle žestokih borbi koje su trajale 42 časa.

Neprijateljski gubici iznose: 550 mrtvih, među kojima se nalazi 20 oficira. Zarobljeno je 850 neprijateljskih vojnika i 20 oficira, podžupan i više drugih ustaških funkcionera.

[2] Pošto je održao govor, drug Tito je pružio ratnu zastavu komandantu 1. proleterske brigade Danilu Lekiću Spancu i rekao:

„Drugovi i drugarice, u ime Vrhovnog štaba i CK Komunističke partije Jugoslavije predajem zastavu 1. proleterskoj narodno-oslobodilačkoj udarnoj brigadi. Nosite visoko ovu zastavu radnog naroda, nosite visoko ovu zastavu slobode pod kojom se danas bori sve što je najčestitije, sve što hoće da strpa u grob ono što smeta napretku čitavog čovječanstva. Nosite je, drugovi, srećno i neka ova zastava bude zastava pobjede vaše brigade!

Druže komandante, predajem ti zastavu Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade."

Zaplenjeno je 600 ispravnih pušaka, veliki broj mitraljeza i puškomitraljeza, pet vagona puščane i artiljerijske municije, i mnoštvo drugog ratnog materijala. Naši borci na juriš su osvojili i jednu haubicu, tri protiv-tenkovska topa i jedan brdski top.

Naši gubici u ovim borbama iznose 50 mrtvih i 80 ranjenih.

U jurišima na jako utvrđene položaje Bihaća i okoline istakle su se I, II, III, V, VI krajiška brigada i VIII hrvatska brigada.

Istovremeno s jurišem na Bihać, ličke, kordunaške i banijske brigade vršile su ofanzivu širokih razmera na levoj obali Une. U snažnom naletu likvidirana su ustaška uporišta Ličko Petrovo Selo, Rakovica, Vaganac i Drežnik. Zadobijen je veliki plen.

Ofanziva naših jedinica se nastavlja."

Grad Bihać je četvrti grad Bosne i pre rata brojao je 10.000 stanovnika. Nalazi se u bogatoj kotlini na reci Uni.

Bihać s okolnim ustaškim uporištima bio se zabio kao klin u oslobođenu teritoriju, tako da je veza Bosanske Krajine i hrvatske oslobođene teritorije — Lika, Kordun, Banija — išla^okolnim putem.

Iz Bihaća i okoline ustaški krvoloci su se često zaletali u oslobođenu teritoriju, gde su palili sela, ubijali narod i pljačkali žito i stoku. Nedavno je popaljeno nekoliko sela na granici Korduna i Krajine. Sada je narod oslobođen te opasnosti.

Pavelić je proglasio Bihać za sedište velike župe Krbava i Psat. Grad su ustaše jako utvrdili. Utvrđenja su gradile i nemačke jedinice, koje su jedno vreme boravile u gradu. Ustaše su smatrale da je Bihać nezauzimljiv, ali je ta tvrđava ipak podlegla pred jurišem hrabrih partizana Krajine i Hrvatske.

Padom Bihaća, slomljen je glavni stub ustaške odbrane na granici Krajine i Hrvatske, tako da će naše jedinice u svojoj daljoj ofanzivi imati lakši posao s manjim neprijateljskim gnezdima koja su se naslanjala na Bihać.

BR. 39

SAOPSTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 7. NOVEMBRA 1942. GOD. POVODOM OSLOBOĐENJA BIHAĆA[1]

S A O P S T E N J E
OPERATIVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA BOSANSKU KRAJINU

U srijedu, 4 novembra, naše snage u zajednici s hrvatskim brigadama, poslije velike i žilave borbe koja je trajala četrdeset i dva časa, oslobodile su grad Bihać i okolicu koja obuhvata oko pedeset sela. Bihaćki garnizon potpuno je uništen. Po ulicama grada ležalo je na stotine i stotine mrtvih ustaških bandita. Pored šest do sedam stotina ubijenih zarobljeno je preko 800 vojnika i 35 oficira. Naši su borci u ovoj velikoj operaciji pokazali nadnaravna junaštva. Oni su u vrlo kratkom vremenu uništavali čitave nizove bunkera i utvrda u čemu se naročito istakao I bataljon I krajiške udarne brigade uništivši na Somišlju čitav niz bunkera. Oni su istrajno vodili uličnе borbe

[1] Sačuvan je primjerak Saopštenja, umnožen na šapirografu.

zauzimajući kuću po kuću. Prva krajiška brigada vodila je dvodnevnu žestoku uličnu borbu i u silnom naletu uništila centar neprijateljskog otpora u gradu. Naši su borci jurišali na mitraljeska gnijezda i svojim borbama onesposobljavali čitave baterije neprijateljskih topova. U toku ove operacije naše jedinice izvršile su mnogobrojne juriše i pokazale su vještinu u uličnim borbama. Tako je I bataljon Druge krajiške udarne brigade vještim manevrom već u toku noći prodro u grad. Naša Treća krajiška udarna brigada izdržala je najteže napore na maršu od četiri dana prelazeći planinu Plješevicu. Uprkos tolikih napora na putu, borci naše Treće brigade pokazali su svoju veliku udarnu snagu u likvidiranju jakog utvrđenja u Zegaru gdje su se naročito istakle jedinice koje su napadale logor u Žegaru.

Ogroman zarobljeni ratni plijen pokazuje kakvih je razmjera bila ova bitka i koliki je njezin vojnički i politički značaj za pretstojeće naše akcije.

Zarobljeno je:

— 8 topova, od toga 4 haubice, 3 protivkolska topa i 1 brdski top
— 2 bacača
— 1 milion puščanih metaka
— nekoliko hiljada topovskih granata i mina za bacač
— 6 kamiona, 3 luksuzna automobila i 1 traktor (vučni voz)
— velike količine vojne spreme
— veće količine žita
— veliki broj pušaka i mitraljeza koji se prebrojavaju.

Mi smo imali srazmjerno malene gubitke.

Naše junačke krajiške brigade, u bratskoj saradnji s hrvatskim brigadama, razbijajući bihaćki garnizon uništile su najkrvavije leglo ustaških zločinaca, poznatu julsku kosturnicu nevinog naroda. Bihaćka ustaška županija bila je pokretač i organizator svih krvavih zvjerstava počinjenih nad narodom Krajine, Banije i Like. Ustaški krvoloci iz svih obližnjih krajeva bili su se okupili u Bihaću i poslije tolikih počinjenih sramnih zlodjela kovali su i dalje svoje krvave planove protiv našeg naroda. Pored mnogobrojnih zvjerskih mučenja iskrenih rodoljuba, pored paljevina i bacanje u jame hiljada nevinih ljudi, ustaški dželati, pod vodstvom zloglasnog krvoloka Eugena Kvaternika, zatirali su i u gradu Bihaću svojim dželatskim nožem sve što je pošteno i rodoljubivo. Oni su za vrijeme svoje vladavine ubijali stotine i stotine muslimanskih i hrvatskih rodoljuba. Poslednje njihovo zlodjelo sastojalo se u tome što su, dan prije našeg napada, poslali u najstrašnije mučilište koje pamti ova zemlja, u Jasenovac, gdje se ljudi peku živi, preko 30 muslimanskih, hrvatskih i srpskih omladinaca, koji su i srcem i dušom voljeli svoju zemlju, i na djelu pokazali da su odani našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Krvavim ustaškim psima presječen je put vršenja daljnjih njihovih zlodjela snažnim i junačkim udarcem partizanske vojske na čitav lanac jakih utvrđenja kojim su opasali ovo svoje gnijezdo zločina. Ti krvavi dželati još. jednom su osjetili snagu našeg partizanskog oružja, odlučnost i spremnost naših boraca da uz najveće napore izvojuju narodu slobodu i da unište ovu otskočnu dasku neprijatelja na našu oslobođenu teritoriju. Oslobođenje Bihaća koji je kao jako neprijateljsko uporište bio duboko uvučen u našu oslobođenu teritoriju i koji je razdvajao snage Krajine i Hrvatske, ima zato veliki vojnički i politički značaj.

Poslije oslobođenja Bihaća otvaraju se široke mogućnosti daljeg napredovanja naših snaga, jer je neprijatelj demoralisan u čitavom području i bježi ispred naših snaga iz Bos. Krupe, Cazina i Otoke koji se nalaze u našim rukama.

Naša ofanziva na bihaćkom području treba da se pretvori u poraz zločinačke ustaške politike u čitavom ovom kraju i da omete sve zlikovačke planove okupatora i njegovih plaćenika protiv naše oslobođene teritorije.

Stoga Operativni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske za Bosansku Krajinu

POZIVA

sve borce naše Krajine da ustraju u ovoj velikoj započetoj ofanzivi koja je vezana uz veliki dan proslave 25-godišnjice Velike oktobarske proleterske revolucije,

da na dan 7 novembra kojega smo najveličanstvenije proslavili oslobođenjem Bihaća započnemo još veću, još snažniju ofanzivu protiv fašističkih zločinaca, da ove njihove velike poraze iskoristimo u najvećoj mjeri, da gonimo neprijatelja sve dalje i da na svakom koraku uništavamo njegovu živu snagu, jer tako ćemo najbolje čuvati krvavo stečenu slobodu i pripremiti njegov konačni poraz.

OPERATIVNI ŠTAB
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske
za Bosansku Krajinu

Položaj, 7 novembra 1942 g.

BR. 40

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7. NOVEMBRA 1942. GOD. ZA UCVRŠCENJE USPJEHA POSTIGNUTOG BIHAĆKOM OPERACIJOM[1]

Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije
dne 7 novembra 1942 godine

ŠTABU I LICKE ZONE

Slunj

Krajiške i hrvatske brigade, slomivši očajan otpor neprijatelja u Bihaću, oslobodile su Bihać 4 novembra do 16 časova. Jednovremeno hrvatske i ličke brigade razbile su ustašku bojnu kod Ličkog Petrovog Sela. Poslije ovih

[1] Original, otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 6—5, k. 2. I u Istorijskom arhivu CK SKJ sačuvan je, pod reg. br. 2336, jedan primerak originala, koji je bio upućen Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku krajinu.

Ovo naređenje je prvi očuvani dokument s promenjenim nazivom Vrhovnog štaba u zaglavlju.

uspjeha krajiške brigade preduzele su gonjenje razbijenog neprijatelja pravcem Bihać—Bos. Krupa—Otoka—Bos. Novi. Na tome pravcu, pravilnim i brzim gonjenjem, krajiške brigade postigle su Skoro bez žrtava izvanredne uspjehe. Pred silinom njihovog naleta, neprijatelj nije mogao izdržati u B. Krupi, već je popalio mnoge kuće, neke čak i minirao i u paničnom bjegstvu povukao se u Otoku. Krajiške brigade se nisu zaustavile u Bos. Krupi, već su produžile energično gonjenje i u toku noći 7/8 novembra napale su neprijatelja u s. Otoka, koji je poslije kraćeg otpora, sa snagom od 1500 ljudi, otstupio u pravcu Bos. Novog. Preduzeto je dalje gonjenje neprijatelja i održavanje tijesnog dodira sa njegovim zaštitnicama. Preduzeto je jednovremeno rušenje važnih objekata u tome pravcu.

Da bi olakšao situaciju svojih snaga u Bos. Krupi i u s. Otoka neprijatelj je pokušao (ispod) iz San. Mosta i Prijedora u pravcu Bos. Krupe. Krajiške brigade, pod rukovodstvom Operativnog štaba za Bos. Krajinu, vještim manevrom odbacile su neprijatelja u polazne garnizone.

VIII hrvatska brigada preduzela je gonjenje neprijatelja pravcem Bihać—Ostrožac—Cazin—Velika Kladuša, na kom pravcu se povezala sa još tri hrvatske brigade. Ličke brigade, po zauzeću Ličkog Petrovog Sela, preduzele su energično gonjenje neprijatelja pravcem Ličko Petrovo Selo—Rakovica—Slunj. U toku noći 7/8 novembra, u 22 časa, ove brigade napale su neprijateljski garnizon u Slunju. O rezultatima ove borbe nemamo još podataka, dok neprijatelj prema VIII h. brigadi nije davao otpora niti u Cazinu, ni u obližnjim uporištima, niti je vršio kakve protivnapade.

Prema najnovijim podacima neprijatelj je poslije ofanzive na Kozaru (njemački okupator) prikupio u Dvoru i Bos. Novom između 10—15.000 vojnika. Izgleda da su to jedinice dovedene sa istočnog fronta, koje su tamo pretrpjele gubitke i prikupljene su ovdje radi popune i ishrane. Prema tome njihov moral i borbeni elan nije na visini. Postoje uslovi da bi takve neprijateljske snage, ukoliko preduzmu pokret u pravcu oslobođene teritorije, mogle biti napadnute i razbijene sa snagama i sredstvima kojima raspolažemo, odnosno koje možemo prikupiti na tome pravcu. O pojačavanju neprijateljskih garnizona u Glini i Karlovcu nemamo podataka. Izgleda da ti garnizoni nisu uopšte pojačavani novim snagama, sem onih demoralisanih vojnika, koji su se bjegstvom spasili pred našim brigadama.

S obzirom na ovakvu situaciju kod neprijatelja i naših snaga potrebno je da se koordinira rad između krajiških i hrvatskih snaga i brzim i energičnim dejstvom da se onemogući neprijatelju ispad iz svojih garnizona. U tom cilju potrebno je preduzeti slijedeće mjere:

1) Glavni štab Hrvatske treba, po likvidaciji Slunja, u rejonu Slunja da zadrži jednu brojnu, dobro naoružanu brigadu sa zadatkom da zaštiti pravac Slunj—Bihać, na taj način što će izvjestan dio svojih snaga, tj. najjači dio, zadržati u rejonu Slunja radi učvršćenja pozadine, a slabiji dio iskoristiti za dejstvo na partizanski način sjeverno i zapadno od Slunja, na pruzi Karlovac—Ogulin—Knin, radi privezivanja neprijateljskih snaga za svoje garnizone.

Ova brigada treba da poruši sve mostove u rejonu Slunja preko rijeke Korane i preko rijeke Mrežnice. Na drumu Karlovac—Slunj—Bihać treba porušiti sve mostove i propuste, a na mjestima koja se teško mogu obići prekopati drumove na dužini 10—20 metara, dubine 3—5 metara. Naročitu pažnju posvetiti razoružavanju neprijateljskih elemenata u pozadini vojske i čišćenju svih ustaški orijentisanih ljudi.

Ostale brigade, prikupljene u rejonu Slunja radi likvidacije slunjskog garnizona, treba uputiti pravcem Slunj—Kladuša—Vrnograč sa zadatkom da likvidiraju neprijateljska uporišta i razoružaju neprijateljski orijentisano sta-

novništvo. Po završenom čišćenju na prostoriji Velika Kladuša—Mala Kladuša—Vrnograč ostaviti dvije brigade pod jedinstvenom komandom. Ovim dvjema brigadama treba staviti u zadatak zatvaranje pravca Glina—Kladuša—Cazin—Bihać, razvijajući odgovarajućim snagama partizansko dejstvo u rejonu Glina—Karlovac—Vojnić. Pored toga, ova grupa treba da posluži kao manevarska grupa za dejstvo za olakšanje[2] dejstva brigade u rejonu Slunja u slučaju neprijateljskog ispada na tome području. Za vrijeme svog zadržavanja na ovoj prostoriji potrebno je da očisti i učvrsti pozadinu, da poruši sve mostove na rijeci Glini i rječicama Glinici, Bojni i Bužimnici, kao i sve mostove i propuste na drumovima Glina, Vrnograč, odnosno Kladuša—Cazin—Bihać. Prekopavanje na mjestima koja se teško mogu obići takođe treba vršiti.

Na prostoriji selo Caglica, selo Bužim, Žirovac treba što prije prikupiti dvije do tri brigade, sa zadatkom da na toj prostoriji očiste i učvrste pozadinu, pa da sa osloncem na masiv Radač dejstvuju na bok i leđa onoga neprijatelja koji bi pokušao iz Dvora i Bosanskog Novog, da vrši ofanzivu u pravcu Bihaća. Ova grupa trebala bi da organizuje prikupljanje što detaljnijih podataka o garnizonima u označenim mjestima. Jednu brigadu ove grupe treba uputiti da partizanski dejstvuje na prostoriji Dvor—Kostajnica—Petrinja—Glina, ugrožavajući komunikacije i garnizone neprijatelja i onemogućavajući mu koncentraciju snaga za ofanzivu na slobodnu teritoriju. Ovu grupu treba takođe staviti pod jednu komandu.

Glavni štab Hrvatske trebalo je da objedini dejstvo ovih triju grupa i razvija partizansku djelatnost u dubljoj neprijateljskoj pozadini. Mi vjerujemo da, ako uspijemo da privežemo neprijateljske snage za svoje garnizone do pada snijega, uspjećemo onda i da sačuvamo slobodnu teritoriju preko cijele zime, pa i da je proširimo.

2. Operativni štab za Bosansku Krajinu staviće dvije brigade u rejon sela Otoka, na pravcu Bosanski Novi—Bosanska Krupa, sa zadatkom zatvaranja toga pravca i rušenja svih mostova na rijeci Uni i njenim pritokama, koje ova komunikacija presijeca.

Dejstvo ovih dviju brigada treba objediniti pod jednom komandom (ovo je već organizovao drug Slavko).

Bilo bi dobro da se u rejonu Rujiška, selo Budimlić Japra postavi jedna jača brigada sa manevarskim zadatkom u odnosu na pravac Novi—Krupa, odnosno Sanski Most—Krupa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
Veljko

Dostavljeno po kuririma
7 novembra u 14 časova:
Glavnom štabu Hrvatske,
Operativnom štabu za Bosansku Krajinu,
Štabu I ličke zone,
drugu Slavku Rodiću.

P.S. Grupa u rejonu Zirovac—Caglica—Bužim treba da uspostavi čvrstu vezu sa drugom Slavkom Rodićem u selu Otoka.

[s] Tj. radi olakšanja.

BR. 41

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 7. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O DEJSTVIMA BRIGADA KOJE SU OSLOBODILE BIHAĆ[1]

OPERATIVNI STAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU
7 XI 1942. godine
13,30 časova

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

1) Ranije smo javili telefonskom depešom da su neprijateljske snage napustile Bosansku Krupu.' Jedinice II krajiške brigade ušle su u Bosansku Krupu 5. o.m. posle podne. Neprijatelj je sam popalio Krupu, tako da ona prema izvještajima ne postoji kao ni Ključ. U Bosanskoj Krupi nalaze se djelovi III bataljona VI krajiške brigade da bi je evakuisali ako bude štogod plena.

2) Jedinice II krajiške brigade nastavile su po našem naređenju energično gonjenje neprijatelja u pravcu Bosanskog Novog, radi što veće eksploatacije uspjeha postignutog kod Bihaća.

Jučer, 6 XI u 15 časova jedinice II krajiške brigade napale su Otoku između Bosanske Krupe i Bosanskog Novog. Odmah po otvaranju vatre iz bacača i protivtenkovskog topa, neprijatelj, pošto je vidio razvijanje naših snaga za napad, pobegao je sa svima snagama u pravcu Bužima. Ranije, tj. pre napada, neprijatelj je evakuisao teško oružje i civilno stanovništvo u pravcu Novog i Bužima.

Neprijatelj je u Otoki imao dve satnije domorodaca — legije, jednu ličku ustašku bojnu koja je pobegla iz Bihaća, jednu ustašku ličku bojnu koja je pobegla iz Bosanske Krupe. Ukupno oko 1.500 vojnika. Sve ove jedinice izvršile su panično bekstvo u pravcu Bužima. Civilni legionari iz Bužima razoružali su jedinice koje su bežale iz Bihaća i Krupe preko Bužima. Prilikom razoružanja govorili su ustašama ličkih ustaških bojni, da za njih nije oružje.

Jedinice II krajiške brigade osigurane od Bužima i Novog vršiće čišćenje s obje strane preko Une prema Novom.

3) Preduzeli smo mjere da se svi mostovi na Uni tj. oko Krupe i Otoke poruše. Poslali smo naše ekipe a radi sigurnosti izvestili smo i druga Volođu[3] inžinjera.

4) Izvešteni smo od Štaba II krajiške brigade da je saznala od civilnog stanovništva da su neprijateljske snage pobegle iz Cazina.[4] II lička i VII hrvatska brigada treba da nastave nadiranje prema Bužimu i Kladuši. Mi ćemo ih izvestiti preko Bihaća.

5) Na sektoru oko Sanskog Mosta, I bataljon VI krajiške brigade potisnuo je neprijateljske snage koje su prodirale prema Fajtovcima, Eminovcima

[1] Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 2883.
[2] Neprijatelj je napustio Krupu poslije zauzimanja Bihaća.
[8] Vladimir Smirnov.
[4] Istovremeno kad je napuštena Bosanska Krupa, neprijateljev garnizon povukao se iz Cazina.

i Dabru, — u Sanski Most, nanevši mu gubitke oko 50 mrtvih i još više ranjenih. To je bilo 5. o.m.

IV bataljon VI krajiške brigade sa III bataljonom V krajiške kozarske brigade potukao je neprijateljske snage oko Podvidače i Gaidzika nanevši neprijatelju gubitke od preko 50 mrtvih i još više ranjenih. To je bilo 6. o.m.

Jutros smo dobili izvještaj da su jedinice IV bataljona VI krajiške brigade i dvaju bataljona V kozarske brigade vodili u toku jučerašnjeg dana žestoke borbe sa neprijateljskim snagama koje su bile prodrle do M. Rujiške i Budimlić Japre (sve je ovo na sektoru Sanskog Mosta—Ljubije). Naše jedinice dejstvovale su kimovima i zaobilaženjem, udarale na neprijatelja s boka i leđa i nanele mu teške gubitke, proteravši ga. Na taj sektor poslali smo celu V krajišku kozarsku brigadu.

6) I krajiška brigada kreće se od Bihaća prema Cazinu i čisti teren iza II krajiške, i VII hrvatske brigade.

7) Na sektoru oko Ključa i Klokotovca nema ničeg novog.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba (M.P.) Komandant

Branko Poljanac **Košta**[5]

BR. 42

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PREDUZETIM MJERAMA POSLIJE OSLOBOĐENJA BIHAĆA[1]

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ

Druže Stari,

Stigao sam u Bihać 5-og o.m. oko 17 čas. Sastao sam se sa drugom Starim,[2] Osmanom, Milutinom i **Cika** Jankom i upoznao sam se sa stanjem evakuacije, rasporedom trupa i njihovim zadacima.

Drug Košta bio je otišao u pravcu Lušoi Palanke da poveže jedinice na sektoru Sanski Most—Prijedor, pošto je neprijatelj sa tih pravaca krenuo da olakša situaciju svojih snaga u Bosanskoj Krupi. Drug Košta je izvestio da su neprijateljske snage jačine do 2.000 ljudi odbijene i vraćene na svoje polazne tačke.

Stanje evakuacije bilo je zadovoljavajuće. Evakuacija je vršena pravcem Bihać—Grabež—Veliki Radić—Mali Radić—Suvaja. Do Velikog Radića evakuisano je kamionima, a odatle kolima do Donje Suvaje. Pošto nisam znao stanje u Krupi, pobojao sam se da ovde ovakva velika količina materijala (u Velikom Radiću) ne bude izložena opasnosti u slučaju neprijateljske intervencije. Skrenuo sam pažnju drugova na to i oni su pojačali kontrolu u tome

[5] Košta Nađ.

[1] Original, otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg.'br. 3711.

[2] Ovde se odnosi na Đuru Pucara.

pravcu, a sa time i evakuaciju do Suvaje, odnosno do Risovca. Pored toga usvojili smo kao pravac evakuacije Bihać—Ripač—Gorijevac—Petrovac. Do Gorijevca kolima, a odatle kamionima do Petrovca.

Prvim pravcem otišla je uglavnom sva municija i deo štofa i kukuruza. Drugim pravcem otišlo je ostalo: pšenica, benzin, ulje, auto-materijal i roba.

Drugu Smirnovu[3] poverena je organizacija opravke puta Bihać—Petrovac. Ti radovi su danas otpočeli i prema izjavi druga Smirnova biće gotovi za 2—3 dana. Ovi radovi se izvode sa ispitanim domobranima i mobilisanom radnom snagom. Komande mesta Drvar i Petrovac nisu ni do danas poslale traženo ljudstvo za ovu svrhu. To ljudstvo bi nam bilo potrebno sada, naročito za rušenje puteva i za ubrzanje ove opravke.

Plena u Bihaću ima velikog. Dosta je toga izvučeno, ali još se pronalazi i evakuiše. Municija je sva prevučena u Centralnu radionicu. Drug Dura[4] je našao da je to najsigurnije sklonište za prvi momenat, a odatle može se kamionima evakuisati prema Vašem nahođenju.

Kad sam prolazio kroz grad sa drugom Durom pronašli smo još dve haubice kod električne centrale sa većom količinom barutnih punjenja. Jedna od ovih, sa malom popravkom, može se osposobiti za dejstvo, dok na drugoj nedostaje zatvarač. Obe ćemo poslati u radionicu da se osposobe za dejstvo.

Zarobljenika ima oko 1.000 dom. Oko 300 domobrana — Zagoraca predato je Glavnom štabu Hrvatske, a ostalo je zadržano u logoru u selu Veliki Radić. Među njima nađen je veliki broj ustaša koji su se presvukli u domobransko odelo. Uhapšen je veći broj petokolonaša i ustaških funkcionera, kao i nekoliko špijuna. Među njima jedan italijanski špijun koji već 15 godina špijunira za račun Italije. Ima i radio-stanicu. Za ovom se traga. Što se tiče rađio-materijala, nađeno je 50 komada raznih prijemnih lampi za struju i baterije, 3 komada akumulatora od 6 volti, 3 komada akumulatora od 2 volte i raznog drugog materijala, kao i jedna ton-kino aparatura nova. Drug Slobodan[5] doneo je iz Hrvatske materijala za 3 komada petovatnih stanica sa dometom do 30 km, jedan komad devetovatne stanice sa dometom 100 km, i 3 komada petnaestovatnih stanica sa dometom do 200 km. Za ove poslednje potrebni su vibratori, ikoji su naručeni iz Zagreba. Slobodan je osposobio stanicu Glavnog štaba i oni su uhvatili veze sa Zagrebom. Pored toga uhvatili su veze sa nekim domobranskim stanicama. O tome će vam drug Slobodan lično reći.

Drug Slavko Rodić ostao je u Bihaću da poveže opracije krajiških brigada na pravcu Bosanska Krupa—Bosanski Novi. On me je zamolio da se na svaki način sastanem sa Štabom I zone i da nastanem da se koordiniraju operacije krajiških i hrvatskih brigada. Obzirom na veliku paniku kod neprijatelja i potrebu za brzim gonjenjem, uvideo sam i sam da bi u tom smislu bilo potrebno da se nešto uradi. Stoga sam* 6-og o.m. ujutru sa drugom Vladom Bakarićem otišao u Štab I zone i sastao se sa drugom Manolom.' Našli smo ih u selu Rakovici između Ličkog Petrovog Sela i Slunja. Oni su me upoznali sa situacijom na tom sektoru i sa svojim namerama. Drug Manola bio je prikupio 2 brigade južno i zapadno od Slunja sa namerom da u toku noći 6-og—7-og napadne na Slunj i likvidira ga. Oni su pored ovih dveju brigada imali jedan tenk i 2 topa i 2 bacača. Ne znajući za situaciju kod Bosanske Krupe i Cazina ostali drugovi iz Štaba, sem Manole, pokolebali su se da li da vrše napad. Pošto sam ih upoznao sa situacijom kod Bosanske Krupe i Cazina, a i lično se upoznao sa situacijom na sektoru oko Slunja, podržao sam mišljenje druga Manole da se ne odustaje od napada na Slunj. Razlozi

[3] Vladimir Smirnov, šef Tehničkog odsjeka Vrhovnog štaba.
[4] Đuro Pucar Stari.
[5] Slobodan Nakićenović.
® Srećko Manola, tada komandant Prve zone NOV i PO Hrvatske.

su za ovo bili: dovoljno jake snage ličke zone, dovoljno jaka oruđa i sam tenk i moralna snaga naših jedinica. Pored toga, na onako uzanom prostoru ne bi bilo zgodno da se uvodi u akciju još jedna brigada na koju bi trebalo čekati najmanje 24 časa. Ovo bi dalo mogućnosti neprijatelju da poveže svoju odbranu, da sredi jedinice i time u svakom slučaju oteža uspeh. Pored toga preduzeli (smo) hitne mere da se jedna brigada uputi u pravcu Slunja u toku noći 6-og i 7-og o.m. i da se nađe kao rezerva kod sela Furjana, na raspoloženju Štabu I zone. Rezultati borbe kod Ličkog Petrovog Sela jesu sledeči: 2 ličke brigade napale su Ličko Petrovo Selo u 23 časa 2-og novembra, i do 11 časova 3-eg novembra zauzele su Ličko Petrovo Selo. U njemu je nađeno 170 mrtvih ustaša, koji su se ogorčeno branili, — opkoljeni ubijali se bombama, — 4 teška mitraljeza, 8 puškomitraljeza, i 1 protivkolski top 37 mm, i oko 200 mina za bacač. U selima na drumu od Ličkog Petrovog Sela do Risovca nađeno je u ustaškim koševima prikupljeno za transport oko 500 vagona kukuruza. Kad sam prolazio, od ogromnog broja koševa nisam video ni u jednom više kukuruza, dok je ogromna povorka od nekoliko hiljada kola vukla kukuruz i ostale stvari za Liku.

Neprijatelj do Slunja nije nigde dočekao naše snage.[7]

Tom prilikom me je drug Manola upoznao sa rezultatima akcija I zone u toku meseca oktobra, ne uključujući operacije kod Ličkog Petrovog Sela i dalje, a ti su — zaplenjeno: 2 brdska topa 75 mm, 2 poljska topa 75 mm, 1 tenk, 13 teških mitraljeza, 35 puškomitraljeza, 965 pušaka, 5 kamiona, 6 motorcikla, 1 limuzina zamenika komandanta divizije „Euđenio di Savoja" (u njoj su nađene 4 žive kokoške koje je đeneral spremio za sebe), 40 konja sa sedlima, 400.000 metaka, 1 pukovska zastava konjičkog puka „Aleksandrija". U ovim operacijama neprijatelj je imao 1.160 mrtvih, 567 ranjenih, 800 zarobljenih.

Među mrtvim Italijanima našli su jednoga sa živom kokoškom u čvrsto stisnutoj pesnici, a u topovskim karama nalazili su zaklane svinje mesto municije.

Po povratku u Bihać dobili smo izveštaj od II krajiške brigade da je neprijatelj u paničnom begstvu pred bataljonima ove brigade napustio Bosansku Krupu, popalivši zgrade i magacine, a jače zgrade je minirao, posle čega je u selu Otoka bilo nagomilano oko 1.500 vojnika. Ova brigada, ojačana delovima VI krajiške brigade, produžila je gonjenje neprijatelja i 6-og novembra u 15 č. napala je selo Otoku. Neprijatelj nije smeo da primi borbu, već je, po otvorenoj vatri naših topova i bacača, pobegao u pravcu Bosanskog Novog posle otpora od 1 č. Prema podacima ove brigade neprijatelj je još ranije evakuisao teška oruđa i civilno stanovništvo iz Bosanske Krupe i sela Otoke u pravcu Bosanskog Novog i sela Bužim. (Prilog: izveštaj II krajiške brigade.)

Sa drugom Slavkom odlučili smo da se iz Zegara, preko sela Brekovice, sela Prošići, Ostrošca, sela Stijena, sela Jezersko, uputi I krajiška brigada na levu obalu reke Une u visini sela Otoka. Preko ovih sela je upućena zbog toga što kroz ova sela nisu dosad prolazili partizani i da eventualno razoružai pojedince.

Drug Volođa Smirnov otišao je kod II krajiške brigade i poneo sobom izvesnu količinu eksploziva da se poruše: most kod železničke stanice Bušević Blatna, na železničkoj pruzi i drumu Bosanski Novi—selo Otoka, gvozdeni most preko reke Une u selu Otoka, gvozdeni most preko reke Une kod Drenove Glavice, gvozdeni most u Bosanskoj Krupi. Za ovu svrhu tražili smo i pionirski vod od I proleterske brigade. Urgirajte i Vi (za) ovaj vod.[8]

[7] Ova rečenica dopisana je mastilom.
[8] I ova je rečenica dopisana mastilom.

Jutros smo **dobili izveštaj** od Štaba IV hrvatske i VIII banijske **brigade**[9] **da** su 6-og o.m. **po** podne ušli u Cazin i da tamo nisu našli neprijatelja, **jer je** ovaj ranije **pobegao.** Oni su 7-og ujutru produžili u pravcu Male i Velike Kladuše, sa zadatkom da likvidiraju neprijateljska uporišta u ovim mestima **kao** i u Cetingradu, kako im je to dato u zadatak na sastanku između druga Koste **i** druga **Cetkovića.**[10]

Drug Manola me je na jučeranjem sastanku izvestio da se dve banijske brigade nalaze u rejonu zapadno od Vranograča. Njima je Glavni štab Hrvatske stavio u zadatak da bočnim dejstvom sa istoka olakšaju prodiranje IV i VIII brigade.

Obzirom na podatke da u Bosanskom Novom i u Dvoru ima 10—15.000 Nemaca, koji su se ovde prikupili posle ofanzive na Kozari, odlučio sam se da, iako za to nisam bio ovlašćen pri mom upućivanju ovamo, obavestim Glavni **štab** Hrvatske i **Stab** I zone o opštoj situaciji i prema podacima o grupisanju neprijateljskih snaga predložim grupisanje njihovih brigada i odredim konkretne zadatke. Smatram da sam u ovom slučaju bio dužan da dovedem u sklad operacije krajiških i hrvatskih brigada, tim pre što u Bihaću nije bilo druga Koste; i da preduzmem izvesne mere za rušenje komunikacija. U prilogu Vam dostavljam predlog koji sam uputio Glavnom štabu Hrvatske i ostalim.

Meni je vrlo nezgodno što sam, po mom shvatanju, preuzeo možda mnogo više inicijative nego što sam za to bio ovlašćen. U isto vreme bilo bi mi još neugodnije da usled nepovezanosti i neobaveštenosti snaga koje su se već nalazile na tim prostorijama proizađu štetne posledice u mome prisustvu. Obzirom na razvoj situacije i iskorišćavanje uspeha sa oslobođenjem Bihaća, neophodno je potrebno da se ovlasti jedno lice iz Vrhovnog štaba koje će dovoditi u sklad operacije krajiških i hrvatskih brigada na pravcu Bosanski Novi—Bihać gde je uglavnom granica ovih dveju teritorija. Molim Vas, ako smatrate da mere koje sam preduzeo nisu pravilne i opravdane, da me po ovom kuriru obavestite što pre i stavite svoje primedbe, kako bi se mogle blagovremeno preduzeti potrebne ispravke. Ako mislite da ja ne bih mogao odgovoriti ovom delikatnom zadatku, Vi u svakom slučaju pošaljite druga Arsu ili koje drugo lice, pošto je, po mom shvatanju, potrebno da se operacije koordiniraju na ovom sektoru. U slučaju da se složite sa merama koje sam preduzeo i sa time da ja ostanem ovde sa takvim zadatkom, onda mi odobrite postupak i pošaljite okrugli štambilj, koji se nalazi kod druga Arse, po ovom kuriru. O rezultatima kod Slunja još nemamo podataka.

Preduzeli smo mere da se osposobi telefonska linija Bihać—Ličko Petrovo Selo—Slunj, kao.i linija Bihać—Cazin i dalje, pošto su ove linije samo na nekoliko mesta prekinute. Bihać se polako sređuje pod rukovodstvom druga Dure, u čemu ga svi pomažemo. Zaboravih da Vam napomenem da je u Bihaću nađeno oko 5.000 litara benzina, nešto malo nafte, oko 3—400 kg, oko 200 litara motornog ulja. Izgleda da ima oko 1.000 litara avionskog benzina. Benzin je evakuisan — 3.600 litara u pravcu Petrovca i dalje će biti evakui-

* 8. hrvatska (2. banijska) NOU brigada.

[10] Vladimir (Vlado) Četković Mali Spanac, elektromehaničar, narodni heroj. U ranoj mladosti prišao je radničkom pokretu, a 1935. postao član KPJ. Zbog revolucionarnog rada bio je nekoliko puta hapšen. Godine 1936. ilegalno se prebacio u Španiju, gdje je ostao do kraja građanskog rata ističući se hrabrošću. U španskoj Republikanskoj vojsci postao je poručnik. U koncentracionim logorima u Francuskoj proveo je dvije i po godine, odakle je uspjeo da pobjegne i vrati se u domovinu, gdje je jula 1941. učestvuje u organizovanju ustanka u Lici. Tu je postao komandant Grupe NOP odreda za Liku, a od oktobra 1941. i član Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Poginuo je 20. oktobra 1944. god. u avionskoj nesreći, kao komandant 8. korpusa NOVJ.

san do Oštrelja; oko 1.200 litara, izgleda avionskog benzina, evakuisano je u pravcu Operativnog štaba, a 400 litara dato je I zoni za tenkove i izvlačenje" kamiona. Od druga Manole tražio sam da po završenim operacijama pošalje tenkove u Petrovac i stavi ih na raspoloženje V.Š. za operacije kod Grahova.

III krajišku brigadu zadržali smo u Bihaću radi prikupljanja vojnog materijala, pretresa i obezbeđenja grada, a kad Vi naredite, biće upućena u sastav I divizije. Drug Rodić je za njenu smenu tražio jedan bataljon VI krajiške brigade da ostane kao posada u Bihaću.

Prema izveštaju Komande mesta prijavljuje se veći broj omladinaca za partizane.

Drug Vlatko[11] je stigao ovamo i za njega će biti mnogo posla.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom

7/XI-942 g. Veljko
17 čas. — Bihać

P.S. Sinoć je održan veliki miting u Bihaću na kome je učestvovalo više hiljada građana. Na njemu su govorili drug Stari, drug Osman, sudija Filipović,[12] jedna muslimanka,[15] komandant III krajiške brigade,[14] Kušić,[15] komandant mesta[1'] i još jedan musliman.[17] Kiša je lila kao iz kabla, ali svi prisutni su ostali do kraja.

Molim Vas da što pre rešite ovaj moj neodređen položaj.

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. NOU I 8. NO BRIGADE HRVATSKE OD 7. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O OSLOBOĐENJU CAZINA

STAB
IV P.B. HRVATSKE I VIII B. I OPERATIVNE ZONE
7. XI. 1942.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. ZA BOSANSKU KRAJINU

Izvještava se naslov da su snage IV P.B.H. i VIII B. I O. Zone, dana 6. o.m. ušle u sumrak u mjesto Cazin. Neprijatelj je već ranije pobjegao. Također u mjesto Cazin ušle su i dvije čete VI krajiške brigade istoga dana

[11] Vladimir Velebit.
[12] Jerko Filipović. Poginuo je u borbi protiv Nijemaca u četvrtoj neprijateljevoj ofanzivi.
[13] Odnosi se na Ajšu Sadiković.
[14] Nikola Karanović.
[15] Milinko Kušić, narodni heroj, tada komandant 1. krajiške NOU brigade.
[16] Hamdija Omanović.
[17] Odnosi se na Hasana Ibrahimpašića Hašku, obućarskog radnika, tada člana Sreskog komiteta KPJ za bihaćki srez. Poginuo je 17. aprila 1944. god. u Trnovi kob Bijeljine, kao član Okružnog komiteta KPJ.

u sumrak. Danas ujutro nastavljamo dalje gonjenje neprijatelja. Prema izjavi civila na putu od Cazina, navodno da se u mjestu Pećigrad nalazi 30 naoružanih civila koje ćemo danas tamo napasti, ukoliko se još nalaze, i tamo zanoćiti.

Prema izjavi civila, iz okolice Cazina, neprijatelj je iz Rakovice, Vaganca i Drežnika bježao kroz ova sela za Bosanski Novi.

Kako smo mi kretali velikom brzinom da dostignemo što prije tačke prema Cetingradu i Kladuši i nismo mogli sva sela u detalju pretresti, to smo mišljenja da bi na ovaj teren trebalo baciti neke snage radi sakupljanja oružja i radi same sigurnije pozadine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar IV SI. otsutan	Komandant IV **Vidović**
Politkomesar VIII **Damnjan Vujnović**	Komandant VIII **S. Bjelajac**

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA 8. NO BRIGADE HRVATSKE OD 7. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O USPJEŠNO IZVRŠENIM ZADACIMA PRILIKOM BORBE ZA OSLOBOĐENJE BIHAĆA

Stab
VIII Partizanske brigade
Hrvatske
7. XI. 1942. g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Prema dobivenoj zapovijesti od 1. X. ove god. za izvršenje napada na Bihać, naša brigada dobila je slijedeće zadatke: I bataljon imao je napasti selo **Cavkića** gdje je bila neprijateljska posada od 45 domobrana i oko 25 naoružanih civila. II bataljon imao je da napadne selo Pokoj sa posadom od 20 domobrana. Poslije likvidacije ovih sela I **i** II bataljon trebali su dobiti nove zadatke za operacije u samom gradu.

III bataljon imao je likvidirati neprijateljska uporišta na skladištu ,,Batinjol", te staru i novu želj. stanicu zatim da napadne gimnaziju. Ovaj bataljon imao je da održava vezu sa III bataljonom II kr. brigade. Sva tri bataljona ove brigade izvršili su u potpunosti svoj zadatak.

I **bataljon likvidirao je selo Cavkić do** 12 **časova u noći.** Plijen **je bio** 10 **karabina,** 1 **puškomitraljez.** Borba je **trajala oko** 2 **sata, neprijatelj se dosta žilavo branio.** Po **likvidaciji Cavkića jedna četa** I **bataljona ostala je u Cavkiću**

u brigadnoj rezervi, a jedna je četa upućena u grad da se priključi III bataljonu i da ga pojača.

II bataljon izvršio je u prvome naletu juriš na selo Pokoj i odmah ga likvidirao. Posada koja je bila tamo nije ni davala nekog jačeg otpora nego su se razbježali. Zarobljeno je 4 domobrana, dobito 6 karabina. Poslije likvidacije sela Pokoja II bataljon produžio je desnom obalom Une na neprijateljsko uporište Bakšaiš i Hatinac.

III bataljon izvršio je napad na željezničku stanicu u 9,35 časova naveče, borba je trajala svega 10 minuta. Naši su upali u stanicu, ubili 3 ustaše i zarobili 4 domobrana, dobili su 7 karabina i jedan sanduk municije. Ovdje je naših 7 ranjeno. Dalje bataljon je produžio prema vojnom magacinu i želj. mostu sa jednom četom, tu se odvijala ulična borba, a sa drugom četom napao je bunkere ispred „Batinjola" gdje je borba bila vrlo kratka, tu je zarobljeno 7 domobrana, 7 karabina i teški mitraljez. Kod „Batinjola" zarobljen je protivtenkovski top i 6 domobrana. „Batinjol" je brzo bio u našim rukama. Iza toga izvršen je napad na gimnaziju a u gimnaziji zarobljeno 12 domobrana, 8 karabina, sanduk municije i ostalog materijala. Poslije toga napadnut je vojni magazin koji je pao bez otpora u naše ruke, tu je palo 6 karabina i ostale spreme. Ovaj bataljon nastavlja borbu zajedno sa III bataljonom II kr. brigade sjutra kroz čitav dan i noć i sve do pada samoga Bihaća drži se na visini i bori se požrtvovano i žilavo i pored toga što je pao komandant ovog bataljona i komesar ranjen. Kroz čitavo vrijeme borbe ovaj bataljon zarobio je 49 domobrana^ dobio 50 karabina i jedan protivtenkovski top i teški mitraljez, municije isto priličan broj koju je odmah i trošio u borbi, imao je 9 mrtvih i 17 ranjenih drugova, jedan je drug nestao.

Četa I bataljona koja je operisala na desnom krilu II bataljona kroz čitav dan držala je pod mitraljeskom vatrom dva neprijateljska topa, tako da topovi nisu mogli uopće da dejstvuju. Ova četa do kraja borbe držala se hrabro i svaki dati joj zadatak u cijelosti je izvršila. Ova četa u samome gradu zarobila je 14 karabina i 6 domobrana.

II bataljon poslije likvidacije Pokoja napao je selo Bakšaiš, tamo je zarobio 83 domobrana, 2 teška mitraljeza, 1 puškomitraljez i oko 65 karabina. Po likvidaciji Bakšaiša ovaj bataljon uhvatio je vezu sa ostalim našim snagama III bataljonom i I četom I bataljona. Ovaj je bataljon ostao sve do kraja borbe na desnom krilu ovih snaga koje su operisale u gradu na desnoj obali Une. Prvog dana borbe na položaj ovog bataljona naišle su neprijateljske snage koje su išle iz Cazina u pomoć Bihaću. Bataljon ih je pustio na blisko otstojanje, zatim izvršio protivnapad i razbio neprijatelja i natjerao ga u povlačenje nazad prema Cazinu. Neprijatelj je na položaju ostavio dosta mrtvih i ranjenih. Naši su dobili ovom prilikom 1 puškomitraljez i 14 karabina. Za čitavo vrijeme borbe pa sve do pada Bihaća ovaj bataljon držao se dobro i izvršavao u potpunosti sve dane mu zadatke. Tako da se može reći da su naše snage u cijelosti u ovim operacijama potpuno zadovoljile.

Ukupni gubici naše brigade iznose 18 mrtvih, 9 nestalih i 31 ranjen. Dobijeno je za vrijeme čitave borbe 187 karabina, 3 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza i protivtenkovski top. Zarobljeno oko 130 domobrana. Pored ovoga zarobljeno je mnogo druge ratne spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar
Vujnović Damnjan

Komandant
Bjelajac Stanko

BR. 45

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 8. NOVEMBRA 1942. GOD. EKONOMSKOM ODSJEKU VRHOVNOG ŠTABA DA EVAKUiSE RATNI PLIJEN IZ BIHAĆA U BOSANSKI PETROVAC[1]

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke partizanske 8 novembra 1942
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije 10 časova

EKONOMSKOM OTSEKU — ZA DRUGA MILUTINA[2]

1. — Sve oružje i municiju evakuisati što pre u (Bosanski) Petrovac.
2. — Svu pripadajuću odećnu opremu za Prvu proletersku i Treću sandžačku brigadu treba dostaviti do mraka 10. tekućeg meseca u Petrovac, jer ove brigade moraju nastaviti brz pokret.
3. — Do mraka 10. tekućeg meseca treba dostaviti za Prvu proletersku brigadu: jedan teški bacač sa najmanje 100 bombi, nešto ručnih bombi, municije za protivkolski top kao i izvestan broj pušaka za omladince koji se dodeljuju Trećoj sandžačkoj brigadi.
4. — U Suvaji ne smete obrazovati nikakve magacine. Sva sprema ima se evakuisati po magacinima ka Petrovcu. Podnesite nam približan pregled o celokupnom zaplenjenom materijalu, pri čemu nam naznačite gde se sada taj materijal nalazi, šta je sve od tog materijala dodeljeno pojedinim jedinicama; da li je ibilo pojave pljačke kako u gradu tako i prilikom evakuacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant

BR. 46

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 4. NOU I 8. NO BRIGADE HRVATSKE OD 8. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA I PRIPREMAMA ZA NAPAD NA CETINGRAD

OPERATIVNI STAB
IV I VIII PART. BRIGADE
I OPER. ZONE
8. XI. 1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

IV i VIII brigada krenule su danas u 8 sati i 30 min. iz Pećigrada u pravcu Velike Kladuše. Na putu IV se brigada od Male Kladuše odvojila i

[1] Kopija originala, otkucana latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2340.
[2] Ivan Milutinovic.

uputila u pravcu Cetingrada. VIII brigada stigla je u 17 časova **u** Vel. Kladušu. Imali smo namjeru da još iste večeri izvršimo napad na Cetingrad. Prema podatcima koje smo dobili u V. Kladuši jačina neprijatelja u Cetingradu iznosi 220 ustaša, u Batnogi 180 ustaša, Zalčeva Kosa 80 ustaša i u Ponoru 50—60. Za napad iste večeri nismo mogli izvršiti potrebne pripreme, pa smo od napada odustali. Istovremeno trebalo je napasti Batnogu i Cetingrad, zašto je potrebno i izviđanje terena. Odlučili smo da sutra u zoru izbijemo na položaj i stegnemo obruč oko ova dva neprijateljska uporišta. U koliko ne izvršimo sutra napad po danu onda ćemo sutra navečer pristupiti likvidaciji neprijatelja u ovim uporištima. Tokom sutrašnjeg dana izvršiti će se zato sve potrebne pripreme.

U vezi sa akcijom na Cetingrad formirali smo privremeno Operativni štab do dolaska druga Uzelca, oper. oficira Zone, koga očekujemo svakog časa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
A. Turkulin

Komandant
Bjelajac Stanko

BR. 47

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 8. NOVEMBRA 1942. GODINE KOMANDI HAUBICKE BATERIJE ZA UPUĆIVANJE ČETIRI HAUBICE U SELO DUBOVIK

OPERATIVNI STAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU
8. XI-1942 g.

Arhiva a.a.

10.20 časova

KOMANDI HAUBICKE BATERIJE BR. I

1) Odmah po prijemu ovog naređenja, a u sporazumu sa Štabom VI krajiške N.O.P.U. brigade preduzmite pokret sa 4 haubice u s. Dubovik. Za maršrutu također se sporazumite sa Štabom VI krajiške.

2) Po dolasku u s. Dubovik pod rukovodstvom jednog člana Štaba VI krajiške brigade, sa pogodnih položaja, gađaćete neprijateljska uporišta oko Suhače i Miške Glave. Cilj ovog gađanja jeste unošenje još veće panike kod već inače demoralisanog neprijatelja koji se, kako izgleda, povlači ka Novom.

3) Svaku haubicu snabdećete sa po 50 granata, koje ćete trebovati iz vojno-tehničke radionice s pozivom na ovo naređenje Operativnog štaba. Po tu municiju poslati blagovremeno i nezavisno od pokreta baterije, tako da bi ona mogla na vrijeme stići.

4) O svemu se detaljno sporazumite sa Štabom VI krajiške brigade.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 48

TELEGRAM „VALTERA" - JOSIPA BROZA TITA - MOSKVI OD 9. NOVEMBRA 1942. GODINE O ZAKAŠNJENJU IZVESTAJA „SLOBODNE JUGOSLAVIJE" O ZAUZEĆU BIHAĆA[1]

„Zašto naši izvještaji o akcijama naših jedinica zakašnjavaju po nekoliko dana u emisijama „Slobodne Jugoslavije"? Od zauzimanja Bihaća već je prošlo pet dana.

Naše jedinice i dalje napreduju i približuju se Bosanskom Novom. U Bihaću nije nađeno samo 550 neprijateljskih leševa, već 1.050 ubijenih ustaša. Ali i to još nije sve.

9. XI 1942. **„Valter"***

BR. 49

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O FORMIRANJU 3. NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE DIVIZIJE

NAREDBA BR. 90

Po odluci Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije formira se Treća narodnooslobodilačka udarna divizija. U sastav ove divizije ulaze:

V crnogorska narodnooslobodilačka udarna brigada,

X hercegovačka narodnooslobodilačka udarna brigada,

I dalmatinska narodnooslobodilačka udarna brigada.

Za komandanta ove divizije postavlja se drug Pero Ćetković, dosadašnji komandant I dalmatinske narodnooslobodilačke udarne brigade.

Za političkog komesara ove divizije postavlja se drug Radomir Babić, dosadašnji politički komesar V crnogorske narodnooslobodilačke udarne brigade.

Štab divizije popuniti ostalim • organima, tako da može pravilno funkcionisati.

Ovo naređenje ima se izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9 **XI** 1942 god. **KOMANDANT NOV** I **POJ** TITO

[1] **Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.**

[2] Josip Broz Tito.

BR. 50

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O FORMIRANJU 1 BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILACKOG UDARNOG KORPUSA, 4. I 5. NOU DIVIZIJE

NAREDBA BR. 93

I

Od oružanih snaga Narodnooslobodilačke vojske na teritoriji Bosne formira se štab I bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog, korpusa. U sastav ovoga korpusa ulaze: IV i V narodnooslobodilačka udarna divizija, i VI narodnooslobodilačka udarna brigada istočne Bosne. Pod komandu I bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa stavljaju se i svi partizanski odredi na teritoriji Bosne.

Za komandanta korpusa određuje se drug Košta Nađ, dosadašnji komandant Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Za političkog komesara korpusa određuje se drug Osman Karabegović, dosadašnji politički komesar Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Za načelnika štaba korpusa određuje se drug Branko Poljanac, dosadašnji načelnik Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Stab popuniti ostalim organima, tako da može pravilno funkcionisati.

II

Formira se Četvrta narodnooslobodilačka udarna divizija. U sastav ove divizije ulaze:

II krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada,

V krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada,

VI krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada.

Za komandanta IV divizije postavlja se drug Šoša Mažar, dosadašnji komandant V krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade.

Za političkog komesara postavlja se drug Milinko Kušić, dosadašnji komandant I krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade.

Štab popuniti ostalim organima, tako da može pravilno funkcionisati.

III

Formira se Peta narodnooslobodilačka udarna divizija. U sastav ove divizije ulaze:

I krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada,

IV krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada,

VII krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada.

Za komandanta V narodnooslobodilačke udarne divizije postavlja se drug Slavko Rodić, dosadašnji zamenik komandanta Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Za političkog komesara ove divizije postavlja se drug Ilija Došen, dosadašnji zamenik političkog komesara Operativnog štaba NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Stab popuniti ostalim organima, tako da može pravilno funkcionisati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT NOV I POJ
TITO

9 XI 1942 god.

BR. 51

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 5. I 7. NO BRIGADE OD 13. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE BRIGADA O PRIPREMI NAPADA NA GRABERJE

OPERATIVNI STAB V I VII BRIGADE
dne 13.11.1942 u 19.15 časova

OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE BRIGADA

Rakovica

Naređenje Glavnog Štaba Op. broj 116/42 od 12.11.1942 primio sam. Kako je neprijatelj napustio Bužim i okolna sela to ćemo poduzeti samo krstarenje sa II. bataljonom Banijskog partizanskog odreda u tom pravcu.

V. brigadi sam naredio da sa svoja dva -bataljona izvrši jednu akciju u Pounju, dok njezin III. bataljon je još na Kamenskom mostu, gdje je jučer imao borbu sa neprijateljem, koji je pokušao da se probije za Kladušu. Rezultat te borbe još neznam.

VII. brigada će u zajednici sa dva bataljona Banijskog partizanskog odreda izvršiti akciju na Graberje, gdje se nalazi 250 neprijateljskih vojnika. Upravo sutra imamo sastanak sa tako reći čitavim štabom Bojne tj. sa četiri oficira i doktorom, koji će nam donijeti detaljne podatke i plan od posade u Graberju i vjerujem da ćemo izvršiti akciju 14 ili 15 na noć. Za sada se VII. brigada nalazi u Bijelim Vodama, a V. brigada u Rujevcu.

Po naređenju Vrhovnog štaba i pozivu Operativnog štaba za Bos. Krajinu pozvat je jedan od nas u Bosnu na savjetovanje po pitanju daljnjih operacija na Dvor i Novi. Drugovi Perica i Bogdan su danas u 12 sati krenuli. Poziv je potpisao drug Košta. Cim se vrate obavijestiću vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Đuro Kladarin

BR. 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU BATALJONA I O NEPRIJATELJEVIM SNAGAMA U BOSANSKOM NOVOM

STAB II K.N.O.P.U. BRIGADE
13.XI-42 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Primili smo vaše naređenje. Naš II bataljon prebacio se na desnu obalu rijeke Une tako da su naše jedinice u slijedećem rasporedu: dva bataljona u Maloj Rujiškoj, jedan bataljon u Srednjem Duboviku. Vezu sa II bataljonom VI brigade imamo.

Drum od Bos. Novog je prekopan, postavljene nagazne mine, a rušenjem mosta u Otoku ovaj drum je postao beznačajan. Preduzećemo i dalje rušenje pruge koja je već znatnim dijelom porušena.

Neprijateljski tenkovi na ovom terenu skoro uopšte ne dolaze u obzir. Ukoliko se ukaže potreba mi ćemo sa brigadom intervenisati.

Bilo bi potrebno da jedna brigada siđe u Baniju i sa te strane blokira [Bosanski] Novi, pošto bi neprijatelj samo preko Banije mogao krenuti u ofanzivu prema Bihaću.

Vatra koja se čula jeste samo preduzimanje defanzivnih mjera od strane neprijatelja.

Prema podacima koje nam je dao jedan bjegunac iz Novog, 11. ov.m. u Novom ima 200 Nijemaca i domobrana nepoznat broj, po ocjeni istoga oko 2000. Imade i izvjestan broj mještana, naročito djece ustaša. Moral na vrlo niskom stupnju.

Vojska koja je pobjegla iz Bihaća, Otoke i Krupe, jednim dijelom je određena za S. Most, a jedan dio za Kostajnicu. Ustaše su uglavnom otstupale preko Bužima.

U Novom, među civilima, vlada ubeđenje dok su Nijemci da se Novi ne može zauzeti.

Šaljemo vam jednog kurira koji će ostati kod Vas te ukoliko bude hitne pošte da nam po njemu dostavite.

Što se tiče zujanja tenkova, mi nismo ništa čuli, a niti nam je za sada poznato šta o koncentraciji neprijateljskih snaga.

Jedan bataljon 1 Kfrajiške] brigade stigao je u Otoku.

Drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Niko

Komandant
Ratko

BR. 53

ČLANAK OBJAVLJEN U LISTU „BORBA" 14. NOVEMBRA 1942. GODINE O BORBI ZA OSLOBOĐENJE BIHAĆA

POBEDOM KOD BIHAĆA OSLOBOĐENA TERITORIJA POVEĆALA SE ZA 500 KVADRATNIH KILOMETARA

Drugog novembra, tačno u devet i po časova uveče, počeo je napad na Bihać, sedište velike župe Krbava i Psat. Počeo je napad na jedno od najjačih ustaških uporišta u Krajini, na grad koji je postao simbol zločina. Iz njega su izlazile, u njemu su živele ubice, koje su u julskom pokolju prošle godine poklale, pobile, bacile u jame, spalile, izmrcvarile preko dvanaest hiljada Srba Sreza bihaćkog.

Poslednje pripreme

U sam sumrak toga dana sve je već bilo spremno. Brigade odlaze na položaje. Isprobava se bacač plamena koji će se večeras prvi put upotrebiti od strane partizana. Artiljerija kreće na svoje mesto. Uspostavlja se poljska telefonska linija. Daju se poslednje direktive.

Drug Košta, koji rukovodi operacijama, pun je pouzdanja i sigurnosti.

— Svaki desetar, svaki vodnik, svaki komandir čete i komandant bataljona zna svoj zadatak. Svi su danas bili u izviđanju, svaki je video svoj cilj. Ne može biti zabuna i nesporazuma.

Vodiči idu pred jedinicama. Za ove vodiče, za seljake iz ovog kraja, za sve seljake Sreza bihaćkog, došla je najzad noć osvete. Ova noć, dugo čekana noć, biće probdeveni svetli dan mržnje i osvete za sve one koji su preživeli prošlogodišnji julski pokolj.

Brižno i radosno pratili su seljaci pokrete partizanskih jedinica. Pokazuju im puteve, ispraćaju i blagosiljaju. Sve ćutke. Bez ikakvog raspitivanja. Svi osećaju da se sprema napad, svi znaju da je to napad, ali niko ne pita. Vojnička tajha!

Neprijatelj ne očekuje napad

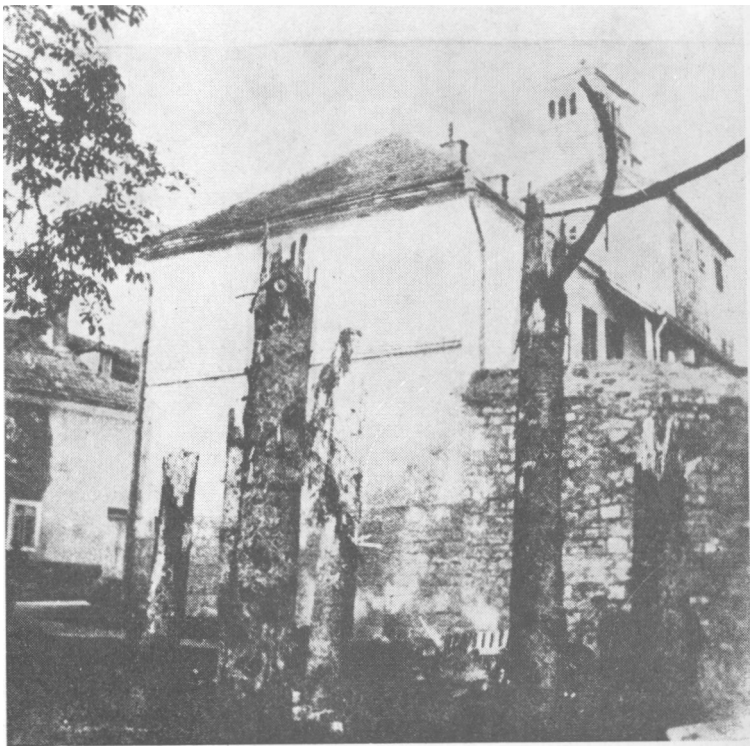
Oživeo je ceo kraj. Sve je u očekivanju. Sve živi sa vojskom, svi žive sa vojskom, sa oslobodilačkom vojskom. Sve daju vojsci. Pa čak i svoja verovanja, svoje predrasude, svoja predanja. Devojke su rasplele svoje lepe kose, kao što su ih rasplitale i u doba oslobodilačkih borbi s Turcima. Da se vojsci ne bi zamrsili putevi.

Na puškomet od grada koncentriše se vojsika. Nekoliko brigada opselo je grad, a neprijatelj ne sluti šta se sprema. Nije mogao da nađe špione — nema četnika.

Mirno su treperile električne sijalice po ulicama grada, bezbrižno su sedeli ustaški oficiri po krčmama, spokojno su spavali po kasarnama ustaše i vojnici — kada je fijuknula prva granata iz naše haubice, i odmah za njom druga, treća, četvrta.

Počela je velika bitka, jedna od najvećih partizanskih bitaka. Bihać je odjednom dobio vatreni okvir. Sam grad Bihać napadaju četiri brigade. Tri krajiške i jedna hrvatska, Banijska. Dve napadaju s desne strane Une,

TRAGOVI BITKE
2-4. NOVEMBRA 1942.

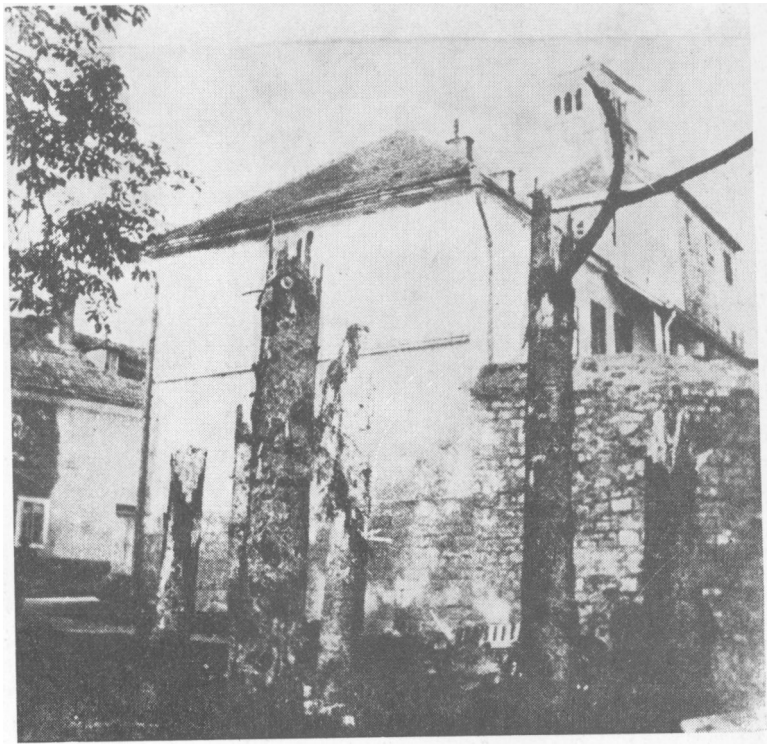

Jedno od posljednjih uporišta ustaško-domobranskih jedinica sa vrijeme borbi 2. do 4. novembra 1942. godine bila je kula, zidine i toranj crkve. Na slici: borovi krai kule posječeni su mitraljeskim rafalima

Tragovi borbi na zidovima kuća, lijevo zgrada okružnog suda (sada je tu Dom JNA)

TRAGOVI BITKE
2-4. NOVEMBRA 1942.

Jedno od posljednjih uporišta ustaško-domobranskih jedinica za vrijeme borbi 2. do 4. novembra 1942. godine bila je kula, zidine i toranj crkve. Na slici: borovi kraj kule posječeni su mitraljeskim rafalima

Tragovi borbi na zidovima kuća, lijevo zgrada okružnog suda (sada je tu Dom JNA)

Kavana BEOGRAD u centru Bihaća, oštećena u borbama za oslobođenje grada

Zgrada Đorđa Kozomorića spaljena za vrijeme borbi za oslobođenje Bihaća (danas je tu bife hotela PARK)

Zgrada stare apoteke sa oštećenom fasadom u borbama za oslobođenje grada

Jedan od mnogih bunkera koje su ustaše izgradile za uličnе borbe pred zgradom Lapidarija. (Danas se tu nalazi Turist-biro)

Zgrade Moše Kavezona i Marka Aničića kod mosta na desnoj obali rijeke. Tragovi od puščane i mitraljeske vatre za vrijeme borbi za Bihać

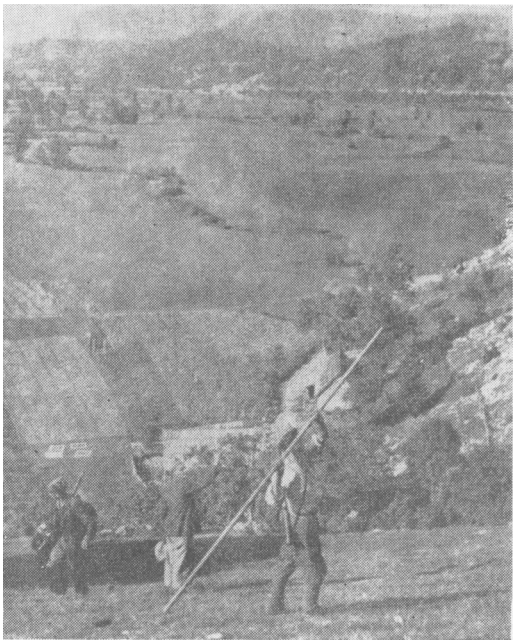

Hotel ZAGREB (prije rata JUGOSLAVIJA), oštećen u borbama za Bihać jer se u njegovoj neposrednoj okolini nalazilo posljednje uporište ustaša prilikom oslobođenja grada

Zgrada klostera iz koje su pripadnici 1. krajiške udarne brigade tukli zadnja ustaško-domobranska uporišta u najužem centru grada, oštećena ustaškim topovskim granatama 4. novembra 1942. godine

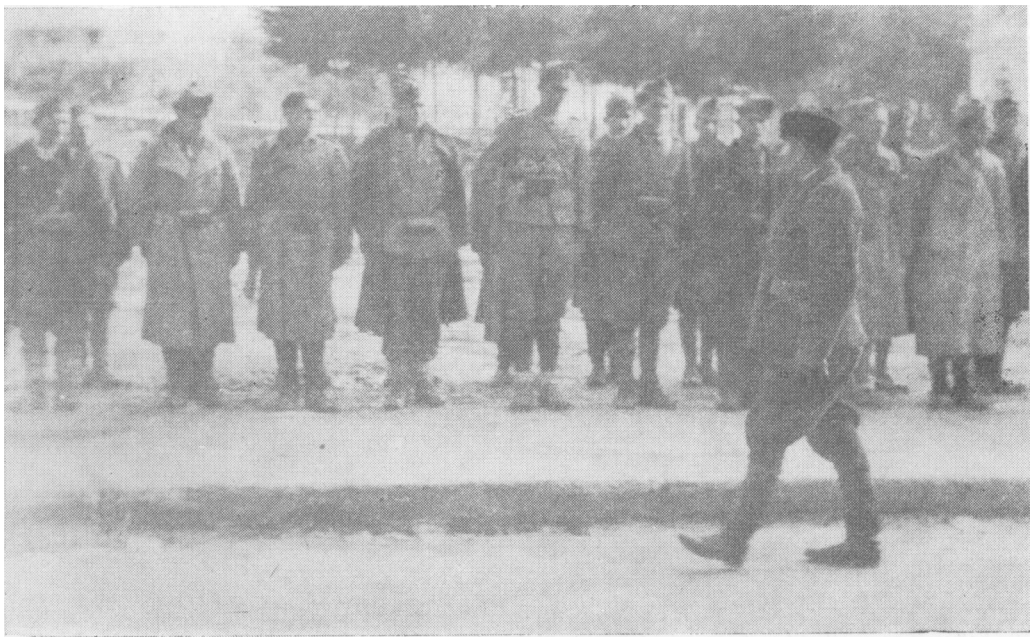
Uspostavljanje telefonske veze između tek oslobođenog grada i ranije oslobođene teritorije

Smotra 3. krajiške udarne brigade u oslobođenom Bihaću.
U pozadini katolička crkva na kojoj je dograđen toranj za vrijeme okupacije, materijalom od porušene pravoslavne crkve

SLOBODNA BIHAĆKA REPUBLIKA

Vrhovni komandat NOV i POJ, Josip Broz Tito, vrši smotru jednog bataljona 3. krajiške udarne brigade u tek oslobođenom Bihaću, novembra 1942. godine

polazeći od padina Grabeža, čisteći sela Cekrlija, Ribić, Vinica, Cavkići, Pokoj. Dve napadaju s leve strane Une, uz samu reku i od padina Plješevice. Njihov put ispresecan je bunkerima i utvrđenjima. Jedna brigada napada na Ostrožac i uporišta ustaša oko njega — na putu prema Krupi. A na samoj granici Bosne i Like, na Petrovo Selo, napadaju ličke brigade.

Front dug sto kilometara

Osam krajiških, ličkih i banijskih brigada, osam srpskih i hrvatskih brigada počele su te noći svoju veliku ofanzivu na širokom elipsastom frontu dugačkom preko stotinu kilometara. Ali svakog sata, svakog minuta elipsa se smanjuje, sužava se krug oko Bihaća, glavnog centra napada.

Još tokom prve noći likvidirana su sva ustaška uporišta oko Ostrošca, oslobođeno je Ličko Petrovo Selo, razbijena uporišta na desnoj obali Une i veći deo na levoj obali. Bataljoni Druge krajiške i Osme hrvatske brigade stigli su do velikog mosta na Uni, skoro u sam centar grada. Ustaše brane sa šest teških mitraljeza prelaz preko mosta.

— Mogao bih preći — javlja komandant prvog bataljona Druge brigade drug Ranko — ali bi bile velike žrtve. Bolje je pričekati dok im Prva brigada ne dođe iza leđa.

I zaista, mogao bi Ranko sa svojim bataljonom prodreti. Njegov zadatak je bio da dođe bez metka u grad. I on je došao. Prvi je prodro sa leve strane, i odmah za njim bataljoni Osme hrvatske, s desne strane. Banijci su se borili hrabro i dobro.

Ujutro su bila u gradu na desnoj obali samo još dva uporišta, dve utvrđene zgrade: bivša poslastičarnica, sada logor, i stara gimnazija. Ali nekoliko preciznih protivtenkovskih granata, i oba ova uporišta bila su likvidirana. Posle prve noći borbe desna obala Une je oslobođena. Na levoj obali Une bataljoni Prve i Treće krajiške brigade imali su duži i teži put. Oni su sistematski prodirali prema gradu, osvetljujući vatrama svoju putanju. Valjalo je savladati, i bila su savladana, mnoga uporišta: staro utvrđenje Sokolac, moderna betonska utvrđenja na Somišlju (trideset tri bunkera), čitav niz bunkera rasutih po putu Treće krajiške, i najzad najjače, najupornije i najvažnije uporište d utvrđenje u Žegaru, gde su se nalazile ustaške kasarne i magacini. Ovde su se ustaše očajno branili. Znali su da je Žegar kapija Bihaća.

Celu noć, ceo dan, celu noć i ceo dan, do prvog mraka, trajala je borba. Neprekidno 42 sata bile su naše brigade u borbi i vatri i za ta 42 sata nijednog minuta nije došlo do kolebanja ili nepouzdanja. Sigurno, skoro sudbinski sigurno približavale su se svome cilju: uništenju ustaškog garnizona u Bihaću.

I

Svi ustaški napori bili su uzaludni

Uzalud su dolazili avioni i bacali bombe. Zvrjali su iznad naših položaja, ali ih nisu mogli čak ni da uznemire, akamoli razbiju. Uzalud je stiglo pojačanje iz pravca Ličkog Petrovog Sela. Naši bataljoni su ga odmah napali. Pojačanje od tri stotine ljudi prodrlo je u grad, ali sa tim pojačanjem ustaše su samo postigli to da se povećao njihov broj mrtvih i ranjenih. Ni mnogo veća pojačanja ne bi mogla zaustaviti pobedonosni hod naših boraca. Uzalud su se ustaše očajnički borili. Gubili su položaj za položajem, bunker za bunkerom, top za topom, uporište za uporištem. Devet raznih topova branilo je Bihać, a neposredno pre pada samo je još jedan funkcionisao. Uza-

lud je poručnik Milan Ratković, domobranski oficir, — sa ustaškom dušom, kako kažu domobranci, — bacio bombu na petoricu domobranaca koji su hteli da se predadu. Predaja domobrana nije se mogla zaustaviti. Uzalud su ustaše pokušavali sa protivnapadima. Kada je Prva krajiška prodrla u centar grada i kada je zbog toga položaj kod mosta postao neodrživ, ustaše su jurnuli na naše borce — i to je bio kraj. Naši su na njihov juriš odmah odgovorili protivjurišem: nekoliko gromkih povika, nekoliko ručnih bombi, nekoliko detonacija i poslednja ustaška uporišta nisu više postojala.

A za to vreme, u jednom podrumu, jedna majka čula je glas svoga sina:

— Ura, napred, napred!

Samo je rekla:

— Moj sin!

Došao joj je sin u istom trenutku kada i sloboda. Posle ovog juriša partizana ustaše su pobegli kroz jedinu rupu koju su imali, preko aerodroma u pravcu Petrovog Sela. Pobegli su svi koji su preostali, ali svi nisu stigli. Čekale su ih naše zasede. Sto i pedeset ih je manje umaklo. Malo je ostalo od onih koji će moći da pričaju kako je uništen bihaćki garnizon, kako je nastradao čuveni razbojnički zdrug pukovnika Moškova. Bihaćki garnizon ne postoji više. Sedam stotina i pedeset mrtvih — po ulicama leže gomile leševa, osam stotina i pedeset zarobljenih — prepuni su logori domobranaca. Osam topova, od toga četiri haubice, jedan brdski i tri protivkolska — povećali su partizansku artiljeriju. Pet vagona municije, od toga dva vagona granata i mina, ostavili su ustaše ginući i bežeći. Uništavajući ustaše pribavljaju se sredstva za njihovo dalje uništavanje.

Crna legija zavijena u crno

Uništen je garnizon, uništeno je jezgro buduće Krajiške crne legije. Jedna delegacija iz Bihaća nalazila se u Zagrebu, gde je tražila da se osnuje Krajiška crna legija, tražila je baš u onom trenutku kada je crna legija u crno zavijena. Kao odgovor mogla je samo da čuje da je u lepom gradu na Uni postojao jednom jedan ustaški garnizon.

Oslobođena sela i gradovi

Velika borba za Bihać urodila je velikim plodovima. Nije oslobođen samo Bihać. Oslobođena su još dvadeset četiri sela: Veliki i Mali Skočaj, Dobrenica, Golubić, Sokolac, Zavalje, Vučjak, Privilica, Zegar, Čekrlija, Ribić, Vinica, Založje, Čavkići, Pokoj, Spahići, Jezero, Srbljani, Brkići, Ostrožac, Miostra, Stijena, Pištalina. S ovim je oslobođena cela župa Krbava i Psat.

Ali pobedničke partizanske brigade nisu stale. Odmah, istog trenutka, nastavile su sa ofanzivom. Posle četrdeset dva sata borbe, bez ikakvog odmora, ali odmorne, krenule su dalje. I dan kasnije bila je slobodna Bosanska Krupa, za njom odmah Cazin i Otoka. Ustaše su panično napustili ove gradove ne dočekavši našu vojsku. Demoralizacija i rasulo zahvatilo je ustaške garnizone posle poraza kod Bihaća. Posle dva dana borbe i jednog dana marša oslobođeno je preko pet stotina kvadratnih kilometara.

Napad na Bihać pretvorio se u veliku partizansku ofanzivu, koja je dovela do demoralizacije kod neprijatelja.

Dvanaest hiljada pobijenih, zaklanih, zapaljenih i zatrpanih ljudi, žena i dece, dvanaest hiljada grobova Sreza bihaćkog osvećeno je.

C.

BR. 54

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 14. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA BOSANSKI NOVI I ClSCENJE TERENA NA LINIJI SUHACA-LJUBIJA

NAČELNIK OPERATIVNOG ŠTABA
ZA BOS. KRAJINU

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. ZA BOS. KRAJINU

1) Došao je drug Kleut Petar, zamjenik Komandanta I operat. zone na dogovor. V hrvatska brigada nalazi se kod Rujevca na putu Novi — Glina, ona broji 750 boraca u tri bataljona. VII hrvat, brigada ima oko 550 pušaka u tri bataljona, ona se nalazi kod Gradca u blizini Gline, na drumu Novi — Glina. Obe brigade nemaju nikakvog teškog oružja (topova i bacača).

Ovih dana detaljno smo razmatrali akciju na B. Novi i došli do zaključka da bi napad na Novsku Planinu i Novi trebao početi u isti mah kad i probijanje V brigade prema Karanu, radi napada preko Kulskog Brda. Da se V brigada probija jednu noć ranije, akcija bi se mogla kompromitovati i neprijatelj bi mogao intervenisati protiv te brigade iz Novog, sa pravca Prijedora, a možda i sa linije Suhača — Ljubija.

Hrvat, snage bi morale napadati Radić Brdo (Vidovića Brdo) Dvor gdje je neprijateljska posada oko 500 i rušiti prugu negdje oko s. Volinje i zatvarati pravac prema Kostajnici dok ne pređe i stigne jedan bataljon V brigade. Po našoj proceni ove dve hrvatske brigade, koje nisu iskusne u ovakvim akcijama i malobrojne, nisu dovoljne. Drug Kleut je večeras tražio da Glav. hrv. štab pošalje još jednu brigadu. Bez težih oruđa, ona strana se ne može likvidirati.

2) Još nemamo detaljne podatke o Novom, a ni raspored. Po najnovijim podacima ima 550 Nemaca, a po drugim oko 900. To će se još proveriti, a tražili smo detaljan raspored.

3) Zbog toga što i ove dve hrv. brigade dolaze u obzir za akciju tek za 4—5 dana, dogovorili smo se danas, da izvršimo akciju čišćenja linije Suhača — Ljubija (klinovi i prepad). Pozvao sam i štabove I i II kr. brigade 15 ov. u 9 ujutru radi dogovora. Nema smisla da više čekamo bez akcije, jer već dugo čekamo. Dok svršimo ovu akciju saznaćemo i pravo stanje u Novom, a doći će i hrv. brigade.

4) Vrnograč je takođe oslobođen.

5) U gradovima Hrvatske, oko pruge Zagreb — Beograd pripremaju se stanovi za nemačke trupe, koje će navodno čuvati prugu. Isto tako i u Kostajnici i Dubici.

6) Šaljem dva izvještaja II kraj. brigade. U jednome napominju da druga Sipku nije trebalo pohvaliti. Ja lično, ne slažem se sa gledištem koje su izložili, jer treba zaslužne drugove pohvaljivati. Šipka je dobio zadatak da se bez borbe probije i on je sa bataljonom to izvršio, to je za povhalu.

Mislim da oni greše, što po direktivama V.Š. i O.Š. ne postupaju i što ne predlažu i ostale junake za pohvalu. Zdravo i pravilno takmičenje treba da postoji.

Isto tako mislim da je preostra formulacija u njihovom pismu.

7) Ako se ne slažete sa akcijom koju predviđamo, javite hitno ili neka neki drug iz O.Š. dođe ovamo. Ili, ako je potrebno, da još neki drug razgovara sa drugovima. Iz I zone, neka dođe u Sr. Dubovik — popova kuća.

Ako ništa ne javite, ili niko ne dođe, razmotrićemo detaljno i pripremiti akciju na liniju Suhača — Ljubija i izdaću zapovijest.

S drugar, pozdravom

S.F. — S.N.!

14.XI-1942

NAČELNIK OPER. ŠTABA
Branko

8) Ovde je drug komandant V hrv. brigade njen operat. oficir.

9) Urgirajte da se pošalje sve ono što sam tražio u ranijim izvještajima.

BR. 55

IZVJEŠTAJ KOMANDE 1. CETE 2. BATALJONA 6. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 14. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 2. BATALJONA O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU NEPRIJATELJEVIH SNAGA NA NOVSKOJ PLANINI

KOMANDA
I CETE II BATALJ. VI KNOPUB
14.XI-42

ŠTABU II BATALJONA VI KR. N.O.P.U. BRIGADE

negdje

Izvještavamo Vas da smo prema usmenom naređenju druga Komandanta izvršili izviđanje i ocjenjivanje neprijateljskih snaga i naoružanja na Novskoj Planini.

Snage su, izgleda, pravilno raspoređene od obale Une do Ekića. Od naoružanja po prilici ima 8—10 t. mitraljeza, i mitraljeze nismo mogli ustanoviti uslijed silne pucnjave koju je bio osuo neprijatelj na nas (25—35 kom). Dva topa 75 mm. nalaze se kod Fehima Ekića kuće. Oko 2 teška bacača i dva laka raspoređena su od Une do Ekića u rastojanju jedan od drugog.

Prema pucnjavi izgleda da su snage najslabije od Ekića pa ka Dolovljanima, dok su najjače od Ekića pa preko tenka (upaljenog) i pošte (na kraju šume).

Iz Novog tukla su nas 2 topa. Takođe je neprijatelj zaposjeo i Čakmok (oko 4 vatre). Prema zaustavljanju (halt) izgleda da su Nijemci. Dosada je neprijatelj na Planini imao običaj loženja vatre kraj utvrđenja, što sinoć nisu činili. Na našu pucnjavu otvorili su svi vatru kao jedan. Nikakva pjesma i galama nije se čula na cijeloj liniji koju smo izviđali a što je dosad

rađeno. Takođe nas je artiljerija tukla i *iz* Suhače. Na izviđanju je bio komandir I čete i p[olitički] komesar iste čete sa 10 drugova.

Izviđanje preko dana je nemoguće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Dušan

Komandir
T. Adamović

BR. 56

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA 6. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 14. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU BRIGADE O STANJU I NEPRIJATELJEVIM SNAGAMA U BOSANSKOM NOVOM

Obavještajni oficir
VI Krajiške N**.O.P.**
UDARNE BRIGADE
14. novembra 1942.

ŠTABU VI KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE

položaj

Dragi drugovi,

Jutros se je povratio iz Banije jedan naš drug, koji je tamo dobio slijedeće podatke:

Na Lebrenici i u Novom nalazi se 550 Nijemaca. Na Velikića Brdu i u Novom nalazi se ukupno 1200 domobrana, dok su navodno sve ustaše koje su se nalazile u Novom i u Dvoru otišle na neku konferenciju u Zagreb, a tvrde i da su pozvani na odgovornost radi napuštanja bez borbe Krupe, Otoke i Cazina.

Dva topa, koja se nalaze u Novom, premještaju se prema potrebi (haubice 100 mm), ostali topovi, navodno neupotrebljivi, nalaze se na pijaci u Novom, gdje se isto tako nalazi i 7 tenkova (čiju tonažu će nam dostaviti), koji su zbog raskvašenog zemljišta postali teško pokretljivi.

Zapovjednik oklopnog voza (neki Dodik), koji je i ranije održavao vezu sa nama tvrdi da se toga voza ne trebamo bojati, traži podatke i zadatak i tvrdi ako mu se stavi u zadatak da će otvarati vatru na našeg neprijatelja.

Isto tako traže zadatke odgovorni drugovi: natporučnik Kovačević Armin i Rak Rudolf.

Dalji izvještaji o snagama, o rasporedu, te o eventualnim namjerama neprijatelja biće dostavljeni, pošto su postavljeni zadaci odgovornom drugu iz Banije koji održava vezu.

Patrola koja je silazila u Čelopek i poslala civile u Novi da tamo prikupe podatke večeras će otići da primi izvještaj.

Ti podaci vjerovatno neće biti jako iscrpni i pouzdani.

Drugovi iz Novog tvrde da u slučaju napada na grad Nijemci imaju namjeru da se izvuku prema Ravnicama.

Obavještajnu službu u II bataljonu privremeno vrši drug Drljača Dušan, vodnik.

Uz drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vojin

BR. 57

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 16. NOVEMBRA 1942. GODINE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU NA POLOŽAJIMA SUHACA-SURKOVAC I UTVRĐIVANJU UPORIŠTA OKO LJUBIJE

STAB II K.N.O.P.U. BRIGADE
16. XI 42 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Izvještavamo Vas da smo primili naređenje o akciji na MG.[1] Naređenje smo razumjeli i sutra ćemo početi sa približavanjem radi izvršenja istog.

Izvještavamo vas o promjeni situacije na ovom sektoru a prema podacima koje smo dobili od Štaba IV bataljona VI K. brigade.

Na položajima Suhača — Šurkovac izgleda da su neprijateljske snage pojačane i to Suhača — Hozića kamen nekim snagama iz Novog, a Šurkovac nekim snagama iz Ljubije. Na cjelokupnim položajima sada se ne nalaze one jedinice koje su prije bile već izgleda da su smjenje[ne] novim jedinicama iz kojih se razloga nemaju tačni podaci. Neprijatelj posjeo Tromeđu i ispravio liniju tako da sada drži položaj od Miške Glave do Stare Rijeke preko Tromeđe. Na Tromeđi se neprijatelj žurno utvrđuje. Dalje u samoj Ljubiji imade 5 tenkova, imade Nijemaca, jačina cjelokupnih snaga nepoznata.

Izrađena je kaldrma od Ljubije do Šurkovca u čemu je postignuto da tenkovi mogu dolaziti do crkve na Vinogradini.

Kurire ćemo uputiti sutra do određenog vremena na Antonića Brdo po kojima ćemo izvijestiti o mjestu i pravcu kretanja Štaba brigade za vrijeme izvođenja akcije. Do sutra, vjerovatno do podne, ukoliko imadete specijalnih naređenja ili uputstva šaljite u Hadrovce, kuća Mile Kolundžije, gdje će se nalaziti Štab brigade.

Molimo da nam odgovorite na ovaj dopis.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Niko

Komandant
Ratko

[1] Miška Glava kod Ljubije.

BR. 58

IZVJEŠTAJ ŠTABA 8. NO BRIGADE OD 16. NOVEMBRA 1942. GODINE O NJENOM UCESCU U OSLOBOĐENJU BIHAĆA, CAZINA, CETINGRADA I SLUNJA

STAB
VIII PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
16.XI.1942. god.

Prema naređenju Vrhovnog Štaba N.O.P. i D.V. Jugoslavije naša brigada dobila je zadatak da se sa Banije prebaci u Bosnu i po prelazu u Bosnu da krene za selo M. Radić gdje je imala sačekati daljnje naređenje. U M. Radiću brigada je dobila zapovijest od Operativnog Štaba za Bos. Krajinu prema kojoj se 1.XI o.g. imao izvršiti napad na grad Bihać Zadatak naše brigade bio je slijedeći:

I bataljon imao je da napadne ustaško selo Čavkić sa neprijateljskom posadom u jačini od 45 domobrana i oko 25 naoružanih civila. II bataljon imao je da napadne selo Pokoj sa posadom od 20 domobrana i manjim brojem naoružanih civila. Poslije likvidacije ovih dvaju sela I i II bataljon imali su za zadatak da produže svoje napredovanje u pravcu samog grada.

III bataljon imao je likvidirati neprijateljska uporišta u samom gradu, skladište „Batinjol", te staru i novu željezničku stanicu, a po tome imao je napasti gimnaziju. Ovaj bataljon imao je održavati vezu sa III bataljonom II Kr. brigade koji je istovremeno napadao neprijateljska uporišta u gradu.

Sva tri bataljona izvršila su u potpunosti svoj zadatak. Napad je otpočeo u 9,30 časova. I bataljon likvidirao je selo Čavkića do 24 časa. Neprijatelj je davao iz rovova oko kuća dosta jak otpor. Poslije slomljenog otpora neprijatelj je većim dijelom pobjegao. Neprijatelj je imao dosta žrtava. Naši su gubici bili 3 mrtva i 5 ranjenih. Plijen u oružju 10 karabina i jedan puškomitraljez. Po likvidaciji Čavkića jedna četa ostala je u selu u brigadnoj rezervi, a jedna četa upućena je [u] grad da se priključi III bataljonu i da ga pojača.

II bataljon izvršio je napad na selo Pokoj i u prvome naletu slomio je otpor neprijatelja i protjerao ga iz sela. Zarobljena su 4 domobrana i dobijeno je 6 karabina. Poslije likvidacije sela Pokoja II bataljon produžio je desnom obalom Une prema Bihaću sa zadatkom da likvidira neprijateljska uporišta Bakšaiš i Hatinac.

III bataljon izvršio je napad na željezničku stanicu i odmah u prvom naletu naši su upali u stanicu, bacili bombe i ubili 3 ustaše, zarobili 4 domobrana, dobili su 7 karabina i jedan sanduk municije. Neprijatelj je uporno branio ovu zgradu, tako da je ovdje naših 7 ranjeno. Dalje bataljon sa jednom četom produžuje prema vojnom magacinu i želj. mestu, a sa drugom četom napada bunkere ispred „Batinjola" gdje se odvija dosta jaka borba sa neprijateljem i naši uspijevaju da zauzmu „Batinjol", da zarobe 7 domobrana, a od plijena 7 karabina, teški mitraljez i protivtenkovski top. Iza toga dolazi do jače ulične borbe gdje opet zarobljavaju naši 6 domobrana. Iza toga ovaj bataljon vrši napad na gimnaziju gdje opet zarobljava 12 domobrana a od plijena 8 karabina, sanduk municije i dosta ostalog ratnog plijena. Vojni magacin također pada u ruke naših. Plijen je 6 karabina i dosta ostale ratne spreme. Bataljon dalje nastavlja borbu, povezuje se sa III bataljonom II kr. brigade i kroz čitavu noć produžuje se ulična borba u ovom dijelu grada na desnoj obali Une. Sjutradan neprijatelj vrši protiv-

napad i juriša na III bataljon gdje dolazi do borbe sa ručnim bombama i naši uspjevaju odbaciti neprijatelja i zajedno sa III bataljonom II Kr. prebacuju neprijatelja iz ovoga dijela grada u grad na lijevoj obali Une. Kod ovoga protivnapada pao je komandant bataljona i teže ranjen komesar bataljona. I pored ovoga partizani produžuju sa istim elanom borbu govoreći da moraju osvetiti komandanta. Borba se nastavlja kroz čitav dan i neprijatelj pokušava da se ponovno probije u ovaj dio grada zbog čega dolazi s vremena na vrijeme do žešće borbe, ali neprijateljski svi pokušaji da povrati izgubljeni dio grada bili su uzaludni. Ovaj bataljon produžuje borbu opet kroz čitavu noć i drugi dan do naveče, a kroz čitavo vrijeme borbe borbenost i disciplina bila je na visini. Od početka napada pa do pada Bihaća ovaj bataljon zarobio je 49 domobrana, dobio je 50 karabina, jedan protiv-kolski top, teški mitraljez, nekoliko hiljada metaka, koje je odmah u borbi i tražio i dosta ostale ratne spreme. Imao je 9 mrtvih, 17 ranjenih i jednog nestalog druga.

Ceta I bataljona koja je operisala na desnom krilu III bataljona kroz čitav dan borbe držala je pod mitraljeskom vatrom dva neprijateljska topa, tako da ovi nisu mogli uopće da dejstvuju. Posada nije mogla ni blizu prići topovima. Ova četa sve vrijeme borbe držala se na visini i svaki dati joj zadatak u cijelosti je izvršila. Za vrijeme borbe u gradu zarobila je 14 karabina i uhvatila 6 domobrana.

II bataljon poslije likvidacije Pokoja izvršuje napad na neprijateljsko uporište Bakšaiš, tamo razbio jednu satniju neprijateljskih domobrana, zarobio 83 domobrana sa domobranskim natporučnikom, a od plijena dobio dva teška mitraljeza, jedan puškomitraljez, 55 karabina. Po likvidaciji Bakšaiša ovaj bataljon čisti selo Hatinac prodire u grad i povezuje se sa snagama III bataljona i I četom I bataljona. Borbu nastavlja kroz čitav dan i noć. Drugi dan borbe nailazi na položaj ovog bataljona neprijateljska pomoć u jačini od 3 satnije koja se kretala od Cazina u pravcu Bihaća. Bataljon ih je pustio na blisko otstojanje, zatim izvršio protivnapad i u jurišu razbio neprijatelja i natjerao ga u bijeg. Neprijatelj je na položaju ostavio dosta mrtvih i ranjenih. Od plijena je dobijeno jedan puškomitraljez i 14 karabina. Kroz čitavo vrijeme borbe pa sve do pada Bihaća ovaj bataljon držao se dobro i izvršio u potpunosti svoj zadatak. Općenito se može reći za sve naše snage koje su učestvovale u ovoj operaciji da su potpuno zadovoljile. Ukupni gubici naše brigade iznose poslije pada Bihaća 18 mrtvih, 9 nestalih i 31 ranjen. Dobijeno je kroz vrijeme čitave borbe 187 karabina, 3 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, protivtenkovski top, oko 30.000 metaka, zarobljeno je oko 130 domobrana i pored ovog zaplijenjeno je mnogo ratne spreme.

Još iste večeri poslije pada Bihaća naša brigada dobiva zadatak da odmah krene u pravcu Cazina sa zadatkom da se poveže sa IV brigadom i da likvidira Cazin. Kako je međutim neprijatelj pobjegao iz Cazina naša i IV brigada prema novo dobivenom zadatku krenule su preko Cazina za Pećigrad, a odande za V. Kladušu. Čitavim putem neprijatelj nije davao otpor. Usput je dobiveno od seljaka nekoliko karabina i municije.

Prema novo dobivenom zadatku u V. Kladuši naša i IV brigada dobivaju za zadatak da likvidiraju neprijateljsko uporište, u Cetingradu a zatim u Batnogi. Brigade su krenule u ovom pravcu. Prema zapovijesti koja je dobijena od Operativnog Štaba Grupe Brigada, naša brigada imala je da likvidira Cetingrad, a IV brigada Podcetin i Batnogu. Jačina neprijatelja u Cetingradu iznosila je oko 250 naoružanih ustaša, žandara i civila sa automatskim oružjem. U Batnogi jačina neprijatelja iznosila je oko 150 naoružanih civila, žandara i ustaša. Napad je otpočeo 10 ov. mj. u 15.30 sati.. Raspored naših snaga bio je slijedeći:

I bataljon pojačan jednim tenkom imao je nastupati cestom Kladuša Cetingrad pozadi tenka sa zadatkom da likvidira žandarmerijsku stanicu, rovove ispred crkve i da zauzme crkvu, a zatim da nastavi čišćenje u gradu lijevo i desno dok se ne poveže sa snagama II i III bataljona. Prethodno još kod samog nastupanja ovaj bataljon imao je da održava vezu sa II i III bataljonom.

II bataljon imao je za zadatak da likvidira kotu 384, te da se sa jednim manjim dijelom snaga zadrži i učvrsti na koti, a sa ostalim snagama da se spusti u grad i da čisti u pravcu crkve sve dok se ne poveže sa I bataljonom.

III bataljon imao je za zadatak da napadne južnu stranu sela i produži sa čišćenjem prema crkvi sve dok se ne poveže sa snagama I bataljona. Sva tri bataljona u cijelosti su izvršila svoj_zadatak. Borba je trajala 2.30 časova dok je otpor neprijatelja potpuno slomljen.

Tok operacije tekao je na slijedeći način: I bataljon nastupao je sa desne i lijeve strane ceste u pravcu crkve i žandarmerijske stanice u streljačkom stroju. Prije nastupanja I bataljona tenk je otišao u grad i stupio u borbu sa neprijateljem kod crkve. Na taj način otkrio je napad, a iza toga povratio se nazad i uhvatio vezu sa I bataljonom. Zatim se na čelu I bataljona počeo ponovno kretati prema crkvi. Neprijatelj je još u nastupanju osuo I bataljon sa žestokom vatrom, pošto je bio dan, a napad je bio otkriven sa upadom tenka u grad. Još pored toga neprijatelj je htio sa desne strane zaći I bataljonu za leđa, a sa lijevoga krila tukao je bočno. Međutim II bataljon koji je istovremeno nastupao desno od I bataljona primjetio je manevar neprijatelja i svojom vatrom odbacio ga nazad. Dok lijevo krilo I bataljona bilo je zadržano od bočne vatre neprijatelja i morao se. jedan vod baciti da udari neprijatelja u desni bok te tako da ga izmanevriše. Ovo je pošlo za rukom i neprijatelj je odbačen. Sam prostor nastupanja I bataljona bio je čist bez zaklona što je umnogome otežavalo nastupanje naših. I pored svega ovog i gubitaka koje je pretrpio ovaj bataljon u samom početku svog nastupanja, ipak su se partizani hrabro držali išli su naprijed i sa bombama istjerali neprijatelja iz žand. stanice i rovova oko crkve i probili se u grad. Za vrijeme borbe izbačeno je iz stroja ovog bataljona oko 40 drugova. Glavni uzrok ovako velikog broja ranjenih jest taj, što III bataljon nije mogao na vrijeme da stigne na svoj zadatak zbog najdužeg puta koga je imao prevaliti, pa tako da se je najjača vatra skoncentrisala na I bataljon.

II bataljon izbio je na kotu 384 baš u času kad je i neprijatelj izbijao. Samo su naši za nekoliko sekundi izbili prvi na dominantni položaj kote tako da su neprijatelja odmah uspjeli potisnuti i zauzeti kotu u svoje ruke. Neprijatelj toga dana nije držao kote iz razloga što je padala kiša čitav dan, a dan prije glavnog napada naveče II bataljon samoinicijativno izbio na ovu kotu sa bombama, protjerao neprijatelja i popalio mu kolibe gdje se zadržavao preko dana i noći. Do ovog napada došlo je zbog toga što je te večeri bio predviđen napad u 9 sati i već su snage našeg I i II bataljona bile upućene na položaj i samo se čekala veza sa IV bataljonom. Međutim do veze te večeri nije došlo i dok su naređenja bila upućena bataljonima da se povuku dotle je već II bataljon bio izvršio napad. Pritom je imao 5-oricu ranjenih. Poslije ponovnog zauzeća kote za vrijeme glavnog napada II bataljona zadržao je jedan vod na koti a sa ostalim snagama spustio se u selo i počeo sa čišćenjem prema crkvi. Ovaj bataljon izvršio je svoj zadatak u cjelosti.

III bataljon idući na svoj zadatak dobio je neočekivanu vatru u selu Bogovcu ispred Cetingrada, tako da je morao pročistiti ovo selo i onda produžiti na zadatak u čemu i jeste razlog zakašnjenja ovog bataljona. Ovaj bataljon čim je stigao na svoj zadatak počeo je sa čišćenjem svog dijela

grada i kroz kratko vrijeme izbio je kod crkve,gdje je došao u dodir sa I bataljonom.

Poslije slomljenog otpora neprijatelj je pobjegao prema Batnogi. Bjekstvo neprijatelja bilo je omogućeno zbog toga što blokada nije bila izvršena s druge strane sela Batnoga i što se samo s jedne strane napadalo frontalno. Neprijatelj je ostavio iza sebe priličan broj mrtvih. Naši ukupni gubici u ljudstvu iznose 40 ranjenih i 5 mrtvih. Gubitci u municiji 2.400 metaka, a dobijeno je 15 karabina i 2.500 metaka.

Po likvidaciji Cetingrada naša brigada dobila je zadatak da krene u pravcu Veljuna, da se prebaci preko Korane i nastavi put u pravcu Slunja. Na putu za Slunj imali smo se zadržati sa brigadom u selu Kukima i Mutićima, gdje je trebalo izvršiti pripreme za napad na Slunj.

14. ov. mj. brigada je dobila zadatak da sa I Udarnom brigadom napadne neprijateljsko uporište Slunj i da ga likvidira. Glavni zadatak VIII brigade bio je, da likvidira kotu 292, a zatim kad se slomi otpor neprijatelja kod gimnazije, zauzme gimnaziju i da produži sa čišćenjem neprijatelja dalje u grad. Raspored naših snaga bio je slijedeći: II bataljon imao je da nastupa lijevom obalom Korane i da napadne kotu 292, da je likvidira, zatim da se učvrsti na koti i da je zadrži do likvidacije Slunja. III bataljon imao je da nastupa cestom Slunj-Primišlje s tim, da obuhvati sav prostor do ceste Mrzlo Polje — Slunj i tamo da se poveže sa lijevim krilom I udarne brigade. Ovaj bataljon imao je svojom vatrom da potpomogne II bataljon kod osvajanja kote 292, a zatim da produži prema gradu i da napadne gimnaziju i da je likvidira, pošto već bude neprijatelj topovskom vatrom u gimnaziji razbijen. Polazni položaj jednog i drugog bataljona bilo je Debelo brdo. Ovim bataljonima bio je dodat protikolski top i teški minobacač. I bataljon bio je u brigadnoj rezervi.

Napad je počeo u 16 časova. Prva je otvorila vatru Udarna brigada na desnom krilu. Dočim nastupanje naših snaga još na sam polazni položaj bio je otežan vatrom koju je neprijatelj davao iz pušaka i automatskog oružja sa desne obale Korane, tako da su naši još u nastupanju na polazni položaj imali dvije žrtve. Od polaznog položaja pa sve do izvršenja samog zadatka naši su dobivali dosta jaku vatru u lijevi bok. Tek kasnije kad je stupio u dejstvo minobacač i protikolski top našima je bilo omogućeno da lakše nastupaju. Efikasnoj vatri našega topa doprinijela je najviše telefonska veza sa II bataljonom koji je napadao kotu. Komandant II bataljona sa osmatračnica mogao je tačno vidjeti svaki pogodak topa i bacača i preko telefona mogao je tačno komandovati sa vatrom. Svaki ispaljeni metak imao je pogodak što je neprijatelja natjeralo u paniku i dalo mogućnosti našim snagama da izbiju na kotu i da je zaposjednu. Po zauzeću iste kote II bataljon zadržao je jednu četu na koti, a ostalim snagama spustio se prema gimnaziji i upao u gimnaziju.

III bataljon nastupao je u produženju desnog krila II bataljona i nakon zauzeća kote 292 probio se odmah do gimnazije.

Poslije sloma neprijateljskog otpora, neprijatelj je u divljem bijegu napustio sve položaje i u raznim pravcima pobjegao. Uglavnom je bježao desnom obalom Korane, a jedna grupa neprijateljskih vojnika bježala je niz lijevu obalu Korane i neočekivano izbila kod našeg teškog mitraljeza na koga su bacili bombu i od posade jednog ubili, a dva su nestala. I bataljon bio je u brigadnoj rezervi.

Akcija je tekla tačno po planu. Naši gubici u ljudstvu 3 mrtva i dva nestala. Ranjenih nije bilo. Plijen 2 teška bacača, jedan teški mitraljez i jedan puškomitraljez bez udarne opruge, 9 karabina, 3.000 metaka, 9 mina za bacač i jedan sanduk granata za protikolski top, 160 ćebadi, 25 šinjela, 85.000 kuna i ostale ratne spreme.

Ukupni gubici u ljudstvu od akcije na Bihać, Cetingrad i Slunj iznose: 27 mrtvih, 11 nestalih, 71 ranjen. Ukupni dobiveni plijen u oružju oko 240 karabina, 4 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 2 teška bacača mina sa 9 mina, protikolski top sa 300 granata i dosta druge ratne spreme.

Napominjemo da su partizani po svom odlasku sa Banije do danas prevalili dosta dug put. Na tome putu trpili su od rđava vremena i hladnoće, neredovne hrane i slabog odmora, tri dosta teške akcije gdje je dobar broj izbačen iz stroja. Sve ove napore partizani su hrabro izdržali. Naročito su zadivljavali oni bosi koji su čitav put prevaljivali bez obuće. Borbenost još je i sada na visini i to se naročito osjeća poslije pada Slunja. Ova borbenost postignuta je poslijednjim uspjesima i ne zasniva se na političkoj svijesti partizana. Prema tome ta bi borbenost brzo opala ukoliko bi uslijedio veći poraz naše brigade. Vojničko znanje partizana ne zadovoljava. Desetari se uopće ne vide za vrijeme borbe. Naročito kad se poslije sloma neprijateljskog otpora upadne u varoš. Niti komandiri, niti vodnici, a tako isto i desetari nemaju jedinice u rukama. Treba vojničke pomoći od štaba brigade, iz štabova bataljona da se ovi nedostaci svladaju, naročito sada dok je priliv novih boraca dosta velik.

Najslabija strana u brigadi je nedovoljan politički rad. Komesari četa i delegati vrlo slabo se osjećaju.

Štabovi bataljona ne snalaze se u dosta slučajeva. Treba im pružiti punu pomoć. Naročito štab I bataljona izostaje iza II i III bataljona. Komandant se trsi i ima volje, vojnik je dobar, ali komesar, zamjenik komesara i zamjenik komandanta ne pružaju mu dovoljnu pomoć.

Organizaciono brigada slabo stoji, dosta komandnog kadra palo je u poslednjim akcijama, što se vidi iz priloženog spiska mrtvih i ranjenih. Treba što hitnije izvršiti popunu brigade, jer ima karabina a nema ljudi, treba postaviti novi komandni kadar i dati ljudima prilike za odmor.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar Komandant

Bjelajac Stanko

BR. 59

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA 6. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 17. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU BRIGADE O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U BOSANSKOM NOVOM I OKOLINI

OBAVJEŠTAJNI OFICIR VI KRAJIŠKE
N.O.P. UDARNE BRIGADE
Dne 17 novembra 1942 g. u 17 s.

ŠTABU VI KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE

položaj

Prema posljednjim podacima prikupljenim u Baniji na položaju Matijevići — Lebrenica ima oko 50 Nijemaca u 5 bunkera i 6 rovova sa 13 p. mitraljeza. U samom gradu B. Novom ima oko 600 Nijemaca (imaju 200 konja) i nešto preko 200 domobrana. Na pijaci nalaze se 2 haubice (100 mm),

a na položaju Jablanica 3 brdska topa. U gradu se nalazi i oklopni voz o kojem je već javljeno (u pogledu komandanta voza) i sada se očekuju vaša naređenja i direktive. Isto tako je javljeno za jednog natporučnika i domobrana. Na Kulskom Brdu nalazi se 60 domobrana, srednje naoružanih, na Brdu Veljkića nalazi se II bojna sa oko 690 domobrana, 4 teška mitraljeza, 15 **p.** mitraljeza i 15 parabeluma. III bojna nalazi se prema Suvači sa oko 500 domobrana, 4 t. mitraljeza, 10 p. mitraljeza, 12 parabeluma. U pozadini, između II i III bojne nalaze se 3 haubice (100 mm), 3 minobacača (81 mm), 2 laka minobacača. U samoj Suvači nalazi se 150 legionara. Doznaje se da je došla još jedna bojna kao pojačanje III bojni, a priča se da je — prema još neprovjerenim podacima — došla iz B. Luke jedna pukovnija pod imenom „Crnogorska pukovnija" i otišla za £)vor.

Sa novim je uspostavljena i direktna i posredna veza i drug koji privremeno vrši dužnost ob. oficira II bataljona ostaje do daljnjeg u Baniji (kod relfejne] stan[ice] u Žutu) radi stalnog održanja potrebne veze i bržeg otpravljanja izvještaja.

Učinjeni su koraci da se obavj. služba proširi sve do Kostajnice i Prijedora; još nije poznato kakve će rezultate da nam pruži to proširenje veze.

Drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vojin

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. NOU BRIGADE OD 17. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA KOD RAKOVICE, BIHAĆA, PODCETINA I CETINGRADA

STAB
IV PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
17.XI 1942.

Operativni izvještaj operacija od Rakovice do Cetingrada

f

KOMANDANTU I OPERATIVNE ZONE

Shodno zapovijesti K-ta I Oper. zone od 28. X 1942, izvršen je 29-X napad na neprijatelja u Rakovici, koji je brojio 400 naoružanih ustaša, domobrana i civila, sa svim okolnim stražama i uporištima.

Naša Brigada dobila je zadatak, i to: sa jednim bataljonom izvršiti napad na neprijateljska uporišta na Bliznici i pročistiti selo Oštarske Stanove i Luketić Selo, sa dva bataljona osigurati pravce neprijateljskog nastupanja **u** cilju pomoći napadnutom neprijatelju u Rakovici, i to naspram Slunja* Lađevca i Furjana.

II bataljon, izvršivši raspored četa sa jurišačima na čelu privukao se je u neposrednu blizinu neprijateljskih utvrđenja, na Bliznici i selu Oštarski Stanovi, i tačno u 24 sati noću izvršio je napad na neprijatelja, koji, osjetivši naše snage, pobegao je u Rakovicu, ostavivši nekoliko mrtvih majara." Četa II bataljona, potpomognuta sa četom za vezu ove Brigade, gonile su neprijatelja do samog mjesta Rakovica, a potom posjele su najbliže položaje naspram Rakovici, dok treća četa, koja je bila na lijevom krilu, nije posjela predviđeni položaj zapoviješću, te je ostao jedan dio prostora, nezatvoren, odnosno neosiguran tako da neprijatelj, koji je išao iz Raštela u pomoć, došao istoj četi za leđa, našto je ova četa pod pritiskom ovog neprijatelja otstupila na položaj Klenovaču, II bataljon je bio na ovim položajima sve do znaka za povlačenje.

I i II bataljon postavili su osiguranje, naspram Furjana i Lađevca I bataljon, a naspram Slunja III bataljon. I bataljon posjeo je položaje od Mašvina—Sv. Petka—Brezovac, pa u lijevo do Čuić Brda, a treći bataljon Čuić Brdo, cestu Slunj—Rakovica i lijevo od ceste neke istaknute položaje.

U osam sati neprijatelj je nastupao od Furjana sa manjim snagama na položaje I bataljona. Borba se vodila neko vrijeme i neprijatelj, pretrpivši gubitke, povukao se u polaznu bazu. Neprijatelj, dobivši pojačanje iz Slunja **i** Lađevca, u 12 sati sa mnogo jačim snagama krenuo je sa glavnim pravcem napada preko položaja Sv. Petke—Brezovac, tj. na položaju I bataljona, dok su sa slabijim snagama napadali na položaj III bataljona. Neprijatelj je htio pod svaku cijenu da se probije, tako da je došlo do dosta teške borbe. Pojedini položaji, koji su bili izgubljeni sa protivnapadajima povraćani su u ruke naših četa. U ovoj borbi neprijatelj je imao dosta mrtvih i ranjenih, dok je naš bataljon imao 6 mrtvih i 7 ranjenih. Bataljon se povukao s položaja po datom znaku za povlačenje. III bataljon odbio je slabijeg neprijatelja, koji je pokušao preći preko njihovih položaja.

U ovoj borbi kod Rakovice na zasjedama i dodijeljenom pravcu napada neprijatelj je imao preko 60 mrtvih i veći broj ranjenih.

Na našoj strani gubici su 2 mrtvih, od kojih jedan komandir i jedan vodnik i 17 ranjenih.

U ovoj borbi su se istakli borci II bataljona, koji su za nekoliko časova očistili niz neprijateljskih utvrđenja, kao i borci I bataljona, koji su punih 9 časova držali položaje naspram mnogo nadmoćnijeg neprijatelja, brojno i vatreno, znajući da njihovim propuštanjem propada operacija na Rakovicu.

31. X Brigada se odmara u Jarku, a 1 XI krenula je iz Jarka za Prijeboj. Put je bio dosta težak, pošto je bilo kišno vrijeme. Brigada 2 XI stigla je u Prijeboj, sem što se petnaest razboljelih drugova vratilo nazad u polaznu bazu.

3 XI počele su velike operacije na Bihać i okolna mjesta. Naša Brigada dobila je zadatak, i to: da sa jednim bataljonom posjedne raskrsnicu puta Izačić—Vrsta, te da tuče i hvata neprijatelja koji bježi iz Bihaća. Sa jednim bataljonom pročistiti Izačić i postaviti osiguranje prema Vagancu i Tržačkoj Rašteli, a sa jednim bataljonom posjesti položaj naspram Vrste.

Tok operacija: I bataljon posjeo je položaj prema Bihaću na putu Vrsta—Izačić Grad. 3. XI bataljon je bio cijeli dan na položaju bez borbe, dok naveče i u toku noći bataljon je imao tri napada, neprijatelj je nailazio iz Bihaća, ali je uvijek razbijen i pod zaštitom mraka nestajao. U tim borbama uhvaćeno je nekoliko ustaša živih, dok je neprijatelj imao mrtvih i ranjenih koliko, nije utvrđeno.

II bataljon pročistio je Izačić odakle je neprijatelj pobjegao, a potom posjeo uzvišenja i pojedine kote. U toku dana neprijatelj je bježao iz Zeljave i Ličkog Petrovog Sela, što je bataljonu uspjelo uhvatiti i pobiti, 36 ustaša i majara.

III bataljon držao je položaj prema Vrsti, uhvativši nekoliko ustaša, koji su bili u bijegu.

4 XI, pošto je očišćeno L. Petrovo Selo, dvije čete II bataljona krenule su na položaj I bataljona, a jedna četa i III bataljon krenula je da pročisti Vrstu i Donju Gatu, u čemu se i uspjelo. Bez borbe neprijatelj je iz pomenutih mjesta pobjegao, ostavivši raznog materijala. Istog dana došlo je do borbe između naše tri čete i snaga Krajiške brigade sa neprijateljem koji je išao[1] iz Bos. Krupe u pomoć. Neprijatelj je razbijen i potučen. Na ovu operaciju Brigada je zakasnila zbog slabih vodiča, koji su nas zaveli pod Plješevicu, te se pomoću karte i busola moralo kretati.

5 XI krenula je Brigada prema Mutniku dva bataljona, i Cazinu 1 bataljon. 6 XI ostalo se u Mutniku, selu Vrelu i Slatini, 7 XI izvršen je pokret iz Cazina i Mutnika putem Skokovi, Pećigrad, Mala Kladuša, gdje se stiglo u 16 časova drugog dana. Iste večeri, u 18 časova krenuli su bataljoni prema Podcetinu i Cetingradu po zadatku, da hvataju neprijatelja, koji bježi iz Cetingrada, dok je VIII Brigada otišla za V. Kladušu. I bataljon, pod zaštitom mraka, upao je u Podcetin. Kako je odgođena akcija na Cetingrad, to je neprijatelj ujutro u 7 časova stigao iz Cetingrada i napao naš I bataljon. Istovremeno, iz okolnih sela neprijatelj se počeo skupljati i vršiti čak i juriše sa više strana, što je natjeralo naš bataljon da prinudno otstupa. U odstupanju odvojilo se 25 drugova i pošlo prema Korani, 13 ih se vratilo, dok ostala dvanaestorica, među kojima komesar i zamjenik komandanta bataljona, preplivali su vodu prema Furjanu, gdje su i uništeni, o čemu tačne podatke nemamo. Istog dana II bataljon i dvije čete III bataljona držali su položaje prema Cetingradu gdje su vođene manje borbe cijeli dan. I bataljon i dvije čete III bataljona povukle su se poslije neuspjeha u Podcetin, pod komandom komandanta Brigade u V. Kladušu.

10 XI u petnaest časova izvršen je napad na Cetingrad. Naš II bataljon i dvije čete III bataljona napadale su neprijatelja u Podcetinu. Poslije kraće borbe neprijatelj je pobjegao, ostavivši nekoliko mrtvih u pravcu Ponora, a naše čete zauzele su Podcetin. Vezu smo uhvatili s VIII brigadom, koja je napala Cetingrad, dok veza sa Operativnim štabom se slabo držala zbog neprolaznog terena (jedna patrola sa izvještajem gubila je osam časova). U ovim borbama od Rakovice do Cetingrada ubijeno je preko 200 ustaša i majara, za koje znamo, dok navodno ima veći broj ranjenih i mrtvih.

Gubici na našoj strani ..... mrtvih i nestalih i ..... ranjenih drugova.

Plijen: teški mitraljez (švarcoloze), tri puškomitraljeza, 105 karabina, municije za sva oružja i ostalog raznog materijala.

Napomena: Mjesta kroz koja su naše čete prošle, u kojima su bile grupice neprijateljskih vojnika Izačić Grad, Izačić Kula, Vrsta, Turska Gata, Donja Gata, Vrelo, Trstovac, Mutnik, Slatina, Coralići, Cazin, Skokovi, Pećigrad, Podcetin, M. Kladuša, Kruškovača, Kestenje, Ponor, Glinica, Cvitović.

Poslednjih 20 dana Brigada je prešla dugi i naporni marš od preko 300 km, te se jedan veći dio drugova razbolio, najviše na noge, iz razloga što većina ima nepodesnu ili nikakvu obuću. Brigada se nalazi na odmaranju u Podzvizdu, radi se na sređivanju četa za izvršenje daljnih zadataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar Komandant

BR. 61

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU NAPADA NA UTVRĐENU LINIJU SUHACA-HOZICA KAMEN-PIVNICA

STAB
V. KR. KOZARSKE N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 18 novembra 1942 g.
u 18 časova

DRUGARSKOM ŠTABU I BOSANSKOG NAR. OSL. KORPUSA

Položaj

Akcija na liniji Suhača—Hoziča Kamen—Pivnica otpočela je u 2 sata, i do sada su očišćena uporišta Suhača, Pivnica, Tabla i veći dio Hozića Kamena. Još se drži na Hozića Kamenu jedno ustaško uporište u jačini 40—50 ustaša, koji su blokirani snagama našeg IV, I i II bataljona. Za čitavo vrijeme borbe sa III bataljonom nemamo veze, po izvještaju IV bataljona III bat. je krenuo uz II brigadu u pravcu Miške Glave i dalje.

Rezultat borbe do sada je slijedeći: zarobljeno 458 domobrana među njima 6 oficira. Takođe nam je uspjelo uhvatiti živih 15 ustaša, koji su likvidirani. Ustaše su do sada imali prilično mrtvih i ranjenih.

Zaplijenjeno 20 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, mali bacač, veliki bacač, preko 400 pušaka, mnogo puščane i mitraljeske municije, municije za bacače i nešto vojne spreme i raznog materijala.

Naši gubici do sada 5 mrtvih i 17 ranjenih. Kasnije ćemo podnijeti detaljan izvještaj.

Svi zarobljeni domobrani su pripadali I bojni 1 p. pukovnije Bjelovarske, koja je stigla prije 4 dana na ove položaje.

Otpor koga su davali sami domobrani bio je slab. Ali tamo gdje su bile ustaše i legionari borba je bila vrlo žestoka i žilava.

Ubijeno je preko 20 legionara.

Linije su bile do sada neviđeno utvrđene. Rovovi su neprekidno vezani od Suhače preko Table i Pivnice do iza Hozića Kamena, a linije su bile tri jedna iza druge sa mnogobrojnim dobro utvrđenim bunkerima.

Naše je mišljenje da se upotrijebi ovo domaće stanovništvo za zagrtanje ovih rovova kao i da se selo Suhača totalno popali, a preostalo stanovništvo da se protjera u Novi, to je stoga što je to mjesto gdje neprijatelj može smještati vojsku i u zimskim danima a stanovništvo je neprijateljski raspoloženo prema nama.

Po likvidaciji ovog poslednjeg uporišta (mislimo da će biti to u toku noći gotovo) mimislimo da krenemo na novi zadatak[1], koji nam je postavljen u vašoj naredbi, ukoliko se situacija ne izmijeni, to jest ukoliko od vas ne dobijemo drugo naređenje.

Takođe smatramo da je potrebno da se VI brigadi stavi u dužnost da bezuvjetno brani prodor od Novoga,, jer se mi nalazimo u neprijateljskim linijama.

[1] Odnosi se na napad na Sitnicu.

Sa II kr. brigadom čitavo vrijeme nijesmo imali veze, iako smo po svemu zaključili da je ona izvršila svoj zadatak.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
Dušan[2]

Komandant
Miloš[3]

Zamjenik komandanta
Čoče[4]

P.S. — Zagrtanje rovova neka se izvrši od strane snaga VI brigade![5]

Ova bojna domobranska bila je na zaštiti pruge onog dana kada su se naše snage probijale iz Kozare.

Na položajima Hozića Kamen—Tabla bila je jedna ustaška bojna!

Hitno nam odgovorite. Sinoć smo vam poslali jednog kurira!

Naš Štab se sada nalazi u selu Hozićima u jednoj kući na visu!

BR. 62

SAOPSTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE O STRELJANJU 130 USTAŠA I 130 ČETNIKA[1]

S A O P Š T E N J E
VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

U toku borbe na sektoru Jajce zarobljeni su od strane nemačkih okupatorskih trupa i njihovih slugu narodnih izdajica četnika, naši drugovi:

KNEŽEVIĆ VLADIMIR, aktivni poručnik bivše jugoslovenske vojske, komandant III N.O. Udarne brigade,

BURDZOVlC RIFAT, politički radnik III N.O. Udarne brigade,

ZlZlC TOMAS, komandant IV bataljona III N.O. Udarne brigade.

Fašističke zveri stavile su naše drugove na najveće muke i najzad izmrcvarene i isprebijane predali ustaškim krvolocima, koji su ih streljali.

1 u ovom gnusnom činu pokazala se saradnja četničkih i ustaških bandita pod rukovodstvom njihovih gospodara fašističkih okupatora — neprijatelja svih slobodoljubivih naroda i boraca za slobodu i nezavisnost svoje domovine.

Vest o pogibiji naših drugova teško je odjeknula u redovima boraca Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Ta vest je sa istim bolom odjeknula i u čitavom našem porobljenom, ali ne i pokorenom na-

[2] Dušan Misirača.
[3] Miloš Siljegović.
[11] Ratko Vujović.
[5] 6. krajiška NOU brigada.
[1] Fotokopija originala u arhivi Muzeja Avnoja i Pounja u Bihaću.

SAOPŠTENJE

VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

U toku borbe na sektoru Jajce zarobljeni su od strane naših okupatorskih trupa i njihovih slugu narodnih izdajica četnika, naši drugovi:

Knežević Vladimir, aktivni poručnik bivše jugoslovenske vojske, komandant III N.O. Udarne brigade;
Bardžović Rifat, politički radnik III N.O. Udarne brigade,
Žižić-Tomaš, komandant IV bataljona III N.O. Udarne brigade.

Fašističke zveri stavile su naše drugove na najteže muke i najzad izmrcvarene i isprebijane predali ustaškim krvnicima, koji su ih streljali.

I u ovom gnusnom činu pokazala se saradnja četničkih i ustaških bandita pod rukovodstvom njihovih gospodara fašističkih okupatora — neprijatelja svih slobodoljubivih naroda i boraca za slobodu i nezavisnost svoje domovine.

Vest o pogibiji naših drugova teško je odjeknula u redovima boraca Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Ta vest je sa istim bolom odjeknula i u čitavom našem porobljenom, ali ne i pokorenom narodu. Ta vest je još teže i sa još većim bolom odjeknula u čitavom Sandžaku, rodnom kraju streljanih drugova. Krv zverski ubijenih heroja, neustrašivih boraca za oslobođenje svojih porobljenih naroda, traži odmazdu. U redovima naše vojske i u čitavom našem narodu izbila je još jača mržnja protiv narodnih izroda i protiv fašističkih okupatora, još jače plamti pravedni gnev naših boraca za slobodu.

Gubitkom ovih naših drugova, najboljih sinova našeg napaćenog naroda, koji su od prvih dana borbe protiv okupatora pokazali bezgraničnu ljubav i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi, narod je lišen trojice svojih najboljih rukovodilaca. Kao vojni i politički rukovodioci oni su bili uvek u prvim borbenim redovima, i u toliko je njihov nestanak teže pogodio sve borce.

Kao odmazdu za ovo podlo, prijavo, nečovečno i zlikovačko ubistvo streljano je 130 ustaških razbojnika koji su uhvaćeni prilikom oslobođenja krajiškog grada Bihaća. Između ostalih streljani su:

1. **Bajmović Petar**, iz Zavalja Ustaša i član Poletnog prekog suda, koji je oterao u smrt na desetine antifašista.
2. **Uremović Dominik**, iz Bihaća. Kao ustaša zadržao 37 pravoslavnih seljaka koji su išli na rad u Nemačku i predao ih ustaškom redarstvu, gde ih je njegov sin divljački mučio i sve poubijao.
3. **Milnarić Ilija**, iz Slav. Broda. Kao zakleti ustaša prošle godine bacao nevine ljude u jame i zverski ubijao starce, žene i decu.
4. **Alfić Mehmed**, poznati krvolok. Silovao 9 devojaka, koje je posle ovog gnusnog čina zverski ubio.
5. **Mašić Ibrica**, ustaša. Organizovao otpor prilikom oslobođenja sela Ribića.
6. **Rakela Radoslav**, iz Bihaća. Poznati ustaša i špijun ustaške nadzorne službe.
7. **Jerkić Franja**, iz Dobrvice. Zakleti ustaša i učesnik u klanju nedužnog stanovništva.
8. **Odžić Hasan**. Zakleti ustaša i pljačkaš.
9. **Janković Toma**, iz Kralja. Klao ranjene Srbe koji su bili pokošeni ustaškim mitraljezom.

Ništa manji nisu ni zločini ostalih streljanih bandita iz XIX ustaške Ličke bojne, koji su se prikrivali među zarobljenim domobranima da bi izbegli pravednoj kazni za svoje zločine.

Streljanje naših hrabrih drugova izvršeno je na nečuveni i po međunarodnom ratnom pravu nedozvoljeni način. Za odmazdu zbog zverskog mučenja i ubijanja boraca koji su se s puškom u ruci časno borili za svoja prava i prava svog naroda, streljali smo ne samo 130 ustaških bandita, već i 130 četnika — njihovih saveznika i saučesnika sluge okupatora.

Upozoravamo krvoločne narodne izrode, kao i njihove još krvavije gospodare, da ćemo i u buduće neumitno kazniti izvršioce zverskih ubistava nad zarobljenicima i ranjenim pripadnicima naše vojske ili simpatizerima naše borbe.

Položaj
18 novembra 1942 godine.

Saopštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ o streljanju 130 ustaša i 130 četnika

rodu. Ta vest je još teže i sa još većim bolom odjeknula u čitavom Sandžaku, rodnom kraju streljanih drugova. Krv zverski ubijenih heroja, neustrašivih boraca za oslobođenje svojih porobljenih naroda, traži odmazdu. U redovima naše vojske i u čitavom našem narodu izbila je još jača mržnja protiv narodnih izroda i protiv fašističkih okupatora, još jače plamti pravedni gnev naših boraca za slobodu.

Gubitkom ovih naših drugova, najboljih sinova našeg napaćenog naroda, koji su od prvih dana borbe protiv okupatora pokazali bezgraničnu ljubav i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi, narod je lišen trojice svojih najboljih rukovodilaca. Kao vojni i politički rukovodioci oni su bili uvek u prvim borbenim redovima, i u toliko je njihov nestanak teže pogodio sve borce.

Kao odmazdu za ovo podlo, prljavo, nečovečno i zlikovačko ubistvo streljano je 130 ustaških razbojnika koji su uhvaćeni prilikom oslobođenja krajiškog grada Bihaća. Između ostalih streljani su:

1. Dujmović Petar, iz Zavalja. Ustaša i član Pokretnog prekog suda, koji je oterao u smrt na desetke antifašista.

2. Uremović Dominik, iz Bihaća. Kao ustaša zadržao 37 pravoslavnih seljaka koji su išli na rad u Nemačku i predao ih ustaškom redarstvu, gde ih je njegov sin divljački mučio i sve poubijao.

3. Mlinarić Ilija, iz Slav. Broda. Kao zakleti ustaša prošle godine bacao nevine ljude u jamu i zverski ubijao starce, žene i decu.

4. Altić Mehmed, poznati krvolok. Silovao 9 devojaka, koje je posle ovog gnusnog čina zverski ubio,

5. Mašić Ibrica, ustaša. Organizovao otpor prilikom oslobođenja sela Ribića.

6. Rakela Radoslav, iz Bihaća. Poznati ustaša i špijun ustaške nadzorne službe.

7. Jerkić Franja, iz Dobrvice[2]. Zakleti ustaša i učesnik u klanju nedužnog stanovništva.

8. Odžić Hasan. Zakleti ustaša i pljačkaš.

9. Janković Toma, iz Kralja. Klao ranjene Srbe koji su bili pokošeni ustaškim mitraljezom.

Ništa manji nisu ni zločini ostalih streljanih bandita iz XIX ustaške Ličke bojne, koji su se prikrivali među zarobljenim domobranima da bi izbegli pravednoj kazni za svoje zločine.

Streljanje naših hrabrih drugova izvršeno je na nečuveni i po međunarodnom ratnom pravu nedozvoljeni način. Za odmazdu zbog zverskog mučenja i ubijanja boraca koji su se s puškom u ruci časno borili za svoja prava i prava svoga naroda, streljali smo ne samo 130 ustaških bandita, već i 130 četnika — njihovih saveznika i saučesnika slugu okupatora.

Upozoravamo krvožedne narodne izrode, kao i njihove još krvavije gospodare, da ćemo i u buduće neumitno kazniti izvršioce zverskih ubistava nad zarobljenicima i nenaoružanim pripadnicima naše vojske ili simpatizerima naše borbe.

Položaj
18 novembra 1942 godine

[2] Dobrenice.

BR. 63

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE OPERATIVNE ZONE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE GLAVNOM STABU NOP ODREDA HRVATSKE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I O AKCIJAMA IZVEDENIM U PRVOJ POLOVINI NOVEMBRA

STAB
I OPERATIVNE ZONE NAR. OSL. PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
Br. 147
18. XI-1942

Operativni izvještaj

KOMANDANTU PARTIZANSKE N.O. VOJSKE HRVATSKE

Lika:

Naši posljednji uspjesi na rejonu Ličko Petrovo Selo—Bihać—Slunj pokolebali su neprijatelja Talijane, ustaše i četnike tako da oni u zadnje vrijeme ni na jednom sektoru ne vrše ofanzivne operacije. Svuda su njihove snage u defanzivi. Pruga Zagreb—Split na ličkom sektoru radi a naše jedinice s vremena na vrijeme to mu ometaju miniranjem vlakova i mjestimičnim rušenjem pruge. Talijani i četnici vrše stalna patroliranja prugom sa većim snagama i na taj način naše manje snage u otsutnosti brigada nisu u stanju da im ozbiljno poremete saobraćaj. Cim se ma na kom mjestu pruga pokvari Talijani je popravljaju najvećom brzinom.

Četnici Otočačkog kotara ne prodiru dalje, ali čvrsto drže sve te krajeve u svojim rukama i kontrolom. Mnogi naši simpatizeri u tim krajevima teroriziraju se od strane četnika i tako gube vjeru u naš skori dolazak u njihove krajeve. Četnici Gračačkog i Gospićkog kotara pokolebani su našim posljednjim uspjesima i udarcem koga im je zadala naša IX brigada u Gračačkom kotaru.

Udbinjani su se u zadnje vrijeme primirili tako da više ne pucaju i kao da ih uopšte tamo ni nema. Navodno pronose se glasovi da bi htjeli da pobjegnu, no to ne mora da bude tačno.

Već duže vremena neprijatelj uopšte nije vršio bombardovanje a po neki avion znade naići, ali se ne zadržava već onako proleti kao bez cilja.

Akcije:

29 i 30. X. II udarna brigada Hrvatske napala je ustaška sela Rakovicu, Jelov Klanac, Čatrnju, Poljanak i brdo Lisinu. I bataljon imao je zadatak da napadne i likvidira Rakovicu, II bataljon imao je zadatak da prođe ispod puta Lisine, pretrese selo Selište, napadne i likvidira selo Čatrnju i postavi zasjedu na cesti i pored iste pravcem Irinovac—Rakovica. III bataljon imao je da likvidira neprijatelja u selu Poljanku i brdu Lisini i da zaposjedne put koji vodi od Kuselja prema Poljanku držeći i okolne visove. IV bataljon imao je da likvidira neprijatelja u selu Jelovom Klancu.

Akcija nije uspjela po predviđenom planu iz razloga što je neprijatelju došla pomoć iz Bihaća, bataljoni su bili jako premoreni i što napad nije počeo na vrijeme već sa zakašnjenjem.

Gubici na strani neprijatelja u mrtvima i ranjenima nisu poznati, ali su bili dosta veliki. Zarobljeno je 12 neprijateljskih vojnika i nekoliko eivila.

Gubici na našoj strani 7 mrtvih i 28 ranjenih drugova i drugarica. Od tih 28 ranjenih 25 je izvučeno, dok se tri nisu mogla izvući i pali su neprijatelju u ruke.

Zaplijenjeno je 18 pušaka i 600 metaka dok je izgubljeno 1 puškomitraljez i 4 puške.

3. XI. II udarna brigada napala je na ustaše u Ličkom Petrovom Selu, Zeljavi i Baljevcu. Raspored snaga je bio slijedeći: I bataljon imao je da napadne neprijateljsku posadu u Zeljavi i Baljevcu i da uhvati vezu sa krajiškim brigadama koje su napadale na Zavalje. II bataljon imao je da napadne neprijatelja na koti 540 Krnjakov Vrh i na samo Ličko Petrovo Selo sa južne strane. III bataljon napadao je neprijatelja na koti 528 (Čelopek) i na samo Petrovo Selo od Čelopeka prema selu. IV bataljon imao je [da] likvidira posadu u selu Rešetaru i da postavi osiguranje od Drežnika i Vaganca.

Napad je uspio i tekao uglavnom po predviđenom planu. Neprijatelj je mogao biti i prije likvidiran, ali nije bilo odvažnosti kod nekih komandira četa koji nisu znali da iskoriste zabunu koja je u momentima nastajala kod neprijatelja.

Gubici na strani neprijatelja iznose 120 mrtvih, 56 zarobljenih ustaša i domobrana i veliki broj ranjenih. Na našoj strani gubici su 6 mrtvih i 28 ranjenih drugova.

Plijen kod ove operacije bio je: 1 protivkolski top 37 mm sa 108 granata, 2 teška mitraljeza, 4 puškomitraljeza, 70 pušaka, 2 pištolja, 300 mina za teški bacač, oko 10.000 puščanih i mitraljeskih metaka, 2 radio aparata, 1 telefon, 2 dvogleda, 10 samara, 2 bicikla, 12 konja, 2 sedla, 130 ćebadi, 40 šatorskih krila, 4 ranca, oko 50 defanzivnih bombi, oko 120 pari vojničkog odijela i obuće i mnogo ostale ratne spreme.

Pored toga zaplijenjena je velika količina živežnih namirnica koju su ustaše bili opljačkali od mirnog stanovništva, te veći broj razne vrste stoke.

5. XI. od strane jednog bataljona IV ličkog Odreda napadnuto je ustaško selo Sokolovići kod Perušića. Napad je djelomično uspio.

Pohvatano je i pobijeno 12 ustaša i zaplijenjena je veća količina ustaške stoke kao: 16 komada svinja, 120 ovaca, 39 goveda, 7 pari konja i ostale spreme.

Istog dana jedan bataljon IV ličkog odreda napao je ustašku stanicu Lešće. Zapaljena je mjesna pošta i nekoliko ustaških kuća, ali se neprijatelj nije uspio savladati, uslijed neenergičnog napada i paljenja koje je izvršeno ranije nego što je trebalo, pa je teren bio osvijetljen.

Uhvaćen je jedan ustaša i zaplijenjen 1 karabin, 4 bombe, 50 metaka.

Od 3. XI do 14. XI III lički odred izvršio je manje akcije na ustaše, četnike i Talijane na raznim sektorima Like. U tim akcijama ubijeno je 50 Talijana, 9 četnika, i zarobljeno 2 ustaša i nepoznat broj ubijenih.

Od oružja zaplijenjeno je 33 puške sa oko 1000 metaka i nešto bombi. Na našoj strani gubici iznose 4 mrtva i 4 ranjena.

Minirana je pruga između Metka i Ribnika kojom prilikom je dignuto u zrak 1 lokomotiva i dva vagona i kako je gore navedeno ubijeno **je** 50 Talijana i veći broj ranjeno. Isto tako 11. XI. jedna patrola III Ličkog odreda minirala **je** prugu između Metka i Lovinca. Uništeno je 7 vagona i 1 blindirana kola, koji su kasnije zapaljeni. Neprijatelj je imao gubitaka, što se dade zaključiti po tragovima krvi, ali se ne zna koliko je bilo.

Kordun:

Čišćenjem neprijateljskih uporišta u Tušiloviću, Slunju i ostalim mjestima na trokutu Bihać—Slunj—Ličko Petrovo Selo situacija na Kordunu je postala dobra. Oslobođeni teritorij Like, Bosne, Korduna i Banije sada je spojen i nema neprijateljskih klinova između ovih teritorija. Neprijateljska

uporišta sada se nalaze samo u većim mjestima gdje se drže defanzivno. Opšta demoralizacija kod neprijatelja osjeća se u velikoj mjeri, što je kao posljedica naših uspješnih operacija.

Četnička aktivnost osjeća se jedino u Plašćanskoj dolini dok na svim ostalim sektorima ne zapaža se nikakva organizovana njihova djelatnost. Neprijateljska avijacija na Kordunu bila je aktivna oko Veljuna i Perjasice dok na ostalim sektorima poneki avion vršio je izviđanje.

Akcije:

29—30. X. snage IV partizanske brigade postavile su zasjede prema Slunju, Lađevcu i Furjanu. Ova operacija bila je povezana sa napadom na Rakovicu. Pored toga brigada je imala da zauzme i pročisti Bliznicu, Oštarske Stanove, Luketić Selo. Jurišači su izvršili ovaj zadatak i neprijatelja proterali. Neprijatelj se krenuo iz Furjana i Lađevca u pomoć Rakovici u jačini od oko 700 i žestoko napadao. Uspjelo mu je da neke naše dijelove potisne, ali su ih opet naši kontranapadima vraćali natrag, tako da je položaj prelazio iz ruku u ruke po tri puta. Dijelovi brigade koji su bili istureni povlačeni su natrag i to je neprijatelj iskoristio da bi prešao u gonjenje.

U ovim borbama neprijatelj je izgubio oko 50 mrtvih i veći broj ranjenih. Zarobljen je 1 ustaša i 14 civila bandita od kojih je 6 na licu mjesta strijeljano, a 8 pušteno kućama.

Gubici na našoj strani 9 mrtvih i 20 ranjenih.

Zaplijenjena je veća količina stoke i namirnica.

6. XI. noću Kordunaški odred zauzeo je mjesto Vel. Kladušu. Neprijatelju je uspjelo dobrim dijelom da umakne uz veće gubitke.

Zaplijenjen je 1 puškomitraljez i 8 karabina, a pored toga nekoliko vagona žita.

Na našoj strani gubici su jedan ranjen.

6—7. XI. snage I i II udarne brigade napale su Slunj, Lađevac i okolna sela oko Slunja. I brigada uglavnom imala je zadatak da napadne neprijatelja na Velikoj i Maloj Melnici, Podmelnici i Malom Pliešu, pa da po zauzeću ovih tačaka nastavi sa napredovanjem prema samom mjestu zauzimajući bunkere oko samog mjesta gdje se neprijatelj nalazio.

II udarna brigada sa dva bataljona napadala je na Slunj sa druge strane, tj. duž puta Rakovica—Slunj i preko rijeke Slušnice, a jedan bataljon imao da napadne na Lađevac i po likvidaciji istoga da vrši osiguranje prema Cetingradu. Jedan bataljon bio je u rezervi.

Operacije se nisu odvijale onako kako je bilo predviđeno jer su neke jedinice zakasnile, neprijatelj je bio jak, jer se iz svih zauzetih mjesta skoncentrisao u Slunj odakle je davao žestok otpor. Isto ko kiša koja je neprekidno padala, mrak i nepoznavanje terena uslovljavali su vođenje planinskih operacija. Artiljerija se uslijed magle nije mogla upotrebljavati, a isto tako ni bacači mina. Ipak su naši borci nanijeli neprijatelju velike gubitke i istjerali ga iz mnogih bunkera, tako da bi pri povoljnim prilikama napredovanje se moglo produžiti i dalje.

Pored svega ovoga operacija nije uspjela. Jedinice I i II brigade nisu međusobno imale dobru vezu, nije izvršeno po planu predviđeno osiguranje tako da je neprijatelju uspjelo skoncentrisati svoje napade na neke naše izložene dijelove i potisnuti ih sa svojih položaja što je naravno ometalo da se operacija dalje nastavi. Bilo je potrebno da se jedinice povuku da bi se izvršile bolje pripreme i prije samog napada na Slunj trebalo je da se očiste spolja neprijateljska uporišta kao Furjan, Lađevac, Cetingrad i tek po zauzeću ovih mjesta može se sa uspjehom napadati Slunj i oko njega se stezati čvršći obruč.

U ovim" borbama borci su se dobro držali i neki su pokazali pravo junaštvo i vještinu u zauzimanju neprijateljskih bunkera i sistematskom uništavanju neprijatelja.

Gubici neprijatelja u ovim operacijama bili su osjetni i cijene se na 130 mrtvih, dok broj ranjenih nije poznat, ali premašuje broj mrtvih. Uhvaćena su tri neprijateljska kurira koji su prenosili poštu iz Furjana i Lađevca za Slunj.

Gubici su na našoj strani 13 mrtvih i 61 ranjen, među kojima i 5 drugarica.

Od oružja zaplijenjeno je 8 pušaka, 820 metaka i nešto spreme. Izgubljena je jedna puška koja je ostala kod mrtvog druga koji je pao na samom bunkeru i nije se mogao izvući.

Svojom borbenošću istakli su se drugovi iz II udarne brigade i to: Ilija Klašnja, Mirić Dmitar, Rapajić Stevo, Cujić Stevo, Vlaisavljević Mića. Ovi drugovi su bili puškomitralješci i svojom ubitačnom vatrom tukli su neprijatelja i time omogućili izvlačenje naših izloženih dijelova. Oni su ostali na položaju sve dok se nisu svi povukli i tek onda se prebacili na nove položaje. Svi su iz IV bataljona. Isto tako istakli su se svojom hrabrošću drugovi, Milanko Mihojilović, Priča Filip, Rade Dozet i Krtica Marko, Dozet Đukan, Skoknić Nikola, Gavriić Mato, Vlatković Pajo. Ali od svih ovih drugova vidno se pokazao kao neustrašiv drug Štetić Nikola kao nišandžija puškomitraljeza koji je bio bez posluge i sam je uprtio ranac pun municije, ostao sam na položaju sve dok se njegova cijela četa nije izvukla iz neprijateljskih kliješta i tek se po naređenju povukao u sastav čete. Ovaj drug je ovakav u svim akcijama.

Iz I udarne brigade pao je smrću heroja drug Petrilić Jakob vodnik II bataljona, a istakli su se drugovi Dubajić Petar, Dilas Milan, Bolta Bogdan, Drča Mirko, Đurić Miloš i Bjelajac Branko. Kao cjelina u borbi se istaklđ III četa I bataljona „Marko Orešković".

Banija:

Na Baniji se neprijatelj drži u defanzivi. Vrše se neprekidna pojačavanja posada od straha zbog naših napada i uspjeha. Na tom sektoru postoje stalne posade i pokretne bojne koje znadu češće krstariti terenom i kontrolisati i njihove prometne veze, i održavati veze sa stalnim posadama. Inače neprijatelj je na svim sektorima vrlo dobro utvrđen i naoružan i stalno svoja utvrđenja popravljaju i prilagođavaju prilikama.

Akcije:

1. XI. snage V partizanske brigade izvršile su napad na Sunju u zajednici sa snagama VII partizanske brigade. Cilj napada bio je da se razoruža neprijateljska posada u samom mjestu Sunji, željezničkoj stanici i stanici Brđani, a isto tako da se poruši željeznička pruga. Sa ovom akcijom trebalo je olakšati položaje oko Bihaća koji je u to vrijeme napadan.

U ovoj operaciji stanica Sunja nije se mogla razoružati uslijed prisutnosti blindiranog voza na stanici. Isto tako neprijatelj je bio rasut po cijelom mjestu i nije bio na onim mjestima za koje su se imali podaci.

Uspjeh u ovoj operaciji je slijedeći: U samom mjestu zapaljena je oružnička postaja, državno skladište sijena, jedna pilana i ustaški tabor.

Zarobljeno je 12 domobrana, 1 ustaša, 1 željezničar, 6 civila. Gubici neprijatelja u mrtvim i ranjenim nisu poznati, ali ih je bilo.

Gubioi na našoj strani 1 mrtav i 3 lakše ranjena.

Zaplijenjeno je 21 puška, oko 500 metaka i ostale ratne spreme.

3. XI. noću dva bataljona V brigade postavila su zasjedu na voz između Sunje i Brđana i rastavili prugu u cilju da se sačeka voz i uništi. Naleteo je vojni voz „Domobranec" koji je izletio *iz* šina i naši partizani otvorili su vatru na neprijatelja koji se snašao i počeo davati otpor, ali je nakon borbe koja je trajala 75 minuta savladan. Ustašama je djelimično uspjelo da pobjegnu.

Zarobljeno je 51 domobran, 3 ustaše, 3 Njemca, 4 željezničara i 10 pružnih radnika. Gubici u mrtvima i ranjenima kod neprijatelja nisu poznati, ali je bilo dosta gubitaka. Zapaljeno je 8 vagona i uništena je lokomotiva tako da je cijela kompozicija toga voza izbačena iz prometa. Akcija bi bila još bolje uspjela da nije došao blindirani voz koji je ometao da se potpuna pobjeda do kraja iskoristi.

Gubici na našoj strani 2 mrtva i 3 ranjena.

Zaplijenjeno je 27 karabina, 4 pištolja i 4 kola razne spreme.

7. XI. partizanski odred Banije postavio je zasjede na izbjeglice iz Bihaća i Krupe koji su bježali prema Baniji da se spoje sa neprijateljskim garnizonima.

U tim zasjedama zaplijenjeno je 2 teška mitraljeza, jedno postolje za teški mitraljez, postolje za pješadijski top „Pito", 50 granata za pješadijski top, 18 karabina, preko 10.000. metaka i veću količinu razne ratne spreme. Pored toga zarobljeno je nekoliko ustaša, a isto tako i pobijeno. Neprijatelj iz Cazina i Krupe kao i od Bihaća bježao je neorganizovano glavom bez obzira, jer je među njima bila zavladala strašna panika. Pored toga partizanski odred Banije učestvovao je u akcijama sa brigadom gdje su partizani poslužili kao vodiči i dobro su se držali.

7. XI. jedan bataljon V partizanske brigade razbio je jednu ustašku bojnu koja [je] krstarila u Ziliću i Donjoj Pastuši. Hrabri borci I bataljona V brigade u naletu su razbili neprijatelja i nanijeli mu teške gubitke, tako da je neprijatelj počeo naglo da se povlači u paničnom strahu.

Gubici neprijatelja u ovoj borbi 11 mrtvih, 6 zarobljenih i veći broj ranjenih. Naši gubici 2 mrtva i 3 lakše ranjena.

Plijen u ovoj borbi bio je: 1 mitraljez, 7 karabina, 1 šmajser, 1 puškomitraljez, 3 mitraljeska samara, 3 bolnička nosila, nekoliko municiskih kutija sa redenicima, 2.500 mauzer metaka i nešto ostale ratne spreme.

Rekapitulacija:

Od 1 do 15 novembra 1942 godine rezultat akcija:

Mrtvih		Zarobljenih		Ranjenih
Ustaša	323	Ustaša	96	Nema tačnih podataka
Talijana . . .	50	Domobrana . .	63	ali ih je veći broj ne-
Cetnika	9	Njemaca . . .	'3	go mrtvih.

Naši gubici:

Mrtvih 44 i ranjenih 131.

Plijen:

1 protivtenkovski top, 5 mitraljeza, 6 puškomitraljeza, 211 pušaka, 6 pištolja, 26.470 metaka, 300 mina za teški bacač, 158 raznih granata, 54 bombe, i mnogo ostalog ratnog materijala.

Izgubljeno:

1 puškomitraljez, 5 pušaka.

Daljnje operacije su u toku i čim se prime tačni izvještaji poslaće se operativni izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar Komandant

BR. 64

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O STANJU NA TERENU BRIGADE I O PREDSTOJEĆEM NAPADU NA SITNICU I CAĐAVICU

STAB
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
br. si.
Dne 18-XI-1942 god.

ŠTABU I NARODNO OSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA

1 Primili smo oba Vaša naređenja od 16. ov. mj. Naređenje da jedan naš bataljon zaposjedne položaj I bataljona VI krajiške brigade primili smo 16 o.mj. u 21.30 čas.

Naš IV bataljon izvršio je pokret 17 o.mj. u 8 časova u pravcu s. Eminovci.

2 16 o.mj. u podne dobili smo izvještaj od obavj. oficira VII kr. polubrigade da je hrvatska vojska napustila sela VRHPOLJE, PALANKU, TOMINU i KIJEVO. Ove su položaje držale tri satnije, koje su se povukle ka s. Čaplje, i S.fanskom] Mostu. Iz Vrhpolja su dvije satnije ranije otišle u istom pravcu. Sa obavještajcem došao je do nas i jedan domobran koji je prebjegao 14. o. mj. iz s. Tomine, kada su njihove snage trebale da se povuku.

S obzirom na ovo mi smo preduzeli odmah ispitivanje sela Vrhpolja, pri čemu se ustanovilo da nema vojske, ali su na naše pucali naoružani mještani.

Naš IV bataljon je 15. o. mj. zarobio na r. Sanici u Hrustovu dva muslimana, koji su takođe izjavili da se vojska iz Vrhpolja povlači u Čaplje, a da je samo kod mosta (vrhpoljskog preko r. Sane) ostala 7-ma satnija koja štiti prelaz preko mosta. Rekli su da će hrvatska vojska držati s. Čaplje, a da će na položaje Vrhpolja doći četnici.

Prebjegli domobran ovo je isto rekao, takođe da će četnici držati sve gornje položaje koje je napustila hrvatska vojska.

Četnički bataljon Azarićev 16. o. mj. držao je položaje u s. Mrazovu više s. Sokolova, u s. Gornjem Ratkovu i s. Lakićima, svega 200.

Svi gornji podaci poslani su Štabu I prol. divizije, sa kojima smo imali lični kontakt.

17. o. mj. naš III bataljon ispitivao je Vrhpolje, ali uslijed magle nisu mogli ništa ustanoviti.

3 Štab I prol. divizije, sa kojim smo imali sastanak 17 o. mj. dao nam je zadatak, da u opštoj akciji koja se izvodi 18 i 19 o. mj. učestvujemo sa dva bataljona. 19. o. mj. uveče (22 č.) vršiće se napad na SITNICU i ČAĐAVICU. Zadatak naših bataljona je da sa jakim zasjedama na cesti, u visini s. BUNAREVI, spriječimo dolazak pojačanja od pravca B. Luke Sitnici.

Naš III bataljon dobio je zadatak da zauzme s. Vrhpolje, ako za to bude uslova, i potom da ima stalni kontakt sa neprijateljem u cilju spriječavanja njihovog ofanzivnog manevra ka oslobođenoj teritoriji. Ukoliko se Vrhpolje ne bude moglo zauzeti naše snage imaju zadatak [da] neprijatelja uznemiravaju.

Mi ćemo Vas redovno izvještavati o rezultatima akcija i o opštem položaju naših i neprijateljskih snaga.

Zaboravili smo Vam napomenuti da smo obaviješteni da hrvatska vojska napušta gornje položaje u cilju pojačanja njihovih snaga na sektoru prema Cazinu i Bihaću.

4 Naš Stab nema nijednu kartu ovoga kao ni drugih sektora. Karte koje smo imali, predao je raniji naš načelnik štaba drugu Slavku. Karte su nam neophodno potrebne i molimo Vas da nam ih pošaljete što prije, tj. po ovim našim kuririma.

5 Molimo Vas da nas izvijestite kada trebamo doći po robu, ukoliko ste je raspodijelili. Nismo uspjeli da organizujemo krojačku radionu, jer je ekonomski otsjek pri VS mobilisao sve i rekli su nam da šijemo u Vašim krojačnicama, te Vas molimo da nas obavijestite da li ćemo moći dobivenu robu šiti kod Vas.

Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Nikola Kotle

Komandant
na terenu

P.S. Drug komandant sa zamjenikom politkoma su otišli sa I i II bataljonom na akciju sa I proleterskom divizijom.

BR. 65

UPUTSTVO ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABOVIMA BRIGADA I REFERENTU DIVIZIJSKOG SANITETA ZA RAD I IZVRŠENJE PRIPREMA ZA NAPAD NA JAJCE

S T A B
III UDARNE DIVIZIJE
N. OSL. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br. 8/42
18. novembra 1942 god.
u 11 čas.

ŠTABU V, X I XIV N.O.U. BRIGADE
I REFERENTU SANITETA OVE DIVIZIJE

Direktiva za rad:

1) Dobili smo zadatak da u sadejstvu sa I proleterskom NO divizijom zauzmemo grad Jajce. U tom cilju I divizija već je počela pokret pravcem Petrovac—Mrkonjić Grad—Jajce, da izvrši napad sa sjevera, a naša divizija izvršiće napad sa juga.

2) Naša Divizija napašće varoš Jajce i to: lijeva kolona koju čini XIV brigada pravcem: Sipovo—Ljoljići—Brišće—Đusine—Jajce, a iz desne kolone napadače samo dva bataljona i to po jedan iz V i X brigade. Bataljon V brigade pravcem: desnom obalom Vrbasa — Skela do Jajca, a bataljon X brigade pravcem: Vijenac—s. Rijeka—s. Podhum. Zadatak oba bataljona jeste, da ovladaju sa dominantnim platoom Podhum, iznad grada Jajca, i istoga drže ne dozvoljavajući neprijatelju da ga posjedne frontom ka sjeveru, a mogu na slučaj podesne situacije preduzeti i dalji pokret i napad u grad.

Jedan bataljon X brigade postaviće zasjede potpuno prikrivene na položajima i u selima Vulići, Šibenica, Kruščica, te da neprijatelja na slučaj prolaska kroz ta sela tuku. Komanda nad sva tri bataljona desne kolone povjerava se drugovima Gligu Mandiću i komesaru bataljona iz X brigade.

Napadi će početi od strane svih jedinica noću 22/23 ov. mj. u 24 sata. Znaci raspoznavanja i ugovoreni znaci biće oni navedeni u ključu tih znakova, koga imaju jedinice, a pored toga mahanje sa raznim barjačićima oko glave, to da naše jedinice ne tuku se međusobno danju.

Štab divizije za vrijeme ovog napada nalaziće se na Orahovici južno od Jezera, gdje slati sve izvještaje.

Divizisko previjalište nalaziće se u s. Šipovo, gdje ranjenike po potrebi transportovati, a brigadna previjališta regulisaće štabovi brigada.

3) Radi izvršenja navedenog zadatka Divizije će krenuti 19 ov. mj. rano zorom i to:

— lijeva kolona koju čini XIV brigada pravcem: Glamoč—Pribelja—Dragnići-—Šipovo, sa prenoćištem u navedenim mjestima.

— desna kolona i to X brigada pravcem: Glamoč—Šemenovci i Novo Selo—Vagan i Pribeljci, ili Podobzir i V brigada pravcem: Perduhovo Selo preko Dragnića ili Pribelja (mislimo da je mnogo podesnije preko Dragnića) — Janj i Todorići. Prenoćišta biće za obje brigade u navedenim mjestima a u posljednjima predaniće 21 ov. mj. i do podne 22 ov. mj. te prikupiti sve potrebne podatke, pa uveče 22 ov. mj. prebaciti se na najpodesnijim mjestima preko r. Vrbasa.

Odmah po prebacivanju preko r. Vrbasa gore navedena tri bataljona hitaće ka Jajcu za izvršenje navedenih zadataka, a sa preostalim bataljonima izvršiti slijedeće:

— V brigada: hitno će razoružati sva neprijateljska uporišta duž druma: Donji Vakuf—Jajce i postaviti zasjede po dubini južno od Doganovca u pravcu D. Vakufa i puteve i objekte na više mjesta porušiti. Ostatak snaga držati u rezervi oko Bavara, a upućivati jače izviđačke dijelove u pravcu Komara i Jajca.

— X brigada: hitno će razoružati sva neprijateljska uporišta duž druma Turbe—Jajce, postaviti zasjede prema Turbetu, istočno od sela Dubrave, i porušiti objekte na putu na više mjesta. Ostale snage držati takođe strogo pripremne u s. Grdovo radi intervencije gdje se ukaže potreba i upućivati jače izviđačke dijelove prema Komaru i Jajcu.

Obje brigade uhvatiće vezu sa mještanskim jedinicama u Zjametu i u pravcu Pl. Vlašića radi sadejstva i prikupljanja svih potrebnih podataka.

Navedenim jedinicama poslali smo zadatke i naredili, da počev noću 22/23 ov. mj. do 27. ov. mj. ruše objekte i tuku neprijatelja na pravcu Travnik—Sarajevo uz pomoć susjeda sa što jačim snagama, da vrše prepade na D. Vakuf, Komar, Turbe i Travnik, da vas obavijeste o situaciji detaljno u toku 21 ov. mj. ili 22 ov. mj. na Vaganu i u Janju, kao i da s vama održavaju vezu kada se prebacite preko r. Vrbasa.

4 — Za napad na Jajce u opštu rezervu biće jedan bataljon iz V brigade, koji neka nas sačeka u Dragniće, a Štab XIV brigade još danas neka uputi jedno odjeljenje teškog bacača i to komplet sa dosta municije u sastav X brigade, koje će ići u napad na Jajce sa naprijed navedenim bataljonima X brigade.

5 — štab V brigade stupiće u vezu u s. Todorići sa Štabom III kraj. odreda, koji će vjerovatno jedan dobar bataljon priključiti toj Brigadi za dejstvo istočno od r. Vrbasa, a od istoga dati jedan vod vodiča Štabu X brigade.

6 — Po zauzeću grada Jajca, a vjerovatno, iako taj napad ne uspije, mi ćemo produžiti dejstvo istočno od Vrbasa i zauzeti Turbe, Komar, Trav-

nik, Donji Vakuf itd. i to u sadejstvu takođe sa I divizijom. Na slučaj jačeg neprijateljskog napada na toj prostoriji, mi ćemo se naslanjati na I diviziju u Centralnoj Bosni.

7 — Naše dejstvo u Centralnoj Bosni, pored vojničkih uspjeha, treba da ima dalekosežne političke uspjehe u duhu naših uputstava i da izvrši mobilizaciju i popuni naše jedinice sa dobrim borcima, te u tom pogledu stalno razmišljati i raditi.

8 — Poslije borbe kod Jajca treba prebaciti veći broj izviđačkih dijelova na prostoriju istočno od Travnika za dejstvo na komunikacije ka Sarajevu i Zenici i za razoružanje raznih neprijateljskih uporišta. Na prostoriji južno od linije Turbe — Travnik — Zenica dejstvovali bi dijelovi V brigade, a sjeverno od te linije dijelovi X brigade. No, istima davati takve zadatke da veza bude osigurana i da se vraćaju u sastav svoje Brigade po izvršenju zadataka, a najdocnije svaki treći dan. Uopšte štabovi brigada neka rukovode i razviju široku inicijativu u navedene pravce, te da se neprijatelj što više uništi, poruše razna postrojenja na prugama i putevima i onemogući mu opstanak na toj prostoriji. No, ne upuštati se u akcije čiji bi uspjeh bio sumnjiv, već će takve akcije objedinjavati Štab divizije. Treba dobro procijeniti granice i širinu inicijative, te da ne bi bilo štetnih posljedica.

9 — Održavati tijesnu vezu sa Štabom divizije svakodnevno i dostavljati nam iscrpne podatke. Zato uvijek upućivati zajedno patrolu sa konjima ili skiiama. Gdje postoje telefonske veze, odmah se za iste vezati i uspostavljati takvu vezu. Sa potčinjenima i susjedima takođe održavati tijesnu vezu i jedinice imati što više prikupljene i pripremne za brzo dejstvo. Obavještavati nas i o radu susjeda. Radi našeg održavanja veze sa Vrhovnim štabom, Štab V brigade predaće radioaparat bataljonu u rezervi koji će nas sačekati u Dragnićima, pa ćemo ga vratiti Brigadi čim dobijemo drugi, a zato smo preduzeli sve mjere. Lice koje rukuje sa aparatom, neka takođe bude sa istim.

10 — Zahtijevamo od svih rukovodilaca i jedinica da razviju što jaču aktivnost u navedene pravce, te da što više ugrozimo neprijatelja, no, ne [f]raži se odsudnost i teške žrtve u svim akcijama. Ipak zauzeće Jajca je vrlo važno sa vojničkog i političkog gledišta, i tu se moramo svesrdno založiti sa mnogo umješnosti i manevarskog smisla. Time mi ćemo stvoriti jedno dobro uporište za naše zimovanje i bazu za dalje prodiranje u C[e n]tralnu Bosnu. Uopšte trebamo preduzeti inicijativno sve ono zašto ocijenite da je korisno i da će imati vojničkog ili političkog uspjeha.

11 — Povesti mnogo računa o fizičkom i duhovnom stanju jedinica. Svuda na prenoćištima ljudstvo raspoređivati tako, da se može ugodno smjestiti, osušiti, ishraniti i odmoriti. Princip udobnosti da bude na prvom mjestu, pa makar se bataljoni razmještali na široj prostoriji. U tom cilju, kad je god moguće (naročito ovih prvih dana marša), upućivati unaprijed dan ranije ili rano prije svanuća konačare za svaku jedinicu koji da izrade razmještajne liste za jedinice i iste brzo rasporede čim stignu na prenoćišta. Uvijek u stanove ulaze posljednji rukovodioci i to tek kad rasporede posljednjeg borca ili konja i uvjere se da je sve u redu. Ishrana vjerovatno biće redovno terenska po kantonmanima, što će uvijek prema prilikama regulisati štabovi brigada i bataljona. Povesti mnogo računa o dobroj ishrani ljudi, ali biti skromni i uljudni i kontrolisati u tom pogledu da ne bude nezgodnih ispada, jer smo mi politička vojska, što niko ni u najtežim prilikama ne smije zaboraviti. Pored uzimanja od neprijatelja, mi ćemo se morati snabdijevati sa toplom zimskom odjećom i obućom i od naroda, pa u tom pogledu takođe razviti široki politički rad, kao što je to već propisano, da narod sam nudi potrebe, a gdje bude trebalo i kupovati, te ni u kom. slučaju ne dozvoliti da borci stradaju od hladnoće.

12 — Stab divizije nalaziće se do zore 20 ov. mj. u Glamoču, a 20 ov. mj. uveče u s. Dragnići, u 21 i 22 takođe u Dragniće ili Sipovo, a za vrijeme borbe na Orahovici južno od Jezera i dalje za lijevom kolonom, gdje nam dostavljati sve izvještaje. Za dalje na vrijeme ćemo obavještavati štabove brigada.

13 — Štabovi brigada i bataljona hitno će se postarati da što prije nabave što veći broj skija i usposobe što više jedinica za borbu na smučkama, a najmanje jedan vod u bataljonu. O rezultatu ovoga rada izvijestiti nas do 1.XII. o.g. Isto tako nabaviti saonice za bataljone radi prenosa bolesnika i raznih potreba. Takođe postarati se da se dobije što više bijelog odijela i košulja preko odijela, pa makar se vršile razmjene, te da bi borci bili što bolje maskirani.

14 — Skrećemo pažnju svima rukovodiocima da svoje komore ne pretrpavaju sa raznim stvarima i potrebama, već se truditi da borce dobro snabdiju sa najnužnijim potrebama, a sve ostalo da se uredno i hitno evakuiše u unutrašnjost slobodne teritorije, vjerovatno preko Jajca. Komore su često puta za regularne vojske imale katastrofalne značaje, a to može biti naročito za partizanske jedinice, koje nepotpuno koriste komunikacije. O ovome razmišljati i isto strogo kontrolisati.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Rad. Babić

Komandant
Pero Cetković

BR. 66

PISMO ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O NAPADU NA LINIJU SUHAČA—LJUBIJA I O STANJU OKO MRKONJIĆ-GRADA I JAJCA

STAB I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
18.XI-1942 g.
u 19,20 čas.

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE HRVATSKE

1) Primili smo pismo druga Kleuta, kojim od II krajiške traži mine za bacač. Od plena u Bihaću našli smo svega 53 granate, ostalo je po naređenju VŠ podeljeno novoformiranim divizijama. Od II krajiške smo oduzeli oko 30 mina za ostale brigade, koje nisu imale, tako da ni ona posle ove akcije na utvrđenu liniju Suhača — Ljubija, sigurno nema. Trebalo bi da vidite ima li možda granata Glavni štab Hrvatske, posle akcije na Slunj i ostala okolna mesta.

2) Noćas 10-XI u 2 č. izjutra izvršena je akcija — napad na utvrđenu liniju Suhača — Ljubija. Vrlo brzo su likvidirana uporišta Suhača, Miška Glava, Šurkovac. Nemamo još potpune izveštaje, bilo je dosta zarobljenika i bilo je plena u oružju i municiji. Večeras su naše brigade napadale na prostoriju Ljubije, još ne znamo rezultat. Dakle prvi zadatak: linija Suhača — Šurkovac, brzo je rešen.

Delovi naših brigada imaju zadatak da noćas likvidiraju Novsku Planinu i to: II i III bat. VI kraj. brigade, jedan bat. V kraj. brigade, a jedan bat. I kraj. brigade koji se nalazi prema Dobretini ima zadatak da potpomogne tu akciju. Sve ove jedinice imaju zadatak da budno motre situaciju u Novom i ako bi nepr. pokušao bekstvo, da upadnu u Novi.

3) Dobili smo izveštaj od naših jedinica da su neprijateljske posade danas pobegle iz sviju sela od Vrhpolja do Sanskog Mosta. Pored ove naše akcije, čija je prva faza već rešena, u akciji se nalazi i I proleterska divizija na Sitnici i Mrkonjić Gradu, a II divizija oko Jajca, tako da se nepr. oseća ugrožen u mnogo garnizona, a naročito u Sanskom Mostu.

4) Potrebno je da nas najhitnije obavestite o situaciji kod vas, o pokretu vaših brigada posle likvidacije Slunja, Kao i o tome da li su preduzele pokret ka nama koje vaše jedinice, V, VII i još jedna brigada, kako smo se dogovorili, radi koordiniranja naših akcija na Novi, Dvor, Volinju itd. Isto tako hitno su nam potrebni podaci o Novom. Ako imate mogućnosti treba što pre pokidati prugu, porušiti most i vijadukt u Volinji i otseći Novi.

S drugar, pozdravom

S.F. — S.N.!

Načelnik štaba
Branko Poljanac

Komandant
Košta

P.S. Molimo vas da najhitnije upoznate sa sadržinom ovog pisma Glav. štab Hrvatske i da vaše jedinice što pre uputite ka Dvoru i Volinji izveštavajući i nas.

BR. 8?

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O DODJELI POMOĆI NARODU JANJA I PLJEVE

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

19 XI 1942

N A R E D B A

Svojim rešenjem od 18. novembra o.g. Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih Odreda Jugoslavije, odredio je iz svojih vojnih sretstava 2,500.000 kuna kao pomoć stanovništvu sela: Donje Vukovsko, Gornje Vukovsko, Janj, Podgorije, Pljeve itd., koja su popaljena i opljačkana od ustaša, Njemaca, pomoću izdajničkih četnika Draže Mihajlovića, odnosno Drenovića, Radića i drugih.

Ova suma će se raspodijeliti po naročito zato određenoj komisiji i pomoću Narodno-oslobodilačkih Odbora.

Dalje je određeno na raspoloženje Narodno-Oslobodilačkog Odbora Bihaća 500.000 kuna za siromašno stanovništvo grada Bihaća, a 200.000 kuna za Drvar i ostala mjesta u istu svrhu.

Ova naredba ima se odmah izvršiti.

Vrhovni komandant
N.O.V. I P.O.J.

BR. 68

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU NAPADA NA SUHACU I MUSLIMANSKU LJUBIJU

STAB V.K.K. NOP.
UDARNE BRIGADE

ŠTABU I BOS. NOPU KORPUSA

Snage I i II bataljona likvidirale su Suhaču i nadiru prema Islam. Ljubiji. Snage IV bataljona protjerali su neprijatelja sa Hozića u pravcu nadiranja snaga I i II bataljona i progone dalje neprijatelja. Zarobljeno je 109 domobrana, 1 oficir i 1.... engleski... jednog domobrana. 1 ustašu uhvatili i strijeljali. Ostali gubici neprijatelja nepoznati. Od oružja zarobljeno 2 teška mitraljeza, 109 pušaka i nekoliko puškomitraljeza i 3 strojnice i dosta municije puščane i ostale spreme.

Naši gubici za sada poznati u I bataljonu 5—6 ranjenih među njima i 1 komandir.

II bat. 3 mrtva i 4 ranjena
IV bat. 2 ranjena
III bat. nije nam se uopšte do sada javio.

Snage VI brigade izvršile su zadatak. Neprijatelj do sada nije pokušao da nadire. Nastojaćemo da u toku dana i noći likvidiramo N.[ov]sku Planinu.

S.F. — S.N.!

Preko Mazalica
... enjale

Zamj. polkoma
Dušan

šaljite naređenje
11.30

Pol. kom.
Baja

Stab brigade nalaziće se prema Hozićima.

BR. 69

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O NAPADU NA RUDNIK LJUBIJU I O SITUACIJI NA SEKTORU MIŠKA GLAVA-SURKOVAC

STAB II K.N.O.P.U. BRIGADE
18 XI 42

ŠTABU I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Prema dobivenim podacima od jednog zarobljenog dočasnika, na položajima koje smo mi napadali bio je ranije jedan zdrug domobrana, koji se prije dva dana povukao s tim da se rasporedi u Novom i Dvoru.

Sektor Miške Glave i Šurkovca, primila je jedna ustaška bojna, a Suhaču nepoznate srTage iz Novog.

Na Tromeđi jedna ustaška bojna pomješana sa kulturbundovcima, u Ljubiji nepoznate snage kulturbunda i ustaša i neodređen broj tenkova do 5.

Posljednja bojna pomenutog zdruga krenula je iz Ljubije 18.XI u 3 č. ujutro za Prijedor.

III bataljon V. K. B. čiji je zadatak bio presjecanje komunikacije Prijedor — Ljubija, nije ostao pri svome zadatku, premda se nije konsultovao sa štabom ove brigade.

Mi vršimo napad na Ljubiju (rudnik), i ukoliko bi isti uspio, mi ćemo produžiti rad tačno po dobivenoj zapovijesti od štaba korpusa.

Pored ovoga tražićemo od III b.[at]aljona V Brigade koji je sada na Miskoj Glavi, da postupi kako je navedeno u naređenju, kako bi nam omogućio izvršenje našeg zadatka.

Ukoliko ne bi likvidirali Ljubiju, za nas je dosta opasna tačka — Tromeđa i Milojica. Mi smo poslali naše dvije čete da likvidiraju Milojice i dejstvovanje prema Tromeđi, a sutra ćemo poslati još dvije čete.

18 XI po padu mraka, neprijatelj je još bio na Milojici i Tromeđi.

Artiljerija nije imala pogotke, već je tukla naše snage.

Molimo vas da organizujete ljudstvo za rušenje bunkera kojih ima vrlo mnogo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Niko

Komandant
Ratko

BR. 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 18. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU NAPADA JEDINICA BRIGADE NA NEPRIJATELJSKU LINIJU MILOJICA—GRADINA

STAB
II K.N.O.P.U. BRIGADE
18.XI 42

ŠTABU I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Položaj
i

Prema dobivenim izvještajima i prema osmatranju, podnosimo slijedeći izvještaj:

Naš I bataljon sa dvije čete izvršio je prodor preko Milojice i dalje se kreće ka Šurkovcu. Iz Milojice je neprijatelj pobjegao, napustivši bunker i rovove, ali se manja grupica povratila kad su naše čete prošle.

Naš II bataljon probio je neprijateljsku liniju na Gradini. Neprijatelj je pobjegao iz bunkera, a naši su ih zapalili.

Cete toga bataljona nadiru dalje da obuhvatnim napadom likvidiraju Janjoš i Malinića Brdo.
Zarobljeno je nešto municije. —
Naređeno je I bat. da likvidira Milojice. —
Vezu sa našim III bataljonom još nemamo i izvještaj nismo dobili.
Primjećeno je kod crkve na Vinogradini da gori koliba ili bunker.
Ovo je stanje od 6 č. ujutro.
Obavjestite nas o situaciji na svim našim frontovima. —
Drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar 8,30 Komandant
Niko **Ratko**
(M.P.)

• BR. 71

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. KORDUNASKOG NOP ODREDA OD 19. NOVEMBRA 1942. GODINE STABU PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O NAPADU NA VELIKU KLADUSU

ŠTAB
I ODREDA I OPERATIVNE ZONE
HRVATSKE

Broj 53 dana 19/XI-1942

Operativni izvještaj

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

Podnosi se operativni izvještaj u vremenu od 6.XI do 16.XI. t.g.

I. Neprijatelj u toku ovoga vremena bio je u defanzivi, s tim što je na dan 12 ov. mj. lupao iz Topuskog oko 10 sati u jutro, preko Vorkapić sela, Velike Vranovine u pravcu Katinovca i Kamenskog mosta. U Katinovcu nalazila se je jedna četa V Partizanske Brigade i na njih otvorila vatru. U borbi uspjelo je neprijatelju popaliti 2 kuće i nekoliko plasnica sijena.

Neprijateljska avijacija u toku ovoga vremena bila je potpunoma neaktivna na oslobođenom teritoriju.

Akcije 1 bataljona:

1 bataljon noću između 6 i 7 u 23 sata napao je u sastavu 2 bataljona mjesto Veliku Kladušu sa zapadne strane. U toku same borbe neprijateljskim snagama uspjelo se povući u pravcu Vrnograča prema Topuskom. Prilikom borbe na našoj strani žrtava nije bilo, dok je na strani neprijatelja bio mrtav jedan domobran i jedna žena koja je zajedno bježala sa ustašama u pravcu Vrnograča.

U ovoj akciji zaplijenjene su velike količine živežnih namirnica kao i druge razne robe. I sam bataljon dobio je oko 20 karabina, 300 metaka, 5 pari cipela, 4 para odijela. Od 7 do 12.XI ovaj bataljon izvozio je živežne namirnice iz Velike Kladuše i davao osiguranja prema neprijateljskim garnizonima.

12. ov. mj. jedan vod 1 čete 1 bataljona otišao je do Vrnograča gdje je zaplijenio 1 dezinfektor, 4 ćebeta, 6 slamarica, i predala su se 2 domobrana, jedan bolničar sa 3 karabina, 300 komada metaka, isti su domobrani ostali u partizanskim redovima.

15 ov. mj. 3 četa 1 bataljona zarobila je '2 domobrana sa 2 karabina i 150 metaka. Istoga dana zarobljen je 1 domobran na Debeloj Kosi, a jedan se sam ubio sa bombom.

Od 15 do danas raspored 1 bataljona je slijedeći:

Jedna patrola od 1 čete nalazi se [na] pravcu Topusko i Cemernice radi kontrolisanja terena. 20 karabina sa 20 drugova nalazi se u Velikoj Kladuši, dok se ostatak čete nalazi u potocima Zalčeve Kose i Gornja Batnoga. 2 i 3 četa nalazi se u svojim bazama s tim što su isturile svoje patrole prema Skakavcu, Tušiloviću, Bučici, Lasinji i Kovačevcu.

Akcije 2 bataljona:

2 bataljon noću između 6 i 7 u 23 sata napao je u sastavu 1 bataljona mjesto Veliku Kladušu s južne i istočne strane. U toku same borbe neprijateljskim snagama uspjelo se povući u pravcu Vrnograča prema Topuskom. Prilikom borbe na našoj strani žrtava nije bilo, dok je na strani neprijatelja nepoznato.

U ovoj akciji zaplijenjene su velike količine živežnih namirnica kao i druge razne robe. Ovaj bataljon dobio je 1 p. mitraljez sa 300 metaka, dok je utrošio oko 250 metaka. Drugog plijena nije bilo. Od 7.XI. bio na položaju prema neprijateljskim bazama, Topuskom, i Cetingradu.

U vremenu od 9 do 17. ov. mj. ovaj bataljon je učestvovao u operacijama na Cetingrad. Zadatak bataljona bio je da dade osiguranje prema Batnogi, a ujedno služio je kao osiguranje prema Slunju, te da spriječava povlačenje neprijatelja iz Cetingrada prema Slunju.

9 ov. mj. 2 bataljon zauzeo je položaj na Begovu Brdu, Crkvištu, u Rakovici, i niz Polojski Varoš do ceste Cetin Grad, Slunj. Uzoru 10 bataljon je dobio naređenje za povlačenje, pošto akcija nije uslijedila sa strane VIII i IV Brigade na samo mjesto Cetin Grad. Istoga dana poslije podne zauzeo je bataljon isti položaj sa istim zadatkom kada je počeo napad na Cetin Grad, te se neprijatelj povukao noću između 11 i 12 iz Cetin Grada i Batnoge [u] pravcu Slunja. Uslijed velike pomrčine nije se moglo ustanoviti je li neprijatelj imao gubitaka, dok je na našoj strani bio ranjen zamjenik komandira 2 čete istog bataljona drug Maslić Slavko. Oko 23 časa bataljon je uputio jače patrole da ispitaju stanje neprijatelja u Batnogi. Patrole bez ikakove smetnje ušle su u samo selo i vršile pretres. U gornjem selu bile su napadnute od neprijatelja koji se nalazio na Vinogradilištu. 11.XI. neprijatelj je sasma napustio mjesto Batnogu.-A u Batnogi se zadržao do 12.XI. do 15 časova naš bataljon.

U ovoj akciji bataljon je utrošio 450 puščanih metaka, a od plijena nije uhvatio ništa. 1.XI. u 15 časova bataljon je dobio naređenje da se krene u streljačkom stroju u pravcu sela Ponora, Gornje Gline, Cvitovića i Nikšića te da izbije na Koranu. Bataljon je bio prethodnica VIII Brigadi koja se kretala u pravcu Korane.

Oko 15 časova bataljon je u razvijenom streljačkom stroju krenuo u pravcu Ponora gdje ga je neprijatelj dočekao jakom puščanom vatrom. Poslije kraćeg otpora neprijatelj se naglo povukao u pravcu Gline. Kod izbijanja bataljona na visove iznad Gornje Gline zatekla nas je noć i bataljon je dobio naređenje da se povuče u Batnogu. U ovoj borbi gubitaka na našoj strani nije bilo, dok je na strani neprijatelja bilo 3 mrtva. Zarobljeno je 1 karabin, 300 metaka a utrošeno 150.

15.XI. bataljon je dobio naređenje da sa jednom četom tj. 1 održava kontakt sa neprijateljem, da zauzme položaj i Veliki Lisac, [Blagajski], Pavlovac, Šušnjara i Debela Glava sa zadatkom: da prilikom napada Brigada na Slunj uznemirava neprijatelja sa tih strana, te da u slučaju bjekstva tim pravcem tuče neprijatelja. Uveče na osnovu primljenog naređenja povučene su čete sa gornjih položaja na večeru i odmor a na položajima da ostanu samo patrole. Oko 21 čas patrole su izvijestile da je neprijatelj napustio Slunj 1 da se povlači u pravcu Veljuna. Prekinut je odmor i bataljon sa 2 i 3 četom krenuo je [u] pravcu za neprijateljem. U selu Točak sustignuto je začelje neprijateljske kolone u kojoj je bilo mnogo žena i djece. Čete [su] obasule vatru na neprijatelja, našto se je neprijatelj rasturio na sve strane. Da bi se što više neprijateljskih vojnika pohvatalo i uništilo organizirane su potjere za neprijateljem na terenu općine Skrad — Veljun i Perjasica, gonili smo hvatali i uništavali neprijatelja u toku noći 15 i 16 kao i cijeli dan 16.XI.

Prilikom ovih borbi na našoj strani bio je jedan mrtav vodnk 1 voda 2 čete drug Ljuban Dragojević. Na strani neprijatelja bilo je 30 mrtvih i 16 zarobljenih ustaša, kao i 22 domobrana. U ovoj akciji utrošeno je oko 200 metaka a zaplijenjeno 32 karabina, 1 p. mitraljez i 1000 metaka, odijela, cokula i nešto ćebadi.

Ova akcija nije izvedena po planu već sopstvenom inicijativom starješina.

U operacijama opažalo se slabo održavanje veze, nedovoljno držanje jedinica pod komandom sa strane desetara i vodnika i u jačim borbama prosto se desetari i vodnici gube, manjka im smjelost, prisebnost i energija.

Pokvarenog i izgubljenog oružja u ovim borbama nije bilo. Poginuli vodnik drug Ljuban Dragojević sahranjen je na groblju Veljun.

Drugova koji su se naročito istakli u ovim borbama za pohvalu nije bilo.

U svim ovim operacijama sa političkom sviješću i disciplinom pokazala se 2 četa 1 bataljona sa svojim komandnim kadrom, uslijed čega su i pohvaljeni.

Akcije 3 **bataljona:**

3 bataljon do 9. XI. sa svojim četama bio je u svojim bazama radi kontrolisanja terena.

9. XI. 1942 prva četa nalazila se je u Rakovici da pravi red u samome mjestu i organizirala [je prikupljanje] ljudske i stočne hrane.

10. XI. Krenula se iz Rakovice u Licas gdje je logorovala do 14 ov. mj.

Na dan 14. XI. oko 2 sata poslije podne naišla je jedna grupa četnika u jačini oko 60 sa 2 talijanska oficira na naš oslobođeni teritorij, u selo Medakovići. 30 drugova 1 čete pošli su u dva pravca nasuprot neprijatelju, jedno odjeljenje od 18 drugova zaobišlo je neprijatelja i postavilo zasjedu pozadi neprijateljskih leđa na 500 metara, dok je 2 odjeljenje u jačini od 12 drugova krenulo u pravcu neprijatelja i na otstojanju oko 400 metara otvorilo je odjeljenje jaku vatru na neprijatelja. Tako da se neprijatelj morao povlačiti natrag u pravcu našeg odjeljenja koje je bilo pozadi njega u zasjedi. Na otstojanju oko 100 metara odjeljenje iz zasjede otvorilo jaku pu-

ščanu vatru, izvršilo juriš i u jurišu ubit je jedan četnik, jedan zarobljenj nekoliko ranjeno. Neprijatelj se povukao u paničnom bijegu u pravcu Plaškoga.

Na našoj strani nije bilo gubitaka a utrošeno je 340 metaka.

U akciji je dobijeno 2 karabina francuska sa 100 metaka i 8 talijanskih bombi.

2 četa u vremenu do 9. XI. bila je u svojoj bazi odakle je prebačena 9. XI. u Tržič i Rakovicu, iz iste čete izdvojen je jedan vod i dodijeljen I Udarnoj brigadi kao vodič za Slunj, a jedan vod dodijeljen je 2 Brigadi isto kao vodič za akciju na Slunj. Učestvovali su u borbi u Furjanu, Lađevcu i Slunju.

U ovim akcijama utrošeno je 100 metaka, a dobijeno 300 metaka i 4 karabina mauzer. Žrtava na našoj strani nije bilo. A kod neprijatelja nepoznato.

3 četa do 9. XI. bila je na svom položaju Rakovica, Furjan. 9: XI. prebačena je u Tržič u bazu 2 čete. Isturala jake patrole u pravcu neprijateljskih posada, akcije nije vršila, već kontrolisala samo svoj teren.

»

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. Politkomesara
M. Daković

Komandant
Mih. Blažević

BR. 72

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 19. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O NEUSPJELOM NAPADU NA LJUBIJU[1]

STAB II K.N.O.P.U. BRIGADE
10,15 Č.

ŠTABU I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

položaj

i

Noćašnji napad na Rudnik Ljubiju nije uspio tj. bio je spriječen dolaskom pojačanja koje je neprijatelj dobio u toku privlačenja naših jedinica za napad. Neprijatelj je dobio pojačanje u dvije kolone, tj. cestom od Prijedora i od Carakova. U obadvije kolone bilo je Nijemaca.

Naše čete koje su bile u zaštiti morale su se povući pod pritiskom neprijatelja.

Naš sadašnji raspored jeste prema Ljubiji i Rudniku Ljubiji pet četa, a četiri čete su upućene prema Tromeđi s tim da je likvidiraju. Od onih četa koje su otišle prema Tromeđi nismo dobili izvještaj. —

[1] Original izvještaja, pisan rukom, nalazi se u Arhivi CK SKJ, pod br. 2735.

Prema pričanju jednog civila koji je iz Prijedora došao s vojskom, u Ljubiju je stiglo još 400 vojnika — zdrugovaca prugom do Jasike, a poslije pješke. Ovo se odnosi na onu kolonu koja je došla cestom kao što smo gore naveli.

Odgovor od III b. V brigade još nismo primili.

Mi ćemo noćas preduzeti rušenje pruge. VI brigada[2] raspolaže minerima i pionirskim odjeljenjem, pa bi bilo potrebno da dođu da miniraju put Prijedor—Ljubija.

Mi ćemo preduzeti ispitivanje Ljubije, a bez onog pojačanja koje je u toku noći stiglo u Ljubiji je bilo 80 kulturbundovaca, 60 domobrana i nešto ustaša. Također su bila i 3 tenka.

Ako možete pošaljite nam benzin-flaše i bacač plamena.

Pruga je kod Jasike već potrgana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar	19-XI-1942	Komandant
Niko[3]	(M.P.)	**Ratko**[4]

P.S. Molimo da nas se obavijesti o situaciji kod Bos. Novog i Suhači.

BR. 7-3

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 19. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU KORPUSA O STANJU U LJUBIJI I OKOLINI[1]

NAČELNIK ŠTABA
I BOS. N.O.U. KORPUSA

ŠTABU I BOS. N.O.U. KORPUSA

1) Stab II K. brigade podneo je izveštaj u 10.30 čas, koji smo primili Oko 16 čas. Izveštavada su u Ljubiju stigla pojačanja od Prijedora prugom i preko Carakova. Preko Čarakova došlo oko 400 zdrugovaca, prugom ne navodi koliko. Cete u zaštiti prema Prijedoru su se povukle i nepr. ušao u Ljubiju Islam.[2] i Rudnik. Naši su iznad Ljubije Rudnik i Islam.

Ima nešto i Nemaca iz Prijedora.

2) Drug Baja[3] izveštava da su očišćeni Dolovljani prema Ekićima. Zarobljeno desetak domobrana, jedan pukovnik i jedan natporučnik.

[2] 6. krajiška NOU brigada.
[3] Niko Jurinčić.
[4] Ratko Martinović.
[1] Original je pisan rukom.
[2] Muslimanska Ljubija.
[3] Dimitrije Bajalica.

3) Pošto je II brigada imala slabu vezu sa svojim bataljonom i susednim jedinicama, naređeno joj je da se dobro poveže i da napadne Ljubiju Islam, i Rudnik, da se ruši put i pruga Prijedor—Ljubija sistematski i da se odande) dobro zaštiti.

Pre dolaska pojačanja u Ljubiji je bilo 80 Nemaca, 90 domobrana, nešto ustaša. Da su naši bili bolje povezani i brži, mogli su Ljubiju uzeti.

S drug. pozdr.

S.F. — S.N.!

19-XI-1942 Nač. štaba
u 19,30 čas. **Branko**[4]

P.S. Od V kraj. nemamo nikakvih izveštaja.

III Gorski zdrug koji je bio na liniji Ljubija—Suhača otišao je u Dvor, po izjavi jednog zarobljenog dočasnika. Ovamo su dovedene druge snage.

Na sektoru Prijedor—Banja Luka takođe su jedinice zamenjene drugim manjim.

U Dvoru su (se) koncentrisali — po izjavi dočasnika, radi ofanzive ka Bihaću. Baja je opet čuo da je u Dvor došla „Crnogorska pukovnija".

Traženo je da se sve ovo proveri.

Vrlo važna arhiva je nađena — znaju naše najveće detalje — trebalo bi je detaljno proučiti. Nađena je u Suhači i šaljemo je u Stab korpusa. Izgleda da svakih 7 dana izdaju obaveštajne podatke o nama.

Izgleda da su okolinu Banje Luke dobro ogolili.

BR. 74

PROMJENA IMENA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DVJ

U vezi sa stvaranjem Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije menja se naziv Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske u naziv: Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

KOMANDANT NOV I POJ
TITO

20 **XI** 1942 god.

[4] Branko Poljanac.

BR. 75

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. NO BRIGADE OD 20. NOVEMBRA 1942. GODINE GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O BORBAMA SA NIJEMCIMA I USTAŠAMA KOD RADLC-BRDA, KAMENOG MOSTA F KATINOVCA

STAB V PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
20 novembra 1942.

Izvještaj o izvršenim operacijama

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

12 ov. mj. postavio je III bataljon zasjedu neprijatelju koji bi kretao iz Novoga uz Unu u cilju pljačke ili u cilju ometanja izvođenja operacija na sektoru uz Unu. Zasjeda je postavljena na Radić Brdu i D. Dobretinu.

U jutro oko 9 sati krenula je Njemačka vojska iz Novoga preko Javornika prema Dobretinu i sukobila se sa našim snagama. Odmah dok su se sukobili prvi neprijateljski dijelovi sa našima naneseno je neprijatelju nešto gubitaka i odmah zatim počeo je neprijatelj tući jakom artiljerijskom vatrom i vatrom iz bacača položaje na kojima su se nalazile naše jedinice. Pored svega toga partizani su se držali hrabro, ali uslijed jake neprijateljske vatre morao se položaj napustiti. Njemci su izbili na položaje Radić Brdo i D. Dobretin i tu zapalili jednu kuću i dva sjenika. Naš bataljon povukao se u Gornji Dobretin. Kad su Njemci zauzeli Radić Brdo i rovove u kojima su ranije bili nisu kretali dalje naprijed, nego su ostali na tim položajima.

2. U ovoj akciji nije zadobiveno nikakvog materijala.

3. Gubici neprijatelja: Neprijatelj je imao nepoznat broj mrtvih i ranjenih.

4. Sopstveni gubici: Mi smo imali pet ranjenih i to: Malobabić Rade (komandir III čete), Dejanović Dušan (vodnik), Peurača Cedo, Modrinić Dušan i Srdić Mihailo (partizan).

5. Naknadno nije umro niko.

6. Smrću heroja nije pao niko.

7. Kritički osvrt na akciju: Operacija nije uspjela radi toga što je neprijatelj nadirao sa jačim snagama, a pored toga potpomagan jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom, iako je to bio prvi sukob partizana ove Brigade sa Njemcima, partizani su se držali prilično hrabro.

8. Utrošeno je 255 mauzer — metaka i 230 talijanskih.

Prema naređenju Operativnog štaba krenuo je naš II bataljon prema Kamenskom Mostu da zatvori taj pravac i da spriječi bježanje neprijatelja iz Bosne prema Topuskom, a isto tako spriječi nadiranje neprijatelja iz Topuskoga cestom prema Kladuši.

Bataljon je zaposjeo položaje s obje strane rijeke Gline i to s jednom četom Katinovac, s drugom Bastino Brdo i s trećom Mustafino Brdo.

12 ov. mj. u 7 sati ujutro krenuo je neprijatelj iz Topuskoga cestom prema Kamen. Mostu u jačini od jedne bojne ustaša i oko 300 naoružanih civila.

Neprijatelj je kretao u tri kolone i to dve kolone s desne obale Gline i jedna kolona s lijeve obale Gline.

Kad je neprijatelj podišao do položaja na kome su se nalazile naše jedinice otvorena je na njega paljba. Iako brojčano jači neprijatlj se morao povući prema Topuskom. Naše jedinice prešle su u protivnapad i dotjerale ga u samo Topusko.

2. Plijen: Zaplijenjena su tri karabina sa 1200 metaka i tri ustaške uniforme.

3. Gubici neprijatelja: Broj mrtvih i ranjenih nije se mogao ustanoviti jer ih je neprijatelj odvukao sobom.

Sopstveni gubici: Poginuo je komandir II čete drug Joso Hajdin.

5. Naknadno nije umro niko.

6. Palih smrću heroja nije bilo.

7. Kritički osvrt na akciju: Druga četa koja se nalazila u Katinovcu dozvolila je da je neprijatelj iznenadi i nije mogla zauzeti položaje koji su joj bili određeni, nego je morala zauzimati novi položaj.

8. Utrošeno je 2218 metaka.

Na istim položajima ostao je drugi bataljon i dalje.

14. ov. mj. neprijatelj koji je bježao iz Slunja naišao je na II bataljon. Bataljon je stupio u borbu s neprijateljem i raspršio ga. Raspršeni neprijatelj pobjegao je dijelom prema Topuskom, a dijelom natrag u Bosnu.

2. Ratni plijen: Zaplijenjena su 4 karabina, 350 metaka i 7 kompletnih odijela.

3. Gubici neprijatelja: Neprijatelj je imao 9 mrtvih i dva zarobljena.

4. Sopstveni gubici: Mi smo imali jednog lakše ranjenog.

5. Naknadno nije umro niko.

6. Palih smrću heroja nije bilo.

7. Kritički osvrt na akciju: Akcija nije uspjela, radi toga što se četa koja se nalazila u Katinovcu nije spustila bliže rijeci Glini i što na taj način nije onemogućila bjeg raspršenog neprijatelja.

8. Utrošeno je 600 metaka.

Prema naređenju GŠH naša Brigada dobila je zadatak da zatvori pravac prema Topuskom i da spriječi bježanje pojedinaca sa oslobođenog teritorija.

Brigada je zauzela slijedeći položaj: II bataljon Vorkapić selo i Katinovac, I bataljon Bastino Brdo, Debelo Brdo i Rajšić Kosu i III bataljon Mustafino Brdo i kotu 263.

17. ov. mj. krenuo je neprijatelj iz Topuskog i naišao na naš III bataljon. III bataljon je uspio protjerati neprijatelja natrag. Isto tako krenuo je neprijatelj i drugi dan istim pravcem, ali je odbačen natrag u Topusko.

Za vrijeme ove zasjede mi nismo imali nikakvih gubitaka, a ni plijena.

Neprijatelj je imao nepoznat broj mrtvih i ranjenih. Utrošeno je 700 metaka. Jedinice naše Brigade drže i dalje iste položaje i zatvaraju određeni im pravac.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Rade

Komandant r
M. Šumonja

BR. 76

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 21. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O ODGAĐANJU NAPÄDA NA LJUBIJU I O NADIRANJU NEPRIJATELJA PREMA SUHACl

STAB V Kr.K.N.O.U. BRIGADE

21 XI 1942 u 9 sati

ŠTABU I BOSANSKOG N.O. KORPUSA

Položaj

Primili smo vašu poštu i materijal.

Prema našem naređenju od 15 o. m. i prema ponovljenom naređenju od' 19, mi smo skupa sa II brigadom stvorili plan napada i odredili ga 20 u 22 časa. Ali prema izvještaju Štaba III bataljona naše Brigade, neprijatelj je prodro od Ljeskara na Volar i od Bišćana, gdje imaju jak garnizon (sastav bojna Nijemaca i 3 bojne domobrana). Sa tim snagama neprijatelj je potisnuo snage našeg III bataljona, koje su se nalazile u Jugovcima, a desno krilo spustilo se na stanicu Ljeskare i zapalilo je. U isto vrijeme naišao je voz sa Nijemcima koga je dočekala jedna četa III bataljona i tukla sa svim automatskim oruđima. Nijemci, po iskrcavanju iz voza, zaobišli su na desno krilo našeg bataljona, a na naše lijevo krilo i centar uputili 3 bataljona domobrana, te poslije borbe od nekoliko sati naš III bataljon bio je prisiljen da se povuče na Šurkovac. Istovremeno je stigao i naš II bataljon, ali nije mogao stupiti u dejstvo, jer je III bataljon već napustio svoje položaje. U toj borbi III bataljon imao je 1 mrtvog i 3 ranjena, dok je neprijatelj pretrpio teške gubitke. Po mišljenju Štaba tog bataljona oko 50 izbačenih iz stroja. Pošto su se predveče povukla ta dva bataljona, a i neprijatelj je dobio veliko pojačanje, to smo tražili od Štaba II brigade da se napad odgodi i da se izvrši iste noći, kad se mi priberemo, našto su oni odgovorili da bi to bio neorganizovan napad i da bi se kasno otpočelo te su tražili da se napad odgodi. Preko naših patrola smo ustanovili kretanje tenkova u töku noći od Prijedora ka Ljubiji. Izviješteni smo od druga Cočeta, koji se nalazi sa Prvim bataljonom, da neprijatelj nadire prema Suhači, mi smo uputili II bataljon prema Miskoj Glavi da se spusti i zaposjedne položaj ispred neprijatelja i da mu spriječi prolaz za Ljubiju. Naš raspored sada je slijedeći: I bataljon na liniji Pivnica—Suhača—Blagaj Japra, na desnoj obali rijeke Japre. II bataljon od Pivnica prema Kršljama s lijeve obale Japre. III bataljon i IV na liniji Šurkovac—Lipovac. U toku 19 i 20 pored gubitaka koje je imao III bataljon i IV bataljon je imao — 2 lakše ranjena, dok je I imao 4 ranjena, među kojima i zamjenik komandanta bataljona Pilipović Dragan. Ovog časa dobijamo izvještaj da neprijatelj nadire od Islam. Ljubije preko Ljeskara i naši bataljoni traže povlačenje. Svakako da neprijatelj nije malobrojan dok oni to traže. Mi smo naredili da prihvate borbu sistemom dubinskih zasjeda. O rezultatu ćemo izvijestiti. Mi smo mišljenja da se sada sa ovo snaga što imamo ne može izvršiti uspješan napad na Ljubiju, jer neprijatelj ima garnizon u Bišćanima, Kalajevu, Kurevu, Ljubiji

jednoj i drugoj. Kako vidite po svemu ne bi bilo moguće izolovati Rudnik Ljubiju i kao takvog ga napadati.

Očekujemo vaše naređenje povodom novonastale situacije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Žarko

Komandant
Miloš

Zamj. polkoma
Dušan

BR. 77

IZVJEŠTAJ ŠTABOVA 2. I 5. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O NEPRIJATELJEVIM SNAGAMA U LJUBIJI

Drugarskom

ŠTABU I B.N.O.U. KORPUSA

Izvještavamo drugarski Štab da smo održali zajedničku konferenciju štabova II i V K.N.O.U. brigade, na kojoj smo donijeli slijedeće zaključke.

Prodorom našim ka Ljubiji i Ljeskarama raspored naših snaga bio je u vidu klina vrlo povoljan za nas da smo uspjeli da likvidiramo Ljubiju. Pošto nismo uspjeli da likvidiramo Ljubiju, ovakav naš raspored izlagao je naše snage opasnosti opkoljavanja i uništavanja, što je neprijatelj i pokušao s prodorom jačih snaga od Prijedora preko Volara dejstvujući ka Ljeskarama i Šurkovcu. Tako da je jakim pritiskom i ovim manevrom primorao prvo snage V K. br. a poslije i snage II K. brigade na otstupanje i zauzimanje fronta. Za vrijeme ovog manevra neprijatelj je takođe vršio jak pritisak iz Is. Ljubije i Rudnika Lj.[ubije].

Na liniji Pivnica—Vinogradina—Milojica—Tromeđa neprijatelj gubi mogućnost manevra i imamo mogućnost lakše odbrane.

Prema svemu ovome naše jedinice drže slijedeće položaje:

II Kr. br. Tromeđa—Milojica—Janoš.

V Kr. br. I i II bataljon prema Suhači i Bd. Japri.

III u rezervi prema Paniću.

IV na Vinogradini.

Podaci o neprijatelju:

Is. Ljubija, Ljubija Rudnik do Tromeđe dvije, do dvije i pol. bojne pomiješanog neprijatelja.

Sa pravca Prijedora—Volar po izjavi civila 1.300, a po izjavi Štaba III bat.faljona] V brig.[ade] jedna pukovnija.

Upravo kada pišemo ovaj izvještaj dobili smo vaše naređenje za likvidaciju Ljubije. Prema gore navedenom rasporedu naših snaga i broju neprijateljskih vojnika koji stoje prema nama mi smatramo da bi naš napad na Ljubiju bio bezuspješan i riskantan.

Pukovnija o kojoj je riječ [sastavljena] je [od] 3 bojne zdrugovaca, i jedne bojne čistih Nijemaca. —

Iz ovoga izvještaja vidite stvarnu situaciju na ovome sektoru i molimo da nam date konkretna uputstva šta da radimo.

Vašu poštu smo primili preko VI brig, u 13.45 č. 21-XI-42 g.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21-XI-1942 u 14 č.

Za II K. br.
Komandant
Ratko

Pol. komesar
Niko

•

Za V K. br.
Komandant
Miloš

Pol. komesar
Žarko

BR. 78

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 22. NOVEMBRA 1942. GOD. ZA NAPAD NA JAJCE[1]

STAB
III N.O.U. DIVIZIJE
Br. 11/42
22 novembra 1942 g.
24 časa

VRLO HITNO

ŠTABU V, X I XIV BRIGADE I ŠTABU III KR. ODR.(EDA)

1 — Danas smo se sastali sa Štabom I prol. divizije u Mrkonjić Gradu, pa smo se detaljno dogovorili, za potpuno koordiniranje dejstva pri zauzeću Jajca, kao i ubrzali taj napad iz mnogo razloga.

2 — Napad na neprijatelja u Jajcu izvršićemo noću 24 novembra na 25 novembra. Početak napada u 20 časova.

Napad se ima izvršiti tačno, kako je izloženo u našoj ranijoj direktivi i to: dvije brigade I divizije, sa sjeverozapada opštim pravcem: Gola Planina—Jajce, naša XIV brigada opštim pravcem: Brišće—Ćusine—Jajce, bataljon V brigade pravcem: Bukovica—Skela, bataljon X brigade pravcem: Biokovina—Podhum i još jedan bataljon X brigade da postavi zasjede u selima: Kruščica, Bučići, Lendići i Doribaba, bataljon X brigade neće se nikako po-

[1] Original izvještaja nalazi se u Arhivi CK SKJ pod br. 3058.

javljivati u selu Podhum, već po padu Skele dijelom će se povući na istok kroz šumu i postaviti zasjede iznad Gornjih Bulića i u Sibenici, a bataljon V brigade zauzeće pošumljenu kotu istočno od Skele i uhvatiti čvrstu vezu u šumi sa Hercegovcima. Ponavljamo, da se naše jedinice ne smiju pojavljivati izvan šume i biti viđene od Jajca, jer neprijatelju treba ostaviti prividni otpor (debuše) pravcem: Jajce—Šibenica—Bučići itd., gdje će ih dočekati naše zasjede i tući.

II bataljon V brigade odmarševaće u sastav svoje Brigade u toku 23 i 24 ov. mjes. pravcem: Sokolac—most kod Šipova—Natpolje—Vijenac. Interesovati se za podesno prenoćište na navedenom pravcu, pošto su skoro sva sela popaljena, ako u toku 23 ov. mjes. ne mogne stići u Vijenac. U divizijsku rezervu doći će jedan bataljon III kraj. odreda.

3 — Pošto je nadošla rijeka Vrbas i vjerovatno biće teškoća za savlađivanje iste i neprijateljskih otpora preko r. Vrbasa, to će V i X brigada forsirati prijelaze preko pomenute rijeke 23 ov. mjes. uveče i uništiti neprijateljska uporišta duž pomenute rijeke i dalje na istok od rijeke i.to: V brigada od Vijenca na sjever do Kamenice zaključno, i ove dvije tačke, a X brigada od Vijenca do Babina Sela, dakle zaključno Babino Selo. Pošto će neprijateljski otpor negdje biti možda jači, truditi se da se isti savlada, ali na kuće ne jurišati, pa ćemo ih savlađivati docnije iako u tome ima izvjesnih nezgoda. Po izvršenju ovih zadataka V brigada postaviće zasjede i porušiti objekte po dubini u pravcu D. Vakufa i u pravcu Jajca i držati jaku rezervu za intervenciju, a X brigada takođe će postaviti zasjede na pravcu Travnika i na pravcu Jajca i držati jaku rezervu za intervenciju. I na ovome putu stvoriti veće prepreke dobro tučene. Hitati, da se što prije presiječe put Travnik—Jajce. Dakle, zatvaranje pravca i likvidaciju svih uporišta izvršiti tačno po ranijoj direktivi, s tim, što taj zadatak počinje 24 časa prije od početka napada na Jajce.

Odmah po izlasku na puteve prekinuti tel.(efonsko) telegr.(afske) veze.

4 — U saglasnosti sa Štabom I divizije za ovu akciju utvrđeni su slijedeći znaci:

a) Po zauzeću važnih tačaka na pravcu napada (daje Štab XIV brigade): jednu bijelu i jednu crvenu raketlu.

b) Na slučaj potrebe da artiljerija prekine momentalno vatru (daju štabovi bataljona): jedna bijela i dvije crvene raketle.

c) Na slučaj da neka brigada ne može izvršiti dobijeni zadatak (daje štab brigade): tri crvene raketle.

d) Na slučaj da se borba prekida i vrši povlačenja (daje naređenje Štab divizije sa znakom): tri bijele raketle.

Znakovi raspoznavanja i ugovoreni znakovi važe po ključu, a mahanje sa barjačićima radi raspoznavanja po ranijem naređenju.

5 — Po zauzeću Jajca XIV brigada izaći će iz grada sa svojim bataljonima na prostoriju: sela Podhum, Bulići, Šibenica. X brigada prikupiti se na prostoriji Kokići, Dubrava, Krezluk, Brvanci, isturajući obezbeđenja u pravcu Turbe i Komara, kao i izviđajući neprijatelja. Isto tako V brigada prikupiće se u selima oko Bavara upućujući jake izviđačke dijelove i obezbeđenja u pravcu D. Vakufa i Turbe. Štab divizije nalaziće se u Jajcu i sa nama lično uspostaviti kurirsku, a zatim telefonsku vezu duž navedenih drumova.

6 — Na slučaj neuspješnog napada na Jajce V i X brigada zatvarače pravce kao što je naznačeno u tač. 2, a XIV brigada, poljska bolnica, štab divizije i svi dijelovi prebaciće se preko r. Vrbasa na istok i dalje produžiti rad u duhu osnovne direktive br. 8/42.

7 — Za vrijeme napada na Jajce điviziska poljska bolnica biće u Ljoljići, a hirurška ekipa u s. Jezerani, sjeverno od sela Jezero. Sve ranjenike

najhitnije prebaciti na ovaj pravac poljske bolnice, pa će se teži ranjenici transportovati sa kamionima u Centralnu bolnicu.

8 — Napad na Jajce biće dobro potpomognut sa dvije haubice i više topova sa dosta municije. Dejstvo artiljerije će otpočeti, istovremeno kada i juriš na spoljne bunkere, tj. u 20 časova, ali će tući tvrđavu u sredini grada.

9 — U svemu ostalom postupiti po direktivi br. 8/42.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Rad. Babić[i]

Komandant
Nik. Tomić*

P.S. Ukoliko se ne bi mogle izvjesne stanice likvidirati te koristiti prelaze preko rijeke na tim stanicama (mostovi), nastojati da ljudstvo ne bi gazilo, da se naprave splavovi i postave grede za prelaz.

BR. 79

PISMO NAČELNIKA ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 23. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU 2. BATALJONA BANIJSKOG NOP ODREDA O BORBAMA NA SEKTORU BOSANSKI NOVI-SANSKI MOST I O POTREBI SADEJSTVA HRVATSKIH JEDINICA[1]

i

Strogo poverijivo.

Najhitnije

STAB I BOSANSKOG
N.O.U. KORPUSA

Primljeno 23-XI-42
u 12.30 č.

ŠTABU II BATALJONA P.O. BANIJE

1) Od 18-XI vodimo žestoke borbe na sektoru između Novog i Sanskog Mosta. Posle čišćenja linije Suhača—Miška Glava—Šurkovac, nepr. je doveo pojačanja iz Novog, Prijedora i Sanskog Mosta, a vratio je i III „Gorski zdrug", koji se skinuo sa linije Suhača—Šurkovac i poslao na liniju Novi—Volinja, sa zadatkom da nadire ka Glini i Bihaću. Taj zdrug je vraćen na prostoriju Prijedor—Piskavica i sad je taj zdrug učestvovao u akciji spašavanja Ljubije Rudnika.

Nepr. je skupivši nešto snaga bio ponova prodro na Suhaču. Naše snage su danas napale Suhaču i Novsku Planinu (na sekciji Grabovac). Suhača je očišćena delimično, a Novska Planina je očišćena. U 5 č. izjutra 23-XI naše jedinice nastavljaju sa napadom na Suhaču i napadaju Vješala, kotu iznad samog Novog. Vidovića Brdo je prazno. Iz svega što smo do sada videli nepr. ne raspolaže jačim snagama u Novom, Kostajnici, Prijedoru i Sanskom Mostu, već je pokrenuo garnizone. Do sada smo mu izbacili iz stroja oko 1500 (oko

[2] Radomir Babić.
[s] Pero Cetković.
[1] Original je pisan rukom.

700 zarobljenih). U Dvoru nema naročitih snaga. Nemci iz Novog izgleda da su u pokretu i borbama između Prijedora, Ljubije i Novog.

2) Pošto je VŠ naredio da jedna Vaša divizija[2] zatvara pravce ka Bihaću, a obavešteni smo da se V i VII hrv. brigada nalaze dosta blizu Novog, potrebno je da obe brigade budno prate sutra 23-XI situaciju i borbu oko Novog i u slučaju da mi upadnemo u Novi, brzo i žestoko napadnu na Dvor, gde je bilo najviše do 6 satnija. U slučaju našeg napada na Novi, palićemo velike vatre na Novskoj Planini i Vješalima, a bacaćemo i po tri crvene rakete više puta.

Ako pak situacija ne bude takva da mi sami napadamo tj. da ujašimo na leđima neprijatelju, potrebno je da neki član štaba najbliže brigade, divizije, zone ili korpusa najhitnije dođe na dogovor u Štab II bat. VI kraj. brigade, odatle u kuću Mazalica u Čađavici trećoj. U svakom slučaju trebalo bi jedan drug član nekog Štaba najhitnije da dođe na označeno mesto.

Ovo forsiramo iz razloga što može da nastupi takva situacija, da se ne sme čekati.

3) Ovo pismo molim šaljite najhitnije najbližem štabu brigade, divizije ili korpusa ili prepišite pa šaljite na više mesta.

S drugar, pozdravom

S.F. — S.N.!

ZA STAB I BOS. N.O.U. KORPUSA
Načelnik štaba
Branko Poljanac

23-XI-1942
u 1,20 čas.

BR. 80

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 23. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU DIVIZIJE O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA LJUBIJU

STAB V NOU K.K. BRIGADE
23 XI 1942

DRUGARSKOM ŠTABU IV DIVIZIJE

položaj

Na sastanku sa Štabom II brigade održanom 23. o. m. od 1—3 časa, zaključili smo da dne 23 u 20 časova izvršimo napad na Rudnik i Islam. Ljubiju. Sektor koga napada naša Brigada je Šurkovac, Panići, Volar, Ljeskare i Islam. Ljubije, kao i osiguranje od Prijedora. Taj napad ćemo vršiti sa 3 bataljona, dok će jedan bataljon vršiti zaštitu prema Suhači i Blagaj Japri. O rezultatu ćemo vas izvijestiti.

[2] 7. banijska NOU divizija, formirana naredbom Vrhovnog štaba br. 95 od 22. novembra 1942. godine. Komandant Pavle Jakšić, politički komesar Đuro Kladarin.

U vezi akcije povlačimo naš II bataljon koji je bio zaštita od Novog kod Suhače, a na njegovo mjesto tražili smo 2 čete od VI brigade. Ukoliko imate vezu telefonsku do Štaba VI brigade, naredite im i vi da pošalju te dvije čete.

Stanje na sektoru od Suhače prema Blagaju od sinoć nam nije poznato. Izvještaj smo tražili. Cim stigne javićemo vam.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Žarko

Komandant
Miloš

BR. 81

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 24. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU KORPUSA O REZULTATU NAPADA NA LJUBIJU

ŠTABU KORPUSA!

Naše snage i to u jačini od 6 bat. izvršile su napad na Ljubiju Rudnik, jučer na večer 23 XI. Napad nije potpuno uspio, naši su popalili sve oko Ljubije, pa čak i logore u Ljubiji. Nijemci su davali ogorčeni otpor, naše snage su se uzoru povukle.

Javite drugu Slavku da IV brigada treba ovih dana da bude aktivna na Sanskom sektoru, jedan njihov bat. treba da ostane na Djedovači i Brajića Tavanu. IV divizija i I krajiška imaju ovih dana novi zadatak.

Ja ću se nalaziti u Čađavici br. 3 kuće Mazalice.

Drugih novosti ovdje nema.

S.F. — S.N.!

24 XI 1942

Košta

P.S. pošaljite cigarete i 20 kg. duvana i papiriće.

Prepis dostavio
25 XI 1942 drugu Osmanu i V KU diviziji
a.a.

Trinki

BR. 82

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 26. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU DIVIZIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U JAJCE[1]

S T A B
V CRNOGORSKE N.O.U.
BRIGADE III DIVIZIJE
26 novembra 1942
u 13.50 časova

ŠTABU III NOU DIVIZIJE

Položaj i

Vaše pismo od 26 ov. mj. koje ste uputili jutros u 8 sati primili smo d&nas u 10.30 časova. Pored upućenog izvještaja jutros u 3 sata, još vas izvještavamo o slijedećem:

1 — Kao što vam je poznato iz ranijih izvještaja, raspored naših snaga bio je izvršen tako da je bataljon krajiškog odreda[2] bio određen da zaposjedne komunikaciju Babino Selo—D. Vakuf i D. Vakuf—stanica Oborci u pravcu Komara, koje komunikacije je trebao porušiti, napraviti zasjede u cilju onemogućavanja prodora neprijatelja u ovom pravcu.

Dva naša bataljona sa kojim smo raspolagali uz sadejstvo II bataljona koji se nalazio kod nas, ako mu bude moguće da na vrijeme prispije na teren, trebali su da likvidiraju neprijateljske postaje i da poruše neprijateljske komunikacije od Babina Sela do Stanice Skela prema Jajcu.

2 — 23 ov. mj. dan i noć, to je bio neprestani put i prelaz preko rijeke Vrbasa, a 24 i 25 ov. mj. dan i noć sa gotovo nikakvim odmorom, ljudstvo neprestano vodi borbu i to krvavu i upornu borbu, o kojoj ste već obaviješteni. Prekjučer, po likvidaciji stanice Torlakovci i Starog Sela, pokušali smo, onako sa umornim ljudstvom, da porušimo komunikacije oko stanice Torlakovac i to je urađeno, ali dosta slabo, s obzirom na kratko vrijeme ne raspolažući skoro ni sa kakvim alatom, a ljudstvo je bilo prezamoreno. II bataljon ove Brigade koji je bio sa lijeve strane Vrbasa, a koji nije učestvovao u borbi uspio je nešto više u tom pogledu da uradi na rušenju željezničke pruge. Juče u 01 čas otpočeo je napad na selo i tvrđavu Vijenac, koji je trajao sve do 5 sati sinoć, kad smo bili već pri likvidaciji tvrđave Vijenac, a u tom nas je monientu iznenadio i neočekivani napad neprijateljske motorizacije, tenkovi i blindirani voz zasipajući žestokom vatrom iz svih automatskih oruđa i pokušavajući da prodru u pravcu Jajca.[3] Ljudstvo ionako umorno, üz pomoć našeg bacača bez nišanskih sprava, na juriš je odbilo neprijateljsku motorizaciju i povratilo je u pravcu Torlakovca, gdje se je zadržala sinoć do 2 sata poslije ponoći, kad se je ponovno, mnogo ojačana, pojavila prema našim odjeljenjima koja su bila na zasjedama i koja su sa mobilisanim seljacima rušila put. Naša odjeljenja nijesu uspjela da ih odbiju i po drugi put, već je motorizacija uspjela da se probije u pravcu Jajca. Ljudstvo izmoreno u dvodnevnoj borbi, a zaposleno sinoć u toku noći oko likvidacije pomenute stanice, evakuacije

[1] "Original se nalazi u Arhivi CK SKJ pod br. 3069.
[2] Bataljon „Solaja" 3. krajiškog NOP odreda.
[3] Prodor je izvršila grupa „Annecker".

zarobljenika i ratnog materijala, nije se moglo iskupiti sve do 2 sata poslije ponoći, a kako se koji broj iskupijao, tako je padalo umorno, gladno i pospano ne birajući gdje će ko leći. Kad se motorizacija pojavila ljudstvo se nije moglo efikasno i na vrijeme upotrijebiti za ovu borbu. Još ni do sada nemamo veze sa svim dijelovima II-og bataljona sa onu stranu Vrbasa, a neke njegove čete vode ^čitavi dan upornu borbu sa vojskom koju je neprijatelj uspio preturiti vozom između stanice Torlakovci i Vijenca. Sa ovu stranu naše jedinice u toku dana neprestano vode borbu sa neprijateljskim snagama od Vijenca, pa do_Torlakovca, koji pokušavaju da zagospodare kosama prema nama. Kako će se situacija dalje razvijati i da li ćemo uspjeti da sa ovim umornim ljudstvom savladamo i potisnemo neprijatelja, to ne znamo.

3 — Bataljon „Solaja" krajiškog odreda nije uspio da izvede svoj zadatak, koji mu je postavljen, već je tako reći bez borbe ili sa malim otporom dozvolio neprijatelju da nas u najtežem momentu napadne sa motorizacijom. O tim propustima ćemo povesti istragu, kao i o propustima koji su se dogodili na ovom sektoru i vas izvijestiti.

4 — Danas, ukoliko nam uspije da ovladamo pomenutim komunikacijama, a tako i u toku noći, sve ćemo svoje snage napreći da onesposobimo neprijatelju komunikaciju za prolaz tamo i da mu uništimo što više živih snaga. No, u ovoj borbi, u ovoj jarugi, neprijatelj ukoliko bude imao snaga može jednim manevrom iz pravca Vakufa ili Kupresa, preko Ljuše ugroziti našem II-om bataljonu i doživjeti iznenađenje kao što je to bio slučaj sa IV-om brigadom prilikom prvobitnog napada na Jajce. To isto može uraditi sa stanice Oborci i Komar u pravcu Starog Sela i ugroziti našim koji vode borbu prema Torlakovcu. To sve moramo imati u vidu.

5 — Bez likvidacije pomenutih postaja nije nam bilo moguće onesposobljavati neprijatelju komunikacije, pa smo ih morali prvo likvidirati, a uporedo sa tim i komunikaciju onesposobiti. Da nas neprijatelj sinoć nije iznenadio, već da nas je pustio na miru prošlu noć, ili da ga je naš bataljon iz zasjede u tom onesposobio, ne bi više uspio da se probija u pravcu Jajca. S obzirom da se glavnina snaga naše Brigade nalazila na drugim zadacima, i s obzirom na kvalitet ljudstva sa kojim smo učestvovali u ovim borbama, bar što se tiče ova dva bataljona, mi smatramo da nijesmo mogli ništa više učinjeti nego što smo iako je bilo izvjesnih propusta kod pojedinaca i nesnalažljivosti na svojim zadacima.

6 — Eto, od prilike, kako se razvijala vojnička situacija kod nas i kakva postoji momentalno sad, pa vi ocjenjivajte i dajte vaš sud. Istovremeno molimo za nova naređenja i direktive.

7 — Naša 3 druga koji su prije 10 dana pošli za Turbe da uhvate vezu sa našom tamošnjom ranijom vezom još se nijesu povraćali, pa je vjerovatno da su pali neprijatelju u ruke. Prema tome nemamo nikakvu vezu sa Travnikom ni sa Turbetom, a nemamo ni nekih određenih obavještenja. Hercegovačka brigada u tom pogledu mogla bi više da učini, s obzirom da se nalazi bliže prema Komaru.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkoma
Andrija Mugoša

Komandant
Sava B. Kovačević

P.S. Sad javljaju da se motorizacija vraća od Jajca u pravcu Torlakovca u jačini nekih 30 vozila.

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 27. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPADU NA JAJCE I OKOLNA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA[1]

STAB **III** NOU DIVIZIJE
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
27-XI-42 g.
U Jajcu — 11.30 č.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

U duhu direktive Vrhovnog štaba na dan 22 ov. m. sastali smo se sa Štabom I divizije u Mrkonjić Gradu i stvorili plan zajedničkog napada na neprijatelja u gradu Jajcu.

Napad smo izvršili tačno po predviđenom planu na dan 24. ov. m. u 20 časova. Prethodnog dana, 23 ov. m., V i X brigada prebacile su se preko rijeke Vrbasa kod Babina Sela i Doganovaca preko mostova, pa produžili ilkvidaciju tih stanica, a zatim V brigada likvidirala je neprijateljska uporišta Torlakovac, Vijenac i Bravnicu. Na svima navedenim, pet, uporišta bile su posade miješane domobranske i ustaške i davale su ogorčeni otpor. Jačina tih posada bila je po 40—50 bandita, a u Vijencu oko 80 sa jednim bacačem i automatskim oruđima. Poslije duže borbe sve su posade likvidirane u toku 24 i 25 ov. m. Na ovim posadama neprijatelj je imao oko 50 mrtvih, a ostali dijelovi su se razbježali, od kojih je zarobljeno oko 40, jedan bacač, jedan mitraljez, dva puškomitraljeza i oko 60 pušaka sa oko 5.000 metaka. Naši gubici bili su jedan teže ranjen i dva lakše ranjena.

Po zauzeću stanice Doganovci X brigada produžila je da zatvori pravac Turbe—Jajce i na tome pravcu raspršila neprijateljske posade u Gostilju i Kuli[2] koje su odbjegle prije dolaska naših jedinica. Isto tako grupa Glige Mandića od tri bataljona produžila je k Jajcu i u 20 časova, 24 ov. m., zaposjela je u zasjede liniju: Skela—Bulići—Šibenica—Lendići i dalje u pravcu Vrbasa, sa zadatkom da u zasjedi dočeka neprijateljske dijelove koji budu bježali iz Jajca.

XIV dalmatinska brigada imala je zadatak da napadne neprijatelja opštim pravcem Ljoljići—Orahovica—Cusina—Jajce u zoni čija je desna granica Vrbas, a lijeva granica rijeka Pliva. Brigada je poslije podne izašla na polazne položaje u visini Orahovice i tu je stvoren plan, izdate zapovijesti i detaljna uputstva za izvršenje napada. Napad se odvijao tačno po planu. Dalmatinska brigada sa tri bataljona neopaženo podišla je Cusini. Ovaj položaj pretstavlja vrlo strm i jak bedem u pravcu našeg napada. Neprijatelj je bio izradio na istome vrlo solidno 42 bunkera i cio položaj opasao sa žicom, a stanovao je u barakama pored samih bunkera, te čim su osmatrači primijetili naše pokrete, posjeli su položaje i dočekali sa jakom vatrom. Dalmatinci su hrabro i sa dosta umješnosti organizovali napad i bombaši jurišali na bunkere, ali je napad tekao dosta teško i bataljoni su bili zaustavljeni. Oko 24 časa sa Štabom brigade riješili smo da upotrebimo kolonsku rezervu jačine jednog bataljona i

[1] Original se nalazi u Arhivi CK SKJ pod br. 2599.
[2] Vjerovatno Karauli.

preduzet je napad sa istom. Ponovo je organizovan obuhvat neprijateljskih krila i zalaženje iz dublje pozadine a zatim sa grupisanom rezervom izvršen proboj u sredini položaja i posle duže i žilave borbe očišćen je i zauzet cio položaj. Neprijatelj je branio svaki bunker za sebe. Na ovome položaju našli smo mrtvih 14 Nijemaca i ustaša, a ostali su pobjegli. Dalmatinci su imali 9 mrtvih i 28 ranjenih od kojih 4 teže.

Po zauzeću Cusine produžep je napad u grad i zauzet cio otsjek dodijeljen ovoj Diviziji.

U ovom napadu Stab XIV brigade, štabovi bataljona i svi rukovodioci bili su na visini i pokazali mnogo umješnosti, hrabrosti i vojničkog znanja, a borci Dalmatinske brigade takođe mnogo hrabrosti, volje i istrajnosti. Mnogobrojni su slučajevi pravog herojstva o čemu će Vrhovni štab biti detaljno obaviješten.

U toku 25 ov. m. neprijatelj je prebacio jače snage sa oklopnim vozovima od Travnika do Donjeg Vakufa i Babinog Sela i stanice Oborci, odakle je pošao u napad sa 4 tenka na jedinice V brigade. Putevi izgleda nisu bili dovoljno razrušeni, otpor jedinica iako jak nije bio dovoljno efikasan i neprijatelj je uspio da se probije sve do Jajca, gdje je stigao 25 ov. m. u 5 č. Na ulazu u Jajce oko fabrike dočekale su ga jedinice XIV dalmatinske brigade i jedinice I proleterske brigade, te tukle sa okolnih tačaka i položaje Ćusine sa svima teškim oruđima i automatskim, te mu nanijele velike gubitke. Jedna grupa I bataljona „Ante Jonić" zatvorila se u jednoj kući i herojski tukla neprijatelja oko kuće bacajući ručne i bacačke bombe. Oko same te kuće poginulo je oko 30 Nijemaca, uništen jedan oklopni auto, jedan kamion i jako oštećen jedan tenk. Na čelu ove herojske grupe bili su junaci komandant 4 bataljona dalmatinske brigade drug Zeko Vojvodić i njegov zamjenik drug Peko Bogdan. Tu su se borili punih 4 i po časa i odbili sve neprijateljske napade, te pod njihovim udarcima i ostalih gore navedenih jedinica neprijatelj je oko 10 časova počeo se povlačiti iz ovoga predgrađa u pravcu Donjeg Vakufa. Na ovoj prostoriji viđeno je oko 60 poginulih Nijemaca, a bilo ih je vjerovatno mnogo više naročito ranjenih, uništeno je 3 tenka, 2 oklopna automobila, 2 kamiona, a zaplijenjeno jedan kamion, jedan protivtenkovski mitraljez sa municijom. Naši gubici 7 mrtvih (od njih tri u navedenoj kući) i 6 ranjenih drugova.

Dakle ukupni neprijateljski gubici što znamo: 120 mrtvih, 64 zarobljenih (vjerovatno mrtvih i ranjenih mnogo više), jedan bacač, jedan protiv-kolski mitraljez, jedan mitraljez, 4 puškomitraljeza, municije i drugog materijala što se još prebrojava. Naši gubici po podacima sa kojima sada raspolažemo 19 mrtvih, 40 ranjenih od kojih 7 teže, ali izlječivo.

Tri naše brigade za sada se nalaze i to: V u selima oko Drvara prema Donjem Vakufu, X u selima oko Kokića prema Turbetu, XIV u selima oko Bulića.

Mi sada neprekidno prikupljamo podatke o neprijatelju prema Travniku i Donjem Vakufu i studiramo gdje da izvršimo napade. Vjerovatno da ćemo napasti istovremeno Turbe i Donji Vakuf. Jedinice su nam sasvim umorne, izgladnjele, nečiste i preduzeli smo sve mjere da ih oporavimo. No i pored toga radićemo brzo i energično te da održimo inicijativu u rukama. O svima odlukama izvještavaćemo vas na vrijeme. Štab divizije nalazi se u predjelu mVila" na izlazu iz Jajca k Jezeru.

4 U Jajcu zaplijenjeno je dosta raznog materijala i vrši se prebrojavanje pa ćemo vas po izvršenju odmah izvijestiti. U ovdašnjoj fabrici postoje mnogo korisne i skupocjene mašinerije, čelika, mesinga, mašinskog ulja i drugog materijala, koji bi se vrlo korisno upotrebio za naše radionice.

5 Po prikupljenim podacima neprijatelj se koncentriše u Travniku, Turbetu i Donjem Vakufu i prikuplja što jače snage, vjerovatno za razne ispade

i upornu odbranu, ali mi vojnički cijenimo situaciju težom i pretpostavljamo da bi pokušao i ofanzivu, te ćemo u tom smislu preduzeti sve mjere i u velikom stepenu smo preduzeli.

Četničke bande po selima sjeverno od linije Travnik—Jajce bježe glavom bez obzira u gradove i X brigada teško uspjeva da ih opkoli i potpuno uništi.

6 Sa raznim uputstvima i naređenjima preduzeli smo mjere kod svih jedinica da pravilno politički rade sa narodom, te da osjeti ljubav naših trupa i ne bude nezgodnih ispada.

7 Od zaplijenjenih haubica uzećemo jednu ili dvije za naše potrebe, ma da ćemo ih teško iskoristiti, a dvije ćemo preko Mliništa, ekspedovati vama. No kao što znate nedostaje nam teškog oruđa, brdski top sa municijom niste nam poslali (pošaljite sa sprovodnim pismom), a haubice slabo će nam koristiti, jer ih je teško prebaciti uslijed porušenosti puteva. Kombinovaćemo kako bude bilo najbolje, ali od vas očekujemo da nas najhitnije pomognete sa brdskim topom. Ovime se dopunjava izvještaj I divizije.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab divizije
Komandant
Nik. T. Cetković[3]

Politkom
Rad. Babić

P.S.[4] U saglasnosti sa I divizijom mi smo za sada zadržali na sektoru Mrkonjić-Grad—Jajce III krajiški odred, štab tog odreda javio nam je da treba radi ulaska u VII krajišku brigadu da ode sa ovog terena, ujedno navodi da ljudstvo toga odreda zbog zaostatka četničke nastrojenosti nije podobno za organizovanje političkog i vojničkog rada na novooslobođenoj teritoriji. Ovo se ne bi moglo popraviti ni ostavljanjem naših pojedinih rukovodilaca kao pomoć. Potrebno je odrediti neku drugu jedinicu, koja ne mora biti velika, ali sa više iskustva. Ovo je potrebno hitno riješiti, s obzirom da nam je ova teritorija važna kao baza za dalje operacije i veza sa slobodnom teritorijom.

Molimo vas rješenje po ovome javite odmah nama i III krajiškom odredu.

R. Babić

[3] Pero Cetković.
[4] Sve pod P.S. dopisano rukom.

BR. 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 27. NOVEMBRA 1942. GODINE VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O TOKU BORBI ZA OSLOBOĐENJE BOSANSKOG NOVOG I DVORA

STAB
I BOSANSKOG NOU KORPUSA
Broj: SI.
Dana 27. XI-1942 god.
u 7 i 30 sati

Kopija — za Štab Bos. Korpusa

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Tačno u 23 časa 26 ov. mj. kako je to našom zapovešću bilo predviđeno otpočeo je napad naših jedinica na Bos. Novi i Dvor i okolna uporišta.

Već u 1 čas danas 27 ov. mj. dobili smo izvještaj da su delovi jedne domobranske bojne zarobljeni.

Do sada je zarobljena čitava domobranska Bojna 12 pešadijske pukovnije sa kompletnom mitraljeskom četom.

Jedna Hrvatska Brigada ušla je prema izvještaju koji smo dobili u Dvoru i vode uline borbe. Kulsko Brdo sjeverno od Sane, oko željezničke stanice u Bos. Novom očišćeno je. Tamo je bila jedna domobranska satnija. Isto tako očišćene su kose zapadno i jugozapadno od s. Blagaja (Utisnovac kosa) i druge i tu naše jedinice vrše dalja čišćenja i gonjenja. Svi neprijateljski položaji južno od Novog (Kamen, Ekića Brdo, Veljkića Brdo, Vješala) očišćeni su i naše jedinice dalje napreduju vodeći ulične borbe sa Nemcima, kojih je prema izvještajima zarobljenih domobranskih oficira, s obe strane Une bilo oko 400. Nemci su prilikom izbijanja naših jedinica u blizini grada vršili kontranapade koji su odbijeni.

Do sada je zarobljeno oko 500 domobrana, nekoliko oficira, zapljenjeno 4 haubice, dosta oružja i drugog ratnog materijala. Ne možemo podneti ni približno tačan izvještaj, jer zarobljenici i izvještaji o plijenu stalno pristižu.

Zarobljeni domobranski oficiri i domobrani izjavljuju da su Nemci (većinom iz Jugoslavije) terali domobrane da budu stalno na položajima, već 4 dana, ne dajući im gotovo nikakve hrane. Na položajima nisu imali nikakvih skloništa, već su se na polju smrzavali, ne imajući ni ćebadi, pošto su ih partizani pre nekoliko dana isterali sa položaja oko Novske Planine. Nezadovoljstvo domobrana bilo je veliko, bunili su se i kombinirali su čak da ili sami napadnu na Novi ili u zajednici sa partizanima. Poslednja tri dana Nemci su terali domobrane da stalno jurišaju na Novsku planinu i da ju po svaku cenu povrate. Njemački vojnici išli su iza leđa domobrana noseći ručne strojnice i preteći domobranima da će u njih pucati ako ne budu jurišali.

Nekoliko domobrana javilo se za stupanje u partizane, a pri nailasku naših jedinica uopšte se nijesu borili.

Zarobljeni domobranski satnik Gavričenko izjavljuje da je imao vezu s» našim snagama i da je namjerno ostavio na Novskoj planini oko 700 haubičkih granata, kao i da je iz 4 haubice sa kojima je komandovao ispalio nasumce svega 6 metaka i predao se. Predao je cedulju, po kojoj podatke o njemu

treba da provjerimo preko Varaždinskog OK. Tvrdi za domobranskog poručnika Bubaša da je naklonjen nama. Obojicu ćemo poslati Vama.

O Matijevićima, Lebrenici (Laudanov Sanac) i gradu zapadno od reke Une nemamo izvještaja, ali ne čujemo borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba,
Branko Poljanac

Komandant
Košta

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU DIVIZIJE O NAPADU NA JAJCE

STAB
III BRIGADE I PROL. DIVIZIJE
Broj: 48/42 god.
dana 27-XI-1942 god.

ŠTABU I PROLETERSKE N.O.U. DIVIZIJE

Izvještaj o akciji

1. — Prema Vašoj naredbi za likvidaciju neprijateljskog uporišta u Jajcu od 23-XI — t. g. dostavljamo izvještaj o akciji koju je naša Brigada izvela na Jajcu i okolnim uporištima.

2. — 24 ov. mj. u 20 časova naš I i II bataljon su se podvukli neprijatelju, dok je III usled dalekog puta zadocnio 15 minuta. Borba je trajala cijelu noć i dan, te sledeću noć do 1 sat.

3. — Od neprijatelja je zaplijenjeno 4 njemačka puškomitraljeza, od kojih je jedan neispravan, 10 pušaka i oko 10.000 puščane municije koja je razdeljena borcima za popunjenje ćebadi i ostalih vojničkih stvari. Naš II bataljon u sadejstvu sa Beogradskim bataljonom I brigade likvidirajući poslednje uporište, od zarobljene spreme i oružja nije uzeo ništa, s tim što su se suglasili da beogradski bataljon postavi stražu preko noći a zaplijenjenu spremu i oružje idućeg dana preda Štabu divizije.

4. — Prilikom ove akcije neprijatelj je imao, odnosno ubijeno je što je zapaženo 25 neprijateljskih vojnika (većinom Nijemaca), jedan ustaški nadporučnik i jedan narednik vodnik, dok je broj ranjenih nepoznat.

5. — Na našoj strani poginula su 3 druga i ranjena 23, od kojih 2 teže, a svi su ostali lakše. Ranjeni su poslati u bolnicu.

6. — U ovoj akciji naročito se je istakao drug Petrovič Rade koji je sa bombama na 100 metara pred streljačkim strojem isterao iz jednog bunkera neprijateljske vojnike i 3 ubio.

7. — Pošto naša Brigada nema dovoljno automatskog oruđa, dok I-va ima mnogo više, te ona može zarobljene puškomitraljeze dostaviti Vama za

II brigadu, to molimo taj štab da zarobljeni puškomitraljezi ostanu za našu Brigadu.

Uz drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. **Tadić**

Komandant,
Karanović

BR. 86

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 28. NOVEMBRA 1942. GODINE ŠTABU 5. KRAJIŠKE (KOZARSKE) BRIGADE O BORBAMA KOD SANSKOG MOSTA I BOSANSKOG NOVOG I NAREĐENJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJE PRIJEDOR-KOSTAJNICA

STAB
3 BOSANSKOG NOU KORPUSA
Broj: SI.
Dana: 28. XI-1942 g.

ŠTABU V KRAJIŠKE KOZARSKE NOPU BRIGADE

Položaj

1) Primili smo vaš izvještaj 27. XI — t.g. od 17,10 časova.

Iz vašeg izvještaja vidimo da ste imali pravilan raspored i da ste dobro organizovali rušenje pruga i puteva Prijedor—Novi i Novi—Kostajnica.

Potrebno je da od sada preduzmete slijedeće daljne mjere:

a) Držati čvrstu vezu sa snagama VI krajiške brigade koje su blokirale i noćas napadale (navodno sa jednim vašim bataljonom) na Blagaj, rezultat te borbe ne znamo, ali znamo da su neke kuće u samom Blagaju izgorjele.

b) Nastaviti sa sistematskim rušenjem pruga i puteva prema Prijedoru i prema Kostajnici. Pruge i putevi moraju biti porušeni što jače na više mjesta, tako da se stvore čitave zone koje su slobodne od nailaska tenkova i oklopnog voza, slobodne za prelazak naših s jedne obale na drugu (preko Sane i preko Une). Pored skidanja šinja na mnogo mjesta, primijenite i kvarenje šinja tj. trajno onesposobljavanje šinja, koje se postiže iskrivljavanjem ili kvarenjem sa eksplozivom (na sastavku dveju šinja, dosta je pola kg. eksploziva za trajno onesposobljenje obiju šinja). Težite sredstvom mobilisanih seljaka i zarobljenika dok su kod vas da u što većoj mjeri uništite prugu, mostove, propuste, pragove itd.

Na putevima pored prekopavanja, primijenite vučje jame i postavite minska polja ukoliko raspolažete sa nagaznim minama. Zasjede naoružajte svežnjevima ručnih bombi i sa flašama, sa benzinom ako imate. Poslaćemo vam ručnih bombi preko II ili VI brigade ako trebate. Protivkolski top II krajiške brigade postavićemo tako da može tući tenkove i oklopni voz preko Sane.

c) Noću pored držanja zasjeda, upotrebljavajte vaše bataljone za čišćenje posada po bunkerima i stanicama prema Novom. Te akcije oko Sane povezati sa VI krajiškom brigadom.

2) Naše jedinice I i II krajiške brigade prodirale su u grad ali se nisu mogle održati zbog tenkova. Neprijatelj se uporno drži u rovovima i bunkerima na Jablanici i muslimanskom groblju, popunjavajući slaba mjesta svoje odbrane tenkovima. Naše jedinice pogriješile su prvu noć što su izgubile zamah zarobljavajući cijelu domobransku bojnu i 4 haubice, pa nisu u tom prvom naletu upale u grad, a i posade protivtenkovskih topova nisu navikle da idu sa prvim borbenim redovima radi uništavanja tenkova. Pored svih naših uputstava i izričitih naređenja mjere antitenkovske odbrane ne preduzimaju se dovoljno ozbiljno i svestrano. Naše jedinice blokirale su samu ivicu grada. Danas ćemo pokušati prikupiti sva sredstva za napad na tenkove ii napraviti plan za napad noćas. Na Novi je bačeno oko 200 granata iz haubica, poginuo je od njih jedan domobranski pukovnik ili potpukovnik prezimenom Vuksan.

3) Dosadanji rezultati borbe su slijedeći: Zarobljeno je 7 do 800 domobrana, zdrugovaca i žandara. Predala se poslije borbe cijela domobranska' bojna oko Novoga sa devet oficira. Nijemci su tjerali domobrane na juriš sa strojnicama iza leđa, 4 dana gladne i premrzle pošto su 4 dana proveli na polju bez ćebadi izbačeni sa Novske Planine. Zarobljeno je svega 12 oficira među njima satnik Gavričenko i natporučnik Rak, koji su s nama održavali vezu. Zaplijenjene su i 4 haubice i mnogo drugog raznog ratnog materijala, koji se stalno evakuiše.

Oka Blagaja u toku jučerašnjeg dana i predveče po izjavi zarobljenih oficira, razbijeno je dvije do tri bojne III gorskog zdruga i sa ove strane zarobljeno oko 180, što spada u gore označeni broj. Još se po šumama nalaze razbijene grupe i pojedinci koji se predaju.

4. Hrvatske snage odbile su neprijateljska pojačanja od Gline i Petrinje i od Kostajnice, u kom je pravcu naročito solidno zatvoreno. Hrvatske snage dva puta su upadale u Dvor ali ga nijesu zauzele. Matijevića Brdo još se drži jer ima Nijemaca.

5. Sovjetske trupe stalno napreduju i uništavaju na Staljingradskom frontu njemačke divizije. Uništeno i zarobljeno preko sto hiljada. Steže se obruč oko njemačkih snaga pred Staljingradom, čisti se pruga za Harkov i Rostov. Uništeno je oko 6 njemačkih oklopnih divizija, izbačeno iz stroja preko 1300 tenkova, preko 1800 topova.

U Africi savezničke snage napreduju ka Tripolisu (Elageliji) a sa zapada američke snage zauzele su jedno mjesto 25 km. od Tunisa i stežu obruč oko Tunisa i Bizerte. Nijemci su izvršili okupaciju francuske ratne luke Tulon.

Francuski mornari potopili su sve ratno brodovlje koje se je tamo nalazilo i uništili obalske baterije.

6. Naše snage čvrsto blokiraju Ljubiju i Sanski Most.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba Komandant

BR. 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. KORPUSA OD 28. NOVEMBRA 1942. GODINE GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O POČETKU NAPADA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA BOSANSKI NOVI I DVOR

Stab **I Korpusa**
Narodno-oslobodilačke vojske
Hrvatske
28. novembra 1942

Broj 1077/42
Primljeno, dne: 1. XII. 1942

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

26. ov. mj. u 23 časa otpočeli smo operaciju zajedno sa Krajišnicima na Dvor—Novi. Do sada još oba ova grada nisu zauzeta. Krajišnici su zauzeli, sve položaje oko Novog. Dva puta su upali u centar grada, ali su bili izbačeni napolje. Oni su postigli znatniji uspjeh zarobivši oko 650 neprijateljskih vojnika i četiri haubice. Navodno je ubijen komandant mjesta Novoga, neki pukovnik. Mi smo također upali dva puta u Dvor, ali smo morali opet izaći, pošto osnovne položaje oko Dvora uprkos višekratnih juriša nismo mogli zauzeti. Neprijatelj je odlično utvrđen bunkerima, žicom, te najvažniji položaji su minirani. Osim toga neprijatelj se ogorčeno brani. Mi smo u tim napadima imali dosta velike gubitke. Ne znamo još tačno, ali biće oko 200 izbačenih iz stroja. Da smo imali više haubica sa dovoljno municije stvar bi bez sumnje uspjela. U ovim operacijama opet je došlo do izražaja nesnalaženje komandnog kadra, kao i nedostatak iskustva za ovakve borbe samih partizana. U drugom napadu dva komandanta bataljona povukli su svoje bataljone iz centra grada bez naređenja. Oba su uhapšeni i razoružani. Ovaj put imali smo u gradu tri bataljona, tj. oko 800 partizana i da su komandanti pravilno vodili svoje bataljone i da je bilo više prodornosti stvar bi morala uspjeti uprkos toga što se jedan dio snaga neprijateljskih prebacio iz Novoga u Dvor. Momentalno je situacija u Novom i Dvoru sljedeća: Prema izvještajima Krajišnika u Novome se još nalaze male neprijateljske snage. Veći dio je zarobljen i potučen, a nepoznati broj prebacio se je u Dvor. Krajišnici koji raspolažu sa sedam haubica i nekoliko antitenkovskih topova izvršiće ponovni napad na Novi i izgleda da će u tome uspjeti. Ove noći prešlo je 5—7 tenkova iz Novoga u Dvor i danas prije podne probili su se kroz našu blokadu u Kostajnicu. Po ovome kao i po nekim drugim znacima pretpostavljamo da bi se neprijatelj ove noći mogao pokušati probiti iz Novoga i Dvora. Poduzećemo sve mjere da ne uspije kao kod Slunja.

Primili smo mine koje ste nam poslali. Pošaljite po Krausa, neka prepravljaju čaure od granata u Slunju, da se ne bi morale granate transportirati za Liku.

Potvrđujemo primitak dopisa druga Pere

Obavješteni smo da neprijatelj vrši koncentraciju u Glini i Topuskom i da je u Bačugu stiglo 6 brdskih topova. Ova koncentracija sastoji se uglavnom od ustaša. Trebali bi navodno da danas ili sutra krenu prema Kladuši.

Prema ovim snagama koje su sada skoncentrisane to ne bi bila ofanziva širih razmera, već kao Beka vrsta krstarenja, u kojoj bi učestvovalo prema dosadašnjim snagama oko 5—6 bojni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
SI. Otsutan

Komandant
Gošnjak

BR. 88

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 29. NOVEMBRA 1942. GODINE VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA OKO BLAGAJA

STAB I BOS. KORP.
29/XI-42
7 časova

VRHOVNOM ŠTABU

Nepr. je pod jakim pritiskom napustio Blagaj ostavivši veliki broj mrtvih, ranjenih i zarobljenih. Ostaci nekoliko bojni III gorskog zdruga pobegli u Prijedor. Noćas vršimo napad na Novi. II kr. brigada probila bunkere: pobila 30 Nemaca noževima, upala u grad. Usled jakog pritiska Nemaca i neefikasne pomoći hrvatskih snaga na Matijevićima i Lebrenici i vatre sa svih strana naši su se povukli na polazne položaje.

Dosada zarobljeno:

850 nepr. vojn.
4 haubice
1 top 75 mm
mnogo autom, oružja i ostale ratne spreme.

Vršimo pregrupaciju naših snaga, nastavljamo sa čvrstom blokadom i borbom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Nač. štaba
Branko

Komandant
Košta

Telefonom
29/XI-42
16 č.

BR. 89

DOPIS ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 1. DECEMBRA 1942. GODINE OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU I OKRUŽNOM KOMITETU ZA GRMEČ O ZAJEDNIČKOM ANGAŽOVANJU U POPUNI DIVIZIJE NOVIM BORCIMA

S T A B
IV N.O. UDARNE DIVIZIJE
Br. SI.
Položaj 1. XII 1942 g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU
I OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA GRMEC

U poslednjim akcijama na Bihaću, Suhači, Ljubiji i Novom, naše jedinice imale su velike gubitke u ljudstvu, koji se penju na par stotina izbačenih iz stroja.

Potrebno je hitno popuniti izbačene iz stroja, kao i nadopuniti naše jedinice, u vezi sa zarobljavanjem većih količina oružja.

S tim u vezi tražićemo od komande Vojnog područja Podgrmeč, da izvrši mobilizaciju vojnih obveznika kao i omladine za jedinice ove divizije.

Smatramo da ova mobilizacija jeste jedan pored vojničkog i politički akt od vrlo velike važnosti, kako za našu vojsku tako za pozadinu. Radi toga obraćamo se drugarskim forumima, da bi sa svoje strane učinili sve da ova mobilizacija ispadne po našu borbu vojnički i politički što uspjelija. Potrebno bi bilo dati podređenim partijskim organizacijama u vojsci i pozadini direktive, da izvrše, preko niza sastanaka, konferencija i mitinga političke pripreme pozadine za ovu mobilizaciju. Mišljenja smo da bi ovaj štab sa drugarskim forumima trebao organizovati (ili štab I B.N.O.U. korpusa) jedan kratki desetodnevni vojno-politički kurs za novomobilisane. Drugarski forumi bi se u tom slučaju pobrinuli za zgradu i političke nastavnike.

Molimo da nam javite vaše mišljenje po prednjem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

/ Komandant
Šoša

BR. 90

SAOPSTENJE ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 4. DECEMBRA 1942. GOD. ŠTABOVIMA 4. I 5. NOU DIVIZIJE POVODOM ČESTITKE BORACA 2. PROLETERSKE DIVIZIJE BORCIMA BOSANSKE KRAJINE ZA NJIHOVO JUNAČKO DRŽANJE U BORBAMA ZA BOSANSKI NOVI

STAB I NOU BOSANSKOG KORPUSA
Br. SI.
Od 4 XII 1942 god.

ŠTABOVIMA IV I V NOU DIVIZIJE I NOU BOSANSKOG KORPUSA

Položaj

Ovaj štab je danas primio od štaba II proleterske divizije telefonsku depešu slijedećeg sadržaja:

„Štab II proleterske divizije 4 XII 1942 g. u 10 sati i 45 minuta. Preko Vrhovnog štaba krajiškim brigadama Bos. Novi.

U ime boraca, komandira, komandanata i pol. komesara šaljemo vama herojskim borcima naše Bos. Krajine, borcima sa Kozare, Bihaća, Jajca itd. naše plamene proleterske pozdrave. Borci, komandiri i pol. komesari naše divizije ponosni su na heroje krajiških brigada, koji čine čuda od junaštva u Bos. Novom.[1] Mi ćemo vam uskoro pomoći i dati sve od sebe da uništimo isto tako veliki broj fašističkih okupatorskih vojnika i njihovih slugu. Živeli hrabri i prodorni borci Bosanskog korpusa! Živjelo borbeno jedinstvo svih naroda Jugoslavije! Smrt okupatorima i njihovim slugama! Čistimo naša sela i gradove naše svete zemlje! Živio naš hrabri drug Tito! Živjela Crvena armija!

U ime boraca, komandira i pol. komesara II proleterske divizije, komandant Peko,[1] pol. komesar Mitar.[2]

Smrt fašizmu — sloboda narodu!"

Ovo treba pročitati u brigadama svima borcima, komandirima i pol., komesarima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar | Načelnik štaba: **Branko Poljanac** | Komandant: **Košta**[3]

[1] Peko Dapčević.
[2] Mitar Bakić.
[3] Košta Nađ.

BR. 91

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7. DECEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU VOJNE ŠKOLE NOV I POJ O TRAJANJU OFICIRSKIH KURSEVA I O POTREBI ODRŽAVANJA STALNE KURIRSKE VEZE[1]

7 decembra (194)2

UPRAVNIKU VOJNIH ŠKOLA

Donji Lapac

Vašu poštu vrlo neuredno primamo. Izgleda da bi bilo mnogo bolje kad biste nedeljno slali po jednog kurira koji bi donosio svu poštu i sav materijal od Vas, kao i trebovanje za razni materijal, a u svom povratku doneo bi Vam odgovor i materijal za školu. Vaše pismo pisano 17/11 o.g. primili tek 4 decembra, a pismo kojim ste trebovali potrebe za školu nismo uopšte primili/ zato odmah po prijemu ovoga pisma pošaljite jednog kurira sa trebovanjem i poslaćemo Vam sve što Vam bude trebalo.

Drugovi Bogoslav Mitrović, Dimitrije Koljković i Milorad Jovanović upućeni su na viši kurs, prema tome ih uvrstite kao slušaoce višeg kursa.

Viši kurs, kao i niži, treba da traje 30 radnih dana; ovde se ne uzimaju u obzir nedelje, kao dani odmora, koje bezuvetno treba koristiti za odmor slušalaca.

Slušaoci višeg kursa koji su stupili u toku novembra neka ostanu na kursu do 25 decembra, s obzirom na to da se svi nisu blagovremeno javili na dužnost.

Nameravamo da školu zbog olakšane ishrane i nastave premestimo u Bihać. Do početka sledećeg kursa donećemo odluku po tome.

Sve što je drug Milentije[2] tražio poslaćemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab:

[1] Kopija originala, otkucana latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2374.

[2] Milentije Popović, tada politički komesar Vojne škole NOV i POJ.

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 13. DECEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O ZAUZEĆU SKRIJEVITE I SASINE I O BORBAMA U SANSKOM MOSTU

STAB
I BOS. N.O.U. KORPUSA
Br. službeno
13/XII 1942 **u** 18 **sati**
Položaj

D E P E S A
VRHOVNOM **Š**TABU N.O.V. I P.O. JUGOSLAVIJE

Snage VI k. brigade IV K.N.O.U. divizije koje su od 0,00 sati 13 dec. 1942. g. držale lijevi dio grada Sanski Most i lijevu obalu rijeke Sane, morale su se povući istog dana u 17 sati pred uzastopnim protunapadima nadmoćnijeg neprijatelja, koji je uspio koordinirati rad svih raspoloživih rodova oružja: artiljerije, tenkova, automatskog oružja i avijacije. Naše su se snage povukle na brežuljke oko samog grada.[1]

Snage V K.N.O.U. divizije likvidirale su **u** toku noći **Skrljevitu** i Sasinu.

Neprijateljske snage u S. Mostu: oko 2000 domobrana, 400 Nijemaca,, 50—60 ustaša. Među domobranima ima veliki broj legionara (domorodaca).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Košta[2] s.r.,

STAB I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. 12
13-XII 1942 g.
— položaj —

Predao Vrhovnom Štabu
u 21,5 č. i kao
svršeno

U akta

Sef kancelarije
(Potpis nečitak^

[1] U napadu na Sanski Most bile su angažovane 4. i 5. krajiška divizija. Četvrta divizija većim dijelom svojih snaga vršila je blokadu Bosanskog Novog, Ljubije i; Starog Majdana, dok je sa manjim dijelom snaga učestvovala u napadu na Sanski Most. Manji dio snaga 5. divizije osiguravao je pravac Banja Luka—Sitnica dok je glavnina bila angažovana u napadu na Sanski Most. Na dan napada u Sanskom Mostu su se nalazile slijedeće neprijateljeve snage: 1, 2, 3. i 5. bojna 10. domobranske pješadijske pukovnije i 12. četa 721. grenadirskog puka 714. njemačke divizije, a u toku napada toj posadi pristigle su u pomoć iz Bosanskog Novog: tri bataljona 741. grenadirskog puka, pola 3. baterije 661. artiljerijskog diviziona, 4 borna kola,, jedan bataljon 202. oklopnog puka i jedna domobranska jjurišna bojna. Opširnije o borbama za Sanski Most vidi dok. br. 178, 182, 218 i 253.

[2] Košta Nađ.

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 14. DECEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SANSKOG MOSTA[1]

STAB I BOSANSKOG KORPUSA
14-XII-1942 u 3,30 čas.

VRHOVNOM ŠTABU

Dosadašnji uspesi u akciji na SanSki Most[2] koja traje već pet dana sastoje se u sledečem:

Slomljena je utvrđena linija odbrane Sanskog Mosta, Ljubije i Prijedora sa južne strane, dobivena je ogromna oslobođena teritorija sa niže navedenim selima: Dabar, Zagrada I i II, Zagrada,[3] Mrkojevići, Djedovača, Umci, Zdena, Pobrežje, Demiševci, Kamengrad, Suhača, Stari Majdan, Dževar, Koprivna, Oštra Luka, Skakavci sa leve obale Sane, Tomina, Čaplje, Kijevo, Kruhari, Skrljevita i Sasina sa desne obale Sane. Presečen je saobraćaj cestom Sanski Most—Prijedor i Sanski Most—Ljubija, kao i Sanski Most—Banja Luka preko Bronzanog Majdana, dok je Sanskom Mostu ostala samo veza železnicom sa Prijedorom sa desne strane Sane. Prekinuta je isto tako železnička veza Ljubija—Prijedor (potrgana pruga i most na Sani). Zarobljeno je oko 350 domobrana, oficira, četnika, Nemaca, legionara i ustaša. Zaplenjeno je 4 protivkolska topa i jedan brdski, 4—5 bacača, više teških i lakih mitraljeza, pušaka, municije i druge vojničke opreme. Uništeno je: dva tenka (jedan od nagazne mine, a jedan protivtenkovskim topom u gradu), manji deo Sanskog Mosta od naše artiljerije (sedam topova i tri bacača tukla su tri dana grad), kac i paljenjem objekata do kojih se moglo doći, a koji su služili kao stalna i tvrda uporišta (javne zgrade u Sanskom Mostu), sela Demiševci, Sasina i Stari Majdan i Stara Rijeka takođe su spaljena i uništena. Oštećen je jedan avion na aerodromu u Sanskom Mostu.

Ranjeno je i pobijeno oko 300 neprijateljskih vojnika. Naši gubici: jedan protivtenkovski top, oko trideset mrtvih, 50 do 60 ranjenih, za koje ćemo naknadno izvestiti.

Naš raspored je sledeči: IV udarna divizija raspoređena je od Une do Sane, blokira Bosanski Novi sa južne i istočne strane, Prijedor i Ljubiju sa zapadne strane (V kozarska), Prijedor i Ljubiju sa južne strane (I krajiška) i Sanski Most sa zapadne strane (VI grmečka).[4] V udarna divizija je raspoređena od reke Sane do Sitnice i Mrkonjića, blokira Sanski Most sa istočne strane (I krajiška) Stratinsku i Bronzani Majdan sa zapadne strane (IV krajiška brigada).

Neprijateljske snage u Sanskom Mostu su sledeće: 4 bojne (2 hiljade) domobrana i legionara, oko 400 Nemaca i oko 60—80 ustaša.

Nemci su juče štapovima i revolverima nagonili domobrane u kontranapade.

O našim daljim namerama bićete pravovremeno obavešteni.

Za štab korpusa
Košta[1]

Primljeno u 8,15 čas.

[1] Original se nalazi u Arhivi CK SKJ pod br. 3014.
[2] O borbama za Sanski Most govore slijedeći dokumenti 178, 218 i 253.
[3] Na karti nije nađeno.
[4] 6. krajiška NOU brigada.
[5] Košta Nađ.

BR. 94

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O FORMIRANJU SEKCIJE ZA RATNU MORNARICU

Prema ukazanoj službenoj potrebi obrazuje se pri Štabu IV operativne zone Hrvatske Sekcija za ratnu mornaricu kao organ Štaba zone.

Za šefa Sekcije za ratnu mornaricu pri Štabu te zone postavlja se drug Velimir Škorpik.

Drug Skorpik će odmah preuzeti novoodređenu dužnost i pristupiti radu u duhu direktive ovog Štaba od 18 XII tekuće godine. Imenovani će biti šef Sekcije za ratnu mornaricu i član toga štaba.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
TITO

18 XII 1942 g.

BR. 95

PISMO VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ NARODA GLAMOČKOG SREZA POVODOM STVARANJA AVNOJ-a

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

POLOŽAJ

Sa velikog antifašističkog narodnog zbora za srez Glamoč, koji održavamo u znaku pobjeda naše junačke vojske i osnivanja Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, šaljemo pozdrave našem Vrhovnom Štabu.

Izražavamo piuno povjerenje i zahvalnost našem Vrhovnom štabu, koji pod mudrim rukovodstvom svog komandanta druga Tita, već osamnaest mjeseci vodi bespoštedni rat protiv krvničkog okupatora i njegovih domaćih slugu.

Herojska borba koju vodi naša narodnooslobdilačka vojska, stvorila je mogućnost da mi možemo slobodno birati svoje političko prestavništvo — a to nam je najbolja garancija da se neće ponoviti staro.

Zavjetujemo se da ćemo čvrsto stajati uz našiu vojsku i njeno mudro rukovodstvo, te da ćemo sve učiniti da im olakšamo trnoviti put kojim oni idu.

ŽIVJEO NAS HEROJSKI VRHOVNI ŠTAB!
SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 decembra 1942. g.

NAROD SREZA GLAMOČKOG

BIHAĆ DO RATA

Bihać — glavna ulica sa zgradom Zemaljske banke (danas je tu pošta)

Bihać — dio glavne ulice koji i danas postoji, osim zgrade na lijevoj strani koja je prilikom bombardovanja srušena

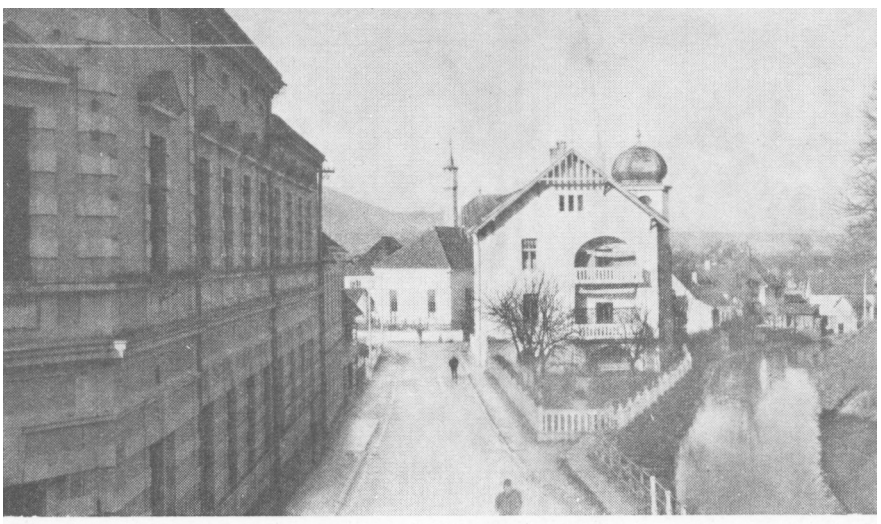

Bihać — kloster (časnih sestara) desno, lijevo konzum. Ispred njih su most i kanal

Bihać, danas Ulica AVNOJ-a sa hotelom Central, poštom, klosterom i pogledom na glavnu ulicu i centar grada

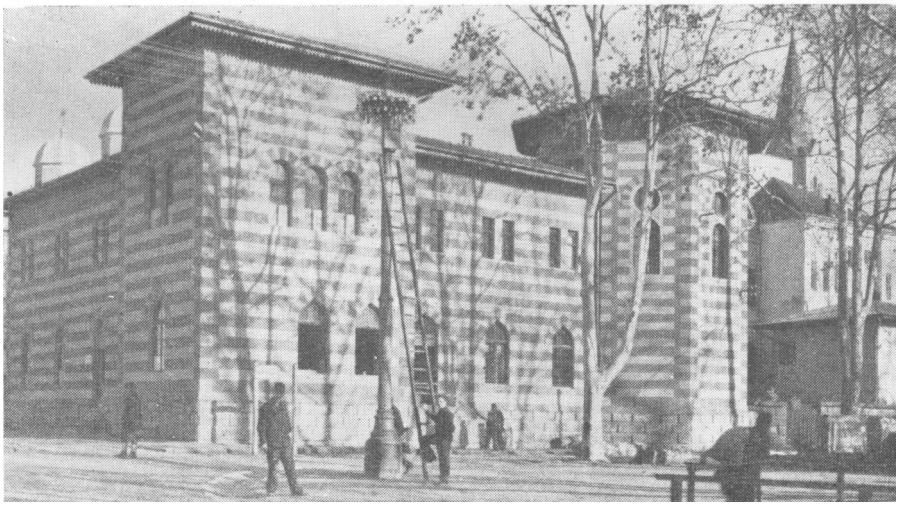

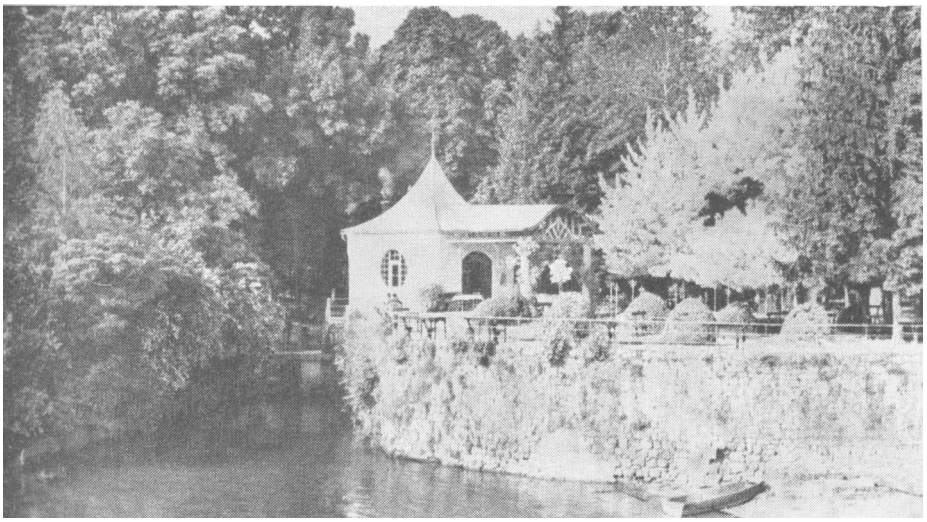
Bihać — pogled na Harmane, lijevo dio klostera

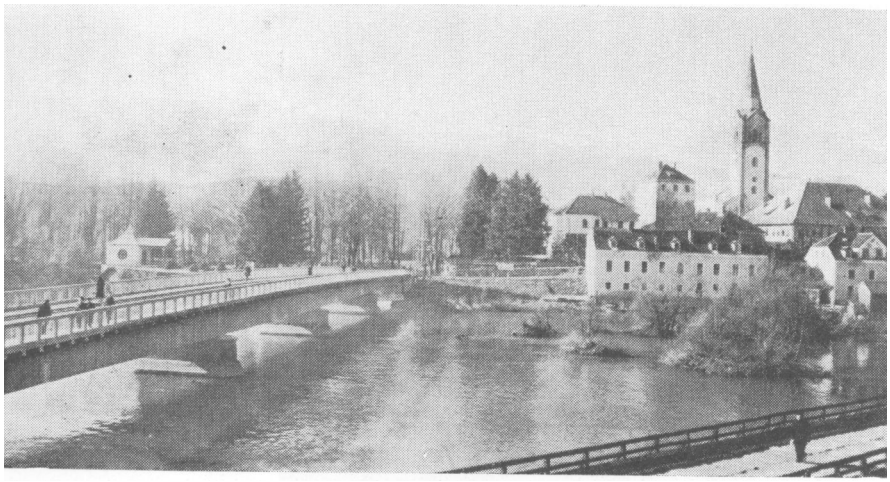
Bihać — šetalište pored kanala, -prema Paviljonu

Medresa i gimnazija. (Danas se tu nalazi zgrada filijale Narodne banke)

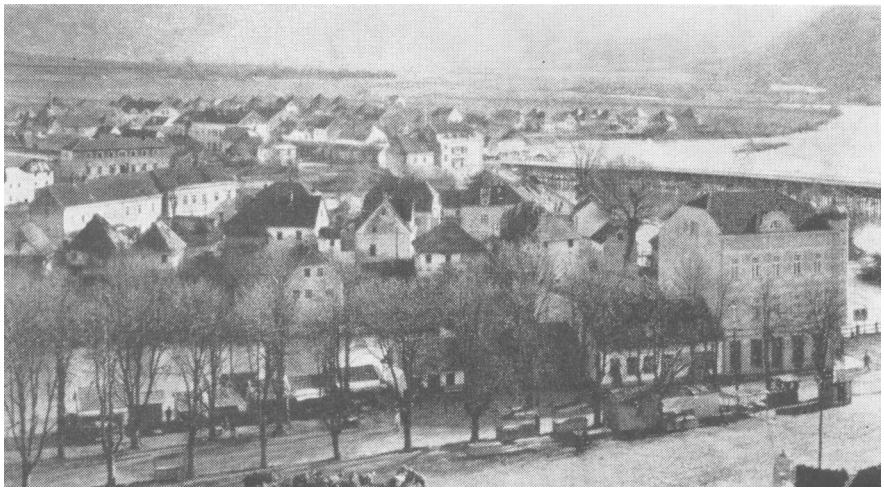

Kavana Paviljon kraj Une

Mostovi na Uni u centru grada

Pogled sa džamije Fetije na Unu. Otoku i Prekounje

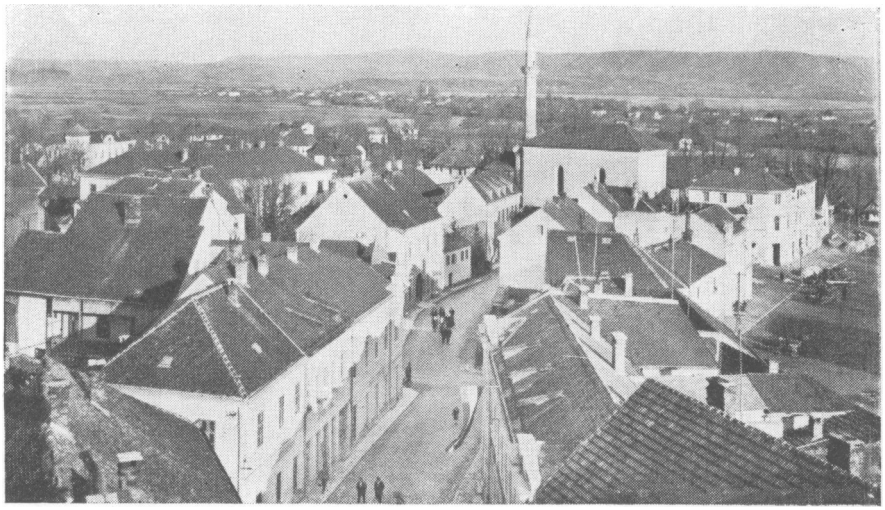
Bihać — tržnica

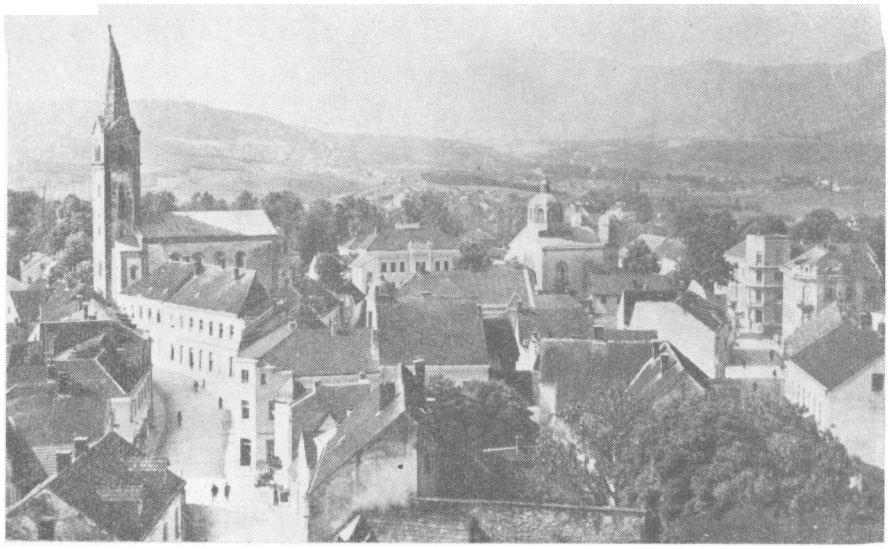
Pogled sa džamije Fetije (do 1592. godine katolička crkva. Minaret je izgrađen tek 1863. godine) na dio Bihaća, Unu, De-- beljaču i Ljutoč*

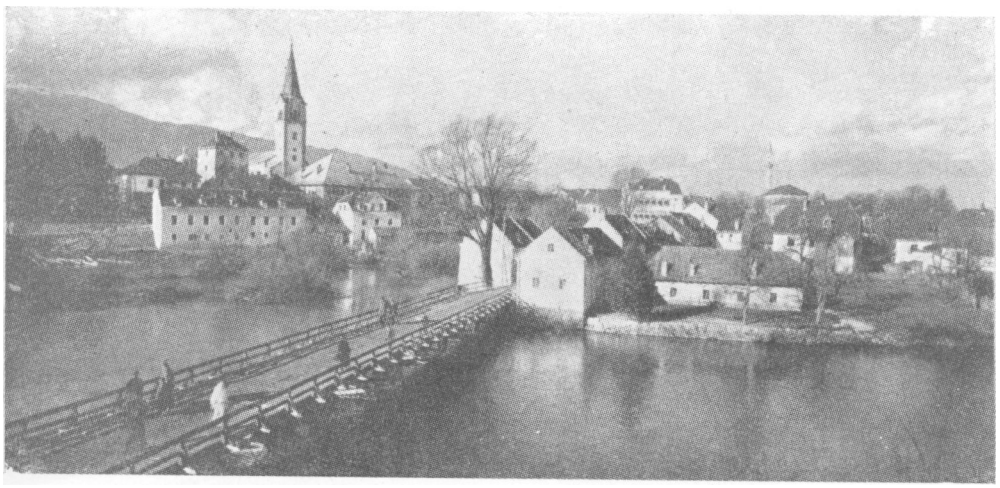
Bihać — džamija Fetija

Bihać — sjeverni dio grada sa držamijom Fetijom

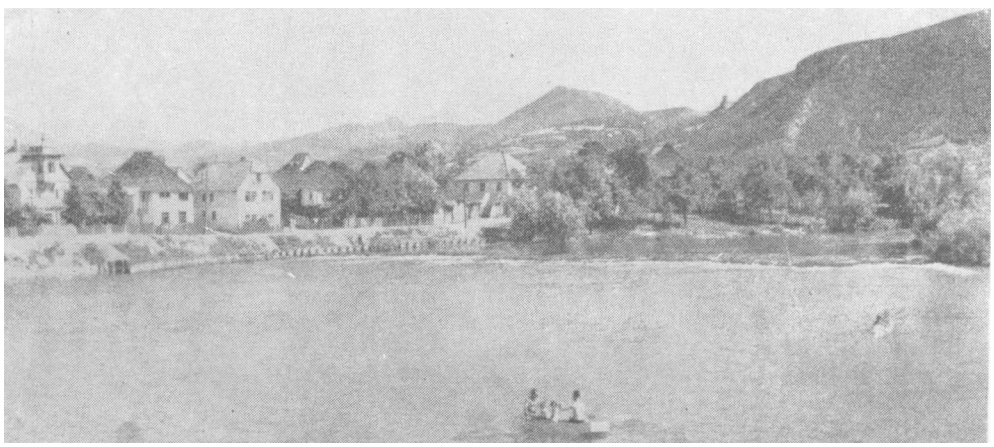

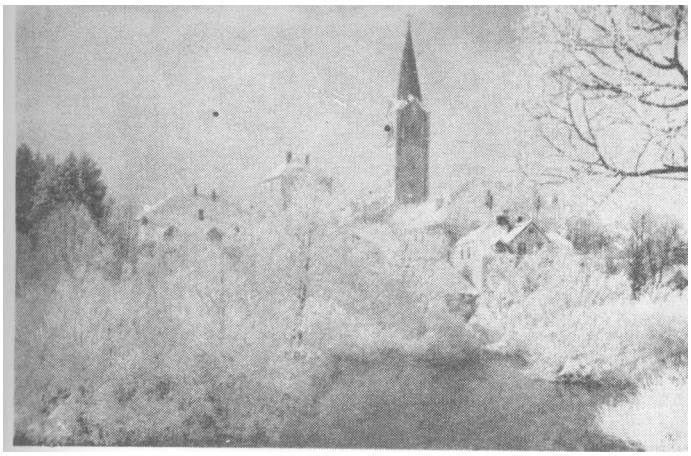
Bihać — centi sa katoličkom I pravoslavnom CM kvom i gimnazil jom između njf Somišljem (i tornja crkve, u dubini) i dijelo Plješevice*

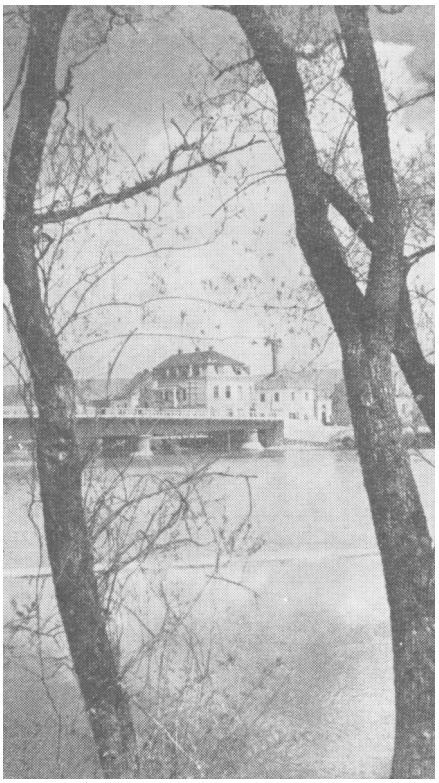
Otoka u centru Bihaća i stari dio grada sa kul konakom i zidr

Una u centru grada, sa pogledom na istočne padine Debeljače, Soholac Ljutoč i Ripački klanac

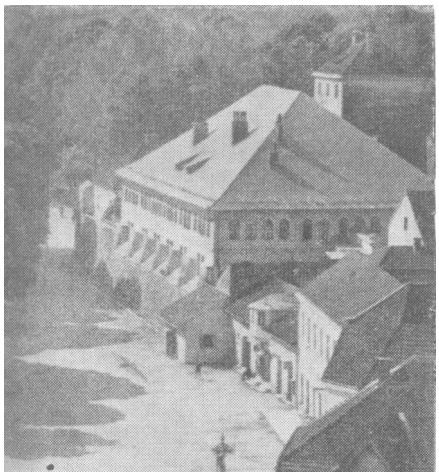

Bihać zimi

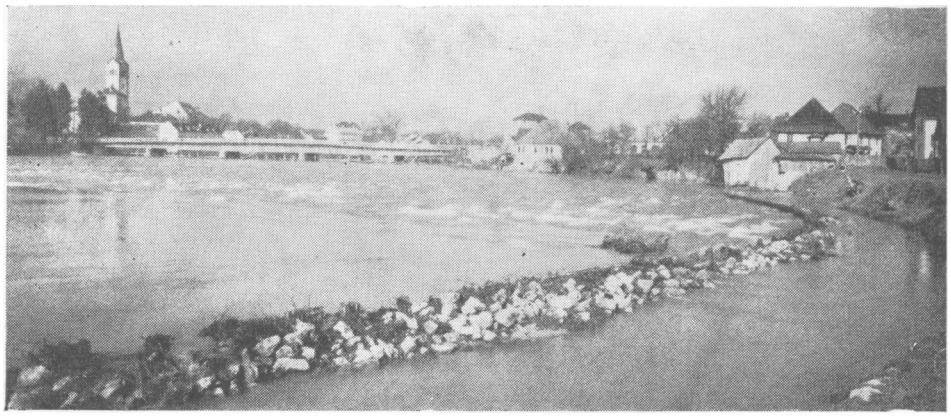
Una u centru Bihaća, kraj mosta zgrada u kojoj se nalazila poslastičarnica za vrijeme rata, najduže branjeno ustaško-domobransko uporište na desnoj obali rijeke za vrijeme borbe 2—4. novembra 1942. godine

Konak, sagrađen 1860. godine

Katolička crkva, kula i turbe u starom dijelu grada

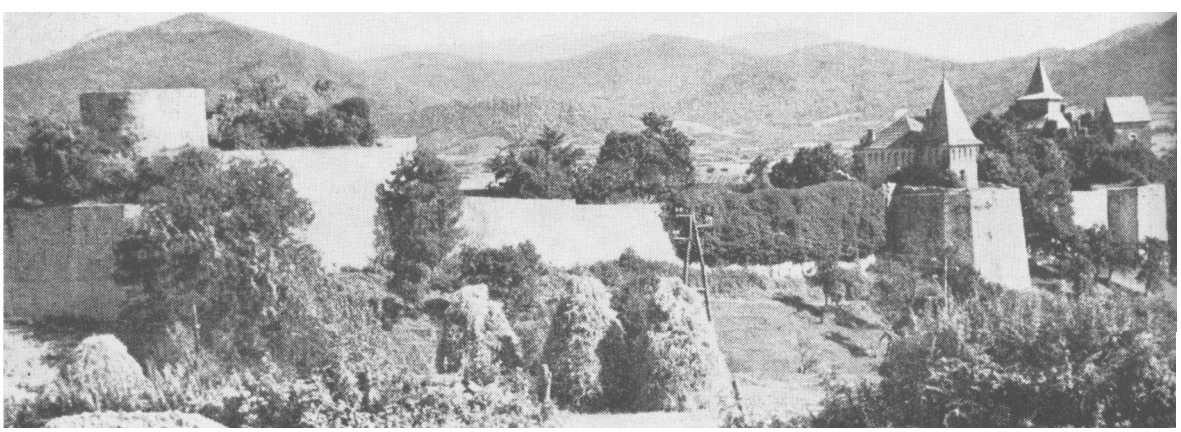

Una u centru grada s jeseni i proljeća

Ostrožac, nedaleko od Bihaća, srednjovjekovni grad i dvorac sagrađen 1901. godine

Ostrožac, srednjovjekovni grad iznad Une. U pozadini obronci planine Grmeča

BR. 96

ČLANAK VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ O STVARANJU NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE[1]

STVARANJE NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE

Po odluci Vrhovnog štaba stvorena je, od mnogobrojnih udarnih i partizanskih brigada i od nekih većih partizanskih odreda, regularna Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije. Ona se« rađala kroz 18 mjeseci teške i krvave borbe, iz krvi svojih najboljih boraca, sinova i kćeri naših naroda. Tako se rađala naša junačka, od naroda voljena osvetnička, oslobodilačka vojska. Stvaranje te narodne vojske jeste najveći dosadašnji uspjeh narodnog ustanka u zemljama Jugoslavije.

Dug i težak je to proces bio, jer se naša narodna vojska rađala iz malih partizanskih odreda, stvarala se od golorukih rodoljuba, seljaka, radnika, poštene inteligencije, omladinaca grada i sela, koji su se digli na ustanak, u borbi protiv okupatora i njihovih plaćenika. Trebalo je, sa krvavim žrtvama, osvajati od neprijatelja svaku pušku, svaku bombu, svaki metak, svaki mitraljez, svaki bacač, svaki top i odolijevati mnogobrojnim ofanzivama brojčano i tehnički nadmoćnih neprijatelja, koji su htjeli da pošto poto unište partizanske odrede i brigade, da uguše narodni ustanak. Prema tome, naša narodna vojska nije stvorena odozgo, putem dekreta, prisilno; nije naoružana iz fabrika, preko vojnih liferanata, koji su nekada zarađivali ogromne pare na naoružanju bivše jugoslovenske vojske. Naprotiv, svaki borac naše narodne vojske, teškom borbom i svojom krvlju, osvojio je i osvaja naoružanje od neprijatelja, kome su ga sramotno predali izdajnici našeg naroda, razni viši oficiri i generali bivše jugoslovenske vojske u aprilu prošle godine.

Stvaranje divizija i korpusa, stvaranje naše narodne vojske došlo je baš u vrijeme kad siu za to sazreli) svi uslovi, kad se za to pokazala neophodna potreba, kad su već bile stvorene mnogobrojne brigade i bataljoni, kad su te brigade i bataljoni bili naoružani skoro svim vrstama oružja (osim avijacije), kad je postalo nemoguće rukovoditi na dosadašnji način svim brigadama, bataljonima i odredima, i, konačno, kad je oslobođen veliki dio naše teritorije, pa se ukazala potreba za ofanzivnim operacijama krupnijeg karaktera.

Stvaranjem narodne vojske stvoreni su prediuslovi za operacije većeg stila, za još snažnije udarce protiv okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu. Ah, u isto vrijeme, rukovođenje postaje sve složenije i zahtijeva mnogo više spremnosti i ratne vještine komandanata, koji su izrasli u procesiu dosadašnje borbe, kada se primjenjivala skoro isključivo partizanska taktika ratovanja. Taktika ratovanja naše narodne vojske apsolutno mora biti kombinirana .sa našom dosadašnjom partizanskom taktikom. To znači da se moramo čuvati krutih frontova, i izbjegavati ih, da moramo izbjegavati da nam neprijatelj, svojom taktikom, nametne odbranu pomoću dugačkih i rasplinutih frontova, začepljavanje riupa itd. Naprotiv, u našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh, ne samo kad srno u ofanzivi, već i u defanzivi.

Ofanzivni duh za vrijeme neprijateljske ofanzive ispoljava se u snažnoj, smjeloj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu, u uništavanju ne samo komunikacija, nego i neprijateljskih centara snabdijevanja, njegovih baza, koje su za vrijeme neprijateljske ofanzive vojnički oslabljene ili su potpuno ispražnjene. Ne treba da se bojimo opkoljavanja, kao što se

[1] Objavljeno u listu „Borba" br. 31, od 20. dec. 1942. godine.

nismo bojali ni onda kad smo imali manje jedinice. Svaki naš gubitak neke teritorije mora u isto vrijeme značiti dobitak nove, još veće i važnije teritorije.

Stvarajući narodnu vojsku, mi zadržavamo naše mnogobrojne teritorijalne partizanske odrede. Sta više, mi moramo stvarati sve novije i novije partizanske odrede na neoslobođenoj teritoriji, u svim oblastima naše zemlje. Ti odredi imaju ogromne i časne zadatke, kao što su ih imali i odredi koji su se pretvorili u današnju narodnu vojsku.

Naša narodna vojska stvorena je od boraca očeličenih u krvavim borbama, od najboljih sinova naših naroda, sa dubokim korijenom u narodu. Zato je ona istinski narodna i nepobjediva.

TITO

BR. 97

PISMO VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ AVNOJ-u O NAČINU DOSTAVLJANJA POSTE VRHOVNOM ŠTABU[1]

VRHOVNI STAB
NOV I PO JUGOSLAVIJE
25-XII-1942. g.

ANTIFAŠISTIČKOM NARODNOM VIJEĆU

U prilogu dostavlja se pregled reorganizacije Vrhovnog Štaba, koji je nedavno izvršen po odluci Vrhovnog komandanta NOV i PO Jugoslavije.

U buduće, svu poštu, slati neposredno odnosnim otsecima, adresujući je na sledeći način, na primer: „Vrhovnom Štabu NOV i POJ za ekonomski otsek ili Tehnički otsek", itd.

Svu poštu namenjenu za operativni i obaveštajni otsek Vrhovnog Štaba, dostavljati na adresu s oznakom i to, za operativni otsek. „za OP-o" a za obaveštajni otsek „za OB-o".

Sva pošta adresovana Vrhovnom Štabu je poverljive prirode i mora biti spakovana, a pismo dostavljeno u zatvorenoj koverti.

Priloženi pregled je dokumenat strogo poverljive prirode i ne sme pasti u ruke neprijatelju.

Prijem potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Vrhovni Stab
Zamenik Načelnika Štaba
Terzić, s.r.

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

BR. 98

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ O USTROJSTVU I NADLEŽNOSTI VOJNIH SUDOVA NOV I POJ

VRHOVNI STAB
N.O.V. I P.O.J.
29. decembra 1942.

Štabovima Narodno-oslobodilačkih udarnih brigada
Štabovima partizanskih odreda
Komandama mesta
Komandama područja.

U svrhu stvaranja jednoobraznog sudovanja na čitavoj oslobođenoj teritoriji, kao i kod pokretnih jedinica narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, obrazuju se vojni sudovi. Obrazovanje ovih sudova vrši se savezno sa članom 8 statuta proleterskih N.O.U. Brigada, dok se sastav sudova, koji je predviđen u navedenom članu statuta menja na slijedeći način.

1.) Kod narodno-oslobodilačkih (proleterskih) udarnih brigada obrazuju se stalni vojni sudovi, koji se sastoji od tri lica i to: a.) političkog komesara brigade, b.) komandanta jednog bataljona i v.) jednog borca. Drugove pod b. i v. predložiti će Stab brigade štabu divizije koji može da potvrdi predložene drugove ili da ih otkloni—,

Nadležnost vojnog suda kod N.O.U. brigade prostire se na sva zločina dela koja izvrše borci, vojni i politički rukovodioci te brigade. Od toga se izuzimaju ona dela, koja izvrše pripadnici brigada u slučaju dužeg izbivanja iz brigade (na pr. kao ranjenici, na otsustvu, ako su određeni na koju naročitu dužnost izvan sastava brigade) u tom slučaju biti će za njih nadležan redovan vojni sud pozadinske vojne komande, koji je nadležan na teritoriji gde je zločino delo izvršeno.

Nadalje se nadležnost stalnog vojnog suda kod N.O.U. brigada proteže na sva zločina dela izvršena od civilnih lica ih neprijatelja, ako su ova dela izvršena na položaju ili za vreme borbe protiv pripadnika te brigade ih ako se brigada nalazi odvojeno od oslobođene teritorije.

2.) II. odeljak člana 8 statuta proleterskih brigada menja se u ovome: U slučaju da koji bataljon deluje samostalno izvan sastava svoje brigade i bez neposredne veze sa njom, formiraće se vojni sud bataljona od tri lica, koja sačinjavaju: a.) politički komesar bataljona, b.) komandir jedne čete v.) jedan borac. Drugove pod b. i v. predlaže štab bataljona a potvrđuje štab brigade.

Nadležnost vojnog suda kod bataljona ista je kao i nadležnost vojnog suda kod brigade, a presitaje u času kada se bataljon povrati u svoju brigadu.

3.) Kod pozadinskih vojnih vlasti osnivaju se sudovi saobrazno naredbi o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti. Ti sudovi sastoje se prema tome od: a.) zamenika komandanta područja b.) komandanta mesta na čijem je području (teritoriju) zločino delo izvršeno i v.) jednog borca sa teritorije te komande mesta. Člana vojnog suda pod v. predlaže komanda mesta komandi područja, koja po svojoj uviđavnosti potvrđuje ovaj predlog.

Nadležnost ovih vojnih sudova, koji se sastaju prema ukazanoj potrebi u komandi mesta na čijoj je teritoriji zločino delo izvršeno obuhvata sva dela zločina prirode koja su na teritoriji odnosno komande mesta izvršena, kao i ona dela koje viši vojni sud naročito stavlja u nadležnoist tih sudova.

4.) Svi vojni sudovi moraju imati svog islednika. Za isiednika treba postaviti otresitog i odlučnog druga, koji je ranijom svojoj borbom ili sudjelovanjem u narodnooslobodilačkoj borbi dokazao svoju odanost prema borbi današnjoj, te pruža garanciju da će ovu odgovornu dužnost savesno ispunjavati. Islednike kod brigada postavlja Stab divizije na predlog štaba brigade, a kod komande mesta komande područja na predlog komande mesta.

Dužnost drugova vojnih islednika sastoji se u tome što će oni na pismenu ih usmenu prijavu ma sa čije strane ona dolazila, odmah povesti postupak radi istraživanja prijavljenog zločina. Oni će u prvome sa još jednim članom vojnog suda rešiti pitanje da h se ima osumnjičeno lice zadržati u zatvoru ili ne. Treba paziti na to da se građani ne hapse na osnovu neproverenih podataka, ali se mogu po potrebi privesti radi saslušavanja. U slučaju da islednik reši da osumnjičeni ima biti zatvoren on će se truditi da što pre prikupi sve potrebne podatke kako bi slučaj u što kraćem roku bio zreo za donošenje presude.

Prilikom vršenja istrage islednik ima dužnost da pribere što tačnije podatke i podrobniji materijal o prijavljenom zločinu. Kad se u toku isleđenja pokaže da je u pitanju zločin špijunaže ili petokolonaštvo islednik će odmah obavestiti obaveštajni odjel i komisiju za suzbijanje pete kolone i čekati da primi uputstva od njih. Kod isleđivanja zločina, koji su u vezi sa prošlogodišnjim pokoljem nad pravoslavnim stanovništvom ili zločina okupatora, ustaša i četnika protiv pripadnika naše vojske i civilnih lica, dužnost je islednika da prikupi što potpunije podatke (vreme, mesto i imena lica koja su izvršila zločin, imena i broj žrtava) o tim zločinima, jer su ovi podaci dragocen propagandni materijal u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, a preko toga i historijski materijal od ogromne važnosti, koji će također poslužiti kao materijal za kažnjavanje fašističkih, krivaca, izazivača svih ovih zverstava i zločina prema noti Sovjetske Vlade. U tu svrhu potrebno je sastaviti opširne i tačne zapisnike, koje će potpisivati preslušana lica i islednik.

U svim ostalim slučajevima islednik sastavlja samo kratki zapisnik u koji unaša samo bitne činjenice, koje se odnose na učinjeno delo.

Kad je istraga završena, islednik će o tome odmah obavestiti nadležni vojni sud, a u slučaju kada misli da treba prekinuti istragu, prekinut će je u sporazumu sa još jednim članom suda.

4.) Vojni se sudovi osnivaju također kod partizanskih odreda. Oni su sastavljeni od a.) političkog komesara odreda, b.) komandanta jednog bataljona i v.) jednog borca. Drugove pod b. i v. postavlja viši vojni sud na predlog štaba odreda. Nadležnost vojnih sudova ista je kao i brigadnih vojnih sudova.

5.) Cim je stvar dozrela za odluku, a to je onda kada je istraga završena, vojni sud će odrediti unapred ročište (dan suđenja), na koje će pozvati sva potrebna lica. Svi članovi siuda moraju biti prisutni za sve vreme suđenja. Postupak je usmen, a o najvažnijim stvarima sastavit će se kratki zapisnik. Islednik će prisustvovati suđenju kao referent, ali on nema pravo glasa. Sud može narediti da se ponovno preslušaju svedoci koji su već ispitani u toku istrage. Ako siud to nađe za potrebno može suđenje proglasiti javnim. Ako su više lica okrivljena za isto krivično delo ili ako su njihove krivice u međusobnoj vezi, sud će u pravilu suditi svima zajednički i doneti jednu presudu.

Nakon što je rasprava završena, članovi suda odlučuju o tome, dah je stvar zrela za presudu ili ne. Ako misle da ie stvar dozrela izrećiće presudu, u protivnom slučaju odrediti će potrebite dopune i odrediti će ponovno suđenje. Raspravom rukovodi kod sudova pokretnih jedinica, član suda politički komesar, a kod pozadinskih vojnih sudova član suda zamjenik komandanta područja. Svi članovi suda imadu jednako pravo glasa. U slučaju da im se mišljenja ne podudaraju važi ono što zaključi većina, no onaj član siuda koji je ostao

u manjini, mora obavezno svoje obrazloženo mišljenje dostaviti višem vojnom sudu.

6.) Kad vojni sud donese smrtnu presudu, dužan je odmah presudu sa obrazloženjem i islednim materijalom dostaviti višem vojnom sudu. Od ove dužnosti izuzimaju se samo Brigatski, Bataljonski i odredski vojni sudovi, kad su bez veze sa višim vojnim sudom, i ako osuđenik niie pripadnik narodno-oslobodilačke vojske. U svim drugim slučajevima smije se smrtna kazna izvršiti tek nakon potvrde višeg vojnog suda.

7.) Smrtna kazna vrši se strijeljanjem, a u naročito teškim slučajevima vešanjem, odmah nakon primitka saglasnosti višeg vojnog suda a najkasnije 12 sati nakon toga. O izvršenoj kazni ima se odmah obavestiti viši vojni sud.

8.) Svi vojni sudovi dužni su svakog meseca poslati vojno-siudskom otseku izveštaj o svome radu, u prošlom mesecu, kao i svim prekinutim istragama.

Komandant,
TITO

Dragi drugovi!

Molim Vas da u mesečnim izvještajima javljate na kakove poteškoće nailazite prilikom primjenjivanja gornjih uputstava. Pošaljite ujedno i Vaše predloge u pravcu dopunjavanja i učvršćenja naših vojnih sudova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za vojno — sudski otsek,
potpis nečitljiv.

BR. 99

POZDRAV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 1. JANUARA 1943. GOD. BORAČKOM I RUKOVODEĆEM SASTAVU NOV I POJ POVODOM NOVE GODINE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NOV I PO JUGOSLAVIJE
1-1-1943. g.

SVIM BORCIMA, KOMANDIRIMA, KOMANDANTIMA I POLITIČKIM KOMESARIMA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE VRHOVNI ŠTAB N.O.V. I P.O.J. ČESTITA

Srećnu Novu godinu

Uvjereni smo da će godina 1943 biti godina naše konačne pobjede nad omraženim fašističkim osvajačima i njihovim domaćim slugama. Sa tim uvjerenjem, drugovi borci, komandiri, komandanti i polit, komesari, mi nastav-

[1] Original, otkucan ćirilicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 52—1, k. 10—A. U istoj arhivi nalazi se još nekoliko primjeraka originala (vidi dokumente zavedene pod reg. br. 1/1—8, k. 407—A; 38—3, k. 1491; 2/1—7, k. 420; 6—1 k. 10).

Pozdrav je objavljen i u „Borbi" br. 34, od 10. januara 1943 (vidi Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2 str. 358).

ljamo našu borbu u ovoj godini još energičnije, još upornije, nanoseći što silnije udarce fašističkim okupatorima i njihovim domaćim slugama, ustašama i četnicima. Prema tome, naprijed, drugovi, u susret novim pobjedama, uprkos svih teškoća, u susret našoj konačnoj pobjedi, pobjedi za slobodu i srećniju budućnost naših naroda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U ime Vrhovnog štaba NOV i POJ
vrhovni komandant
Narodno-oslobodilačke vojske
i partizanskih odreda Jugoslavije
Tito
(TITO, s.r.)

(M.P.) .

BR. 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PROTIV ČETNIKA I DOMOBRANA KOD TESLICA[1]

Radio-depeša
STAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
1-1-1943 godine

VRHOVNOM ŠTABU

Dana 28 decembra, oko Teslića, zarobili smo 78 četnika, 40 domobrana sa jednim poručnikom. Zaplijenjeno je 46 pušaka, 3 p. mitraljeza i jedna strojnica. Neprijateljski gubici veliki. Uništeni su oklopni vagoni između Teslića i Doboja. Naročito su se istakli bataljoni I proleterske brigade. Predalo se je 67 četnika.[2]

Mobilizacija ide sporo. Teren ogroman. Može postati sastavni dio oslobođene teritorije važan za Savu i istok. Zato je potrebno likvidirati Banja Luku ih poslati još snaga.

Ugovorite za nas vezu sa Perom.[5] Stara stanica neophodna. Novi davač stigao.

Večeras napadamo Teslić.

[1] Original, pisan ćirilicom, na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1/15, k. 14 A.

[1] Iz Motajičkog četničkog odreda.

' Pero Cetković, komandant 3. NOU divizije.

BR. 101

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 2. JANUARA 1943. GOD. O DODJELJIVANJU NOVČANE POMOĆI SIROMAŠNOM STANOVNIŠTVU KOZARE[1]

dana 2-1-1943 god.
časova

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Br. I

N A R E D B A

Na osnovu rešenja Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije određeno je da se izda iz vojnih sredstava ovoga Štaba 1,000.000 kuna (jedan milion kuna) kao pomoć siromašnom stanovništvu Kozare.

Ovaj se novac ima podeliti u prvom redju najsiromašnijim porodicama koje su postradale od okupatorske i ustaške ofanzive. Pomoć će određivati naročito za to određena komisija u zajednici sa narodno-oslobodilačkim odborima i putem seoskih zborova, koji će u svakom pojedinom slučaju određivati količinu date pomoći.

Ovo naređenje izvršiti odmah i spisak primalaca pomoći sa vlastitim potpisima dostaviti ovome Štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Vrhovni komandant
Narodno-oslobodilačke vojske i
partizanskih odreda Jugoslavije
TITO

[1] Original, otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 5092.

BR. 102

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 2. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RAZBIJANJU USTAŠA I DOMOBRANA KOD SELA BRISNIKA[1]

STAB
II PROLETERSKE DIVIZIJE
2-1-1943 g.
u 15 časova

VRHOVNOM ŠTABU

Neprijatelj je juče pokušao ispad iz Imotskog i Posušia u pravcu Duvna sa snagama od 7 ustaških i domobranskih satnija. Neprijatelj je uspeo da prodre do sela Brišnika, gde su ga dočekah delovi IV Crnogorske brigade, razbili ga i naterali na povlačenje.

Neprijatelj je ostavio na bojnoan poljiu 52 mrtva vojnika. Broj ranjenih je verovatno mnogo veći. Zarobljeno je 28 domobrana, od kojih se jedan javio **iu** našu vojsku, dok su ostale razoružali i pustih svojim kućama u Hercegovinu.

Zaplenjeno je: 45 pušaka, 1 'kamion i dosta različite vojne spreme.

Naši gubici iznose: 5 mirtvih i 8 ranjenih drugova.

Neprijatelj je proteran ka Imotskom i Posušju.

Detaljni izveštaj sledi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Peko Dapčević

BR. 103

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU BORBI PRILIKOM OSLOBOĐENJA TESLICA[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
3-1-1943 g.
u 15 časova

Radio-depeša

VRHOVNOM ŠTABU

Garnizon u Tesliću brojao je preko 2.000 vojnika, i to: II i III bojna IV pešadijske pukovnije, 23. i 24. satnija I pešadijske pukovnije i jedna domo- / branska bojna.

[1] Kopija, pisana ćirilicom, na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 7 A.

[1] Original, pisan ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1?6, k. 706.

Zarobljeno je: preko 1.000 vojnika, među njima pukovnik Binder, preko 20 oficira, 3 lekara i 1 logornik.

Do sada je zaplenjeno: 4 haubice, 3 protivtenkovska topa, 2 topa „Pito"[2] 37 mm, 5 bacača, nekoliko hiljada artiljerijske i bacačke municije, stotine hiljada puščanih metaka, preko 1.000 pušaka, velika količina životnih namirnica i sanitetskog materijala, 8 lokomotiva, 30 vagona, fabrika destilata.

Transport se vrši vozom.

Plen se prebrojava.

Grad je zauzeo Kraljevački bataljon[3] i zaslužuje najvišu pohvalu.

Topovi su prelazili dva puta iz ruku u ruke i odmah dejstvovali.

Naši gubici su 1 mrtav i 10 ranjenih.

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 3. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAMJERAMA NEPRIJATELJA DA PODUZME OFANZIVU NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1]

STAB I BOSANSKOG KORPUSA
3-1-1943 g.
u 16 časova

Telefonska depeša

VRHOVNOM STAfeu '

U Zagreb su stigli kontingenti hrvatske legije,[2] koja se je borila na Istočnom frontu. Njima je u Zagrebu priređen svečan doček.

U Zagreb su, takođe, stigli omladinci, koji su bili na kursu u Njemačkoj.[3]

Namjera i snage još nisu utvrđene. Preduzeti su koraci da se to hitno ustanovi. Govori se o ofanzivi na oslobođenu teritoriju, najvjerovatnije u pravcu Bihaća.[4]

Za Glavni ob. centar
Coče[5]

[2] Pješadijski top francuskog porijekla u naoružanju u bivše jugoslovenske vojske.

[3] Četvrti bataljon 1. proleterske brigade.

[1] Original, pisan ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 11.

[2] Odnosi se na 369. legionarsku diviziju.

[3] Vjerovatno se misli na ustaško-domobranske oficire, pitomce vojnih škola koji su bili na specijalizaciji u austrijskom gradu Stokerau (Stockerau).

[4] Podatak je tačan: vršena je koncentracija trupa za četvrtu neprijateljevu ofanzivu.

[5] Ratko Vujović.

BR. 105

OBAVJEŠTENJE STABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 4. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O ODRŽAVANJU SMOTRE 4. DIVIZIJE, O NARODNOM ZBORU I O UPUĆIVANJU 2. I 5. KRAJIŠKE BRIGADE NA TEREN KARANA I KOZARE[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 17 —
4 januara 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za ,,0B-0"[S]

1) Na dan 7 januara 1943 godine održaće se u Srpskoj Jasenici[3] smotra jedinica IV N.O.U. divizije I bosanskog N.O.U. korpusa i zbor vojske i naroda.

Molimo da na ovu smotru i zbor dođe i drug Vrhovni komandant, kako smo to već telefonom javili. Drug Vrhovni komandant trebao bi da pođe 7 januara oko 8 časova iz Bihaća preko Bosanske Krupe, Radića i Suvaje (Čardak) za Srpsku Jaseniou. Smotra je zakazana za 11 časova.[4]

2) 8 januara 1943 godine jedinice II i V krajiške brigade IV N.O.U. divizije treba da krenu za Karan i Kozaru, prelazeći r. Sanu na sektoru između Blagaja i Dragotinje, i da tamo izvrše sledeće zadatke:

a) Pritisak prema Kostajnici i Dubici i ostalim okolnim uporištima radi smanjenja neprijateljskih koncentracija u garnizonima prema Baniji kao i privezivanja neprijateljskih snaga za Kostajnicu i Dubicu.

b) Čišćenje neprijateljskih posada u Karanu i Kozari.

v) Nadiranje u Lijevče Polje radi mobilisanja onog stanovništva, koje nam je inače naklonjeno, kao i radi omogućavanja formiranja IX krajiške — kozarske brigade, čije jezgro već postoji.[6]

g) Nadiranje sa terena Kozare ka drumu i pruzi Prijedor — Banja Luka sa zadatkom čišćenja posada oko tog druma i pruge, koje su orijentisane sada prema jugu, tj. prema jedinicama V N.O.U. divizije. Iste jedinice treba da ruše prugu Banja Luka — Prijedor.

Ovakvim nadiranjem i čišćenjem uporišta oko druma i pruge Banja Luka — Prijedor, kao i rušenjem te pruge, ove jedinice treba da stvore mogućnost oslobođavanja I krajiške brigade sa terena oko Sanskog Mosta i Prijedora, radi odlaska ove brigade na teren preko Vrbasa.[6]

[1] Kopija, pisana latinicom na mašini, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 407.

[2] Obavještajni odsjek.

[3] Prav. Jasenica.

[4] Vrhovni komandant, drug Tito, odazvao se pozivu i prisustvovao je smotri **4.** divizije i narodnom zboru u Srp. Jasenici, i tom prilikom održao govor narodu i borcima. Stenografisani govori nalaze se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1—1, 2—1, k. 12.

[5] 9. krajiška NOU brigada formirana je od jedinica 3. krajiškog NOP odreda „Simo Solaja".

[6] Misli se na teritoriju centralne Bosne.

d) Nadiranjem naših jedinica ka Lijevču Polju, koje je bogato hranom, treba da se postigne i izvestan ekonomski efekat, pošto na oslobođenoj teritoriji zapadno od Vrbasa ne raspolažemo sa dovoljno hrane za ishranu vojske, radnika, izbeglica i stanovništva.

3) 7 i 8 januara ove godine jedinice V N.O.U. divizije preduzeće generalno čišćenje Manjače i terena do Vrbasa od četničkih bandi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, službeno odsutan | Načelnik štaba, | Komandant,

BR. 106

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA 7. JANUARA 1943. GOD. BORAČKOM I RUKOVODEĆEM SASTAVU 4. (KRAJIŠKE) DIVIZIJE 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA[1]

DRUGOVI I DRUGARICE

BORCI, KOMANDIRI, KOMANDANTI I POLITIČKI KOMESARI NAŠE HEROJSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE

Dragi krajišnici,

Meni je neizmjerna čast i ja osjećam veliku radost da vas mogu pozdraviti u ime Vrhovnog štaba N.O.U. i P.O. Jugoslavije. Odavno smo već zajedno, odavno mi je bila želja da vas vidim ovako na okupu, kao danas. Mi smo došli u Bosansku Krajinu sa braćom Srbima i Crnogorcima da se zajedno sa vama borimo i uništimo neprijatelja i oslobodimo narod u cijeloj Bos. Krajini.

Mogu reći da sam bio iznenađen, ali i ponosan, da ste vi, sinovi dostojni vaših junačkih predaka, ostali na vašoj rodnoj grudi i borili se tako uporno za slobodu svog napaćenog naroda. Mrski neprijatelj je htio da istrijebi sve Srbe u Bosni i počeo je od Krajišnika. Vi ste se digli na ustanak skoro goloruki, osvajali ste u borbi oružje koje i sada imate, i na taj način vi ste spasili srpski narod u Bosanskoj Krajini od pokolja i zvjerstava neprijatelja. A šta bi bilo

[1] Govor druga Tita prilikom smotre 4. krajiške NOU divizije, 7. januara 1943, u s. Srpskoj Jasenici, bio je najprije stenografski zabilježen, a zatim otkucan latinicom na pisaćoj mašini. Prvi primjerak tog otkucanog originala nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA zaveden pod reg. br. 2—1, k. 12. Redakcija ga ovdje objavljuje. (Govor je, u znatno skraćenom obliku, objavljen u „Borbi" br. 35, od 17. januara 1943. Odatle je docnije preštampavan.)

Smotri su prisustvovali i dr Ivan Ribar (koji je, poslije druga Tita takođe održao govor), Vlado Zečević, Đuro Pucar i Košta Nad. Druga Tita pozdravila je Danica Medan, kao predstavnica Antifašističkog fronta žena, i predala mu dar, a okupljeni narod priredio je zajednički ručak. Za vrijeme ručka drug Tito je, na traženje naroda, još dvaput govorio. Ovi govori su zabilježeni samo u izvodu (vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 12), pa ih zbog toga ne objavljujemo. Poslije ručka drug Tito uzeo je učešća u narodnom veselju i na opšte traženje, prisutnih, još jedanput je govorio.

da niste uzeli puške u ruke? Tijela vaših sestara, majki i drugarica, vaše djece, punila bi jame i bosanske gudure. Ah ne samo to — vi ste postigli velike pobjede i uspjehe u toj borbi, vi ste svojom borbom zadivili cio svijet. Vi ste znah da razlikujete krivce od nedužnih, vi ste znali da odvojite krvnike Pavelića i njegove ustaše od poštenog hrvatskog naroda — i to je također jedna velika vaša zasluga u današnjoj borbi. Svi narodi danas čvrsto stoje u bratskoj zajednici i zato se uspjesi i postižu. Pitam ja vas, da li bismo mi mogli izdržati 19 mjeseci, kada ne bismo imali bratstvo i jedinstvo naroda, zar bismo pobrali ovakve uspjehe kakve smo postigli bez toga? Ne bismo, jer bi nas neprijatelj razjedinjene savladao brzo. A eto mi danas vidimo puške, topove, mitraljeze koje ste vi sami u borbi zaplijenili od neprijatelja i nanijeli fašističkim okupatorima velike udarce, nanijeli ste udarce okupatorima koji su imali paklene namjere da potpuno istrijebe naše narode.

Drugovi i drugarice, mi smo u našoj oslobodilačkoj borbi imali jake neprijatelje — okupatore i njihove ustaške i nedićevske sluge, ali mi smo dobili još jednog opasnog neprijatelja u licu Draže Mihailovića i londonske izbjegličke vlade. Ovi neprijatelji unijeli su razdor u redove jednog dijela boraca za slobodu, u redove naroda Crne Gore, Hercegovine, Bosne itd. i poveli ih na krivi put, na put službe okupatorima, krvnim neprijateljima naših naroda. Međutim, većina poštenog naroda nije pošla za njima i ona se i danas bori protiv okupatora i njegovih pomagača. I šta se dogodilo? Mi smo pobjeđivali i vanjskog i unutarnjeg neprijatelja. Ruka nije zadrhtala ni kad je trebalo obračunati i sa rođenim ocem, ako je on prišao izdajnicima, četnicima.

Vi ste u isti čas shvatih da je vaša borba samo jedan dio velike borbe na čijem čelu stoji Sovjetski Savez i njegova herojska Crvena armija. I poslije ovih naših velikih pobjeda mi vidimo ko će pobijediti. Mi smo se digli kada je, osim Sovjetskog Saveza, cio svijet drhtao pred njemačkom imperijalističkom silom. Mi smo takoreći jurišah na nebo, jurišali smo protiv sviju sila koje su se okomile na našu porobljenu zemlju. A danas, danas je perspektiva za nas jasna — mi ćemo pobijediti jer smo narasli u veliku vojsku, jer nas napaja zajednički duh bratstva i jedinstva, zajednička vjera u pobjedu Crvene armije i u našu pobjedu.

Danas kad slavimo Božić na oslobođenoj teritoriji, mi vidimo, drugovi,, da ga slavimo pod mnogo boljim uslovima nego prošle godine, a uvjereni smo duboko da i idući Božić neće biti u ovakvim uslovima kao danas. Vi ćete ga slaviti pod još boljim uslovima, vi ćete ga slaviti slobodni na svojoj slobodnoj grudi.

Dok mi ovdje proslavljamo ovaj praznik, tamo na sjeveru, na Kavkazu, Crvena armija uništava fašističku ratnu mašinu. Fašistički osvajač osjeća već da su njegovi dani izbrojani. To više nije fraza, činjenica je da je njemačka armija već djelimično u rasulu. Ona pobijeđena bježi glavom bez obzira. Kod Dona, u pravcu Rostova, idu crvenoarmejci da im presijeku armiju na Kavkazu. Na Centralnom frontu Crvena armija juri prema litvijskoj granici i nije daleko čas kada će i ova hitlerovska armija biti otsječena od svoje baze — Njemačke. Tako mi vidimo da samo Sovjetski Savez daje odlučan otpor fašizmu između svih vojnih sila saveznika. Sovjetski narodi ustali su kao jedan da pobijede osvajačku fašističku Njemačku i njene trabante. Sta je to što je omogućilo ovu silnu pobjedu nad fašističkom ratnom mašinom, pobjedu kakvu nikad niko nije zapamtio? Prvo, pobjeda je moguća zato što na čelu te borbe stoji genijalni vođa i strateg, drug Staljin. Drugo, što tu borbu vodi herojska Boljševička partija. Treće, zato što se kroz 25 godina stvaralo bratsko jedinstvo naroda na jednoj šestini zemljine kugle. Četvrto, zato što je Crvena armija — armija naroda, koju on svima silama pomaže u pozadini. Eto, to su faktori koji su omogućili da osvajački fašizam doživljava sve veće i teže poraze i da propadne u najskorije vrijeme.

I kod nas ne bi bilo pobjeda i uspjeha da se u redovima Narodno-oslobodilačke vojske nisu borili Srbi, Hrvati, Slovenci, Muslimani, Crnogorci, Hercegovci itd. i da se ti redovi svaki dan ne popunjavaju novim borcima. Vi ste, drugovi, vojska naroda, i vi imate častan zadatak — ne samo da uništavate unutrašnje i spoljne neprijatelje, već svuda gdje budete prolazili, u svakom selu, da širite bratstvo među narodima, jer je to bratstvo veliki zalog za našu konačnu pobjedu nad fašizmom.

Drugovi i drugarice, mi se danas ne borimo samo za uništenje fašističkog osvajača već i za našu srećniju budućnost. Među vama nema nikog, u Krajini nema čovjeka koji bi želio da se povrati ono što je bilo. Mi danas lijemo svoju dragocjenu krv da iz nje procvjeta srećnija budućnost za naša buduća pokoljenja. Mi smo pokoljenje koje pati, ali mi smo ti koji našim potomcima stvaramo bolji i srećniji život.

Narod je stvorio svoju vojsku da mu ona ostvari mir za uvijek. A to će biti samo onda ako se narod i dalje bori i ako zadrži vlast u svojim rukama. Mi nećemo nikada dozvoliti da se ikada povrate na vlast oni tipovi koji bi naše sinove i kćeri opet poveli na ratnu klanicu za svoje interese.

Mi imamo pred sobom još teških borbi, ali, vjerujte meni, drugovi, mi smo najteže prošli. Fašizam osjeća da mu idu zadnji dani i u svom bijesu on će sve pokušati. Ali, mi ćemo ga pobijediti. Mi ćemo na njegovim kostima stvarati našu budućnost, nove gradove i sela, naša će zemlja procvati. I vi nećete pustiti pušku iz ruke dok to ne bude ostvareno.

Ja vas pozivam da se dalje borite isto tako uporno protiv svih neprijatelja, gdje god vas bude vodio Vrhovni štab, da se borite protiv narodnih izdajica, da se borite za mir i sretnu našu budućnost.

Da živi naša Narodno-oslobodilačka vojska!
Da žive naši junački Krajišnici!
Da živi naša herojska Kozara!
Da živi Sovjetski Savez!
Da živi herojska Crvena armija!
Da žive naši saveznici!

SMRT FAŠIZMU!

BR. 107

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA 7. JANUARA 1943. GOD. NARODU PODGRMECKOG KRAJA[1]

Braćo i sestre,

Ja vam predajem pozdrav Vrhovnog štaba, čestitam vam božične praznike i Novu godinu i želim da iduće godine provedete u još boljim uslovima nego što ih danas provodite. Ovaj Božić slavimo u znaku borbe, ali i duboke

[1] Ovaj govor druga Tita u Srpskoj Jasenici bio je najprije stenografski zabilježen, a zatim otkucan latinicom na pisaćoj mašini. Redakcija objavljuje prvi primjerak tog otkucanog. originala koji se nalazi u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 1—1, k. 12.

vjere i sigurnosti u pobjedu ove pravedne narodno-oslobodilačke borbe. Ja sam radostan što se baš danas nalazim kod vas, u Bosanskoj Krajini, koju ste vi svojim herojstvom sačuvah od krvnika naših naroda. Prolazeći kroz Podgrmeč ja nisam vidio popaljenih kuća, a to je veliki rezultat vaše borbe da sačuvate svoje gole živote, svoja sela i domove. Ja sam isto tako uvjeren da ste vi spremni da pomognete i ostalim krajevima naše zemlje da se oslobode, da pomognete Srbima, Hrvatima i ostalim našim narodima da na svojim popaljenim domovima, da na zgarištima izgrade nove domove i bolji i srećniji život.

Drugovi i drugarice, ja sam radostan što mogu da vidim vašu ogromnu ljubav i povjerenje prema našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci, prema našem velikom savezniku — Sovjetskom Savezu. Ja vam kažem da niko nije pokazao toliko požrtvovanje i ljubav prema ovoj našoj borbi kao vi. Ja gledam vaše žene kako iznose i poklanjaju svoje rukotvorine našoj vojsci, rukotvorine koje su one radile uz svjetlost lojanica. Recite mi, drugovi, koja je armija doživjela tako nešto u našoj zemlji osim naše? Tako jedinstvenog bloka fronta i pozadine nikada nije bilo u historiji naših naroda. A to je veliki zalog za našu pobjedu.

Danas vam mogu reći, drugovi, da se možete nadati da idući Božić možete provesti mnogo bolje nego danas. Naša herojska Crvena armija danas goni, goni, goni i goni neprijatelja. Fašistički bandit trpi poraz za porazom, on propada. Ogromne snage sovjetske pozadine digle su se radeći noć i dan, žrtvujući sve da pobjeda bude što skorija, a Crvena armija svakodnevno zadaje neizlečive udarce njemačkom okupatoru.

Drugovi i drugarice, vi ste stub i temelj naše Narodno-oslobodilačke vojske u ovom sudbonosnom času, vi ste u prvim redovima boraca za osvetu nečuvenih zvjerstava i krvološtava nad našim narodima. Neka nikad ne ugasne vaša mržnja prema krivcima za ta zločinstva, budite osvetnici svojih sestara i braće, zvjerski ubijenih. Drugovi Krajišnici, budite ponosni što se nalazite u prvim redovima borbe za slobodu, kako u vojsci, tako i u pozadini.

Ovaj veliki praznik koji su praznovali vaši očevi, djedovi i pradjedovi vaši, vi danas praznujete sa vjerom u bolju budućnost, jer mi smo izvršili prvi zadatak: spriječili smo neprijatelja u njegovoj perfidnoj namjeri da posvađa naše narode, spriječili smo međusobni pokolj naroda. Spriječili smo nemačkog osvajača, koji ustaše upotrebljava kao oruđe, da pomoću njih istrijebi sve Srbe. Spriječili smo da okupator pomoću četnika istrijebi Hrvate i Muslimane, spriječili smo ih, jer smo mi svi skupa Slaveni. Mi, Slaveni, jesmo sastavni dio naše braće Rusa, naroda kome danas odaju priznanje svi narodi svijeta, pa makar se to mnogo i ne svidjelo raznim reakcionerima u nekim zemljama. I mi smo ponosni da smo se do danas tako uspješno borili rame uz rame sa bratskim Sovjetskim Savezom.

Narodi Jugoslavije, blagodareći svojim legendarnim partizanima, čija djela zadivljuju čitavi svijet, poznati su ne samo u bratskom Sovjetskom Savezu već i u čitavom svijetu. Šta bi bilo od hrvatskog naroda da hrvatski partizani ne peru sramotu koju su nanijeli ustaše njegovom imenu? Sta bi bilo od srpskog, slovenačkog i drugih naroda Jugoslavije da nisu ustali u borbu protiv okupatora, da se nisu okupili najbolji sinovi naroda Jugoslavije koji se bore za našu čast i slobodu? Sta bi bilo od nas da mi nismo kovali jedinstvo i bratstvo naroda, da nismo kovali jedinstvo fronta i pozadine? Njemački fašistički okupator uspio bi u svojoj zločinačkoj namjeri da nas potpuno istrijebi.

Mi, drugovi, imamo pred sobom još teške zadatke i borbe. Ali mi danas imamo već našu Narodno-oslobodilačku vojsku, izraslu iz naroda, čedo naroda, koju on čuva, hrani, odijeva i obuva. Naša vojska nema magacina, vojnih liferanata, ali ona ima svoju monolitnu pozadniu. Naš front je jedinstven i on je zaloga za našu konačnu pobjedu. I mi idemo smjelo naprijed u buduće, nove borbe, oslanjajući se na snagu, jedinstvo i bratstvo naroda, da zadamo što veće i konačne udarce njemačkom fašističkom osvajaču.

Pozivam vas danas da se ne date zavesti ni od koga, a najmanje od onih kojih nigdje nije bilo onda kada su naše narode klali, ubijali, pljačkali i palili nam kuće i ognjišta. Gdje su bila onda ta gospoda, kada je ustaški nož klao našu djecu, žene, sestre, majke i očeve? Oni su pobjegli sramno u London i druge zemlje a narod je ostao sam sa svojom sudbinom. Našem narodu oni više nisu potrebni. Naš je narod znao da se sam bori i pobjeđuje u najtežim danima svoje historije, pa će znati da bez njih sobom i upravlja kad uništi svoje neprijatelje.

BR. 108

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 8. JANUARA 1943. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O KONCENTRACIJI 369. LEGIONARSKE DIVIZIJE NA SEKTORU SISAK-SUNJA-DUBICA[1]

GLAVNI OB. CENTAR
ŠTABA I BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. pov. ob. br. 11/43
dne 8 januara 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
(Obavještajni odjel)

Od Štaba VII Divizije N.O. Vojske Hrvatske dobili smo sljedeći izvještaj:

„Posljednjih dana mjeseca decembra učestali su transporti jedne njemačko-domobranske lake motorizovane protivkolske divizije.[2] Ta divizija sastavljena je od oko 15000 domobrana koji su 4-to mjesečnu regrutsku obuku vršili u dva garnizona u Njemačkoj, a komandni kadar čine njemački oficiri i podoficiri kojih ima oko 2500. Svi transporti dolaze, koliko do sada znamo, u Sunju i smještaju se uz prugu Sisak — Sunja — Dubica (sela Petrinci, Sunja, Saš, Slovenci, Zivaja, Dubica) i prugu Sunja — Kostajnica (Majur, Kostajnica). Prema nekim neprovjerenim vijestima, jedan jak transport te iste divizije je stigao i u Sisak. Ti transporti su razne jačine, od 300—600 vojnika. Zapažena je velika množina topova raznih kalibara (najviše protivkolskih).

Jedinice naše divizije[3] napale su transport koji se bio smjestio u Majuru (28/29. XII.) pa smo od zarobljenih domobrana i njemačkih podoficira dobili podatke da cijela divizija dolazi ovamo da završi obuku regrutsku, koja treba da traje još tri mjeseca, a zatim da će na Istočni front. Vjerovatno da oni žele

[1] Kopija, bez potpisa, pisana latinicom na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 11/12, k. 407 A.

[2] Odnosi se na 369. legionarsku diviziju koja je formirana u Njemačkoj od ljudstva prisilno regrutovanog u NDH, sa njemačkim komandnim kadrom i njemačkim specijalistima. Bila je namijenjena za Istočni front, ali je razvoj ustanka natjerao Nijemce da je upotrijebe na teritoriji NDH. Sastav divizije: dva pješadijska puka (369. i 969. kasnije 370) od po tri bataljona, jedan artiljerijski puk (969. kasnije 369. i ostali divizijski dijelovi. Divizija je bila ojačana jednim ojačanim pukom 187. rezervne divizije i 3. domobranskom brdskom brgadom (3. gorski zdrug). Ukupna jačina operativnog sastava 369. divizije mogla je biti 16—17.000 ljudi.

® 7. i 8. brigada.

uz to da osiguravaju i svoje glavne komunikacije. Iz njihovih redova, naročito od oficira, uporno se pronose vijesti o ofanzivnim pokušajima protiv naše slobodne teritorije.[5] Kako se međutim posljednji njihovi transporti kreću i smeštaju u pravcu Dubioe, to vas o ovome obavještavamo, kao što ćemo vas obavještavati i o daljnjim transportima i njihovim pokretima.

Ukupna snaga do sada prispjelih transporta iznosi oko 3500-4000 vojnika i oficira. Podvlačimo da su svi obučeni u njemačke uniforme, tako da je narod u prvi mah mislio da su Njemci. To ističemo radi toga što ćete vjerojatno primiti o njima padatke, pa da znate o kome se radi."

Dostavlja se prednje radi znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef glavnog ob. centra,

BR. 109

„ULOGA BOSANSKE KRAJINE U NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI" - ČLANAK VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD JANUARA 1943. GODINE[1]

ULOGA BOSANSKE KRAJINE U NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI

Već 19 mjeseci u Bosanskoj Krajini traje narodni ustanak svom žestinom i dapače sve se više razvija. Može se reći da je ustanak nj. Bosanskoj Krajini do sada bio uspješniji no što je to u mnogim drugim krajevima. Oslobođena je najveća teritorija, oslobođeno je mnogo gradova, vođene su bitke velikih razmjera, razbijene su velike neprijateljske snage, iako je često neprijatelj bio nadmoćniji kako brojčano tako i u tehnici. U Bosanskoj Krajini postoji oslobođena teritorija gdje neprijateljska pogana noga u toku čitavog oslobodilačkog rata nije uspjela da stane. **Sta** je to što je narod i borce Bosanske Krajine učinilo tako upornima i tako izdržljivim u ovoj narodno-oslobodilačkoj borbi? To je, prvo, zbog toga što su okupatorski plaćenici — ustaše od samog početka podvrgli srpski živalj u Bos. Krajini zvjerskom istrebljivanju, jer je pokolj srpskog stanovništva bio masovniji no u drugim krajevima. Drugo, zbog toga što je bolje nego u ma kojoj drugoj pokrajini, osim Like možda, bila povezana fronta sa pozadinom, jer narod Bosanske Krajine u pozadini, naročito žene i omladina, čini nadčovječanske napore da pomogne svojim borcima na frontu. Treće, zbog toga što je kroz ovaj dugotrajni proces borbe sve više i više sazrijevala svijest, ne samo kod boraca nego i kcd čitavog naroda Bos. Krajine, da je ta njihova borba sastavni dio općenarodnog ustanka u svim zemljama Jugoslavije i da ju je potrebno, uprkos svim žrtvama i teškoća, dovesti do pobjedonosnog svršetka. Četvrto, zato što podlim izdajničkim četnicima nije uspjelo

[4] Kostajnički Majur.

[5] 369. legionarska divizija, u navedenom sastavu, učestvovala je od 20. januara u operacijama četvrte neprijateljeve ofanzive protiv oslobođene teritorije.

[1] Original, otkucan latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 181, k. 12. Članak je napisao drug Tito oko 10. januara 1943. godine.

da unesu razdor u redove krajiških boraca, kao što im je to uspjelo u Istočnoj Bosni, u Crnoj Gori, Srbiji, Hercegovini i u drugim krajevima. Narod Bos. Krajine je na vrijeme prozrio njihove izdajničke namjere, uvidio je njihovo bratimljenje sa najvećim krvnicima srpskog naroda — ustašama. Peto, zbog toga što su u toku ove velike oslobodilačke borbe došle do punog izražaja one vrline junaštva koje su vjekovima resile slobodarski narod Bos. Krajine. Šesto, zbog toga što Komunistička partija u Bos. Krajini ima dubokog korijena u narodu, što je dala u Krajini takve legendarne junake kao što je bio Šolaja,[2] Stojanović[3] i mnogi drugi, koji su dali svoje živote za slobodu i sreću svoga naroda. — Evo, to su razlozi zašto ustanak u Bos. Krajini nije bio ugušen, već se naprotiv sve više razvija.

Narod Bos. Krajine nije se dao zavesti na krivi put od raznih četničkih plaćenika da svoju osvetničku mržnju usmjeri protiv čitavog hrvatskog i muslimanskog naroda, već je, naprotiv, dobro znao razlikovati ustaške zlikovce od ostalog nedužnog svijeta, kao što znade razlikovati i četničke razbojnike od pravih srpskih rodoljuba. U srcima krajiških boraca rasla je i svakim danom sve više raste mržnja, ah samo protiv pravih neprijatelja naroda, protiv talijanskih i njemačkih okupatora, protiv krvoločnih ustaša i mrskih četničkih izdajnika. Baš u tome se i izražava visoka svijest krajiških boraca, što njihovo ubojito oružje podjednako pogađa sve neprijatelje naroda — njemačke i italijanske okupatore, ustaške zlikovce i četničke izdajnike. Može se kazati da takva dosljedna borba koju vode Krajišnici protiv svih neprijatelja naroda baš i remeti sve planove njemačkih osvajača i londonskih izbjeglica koji idu za tim da otupe oštricu narodnog ustanka, da izazovu bratsko krvoproliće i da na isti način, kao što su to u Crnoj Gori, Hercegovini i drugim krajevima, ponovo porobe narod, nad kime treba da vlada kundak bivših jugoslovenskih žandara, koji su danas najbolji čuvari okupatorskih interesa.

Kada su naše proleterske brigade došle na teritoriju Bos. Krajine, narod ovih krajeva pokazao je divne primjere bratske požrtvovanosti i ljubavi prema svojoj braći iz Srbije i Crne Gore, čije je ranjene borce on sa radošću prihvatio da ih neguje i da im pomogne na onom malom parčetu oslobođene teritorije koja je tada postojala. Bratska pažnja prema svojoj srpskoj i crnogorskoj braći imala je to dejstvo da su se naši slavni borci proleterskih brigada osjećali ovdje kao kod svoje kuće i za vjernost vratili vjernošću, boreći se već 7 mjeseci rame uz rame sa svojim krajiškim drugovima i oslobađajući gradove i sela od mrskog okupatora i njihovih slugu. Ta samoprijegorna borba boraca naših proleterskih brigada koji se bore daleko od svoje rodne grude izaziva još veću ljubav i vjernost kod svoje braće u Bos. Krajini koja je već danas isto tako spremna da sutra, ako to ustreba, zajedno sa svojom srpskom i crnogorskom braćom pođe da se bori u Srbiji ili Crnoj Gori za oslobođenje svoje porobljene braće.

Uloga Bosanske Krajine u ovom današnjem velikom oslobodilačkom ratu ima ogroman značaj. Upornost i dosljednost Krajišnika u ovoj borbi daje primjer i ostalim krajevima naše zemlje da isto tako odlučno i uporno nastave svoju borbu protiv okupatora i svih izdajnika. Krajiški borci zauzimaju u redovima naše narodno-oslobodilačke borbe jedno od prvih mjesta, kako po svome junaštvu, tako i po svojoj izdržljivosti. Naše krajiške brigade izvršavaju bez pogovora i najteže zadatke, dokazujući time da su prava narodna vojska. Prava vojnička disciplina u krajiškim brigadama svakoga dana sve se više učvršćava i uvjeren sam da će skoro i u tom pogledu Krajišnici zauzeti jedno od prvih mjesta u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Takvi borci, koji su pro-

[2] Simo Solaja, narodni heroj, komandant 2. bataljona „Iskra" i zamjenik komandanta 3. krajiškog NOP odreda. Poginuo u napadu na Kupres 11/12. avgusta 1942.

[3] Dr Mladen Stojanović, narodni heroj, komandant 2. krajiškog NOP odreda. Ubili ga četnici 31. marta 1942.

šli legendarnu epopeju Kozare, koji su sa tim svojim junaštvom zadivili čitavi svijet, koji su tim svojim junaštvom ulili novu vjeru narodima ostalih krajeva naše zemlje u nepobjedivost našeg narodnog ustanka, koji su dokazali kakva je čuda narod sposoban učiniti kada je on jedinstven i riješen da do posljednje kapi svoje krvi brani svoju slobodu, nezavisnost, svoju čast, takvi borci imaju sve kvalifikacije jedne nepobjedive i disciplinovane narodne vojske. Takvi borci neće nikada dozvoliti da se u njihovim redovima nalaze elementi koji bi sramotili njihovu čast pravih narodnih vojnika i boraca za veliku stvar narodnog oslobođenja.

Isto tako divne primjere kakve pokazuju naši krajiški borci na frontovima, pokazuju i naša krajiška omladina i naše krajiške žene u pozadini. Zar nije divan primjer junaštva i upornosti naša krajiška poljoprivredna brigada, koja noć i dan ispod vatre neprijateljskih kuršuma izvlači hranu za naše borce, za naše ranjene? Zar nije divan primjer naših krajiških žena koje na svojim zgarištima rade i vode brigu da što više pomognu našim borcima na fronti, koje ogroman dio tereta u pozadini nose na svojim plećima? To su pravi primjeri kakva treba da bude naša pozadina. Vojska koja ima takvu pozadinu, koja ima takvu omladinu i takve žene mora biti nepobjediva.

Ja sam uvjeren da će Bosanska Krajina nastaviti tim putem, da će i u daljnoj borbi pokazati istu takvu upornost i istrajnost kao što je to pokazala do sada. Ja sam uvjeren da će u ovoj velikoj narodno-oslobodilačkoj borbi, gdje se pišu najslavnije stranice istorije naših naroda, Bosanska Krajina — njezina narodna vojska i njezina pozadina — dati sve od sebe da se ova velika borba dovede do konačne pobjede.

TITO

BR. 110

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 14. JANUARA 1943. GOD. ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJEVIH JEDINICA NA SEKTORU SISAK-SUNJA-KOSTAJNICA[1]

OBAVEŠTAJNI CENTAR
ŠTABA IV N.O.U. DIVIZIJE
Ob. br. 16/43
14 januara 1943 god.

GLAVNOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ŠTABA I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

I .

Stab II bataljona P.O.[2] Banije izvještava da se uz prugu Sisak—Sunja —Kostajnica koncentrisale nepr. snage od oko 6000 vojnika. Jedna od tih jedinica je i tzv. vražja divizija"[3] koja se sastoji od oko 200 legionara sa Istoč. fronta, 369 i

[1] Original, pisan latinicom na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 16/2, k. 407 A.
[2] Partizanskog odreda.
[3] Odnosi se na 369. legionarsku diviziju.

370 pješ. pukovnije, a osim toga na tim položajima ima oko 2 satnije Francuza, te nešto Ceha, a glavnina su legionari-kursisti.

Na liniji Kostajnica—Dvor nema znatnijih koncentracija. U samoj Kostajnici nalazi se oko 1000 vojnika (stanje prije 3 dana), u Divuši 3 satnije, Unčani — 2 bojne koje će vjerovatno krenuti dalje — ne zna se kuda, Struga — satnija, Dvor — oko 700 vojnika, dok se za B. Novi ne može utvrditi stanje, jer se stalno mijenja.

Po izvještajima neprijatelj prebacuje snage prema Gradišci i Dubici, te se govori o ofanzivi na Slavoniju, dok same snage koje se nalaze uz prugu vjerovatno su zbog samog osiguranja pruge. Transporti se navodno vrše prema Grčkoj.

Po snagama koje se nalaze prema Baniji zasada se ne može pretpostaviti da će se na Baniji vršiti neka ofanziva.

n

Veza iz Dvora javlja da se iu samom mjestu nalazi oko 700 nepr. vojnika, naoružanje nepoznato. U B. Novom se nalazi 10 ispravnih i 2 neispravna tenka, 4 haubice i 6 brdskih topova. Brojno stanje stalno se mijenja. Uglavnom snage zasada nisu velike. — Na Lebrenici ima oko 140 nepr. vojnika, od toga 4/5 domobrani, ostalo Njemci. U Pounju ima 1 top, 3 satnija u Divuši, ostalo isto tako kao gore. U Zrinju nalazi se 1 satnija sa dobro iskopanim rovovima, bodljikavom žicom i miniranim putevima.

III

Ob. služba u novoformiranoj VIII KNOU brigadi biće uspostavljena u toku naredna 2—3 dana, te će o tome biti izviješteno. Osjeća se veliki nedostatak ob. kadrova uslijed mladosti ob. službe.

IV

Ob. centri II i V brigade prebacili su se sa svojim brigadama na novi teren, i njima su postavljeni konkretni zadaci.

Ovaj centar, po dogovoru, ostao je privremeno ovdje zbog organizacije ob. službe u VIII brigadi, te učvršćenja u VI brigadi, nakon čega će se prebaciti za II i V brigadom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef ob. centra
Drago[4]

[4] Drago Mažar.

ti[1]

BR. Ill

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. DIVIZIJE OD 18. JANUARA 1943. GOD. ŠTABU 1 BOSANSKOG NOU KORPUSA O NEPRIJATELJEVIM SNAGAMA U PRIJEDORU I O NAMJERAMA NEPRIJATELJA DA PREDUZME OFANZIVU[1]

Depeša

ŠTABU **I** BOS. NOU KORPUSA

Prema sigurnim obavještenjima neprijatelj je došao u Prijedor u jačini 4.000 Njemaca.[2] Vjerovatno to nisu sve Njemci. Još će dolaziti snage do jedne divizije.

U Prijedoru se nalazi osam tenkova i 36 oklopnih bornih kola.

Prema ovim obavještenjima neprijatelj namjerava preduzeti ofanzivu od a—m,[3] od Ljubije preko Surkovca, od Jajca i Banja Luke prema Ključu i od Novoga prema Bihaću.

18/1 1943 g.
Primio: Gido[4]
Predao: Boško[8]

Komandant,
Slavko[5]

[1] Prepis originala, pisan latinicom, na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1/20, k. 407 A.
[2] Odnosi se na jedinice 714. njemačke divizije.
[8] Šifrant, vjerovatno, nije mogao dešifrovati ova slova i zato ih je ostavio.
[4] Odnosi se na telegrafistu. Redakcija nije mogla ustanoviti pravo ime i prezime.
[5] Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949. god. u Beogradu, kao general-potpukovnik.
• Vidi primjedbu 4.

II

PRVO ZASJEDANJE AVNOJ-a I RAD IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a

BR. 112

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2. SEPTEMBRA 1942. GOD. O IZBORU, STRUKTURI I ZADACIMA NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA[1]

Naredba o izborima narodno-oslobodilačkih odbora

I. Način izbora i ustrojstvo NOO-a.

1. — Rješavanje opštih i svakodnevnih ozbiljnih pitanja Narodno-oslobodilačke vojske i naroda oslobođenih teritorija pretstavlja zadatak od sudbonosnog značaja za pobjedu narodnog oružja, te iziskuje sprovođenje pune i jedinstvene organizacije građanske i vojne vlasti u pozadini. Od čvrste povezanosti, od neumorne i svestrane djelatnosti građanskih i vojnih vlasti, od valjanosti i odanosti njihovih organa Narodno-oslobodilačkoj borbi zavisi dalje razvijanje i učvršćivanje punog jedinstva pozadine i fronta, koje je osnovni uslov pobjede narodnog ustanka. S obzirom na cijeli niz najvažnijih pitanja koja traže pravilno rješenje u oslobođenim područjima, ovima treba dati čvrstu i jedinstvenu unutrašnju organizaciju. I zbog toga je potrebno odmah po zauzeću svake nove teritorije pripremiti i izvršiti izbore narodno-oslobodilačkih odbora.

2. — pripreme za izbore obuhvaćaju:

a) široko objašnjavanje narodnim masama — putem sastanaka, konferencija, zborova i štampe — karaktera, zadataka i ustrojstva NOO-a, i njihovog odnosa prema narodu i vojsci (NOO-i kao organi zaista narodne demokratske vlasti, kao organi koji ostvaruju jedinstvo zakonodavne i izvršne vlasti **u ru-**

[1] Naredba je napisana 2. septembra 1942. god. (vidi dok. zaveden u II knjizi evidencije arhive Vojnoistorijskog instituta JNA pod br. 142/59—II) i_ dostavljena pojedinim višim štabovima. Kasnije su je, na različite načine, umnožavali partizanski forumi, operativne jedinice i pozadinske vojne ustanove. Skoro u svim većim arhivskim fondovima sačuvan je po neki primjerak ove naredbe, a u Vojnoistorijskom institutu i u Istorijskom arhivu CK SKJ sačuvano je po nekoliko primjeraka. Redakcija objavljuje primjerak koji se, odštampan latinicom na tigl-rnašini, nalazi u brošuri koju je, u prvoj polovini septembra 1942. god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Brošura je zavedena u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA pod br. 2/1, k. 6 A

Jedan primjerak brošure sa ovom naredbom nalazi se i u Muzeju AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

kama naroda, karakter NOO-a kao klice buduće narodne vlasti; uloga i zadaci NOO-a u toku Narodno-oslobodilačkog rata; ustrojstvo NOO-a, izborno pravo; uloga omladine i žena u NOO-ima; odnos NOO-a i operativnih i pozadinskih vojnih vlasti);

b) obezbjedenje da za članove NOO-a budu izabrani ljudi koji će da garantuju da će svojim radom učiniti da NOO-i budu izraz sporazuma i jedinstva svih rodoljubivih snaga bez razlike političkog uvjerenja, vjere i narodnosti;

c) blagovremeno obavještenje partizana na frontu o danu izbora u njihovom mjestu radi ostvarenja njihovog izbornog prava.

3. — U cilju pripremanja izbora i njihovog pravilnog sprovođenja obrazuju se sreske i opštinske izborne komisije. Sreske izborne komisije imenuje štab zone ih operativni štab dotičnog područja, opštinske izborne komisije imenuje sreska izborna komisija u sporazumu sa nadležnom komandom mjesta. Sreska izborna komisija sastoji se od pet članova i njena je dužnost:

a) određivanje datuma i mjesta sreske izborne konferencije;

b) priprema i sprovođenje sreske izborne konferencije;

c) vođenje zapisnika o toku i rezultatima sreske izborne konferencije. U zapisnik se unose i sve eventualne nepravilnosti.

d) imenovanje opštinskih izbornih komisija.

Opštinske izborne komisije sastoje se od pet članova i njihova je dužnost:

a) određivanje datuma i mjesta opštinskog izbornog zbora, kao i datuma i mjesta seoskih i gradskih izbornih zborova;

b) priprema i rukovođenje opštinskog izbornog zbora, a preko povjerenika i seoskih i gradskih izbornih zborova;

c) imenovanje izbornih povjerenika za pojedina sela koji prisustvuju izbornim zborovima i brinu se za pravilan tok tih zborova. Izborni povjerenici dužni su da vode zapisnik o toku seoskog izbornog zbora i o rezultatu izbora Ovaj zapisnik, koji pored povjerenika potpisujiu još dva za to izabrana seljaka ih građanina, predaju povjerenici opštinskoj izbornoj komisiji, a ova sreskoj;

d) po završenim izborima u srezu i poslije izbora sreskog NOO-a, sreska izborna komisija podnosi izvještaj o svome radu i rezultatima izbora u cijelom srezu štabu koji ju je imenovao. Sa podnošenjem izvještaja prestaje i funkcija izborne komisije.

4. — Izbori u selima jedne opštine imaju se izvršiti po mogućnosti u isti dan, a tako isto i izbori opštinskih NOO-a.

U svakom selu bira se seoski a u gradu gradski NOO, u sjedištu opštine ih grupe sela koja se odvoji od opštine bira se opštinski NOO. Ako opštinu sačinjava grad sa još nekoliko sela, onda i ovdje opštinski NOO funkcioniše odvojeno od gradskog i seoskih NOO-a.

Ako je selo malo ili zaselak, ne bira se odbor, već samo jedan povjerenik koji će biti veza između svog sela i NOO-a svoje opštine, te raditi po uputstvima svog opštinskog NOO-a. Koja sela biraju povjerenike, a ne odbore, određuje sreska izborna komisija. Svi seoski NOO-i i povjerenici kao i gradski NOO-i potčinjeni su opštinskom NOO-u. Tamo gdje su do sada jednu opštinu sačinjavala mnoga sela, raštrkana i udaljena, treba radi lakšeg rada razdijeliti sela na nekohko grupa i stvoriti nekoliko opštinskih NOO-a, koji će raditi samostalno. Ova pregrupisavanja sela vrši komanda područja, odnosno štabovi grupa odreda ili zona.

5- — Seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici biraju se na zboru sela ili grada od svih seljana ih građana, muških i ženskih koji su navršili 18 godina starosti, javnim glasanjem (dizanjem ruke). Isto tako može biti izabran za člana NOO-a ili povjerenika svaki koji je navršio 18 godina, muško ih žensko* bez razlike vjere i narodnosti. Izabrani su oni koji dobiju najveći broj glasova.

6- — Pravo glasanja kao i pravo da budu izabrani u NOO-e uživaju i vojnici NOP i DVJ bez obzira na godine starosti i bez obzira da h se na dan izbora

nalaze u svom mjestu ili na položaju. Partizani na položaju, koji su iz jednog mjesta, odnosno opštine, glasače na svom zboru i rezultat glasanja poslati nadležnoj komandi mjesta. Oni moraju biti blagovremeno obaviješteni o danu izbora. Rezultat izbora u mjestu iz kojega se partizani nalaze na položaju neće se objaviti prije no što se uzme u obzir i glasanje partizana na frontu. Dok su na vojnoj dužnosti oni ne mogu vršiti dužnost članova odbora, ali treba omogućiti, ako to dozvoljavaju uslovi borbe, da dolaze na plenume sreskih i okružnih NOO-a kao delegati svojih bataljona i odreda.

7. — Seoski NOO sastavljen je od tri do pet lica, opštinski od pet do sedam lica. Sreski NOO može imati do trideset članova, a isto tako i okružni NOO.

8. — Jedino mjerilo po kojem će se birati članovi NOO-a jeste da je poznat kao odan i vjeran Narodno-oslobodilačkoj borbi i kao nepomirljivi neprijatelj okupatora i njegovih slugu.

Opštinski NOO bira se na opštem zboru svih glasača dotične opštine, najdalje 8 dana poslije seoskih i gradskih izbora.

9. — Seoski narodni povjerenici, seoski NOO-i i gradski NOO-i vrše sve dužnosti navedene u odjeljku o zadacima NOO-a. Oni su neposredno potčinjeni opštinskom NOO-u a preko ovog sreskom i okružnom NOO-u, od kojih dobijaju uputstva za rad i pod čijom kontrolom rade. Opštinski NOO-i dužni su podnositi redovne izvještaje o svom radu sreskom NOO-u a ovaj okružnom.

10. — Seoski i opštinski NOO-i mogu imati do sedam članova, a najmanje tri. Gradski NOO-i imaju najmanje 7 članova a broj se određuje prema veličini mjesta. Ako se radi o većem gradu, ovaj će se podijeliti na rejone koji će imati rejonske odbore potčinjene gradskom, čiji plenum sačinjavaju.

11. — Cim se u opštini ih grupi sela izabere opštinski NOO, održaće se sreska konferencija, na koju dolaze delegati (izaslanici) svih opština, koji se biraju naporedo sa opštinskim odborima i koji sačinjavaju plenum sreskog odbora. Puna sjednica (plenum) sreskog NOO-a jeste najstarija građanska vlast u srezu i ima svoje sjedište u sreskom mjestu, ako je ono oslobođeno, ili u drugom, ako sresko mjesto nije oslobođeno. Izvjesni oslobođeni djelovi drugih srezova, koji još nijesu u cjelini oslobođeni, mogu se privremeno priključiti izvjesnom oslobođenom srezu.

12. — U sreski NOO treba da budu izabrani izaslanici iz svih opština toga sreza, ali u sjedištu sreza mora stalno biti nekoliko članova (najmanje tri) koji će kao uži odbor vršiti redovne poslove, dok će se puna sjednica održavati s vremena na vrijeme i odlučivati o svim važnijim pitanjima. Sreski NOO bira svoj uži odbor iz svoje sredine. Na plenarnim sjednicama uži odbor podnosi izvještaj o svom radu i dobija upute za dalji rad. Ako plenum nije zadovoljan radom nekog člana ili cijelog užeg odbora, može ga smijeniti i odrediti iz svoje sredine druge ljude u uži odbor. Uži odbor pozivaće redom po jednog člana plenuma na rad sa njim. Uži odbor mora imati najmanje tri lica.

Izaslanike, odnosno članove sreskog plenuma bira narod na opštinskom zboru vodeći računa da svaka opština bude jednako zastupljena. Oni donose na "sresku konferenciju pismenu potvrdu svog opštinskog odbora-da su izabrani.

13. — Svi opštinski NOO-i održavaju stalnu vezu sa sreskim NOO-om i njemu su podređeni, tako da od njega dobijaju uputstva za svoj rad, njemu podnose izvještaje, polažu račun o svom radu i stoje pod njegovom kontrolom.

14. — Birani na demokratski način, NOO-i moraju i u svom radu ostati demokratski organi narodne vlasti. Zbog toga su opštinski, seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici dužni da s vremena na vrijeme sazivaju zborove seljana ili građana svoje opštine, sela i grada, na kojima će podnositi izvještaje o svom radu i raspravljati s narodom o važnijim pitanjima, kako bi u cijelom radu odbora došla što potpunije do izražaja volja naroda. NOO-i zavise od povjerenja naroda koji može pojedine članove pa i cijeli NOO smijeniti, ako

smatra da nije zaslužan povjerenja ili da nije sposoban za rad, pa izbarati drugi odbor. Da bi se održao zbor za izbor novog odbora, seoskog ili opštinskog, ili seoskog povjerenika, potrebno je da to zahtijeva bar jedna trećina birača toga odbora. Vanredna sreska konferencija za izbor novog sreskog NOO-a na mjesto smijenjenoga može se sazvati na zahtjev najmanje jedne četvrtine svih opština. Zahtjev za smenjivanje ma kojeg odbora mora biti u vezi sa jednim ili više važnijih pitanja po kojima narod ne odobrava rad odbora.

15. — Svi NOO-i i povjerenici biraju se za šest mjeseca, poslije kog roka se vrše novi redovni izbori.

16. — Na području sa kojega se mobiliše jedan partizanski odred bira se okružni NOO kao najstarija građanska vlast u okrugu. On ima sjedište u istom mjestu gdje je i komanda toga područja. Okružni NOO-i biraju se na okružnoj konferenciji na koju dolaze delegati svih srezova dotičnog okruga i delegati odreda, odnosno brigada.

17. — Prvo se vrše izbori seoskih i gradskih, a onda redom: opštinskih, sreskih i okružnih NOO-a.

18. — Svaki NOO ima pretsjednika, sekretara i blagajnika koji rukuje narodno-oslobodilačkim fondom. U slučaju većeg broja odbornika dojijeliće se svakom članu posebna dužnost.

19. — Odbori su dužni ustanoviti dane za svoje redovne sjednice, a vanredne sjednice sazivaju pretsjednik i sekretar prema potrebi. Rad na sjednici uvodi sekretar u zapisnik.

20. — Svaki NOO mora imati svoj pečat sa petokrakom zvijezdom i natpisom (kao napr.): **Narodno-oslobodilački odbor sela Radaslija — Narodno-oslobodilački odbor za Srez livanjski.**

II. Zadaci narodno-oslobodilačkog odbora na oslobođenoj teritoriji

Narodno-oslobodilački odbori jesu organi demokratske, istinski narodne vlasti, nastali prirodnim putem u toku Narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije.

NOO nijesu i ne smiju biti organi pojedinih političkih stranaka i organizacija. Oni se biraju demokratskim putem. U njih treba da uđu, bez obzira na svoje političko uvjerenje, vjeru i narodnost, čestiti rodoljubi koji su primjerom i na djelu pokazali da su dobri sinovi svoga naroda, da nikad neće izdati otadžbinu u ovom svetom otadžbinskom ratu, da su nepokolebljivi u borbi protiv fašističkog okupatora i njegovih domaćih slugu.

Pošteni i rodoljubivi pojedinci iz bivših opštinskih uprava i drugih ustanova (osim iz policije i žandarmerije) mogu ulaziti u NOO-e ako uživaju povjerenje naroda.

1.) Na oslobođenom području NOO-i jesu organi narodne vlasti birani slobodno i neposredno od samog naroda.

Svi stari organi vlasti (opštinske uprave, policija i žandarmerija, sudovi, poreske, finansijske i druge uprave) ukinuti su od strane naroda odmah s početkom oslobođavanja, jer su se svi oni pokazali kao uporište okupatora i njegovih izdajničkih slugu. Narodno-oslobodilački odbori pretstavljaju na taj način i klicu buduće narodne vlasti čije će konačne i trajne oblike odrediti oslobođeni narod poslije istjerivanja fašističkih okupatora iz naše zemlje i uništenja njihovih domaćih slugu.

2.) NOO-i imaju mnogostruke i raznovrsne dužnosti. Oni vrše sve funkcije zakonodavne i izvršne vlasti, osim onih koje pripadaju vojnim vlastima.

3.) Kao nosioci vlasti oslobođenog naroda NOO-i poduzimaju sve mjere da se aktivizira i ujedini sav narod u borbi protiv okupatora i njegovih do-

maćih slugu. Preko NOO-a najbolje se i najuspješnije ostvaruje najjače oružje naroda u borbi protiv fašizma: jedinstvo svih naroda, jedinstvo svih rodoljubivih snaga.

4.) NOO-i poduzimaju sve što je potrebno da se Narodno-oslobodilačka vojska uredno snabdijeva hranom, odjećom i drugim potrebama. U tom cilju oni aktiviziraju i organizuju sve narodne snage na svom području. U snabdijevanja Narodno-oslobodilačke vojske NOO-i su dužni tijesno sarađivati sa vojnim komandama.

5.) Kao organe reda i bezbjednosti NOO-i upotrebljavaće partizanske i seoske straže, koje su direktno potčinjene vojnim vlastima (komandama mjesta, a preko ovih komandama područja). U slučaju potrebe obratiće se NOO-i za oružanu pomoć i operativnim komandama.

6.) Gonjenje špijuna, izdajica, neprijateljskih plaćenika i agenata, borba protiv saboterstva i panikerstva pripada u prvom redu vojnim vlastima uz saradnju NOO-a. Krivice po ovim djelima sude vojni sudovi. Na zahtev vojnih vlasti NOO-i su dužni pribaviti im sve podatke o narodnim neprijateljima iz svoga mjesta.

Obavještajna služba pripada takođe vojnim vlastima.

NOO-i vode borbu protiv krađe, pljačke, razbojništva i nereda. Oni rješavaju sve sporove između pojedinih građana.

7.) NOO-i imaju za dužnost da organizuju čvrstu pozadinu i nerazdvojnu vezu između naroda u pozadini i Narodno-oslobodilačke vojske, da podižu u narodu borbeni duh, požrtvovanost i disciplinu.

8.) NOO-i organizuju ishranu stanovništva, a osobito siromašnog stanovništva i nezbrinutih porodica palih i mobilisanih boraca, izbjeglica i pogorjelaca.

9.) NOO-i vode strogi nadzor i sprečavaju izvoz hrane sa svoga područja u okupirano područje, sprečavajući svim sredstvima da se okupator ma čime snabdijeva sa oslobođenog područja.

10.) Pod kontrolom NOO-a nalazi se sva privreda (proizvodnja i trgovina) ukoliko se ne radi o prediuzećima i radionicama koje rade za potrebe vojske, a koje potpadaju pod direktnu upravu vojničke vlasti. Cjelokupni saobraćaj i saobraćajna sredstva stoje pod upravom vojnih vlasti.

11.) Da bi mogli odgovoriti svojoj dužnosti snabdijevanja vojske i naroda, NOO-i stvaraju obavezno narodno-oslobodilačke fondove. Ovi prikupljaju od naroda priloge u novcu, hrani, odjeći obući i drugom materijalu.

12.) NOO-i mogu prema potrebi vršiti na zahtjev vojnih vlasti rekviziciju od imućnijih građana. Isto tako oni na zahtjev vojnih vlasti mogu mobilisati stanovništvo za potrebne radove. Kod svega toga moraju strogo voditi računa da teret bude pravilno raspoređen i da najsiromašniji budu najmanje opterećeni.

13.) Od imovine narodnih neprijatelja, koja se konfiskuje na osnovu rješenja vojnih vlasti i sudova, NOO-i primaju na rukovanje i upotrebu sve ono što vojne vlasti ne zadrže za potrebe vojske, i to unose u narodno-oslobodilački fond.

III. Narodno-oslobodilački fondovi

14.) Kod svakog opštinskog NOO-a mora postojati narodno-oslobodilački fond.

Narodno-oslobodilački fond (NOF) jeste najsnažniji izraz čvrste povezanosti pozadine i fronta, naroda u pozadini i njegove oslobodilačke vojske, i po tome kakav je NOF vidi se kolika je volja naroda da pomogne svoju vojsku do konačne pobjede i konačnog oslobođenja.

U NOF se unose:

1) Svi darovi koje narod daje u stvarima ili novcu za Narodno-oslobodilačku vojsku, za nezbrinute porodice poginulih i mobihsanih boraca, za pogorjelce, izbjeghce i siromašne porodice;

2) Sve stvari i novac koje NOO bude prikupio na druge načine.

Sve stvari i novac koje prikupe dužni su seoski NOO-i i povjerenici predati opštinskom NOO-u koji ih unosi u svoj NOF, to jest u svoj magacin ili kasu. Blagajnik opštinskog NOO-a rukuje opštinskim NOF-om i magacinom, odgovara za njihovo ispravno vođenje i ne smije činiti iz fonda nikakve izdatke bez rješenja odbora. Svakog mjeseca, a po potrebi i češće, moraju seoski NOO-i ili povjerenici napraviti za opštinski NOO izvještaj o prihodima i predati istome sav prihod. Opštinski NOO-i dužni su tako raditi prema sreskim NOO-ima, ah oni mogu u svojim magacinima da zadrže do 30% prinosa za potrebe u svojoj opštini (za pomoć pogorjelcima, izbjeglicama, porodicama boraca).

15.) Kod sreskog NOO-a postoji sreski NOF sa sreskim magacinima u koje se pribira fond iz cijelog sreza, osim onog dijela hrane i ostaloga koji se prema potrebi ostavlja samim seoskim, odnosno opštinskim NOO-ima za zadovoljenje njihovih mjesnih potreba. Okružni NOO takođe ima svoj NOF, ali ne mora imati posebne magacine izvan sreskih.

IV. Snabdijevanje Narodno-oslobodilačke vojske

16.) Narodno-oslobodilačka vojska snabdijeva se **u prvom redu od naroda, samo od dobre volje prilozima u NOF i kupovanjem za gotov novac.** Kupovinu za vojsku vrše NOO-i ih vojni intendanti, komesari za hranu; ovi poslednji čine to ili preko NOO-a ih neposredno od svih koji imaju za prodaju.

Sakupljanje priloga. — Prilozi se sakupljaju od cijelog naroda bez obzira na imovno stanje, jer svako može dati ma i najmanji prilog. Svi prilozi moraju se zapisati i oni se po mogućnosti objavljuju.

Ko ima viškova treba 'ih da ih priloži ih proda NOO-u ih NO vojsci, a ako neće da ih proda, mogu NOO-i ili intendanti te viškove prinudno otkupiti, to jest stvari uzeti i odmah ih isplatiti.

Seoski i opštinski NOO-i vrše kupovinu hrane i drugih potreba za vojsku od novca koji im u tu svrhu upute sreski NOO-i ih vojne vlasti. Cijene određuju opštinski NOO-i u sporazumu s vojnim vlastima.

Rekvizicija. — Rekvizicija je takođe kupovina, samo što se ne isplaćuje odmah u gotovom. Na rekviriranu stoku ih hranu i druge stvari dužni su NOO-i kao i od NO vojske za to ovlašćena lica dati propisnu rekvizicionu priznanicu (revers) na osnovu koje će njen primalac kasnije moći da zahtijeva isplatu. Na priznanici mora biti tačno naglašeno od koga je, kad i koliko čega rekvirirano, kao i vrijednost svake rekvirirane količine i vrijednost cjelokupne rekvirirane robe. Rekvizicione priznanice podnosiće se na isplatu kod viših vojnih komandi ih kod sreskog NOO-a. Sve rekvizicije vrše se isključivo na zahtjev vojnih vlasti i na njihov račun. Rekvizicija se vrši u slučaju hitne potrebe ih momentanog nedostatka gotovog novca.

Rekvizicija se može vršiti u prvom redu od viškova imućnijih seljaka.

NOO-i i vojne vlasti mogu rekvirirati i tegleću marvu i tegleća sredstva (konje, kola, volove i drugo) za komoru, prevoz hrane itd. kao i jahaće konje za duže ili kraće vrijeme. Na ovo se izdaje revers s tačnim naznačenjem šta je, kad i od koga rekvirjp-ano, za koju potrebu i za koje vrijeme i sa opisom konja ili volova.

NOO-i vrše za račun vojnih vlasti i rekviziciju oružja od neboraca, na šta takođe izdaju priznanice.

U slučaju da rekvirirana stoka ili prevozna sredstva pretrpe kvar ili budu upropašćeni, sopstvenik dobija naknadu prema procjeni komisije koju je dužan odrediti NOO.

Razmjena. — Radi uspješnijeg snabdijevanja vojske i stanovništva, vojne vlasti organizuju uz pomoć NOO-a razmjenu robe između sela i gradova i između pojedinih krajeva. Ukoliko se u magacinima oslobođenih gradova nalazi razne robe potrebne seljacima, dužni su NOO-i u tim mjestima organizovati dućane za prodaju te robe, pošto se izdvoji što je potrebno za NOO vojsku i drugo, što može poslužiti kao pomoć pogorjelcima za uspostavu domova. Opštinski NOO-i neće samo upućivati seljake da u tim dućanima kupuju, nego će prijaviti NOO-u u tom mjestu šta se u njihovoj opštini traži a šta seljaci njihove opštine nude u razmjenu za traženu robu.

Isto tako opštinski NOO-i izvijestiće sreski NOO, odnosno vojne vlasti da h u selima njihove opštine ima duvana, rakije, itd., a tu bi razmjenu organizovale vlasti s krajevima gdje ima hrane a nema duvana i rakije.

V. Zapljena imovine narodnih neprijatelja

17.) NOO-i kao organi narodne vlasti vrše zapljenu, konfiskaciju imovine svih narodnih neprijatelja: ustaša, špijuna, izdajnika itd. kad o tome vojne vlasti ili sudovi donesu rješenje na osnovu, predloga NOO-a ih po svojoj dužnosti.

U ovom pogledu opštinski NOO-i dužni su da uz pomoć seoskih NOO-a i povjerenika tačno ispitaju svaki slučaj, da izvrše popis cjelokupne pokretne i nepokretne imovine dotičnog narodnog neprijatelja, pa bilo da je strijeljan ili da je pobjegao i odmetnuo se. Opštinski NOO podnosi o tome izvještaj i predlaže zapljenu najbližoj komandi mjesta ih štabu odreda, gdje još nije obrazovan sreski NOO, a gdje je ovaj obrazovan, podnosi izvještaj njemu a ovaj ga dostavlja vojnim vlastima.

Sva zaplijenjena imovina, pokretna i nepokretna, postaje narodnom svojinom i ulazi u NOF, dakle nalazi se pod upravom NOO-a (opštinskog ili sreskog). Tamo gdje odbora još nema privremeno rukuju zaplijenjenom imovinom vojne vlasti. Od zaplijenjene imovine narodnih neprijatelja vojne vlasti uzimaju za vojsku što je vojsci potrebno.

U svome izvještaju i predlogu o zapljeni NOO-i su dužni navesti na osnovu kakvih dokaza je utvrđeno da je neko narodni neprijatelj čiju imovinu treba zaplijeniti. Za tačnost i istinitost tih navoda odgovaraju NOO-i. Ako je neka porodica odbjegla samo iz straha da ne bude ubijena a niko iz nje nije ustaša, špijun, izdajnik ih slično, onda se takvoj porodici imovina ne može zaplijeniti. Međutim, ako je takva porodica cijela otsutna, NOO uzima preostalu imovinu pod svoju upravu i daje zemlju i zgrade na privremeno korišćenje pogorjelcima, izbjeglicama i sirotinji svoga sela, a stoku, hranu, sprave i drugo unose NOO-i u NOF i odatle upotrebljavaju za vojsku i stanovništvo.

I tu slučajevima gdje se neka pogorjela i izbjegla porodica već naselila na imanje neke odbjegle porodice i zauzela njenu stoku, hranu i ostale zatečene stvari, to imanje, stoka i stvari takođe dolaze pod upravu NOO-a kao svojina NOF-a. NOO-i dužni su sve to ispitati, popisati i pobrinuti se da ne bude nejednakog postupanja, to jest da neke izbjegle i pogorjele porodice ne dobiju više nego što im treba, a druge manje ili ništa. Svako takvo naselje ima se smatrati privremenim, dok izbjegla porodica ne bude u stanju da se vrati na svoje oslobođeno ognjište.

O svima tim slučajevima dužni su opštinski NOO-i sa tačnim podacima izvijestiti najstariju vojnu vlast u selu.

U slučajevima gdje je utvrđeno da se radi o domu nekog narodnog neprijatelja, ali od kojeg su ostali žena i djeca, dužni su opštinski NOO-i ostaviti toj porodici toliko imanja da može živjeti, a sve ostalo zaplijeniće u korist NOF-a, ali i to na osnovu rješenja vojnih vlasti ili presude vojnih sudova.

Na osnovni svih tih izvještaja i predloga opštinskih i sreskih NOO-a vojne vlasti i sudovi donosiće pravovaljana rješenja o zapljeni, kao i o privremenom ili stalnom ustupanju zaplijenjenog imanja pogorjelcima, izbjeglicama i sirotinji, a naročito siromašnim porodicama narodnih boraca. Sva zaplijenjena imanja u jednoj opštini stoje pod upravom i kontrolom opštinskog NOO-a koji o njima mora voditi knjige. Sreski NOO mora imati pregled i kontrolu nad svima takvim imanjima u srezu.

18.) Kao narodni neprijatelji, čija imovina podleže zapljeni u korist naroda, imaju se smatrati:

a) sve aktivne ustaše ih njihovi organizatori i pomagači;

b) svi oni koji su služili okupatorima ma u kome vidu — kao špijuni, dostavljači, kuriri, agitatori; koji su natjerivali narod da okupatorima predaje oružje; svi koji su izdali narodnu borbu i bih u dosluhu sa okupatorima; svi koji se odmetnu od narodne vlasti i rade protiv nje. Isto tako smatraju se narodnim neprijateljima i oni koji razaraju Narodno-oslobodilačku vojsku ih dezertiraju. Narodni neprijatelji jesu i oni koji na teritoriji gdje je vlast u rukama naroda vrše ubistva i pljačku.

Kod toga treba voditi računa da se ne mogu smatrati narodnim neprijateljima oni seljaci i građani koji su bili zavedeni bilo od okupatora ili ustaša, bilo od izdajničkih četničkih oficira i koji se pridruže Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Ali ako su naoružani, pa se vojsci ne pridruže, nego se odmetnu i na poziv partizansknih i dobrovoljačkih komandi neće da se razoružaju, nego produže sa nasiljima, imaju se proglasiti narodnim neprijateljima i sa njima po ratnom zakonu postupiti.

Javne zgrade i imanja

19.) Sve javne (državne) zgrade i imanja, željeznice, rudnici, putevi, mostovi itd., fabrike i veća preduzeća, radionice koje rade za vojsku, stoje pod vojnom upravom. Isto tako i bolnice i apoteke.

Septembar 1942.

Vrhovni komandant
NOP i DVJ

Tito

BR. 113

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD SEPTEMBRA 1942. GOD. O ORGANIZACIJI POZADINSKIH VOJNIH VLASTI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI[1]

Naredba o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti

U cilju savlađivanja svih zadataka Narodno-oslobodilačke borbe na **oslo**bođenoj teritoriji i radi usklađivanja djelatnosti građanskih i vojnih vlasti

NAREĐUJEM

da se na oslobođenom području odmah sprovede organizacija pozadinskih vojnih vlasti obrazovanjem komandi područja, komandi mjesta, partizanskih i seoskih straža.

Ustrojstvo pozadinskih vojnih vlasti

1. — Komanda područja obrazuje se na mobilizaeionom području jednog partizanskog odreda, te može obuhvatiti jedan ili više srezova.

2. — Teritoriju svake komande područja, kao i podređenih joj komandi mjesta, određuju glavni štabovi ili operativni štabovi grupa odreda ili zona.

3. — Komande područja stoje pod neposrednom komandom štabova koji su ih obrazovali, ali moraju izlaziti u susret zahtjevima operativnih trupa na svome području.

4. — Na čelu komande područja stoji komandant područja i kao takav potpisuje sva naređenja. Njemu glavni štab, odnosno drugi nadležni viši štab, dodeljuje na službu potreban broj lica, prvenstveno drugova i drugarica koji su manje sposobni za borbenu liniju uslied rana, bolesti, manje izdržljivosti itd.

5. — Kao izvršne organe komanda područja ima: **komandu mjesta,** partizanske i seoske straže. Komande mjesta postavljaju se samo u većim mjestima ih važnim čvorovima. Komandant područja određuje komandante mjesta na svom području i dodeljuje im izvjestan broj lica na službu, slično kao za komande područja.

Komande mjesta ustanovljavaju se sa osvajanjem većih mjesta. Ukoliko na tom terenu još nema komande područja, komandu mjesta privremeno postavlja štab jedinice koja je mjesto osvojila.

6. **— Partizanske straže,** kao organi komandi mjesta i štabova NOP i DVJ, postavljaju se na važnijim tačkama, raskršćima itd. Broj i jačinu **straža** određuju komande područja prema potrebi. Komandira partizanske **straže** određuje komandant mjesta, koji vrši i prijem stražara u službu.

Vojne i političke instruktore kao i kontrolore partizanskih straža određuje komandant područja.

[1] Naredba je pisana početkom septembra 1942. god. i dostavljena višim štabovima. Kasnije su je, na razne načine, umnožavale operativne jedinice i pozadinske ustanove. Redakcija objavljuje primjerak koji se, odštampan latinicom, na tigl-mašini, nalazi u brošuri koju je, u prvoj polovini septembra 1942. god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Brošura je zavedena u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA pod reg. br. 2/1, k. 6 A.

7. — Stupajući na službu, partizanski stražari polažu partizanskiu zakletvu. Za njih važe svi propisi i disciplina udarnih jedinica. Njihove krivice sude vojni sudovi, kao i krivice svih lica zaposlenih u aparatu pozadinskih vojnih vlasti.

8. — Komande podrtučja nose naziv prema sjedištu i zoni, napr. **Komanda livanjskog područja IV operativne zone.**

Komande mjesta nose naziv prema mjestu gdje se nalaze; isto tako i partizanske straže, napr. **Partizanska straža Mliništa.**

II.[2] — Svi drugovi i drugarice određeni na rad kod pozadinskih i vojnih vlasti nose na kapama crvenu petokraku zvijezdu na zelenom petouglom polju. Pored toga komandant područja nosi na hjevom rukavu manju petokraku crvenu zvijezdu na zelenom petouglom polju a ispod nje tri zelene pruge, komandant mjesta dvije a komandir straže jednu zelenu prugu ispod zvijezde na zelenom polju. Kontrolori i instruktori partizanskih straža nose na rukavu petokraku crvenu zvijezdu oko koje je zelen krug, s tim da politički instruktor ima na zvijezdi izvezen srp i čekić.

Dužnost pozadinskih vojnih vlasti

12. — Zadaci komande područja jesu:

a) mobilizacija ljudstva za NOP i DVJ i pozadinske vojne dužnosti;

b) staranje o ishrani, snabdijevanju i smještaju operativnih trupa i pozadinskih vojnih organa, pribiranje hrane u magacine;

c) obrazovanje vojnih radionica i slagališta i rukovanje njima; organizovanje javnih radova u sporazumu sa NOO-ima;

d) sanitetska služba u pozadini, obrazovanje sanitetskih ustanova, rukovanje i staranje o njima;

e) uspostavljanje i regulisanje svih vrsti saobraćaja; staranje o transportu trupa i materijala;

f) staranje o redu i poretku na teritoriji područja; borba protiv pete kolone, izdajstva, panikerstva i sabotaže, protiv špijunaže i svakog oblika služenja neprijatelju; kontrola nad rukovanjem konfiskovanom imovinom narodnih neprijatelja; vršenje vojne sudske vlasti;

g) organizacija obavještajne službe;

h) postavljanje i kontrolisanje komandi mjesta i partizanskih straža;

i) održavanje tijesnog dodira i saradnja sa NOO-ima i staranje o privođenju u djelo odluka ovih odbora.

13. — U komandi područja nadležni viši štab postavlja:

komandanta područja, koji je odgovoran za rad svih organa pozadinskih vojnih vlasti;

zamjenika komandanta područja, koji rukovodi ekonomskim otsjekom;

pomoćnika komandanta područja, koji rukovodi političkim otsjekom;

stalni vojni sud područja, koji sačinjavaju: zamjenik komandanta područja, komandant mjesta ih njegov zamjenik i treći — sudija uzet iz redova partizana neke udarne jedinice ili straže;

Pomoćno i tehničko osoblje

14. — Na sličan način kao i komande područja organizuju se i komande mjesta. Zadaci komandi mjesta isti su kao i komandi područja, čiji su izvršni organi i po čijim naređenjima rade. Komande mjesta kontrolišu kretanje gra-

[2] Pri štampanju je, omaškom, poslije broja 8 došao broj 11; ali je tekst dokumenta u potpunosti dat (vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 6 A).

dana i vojnika u pozadini, vrše hapšenja i izvršuju presude vojnih sudova. Izdaju legitimacije i objave za kretanje.

15. — Partizanske straže jesu organi komande mjesta **1** štabova N. **O.** P. **i** D. Odreda.

Dužnosti partizanskih straža jesu:

a) vršenje svih poslova koji se odnose na mobilizaciju obaveznika rejona koji im je dodijeljen od komande mjesta; u ovom cilju prikupljaju podatke i vode tačnu evidenciju mobilisanih po četama, nesposobnih, ranjenih, bolesnih, određenih u partizanske straže i poginulih i umrlih partizana; podaci se prikupljaju ličnom konstatacijom i uzimanjem podataka od seoskih straža, NOO-a i vojnih komandi;

b) obilazi povjereni joj rejon i održava na njemu red i poredak i kontroliše elemente neprijateljske Narodno-oslobodilačkoj borbi;

c) stara se o prihvatu, smještaja i snabdijevanju prolazećih trupa;

d) reguliše i kontroliše cijeli vojni i privatni saobraćaj u svom rejonu. Sva lica bez propisnih isprava, kao i sumnjiva lica, bila ona građanska ili vojna, sprovodi nadležnoj komandi mjesta;

e) izdaje stanovništvu svoga rejona objave za kretanje; koje će straže (postaje) izdavati objave a koje će ih samo kontrolisati određuje nadležna komanda mjesta;

f) kontroliše rad seoskih straža koje određuje opštinski NOO; potpomaže narodno-oslobodilačke odbore i seoske povjerenike u sprovođenju naredaba vojnih vlasti i odluka samih NOO-a;

g) stara se o zaštiti stanovništva sprečavajući ubistva, pljačku, nasilje i paljevinu;

h) organizuje obavještajnu službu i službu veze na svom terenu;

i) stara se o čuvanju svih stvari, objekata i lica koja su im povjerena.

Položaj, septembra 1942

Vrhovni komandant
Tito

k

BR. 114

DIREKTIVNI ČLANAK VESELINA MASLESE, ČLANA CENTRALNOG AGITACIONO-PROPAGANDNOG ODJELJENJA PRI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE I CK KPJ, NAPISAN SEPTEMBRA 1942. GOD. POVODOM PRIPREMA ZA IZBORE ORGANA NARODNE VLASTI U OSLOBOĐENIM KRAJEVIMA BOSNE I HERCEGOVINE[1]

O narodno-oslobodilačkim odborima

Narodna vlast je samo ona vlast koja je ponikla iz naroda, koja se oslanja na narod i koju narod osjeća i voli kao svoju vlast. Narodna vlast je, dalje, ona vlast koja ne dolazi i koja ne može doći nikad u sukob sa osnovnim inte-

[1] Članak je napisan početkom septembra 1942. god. On je, zajedno sa naredbama druga Tita o organizaciji narodnooslobodilačke vlasti i pozadinskih vojnih vlasti, izašao u brošuri koju je, u drugoj polovini septembra 1942. god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Ta brošura bila je odštampana latinicom na tigl-mašini. Primjerak kojim se Redakcija koristila nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 2/1, k. 6 A.

resima naroda i sa borbam koju sam narod vodi za ostvarenje tih osnovnih interesa.

Danas, najveći interes naroda je njegovo oslobođenje. Prema tome, danas je samo ona vlast narodna, i samo ona može biti narodna, koja omogućava, organizuje i pomaže Narodno-oslobodilačku borbu. Stara vlast — vlast sreskih načelnika, bivših opštinskih vijeća, žandarmerijskih stanica, poreskih uprava itd. — nije mogla opstati u jednom oslobođenim krajevima, a i u neoslobođenim krajevima izgubila je u svijesti naroda svaki autoritet i svaki moralni smisao, jer se sva stavila u službu okupatora, jer je stvarno došla u sukob sa osnovnim interesom naroda — sa borbom za njegovo oslobođenje. Međutim treba imati na umu, da okupatoru nijesu otišli samo sreski načelnici, žandarmi, oficiri, pretsjednici opština i ostali, nego su i ustanove sreskog načelstva, žandarmerijskih stanica, opštinskih vijeća itd. postale forme okupatorske vlasti. Dakle, i ljudi stare vlasti i forme stare vlasti služe okupatoru. U onim, pak, krajevima gdje je došlo do nekih izmjena u ljudima, pa i formama vlasti, kao na primjer u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, i te izmjene u ljudima i te izmjene u formama vlasti samo su još više odnarodile staru vlast (ukoliko je to bilo moguće), učinile je još opasnijom i još grđom u rukama okupatora i njegovoj borbi protiv naroda i njegove borbe. Prilagođavanje starog aparata vlasti novim gospodarima — okupatorima bilo je moguće u prvom redu zbog toga što je ta stara vlast bila i ranije nedemokratska i nenarodna, što, ustvari, nikad nije bila, ni po svojim formama ni po ljudima koji su je nosili, narodna vlast.

Narod je u toku Narodno-oslobodilačke borbe, boreći se protiv okupatora, morao odbaciti i uništiti vlast koju je okupator stvarao, pa prema tome morao odbaciti i uništiti i stari aparat i stare forme vlasti, koje su postale aparat i forme okupatorske vlasti. Pobunjeni narod morao je, odbacujući i uništavajući staru vlast — okupatorsku vlast, da pristupi stvaranju i organiz.)-vanju svoje, prave narodne vlasti, koja odgovara osnovnim interesima naroda i koja omogućava, podržava i organizuje borbu za ostvarenje tih osnovnih interesa.

Narod nije mogao voditi borbu protiv okupatora ne dirajući staru vlast, kada je ta vlast postala ubojno oružje u rukama okupatora u borbi protiv naroda, ah narod nije mogao voditi ni uspešnu borbu protiv okupatora i njegovih slugu — izdajnika svih vrsta i raznih imena — bez organizacije nove vlasti. Potrebno je bilo organizovati aparat vlasti koji kroz svoje organe pretstavlja onu aktivnu silu, koja može da dejstvuje u svim potrebnim slučajevima. Oslobođeni narod ostaviti bez aparata vlasti značilo bi prepustiti ga raznim slučajnostima, značilo bi ne povezati ga čvrsto sa Narodno-oslobodilačkom borbom, značilo bi spriječiti organizovano učešće naroda u borbi — jer NOO kao organi nove vlasti istovremeno su i organi Narodno-oslobodilačke borbe. Oni koji su tobože htjeli borbu, a nijesu htjeli novu organizaciju vlasti (a takvih ima još i danas dosta!) nijesu, ustvari, htjeli ni borbu, niti su bili prijatelji naroda. To su bili prikriveni petokolonaši i sluge okupatora — i većina od njih je ubrzo pokazala svoje pravo lice. Bez organizacije nove narodne vlasti, bez obzira na to što je ona privremena, nema i ne može biti ni uspješne borbe! Sama borba tražila je svoju, borbenu, narodnu vlast, i u borbi i kroz borbu nađene su i forme te vlasti. One su nikle u narodu i iz naroda i tako ujedinile u sebi dva bitna elementa svake prave narodne vlasti: da potiče iz naroda i da pomaže borbu za ostvarenje osnovnih interesa naroda za koje se narod sa oružjem u ruci bori. Ta nova narodna vlast pojavila se u obliku narodno-oslobodilačkih odbora, koji su se rodili odmah poslije prvih uspješnih borbi u kojima su bih uništeni stari organi vlasti i koji su se dalje razvih na oslobođenim teritorijama, ali koji nijesu prestali da postoje ' žive

PRVO ZASJEDANJE AVNOJ-a

Dvorana Doma kulture (bivši Dom časnih sestara, danas Spomen-muzej Prvog zasjedanja AVNOJ-a) bila je svečano ukrašena našim i savezničkim zastavama, ćilimima, cvijećem, parolama. Na zapadnoj strani zida bili su portreti savezničkih vođa: Cerčila, Staljina, Ruzvelta, dok je na istočnoj strani bio portret Josipa Broza Tita, vrhovnog komandanta NOV i POJ. Sve portrete izradio je partizan Ismet Mujezinović, akademski slikar

U slobodnom Bihaću 26. i 27. novembra 1942. godine održano je Prvo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Na slici: Stanko Opačić Canica, najstariji vijećnik otvara svečanu sjednicu 26. novembra 1942. godine u 18 časova

Nakon izbora počasnog i radnog predsjedništva, dr Ivan Ribar pozdravlja vijećnike i goste, odaje poštu palim borcima za slobodu i dalje rukovodi svečanom sjednicom,. Iza radnog predsjedništva grb koji je, po prijedlogu Mose Pijade, izradio akademski slikar i vijećnik AVNOJ-a Đuro Tiljak

Vrhovni komandant NOV i POJ, Josip Broz Tito, govori na svečanoj sjednici Prvog zasjedanja AVNOJ-a, 26. novembra 1942. godine

Drugi dan Zasjedanja AVNOJ-a, 27. novembra 1942. godine — izlaganje vijećnika. Desno portret Josipa Broza Tita, rad akademskog slikara Ismeta Mujezinovića

Drugi dan Zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću, 27. novembra 1942. godine

Izvršni odbor AVNOJ-a u Bihaću, decembra 1942. godine. Sjede: Vlado Zečević, dr Ivan Ribar i Ivan Milutinović; stoje: Veselin Masleša, dr Simo Milošević, Pavle Savić, Mile Peruničič, dr Mladen Iveković. Na fotografiji nedostaje Nurija Pozderac

Izvršni odbor AVNOJ-a: sjede: Nurija Pozderac, dr Ivan Ribar i Pavle Savić a stoje: dr Mladen Iveković, Veselin Masleša, Vlada Zečević, Ivan Milutinović, dr Simo Milošević i Mile Peruničič. Snimak je sačinjen u dolini Rame u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, marta 1943. godine

Grupa crnogorskih vijećnika AVNOJ-a u Bihaću, pred hotelom BOSNA, za vrijeme Zasjedanja AVNOJ-a

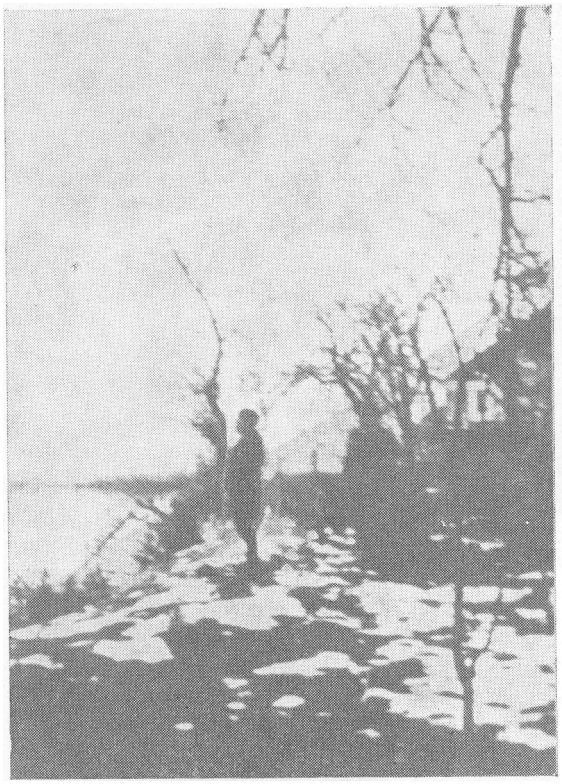
Ivan Milutinović, član Izvršnog odbora AVNOJ-a i član Politbiroa CK KPJ, u slobodnom Bihaću, u jesen 1942. godine

Grupa vijećnika AVNOJ-a na priredbi u slobodnom Bihaću, decembra 1942. godine

Dr Simo Milošević, član Izvršnog odbora AVNOJ-a, u Bihaću decembra 1942. godine

Josip Broz Tito pored rijeke Une u slobodnom Bihaću. Jesen 1942. godine.

Veselin Masleša, član Izvršnog odbora AVNOJ-a

Mile Peruničič, član Izvršnog odbora AVNOJ-a

Vlada Zečević, član Izvršnog odbora AVNOJ-a u Bihaću, decembra 1942. godine

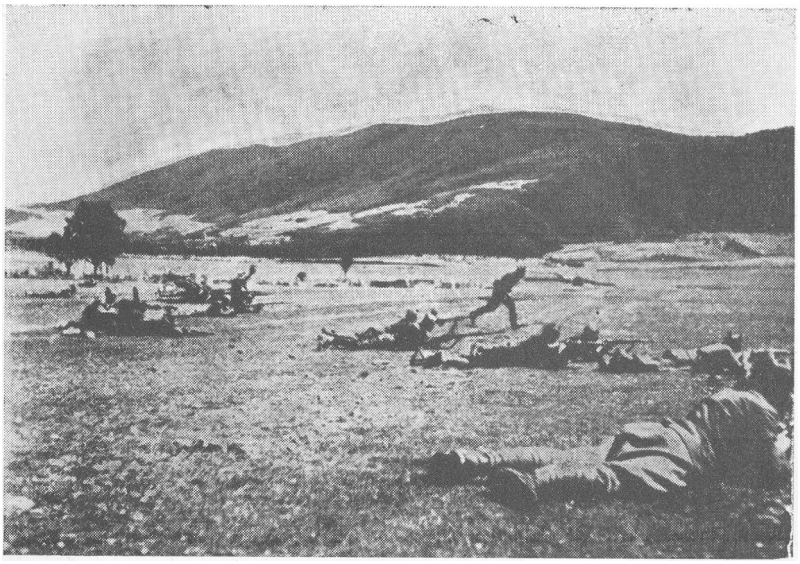
Omer Osmić, vijećnik AVNOJ-a i dr Simo Milošević, član Izvršnog odbora AVNOJ-a prilikom povlačenja iz Bihaća, -februara 1943. godine

Sa pjesnikom Vladimirom Nazorom došao je u Bihać i Goran Kovačić. Na slici: Ivan Goran Kovačić, Ismet Mujezinović i Đuro Tiljak u Bihaću, prva polovina januara 1943. godine

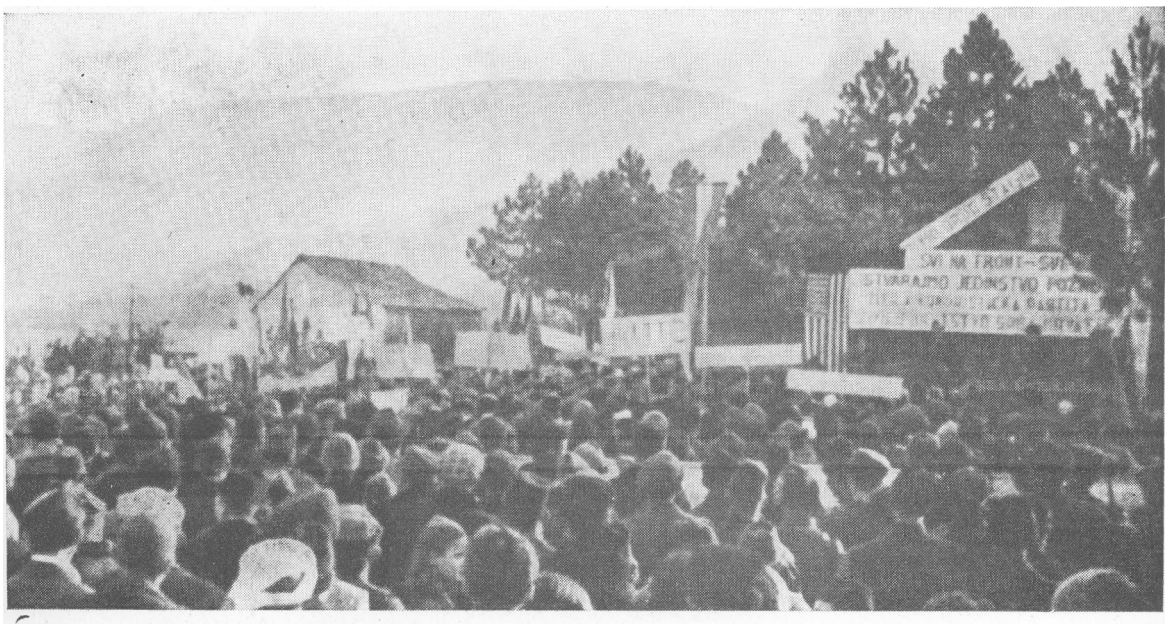
U Glamoču, februara 1943. godine: Ivan Goran Kovačić, Pavle Savić i dr Sim,n Milošević

Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. novembra 1942. godine formirana je Oficirska škola. Škola je do tada funkcionisala kao Partizanska oficirska škola Glavnog štaba Hrvatske u Lapcu, a decembra 1942. godine prešla je u slobodni Bihać gdje je smještena u zgradu bivšeg internata Gajreta. Na snimku: vježbe slušalaca u Lapačkom polju, u jesen 1942. godine

U Bihaću je 13. decembra 1942. godine održan veliki zbor kojem su prisustvovali Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOV i POJ, dr Ivan Ribar, predsjednik AVNOJ-a i drugi rukovodioci. Tom prilikom omladinska četa položila je zakletvu pred odlazak u brigadu

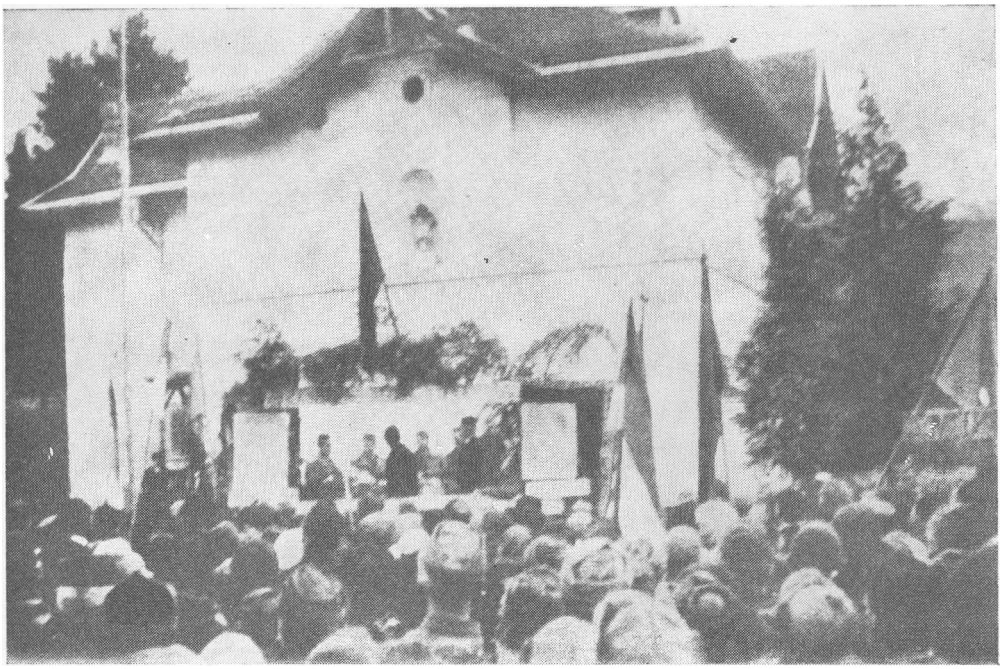

Slušaoci Oficirske škole NOV i POJ u Donjem Lapcu, septembra 1942. godine

Hajro Kapetanović, sekretar Okruinog komiteta KP J za Bihać, Moša Pijade, rukovodilac Od jeka za vojne via ti u pozadini, "erid Dedić, komandant mjesta Cazin, čuči: Hamdija Omanović, čla Okružnog komiteta KPJ za Bihać

U Cazinu je 22. decembra 1942. godine održan veliki narodni zbor na kojem je govorio vrhovni komandant Josip Broz Tito

Prilikom posjete Cazinu, 22. decembra 1942. godine, Josip Broz Tito posjetio je džamiju i stari cazinski srednjovjekovni grad. Na snimku: Josip Broz Tito s Ivanom Milutinovićem izlazi iz džamije

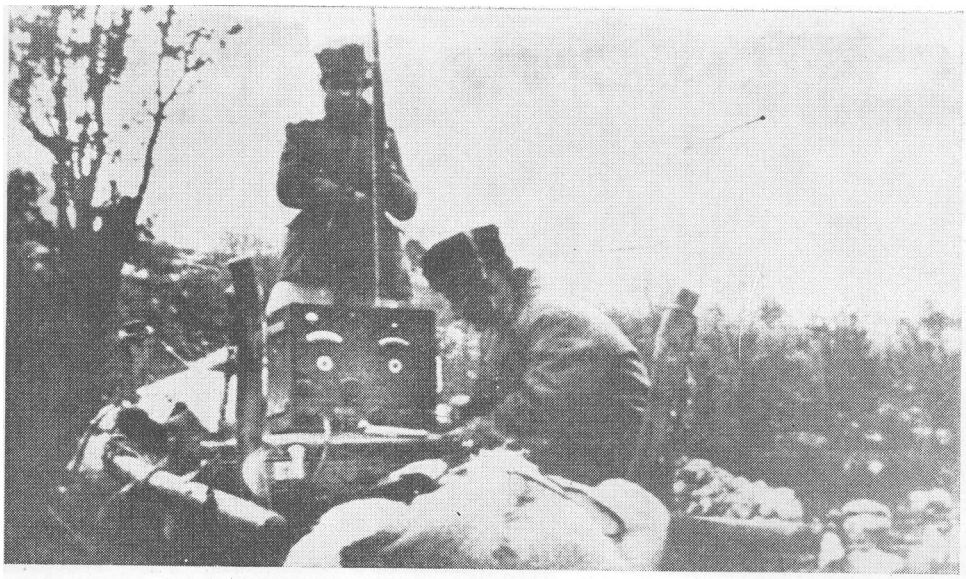

Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito u radnom kabinetu, Bihać, krajem 1942. godine

Zgrada braće Kavezon u Bihaću u kojoj je bio smješten Vrhovni štab NOV i POJ i CK KPJ, kao i prateći bataljon Vrhovnog štaba. Snimak je napravljen nakon bombardovanja grada, krajem januara 1943. godine

Radio-telegrafist 2. proleterske divizije na položaju kod Bosanskog Grahova. U pokretu održava vezu 16. januara 1943. godine sa Vrhovnim štabom u Bihaću

Delegati 2. proleterske divizije za Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ-a), 22. decembra 1942. godine, na putu iz Livna za Bihać

Delegati 2. proleterske brigade za Prvi kongres USAOJ-a, pred polazak u Bihać, decembra 1942. godine

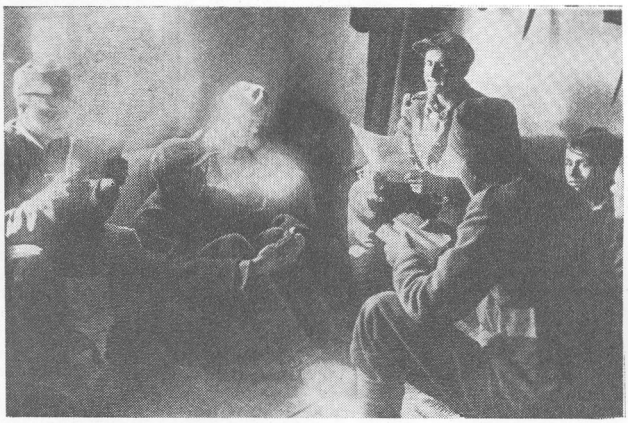
Vladimir Nazor početkom 1943. godine

Dr Olga Dedijer i Mitar Bakić prebacuju se na položaje 2. proleterske divizije kod Bosanskog Grahova, januara 1943. godine

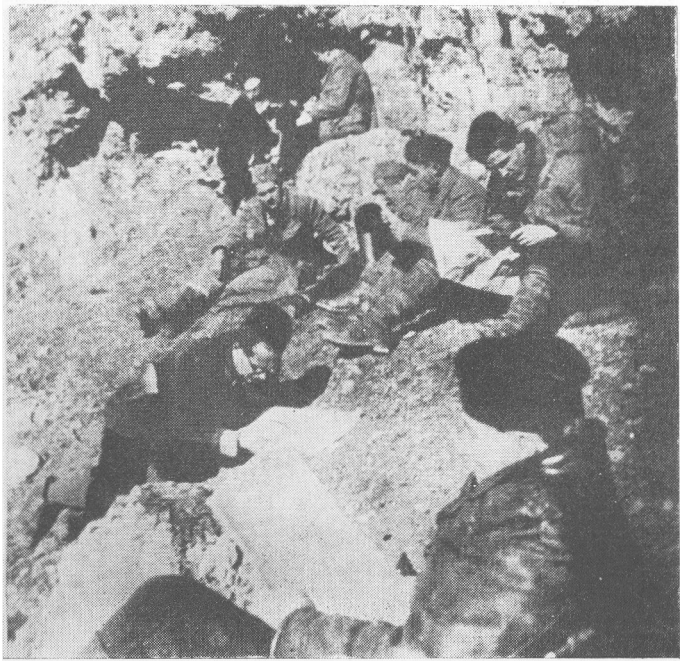

Dio sela Drinića u kojem su bile smještene redakcija i štamparija lista „BORBA" od oktobra 1942. do februara 1943. godine

Borci 1. proleterske brigade čitaju „BORBU" i druge brošure. Negdje u Bosanskoj krajini, krajem 1942. godine

Vrhovni komandant Josip Broz Tito, Aleksandar Ranković, član Vrhovnog štaba, Dušan Korač, dr Bani Popovič, Davorinka Pavlović čitaju „BORBU"

i ü onim slučajevima kada je jednom oslobođena teritorija ponovo bila okupirana od "neprijatelja.

NOO-i su po svojoj formi privremeni organi narodne vlasti. Oni su nikli u toku borbe protiv okupatora i organizovani su za borbu protiv okupatora. Zbog toga će se poslije protjerivanja okupatora nužno morati postaviti i pitanje novih formi narodne vlasti. O tome će narod odlučivati. Međutim, privremeni karakter narodno-oslobodilačkih odbora kao novih formi vlasti niukoliko ne umanjuju njihov značaj kao novih formi pune narodne vlasti, privremeni karakter narodno-oslobcdilačkih odbora ne smanjuje opseg njihove djelatnosti i nadležnosti. Pored toga, u ovim privremenim formama sadržana je jedna zaista demokratska vlast, koja već danas pomaže narodu da dođe do onog iskustva, koje će mu biti potrebno kada bude odlučivao o novim formama vlasti poslije istjerivanja okupatora iz zemlje. U tom smislu, u demokratskoj sadržini narodno-oslobodilačkih odbora mi možemo gledati klicu buduće narodne vlasti. Ali, bez obzira na to kakva će biti forma buduće vlasti, jedno je sigurno da će sadašnje iskustvo naroda biti odlučujuće u odlučivanju naroda kakve će forme dobiti nova narodna vlast i da će narod, kao što> je znao u periodu Narodno-oslobodilačke borbe naći prirodnu formu svoje vlasti u narodno-oslobodilačkim odborima, znati isto tako naći prirodnu formu svoje nove vlasti.

Narodno-oslobodilački odbori su prirodna forma narodne vlasti, jer u njima i kroz njih dolazi do izražaja revolucionarna demokratska akcija i volja narodnih masa. Oni su prirodna forma narodne vlasti, jer se u njima i kroz njih ostvaruje borba i protiv okupatora i protiv svih nenarodnih elemenata koji još uvijek žele ono staro što je dovelo do svega onog što se dogodilo 6 aprila i poslije njega i koji, u želji za starim, služe novim gospodarima — okupatoru. Oni su prirodna forma nove vlasti, jer se u njima i kroz njih narod razgraničio ne samo sa okupatorom nego i sa svima koji mu služe iz ma kakvih pobuda.

Ostvarujući svoju novu vlast u toku same borbe, narod je uspio da kroz organe svoje nove vlasti pristupi ostvarenju svog borbenog jedinstva, koje je neophodan, uslov svake uspješne borbe. Veliki značaj narodno-oslobodilačkih odbora leži u tome, što su oni postali i organi borbenog jedinstva naroda. Dok je stara vlast, kao svaka vlast koja nije dolazila iz naroda, po svojoj suštini morala da razbija jedinstvo naroda, dotle sadašnja vlast, iako po svojoj formi privremena, omogućava i ostvaruje jedinstvo naroda — odbacujući pri tome sve nenarodne i protivnarodne elemente, koji su. se prirodno našli na strani okupatora. Odbacujući sve izdajice i petokolonaše, čiji je zadatak bio razbijanje narodnih snaga, nova narodna vlast nije samo izvršila jedno potrebno čišćenje narodno-oslobodilačkih redova, nego se istovremeno i učvrstila kao organ borbenog jedinstva naroda.

Borbeno jedinstvo naroda ogleda se i u sastavu narodno-oslobodilačkih odbora. U narodno-cslobodi1ačke odbore ulaze ljudi iz raznih političkih stranaka, sa raznim političkim ubjeđenjima, ali sa jednom voljom i sviješću; o potrebi odlučne i nepoštedne borbe sa okupatorom i njegovim slugama. Komunistička partija Jugoslavije, kao rukovodeća snaga Narodno-oslobodilačke borbe, postavila je pitanje jedinstva svih rodoljubivih snaga jasno i nedvosmisleno: svi koji rodoljubivo i pošteno misle, svi koji hoće da se bore i da rade u interesu Narodno-oslobodilačke borbe, svi oni mogu i moraju naći svoje mjesto u demokratskoj vlasti, svi oni mogu i moraju učestvovati u stvaranju i učvršćavanju nove narodne vlasti, svi oni mogu i moraju odgovoriti dužnostima članova narodno-oslobodilačkih odbora kao organa borbenog jedinstva naroda i organa narodne vlasti u toku Narodno-oslobodilačke borbe.

Ovih dana izvršiće se izbori za narodno-oslobodilačke odbore na cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine. U trenutku kada partizanske jedi-

nice vode ogorčene bojeve, kada našu oslobođenu teritoriju okružuju neprijatelji raznih imena, a istih misli i namjera, u tom istom trenutku narod kroz slobodne izbore, najslobodnije u njegovoj istoriji, stvara i organizuje svoju vlast — svijestan da izbori ne razbijaju nego jačaju njegovo jedinstvo. Rijetki su slučajevi u političkoj istoriji naroda da su u toku samog rata vršeni izbori. Većina onih koji su vodili rat, odbijali su da vrše izbore sa. argumentom da bi se izborima „razbuktale partijske i političke strasti" i da se to ne smije i ne može dozvoliti u toku rata. Ali ima slučajeva kada su i za vrijeme rata vršeni izbori, i to baš sa ciljem da se narod politički mobiliše, da se i kroz slobodne izbore, dakle kroz učestvovanje naroda u vlasti, nađe podrška u širokim narodnim masama za dalje vođenje rata. Francuski narod birao* je svoje pretstavnike u vrijeme teških ratova koje je vodila njegova revolucionarna vojska protiv reakcionarne Evrope. Sovjetski narodi biraju svoje deputate u epohi građanskog rata. U oba ova slučaja narod je vodio* svoj rat — zbog toga se niko nije plašio „razbuktalih političkih i partijskih strasti". Danas narodi Jugoslavije vode svoj rat i zbog toga on ne samo* da nije i ne može biti smetnja izborima, nego je čak jedan od preduslova da se mogu sprovoditi slobodni izbori za prave demokratske organe vlasti, stvorene u toku samog rata. Slobodni izbori za vrijeme rata znače da je rat u svijesti naroda pravedan i da ga sam narod vodi. Slobodni izbori, dalje, znače da se kroz njih ostvaruje ne samo politička mobilizacija naroda i. njegovo* borbeno jedinstvo, nego i jedinstvo fronta i pozadine. Borac na frontu zna i siguran je, da je u pozadini sva vlast u rukama slobodno izabranih narodno-oslobodilačkih odbora, koji su istovremeno organi Narodno-oslobodilačke borbe, pozadina zna, i sigurna je, da kroz slobodne izbore ona učestvuje u stvaranju i organizaciji vlasti koja jedina može da podrži, pomogne i organizuje Narodno^-oslobodilačku borbu. Na taj način podiže se njena svijest o njenoj ulozi i značaju u borbi koja se vodi za oslobođenje cijelog naroda. Slobodni izbori povećavaju odgovornost pozadine i određuju njeno pravo mjesto u borbi.

Zadaci narodno-oslobodilačkih odbora, koji će proizaći iz ovih izbora, veliki su i odgovorni. Ostvarujući svoje* zadatke, oni kao organi narodne vlasti i **kao** organi borbenog jedinstva naroda ostvaruju i široku mobilizaciju masa na konkretnim zadacima i svakodnevnim pitanjima narodne borbe i života. Svaki zadatak koji se postavlja pred narodno-oslobodilačke odbore mora od njih biti posmatran u sklopu opštih interesa Narodno-oslobodilačke borbe i sa sviješću **da** svako labavo* rješavanje zadataka i vršenja dužnosti znači pomaganju neprijatelja. Nepravda učinjena jednom seljaku jeste jedna mala izgubljena bitka sa neprijateljem. Peta kolona i neprijatelji naroda to znaju. **Zbog toga** oni i nastoje da se uvuku u narodno-oslobodilačke odbore, pokušavajući **da** iznutra razbiju i dezorganizuju Narodno-oslobodilačku borbu. Njihovi metodi rada su vrlo raznovrsni, lukavi i prepredeni, i skoro neprimjetni za one koji nijesu svjesni šta znači i najmanji propust i najmanja lakomislenost. Da navedemo samo jedan primjer petokolonaškog rada u narodno-oslobođilačkim odborima: U jednom selu bilo je potrebno mobilisati jednog konja za vojsku. Jedan član odbora, petokolonaš, uzima konja, od jednog seljaka. Sutra opet potreban konj. Isti član odbora uzima konja opet od istog seljaka. I tako pet **dana** uzastopce. Naravno da seljak od koga je uziman konj nije zadovoljan; on zna da ima još konja u selu i osjeća da narcdno-oslobođilački odbor ne postupa pravilno i ne radi pravilno. Ali petokolonaš u narodno-oslobodilačkom odboru je zadovoljan. Njegov jedini cilj je da stvara nezadovoljstvo i da ruši ugled i autoritet narodno-oslobodilačkog odbora. Ovaj primjer najbolje pokazuje na kakvim sve „sitnicama" može da se razbija Narodno-oslobodilačka borba i na kakve sve „sitnice" moraju da paze narodno-oslobodilački odbori u svom radu i izvršenju svojih zadataka. Nema manje važnih i više važnih zadataka.

Svaki je podjednako važan, svaki mora sa jednakom savješću i jednakom svješću biti izvršavan. Konkretno, pred novim narodno-oslobođilačkim odborima, na cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine, stoje slijedeći zadaci: organizacije i vršenje cjelokupne narodne vlasti sem vojne, a uspostavljanje i održavanje reda i sigurnosti, borba protiv izdaje i petokolonaštva, suzbijanje kriminala, regulisanje privrednog života, mobilizacija materijalnih sredstava za front, prosvjetna i kulturna organizacija, privremeno vršenje sudske vlasti (sem za stvari koje spadaju u nadležnost vojnih sudova). Zaista veliki i odgovorni zadaci! U njihovom ostvarivanju treba da učestvuju svi narodno-oslobodilački odbori — okružni, sreski i seoski, — dopunjujući se međusobno. Nije lako organizovati vlast u krajevima gdje je stara vlast ostavila duboke tragove. Potrebno je, da bi se mogla izgraditi nova vlast, i ideološki likvidirati sve ostatke stare nenarodne vlasti. Nije lako* obezbijediti red i sigurnost u krajevima u koje okupator ubacuje svoje plaćenike i razbojničke bande. Nije lako* voditi borbu protiv izdaje kada se ona javlja sa bezbroj raznih maski na licu. Nije lako regulisati privredni život u krajevima u kojima je okupator opljačkao sva privredna bogatstva, popalio* kuće i uništio* privredne objekte. Nije lako* mobilisati materijalna sredstva za front kod onih koji su i sami oskudni. Nije lako podići prosvjetni i kulturni nivo naroda koga je stara vlast decenijama namjerno držala u mraku i neznanju. Sve to nije lako, ali je ipak sve moguće ostvariti. Potrebno je samo* htjeti, potrebno je da narodno-oslobodilački odbori budu svjesni teškoća pred kojima stoje i nema nikakve sumnie da će svi zadaci biti ostvareni, svi problemi riješeni. Nije lako bilo ni organizovati borbu protiv okupatora, a još teže je bilo* tući ga i pobjeđivati. Pa, ipak, borba ie organizovana, neprijatelj je bezbroj puta tučen* i pobjeđivan. Kada je naša vojska, kada su naše herojske partizanske jedinice mogle da ostvare mnoge teže zadatke nego što su oni pred kojima stoje narodno-oslobodilački odbori, onda je sigurno da će i narodno-oslobodilački odbori moći da ostvare svoje zadatke koji su posledica pobjede našeg oružja.

Ali, kao što je svaki partizan znao* da je za uspješnu borbu protiv neprijatelja potrebno da se neprekidno* i u svakoj situaciji oslanja na narod, tako i svaki član svakog narodno-oslobodilačkog odbora treba da zna, da nijedan odbor, ni svi oni zajedno, neće moći ostvariti zadatke koji pred njima stoje, da će zapravo prestati da postoje kao* NOO-i ako se odvoje od naroda, ako ne uspiju da se povežu sa masama i da ih mobilišu, ako* ne budu održavali stalan kontakt sa narodom, održavajući redovne seoske i opštinske konferencije. Rad narodno-oslobodilačkih odbora mora da bude pod stalnom kontrolom narodnih masa. Redovne konferencije, redovno obavještavanje naroda o svim postupcima i radnjama organa vlasti omogućuju tu kontrolu i preko toga i ostvarenje najdoslednijeg demokratskog načela da same mase neposredno utiču na vršenje vlasti i uzimaju učešća u njoj.

Ako, pak, narodno-oslobodilački odbori budu uspjeli da svojim radom aktiviraju mase, da ih mobilišu na pojedinim konkretnim zadacima, onda je sigurno da će moći da uspješno* djeluju i da riješe sva pitanja koja pred njih stavlja Narodno-oslo'bcdilačka borba. Neposredna, svakodnevna i neprekidna veza narodno-oslobodilačkih odbora sa masama mo-ra se održavati i zbog ostvarenja osnovnih demokratskih načela nove narodne vlasti. U narodno-oslobođilačkim odborima ujedinjena je i usredsređena i zakonodavna i izvršna vlast, a dijelom i sudska. Narod ima pravo opoziva svojih pretstavnika, mijenjanja svojih narodno-oslobodilačkih odbora uvijek kad smatra da ti odbori ne rade dobro. Da bi narod, međutim, mogao da utvrdi da li ti odbori rade dobro* ili ne, da bi mogao da interveniše u slučaju kad ne rade dobro ili da spriječi intervenciju ako* neko zlonamjerno hoće* da interveniše i kad odbori rade dobro, potrebno je da bude upoznat sa radom i djelatnošću odbora, potrebno je, dakle, da bude redovno obavještavan. Redovne konferencije s narodom, to* je jedan

od onih faktora koji omogućuju potpuno ostvarenje demokratskog načela na kojem počivaju narodno-oslobodilački odbori. Istovremeno', narod sam treba da traži obavještenje od NOO-a i polaganje računa o njihovom radu.

Izbori za narodno-oslobodilačke odbore jesu jedan važan politički događaj u oslobođenim krajevima. Narod utvrđuje i jača svoju vlast, organizuje i određuje svoj život. Narod sam, slobodno, bez terora, bez žandara, bez korupcije, bira svoje pretstavnike, stvara svoju zakonodavnu i izvršnu vlast koja stoji pod njegovom neposrednom kontrolom i koju on može uvijek ukloniti kada ona ne radi dobro. Izbori za narodno-oslobodilačke odbore u oslobođenim krajevima Bosne i Hercegovine pretstavljaju tako prvi politički korak oslobođenog naroda u novo, pretstavljaju i formalno kidanje sa starom političkom igračkom, pretstavljaju, stvarno, veliku političku školu za mase, koje se i kroz izbore (ali ne samo kroz izbore!) praktično i na djelu pripremaju i vaspitaju za novi politički život, za novu narodnu vlast. U tom smislu — dan izbora postaje, nesumnjivo, dan opšte političke mobilizacije masa na jednom konkretnom političkom pitanju, dan preloma u njihovom dosadašnjem političkom životu. Politička kampanja prije izbora mora rasvijetliti značaj izbora i još više značaj i ulogu NOO, i mora dovesti do toga da u izborima učestvuju svi, slobodno, svjesni da time vrše svoje pravo i učestvuju u stvaranju svoje vlasti.

Svi na izbore!

Učinimo još jedan korak bliže pobjedi!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 115

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD SEPTEMBRA 1942. GOD. O ORGANIZACIJI NARODNE VLASTI NA OSLOBOĐENIM TERITORIJAMA[1]

Vrhovni štab
NOP i D.V.J.

GLAVNOM ŠTABU ZA HRVATSKU
OPERATIVNOM ŠTABU BOSANSKE KRAJINE
OPERATIVNOM ŠTABU IV ZONE

Dragi drugovi,

Stepen do kojega je danas došla Narodnooslobodilačka borba u Jugoslaviji, s obzirom na naše vojničke uspehe i uvećanu vojnu snagu, kao i na unutrašnji i međunarodni položaj i njihov predvidivi dalji razvoj, zahteva da se

[1] Original, otkucan ćirilicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 15/16 I, k. 103 B.

Uputstvo je pisano, vjerovatno, oko 11. septembra 1942. god. U arhivi Vojnoistorijskog instituta, pod reg. br. 13—I. k. 6A, nalazi se drugi primjerak originala upućen Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku krajinu, a u Istorijskom arhivu CK SKJ kopija originala, zavedena pod reg. br. 2387. Primjerak uputstva koji se ovdje objavljuje upućen je, kao prvi primjerak originala, Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku, u čijoj je arhivi zaveden pod 22. septembrom 1942. godine.

s najvećom energijom priđe poslu organizacije vlasti u. pozadini oslobođenih teritorija. Stepen organizovanosti i čvrstine pozadinskih vlasti i njihove povezanosti sa narodom i vojskom mora se brzo popeti na visinu organizacije, čvrstine i jedinstvenog rukovođenja naše vojne snage. Na danas velikoj oslobođenoj teritoriji date su velike mogućnosti za brojno jačanje naše vojske, koja je već dobila međunarodnu važnost, kao i za njeno bolje snabdevanje. Ta teritorija i na njoj okupljena naša vojna snaga otvaraju nam najširu perspektivu. Tu bazu sada treba politički organizovati, učvrstiti naše vojne uspehe, proširiti i produbiti u narodu naš uticaj i uništiti u narodu svaki uticaj okupatora i njegovih domaćih slugu, kao god i preseći sve intrige, poteze i planove izdajničke izbegličke vlade i njenih agenata u zemlji, čija se saradnja sa talijanskim okupatorom sve oštrije ispoljava. Ta velika teritorija ne sme, dakle, da ostane samo vojnički osvojena i politički površno pridobijena, nego se mora politički osvojiti, organizovati i čvrsto povezati uz našu vojnu silu.

Kod toga pitanja organizacije naše vlasti u pozadini u današnjoj situaciji mora se podvući da se ovo postavlja u izmenjenom vidu prema ranijem. Forma narodne vlasti ostaje ona koja je prirodnim putem bila iznikla u samom početku naše oslobodilačke borbe — to su narodno-oslobodilački odbori i vojna pozadinska vlast, mada su sad one već daleko razvijenije i zahtevaju još i dalje razvijanje. Ali karakter NOO-a danas je izmenjen. Mada oni i dalje ostaju prelazni oblik ka budućoj istinski narodnoj vlasti, koju će narod formirati posle konačnog oslobođenja, mora se podvući da ova konstatacija o prelaznom obliku ne znači da se pitanje buduće forme i karaktera vlasti ostavlja slučaju, da se oni još ne naziru u magli budućnosti i da ta vlast može preći u makar kakvu drugu formu. Taj smo stadij već ostavili za sobom. Zbog toga danas nema više nikakvog smisla isticati privremenost karaktera NOO-a kao organa vlasti. To važi čak i u slučaju da se ne održi u našim rukama određena teritorija i da se naša vojna snaga jfrebaci na neku drugu teritoriju. Naprotiv. Danas se NOO-i ispoljavaju kao prirodno nastali i razvojem uslovljeni i potvrđeni organi vlasti, nove narodne vlasti, te i njihova prelaznost može značiti samo jedan stupanj njihovog razvoja u istom pravcu, ka svome višem stepenu. Naravno, ne radi se o imenu, nego o suštini, o suštini da je konačno svršeno sa starim oblicima vlasti i da je sadašnja forma, koju je stvorio ustanak, ona klica iz koje će se razviti buduća vlast. Jednom reči, ne podvlačiti više privremeni karakter vlasti NOO-a, a podvlačiti NOO-e kao organe vlasti i kao klicu i osnovu buduće narodne vlasti.

U mnogim mestima oslobođene teritorije nema NOO-a, sreski NOO-i gotovo ne postoje, ponegdje još nisu savladani ostaci pogrešno postavljenog pitanja vlasti ustanovljavanjem „komandanata opština", ponegde su u NOO-ima ljudi tuđi, pročetnički ili proustaški, koji svojim postupcima (oporezivanje naroda mesto akcije za dobrovoljne priloge, utaja pomoći pružene od vojnih vlasti pogorelcima, žandarsko ponašanje prema narodu itd.) idu za kompromitovanjem NOO-a. Sve te nedostatke treba hitno i korenito likvidirati.

Radi svega toga nameće se danas sprovođenje izbora za NOO-e na čitavoj oslobođenoj teritoriji i njihovo povezivanje u sreskim i okružnim NOO-ima, s jedne strane, a s druge strane stvaranje čvrste pozadinske vojne vlasti preko komandi područja, komandi mesta i partizanskih i seoskih straža, savlađivanjem čitave teritorije sa stanovišta organizacije vlasti.

U tom cilju izdali smo naredbe i uputstva za izbore NOO-a i organizaciju vojne vlasti u pozadini koje vam šaljemo u prilogu i koje će ovih dana izaći u posebnoj brošuri.

Glavni štab za Hrvatsku, Operativni štab Bosanske Krajine i Operativni štab IV zone dužni su da dobro prouče taj materijal i preduzmu sve da se postavljeni zadaci pravilno i brzo reše. Voditi se kod toga uverenjem da se ne

radi o nekim labavim, privremenim formama koje bi plivale po površini, već o dubokom zahvatu, o stvaranju organa stvarne vlasti. Radi olakšanja izvođenja tih viših zadataka dajemo vam u prilogu izvesne napomene i upute. Dobićete i ličnu pomoć drugova koji imaju iskustva u organizaciji vlasti, a i Centralni agitprop pružiće vam svestranu pomoć i angažovati sve raspoložive snage u vojsci i na terenu za sprovođenje naređenih mera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

TITO

BR. 116

TELEGRAM VALTERA - JOSIPA BROZA TITA, GENERALNOG SEKRETARA KPJ - OD 12. NOVEMBRA 1942. GODINE UPUĆEN KOMINTERNI[1]

I

Goneći neprijatelja, delovi hrvatskih partizanskih brigada pod borbom su zauzeli Veliku Kladušu i Cetingrad 80 vrsta od Bihaća u pravcu Karlovca. Krajiške udarne brigade su podišle Bosanskom Novom, gde se sada vodi borba.

Jedna naša divizija dejstvuje u pravcu Knina i Sinja.

Informacije za Vas.

Do sada smo na teritoriji Bosne, Hrvatske i Dalmacije formirali 8 divizija od po 3 brigade u svakoj. U ostalim rejonima Jugoslavije pristupamo formiranju brigada od velikih partizanskih odreda. Mnogobrojni partizanski odredi i bataljoni sa svojim štabovima ostaće za partizanska dejstva. Sve ove divizije dobro su naoružane i imaju artiljeriju. To oružje, oteto je, u toku borbi, od okupatora.

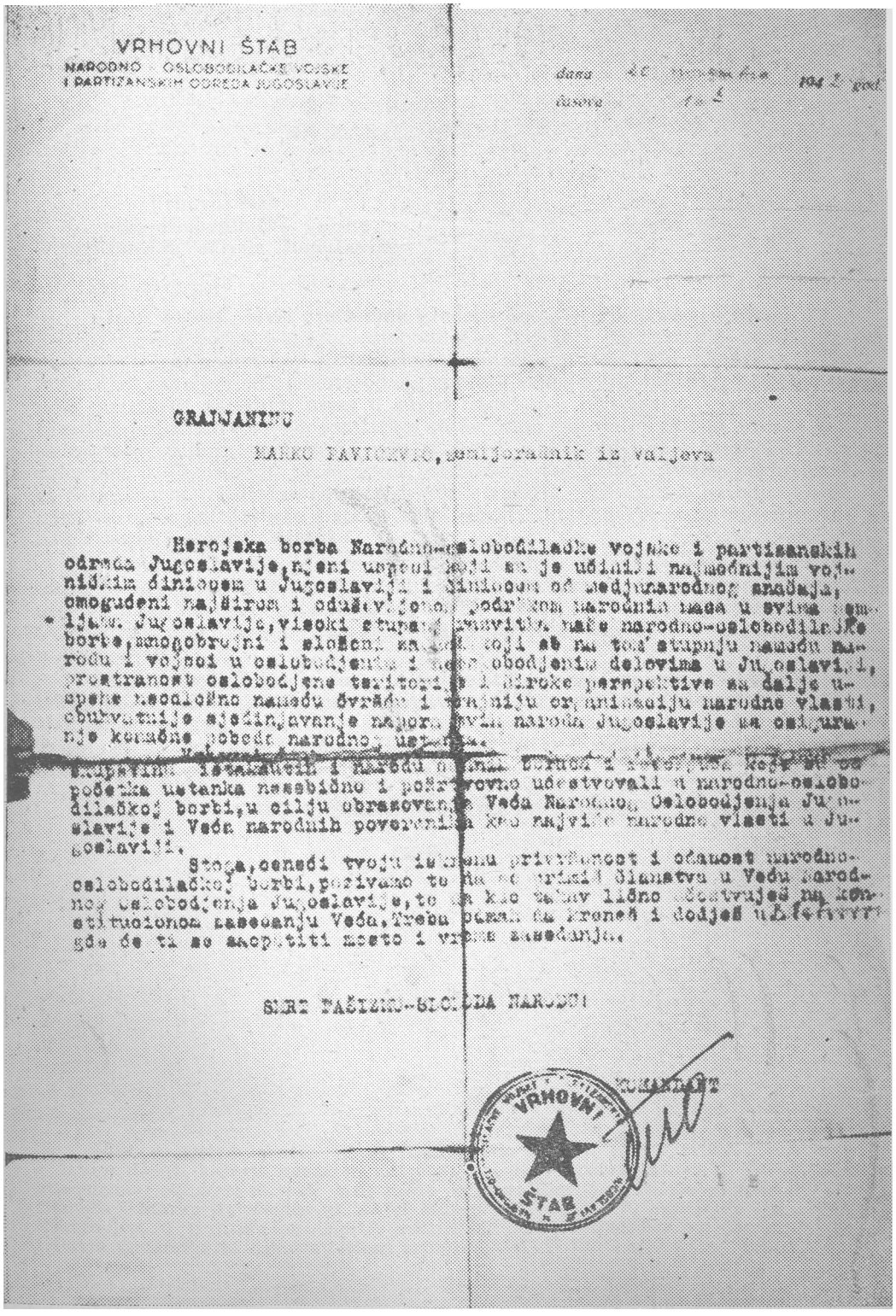
Ove divizije više se ne zovu partizanske, već udarne divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Sada mi formiramo nešto slično vladi, što će se zvati Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije. U komitetu će biti zastupljene sve nacionalnosti Jugoslavije iz raznih ranijih partija.

Predsednik Komiteta biće dr Ivan Ribar, predsednik Narodne ustavotvorne skupštine 1920. godine i vođa demokratske levice. Komitet će ovih dana izdati proglas narodima Jugoslavije.

12.XI 1942. Valter
N 20

[1] Original telegrama na ruskom, pisan rukom, mastilom, u Arhivi Instituta za istoriju radničkog pokreta Jugoslavije, br. 15792. Prevod na srpskohrvatski jezik pod istim brojem i u istom arhivu.

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

GRAĐANINU

MARKO JAVORNIK, zemljoradnik iz Valjeva

Herojska borba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, njeni uspesi koji su je učinili najmoćnijim vojničkim činiocem u Jugoslaviji i činiocem od međunarodnog značaja, omogućeni najširom i oduševljenom podrškom narodnih masa u svim krajevima Jugoslavije, visoki stupanj razvitka naše narodno-oslobodilačke borbe, mnogobrojni i složeni zadaci koji će na tom stupnju nanositi narodu i vojsci u oslobođenju i novom obnavljanju delovima u Jugoslaviji, proširenost oslobođene teritorije i dalje perspektive za dalje uspehe neodložno nameću stvaranje i organizaciju narodne vlasti, obuhvatnije angažovanje najširih slojeva naroda Jugoslavije za osiguranje konačne pobede narodno-[illegible].

[illegible] istaknutih i zaslužnih [illegible] koji su od početka ustanka nesebično i požrtvovano učestvovali u narodno-oslobodilačkoj borbi, u cilju obrazovanja Veća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije i Veća narodnih poverenika kao najviše narodne vlasti u Jugoslaviji.

Stoga, cenedi tvoju [illegible] privrženost i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi, pozivamo te [illegible] zastupnika u Veću Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, te ga kao takav lično učestvuješ na konstituisanju Veća. Treba [illegible] da [illegible] i dođeš [illegible] gde će ta se sastati mesto i vreme zasedanja.

ŠEF ŠTABA NARODNO-[illegible]

[illegible]

VRHOVNI ŠTAB

Poziv na Prvo zasjedanje A.VNOJ-a od 20. novembra 1942. godine

BR. 118

ODGOVOR KOMINTERNE NA INFORMACIJU DA SE PRIPREMA FORMIRANJE NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE, OD NOVEMBRA 1942. GODINE UPUĆEN CENTRALNOM KOMITETU KPJ[1]

Obrazovanje Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije veoma je neophodno i izvanredno važno. Ovom Komitetu obavezno dajte opštenacionalni jugoslovenski i opštepartijski antifašistički karakter, kako u pogledu njegovog personalnog sastava tako i u pogledu programa njegovog rada. Ne smatrajte taj Komitet kao neku vrstu vlade, već kao politički organ narodnooslobodilačke borbe.

II

Ne suprotstavljajte se jugoslovenskoj vladi u Londonu. U datoj etapi ne pokrećite pitanje o ukidanju monarhije. Ne ističite parolu o republici. Pitanje o režimu u Jugoslaviji, kako Vi to «hvatate, rešavaće se posle poraza italijansko-nemačke koalicije i posle oslobođenja zemlje od okupatora.

BR. 119

SPISAK DRUGOVA KOJIMA JE UPUĆEN POZIV NA PRVO ZASJEDANJE AVNOJ-a[1]

SPISAK ČLANOVA ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Slovenija

Imena članova Veća iz Slovenije objaviće se naknadno pošto nisu mogli stići da prisustvuju skupštini.

[1] Primljeni radiogram. Original u Arhivi Instituta za istoriju radničkog pokreta Jugoslavije, br. 15808.

[1] Original latinicom kucan na mašini, na dvije strane jednog lista, umnožen na šapirografu, dostavljen je svakom vijećniku Prvog zasjedanja AVNOJ-a. (Jedan primjerak, Marka Pavičevića, sada u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.)

U ovom spisku nema imena Josipa Broza Tita, Vrhovnog komandanta NOV i POJ jer je bio sazivač Zasjedanja pa se samim tim podrazumijevalo da će i on biti član toga foruma. Naknadno, pred samo Zasjedanje, dobili su pozive i Ivo Lola Ribar, sekretar CK SKOJ-a i Rato Dugonjiić, član Biroa CK SKOJ-a. Prema tome za Prvo zasjedanje AVNOJ-a uručen je 71 poziv. Izvršni odbor AVNOJ-a, na osnovu odluke donijete na Prvom zasjedanju AVNOJ-a, naknadno je verificirao izbor vijećnika AVNOJ-a iz Slovenije: Vidmara Josipa, Kardelja Edvarda, Kidriča Borisa, Kocbek Edvarda, Leskošek Franca, Lubej Franca, Rus Josipa i Fajfar Tonu. Za trećeg potpredsjednika IO AVNOJ-a izabran je profesor Edvard Kocbek. Prema tome, mandate vijećnika Prvog zasjedanja AVNOJ-a imalo je 79 predstavnika naših naroda.

H r v a t s k a

1. **Dr. Vlado Bakarić,** advokatski pripravnik iz Zagreba, politički komesar Nar. Osi. vojske i partizan, odreda Hrvatske
2. **Balen Šime,** novinar iz Zagreba, politički komesar V Ličke brig.
3. **Draušnik Jurica,** načelnik općine Vrapče kraj Zagreba, načelnik štaba Pokupsko-žumberačkog odbora NOV Hrvatske
4. **Gregorić dr Pavle** lekar iz Zagreba
5. **Hebrang Andrija,** privatni nameštenik iz Zagreba
6. **Dr. Iveković Mladen,** sekretar Zanatske komore iz Zagreba
7. **Krče Pavao,** težak iz Splita, bivši narodni zastupnik HSS
8. **Krstulović Vicko,** težak iz Splita, komandant IV operativne Zone za Dalmaciju
9. **Nikoliš dr Gojko,** lekar iz Banije, referent saniteta pri Vrhovnom **štabu** NOV I POJ
10. **Opačić Ćane,** bivši komandant Kordunaške grupe Partiz. odr. Hrvat.
11. **Ribar dr. Ivan,** advokat, bivši pretsednik Ustavotvorne skupštine
12. **Sučić Pavao,** bivši pretsednik Gradske organizacije HSS u Livnu
13. **Tiljak Đuro,** akademski slikar iz Zagreba
14. **Pejinović Kata,** seljanka iz Korduna, pretsednica AFŽ za Liku
15. **Branko Zlatarić,** činovnik Gospodarske sloge iz Zagreba

S r b i j a

1. **Belivuković Milan,** zemljoradnik iz Mačve
2. **Dedijer Vlada,** novinar iz Beograda
3. **Gajić Vojin,** zemljoradnik iz Aranđelovca
4. **Mijušković Radovan,** advokat iz Uba
5. **Milošević dr. Sima,** profesor Beogradskog Univerziteta
6. **Pavičević Marko,** zemljoradnik iz Valjeva
7. **Petrovič Srećko,** zemljoradnik iz Draževca
8. **Pijade Moša,** akademski slikar i novinar iz Beograda
9. **Popović Koča,** književnik iz Beograda, komandant Prve Proleterske NO Udarne divizije
10. **Popović Milentije,** inženjer iz Beograda, politički komesar **Oficirske** škole Vrhovnog štaba
11. **Savić dr. Pavle,** profesor Beogradskog Univerziteta
12. **Stambolić Petar,** student agronomije iz Užica, član Glavnog **Štaba** NOV i POJ Srbije
13. **Stević Luka,** zemljoradnik iz Mojkovca
14. **Zečević Vlada,** sveštenik iz Krupnja, verski referent pri **Vrhovnom** štabu NOV i POJ, član Vrhovnog štaba NOV i POJ

S a n d ž a k

1. **Dobrašinović Miloje,** profesor iz Bijelog Polja
2. **prota Karamatijević Jevstatije,** bivši pretsednik NOO u Novoj Varoši, verski referent III Sandžačke brigade
3. **Ivović Dušan,** učitelj iz Pljevalja
4. **Mirković Joso,** trgovac iz Pljevalja
5. **Pavlović Ristan,** učitelj iz Pljevalja
6. **Peruničič Mile,** bivši narodni poslanik Demokratske stranke, zamenik komandanta III Sandžačke proleterske NOU Brigade

Bosnai Hercegovina

1. Balaban Mile, zemljoradnik iz Bosanskog Petrovca,, bivši poslanik Saveza Zemljoradnika
2. Bjelajac Simc, pretsednik NOO iz Rujiške
3. Brstina Dušan, marinski narednik iz Nevesinja
4. Colaković Rodoljub, novinar iz Bijeljme, član Glavnog štaba NOV i POJ za Bosnu, i Hercegovinu
5. Garić Manojlo, zemljoradnik iz Prače
6. Karabegović Osman, student medicine iz Banja Luke, politički komesar I Bosanskog Korpusa NOV i POJ
7. Humo Avdo, književnik iz Sarajeva
8. Kovačevtć Borisa, profesor iz Duvna
9. Masleša Veselin, novinar iz Banja Luke
10. Osmić Omer, zemljoradnik iz Prozora
11. Pozderac Nurija, biv. senator iz Cazina
12. Pucar Đuro, metalski radnik iz Grahova
13. Savić Brana, pravnik iz Vlasenice
14. Srdić Nikola, zemljoradnik iz Jelašinovca
15. Vejinović Svetozar, zemljoradnik iz Vel. Rujiške
16. Vujasinović Toša, privatni činovnik iz Tuzle

CrnaGora

1. Burić Vido, **seljak sa Ceva**
2. Cerović Stojan, profesor iz Nikšića
3. Cagorović Đuro, zemljoradnik iz Danilov Grada
4. Komnenić Petar, profesor iz Banjana
5. Krstajić Miro, **zemljoradnik iz Zabljaka**
6. Lekić Marijan, učitelj iz Andrijevice
7. Ljumović Božo, privatni činovnik iz Podgorice
8. Marković Blažo, sveštenik, sudija Crkvenog suda sa Cetinja
9. Milutinović Ivan, privatni nameštenik, član Vrhovnog štaba NOV i POJ
10. Novaković Srdan, kapetan u penziji iz Pipera
11. Pavićević Đoko, kapetan u penziji iz Gornjeg Polja
12. Perović Risto, potpukovnik iz Bjelopavlića
13. Simonović Jagoš, prota iz Kolašina, verski referent IV Crnogofske NOU Brigade
14. Vešović Mirko, advokat iz Andrijevice

Vojvodina

1. Grulović Nikola, privatni činovnik iz Sremske Mitrovice
2. Popović Jovan, književnik iz Vel. Kikinde
3. Zrenjanin Žarko, učitelj iz Vršca

BR. 120

SVEČANA SJEDNICA PRVOG ZASJEDANJA AVNOJ-a

(26 novembra 1942 godine u Bihaću)

Početak u 18 časova.

Pretsedavali: Stanko Opačić-Ćanica i dr Ivan Ribar.

(Pojavu Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita i članova Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije svi delegati i gosti pozdravljaju burnim i dugotrajnim aplauzom. Ovacije Josipu Brozu Titu traju nekoliko minuta. — Hor Kazališta „Narodno oslobođenje" peva novu narodnu himnu „Hej Sloveni". — Intoniranje himne prihvataju svi prisutni).

Pretsedavajući Stanko Opačić-Ćanica (Hrvatska): Drugovi i prijatelji, ovaj svečani sastanak predstavlja historijski dan u borbi naših naroda protiv fašističkih osvajača, a za odbranu svoje domovine i svoje slobode. Ovaj sastanak najvišeg političkog foruma, političkog predstavništva svih naših naroda sazvan je na poziv Vrhovnog komandanta Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije druga Tita, i ono treba, zajedno sa Vrhovnim štabom, da postane i da bude glavni organizator općenarodne borbe za protjerivanje okupatora iz naše zemlje, da bude glavni rukovodilac svih napora i težnji naših naroda za oslobođenje od okupatora, od prokletih fašista i njihovih domaćih slugu, ustaša, četnika, za stvaranje jedne nove, na bratstvu i jedinstvu i ravnopravnosti naroda zasnovane države, države u kojoj će svi narodi biti ravni jedni drugima.

Ova svečana sjednica narodnih pretstavnika za osnivanje AVNOJ-a zakazana je sa ovim dnevnim redom (čita):

1) Izbor počasnog pretsjedništva,
   Izbor radnog pretsedništva,
   Izbor dva zapisničara,
   Izbor Verifikacionog odbora;
2) Pozdravna riječ Vrhovnog komandanta Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije druga Tita;
3) Pozdravna riječ Pretstavnika Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije;
4) Pozdravna riječ pretstavnika Saveza komunističke omladine Jugoslavije;
5) Pozdravna riječ pretstavnika Antifašističke fronte žena;
6) Pozdravna riječ pretstavnika Štaba i I Bosanskog korpusa NOV i POJ;
7) Čitanje pozdravnih telegrama.

Predlažem da se u počasno pretsedništvo naše skupštine izaberu: Pretsjednik Vrhovnog sovjeta Sovjetskog Saveza Mihail Ivanovič Kalinjin (buran i dugotrajan aplauz), Komesar narodne odbrane Sovjetskog Saveza Josif Visarionovič Staljin (burain i dugotrajan aplauz), Narodni komesar spoljnih poslova Sovjetskog Saveza Vjećeslav Mihailovič Molotov (buran i dugotrajan aplauz), Pretsjednik Sjedinjenih Država Amerike Franklin Delano Ruzvelt (buran i dugotrajan aplauz), organizator herojske odbrane Staljingrada maršal Timošenko (buran i dugotrajan aplauz), Vrhovni komandant Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije drug Tito (buran, oduševljen i dugotrajan aplauz). Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije (buran aplauz), Vrhovni štab NOV i POJ (buran aplauz), Glavni štab NOV i PO Hrvatske (buran aplauz), Glavni štab NOV i PO Srbije (buran aplauz), Glavni štab NOV i PO Bosne i

Hercegovine (buran aplauz), Glavni štab NOV i PO Crne Gore (buran aplauz), Izvršni odbor Oslobodilne fronte Slovenije (buran aplauz) i Štab Prvog bosanskog korpusa NOV i POJ (buran i dugotrajan aplauz).

Predlažem da se u radno pretsjedništvo izaberu drugovi dr Ivan Ribar, advokat iz Beograda, bivši pretsjednik Ustavotvorne skupštine (buran i dugotrajan aplauz), Nurija Pozderac, bivši senator i član Glavnog odbora Jugoslavenske muslimanske organizacije (buran i dugotrajan aplauz), Moša Pijade, akademski slikar i publicista iz Beograda (buran i dugotrajan aplauz), Pavao 'Krče, bivši poslanik Hrvatske seljačke stranke iz Sinja (buran i dugotrajan aplauz), Kata Pejnović, pretsjednica Antifašističke fronte žena za Liku (buran aplauz), prota Jevstatije Karamatijević, bivši pretsjednik Narodno-oslobodilačkog odbora iz Nove Varoši u Sandžaku (buran aplauz).

Pošto je Vijeće sa oduševljenjem primilo ovaj moj prijedlog molim članove izabranog radnog pretsjedništva da zauzmu svoja mjesta.

Pretsedavajući dr Ivan Ribar (Hrvatska): Preuzimajući rukovođenje ovom svečanom sjednicom, ja svoju prvu riječ zajedno sa vama drugovi vijećnici, upućujem onima koji su u minulim bojevima od početka naše borbe pa sve do danas pali u Narodno-oslobodilaekoj borbi za slavu i čast i slobodu naše zemlje i naših naroda („Slava im!"), svoju prvu riječ upućujem i svima nebrojenim žrtvama fašističkog terora, svoj nedužnoj djeci, nejakim ženama i starcima koje su fašistički zlikovci i domaći izdajnici poubijali širom naše zemlje. Zato vas pozivam da minutom šutnje odamo počast našim palim drugovima — herojima i svim žrtvama fašizma. (Svi većnici ustaju i minutom ćutanja odaju poštu palim herojima i žrtvama fašističkog terora).

Slava im! (Jednodušan odziv: „Slava im!)."

Da bismo mogli da nastavimo rad, potrebno je da prethodno izaberemo dva zapisničara. Predlažem da se za zapisničare izaberu drugovi Milentije Popović, inženjer iz Beograda, i Šime Balen, novinar iz Zagreba. (Buran i dugotrajan aplauz. — Glasovi: „Živeli!").

Na osnovu jednodušnog aplauza kojim ste propratili moj prijedlog, konstatiram da su za zapisničare jednoglasno izabrani drugovi Popović i Balen, pa ih molim da zauzmu svoja mjesta.

Prije nego bismo pristupili daljem radu, potrebno je da utvrdimo koliko je pozvano i koliko vijećnika prisustvuje današnjem našem sastanku. Molim zapisničara druga Popovića da izvrši prozivku.

Zapisničar inž. Milentije Popović (Srbija) (čita):

Josip Broz Tito*, Vrhovni komandant NOV i POJ;

Slovenija: (nedostaju imena);

Hrvatska:

1) Bakarić Dr Vladimir, advokatski pripravnik iz Zagreba, politički komesar Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Hrvatske,

2) Balen Šime[1], novinar iz Zagreba, politički komesar V ličke brigade,

3) Draušnik Jurica, načelnik opštine Vrapče kraj Zagreba, načelnik štaba Pokupsko-žumberačkog odreda NOV Hrvatske,

4) Gregorić dr Pavle, lekar iz Zagreba,

5) Hebrang Andrija, privatni nameštenik iz Zagreba,

6) Iveković dr Mladen, sekretar Zanatske komore iz Zagreba,

7) Krce Pavao, težak iz Sinja, bivši narodni poslanik HSS,

8) Krstulović Vicko, radnik iz Splita, komandant IV operativne zone za Dalmaciju,

9) Nikoliš dr Goj'ko, lekar iz Banije, referent saniteta pri Vrhovnom štabu NOV i POJ,

10) Opačić Stanko, bivši komandant Kordunačke grupe i Partizanskih odreda Hrvatske,
11) Ribar dr Ivan, advokat, bivši pretsednik Ustavotvorne skupštine,
12) Sučić Florijan, bivši pretsednik gradske organizacije HSS u Livnu,
13) Tiljak Đuro*, akademski slikar iz Zagreba,
14) Pejnović Kata, seljanka iz Korduna, pretsednica AFŽ za Liku,
15) Zlatarić Branko, činovnik Gospodarske sloge iz Zagreba;

Srbija:

1) Belovuković Milan, zemljoradnik iz Mačve,
2) Dedijer Vlada, novinar iz Beograda,
3) Gajić Vojin, zemljoradnik iz Aranđelovca,
4) Mijušković Radovan, advokat iz Uba,
5) Milošević dr Sima, profesor Beogradskog univerziteta,
6) Petrovič Srećko, zemljoradnik iz Draževca,
7) Pavićević Marko, zemljoradnik iz Valjeva,
8) Pijade Moša, akademski slikar i novinar iz Beograda,
9) Popović Koča, književnik iz Beograda, komandant Prve proleterske NO udarne divizije,
10) Popović Milentije, inženjer iz Beograda, politički komesar Oficirske škole Vrhovnog štaba,
11) Savić dr Pavle, profesor Beogradskog univerziteta,
12) Stambolić Petar, student agronomije iz Ivanjice,* član Glavnog štaba NOV i PO Srbije,
13) Stević Luka, zemljoradnik iz Mojkovca u Rađevini,
14) Zečević Vlada, sveštenik iz Krupnja, verski referent pri Vrhovnom štabu NOV i POJ, član Vrhovnog štaba NOV i. POJ;

Sandžak:

1) Dobrašinović Miloje, profesor iz Bijelog Polja,
2) prota Karamatijević Jevstatije, bivši pretsednik NOO u Novoj Varoši, verski referent III sandžačke brigade,
3) Ivović Dušan, učitelj iz Pljevalja,
4) Mirković Joso, trgovac iz Pljeyalja,
5) Pavlović Ristan, učitelj iz Pljevalja,
6) Peruničić Mile, bivši naredni poslanik i član Glavnog odbora Demokratske stranke, zamenik komandanta III Sandžačke proleterske brigade;

Bosna i Hercegovina:

1) Balaban Mile, zemljoradnik iz Bosanskog Petrovca, bivši narodni poslanik Saveza zemljoradnika,
2) Bjelajac Simo, pretsednik NO iz Rujiške,
3) Brstina Dušan, marinski narednik iz Nevesinja,
4) Colaković Rodoljub, novinar iz Bijeljine, član Glavnog štaba NOV i PO za Bosnu i Hercegovinu,
5) Garić Manojlo, zemljoradnik iz Prače,
6) Karabegović Osman, student medicine iz Banje Luke, politički komesar Štaba I bosanskog korpusa NOV i POJ,

7) Huma Avdo, književnik iz Sarajeva,
8) Kovačević Borisa, profesor iz Duvna,
9) Masleša Veselin, novinar iz Banje Luke,
10) Osmič Omer, zemljoradnik iz Prozora,
11) Pozderac Nurija, bivši senator iz Cazina,
12) Pucar Đuro, metalski radnik iz Grahova,
13) Savić Brano, pravnik iz Vlasenice,
14) Srdić Nikola, zemljoradnik iz Jelašinovca,
15) Veinović Svetozar, zemljoradnik iz Vel. Rujiške,
16) Vujasinović Toša, privatni činovnik iz Tuzle,
17) Dugonjić Rato, student iz Sarajeva;

Crna Gora:

1) Burić Vido, seljak sa Ceva,
2) Cerović Stojan, profesor iz Nikšića,
3) Cagorović Đuro, zemljoradnik iz Danilovgrada,
4) Komnenić Petar, profesor iz Banjana,
5) Krstajić Mi.ro, kapetan sa Žabljaka,
6) Lekić Marijan, učitelj iz Andrijevice,
7) Ljumović Božo, privatni činovnik iz Podgorice,
8) Marković Blažo, sveštenik, sudija Crkvenog suda sa Cetinja,
9) Milutinović Ivan, privatni nameštenik, član Vrhovnog štaba NOV i POJ,
10) Novaković Srdan, kapetan u penziji iz Pipera,
11) Pavićević Đoko, kapetan u penziji iz Gornjeg Polja,
12) Perović Risto, potpukovnik iz Bjelopavlića,
13) Simonović Jagoš, prota iz Kolašina, verski referent IV crnogorske NO brigade,
14) Vešović Mirko, advokat iz Andrijevice;

Vojvodina:

1) Grulović Nikola, privatni činovnik iz Sremske Mitrovice,
2) Popović Jovan, književnik iz Velike Kikinde,
3) Zrenjanin Žarko, učitelj iz Vršca.

Pretsedavajući: Mada pretstavnici naroda Slovenije i Vojvodine ne prisustvuju ovoj našoj osnivačkoj skupštini, ja sam ovlašten da izjavim da ovaj plenum pretstavnika naših naroda može biti siguran da će se narodni pretstavnici Slovenije i Vojvodine solidarisati sa našim odlukama, jer su oni na naš poziv za osnivanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije kao i za njegove buduće zadaće i ulogu u našoj daljoj borbi izjavili svoju saglasnost i spremnost da sve snage svojih naroda dadu za velike ideale naše Oslobodilačke borbe, borbe za slobodu naroda koji su dosada bili izloženi ugnjetavanju a danas su u opasnosti od denacionalizovanja i od biološkog uništenja od strane fašista i njihovih slugu, izdajnika naših naroda, za stvar bratstva i jednakopravnosti naših naroda, za borbu i frontu protiv okupatora i domaćih izdajnika, a za bolje državno i društveno' uređenje zajedničke države Južnih Slavena, za bolju budućnost našu i budućih naših naraštaja.

Prema tome, možemo preći na dalji rad.

Drugovi, potrebno je da izaberemo Verifikacioni odbor, koji bi izvršio pregled svih punomoćja prisutnih vijećnika i koji bi nam na narednoj sjednici podnio svoj izveštaj.

Ako drugih-prijedloga nema (Ne javlja se niko), dozvolite da ja predložim za članove Verifikacionog odbora druga pop-Vladu Zečevića, delegata iz Srbije, dr Vladimira Bakarića, delegata iz Hrvatske, i druga Duru Pucara, delegata iz Bosne. (Buran aplauz — Glasovi: „Živeli")

Konstatiram da je prijedlog za izbor Verifikacionog odbora primljen jednodušno'.

Molim članove Verifikacionog odbora da odmah po zaključenju ove sjednice pristupe radu, a drugove narodne pretstavnike molim da im predadu svoja vijećnička uvjerenja, punomočja. (Većnici prilaze pretsedničkom stolu i jedan za drugim predaju svoja punomočja).

Da li su svi prisutni narodni pretstavnici predali svoja uvjerenja? (Jesu). Dobro.

Drugovi, dajem riječ našem Vrhovnom komandantu, našem voljenom drugu Josipu Brozu Titu, sazivaču zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja, koji će otvoriti ovo naše historijsko zasjedanje. (Buran i dugotrajan aplauz. — Većnici ponovo priređuju ovacije Josipu Brozu Titu koje se nekoliko puta ponavljaju. — Dvoranom se prolamaju gromki uzvici: „Tito-Tito-Tito!". Pojava Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita za govornicom povod je za nove burne i dugotrajne ovacije.)

Vrhovni Komandant NOV i POJ Josip Broz Tito:

Drugovi i drugarice, braćo i sestre, delegati Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije! Pozdravljam vas u ime Vrhovnog štaba, u ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara naše junačke Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije. (Buran aplauz i povici: „Živela naša vojska").

Smatram za veliku čast što mi se pruža mogućnost da vas ovdje, danas, na ovom historijskom skupu mogu pozdraviti, poslije velike, teške i krvave borbe koju su morali naši narodi voditi u toku ovih osamnaest mjeseci.

Otvaram ovu historijsku skupštinu Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i ovom prilikom htio bih vam reći nekoliko riječi.

Rezultat dugotrajne, teške i krvave borbe — nejednake borbe, jer smo mi u borbu stupili gotovo goloruki — reziultat te borbe jest i to što mi danas imamo mogućnost da se ovdje sastanemo, da stvorimo jedan organ, jedno tijelo koje će zajedno s Vrhovnim štabom Narođnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije, zajedno s narodno-oslobodilačkim odborima, podupirati našu borbu, organizirati pozadinu, organizirati našu politički i ekonomski razrušenu zemlju — ukoliko se to u ovim prilikama može učiniti, da bismo ovu tešku borbu mogli dovesti do pobjedonosnog svršetka.

Drugovi i drugarice! Mi nemamo mogućnosti da stvorimo jednu legalnu vladu, jer nam to još međunarodni odnosi i prilike ne dozvoljavaju. Ali mi imamo pravo na jedno — a to je: da u ovim teškim okolnostima stvorimo jedno političko tijelo, jedan politički organ koji će okupiti sve narodne mase, koji će okupiti naš narod i povesti ga, zajedno s našom junačkom vojskom, u dalje borbe koje stoje pred nama, a koje će biti veoma teške. Mi nemamo nikakve vlasti na našem teritoriju osim naših narodno-oslobodilačkih odbora, koje je sam narod stvorio. Mi ne priznajemo razne fašističke marionetske vlade, i baš zato mi moramo na ovoj zemlji, na ovoj svojoj zemlji, natopljenoj krvlju najboljih sinova naših naroda, stvoriti takvo stanje u kome će naš narod — i u ovakvim okolnostima — moći pridonijeti Narodno-oslobodilačkoj borbi svoj maksimum. Dok smo mi bili mala partizanska vojska i imali samo male partizanske odrede, onda i zahtjevi nisu bih tako veliki. Danas su se ti mali partizanski odredi pretvorili u snažnu Narodno-oslobodilačku vojsku, koja ne samo da je ravna, već je i nadmoćnija od neprijatelja po svojoj izdržljivosti i mora-

lu, uprkos njegovoj tehničkoj nadmoćnosti. U vezi s tim, postavljaju se mnogo veći zahtevi nego prije, kada je svako selo, kotar ili općina mogla hraniti svoje borce. Potrebno je da se organizira vlast, politička vlast, koja će moći mobilizirati, koja će sve one latentne snage koje postoje u našem narodu iskoristiti u jednom općem smjeru, a to je: borba protiv fašističkih zlikovačkih okupatora, borba protiv njihovih saveznika, naših domaćih izdajnika, ustaša, četnika i drugih.

Ja sam sretan što mogu danas i ovdje vidjeti najbolje sinove naših naroda, rodoljube, istinske pretstavnike naših naroda, koji su se očeličili u ovoj teškoj i krvavoj borbi. To više nisu, kao nekad, pretstavnici koje biraju korteši, već su to ljudi koji su u ovoj natčovječanskoj borbi iz sredine naroda, ljudi koji su išli u borbu spremni da daju svoje živote. Sretan sam što. danas mogu vidjeti ovdje ono što je zbilja najbolje u našem narodu.

Drugovi i drugarice! Na naše Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije pada težak teret, pada velika odgovornost. Mi nemamo takoreći ništa. Mi imamo samo oružje koje smo osvojili krvlju naših najboljih boraca. Naša zemlja je razorena, naš narod trpi strahovite patnje i muke, gladan, go i bos, izložen četničkom, ustaškom i okupatorskom zvjerskom teroru. Ali mi imamo jedno — nepokolebljivu čvrstinu i vjeru napaćenog naroda da će pobjeda biti njegova. (Uzvici: „Tako je!". — Aplauz). Mi imamo visok moral ne samo u našoj vojsci — moral koji zadivljuje čitav svijet — već i u našem narodu. Gledajte na ona popaljena sela! Kraj njih, na zimi, po daščarama ili pod golim nebom, u šumi kraj vatre, seljaci i seljakinje ne hropću na svoju sudbinu, već kažu: „Braćo mila, borite se — a mi ćemo dati i poslednji zalogaj što ga imamo da biste pobijedili našeg zajedničkog neprijatelja". To je moral kakav se rijetko i teško nađe, to je ponos naroda Jugoslavije.

I razumije se, na organ koji mi ovdje stvaramo, koji je odozdo izrastao, pada ogromna odgovornost i teška zadaća. Našoj vojsci treba odjeće — mi nemamo tvornica. Našoj vojsci treba obuće — mi nemamo tvornica obuće. Našoj vojsci treba naoružanja — mi nemamo tvornica oružja. Našoj vojsci treba hrane. Sve to pada kao zadaća na ovaj visoki forum, koji stvara naš narod kao klicu svoje vlasti. Ja mislim da među nama nema takvog koji bi se bojao tih teškoća i te velike odgovornosti. Ja mislim da ste vi svi spremni da date sve od sebe u daljoj borbi, koja se pobjedonosno razvija. Mi smo tukli i tući ćemo neprijatelja bez obzira na njegovu nadmoćnost u naoružanju. (Aplauz). Zajedno s vama, drugovi i drugarice pretstavnici naših naroda, naš Vrhovni štab će moći lako savladati sve teškoće koje se preda nj postavljaju. Danas mi te teškoće lakše primamo i savladavamo nego prije šest mjeseci. Danas je perspektiva jasna — jasno je kao sunce da će pobjeda biti na strani saveznika. (Aplauz). Hitlerovske i ostale fašističke bande trpe danas poraz za porazom. Herojska Crvena armija (Uzvici: „Živela Crvena armija!" — Aplauz) zadaje već smrtonosne udarce njemačkim fašističkim hordama i hitlerovskim vazalima. (Složan uzvik: „Dole s njima!"). Staljingrad, ta tvrđava čitavog naprednog čovječanstva, odbranjen je. Stotine hiljada njemačkih fašističkih krvnika poginulo je, prije, i u sadašnjoj ofanzivi, pod zidinama ovog kremen-grada. (Uzvici: -Živela odbrana Staljingrada!" „Živeli branitelji Staljingrada!"). Hitlerovski psi se bacaju, kao bijesna zvjerad u kavezu, na sve strane, ali im spasa nema. Oni će u svojim posljednjim trzajima možda pokušati da svoj bijes iskale na slabijim, okupiranim zemljama, na okupiranim narodima, ah mi im kažemo da će kod nas u Jugoslaviji loše proći (Uzvici: „Tako je!" — Aplauz). Mi danas imamo vojsku, mi imamo naoružanje sve od pušaka do topova. Mi se možemo s njima mjeriti. Budite uvjereni da njihova snaga u našoj zemlji nije takova da bi mogli da obistine i privedu u djelo svoje paklene namjere — da nas unište. Nikada mi nismo gabili vjeru, a danas ponajmanje sumnjamo da

će pobjeda biti naša. (Aplauz). Prema tome, u ovim časovima, kada su srca svih podjarmljenih naroda uzdrhtala od radosti, videći neminovnu propast fašističkih zveri, mi smjelo, s puno nade i vjere, idemo u susret svim teškoćama koje nas čekaju, uvjereni da ćemo zajedničkim radom, zajedničkom borbom moći da privedemo dugotrajnu borbu i patnje do sretnog svršetka. (Uzvici: „Tako je!" — Aplauz.)

Drugovi i drugarice! Na kraju htio bih još podvući da su svi rezultati, naše borbe koje smo dosada postigli najvećim delom zasluga naše velike slavenske braće Rusa i svih naroda Sovjetskog Saveza. (Uzvici: „Živeli!" „Živeo Sovjetski Savez!"). Jedino vjera, duboka vjera u snagu i moć Sojetskog Saveza, u snagu i moć Crvene armije, bila je za nas hrana koja nas je držala dok smo prebrodili sve one teškoće koje smo prošli za ovih osamnaest mjeseci. Vama, visokom narodnom forumu, Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije, želim mnogo uspjeha u daljem radu za dobrobit svoga naroda, za dobrobit naše hrabre Narodno-oslobodilačke vojske, za dobrobit jedinstva svih naroda Jugoslavije, jer je to temelj koji se sada stvara, temelj bratstva, sloge i jedinstva, koje više nitko nikada neće moći srušiti. (Uzvici: „Tako je!" — Aplauz). Ova historijska skupština je dokaz jedinstva naših naroda Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Muslimana i drugih, bez obzira na vjeru, i nacionalnost, a ona je ujedno i zalog da se ide k stvaranju bolje i sretnije budućnosti naših naroda (Uzvici: „Tako je!" — Aplauz).

Da živi naš veliki saveznik — Sovjetski Savez! (Buran aplauz).

Da živi veliki vođa i strateg — drug Staljin! (Buran aplauz).

Da živi herojska Crvena armija! (Buran aplauz).

Da žive naši saveznici — Engleska i Amerika!" (Buran aplauz).

Srmt fašizmu! (Jednodušni odziv: „Sloboda narodu!" Buran i dugotrajan aplauz).

(Kraj govora Josipa Broza Tita većnici AVNOJ-a i gosti, pretstavnici Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije i narodnih antifašističkih organizacija pozdravili su dugim i spontanim aplauzom priređujući ponovo ovacije Narođno-oslobo'dilačkoj vojsci i njenom Vrhovnom komandantu Josipu Brozu Titu.)

Pretsedavajući: Pošto smo saslušah govor Vrhovnog komandanta druga Tita, kojim je otvorio ovo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, uvjeren sam da ću pogoditi želju svih väs da mu u ime vaše drugarski zahvalim za tople pozdrave koje nam je uputio. Mi ga, s naše strane, uvjeravamo da ćemo svim svojim snagama, ne štedeći zdravlje i živote, najpožrtvovanije boriti se za jedinstvo i bratstvo naših naroda i. za njihovo puno oslobođenje, da ćemo punu brigu voditi za našu Narodno-oslobodilačku vojsku i Partizanske cdrede i za organizaciju narodne vlasti.

A sada da čujemo pozdrave.

Imade riječ pretstavnik Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije drug Sreten Zujović-Crni. (Buran aplauz).

Sreten Žujović-Crni:

Drugovi, u ime Centralnog komiteta Komunističke partije donosim vam naš plameni komunistički pozdrav. (Buran aplauz).

Drugovi i drugarice, trebalo je osamnaest meseci uporne, teške, krvave borbe, trebalo je mesa i krvi naših boraca, da biste se vi, delegati naših naroda, sastali ovde. Upamtite — i to neka vam bude uvek glavna misao — da se na kostima naših boraca temelji delo koje mi danas stvaramo, koje ćete vi stvoriti.

Drugovi i drugarice, nesumnjivo da na nama, kao pretstavnicima naroda, leži veliki zadatak, velika odgovornost. Nesumnjivo je, isto tako, da već postoje uslovi da vi taj svoj zadatak možete izvršiti. Jedan od prvih uslova, to je naša Narodnooslobodilačka vojska, zaštitnica našeg naroda. Na vama leži da tu našu vojsku još više podignete i podržite, na vama leži da učvrstite našu pozadinu, na varna leži da ispunite poruku koju je naša Partija od prvih dana dala: Sve za front — sve za pofoedu. (Aplauz). Na vama je da još više podignete oduševljenje naše omladine. Pogledajte, drugovi, po našim selima i gradovima, na ulicama kipti omladina, oduševljena, spremna, gotova svakog časa da stegne pušku u ruci, da stane .na branik svoje zemlje. Vaše je da te napore i oduševljenje omladine održite i pametno upotrebite u ovoj borbi.

Pogledajte masovni pokret naših žena. Planula je Bosna, drugovi. Antifašistički front žena broji na hiljade žena. One ne rade samo za vojnike na frontu, nego su spremne da i sa puškom u ruci pođu na neprijatelja.

Mi imamo, drugovi, pozadinu koju treba organizovati. Na vama je da tu pozadinu spremite i organizujete, da nam ona bude sigurna zaštitnica, da nam ona bude oslonac koji će nam omogućiti da možemo našu vojsku obezbediti i izdržavati. Na vama je da tim narodom pametno rukovodite, da sve narodne snage usmerite u jednom pravcu, jednom jedinom cilju koji se danas pred vas postavlja — a to je pobeda nad okupatorom. (Složni uzvici: „Tako je!" — Buran aplauz).

Od prvih dana, drugovi, naša Partija uputila je poziv širom zemlje, svima i svakome, da okupatora treba tući, da su naše narodne snage dovoljno jake da se mogu odupreti zavojevačima, iako je bilo izdaja, na koje je naša Partija ukazivala još davno pre sloma, ukazujući i na one koji su izdavali i boreći se protiv njih. (Složni uzvici: „Živela Komunistička partija Jugoslavije!"). Od prvih dana naša Partija bacila je parolu mobilizacije i izdala zapovest svojim članovima da sve.stavlja u mobilno[1] stanje. Mi smo, drugovi, mobilisali svoje članove Partije od prvog dana okupacije. I mi smo postali prva vojska koja je pošla da se bije protiv neprijatelja. (Aplauz).

U redovima naše vojske partijsko članstvo dužno je da bude najbolji borac, dužno je <da izvrši svaki zadatak, dužno je da bude srž i duša naše vojske. Taj zadatak je naša partija vršila časno i pošteno do danas, vršiće ga tako i ubuduće.

Naša Partija, drugovi, sa potpunim poverenjem gleda na stvaranje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, gleda zato što su već sazreli uslovi i mogućnosti za rad toga Veća.

Naša Partija će svim svojim snagama, kao i dosada, uvek biti spremna i gotova da prva na svojim plećima ponese sve teškoće koje se budu isprečile u vašem radu. Ja vam, drugovi, želim dobru sreću i uspeh u radu. (Buran aplauz. Oduševljeni uzvici: „Živela Komunistička partija!" — „Ziveo drug Tito!" — „Ziveo drug Zujović!").

Pretsedavajući: Imäde riječ pretstavnik Saveza komunističke omladine Jugoslavije drug Ivo-Lola Ribar. (Buran i dugotrajan aplauz).

Ivo-Lola Ribar (Srbija):

Drugovi pretstavnici naroda Jugoslavije, među prvima koji su se u svima zemljama Jugoslavije, odazvali pozivu Komunističke partije bili su najbolji sinovi našeg mladog naraštaja, najbolji među mladim Srbima, Hrvatima, Slovencima, Crnogorcima, Makedoncima, muslimanima. Naša omladina nesebično je pošla u ovaj sveti rat za slobodu, ona će dati sve za pobedu, ona će pomoći našu herojsku vojsku kako na frontu tako i u pozadini, širom naše ratnim po-

žarom zahvaćene zemlje, a za bolji i srećniji život svih naših naroda i njihovih budućih naraštaja.

U borbi, zajedno isa svojim starijim drugovima, mladi naraštaj naših naroda već je dao velike žrtve. Za osamnaest meseci borbe položilo je svoje živote deset do dvanaest hiljada samo članova SKOJ-a. Nabrojene su žrtve ostale naše rodoljubive omladine. Ovih dana navršava se godišnjica velikog krvavog pokolja srpske omladine u Kragujevcu, kada je od strane nemačkih okupatora i Nedićevih i Ljotićevih krvoloka streljano nekoliko hiljada omladinaca. Poznati su vam, vi ste ih sami videli, nebrojeni pokolji najboljih mladih sinova naše zemlje od ustaša, četnika i okupatora. Samo, svi ti pokolji nisu mogli da zadrže našu omladinu, nego su je sve više učvršćivah i ujedinjavali u borbu protiv mrskog fašizma, protiv nečoveštva koje fašisti svih boja čine po- svim našim zemljama i pokrajinama. Ah naša omladina, naš herojski mladi naraštaj neće žaliti da u odbrani svoje rodne grude[1], svoje domovine da sve od sebe, pa i svoje najveće blago, svoje živote, kao što su to činili i naši preci kad su se goloruki dizali protiv zavojevača, protiv tlačitelja i ugnjetača, od kojih su najgori i najopasniji fašisti.

Zato u ime Saveza komunističke omladine Jugoslavije pozdravljam ovaj svečan skup pravih pretstavnika naših naroda našim borbenim pozdravom: „Smrt fašizmu (Gromki odziv: „Sloboda narodu!" — Uzvici: „Živela naša dična omladina!" — buran i dugotrajan aplauz.)

Živela naša herojska Narodno-oslobodilačka vojska! (Uzvici: „Živela!" — Dugotrajan aplauz.)

Ziveo naš moćni brat, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika! (Buran i dugotrajan aplauz).

Živela herojska Crvena armija! (Buran i dugotrajan aplauz).

Ziveo drug Staljin! (Buran i dugotrajan aplauz).

Ziveo naš Vrhovni komandant drug Tito! (Uzvici: „Živeo!" — Buran i dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: Dajem riječ pretstavniku Antifašističke fronte žena drugarici Spaseniji-Cani Babović (aplauz), koja će pozdraviti ovaj naš skup u ime naših hrabrih majki, žena i sestri, koje su svoj patriotizam na djelu dokazale masovno pristupajući našoj teškoj ah velikoj i sudbinskoj narodnoj borbi protiv fašizma. Irnade riječ drugarica Babović. (Buran aplauz).

Spasenija-Cana Babović (Srbija):

Drugovi i drugarice, donosim vam srdačne ah i borbene pozdrave naših majki, naših žena iz svih krajeva naše okupirane ah nepokorene zemlje, onih hiljada i hiljada naših majki i žena koje su prihvatile našu borbu protiv fašizma, našu borbu za oslobođenje naših naroda, našu tešku i krvavu borbu za opstanak.

Nije to slučajno, drugovi i drugarice, braćo i sestre, što žene učestvuju u našoj današnjoj borbi. Žena je svesno uzela učešća u borbi, ne spontano nego svesno, i mi smo danas organizovane u Antifašistički front žena, mi smo sada postale čitava organizacija, koja će organizovano pomagati naš front i našu borbu. Mi smo dosada učestvovale u borbi kako sa puškom u ruci, tako i ja pozadini, a otsad ćemo, drugovi i drugarice, uzimati i pohtičkog učešća u životu naše zemlje. Mi ćemo nastojati da naš Antifašistički front žena izgrađuje svoje članove.

Ja mislim, drugovi, da će ovo Antifašističko veće u potpunosti omogućiti našim ženama, našim drugaricama, da one produže svoj rad i da, potpuno ravnopravne, uzmu puno učešće u političkom životu.

Mi ćemo se i otsada boriti i na frontu s puškom u ruci i u pozadini kao politički agitatori, mi ćemo sakupljati pomoć za našu hrabru vojsku, mi ćemo još više razviti mobilizatorski rad za front i u tome će Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije u Antifašističkom frontu žena imati uvek sigurnu i punu pomoć.

Drugovi, ja pozdravljam još jednom ovaj svečani skup i želim mu uspeh u radu! (Glasovi: „Živela!" — Aplauz)

Ziveo Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika! (Uzvici: „Ziveo!" — Aplauz.)

Živela naša herojska vojska! (Uzvici: „Živela!" — Buran aplauz).

Ziveo drug Tito, organizator oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije! (Buran i dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: Imade riječ drug Osman Karabegović, politički komesar korpusa, koji će govoriti u ime Štaba Prvog bosanskog korpusa NOV i POJ. (Dugotrajan aplauz).

Osman Karabegović (Bosna):

Drugovi i drugarice pretstavnici Srba, Hrvata, Crnogoraca, Hercegovaca i Bosanaca, donosim vam pozdrav od našeg Prvog bosanskog korpusa NOV i POJ, plamene, pozdrave naših heroja-boraca, naših Krajišnika i cijeloga naroda ove naše dične Krajine.

Velika je čast, drugovi i drugarice, velika je čast data našim borcima što se baš na tlu Krajine organizuje ovo značajno političko tijelo, klica nove narodne vlasti,

Drugovi i drugarice, Krajina je ovim' uveliko počašćena tim više što je dušmanin mislio da će od nje napraviti poprište bratoubilačkog rata. Ali se on u tome ljuto prevario. Naš je narod uvideo opaku i zločinačku politiku i Njemaca i Nezavisne Države Hrvatske i njenog tvorca poglavnika-zločinca Pavelića, politiku koja se sastoji u najsvirepijem uništavanju Srba i naših antifašista, u izazivanju bratoubilačkog rata. Na sva ta zlodjela narod Krajine je odgovorio pristupanjem Narodno-oslobodilačkoj borbi koju je povela i kojom rukovodi Komunistička partija Jugoslavije. (Uzvici: „Živela!").

Ispred naših bosanskih udarnika, ispred našeg Korpusa obećavam vam da ćemo dalje nastaviti borbu, da ćemo širiti naše oslobođene teritorije, da ćemo čvrsto, bajonetima, braniti narodnu vlast koja se danas začinje, koja se danas stvara.

Živjelo Antifašističko vijeće oslobođenja Jugoslavije! (Buran aplauz).

Živjela slavna Crvena armija! (Buran aplauz).

Živjela naša herojska vojska na čelu sa Vrhovnim komandantom drugom Titom! (Dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: I na kraju, dajem riječ drugu Smailu Deliću[1], pretsjedniku Narodno-oslobodilačkog odbora grada Bihaća, u kome mi održavamo ovaj historijski sastanak.

Smail Delić:

Drugovi i drugarice, pozdravljam ovo prvo savjetovanje pretstavnika naših naroda iz svih krajeva naše domovine ispred grada Bihaća, kome je ovim događajima ukazana, kao što reče predgovornjk, velika čast ne samo njemu već i cijeloj našoj Krajini.

[1] Smail Delić poginuo prilikom bombardovanja Cazina 5. VI 1944. godine.

Ja vam, drugovi, želim uspješan rad za dobro naših naroda. A što smo se mi ovdje mogli u slobodi sakupiti imamo najviše da zahvalimo herojskoj Komunističkoj partiji Jugoslavije i drugu Titu koji nas je poveo u ovaj veliki rat za slobodu. Ovaj naš sastanak je dokaz da se naša borba raširila kroz sve naše zemlje. Zato ja pozivam Bišćane da dadu sve od sebe da se Narodno-oslobodilačka borba proširi i sa uspehom završi. Pozivam sve Bišćane, Muslimane, Srbe i Hrvate da se odupru ustašama, da ih tuku gdje stignu, jer samo u bratstvu i slozi svima nama je spas. (Glasovi: „Tako je!" — Aplauz.)

U to ime ja vas pozdravljam ispred grada Bihaća i kličem:

Živjela naša Narodno-oslobodilačka vojska! (Aplauz).

Živjela Komunistička partija Jugoslavije! (Buran aplauz).

Živio drug Tito! (Buran aplauz).

Živio drug Staljin! (Buran aplauz).

Živjeli naši saveznici! (Buran aplauz).

Pretsedavajući: Predlažem da sa ovog našeg prvog zasjedanja pretstavnika Jugoslavije uputimo pozdravne telegrame, i to: Mihailu Ivanoviću Kalinjinu, pretsedniku Vrhovnog sovjeta Sovjetskog Saveza, Josipu Visarionoviću Staljinu, komesaru narodne odbrane, Vjećeslavu Mihailoviću Molotovu, komesaru za spoljne poslove, gospodinu Franklinu Delano Ruzveltu, pretsedniku Sjedinjenih Država Amerike, gospodinu Vinstonu Cerčilu, pretsedniku vlade Velike Britanije, Vrhovnom štabu NOV i POJ i Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije.

Prima li se ovaj prijedlog? (Prima), Molim drugove da saslušaju pozdravne telegrame. (Cita):

MIHAILU IVANOVIČU KALINJINU
PRETSJEDNIKU VRHOVNOG SOVJETA SSSR

MOSKVA

JOSIFU VISARIONOVIĆU STALJINU,
PRETSJEDNIKU DRŽAVNOG KOMITETA ODBRANE

MOSKVA

Sa osnivačke skupštine Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije naš prvi pozdrav upućen je vama, veliki vojskovođo i organizatoru pobjede slobodoljubivih naroda nad fašizmom.

Osnivanjem Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, narodi naše zemlje još jednom jasno manifestuju svoju nepokolebljivu volju i odlučnost da, rame uz rame sa narodima Sovjetskog Saveza, izdrže u borbi do konačne pobjede nad zajedničkim neprijateljem. Nerazrušivo oružano bratstvo između naroda Jugoslavije i velikog sovjetskog naroda, iskovano u ovoj borbi, niko i nikada neće više moći narušiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsjedništvo
Antifašističkog vijeća narodnog
oslobođenja Jugoslavije

G. VINSTONU CERCILU, PRETSJEDNIKU VLADE VELIKE BRITANIJE

Sa osnivačke skupštine Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije šaljemo vama i savezničkom engleskom narodu naše pozdrave. Narodi naše zemlje istrajaće u borbi zajedno sa svim slobodoljubivim snagama svijeta do konačne pobjede nad mrskim hitlerizmom i njegovim pomagačima!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsjedništvo
Antifašističkog vijeća narodnog
oslobođenja Jugoslavije

G. FRANKLINU RUZVELTU,
PRETSJEDNIKU SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Sa osnivačke skupštine Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije šaljemo vam, kao i savezničkom narodu Sjedinjenih Država Amerike, naše pozdrave. Budite sigurni da će narodi naše zemlje istrajati u borbi zajedno sa svim slobodoljubivim snagama svijeta do konačne pobjede nad mrskim hitlerizmom i njegovim pomagačima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsjedništvo
Antifašističkog vijeća narodnog
oslobođenja Jugoslavije

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Sa osnivačke skupštine Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, održanoj u oslobođenom Bihaću, šaljemo vama — mudrom rukovodstvu oružane oslobodilačke borbe naših naroda, i preko vas svim borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima naše junačke Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije, naše borbene pozdrave.

Stalo nam je da pred našim narodima i cijelim svijetom još jednom jasno izrazimo zahvalnost i povjerenje prema Vrhovnom štabu naše Narodno-oslobodilačke vojske, koji je pod rukovodstvom svog Komandanta druga Tita, u osamnaest mjeseci borbe, sa toliko uspjeha vodio oslobodilački rat naših naroda. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao političko pretstavništvo naših naroda u ovoj velikoj borbi, učiniće sve da ubuduće u svemu pomogne naš Vrhovni štab i našu junačku vojsku, da učvrsti jedinstvo svih naših snaga, jedinstvo fronta i pozadine — u cilju konačne pobjede pravedne stvari naših naroda nad mrskim neprijateljima, okupatorom i njegovim četničkim i ustaškim slugama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsjedništvo
Antifašističkog vijeća narodnog
oslobođenja Jugoslavije

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Sa osnivačke skupštine Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije šaljemo vama, mudrom i dalekovidom rukovodstvu junačke Komunističke partije Jugoslavije, svoje pozdrave. Uveravamo vas da ćemo učiniti sve da veliku zastavu jedinstva i bratstva naših naroda u ovoj svetoj oslobodilačkoj borbi, zastavu koju je u najtežim časovima naše domovine prva i jedina podigla Komunistička partija — organizator Narodnog ustanka — visoko dići i učiniti sve da pod njom ujedinimo sve rodoljubive snage naroda Jugoslavije u borbi za pobjedu nad krvavim fašizmom, ustaškim i četničkim izdajnicima, u borbi za oslobođenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsjedništvo
Antifašističkog vijeća narodnog
oslobođenja Jugoslavije

(Čitanje pozdravnih telegrama većnici i gosti propratili su dugim i spontanim aplauzom.)

Prije nego što zaključimo ovu našu svečanu sjednicu, dozvolite mi da predložim dnevni red prve radne sjednice, koja će se održati sjutra.

Predlažem slijedeći dnevni red:

1) Izvještaj verifikacionog odbora;

2) Narodno-oslobodilačka borba i osnivanje AVNOJ-a, referat druga Veselina Masleše;

3) Organizacija AVNOJ-a, referat druga Moše Pijade;

4) Diskusija o referatima;

5) Donošenje rezolucija;

6) Izbor Izvršnog odbora AVNOJ-a;

7) Pitanja i prijedlozi.

Prima li se ovako predloženi dnevni red? (Prima).

Ima li kakvih drugih prijedloga? (Nema). Ima li kakvih drugih pitanja? (Nema).

Prva radna sjednica održat će se sjutra u 9 časova.

Svečana sjednica je zaključena.

(Sednica je zaključena oko 21 čas).

BR. 121

PRVA REDOVNA SJEDNICA AVNOJ-a

(27. novembra 1942)

Početak u 9 časova.

Pretsedavali: Nurija Pozderac i dr Ivan Ribar.

(Pojavu druga Josipa Broza Tita sa članovima Vrhovnog štaba NOV i POJ narod, koji je opkolio zgradu u kojoj su održavane sednice, dočekao je burnim manifestacijama. Pretstavnice žena i omladinki iz Like prišle su mu i uz pozdrave predale poklone. Kad se drug Tito pojavio u dvorani, većnici i gosti priredili su mu ponovo spontane i oduševljene ovacije).

Pretsedavajući Nurija Pozderac (Bosna): Otvaram prvu redovnu sjednicu Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije sa dnevnim redom koji smo jučer usvojili.

Molim zapisničara druga Popovića da pročita zapisnik jučerašnje sjednice.

Zapisničar ing. Milentije Popović čita zapisnik svečane sednice od 26 novembra 1942 godine.

Pretsedavajući: Ima li primjedaba na zapisnik? (Nema). Zapisnik je primljen.

Prelazimo na dnevni red. Ima riječ izvjestilac Verifikacionog odbora drug Vlada Zečević.

Izvestilac Verifikacionog odbora Vlada Zečević (Srbija): Drugovi većnici, u ime Verifikacionog odbora podnosim ovaj izveštaj:

Verifikacioni odbor koji ste vi juče izabrali primio je sav materijal i sinoć održao sednicu na kojoj je utvrdio sledeče:

1) Vrhovni štab NOV i POJ, pravilno ocenjujući potrebu formiranja jednog političkog pretstavničkog tela naroda Jugoslavije, koji vode herojsku borbu protiv fašizma i njegovih domaćih slugu, a u cilju daljeg uspešnog vođenja Narodno-oslobodilačkog rata, posle konsultovanja raznih političkih grupa i ljudi širom zemlje uputio je pozive za ovu osnivačku skupštinu Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije za 26 novembar u Bihaću.

2) Na osnovu ove odluke Vrhovnog štaba, Vrhovni komandant Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije drug Tito uputio je pozive poznatim političkim ljudima i istaknutim borcima protiv fašizma koji su pristupili Narodno-oslobodilačkoj borbi. Od svih tih poziva 71 je drugovima uručen, ali šu od njih uspeli na ovo zasedanje da stignu samo 54, koliko je i predalo svoja uverenja. Ovđe nisu računati pozivi upućeni u Sloveniju.

3) Pošto je razmotrio upućene pozive i pregledao podnesena uverenja, Verifikacioni odbor predlaže da osnivačka skupština Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije osnaži i potvrdi uverenja ne samo 54 prisutna većnika, već i onih kojima su pozivi upućeni ali koji usled neprijateljske ofanzive i udaljenosti nisu mogli doći na skupštinu.

4) Verifikacioni odbor isto tako konstatuje da u spisak većnika nisu uneseni delegati Slovenije, koji nisu stigli usled teškoća na putu. Predlažemo da se imena većnika iz Slovenije naknadno unesu u spisak većnika AVNOJ-a, s tim da ovlastimo Izvršni odbor da ih verifikuje.

Molim da se ovaj izveštaj prihvati. (Apiauz).

Pretsedavajući: Hoće li ko da govori? (Ne javlja se niko. — Aplauz.) Prima li se izveštaj Verifikacionog odbora? (Prima. — Aplauz).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda, na referat druga Masleše: Narodno-oslobodilačka borba i osnivanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Ima riječ drug Masleša. (Aplauz).

Veselin Masleša (Bosna):

Antifašističko veće narodnog oslobođenja jeste, u ovom trenutku, izraz i rezultat svih onih mučnih, teških i krvavih borbi koje su naši narodi vodili tamo negde od 1938 godine, kada je planula prva antifašistička iskra na ulicama Beograda i Zagreba. Ova borba imala je uvek jasne i određene ciljeve. Ona je išla za onim što je narodima Jugoslavije bilo najsvetlije, najpreče i najveće. Ona je išla za tim da obezbedi slobodu i nezavisnost naših naroda, da jednom zauvek uništi sve one neprijatelje naroda koji su tu slobodu i tu nezavisnost stalno ugrožavali.

Međunarodni odnosi u svetu posle dolaska Hitlera na vlast, 1931 godine, stalno su se pogoršavali, jer su zapadne demokratije naglo slabile tako da je jedina država koja se borila protiv fašističke opasnosti i koja je nastojala da okupi sve narode u borbi protiv te opasnosti bila Sovjetska Unija. Međutim, sve te napore ometali su oni isti reakcionarni krugovi u Evropi koji su usled svoje slabosti i kratkovidosti omogućili dolazak Hitlera na vlast, a koji su kasnije i doveli do Minhena.

Ali, čovečanstvo bi bilo izvrgnuto najtežem ropstvu koje je ikada zapamtilo, bilo bi izvrgnuto najvećim mukama i patnjama koje danas mnogi ne mogu ni zamisliti, ali koje mi, sa našim današnjim iskustvom možemo da zamislimo, da Sovjetski Savez nije istovremeno sa svojom politikom mira na međunarodnom polju stvarao i onu snagu koja će zauvek sigurno osloboditi narode od fašističkog imperijalizma, da nije stvarao i izgrađivao svoju Crvenu armiju, najveću i najsigurniju zalogu za pobedu nad fašističkim imperijalizmom.

Kod nas u zemlji, fašističkoj opasnosti, kako spoljnoj tako i unutrašnjoj, nije se niko suprotstavljao ozbiljno, realno, svom snagom i svim srcem, bez obzira na sve, nego samo naša junačka Komunistička partija Jugoslavije. Onog trenutka kada se rodila fašistička opasnost Komunistička partija Jugoslavije je signalizirala svim narodima da je opasnost pred vratima: Komunistička partija shvatila je odmah da će borba biti teška i naporna, shvatila je da tu borbu može voditi do pobedonosnog završetka samo onda ako uspe da mobiliše mase svih naroda, da jedanput u zemlji dođu do reči sami narodi, da kažu ono što misle i da se bore onako kao što žele. Nijednog trenutka, nijednog časa, nijedne sekunde Komunistička partija Jugoslavije nije prestajala da radi u tom pravcu i na tom poslu. Partija je vodila mase iz borbe u borbu, iz pobede u pobedu. Onaj čitav niz velikih manifestacija i demonstracija po našim gradovima bio je, nesumnjivo, niz malih pobeda bez kojih ova naša današnja borba i sutrašnja velika pobeda ne bi bili mogući, ne bi bili razumljivi.

Trebalo je mnogo rada i mnogo truda da se mase podignu do toga da postanu politički subjekt. Naša Partija uspela je to da postigne.

Drugovi i braćo, u trenutku kada je rat takoreći bio pred vratima, u našoj zemlji događaju se krupne političke promene. Gazili smo sve više u fašizam, zavodili fašističke forme državne uprave, i, što je najvažnije, fašističke metode vladavine. Kruna tih promena bila je sramna izdaja: potpisivanje Trojnog pakta. Trojni pakt, to je bila predaja naše zemlje na milost i nemilost fašističkim osvajačima. Trojni pakt trebalo je da uvuče Jugoslaviju u rat protiv Sovjetskog Saveza. Trojni pakt bio je sramota koju narodi Jugoslavije nisu mogli, nisu hteli i nisu smeli da otrpe; i oni je nisu ni otrpeli. Vi znate vrlo dobro da je pred Trojni pakt, uoči Trojnog pakta i na sam dan potpisivanja Trojnog pakta gorelo u celoj zemlji. Demonstracije, široki narodni pokret, zahvatile su celu zemlju i svakom je bilo jasno da oni koji su potpisali Trojni pakt stoje na staklenim nogama. (Uzvici: „Dole izdajnici!"). Došao je 27 mart, onaj 27 mart kada je Trojni pakt slomljen snagom naroda Jugoslavije. Dvadesetsedmi mart, drugovi, jeste delo narodne borbe, jeste delo onog dugogodišnjeg povezivanja naroda Jugoslavije u borbi protiv fašizma, jeste delo povećanja narodne svesti, delo samopouzdanja narodnih masa, delo Komunističke partije, koja je svim tim što je prethodilo 27 martu rukovodila i koja je znala da narode Jugoslavije vodi određenom cilju — njihovoj slobodi i nezavisnosti. Dvadesetsedmi mart nije delo generala Simovića, nego delo naroda Jugoslavije. (Uzvici: „Tako je!" Aplauz).

I zbog toga što je to bilo delo naroda Jugoslavije, vlada generala Simovića mogla je, uz čitav niz ipromena, postepeno da poraste u narodnu vladu. Ali, to se nije dogodilo. I zbog toga što su gospoda u toj vladi mislila da su došla voljom generala Simovića na vlast, počeo je njihov put prerastanja u nenarodnu, izbegličku vladu, u onu vladu koja ima za svog ministra i jednog Dražu Mihailovića. (Uzvici: „Dole izdajnici!" — „Smrt izdajnicima!"). U vladu generala Simovića ušli su pretstavnici starih kompromitovanih građanskih stranaka, koje su uvek želele da se što više podvuku pod skut monarhije, koje su svoje stranačke interese uvek više cenile nego opšte interese. Te stranke, koje su kroz 20 godina, a naročito u poslednje vreme, bile potpuno po strani od svih novih političkih struja i potreba koje su se javile u narodu, nisu shvatale to vrenje u masama, nisu razumele šta znači podizanje mase do političkog subjekta, nisu primetile novu svest koja se rađa, i zbog toga nisu mogli ni da shvate ono raspoloženje i one sjajne manifestacije i demonstracije 27 marta i s tim u vezi ni to da su one oduševljene mase na ulicama naših gradova bile jedina baza sa koje se moglo poći u borbu protiv fašističkog imperijalizma. Ta vojska nije bila godinama vaspitana u duhu izdaje, kao vojska oficira i podoficira, i zbog toga to je bila snaga s kojom smo mogli i morali da se branimo, s kojom smo mogli i morali da pobedimo. (Glasovi: „Tako je!").

To je, drugovi, fatalna greška vlade od 27 marta, ali greška koja je logična, koja nije slučajna, greška koja je normalna za jednu vladu u kojoj su sedeli pretstavnici stranaka koje su izgubile svaku političku vezu sa širokim narodnim masama.

Bilo bi suvišno i teško nabrajati sve izdaje i sve izdajnike koji su se javili pre i posle 6 aprila. Ali je važno istaći da su te izdaje zaista nešto strano našem narodu i da se naši narodi ne moraju više stideti zbog njih, jer ti izdajnici nisu imali i nemaju korena u narodu. Naša oslobodilačka borba je to pokazala. Svesni smo da ti izdajnici, koji su godinama izdavali, ne pripadaju našem narodu. Izdali su uglavnom viši oficiri sa većim delom oficirskog kadra, izdali su viši činovnici. Izdao je skoro ceo činovnički aparat. Nisu izdali narodi, jer narodi sami sebe ne mogu izdati, nije izdala Komunistička partija Jugoslavije. (Uzvici: „Živela!"). I tako, u trenutku kada je Jugoslavija bila pogažena, kad se fašistički razbojnik bacio svim besom na Sovjetski Savez, na ovom našem terenu, u ovoj našoj zemlji, stajali su sami: narod i Komunistička partija. Razumljivo je onda, a drukčije nije ni moglo niti smelo da bude, što je Komunistička partija povela narod u borbu, što je preuzela rukovodstvo borbe i, moramo reći, slavno rukovodila do danas.

Kad je počela borba, Komunistička partija se obratila svima i svakome, svim strankama i svim rodoljubima, svim poštenim ljudima, sve je pozvala u borbu, svetu borbu za oslobođenje naroda. Mi moramo ovde reći da su se tome pozivu odazvali svi pošteni ljudi, svi rodoljubi bez obzira kojoj su stranci pripadali, ali se nije odazvalo nijedno voćstvo nijedne političke stranke. Stranke su odmah ili otvoreno pristupile okupatoru, ili, pak, nastojale da svoju nenarodnu politiku i svoj stav protiv borbe prikriju nekakvom neutralnošću. U ovoj borbi koju mi vodimo nema neutralnih pozicija. (Glasovi: „Tako je!"). Onaj ko nije s narodom danas, taj je protivu njega. Tu nema druge. (Buran aplauz).

Ali, drugovi i braćo, naša borba nije bila niti je danas laka. Naši narodi nisu ništa olako ni isticali. Teškoća je bilo vrlo mnogo, ali su tri osnovne koje je valjalo savladati i koje su savladane. One su se sastojale u izgradnji vojne organizacije, u obezbeđenju ishrane i u borbi protiv izdaje.

U čemu je smisao i kakav je razlog izdaje? Prvi i osnovni razlog izdaje leži u tome što su izdajnici naroda uvideli da su narodi Jugoslavije prošli kroz krvavu političku školu ustanka, a to je baš ono što toj gospodi

ne konvenira i što ih vodi u izdaju. Drugi razlog izdaje jeste bratstvo naroda Jugoslavije, jer ono onemogućava velikosrpsku hegemoniju i pljačku. I to ne konvenira toj gospodi, to ih vodi u izdaju. Treći razlog je strah od odgovornosti sutra za ono što su učinili juče. I, najzad, četvrti razlog, sastoji se u osećanju ugroženosti sopstvenih interesa, jer svaki od njih misli, i tačno misli, da više nema i ne može da bude ni pljačke, ni korupcije, ni nekih naročitih privilegija ni za koga, a najmanje za one koji su dvadeset godina vladali protiv naroda.

Mi moramo ovde, drugovi, jasno i otvoreno da kažemo da je izdaja u zemlji bila pomagana i od izbegličke vlade. Pomagana je na taj način što ona drži Dražu Mihailovića kao svog ministra, pomagana je, dalje, na taj način što izbeglička vlada preko radija objavljuje iste poruke koje čujemo i od izdajnika: „Ne borite se, nije vreme", pomagana je na taj način što vlada govori: „Nema uslova za borbu", pomagana je, najzad, i na taj način što ta ista vlada deli ordene najgorim zlikovcima i izdajnicima. (Uzvici: „Sramota!").

Međutim, drugovi, mi smo savladali sve teškoće, mi savlađujemo i izdaju, mi idemo svojim putem napred, svesni da sve koji nam se prepreče možemo savladati i da ćemo ih savladati. (Uzvici: „Tako je!"). Mi idemo napred kao nosioci bratstva naroda, kao nosioci slobode i nezavisnosti naših naroda, kao osvetnici onih stotina hiljada žrtava koje je poklao i poubijao pobesneli okupator i njegove sluge, mi idemo napred kao saveznici velike Sovjetske Unije, Engleske i Amerike. (Uzvici: „Živeli!").

Svest o tome da idemo napred duboko je prodrla u naše narode i ona je jedna od naših najvećih snaga naše najubojitije oružje. Iz te svesti niču naši novi bataljoni i brigade, niče jedinstvo fronta i pozadine, niču narodnooslobodilački odbori kao organi narodne vlasti.

Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije kao političko predstavništvo naroda rađa se u trenutku kada je naša vojska postigla čitav niz velikih uspeha i oslobodila veliki deo naše zemlje, u trenutku kada su naši saveznici prešli u ofanzivu, rađa se u trenutku kada treba učiniti i poslednje, nesumnjivo teške i nesumnjivo naporne korake da bi se započeta ofanziva mogla nastaviti, da bi se prvi uspesi mogli sprovesti do pobedonosnog završetka.

Političko pretstavništvo naroda Jugoslavije, drugovi i braćo, formalno nije izabrano, ali ono je demokratskije nego ma koje izabrano pretstavništvo do danas u Jugoslaviji. Izabrano je, drugovi, po tome što ste svi vi, što smo svi mi ovde, godinu i po dana birani po planinama i proplancima, po gudurama i klancima, po kiši i zimi, u neprestanoj borbi protiv okupa-' tora, stojeći na braniku interesa naroda. I zbog toga, ako nam neko kaže: „Niste izabrani", mi možemo reći: „Nema toga pretstavništva koje je ovako izabrano kao mi. Mi smo izabrani u borbi, to su naši izbori, i mi smo ponosni što smo tako izabrani". (Aplauz).

Tako izabrano Antifašističko veće jeste i biće najviše političko pretstavništvo naroda Jugoslavije u ovom trenutku. U njemu treba i mora da se ogleda bratstvo naših naroda u borbi protiv okupatora i njegovih slugu, u njemu treba da se ogleda jedinstvo fronta i pozadine, u njemu treba da se ogleda volja naroda da se bori do konačne pobede, u njemu mora da se ogleda vernost našim saveznicima. (Buran aplauz).

Pretsedavajući: Prelazimo na slijedeću tačku dnevnog reda, na referat druga Moše Pijade (aplauz), koji će govoriti o organizaciji Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Moša Pijade (Srbija):

Drugovi i braćo većnici,

Naše Veće se ne osniva ni prekasno ni prerano, već upravo u onom trenutku kada ga i unutrašnja i spoljna situacija zahtevaju i čine ga i potrebnim i mogućnim. Pre pola godine bilo bi jedno ovako veće nerealna tvorevina. Ako bismo njegovo formiranje odložili za mesec-dva, moglo bi se dogoditi da i borci i svi rodoljubi požale što su propustili da na vreme učine jedan korak nužan za dalje napredovanje Narodno-oslobodilačke borbe.

Narodno-oslobodilačka borba u našoj zemlji nalazi se danas na jednom visokom stupnju. Sa najvećim ponosom možemo da kažemo, i to utoliko pre što je to priznato i zvaničnim dokumentima sovjetske vlade, da su se narodi Jugoslavije, jedini među tolikim porobljenim narodima, od samog početka suprotstavili fašističkom okupatoru, poveli protiv njega, borbu na život i smrt, borbu za siguran naš život i za sigurnu njegovu smrt. (Uzvici: „Tako je!" — Aplauz).

Unutrašnja i politička situacija zahtevaju od nas da u ovom trenutku stvaramo veće ovakvog karaktera kakav smo mu mi dali i kakav smo predložili. u našem Statutu. U toku Narodnog ustanka narod je sam, iz potreba borbe, stvorio narodno-oslobodilačke odbore kao organe svoje vlasti. Ti su odbori nužno zamenili sve organe stare vlasti. Oni su se širili i postojali Sve više masovne narodne organizacije. Pored njih, stvarale su se i razvile masovne antifašističke omladinske organizacije. Izvršni odbor, koji će biti izabran iz sredine ovog Veća, osloniće se u svom radu na narodno-oslobodilačke odbore i na sve druge masovne antifašističke narodne organizacije, bile one partijske ili vanpartijske. Narodno-oslobodilački odbori imaće u ovom Veću u njegovom Izvršnom odboru, najvišu instancu koja će rukovoditi njihovim radom, koja će im davati uputstva, koordinirati njihov rad i kontrolisati ga.

(Ovde govornik detaljno analizira najvažnije odredbe iz Rezolucije o organizaciji AVNOJ-a i Izvršnog odbora, zatim izlaže poslove koji se postavljaju pred Izvršni odbor i njegove otseke. Naročito se zadržava na sadržaju rada narodno-oslobodilačkih odbora u poslovima privrede i finansija.)

1) U prvom redu mi ne smemo zaboraviti da je do kraja ovog oslobodilačkog rata prvi i glavni zadatak snabdevanje naše Narodno-oslobodilačke vojske. Mi većeg zadatka, koji bi mogao da dođe ispred ovog, nemamo i ne možemo imati. Ali, izvršujući ovaj zadatak, mi ne smemo zaboraviti da taj zadatak ostvaruje narod, koji odvaja i poslednji zalogaj od usta i daje ga svojoj vojsci. (Aplauz. — Uzvici: „Tako je!" — Aplauz.) U socijalnom pogledu nama pretstoje takođe vrlo veliki i zamašni zadaci. Bezbrojne su izbeglice, bezbrojni su pogorelci sa popaljenim kućama, ljudi koji treba da se vrate na svoja slobodna ognjišta, na kojima, nažalost, umesto kuća zatiču zgarišta. Bezbrojna su deca koja su ostala bez roditelja i bez najbližih rođaka. Sve to spada u našu brigu i u probleme Socijalnog otseka našeg- Izvršnog odbora.

(Posle toga govornik je izložio zadatke ostalih otseka Izvršnog odbora.)

Na završetku, da ponovim da smo ovakvu formu Veća i Izvršnog odbora smatrali nužnom u današnjem momentu, neophodnom na današnjem stupnju razvitka Narodno-oslobodilačke borbe Jugoslavije. Ovako organizovano Veće sastavljeno je od pretstavnika svih naroda, svih društvenih slojeva, svih.

antifašističkih pokreta i struja. Ovakvo Veće i samim svojim postankom, samom svojom organizacijom odigraće ogromnu ulogu u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Osnivanje Veća znači kamen razgraničenja, kamen od koga se polazi iu dalje, sve slavnije pobede. Samo osnivanje Veća daće ogroman potstrek narodnim masama, koje su, kao što vidimo, na svakom koraku spremne da daju sve da ovu našu borbu dovedemo do pobedonosnog kraja. (Buran aplauz. — Uzvici: „Tako je!" — Aplauz.)

Pretsedavajući: Otvaram, drugovi i braćo, diskusiju povodom referata drugova Masleše i Pijade.

Prvi se za riječ javlja drug Pavao Krce, težak iz Sinja, bivši narodni zastupnik Hrvatske seljačke stranke. (Aplauz).

Pavao Krce (Hrvatska):

Evo doša' zeman onog koji je određen unaprid za slobodu naroda. Vladavine Jugoslavije nisu bile ni jedne zere za svoj narod. U početku viđili smo kud su, kad je majka Rusija bila u Revoluciji. Nijedna zemlja i nijedna vlast nije više primila emigranata vašističkih koliko je vlast Jugoslavije. I u tom su učinili najveću grišku spram našem narodu. Nisu tražili časti s našom ruskom braćom, no su se spojili s Germanima i Latinima. Samo su zidali svoje perivoje po gradovima i skupljali cekine...

Naše se Viće ovog dana sastalo da bude neprijatelj neprijatelju našeg naroda.

Nismo mi ovdje došli da se najedemo i dobro napijemo već da pomognemo narodu. I pomognut ćemo svoju neumornu vojsku i pomognut ćemo i one majke što su izgubile u borbi svoje sinove i muževe; došli smo da pomognemo udovice i nejaku dicu našu, i pomognut ćemo onaj poredak koji je pravedno sudjelovao u borbi!

Nije samo zlikovac Pavelić kriv što su danas jame pune dice, žena i naše braće širom ove naše napaćene zemlje, već je za to kriv, itekako kriv, i Maček, kome je Ante Pavelić samo krvavi vojni rukovodilac. Oni nisu samo krvni neprijatelji naše braće Srba, već i Hrvata, naravno poštenih i ispravnih Hrvata, Hrvata rodoljuba. Ja sam dobro upoznat, jer sam dugo narodni zastupnik Hrvatske seljačke stranke. I, vjerujte mi, da se Maček nije složio s režimom Beograda ne bi se ova zvjerstva ni dogodila u našim krajevima. Zato i on, Maček, nosi historijsku odgovornost za sve ono što se zlo počini u našem narodu i s našim narodom.

Ali došlo je, drugovi, jedno veliko rešeto, koje će prihvatiti čitav narod u čilom svitu, a iza rešeta doći će d sito koje će odrediti Tito, i da smo svi došli ili ćemo doći tom situ: sve što bude sitno, bijedno, propašće kroz to sito, i to je propalo, a sve što je ostalo — to je ostalo. (Buran aplauz).

Nama će se dogoditi kao kad majka rađa dite, reć' ćemo čedo. Teško majka tada pati, ali kad primi dite u svoje ruke odmah joj prođe sva muka, — tako će i nama biti kad se ova naša borba svrši. (Aplauz).

Dragi drugovi i družice, naprid da se i dalje borimo za slobodu, kao što radi naša majka Rusija, da što prije oslobodimo naš narod i našu zemlju od neprijatelja. (Buran i dugotrajan aplauz. — Josip Broz Tito (prilazeći govorniku): čestitam ti na ovom nezaboravnom govoru.)

Pretsedavajući: Imade riječ Radovan Mijušković, advokat sa Uba, jedan od poznatih antifašista iz Srbije, naš drug koji se već dugo prije rata kao član Zemljoradničke partije borio protiv policijskih režima (Uzvici: „Ziveo!").

Radovan Mijušković (Srbija):

Drugovi i drugarice, ovaj naš sastanak u slobodnom gradu Bihaću nekom će služiti na radost a nekom na žalost. Na radost će služiti svim našim narodima i onim njihovim sinovima i kćerima koji vole slobodu iznad svega, koji se širom naše zemlje bore na razne načine za tu slobodu — a na žalost Hitlera i njegovim pomagačima u ćelom svetu, a naročito njegovim slugama u našoj zemlji, kojih, na nesreću, ima mnogo više nego što se mislilo. Trebalo je da izbije ovaj rat i da Hitlerove horde dođu u našu zemlju, pa tek da se vidi koliki je broj odreda i izdajnika. Sve ono što je narod svojim znojem tovio — izdade. Izdade kralj, izdadoše ministri, izdadoše poslanici, izdadoše oficiri i činovnici, izdadoše zelenaši i sve narodne derikože. Izdadoše svi lažni „narodni" političari. Svima je njima preči udoban život od slobode. Eto, njima će ovaj naš sastanak biti na žalost, i ja verujem da će im od njega sići srce u pete.

Govori se često o velikosrpskoj kliki kao o glavnom uzroku nesloge među našim narodima. Ali, ja mislim da je ta klika mnogo šira nego što se misli. Ona nije samo srpska. Ona je opšta, jugoslovenska. Svi bogataši i korupcionaši širom Jugoslavije, kada je u pitanju pljačkanje naroda, svi su oni bili, i sada su, povezani kao rođena braća; kadgod su bile pljačke u pitanju ni do kakvih nesuglasica među njima nije dolazilo, pa bili oni iz Beograda, Skoplja, Ljubljane, Zagreba, Sarajeva ili ma otkuda. Oni su se jedino koškali kada je trebalo narodu baciti prašinu u oči.

Od te klike najviše je stradao narod u Srbiji, naročito seljački deo jer su ga bili toliko ekonomski porobili i opljačkali da seljak u Srbiji koji je takoreći radio od zraka do mraka, nije mogao ni da se najede ni da se obuje i obuče, jer je svu svoju zaradu davao na otplatu, i to ne duga, već samo na otplatu interesa, pošto se dug sve više i više gomilao. Kod nas u Srbiji je interes za seljake obično „dinar na banku" a često i „dva dinara na banku". „Dinar na banku" znači svakoga meseca platiti po jedan dinar na deset dinara, što iznosi godišnje dvadeset dinara na deset dinara, tj. 120% a „dva dinara na banku" 240% godišnje. Eto, ovako se od strane zelenaša kreditiralo seljaštvo u Srbiji. Bilo je i banaka koje su tako poslovale i to, na nesreću, bilo ih je mnogo. Ali ove banke su pripadale nekolicini ljudi — sve okorelim zelenašima. I kad seljak dođe u ovakvu jednu banku, u kojoj se interes kretao za oko polovinu onoga o čemu sam govorio, onda mu se odgovori da banka nema novaca, nego neka se obrati gazda-Marku, gazda^ Janku ili kako je ime glavnom akcionaru i vlasniku banke, pa će mu možda on dati. I seljak je bio primoran to da učini; onaj mu, razume se, naplati dinar ili dva dinara na banku. Eto, takvo je bilo kreditiranje seljaka.

Trgovina je bila još gora. Seljak je kupovao rübu kod svojih „prijatelja" trgovaca u varoši, i pošto nije imao gotovih novaca, on je kupovao na kredit po istoj kamati kao što je uzimao i gotov novac od zelenaša. Rok je bio uvek kao i kod ostalog kredita, tri meseca, i kad taj rok prođe, onda se menja menica i kamata se uračuna u glavnicu i tako to ide sve dalje i dalje, dok ne dostigne često mnogo više no što vredi celokupno dužnikovo imanje. Znam slučaj jednog seljaka koji je dugovao hiljadu dinara i tako menjajući tromesečno menice i pretvarajući kamatu u glavnicu, posle nekoliko godina, za taj dug od hiljadu dinara, morao je da proda njivu od dvanaest hektara i da se na taj način razduži. Ovakvih je slučajeva bivalo vrlo često. A bivalo je i takvih slučajeva, i to ne malo, da seljak da poveriocu menicu, a pored menice mu prenese i neku poveću njivu kao duplu garanciju. I kad posle nekoliko godina otplati menicu i zatraži da poverilac prenese njivu na njega, ovaj, razume se, to odbije i ostane mu njiva u svojinu iako je dužnik dug odavno platio. Tu sudovi, prema postojećim zako-

nima, nisu mogli ništa učiniti, jer je njiva zakonitim putem preneta na poverioca, a seljak nije imao dokaza da je to dupla garancija. Ovakvih je slučajeva bilo vrlo mnogo.

Ali ni to nije ono što je najgore. A to najgore, sad ću vam ispričati. Kod nas se kosi i vrši žito obično polovinom jula. Tih dana kod seljaka nema ni prebijene pare, jer se sve izdalo za pripreme žetve i vršaja. A tih se dana ne daju seljacima ni krediti, jer je takav „čaršiski običaj". Ali tih dana iz varoši zađu po selima svi poreznici, sa žandarmima i sa varoškim besposličarima kao svojim pomagačima, da skupljaju porez. Zašto tada kad seljak nema novaca? E, baš zato što seljak nema novaca. Kad nema novaca za porezu, onda oni varoški besposličari oteraju seljaku svu stoku za porez, i ako bi stoka ostala nekoliko dana u varoši onda bi seljak ostao bez stoke, a dug od poreza bi mu se još i povećao, jer bi mu se uračunali svi izvršni troškovi koji su bili ogromni.

Vlasnici štala u varoši, koji su obično bili mehandžije, pravili su bez ikakve kontrole tolike račune da ako bi stoka ostala nekoliko dana u štalama, onda je obično više iznosio račun oko ishrane nego što vredi sama stoka. U ovakvim se štalama često naplaćivalo po pedeset dinara za prenoćište jednog govečeta, konja ili svinje.

Seljaci, pak, da ne bi na tako razbojnički organizovan način ostali bez stoke, primorani su bili da sa guvna kupe pšenicu u džakove i da je odmah teraju na pijacu radi prodaje. A tamo su se već trgovci-zelenaši kartelisali i dogovorili kakvu će cenu dati. Seljak nije imao kud: davao je pšenicu budzašto, samo da bi spasao stoku. Ovako kako se radilo sa pšenicom, radilo se i sa ostalim proizvodima, a naročito sa kukuruzom i šljivom. Pre nekoliko godina na Ubu se prodavao jedan metar šljiva za petnaest dinara. Litar rakije bio je dva dinara. Ako je neko tera u Beograd, morao je još toliko platiti trošarine.

Iz ovoga se jasno vidi da poreske vlasti nisu služile državi, već zelenašima. A oni su morali to činiti, jer ako to ne bi radili, bili su otpušteni iz državne službe, jer je država bila oruđe pljačkaša.

Ispričaću vam jednu pričicu koja kruži kroz narod o našim poreznicima. Negde u nekoj velikoj varoši u Evropi bila je nekakva zabavna priredba, na kojoj je između ostalih tačaka bila i jedna na kojoj je nekakav atleta prikazivao svoju snagu. Pored ostalog, uzeo je limun i iz njega iscedio sav sok. Kada je to učinio, obratio se publici i rekao: „Daću sto franaka ako se neko u publici nađe da iscedi još jednu kap". Onda je ustao nekakav mali, grbavi čovečuljak, uzeo limun i na veliko iznenađenje atlete i publike iscedio jednu poveću kap. Atleta se zaprepastio i rekao mu: „Gospodine, ako iscedite još jednu kap, dobićete pet stotina franaka". Grbavac je uzeo ponovo limun, stegao ga i iscedio ne samo jednu, već dve kapi. Zaprepašćeni atleta je uzbuđeno uzviknuo: „Ko ste vi"? Grba je hladnokrvno odgovorio: „Jugoslovenski poreznik". Kao što vidite, ova je pričica potpuno na svom mestu i odgovarala je potpuno našim prilikama.

Ako vas ne zamaram, ispričaću vam još jedan način pljačke, kako se kod nas pljačkao narod. U svakoj varoši, kao što znate, postoje i opštinski kantari. Kantardžija je, razume se, režimski čovek. On je morao namjestiti tako vagu na kojoj se meri da je od 100 kilograma morao ukrasti najmanje sedam za račun trgovaca koji su kupovali seljačke proizvode. Za to su mu trgovci, pored plate koju je mesečno dobijao od opštine, plaćali paušalno, o Božiću ili Novoj godini, kako je gde bio običaj. Svaki mu je davao prema količini kupljenih proizvoda.

Ove su kantardžije tako dobro živele da su bile, večito pijane, a mahom su bili i kockari. Onda, kad se žito ili ostali proizvodi koje seljak dotera na pijacu skidaju s kola radi merenja, seljak nema pravo da skida, već

za to postoji jedan ili više radnika koji to čine, a kojima opština plati bednu nadnicu od svega petnaest dinara. Taj bednik skine svakoga dana s kola i natovari ponova na kola stotinama i stotinama džakova i za sav taj posao uzme svega za dan petnaest dinara, a opština naplati za svaki džak, i kad se skida s kola i kad se tovari na kola, po jedan dinar. U duže dane radilo se i po šesnaest sati.

Eto, ta klika, klika pljačkaša, velikih i malih, u čijim je rukama bila naša država, država koja nije imala ni vere ni nacije, čija je jedina svetinja bila bogaćenje, ta je klika u danima naše narodne nesreće sva listom prišla neprijatelju i danas se zajedno sa njim bori protiv slobode naših naroda, jer se boji da će narod kad pobedi tražiti od nje račune. A narod mora pobediti, jer istorija ne pamti da je narod izgubio bitku, da je narod izgubio parnicu.

U ovoj borbi mi nismo sami. Sa nama je celokupno slobodno čovečanstvo. Uvek je bilo jače selo od svatova. Neprijatelj je dostigao kulminaciju svoje snage. On od Staljingrada može samo nazad. Nemci su junaci samo kad nastupaju. Kad ostupaju, to su strašljivci. Mi ih dobro poznajemo iz Prvog svetskog rata.

Kada smo ih jurili od Soluna prema Dunavu, nismo ih mogli stići. O Talijanima ne treba ni govoriti. To je kokošja vojska. Za nas je velika sreća te su nam neprijatelji. Oni nas snabdevaju oružjem i municijom, a pogledajte samo na sve strane, pa ćete videti, ne samo na našim borcima, već i na seljacima, njihove uniforme. Da nije nacista i onih naših domaćih izroda, sa ovim našim današnjim snagama, ne samo da bismo ih za kratko vreme izbacili sa naše teritorije, već bi se pitali i za Rim ako bismo se dočepali njihovih magacina oružja, odeće i hrane. A ne bi nam za to trebalo mnogo vremena. (Aplauz).

Pošto ima dosta prijavljenih govornika, ja ću završiti.

Neka živi borba do konačnog oslobođenja! (Buran aplauz.)

Pretsedavajući: Ima riječ drug Božo Ljumović, privatni namještenik iz Podgorice u Crnoj Gori.

Božo Ljumović (Crna Gora):

Drugovi i braćo, sakupili smo se ovdje u ovim teškim trenucima koje preživljavaju naši narodi pod igom fašističkih okupatora da donesemo dalje istorijske odluke za još uspešnije vođenje ovog Narodno-oslobodilačkog rata, za još veće pobjede nad mrskim neprijateljima, tuđinima i našim sramnim izdajnicima, koljačima.

Mi treba da donesemo odluke od istorijskog značaja, treba da stvorimo Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao najviši organ naše buduće narodne vlasti. Pri tome mi možemo da povučemo jednu paralelu, da pogledamo kako mi danas u ognju oslobodilačke borbe stvaramo AVNOJ i kako je stvarano narodno pretstavništvo 1918. Danas narodno pretstavništvo stvaraju narodni ljudi, ljudi koje su ovdje okupile narodne brige i nevolje, narodni interesi, potreba žrtava za oslobođenje zemlje. Dakle, istinski narodni izabranici, koji su gotovi dati sve za narod i njegovu borbu. A 1918 narodno pretstavništvo pravljeno je na prepad, iza leđa naroda i od nenarodnih ljudi, od ljudi kojima nikad na srcu nisu bili dobro i interesi naroda, već svoji sebični interesi i interesi dinastije. I nije nikakvo čudo što su oni tada, 1918 godine, iznevjerili nade naroda, koji je šest godina ratovao, svakako, da bi mu bilo bolje, a ne gore. U onom narodnom pretstavništvu ljudi su kupo-

vani, da bi glasali kako su htjeli dinastija i kapitalisti. Danas toga nema, i nikad se više to ruglo neće ni vratiti, istina, njihovi izmećari i bijedni ostaci, ogrezli u zločine protiv svog sopstvenog naroda, još rovare po zemlji. Ali, naš narod ih poznaje i platiće im to po zasluzi (Uzvici: „Tako je!"). Narod je ustao da se protiv njih i okupatora bori, jer su se oni složili u borbi protiv naroda.

Kad je 13. jula planula crnogorska puška crnogorski narod se odazvao u ogromnoj većini. Neprijatelj je bio satjeran u tri do četiri crnogorska grada. Pet okupatorskih divizija nije bilo u stanju da skrši otpornu snagu crnogorskog naroda. Ali, kao što rekoh okupator je uspio da se poveže sa narodnim neprijateljima, sa izdajnicima, pokušavajući tako da postigne ono što nije mogao oružjem. Okupatoru je uspjelo tako da povremeno skrši otpornu snagu crnogorskog naroda, ali nije uspio da je potpuno razbije. Da je to tačno svjedoče današnji događaji u Crnoj Gori. Imamo vijesti da se tamo sad stvaraju bataljoni i odredi i da crnogorski narod ponovo počinje da se u masama bori protiv krvnika, mrskih fašističkih okupatora i njihovih izmećara. (Aplauz. — Uzvici: „Ziveo crnogorski narod!")

Pretsedavajući: Ima riječ pretstavnik naroda Srbije, Luka Stević, stari ratnik i junak, težak iz sela Mojkovca, Okruga podrinjskog.

Luka Stević (Srbija):

Drugovi i braćo, ja se kao srpski seljak nađoh čak ovde u Bihaću. Nije ni čudo. Koliko srpski narod ima neprijatelja, koliko jadni naš narod ima dušmana, dobro sam se i ovde zaustavio . . .

S druge strane, srećan sam, osećam se mnogo srećan što mogu slobodno da stanem na ovu tribinu, sa koje kao seljak mogu reći sve što mi leži na srcu. Evo, baš sa ove tribine, mogu svakom lopovu reći da je lopov, svakom zabušantu da je zabušant, svakom izdajniku da je izdajnik. Nažalost, kroz život u prošlosti nisam smeo svakom fco je to zasluživao da kažem, jer, kad bih rekao lopovu da je lopov, bio bih optužen za uvredu časti i išao bih u zatvor.

Jedanaest ordena imam na svojim grudima. Na mojim grudima nalazilo se i ono što danas pretstavlja najveće ruglo, ono čime je kraj odlikovao najveće krvopije srpskog naroda, a to je Karađorđeva zvezda s mačevima. Mi smo je seljaci, istina, dobijali za podvige i junaštva koje smo činili za dobro naroda i svoje otadžbine, a od čega su, nažalost, samo gospoda i kralj izvlačili šićar i koristi. Jer, mi smo se seljaci i radnici borili i u Balkanskom i u Prvom svetskom ratu, verujući da će, kad se zemlja proširi i kad se ujedinimo sa braćom, prestati patnje seljačkog naroda u Srbiji. Koliko je njih, drugovi, ostalo na tim bojištima po Albaniji, Grčkoj i Kajmakčalanu! I kad je posle 1918 godine trebalo da osetimo blagodeti te borbe protiv jedne velike sile, onda smo doživeli teško razočarenje. Srpski narod je bio iskorišćavan i od dinastije i od svojih partija. Srpski seljak je počeo da propada, jer su ga pljačkali i trgovci i bankari a sve partije ga izigravale, samarili su ga svi, obećavali mu zlatna brda da bi samo došli do kuglica i do mandata, a kako je ko uzjahivao na vlast, prva mu je briga bila kako će da se obogati. Patnje seljačkog naroda u Srbiji bile su velike, jer je on iz rata izišao izmučen i opljačkan od neprijatelja, od Švaba, od istih onih Švaba koji danas pljačkaju i ubijaju po našoj zemlji; plaćao je velike kamate i padao u sve veću za-

visnost od zelenaške čaršije. Srpski seljaci koji su se borili u oslobodilačkim ratovima bili su dovedeni do prosjačkog štapa, a oni sa Kajmakčalana su i prosili, jer im bivši nenarodni režimi — koji su došli na vlast zato što smo mi stari ratnici dali i ono što nam je bilo najdraže, delove svoga tela i svoje zdravlje — nisu ništa pružili. Seljak je pljačkan i niskim cenama poljoprivrednih proizvoda, jer se tobože pomagala domaća industrija, a ustvari niti je ona bila domaća, niti je bila industrija. Seljaku i ratniku se nije ništa priznavalo, ali su se zato zelenaši i političari bogatili, šićar šićarili. (Uzvici: „Tako je!").

Ja ću vam sada, braćo i drugovi, reći nešto o tome kakav treba da bude čovek borac u našim redovima i kako smo mi to, srpski seljaci, zamišljali. Kad su ujesen 1941 godine četnici postali naši otvoreni neprijatelji, posle onog zarobljavanja naših drugova kod Požege, mi smo bili načisto s tim da se više nije moglo sa njima. Drug Tito nam je preporučio da održimo konferenciju sa borcima i narodom i da odlučimo o tome kako ćemo se držati i kako ćemo dalje vojevati. Onda je u našoj Pećkoj održana konferencija da bismo videli šta naši borci misle o sukobu sa četnicima. Tu je bio i naš drug Koča Popović, koji je predložio da se o ovom pitanju raspravlja i koji je rekao da su četnici sami počeli borbu protiv nas, da su oni počeli da kolju našu decu i da pale kuće partizana. On je onda rekao da treba o tome da porazgovaramo Ja sam na to ustao i rekao da mi moramo biti bolji od četnika, da mi nećemo i ne smemo da ubijamo ni da palimo četničke kuće, već da treba samo da odgovaraju oni koji čine zločinstva prema narodu, koji kolju, ubijaju i pale. Jedan mi je borac tada dobacio: „Lako je tebi, ti nisi dobio izveštaj da su ti deca pobijena i kuća popaljena". Ja sam mu na to odgovorio: „I kad bih dobio takav izveštaj ja se ne bih svetio nedužnoj i nejakoj deci i ženama, niti bih palio četničke domove zato što su oni to činili". I zato mi nećemo i ne smemo tako da radimo. Jer, kad bismo mi radili što i četnici, onda bi se mi međusobno istrebljivali, a to je baš plan i želja naših neprijatelja — fašista. Mi moramo da budemo svesni toga da moramo biti bolji od četnika, jer su oni koljaši, a mi se gnušamo njihovih nedela. Mi treba da se borimo za narod, za njegov boljitak i za jednu bolju pravdu, za jedan bolji život. U ovom je osnovna razlika između nas i njih, a to nije mala razlika. Mi ćemo se čak primiti da podižemo i da se brinemo o onoj deci četnika zločinaca koje budemo kaznili zbog njihovih zločinaštva prema narodu. Mi moramo svuda, tako smo i onda govorili, tako i danas mislimo, brinuti o narodu i boriti se za narod kako bismo ga oslobodili od ropstva, pa zato se i naša borba zove Narodno-oslobodilačka borba. Mi moramo naš narod da sačuvamo, bez obzira kako se ko krsti i kakva mu krvca grije prsi. Glavno je da se borimo protiv okupatora i protiv svih naših zločinaca koji s njime zajedno rade protiv našeg naroda.

Drugovi i braćo moja, tako smo onda govorili, tako i danas mislimo da treba činiti, jer samo tako potvrđujemo da smo ljudi i da ćemo takvim našim radom i borbom, istina teškom, ostvariti ono što želimo: bratstvo, pravdu, jednakost i boljitak naroda. I evo, drugovi, tu je sloboda. Osećamo njenu toplotu. Sunce se naše rađa od Istoka, od Staljingrada. Otuda ga osećamo, na njegovim zracima, budite uvereni, mi ćemo se, — radnici, seljaci i privrednici, — naužívati. Zato, drugovi moji, radujte se, pevajte, veselite se, stvarajte sebi društvo boljega života, nemojte se osvrtati na krvava polja. Ako je bilo krvi, potoka krvi, to je krv ona iz koje će izrasti ono što je najbolje. (Aplauz).

(Josip Broz Tito (prilazeći govorniku): Čestitam ti, druže Luka).

Pretsedavajući: Ima riječ drug Vicko Krstulović, komandant IV operativne zone.

Vicko Krstulović (Dalmacija):

Drugovi i drugarice, pozdravljam vas u ime naroda naše kršne Dalmacije, naroda koji već vijekovima stoji na obalama našeg plavog Jadrana i bori se protiv svojih neprijatelja, protiv okupatora, protiv vjekovnih neprijatelja — italijanskih imperijalista.

Drugovi, nakon dolaska proleterskih brigada, posle zajedničke borbe za Livno i Duvno, mobilisano je u ovim krajevima blizu 10.000 boraca koji su popunili I i II sprsku proletersku, III sandžačku, IV i V crnogorsku i X hercegovačku brigadu. Pošto smo već uspješno formirali Prvu dalmatinsku brigadu, mi smo nakon toga formirali Drugu dalmatinsku brigadu i I mornarički odred u Podgori. To nam je sve bilo mogućno zato što smo, usred fašističkih i ustaških zločinstava, širili bratstvo i jedinstvo među našim narodima, zato što je patriotizam partizana i radničke klase zahvatio i prenio se na široke mase u Dalmaciji, kako u njenom zagorju tako i na otocima. Mi smo vrlo uspješno provodili dobrovoljnu mobilizaciju boraca. Mobilizacija se razvila tako dobro, odziv dobrovoljaca bio je vrlo velik, da nismo znali kako ćemo ih rasporediti, a još teže kako ćemo ih naoružati. Priliv novih boraca bio je velik, jer su se za mobilizaciju i aktivnu borbu zainteresovale široke mase naroda u čitavoj Dalmaciji koje su prihvatile našu borbu. Dnevno je trebalo nekoliko stotina naoružati i otpremiti ih u naše brigade. Svi novi borci izjavljivali su spremnost da se protiv okupatora i domaćih izdajnika bore ne samo u Dalmaciji već i u svim ostalim krajevima, rame uz rame sa ostalim borcima iz Bosne, Srbije, Crne Gore, Hercegovine i Hrvatske. Ljudi su se prosto otimali ko će ići u srpske i crnogorske brigade.

Naporedo sa razgaranjem ustanka i formiranjem naših novih vojnih jedinica, mi smo razvili i jačali narodno-oslobodilačke odbore kao organe istinske narodne vlasti i na taj način još više učvršćivali vjeru kod naših naroda u pobjedu protiv okupatora.

I mi u Dalmaciji smo spremni da sve damo za borbu koju je povela naša herojska Komunistička partija i drug Tito, naš slavni vojni rukovodilac, koji je umio da organizira ovu našu borbu koja je zahvatila široke naše narodne mase, spremni smo da damo sve jer smo uvjereni u našu pobjedu nad fašizmom. Sa ustankom u Srbiji, Bosni, Crnoj Gori, Hrvatskoj, ustanak se sve više širio i u Dalmaciji tako da će naša Dalmacija i otoci dati krupan prilog Narodno-oslobodilačkoj borbi, a i naš Prvi mornarički odred braniće svoj zavičaj i od njega će izrasti naša nova ratna mornarica. (Aplauz).

Drugovi, okupator je najnemilosrdniji, najkrvaviji možda baš u Dalmaciji. Zašto? Zato, što on vijekovima govori da Dalmacija treba da bude italijanska, a narod veli da tako nije, nego da je ona slavenska, da je hrvatska, da je čitavog slovenskog naroda na Balkanu. U naše luke, drugovi, uplovila je mnoga ratna mornarica, ali ne sa ciljem drugovi, da pomogne našem narodu, nego s ciljem da porobi našu dičnu Dalmaciju, da iznese iz nje što je najbolje, da narod još više osiromaši. Ali naš narod iz Dalmacije i naše luke i naš Jadran očekuju da što skorije dođu do toga da, kroz našu zajedničku borbu, u našoj zajedničkoj pobjedi, u naše luke, u naš Jadran, uplovi junačka mornarica Sovjetskog Saveza (aplauz), očekuju da nastane naša nova jugoslovenska mornarica i da plovi u sve one luke koje nama budu savezničke i da bude branilac naše obale i našeg naroda.

Ja pozdravljam osnivanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i nadam se da će ono još uspešnije povesti borbu protiv okupatora i da će je ubrzo okončati, da ćemo uskoro doći do slobode.

Živjeli naši moćni saveznici, na prvom mjestu Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika! (Uzvici: „Živjeli!" — Aplauz.)

Živio drug Staljin! (Uzvici: „Ziveo!" — Aplauz.)
Živio naš vrhovni rukovodilac drug Tito! (Buran aplauz. Usklici: Ziveo!".)

Pretsedavajući: Predlažem da sjednicu prekinemo s tim da je nastavimo poslije ručka, po podne u 4 časa.
Pretsedavajući dr Ivan Ribar: Molim drugove da saslušaju jednu radosnu vijest koju će isaopštiti drug Dedijer.
Vladimir Dedijer: Drugovi i drugarice, Vrhovni štab je ovog časa primio vest da su naše herojske divizije danas oslobodile grad Jajce! (Buran i dugotrajan aplauz. — Uzvici: „Živela naša vojska!" „Ziveo Vrhovni štab!" „Ziveo Tito!" „Tito-Tito-Tito!" — Oduševljene manifestacije traju nekoliko minuta. Svi većnici, građanstvo i borci stojeći pevaju „Hej Sloveni".)

(Sednica je prekinuta u 13 časova).

(Nastavak sednice u 16 časova)

Pretsedavajući Nurija Pozderac: Nastavljamo, drugovi, sjednicu. Dajem riječ proti Jagošu Simonoviću iz Kolašina u Crnoj Gori.

Prota Jagoš Simonović (Crna Gora):

Braćo i drugovi, ja ću reći ono što mi na srcu leži. Srećan sam što vidim okupljene vrle sinove naših naroda koji su pošli u boj za čast, obraz i sreću naroda, u sveti boj protiv neprijatelja naših naroda, protiv fašističke nemani, pretstavnika koji su se, predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije, digli u neravan boj sa nadmoćnijim neprijateljem, ali koji su uvjereni u pobjedu naših naroda, jer je naša borba pravedna, a ono što je pravedno i bogu je ugodno.

Predvodilac naše borbe jeste Komunistička partija Jugoslavije. To je zaista rodoljubiva partija; njeni članovi su najbolji naši patrioti, jer samo ljudi njihovog patriotizma, njihovog rodoljublja mogli su ovakav neravan ali sveti rat da zametnu i da se ne boje neprijatelja i njegove ratne mašine, samo su oni mogli da ostvare s našim borcima i našim narodima ove velike ratne uspjehe kakve smo mi dosada postigli u raznim krajevima naše zemlje. A oni su to mogli postići, jer su razvili crveni barjak bratstva i sloge, bratstva i jedinstva, duhovnog jedinstva naših naroda. Samo duhovno ujedinjeni i jaki narodi su kadri da postižu uspjehe i pod najtežim uslovima, u najcrnjim prilikama. Zbog toga dužnost je svih nas da radimo na približavanju i duhovnom jedinstvu među narodima Jugoslavije. Pođimo svi primerom Komunističke partije Jugoslavije!
Zato neka je hvala rodoljubivoj Komunističkoj partiji Jugoslavije za sve ono što je učinila i što čini za naše narode i za njihovu bolju i srećniju budućnost! (Aplauz).

Drugovi, po završetku ove sjednice raziđimo se po narodu kao pčela po cvetu. Govorimo, savetujmo ljudima, bez obzira na vjeru, položaj, na starost, povežimo ih duhovno, jer to od nas zahtijevaju borci, koji proliše krv od početka ustanka do danas.

U to ime ja kličem iz dna duše:

Živjela Komunistička partija Jugoslavije! (Aplauz. — Uzvici' „Živela!").

Zivio organizator naših pobjeda i uspjeha Vrhovni komandant Josip Broz Tito! (Buran aplauz. — Usklici: „Ziveo!").

Živjeli naši močni saveznici! (Aplauz).

Pretsedavajući: Imade riječ drug Stojan Cerović, profesor iz Nikšića, nrednik „Slobodne misli".

Stojan Cerović (Crna Gora):

Braćo i drugovi, ja uzimam riječ i želim da govorim kao član Zemljoradničke stranke i kao Crnogorac.

(Govori o izdaji građanskih partija u najsudbonosnijim danima istorije naših naroda.)

. Posle kapitulacije naše zemlje sve građanske stranke bile su odjednom likvidirane. Te stranke 'izgubile su voćstvo, izgubile su članstvo, stotine hiljada članova. Nigde nije bilo pomena o kakvim akcijama koje treba povesti sa narodom. U tom trenutku počela je teška akcija od strane okupatora da od svih intelektualaca Jugoslavije dobije odobrenje za klanje naroda u Jugoslaviji. Pala je jedna zaista teška izjava koju su potpisali svi naši naučnici. A s druge strane, došla je nova deklaracija, poziv našem narodu da se diže na ustanak. Taj poziv na prvom mjestu je primila Komunistička partija i ona je uzela voćstvo za borbu protiv okupatora. Svi rodoljubi koji su smatrali da nije važno ko vodi, već kako vodi (odobravanje) svi smo mi pristali da pođemo tim putem borbe ...

Pretsedavajući: Sada dajem riječ delegatu Srbije drugu Vladimiru Dedijeru, novinaru iz Beograda.

Vladimir Dedijer (Srbija):

Pozdravljam Antifašističko Veće Narodnog oslobođenja Jugoslavije u ime porobljenog Beograda, u ime Srbije. Naš narod se trudio svim silama da odgovori svojoj dužnosti, da ne zaostane u borbi slobodoljubivih naroda protiv fašizma. Beograd i Srbija, po upadu Hitlera u našu zemlju, nastavili su onu borbu koju su poveli još godinama ranije. One iste snage koje su 14 decembra ustale protiv rata, izašle na ulice, one iste snage koje su 8 septembra 1940 bile izrešetane mecima u Košutnjaku, nastavile su borbu i kada je Hitler napao našu zemlju, kada je poubijao 30.000 svojim Štukama samo u Beogradu, kad je spalio jedinu riznicu naše nacionalne kulture, Narodnu biblioteku, kada je odveo u ropstvo 300.000 naših najboljih snaga. Još tada smo mi spremali oružanu bunu, tih dana smo pripremali partizanske odrede, da pod povoljnijim uslovima otpočnemo oružanu borbu protiv okupatora.

A kada je Hitler napao Sovjetski Savez, tada su bili sazreli i politički i vojnički uslovi za oružanu borbu. U toj velikoj borbi Beograd je bio na čelu. Osamdeset kamiona s municijom i benzinom dignuto je u vazduh u garaži „Ford" u Grobljanskoj ulici. Svakog dana, svake noći udarali smo po okupatoru. Naši smeli udarnici usred dana, pored hiljade gestapovaca i agenata

upadali su u bolnice i oslobađali naše drugove koji su bili zarobljeni u borbi s okupatorom. Naši heroji — omladinci smelo su jurišali na fašističke kamione u Beogradu i goloruki ih palili. Svaki dan, drugovi, po stotinu naših drugova, udarnika, borilo se i otimalo izdanja „Novog vremena", palili tu pačavru, iako je zbog toga desetine drugova odlazilo u smrt. Ali oni su znali zašto daju živote.

Naša Srbija je pošla smelo za Beogradom. U onom istom kraju u kome je pukla prva puška u našem Prvom ustanku, 1804, u julu 1941 je naš omiljeni Zikica Jovanović opalio prvu pušku u našem Trećem narodnom ustanku. Ona se razlegla po čitavoj Srbiji. Čitav narod digao se kao jedan čovek. Nije bilo kraja u Srbiji u kome se nije razlegla paljba. Osvajali smo grad za gradom, čitavom Srbijom išli smo slobodno. Zvali smo sve u borbu, bez obzira na prošlost, svakog poštenog rodoljuba. Jedinstveni narod čudo je postigao. Našu zemlju smo pretvorili u krvavu busiju za okupatora.

Ali, drugovi, šta je omelo našu borbu u Srbiji? Omela nas je izdaja, izdaja Draže Mihailovića, baš u trenutku kad smo uzeli skoro sve gradove Zapadne Srbije, kad je okupator bio blokiran u ostalim gradovima, kad je srce Šumadije — Kragujevac — bio opkoljen našim snagama, kad su u Kraljevu naše jedinice jurišale na sam grad, kad su naši odredi upadali u Kruševac, kad smo lomili prugu Beograd—Niš, tada se pojavila ona guja izdajnička, tada se pojavio Draža Mihailović. Mi smo, drugovi, od prvog dana ustanka pozivali čitav narod da se bori protiv okupatora i narod se borio, ali su ovi izdajnici — mučki, prljavo izvršili izdaju. Dvadeset i sedmog oktobra mi smo postigli konačni sporazum s Dražom Mihailovićem. On je trebalo da dobije 5.000 pušaka od partizana, 500.000 metaka od partizana. I on je taj sporazum potpisao. Međutim, 24 sata kasnije Draža Mihailović je izvršio napad sa svih strana na slobodnu teritoriju, nasrnuo je i na Užice, napao na naše borce koji su opsedali Kraljevo. Drugovi, mi smo morali da se branimo, morali smo da primimo borbu teška srca, jer je narod od nas zahtevao borbu protiv okupatora, borbu za oslobođenje, a izdajnici su nametnuli bratoubilački rat. Primili smo borbu i za deset dana odredi Draže Mihailovića bili su razbijeni. Zavedeni seljaci su se predavali skoro bez borbe, a banda policijskih agenata, kriminalaca svih vrsta ostala je verna Draži. On je bio opkoljen na Ravnoj Gori i samo usled međunarodne situacije mi ga nismo tada slistili već smo pregovarali s njime.

U tim borbama s Dražom morali smo da povučemo jedan deo snaga čak iz Beograda, morali smo da oslobodimo komunikacije za okupatora, izgubili smo inicijativu.

Nemci su to iskoristili. Pored 11 divizija okupatorske vojske, Hitler je doveo još četiri divizije i to ih je doveo baš onda kada je jurišao na Moskvu. Mi se ponosimo što smo uspeli da odvojimo te snage od majke Rusije i da ih primimo na svoja prsa. Borba je bila neravna. Besni hitlerovci tačno pre godinu dana, na današnji dan, jurnuli su sa svojim tenkovima na glavni grad slobodnog dela Srbije — Užice. Hrabro se borio naš narod. U toj borbi i obični borci, i komandiri, i komandanti, i politički komesari bili su u prvim borbenim linijama. U tri sata posle podne kad su nemački tenkovi prodrli u Užice, naši rukovodioci Narodno-oslobodilačke borbe, na čelu sa drugom Titom, poslednji su napustili grad. Oni nisu pošli putem onih izdajnika u Londonu, koji su bežali na 300 kilometara pred nemačkim tenkovima, već su se borili u prvim borbenim linijama i mnogi od njih su položili svoje živote. Naš dragi Dragojlo Dudić, naš Čiča, iz okoline Valjeva, nestao je tog strašnog dana. Tog dana poginuo je i Bora Marković, politički komesar Posavskog odreda, radnik iz Obrenovca. Toga dana pao je Ratko Mitrović, politički komesar Čačanskog odreda, drug Jerković, komandant Užičkog odreda, drug Višnjić, politički komesar Račanskog bataljona. Toga užasnog dana poginuo

je i naš dragi Željo Đurić, sekretar Oblasnog komiteta za Užice. Poginuo je i učitelj Mihailo Tomić, komandant vazdušne odbrane Užica, koji je smelo stajao kraj svoga topa i pucao sve dok ga avionska bomba nije ubila. Pao je zagrlivši svoj top. Slava palim borcima u borbama oko Užica! („Slava im!").

Drugovi, te naše žrtve nisu uzaludne. Ta naša prolivena krv cementirala je kamen temeljac našeg današnjeg uspeha, ona je stub na kome počiva naš AVNOJ. U toj krvavoj, teškoj borbi rodile su se i iskovale naše proleterske brigade. I, evo, drugovi, godinu dana kako su te naše brigade, kako su sinovi Kragujevca, Beograda, Kraljeva, Čačka i Užica krenuli po čitavoj Jugoslaviji da svoju krv liju kod Ruda, Vareša, Foče, Konjica, Jajca, za slobodu svih naroda Jugoslavije. To je jedinstvo naših naroda, stvoreno u krvi, i krvlju ćemo ga braniti.

Nemojte, drugovi, misliti da je okupator tom ofanzivom slomio borbu u Srbiji. On nije uspeo, iako je sprovodio neviđeni teror u strašnim logorima na Dedinju, u Šapcu, na Sajmištu kraj Beograda. Ta zverstva nisu činili samo okupatori, već su ta zverstva činili i njihove sluge — izdajnici — Nedić i Draža Mihailović. Ti izrodi su naše drugove usred zime uprezali bose u fijakere, tukli ih bičevima i terali da kasaju po ledu. A Bati Jankoviću, jednom od rukovodilaca ustanka u Čačku, sekli su meso i terali ga da jede.

Zašto Draža Mihailović i Nedić tako postupaju prema našem narodu? Zato što su osetili da je srpski narod pošao putem oružanog jedinstva svih naroda Jugoslavije, putem borbe protiv okupatora i njegovih slugu. Oni to čine jer su osetili da srpski narod hoće da istrgne tu guju iz svojih nedara; tu kugu koja već 22 godine davi i hara sve narode Jugoslavije, pa i sam srpski narod. Ali sva ta strašna ubistva, taj teror kome nije ravan ni Pavelićev u Zagrebu, nisu slomili borbenu snagu srpskog naroda. Ni ubistva po 500 ljudi u zatvorenim automobilima otrovnim gasovima — ni to nije sputalo naš narod. U ovom trenutku dok se mi nalazimo na ovom istorijskom mestu, tamo daleko u našoj Srbiji, na Kopaoniku, Jastrepcu, Svrljiškim planinama, u Šumadiji naši borci s puškom u ruci liju krv u borbi s nemačkim i bugarskim divizijama, Dražinim i Nedićevim bandama. Sinoć je izdajnički Nedićev radio-Beograd javio da je u Valjevu streljano 11 drugova jer su pomagali partizane. Slava palim borcima! („Slava im!").

Drugovi, srpski narod će nastaviti tu borbu kao što je i započeo. Mi ćemo nastaviti borbu sve dok okupator ne bude isteran, a izdajnici, velikosrpska gospoda, na čelu sa Dražom Mihailovićem, ne budu smrskani jednom zauvek na sreću svih naroda Jugoslavije.

Pretsedavajući: Ima riječ vijećnik drug Šime Balen, novinar iz Zagreba.

Šime Balen (Hrvatska):

Drugovi i drugarice, pozdravljam ovu historijsku narodnu skupštinu u ime hrvatskog naroda, u ime onog naroda od koga je međunarodna reakcija htjela stvoriti svoje uporište za svoju protuslavensku i protudemokratsku politiku.

Fašizam je u našoj zemlji rovario godinama, on je ovu situaciju za Pavelića odavno pripremao, fašizam je podržavan od državnog voćstva i voćstva svih političkih partija, osim Komunističke partije Jugoslavije, jer su sve one bile i nenarodne, i kapitulantske, i oportunističke, kao što je to slučaj i sa voćstvom Hrvatske seljačke stranke, oportunističkim voćstvom dr Vladimira Mačeka. Dr Maček je odmah drugi dan po ulasku Pavelića u Hrvatsku izdao naredbu svojim organizacijama da surađuju sa ustašama.

Ali sve je to bilo uzalud. Narod ga nije htio da slijedi u izdaji.

Plamen Narodno-oslobodilačke borbe prenio se na sve hrvatske krajeve i danas, drugovi i drugarice, nema kraja u Hrvatskoj, gotovo nema sela kuda nije prošla naša oslobodilačka vojska. Činjenica je, koju svi mi osjećamo i vidimo, a koju najteže osjeća sam Pavelić, da se danas hrvatski narod sve više mobiliše u Narodno-oslobodilačku vojsku, da danas hrvatski narod zauzima ono mjesto u našem pokretu koje zaista zaslužuje.

Pretsedavajući: Ima riječ drug Vojin Gajić, seljak iz okolice Aranđelovca, u Šumadiji.

Vojin Gajić (Srbija):

Još pre rata, za vreme vlade Milana Stojadinovića, a još više posle, za vreme vlade Dragiše Cvetkovića, Antuna Korošca i Vlatka Mačeka, prilazile su sve napredne pristalice tadašnjih građanskih opozicionih stranaka iz Udružene opozicije u Beogradu Narodnom frontu, koji je ostvarivala i pomagala ilegalna Komunistička partija po selima Šumadije. Voćstvo Udružene opozicije u Beogradu branilo nam je osnivanje frontovskih organizacija u koje su ulazile najviše pristalice Demokratske, manje Zemljoradničke a najmanje Radikalne stranke. Međutim, upornim radom i borbom omladine seljačke, radničke i studentske, frontovske organizacije ili kako smo ih mi nazivali organizacije Narodnog sporazuma održale su se ne samo do rata, već i posle rata. One su aktivno učestvovale u narodnom pokretu, naročito onome od 27 marta 1941 godine i razumele su poziv Komunističke partije za ustanak. Mnoge pristalice tog pokreta, odmah su se priključile ustanku, pa posle borbama u partizanskim odredima. A isto tako sudelovali su u borbi za uspostavljanje nove narodne vlasti na oslobođenim teritorijama.

Poziv Vrhovne komande s drugom Titom na čelu da bi ostvarili jednu političku organizaciju, u koju bi ušli pretstavnici svih onih političkih stranaka koje su se i pre rata borile protiv reakcije, krvavih režima Pere Zivkovića, Bogoljuba Jevtića, Antuna Korošca, Milana Stojadinovića, Dragiše Cvetkovića, Vladimira Mačeka i svih drugih glavešina koji su sačinjavali dvorsku, fašističku kliku, došao nam je u pravo vreme da bi našim saveznicima dokazali da nemamo nikakve veze sa izbegličkom vladofn u Londonu i njenim komandantom Dražom Mihailovićem.

Današnji dan, osnivanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, dokazuje da vodimo borbu na frontu i u pozadini, na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji, protiv okupatora i njegovih slugu, ali isto tako i borbu za novu narodnu vlast, koja nema nikakve veze s reakcionarnom vlašću stare Jugoslavije.

Ja pozdravljam osnivanje AVNOJ-a u ime svoje i svojih seljaka Šumadije, u ime dične Sumadije. Kad tamo dođu naše brigade, oslobodilačku vojsku sačekaće ne jedna nego desetine naših novih armija. (Aplauz).

Pretsedavajući: Ima riječ Stanko Opačić.

Stanko Opačić-Čanica:

(Govorio o ustanku i borbi u Kordunu).

Pretsedavajući: Ima riječ vijećnik drug dr Simo Milošević, univerzitetski profesor iz Beograda.

Dr Simo Milošević (S r b i j a):

(Govorio o velikosrpstvu, analizira taj pojam.)

. .. Velikosrpska politika sastojala se u podjarmljivanju svih naroda Jugoslavije pa i samog srpskog naroda.

(Zatim govori o tome kakvu ulogu ima velikosrpska politika u ovom ratu.)

. .. Velikosrpska politika izazvala je bratoubilački rat, izazvala je mržnju među našim narodima, izazivala je međusobnu borbu u Jugoslaviji. ..

Mi smo uvereni da posle sloma fašizma u našoj zemlji mora doći i do sloma tzv. velikosrpske politike. Svi pošteni Srbi to žele, svi pošteni Srbi će se boriti za to, jer to znači pored oslobođenja drugih naroda i oslobođenje srpskog naroda.

Pretsedavajući: Ima riječ vijećnik iz Sandžaka, drug Mile Peruničič, bivši narodni poslanik i član Glavnog odbora Demokratske stranke (Aplauz).

Mile Peruničić (Sandžak):

Drugovi i drugarice većnici Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, govorim u ime naroda Sandžaka, onog kraja koji su raniji režimi zapostavljali, držali narod u mraku i neznanju samo da bi ga lakše i više eksploatisali, govorim u ime naroda radnog, čestitog i rodoljubivog Sandžaka koji nije zaostao kad su se naši narodi na poziv Komunističke partije Jugoslavije digli u borbu protiv porobljivača, digao se i prihvatio ovu našu borbu bez rezerve. I pre nego što je otpočeo oružani ustanak, naš je kraj omogućavao brzu i sigurnu vezu između organizacionih centara za ustanak na teritoriji Srbije i Crne Gore.

U Sandžaku žive Srbi i muslimani. To je oblast u kojoj je neprijatelj mogao da vlada samo kad je uspevao da raspiri mržnju između hrišćana i muslimana, samo ako urodi plodom bačeno seme razdora. Ovim su krajem tuđini uvek pokušavali da vladaju i u tome uspevali ako im je polazilo za rukom da primene klasični imperijalistički recept „zavadi pa vladaj". Odmah posle okupacije naših krajeva okupator je razvio živu delatnost da iskoristi versku netrpeljivost između srpskog i muslimanskog življa u Sandžaku i da razvije među njima borbu do potpunog istrebljenja i jednih i drugih, ali u tome nije uspeo. Italijani su po muslimanskim selima govorili: „I tutti Serbo sono banditi" — svi su Srbi banditi, pa ih treba poubijati; a po srpskim selima i kućama govorili su: „I tutti muslomani si debbe ammazzare" — svim muslimanima treba poskidati glave.

Odnos između srpskog i muslimanskog življa na teritoriji Sandžaka, koji je u podjednakom broju, ima specifičan karakter i ja o tome ne mislim na ovome mestu da govorim ali ću vam navesti jedan primer iz koga će se jasno videti kakav odnos postoji između srpskog i muslimanskog življa u Sandžaku. Odmah posle sloma bivše jugoslovenske vojske ustaše iz Bosne napale su srpski živalj u pograničnoj Opštini bukovičkoj u Srezu pljevaljskom. U ovoj opštini živi pretežno muslimanski živalj. Muslimani su se oduprli ustašama i nisu dozvolili da izvrše svoje zločinačke namere. Posle nekog vremena, kad su se počele da stvaraju četničke bande radi osvete za pokolje koje su vršile ustaše u Bosni, a koji su iz političkih razloga isključivo pripisivani muslimanima, i kad su napali Bukovičku opštinu u nameri da izvrše pokolj muslimanskog življa, Srbi su se oružano oduprli četnicima i osujetili su ih da to učine. U masama je postojalo takvo raspoloženje, ali to ne znači da u Sandžaku

nema izdajnika — ima ih: Dražini četnici, nedićevci i muslimanska milicija. Svi oni obmanjuju narod i vode ga otvoreno u izdaju. Osobito dražinovci, koji kao velikosrbi propovedaju narodu: prvo istrebiti komuniste, pa muslimane, pa onda voditi borbu protiv okupatora.

Samo da vidite koliko je podmukao spoljni odnos dražinovaca i nedićevaca. Iako se njihova politička akcija u narodu unekoliko razlikuje, jedno im je zajedničko, a to je izdaja. Neznajući kako će se rat svršiti, oni su podelili ulogu: čuvaj ti mene, a ja ću tebe. Ali će im budućnost pokazati da će se u računu prevariti. Ma koliko rat trajao Narodno-oslobodilačka borba pobediće, i zato svako pre nego što pođe u izdaju, treba da promisli na posledice koje ga čekaju za takav njegov postupak. Odgovor na to treba da je svakom jasan, a to je da posle rata izdajniku i borcu za slobodu neće biti ni zajedničkog mesta ni političke jednakosti, već samo jednakim jednako. Ovoga puta neprijatelji nisu uspeli da zakrve narod; to nisu uspeli ni Nemci, ni Italijani, ni četnici, ni Pavelić, koji je poslao ustaše i hteo deo Sandžaka da pripoji svojoj krvavoj državi, tzv. Endehaziji. Svi oni nisu uspeli da poseju seme razdora između Srba i muslimana zato što su i jedni i drugi, i Srbi i muslimani, svoje međusobne svađe krvavo plaćali, što su im životne patnje i iskustvo otvorili oči i pokazali da se svađom Srba i muslimana u Sandžaku uvek koristio samo dušmanin, i da je to učinio da je u našim masama došla do izražaja svest o potrebi međusobnog razumevanja radi mira i zajedničkog života na istom tlu. Zato su i Srbi i muslimani Sandžaka odmah prišli Narodno-oslobodilačkoj vojsci, koja je razvila barjak narodne borbe, barjak protiv okupatora i domaćih izdajnika, tako da neprijatelj nije ovoga puta uspeo da kod nas postigne ono što je želeo: da zakrvi Srbe i muslimane.

Neprijatelj nije uspeo da poseje seme razdora između Srba i muslimana kod nas i zato što je Komunistička partija Jugoslavije, kao organizator narodnog ustanka, radila sa parolom bratstva i jednakosti naroda, zato što je na vreme raskrinkala sve neprijatelje naroda, Dražu Mihailovića, Nedića i Pavelića i sve ostale okupatorske slugeranje, koji su za račun neprijatelja otpočeli jedan rat protiv svog sopstvenog naroda, i tako počinili u istoriji besprimerna zverstva nad svojim narodom. I da ironija bude veća, te i takve koljaše i zlikovce kraljevska vlada u Londonu odlikuje i nagrađuje nekakvim ministarskim zvanjima i titulama. (Glasovi: „Sramota!"). Ali, drugovi, naš narod je sve to uvideo na vreme, video je da je naš pokret pravilno usmeren i da ga drug Tito i Vrhovni štab vode, istina teškim i mučnim putem, ali putem koji je jedino pravilan i jedino mogućan a da se obraz i čast naroda ne bace u blato. Naš je put: oslobođenje zemlje od okupatora, borba do istrebljenja sa domaćim izdajnicima, obaranje nenarodne policiske vlasti i vaspostavljanje bratstva i jednakosti svih naših naroda, vraćanje vere u sopstvene snage, u zdrave snage naroda.

Na tome putu mi smo pod rukovodstvom Vrhovnog štaba i druga Tita za ovih 18 meseci postigli velike vojničke i političke uspehe.

Najveći naš politički uspeh je vaspostavljanje uzajamnog poverenja između naših naroda, a kao kruna toga je osnivanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje će funkcionisati kao najviše političko i pretstavničko telo naroda Jugoslavije. A to je danas neophodno.

Ja zato potpuno prihvatam izlaganja druga Masleše i druga Pijade.

Ja sam isto tako ubeđen da će Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije učiniti sve da još bolje organizuje rad na mobilizaciji svih naših naroda za borbu protiv neprijatelja, a to mu je i po mom shvatanju najvažniji zadatak, da će ono učiniti sve za jačanje našeg borbenog fronta, povezivanjem tog borbenog fronta sa pozadinom, i učiniti sve da se ono staro više nikada ne povrati. (Aplauz).

Živelo bratstvo naših naroda! (Aplauz).
Ziveo Vrhovni štab na čelu sa drugom Titom! (Aplauz).

Pretsedavajući: Ima riječ drug Rato Dugonjić.

Rato Dugonjić (Bosna):

Drugovi i drugarice, narodna omladina Bosne i Hercegovine, kao i omladina u drugim našim krajevima sa radošću je dočekala ovaj veliki dan stvaranja jednog političkog tijela koje će sa našim Vrhovnim komandantom drugom Titom (aplauz) i Vrhovnim štabom voditi dalje pravedan rat našeg naroda protiv fašističkog okupatora i domaćih izdajnika. Naša omladina, drugovi i drugarice, nije znala za svoju srećnu mladost u staroj Jugoslaviji i na prvim koracima ona je doživjela mnogo gorkih dana. Bivša država nije bila za omladinu mati nego prava maćeha, zato što je vlast bila u rukama protivnarodne velikosrpske gospode koja je tu vlast iskorišćavala da bi što bolje mogla porobiti radničku klasu. Svi ti nenarodni režimi pokušavali su da od omladine stvore oružje pomoću koga će ostvarivati svoje mračne planove. Oni su tako nastojali da vaspitavaju omladinu u školama, ali još više da je drže nesvesnom i kulturno zaostalom. Zato je država kočila svaki napredan i kulturni razvitak omladine, oduzimajući joj sva politička prava i gušeći njenu štampu. Omladina je kroz škole, pa i kroz sve službene režimske organizacije, odgajana ne samo u duhu bratstva .i jedinstva, već u duhu netrpeljivosti prema drugim narodima. Zato je nama svakim danom u staroj državi bilo sve gore, svakim danom su zakidana i ugušivana politička prava koja su preostala. Tako je, na primjer, dr Maček posljednjih godina u Hrvatskoj oduzeo omladini ispod 24 godine pravo glasa. Bile su zabranjene sve kulturne, sportske i sindikalne organizacije radničke, seljačke, studentske i srednjoškolske omladine, osim onih koje su 'bile režimske. Umjesto škola, ljudi koji su bili na vlasti pravili su žandarmske kasarne i kaznione koje su punili borcima za narodna prava. Ali kad se nad zemljom nadvila opasnost fašističkog porobljivanja, vlastodržci u Jugoslaviji ne samo da nisu ništa pokušali da preduzmu protiv toga da otklone tu veliku opasnost, nego su svim silama radili protiv antifašističkog pokreta koji je organizovala i vodila Komunistička partija u kojoj je omladina vidno učestvovala. Sve češće su upravljane puške na goloruki narod, pucalo se septembra 1940 godine kad je omladina zajedno sa svojim očevima manifestovala na splitskim i mostarskim ulicama za savez sa Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika, pucalo se na herojsku beogradsku omladinu kad se zabavljala na izletu u Košutnjaku, pucalo se 14 decembra u Beogradu, pucalo se u Zagrebu, pucalo se u Sloveniji, Makedoniji, Crnoj Gori. svuda i uvijek kad su narod i njegova omladina tražili zaštitu svoje zemlje, svojih prava i nezavisnosti naše države.

Takvim svojim radom ti protivnarodni režimi i žandarmske bande na čijem je čelu stajala monarhija, svojom unutrašnjom i spoljnom politikom postepeno su spremali i spremili aprilsku izdaju naše zemlje i naših naroda. Omladina se za vreme bivše Jugoslavije, kao što rekoh, borila za očuvanje Jugoslavije, borila se za njenu nezavisnost i za svoja prava. Ona je tu borbu još jače i jedinstvenije nastavila kad je okupator prodro u našu zemlju i donio nam krvavi život fašističkog „novog poretka". Tada se i rodoljubiva omladina Bosne i Hercegovine okupila oko stega Komunističke partije, koja je povela narod u oružanu borbu protiv okupatora i domaćih -izdajnika, i tako se ponovo susrela i sudarila, krvavo sudarila sa svojim starim neprijateljem. Sa neprijateljem su se zagrlili oni koji su i prije toga pucali na našu omladinu, na mlade radnike, đake i studente kad su tražili bolje uslove života.

I u ovoj neravnoj borbi koju naš narod vodi već punih 18 mjeseci, omladina Bosne i Hercegovine sa omladinom čitave Jugoslavije ulaže velike napore i daje ogromne žrtve, dokazuje na djelu, u bojevima, na frontu i u pozadini svoj patriotizam i svoju privrženost Komunističkoj partiji Jugoslavije, Vrhovnom komandantu Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije drugu Titu i Vrhovnom štabu. Naši'najbolji i najmiliji drugovi dali su svoje živote za čast, slobodu i sreću naših naroda, za bolju budućnost našeg naraštaja. Mi već danas vidimo da njihova krv nije uzalud prolivena: sviće zora bijelog dana našim narodima i njegovoj omladini. Mi smo spremni na nove žrtve, jer smo uvjereni u pravednost stvari za koju se borimo, jer vjerujemo u ispravnost puta kojim nas vodi naša Partija i drug Tito. (Aplauz).

Drugovi i drugarice, ja vam u ime omladine Bosne i Hercegovine i svih antifašističkih omladinskih organizacija u našoj zemlji obećavam da će omladina dati svu pomoć Narodno-oslobodilačkoj borbi, obećavam da će omladina staviti sve svoje snage na službu frontu. U isto vrijeme ja hoću da izrazim želju i uvjerenje naše omladine da na drugovima iz Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije stoji dužnost da pomognu omladinu u njenim naporima i nastojanjima.

Da živi Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije sa Vrhovnim štabom na čijem čelu stoji naš omiljeni drug Tito! (Buran aplauz).

Da živi naš moćni zaštitnik Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika! (Aplauz).

Da živi Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije! (Aplauz).

Pretsedavajući: Pošto više nema prijavljenih govornika, predlažem da prije nego što pređemo na naredne tačke izaberemo komisiju za izradu rezolucija i proglasa. Predlažem da u tu komisiju uđu drugovi Moša Pijade, koji je radio projekte rezolucija i proglasa, Radovan Mijušković i Stojan Cerović. Prima li se ovaj prijedlog? (Prima. — Aplauz).

Dok komisija prouči pilijedloge rezolucija i proglasa određujem odmor.

(Posle odmora)

Pretsedavajući: Nastavljamo rad.

Dajem riječ izvjestiocu komisije za rezolucije i proglase drugu Moši Pijade.

Izvestilac **Moša Pijade:**

Drugovi, komisija za rezolucije pregledala je projekte ovih rezolucija i pripremljeni proglas narodima Jugoslavije, i predlažem u ime komisije, da ih usvojite.

Ja ću prvo pročitati Predlog rezolucije o osnivanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, a potom Predlog rezolucije o njegovoj organizaciji. (Ci t a):

PREDLOG REZOLUCIJE O OSNIVANJU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Na skupštini održanoj u oslobođenom Bihaću, dana 26, 27 novembra 1942 god., pretstavnici naroda svih zemalja Jugoslavije, bez razlike narodnosti, vere i političko-partijske pripadnosti,

k o n s t a t u j u

da je aprilski vojni slom Jugoslavije neposredna posledica nenarodne politike i čitavog niza izdaja vojnog i političkog vođstva Jugoslavije;

da su narodi Jugoslavije, koji su odlučno htjeli sa oružjem u ruci da brane svoju slobodu i nezavisnost, bili predati na milost i nemilost fašističkom osvajaču;

da je panično bekstvo jugoslovenske vlade značilo sramno napuštanje i izneveravanje naroda u najtežim trenucima njegove istorije;

da su fašistički okupatori zaveli nad svima narodima Jugoslavije režim nezapamćene barbarske svireposti, režim istrebljivanja čitavih naroda i rasa, masovnog i zverskog ubijanja žena, dece i staraca u pozadini, pljačke, nasilja i pustošenja čitavih prostranih oblasti;

da su se domaći izdajnici Pavelić, Nedić i njima slični stavili u službu okupatorima protiv svojih vlastitih naroda i isto tako ogrezli u krvi svojih naroda, služeći okupatorima kao krvavi dželati, i da zverstva četnika, koji stoje pod komandom ministra Draže Mihailovića, nad svim narodima Jugoslavije nisu manje svirepa ni manje masovna od zverstava okupatora, ustaških i Nedićevih bandi;

da su skoro sve bivše političke stranke ili organizacije u većini zemalja Jugoslavije pasivno posmatrale stanje stvari ili se s njime pomirile. Jedne na taj način što su odmah otvoreno prišle okupatoru, druge što su prvo odbijale i samu pomisao na kakvu borbu protiv okupatora, da bi zatim, u toku razvoja narodno-oslobodilačke borbe, otišle direktno u izdaju. Stav većine ljudi iz vođstva ovih stranaka: „Još nije vreme za borbu protiv okupatora", ubrzo se pretvorio u stav: „Već je vreme za borbu u korist okupatora protiv pobunjenog naroda";

da se veliki deo oficira, naročito viših, stavio u raznim formama na raspoloženje okupatoru u njegovoj borbi protiv svih naroda Jugoslavije;

da se skoro sav opštinski i državni aparat bivše Jugoslavije, koji je kroz niz godina bio izdajnički pripreman i osposobljavan za to, stavio u službu fašističkih okupatora i postao njihovim poslušnim oružjem za uništenje naroda;

da je jedino Komunistička partija Jugoslavije ostala verna narodu i njegovoj slobodi, te da je odmah pozvala sve narode, sve političke stranke osim otvoreno izdajničke, sve poštene i rodoljubive ljude u zajedničku oružanu borbu protiv okupatora;

da su se na ovaj poziv oduševljeno odazvale široke mase svih naroda Jugoslavije, dižući narodni ustanak, svi pošteni i rodoljubivi ljudi, organizujući gerilske, partizanske odrede, a da su se na ovaj poziv oglušila skoro sva bivša vođstva političkih stranaka;

da su svi narodi Jugoslavije u oružanoj borbi protiv okupatora i njihovih slugu dali najuzvišeniji primer šta mogu učiniti goloruki narodi protiv daleko nadmoćnijeg osvajača, samo kad su voljni da se bore za svoju čast, slobodu i nezavisnost;

da su u toj borbi podneli i podnose ogromne žrtve uvereni da neće biti uzalud;

da je u plamenu narodnog ustanka, koji je zahvatio sve narode i sve zemlje Jugoslavije, ostvareno borbeno jedinstvo svih rodoljubivih snaga naših naroda, bez obzira na bivše građanske političke stranke i u direktnoj borbi s njihovim bivšim vođstvima, od kojih je većina, u raznim oblicima, prešla na stranu okupatora.

Konstatujući ovo i odajući slavu i poštu senima hiljada palih narodnih heroja i milionskim narodnim žrtvama fašističkog terora, skupština pretstavnika svih naroda Jugoslavije donosi sledeću

R E Z O L U C I J U

1) Blagodareći jedinstvu svih iskrenih rodoljuba u Jugoslaviji, koje se iskovalo u osamnaestomesečnoj oružanoj borbi protiv fašističkih okupatora i svih njihovih slugu i pomagača, prvobitni mali partizanski odredi, koji su tu borbu poveli golim šakama, izrasli su u moćnu i nepobedivu Narodno-oslobodilačku vojsku. Njezine proleterske i partizanske udarne brigade i odredi proslavili su se pod hrabrim i mudrim rukovodstvom Vrhovnog štaba i komandanta Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije druga Tita i zahvaljujući sve jačem razbuktavanju narodnog ustanka i sve većem prilivu narodnih masa u redove Narodno-oslobodilačke vojske ovih dana prerasli su i organizuju se u divizije i korpuse pred kojima se otvaraju nove široke perspektive velikih i odlučnih pobeda.

Naša slavom ovenčana Narodno-oslobodilačka vojska junački je odolela svim dosadašnjim ofanzivama neprijatelja i njegovim podmuklim spletkama, ona se svojim pobedama izdigla do činioca od međunarodnog značaja. Svi narodi Jugoslavije pokazuju na delu, što i mi ovde, kao njihovi pretstavnici, javno utvrđujemo, da priznaju i pomažu tu vojsku kao jedini izraz i oruđe njihove svete oslobodilačke borbe, kao jedinu zdravu i jedinu stvarno narodnu snagu sposobnu da tu borbu dotera do pobedničkog kraja, dok su se pred očima celog sveta raspršile u dim sve laži proturene u stranoj javnosti 0 tobožnjoj borbi protiv okupatora koju „vodi" izdajnik ministar Draža Mihailović.

2) Herojska odbrana Kavkaza i Staljingrada, pod najtežim uslovima kao 1 prošle zime slavna odbrana Moskve i Lenjingrada, ne samo da oduševljavaju naše narode, nego su za njih i poslednje jemstvo skore konačne pobede slobodoljubivih naroda nad varvarskim fašizmom. Porobljeni slovenski narodi mogu vedro gledati u svoju blisku slobodnu budućnost, jer na čelu borbe za njihovo oslobođenje stoji moćni Sovjetski Savez s njegovom nepobedivom Crvenom armijom pod rukovodstvom genijalnog Staljina. Operacije savezničke britanske i američke vojske u Africi takođe znače znatan doprinos bržem raspadanju italijansko-nemačke koalicije.

Svoju ogromnu i neograničenu ljubav prema velikom zaštitniku slovenskih i svih porobljenih naroda, prema Sovjetskom Savezu, narodi Jugoslavije pokazali su i pokazuju čitavom svojom neprekidnom borbom protiv fašista u svima manifestacijama svoga raspoloženja.

Narodi Jugoslavije i njihova Narodno-oslobodilačka vojska s radošću pozdravljaju pobedničke napore američkih i britanskih trupa i borbenih Francuza u Africi, gledajući u tim velikim demokratskim narodima svoje saveznike u borbi za uništenje fašističke kuge.

3) Skupština pozdravlja istorijsku notu Sovjetske vlade od 14 septembra o.g. o odgovornosti hitlerovskih osvajača i njihovih pomagača za zločine koje su izvršili u okupiranim državama Evrope. S najvećim ponosom primili su narodi Jugoslavije ono veliko priznanje koje je u toj noti učinjeno njihovoj narodnooslobodilačkoj partizanskoj borbi. Narodni pretstavnici okupljeni na ovoj skupštini izjavljuju da će i dalje ulagati sve napore u toj borbi, svesni reči te note koje kažu da je van svake sumnje da će uspešan razvitak te slavne partizanske borbe biti jedan od najvažnijih uslova konačnog sloma opšteg neprijatelja i da će on približiti čas odmazde. Oni izjavljuju da će svestranim prikupljanjem podataka o zločinima okupatora i njihovih pomagača i otkrivanjem zločinaca pomoći Narodno-oslobodilačku vojsku da joj ne umakne nijedan zločinac i da nijedna nevina narodna žrtva ne ostane neosvećena.

Ali skupština smatra za svoju dužnost prema nevinim žrtvama da pred celim svetom izjavi: da su zverstva koja su počinili i danas čine nad Srbima, Hrvatima i Muslimanima četnici Draže Mihailovića ne manje masovna i svi-

repa od zverstava okupatora i ustaša i da Jugoslovenska izbeglička vlada nosi punu odgovornost za te zločine za koje ona prosipa odlikovanja zločincima; da prema tome ona nije imala moralnog prava da pored vlada drugih porobljenih država potpisuje apel Sovjetskoj vladi o pitanju odgovornosti za zločine okupatora i njegovih pomagača. Njen ministar vojske Draža Mihailović spada pored fašističkih okupatora, pored Pavelića, Ljotića, Nedića, Pećanca takođe na optuženičku klupu za zločine izvršene nad narodima Jugoslavije.

4) Jedinstvo naroda Jugoslavije u narodno-oslobodilačkom ratu obuhvatilo je najšire mase svih naroda Jugoslavije, sve prave i iskrene rodoljube bez razlike narodnosti, vere i partijsko-političke pripadnosti, sve društvene slojeve, ljude i žene, sve prave i iskrene rodoljube, bez obzira na različite forme koje je ono dobilo u različitim zemljama i pokrajinama. Najuzvišeniji izraz toga jedinstva jeste Narodno-oslobodilačka vojska u čijim se redovima bore rame uz rame rodoljubi svih naroda Jugoslavije, svih vera i različitih partijskih opredeljenja.

U Slovenačkoj je ostvarena Osvobodilna fronta kao opštenarodno telo, obuhvatajući sve društvene slojeve, sve političke partije, struje i organizacije u slovenačkom narodu, komuniste, hrišćanske socijaliste, kmetijce, socijaldemokrate, sokole i druge demokratske i rodoljubive elemente osim male šake izdajničke bele garde koja služi okupatoru. U Hrvatskoj je takođe ostvarena Narodno-oslobodilačka fronta koja je privukla u svoje redove sve što je pošteno i istinski rodoljubivo u hrvatskom narodu, u redovima radnika, seljaka, narodne inteligencije i u redovima Hrvatske seljačke stranke, uprkos izdajničkom ili kukavičkom držanju većeg dela vrhova HSS i oportunističke politike „čekanja" i trpljenja dr. Vlatka Mačeka. U Srbiji, privremeni vojnički uspesi okupatora koji su došli kao posledica izdaje Nedića i Draže Mihailovića, nisu mogli razbiti jedinstvo srpskog naroda iskovano u ognju narodnog ustanka. U svim zemljama gde živi srpski narod, razbijači jedinstva naroda, izdajnički četnici, izgubili su svaki moralni i politički oslonac i drže se samo uz pomoć okupatora i strahovitim terorom. Crnogorski narod, koji se listom bio digao na oružje protiv okupatora i ovoga doveo do toga da već mora napustiti Crnu Goru, podlegao je jednim delom, izdajničkoj propagandi četničkih vođa kao što su Bajo Stanišić, Blažo Đukanović i Krsto Popović, koji su pomoću okupatora privremeno poremetili jedinstvo crnogorskog naroda i omogućili okupatoru da ponovo ugnjetava crnogorski narod koji je teškim žrtvama bio oslobodio čitavu Crnu Goru. Ali ta je izdaja danas poznata crnogorskom narodu i on se već ponovo diže da svrgne okupatorski jaram i četničko haranje po Crnoj Gori. Slično i u Hercegovini gde su četnički vođi, pomognuti oružanom snagom italijanskog okupatora, privremeno uspeli da razbiju jedinstvo naroda koji je u ustanku već bio postigao velike uspehe, i gde sada narodni ustanak ponovo oživljava. U Bosni narodni ustanak uprkos svim naporima Pavelića, Nedića i Draže Mihailovića, Nemaca i Italijana, uprkos izdajničkim sporazumima četničkih oficira i vojvoda sa okupatorima i Pavelićem, nije nikada malaksao nego je zabeležio najveće uspehe. Uspesi Narodno-oslobodilačke vojske u pravcu Zapadne Bosne silno su pomogli masovno razbuktavanje narodnoga ustanka u Dalmaciji.

5) U svim zemljama Jugoslavije od samog početka oružane borbe nicali su na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji narodno-oslobodilački odbori kao nužni organi jedinstva pozadine i fronta, kao od samog naroda stvorena tela koja su okupljala narod u njegovim naporima da pomogne svoje junačke borce, koja su ujedinjavala stanovništvo u narodno-oslobodilačkoj borbi. Oni su nužnim razvitkom postali organima narodno-demokratske vlasti i potvrdili se kao izraz jedinstvene narodne volje za oslobođenje ispod jarma fašizma. Na prostranoj oslobođenoj teritoriji nema sela bez narodno-oslobodilačkih odbora spojenih u opštinskim i sreskim svojim telima. Mnogobrojni narodno-oslobo-

dilački odbori rade ilegalno pod najtežim uslovima u još neoslobođenim delovima zemlje. Oni su glavno oruđe jedinstva naroda u oslobodilačkoj borbi, jedinstva pozadine i fronta, koje je bilo i ostaje uslov i zaloga konačne pobede nad krvavim okupatorima i njihovim ustaškim i četničkim slugama. Preko njih, kao preko ženskih i omladinskih antifašističkih organizacija ostvaruju se nadčovečanski napori narodnih masa u pozadini.

6) Oslobodilački pravedni rat naroda Jugoslavije, oružani ustanak naroda silno se razbuktao i proširio ove jeseni i neodoljivo ruši pred sobom sve prepreke. Niču kao iz zemlje nove čete i bataljoni koji se brzo pretvaraju u brigade i divizije. Silan talas antifašističke borbe sve se više i više' širi. Svuda narodne mase uviđaju da je Narodno-oslobodilačka vojska jedini njihov borac, zaštitnik i osvetnik. Izgladnjavani i maltretirani hrvatski domobrani predaju se Narodno-oslobodilačkoj vojsci u masama, koja ih vraća kućama, jer u njima gleda svoju buduću braću kojima je oružje silom gurnuto u ruke. Sve dublje prodire u mase vojnika pa i oficira domobrana svest 0 izdajničkoj zlikovačkoj strahovladi ustaša koji su bacili hrvatski narod u ropstvo i naneli mu najveću ljagu u njegovoj istoriji. Ali pod uticajem snažnih udaraca naše herojske vojske protiv četničkih bandi i njihovih gospodara, raspadaju se te tvornice izdaje i reakcije i mnogi zavedeni seljaci, koje su izdajnički oficiri uvukli u bratoubilačku borbu umesto u borbu protiv okupatora, predaju se i odriču daljeg slušanja svojih izdajničkih vođa. I u> krajevima gde su ti izdajnički vođi uspeli da zavedu narod obećavajući mu mir i sigurnost života i imovine na bazi saradnje sa okupatorima i ustašama, narod je otvorio oči jer je postao žrtva zverskih masovnih pokolja od strane ustaša, četnika i okupatora. Narod je krvavo platio u takvim krajevima svoju naivnu veru u sporazum četnika sa ustašama i okupatorima, i taj se sporazum na delu pokazao kao sporazum za masovno ubijanje Hrvata i Muslimana od strane četnika, a Srba od strane ustaša, no na mnogim mestima pokolje vrše svi ti zlikovci zajedno i nad Srbima i nad Hrvatima i nad Muslimanima. Skupština zbog toga javno ulaže protest protiv postupaka izbegličke jugoslovenske vlade koja rasipa odlikovanja baš na najgore zločince i izdajice 1 obmanjuje svetsku javnost kalko borbu protiv okupatora u Jugoslaviji vodi njen ministar Draža Mihailović. U tome pogledu, kao i u pogledu odbrane pred svetskom demokratskom javnošću časti onih hrabrih i poštenih jugoslovenskih oficira koji nisu izdali narod u njegovoj oslobodilačkoj borbi, već se od prvoga dana bore u partizanskim redovima, a mnogi su i svoje živote položili na oltar narodne slobode, skupština u potpunosti shvata i potpisuje sve izjave koje je dao Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke vojske.

7) Ogromni razmah narodno-oslobodilačke borbe, visoki stupanj na koji se ispela naša borba, mnogobrojni i sve složeniji zadaci koji se na tom stupnju borbe nameću svima inama, zahtevaju stvaranje jednog dela koje će još više i bolje ujedinjavati velike narodne napore za konačnu pobedu. Zbog toga pretstavnici sviju zemalja Jugoslavije okupljeni u slobodnom Bihaću odlučuju da se konstituišu u Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije kao najviši politički izraz stvorenog čvrstog jedinstva naroda Jugoslavije, izraz njihove nesalomljive volje za pobedu nad okupatorima i svima njihovim slugama i pomagačima, kao telo koje će još više razviti i ujediniti napore narodno-oslobodilačkih odbora i svih drugih narodnih masovnih antifašističkih organizacija u oslobođenim i još neoslobođenim delovima naše zemlje.

8) U Antifašističkom veću narodnog oslobođenja okupljeni su pretstavnici svih narodnosti, veća i antifašističkih političkih partija i grupa, koji su se na delu pokazali verni i odani narodu, koji su izdržali sva iskušenja teške borbe za narodno oslobođenje. Antifašističko veće narodnog oslobođenja i iz njegove sredine izabrani Izvršni odbor, stajaće pored Vrhovnog štaba

Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije, kao vrhovnog vojničkog rukovodioca narodno-oslobodilačke borbe, na čelu te borbe kao njeno političko pretstavništvo.

9) Osnovni zadatak Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije biće dalje razvijanje jedinstvenosti napora svih naroda Jugoslavije za izvojevanje konačnog oslobođenja za sve njih i za stvaranje uslova za punu njihovu slobodu i ravnopravnost u oslobođenoj bratskoj zajednici, koju niko neće moći razoriti jer će se iskovati u ognju zajedničke borbe. U tom cilju Antifašističko veće narodnog oslobođenja trudiće se da još više razvije i utvrdi već ostvareno jedinstvo pozadine i fronta, da Narodno-oslobodilačka vojska i Partizanski odredi budu dostojno snabdeveni. Veće će se truditi da razvije i učvrsti narodno-oslobodilačke odbore i pomogne sve ostale narodne masovne antifašističke organizacije, da obezbedi što uži kontakt između naroda i narodno-oslobodilačkih odbora, da učvrsti ličnu i imovnu sigurnost, da podigne prosvetni nivo stanovništva, da organizuje socijalno staranje i zdravstvenu službu, jednom reči, Veće će uložiti sav trud da u ovim teškim danima oslobodilačkog rata kada sve nas očekuju najveći napori, organizuje što je moguće bolje našu pozadinu za uspešnu borbu protiv fašističkih osvajača i time doprinese konačnoj pobedi naše pravedne stvari.

10) Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije izabraće iz svoje sredine, Izvršni odbor s pretsednikom i tri potpretsednika i uputiće sa ovog zasedanja svoj proglas narodima Jugoslavije i njihovim hrabrim borcima.

11) Za vojničko • vođenje narodno-oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije, Antifašističko veće narodnog oslobođenja izražava svoje puno i neograničeno priznanje, zahvalnost i poverenje Vrhovnom štabu NOV i POJ i Vrhovnom komandantu drugu Titu, zaklinjući se da će budno čuvati interese narodno-oslobodilačke borbe i da će sve svoje napore usmeriti na postizanje ovog uzvišenog cilja za koji se naša slavna Narodno-oslobodilačka vojska s tako besprimernim junaštvom bori.

Pretsedavajući: Ima li primjedaba na ovu rezoluciju? (Nema). Prima li se? (Prima. — Buran i dugotrajan aplauz. Uzvici: „Živelo Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije!" — „Ziveo Tito!").

Izvestilac Moša Pijade (čita) :

PREDLOG

REZOLUCIJE O ORGANIZACIJI AVNOJ-a

1. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije jeste opštenacionalno i opštepartijsko političko pretstavništvo narodno-oslobodilačke borbe u Jugoslaviji. Oslanjajući se na narodno-oslobodilačke odbore i sve ostale masovne narodne antifašističke organizacije, partijske i vanpartijske, Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja ima za zadatak da do krajnjih granica ujedini napore rodoljubivih antifašističkih snaga svih naroda i svih društvenih slojeva u Jugoslaviji u njihovoj zajedničkoj borbi za konačno oslobođenje ispod fašističkog ropstva, za uništenje svih narodnih neprijatelja i za stvaranje uslova za bolju i srećniju budućnost naših naroda u slobodnoj bratskoj zajednici.

Zato Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije sastavljaju pretstavnici svih naroda i svih političkih stranaka i grupa koji su aktivno učestvovali i učestvuju u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih njihovih izdajničkih slugu i pomagača.

2. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije bira iz svoje sredine pretsjednika, tri potpretsjednika i Izvršni odbor za vođenje redovnih poslova.

3. Pretsjedništvo Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije rukovodi Vijećem, saziva njegove sjednice i sjednice Izvršnog odbora, priprema dnevni red za njihove sjednice, pretsjedava na njima i koordinira rad pojedinih otsjeka Izvršnog odbora. Pretsjedništvo zastupa Vijeće u javnosti.

4. Za vođenje tekućih poslova, neophodnih za izvršenje zadataka narodno-oslobodilačke borbe na današnjem visokom stupnju njenog razvitka, Izvršni odbor podjeliće se na otsjeke, a svakom otsjeku stajaće na čelu jedan član Izvršnog odbora.

5. Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije radi po odlukama i uputstvima plenarnih sjednica Vijeća, kojem odgovara za svpj rad, te mu podnosi izveštaje o svom radu (kao i svoje odluke na naknadno odobrenje.

6. Izvršni odbor pretresa na svojim sjednicama poslove pojedinih otsjeka koji sprovode njegove odluke.

P r e l a z n o n a r e đ e n j e — Ovlašćuje se Izvršni odbor da preduzme korake da se Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije što prije proširi većim brojem narodnih pretstavnika iz svih zemalja Jugoslavije koji će biti delegirani od naroda svoga kraja.

Ovlašćuje se Izvršni odbor da pripremi izborni red po kojem će narod, čim za to budu ostvareni potrebni uslovi, na slobodnim demokratskim izborima birati članove Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Ova rezolucija stupa na snagu današnjim danom.

Pretsedavajući: Ima li primjedaba? (Nema. U z v i c i: „Prima se!") Da li je ko p r o t i v? (Niko se ne javlja).

(Većnici ponovo ustaju i dugo aplaudiraju kličući: „Ziveo Tito! — Tito-Tito-Tito!")

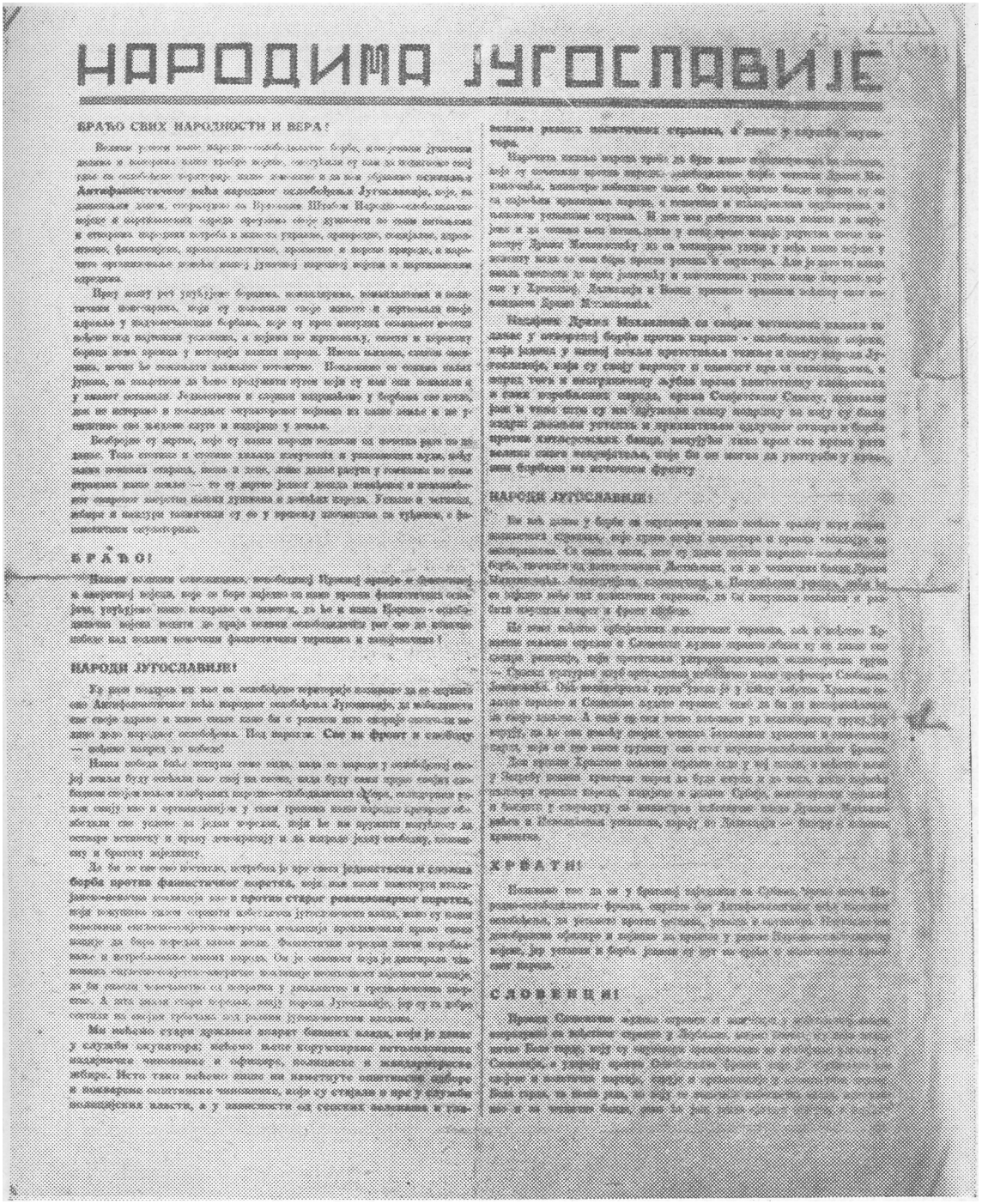
Izvestilac Moša Pijade: Dozvolite da vam pročitam još i proglas (Č i t a) :

PROGLAS AVNOJ-a NARODIMA JUGOSLAVIJE

B r a ć o s v i h n a r o d n o s t i i v j e r a !

Veliki uspjesi naše narodno-oslobodilačke borbe, izvojevani junačkim djelima i naporima naše hrabre vojske, omogućili su nam da podignemo svoj glas sa oslobođene teritorije naše domovine i da vam objavimo osnivanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje sa današnjim danom, sporazumno sa Vrhovnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, preuzima svoje dužnosti po svim pitanjima i stvarima narodnih potreba i života, upravne, privredne, socijalne, zdravstvene, finansiske, propagandističke, prosvjetne i vjerske prirode, a naročito organizovanja pomoći našoj junačkoj narodnoj vojsci i partizanskim odredima.

Prvu našu riječ upućujemo borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima, koji su položili svoje živote i žrtvovali svoje zdravlje u natčovječanskim borbama, koje su kroz minulih osamnaest mjeseci vođene pod najtežim uslovima, a kojima po žrtvovanju, svijesti i heroizmu boraca nema premca u istoriji naših naroda. Imena njihova slavom osvjenčana vječno će pominjati zahvalno potomstvo. Poklonimo se sjenima palih junaka sa zakletvom, da ćemo produžiti putem koji su nam oni pokazali i u amanet ostavili. Jedinstveni i složni izdržaćemo u borbama sve dotle dok ne istjeramo

НАРОДИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ

БРАЋО СВИХ НАРОДНОСТИ И ВЕРА!

Велики устанак наших народноослободилачких снага, непосредна опасност потпуног уништења и поробљења наших народа, наметнули су нам да ослобођене крајеве наше земље и на њима образују независну Антифашистичку већа народног ослобођења Југославије, која ће данашњи дан, спојивши се у Врховни Штаб Народноослободилачке војске и партизанских одреда обухватио своје руководство по свим питањима и створити јединствен интерес и јединствен управни, привредни, социјални, културни, финансијски, просветни, правосудни и здравствени орган, а нарочито организовати помоћ нашој јуначкој војсци и партизанским одредима.

Пред нашу рат улазе борбени, непомирљиви, помиљивши и политички неискрени, који су покушали своје жртве и мученичке смрти кријући у ослободилачкој борби, која се пред нашим очима развија под вођством Комунистичке партије, а нарочито у борби коју је Комунистичка партија Југославије, као авангарда наше борбене радничке класе, повела за ослобођење наше земље — то су верни синови народа поносни и непоколебиви свесни носиоци наших славних традиција и дивних врлина. Усвојили и чланови, жене и омладина напредних елемената из свих крајева наше земље, а нарочито сви чланови КПЈ, у првом шеренгама за борбу, и фашистичког окупатора.

БРАЋО!

Наши великани ослободилачки, непобедиви Црвени армије и фашистичку и империјалистичку војску, која се бори заједно са нашим против фашистичких окупатора, упућујемо наше поздраве са увереном, да ће и наша Народно - ослободилачка војска достићи до краја велики ослободилачки рат све до потпуне победе над сваком врстом фашистичких тиранина и поробљивача!

НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

За дан ослобођена на нам се ослобођена територија показује да се окупатор само Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, да побољшамо сви своје задатке и јачом снагом кажемо да ће успешно што скорије остварити дуго народног ослобођења. Наш поклич: **Све за фронт и ослобођу — ништа непрет до победе!**

Наша победа биће остварена онако снаге, када се народи у ослободилачкој борбији земаља буду сједнили као браћа на оснаге, када буду снаге народ свакодневно сарађивали са нашим ослободилачким народноослободилачким Војске, интензивно рушили свуда где и организовали се у свим градовима наших народних крајева обновили све удруге за рушење окупатора, који ће на крајњи напрезање да сатрудне непријатеља и да извојеве своју слободу, независност и братство народима.

Да би се све ово остварило, потребно је пре свега јединствена и одлучна борба против фашистичког покрета, која нам може пружити ослободилачки покрет у свим крајевима наше земље, као и против старог реакционарног покрета, који покушава сада спасити своје владајуће положаје, које су наши народи ослободилачки покрет свуда потпуно уништили. Фашистички окупатор покушава да свуда створи своје слуге, који ће му служити као своје жртве. Он је покушао чак да дискредитује ослободилачки покрет, приписујући ослободилачким покретима своје злочине, да би тако покушао да искористи у свом интересу и противљење народа. А зато знају издајници народа, који су за време Југославије, пре су за време окупације на свакој прилици, под разним југословенским плаштом.

Ми добро знамо крвави покрет бивших влада, који је данас у служби окупатора; добро знамо покушаје потпуковничких владајућих чиновника и официра, полицијске и жандармеријске јединице. Исто тако добро знамо на покушаје политичких прваци и поједине политичке чиновнике, који су стајали и пре у служби поробљивачке власти, а у зависности од својих интереса и ствара-

ња разних политичких странака, и данас у служби окупатора.

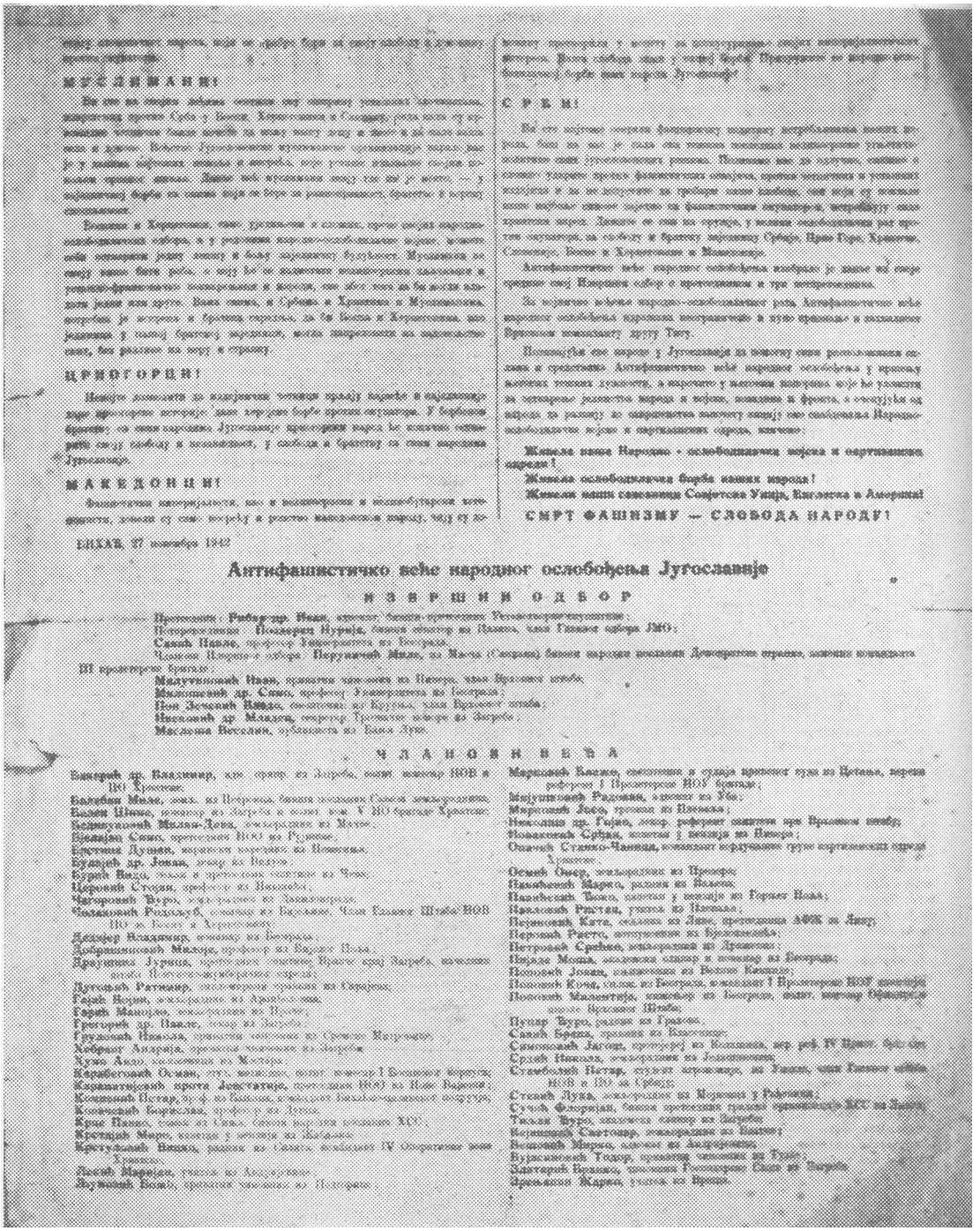
Народноослободилачки покрет не може никако толерисати ни једног, који је сарађивао против народноослободилачке борбе, чинећи Дању Недићевићу, колаборанту највећег обима. Сво непријатељско бивше окупатора су на одређени начин народа, и непријатељ и издајничком окупатору, и њиховом уништењу окупатора. И док ова разбојничка банда окупатора не покупе и не очисти наша земља, дотле у нашој земљи народ не може Дању Недићевићу да се чувствује слободно и сигурно. Дан је свих за наше земље да ова банда прогна земљу и окупатора. Дан је свих за наше земље да ова банда прогна земљу и окупатора. Дан је свих за наше земље да ова банда прогна земљу и окупатора.

Народноослободилачки покрет је свакако чувствовао потребу да данас у интензивној борби против народно - ослободилачког покрета, који је данас у нашој земљи чувствовао потребу и свету народа Југославије, који су свему верност и одлучност при са окупатором, а онда народноослободилачки покрет, Социјалистичке Савезе, односно који је чисто свом су на крајњем свету народу за коју су биле создане двомесне уставе и привилегисане одлучне борбе против хитлеровских банди, покушао свако крви сво крви свој велики свети покрет, који би он могао да употребе у крвавим борбама на источном фронту.

НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Ви већ дуже у борби за окупатора нашег свобод крвавог свог свима непријатеља отпора, који крви свима свима окупатора и крвавог чишћења за ослобођење. Са свима свом, који су дали своје народно - ослободилачке борбе, почевши од пожешког Дистанса, све до чувствене борбе Дрвар Шаторовића. Ликвидирајте, непријатељ, и Косовићевом рудом, који је за народ наше земље окупатора, за ће окупатор покушао и ратни злочине.

На нама највећа одговорност пред историјом, већ и највећа. Крвавом свакако отпору и Словенији крвави народ свом се за свом свог свакој ратној, који крвавом ослободилачком крвавом свом свом св

МУСЛИМАНИ!

ЦРНОГОРЦИ!

МАКЕДОНЦИ!

ЗАВАР, 27 новембра 1942

Антифашистичко вијеће народног ослобођења Југославије

ИЗВРШНИ ОДБОР

Предсједник: **Рибар др. Иван**, истакнути борац револуционарног покрета;
Потпредсједник: **Полимац Нурија**, бивши посланик из Скопља, члан Главног одбора ЈМО;
Сакић Павле, професор Универзитета из Београда.
Чланови Извршног одбора: **Перушчић Мило**, из Мостара (Херцеговина), бивши народни посланик Демократске странке, истакнути комунальни

III пролетерске бригаде;
Милутиновић Иван, привредни чиновник из Пирота, члан Врховног штаба;
Милошевић др. Сима, професор Универзитета из Београда;
Пеи Јелисавић Ивица, свештеник из Крупња, члан Врховног штаба;
Николић др. Милош, секретар Трговачке коморе из Загреба;
Масленка Веселин, публициста из Бања Луке.

ЧЛАНОВИ ВИЈЕЋА

Вукмировић др. Владимир, адвокат из Задра, бивши министар НОВ и ПО Хрватске;
Балабан Милан, земљ. из Петровца бивши посланик Сабора земаљског;
Балић Шериф, командир из Зворника и члан штаба V ПО бригаде Хрватске;
Бобинчевић Милан-Дока, свештеник из Мостара;
Вукмировић Славко, протојерей НОО из Рудног;
Глигорије Душан, народни посланик из Новосада;
Будисављевић др. Јован, лекар из Вршца;
Буровић Вида, члан Извршног одбора из Чачка;
Церовић Стојан, професор из Никшића;
Чагоровић Вељко, индустријалац из Земуна;
Чолаковић Родољуб, свештеник из Вировитице, члан Главног Штаба НОВ и ПО Србије и Војводине;
Дедијер Владимир, професор из Београда;
Добрашиновић Милорад, професор из Бијелог Поља;
Дражумила Јурица, протојерей свештеник Врапче крај Загреба, начелник штаба Загребачког корпуса;
Дуговић Ратомир, свештеник грчког из Скопља;
Гарић Нојзи, земљорадник из Хрватског Села;
Гарић Мануило, земљорадник из Пуле;
Григоријевић др. Павле, лекар из Загреба;
Грујовић Никола, трговац свештеник из Сремске Митровице;
Хебрант Анђелија, трговкиња земљорадница из Загреба;
Хумо Авдо, земљорадник из Мостара;
Карабеговић Осман, стиг. војвода, бивши командант I Босанског корпуса;
Карамаријевић протојерей Јовиславије, протојерей НОО из Новог Вароша;
Клепинић Петар, пр. ф. из Београда, комесар Београдског корпуса;
Копачевић Борислав, професор из Загреба;
Крце Павао, свештеник Словенског НОО;
Крстајић Марко, земљорадник из Македоније;
Крстуљовић Вељко, радник из Сплита, командант IV Операторског зона Хрватске;
Лесић Мирослав, учитељ из Загреба;
Лукашић Вељко, трговац земљорадник из Београда;
Маринковић Вељко, свештеник и судија врховног суда из Цетиња, члан Главног одбора ЈМО;
Мићуновић Радомир, адвокат из Ужица;
Миросављевић Јосо, трговац из Подгорице;
Николајевић др. Гајко, лекар, референт санитета при Врховном штабу;
Новаковић Срђан, новинар и писац из Ниша;
Оташевић Стојко-Чанада, командант корпуса групе партизанских одреда Хрватске;
Осмић Омер, земљорадник из Приједора;
Пајадовић Марко, радник из Вишеграда;
Пајадовић Вељко, свештеник у пензији из Горњег Вакуфа;
Пајадовић Ристан, учитељ из Пожеге;
Пејановић Катта, свештеник из Дервенте, председник АФЖ из Дервенте;
Перовић Рајко, потпуковник из Врховног штаба;
Петровић Срећко, земљорадник из Дрниша;
Пејаде Мошо, медицински кадар и помоћник из Београда;
Поповић Јован, земљорадник из Велике Кикинде;
Поповић Коча, пилот из Београда, командант I Пролетерске НОУ дивизије;
Поповић Милентије, свештеник из Београда, војни капелан Зборишног штаба Врховног Штаба;
Пучар Вукро, учитељ из Грачаца;
Сакић Ефраим, трговац из Сарајева;
Самоковлија Јагода, протојерей из Колашина, нар. реф. IV Црног. бригаде;
Сердар Никола, земљорадник из Зеленгоре;
Стамболић Петар, стални кореспондент из Ужица, члан Главног штаба НОВ и ПО за Србију;
Стевић Лука, земљорадник из Мркоњића у Рафовини;
Сучић Филотеј, бивши протојерей грчког православља НОО из Лапца;
Тасић Вуко, земљорадник из Босиљева;
Вујошевић Светозар, земљорадник из Пожеге;
Вујошевић Мирко, адвокат из Андријевице;
Вујасиновић Тодор, трговац свештеник из Тузле;
Златарић Вранко, земљорадник Словенског Одбора из Загреба;
Зрнић-Ђилас Жарко, учитељ из Црнова.

Proglas AVNOJ-a narod'ma Jugoslavije, druga stranica

ippsljednjeg okupatorskog vojnika iz naše zemlje i ne uništimo njihove sluge i izdajice u zemlji.

Bezbrojne su žrtve, koje su naši narodi podnijeli od početka rata pa do danas. Tijela stotine i stotine hiljada izmučenih i iznakaženih ljudi, među njima nevinih staraca, žena i djece, leže danas rasuta u gomilama po svim stranama naše zemlje: to su žrtve jednog do danas neviđenog i nezapamćenog svirepog zvjerstva naših dušmana i domaćih izroda. Ustaše i četnici, žbiri i panduri, natjecali su se u vršenju zločinstava sa tuđinom, s fašističkim okupatorima.

B r a ć o !

Našim velikim saveznicima, nepobjedivoj Crvenoj armiji i britanskoj i amerikanskoj vojsci, koji se bore zajedno sa nama protiv fašističkih osvajača, upućujemo naše pozdrave sa zavjetom, da će naša Narodno-oslobodilačka vojska voditi do kraja veliki oslobodilački rat sve do konačne pobjede nad podlim njemačkim fašističkim tiranima i zavojevačima.

N a r o d i J u g o s l a v i j e !

Uz naš pozdrav mi vas sa oslobođene teritorije pozivamo da se okupite oko Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, da mobilišete sve svoje zdrave i žive snage kako bi s uspjehom što skorije okončali veliko djelo narodnog oslobođenja. Pod parolom: sve za front i slobodu — pođimo naprijed do pobjede!

Naša pobjeda biće potpuna samo onda, kada se narodi u oslobođenoj svojoj zemlji budu osjećali kao svoj na svome, kada budu sami preko svojih slobodnom svojom voljom izabranih narodno-oslobodilačkih odbora, solidarnim radom sviju, kao i organizacijom u svim granama naše narodne privrede, obezbijedili sve uslove za jedan poredak, koji će im pružiti mogućnost da ostvare istinsku i pravu demokratiju i da izgrade jednu slobodnu, nezavisnu i bratsku zajednicu.

Da bi se sve ovo postiglo, potrebna je prije svega jedinstvena i složna borba protiv fašističkog poretka, koji nam želi nametnuti italijansko-njemačka koalicija, kao i protiv starog reakcionarnog poretka koji pokušava silom održati izbjeglička jugoslovenska vlada, iako su naši saveznici, englesko-sovjetsko-američka koalicija, proklamovali pravo svake nacije da bira poredak kakav želi. Fašistički poredak znači porobljavanje i istrebljivanje naših naroda. On je opasnost koja je diktirala članovima englesko-sovjetsko-američke koalicije neophodnost zajedničke akcije, da bi spasli čovječanstvo od povratka u divljaštvo i srednjovjekovna zvjerstva. A što znači stari poredak, znaju narodi Jugoslavije, jer su ga dobro osjetili na svojim grbačama pod raznim jugoslovenskim vladama.

Mi nećemo stari državni aparat bivših vlada, koji je danas u službi okupatora; nećemo njene korumpirane petokolonaške izdajničke činovnike i oficire, policijske i žandarmerijske žbire. Isto tako nećemo više ni nametnute opštinske odbore i pokvarene opštinske činovike, koji su stajali i prije u službi policijskih vlasti, a u zavisnosti od seoskih zelenaša i glavešina raznih političkih stranaka, a danas u službi okupatora.

Naročito pažnja naroda treba da bude danas koncentrisana na zločine, koji su počinili protiv narodno-oslobodilačke borbe četnici Draže Mihailovića, ministra izbjegličke vlade. Ove izdajničke bande spregle su se sa najvećim

krvnicima naroda, s njemačkim i italijanskim okupatorima i njihovim ustaškim slugama. I dok nas izbjeglička vlada poziva da mirujemo i da čekamo njen poziv, dotle u isto vrijeme izdaje uputstva svom ministru Draži Mihailoviću da sa četnicima udari u leđa naše vojske u momentu kada se ona bori protiv ustaša i okupatora. Ali je zato ta vlada imala smjelosti da pred javnošću i saveznicima uspjehe naše narodne vojske u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni pripiše vrhovnom voćstvu komandanta Draže Mihailovića.

Izdajnik Draža Mihailović sa svojim četnicima nalazi se danas u otvorenoj borbi protiv Narodno-oslobodilačke vojske, koja jedina u našoj zemlji pretstavlja težnje i snagu naroda Jugoslavije, koji su svoju vjernost i odanost prema saveznicima, a pored toga i neograničenu ljubav prema zaštitniku slovenskih i svih porobljenih naroda, prema Sovjetskom Savezu, dokazali još i time što su im pružili svaku podršku za koju su bili kadri: dizanjem ustanka i prihvatanjem odlučnog otpora i borbe protiv hitlerovskih bandi, vežući tako kroz sve vrijeme rata velike snage neprijatelja, koje bi on mogao da upotrebi u krvavim borbama na istočnom frontu.

Narodi Jugoslavije!

Vi već danas u borbi s okupatorom teško osjećate sramnu igru starih političkih stranaka, koje preko svojih ministara i prvaka „vladaju" iz inostranstva. Sa svima onima, što su danas protiv narodno-oslobodilačke borbe, počevši od petokolonaša Ljotićevih pa do četničkih bandi Draže Mihailovića, bjelogardejaca slovenačkih i Pavelićevih ustaša, naći će se zajedno vođe tih političkih stranaka, da bi pokušali oslabiti i razbiti narodni pokret i front slobode.

Ne samo voćstvo srbijanskih političkih stranaka, već i voćstvo Hrvatske seljačke stranke i Slovenske ljudske stranke zbili su se danas -oko centra reakcije, koji pretstavlja ultrareakcionarna velikosrpska grupa — Srpski kulturni klub pretsjednika izbjegličke vlade profesora Slobodana Jovanovića. Ova velikosrpska grupa uvela je u vladu voćstva Hrvatske seljačke stranke i Slovenske ljudske stranke, samo da bi ih iskorišćavala za svoje ciljeve. A onda se oni tijesno povezaše uz velikosrpsku grupu, jer vjeruju, da će ova pomoću svojih četnika zaplašiti hrvatski i slovenački narod, koji se sve više grupiše oko svog narodno-oslobodilačkog fronta.

Dok prvaci Hrvatske seljačke stranke sjede u toj vladi, a voćstvo njeno u Zagrebu poziva hrvatski narod da bude miran i da čeka, dotle najveći zlotvori srpskog naroda, izdajice i dželati Srbije, velikosrpski četnici i banditi u sporazumu sa ministrom izbjegličke vlade Dražom Mihailovićem i Pavelićevim ustašama, haraju po Dalmaciji — biseru i kolijevci hrvatstva.

Hrvati!

Pozivamo vas da se u bratskoj zajednici sa Srbima, preko svoje Narodno-oslobodilačke fronte, okupite oko Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja, da ustanete protiv četnika, ustaša i okupatora. Pozivamo sve domobranske oficire i vojnike da prelaze u redove Narodno-oslobodilačke vojske, jer ustanak i borba su jedini put ka sreći i nezavisnosti hrvatskog naroda!

S l o v e n c i !

Prvaci Slovenske ljudske stranke i ministri u izbjegličkoj vladi, sporazumno sa voćstvom stranke u Ljubijani, mirno posmatraju djela izdajničke bijele garde koju su okupatori organizovali za suzbijanje ustanka u Sloveniji, a udaraju protiv Osvobodilne fronte, koja je obuhvatila sve slojeve i političke partije, struje i organizacije u slovenačkom narodu. Bijela garda, ta šaka jada za koju se zakačila izbjeglička vlada, isto tako kao i za četničke bande, samo će još više ojačati otpornu i borbenu snagu slovenačkog naroda, koji se hrabro bori za svoju slobodu i domovinu protiv okupatora.

M u s l i m a n i !

Vi ste na svojim leđima osjetili svu oštrinu ustaških zločinstava, izvršenih protiv Srba u Bosni, Hercegovini i Sandžaku onda kada su krvožedne četničke bande počele da kolju vašu djecu i žene i da pale vaša sela i domove. Voćstvo jugoslovenske muslimanske organizacije varalo vas je u danima najtežih nevolja i nesreće koje ustaše izazvaše svojim pokoljem srpskog življa. Danas već Muslimani znaju gdje im je mjesto u zajedničkoj borbi s onima koji se bore za ravnopravnost, bratstvo i vjersku snošljivost.

Bosanci i Hercegovci samo ujedinjeni i složni, preko svojih narodno-oslobodilačkih odbora, a u redovima Narodno-oslobodilačke vojske možete sebi ostvariti jednu ljepšu i zajedničku budućnost. Muslimani ne smiju više biti roba, o koju će se nadmetati velikosrpski pljačkaši... pokvarenjaci i izrodi, sve zbog toga da bi mogli vladati jedni ili drugi. Vama svima i Srbima i Hrvatima i Muslimanima potrebna je iskrena i bratska saradnja da bi Bosna i Hercegovina kao jedinica u našoj bratskoj zajednici, mogli napredovati na zadovoljstvo svih bez razlike na vjeru i stranku.

C r n o g o r c i !

Nemojte dozvoliti da izdajnički četnici prljaju najveće i najslavnije dane crnogorske istorije: dane herojske borbe protiv okupatora. U borbenom bratstvu sa svim narodima Jugoslavije crnogorski narod će konačno ostvariti svoju slobodu i nezavisnost, u slobodi i bratstvu sa svima narodima Jugoslavije.

M a k e d o n c i !

Fašistički imperijalisti, kao i velikosrpski i velikobugarski hegemonisti, donijeli su samo nesreću i ropstvo makedonskom narodu, čiju su domivinu pretvorili u monetu za potkusurivanje svojih imperijalističkih interesa. Vaša sloboda leži u našoj borbi. Pridružite se narodno-oslobodilačkoj borbi svih naroda Jugoslavije!

S r b i !

Vi ste najteže osjetili fašističku politiku istrebljivanja naših naroda, baš na vas je pala sva težina posljedica velikosrpske ugnjetačke^ politike svih jugoslovenskih režima. Pozivamo vas da odlučno, snažno i složno udarite protiv fašističkih osvajača, protiv četničkih i ustaških izdajica i da ne

dopustite da grobari vaše slobode, oni koji su poklali vaše najbolje sinove zajedno sa fašističkim okupatorom, istrebljuju sada hrvatski narod. Dižite se svi na oružje, u veliki oslobodilački rat protiv okupatora za slobodu i bratsku zajednicu Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine i Makedonije.

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja izabralo je danas iz svoje sredine svoj Izvršni odbor s pretsjednikom i tri potpretsjednika.

Za vojničko vođenje narodno-oslobodilaSkog rata Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja izražava neograničeno i puno priznanje i zahvalnost Vrhovnom komandantu drugu Titu.

Pozivajući sve narode u Jugoslaviji da pomognu svim raspoloživim silama i sredstvima Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja u vršenju njegovih teških dužnosti, naročito u njegovim naporima koje će uložiti za ostvarenje jedinstva naroda i vojske, pozadine i fronta, a očekujući od naroda da razviju do savršenstva započetu akciju oko snabdijevanja Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, kličemo:

Živjela naša Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi!

Živjela oslobodilačka borba naših naroda!

Živjeli naši saveznici Sovjetska Unija, Engleska i Amerika!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pretsedavajući: Da li ko ima što da primijeti na proglas? (Nema. — Buran aplauz). Pošto primjedaba nema, proglas je usvojen. (Buran aplauz). Pozivam sve verificirane vijećnike da nakon dovršene sjednice izvole potpisati proglas.

Prelazimo na izbor Izvršnog odbora AVNOJ-a koji je predviđen Rezolucijom o organizaciji Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Ima li prijedloga? (Sreten Žujović: Molim za reč.) Imate riječ drug Žujović-Crni.

Sreten Žujović: Predlažem da se Izvršni odbor izabere u ovom sastavu:

Pretsednik dr Ivan Ribar (Buran i dugotrajan aplauz. — Svi većnici ustaju i dugo, dugo aplaudiraju. —- Uzvici: „Živeo!").

Potpretsednici: Pavle Savić i Nurija Pozderac. (Buran i dugotrajan aplauz — Uzvici „Živeli!"). Mesto trećeg potpretsednika rezervisano je za pretstavnika Slovenije.

Članovi: Mile Peruničič (buran i dugotrajan aplauz), Ivan Milutinović, (buran i dugotrajan aplauz), dr Simo Milošević (buran aplauz), pop-Vlada Zečević (buran aplauz), dr Mladen Iveković (buran aplauz) i Veselin Masleša. (Buran i dugotrajan aplauz. — Uzvici: „Živeli!").

(Na govornicu stupa dr Ivan Ribar praćen burnim i oduševljenim aplauzom.)

Pretsednik Izvršnog odbora AVNOJ-a dr Ivan Ribar:

Drugovi vijećnici, vi ste danas izvršili jedno historijsko djelo, glasom vašim za predložene rezolucije, glasom vašim za izbor Pretsjedništva i Izvršnog odbora. Ovi dokumenti sigurno će ostati trajno ispisani i bit će najslavniji u historiji naših naroda ...

Ja, kao novoizabrani i kao prvi pretsjednik Antifašističkog vijeća, ponosan sam i srećan što je izbor pao na mene. Nikada u svojoj političkoj prošlosti, a ona je duga već 35 godina, nisam primio takovu vijest s takovim pouzdanjem i *s* takovom vjerom, kao što sam primio ovo. A zašto? Zato.

što uz nas, uz naše Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja, uz našu Narodno-oslobodilačku borbu stoji naš narod kao jedna jedinstvena i silna snaga. Ali, zato, drugovi, nikad više nisam bio svjestan velike odgovornosti koju preuzimam stupajući u službu naroda .. .

Radiću uvijek kao pretsjednik sporazumno sa Vrhovnom komandom naše Narodno-oslobodilačke vojske, sa našim omiljenim drugom Titom (burni uzvici: „Živeo drug Tito!"), a u ovom radu će mi pomagati članovi Izvršnog odbora, koji su poznati kao iskusni borci i radnici. Na kraju, velika pomoć će mi dolaziti, i ne samo meni nego i cijelom pretsjedništvu i Izvršnom odboru, od narodno-oslobodilačkih odbora.

Drug potpretsjednik Nurija želi da dade izjavu.

Potpretsednik Izvršnog odbora AVNOJ-a Nurija Pozderac:

Drugovi i drugarice vijećnici AVNOJ-a, želim da u ovom velikom času po sve naše narode dam ovu izjavu:

U ime svih muslimana Bosanske Krajine i u ime svih muslimana Bosne i Hercegovine, ja pozdravljam Narodno-oslobodilačku borbu i izražavam joj našu veliku zahvalnost, a naročito zahvalnost Vrhovnom komandantu drugu Titu. (Buran aplauz).

Mi muslimani Bosne i Hercegovine, mi smo simpatisali uvijek s partizanima, a da je to tačno najbolji je dokaz to što se u logorima i zatvorima nalazi veliki broj muslimana. Mi muslimani Bosne i Hercegovine, mi smo ubijedeni da nam nema drugog puta nego u bratski zagrljaj s vama, mi ćemo stupati u vaše redove, mi u njih već stupamo. U redovima četnika nama nema mjesta. Drugovi su danas izložili kakve su sve strahote vršene od strane četnika nad nevinim muslimanskim življem. Mi nismo imali mjesta, a nismo ni pitani da li nam je mjesto među ustašama. Ustaše su činile zločine nad muslimanima kao i četnici. Ja pozivam sve muslimane iz Bihaća i Krupe da stupe u redove Narodno-oslobodilačke vojske. Jer, svi muslimani treba da znaju da bi pobjeda naših neprijatelja, neprijatelja Narodno-oslobodilačke borbe, značila potpuno istrebljenje muslimana, zato je svim muslimanima jedini put Narodno-oslobodilačka borba.

Zahvaljujući vam na povjerenju koje ste mi dali, dužan sam da u ime muslimana pozdravim druga Tita: Živio Vrhovni komandant drug Tito! (Buran aplauz. Uzvici: „Živeo!").

Pretsednik dr Ivan Ribar: Drugovi i drugarice, ovim zaključujem ovu sjednicu i Prvo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

(Sednica je zaključena u 19 časova).

(

Pretsednik: Imadem da vam saopćim jednu radosnu vijest. Ovog časa primili smo obavijest o tome da je Crvena armija izvršila veliko zarobljavanje Njemaca kod Staljingrada... (Svi_većnici ustaju i burno aplaudiraju. Uzvici: „Živela Crvena armija!" — „Živeo Staljin!")[1]

[1] Tekst o Prvom zasjedanju AVNOJ-a pripremljen je na osnovu publikacije „Prvo i Drugo zasedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije", Izdanje Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, Beograd, 1953. Ovaj tekst sređen je po „Narodnom oslobođenju", br. 1 od 1. XII 1942. godine, po „Borbi" br. 29 od 6. XII 1942. godine, po „Dnevniku" — prvi dio VI. Dedijera i prema originalnimi dokumentima koji se nalaze u našim arhivima.

IZVRŠNI ODBOR
ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA
JUGOSLAVIJE

Predsjednik

DR IVAN RIBAR

Potpredsjednici:

DR PAVLE SAVIC

NURIJA POZDERAC

EDVARD KOCBEK

Članovi:

MILE PERUNICIC
za unutrašnje poslove

IVAN MILUTINOVIC
za privredna pitanja

DR SIMA MILOSEVIC
za zdravstvene poslove

VLADA ZECEVIC
za vjerska pitanja

DR MLADEN IVEKOVIC
za gocijafria pitanja

VESELIN MASLEŠA
za propagandu

Vrhovni komandant

NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Josip Broz Tito

VIJEĆNICI PRVOG ZASJEDANJA AVNOJ-a

BROZ JOSIP TITO
BAKARIC DR VLADIMIR
BALABAN MILE
BALEN SIME
BURIC VIDO
BELOVUKOVIC MILAN
BJELAJAC SIMO
BRSTINA DUŠAN

CEROVIĆ STOJAN

CAGOROVIĆ ĐTTRO
COLAKOVIC RODOLJUB

DEDIJER VLADIMIR
DOBRASINOVIC MILOJE
DRAUSNIK JURICA
DUGONJIĆ RATO

FAJFAR TONE

GAJIC VOJIN
GARIC MANOJLO
GREGORIC DR PAVLE
GRULOVIC NIKOLA

HEBRANG ANDRIJA
HUMO AVDO

IVEKOVIC DR MLADEN
IVOVIC DUŠAN

KARABEGOVIĆ OSMAN
KARAMATIJEVIĆ JEVSTATIJE
KARDELJ EDVARD
KIDRIČ BORIS
KOVACEVIC BORISA
KOMNENIC PETAR
KOCBEK EDVARD
KRSTAJIC MIRO
KRSTULOVIC VICKO
KRCE PAVAO

LEKIC MARIJAN
LESKOŠEK FRANC
LUBEJ FRANCE

LJUMOVIC BOZO

MARKOVIC BLAZO
MASLEŠA VESELIN
MIJUSKOVIC RADOVAN
MILOSEVIC DR SIMA
MILUTINOVIC IVAN
MIRKOVIC JOSO

NIKOLIS DR GOJKO
NOVAKOVIC SRĐAN

OPACIC STANKO
OSMIC OMER

PAVICEVIC ĐOKO
PAVICEVIC MARKO
PAVLOVIC RISTAN

PEJNOVIC KATA
PEROVIC RISTO
PERUNICIC MILE
PETROVIČ SREĆKO
PIJADE MOSA
POZDERAC NURIJA
POPOVTC JOVAN
POPOVIĆ KOCA
POPOVIĆ ING MILENTIJE
PUCAR ĐURO

RIBAR DR IVAN
RIBAR IVO LOLA
RUS JOSIP

SAVIC BRANO
SAVIC DR PAVLE
SIMONOVIC JAGOS
SRDIC NIKOLA
STAMBOLIC PETAR
STEVIĆ LUKA
SUCIC FLORIJAN

TILJAK ĐURO

VEJNOVIC SVETOZAR
VESOVIC MIRKO
VIDMAR JOSIP
VUJASINOVIC TODOR

ZECEVIC VLADA
ZLATARIC BRANKO
ZRENJANIN ŽARKO

BR. 122

PROJEKT[1] REZOLUCIJE O OSNIVANJU ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Na skupštini održanoj u oslobođenom Bihaću dana 26 novembra 1942 godine, prestavnici naroda svih zemalja Jugoslavije, bez razlike narodnosti, vjere i političkopartijske pripadnosti;

konstatuju

da je aprilski vojni slom Jugoslavije neposredna posljedica nenarodne politike i čitavog niza izdaja vojnog i političkog vodstva Jugoslavije;

da su narodi Jugoslavije, koji su odlučno htjeli sa oružjem u ruci da brane svoju slobodu i nezavisnost bili prodani na milost i nemilost fašističkom osvajaču;

da je panično bjdkstvo jugoslovenske vlade značilo sramno napuštanje i izneveravanje naroda u najtežim trenucima njegove istorije;

da su fašistički okupatori zaveli nad svima narodima Jugoslavije režim nezapamćene barbarske svireposti, režim istrebljenja čitavih naroda i masa, masovnog i zvjerskog ubijanja žena, djece i staraca u pozadini, pljačke, nasilja i pustošenja čitavih prostranih oblasti;

da su se domaći izdajnici Pavelić, Nedić i njima slični stavili u službu okupatorima protiv svojih vlastitih naroda i isto tako ogrezli u krvi svojih naroda, služeći okupatorima kao krvavi dželati, i da zvjerstva četnika koji stoje pod komandom ministra Draže Mihailovića nad svima narodima Jugoslavije nisu manje^ svirepa ni manje masovna od zvjerstava okupatora, ustaških i Nedićevih bandi;

da su skoro sve bivše političke stranke ili organizacije u većini zemalja Jugoslavije pasivno posmatrale stanje stvari ili se s njima pomirile. Jedne na taj način što su odmah otvoreno prišle okupatoru, druge što su prvo odbijale i samu pomisao na kakvu borbu protiv okupatora, da bi zatim u toku razvoja narodno-oslobodilačke borbe, otišli direktno na izdaju. Stav većine ljudi iz vodstva ovih stranaka „još nije vrijeme za borbu protiv okupatora" brzo se pretvorio u stav: „već je vrijeme za borbu u korist okupatora protiv pobunjenog naroda";

da se veliki dio oficira, naročito viših, stavio u raznim formama na raspoloženje okupatoru i njegovoj borbi protiv svih naroda Jugoslavije;

da se skoro sav opštinski i državni aparat Jugoslavije koji je kroz niz godina bio izdajnički pripreman i osposobljavan za to, stavio u službu fašističkih okupatora i postao njihovim poslušnim oružjem za uništenje naroda;

da je jedino Komunistička Partija Jugoslavije ostala vjerna narodu i njegovoj slobodi, te da je odmah pozvala sve narode, sve političke stranke osim otvoreno izdajničke, sve poštene i rodoljubive ljude u zajedničku oružanu borbu protiv okupatora;

da su se na ovaj poziv oduševljeno odazvale široke mase svih naroda u Jugoslaviji dižući narodni ustanak, svi pošteni i rodoljubivi ljudi, organi-

[1] Projekt rezolucije donosimo prema foto-kopiji originala koja se nalazi u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

zirajući gerilske partizanske odrede, a da su se na ovaj poziv oglušila skoro sva bivša vodstva političkih stranaka;

da su svi narodi Jugoslavije u oružanoj borbi protiv okupatora i njihovih slugu dali najuzvišeniji primjer šta mogu učiniti goloruki narodi protiv daleko nadmoćnijeg osvajača samo kad su voljni da se bore za svoju čast, slobodu i nezavisnost, da su u toj borbi podnijeli i podnose ogromne žrtve uvjereni da neće biti uzaludne;

da je u plamenu narodnog ustanka, koji je zahvatio sve narode i sve zemlje Jugoslavije, ostvareno borbeno jedinstvo svih rodoljubivih snaga naših naroda, bez obzira na bivše građanske političke stranke i u direktnoj borbi s njihovim bivšim vodstvima, od kojih je većina u raznim oblicima prešla na stranu okupatora;

Konstatujući ovo i odajući slavu i poštu sjenima hiljada palih narodnih heroja i milionskim narodima žrtvama fašističkog terora, skupština pretstavnika svih naroda Jugoslavije donosi slijedeću

R E Z O L U C I J U

1) Blagodareći jedinstvu svih iskrenih rodoljuba, u Jugoslaviji, koje se iskovalo u 18-mjesečnoj oružanoj borbi protiv fašističkih okupatora i svih njihovih slugu i pomagača, prvobitni mali partizanski odredi, koji su tu borbu poveli golim šakama, a izrasli su u moćnu i nepobjedivu narodno-oslobodilačku vojsku. Njezine proleterske i partizanske udarne Brigade i odredi proslavili su se pod hrabrim i mudrim rukovodstvom Vrhovnog Štaba i komandanta narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, druga TITA i zahvaljujući sve jačem razbuktavanju narodnog ustanka i sve većem' prilivu narodnih masa u redove Narodno-oslobodilačke vojske, ovih dana prerasli su i organizovale se u divizije i korpuse, pred kojima se otvaraju nove i široke perspektive velikih i odlučnih pobjeda.

Naša slavom ovjenčana narodno-oslobodilačka vojska junački je odolila svim dosadašnjim ofanzivama neprijatelja i njegovim podmuklim spletkama; ona se sa svojim pobjedama uzdigla do činioca od međunarodnog značaja. Svi narodi Jugoslavije pokazuju na djelu, što mi i ovdje kao njihovi pretstavnici javno potvrđujemo, da priznaju i pomažu tu vojsku kao jedini izraz i oruđe njihove svete narodno-oslobodilačke borbe, kao jedinu zdravu i jedinu stvarnu narodnu snagu, sposobnu da tu borbu dotjera do pobjedničkog kraja, dok su se pred očima cijelog svijeta raspršile u dim sve laži proturane u stranoj javnosti o tobožnjoj borbi protiv okupatora koju „vodi" izdajnik ministar Draža Mihailović.

2) Herojska odbrana Kavkaza i Staljingrada, pod najtežim uslovima kao i prošle zime slavna odbrana Moskve i Lenjingrada, ne samo da oduševljavaju naše narode, nego su za njih i posljednje jemstvo skore konačne pobjede slobodoljubivih naroda nad barbarskim fašizmom. Porobljeni slavenski narodi mogu vedro gledati u svoju blisku slobodnu budućnost, jer na čelu borbe za njihovo oslobođenje stoji moćni Sovjetski Savez s njegovom nepobjedivom Crvenom Armijom pod rukovodstvom genijalnog Staljina. Operacije savezničke britanske i američke vojsike u Africi također znače znatan doprinos bržem raspadanju italijansko-njemačke koalicije.

Narodi Jugoslavije i njihova narodno-oslobodilačka vojska s radošću pozdravljaju pobjedničke napore američkih i britanskih trupa i borbenih Francuza u Africi, gledajući u tim velikim demokratskim narodima svoje saveznike u borbi za uništenje fašističke kuge.

3) Skupština pozdravlja historijsku notu sovjetske vlade od 14 septembra ove godine o odgovornosti hitlerovskih osvajača i njihovih pomagača za zločine koje su izvršili u okupiranim državama Evrope. S najvećim ponosom primili su narodi Jugoslavije ono veliko priznanje koje je u toj noti učinjeno njihovoj narodno-oslobodilačkoj partizanskoj borbi. Mi ćemo i dalje uložiti sve napore u toj borbi, svjesni riječi te note koje kažu da je van svake sumnje da će uspješni razvitak te slavne partizanske borbe biti jedan od najvažnijih uslova konačnog sloma opšteg neprijatelja i da će on približiti čas odmazde. Izjavljujemo da ćemo svestranim priključenjem podataka o zločinima okupatora i njihovih pomagača i otkrivanjem zločinaca pomoći našu narodno-oslobodilačku vojsku da joj ne umakne ni jedan zločinac i da ni jedna nevina narodna žrtva ne ostane neosvećena.

Ali mi smatramo za našu dužnost prema nevinim žrtvama da pred cijelim svijetom izjavimo: da su zvjerstva koja su počinili i danas čine nad Srbima, Hrvatima ili Muslimanima četnici Draže Mihailovića ne manje masovna i svirepa od zvjerstava okupatora i ustaša i da jugoslavenska izbjeglička vlada nosi punu odgovornost za te zločine, za koje ona prosipa odlikovanja zločincima; da prema tome ona nije imala moralnog prava da pored vlada drugih porobljenih država potpisuje apel sovjetskoj vladi o pitanju odgovornosti za zločine okupatora i njihovih pomagača. Njen ministar vojske Draža Mihailović spada pored fašističkih okupatora, pored Pavelića, Ljotića, Nedića, Pećanca također na optuženičku klupu za zločine nad narodima Jugoslavije.

4) Jedinstvo naroda Jugoslavije u narodno-oslobodilačkom ratu obuhvatilo je najšire mase svih naroda Jugoslavije, sve prave i iskrene rodoljube bez razlike narodnosti i vjere i partijsko političke pripadnosti, sve društvene slojeve, sve prave i iskrene rodoljube bez obzira na različite forme koje je onp dobilo u različitim zemljama i pokrajinama. Najuzvišeniji izraz toga jedinstva jest NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA u čijim se redovima bore rame uz rame rodoljubi svih naroda Jugoslavije svih vjera i različitih partijskih opredjeljenja.

U Slovenačkoj je ostvarena Osvobodilna fronta kao opšte narodno tijelo obuhvatajući sve društvene slojeve, sve političke partije, struje i organizacije u slovenačkom narodu, komuniste, kršćanske socijaliste, kmetijce, socijaldemokrate, sokole i druge demokratske i rodoljubive elemente, osim male šaike izdajničke bele garde koja služi okupatoru. U Hrvatskoj je također ostvarena Narodno-Oslobodilačka fronta, koja je privukla u svoje redove sve što je pošteno i istinski rodoljubivo i u redovima Hrvatske seljačke stranke uprkos izdajničkom ili kukavičkom držanju većeg dijela vrhova HSS i oportunističke politike „čekanja" i trpljenja Dr. Vlatka Mačeka. U Srbiji privremeni vojnički uspjesi okupatora, koji su došli kao posljedica izdaje Nedića i Draže Mihailovića, nisu mogli razbiti jedinstvo srpskog naroda, iskovano u ognju narodnog ustanka. U svim zemljama gdje živi srpski narod, razbijači jedinstva naroda, izdajnički četnici, izgubili su svaki moralni i politički oslonac i drže se samo uz pomoć okupatora i strahovitim terorom. Crnogorski narod, koji se listom bio digao na oružje i ovoga doveo do toga da već mora napustiti Crnu Goru, podlegao je jednim dijelom izdajničkoj propagandi četničkih vođa kao što su Baja Stanišić, Blaža Đukanović i Krsto Popović, koji su pomoću okupatora privremeno poremetili jedinstvo crnogorskog naroda i omogućili okupatoru da ponovno ugnjetava crnogorski narod, koji je teškim žrtvama bio oslobodio čitavu Crnu Goru. Ta je izdaja danas poznata crnogorskom narodu i on se već ponovno diže da svrgne okupatorski jaram i četničko haranje po Crnoj Gori. Slično je u Hercegovini gdje su četničke vođe pomognute oružanom snagom italijanskih okupatora, privremeno uspjele da razbiju jedinstvo naroda koji

je u ustanku već bio postigao velike uspjehe, i gdje sada narodni ustanak ponovno oživljava. U Bosni narodni ustanak usprkos svima naporima Pavelića, Nedića i Draže Mihailovića, Njemaca i Italijana, usprkos izdajničkim sporazumima četničkih oficira i vojvoda sa okupatorima i Pavelićem nije nikada malaksao nego je zabilježio najveće uspjehe. Uspjesi narodno-oslobodilačke vojske u pravcu Zapadne Bosne silno su pomogli masovno razbuktavanje narodnog ustanka u Dalmaciji.

5) U svim zemljama Jugoslavije od samog početka oružane oslobodilačke borbe nicali su na oslobođenoj kao i na neoslobođenoj teritoriji narodno-oslobodilački odbori i kao nužni organi jedinstva pozadine i fronta kao od samog naroda stvorena tijela koja su okupljala narod u njegovim naporima da pomogne svoje junačke borce, koji su ujedinjavah stanovništvo u narodno-oslobodilačkoj borbi. Oni su nužnim razvitkom postali organima narodne demokratske vlasti i potvrdili se kao izraz jedinstvene narodne volje za oslobođenjem ispod jarma fašizma. Na prostranoj oslobođenoj teritoriji nema sela bez narodno-oslobodilačkih odbora spojenih u općinskim i sreskim svojim tijelima. Mnogobrojni Narodno-oslobodilački odbori rade ilegalno pod najtežim uslovima u još neoslobođenim dijelovima zemlje. Oni su glavno oružje jedinstva naroda u oslobodilačkoj borbi, jedinstvo pozadine i fronta koje je bilo i ostaje uslov i zaloga konačne pobjede nad krvavim okupatorima i njihovim ustaškim i četničkim slugama. Preko njih kao i preko ženskih i omladinskih antifašističkih organizacija ostvaruju se nadčovječanski napori narodnih masa u pozadini.

6) Oslobodilački pravedni rat naroda Jugoslavije, oružani ustanak naroda silno se razbuktao i proširio ove jeseni i neodoljivo ruši pred sobom sve prepreke. Niču kao iz zemlje nove čete i bataljoni, koji se brzo pretvaraju u Brigade i Divizije. Silan talas antifašističke borbe sve se više i više širi. Svuda narodne mase uviđaju da je Narodno-oslobodilačka vojska jedini njihov borac zaštitnik i osvetnik. Izgladnjavani i maltretirani hrvatski domobrani predaju se narodno-oslobodilačkoj vojsci u masama koja ih vraća kućama, jer u njima gleda svoju braću kojima je oružje silom gurnuto u ruke. Sve dublje prodire u mase vojnika, pa i oficira domobrana svijest o izdajničkoj zlikovačkoj strahovladi ustaša, koji su bacili hrvatski narod u ropstvo i nanijeli mu najveću ljagu u njegovoj historiji. Ali pod udarcem snažnih udaraca naše herojske vojske protiv četničkih bandi i njihovih gospodara, raspadaju se te tvorevine izdaje i reakcije i mnogi zavedeni seljaci, koje su izdajnički oficiri uvukli u bratoubilačku borbu umjesto "u borbu protiv okupatora, predaju se i odriču daljeg slušanja svojih izdajničkih vođa. I u krajevima gdje su te izdajničke vođe uspjele da zavedu narod obećavajući mu mir i sigurnost života i imovine. Na bazi saradnje sa okupatorom i ustašama narod je otvorio oči jer je postao žrtva zvjerskih masovnih pokolja od strane ustaša, četnika i okupatora. Narod je krvavo platio u takvim krajevima svoju naivnu vjeru u sporazum četnika s ustašama i okupatorima i taj se sporazum na djelu pokazao kao sporazum za masovno ubijanje Hrvata i Muslimana od strane četnika, a Srba od strane ustaša, no na mnogim mjestima pokolj vrše svi ti zlikovci zajedno i nad Srbima i nad Hrvatima i nad Muslimanima. Skupština zbog toga javno ulaže protest protiv postupka izbjegličke jugoslavenske vlade, koja rasipa odlikovanja baš na najgore zločince i izdajice i obmanjuje svjetsku javnost kako borbu protiv okupatora u Jugoslaviji vodi njen ministar Draža Mihailović. U tome pogledu, kao i u pogledu odbrane pred svjetskom demokratskom javnošću časti onih poštenih i hrabrih jugoslavenskih oficira koji nisu izdali narod u njegovoj oslobodilačkoj borbi, već se od prvoga dana bore u partizanskim redovima, a mnogi su i živote položili na oltar narodne slobode, skupština u potpunosti prihvaća i potpisuje sve izjave koje je o tome dao Vrhovni Štab N.O.V.

7) Ogromni razmah narodno-oslobodilačke borbe, visoki stupanj na koji se ispela naša borba, mnogobrojni i sve složeniji znaci koji se na tome stupnju borbe nameću svima nama zahtjeva stvaranje jednog tijela, koje će još više i bolje sjedinjavati velike narodne napore za konačnu pobjedu.

Zbog toga pretstavnici iz svih zemalja Jugoslavije, okupljeni u slobodnom Bihaću, odlučuju, da se konstituišu u Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije kao najširi politički izraz ostvarenog čvrstog jedinstva naroda Jugoslavije, izraz njihove nesalomljive volje, za pobjedu nad okupatorima i njihovim svim slugama i pomagačima, kao tijelo koje će još više razviti i ujediniti napore Narodno Oslobodilačkih Odbora i svih drugih narodnih masovnih antifašističkih organizacija u oslobođenim i u još neoslobođenim dijelovima naše zemlje.

8) U Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja sakupljeni su pretstavnici svih narodnosti, vjera i antifašističkih političkih partija i grupa, koji su se na djelu pokazali vjerni i odani na radu, koji su izdržali sva iskušenja teške borbe za narodno oslobođenje. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja i iz njegove sredine izabrani Izvršni odbor stajat će pored Vrhovnog Štaba NOV i PO Jugoslavije kao vrhovnog rukovodioca narodno-oslobodilačke borbe — na čelu te borbe kao njenog političkog predstavnika.

9) Osnovni zadaci Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije bit će daljnje razvijanje jedinstvenosti napora svih naroda Jugoslavije, za izvojevanje konačnog oslobođenja za sve njih i za stvaranje uslova za punu njihovu slobodu i ravnopravnost u slobodnoj bratskoj zajednici koju nitko neće moći razoriti, jer će se iskovati u ognju zajedničke borbe. U tom cilju Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja trudiće se da još više razvije i učvrsti već ostvareno jedinstvo pozadine i fronta, da Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi budu dostojno snabdjeveni. Vijeće će se truditi da razvije i učvrsti Narodno-oslobodilačke Odbore i pomogne sve ostale masovne antifašističke organizacije, da obezbjedi. što uži kontakt između naroda i Narodno Oslobodilačkih Odbora, da učvrsti ličnu i imovinsku sigurnost, da podigne prosvjetni nivo stanovništva, da organizuje socijalno staranje i zdravstvenu službu. Jednom riječi Vijeće će uložiti sav trud da u ovim teškim danima oslobodilačkog rata kada sve nas očekuju najveći napori organizuje što je moguće bolje našu pozadinu, za uspješnu borbu protiv fašističkih osvajača i time doprinese konačnoj pobjedi naše pravedne stvari.

10) Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije izabraće iz svoje sredine Izvršni odbor sa pretsjednikom i tri potpretsjednika i uputiće sa ovog zasjedanja svoj proglas narodima Jugoslavije i njihovim hrabrim borcima.

11) Za vojničko vođenje narodno-oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije izražava svoje puno i neograničeno priznanje, zahvalnost i povjerenje Vrhovnom Štabu NOV i POJ i vrhovnom komandantu drugu TITU, zaklinjući se da će budno čuvati interese narodno-oslobodilačke borbe i da će sve svoje napore usmjeriti na postizanje onog uzvišenog cilja za koji se naša slavna narodno-oslobodilačka vojska tako besprimjernim junaštvom bori.

U Bihaću, dana 27 novembra 1942.

BR. 123

TELEGRAM VALTERA - JOSIPA BROZA TITA, GENERALNOG SEKRETARA KPJ - OD 29. NOVEMBRA 1942. GODINE UPUĆEN KOMINTERNI[1]

26 i 27 novembra u gradu Bihaću održana je osnivačka skupština Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Prisustvovalo je 53 delegata iz Srbije, Crne Gore, Sandžaka, Hrvatske, Bosne i Hercegovine itd. Delegati iz Slovenije nisu uspeli doći a isto tako i neki drugovi zbog transportnih teškoća. Ovde su prisustvovali istaknuti politički funkcioneri raznih partija, senatori, sveštenidi, poslanici, radnici i seljaci, pretstavnici Antifašističkog fronta žena, omladine itd. Zasedanje je imalo veoma svečani karakter i hiljadite mase naroda iz svih krajeva oslobođene teritorije došle su da pozdrave ovo zasedanje, bez obzira na veliku hladnoću.

Zasedanje je donelo rezoluciju i proglas i izabralo izvršni odbor od 10 članova. Od njih je 1 pretsednik, 3 potpretsednika, od svake nacionalnosti

Primljeni su pozdravni telegrami koje šaljemo. <

Sa vašim savetima, koje ste dali u telegramu, mi se slažemo i tako ćemo postupiti. Ali moram reći da je na zasedanju upravo od strane građanskih političara Jugoslovenska vlada u Londonu osuđena kao izdajnička, a i sa strane celog prisutnog naroda. Iako mi ne smatramo da je ovaj izvršni odbor nekakva vlada, on će ipak morati da se stara o svim pitanjima državnog života i da vodi brigu o frontu, u čemu će ga pomagati narodnooslobodilački odbori koji su stvoreni skoro u svim oblastima na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji. Kod nas druge vlasti osim ovih odbora i vojne vlasti u cilju borbe, nema.

Zasedanje je sazvao Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije, koji uživa ogromni autoritet u čitavoj zemlji.

29.XI.1942 Valter

BR. 124

RASPIS O OSNIVANJU ZDRAVSTVENOG ODSJEKA IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a

IZVRSNI ODBOR AVNOJ-a
Zdravstveni otsjek
Br
decembra 1942
Bihać

Pri Izvršnom odboru Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije ustanovljen je, pored ostalih otsjeka, i Zdravstveni otsjek. Dužnost je ovog otsjeka da vodi brigu o čuvanju i podizanju zdravstvenog stanja najširih narodnih slojeva.

[1] Original telegrama na ruskom, pisan rukom, mastilom, u Arhivi Instituta za istoriju radničkog pokreta Jugoslavije, br. 15809. Prevod na srpskohrvatski jezik pod istim brojem i u istom arhivu.

Poznato je da je, i prije sadašnjih događaja, zdravstveno stanje širokih narodnih slojeva u. našoj zemlji, naročito na selima, bilo rđavo, a u mnogim krajevima i vrlo rđavo. Uređenje velike većine naselja nije odgovaralo ni najosnovnijim zahtjevima higijene. Narod je živio u tjeskobnim, mračnim, vlažnim i neuređenim stanovima, slabo se hranio', nosio rđavu odjeću i obuću, vršio, pored nedovoljno odmora teške i naporne radove. Higijenska svijest bila je na niskom stepenu. Pod takvim uslovima života, mnogi krajevi naše zemlje bih su i morali su biti ognjišta raznih zaraznih bolesti (pjegavac, trbušni tifus itd.), koje su se ponekad pretvarale u epidemije i desetkovale naše stanovništvo. Pod takvim uslovima broj obolijevanja i smrtnosti od tuberkuloze morao je biti velik, smrtnost djece morala je biti visoka. Režimi koji su preko dvadeset godina upravljah našom zemljom nijesu se mnogo trudili da poprave zdravstveno stanje u našoj zemlji. Njihova glavna briga nije bila ni ekonomsko, ni prosvjetno, ni zdravstvenoi podizanje naroda. I one malobrojne mjere koje su u zdravstvenom pogledu preduzimane bile su sprovođene pod pritiskom javnog mnijenja, pod pritiskom pokreta u širokim, naročito radničkim, slojevima. Sve su te mjere bile nedovoljne, površne, sprovođene bez ikakvog plana i neorganizovano. Pored toga, cio taj rad vršen je većinom na birokratski način, preko činovničkog aparata, putem naredbi i propisa. Široki narodni slojevi nijesu od takvog rada osjetili i nijesu mogli osjetiti neke naročite koristi. Medicina je dalje napredovala, ah narod je bio prisiljen da se za pomoć obraća t. zv. narodnoj medicini (babski lijekovi, vradžbine itd.).

U takvim zdravstvenim prilikama zatekao je našu zemlju ovaj strašni rat. Zbog težeg i napornijeg života za vrijeme rata, nestašice hrane, odijela i obuće, zbog miješanja raznog stanovništva, veće nečistoće, nemanja potrebnih sredstava za spriječavanje i liječenje bolesti, svaki rat donosi u zemljama koje su njime zahvaćene veliko pogoršanje zdravstvenih prilika. To je naročito donio ovaj rat u kojem fašistički okupatori, podpomognuti domaćim izrodima, četnicima i ustašama, sprovode najbezobzirniju pljačku i ostavljaju za sobom bezprimjernu pustoš (paljevina domova, pljačka hrane, odjeće, obuće i ostalih životnih potreba). Zbog takvog stanja, stalno nam prijeti opasnost od masovnog pomora. Naročita opasnost prijeti nam od zaraznih bolesti t.j. od onih bolesti koje se mogu prenijeti od bolesne na zdravu osobu (pjegavac, trbušni tifus, grip, itd.). Zaraze tih bolesti mogu se razbuktati za vrijeme rata, a zbog iscrpljenosti i iznurenosti koju rat donosi, i poslije svršetka rata. Pojava takvih bolesti u sadašnjem trenutku mogla, bi ne samo da donese velike štete našoj zemlji nego da i dovede u pitanje sve dosad postignute rezultate u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Šta treba da učinimo da se od te opasnosti sačuvamo? Mi u našoj pozadini nemamo zdravstvenih organa preko kojih bismo mogh sprovoditi potrebne mjere da se od pomenute opasnosti sačuvamo i da učinimo ono što je u sadašnjim prilikama moguće učiniti u pogledu podizanja narodnog zdravlja i razvijanje higijenske svijesti kod najširih narodnih slojeva. Pošto takvih organa nemamo, znači da moramo stvoriti organe koji bi ih, bar u nekoliko, mogli zamijeniti. Stoga je riješeno da se pri svakom narodno-oslobodilačkom odboru (seoskom, opštinskom, sreskom) osnuju zdravstvene sekcije, kao[1] pomoćni organi za rad na zdravstvenom polju. Ali to još nije dovoljno. Da bi neki rad, pa i rad na zdravstvenom polju, donio uspjeha, on mora biti organizovan. Prije svega, zdravstvene sekcije treba da imaju program rada koji je izvodljiv u sadašnjim prilikama. Zatim, one treba da za rad na zdravstvenom podizanju naroda zainteresuju široke narodne mase i da se u svom radu oslone na sve antifašističke organizacije (omladinske organizacije, Antifašistički front žena). U tom cilju treba da održavaju sastanke, skupove, konferencije, zborove i uopšte da u tu svrhu iskoriste svaku pogodnu priliku (sijela, prela, itd.).

U današnjim prilikama kad je veliki broj muškaraca zauzet boračkim dužnostima, najveći dio zdravstvenog kao i ostalog pozadinskog rada treba da preduzmu žene i djevojke. One će se na taj način dostojno odužiti narodno-oslobodilačkoj borbi. Cio narod treba uvesti u aktivnu saradnju na čuvanju i podizanju narodnog zdravlja, jer će takav rad donijeti vidne rezultate samo onda ako u njemu budu učestvovale i široke narodne mase. To treba naročito istaknuti u sadašnjim trenucima. Kao što narod treba uvesti u aktivnu saradnju na djelu narodno-oslobodilačke borbe, isto ga tako treba uvesti u saradnju i na zdravstvenom polju, jer je takav rad nerazdvojno povezan sa narodno-oslobodilačkom borbom. U koliko taj rad bude bolie organizovan, u toliko će i borba biti lakša i uspešnija.

Najzad, članovi zdravstvenih sekcija ne smiju nikad da zaborave da su oni ne samo zdravstveni nego i politički radnici. Oni će postizavati postavljene zadatke prvenstveno svojim primjerom, propagandom, ubeđivanjem narodnih masa u korisnost takvog rada. Kazne za neispunjavanje propisa treba svesti na najmanju mjeru, po mogućnosti isključiti, a ne, bez ikakvog prethodnog ubjedinjavanja, izdati niz naredbi i cio rad pretvoriti u izricanje kazni zbog neispunjavanja tih naredbi. U koliko se bude morala izreći neka kazna, ona treba da bude plod iskrenog i dubokog sveopšteg ubjeđenja da je neophodno potrebna i zaslužna.

Ciljevi zdravstvenih sekcija
Način njihova izbora i njihova organizacija

Zdravstvene sekcije su središta higijensko-prosvjetnog i ostalog zdravstvenog rada na svom području, ah to nisu neke zasebne vlasti, nezavisne od narodno-oslobodilačkih odbora, već samo pomoćni organi narodno-oslobodilačkih odbora za rad na zdravstvenom polju. Program rada za svoje područje izrađuju u sporazumu sa narodno-oslobodilačkini odborom kojemu podnose izvještaje o postignutim rezultatima i od kojega traže potrebnu podršku i pomoć. Zdravstvene sekcije obraćaju se vlastima ili organizacijama preko svog narodno-oslobodilačkog odbora.

Radi bržeg organizovanja zdravstvenih sekcija, njihov izbor treba izvršiti na ovaj način. Seoski narodno-oslobodilački odbor odredi jednog svog člana u zdravstvenu sekciju. To isto uradi seoski odbor Antifašističkog fronta žena i seoski odbor omladine, rukovodeći se pri tome da ti kandidati budu najbolji i najagilniji drugovi. Narodno-oslobodilački odbor saziva sastanak, na kome kandidati iznose plan i program rada i na kome se traži odobrenje za izbor tih drugova u zdravstvenu sekciju. Seoski sastanak može, uz opravdane razloge, predložiti i druge kandidate. U opštinsku zdravstvenu sekciju ulaze: jedan član opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora, jedan pretstavnik opštinske organizacije Antifašističkog fronta žena, jedan pretstavnik opštinske omladinske organizacije kao i jedan pretstavnik Komande mjesta u koliko ova u dotičnoj opštini postoji. U sresku zdravstvenu sekciju ulaze: jedan pretstavnik sreskog narodno-oslobodilačkog odbora, jedan pretstavnik sreske organizacije Antifašističkog fronta žena, jedan pretstavnik sreske organizacije omladine i jedan pretstavnik Komande mjesta. Svi ljekari koji se nalaze na teritoriji opštine odnosno sreza ulaze kao savjetodavni članovi opštinskih odnosno sreskih zdravstvenih sekcija.

Broj članova zdravstvene sekcije ne treba da bude strogo ograničen; on će u glavnom zavisiti od veličine i raštrkanosti naselja kao i od većeg i manjeg stepena zdravstvenog stanja stanovništva. Članovi svake zdravstvene sekcije biraju među sobom jednog rukovodioca.

Program rada zdravstvenih sekcija

Zdravstvene sekcije će, u prvom redu, voditi računa o tome da na njihovom području ne izbije neka zarazna bolest. One ne treba da tačno utvrde vrstu zarazne bolesti, već samo da posumnjaju u to da se pojavila bolest takve prirode. Zarazne bolesti, poznaju se po tome što se obično javljaju naglo, sa vehkom vatrom i, naročito, po tome, što sa istim ih sličnim znacima bolesti, oboli više osoba. Zbog toga što više osoba oboli redom, jedna za drugom, narod je tu pojavu nazvao rednjom. Ako se pored pomenutih znakova, kod bolesnika pojave i ospe (pjege) po tijelu, onda je veća vjerovatnoća da je po srijedi zarazna bolest.

U cilju sprečavanja pojave zaraznih bolesti, zdravstvene sekcije preduzeće sve mjere u pogledu održavanja čistoće stanova, dvorišta, ulica, tijela, odijela, rublja kao i u pogledu snabdijevanja stanovništva zdravom pijaćom vodom.

Najosnovnije od tih mjera jeste:

1. Borba protiv ušljivosti. — Uši, i jedino uši, prenose tešku i opasnu zaraznu bolest pjegavi tifus. Svaka zdravstvena sekcija treba da postavi sebi kao jedan od najvažnijih zadataka da iskorijeni ušljivost na svom području. Kosa kod sve djece treba da bude kratko potšišana, a to treba preporučiti i odraslim muškarcima. Treba ubeđivati narod da svakodnevno treba da pregleda rublje, odijelo:, i posteljinu u pogledu ušljivosti. Ako u nekoj kući ima ušiju, treba što češće presvlačiti rublje i posteljinu i, pored pranja, iskuhavati, jer se samim pranjem uši ne mogu uništiti.

Ako se te mjere ne budu primenjivale te se za kratko vrijeme ne odstrani ušljivost, onda će zdravstvene sekcije odmah preduzeti sve što je potrebno da se napravi aparat za uništavanje ušiju pomoću vodene pare i odrediće lica koja će s tim aparatom dći od kuće do kuće radi uništavanja ušiju u odjelu, posteljini i rublju.

Takav aparat nije teško napraviti. Mi ćemo ga, radi sporazumijevanja, nazvati partizansko dezinfekciono bure. Ovdje donosimo dva načina za izradu takvih buradi.

a) Uzme se benzinsko bure koje se postavi na tronožac da bi se ispod njega mogla podložiti vatra radi zagrijevanja vode u buretu. Na benzinsko bure postavi se drveno bure čije je dno izbušeno mnogobrojnim rupama. Drveno bure može da bude i šire od benzinskog, ali rupe na njegovom dnu ne smiju da se nalaze izvan promjera benzinskog bureta da vodena para ne bi izlazila napolje. Donja površina poklopca drvenog bureta treba da bude izdubljena da bi se mogla priljubiti uz gornju ivicu benzinskog bureta. Na poklopac drvenog bureta treba staviti kamen težine oko 50 kg. U gornjem dijelu bureta treba postaviti prečke sa kukama od žice za vješanje odijela i ostalih stvari. Mjesto benzinskog bureta može se upotrijebiti i kazan (kotao).

Stvari treba da ostanu u buretu pod parom najmanje jedan sat od trenutka kad voda u benzinskom buretu počne da ključa. Poslije tog vremena, poklopac se digne, stvari iznesu i ostave neko vrijeme na vazduhu, po mogućnosti na suncu. Pritome treba provjeriti da li su uši uništene.

b) Druga vrsta aparata pravi se od samog benzinskog bureta. Bure se stavi na tronožac da bi se pod njim mogla podložiti vatra. Donja trećina bureta ostavi se za vodu. Na toj visini postave se prečke ili kotur izbušen rupama koji stoji na tronoščcu. Da ne bi stvari pregorjele, uz unutrašnju porršinu bureta stave se daščice koje sprječavaju dodir stvari sa unutrašnjom

površinam bureta. Sve ostalo je isto kao i kod prve vrste bureta. Ova vrsta aparata je po'kretnija nego prva vrsta, ali u njemu ne može da stane onoliko stvari koliko u prvoj vrsti aparata.

Oba ova aparata služe ne samo za uništavanje ušiju nego i za uništavanje zaraznih klica u odijelu, rublju i posteljini (na pr. kada vlada trbušni tifus).

2. Snabdijevanje zdravom pijaćom vodom. — Zdravstvene sekcije treba da se brinu o tome da se stanovništvo snabdjeva zdravom pijaćom vodom, jer se preko zaražene vode, pored ostalog, prenose klice crijevnih zaraznih bolesti (trbušni tifus, srdobolja, itd.). Od svih voda može se smatrati kao dobra za piće jedino duboka podzemna voda, koja izbija na površinu u vidu izvora. Pri upotrebi takve vode treba povesti računa o tome da se ona na samom izvoru ne zaprljava. Kod izvora treba paziti da li se voda s vremena na vrijeme zamućuje, naročito poslije kiše. Ako se to dešava, znači da je izvor u vezi sa površinom zemlje i da se voda u njemu može lako zagaditi. Okolinu izvora treba zagraditi. U blizini izvora ne smiju da budu nađubrena polja niti mjesta gdje ljudi ostavljaju svoj izmet. Kad se upotrebljava voda iz rijeke ili potoka, treba voditi računa o tome da se voda ne zaprljava od naselja koje se nalazi iznad mjesta odakle uzimamo vodu, da se u vodu ne slijeva đubre, izmet, nečistoća od pranja rublja itd. Kod nas su cisterne (čatrnje) i bunari većinom nepropisno građeni, te se voda iz njih mora uvijek smatrati kao sumnjiva, naročito u krajevima gdje ima crijevnih zaraznih bolesti (trbušni tifus, srdübolja, itd.). Dobar bunar treba da bude izdignut iznad okoline najmanje pola metra, dubok najmanje 6 metara, iznutra cementovan i zatvoren. Voda iz bunara treba da se crpe šmrkom (pumpom). Takvih bunara kod nas vrlo rijetko ima. Kad takvih propisano građenih bunara nema, moramo izbjegavati sve ono što bi vodu u bunaru moglo zagaditi. Bunar treba da bude ograđen i na njemu namješten poklopac. U blizini bunara ne smije da bude đubrište ih nužnik. Isto tako ne smije da bude u blizini ni drveća koje duboko pušta žile, jer se pored žila može da sliva voda sa površine zemlje u bunar. Treba voditi računa o tome da se upotrebljena voda za pranje ne sliva u bunar. Treba voditi računa da okolina bunara bude pokrivena ilovačom ili slojem zemlje koji ne propušta vodu. Na bunaru treba da bude zajednički sud za uzimanje vode, da se voda ne bi zagadila sudovima iz raznih domova u kojima može biti bolesnika od zaraznih bolesti ih takvih osoba koje su preležale neku zaraznu bolest i još u sebi nose klice zarazne bolesti (klikonoše). Iste mjere treba preduzeti i kod cisterni (čatrnja). Kad u mjestu ima slučajeva crijevnih zaraznih bolesti, treba piti samo prokuvanu vodu (voda treba da ključa najmanje 5 minuta).

3. Čistoća stanova. — Treba voditi stalnu brigu o tome da se održava što bolja čistoća stanova i dvorišta. Stanove i štale treba što češće krečiti, a podove ribati toplom lukšijom. Hrana treba da bude sklonjena da na nju ne bi padala prašina i u toplo vrijeme, muve, koje mogu da prenesu klice raznih zaraznih bolesti. Đubrišta treba da budu udaljena od stanova, a isto tako i od izvora potoka, čatrnja ih bunara. Svaka kuća treba da sagradi bar najjednostavniji nužnik, ograđen daskama ih granjem. Jama za nužnik treba da bude duboka i udaljena od bunara ih čatmje najmanje 25 metara. Treba suzbijati ružnu i opasnu naviku da se nužda vrši svuda. Izmet u nužniku treba s vremena na vrijeme zatrpavati slojem zemlje, ili, još bolje, češće prehvati krečnim mlijekom (krečno mlijeko se dobija kad se uzme kilogram negašenog kreča i prelije litrom vode, poshje čega se doda još 3 litre vode). Kad se nužnička jama napuni, treba je zatrpati zemljom i iskopati drugu. U gradovima treba napraviti javne nužnike.

4. Čistoća tijela. — Treba sprovesti najveću propagandu u pogledu održavanja čistoće tijela. Svi ukućani treba, da se okupaju bar jednom nedeljno. Noge treba češće prati. Naročito treba nastojati da se zavede lijep i koristan običaj pranja ruku prije svakog jela. Preko prljavih ruku moga se prenijeti klice crijevnih zaraznih bolesti (trbušni tifus, srdobolja, itd.); stoga su te bolesti i nazvane bolestima prljavih ruku. Kad bi se od svih mjera jedino zaveo običaj da se ruke peru prije svakog jela, bilo bi kod nas mnogo manje slučajeva trbušnog tifusa nego što ih ima.

Kad je riječ o održavanju čistoće tijela, odmah se stavlja primjedba da nema sapuna. Obično se smatra da se sapun ne može napraviti bez kamene sode, koju je u sadašnjim prilikama vrlo' teško i nemoguće nabaviti. Vrlo je malo poznato da se, i bez kamene sode, može napraviti dobar sapun. Evo uputstva za pravljenje takvog sapuna. Prelije se 10 kgr pepela i 5 kilograma negašenog kreča sa 40 litara ključale vode, izmiješa se i ostavi da stoji tri dana. Tečnost se ocijedi i ostavi. Na stari pepeo i kreč naspe se još 10 litara ključale vode i sutradan se tečnost opet ocijedi. Zatim se uzme 10 kgr masnoće (loja, masti, masnih otpadaka) i kuva sa prvih 40 litara ocijeđene tečnosti, postepeno dodajući ostalih 10 litara ocijeđene tečnosti. Poslije 5—6 sati kuvanja skine se sa vatre i razlije u sanduk obložen vlažnom krpom.

5. Paljenje krečana. — Jedan od važnih zadataka zdravstvenih sekcija treba da bude nabavka dovoljne količine kreča za krečenje prostorija i druge potrebe, i, čim prilike dozvole, organizovanje paljenja krečana. Poznato je da je kreč dobro i mnogostruko upotrebljivo dezinfekciono sredstvo (sredstvo za uništavanje zaraznih klica). On se s uspjehom upotrebljava i pri suzbijanju stočnih zaraza. Spomenuli smo da se kreč mjesto kamene sode, može upotrebiti i za pravljenje sapuna.

6. Sabiranje lekovitog bilja. — Zdravstvene sekcije treba da organizuju rad na sabiranju, sušenju i čuvanju ljekovitog bilja. Pošto sada nije vrijeme za takav rad, o tome će docnije biti poslana podrobna uputstva.

7. Uništavanje lješeva životinja. — Zdravstvene sekcije treba da se pobrinu da se sva uginula stoka odmah duboko zakopa ili potpuno sagori. Ako se uginula stoka zakopa, treba je dobro preliti krečnim mlijekom. Da bi krečno mlijeko došlo u što bolji dodir sa unutrašnjim dijelovima uginule stoke, najbolje je da se tijelo raspori, ali pri tome treba paziti da se onaj koji to radi ne zarazi. Nož kojim se pri tome služi treba u ključaloj vodi iskuvati (voda treba da vri najmanje 20 minuta).

8. Borba protiv bjesnila. — Da ne bi došlo do zaražavanja bjesnilom, kako kod stoke tako i kod ljudi, zdravstvene sekcije imaju odmah da narede da se svi psi imaju držati u vezu. Skreće se pažnja da u našim krajevima već ima kod ljudi više smrtnih slučajeva od bjesnila, a danas nismo u mogućnosti da sprovedemo cjepljenje osoba koje su ujedene od strane bijesnih ili na bjesnilo sumnjivih životinja. Stoga se ova mjera mora najstrožije »provoditi. Sve pse koji lutaju treba pobiti.

9. Borba protiv šuge (češe). — Zdravstvene sekcije treba da povedu najoštriju borbu protiv šuge (češe, svraba). Za liječenje šuge mogu se upotrijebiti razna sredstva (na pr. mast sa sumporom), ah do tih sredstava danas teško možemo doći. Stoga se preporučuje kao dosta dobro i neškodljivo sredstvo unutrašnja kora od smrdljike (žostike). Koru treba kuvati u mlijeku dok se ne napravi kašasta tečnost. Prije mazanja tom tečnosti treba se oku-

pati blagom lukšijom pa zatim namazati. Mazanje, bez kupanja, treba ponoviti, svako veče, za 5—6 dana. Poslije se treba ponovo okupati, obući čisto odijelo i rublje, a svučeno odijelo, rublje i posteljinu iskuvati ili staviti pod paru u partizanskom buretu.

10. Mjere u slučaju pojave zaraznih bolesti. — Ako se pojavi slučaj neke zarazne bolesti, zdravstvene sekcije će odmah, najkraćim putem, obavijestiti najbližeg ljekara i Zdravstveni otsjek AVNOJ-a. Pored toga zdravstvena sekcija će odmah preduzeti sve mjere da se takav bolesnik izdvoji, po mogućnosti u svijetloj i čistoj sobi. Iz sobe treba ukloniti sve predmete koji nisu potrebni za njegu bolesnika. Treba odrediti jednu vještu osobu koja će njegovati bolesnika. Ona treba da obrati veliku pažnju na čistoću svoga tijela i odijela, a naročito na čistoću ruku. Izmet, mokraću i ispljuvak bolesnikov treba prelivati krečnim mlijekom i sipati u nužničku jamu. Sve posjete bolesnika treba zabraniti. Ako bolesnik umre, treba zabraniti skupljanje naroda radi pratnje, a isto tako i skupljanje na daće poslije sahrane. Ako se pojavi više slučajeva neke zarazne bolesti, saobraćaj između tog mjesta i ostalih treba zabraniti. Zdravstvena sekcija ima da preduzme mjere da se na njenom području uradi zasebna kuća za izdvajanje i smještaj bolesnika od zaraznih bolesti.

11. Povezanost zdravstvenih sekcija sa vojnim sanitetom. — Kada naša vojska prolazi kroz naselje, zdravstvena sekcija treba odmah da dođe u dodir sa vojnim sanitetom, da mu pruži potrebna obavještenja o zdravstvenim prilikama u naselju i da preduzme sve mjere za udoban smještaj naših boraca i ranjenika. Najbolje je da se borci i ranjenici smjeste u zasebnim dobro očišćenim kućama u kojima nije bilo slučajeva zaraznih bolesti. U tu svrhu treba predvidjeti izvjesne kuće. U varošima treba da postoje određene kuće za smještaj vojske i ranjenika koji su pri prolazu. Pored toga, zdravstvene sekcije u varošima treba da se pobrinu da se naprave javna kupatila za vojsku i narod. Uz kupatilo treba da bude i dezinfekcioni aparat koji služi ne samo za uništavanje klica nego i za uništavanje ušiju.

Između pozadinske sanitetske službe, čiji su važni organi zdravstvene sekcije, i organa vojnog saniteta treba da postoji stalna i intimna saradnja. Organi vojnog saniteta već su dobili u tom pogledu potrebna uputstva. Stoga zdravstvene sekcije ne samo mogu nego su dužne da sarađuju sa organima vojnog saniteta i da od njih traže potreban stručan savijet i pomoć.

12. Izvještaj o radu. Seoske zdravstvene sekcije slaće preko narodno-oslobodilačkih odbora, najmanje jednom za 15 dana, izvještaje o zdravstvenim prilikama i svom radu opštinskom narodno-oslobodilačkom odboru, koji će, sa svojom zdravstvenom sekcijom, srediti te izvještaje i poslati sreskom narodno-solobodilačkom odboru. Ovaj će na isti način postupiti i poslati izvještaj Zdravstvenom otsjeku AVNOJ-a.

Prvi izvještaj treba da pruži sliku zdravstvenih prilika u naselju. Treba dati odgovor na ova pitanja:

a) koliko ima stanovnika u naselju i koliko domova?

b) da h ima zaraznih bolesti i kojih (ako se ne može da utvrdi vrsta zarazne bolesti, naznačiti koji su njezini najglavniji znaci)?

c) kakve su stanbene prilike u naselju (čistoća kuća, dvorišta, ulica, da li ima nužnika i koliki je njihov broj, kakvi su i u kakvom se redu drže, da li ima dezinfekcionih aparata, javnih kupatila, javnih nužnika)?

d) kakvom se vodom za piće i druge potrebe snabdijeva naselje? Da li je voda izložena zagađivanju?

e) kako stoji sa pitanjem ishrane, odijela i obuće?

f) da li ima izbjeglica, koliko, odakle su i kako su obezbijeđeni?

g) da li ima pogorelaca i kako žive?

h) da li ima djece bez roditelja, koliko, i kako su obezbijeđena?

i) da li ima stočnih zaraza (po mogućnosti naznačiti koje su i da li prelaze na ljude)?

U daljim izvještajima treba naznačiti eventualne promjene po predmetima koje obuhvataju gornja pitanja i iznijeti postignute rezultate. Izvještaji treba da budu kratki i određeni (tačno naznačiti šta je postignuto u pogledu suzbijanja ušljivosti, koliko je kuća okrečeno, koliko je nužnika napravljeno, šta je učinjeno u pogledu snabdijevanja stanovništva zdravom pijaćom vc-dom, itd.). U izvještaju treba iznijeti i kakve smetnje postoje pri izvođenju ovog programa.

U cilju što bržeg i potpunijeg sprovođenja postavljenih zadataka, sreski narodno-oslobodilački odbori, odmah po osnivanju zdravstvenih sekcija po selima i opštinama, u zajednici sa izabratim sekcijama, odrediće prvu udarnu nedelju zdravlja za cio srez. Ovakve udarne nedelje zdravlja treba poslije izvjesnog vremena obnoviti.

U ovom programu rada zdravstvenih sekcija iznesene su samo osnovne linije. Narodno-oslobodilački odbori, sa svojim zdravstvenim sekcijama, podešavaće ovaj program prema mjesnim prilikama i pronalaziće oblike rada i propagande kojima će najbolje postići rezultate.

Iz programa rada vidi se da on nije neostvarljiv. Ako zajedničkim silama pregnemo, postavljeni program možemo dosta lako ostvariti. A to smo dužni učiniti i u interesu zdravlja civilnog stanovništva i u interesu zdravlja naše narodno-oslobodilačke vojske, koju moramo potpomagati i čuvati kao ženicu oka svoga, jer od uspjeha borbe naše vojske i od njene snage zavisi ne samo to da se ovaj rat što prije i sa što manje žrtava dokrajči nego i da se stvore uslovi za bolji i srećniji život naših naroda. Pod tim boljim i srećnijim životom treba podrazumijevati i bolji život naših naroda u zdravstvenom pogledu. Ako se pojave zarazne bolesti u našoj pozadini, to nije opasnost samo za civilno stanovništvo nego i za vojsku. Novi borci pristižu iz naroda, vojska prolazi kroz naseljena mjesta i logomje u njima, snabdijeva se iz tih mjesta vodom, životnim namirnicima i drugim potrebama. Najveći broj oboljenja zarazne prirode nema svoj izvor u vojnim jedinicama već u neboračkom stanovništvu. Kad s pravom kažemo da treba dati sve za front, treba da budemo svijesni i toga da zdrava pozadina znači zdrav front. Dakle, u borbu za čuvanje zdravlja, u borbu protiv zaraznih bolesti.

Sreski narodno-oslobodilački odbori treba odmah da pristupe radu oko osnivanja seoskih i opštinskih zdravstvenih sekcija i treba da o tome obavijeste Zdravstveni otsjek AVNOJ-a.

Izabrane zdravstvene sekcije čitaće na sastancima, skupovima i zborovima ova uputstva i tumačiti njihov značaj.

Da bi se postavljeni zadaci što brže i uspešnije mogli sprovoditi Zdravstveni otsjek AVNOJ-a već organiizuje kurs zdravstvenih pomoćnika, koji će, kao lica koja su dobila izvjesnu stručnu spremu, pomoći zdravstvenim sekcijama u borbi protiv zaraznih bolesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Zdravstveni otsjek AVNOJ-a
Simo Milosevic, s.r.

BR. 125

I Z V J E Š T A J
UPRAVNOG ODSJEKA IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a

PREDSJEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Predmet:
20-dnevni izvještaj
o radu Upravnog otseka

Za minulih 20 dana Upravni otsek najviše je posvetio brigu oko ispitivanja kako je, gde i na koji način izvršena organizacija vlasti na oslobođenoj teritoriji,

davanje uputstava Narodno-oslobođilačkim odborima kako bi se rad u njima postavio na pravilnoj osnovi, odbori se osamostalili i omogućili da funkcionišu kao istinski organi narodne vlasti.

I po jednom i po drugom pitanju rezultati nisu zadovoljavajući.

Razlozi:

1) što je slobodna teritorija sada prilično prostrana, poštanske veze otežane, a pozadinskih radnika sa kojima bi se održavale čvršće veze vrlo je malo — u većem delu uopšte ih nema.

Licima koja se šalju na rad u pozadini, da pregledaju rad NOO stavljeno je u dužnost da podnesu izvještaj:

a) kakvo je raspoloženje stanovnika po selima i gradovima oslobođene teritorije;

b) gde su kad i od koga držani zborovi i konferencije, sa kakvim dnevnim redom i kakvim uspehom;

v) šta od naše štampe dolazi u ruke našem narodu, u kolikoj količini i kako narod prima tu štampu;

g) kakva je delatnost Omladinskog saveza i drugih udruženja;

d) Kakva je aktivnost Narodnog OO i NOF;

đ) Primećuje li se i u čemu aktivnost okupatora, ustaša i četnika u našoj pozadini — njihove akcije, organizacije i propagande i odnos naroda prema tome.

e) Kakva je ekonomska situacija.

2) Na celoj slobodnoj teritoriji NOO postavile su pojedine vojne jedinice prilikom oslobođenja dotičnog mesta — istina putem izbora, ali na brzu ruku gde se nije dala mogućnost narodu da u punoj meri učestvuje u izboru NOO, niti pak da se za lica koja su u odbore izabrana dobiju bliže i tačnije informacije.

3) Sto se još nigde nisu sproveli izbori za NOO po postojećim propisima, kako bi se narodu dala mogućnost da kroz šire slobodne izbore dođe do izražaja, radi biranja predstavnika za svoju narodnu vlast.

4) Što se pravilno funkcionisanje seoskih NOO ne može ostvariti sve donde, dok se ne izvrše izbori i opštinskih NOO, ovo utoliko više kad se ima u vidu mnogostruki rad seoskih NOO, a osobito rad na osnovu NOF.

Onde gde ne postoji opštinski NOO ne može da postoji ni front.

5) Isto tako neophodni su izbori za kotarski NOO, i

6) najzad, što se sa tolikim brojem seoskih NOO ne može opštiti niti im se davati direktive za rad — kako neposredno tako ni posrednim putem — pisme-

nim obaveštenjima. Za ovo poslednje u današnjim momentima i pod današnjim okolnostima isključena je svaka mogućnost.

Po drugom pitanju direktive i uputstva NOO daju se direktno na sednicama i konferencijama, kako od strane ovoga otseka, tako i od strane drugova, koji su u tu svrhu poslati u pojedine krajeve.

Prema do sada dobijenim podacima na cijeloj teritoriji oslobođenoj postoji 10 kotarskih, 12 gradskih i 33 opštinska NOO. Broj seoskih NOO tražen je ali do danas izveštaji nisu došli sa cele teritorije.

Da bi se organizacija narodne vlasti što brže, uspešnije i jače izvršila neophodna je izmena t. 3 uputstva o načinu izbora i ustrojstvu NOO. Isto tako radi lakšeg rada i zajedničke saradnje građanskih i vojnih vlasti potrebno bi bilo da teritorija jedne komande područja obuhvata administrativne jedinice srezova i opština u celosti, a teritorija jedne komande mesta trebalo bi da obuhvata sva sela jedne opštine.

Da se u najkraćem vremenu održi zajednička konferencija pretstavnika Izvršnog odbora Antifašističkog veća sa predstavnicima vojnih vlada i političkih drugova, kako bi se po pitanju izbora seoskih, opštinskih NOO donela jedna načelna odluka i izbori u duhu te odluke što pre sproveli.

Samo putem pripremljenih izbora može se izvršiti organizacija narodne vlasti, kroz tako izabrane NOO i preko takvih odbora jedino se rad njihov može postaviti na pravoj osnovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25 decembar 1942 g.

Upravni otsjek:
Mile Peruničić, s. r.

BR. 126

I Z V J E Š T A J
O RADU PROSVJETNOG ODSJEKA IO AVNOJ-a

Rad Prosvetnog otseka biće u prvo vreme usmeren uglavnom na likvidiranju nepismenosti. U tom cilju obrazovaće se na oslobođenoj teritoriji tri osnovna tipa škole: Narodna osnovna škola, tečaj za nepismene i narodni univerzitet.

Narodna osnovna škola sa izmenama nastavnog programa za istoriju i geografiju, je kao i pre rata.

Analfabetski tečajevi u svom programu predviđaju, pored učenja pismenosti i računice, kurseve iz narodne istorije, društvenih nauka i osnovnih elemenata ekonomije.

Mišljenja smo da treba sve već postojeće škole i kurseve na oslobođenoj teritoriji saobraziti ovim vrstama škola.

U mestima gde postoje verske škole, klosteri i mektebi, treba ih ostaviti da rade i dalje, kontrolišući njihov stav prema narodno-oslobodilačkoj borbi, a ne mešati se u pitanje vere i nastave.

Do sada urađeno:

1. statut narodnog univerziteta,
2. uputstvo za rad u osnovnim školama,

3. pozivi i uputstva NOO za otvaranje osnovnih škola,
4. pozivi i uputstva NOO za otvaranje analfab. tečajeva,
5. nastavni program za Narodni univerzitet,
6. materijal za nastavu (skripta) za Narodni univerzitet,
7. raspis o opštem planu prosvetncg rada, sa pozivom na mobilizaciju sviju raspoloživih snaga za likvidaciju nepismenosti,
8. upitnik upućen NOO za prikupljanje podataka o prosvetnim prilikama na oslobođenoj teritoriji.

U toku je:

1. otvaranje Narodnog univerziteta u Bihaću sa organizovanjem posebnih tečajeva i bibliotekom,
2. otvaranje osnovnih škola u srezu bihaćkom i cazinskom,
3. izrada nastavnog programa za analfabetske tečajeve,
4. izrada nastavnog programa za dečje domove (pionire),
5. specijalni nastavni program za vojne jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25 — XII — **1942,** Bihać **Pavle Savić, s. r.**

BR. 127

IZVJEŠTAJ
PRIVREDNO-FINANSIJSKOG ODSJEKA

Privredno-finansijski otsjek

Odmah poslije formiranja otsjeka pristupilo se prikupljanju podataka po privredno-finasijskim pitanjima na oslobođenoj teritoriji, kako bi se mogao izraditi jedan finansijsko-privredm plan za čitavu slobodnu teritoriju. Do sada **nije** postojalo jedinstvo **u** privredno-finansiiskom radu između oslobođenih teritorija, već se radilo na parče. Tako na pr. slobodan teritorij Hrvatske do danas **nema** jedinstveno uređenu finansijsku politiku, a da se ne govori o jedinstvenom **radu** između Hrvatske slobodne teritorije i Bosanske Krajine. Zbog tog nejedinstvenog rada dolazi do negodovanja gradova i sela pa čak i srezova. Ta nejedinstvenost **u** radu rđavo djeluje politički na mase. Primjer jedno selo kod Kulen **Vakufa** koje pripada komandi mjesta u Gornjem Lapcu tražilo je da pripadne Bosanskoj Krajini a glavni razlog traženja jeste nejednakost u pogledu ekonom**skog** opterećenja seljaka.

Privredno-finansijski otsjek, već je pristupio proučavanju izgradnje jednog jedinstvenog finansijsko-privrednog plana za čitavu slobodnu teritoriju, kao i pronalaska mogućnosti za ostvarenje tog plana. Cim bude gotov taj plan podnet **ćemo** ga na proučavanje.

Do sada smo u glavnom rješavah pitanja kako su se postavljala od raznih narodno-oslobodilačkih odbora, najviše od narodno-oslobodilačkog odbora u Bihaću. Ta su pitanja sljedeća:

1. Pitanje činovnika, njihovih plata i zaposlenja. Po ovom pitanju mi smo zauzeli slijedeći stav: Za sada nemamo mogućnosti da im dajemo plate i penziju, ali da svi oni koji nemaju nikakvih mogućnosti za izdržavanje, neka se jave N. O. O. u Bihaću za pomoć. Svaki onaj koji je sposoban za vojsku može se javiti u vojsku a ženska za bolničarku. Po tom pitanju održan je i jedan sastanak sa činovnicima i penzionerima u Bihaću i tom je prilikom rečeno da će jedan dio činovnika biti zaposlen pri otvaranju analfabetskih tečajeva i osnovnih škola. Rezultat tog sastanka bio je taj da do danas nitko se od njih nije javio niti u vojsku niti u bolničarke.

2. Pitanje kirije. Po tom pitanju mi smo riješili da se da moratorijum. i to ne samo za kirije već i za sva dugovanja. Kod kirija napravili smo jedan izuzetak utoliko, što oni koji danas rade, a to su: kafane, berbernice i još neke manje radnje plaćaju jedan doprinos N. O. F., a tu sumu određuje sam N. O. O. Iz tog fonda davat će se pomoć onima koji se jave a po prethodnoj odluci N. O. O. Ovom pitanju bilo je prigovora od strane drugova *iz* Hrvatske kada smo im saopštili kako smo pitanje kirija rješili, jer su mislili da smo ušli u narušavanje privatne svojine i zašto da dotični daje doprinos u N. O. F., a ne da ga prima gazda kuće? Poslije diskusije oni su se složili sa našim gledištem.

3. Pit&nje osvjetljenja. Po ovom pitanju donijeli smo slijedeću odluku: električna centrala koju je poshje oslobođenja Bihaća bila uzela Komanda mesta i s njom rukovodila dodijeljena je N. O.O. i stavljeno mu u zadatak da on vodi računa o njoj. Zatim doneta je odluka da se osvjetljenje naplaćuje po umanjenoj cijeni od onih koji mogu da plate a naročito da se naplaćuje od onih radnja koje danas rade. N. O. O.-u u Bihaću skrenuta je pažnja da prilikom određivanja tko može platiti osvetljenje vodi računa o interesima narodno-oslobodilačke borbe, pa da nekog tko ne može da plati proglašuje da može da plati.

4. Pitanje muhadžira. Po tom pitanju koje je za Bihać bilo vrlo- važno jer se tu nalaze po procentu N. O. O. u Bihaću od 8000-10.000 muhadžira rješeno je: da se izvrši popis svih muhadžira odakle su i da li su im sela, iz kojih su, popaljena ili ne. Poslije popisa da se vrate svi u svoje krajeve kako bi mogli odmah pristupiti obrađivanju svojih imanja. Ukoliko su sela popaljena jedan dio od njih razmjestio bi se u cazinskom srezu do proljeća, a čim dođe proljeće vratili bi se u svoj kraj gdje bi im se omogućilo da obrađuju svoju zemlju i prave svoje kuće.

5. Pitanje mlinova. Po tom pitanju donijeta je odluka da se izvrši kontrola nad svim mlinovima, i da se vidi koliki ušur naplaćuju od seljaka, kao i koliki je prihod nedeljni odnosno mjesečni. Kad se to utvrdi da se dotičnom odredi koliko ima da daje mjesečno odnosno nedeljno u N. O. F., naglašeno je da se po mogućnosti taj doprinos odredi na dobrovoljnoj bazi. Kontrolu nad mlinovima treba stalno voditi, da se ne bi desilo da dotični svoj deo koji daje u N. O. F. ne prebaci na teret onih koji dovoze žito da melju u mlinovima.

6. Pitanje pilane. Po ovom pitanju donijeta je sljedeća odluka: da se izvrši kontrola koliko vlasnik naplaćuje po jednom kubnom metru za sječenje i da se onda odredi cijena ako je ranija cijena suviše visoka. Poslije procjene prihoda postupiti isto kao kod slučaja mlinova tj. jedan dio prihoda vlasnik daje N. O. F. Pilane čiji su vlasnici ustaše uzete su pod kontrolu vojnih vlasti — komande područja a imaju da rade specijalno za vojsku ili za pogorelce. A po mogućnosti i za pogorelce. Prema odluci Vrhovnog štaba sve su pilane stavljene pod kontrolu tehničkog otsjeka Vrhovnog štaba a mi mislimo da bi zgodnije bilo da se stave pod kontrolu N. O. O. a da rade za vojsku kad je njoj potrebno. O ovome treba donijeti načelnu odluku.

7. Pitanje pljačkanja stoke koju seljaci prepoznaju kod pojedinih lica: Rješeno je da pojedinci ne mogu na svoju ruku uzimati stoku već su dužni da to prijave svom N. O. O. a ovaj je dužan da preko N. O. O. u kom se nalazi prona-

đena stoka istu dobavi i preda ranijem N. O. O. Ovo pitanje zadaje najviše teškoća, jer nije u pitanju samo stoka već i razne druge stvari. Preporučeno im je da se u takvim selima formiraju komisije koje bi imale brzo da rješavaju sva ta pitanja kako ne bi došlo do samovlasnog pribavljanja opljačkane stoke i drugih stvari.

8. Pitanje obrađivanja zemlje koje su ustaše dah pojedincima na obradu. Rješeno je da se prihod sa te zemlje, onaj dio koji je trebao da se plati nezavisnoj državi da sopstveniku zemljinom, a ako je dotični boljeg imovnog stanja da mu se oduzme i preda sopstveniku zemlje onaj dio koji je imao da vrati nezavisnoj državi Hrvatskoj, a onaj dio koji je trebao njemu da pripadne da se preda N. O. O. Sjeme ako je dao onaj koji je obrađivao zemlju ima da mu se vrati.

9. Pitanje naplaćivanja taksa prilikom klanja stoke. Pitanje maltarine rješeno je da se te takse ne plaćaju već da se slobodno kolje stoka u klanicama a seljak slobodno donosi svoje proizvode na pijacu.

10. Pitanje pijačnih cijena ostalo je do sada slobodno i cijene nijesu određivane, a kao rezultat toga imamo naglo skakanje cijena životnim namirnicama koje su skočile za neke artikle čak i 200"/».

S obzirom što se na pijaci u Bihaću pojavljuje slobodna trgovina žitom kao i svim drugim životnim namirnicama privredno-finansijski otsjek požabavio se i tim pitanjem pa je u tu svrhu preduzeo sljedeće mjere:

1. Da organizira preko N.O.O. kupovinu, odnosno otkup suviška žita od seljaka na slobodnoj teritoriji uz unaprijed određene cijene za čitavu slobodnu teritoriju.

2. Stvoriti mogućnost da se organizira plansko nabavljanje onih proizvoda kojih nemamo na slobodnoj teritoriji a to je sol, duvan i drugi nužni artikli za seljačko gazdinstvo. U tu svrhu privredno-finansijski otsjek misli izdati naređenje pod kojim uslovima da se vrši nabavka tih artikala.

3. Odjeliti cijene, odnosno maksimirati cijene svih životnih namirnica na slobodnoj teritoriji, kako bi se spriječio šverc, koji danas uzima velikog maha i postoji opasnost ako se tome ne stane na put, da veliki dio žita i stoke ne ode na okupirani teritorij u korist okupatora.

Da bi se ovo moglo ostvariti privredno-finansijski otsjek zainteresovao je trgovce i zanatlije za ovaj svoj plan i pozvao ih da se udruže i stvore finansijske mogućnosti za otkup žita i kupovinu duvana. U tu svrhu rečeno im je da bi se čitav taj posao vršio pod kontrolom N.O.O. a njihov udio u tom radu bio bi samo davanje novca i kontroliranje cijena. Za njihov rad davalo bi im se izvestan dio nagrade tj. odredila bi im se kamata na uloženi novac. U tu svrhu održan je sastanak sa trgovcima i zanatlijama u Bihaću, i do danas je sakupljen novac s kojim se već može pristupiti otkupu žita na prvom pijačnom danu. Mislimo da isto pokušamo i sa trgovcima u Livnu, koji imaju zadatak da kupuju duvan.

Pored ovog posla mislimo da trgovoe zainteresujemo i za otvaranje raznih radiona kao: radionicu opanaka, radionice pravljenja potkova i konjskih eksera, radionicu pravljenja svijeća a docnije i radionu za tkanje sukna.

Da bi se omogućila živahnost i razmena poljoprivrednih proizvoda između pojedinih slobodnih područja predlažemo da se izdađu bonovi koji bi služili kao platežno sredstvo. Ovi bonovi bi bili plativi poslije određenog roka, a čim dođemo do većih novčanih sredstava bili bi plativi odmah. Bonovima bi se služila uglavnom vojska.

Izvršni odbor Antifašističkog vijeća Narodnog Oslobođenja J. donio je odluku da izradi obligacije i izvrši upis zajma u vrijednosti od 300,000.000* (tekst i nacrt obligacija prilažemo).

Na kraju postavlja se pitanje, a to pitanje postavljaju izvjesni N.O.O. a i vjećnici, naročito iz Hrvatske: da li možemo obavljati trgovinu sa okupatorom

i to za nužne artikle kao sol, petrolej i hartiju. Ja sam im odgovorio da ne možemo, a da te artikle možemo nabavljati preko pojedinih lica pod uslovom razmjene za žito ili kupovanjem za gotov novac. Drugovi iz Hrvatske postavljaju pitanje nabavke hartije, koju bi mogli nabavljati za meso i druge životne potrebe.

Ovo su uglavnom pitanja koja su se do sada postavljala pred privredno-finansijski i koja je privredno-finansijski otsjek rješio.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Izvršni odbor AVNOJ-a
26 XII 1942 g. Privredno-finansijski otsjek:
Ivan Milutinovic, s.r.

BR. 128

I Z V J E Š T A J
VJERSKOG ODSJEKA IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a

Od osnivanja IO-verskog otseka do danas je urađeno sledeće:

Održane su 4 konferencije sa građanstvom u Bihaću i Cazinu na kojima su rešavana opšta pitanja u odnosu na narodno-oslobodilačku borbu. Dve konferencije sa verskim službenicima Rimokatoličke i Islamske vere — jedna u Bihaću, druga u Cazinu. Na obadvema bilo ie prisutnih oko pedeset hodža imama i trojica fratera.

Izložio sam naš stav prema verama i verskim službenicima i pozvao ih da se iskreno i pošteno pridruže Narodno-oslobodilačkoi borbi i da narodu redovno objašnjavaju potrebu oružanog jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana u borbi protiv okupatora, ustaša i četnika. Njihov rad pratim i videćemo uskoro koliko će ispuniti ispravno svoju dužnost. Pored štampane i rasturene „Poslanice" sipskih sveštenika i o kurbam Bajramu upućen je pismeni kraći pozdrav muslimanima, koji su potpisali naši verski referenti muslimanske vere; Sejro Musić hcdža III Sandžačke brigade i Meho Omerhodžić hodža iz Petrova (prilog).

U radu je partizanski kalendar za 1943 g. i 1362 god. (muslimansku) zajednički za pravoslavne, Hrvate i Muslimane. Sama izrada kalendara zadaje dosta muke, jer nemamo knjiga potrebnih za izračunavanje kada pada pravoslavni Uskrs, kao i opservatorije za izračunavanje mena i zato će mene izostati.

Kalendar sa datumima je gotov, sada se radi propagandni materijal koji će ući u kalendar, a koji će obuhvatiti naše glavne borbe i akcije od početka ustanka do danas. Nadamo se da će do 15-1-43 g. izaći iz štampe. Ovih dana učinjen je razmeštaj verskih referenata za pravoslavnu veru i divizijama II, III, IV i V, a po odobrenju druga Tita.

Sada proučavam dosadašnji rad šerijatskih sudija (kadija) i rad vakufskih odbora (džamijske nepokretne imovine) radi izrade jednoobraznih uputstava za verske službenike muslimanske vere. U ovome poslu rukovodićemo se

ovim principima: da to naiđe na odobravanje širokih narodnih muslimanskih masa, a što je najglavnije da bude politički korisno za našu Narodno-oslobodilačku borbu.

26-XII-1942 g.
Bihać

Izvršni odbor:
pop Vlada Zečević, s.r.

BR. 129

I Z V J E Š T A J
PROPAGANDNOG ODSJEKA IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a

Dosadašnji rad Propagandnog otseka nije bio organizovan i planski. Svršavah su se poslovi koji su se neposredno postavljah:

1. Izdavanje lista „Narodno oslobođenje". Postavljanje druga Stoiana Cerovića za urednika lista otežalo je i njegovo redovno izlaženje, jer drug Cerović nije pokazao nikakve sposobnosti niti smisao za ovaj posao. Sve što je uradio kao urednik ovoga lista bilo je skoro bespredmetno.
2. Izdavanje brošure „Jasenovački logor" koju je pripremio i dao u štampu raniji privremeni Upravni otsek Vrhovnog štaba.
3. Izdanje letaka Nurije Pozderca.
4. Organizovanje kampanje za prikupljanje pomoći vojsci. Ova kampanja je vremenski ograničena i polazi sa stanovišta da treba o svim konkretnim pitanjima voditi specijalne propagandne kampanje, ne utapajući ih u opštu propagandu. Ovu kampanju za pomoć vojsci treba da vode NOO i odbori AFZ i omladine. U tu svrhu Propagandni otsek je stupio u. vezu sa rukovodstvima pomenutih organizacija. Sredstva ove kampanje: sreske i opštinske konferencije sa temom pomoć vojsci, propagandni plakati, članci u našoj štampi i na usmenim novinama, razvijanje utakmice u prikupljanju dobrovoljnih priloga i, najzad, specijalni odbori od 3 lica po selima (po jedan pretsednik NOO, AFŽ i omladine), koji bi odmah, posle završene propagande, prešli na prikupljanje priloga od kuće do kuće.
5. Izrada uputstva vijećnicima koji su poslati na teren u vezi sa izborima zakazanim za 25 decembar i 25 januar.
6. Nastavljanje rada. u sistematskom prikupljanju podataka o zverstvima četnika i ustaša.
7. Organizacije Kazališta narodnog oslobođenja.

Nema sumnje da u ovom radu Propagandnog otseka nije postojao jedan sistematski plan i da mu je istovremeno nedostajao aparat, potreban za sistematsko sprovođenje propagande.

Zbog toga bi Propagandni otsek trebalo da ima jedan plan, u kome bi trebalo da budu sadržani sledeći osnovni zadaci:

1. Stvaranje i iznalaženje novih sredstava propagande, koja bi osvežila i oživela našu propagandističku aktivnost (propagandistički plakati, pokretne izložbe fotografija, štampe grafikona i si., specijalna predavanja po raznim konkretnim pitanjima itd.).
2. Organizovanje naročitih, vremenski ograničenih, propagandnih kampanja po svim konkretnim zadacima i pitanjima (na primer, kampanja za upis zajma).

3. Češće izdavanje aktuelnih brošura. Već se rade brošure Dr Ribara o građanskim strankama i brošura o Kozari, dok su u pripremi brošure o zverstvima četnika i ustaša na osnovu prikupljenog materijala i još jedna brošura o Jasenovcu i drugim logorima u NDH na osnovu novog materijala.

4. Redovnije izlaženje lista „Narodno oslobođenje", što je uslovljeno promenom urednika ili stvaranjem jednog redakcionog odbora i povremeno izdavanje letaka.

5. Organizovanje glumačkih trupa, koje bi, uz saradnju Kazališta narodnog oslobođenja delovale na jednom određenom sektoru i to obilazeći od opštine do opštine, od sela do sela.

6. Organizovanje i stalna kontrola diletantskih, pevačkih i dr. kulturnih trupa, što treba da bude ostvarivano u zajednici sa omladinom i AF2.

7. Stavljanje pod kontrolu celokupne propagandne delatnosti raznih vanpartijskih organizacija.

8. Stvaranje seoskih čitaonica, koje su u nekim krajevima Like i Korduna pokazale dobre rezultate.

Da bi se sve ovo moglo postići, potrebno je ostvariti aparat. Mišljenja sam da bi u opštinama i sreskim NOO trebalo odrediti jedno lice odgovorno za ovaj posao, koje bi organizovalo specijalne kulturne odbore (gde god je to moguće) u vezi sa AFŽ i omladinom. Ovi kulturno-propagandni odbori trebalo bi da budu onaj aparat preko koga bi se mogao ceo posao razvijati.

Postojeći kulturni odbori po varošima i selima morali bi biti uključeni u ovaj aparat.

V. Masleša, s.r.

BR. 130

I Z V J E Š T A J
SOCIJALNOG I ZDRAVSTVENOG ODSJEKA IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a

SOCIJALNI OTSJEK

Najvažniji socijalni problem, koji treba da bude riješen — ma i na privremen način — u okviru Socijalnog otsjeka AVNOJ-a jest problem zbrinjavanja i smještavanja na našem oslobođenom teritoriju hiljada izbjeglica i pogorelaca, hiljada djece bez roditelja.

Do sada su ta pitanja, bez ikakvog sistema, rješavah od slučaja do slučaja pojedini NOO ili Komande mjesta. Podataka o broiu popaljenih kuća u pojedinim općinama i srezovima nije bilo i nema, a isto tako nisu sakupljeni podaci o broju izbjeglica, pogorelaca ili siročadi na oslobođenom teritoriju.

Socijalni otsjek pristupa sada sistematskom sakupljanju svih tih podataka bez kojih se ne može ni zamisliti efikasan i sveobuhvatan rad oko rješavanja pitanja zbrinjavanja i smještavanja brojnih izbjeglica. U tu svrhu biti će ovih dana upućena svim sreskim NOO uputnica (questionaire), da bi se potrebni materijal mogao što prije sakupiti. Nema sumnje, da će i sakupljanje podataka

naići na velike zapreke, pošto ni sami NOO-i još uvijek nisu izgrađeni, pa ne ispunjavaju zadatke koji su im namijenjeni.

Princip, po kojemu treba da se rješava pitanje izbjeglica i pogorelaca, jest ovaj:

1) Narodno-oslobodilački odbori na čijem se teritoriju nalaze izbjeglice ili pogorelci iz bližih ih daljih krajeva, koji su sada oslobođeni, moraju odmah ispitati mogućnosti vraćanja istih u njihov rodni kraj. Prije nego' se pristupi otpremanju izbjeglica, treba im u njihovom kraju, preko nadležnih NOO, osigurati ma i privremeni nastan i opskrbu. Tendencija prebacivanja izbjeglica u njihov rodni kraj mora se energično' i dosljedno sprovoditi, razumije se pod uslovom da im se unapred osigura privremeno smještavanje.

2) NOO-i, u saradnji s Komandama mjesta, moraju odmah pristupiti organizaciji smještavanja pogorelaca po kućama i rasporediti ih tako da teret uzdržavanja pada podjednako na sve suseljane ili građane. Najenergičnije treba spriječavati pojave da se pogorelci prepuštaju svojoj sudbini i lutaju po našim krajevima bez kontrole, kako se to događa na nekim stranama. NOO moraju odmah pristupiti organizaciji gradnja drvenih kuća ili zimovališta u kojima će se pogorelci privremeno smjestiti. Ü tu svrhu pobrinut će se NOO za besplatnu radnu snagu i dobavu građevinskog materijala. Tu će trebati angažirati pilane, koje će biti dužne snabdjevati pogorelce daskama i drugim drvenim materijalom.

3) Za djecu bez roditelja treba po mogućnosti urediti dječje domove. Prvenstveno moraju dječje domove urediti sva sreska mjesta i svi gradovi. Tome treba pristupiti odmah tako, da u najkraćem roku budu otvoreni dječji domovi u svim sjedištima srezova i svim gradovima. Treba kod svih NOO razvijati inicijativu za otvaranje dječjih domova. Za sakupljanje potrebnih stvari za dječje domove treba angažirati naše masovne organizacije, prvenstveno AFŽ i SKOJ. Razumije se, da i kod smještavanja djece bez roditelja treba da prevladava tendencija prebacivanja djece u njihov rodni kraj, ukoliko se radi o oslobođenom teritoriju.

Sto se tiče zdravstvenih i higijenskih prilika u vezi s izbjeglicama, pogorelcima i djecom bez roditelja, Socijalni će' otsjek tijesno sarađivati sa Zdravstvenim otsjekom, a što se tiče kulturnog prosvjećivanja i školske obuke, sarađivat će s Prosvjetnim otsjekom AVNOJ-a.

Prema podacima s kojima raspolaže Socijalni otsjek, otvoreni su do sada dječji domovi u ovim mjestima: U Zegaru kraj Bihaća, u Drvaru, u Srpskoj Jasenici i Stekerovcima. Situacija je detaljno poznata samo za dom u Zegarima, gdje je zasada smješteno 28 djece. Iz ostalih se mjesta očekuju podaci koji su zatraženi. Dječji dom u Zegarima ima sve uvjete da se razvije i da primi — kad budu svi poslovi posvršavani i kad se nabave sve potrebne stvari — preko 200 djece. Ogromne se poteškoće ukazuju radi toga što su djeca u velikoj većini gola i bosa, zatim što n.pr. dom u Žegaru nema vodovoda i klozeta, što nema pokrivača, posteljine itd. Socijalni otsjek namjerava, preko naših masovnih organizacija povesti široku kampanju za sakupljanje stvari za dječje domove i bez obzira na postojeću kampanju, koja obuhvata i sakupljanje za bolnicu u Zegaru.

ZDRAVSTVENI OTSEK

Prema odluci Izvršnog odbora AVNOJ-a, pod delokrug rada ovog Otseka potpala je, pored civilne sanitetske službe, i veterinarska služba.

Civilna sanitetska služba. 1. Po formiranju Otseka pristupiljeno je organizaciji civilne sanitetske službe. Osnovna teškoća u tom radu leži u tome što

u pozadini ne postoje skoro nikakvi organi ni sredstva potrebna za takvu organizaciju — uz neznatne izuzetke, u pozadini nema sanitetskog kadra (skoro sav sanitetski kadar nalazi se u vojnoj službi), nema sanitetskih ustanova, nema terapeutskih sredstava, nema sredstava za profilaktične svrhe. Pošto stručnog sanitetskog kadra nema, pristupljeno je formiranju organa koji bi, bar unekoliko-, taj kadar mogli zameniti. To-su zdravstvene sekcije pri seoskim, opštinskim i sreskim narodno-oslobodilačkim odborima. Završen je elaborat o organizaciji, zadacima i programu rada tih sekcija koji ima da služi kao propagandni materijal i kao uputstvo pri radu (v. prilog). Rad ovih sekcija ima da bude oslonjen na saradnju omladinskih i ženskih organizacija (SKOJ, AFZ). U tu svrhu, Otsek je obavestio rukovodstva ovih organizacija o značaju organizovanja zdravstvenih sekcija i programu njihova rada i s tim rukovodstvima u svrhu se sporazumeo. Radi što hitnijeg i uspešnijeg rada zdravstvenih sekcija, u toku su pripreme za održavanje kurseva zdravstvenih pomoćnika koji ima da otpočne u Bihaću 12 januara 1943 g. Na kurs ima da dođe po jedan član SKOJ-a i po jedna članica AFZ-a iz svakog sreza sa naše oslobođene teritorije. Pošto članovi zdravstvenih sekcija nemaju stručne spreme, zadatak je. ovog kursa da u tom pogledu pruži izvesnu stručnu spremu potrebnu za sprovođenje higijensko-epidemioloških mera. Organizacija i rad zdravstvenih sekcija nailaze na teškoće, pored ostalog, i zbog toga što još nema svuda narodno-oslobodilačkih odbora kao i zbog toga što pri ovom Otseku, pored njegovog rukovodioca, postoji svega još jedan lekar čija je dužnost da odlazi na teren radi organizovanja zdravstvenih sekcija, radi vršenja higijensko-prcsvetne propagande, davanja stručnih saveta, ukazivanja stručne pomoći i vršenja kontrole rada zdravstvenih sekcija. Rukovodilac ovog Otseka i jedan, lekar nisu u mogućnosti da savladaju potrebe u tom pogledu na celoj oslobođenoj teritoriji.

2. Rukovodilac ovog Otseka imao je u više navrata dogovor sa referentom saniteta pri Vrhovnom štabu u cilju uspostavljanja što bolje saradnje vojne i civilne sanitetske službe.

3. Pošto nam u sadašnjim trenucima najveća opasnost preti od pojave zaraznih bolesti, u prvom redu pegavca i trbušnog tifusa, prvenstvena pažnja obraćena je sprečavanju i suzbijanju tih bolesti. U tu svrhu pristupljeno je organizaciji prikupljanja podataka o> higijenskim prilikama na oslobođenoj teritoriji i o pojavi zaraznih bolesti. Kod svake pojave tih bolesti, preduzimaju se preventivne mere na terenu radi sprečavanja njihovog daljeg širenja. U tu svrhu, Otsek je u više navrata slao* lekare na teren, što će i otsad, kad god bude potrebno činiti.

4. Započet je rad za izradu većeg broja dezinfekcionih aparata od benzinskih buradi, ali je taj rad morao biti prekinut jer Tehnički otsek pri Vrhovnom štabu nije dozvolio upotrebu benzinskih buradi u te svrhe. Smatramo da bi trebalo ustupiti izvesnu količinu ovih buradi (oko 50) za izradu dezinfekcionih aparata koji ujedno služe i za depedikulaciju (bez depedikulacije nemoguća je uspešna borba protiv pegavog tifusa). Ovi dezinfekcioni aparati bili bi upućeni zdravstvenim sekcijama.

5. Preduzimaju se mere za spremanje većih količina sapuna od negašenoga kreča i otpadaka na klanicama.

6. U cilju podizanja higijenske svesti kod narodnih masa, ovaj Otsek organizuje predavanja, sastanke i konferencije. Niz takvih predavanja, sastanaka i konferencija već je održan.

7. Vrši se propaganda u cilju organizovanja spremanja većih količina izvesnog narodnog leka protiv šuge koji se dosadašnjom praksom pokazao kao dosta efikasan, a, pored toga, preduzeće se ispitivanja u pogledu efikasnosti jednog dosad još neupotrebljavanog sredstva u tu svrhu. Kao što je poznato,

šuga je jako raširena u našem narodu a mi ne raspolažemo sredstvima potrebnim za lečenje te bolesti.

Veterinarska služba. 1. Veterinari i apsolventi veterine raspoređeni su po komandama područja i data su im uputstva za rad.

2. Organizuju se radione za izradu željeznog kova za potkivanje konja. Jedna takva radiona već je otpočela rad u Petrovcu.

Sto se tiče organizacije civilne sanitetske službe, dalji rad Otseka sastojaće se u tome da se mere koje su dosad samo delimično mogle biti provedene u potpunosti sprovedu na celoj slobodnoj teritoriji i da se organizacija civilne sanitetske službe i njena povezanost sa ustanovama i organima vojnog saniteta što bolje učvrsti. Osnovni zadatak biće da se spreči pojava i širenje zaraznih bolesti. U tom cilju, Otsek će usmeriti sve sile da se u aktivnu saradnju za rad na zdravstvenom polju uvedu najšire narodne mase.

U pogledu organizacij.e veterinarske službe, ovaj Otsek, na osnovu podataka koje je prikupio i koje prikuplja, sprema elaborat u kome će izneti predloge za organizaciju te službe koja predstavlja vrlo važnu granu narodne privrede.

Otsek će pristupiti organizovanju veterinarskih ambulanti gde god za to budu postojale potrebe i mogućnosti. Otsek će pristupiti osnivanju narodnih ambulanti i bolnica za civilno stanovništvo u svim mestima gde se za to ukaže potreba i gde bude bilo mogućnosti. Pri izvođenju tog zadatka nailazi se na ogromne teškoće zbog nemanja stručnog kadra i zbog sasvim nedovoljne količine sredstava za lečenje. Jedna bolnica za civilno stanovništvo organizovana je u Cazinu, ali ona. još nije mogla da. otpočne sa radom zbog nemanja instrumenata i lekova. Dr Beljakov saopštava da je u Glamoču osnovana bolnica za civilno stanovništvo sa 30 kreveta i da su po svim selima glamočkog sreza osnovane seoske ambulante i izolacione stanice u zaraženim selima.

26-XII-1942.

Za Zdravstveni otsek
Simo Milošević, s.**r.**

BR. 131

U P U T S T V A
NASTAVNICIMA-CAMA ZA RAD U OSNOVNIM NARODNIM ŠKOLAMA

Odlukom Prosvetnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije obnavlja se školski rad po svim Osnovnim narodnim školama gradova i sela na oslobođenom zemljištu i osnivaju se te škole svuda gde ih do sada nije bilo. U tu svrhu pozivaju se svi učitelji i učiteljice i Narodno-oslobodilački odbori, za obaveznu saradnju da se odmah izvrši potreban upis djece, pripreme sve školske zgrade za smeštaj učenika i time omogući normalan školski rad na izvođenju nastave sa ovim uputstvima:

1. Nastava u Osnovnim narodnim školama je obavezna za svu djecu oba pola počevši od navršene 6 do navršene 14 godine života.

2. U osnovnim narodnim školama odobravaju se predavanja svih nastavnih predmeta, po nastavnom planu i programu koji su važili do 6 aprila 1941 godine sa ograničenjem za nastavu istorije i zemljopisa.

3. Bez smetnje odobrava se predavanje veronauke za katolike, muslimane, pravoslavne i ostale veroispovesti. Tako isto odobrava se da učenici ovih veroispovesti mogu pohađati svoje konfesionalne škole, u slobodnim časovima, ukoliko takve škole postoje i mogu samostalno raditi.

Nastavni program

a) Nastava istorije:

Cilj: upoznavanje učenika s razvojem naših naroda u prošlosti i sadašnjosti i vaspitanje u Narodno-oslobodilačkom-nacionalnom duhu.

Istorija u Osnovnoj narodnoj školi obrađivaće se:

U III razredu obradiće se hronološki i u vezi sa narodnim životom i stepenosti obrazovanosti toga doba i to:

1. Primanje azbuke latinice i ćirilice (Cirilo i Metodije),
2. Sava Nemanjić, Nikola Subić Zrinski, Štrosmajer kao učitelji i prosvetitelji.
3. Narodna pjesma u službi narodnog oslobođenja.
4. Vuk Karadžić, Petar Petrović-Njegoš, Osman Đikić i njihov .značaj za narodnu prosvetu.

U IV razredu:

1. Seoba Južnih slovena u današnje zemlje, njihov život, zanimanje, pismenost, običaji, porijeklo, borbeni duh i dr.
2. Primanje hrišćanstva i islama.
3. Primanje pismenosti.
4. Dubrovnik i njegov značaj za narodni progres.
5. Borbe Jugoslovena s Turcima.
6. Turska osvajanja jugoslovenskih zemalja.
7. Uskoci i hajduci.
8. Seljačke bune kod Hrvata i Slovenaca (Matija Gubec)
9. Seoba Srba pod Arsenijem Čarnojevićem.
10. Oslobođenje Crne Gore.
11. Borba protiv Dahija i narodni ustanci u Srbiji, Bosni i Hercegovini.
12. Balkanski ratovi — ukratko.
13. Prvi svetski rat.
14. Stvaranje Jugoslavije.
15. Drugi svetski rat.
16. Propast Jugoslavije (izdaja, razorni rad pete kolone, bjegstvo vlade).
17. Narodno-oslobodilačka borba protiv fašizma-imperijalizma. Istorijsko gradivo mora se izučavati na podlozi stroge nacionalne ravnopravnosti, slobode i bratstva svih naroda Jugoslavije tako, da ono obuhvati ukratko prošlost i sadašnjost svih naroda.

Vrlo ozbiljan zadatak Osnovne narodne škole je da u učeniku razvije svijest o zadacima i ciljevima današnje Narodno-oslobodilačke borbe, da naši narodi idu u borbi napred, da nema povratka, na staro.

Svim svojim bićem škola se ima prilagoditi Narodno-oslobodilačkoj borbi. Škola mora naučiti svoje vaspitanike da im sloboda postane neophodan uslov za život. Bez toga momenta nema vaspitanja u pravom smislu te reči i, cijelo školsko vaspitanje bez pojimanja narodne slobode ne bi imalo svoju pravu vrijednost. Zbog toga je glavni zadatak škole da istakne sile pokretnice kroz istorijski razvitak naših naroda u borbi za nacionalnu slobodu, a napose za narodno oslobođenje ispod okova fašizma-imperijalizma.

Nastavnik treba dobro da promisli koja sredstva istorijske nastave treba uzeti za polaznu tačku, za osnov svoga rada, a koje primere u cijelom toku učenja.

Narodno-oslobodilačka borba treba da dadne Osnovnoj narodnoj školi karakterističnu osobenost i vrijednost. Zato je nužno izučavati istoriju u vezi sa zemljopisom. Odbaciti iz nje sve ono gradivo što odiše duhom velikosrpskih i svih hegemonističkih težnji za prevlast nad ostalim narodima. Nacionalno obrazovanje kroz istoriju ima da uputi učenika na solidarnost slovenskih i drugih naroda, bez razlike na vjersku pripadnost. Smjer škole je oslobodilački-antifašistički. Vaspitanje u njoj ima za načelo: prosvetom slobodi!

b) Nastava Zemljopisa:

Cilj: poznavanje oslobođenih i neoslobođenih zemalja u kojima naši narodi žive i razvijanje osećanja bratstva u borbi za opšte narodno oslobođenje.

Nastava Zemljopisa treba da obuhvati: prikazivanje zemlje kao mjesto okoline i područja stanovanja, zanimanja i proizvodnje njenih stanovnika. Upoznavanje sa pojavama i promenama koje se zbivaju na zemlii. Zemljopisna nastava uz istoriju i maternji jezik razvija kod učenika smisao za narodnu ravnopravnost.

III razred:

1. Poznavanje osnovnih pojmova stečenih u prvom i drugom razredu u stvarnoj nastavi.

2. Upoznavanje zemljopisnih znakova koji pretstavljaju zemljište i predmete na njemu, u vezi sa orografijom.

3. Vidik. Strane svijeta. Geografski objekti: ravnica, brežuljak, breg, brdo, planina, pećina, dolina, klisura, izvor, potok, rečica, reka, iezero, more, zaliv, ostrvo, poluostrvo. Saobraćajna sredstva: putevi, tegleće životinje, kola i železnice, brodovi, tramvaji, automobili, aeroplani, pošta, telegraf, telefon i radio.

4. Prvo se upoznaje mesto stanovanja i najbliža okolina pa dalje polazi od poznatog ka nepoznatom.

Izučavanje rečnih slivova i države.

IV razred:

1! Poznavanje gradiva iz III razreda.
2. Orografija zemalja u kojima žive naši narodi.
3. Evropa na globusu.
4. Planete: sunce, mjesec, zvijezde pokretnice i nepokretnice.
5. Mijene mjeseca i njihov uticaj na klimu.
6. Narodno-oslobodilačka vojska i uprava.

c) Nastava vjere

Nastava vjere u Osnovnim narodnim i konfesionalnim školama ima se izučavati u duhu uzajamne vjerske trpeljivosti, vjerske discipline i dužnog poštovanja drugih vjeroispovjesti. Vaspitanje u vjerskom duhu ne smije dovesti dotle da vaspitanici precjenjuju svoju, a potcjenjuju druge vjere, jer vjera ne smije da dijeli čovjeka od čovjeka.

d) Nastava maternjeg jezika.

Cilj:

a) da učenik dobro razumije književni maternji jezik u govoru i pismu;
b) da nauči jasno i s razumevanjem čitati i pisati;
c) da nauči pravilno iskazivati svoje misli;
d) da razvija osećanja i smisao za lijepo i dobro;
e) da razvija u učeniku svijest o narodnoj ravnopravnosti i narodnom bratstvu.

Program za I i II razred ostaje nepromenjen.

Program za III i IV razred mijenja se utoliko da se čitaju, proučavaju i pismeno obrađuju odabrana štiva i članci izvan čitanke. Izbor članaka za sve razrede vršiti u duhu i smjernicama narodno-oslobodilačke borbe.

Osposobljavanje učenika za pismenost ima prednost u nastavi i maternjeg jezika.

Svi ostali predmeti obrađivaće se u obimu u kome i do sada s tom razlikom, da se ni jedni ni drugi predmeti ne obrađuju preopširno.

BR. 132

R A S P I S
O ODLUKAMA IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a DONESENIM NA SJEDNICI OD 28. XII 1942. GOD.

Svim opštinskim NOO-ima

Zbog poremećaja, koji su proistekli, kao posledica ovog krvavog i strahovitog rata pred N.O.O.-e, kao organe narodne vlasti, postavljaju se mnoga pitanja, koja ne trpe odlaganja, već se moraju hitno j na vrijeme rešavati.

Da bi se rad N.O.O.-a po ovim pitanjima saobrazio i podjednako riješavao na cijeloj slobodnoj teritoriji, Izvršni odbor A.V.N.O.J-a na svojoj sjednici od 28 decern. 1942 god. donio je slijedeće odluke:

1) Po pitanju opljačkane stoke i drugih stvari.

Nikome se ne priznaje pravo- na opljačkanu stoku, žito, pokućanstvo, poljoprivredni alat, na oduzetu zemlju, kuću i ma koje druge opljačkane stvari, bilo da je pojedinac došao do tih stvari neposrednim putem kao lični učesnik, svojevoljno ih prinudnim putem, bilo posredno, kupovinom od lica, kdja su pljačku vršila ili putem kupovine od N.D.H.

N.O.O. dotičnog sela, koje je pljačku vršilo, kao najbolji poznavalac prilika i događaja pristupiće odmah popisu svih gore navedenih popljačkanih stvari, pozivajući sva lica, koja su pljačku vršila, ili opljačkane stvari kupila, da u cijelosti prijave svu opljačkanu stoku i stvari, bez obzira da li se opljačkana stoka, odnosno stvari, danas kod njih nalaze, ili su nekim slučajem prešle u ruke drugih lica.

N.O.O-i predočiće građanstvu da će biti strogo kažnjeno svako lice, koje opljačkanu stoku ili stvari bude zatajilo ili prikrilo.

Da bi se pitanje opljačkane stoke, žita i drugih stvari što prije likvidiralo treba da se obrazuju komisije, u koje ulaze, pretstavnik onog sela, u kom je pljačka izvršena, i predstavnik sela, koie je pljačku izvršilo. Pored ovih članova u komisiju mora ući i predstavnik vojske, odnosno predstavnik dotične komande mjesta, ih komande područja.

Ovako sastavljena komisija ima da utvrdi koliko opljačkane stoke i drugih stvari ima u jednom selu, ili opštini, pa prema datim uputstvima donijeti svoju odluku koja odmah postaje izvršena.

U slučaju da se utvrdi, da su pojedinci opljačkanu stoku klali, ili na pijaci prodah, ih neće da kažu šta su sa opljačkanom stokom i stvarima učinili, a dokaže se da su po-menuta lica djelo pljačke izvršila, komisija ima pravo da po svojoj ocjeni od dotičnog lica naplati opljačkanu stoku odnosno stvari.

Ako je neko lice opljačkanu stoku, ili opljačkane stvari kupilo od pojedinaca, lica, kod koga se kupljena stoka ili stvari nalaze dužno je sve ovo predati komisiji, a ono hce od koga je opljačkana stvar kupljena obavezno- je vratiti datu količinu novca licu, koje mu je taj novac za opljačkane stvari dalo.

Ako je pak stvari ili stoka kupljena od N.D.H-e komisija i u tom slučaju takve stvari i stoku oduzima, a dotičnom licu izdaje priznanicu na onoliku sumu novaca, koju je odnosno lice dalo za opljačkani predmet. K.N.O.O. vlasniku ove priznanice izdaje potvrdu, u kojoj će naglasiti, da će se vrijednost, koju je odnosno lice dalo za opljačkanu stoku ili stvari, vlasniku ove potvrde isplatiti, čim se zato stvori mogućnost.

N.O.O.-i dužni su potpomagati rad ovih komisija, kako bi one što prije završile svoj posao, ukazujući u slučaju potrebe i svoju pomoć.

Svu opljačkanu stoku, žito i druge stvari, koje komisija pronađe predaje ih N.O.O-u dotičnog sela, u kome je ta pljačka izvršena, a N.O.O. toga sela dužan je sve to povratiti vlasnicima opljačkanih stvari.

Ukoliko se tiče opljačkanog žita, koje N.O.O. primi od komisije, on to žito uvodi u N.O.F., i od toga izdaje po potrebi pomoć onim porodicama, kojima je ta pomoć nužna.

U slučaju da su vlasnici opljačkane stoke i drugih stvari poubijani, poklani ili se ne zna gdje su, u takvim slučajevima opljačkana stoka i stvari postaju svojina N.O.O.-a, onog mjesta, gdje je živio ubijeni, zaklani ili nestali.

U onim pak slučajevima, gdje su pojedinci svojevoljno sabirali i odvukli ljetinu, koju su vlasnici sami zasijali i obradili, pa su stičajem prilika morali da napuste svoja imanja, u takvim slučajevima svo žito sa takvih imanja, ima da se preda komisiji, koja će ga uručiti onom N.O.O.-u onog mjesta, odakle je žito odneseno. Cijelu količinu takvog primljenog žita odbor stavlja u svoj N.O.F. a odatle po potrebi izdaje odgovarajuće količine onim porodicama, kojima je pomoć neophodna.

Ima slučajeva, ma da rijetko, da je naša oslobodilačka vojska, prilikom vršenja konfiskacije imovine neprijateljima Narodno-oslobodilačke borbe, iz neobaviještenosti uzela stoku i od takvih lica, za koja se docnije utvrdilo da se kao takva ne mogu smatrati. Ima primjera da je naša vojska tu stoku docnije mijenjala, a raniji sopstvenik sada prepoznaje takvu stoku i traži da mu se povrati. Takve slučajeve treba popisati i dostaviti ovom Otsjeku uz izvještaj o imovnom stanju i broju stoke sadašnjeg i bivšeg vlasnika.

2) Pitanje obrađivanja zemlje, koja je od strane N.D.H. data na obradu, kao i pitanje prihoda sa tih zemalja.

Načelni stav je, da se bezizuzetno sva takva zemlja odmah oduzme od onih hca kojima je data na obradu, i vrati onim vlasnicima, čija je zemlja ranije bila.

U onim slučajevima, gdje je vlasnik i cijela njegova porodica poklana ili ubijena, zemlja prelazi u vlasništvo N.O.F-a dotičnog odbora.

Prihod sa zemlje, i u prvom i u drugom slučaju ima da se oduzme od obrađivača takvih imanja i preda u N.O.F. onog odbora na čijoj se teritoriji takva imanja nalaze.

Ako je lice koje je takvu zemlju obrađivalo siromašnog stanja, u ovom slučaju treba uzeti u obzir opstanak porodice takvog lica i takvoj porodici ostaviti minimum za egzistenciju, do nove žetve, plus sjeme, koje je to lice utrošilo prilikom zasijavanja. Siromašnim seljacima koji su takvu zemlju obrađivali treba dodijeliti naknadu za utrošeni rad.

Ako je dotično lice, koje je takvu zemlju obrađivalo bogato, takvom licu treba oduzeti cijeli prihod sa zemlje, bez prava na naknadu za utrošeni rad, koji je učinio prilikom obrade takvog imanja. No i u ovom slučaju Odbor je dužan ostaviti sjeme obrađivaču zemlje, u onoj količini koliko je on za sjetvu utrošio.

Dobro bi bilo, kad bi ovako bogati seljaci utrošeno sjeme dali u N.O.F., bilo u vidu poklona ili u vidu pozajmice za sjeme za nastupajuće proljećne ra-

dove, ali ipak pri tom voditi računa da to ide putem dobrovoljnosti. Ni u kom slučaju ne smije se vršiti nasilno oduzimanje sjemena od obrađivača.

Primjedba: Ako se pojave i takvi slučajevi da se porijeklo opljačkane stoke i stvari ne može utvrditi, u tom slučaju jedan dio stoke pripada vojsci, a sve stvari i drugi dio stoke unosi se u N.O.F. dotičnog odbora, gdje su te stvari i stoka pronađene da bi se razdijelilo opljačkanim porodicama.

3) Napuštena zemlja:

a) Stalno napuštena zemlja.

b) Privremeno napuštena zemlja.

Napuštenom zemljom smatra se svaka zemlja na kojoj ma iz kakvog razloga u vrijeme poljskih radova osustvuje vlasnik, te zemlju nema ko da radi.

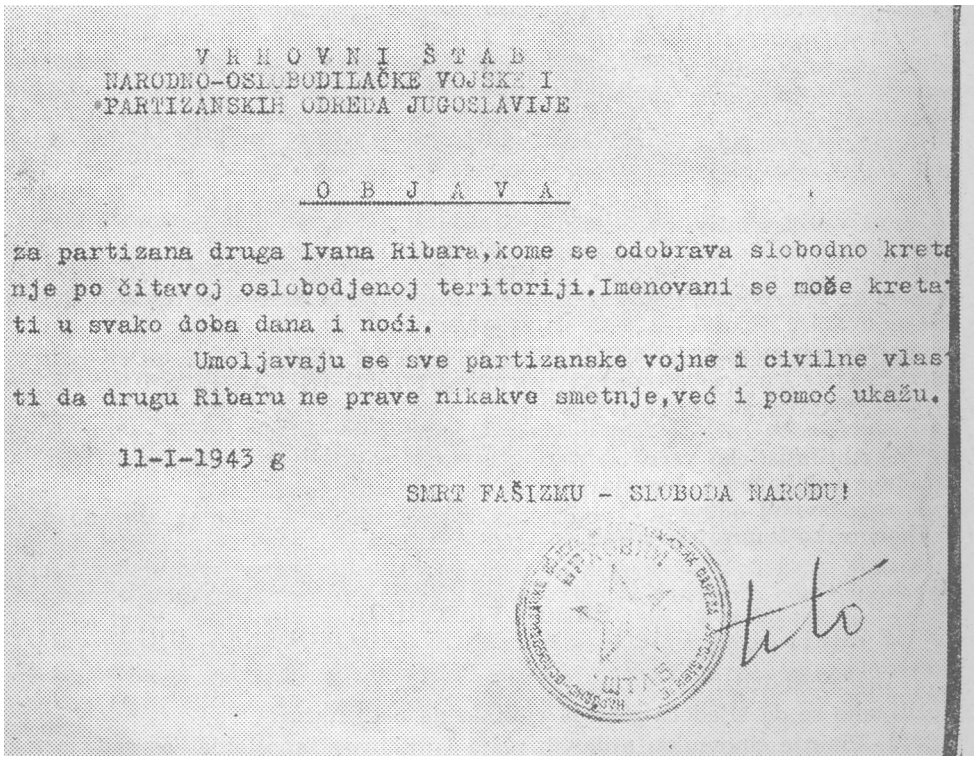
Pod stalno napuštenim zemljama smatraju se:

a) Zemlja porodica otjeranih u logore,

b) Zemlja porodica koje su ustaše prisilno odveli sa sobom,

c) Zemlja (dalji tekst je nečitak).

Sve zemlje stalno napuštene prelaze u narodnu svojinu, pod rukovodstvom K.N.O.O.-a, dok zemlje privremeno napuštene dolaze pod kontrolu K.N.O.O-a, ali samo za ono vrijeme dok su vlasnici odsutni. Cim prilike dozvole da se vlasnicima omogući povratak na svoje napuštene zemlje K.N.O.O. obavjestiće opštinske i seoske odbore, da se takva imanja izuzimaju ispod kontrole K.N.O.O-a, i uruče vlasnicima.

V R H O V N I Š T A B
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

O B J A V A

za partizana druga Ivana Ribara, kome se odobrava slobodno kretanje po čitavoj oslobodjenoj teritoriji. Imenovani se može kretati u svako doba dana i noći.

Umoljavaju se sve partizanske vojne i civilne vlasti da drugu Ribaru ne prave nikakve smetnje, već i pomoć ukažu.

11-I-1943 g

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

tito

Objava dr Ivana Ribara, predsjednika AVNOJ-a, od 11. I 1943. godine

Za proljećnu obradu napuštenih imanja uputstva će se dostaviti naknadno.

4) Pored stalno napuštenih imanja, koja prelaze u narodnu svojinu tako isto u narodnu svojinu prelaze kuće i zgrade ostale, koje se na tim imanjima nalaze, kao i sve zgrade koje su ranije pripadale državi: škole, bolnice, kasarne, zgrade raznih nadleštava itd.

Zgrade narodnih neprijatelja bile one u selu ili varoši, bez obzira u koje su svrhe služile, takođe prelaze u narodnu svojinu.

Sa svima naprijed navedenim zgradama rukovodi K.N.O.O. On je dužan da sve takve zgrade, koje se sada nalaze u ispravnom stanju sačuva, da se ne bi rušile i kvarile, i po svojoj uviđavnosti daje ih na upotrebu. Odbor je dužan da one zgrade, za koje ne treba velika opravka, što prije dovede u ispravno stanje.

Sve ove zgrade na prvom mjestu služe za potrebe naše vojske, a ukoliko ne trebaju vojsci, K.N.O.O. daje ih za upotrebu tamo gdje sam nađe za shodno.

Komande područja izvjestiće K.N.O.O. koje zgrade, u kom mjestu i za koje vrijeme treba zadržati za vojsku. Kad jedna vojna jedinica napusti jednu ili više ovakvih zgrada, sreski odnosno opštinski ili seoski N.O.O. biće obavješten od komandanta dotične jedinice o danu odlaska vojske, kako bi odbor mogao na vrijeme da primi ključeve od tih zgrada i utvrdi da h su sve stvari i namještaj u onakvom stanju kakav je bio kad je ta zgrada predata vojsci.

Da bi imali tačne podatke o svim napuštenim zemljama i zgradama K.O.O-i, odnosno opštinski, gdje ovi još ne postoje, prjstupiće najhitnije popisu svih napuštenih imanja i zgrada prema priloženim formularima. a po jedan primjerak u ovjerenom prijepisu dostaviti ovom otsjeku.

S. F. — S. N.

Upravni otsjek:
M. Peruničić, s.r.

BR. 133

P I S M O
EKONOMSKO-FINANSIJSKOG ODSJEKA IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a ZEMALJSKOM VIJEĆU HRVATSKE

Antifašističko veće
narodnog oslobođenja Jugoslavije
Izvršni odbor
Ekcnomsko-finansijski otsek

DRUGU VIJEĆNIKU
ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Druže Andrija,

složili smo se da sljedeća pitanja rješimo na ovaj način:

1. Pitanje činovnika, njihovih plata i njihovog zaposlenja. Za sada nema mogućnosti da im dajemo platu i penziju, ali da svi oni koji nemaju nikakovih mogućnosti za uzdržavanje, neka se jave N.O.O-ima u dotičnom mjestu za po-

moć. Svaki onaj koji je sposoban za vojsku može se javiti u vojsku, a ženska za bolničarku. Činovnici koji su sposobni i voljni da rade mogu se zaposliti prilikom otvaranja analfabetskih tečajeva, osnovnih škola i na razne druge poslove, u Komandama mjesta, Područja itd.

2. Po pitanju kirije. Za sada daje se moratorijum za kirije kao i za sva dugovanja. Kod toga treba praviti razliku kod onih ljudi koji danas prave obrt a to su kafane, berbernice i još neke manje radnje koje trebaju i moraju plaćati jedan doprinos N.O.F.-ü a tu sumu određuje sam N.O.O. Iz tog fonda davat će se pomoć onima koji se jave a naročito onim siromašnim kućevlasnicima koji su dosad živili od kirije. Prilikom pribiranja ovih doprinosa u N.O.F. treba onima od kojih se ubire kirija objasniti zašto se to od njih naplaćuje i u koje svrhe služi, nikako se ne smije postupiti šematski i reći da se naplaćuje kirija.

3. Pitanje osvjetljenja. Električne centrale pripadaju N.O.O. dotičnog mjesta. Zatim osvjetljenje plaćaju svi oni koji mogu a naročito plaćaju one radnje koje mogu kao berbernice, kafane i radnje koje danas rade.

4. Pitanje muhadžira i onih koji su bježali sa imanja, rješeno je da se izvrši popis svih takvih i da se povrate natrag odakle su i došli, jer se na taj način može provjeriti i utvrditi kakvi su bih prije njihovog bjegstva. O njihovom povratku treba voditi računa, a naročito ako nemaju mogućnosti da se smjeste u kućama ili obližnjim selima. Njihov povratak u svoja rodna mjesta treba forsirati čim stupi proljeće da bi na taj način mogli pristupiti obrađivanju svojih imanja kao i podizanju svojih kuća.

5. Pitanje mlinova. Treba izvršiti kontrolu koliki ušur, ujam naplaćuju a onda donijeti odluku jednaku za sve krajeve koliko treba naplaćivati ujma ili ušura od 100 kila. Mi smo mišljenja da je dovoljno ako se naplaćuje 6 do 8 kilograma. Zatim mora se odrediti koliko pojedini mlinar ima da plaća, odnosno da daje u N.O.F. mjesečno 15-dnevno ih nedeljno. Kod toga voditi računa da li živi samo od mlina ili ima i još kakav prihod. Kontrolu nad mlinovima trebaju voditi N.O.O. i strogo voditi računa da ne bi više naplaćivali ujam ili ušur. Ujam, ušur mora biti objavljen preko N.O.O., tako da svaki seljak zna koliko ima da plati meljave.

6. Pitanje pilane. Po ovom pitanju donijeta je odluka da pilane koje su bile svojina ustaša ih petokolonaša preuzima vojska i ona s njima raspolaže. Prirodna stvar da kod toga treba voditi računa ako je potrebito za pogorelce a ne postoji hitna potreba za vojsku takve se pilane mogu upotrebiti za pilenje dasaka za pogorelce. Sve privatne pilane koje nisu ustaške ili petokolonaške ostaju vlasništvo dotičnog, ah i kod njih treba utvrditi koliko vlasnik može naplaćivati po jednom kubnorn metru od isječenog drveta. I on kao i mlinar ima da plaća jedan doprinos N.O.F. koji određuje N.O.O. prema njegovom imovnom stanju. Voditi računa da li ima još kakvih prihoda ih kakvog imanja i na osnovu toga ocjeniti skalu za mjesečni prihod u N.O.F.

7. Pitanje pljačkanja stoke kod Srba od strane ustaša i drugih seljaka. Po ovom pitanju donijet je zaključak da se formiraju komisije i to: jedan pretstavnik iz onog sela koje je opljačkano, jedan seljak iz onog sela koje je pljačkalo, i jedan pretstavnik vojske iz Komande mjesta ili Komande Područja. Ova komisija ima da pomoću seljaka utvrdi koliko je u jednom selu opljačkano stoke po mogućnosti od koga je opljačkana i da se onda ta stoka povrati dotičnom opljačkanom selu. Nikako se ne smije dozvoliti da pojedinci pribavljaju sebi opljačkanu stoku. U slučaju ako je stoka opljačkana a njenog gazde nema takva se stoka stavlja na raspoloženje dotičnom N.O.O. odakle je bio opljačkan seljak.

8. Pitanje obrađivanja zemlje koju su ustaše dah pojedinim seljacima na obradu, kao i plod sa dotične zemlje. Ovo pitanje rješeno je da prihod sa te

zemlje, naročito onaj dio koji je imao da se da N.D.H. sav oduzme od dotičnog seljaka i preda N.O.F-u a ovaj će dotičnom seljaku čija je zemlja bila dati koliko mu je potrebno- za izdržavanje njega i njegove familije do- novog žita. Ako je pak onaj koji je obrađivao zemlju bogatiji seljak i ima svoje imanje i dovoljan prihod sa svog imanja za sebe i svoju familiju onda sav prihod sa obrađene zemlje koja je bila oduzeta od srpskog seljaka ima da da u N.O.F. U slučaju ako nema vlasnika čija je zemlja obrađivana, već je on i čitava njegova familija poubijana onda se takvo zemljište i prihod sa takvog zemljišta predaje N.O.F. Ovo važi i za sijeno kao i za druge cerealije. Treba objaviti preko N.O.O.-a da imanja koja je N.D.H. davala u vlasništvo odnosno na obradu seljacima u pojedinim mjestima ne važi i da takva imanja ukoliko nemaju svojih vlasnika već su poubijani sa strane ustaša postaju svojina N.O.O, koji su dužni da tu zemlju obrađuju na način koji će im se docnije saopćiti. O tom pitanju mi ćemo na vrijeme dati upute kako i na koji način da se obrađuje zemljište kada dođe za to vrijeme.

9. Pitanje naplaćivanja taksa, klanja stoke, pitanje maltarine, rješeno je da se takve takse ne naplaćuju već da se stoka slobodno kolie, a da seliak slobodno donosi sve svoje proizvode na pijacu.

10. Pitanje sječe šuma postavlja se kao važan zadatak N.O.O.-ima da strogo vode računa da se šuma ne uništava. Odbori su dužni postaviti šumare koji imaju da vode računa tko i kako šumu siječe. Pogorelcima naročito treba dozvoliti da mogu da sijeku šumu za podizanje svojih kuća, u tom slučaju staviti im na raspoloženje sva potrebita sredstva.

11. Da bi se trgovina oživjela, a naročito da bi se podizala inicijativa kod pojedinaca donijeta je odluka da se trgovce zainteresuje za preorijentisanje na razne grane privrede, a naročito na udruživanje radi kupovine izvjesnih artikala i to slobodnim putem, da bi docnije počeli razmjenu sa drugim mjestima koja nemaju dotičnih artikala. Ovde u Bihaću trgovci su se udružili i počeh već kupovati žito putem slobodnih cijena, pa će nastojati da to žito docnije prodaju N.O.O. uz malu povišicu koja će obuhvatiti režijske troškove plus malu zaradu na kapital.

12. Po pitanju obligacija i bonova još nije donijeta nikakva odluka a čim bude donijeta mi ćemo vam je saopćiti. Vjerujemo da će se i to pitanje rješiti povoljno skorih dana.

Pitanje izjednačavanja cijena odnosno maksimiranje cijena još je u proučavanju, kao i čitav privredni plan na slobodnoj teritoriji, pa čim i to pitanje bude prodiskutovano mi ćemo vam saopćiti kako i na koji način ima da se izvrši čitav taj posao.

Molimo vas da sva pitanja koja iskrsnu na terenu u ekonomsko-finansijskom pogledu dostavljate ovom otsjeku, kako bi mogli pravilno rješavati i ne bi bilo nikakve pometnje. U isto vrijeme sve prijedloge i sugestije rado primamo i bit će nam od velike koristi.

Drugarski vas pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 31. XII. 1942.

Privredno-finansijski otsjek:
Ivan Milutinović, s.r.

BR. 134

N A C R T
ODLUKE O MJESNIM ORGANIMA NARODNE VLASTI

Clan 1

Kao mesni organi narodne vlasti postoje u okruzima, kotarima, gradovima, selima itd. narodno-oslobodilački odbori. (NOO).

Clan 2

NOO vrše unutar svog teritorijalnog opsega sve funkcije zakonodavne i izvršne vlasti osim onih, koji pripadaju vojnim vlastima. NOO-ima ostaje i dalje u zadataku da kao organi narodno-oslobodilačke borbe i dalje što uspe--šnije ostvaruju jedinstvo naroda i jedinstvo svih rodoljubivih snaga. U njih treba da stupaju svi rodoljubi bez obzira na političku pripadnost, veru i narodnost, koji su se pokazali tokom borbe da neće izdati domovinu i da će nepokolebivo ustrajati u borbi protiv okupatora i domaćih izdajica.

Clan 3

U naročitu dužnost NOO spadaju ovi poslovi:

Vršenje celokupne narodne vlasti osim vojne.

Održavanje reda i mira (javni poredak).

Borba protiv izdaje, petokolonaštva, špijuna, sabotera itd., kao uopšte sudelovanje u svim pitanjima koja se odnose na narodne neprijatelje unutar svoje teritorijalne nadležnosti u sporazumu s vojnim vlastima. Suzbijanje kriminaliteta, određivanje u logore i prisilni rad. (Privremeno vršenje sudske vlasti, osim slučajeva koji spadaju u nadležnost vojnih sudova.)

Učvršćivanje veze između pozadine i vojske naročito podizanje borbenog duha i discipline u narodu.

Prehrana stanovnika, naročito briga za porodice palih i mobiliziranih boraca.

Strogo vođenje nadzora i sprečavanje izvoza hrane u okupirano područje. Kontrola nad celokupnom privredom (proizvodnja i trgovina).

Osnivanje fondova u svrhu snabdevanja vojske i naroda.

Mobilizacija materijalnih sredstava za frontu.

Briga o zaštiti narodnog zdravlja.

Suzbijanje stočnih zaraza.

Prosvjetna i kulturna delatnost.

Clan 4

Izvršni i naredbodavni organi NOO okruga, kotara, gradova, općina, sela itd. jesu izvršni odbori a sastoje se od pretsednika, zamenika, tajnika, blagajnika i potrebnog broja članova. Okružni i kotarski NOO mogu imati najviše 30 članova, gradski i općinski 5—7 članova, a seoski 3 do 5 članova.

Clan 5

Izvršni organi NOO neposredno polažu račun o svome radu kako NOO tako i izvršnom organu NOO, kojemu je podređen.

Clan 6

Svaki NOO mora imati svoj pečat sa petokrakom zvezdom i natpisom: Narodno-oslobodilački odbor sela.... kotara .... okruga....

Clan 7

U svrhu pripremanja i pravilnog sprovođenja izbora obrazuju se izborne komisije, koje imenuju zemaljska narodno-oslobodilačka veća (Zemaljska antifašistička veća) na predlog onog odbora koji je nadređen onom odboru, za koji se ima imenovati izborna komisija

Clan 8

Izborna komisija sastoji se iz 5 članova. Ona provodi izbore i o toku izbora vodi zapisnik. Zapisnik potpisuje osim komisije još 2 za to izabrana izbornika.

Clan 9

Svi građani, koji su navršili 18 godina života bez obzira na rasnu, narodnosnu i versku pripadnost imaju pravo da sudeluju u izborima i da budu izabrani izuzevši umobolne i one koji su pravomoćnom odlukom nadležne vlasti lišeni izbornog prava. Žene imaju jednaka prava kao i muškarci da biraju i da budu birane. Borci NOB i PO bez obzira na godine starosti imaju pravo glasanja i mogu biti izabrani.

Clan 10

Tumačenje ove odluke poverava se povereniku za unutarnje poslove.

Clan 11

Ova odluka stupa odmah na snagu.

BR. 135

UREDBA
O ZAJMU NARODNOG OSLOBOĐENJA

Cl. 1) Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije raspisuje zajam Narodnog oslobođenja u iznosu od dinara, kuna 500,000.000 (pet stotina miliona) za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije i za sela uništena od okupatora, ustaša i četnika.

ZAJAM
NARODNOG OSLOBOĐENJA
Na temelju uredbe Izvršnog odbora Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije
50000000
ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE BOSNE I HERCEGOVINE
raspisuje jedno do gornjeg zajma u iznosu od
dinara 1.000 kuna
nakon 10 godina sa 3 % kamate, plative u dva obroka, koji dospijevaju svaког prvog lipnja
i prvog decembra svake godine.
IZVRŠNI ODBOR
Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije
Serija BH-III
1.000

UREDBA
O ZAJMU NARODNOG OSLOBOĐENJA

Čl. 1) Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije raspisuje ZAJAM NARODNOG OSLOBOĐENJA u iznosu od dinara, kuna 500.000.000 (pet stotina miliona) za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije i za sela uništena od okupatora, ustaša i četnika.

Čl. 2) ZAJAM NARODNOG OSLOBOĐENJA raspisuje se na deset godina uz kamatu od tri od sto.

Čl. 3) Kamata će se isplačivati dva puta godišnje i to svakog prvog juna i prvog decembra, svake godine kod Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja.

Čl. 4) Upis Zajma za pojedine zemlje Jugoslavije (Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Vojvodinu), vršiće Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja dotičnih zemalja. Ukoliko u pojedinim zemljama nijesu formirana Zemaljska antifašistička vijeća, upis će vršiti Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije preko Narodno-oslobodilačkih odbora.

Čl. 5) Upis Zajma vrši se u dve tranše. Prva tranša u sumi od 250.000.000 kuna, dinara

vršiće se od do 1943 godine, a druga tranša

vršiće se od do

IZVRŠNI ODBOR
ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

15 januar 1943

Br.

Predsjednik,
Dr Ivan Ribar
Potpredsjednici:
Naxija Pozderac, Pavle Savić
Članovi Izvršnog odbora:
Ivan Milutinović, dr Simo Milošević, Mile Peruničić, dr Mladen Ivekvić, Vlado Zečević, Jovan Maslesa

ISPLAĆENA KAMATA
1 juni 1943 g.
1 decembar 1943 g.
1 juni 1944 g.
1 decembar 1944 g.
1 juni 1945 g.
1 decembar 1945 g.
1 juni 1946 g.
1 decembar 1946 g.
1 juni 1947 g.
1 decembar 1947 g.
1 juni 1948 g.
1 decembar 1948 g.
1 juni 1949 g.
1 decembar 1949 g.
1 juni 1950 g.
1 decembar 1950 g.
1 juni 1951 g.
1 decembar 1951 g.
1 juni 1952 g.
1 decembar 1952 g.

Obveznica Zajma narodnog oslobođenja, druga stranica.

Cl. 2) Zajam Narodnog oslobođenja raspisuje se na deset godina uz kamatu od tri od sto.

Cl. 3) Kamata će se isplaćivati dva puta godišnje i to svakog prvog juna i prvog decembra, svake godine kod Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja.

Cl. 4) Upis Zajma za pojedine zemlje Jugoslavije (Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Vojvodinu), vršiće Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja dotičnih zemalja. Ukoliko u pojedinim zemljama nijesu formirana zemaljska antifašistička vijeća, upis će vršiti Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije preko Narodno'-oslobodilačkih odbora.

Cl. 5) Upis Zajma vrši se u dve transe. Prva transa u sumi od 250.000.000 kuna, dinara.

Vršiće od .... do.... 1943 godine, a druga transa vršiće se od .... do__.

15 januara 1943

Izvršni odbor

Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije

Pretsjednik
dr Ivan Ribar, s.r.

Potpretsjednici:
Nurija Pozderac, s.r., Pavle Savić, s.**r.**

Članovi Izvršnog odbora:

Ivan Milutinović, s.r., dr Simo Milošević, s.r., Mile Peruničić, s.r., dr Mladen Iveković, s.r., Vlada Zečević, s.r., Veselin Masleša, s.r.

BR. 136

POZIV NA UPIS ZAJMA NARODNOG OSLOBOĐENJA

Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, svojom Uredbom od 15 januara 1943 godine, raspisao je Zajam narodnog oslobođenja u iznosu od 500.000.000 dinara-kuna.

Ovo je zajam koji se raspisuje za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda i za potrebe postradalog, pogorjelog i opljačkanog stanovništva. Ovo je pravi narodni zajam, prvi apel, prvi neophodni apel svima koji imaju, da i novčanim sredstvima pomognu oslobodilačku borbu naroda Jugoslavije, svoju vlastitu borbu.

Uvjeti zajma su slijedeći:

1. Zajam narodnog oslobođenja raspisan je na 10 godina uz kamate od 3% godišnje, koje će se redovno isplaćivati svakih šest mjeseci (1 juna i 1 decembra svake godine).

2. Zajam je podijeljen u dvije tranše po 250.000.000 dinara-kuna. Za prvu tranšu već su izdane obveznice u komadima od 10.000, 5.000, 1.000, 500 i 100 dinara-kuna.

3. Zajam narodnog oslobođenja upisuju u pojedinim zemljama Jugoslavije zemaljska antifašistička vijeća narodnog oslobođenja dotičnih zemalja, a gdje ova još nisu formirana, upis će vršiti Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije preko- Narodno-osLobcdilačkih odbora.

4. Zajam se upisuje u dinarima ili u kunama. U onim krajevima naše zemlje, u kojima je okupator zaveo svoju valutu, zajam se može upisivati u toj valuti prema dnevnom tečaju.

5. Zajam narodnog oslobođenja upotrijebiti će se za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske i za potrebe sela uništenih od okupatora, ustaša i četnika.

Zajam narodnog oslobođenja treba da počiva na rodoljubivoj svijesti svih građana oslobođenog i neoslobođenog teritorija, on treba da predstavlja veliki zajednički napor svih naroda Jugoslavije, da i ovim putem pomognu svoju narodno-oslobodilačku borbu. Zajam narodnog oslobođenja je narodni zajam, borbeni zajam, čiji upis nije obično rentabilno' ulaganje novca, nego udio- i sudjelovanje u zajedničkoj borbi.

Obraćamo se svima, seljacima i radnicima, zanatlijama, trgovcima i industrijalcima, činovnicima i namještenicima, svima koji rodoljubivo osjećaju s pozivom, da upisuju Zajam narodnog oslobođenja. Upis zajma je rodoljubiva dužnost. Nitko nema pravo da danas, u trenutcima najvećih i najsvetijih žrtava, prikriva i čuva novac. Svaki dinar, svaka kuna, sve što imamo, mora se staviti na raspoloženje narodno-oslobodilačkoj borbi.

Obraćamo se svima radnicima i seljacima, zanatlijama, trgovcima i industrijalcima, činovnicima i namještenicima, svima koji pošteno misle, s pozivom da izvrše svoju patriotsku dužnost, da pomognu narodno-oslobodilačku borbu, da sudjeluju u njoj.

Oni time ne vrše samo svoju dužnost kao rodoljubi, nego istovremeno spasavaju i svoj imetak. Vrijednost novca svakim danom sve više pada i nije daleko dan, kada će on predstavljati gomilu bezvrijednog papira. Upisom Zajma narodnog oslobođenja spriječiti ćete da se s vašim novcem ne dogodi to isto. Upisom Zajma spasavate svoj imetak.

Upisivati Zajam narodnog oslobođenja znači, dakle, ne samo posvjedočiti svoju rodoljubivu svijest i svoju vjeru u pobjedu, nego znači i spasavanje vlastitog imetka, da ne propadne s propašću fašizma. Zajam Narodnog oslobođenja donosi kamate i osigurava vam glavnicu.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska stoji pred novim, velikim zadacima i novim, odlučujućim borbama. Stvorimo sredstva za te velike i odsudne bitke! Stvorimo sredstva za ostvarenje najvažnijih zadataka! Upisujmo Zajam narodnog oslobođenja.

Kao široka rijeka treba da struji novac iz svih krajeva naše zemlje, iz svih slojeva našeg društva. Radi se o sredstvima za našu vojsku, radi se o olakšanju bijede i nevolje opljačkanog i popaljenog naroda! Sve naše zemlje, svi naši narodi treba da upisom Zajma, da utakmicom u upisu Zajma narodnog oslobođenja potvrde svoju rodoljubivost i svoju privrženost narodno-oslobodilačkoj borbi!

Upisujte pravi narodni zajam — Zajam narodnog oslobođenja!
Sudjelujte u narodno-oslobodilačkoj borbi!
Sve za borbu, sve za pobjedu!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Februar 1943

IZVRŠNI ODBOR
ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

BR. 137

I Z J A V A
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NOJ

Usljed toga što okupatori, ustaše i četnici Draže Mihailovića neprekidno na razne načine šire klevete i lažne informacije o narodno-oslobodilačkom pokretu i njegovim ciljevima, smatramo za potrebno da izdamo sledeću izjavu:

Narodno-oslobodilački pokret u Jugoslaviji pod rukovodstvom Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narednog oslobođenja Jugoslavije, jeste opštenarodni pokret u kojem učestvuju svi pravi rodoljubi, bez obzira na političko i vjersko ubeđenje i nacionalnost. Taj pokret ima za cilj:

1. Oslobođenje zemlje od okupatora i izvojevanje nezavisnosti i istinski demokratskih prava svima narodima Jugoslavije.

2. Neprikosnovenost privatne svojine i punu mogućnost samoinicijative u industriji, trgovini i poljoprivredi.

3. Nikakvih radikalnih promjena u odnosu na društveni život i djelatnost, osim zamjene reakcionarnih općinskih uprava i žandarma — koji su se bili stavili u službu okupatora — narodno-oslobodilačkim odborima koji imaju istinski demokratski narodni karakter.

Sve važnije mjere, kako u odnosu na društveni život, tako- i u državnoj organizaciji, rešavaće posle svršetka rata pretstavnici naroda, koje će zaista slobodno- birati sam narod;

4. Narodno-oslobodilačkom pokretu koji se bori za slobodu naroda, za socijalna i demokratska prava, jeste tuđe svako nasilje i nezakonitost;

5. Oficirima, koji pristupaju u narodno-oslobodilačku vojsku, zagarantovani su njihovi činovi i položaj koji odgovara njihovim sposobnostima;

6. Narodno-oslobodilački pokret priznaje u potpunosti nacionalna prava Hrvata, Slovenaca, Srba, kao i Makedonaca, Crnogoraca i drugih. Taj pokret je jednako hrvatski kao i srpski i slovenački. Prema tome, on pretstavlja garantiju da će biti izvojevana nacionalna prava svdm narodima Jugoslavije.

8 II 1943.

U ime Antifašističkog vijeća NOJ,
Pretsjednik
dr Ivan Ribar, s.r.

U ime Vrhovnog štaba NOV i POJ,
Tito, s.r.

BR. 138

PROGLAS

AVNOJ-a POVODOM IV NEPRIJATELJSKE OFANZIVE

Narodima Jugoslavije!

Počela je i traje već dvadeset dana velika njemačko-italijansko-ustaško-četnička ofanziva protiv naše oslobođene teritorije i naše Narodno-oslobodilačke vojske. Učestvuje oko 100 hiljada neprijateljskih vojnika — Njemaca, Italijana, ustaša i četnika — sa velikim brojem tenkova i aviona, specijalno poslanih za ovu ofanzivu iz Njemačke.

Cilj ofanzive je jasan: uništavanje Narodno-oslobodilačke vojske, krvavo gušenje narodnog ustanka, ropstvo naroda Jugoslavije.

Njemački fašistički psi bacaju ogromne snage na nas, u trenutku kad im je na Istočnom frontu potreban svaki vojnik. Hoće baš sad da nas unište, jer se boje naše snage, kao žive vatre, u događajima koji pretstoje. Front na Balkanu sa narodno-oslobodilačkom vojskom u pozadini, kao žarištem narodno-oslobodilačkog rata, ne samo >u Jugoslaviji, nego na cijelom Balkanu — to je ono čega se Hitler plaši i zbog čega mu se diže kosa na glavi, to je ono zbog čega on na nas baca svoje posljednje podivljale divizije. Ustaški i čitnički krvnici mobilisali su sve što su mogli po nalogu svojih fašističkih gospodara. I oni bi željeli da unište Narodno-oslobodilačku vojsku. U njenom uništenju ustaše gledaju svoj spas, u njenom uništenju četnici i njihova vlada — ona prokleta šačica izbjeglica — vide jedinu mogućnost uspostavljanja svoje krvave četničke vlasti, pogoršane stare jugoslovenske vlasti.

Svi — i njemački i italijanski fašisti i ustaše i četnici — ujedinili su se i svi žele jedno: uništenje naše Narodno-oslobodilačke vojske, krvavo gušenje narodnog ustanka, istrebljivanje i ropstvo- naših naroda.

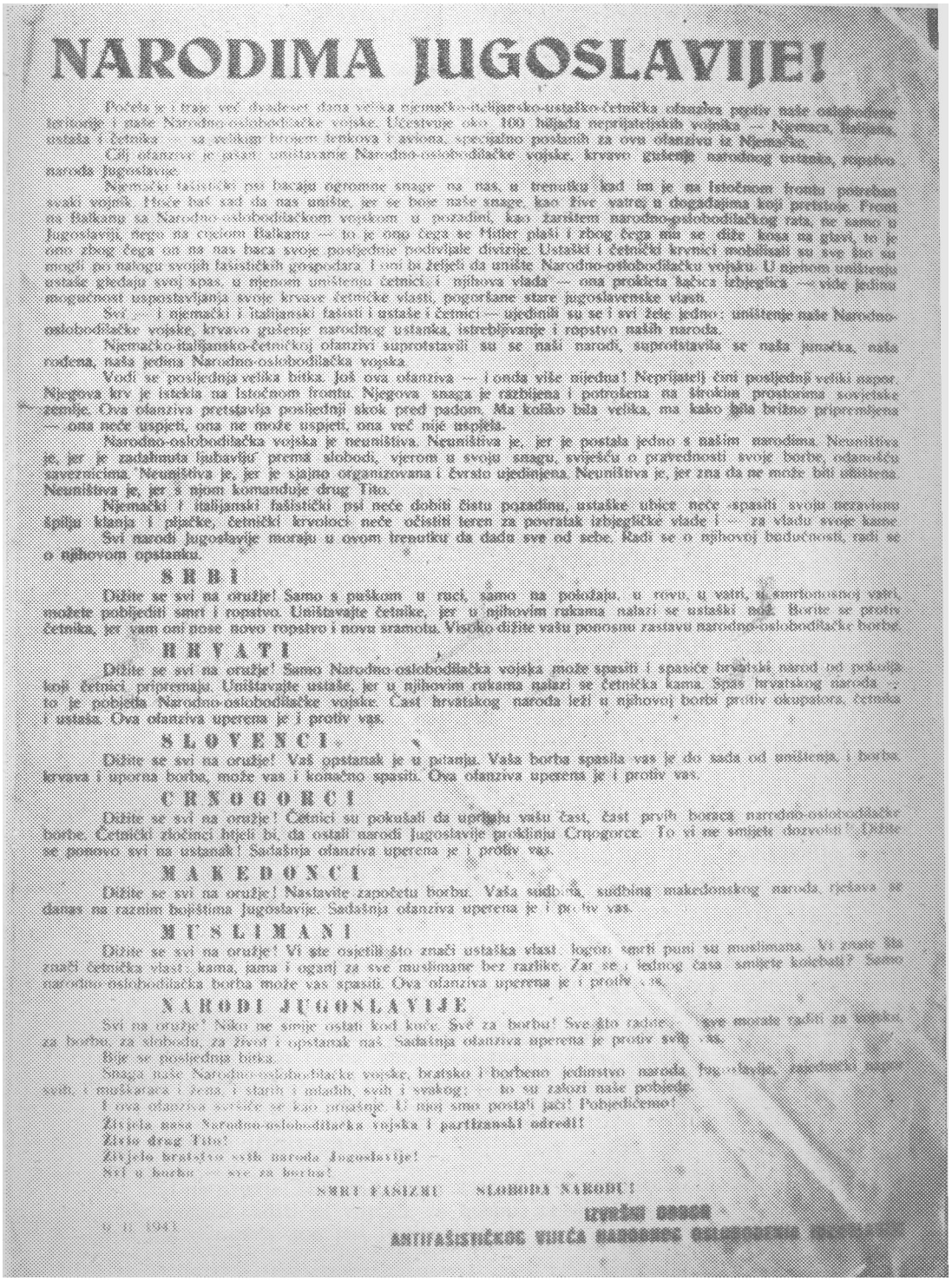
Njemačko-italijansko-četničkoj ofanzivi suprotstavili su se naši narodi, suprotstavila se naša junačka, naša rođena, naša jedina Narodno-oslobodilačka vojska.

Vodi se posljednja velika bitka. Još ova ofanziva — i onda više nijedna! Neprijatelj čini poslednji veliki napor. Njegova krv je istekla na Istočnom frontu. Njegova snaga je razbijena i potrošena na širokim prostorima sovjetske zemlje. Ova ofanziva pretstavlja posljednji skok pred padom. Ma koliko bila velika, ma kako bila brižno pripremljena — ona neće uspjeti, ona ne može uspjeti, ona već nije uspjela.

Narodno-oslobodilačka vojska je neuništiva. Neuništiva je, jer je postala jedno sa našim narodima. Neuništiva je, jer je zadahnuta ljubavlju prema slobodi, vjerom u svoju snagu, sviješću o pravednosti svoje borbe, odanošću saveznicima. Neuništiva je, jer je sjajno organizovana i čvrsto ujedinjena. Neuništava je, jer zna da ne može biti uništena. Neuništiva je, jer s njom komanduje drug Tito.

Njemački i italijanski fašistički psi neće dobiti čistu pozadinu, ustaške ub'ce neće spasiti svoju nezavisnu špilju klanja i pljačke, četnički i italijanski krvoloci neće očistiti teren za povratak izbjegličke vlade i — za vladu svoje kame.

Svi narodi Jugoslavije moraju u ovom trenutku da dadu sve od sebe. Radi se o njihovoj budućnosti, radi se o< njihovom opstanku.

NARODIMA JUGOSLAVIJE!

Počela je i traje već dvadeset dana velika njemačko-talijansko-ustaško-četnička ofanziva protiv naše oslobodilačke vojske i naše Narodno-oslobodilačke vojske. Učestvuje oko 100 hiljada neprijateljskih vojnika — Njemaca, Italijana, ustaša i četnika — sa velikim brojem tenkova i aviona, specijalno poslanih za ovu ofanzivu iz Njemačke.

Cilj ofanzive je jasan: uništavanje Narodno-oslobodilačke vojske, krvavo gušenje narodnog ustanka, ropstvo naroda Jugoslavije.

Njemački fašistički psi bacaju ogromne snage na nas, u trenutku kad im je na Istočnom frontu potrebna svaki vojnik. Hoće baš sad da nas unište, jer se boje naše snage, kao žive vatre, u događajima koji prete im. Front na Balkanu sa Narodno-oslobodilačkom vojskom u pozadini, kao žarištem narodno-oslobodilačkog rata, ne samo u Jugoslaviji, nego na cijelom Balkanu — to je ono čega se Hitler plaši i zbog čega mu se diže kosa na glavi, to je ono zbog čega on na nas baca svoje posljednje pričuvne divizije. Ustaški i četnički krvnici mobilisali su sve što su mogli po nalogu svojih fašističkih gospodara. I oni bi željeli da unište Narodno-oslobodilačku vojsku. U njenom uništenju ustaše gledaju svoj spas, u njenom uništenju četnici i njihova vlada — ona prokleta kačica izbjeglica — vide jedinu mogućnost uspostavljanja svoje krvave četničke vlasti, pogođene stare jugoslavenske vlasti.

Svi — i njemački i talijanski fašisti i ustaše i četnici — ujedinili su se i svi žele jedno: uništenje naše Narodno-oslobodilačke vojske, krvavo gušenje narodnog ustanka, istrebljavanje i ropstvo naših naroda.

Njemačko-talijansko-četnički ofanzivi suprotstavili su se naši narodi, suprotstavila se naša junačka, naša rodoljubiva, naša jedina Narodno-oslobodilačka vojska.

Vodi se posljednja velika bitka. Još ova ofanziva — i onda više nijedna! Neprijatelj čini posljednji veliki napor. Njegova krv je istekla na Istočnom frontu. Njegova snaga je razbijena i potrošena na širokim prostorima sovjetske zemlje. Ova ofanziva predstavlja posljednji skok pred padom. Ma koliko bila velika, ma kako bila brižno pripremljena — ona neće uspjeti, ona ne može uspjeti, ona već nije uspjela.

Narodno-oslobodilačka vojska je neuništiva. Neuništiva je, jer je postala jedno s našim narodima. Neuništiva je, jer je zadahnuta ljubavlju prema slobodi, vjerom u svoju snagu, svješću o pravednosti svoje borbe, odanošću saveznicima. Neuništiva je, jer je sjajno organizovana i čvrsto ujedinjena. Neuništiva je, jer zna da ne može biti uništena. Neuništiva je, jer s njom komanduje drug Tito.

Njemački i talijanski fašistički psi neće dobiti čistu pozadinu, ustaške ubice neće spasiti svoju nezavisnu državu klanja i pljačke, četnički krvnici neće očistiti teren za povratak izbjegličke vlade i — za vladu svoje kaste.

Svi narodi Jugoslavije moraju u ovom trenutku da dadu sve od sebe. Radi se o njihovoj budućnosti, radi se o njihovom opstanku.

SRBI

Dižite se svi na oružje! Samo s puškom u ruci, samo na položaju, u rovu, u vatri, u smrtonosnoj vatri, možete pobijediti smrt i ropstvo. Uništavajte četnike, jer u njihovim rukama nalazi se ustaški nož. Borite se protiv četnika, jer vam oni nose novo ropstvo i novu sramotu. Visoko dižite vašu ponosnu zastavu narodno-oslobodilačke borbe.

HRVATI

Dižite se svi na oružje! Samo Narodno-oslobodilačka vojska može spasiti i spasiće hrvatski narod od pokolja koji četnici pripremaju. Uništavajte ustaše, jer u njihovim rukama nalazi se četnička kama. Spas hrvatskog naroda — to je pobjeda Narodno-oslobodilačke vojske. Čast hrvatskog naroda leži u njihovoj borbi protiv okupatora, četnika i ustaša. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

SLOVENCI

Dižite se svi na oružje! Vaš opstanak je u pitanju. Vaša borba spasila vas je do sada od uništenja, i borba, krvava i uporna borba, može vas i konačno spasiti. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

CRNOGORCI

Dižite se svi na oružje! Četnici su pokušali da uprljaju vašu čast, čast prvih boraca narodno-oslobodilačke borbe. Četnički zločinci htjeli bi, da ostali narodi Jugoslavije proklinju Crnogorce. To vi ne smijete dozvoliti! Dižite se gotovo svi na ustanak! Sadašnja ofanziva uperena je i protiv vas.

MAKEDONCI

Dižite se svi na oružje! Nastavite započetu borbu. Vaša sudbina, sudbina makedonskog naroda, riješava se danas na raznim bojištima Jugoslavije. Sadašnja ofanziva uperena je i protiv vas.

MUSLIMANI

Dižite se svi na oružje! Vi ste osjetili što znači ustaška vlast. Jogun smrti pusi su muslimana. Vi znate što znači četnička vlast: kama, pama i oganj za sve muslimane bez razlike. Zar se i sada smijete kolebati? Samo narodno-oslobodilačka borba može vas spasiti. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

NARODI JUGOSLAVIJE

Svi na oružje! Nako ne smije ostati kod kuće. Sve za borbu! Sve što radi[illegible] sve mora raditi za borbu, za borbu, za slobodu, za život i opstanak naš. Sadašnja ofanziva uperena je protiv svih vas.

Bije se posljednja bitka.

Snaga naše Narodno-oslobodilačke vojske, bratsko i borbeno jedinstvo naroda Jugoslavije, zajednički napor svih, i muškaraca i žena, i starih i mladih, svih i svakog: — to su zalozi naše pobjede.

I ova ofanziva svršiće se kao prijašnje. U njoj smo postali jači! Pobijedićemo!

Živjela sasa Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi!

Živio drug Tito!

Živjelo bratstvo svih naroda Jugoslavije!

Svi u borbu — sve za borbu!

SMRT FAŠIZMU! SLOBODA NARODU!

[illegible]

[illegible]

Proglas IO AVNOJ-a narodima Jugoslavije povodom četvrte ofanzive.

SRBI

Dižite se svi na oružje! Samo- s puškom u ruci, samo na položaju, u rovu, u vatri, u smrtonosnoj vatri možete pobijediti smrt i ropstvo. Uništavajte četnike, jer u njihovim rukama nalazi se ustaški nož. Borite se protiv četnika, jer vam oni nose novo< ropstvo- i novu sramotu. Visoko- dižite vašu ponosnu zastavu narodno-o-slobodilačke borbe.

HRVATI

Dižite se svi na oružje! Samo Narodno-o-slobodilačka vojska može spasiti i spasiće hrvatski narod od pokolja koji četnici pripremaju. Uništavajte ustaše, jer u njihovim rukama nalazi se četnička kama. Spas hrvatskog naroda — to je pobjeda Narodno-oslobodilačke vojske. Cast hrvatskog naroda leži u njihovoj borbi pro-tiv okupatora, četnika i ustaša. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

SLOVENCI

Dižite se svi na oružje! Vaš opstanak je u pitanju. Vaša borba spasila vas je do sada od uništenja, i borba, krvava i uporna borba, može vas i konačno spasiti. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

CRNOGORCI

Dižite se svi na oružje! Četnici su pokušali da uprljaju vašu čast, čast prvih boraca narodno-oslobodilačke borbe. Četnici zločinci htjeli bi, da ostali narodi Jugoslavije proklinju Crnogorce. To vi ne smijete dozvoliti! Dižite se ponovo svi na ustanak! Sadašnja ofanziva uperena je i protiv vas.

MAKEDONCI

Dižite se svi na oružje! Nastavite započetu borbu. Vaša sudbina, sudbina makedonskog naroda, rješava se danas na raznim bojištima Jugoslavije. Sadašnja ofanziva uperena je i protiv vas.

MUSLIMANI

Dižite se svi na oružje! Vi, ste osjetih što znači ustaška vlast: logori smrti puni su muslimana. Vi znate šta znači četnička vlast: kama, jama i oganj za sve muslimane bez razlike. Zar se i jednog časa smijete kolebati? Samo narodno-oslobodilačka bo-rba može vas spasiti. Ova ofanziva uperena je i protiv vas.

NARODI JUGOSLAVIJE

Svi na oružje! Niko ne smije ostati kod kuće. Sve za borbu! Sve što radite — sve morate raditi za vojsku, za borb-u, za slobodu, za život i opstanak naš. Sadašnja ofanziva uperena je protiv svih vas.

Bije se poslednja bitka.

Snaga naše Narodno-oslobodilačke vojske, bratsko i borbeno jedinstvo naroda Jugoslavije, zajednički napor svih, i muškaraca i žena, i starih i mladih, svih i svakog; — to su zalozi naše pobjede.

I ova ofanziva svršiće se kao prijašnje. U njoj smo postali jači! Pobjedićemo!

Živjela naša Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi!

Živio drug Tito!

Živjelo bratstvo svih naroda Jugoslavije!

Svi u borbu — sve za borbu!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9. II 1943.

IZVRŠNI ODBOR
ANANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
JUGOSLAVIJE

BR. 139

PROTESTNA IZJAVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I AVNOJ-a POVODOM PREDAJE ČETIRI „LIBERATORA" IZBEGLICKOJ VLADI

U Jugoslaviji postoji samo jedna oružana snaga koja vodi već dve godine borbu protiv okupatora, a to je Narodno-oslobodilačka vojska. S druge strane, ministar jugoslovenske vlade Draža Mihailović zauzima neprijateljski stav prema Narođno-osiobodi1ačkoj vojsci i sarađuje s okupatorom, i do danas nije praktično pokazao da je on na čelu svojih četnika pružio ma kakvu pomoć saveznicima u borbi protiv okupatora. On to nije do danas pokazao a i danas s njima otvoreno sarađuje. Pošto je Amerika predala aparate pretstavnicima vlade koja nema nikakve veze s našom oslobodilačkom borbom, nama je taj čin nerazumljiv i smatramo da se ovaj akt protivi principima izraženim u Atlantskoj povelji.

BR. 140

KOMINIKE IZVRSNOG ODBORA OF OD 1. DECEMBRA 1942. O PRVOM ZASJEDANJU AVNOJ-a'

KOMINIKE
IZVRSNOG ODBORA
OSVOBODILNE FRONTE SLOVENACKOG NARODA

Iz tehničkih razloga predstavnici OF slovenačkog naroda nisu mogli da prisustvuju na Ustavotvornoj skupštini Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koja je održana u bosanskom gradu Bihaću 26. i 27. novembra o.g. No, bez obzira na to IO se u ime Osvobodilne fronte slovenačkog naroda u celini slaže s opštom linijom te skupštine, pa će uskoro odrediti i svoje, delegate za Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao i za njegovo predsedništvo.

Ustavotvorna skupština Antifašističkog veća narednog oslobođenja Jugoslavije predstavlja vanredno važan prelom u životu i zajednici naroda Jugoslavije. Ta skupština je rezultat skoro 20-mesečne zajedničke političke i oružane borbe naroda Jugoslavije protiv zajedničkog neprijatelja, fašističkog okupatora i njegovih pomoćnika u samoj Jugoslaviji, ustaša, četnika Draže Mihailovića, nedićevaca, slovenačke Bele garde i nacionalnih izdajica svake vrste. U toj zajedničkoj borbi narodi Jugoslavije su očistili iz svojih redova sve one protivnarodne reakcionarne elemente koji su ranije više od dve decenije svojom protivnarodnom politikom onemogućavali istinitu saradnju tih naroda na bazi ravnopravnosti i samoopredeljenja. Kormilo sudbine naroda Jugoslavije prihvatile su stvarno demokratske narodne snage i ta činjenica je omogućila da se u drevnom Bihaću održi Ustavotvorna skupština budućeg jedinstva i zajednice jugoslovenskih naroda, izgrađena na bazi samoopredeljenja i ravnopravnosti. U borbi skovano jedinstvo jugoslovenskih naroda, na načelima samoopredeljenja izgrađena zajednica svih naroda toliko su čvrsti da ih nikakva sila više neće moći da razjedini. U Bihaću su bile zacrtane prve konture nove demokratske Jugoslavije, narodne Jugoslavije, otadžbine slobodnih i ravnopravnih naroda.

U tu novu Jugoslaviju slovenački narod neće da uđe kao 1918. g., kao narod bez zasluga i bez prava, kao narod kome su drugi kovali sudbinu i ustave. Slovenački narod je svojom borbom i svojim žrtvama doprineo zajedničkoj stvari oslobođenja toliko kao samo retko koji narod u Evropi. Stoga će u novu Jugoslaviju SLOBODNA I UJEDINJENA SLOVENIJA od Trsta do Spilja i

[1] Kominike* je napisao Edvard Kardelj (vidi dok. br. 137) i objavio ga u posebnom izdanju „Slovenskog poročevalca". Iz pisma sekretara Povjereništva Centralnog komiteta KPS za Ljubljanu, Vladimira Krivica, od 5. januara 1943, upućenog Edvardu Kardelju u Dolomite, vidi se da taj poseban broj do tog dana još nije izišao („Bihaćkog broja još nema, obećava nam se za par dana. Propao nam je tekst, pa su ,i u tome bile teškoće."). To navodi na pomisao da je bihaćki broj predat na štampanje ilegalnoj štampariji „Truga"**, koja je propala 22. decembra 1942. Izjava tadašnjeg saradnika Centralne tehnike Cirila Lukmana Anje takođe potvrđuje da je za bihaćki broj u toj štampariji bio već sastavljen slog, i to za veliki format, jer je postojala namjera da se tim brojem počinje izdavati „Slovenski poročevalec", štampan na velikom formatu. Stoga je bihaćki broj malog formata štampan u štampariji „Braće Tuma" u Mostama poslije 5. januara 1943.

* Objavljen u ..Jesen 1942. korespondenca Edvarda Kardelja 1 Borisa Kidriča", izd. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana. 1963. Prim. prev.

** Mrtvački kovčeg. Prim. Drev.

od Kupe do Celovca ući sa svim onim pravima koja će joj omogućiti da na njenom tlu vlada isključivo sam slovenački narod.

Kad Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenačkog naroda ovim izražava svoju saglasnost s odlukama Ustavotvorne skupštine Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, on istovremeno upućuje u ime slovenačkog naroda plamene pozdrave bratskom srpskom, hrvatskom, crnogorskom i makedonskom narodu kao i muslimanskom stanovništvu Jugoslavije, čvrsto uveren da će naša velika zajednička borba protiv zajedničkog neprijatelja uskoro dovesti do pobede koja će omogućiti sretniju, budućnost narodima Jugoslavije, tako velikim po svojoj ljubavi do slobode. Istovremeno Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenačkog naroda pozdravlja naš zajednički Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, koji je pravilnim rukovođenjem oružane borbe naroda Jugoslavije omogućio da se prva Ustavotvorna skupština Antifaštičkog veća narodnog oslobođenja mogla održati na slobodnom jugoslovenskom tlu. Ta prva skupština slobodnog predstavništva naroda Jugoslavije biće zapisana u njihovoj junačkoj istoriji kao jedan od njihovih najdalekosežnijih dela.

Živela slobodna demokratska Jugoslavije, porodica složnih i ravnopravnih jugoslovenskih naroda!

Živela slobodna i ujedinjena Slovenija u kojoj će odlučivati slobodan slovenački narod!

Živela velika pobeda slobodoljubivih naroda, na čelu sa SSSR, Velikom Britanijom i Amerikom!

Živeo nepobedivi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, veliki zaštitnik slovenačkog i svih naroda Jugoslavije!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

1. decembra 1942. IZVRŠNI ODBOR
OSVOBODILNE FRONTE SLOVENAČKOG NARODA[2]

BR. 141

PISMO EDVARDA KARDELJA OD 2. DECEMBRA 1942, UPUĆENO SEKRETARU CENTRALNOG KOMITETA KPS FRANCU LESKOSEKU U DOLOMITE[1]

Dragi Lojze![2] 2. XII 1942.

Danas sam primio Tvoje-jučerašnje pismo upućeno Juliju[3], o slučaju Miklavža.[4] Na žalost, zaista je reč o njemu. Taj slučaj mi je ozbiljno pomrsio

[2] Poslije dolaska Edvarda Kardelja u Dolomite, Izvršni odbor OF održao je 12. decembra 1942. uveče sjednicu, na kojoj je Edvard Kardelj iznio spoljnopolitički položaj, a govorio i o Prvom zasjedanju AVNOJ-a. U plenum Skupštine Edvard Kardelj je predložio Jožu Rusa, Borisa Kidriča, Franca Leskošeka, Toneta Fajfara, Franju Lubeja, Josipa Vidmara i sebe, a za trećeg potpredsjednika Edvarda Kocbeka. Vidi dok. br. 207*.

* Kao u dok. 193 pod.*» Prim. prev.

[1] Original i originalna kopija sa svojeručnim potpisom nalaze se u Arhivi CK SKS u Ljubljani.

[2] Franc Leskošek.

[3] Milan Skerlavaj.

[4] Mirko Zlatnar.

sve račune, ne uzimajući u obzir što već njegov gubitak sam po sebi znači još jedan težak udarac za nas. U toku sutrašnjeg dana pokušaćemo da uredimo ono što si poručio, ali veoma se malo nadam uspehu. Plašim se samo da sada ne propadne i onaj drugi[5] na koga se poziva Miklavž.

Po pitanju mog dolaska. Spreman sam bio za sutra. Sada ću morati da odložim za još nekoliko dana, da prokrčim drugi pravac. A za to vreme uputiću Ti nekog od naših[6], da se s Tobom dogovori o mogućnostima mog dolaska ubuduće. Svakako da više neću moći starim pravcem. I baš sada, kada mi se već zaista počelo da žuri.

Na kraju još ovo: danas je „Slobodna Jugoslavija" objavila saopštenje da je u Bihaću održano zasedanje „Ustavotvornog antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije", na kojem su prisustvovali delegati čitave Jugoslavije, osim Slovenaca.[7] Predsednik je stari Ivan Ribar, a pored njega čitav niz uglednih bivših poslanika, senatora, javnih radnika, seljaka, radnika, popova itd. Zasedanje je osudilo londonsku vladu i poslalo pozdrav Staljinu, Čerčilu (Churchill) i Ruzveltu (Roosevelt). Izabran je nekakav Izvršni odbor veća na čelu s Ivanom Ribarom i tri potpretsednika, od kojih bi trebalo, izgleda, da jedan bude Slovenac. Zasedanje je uputilo i pozdrav Vrh. štabu i drugu Titu. — Jasno je da je to najveći politički događaj u Jugoslaviji i strašan udarac mihailovićevštini i Beloj gardi. Silna je šteta što tamo nije bilo naših predstavnika. Moj predlog, koji odmah prenesi IO, je sledeči: odmah se moramo solidarisati sa Skupštinom, jer će nam inače naši mihajlovićevci i drugi predbacivati da smo se namerno separatisali i da smo „prepušteni nekakvom srednjeevropskom sov. savezu". Stoga ću hitno izdati poseban broj „S (lovenskog) por (očevalca) s obaveštenjem o Skupštini[8] i kratkom dopunskom izjavom IO,[9] koja bi trebalo da glasi približno ovako:

Iz tehničkih uzroka predstavnici OF nisu mogli prisustvovati na prvom zasedanju Ustavotv. antif. veća. .., koji znači ogroman preokret u političkom životu i zajednici naroda Jugoslavije. U borbi su se narodi Jugoslavije ujedinili na osnovu načela o samoopredeljenju i nova Ustavotvorna skupš. će činiti novu pravnu osnovu bratske zajednice naroda Jugoslavije. Gotovo simbolična istor. činjenica je što je Ivan Ribar bio predsednik 1. jugoslov. ustavotvorne skupštine. Danas Ivan Ribar stoji na čelu nove ustavotvorne skupštine, koja će dati drukčije rezultate od one iz 1920. g. Slovenački narod se priključuje tom velikom delu.

IO ulazi u ime slovenačkog naroda sa svojim delegatima u ustavotvorni savet, kao i u njegov Izvršni odbor.

IO OF tom prilikom pozdravlja bratski srpski, hrvatski, crnogorski i makedonski narod, kao- i muslimansko stanovništvo u Jugoslaviji. Istovremeno IO pozdravlja i naš zajednički Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, koji je na čelu hrabre partizanske vojske naroda Jugoslavije omogućio da se na slobodnom jugoslovenskom tlu u Bihaću moglo sastati slobodno predstavništvo naroda Jugoslavije.

[5] Martin Selan iz Brezovice, železnički sprovödnik, pri kome je bila javka. Sada je u penziji.

[6] Branko Ivanuš.

[7] Reč je o Prvom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) 26. i 27. novembra 1942. u Bihaću. Na Zasjedanju su bila prisutna 54 delegata. Nisu prisustvovali Makedonci i Slovenci.

[8] Poseban broj „Slovenskog poročevalca", posvećen Prvom zasjedanju AVNOJ-a, izišao je poslije 5. januara 1943. U njemu je pod naslovom „Za enotnost narodov Jugoslavije v borbi za svobodo in srečnejšo bodočnost" (Za jedinstvo naroda Jugoslavije u borbi za slobodu i sretniju budućnost) objavljena rezolucija, primljena na Zasjedanju.

" Vidi dok. br. 193.

Živela slobodna Jugoslavija, porodica jedinstvenih i ravnopravnih jugoslovenskih naroda!

Živela slobodna i ujedinjena Slovenija, u kojoj će odlučivati slobodan slovenački narod!

Živela velika pobeda slobodoljubivih naroda na čelu sa SSSR, Anglijom i Amerikom!

Živeo SSSR, veliki zaštitnik slovenačkog i svih naroda Jugoslavije.

IOOF

Svakako ću stilski preraditi. To sam formulisao uzgred, samo toliko da drugovi iz IO uhvate smisao. Pokušajte da mi odmah odgovorite. Daću naime SP* odmah u štampu, pre nego što bi naši neprijatelji mogli klevetama da istupe protiv nas. Što se tiče sadržaja još ovo: kaži drugovima neka mi izvine što ovo radim na svoju ruku. Smatram da smo to u načelu resili već prošli put, kad je drug Andrej[10] predlagao stvaranje nekakvog zajedničkog političkog vođstva za sve narode Jugoslavije. I u ovoj izjavi ne kažem ništa drugo osim da ulazimo u Ustavotvorni savet. Sve ostalo — kako, pod kojim uslovima i kakvim načinima — je svakako predmet našeg temeljnog razgovora u IO. Moraćemo da izradimo čitav red vanredno značajnih odluka. Trebaće odmah da se odrede lica za Veće, kao i preduzeti odgovarajuće mere, da bi i neposredno **u** samoj Sloveniji dobili pristanak naroda. O svemu tome usmeno. Sada ću čak težiti da stignem što pre.

Srdačne drugarske pozdrave Tebi i svim drugovima u IO.

Krištof"

Do sada sam saznao samo toliko da su A. i R.[12] pouzdano u rukama B.g.* u Polju ili Bizoviku. U oba mesta ima B.g. svoje zatvore. Ali sada još nije mogućno doći do njih. Pokušaćemo da utvrdimo tačnije. — Javi se odmah!

BR. 142

PISMO EDVARDA KARDELJA OD 4. DECEMBRA 1942, UPUĆENO IZVRSNOM ODBORU OSVOBODILNE FRONTE U DOLOMITE[1]

10 (OF) - 4. XII 1942.

Dragi drugovi!

Nemojte da mi zamerite što se nisam ništa javio. Smatrao sam da ćemo moći već usmeno da razgovaramo[1], ali desio se maler i tako ću morati da ostanem tu još nekoliko dana. Najverovatnije vas je L.[2] već obavestio o uzroku zadr-

* „Slovenski poročevalec". Prim. prev.

[10] Jože Rus.

[11] Edvard Kardelj.

[12] Helena i Marija Leskošek.

* Bela garda. Prim. prev.

[1] Original i originalna kopija sa svojeručnim potpisom nalaze se u Arhivi CK SKS u Ljubljani.

[2] Luka Franc Leskošek.

žavanja. No, u međuvremenu sam dobio već nove mogućnosti, tako da ću narednih dana biti već svakako kod vas. A danas samo kratko pismeno obaveštenje.

6. U vezi sa spoljašnim i unutrašnjim zbivanjima biće potrebno da se izrade već i konkretni predloži kako treba da izgleda naša buduća Slovenija. Sada zaista treba da se već što više piše o budućnosti. Sada ćemo morati da se o toj budućnosti zaista konkretno dogovorimo i da pripremimo već i neke organizacijske mere koje će omogućiti realizovanje tih nacrta. Došlo je vreme kada se mi moramo baviti sa planovima, a o tom i pisati za mase!

7. Ali centralni zadatak u vezi s tim čini. mi se da je da preciziramo svoj stav prema Jugoslaviji, lon(donskoj) vladi, Ustavotvornoj skupštini u Bihaću itd. No, to siu tako važne stvari da ćemo se o tome rađe usmeno razgovarati. Vest sama je u Lj(ubijani) veoma oduševila ljude, ali donekle su iznenađeni što nema Slovenaca. Stoga je. ona izjava[3], koju sam vam predložio, utoliko nužnija. U štampu će ići sutra, prekosutra.

Time sam donekle prešao već na opšta pitanja, koja bi mi morali da obradimo. Smatram da će biti mnogo posla.

Sa drugarskim pozdravima

Krištof[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 143

IZVJEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 7. DECEMBRA 1942, UPUĆEN GENERALNOM SEKRETARU KPJ I VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I PO JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU[1]

Starom.[2] - 7. XII 1942.

Dragi TT.![3] — Koristim priliku da napišem nekoliko redaka. Napisao bih više, ali sutra odlazim na teren i ne preostaje mi mnogo vremena. Uostalom, nadam se da si primio preko GŠ Hrvatske dva .moja opširna izveštaja, koje sam poslao u oktobru.[4] Ovih dana krenuće na put ka Vama, ili bar do GŠ

[3] Vidi dok. br. 193 i dok. br. 196. >
[4] Edvard Kardelj.
[1] Originalna kopija na srpskohrvatskom jeziku sa svojeručnim potpisom nalazi se u Arhivi CK SKS u Ljubljani.
[2] Josip Broz Tito.
[3] Tito Josip Broz.
[4] Edvard Kardelj poslao je izvještaje Josipu Brozu Titu 20. septembra 1942, 7. oktobra 1942. i 6. odnosno 12. novembra 1942. Iz sačuvane arhivske građe vidi se da u mjesecu oktobru nije poslao dva izvještaja.

Hrvatske, naša posebna patrola, koja će Vam doneti naše izvestaje i materijale. Pre mesec dana otputovao je do GŠH naš oovek sa zadatkom da produži eventualno i do Vas.[5] Ne znam da li je stigao tamo. — Brko[6] nam je preneo Vašu kritiku razvoja ovdašnjih prilika u vezi sa italijanskem ofanzivom/ kritiku koju ste izrazili na osnovu.. .[8] izveštaja. Ne znam šta i o čemu je.. .[9] govorio, no u svakom slučaju sam iznenađen što ste njegove izjave uzeli kao nešto na osnovu čega bi mogli suditi o ovdašnjim prilikama .. ,[10] Istina je da smo mi sami, to jest štab i rukovodstvo, i to delimično po svojoj vlastitoj krivici, bili u veoma neugodnom položaju i da je veoma malo nedostajalo pa da svi u bratskom kolektivu ne izgubimo glave. Tu činjenicu, koja je bila posledica naše dosta velike lakoumnosti, veoma smo oštro osudili već zbog toga što je s nama bio i sav IOOF. Pokret bi bio našom pogibijom u svakom pogledu prosto obezglavljen. O uzrocima toga pisaću Ti kasnije opširnije..
Istina je da dok smo se zajedno ganjali po šumama nismo mogli imati pregled nad celovitom situacijom, ali nikad nisam ni pomislio da bi ta ofanziva mogla slomiti vojsku kao celinu. Cak je i naše izolovanje od četa bilo veoma kratkotrajno. Za grupu u kojoj smo bih ja i V., izolovanje je zaista trajalo oko 14 dana, jer smo bili, u. težem položaju. Ali je zato grupa u kojoj su bili Angelo[12] i Peter[13] počela da uspostavlja veze već posle nedelju dana. Sem toga. deo GŠ bio je potpuno izvan opkoljenog sektora[14] i čitavo je vreme rukovodio operacijama van okruženog zemljišta. Jedino su dakle paničari mogli opštu situaciju da procenjuju drukčije. — Što se tiče taktike, za pripremu ofanzive znali smo više nego mesec dana pre njenog početka. Poznat nam je bio i broj četa, pa čak i to koje će divizije učestvovati i sa kakvim oružjem. Naša obaveštajna služba donela nam je zaista odlične podatke. Ali istina je da im nismo potpuno verovali, naročito ne u pogledu brojnog stanja vojske, jer nam je bilo smešno da bi Italijani na 300 000 stanovnika privukli preko 50 000 vojnika. To nas je za izvesno vreme uspavalo. Ipak smo procenili svoj položaj u potpunosti i odlučili sledeče: svojom slabo naoružanom i, što je još važnije, slabo prekaljenom vojskom, pošto je veliki deo mobilisan na oslobođenoj teritoriji i uopšte još nije bio u ozbiljnijim borbama, ne možemo neprijatelju pružati efikasan otpor, a da se pri tom ne izložimo opasnosti da

[5] Na put je krenuo krajem oktobra Jože Bradeško Boštjan. Vratio se oko 25. novembra 1942. sa grupom od 11 drugova, koje je Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije uputio kao pomoć slovenačkim partizanskim jedinicama. Jože Bradeško je o svom putu podnio 15. decembra 1942. izveštaj Borisu Kidriču. U tom izveštaju, pored ostalog, kaže: „Moj plan je bio da odem u hrvatski Glavni štab. Kad sam stigao tamo, kazali su mi da je najbolje ako krenem do druga Tita, koji je bio tada u upravo oslobođenom Bihaću, i da njemu lično objasnim sve naše probleme. Drug Tito je bio veoma radostan kad je opet, kao što se izrazio, ugledao jednog sa Roga. Jako se dnteresovao kako je s nama i nikako nisam mogao da mu dovoljno iscrpno izložim, toliko je bio nestrpljiv. Uopšte uzev bio je s nama zadovoljan." (Original napisan mastilom nalazi se u Arhivi CK SKS u Ljubljani.)

[9] Ivan Krajačić.
[7] Vidi dok. br. 158*.
[8] Izostavlja se.
[9] Izostavlja se.
[10] Izostavlja se.
[11] Izostavlja se.
[12] Ivan Maček.
[13] Boris Kidrič.
[14] Misli se na dr Aleša Beblera, Eda Mihevca, dr Jožu Brileja, Viktora Stopara i Jožu Mazoveca. Dr Aleš Bebler i Edo Mihevc radili su van obruča po vojnoj liniji, Viktor Stopar kao privremeni politkomesar, a Jože Mazovec kao obavještajac.

* Kao u dok. 193 pod.* Prlm. prev.

nam se vojska raspadne. Preostale su dve mogućnosti: ili da se blagovremeno povučemo u Hrvatsku (kasnije je bila Kupa posednuta jednom divizijom na utvrđenim položajima), ili da manevrujemo na taj način da se posle određenog otpora, gde god je to moguće, čete probiju kroz neprijateljeve linije u pozadinu, da tamo tuku neprijatelja u leđa i da ostanu na svom terenu. Ali u tome nas je prevarilo nešto našta ranije nismo računali dovoljno- ozbiljno, mada nas je o tome ranije obavestila OS[15]: sporazum između Italijana i reakcionarne buržoazije o stvaranju MVAC[16]. Istina je da nismo nikad sumnjali da će reakcija tome prići, ali da bi pored rasprostranjene mreže OF mogla ozbiljno da ugrozi naše vojničke pozicije, tu činjenicu nismo u potpunosti predvideli unapred, jer nismo ni računali da će italijansko nasilje biti tako užasno. A stvarno je bilo ovako: Italijani su spalili čitavu Notranjsku, gde god su se naši borili i pružali otpor (a tu su bile oštre borbe, tako da su Italijani u početku napredovali svega po 1—2 km dnevno). Poklali su sve, pa i žene i decu, porušili čak neki gradić (Sodražicu), tako da ni jedna kuća nije ostala čitava itd. Posle toga je došla Bela garda i govorila narodu: „Vidite šta su vam doneli partizani, jer su se borili u vašim selima. Uđite u našu stražu, sprečite da partizani dođu u vaša sela i sačuvaćete kako život tako i imovinu!" Mase nisu bile za Belu gardu, ali u onom očajanju neka sela su na pritisak kulaka i sveštenika primila puške, a to je najviše uticalo na partizane. Kad su se posle teških borbi gladni, izmučeni i goli probili pored redova italijanskih bunkera, našli su u selima belogardističku stražu, koja im je sprečavala ulazak u selo, onemogućavala ishranu, a pod pritiskom reakcionara neke belogardističke bande preduzimale su čak već i hajke po šumama. „Pobede" Italijana, a naročito uništenje oslobođene teritorije i pored toga još i Hitlerove pobede na istočnom frontu produbili su demoralisanje među masama i talko je belogardistička ološ počela da postiže ozbiljne uspehe, koji su se ispoljävali u tome što je oko 200 do 300 partizana dezertiralo, što su se sela sve više naoružavala i što su partizani bili potpuno potisnuti u šumu. Jasno je da je zbog toga borbena spremnost partizana veoma opala, da je popustila disciplina itd. I tako se drugi deo italijanske ofanzive pretvorio u laku šetnju po šumama, gotovo bez partizanskog otpora. Taj proces smo videli i znali da će nam se vojska raspasti, ako ne držimo zajedno ostale čete i ako ne izbegavamo susrete sa većim italijanskim jedinicima, koje bi nesumnjivo mogle razbiti naš otpor. Stoga smo u drugom delu ofanzive zaista težili uglavnom za tim da izvučemo naše čete izvan italijanskog dohvata, da ih prebacimo u drugi sektor, gde su njihovi položaji lošiji. Tako se i desilo da smo sa sektora u kome smo se nalazili upravo uklonili gotovo sve čete i uputili ih u drugi, računajući da ćemo se i sami povući odmah zatim. Ali posle smo dozvolili da nas obmanu za izvesno vreme Italijani, koji su na hrvatsku stranu prebacili oko 20 000—25 000 vojnika. Mislili smo da idu prema Vama (to smo Vam čak brzojavili), ali stvarno su išli — na nas, samo odozdo, sa hrvatske strane. I tako smo se našli u obruču. Ali sve čete su se u to vreme uspešno izvukle i deo štaba izvan okruženog sektora pravilno je komandovao u skladu sa našim ranijim sporazumom. — I tu je bilo pitanje da li bi trebalo doći u Hrvatsku. Toga sam se uvek plašio, jer sam[1] stalno imao pred očima Srbiju. Zaista, mogli bi doživeti istu sudbinu koju su doživele naše čete u Srbiji posle našeg odlaska, ako se ne bi izvukli. Međutim, ja sam se čvrsto pouzdao da značajan rad OF ne može ostati bez posledica. U Srbiji imali smo vojsku, ali nismo imali OF, nije bilo masovne podrške. U nas bilo je sve to. Stoga smo izdali naređenje: odmah formirati brigade (makar i manje, za naše uslove), da bi partizanima ulili

[15] Obavještajna služba. Prim. prev.
[16] Milizia volontaria anticomiunista (Dobrovoljna antikomunistička milicija).

svest o njihovoj snazi; zatim sa brigadama u sela, na politički rad, da mase vide partizane i da partizani opet vide simpatije masa; čistiti Belu gardu, preći na manje akcije protiv Italijana da se podigne borbeni duh i tako pripremi vojska za prelazak na nove ofanzivne operacije. — Dragi Tito! Smatram da se to naše mišljenje potpuno opravdalo. Ako bi kakav Vald. danas video naše partizane, ne bi mogao verovati da su to oni isti koji su septembra izgledah kao da su pred rasulom i za koje je mislio da će masovno prelaziti ka neprijatelju. U stvarnosti naš „krah" posle ofanzive nije ni senka onoga što smo doživeli u Srbiji. Ti, koji veoma dobro poznaješ teren u Sloveniji, možeš sebi da predstaviš kakva je bila italijanska ofanziva sa 54 teška motorizovana topa, sa 6 (istina ne čitavih) divizija (skromno uzeto oko 50 000) vojnika na našim drumovima, po kojima se može kamionima stići na svako brdo. između naših sela i polja, malih šuma itd. Tvrdim da smo u tako teškom položaju stvarno doživeli pobedu, veliku pobedu, veću no što sam je sam sebi zamišljao. U mrtvima, ranjenima, zarobljenima i dezerterima izgubili smo najviše 400 ljudi. A sve ostalo se već posle nekoliko nedelja oformilo u brigade. Tako beznačajan procenat dezertera u takvim uslovima kakve su preživeli naši partizani znači zaista pobedu, a tu pobedu nam je omogućila OF. U tome je razlika između Srbije i Slovenije. — Stvarno, posle ofanzive ni do današnjeg dana nismo uspeh da se prihvatimo većih vojnih operacija, osim sada, u poslednje vreme u nekim krajevima. Većina naših operacija posle ofanzive svodi se na čišćenje Bele garde i u suštini na diverzantske akcije. Borbena sposobnost naših partizana sada isto tako izostaje daleko iza hrvatskih (za razliku npr. od letos kada su naši partizani ispoljavali mnogo veću udarnost). Međutim, sve to ima samo privremeni značaj. Ti znaš da smo Slovenci uvek dosta spori, ali uporni ljudi. Tako je dakle sa tom našom vojskom. Polagano napreduje, ali napreduje bez prekida. Belu gardu smo potukli, tako da nema više onu inicijativu pri ganjanju partizana, već naprotiv, partizani ganjaju nju. Ipak još drži snažna uporišta. Neka područja smo potpuno očistili, tako da je oko V^3 Dolenjske u rukama partizana i to zemljište se sve više širi. Stvarno ne težimo za oslobađanjem zemljišta. Ali u vezi sa čišćenjem Bele garde, morah smo pristupiti utvrđivanju terena. Moral partizana je dobar i sa uspesima poboljšava se sve više. U pogledu akcija, mada nisu velike, ipak su značajne: za nedelju dana su npr. četiri voza potpuno uništena, a čitav niz ih je oštećeno. Pruga Ljubljana—Trst je stalno u kvaru, sada naročito' u donjem delu, kod Trsta. Oko 10 km od Trsta naši su, npr., potpuno uništili vojničku stražaru na železnici, zaplenili 2 mitraljeza, mnogo pušaka itd.

I u tom širenju partizanskog pokreta postignuti su zaista značajni uspesi. Danas u Primorskoj postoji cdred od oko 400 boraca, relativno dobro naoružanih, mada novajlija i u borbama slabo prekaljenih, ah koji se brzo razvijaju (jedinica se naziva Soški* odred). U Gorenjskoj je sada Peter. Danas sam primio njegovo pismo,[17]- u kojem piše da je uprkos velikih gubitaka u kadrovima moral u četama ostao ipak dobar i da su objektivni uslovi sada bolji. Tamo su pali komandant, politkomesar grupe i sekretar PK za Gorenjsku (komandant Gregorčič, železarski radnik iz Jesenica, španski borac; politkomesar Kebe, železarski radnik iz Ljubljane, jedan od naših najboljih partijskih radnika). U austrijskoj Koruškoj postoji takođe odred (mešavina Slovenaca, Austrijanaca i Nemaca, ipak su Slovenci u vehkoj većini), ah taj odred je još slab, raspoložen „zelenokadrovski" (većinom begunci iz nemačke vojske),

[17] Vidi dok. br. 195**.

* Sočanski. Prim. prev.

• Kao u dok. 193 pod. Prim. prev.

sa stalnim dezertiranjem itd. Biće potrebno još mnogo rada da se iz njega razvije zaista borbena jedinica. Najteži položaj je u Štajerskoj. Tamo su nas opet uništile ponovne izdaje Partije i OF, u kojima je pao jedan član PK, železarski radnik Tone Grčar. Junački se branio i do poslednjeg gađao gestapovce dok nije i sam pao mrtav (u Celju). I što je najgore, nismo sposobni da sprečimo mobilizaciju za istočni front. Mada je čitavo stanovništvo gotovo lOO% za nas, nemački teror je ipak postigao svoje. U njih je uobičajeno: ako neko iz porodice ode u partizane, pobiju članove njegove porodice, ženu, roditelje itd. Samo u mesecu oktobru bilo je na taj način u Štajerskoj streljano blizu 1000 ljudi (javi Dedi)[18]. I tako sprovode mobilizaciju uz neprekidno streljanje onih porodica čiji članovi se nisu odazvali mobilizaciji. Sledeći put pisaću opširnije o metodama tog terora. Svakako nije nov u pogledu varvarstva, ali je nov po sistematskom planu po kojem ljude ubijaju. I to je najgore; svaki čovek zna da će biti sasvim sigurno ubijen ako njegov sin, muž, brat itd. učini ovo ili ono. Ni do sada nismo uspeli da slomimo taj teror, već je on, naprotiv, uništio mnogo naših najboljih ljudi. Izlaz je samo jedan: krenuti tamo sa vehkim snagama. Da tu nije bila italijanska ofanziva i njene posledice, mi bi to već učinili. Međutim, ako sada napustimo italijansko područje, prepustićemo teren Beloj gardi, što ne smemo dozvoliti. Stoga sam Ti u jednom od pisama predlagao da li bi nam mogao za kraće vreme „pozajmiti" jednu ili dve hrvatske brigade da preduzmu čišćenje bar područja duž granice, nešto iznad Novog Mesta i možda do Ljubljane, a mi bi za to vreme bacili bar dve brigade u Štajersku, da sprečimo nemačke planove u vezi s mobilizacijom. Zanimljivo je da je u Gorenjskoj stanje u tom pogledu bolje, a to stoga jer je tamo partizanski pokret učvršćen još iz prošle godine, pa i zbog nemačke manjine i ,,nemškutara"*. — Ukratko: izuzev Štajerske smo inače u vojnom i političkom pogledu u takvoj situaciji da ćemo uskoro moći da počnemo i sa većim akcijama. Potrebno je samo da partizanima još više podignemo borbeni duh, koji je posle ofanzive opao. — U pogledu Partije imamo strašne gubitke u kadrovima, naročito u Štajerskoj i u samoj Ljubljani. Tu je sada B. g. glavni policijski organ i ljudi neprestano padaju na uhcama, ubijaju, ih noću po kućama, ih ih izvlače na ulice i tu ubijaju itd. Ah uprkos tome naši se kadrovi drže odlično i u pogledu ekspeditivnosti nismo izgubili mnogo. No postoji opasnost koja nam stalno nanosi štetu. Naši kadrovi su većinom novi, jučerašnji članovi Sokola, hrišćanski socijalisti itd. i sada strašno sektaše upravo protiv saveznika! Stalno se moramo boriti. Posmatrano sa naše strane — naš štab je slab. Pukovnik, zamenik komandanta,[19] ima dobro držanje i možda ćemo moći uskoro da ga naimenujemo za kandidata Partije. Ranije je bio glavni Dražin komandant za Sloveniju, ali ga je on posle sporazuma sa partizanima uklonio. Stalno je na terenu i dobro se drži, mada ima već oko 50 godina. Ponovo predlažem da ga kooptirate u VŠ umesto Lojza[20] (koji nije više u štabu). Za nas bi bilo to politički vanredno značajno. Ime ću javiti drugom prilikom.

U p o l i t i č k o m p o g l e d u: održali smo Vrhovni plenum OF,[21] koji je prošao odlično. Sve grupe OF potvrdile su liniju IO. Ugled Partije je ogroman. OF je na terenu opet apsolutno savladao Belu gardu i sve se jače učvršćuje. Najgore je što nemamo dovoljno brzih veza sa Vama, da bi mogli biti obavešteni o svemu. Dok sam čitao vaše materijale, došao sam do zaključka da ste u nekim pitanjima oštriji od nas (londonska vlada). I mi smo ih stalno

[18] Šifra za Kominternu.
[19] Jaka Avšič.
[20] Franc Leskošek.
[21] Vidi dok. br. 81, pr. 2*.

* Pronemački orijentisani Slovenci. Prim. prev.
* Kao u dok. 193 pod. Prim. prev.

napadali kao begunce itd., ali nalazili smo da je još rano povući crtu. Sada smo i mi udarili oštrije. Ogromno nam je koristila vest o Ustavotvornoj skupštini AVNOJ-a. Veoma je neprijatno što naši delegati nisu bili tamo. U vezi s tim smo izdali poseban kominike.[22] O tome ću poslati opširniji izveštaj i naše predloge sa sednice IO, koja će se održati kroz nekoliko dana."[3] Mišljenja sam da je potrebno kooptirati u centralne organe AVNOJ-a nekoliko naših i jednog potpredsednika (mislim hrišćanskog socijalistu). Tom Skupštinom smo ostvarili centralno političko pitanje i u vezi s tim popularišemo naročito VŠ. sem njega Partiju kao rukovodeću snagu i druga Tita (izdah smo razglednicu sa Tvojom slikom). Naši umetnici izradili su je mnogo bolje od one u. „Borbi" — mada je precrtana iz „Borbe". — Inače pak u vezi s tim, ako su Vam potrebni klišeji, možemo da Vam ih izradimo, jer imamo odličnu sopstvenu cinkografiju i grafičku radionicu. Tehnici sam već poručio da izradi duplikate nekih klišeja (M. E. L. S.[24] itd.) i doneče Vam ih patrola. — Mi ćemo takođe organizovati neku konferenciju, na kojoj će se formalno prihvatiti zaključci iz Bihaća i izabrati predstavnici slovenačkog naroda za AVNOJ. Sa M.[25] teškoće se produžavaju. Ništa ne može da se postigne. Poslao sam mu Dedin brzojav koji si mi uputio . .

Konačno još u pogledu „vazđuha".[27] Nažalost smo u toku ofanzive — izgubih. Sada smo napravili novu i kroz nekoliko dana će raditi. Uhvatićemo vezu sa Dedom, a odmah zatim moramo je i sa Tobom. Uglavnom neka važe uslovi koje si poručio sa patrolom u avgustu, a o nekim manjim izmenama sporazumećemo se preko Dede ili naše patrole, koja će stići do Vas ako samo bude mogućno (po snegu). — Mi se nekako držimo, ah hajka protiv nas je đavolja. Gotovo nema dana da nas ne bi napadali. Opasno su nas popularisali! Naročito Kidriča, Leskošeka, Kardelja itd. Prvi je „vođa OF", drugi je „vođa štrajkova i svakovrsne anarhije", a treći „vođa komunizma" i „otac čitavog zla" itd. Svakako — za nas usluge. U novinama su čak objavili Kidričevu fotografiju. Izgleda kao odbegli robijaš. — Neophodno je potrebno da Slobodna Jugoslavija objavi da smo ubili Natlačena, slovenačkog Kvislinga (Quisling), vođu i organizatora Bele garde. To je potrebno stoga što u Londonu ćute kao ribe, jer znaju da je bio s okupatorima, ah istovremeno i njihov. Izdan je kominike Obav. službe OF sa detaljnom optužbom. Poslaću ga sa patrolom. (Dr Marko Natlačen, bivši ban, predsednik „Sosveta ljubljanske province" koga je postavio Musolini (Mussolini)).

Što češće nam se javljaj!

Pozdravi sve drugove!

Bevc[28]

Sa srdačnim drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[22] Vidi dok. br. 193.
[23] Vidi dok. br. 207.*
[24] Marks, Engels, Lenjin, Staljin.
[25] Umberto Massola Quinto.
[26] Izostavlja se.
[27] Radio-veza. Vidi dok. br. 1, pr. 20*.
[28] Edvard Kardelj.

* Kao u dok. 193 pod. Prim. prev.

BR. 144

PISMO EDVARDA KARDELJA OD 14. DECEMBRA 1942. GENERALNOM SEKRETARU KPJ I VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I PO JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU O STANJU U SLOVENIJI[1]

Drugu Titu! - 14. XII 1942.

Dragi Tito!

Pre par dana sam poslao pismo za Tebe preko Zagr. Verujem da si ga međutim već dobio.[2] Usprkos toga ću u današnjem opširnijem izveštaju neke stvari iz toga pisma ponoviti. Bilo bi upravo neophodno da neko od nas dođe do vas u lični kontakt i da se porazgovori o svim stvarima. Međutim, kada smo pretresah tu potrebu, videli smo da niko cd nas ne može u sadašnje vreme da bude otsutan sa ovdašnjih položaja mesec dana, koliko bi bilo za put k vama potrebno. Ja sam se ne usuđujem na taj put, jer ne bih fizički izdržao put tamo i natrag, a odavde — čini mi se — nikako ne bi trebalo da pođem definitivno, naročito radi velikog pomanjkanja rukovodećeg kadra. I tako nama ne preostaje ništa drugo nego da opširno pismeno izvestimo o ovdašnjem stanju i budućim perspektivama.

Sve greške naše Partije na terenu, koje mi nismo uspeh sprečiti, reakcija, naravski, danas iskorišćava u klevetničkoj kampanji protiv Partije i OF. No naša protivakcija je prilično te argumente suzbila, a naročito još u poslednje vreme pretežno dobro držanje partizana i naših terenskih radnika, koji su se sada i na vlastitoj koži ubedili koliko mogu biti njihove sektaške greške štetne. Istovremeno smo poduzeli izvesne taktičke mere, koje takođe objašnjava Peter u svom izveštaju. Smisao tih taktičkih mera je bio-: suprotstaviti se sužavanju pozicija OF što- je bilo važno ne samo radi zadavanja što težih udaraca beloj gardi, nego i zbog našeg sopstvenog kadra, naročito u Ljubljani, koji se naprosto- počeo da miri s time da moramo „neizbežno" već sada izgubiti gornji deo srednjih slojeva i buržoaske „poputčike". I stvarno se je pokazalo: čim smo izdali proglas IO OF i čim smo potražili neke lične kontakte sa vrhovima raznih grupa, koje su se donekle kolebale, a sa kojima su naši sasvim izgubili kontakt, odmah se je položaj počeo opet da menja u našu korist. Plenum, na kome su bili — između ostaloga — jučerašnji ministri i banovi, dao- je IO, tj. Partiji potpuno poverenje i odobrio svu politiku, a i daljnje mere. Potpuno se n. pr. složio na plenumu sa našom linijom jedan od najstarijih rukovodilaca SLS[27], što je za nas još naročito važno. Osnovno u tim našim taktičkim merama je bilo:

1. okupiti sve koji su protiv građanskog rata, koji izazivaju belogardističko-mihailovićevske bande;
2. poziv svim poštenim elementima iz „sredine" da se pridruže borbi protiv građanskog rata;
3. javni poziv londonskoj (izbegličkoj) vladi da se izjasni protiv belogardističko-mihailovićevskih izazivača građanskog rata, jer će se inače sama sa njima izjednačiti.

[1] Original, otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SK Slovenije, pod reg. br. VI/42—3—293.

[2] Redakcija ovo pismo nije uspjela pronaći.

[27] Odnosi se na dr Antona Brecelja, koji je bio jedan od osnivača Slovenske ljudske stranke. Kao najnapredniji političar te stranke, nije se slagao sa većinom u rukovodstvu, a naročito s Antonom Koroščem, vođom SLS. Umro je u Ljubljani, u jesen 1943. god. kao član Vrhovnog plenuma OF.

Sa prvim dvema tačkama, mislim, složićete se bez daljnjega, jer su potpuno u skladu sa onim što je u to vreme pisala „Borba". Međutim, u vezi sa trećom tačkom, naš je kurs prema londonskoj vladi u to vreme bio u nekoliko manje oštar nego vaš (sudeći po pisanju „Borbe"). Morate imati u vidu da se je kod nas odigravao proces raskrinkavanja londonske vlade unekoliko sporije nego u drugim zemljama Jugoslavije, iako je narod tu vladu naprosto prezirao kao onu koja je potpisala Trojni pakt i koja je gušila antifašistički pokret u zemlji (pred očima im je uvek u prvom redu Krek[28] i njegovi klerikalci, dok za ostale ministre i ne znaju ko su i odakle su ih uzeli). Svoje pozicije je imala, međutim, londonska vlada u „sredini". Kada smo se obratili na tu sredinu da nastupi protiv izazivača građanskog rata, morali smo postaviti u nekoj pogodnoj formi i pitanje londonske vlade, i to u takvoj formi da ćemo moći to iskoristiti za kasnije njeno raskrinkavanje. Zato smo postavili pitanje ovako:

Londonska vlada je sada, u zadnji čas, dužna da se jasno izjasni: ili će sa narodom ili će sa belom gardom. Prava narodna vlada trebalo bi:

1. da osudi javno belu gardu i Dražu Mihailovića pred čitavim svetom;

2. da se potpuno sohdariše sa OF u Sloveniji;

3. da podupre svim snagama i pred čitavim svetom borbu partizanske vojske Jugoslavije.

Ako to londonska vlada i njezini eksponenti u zemlji ne urade, onda je to znak da su pali na pozicije neprijatelja naroda i (pozicije) okupatora.

Istovremeno smo vrlo odlučno postavili pitanje: da slovenački narod odlučno stoji za zajednički život sa ostalim narodima Jugoslavije u novoj Jugoslaviji, građenoj na bazi samoodređenja svakog naroda i istinske narodne demokratije.

U vezi sa skupštinom u Bihaću mi smo taj naš stav mogli da iskoristimo ovako:

Svi pokušaji slobodoljubivih snaga u Jugoslaviji uopšte, a OF u Sloveniji posebice, da prinude londonsku vladu na promenu antinarodnog i antidemokratskog kursa nisu doveli do rezultata. L. v[29] se ne samo identificirala sa protivnarodnim izazivačima građanskog rata, nego je čak — mi imamo dokaza 0 tome — davala i daje inicijativu u tom pogledu.

Naš gornji stav nam je omogućio da smo brzo slomili političku ofanzivu neprijatelja, koji je počeo da piše u novinama kako smo potpuno uništeni, kako više nema ni OF ni partizana. Doduše, mi svojom kampanjom nismo pridobili ni jednog od najpoznatijih „sredinskih" elemenata, no probili smo kolebajuće mase, a „sredinu", koja se počela povezivati sa masama, izolirali još više nego što je ranije bila. Posle toga, kada smo u Ljubljani samoj izvojštili tu pobedu, počelo se brzo popravljati i u provinciji, naročito još kada su naše partizanske brigade počele da zadaju neprijatelju odlučne udarce. Danas možemo bez preterivanja da kažemo da je bela garda u potpunom rasulu kako vojnički tako i politički. Doduše, pomoću Italijana ona vojnički još drži krepke pozicije, no politički je izgubila sve argumente, nalazi se u potpunoj defanzivi 1 postaje u masama sve omraženija kao okupatorska banda. Istovremeno su propale špekulacije „sredine", koja se nadala da će da nastupi kao „poslednja rezerva". Danas se može reći da je OF izvojštila krupnu pobedu.

Naravski. mi ćemo još imati velikih teškoća, no držim da smo u tom pogledu isprobah čvrstinu OF i njene povezanosti sa masama, tako da se ubuduće možemo na nju osloniti, pod uslovom da će naša Partija i dalje da vodi pravilnu politiku.

[28] Dr Miha Krek, ministar u vladama stare Jugoslavije.
[29] Londonska (izbjeglička) vlada.

I još jednu posledicu je imala ta pobeda: silno je unutarnje učvrstila OF, te podigla ugled Kompartije. Pred samu ofanzivu i u toku ofanzive dosta su se zategli odnosi u OF, naročito između nas i hrišćanskih socijalista. Počeli su — izgleda — donekle da gube veru u našu pobedu i u snagu naše Partije. Međutim nova pobeda ubedila ih je baš u suprotno, utoliko više jer su tu pobedu izvojštih skoro sami komunisti. Njihov je aktiv, naime, u toku ofanzive i posle nje prilično popustio u svojoj aktivnosti, dok su se naši kadrovi što se aktivnosti i upornosti tiče vrlo dobro držali. Danas je jedinstvo OF i u samom rukovodstvu vrlo čvrsto, bez prigovora priznaju rukovodeću ulogu Partije i odlučno brane liniju OF.

Sa hrišćanskim socijalistima mi smo imah više posebnih razgovora i u poslednje vreme. Mi smo njima otvoreno rekli: upravo preko vas će reakcija da pokušava razbiti jedinstvo OF. Na vama je da to sprečite. Ako to uradite, vi ćete biti nosioci najvećeg progresivnog preloma u držanju slovenačkih katoličkih masa. Ako to ne uradite, postaćete naslednici stare klerikalne partije i narod će u svojoj borbi da vas pregazi. Složili su se sa našim gledanjem i kažu da će oni zajedno sa nama i u sovjetsku revoluciju, primaju diktaturu proletarijata itd. Mi stvrano držimo, ako rukovodstvo hrišćanskosocijahstičke (partije) ne dobiju u ruke kakvi reakcioneri, da ćemo sa njima moći vrlo daleko da idemo zajednički, sa većinom do kraja. Da bi to jedinstvo još više učvrstili, stvorih smo još posebno rukovodstvo radničkog jedinstva od po 2 predstavnika Kompartije, hrišćanskih socijalista i socijaldemokrata (koji su sada **u celini —** a ne više samo sindikati kao ranije — prešh u OF), a po fabrikama se stvaraju odbori radničkog jedinstva. Počeli smo i da izdajemo list „Delavska enotnost", od kojeg prilažemo prvi broj[80] (koji je, uzred rečeno, u zadnjem delu prilično konfuzan, jer ga je pisao hrišćanski socijalista, a tekst teza je napisao hrišćansko-socijalistički radnik).

I razgovori sa socijaldemokratima su ugodno prošli®[1]. Otvoreno su priznali krah socijaldemokratske politike i pobedu Kompartije, te izjavili da će bez diskusije da prime liniju Partije i da na njoj aktivno učestvuju. Stvarno rade u tom smislu. Značajno je da je jedan njihov deo stalno održavao kontakte sa mihailovićevcima i pre ofanzive nije ništa hteo da zna za OF. Posle ofanzive, a u pripremi plenuma OF, njihovo je rukovodstvo primilo u. cehni saradnju u OF, a specijalno sa nama, i dalo poverenje IO OF, te potvrdilo pravilnost politike IO i Partije. Mi, naravski, znamo da je jedan od tih rukovodilaca još uvek istovremeno u kontaktu sa mihailovićevcima — očigledno da se osiguraju na obe strane. No za nas je već i taj stav pobeda. Što se socijal-dem. masa tiče — njih više nema. Sve je to danas potpuno sa nama. To i oni sami priznaju. Da jedan njihov deo ipak još nastoji na samostalnoj organizaciji socijal-demokrata (naravski, samo u vrhovima), to ie samo zbog toga, što još špekulira na eventualni drukčiji, tj. „engleski" konac rata.

Najčvršće su naše veze sa sokolima. Ti su ne samo potpuno sa nama, nego je velik njihov deo već u Partiji. Skoro sav naš novi kadar se je zapravo regrutirao iz njihovih redova. Oni uopšte neće da nastupaju kao politička organizacija, nego samo kao „nacionalisti" koji prepuštaju rukovodstvo sve političke borbe slovenačkog nareda Kompartiji. Mi to jedinstvo sa njima

[30] Vidi dokument u Istorijskom arhivu CK SK Slovenije, fascikla 6—B. „Delavska enotnost" (Radničko jedinstvo), organ istoimene radničke sindikalne organizacije, povremeno je izlazio u toku rata, a poslije oslobođenja postao je organ Saveza sindikata Slovenije.

[31] Radilo se o rukovodećim ljudima ibivše slovenačke socijaldemokrati]e koji su prišli Osvobodilnoj fronti i koji su predstavljali raspoloženje većine pristalica slovenačke socijaldemokratije. Manji deo socijaldemokratskih prvaka ostao je na pozicijama Draže Mihailoviča.

i dalje učvršćujemo, jer nam je zaista donelo jaku potporu za očuvanje OF, utoliko više jer su uvek bez rezerve podupirali naše predloge kada smo ih postavljali pred sve grupe OF.

Kao samostalna politička formacija takođe je „likvidirana" „Slovenska kmečko-delavska stranka". Njeni kadrovi siu danas u većini ili u Partiji ili su simpatizeri, koji bez prigovora primaju odluke Partije.

Stara SLS[33], koju sastavljaju zapravo za sada samo neki stari pošteni „klerikalni" patrijarsi, doduše nije napravila isti razvoj, ali potpuno prima politiku Partije i njezinu rukovodeću ulogu; nastoji samo da Partija što češće izjavljuje svoj načelni stav prema crkvi ne samo- za danas nego i za sutra, tj. ako dođe do „sovjetizacije". Zato smo nekoliko puta „oficijelno" dali izjave o našem načelnom stavu što se crkve tiče, stavu, naime, koji je izražen i u sovjetskom ustavu. Sada kada smo videli vaše „verske referente" po brigadama, mislimo tako nešto i mi učiniti, čime ćemo taj naš stav i praktički potvrditi.

Ostalo su manje značajne grupe (štajerski nacionalisti, ženske organizacije itd.), no i kod njih je isti proces sve tešnjeg zbijanja oko Partije. Važno bi bilo spomenuti još kulturne radnike, oficire i svećenike (koji ulaze u OF većinom kao deo hrišćanskosocijahstičke grupe).

Kulturni radnici su gotovo 100%« u OF, i to sa sviju područja umetnosti i nauka. U Partiju su primljeni n.pr. univerzitetski profesori, umetnici, kompozitori, kazališni glumci. Postoji takozvani „matični odbor kulturnih radnika", koji vrlo aktivno radi na tom području. Taj naš uticaj u velikoj nam meri omogućava stalno držati simpatije Ljubljane na strani OF.

Oficiri su u većini u koncentracionom logoru u Italiji. Nešto više od polovine tih oficira je mihailovićevski orijentirano. Ostatak je za OF, od toga, verovatno, vehka većina za KP (u logoru naime). Italijani sada puštaju samo mihailovićevce, koji odmah odlaze na teren, u belogardističke bande. U logoru su među njima vrlo oštri odnosi, tako da se OF-ovski deo oficira u logoru zaista prilično čvrsto zbija oko OF i Partije. Mi se nadamo da ćemo kasnije moći taj deo dobro da iskoristimo. Kod partizana je sada malo oficira, a prilično broj podoficira. Nekoliko njih je već palo u ovogodišnjim borbama sa Italijanima. U Primorju je komandant odreda oficir[33], sada član Partije, u Gorenjskoj je komandant grupe podoficir[34], mislim da je sada takođe primljen u Partiju. Osim njih dvojice nalazi se na rukovodećem mestu još pukovnik Branko Hrast u našem Glavnom štabu, koji se drži vrlo dobro.

Svećenici su se pre talijanske ofanzive držali dosta pasivno, po strani. Sada su se aktivizirali u negativnom pravcu, tj. u beloj gardi, u ogromnoj većini, no počeo se je više aktivizirati u pozitivnom smislu, tj. za OF, i njihov ostatak. Održano je više razgovora sa njima. Sada pripremamo konferenciju tih svećenika[35], koja će da da rezoluciju, na osnovi koje ćemo posle da ojačamo kampanju među njima. — Sve to, naravski, važi za Ljubljansku pokrajinu^U Štajerskoj i Gorenjskoj svećenici su proterani skoro svi i tamo

[3]- Slovenska ljudska stranka. Ovde se misli na opozicionu struju koja se, vodeći borbu protiv Antona Korošeca, izdvojila još prije rata iz Klerikalne stranke. Njen najviđeniji predstavnik bio je tada dr Anton Brecelj.

[33] Mirko Bračič.

[34] Stane Stare.

[35] Ova konferencija nije održana. Naime, ljubljanski biskup Gregorij Rožman još se kolebao da otvoreno stupi na stranu okupatora, pa je konferencija odložena, dok se ne ispita njegov konačni stav. Međutim, kada se on, kasnije, izjasnio za otvorenu saradnju sa okupatorima, konferencija se opet nije mogla održati, jer je on povukao za sobom najveći dio i onog sveštenstva koje do tada nije sarađivalo s okupatorima.

sada deluju nemački svećenici. Ima ih, međutim, vrlo malo. Mi sada pokušavamo tamo ilegalno- da otpremimo jednog ili dvojicu OF-ovskih svećenika, koji će tamo ilegalno da žive, da čitaju misu itd., da se drže kod partizana i razbijaju eventualne akcije bele garde. No takvih popova ie malo. pa ne znamo koliko ćemo uspeti. Bolje stoji u tom pogledu u Primorju. Koliko se može verovati našim aktivistima u Primorju, tamo je velika većina popova za OF i odnosi se vrlo neprijateljski prema beloj gardi. Držim da ćemo u vezi sa o-pštim napretkom i u tom pogledu imati nešto- uspeha, a to će biti dovoljno da razbijemo klevete belogardista kako se to-bože partizani bore „protiv vere i boga".

Opšta linija u razvitku OF mogla bi se karakterizirati ovako: Partija sve više postaje jedini rukovodilac čitave oslobodilačke borbe, sve više „likvidirajući", kao posebne klasne formacije, grupacije i stvarajući oko sebe savez radnika, seljaka, srednjih slojeva itd. Time se stvaraju preduslovi da će Partija uspešno moći da sve te mase održi oko s-ebe i na svim budućim etapama sadašnje borbe. Taj je proces vrlo zanimljiv i sa gledišta marksistiekole-njinističke teorije, i bilo bi vrlo dobro kada bi se jedanput o tome mogli usmeno porazgovoriti. Naravski, pored toga jezgra danas se o-ko Partije okupljaju i drugi elementi, vezani sa nama samo time što mi danas vodimo nacionalno-oslobodilacki rat. No ti elementi ne daju bitni pečat našoj sadašnjoj borbi. Partija je dobila posebni ugled. Kada saveznici o njoj govore, govore o „partiji", kada o sebi, onda o „skupinama". I naši kadrovi dobijaju kod njih velik ugled, a naročito rukovodstvo Partije.

ZAKLJUČCI IO OF U VEZI SA STVARANJEM ANTIF. VEĆA U BIHAĆU

Skupština Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Bihaću nama je vanredna pomoć baš u pravo- vreme. Kod nas je ta činjenica primljena u masama sa velikim oduševljenjem, prosto ie smatraju kao prekretnicu, kao „odstavljanje"[36] londonske vlade, kao početak nove vlade i nove „skupštine". Vrlo je nezgodno što nismo i mi sudelovali na skupštini. Mi smo u vezi s tim dah posebnu izjavu, koja je objavljena u priloženom posebnom izdanju „Slovensko-g poročevalca". Rezoluciju smo čuli tek danas preko radija i o-bjavićemo je naknadno. Kako smo- mi tumačili i tumačimo taj događaj, možeš da vidiš iz mog članka „Obrisi nove Jugoslavije'[07] u tom broju „SP". No nama nije do kraja jasno u kakvom ste obimu vi stvar postavili. Mi se nadamo — u takvoj širini kako smo mi počeli ovde da objašnjavamo. Cini nam se da je za takvu širinu došlo vreme i da AVNOJ stvarno mora biti već početak, prvi element nove vlasti u novoj Jugoslaviji. Više se ne može prema lo-ndonskoj vladi ostati na starim parolama, nego je već potrebno da se izjasni otvoreno. Na taj način samo mi možemo prisiliti i (da d-ođe) do promena u engleskoj politici prema Jugoslaviji, -prisiliti englesku politiku na priznanje oslobodilačkih snaga u Jugoslaviji.

Za nas je međutim stvar važna i sa druge strane: glavni adut reakcije protiv nas je stalno bio da smo mi protiv Jugoslavije, a za neku „srednjoevropsku sovjetsku republiku, koja pretstavlja porobljavanje slovenačnog naroda". Ma kako glupa bila ta kleveta, ipak je imala svoj uticaj u masama, ko-je toliko mrze Italijane i Nemce, da im više ne ve-ruju ni da budu bolji u sovjetskoj državi. Mi smo mnogo naglašavah svoj stav za Jugoslaviju. No

[36] Odbacivanje.
[37] Vidi „But nove Jugoslavije" od Edvarda Kardelja, ,,Kultura", Beograd, I izdanje, str. 317—322.

pošto nismo priznavali londonsku vladu — bar praktički — nije bilo- konkretnog dokaza da zaista stojimo za Jugoslaviju. Stvarno je bila već vrlo rasprostranjena želja da se stvori jedinstveno političko rukovodstvo za čitavu zemlju, koje bi u neku ruku već imalo i elemente nove vlade. Upravo zato nam je Bihać došao taman u pravo vreme.

Zbog toga, da bi mogli zauzeti pravilan stav prema tom pitanju, potrebno je da nam pošaljete podrobnije podatke o tome kakve ste zadatke odredili AVNOJ-u, kao i o tome kakav je njegov sastav.

Mi smo na IO OF odmah postavili pitanje da se potvrde i sa naše strane svi zaključci, što je i učinjeno u Kominikeu IO, te u pozdravima IO koji su poslati AVNOJ-u, kao i Vrhovnom štabu i Tebi. Naglašavam da pozdrav Vrh. št. i Tebi nije napisao niko od nas, nego jedan od saveznika i svi su se ostali bez diskusije sa tekstom složili, što je utoliko veći dokaz o ugledu koji je naša Partija postigla u slovenačkim masama, kao i Ti lično. U vezi s tim mi smo napravili neke zaključke, koje javlja Peter u svom izveštaju, a da nismo tačno znah sa kohko (predstavnika) uopšte bi mi trebah tamo da učestvujemo. No, u svakom slučaju, iako ste možda vi drukčije mislili, držim da bi bilo potrebno — obzirom na ovdašnje prilike, koje ie objasnio i Peter i ja — da se bar uglavnom naš predlog primi.

1. Nužno potrebno je da se kao potpredsednik kooptira jedan Slovenac. Naš je predlog za hrišćanskog socijalistu prof. Kocbek Edu[38]. Cini nam se to potrebno iz dva razloga: da bi lakše tukli u Sloveniji belu gardu i da bi lakše tukli u inostranstvu londonsku (izbegličku) vladu time što je jedan od potpredsednika Veća katolik. Napominjem da je Kocbek kao katolički ideolog i književnik (pesnik) vrlo poznat u inostranstvu, naročito u Francuskoj i Češkoj, što bi nama veoma olakšalo položaj. Osim toga će se naši hrišć. soc. obratiti posebnom izjavom na katolike Francuske, Češke i Poljske da se bore na strani SSSR, tako da bi njegov položaj kao potpretsednika zaista bio za Veće od vehke koristi.

2. Dalje, IO predlaže u Izvršni odbor Veća još pretstavnika sokola i nacionalista sudiju Jožu Rusa, jednog od najstarijih sokola, vođu sokola u ljubljanskoj župi, tako vrlo poznatog i uglednog čoveka (nešto preko 50 godina starog). S njim zajedno je IO predložio još Kardelja Edu[39], — no — razume se — u tom pogledu vi udesite tako kako je vama najpogodnije. Što se Rusa tiče, međutim, on bi svakako trebao da uđe u IO, jer bi inače kod nas saftiih bile teškoće. Između sokola i hrišćanskih socijalista vladaju mnogo zaoštreniji odnosi nego između nas i hrišćanskih (socijalista). Ako bi samo hrišćanski (socijalista) pretstavljao Slovence u IO (AVNOJ-a), bilo bi to za nacionaliste skoro neprihvatljivo', jer njih još uvek pomalo gledaju kao „klerikalce". Sa tim imamo večitu muku. I kod određivanja potpretsednika bilo je dugotrajnih diskusija, jer su sokoli istrajali da trebam da u potpretsedništvo uđem ja, jer — kažu — nužno je prikazati stvari onako kao što ustvari jesu, naime, da oslobodilačkom borbom slovenačkog naroda rukovodi KP. Bila je takva situacija da su sokoli branih Partiju i njezino „pravo" na pozicije — pred nama. Naše argumente nisu ustvari primili, nego su se naprosto pomirili s time da je većina prihvatila naš predlog. Ako bi se sada ma kako desilo eventualno to da bi ispali sokoli uopšte iz IO (AVNOJ-a), onda bi čitava ta stvar za nas bila još nezgodnija. Dakle: što se tiče Kocbeka kao potpretsednika i Rusa kao člana IO, svakako primite naš predlog, a što se nas komunista tiče, možete stvari udešavati prema svom nahođenju.

[38] Edvarda Kocbeka.
[39] Edvarda Kardelja.

3. Dalje je naš predlog da se svi ostali članovi IO OF kooptiraju u Veće, širi odbor, ukoliko takav postoji (mi nemamo još o tome prave pretstave). U tom slučaju tamo bi ušli: Jože Vidmar[40], dramaturg ljubljanskog kazališta, poznati pisac i kritičar (za kulturne radnike), Franjo Lubej, učitelj i jedan od rukovodećih sokolskih funkcionera, Tone Fajfar, grafički radnik (za hrišć. soc.), Boris Kidrič, Franc Leskošek (za KP). — To je bio zaključak IO. No, ako vi smatrate za bolje (meni se u neku ruku čini to bolje) da dođu u Veće i drugi pretstavnici pol. grupa (n. pr. soc. dem., SLS itd.), onda nam javite i mi možemo donekle zaključak da promenimo. No u tom pogledu postoji neka druga teškoća: svi su ti ljudi još legalni i sigurno je da svoja prava imena neće dati u javnost, jer bi onda morali u ilegalnost. No IO ima poverenje tih ljudi, pa će oni sami potpuno biti zadovoljni ako je sam IOOF sa svojim legalnim imenima predstavljen u Veću. Vi nam, dakle, predložite kako se vama čini najbolje. IOOF će naravski, nastupiti sa svojim legalnim imenima i stvarno već sada nastupa (bar neprijatelj ih objavljuje neprestano i „raskrinkava", a njihova ilegalna imena postala siu popularnija, iako ljudi znaju o kome se radi).

Odgovorite nam što pre na ove naše predloge i javite nam kako vi ubuduće zamišljate saradnju. Ta saradnja mora biti stvarna, ne samo formalna. Već po imenima ljudi vidiš da se tu radi o stvarnim pretstavnicima svojih skupina, koji doduše imaju pred Partijom veliki respekt i slušaju sve naše predloge, ali se nikako ne bi zadovoljili da budu samo neke figure, koje ne bi imale uticaja na stvarni rad Veća, odnosno bar na njegove principijelne odluke. A da će ta imena koristiti opštem ugledu Veća naročito pred inostranstvom ... o< tome nema nikakve sumnje.

Kada dobijemo vaš odgovor mi ćemo- ovde sazvati vrhovni plenum OF, koji će definitivno da donese odluke o ulaženju slovenačkog naroda u Veće itd.

KA OPSTIM POLITIČKIM PITANJIMA NAŠE PARTIJE

Na kraju ću dodirnuti još nekoliko opštih političkih pitanja u vezi sa političkom linijom naše Partije. Postavljam ta pitanja u vezi sa pisanjem „Borbe", koja na nekim mestima ima formulacije koje mi se ne sviđaju sasvim, jer držim da bi ih se moglo sektaški tumačiti. Razume se, o tim pitanjima morao bih usmeno da porazgovorim s Tobom, da bi stvari mogli zaista u celini raspraviti. Pošto to sada nije moguće, ja ću potcrtati samo to što mi se danas čini glavno i što — po mom mišljenju — treba i da bude „crvena nit" pisanje „Borbe" kao i rada AVNOJ-a.

1. Za nas je pitanje međunarodnog priznanja naše borbe i onih organizacionih formi koje izlaze iz dosadašnje naše borbe vanredno važno. Mi nipošto ne smemo ispuštati iz vida mogućnosti da će pod ugodnim objektivnim uslovima. koji mogu da nastupe za englesko-američki blok, engleska i američka imperijalistička vojska pokušavati da postave na vladajuće položaje u našoj zemlji agente londonske vlade na takav način kao što- je postavila Darlana[48] u sev. Africi. Istina je, mi možemo da se uzdamo u međunarodno-političku potporu SSSR, no držim da našu politiku moramo upraviti tako kao da te potpore neće biti, tj. da izvojujemo do kraja našu pobedu svojim vlastitim snagama. Primer Srbije nam pokazuje (pa i u velikoj meri Crne Gore, Hrvat-

[40] Josip Vidmar.
[48] Franisoa Darlan, admiral, raniji komandant Petenovih oružanih snaga.

ske i Slovenije) da će reakcija, uz pomoć međunarodnog imperijalizma, naći mogućnosti da izgradi svoju vojsku, kojom će moći da postigne, tuđom pomoći, i odlučujuće uspehe, čak će to kasnije engleskom i američkom pomoću biti lakše nego sada pomoću okupatora. Mi moramo toj našoj reakciji onemogućiti baš tu međunarodnu podršku tuđih imperijalista, postići savez naših naroda sa slobodoljubivim snagama ostalog kapitalističkog sveta i na taj način sprečiti nacrte međunarodnih imperijalista, koji će nesumnjivo sve uraditi kako bi ponovo povampirili staru Jugoslaviju. Mislim da je nama zbog toga potrebno sledeće:

a. Vrlo jako potcrtavati pitanje našeg oslonca na SSSR, onako kako je to izraženo i u pozdravu AVNOJ-a Staljinu.

b. Povezivati se s rukovodećim slobodoljubivim elementima naroda koji se bore protiv fašizma na istoj ili sličnoj osnovi kao mi (n.pr. Francuska, Češka itd.). Trebalo bi postići priznanje VŠ i AVNOJ-a sa strane tih krugova, stvarati nekakav međunarodni savez tih elemenata protiv budućih pokušaja imperijalista da ponovo ustoličavaju reakcionarne režime i vlade.

c. Povezivati se direktno sa engleskim i američkim masama, sa njihovim najnaprednijim elementima, boreći se za to da se što više priznaju VS i AVNOJ. Trebalo bi zbog toga svakako dati na engleskom i drugim jezicima što više propagande, osim toga trebalo bi u tim zemljama — preko Dede — da se stvore nekakvi komiteti koji bi rukovodili akcijom za priznanje VŠ i AVNOJ-a. Mislim da ne bi loše bilo izdati preko RSJ[49] proglas američkim i drugim Jugoslovenima sa konkretnim uputama za što i kako treba da se bore ne samo među Jugoslovenima, nego i u američkom i engleskom narodu samom.

RSJ je svojim emisijama na inostranim jezicima mnogo postigao, no trebalo bi i sa naše strane još više inicijative. Ne bi loše u toi vezi bilo učiniti i izvesne korake kod engleske, američke i sovjetske vlade u cilju razjašnjavanja položaja, a onda te dokumente uputiti i masama u Engleskoj i Americi. Delimično' bi vi to mogli učiniti preko- RSJ, delimično i mi preko (nekih) veza. Mislim da bi nas potcenjivanje tih pitanja u budućnosti moglo da košta vrlo mnogo žrtava. Sada, sa postojanjem jedinstvenog AVNOJ-a, to pitanje postaje mnogo lakše.

2. U skladu sa tim nastojanjima trebalo bi da bude i naša „spoljna politika", da se tako- izrazim. Nas mora zanimati svako pitanje međunarodnog života ne samo po tome koliko je ono važno neposredno za nas, nego i po tome koliko mi možemo da utičemo — jer, nema sumnje, postali smo snaga 0 kojoj se mora voditi računa — na opšti razvitak međunarodnih prilika. Zato bi „Borba" više morala pisati baš u tom smislu. Čini mi se da ponekada zaboravlja da mi nismo više samo Partija, nego rukovodeća snaga čitavog jednog nacionalno-oslobodilačkog pokreta, koja je istovremeno vlast, pa prema tome mora da vodi sasvim određenu spoljnu politiku. Naš stav prema saveznicima zbog toga treba da ima 2 elementa:

a. kritiku savezničke politike, ukoliko se radi o reakcionarnim intrigama 1 nacrtima;

b. direktni konstruktivni pokušaji da se takve intrige slome u takvim formama koje će sprečiti da se zaoštravaju suprotnosti između nas i saveznika, jer bi takvo zaoštravanje dovelo do ojačavanja pozicija londonske vlade. Mislim da bi „Borba" morala baš tome pitanju posvetiti veću pažnju, a ne odnositi se prema Engleskoj i Americi kao prema nečemu što nama niie više opasno, odnosno, što se nas u pogledu rezultata naše borbe ne tiče. Treba prema tim državama naći takav odnos koji će nama omogućiti da možemo u masama tih država objasniti i opravdati naš stav. A pre svega bi trebalo u odnose

[49] Radio „Slobodna Jugoslavija".

prema tim državama uneti više savezničkoga i pored oštre kritike one politike koja nije u skladu sa borbom slobodoljubivih sila protiv fašizma. Mislim da je to pitanje postavio pravilno sedmonovembarski proglas CK KPJ, koji je u konkretnoj formi naših zahteva formulirao naš stav prema Engleskoj i Americi, dok se pisanje „Borbe" ograničava uglavnom samo na raskrinkavanja. Mislim da takav jednostrani stav može samo da olakša londonskoj jugoslovenskoj vladi da prikaže Englezima našu borbu kao čisto komunističku.

3. I u unutarnjoj politici morali bi — čini mi se — voditi više računa o našim spoljnopolitičkim zadaćama. Rukovodeća uloga Partije treba da bude rezultat čitave naše političke linije. Ne treba sakrivati lice Partije, no držim da nam — naročito u dokumentima koji imaju i međunarodno-politički značaj — ne treba tako oštro formalno isticati njenu rukovodeću ulogu, tj. ne u takvoj formi koja bi u inostranstvu napravila utisak da je sve drugo u našem oslobodilačkom pokretu „samo šešir koji pokriva istinsku komunističku revoluciju" (tako naime OF-i prebacuje naša reakcija). Mislim da je dovoljno isticati veliku inicijativu naše Partije u formiranju narodno-oslobodilačkog fronta, dalje činjenicu da je rukovodstvo nac.-osl. pokreta prešlo u ruke istinski demokratskih n a r o d n i h snaga, isticati n a r o d n i karakter naše Partije n a r o d n i karakter čitavog radničkog pokreta, ogromnu organizatorsku ulogu naše Partije itd. No još više nego to treba isticati i popularizirati s t v a r n i r a d n a š e P a r t i j e, oblike toga rada, a naročito Vrhovni štab, druga Tita kao komandanta i organizatora političkog jedinstva naroda Jugoslavije, formiranja vojske, formiranje demokratske vlasti, jedinstvo slobodoljubivih snaga, mogućnost da se između demokratskih snaga i KP iskuje istinsko i iskreno jedinstvo koje ima da preobrazi narode Jugoslavije itd. A baš ti momenti čini mi se, u „Borbi" ne dobijaju dovoljno poudarka"[0]. Zbog toga čovek iz nje dobija utisak kao da zapravo ništa nema osim KP. Mislim da nema smisla stvarati tđkav utisak, prvo, zbog toga jer ne odgovara istini, drugo, jer nama u zemlji sužava bazu, i treće, jer nam otežava našu borbu na području međunarodne politike (za priznavanje našeg pokreta).

4. Nekoliko primedbi imam i u vezi sa pitanjem Jugoslavije. Prvo, čini mi se da je RSJ doneo nekoliko članaka o Jugoslaviji (naročito u vezi sa 1 dec.) koji su u suprotnosti sa svim tim što je do sada naša Partija govorila o Jugoslaviji (n.pr. da je u Jugoslaviji bilo nekoliko „grešaka", ali te nisu bile „tako važne", dok Staljin govori o revolucionarnom rešavanju nacionalnog pitanja u Jugoslaviji). Takvo vulgariziranje svakako nije u korist politike naše Partije, nego, nasuprot, voda na mlin mihailovićevih elemenata. U tom pogledu je pravilna rezolucija AVNOJ-a, koja na pravo mesto postavlja ulogu velikosrpske hegemonije. No, istovremeno — ne prestajući s vrlo oštrom kritikom staro Jugoslavije — držim da je sada već očito da ćemo se mi moći međunarodno najlakše učvrstiti baš preko Jugoslavije. Mislim da bi trebalo AVNOJ-u dati takav karakter, da će sve više preuzimati na sebe ne samo unutarnju vlast (polazeći sa prava svakog naroda na samoodređenje), nego da i prema spoljnom svetu izvlači iz ruku londonske vlade elemenat za elementom međunarodnih pozicija koje ima Jugoslavija kao država, a koje do sada sve još drži u svojim rukama londonska vlada. Do sada je jedini elemenat u našim rukama priznavanje moskovskog Sveslavenskog komiteta naše vlasti „kao jedine zakonite vlasti" (što je nesumnjivo sa strane SSSR vrlo značajna podrška nama), no nama je to premalo. Mi moramo našoj londonskoj vladi potpuno porušiti njezine pozicije i tako dovesti do njezinog sloma u međunarodnom svetu, koji će nam omogućiti da u ugodnom momentu uspostavimo vladu, koja se neće tek početi da bori za svoje priznanje, nego će biti ustvari već priznati predstavnik Ju-

[30] Naglašenosti.

goslavije. Razume se da će to biti vezano sa odlučnim otporom međunarodne imperijalističke reakcije, no po mom mišljenju to je jedini put kako bi mogli što više smanjiti mogućnosti raznih intervencija i raspaljivanja građanskog rata, pothranjenog od englesko-američkog imperijalizma.

Koliko su te stvari važne i koliku štetu mi činimo sebi sa njihovim potcenjivanjem dokaz je primer Darlana u Africi, a još više nedavna izjava američkog poslanika u Vatikanu (ako se ne varam, zove se Taleran) u vezi sa OF u Sloveniji. Posetio ga je neki pretstavnik bele garde, objašnjavajući mu politiku OF kao komunističku i razloge belogardističke saradnje sa okupatorima. Taleran mu je odgovorio približno sledeče: Mi o svemu tome znamo što se u Jugoslaviji dešava. Mogu vam reći da Amerika neće trpeti nikakav komunizam u tom delu Evrope. Možete se osloniti na nas da ćete naći svu potporu protiv pokušaja komunističke anarhije.

To su i glavni razlozi zbog kojih sam postavio gornja pitanja. Mislim da smo mi dužni i sebi i SSSR-u olakšati[51]... naš unutarnjepolitički korak posmatr.. . [ka]kav će odjek (to) imati u inostranstvu.

5. Na koncu još pitanje koje će postajati (verovatno) svakim danom sve važnije. Po mom mišljenju, postaju suprotnosti između engleskog i američkog imperijalizma sve veće i ukoliko bliže ćemo biti. odlučujućim događajima, utoliko značajniju će ulogu te suprotnosti igrati. Mislim da će te suprotnosti odigrati najvažniju ulogu i u budućoj politici SSSR i suzbijanju mogućnosti jedinstvenog imperijalističkog bloka protiv antiimperijalističkih snaga koje će se okupiti oko SSSR. I za nas su te suprotnosti vanredno važne. Moraćemo ih iskoristiti baš u cilju učvršćivanja naših međunarodno-političkih pozicija.

Nadam se da ćemo skoro dobiti od Tebe konkretan odgovor u vezi sa našim izveštajima. Požuri sa odašiljanjem patrole, jer je brzo vaše rešenje za nas vanredno važno. Na kraju bih Te upozorio samo još na to da pri svojim zaključcima što više vodite računa i o značaju Slovenije u ovom delu Evrope, naročito sada kada smo obuhvatili krepko čitavo Primorje zajedno sa Trstom, te Korušku i kada se na čitavom tom terenu vrlo brzo razvijaju uslovi za proširivanje narodnog ustanka. Jačanje pokreta kod nas, naročito u nemačkom delu Slovenije i u. Primorju, imalo bi vrlo velike posledice za razbijanje osovinskih pozicija u čitavoj srednjoj Evropi (saobraćajne veze, Austrija, u kojoj je po našem primeru stvorena Oslobodilačka fronta između komunista, dela soc. dem., dela hrišć. soc. itd., sev. Italija, Trst sam itd.).

Ja sam bio skoro 2 meseca u poslednje vreme u Ljubljani, sada se ponovo nalazim na terenu, na partizanskom području. Doduše, malo „krhko" je to naše partizansko područje, često nas jure hajke itd., no ne smemo se povući dublje u unutrašnjost jer bi inače nastupile teškoće sa vezama. Zima nam ove godine pogoduje: kod nas uopšte još nije bilo snega i decembar je topao kao proleće. Ta slučajnost nam je toliko više u korist, jer smo imali manje posla sa preodolevanjem straha pred zimom, koji je bio dosta iak kod partizana koji još nisu preživeli ni jedne zime u vojsci.

... Možda ćemo skoro imati mogućnost da se vidimo, ako ne pre, onda bar tamo negde u leto, kada će, nadam se, fašizam doživeti svoj istinski konac. A možda i pre!

Drugarski i srdačno Te pozdravlja Bevc

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[61] Dokument je ovdje oštećen.

BR. 145

IZVJEŠTAJ SEKRETARA IZVRSNOG ODBORA OF BORISA KIDRIČA OKO 14. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O OSVOBODILNOJ FRONTI SLOVENAČKOG NARODA[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE!
(Izveštaj o „OF slovenačkog naroda")

1. Stanje OF pre oslobođenja teritorije

Pre oslobođenja teritorije u maju 1942. OF je obuhvatala u „Ljubljanskoj provinciji" veliku većinu slovenačkog stanovništva. U njoj se formalno ujedinilo 18 političkih grupa, odnosno drugih organizacija različitog značaja. Van nje su ostali: 1. reakcionarna jezgra bivše JRZ[2] i JNS[3], koja su sačinjavala voćstvo Bele garde; 2. — sredina — tj. grupa „katoličke sredine", mlada JNS, deo SDS[4] itd. Sredina je bila tada bez uticaja na mase, ipak je tvrdoglavo odbijala ulazak u OF. Politički se oslanjala na londonsku emigrantsku vladu i na Dražu Mihailovića.

Najjači u OF bih su: KP, hrišćanski socijalisti i Soko. Vodeća uloga KP bila je ostvarena u svakom pogledu.

Osnovni oslonac OF činila je organizacija njenih terenskih odbora, koji se nisu zasnivali na načelu pariteta između raznih grupa OF, već na načelu masovnosti i na načelu aktivnosti (takav je bio naime sporazum između grupa OF). Terenski odbori, činih su već pre oslobođenja teritorije elemente nacionalne i narodne vlasti. Istovremeno bili su snažna baza za samu KP.

Narod se u svemu upravljao prema uputstvima OF i njenog rukovodstva. Sabotirao je odredbe okupatora. OF je stvarno postala „država u državi".

Takvo stanje svakako nije moglo trajati duže vremena. S jedne strane su italijanski okupatori pooštrili teror gde god je to bilo mogućno i izjednačili ga s nemačkim fašističkim terorom (Ljubljana i sve bodljikavom žicom ograđene varoši), a sa druge strane sazrevao je narodni ustanak. Okupator je u čitavoj pokrajini došao u ćorsokak zbog sloma svoje politike, opštenarodnog značaja OF i borbenog aktiviranja masa. Pod udarima partizana okupator je počeo napuštati teren i odlaziti u gradove i druge utvrđene položaje duž prometnih puteva.

Tako je došlo u maju 1942. do oslobđene teritorije u većem delu „Ljubljanske pokrajine".

Osnovna greška tadanje partizanske ofanzive bila je u tome što je 3. grupa odreda, čija je teritorija oslobođena, dozvolila okupatoru da izvuče živu silu i, pre svega, oružje.[5] Ta greška se zajedno s opštim slabostima u pogledu

[1] Original na srpskohrvatskom jeziku nalazi se u Arhivi CK SKJ u Beogradu, a originalna kopija u Arhivi CK SKS u Ljubljani. Izvještaj je bio priložen Kardeljevom izvještaju Josipu Brozu Titu, od 14. decembra 1942.

[2] Jugoslovenska radikalna zajednica.

[3] Jugoslovenska nacionalna stranka.

[4] Samostalna demokratska stranka.

[5] Stvaranju oslobođene teritorije u Dolenjskoj i Notranjskoj u proljeće 1942. doprinjeo je i italijanski plan „Primavera", koji je imao odbrambeni karakter. Komandant 11. armijskog korpusa, koji je raspolagao sa 50 769 vojnika, predviđao je proljećnji ustanak i zbog „oskudnih" vlastitih snaga odlučio je da se u određenom momentu ojača nekoliko većih posada na mjestima predviđenim za

pribavljanja oružja ispoljavala u toku čitavog postojanja oslobođene teritorije. U Dolenjskoj bilo je, na primer, 4 000 članova Narodne zaštite koji se nisu mogli naoružati zbog nedostatka oružja. Ta greška se, prirodno, ispoljavala i kasnije, u toku italijanske ofanzive i posle nje, kada je pod italijanskom zaštitom nastupila s oružjem Bela garda i prinudno mobilisala, pored ostalih i mnogo članova Narodne zaštite.

Pre oslobođenja teritorije i u toku postojanja oslobođene teritorije Bela garda nije bila sposobna da se pojavi s oružjem (mnogo njenih vođa je čak emigriralo u Italiju), a istovremeno je napadala OF sa pozicija londonske vlade i obavljala špijunsku i potkazivačku službu za okupatora.

Vrhovi „sredine" ponašah su se još više „sredinski". Na rečima su istupali protiv okupatora, a istovremeno su bili protiv oružanih akcija, za koje su tvrdih da su još „preuranjene".

Slovenački mihailovićevci su tek počinjah sa potkazivanjem.

Tako je bilo u glavnim crtama stanje u „Ljubljanskoj pokrajini" pre oslobođenja teritorije u maju 1942.

U Gorenjskoj bilo je još lošije. U Poljanskoj i Selškoj dolini kao i Bohinjskem kutu je decembra 1941. stvarno izbio narodni ustanak, ali je taj ustanak bio u toku 14 dana potpuno ugušen. Nemci su morah za to upotrebiti veoma jake snage i imah su teške gubitke. Baš ta okolnost — posmatrano kroz prizmu celine veoma je podigla autoritet OF i partizana u ostaloj Sloveniji, uprkos porazu samog ustanka.

Terenske organizacije OF u Gorenjskoj bile su više puta izdane, ali uvek su se ponova podigle i proširile. U toku provala Nemci su streljali mnoštvo ljudi.

Partizanska taktika je posle decembarskog ustanka ostala uglavnom diverzantskog karaktera.

Uprkos svemu tome Gorenjska je ispoljila vanrednu otpornost i žilavost i svi pokušaji Nemaca da bi stekli masovnu bazu demagogijom, pored zverskog terora, — propali su.

U Štajerskoj su, međutim, nemački fašisti uspeli da zahvate masovnu bazu zahvaljujući provalama u KP i OF, slabosti partizanskih akcija i tradicionalnoj snazi pronemačkih elemenata. Uprkos toga, krajem zime i u proleće 1942. počeo je nov polet OF. Da je 2. grupa odreda pravovremeno prešla u Štajersku i počela akcije. — taj polet bi se svakako razvio.

U Primorskoj počelo je organizovanje OF i u okolini Gorice, Vipavskoj dolini i na Tolminskom dostiglo oko 50 terenskih odbora. Sem toga, uspostavljena je veza iz Ljubljane sa Trstom i nekom širom tamošnjom organizacijom OF, koja je nastala spontano.

odbranu, a da se manja uporišta napuste, kao i osiguranje manje značajnih željeznica. Tako su se Italijani u toku partizanske proljećne ofanzive počeli povlačiti u veća uporišta. To je imalo za posljedicu brzo širenje oslobođene teritorije bez većih borbi. Oslobođena teritorija počela je da nastaje pored Kupe, kad su slovenački i hrvatski partizani 1. maja 1942. oslobodili Brod na Kupi, i širila se preko Kočevske i Notranjske prema Ljubljani. Kad je bila najveća, zahvatala je od Kupe do brda duž Ljubljanskog polja i Barja i od talijansko-njemačke do nekadašnje jugoslovensko-itaiijanske granice, s izuzetkom glavnih prometnih puteva, duž kojih su bile velike italijanske posade.

2. OF u toku postojanja oslobođene teritorije

Oslobođenje teritorije omogućilo je da se organizacija OF raširi i tamo gde ranije nije postojala, ili je bila slaba. To je učinjeno takođe — pre svega u Suhoj krajini (za vreme Jugoslavije gotovo potpuno jerezovska)* i na Kočevskom. Sem toga, gotovo svugde na oslobođenoj teritoriji bio je organizovan Savez radne omladine i organizacija ženskih antifašističkih komiteta. I omladinska i ženska organizacija zahvatile su mase. Pri organizovanju sarađivale su gotovo sve osnovne grupe OF.

U toku postojanja oslobođene teritorije uspelo je da se gotovo u svakom selu izabere „narodnooslobodilački odbor" kao osnovni organ nove narodne vlasti. Na izborima je učestvovalo gotovo čitavo ljudstvo odgovarajućeg sela, odnosno grada. U narodnooslobodilačke odbore birano je isto tako mnogo seljanki. Izvršni odbor OF pripremao je skupštinu izabranih delegata narodnooslobodilačkih odbora. Na toj skupštini bi morali prisustvovati i izabrani delegati partizanskih jedinica. Prema planu Izvršnog odbora, skupštini bi trebalo da prisustvuje oko 600 delegata. Izbori delegata bih su već završeni, ali italijanska ofanziva je sprečila samu skupštinu.[7]

Veleposednička zemlja, koja je bila u posedu pripadnika okupatorskih narodnosti ih petokolonaša, dodeljena je seljacima.

Sem toga, donet je niz ekonomskih odluka za ishranu stanovništva i vojske. Izgrađeni su i uređaji za masovno sušenje i preradu voća, ah sve to su uništili okupatori u toku ofanzive.[8]

Istovremeno su se ispoljile dosta vehke slabosti u pogledu OF.

1. — Uprkos pravilne hnije partijskog rukovodstva, na samom terenu je preovlađivalo sektaštvo u odnosu na saveznike. Opštim oportunističkim težnjama hrišćanskih socijalista (odnos prema belogardistima i petokolonašima itd.) i namerama hrišćanskih aktivista da rade pre svega za svoju organizaciju i da polako stvaraju takođe svoje frakcije u vojsci, naši su se odupirali na veoma sektaški način. Sem toga, pomenute tendencije nisu išle u širinu i dubinu tako daleko kao što su to preterivah naši sektaši, koji su svojim sektašenjem često postizah upravo obratno od onoga što su želeli.

[8] Suha Krajina je bio najsiromašniji predjeo Slovenije, u kojem su bili stanovnici pod snažnim uticajem sveštenstva i pristalica JRZ.

[7] Izvršni odbor OF izdao je krajem juna 1942. odluku o sazivanju Skupštine delegata narodnooslobodilačkih odbora. Izbori za Skupštinu delegata, prvi slovenački parlament, već su počeli. Ipak je neprijateljeva ofanziva spriječila njeno zasjedanje. I

[8] Izvršni odbor OF, „Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet" i „Narodnoosvobodilni svet" izdali su na oslobođenoj teritoriji sljedeće odluke i uredbe: Odluku o uspostavljanju narodne vlasti na oslobođenoj slovenačkoj teritoriji, Uredbu o iskorišćavanju razvlašćenih veleposedničkih šuma, Odluku o poslovanju školstva na slovenačkoj oslobođenoj teritoriji, Odluku o potčinjavanju narodnoj vlasti parohijskih ureda kao javnopravnih ureda, Odluku o zabrani širenja protivnarodne štampe, Odluku o dodjeljivanju i upravljanju zemljom iseljenih kočevarskih kolonista na oslobođenoj slovenačkoj teritoriji, Odluku o obrazovanju ,,Narodnoosvobodilnog sveta", Odluku o naimenovanju poverenika u „Narodnoosvobodilni svet", Odluku o obaveznoj prijavi zaliha, Odluku o obezbjeđenju ishrane slovenačkoj narodnooslobodilačkoj vojsci, Odluku o zabrani izvoza životnih potreba sa oslobođene teritorije, Odluku o postavljanju vanredne sudske komisije pri Izvršnom odboru Osvobodilne fronte i neke druge. (Vidi dr Makso Šnuderl, „Dokumenti o razvoju ljudske oblasti v Sloveniji", Ljubljana 1949, str. 43—60 i dr Metod Mikuž, „Prvo osvobojeno ozemlje v Sloveniji", „Zgadovinski časopis", 1951, str. 87—117.)

2. — Naši su preterivali u pogledu likvidacija i pre svega u pogledu načina likvidiranja. To se dešavalo naročito u partizanskim jedinicama, gde se primenjivalo i mučenje sumnjivih civila. To je došlo u javnost i dosta pomoglo — stvarnoj Beloj gardi.

3. — Odnos partizanskih jedinica bio je prema civilnom stanovništvu u mnogo slučajeva nepravilan.

4. — Uopšte se poklanjalo suviše malo pažnje širokim mogućnostima svakovrsne agitacije i propagande.

5. — Vreme nije dovoljno iskorišćeno da se izgradi nov, sa seoskim masama povezan kadar za rad među seljacima.

Najviše sektaških grešaka na terenu prouzrokovao je nov partijski kadar, koji se uglavnom regrutovao iz bivših liberalnih redova (Soko) i doneo sobom tradicionalne „antiklerikalne" poglede i težnje. Tu treba napomenuti da je Partija za vreme stare Jugoslavije bila veoma slaba na svim područjima oslobođene teritorije, odnosno da je u mnogim krajevima uopšte nije bilo. Uspeh Partije je u tome što je u toku oslobodilačke borbe proširila svoju organizaciju i na taj deo Slovenije, ali proces izgradnje novog kadra bio je istovremeno veoma spor.

Sa novim partijskim kadrom, koji je stvarno borben, disciplinovan i predan Partiji — nastao je iz borbe i Partija ga je regrutovala iz borbe—, postoje uopšte uzev teškoće u pogledu pravilnog sprovođenja partijske linije u odnosu prema saveznicima. Taj kadar ima malo iskustava i sklon je da prelazi iz krajnosti u krajnost: kada dobije po glavi zbog sektaštva (koje je u nas inače još uvek stalna glavna opasnost), počinje oportunistički da popušta itd. Ah to opet ne uzimamo tako tragično. Taj kadar će se izgraditi baš u toku borbe — a naš je zadatak da mu svim snagama pomognemo. Nov kadar je sada naš glavni oslonac, jer je stari kadar gotovo iskrvario u teškoj i neravnopravnoj borbi protiv fašista.

Partijsko rukovodstvo je reagovalo na pomenute sektaške greške početkom jula na partijskom savetovanju.[9] Svoj kurs je još zaoštrilo i teorijski produbilo kad se drug Bevc vratio iz Ljubljane.[10] Borbu partijskog rukovodstva protiv sektašenja možete videti iz avgustovskog broja „Dela", koji prilažemo.[11] Na ovom mestu partijsko rukovodstvo mora samokritički priznati da je uprkos toga što je u toku čitavog vremena imalo pravilnu liniju, ipak dosta kasno sagledalo sve sektaške procese na terenu. Nastala je izvesna dvojakost: pravilna

[9] Od 5. do 7. jula 1942. održano je na Cinku na Rogu savjetovanje delegata KPS sa oslobođene teritorije, kojem je prisustvovalo više od 100 komunista: članovi Centralnog komiteta KPS, partijski funkcioneri i 67 izabranih delegata sa terena i iz vojske. Na savjetovanju je Boris Kidrič iznio politički položaj i zadatke Partije, a Franc Leskošek govorio o zadacima komunista u partizanskoj vojsci. Slijedila je diskusija o aktuelnim pitanjima. Boris Kidrič je utvrdio da je Partija u toku postojanja oslobođene teritorije postigla znatne uspjehe naročito u izgradnji narodne vlasti. Istovremeno savjetovanje je ustanovilo i opasne slabosti. Te slabosti su bile: lijevo i desno skretanje, sektaštvo prema nepartijcima u OF, nepravilan odnos između vojske i terenskih organizacija, pojava „vojvodstva" u vojsci. Tim greškama bio je posvećen i 4. broj „Dela", jula 1942.

[10] Edvard Kardelj. Dok su ostali članovi Centralnog komiteta KPS, Izvršnog odbora OF i „Glavnog poveljstva slovenskih partizanskih čet" otišli već 18. maja 1942. iz Ljubljane na oslobođenu teritoriju u Suhu krajinu i kasnije na Kočevski Rog, Edvard Kardelj je ostao u Ljubljani do 2. jula 1942. Tada je krenuo na Kočevski Rog, i stigao 10. jula 1942.

[11] Riječ je o julskom broju „Dela" (br. 4, 1942. godina), u kojem je, osim Kardeljevog članka „O nekaterih nevarnih pojavah v partizanskih vrstah" (O nekim opasnim pojavama u redovima partizana), u kojem raspravlja o pojavama vojvodstva, objavljen i Kardeljev članak „Odločen boj sektaštvu" (Odlučna borba protiv sektaštva).

opšta linija partijskog rukovodstva s jedne strane i sektaška praksa gotovo čitave partijske organizacije na terenu sa druge strane. Drug Bevc je svojim oštrim postavljanjem pitanja mnogo i suštinski doprineo da se stvar likvidirala.

Pomenute sektaške greške su u izvesnoj meri pomogle Beloj gardi. Ipak treba kazati da joj nisu pomogle bitno.

U toku ofanzive jedinstvo OF se kako na terenu tako i u vrhovima još više učvrstilo. Za čvrstinu OF je karakteristično što baš ni jedna grupa nije ispala iz OF ni u toku ofanzive ni posle nje kad su Bela garda i okupatorovi vrhovi nastojali na sve načine da razbiju OF i izolujuPartiju.

3. OF u toku ofanzive

Tu je potrebno, pre svega, napomenuti da je najviše štete pretrpeo terenski kadar. Izvršni odbor OF je na predlog Partije izdao- zapravo pravilnu direktivu da moraju svi na terenu kompromitovani radnici otići u vojsku, ipak je tiu direktivu dosledno sprovodio samo partijski terenski kadar. Partijski terenski kadar je u toku ofanzive pretrpeo relativno malo štete. Najviše su bih pogođeni hrišćanski socijalisti. Masovno su bili pogođeni seoski članovi narodnooslobodilačkih odbora koji se nisu mogli odlučiti da napuste svoja sela.

Gubici kadra na terenu jako se osećaju. Da ga nije toliko propalo, Bela garda bila bi mnogo ranije likvidirana. Sada kad je počeo nov polet OF, potrebno je u većini sela stvarati nov kadar.

4. Ljubljana

Posle odlaska druga Bevca, koji je kao poslednji iz partijskog rukovodstva napustio Ljubljanu — rad u Ljubljani počeo je da se odvija u lošem pravcu. S jedne strane okupatorov teror se strašno pooštrio. Hiljade ljudi je odvedeno u internaciju, mnogo talaca, streljano. Ljubljanu su još ranije blokirah bodljikavom žicom, a sada su blokadu još pooštrili. U gradu su bile stalne racije itd. Sa druge strane naši su počeli uprošćavati i sužavati svoj rad. To se dešavalo i u političkom pogledu. Radili su samo sa hrišćanskim socijalistima i Sokolom, a veze s ostalim grupama OF su uglavnom napustili. To je postalo naročito opasno posle italijanske ofanzive, posle još pooštrenijeg okupatorovog terora u Ljubljani i posle oružanog nastupa Bele garde. Pošto je posle italijanske ofanzive, prirodno, usledilo privremeno opadanje OF, postojala je zbog takvog sužavanja naših ljudi u Ljubljani opasnost da Bela garda pokupi „sredinu", pa čak i deo grupa OF. Okupator je i sam nastojao u tom pravcu. Ali Ljubljana je još uvek političko srce Slovenije i poraz OF u Ljubljani prouzrokovao bi veoma negativne po-Sledice za čitavu Sloveniju.

Na ovom mestu treba priznati i to da je partijsko rukovodstvo, a stoga i rukovodstvo OF u toku trajanja oslobođene teritorije dosta zanemarilo Ljubljanu, kao i predele gde nismo imali vlast.

Da bi se ta greška ispravila, kao i veza s opštim političkim zadacima posle italijanske ofanzive i oružanog nastupa Bele garde, krajem oktobra posetili su Ljubljanu drugovi Bevc i Peter[12]: Bevc da bi obavio opšte političke i

[12] Boris Kidrič.

organizacijske poslove rukovođenja, Peter da još posebno posle 6 meseci ponovo sazove Vrhovni plenum OF i „Odbor delavske enotnosti" (radničkog jedinstva). Bevc i Peter su uspešno obavili svoje zadatke i već su se vratili. Više o Ljubljani — na drugom mestu ovog izveštaja.

5. Oružani nastup Bele garde

U toku italijanske ofanzive, a naročito posle nje, Bela garda nastupila je s oružjem protiv OF. Svoju saradnju izveli su okupatori kao i Bela garda potpuno javno.

Kao što smo već naveli, „vlast" OF u posednutim krajevima bila je uoči italijanske ofanzive tako potpuna, a moralno-politički kapital OF tohki da je Bela garda bila potpuno nesposobna da nastupi s oružjem sa manjom belogardističko-mihailovićevskom bandom, koja se dosta spretno izvukla uvek kad smo je napali.[13]

Beloj gardi omogućili su njen nastup s oružjem udari koje je opšta italijanska i nemačka ofanziva zadala OF.

Svoje pokretne naoružane bande Bela garda je regrutovala i još regrutuje: 1. — iz najreakcionarnijih elemenata, među kojima igra veliku ulogu deo bivših jugoslovenskih oficira, a pre svega većina katoličkog sveštenstva; 2. — iz kulačkih elemenata; 3. — od dezertera iz partizanske vojske; 4. — iz nesvesnog seoskog elementa, koji je pod uticajem katoličkog sveštenstva; 5. — iz lumpenproletarijata; 6. — iz prinudno mobilisanih, kojih ima najviše. Osim pokretnih bandi, okupator i Bela garda prinudno su naoružah bombama i starim francuskim puškama trometkama deo slovenačkih sela. Njihova taktika je sledeča: ona sela koja su bila naročito aktivna u OF — posle ofanzive, odnosno u njenom toku, spaljivah su i uništavali „ognjem i mačem". Muško stanovništvo ubijali su masovno i odvodili u internaciju, žene silovah itd., a selima koja siu bila manje aktivna-prilazili su sa alternativom: ili ćete primiti oružje i boriti se protiv partizana ih će vam se desiti isto kao i ostalima.

Naoružana sela predala su i još predaju oružje partizanima svugde gde Bela garda nema utvrđenih položaja.

6. „Politička" taktika Bele garde

Bela garda nastupa otvoreno za okupatora. Istovremeno predstavlja se među masama kao eksponent londonske emigrantske vlade, koji će preuzeti vlast po odlasku okupatora".

U „Ljubljanskoj pokrajini" Bela garda preuzela je i znatan deo italijanskog policijskog aparata. Hapsi i zatvara ljude, određuje taoce itd. U njenim ljubljanskim zatvorima zatvoreni su i značajni kulturni i iavni slovenački radnici, koje su već ranije uhapsili Italijani, a sada su ih iz internacije u Italiji predah Beloj gardi u Ljubljani. Među tim uhapšenicima Bele garde su: univerzitetski profesor Kidrič, urednik „Sodobnosti" profesor Ferdo Kozak, fabrikant Stane Vidmar itd.

U Gorenjskoj Bela ganda iz raznih razumljivih razloga još ne može tako otvoreno sarađivati sa Nemcima kao što sarađuje s Italiianima u ,,Lju-

[13] Misli se na bjelogardistički takozvani „Štajerski bataljon". Vidi dok. br. 1, pr. 14*.

* Kao u dok 193 pod. Prim. prev.

bljanskoj pokrajini". (Uostalom u Gorenjskoj gotovo čitavo slovenačko stanovništvo od siromaška u kolibi do seoskog bogataša simpatiše s OF.) Tamo nema ni njenih naoružanih bandi. Ali uprkos svemu tome Bela garda i u Gorenjskoj daje Gestapou sve podatke itd. Sem toga, gorenjski belogardistički glavešina — Brodar (bivši narodni poslanik u Jugoslaviji, poznat iz procesa pred Državnim sudom) vodi pregovore sa gaulajterom Rajnerom (Rainer) o uspostavljanju Austrije u slučaju Hitlerovog sloma. Baš sada smo saznah da se Brodarev prijatelj sveštenik Skrbec[14] (isto tako poznat iz procesa pred Državnim sudom, stari austrofil šušteršičevskog tipa[15]) sporazumeo sa Gestapoom o povratku 30 katoličkih sveštenika, koje je Gestapo prognao, a koji će sada raditi za Belu gardu u Gorenjskoj.

Vrhovni glavešina Bele garde za Sloveniju, bivši ban dr. Marko Natlačen, koga je krajem oktobra likvidirala naša Služba bezbednosti (zbog čega su Italijani streljali 33 taoca),[16] održao je, osim s Italijanima, i veze s Nemcima.

Bela garda je zapravo naziv za klerikalnu izdajničku reakciju. Ah Bela garda tesno sarađuje sa mihailovićevcima, koji su u poređenju s njom u vehkoj manjini i koji, sem toga, na svoju ruku rade s italijanskom policijom. Mihailovićevci dostavljaju italijanskim vlastima spiskove aktivista OF. U oružanim belogardističkim bandama sarađuju kao partneri.

Čitav taj svoj rad mihailovićevci prikrivaju pred svojim pristalicama na terenu, kojih ipak ima nekoliko.

Trvenja postoje, prirodno, i između Bele garde i mihajlovićevaca. Bela garda predstavlja uglavnom separatistički deo izdajničke reakcije, dok mihailovićevci čine njen velikosrpski deo.

Posle italijanske ofanzive počeli su Bela garda, mihajlovićevci i predstavnici okupatorevih vlasti (Grazioli) nastojati da razbiju OF i privuiku iz nje srednje slojeve, i kolebljive grupe, kao i da izoluju Komunističku partiju. U početku su imali u Ljubljani izvesnih izgleda na uspeh, ali zahvaljujući ljubljanskom javnom mišljenju, koje je ostalo izričito za OF, i pravilnoj liniji partijskog rukovodstva kao i Izvršnog odbora OF — OF se učvrstila. Početkom novembra održana je plenarna sednica Vrhovnog plenuma OF. Sve grupe ostale su u OF. Vrhovni plenum izrazio je svoje poverenje Izvršnom odboru i Glavnom štabu slovenačke partizanske vojske. Nekako u isto vreme pristupile su OF tri nove nacionalističke grupe, koje su se odvojile od sredine, odnosno od zvanične mlade JNS.[17]

Isto tako početkom novembra održana je u Ljubljani konferencija „Delavske enotnosti" koja je oformila Glavni odbor „Delavske enotnosti" i ponova učvrstila vodeći položaj radničke klase pa i same Partije u OF.

Prilažemo posebno izdanje „Slovenskog poročevalca" sa rezolucijama posledne plenarne sednice Vrhovnog plenuma OF i časopis „Delavska enotnost" sa rezolucijama konferencije „Delavske enotnosti".

Bela garda i mihajlovićevci vode, naravno, i u novinama silnu kampanju protiv rukovodilaca Partije i OF itd. Imena Kardelj, Kidrič, Leskošek, Kocbek, Rus itd. su na dnevnom redu. Ponekad objavljuju i naše fotografije. Sve su nas ocrtah kao velike krvoloke.

[14] Dekan Matija Skrbeč iz Senčura pri Kranju.
[15] Dr Ivan Šušteršič, vođa „Slovenske ljudske stranke", koji je sve do propasti Austrougarske Monarhije nastojao da se ona održi.
[16] Vidi dok. br. 207, pr. 52*.
[17] Vidi dok. br. 81, pr. 2*.

* Kao u dok 193 pod. Prim. prev.
* Kao u dok 193 pod. Prim. prev.

7. Procesi u „sredini"

Kao što smo već naveli, sredina je od samog početka odbijala da uđe u OF. Sredinu sačinjavaju: mlada JNS (koja ie pre godinu dana već pristala da će ući u OF, ali se zatim opet povukla);[18] deo SDS (dok, međutim, jedan deo SDS sarađuje u OF); radikali;[19] katolička sredina i druge manje grupe i grupice. Polet OF je reducirao sredinu na beznačajna voćstva bez masa. Posle italijanske ofanzive i oružanog nastupa Bele garde, sredina se nadala da će privući ka sebi mase srednjih slojeva (kao što smo već kazali, to joj nije uspelo zbog pravilne taktike Partije i OF.).

U toku tog procesa vođe sredine približavale su se sve više Beloj gardi, računajući da je OF u toku italijanske ofanzive dobila tako snažne vojničke i političke udarce da se više neće „podići".

Oktobra 1942. Izvršni odbor OF izdao je proglas protiv građanskog rata i za uništenje njegovih belogardističkih huškača. Taj proglas je istovremeno pružao ruku sredini i pozvao je da se opredeli. Linija proglasa pokazala se uspešnom. OF je zadržala srednje slojeve a u samoj sredini su se ispoljili dosta snažni procesi diferencijacije. Tri nacionalitičke grupe, koje su sve dotad odbijale saradnju, pristupile su OF. Vođe „sredine", prirodno, i dalje odbijaju saradnju. Oni ili špefeulišu da će se OF i Bela garda međusobno uništiti, ili pak već neposredno sarađuju sa Belom gardom i mihailovićevcima, a preko njih i s okupatorom. Najgori su zvanični vođe mlade JNS.

Stanje u „sredini" je dakle sledeče: pošteni pristalice „sredine" koji su se u toku prvog, „klasičnog" poleta OF još kolebale, prilaze sada OF, a to predstavlja u današnjoj situaciji veoma veliki uspeh OF. Vođe „sredine", koji tvrdoglavo odbijaju saradnju, sve više se spuštaju na pozicije Bele garde.

8. Procesi u Beloj gardi

1. — Bela garda je zbog svojih postupaka (saradnja s okupatorom, spaljivanje seoskih kuća, besprimerno mučenje itd.) među seljacima već potpuno omrznuta.

2. — U samim belogardističkim bandama na osnovu događaja na velikim frontovima, pa i zbog naše agitacije, počeo je proces raskrajanja. Dezertiranje pa i prelaženje ka partizanima pojavljuju se već u Dolenjskoj i Notranjskoj. Ali belogardistički glavešine terorišu svoje bande u utvrđenim uporištima. Za brzo nastavljanje procesa raskrajanja Bele garde potrebni su snažni vojnički udari po njihovim utvrđenim gnjezdima.

3. — Bela garda sve više pokušava da pređe na londonske pozicije, uz istovremenu sve tešnju saradnju s italijanskim okupatorima.

[18] Takozvana „Mlada JNS" predstavljala je mlađe krugove u bivšoj Jugoslovenskoj nacionalnoj stranki. Izdavala se kao „demokratska", a stvarno je svakom prilikom zastupala velikosrpsku hegemoniju i diktatorske režime u staroj Jugoslaviji. Protivila se oružanoj akciji protiv okupatora i proglašavala Mihailovića za jugoslovenskog narodnog vođu. Rukovodstvo OF zvalo ju je na saradnju, ali „Mlada JNS" konačno je odbila da pristupi Osvobodilnoj fronti, pošto je u odnosu, prema staroj Jugoslaviji zastupala njen kontinuitet. Najprije je zauzela „sredinske" pozicije, a kasnije je otvoreno sarađivala s okupatorom.

[19] Pristalice nekadašnje Jugoslovenske radikalne stranke.

9. Linija Partije i OF

1. — Posle italijanske ofanzive i nastupanja Bele garde težili smo uglavnom širenju masovne baze OF. Radi toga smo učinili sledeče:

a) Izdali smo oktobarski proglas IOOF sa pozivom protiv građanskog rata i za uništenje njegovih belogardisti,okih huškača. Taj proglas pružao je i ruku sredini. Kao što je već pomenuto, linija tog proglasa pokazala se uspešnom.

b) Dok smo ranije zauzeli otvoreno negativan stav prema emigrantskoj londonskoj vladi, u vremenu posle italijanske ofanzive formirah smo taj stav tako što smo tražili da se londonska vlada izjasni protiv Bele garde ako ne želi da se identifikuje sa njom. Taj privremeni taktički preokret veoma nam je pomagao u pogledu pridobijanja poštenih pristalica sredine. Sada su stvari već opet tako daleko da smo mogli i morah ponovo preći ka otvorenom napadu na emigrantsku vladu u smislu skupštine u Bihaću.

c) Naš jasno formulisan stav u pogledu nove, slobodne, na osnovu nacionalne jednakosti izgrađene Jugoslavije uspešno deluje protiv mihailovićevštine i londonaštva.

d) U početku novembra održan je Vrhovni plenum OF, koji je dao već pomenute rezultate.

e) Vode se pregovori „sa sredinom", koji su dali već pomenute rezultate.

f) Da bi u vezi s tom linijom širine istovremeno učvrstili hegemoniju radničke klasei KP u OF, obrazovah smo — kao što je već kazano — Glavni odbor „delavske enotnosti". Pored KP, u tom odboru su i radnici predstavnici hrišćanskih socijalista i socijaldemokratski predstavnici bivših slobodnih sindikata.

2. — Ustavotvorna skupština u Bihaću koristiće nam vanredno mnogo. Sada organizujemo čitavu kampanju. Njen prvi deo čini popularizovanje te skupštine (vidi priložen broj posebnog izdanja „Slovenskog poročevalca"[20], priloženu direktivu Izvršnog odbora OF[21], priloženu direktivu politkomesarima vojske).[22] Njen drugi deo pripremamo sada. IOOF izrađuje platformu prava i sloboda slovenačkog naroda i slovenačkih narodnih masa u novoj slobodnoj Jugoslaviji. Tu platformu, koja će biti istovremeno agitacijska i propagandistička slika onoga kako će OF urediti najbližu budućnost slovenačkog naroda i ljudi, daćemo na diskusiju širokim narodnim masama na mnogim konferencijama, mitinzima, konferencijama predstavnika OF, ponovnom sazivanju Vrhovnog plenuma OF itd.

Kao što vidite iz priloženih izjava IOOF i iz posebnog izdanja „Slovenskog poročevalca" — IOOF je pristupio ustavotvornoj skupštini, Veću i Izvršnom odboru.

Smatramo da treba potpretsedničko mesto Veća u Bihaću, koje je rezervisano za Slovence, ustupiti poznatom katoličkom publicisti, profesoru Edvardu Kocbeku, koji je kao predstavnik hrišćanskih socijalista član Izvršnog odbora OF. To će biti snažan udar za Belu gardu u nas, a istovremeno jak argumenat za inostranstvo, pošto je Kocbek među zapadnim ka-

Vidi dok. br. 193.

[21] Misli na uputstva Izvršnog odbora OF od 12. decembra 1942, upućena povjereništvima Izvršnog odbora OF i okružnim odborima OF za održavanje sastanaka, konferencija i zborova, na kojima bi se govorilo o značaju stvaranja AVNOJ-a i prihvatile pozdravne rezolucije. (Original je u arhivi CK SKS u Ljubljani.)

[22] Misli na treći broj „Biltena političnega komisariata slovenske partizanske vojske" od sredine decembra 1942, čiji je sadržaj, gotovo jednak uputstvima Izvršnog odbora OF od 12. decembra 1942. Vidi „Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslavenskih narodov", deo VI, knjiga 4, dok. br. 126.

tolicima prilično poznat. Taj predlog podneli smo na Izvršnom odboru OF i bio je primljen. Dalje je Izvršni odbor OF po pitanju slovenačkog predstavništva u Bihaću na naš predlog odlučio sledeče: 1) u Izvršni odbor u Bihaću neka uđu profesor Edvard Kocbek, sudija Jože Rus kao predstavnik slovenačkog Sokola član Izvršnog odbora OF i Edvard Kardelj kao predstavnik KPS i član Izvršnog odbora OF; 2) U Veće u Bihaću neka uđe čitav Izvršni odbor OF, tj. Edvard Kardelj, Boris Kidrič i Franc Leskošek (članovi CK KPJ i Izvršnog odbora OF), profesor Edvard Kocbek i Tone Fajfar (članovi voćstva hrišćanskih socijalista i Izvršnog odbora OF), sudija Jože Rus i Franc Lubej (članovi voćstva Sokola i Izvršnog odbora OF).

Što se tiče nas komunista članova Izvršnog 'odbora, naš CK je doduše zaključio da s nama možete raspolagati slobodno s obzirom na potrebe CK KPJ, dok se, međutim, u pogledu saveznika treba svakako pridržavati odluka Izvršnog odbora OF.

10. Sadašnje stanje OF

1. — Dolenjska: u istočnoj i centralnoj Dolenjskoj i na Kočevskom OF već drži situaciju u rukama. Bela garda i okupator su se povukli u utvrđena uporišta i iz straha pred partizanima ne izlaze iz njih. Sela su veoma dobro raspoložena. Organizacijska mreža OF opet raste. Na mesta ubijenih stupaju novi kadrovi. Od sistema seoskih poverenika, koji je preovlađivao posle kadrovskih gubitaka u ofanzivi, opet su prešli ka sistemu terenskih odbora. Postoje mogućnosti za novu mobilizaciju.

U okruzima Stična i Grosuplje vlada Bela garda, zbog oskudice u partizanima. Sela su još naoružana za račun Bele garde, ali opšta situacija je takva da će predati oružje i ponovo prići nama, kada partizani očiste teren od pokretnih belogardističkih bandi. Dolenjska brda neposredno kod Ljubljane u rukama su partizana, ipak Bela garda i okupatori stalno izvod3 hajke i manje ofanzive protiv njih, jer žele da vladajiu obručem oko Ljubljane. Sada ćemo tu ojačati partizanske jedinice. Neposredna istočna okolina Ljubljane kao i severna, koje su dale najviše partizana, sada su u vlasti belogardističkih bandi (uzroci: strategijski položaj, gotovo apsolutna oskudica u muškarcima, koji su ili u partizanima ili internirani); stanovništvo je, osim pojedinih bogatih gazda, za OF i mrzi Belu gardu ali terorisano je do krajnosti.

2. — Ljubljana: Ogromna većina je za OF; uprkos svakodnevnih hapšenja, organizacije se stalno obnavljaju; Narodna zaštita još i sada broji 3000 organizovanih članova, uprkos interniranja na hiljade muškaraca; Bela garda ima naoružanu bandu od oko 400 ljudi i računa da može mobilisati nekoliko hiljada kolebljivih elemenata; teror u Ljubljani je strahotan.

3. — Zapadna brda u okolini Ljubljane (Dolomit): u rukama su partizana i predstavljaju oslobođenu teritoriju.

4. — Notranjska: osim utvrđenih belogardističkih uporišta, kontro-Iišu je partizani. Stanovništvo je uglavnom za OF. Umesto pobijenih, rastu novi kadrovi za OF.

5. — Primorska: Snažan polet OF. Sazreva situacija za narodni ustanak. Organizacijsko zahvatanje još zaostaje za masovnim simpatijama prema OF. Partija nije jaka. Vehki deo katoličkog sveštenstva je za OF. Bela garda u ovdašnjem značenju reči još ne postoji.

6. — Gorenjska: snažan polet OF. U sadašnjoj situaciji može se kazati da je gotovo čitava Gorenjska za OF od siromaha u kolibi do seoskog bogataša. Sazreva nov narodni ustanak, naročito u vezi sa nemačkom namerom da vrše mobilizaciju za istočni front. Zbog strašnih gubitaka u kadrovima i

teških gubitaka partizana postoji ipak opasnost da bi naša vojnička akcija i organizacijsko zahvatanje zaostajali za objektivnim uslovima.

7. — Štajerska: stanje je najlošije. Nemcima je uspelo da zahvate masovnu bazu (Vermanšaft — Wermanschaft). Prema poslednjim vestima ta baza počela se ipak raspadati u brzom procesu. Stari kadar Partije i OF je gotovo istrebljen. Užasan teror.

Bela garda u ovdašnjem smislu reči ne postoji. Njeni vrhovi i agenti se ipak sakrivaju u Vermanšaftu.

Prema poslednjim vestima u Štajerskoj je posle sovjetske i angloameričke ofanzive nastao veoma snažan preokret. Čitave doline opet iznova pružaju podršku partizanima.

Odnosi u OF

Jezgro OF sačinjavaju KP, Soko i brišćanski socijalisti. Sa Sokolom su zaključeni najdalekosežniji sporazumi. Ne smatraju da su politička organizacija i bez rezerve priznaju avangardnu ulogu i političko voćstvo KP. Svojima su odobrili i preporučuju im da ulaze u Partiju. U sitnim praktičnim pitanjima se ipak često ispoljava njihova tendencija da bi se KP „glajhšaltovala" sa OF. Ta tendencija zasad nije opasna i lako se može postepeno odstranjivati u svim pojedinačnim primerima. Postoje svi uslovi da Soko ide sa nama čak u poslednju etapu: 1) jer je njegovo borbeno jezgro već obuhvaćeno u Partiji; 2) jer je njegovo sadašnje rukovodstvo najenergičnije raskrstilo sa ranijim „jugoslovenskim" rukovodstvom; 3) jer je raspoložen izrazito sovjetofilski. — U socijalnom pogledu Soko predstavlja one plebejske malograđanske mase, koje se mogu u sadanjim opštim uslovima kapitalističkog razvoja upotrebiti kao rezerva proletarijata.

Što se tiče hrišćanskih socijalista — perspektiva je manje jasna. U socijalnom pogledu su odraz revolucionarnih — demokratskih procesa u katohčkim slovenačkim masama. Raspoloženi su iskreno sovjetofilski. Nekih jasnih „zapadnih" tendencija sada u njih nema. Priznaju avangardnu ulogu Partije i odriču se stvaranja vlastite političke partije. (Razume se da to nikom ne postavljamo kao uslov saradnje u OF.). Praktično se ipak pretvaraju u neku novu hrišćansko-socijalističku partiju. Trvenja na terenu su sa njima najčešća. Programski su za sovjetski režim. Njihovo rukovodstvo nalazi da će svojom revolucionarnošću dokazati da vera nije štetna za sovjetsku vlast. U povoljnim uslovima hrišćansko-socijalistička grupa moći će da ide s nama čak u poslednju etapu. Istovremeno treba imati pred očima da baš ta grupa može u odsudnim momentima poslužiti našoj buržoaziji kao rezerva, oko koje će se skupiti čitava reakcija. Da bi učvrstili pozicije za nas povoljnih procesa u ovoj grupi, mnogo nastojimo na odborima „delavske enotnosti", u kojima sarađuju i njihovi radnici, kojih još uvek ima nekoliko.

U sadašnjoj situaciji oružanog nastupanja Bele garde i njene demagogije sa katoličkom verom — hrišćanski, socijalisti su za nas prava „zlatna jama".

Hegemonija Partije u OF je još uvek potpuno osigurana. Vojska, tehnika i Služba bezbednosti su u našim rukama. Terenski odbori su uglavnom u našim rukama, jer je Partija najaktivnija i umerena. Političke i organizacijske veze Izvršnog odbora OF sa terenom su takođe u našim rukama (Peter je sekretar IO, službene veze s okružnim odborima OF održavaju partizanske patrole ili partijska tehnika). Liniju CK smo dosad u Izvršnom odboru sproveli još uvek u potpunosti.. Svakako se u vezi sa novim teškoćama u našem radu i sa bliskim krajem umnožavaju i teškoće sa saveznicima, ali ipak je situacija još uvek čvrsta.

CK KPS smatra da na s a d a š n j e m stupnju naše borbe zavisi od Partije da li će umeti da zadrži svoje saveznike i istovremeno da učvrsti svoje pozicije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Štambilj Peter

BR. 146

ČLANAK EDVARDA KARDELJA OD JANUARA 1943. GODINE

OSLOBODILAČKA BORBA NARODA JUGOSLAVIJE

I

SLOM LONDONSKE IZBJEGLIČKE VLADE'

Početkom ovog mjeseca objavljena je u Londonu „promjena" jugoslovenske izbjegličke „vlade". Taj događaj je svakako jedan od najzanimljivijih **u** posljednje vrijeme, iako nije naročito važan za dalji razvitak unutrašnjih političkih prilika u Jugoslaviji. A zanimljiv je zbog toga što je taj događaj pred cijelim svijetom otkrio duboku provaliju u koju je, svojom politikom saradnje s okupatorima, zapala „vlada" londonske izbjegličke protunarodne gospode.

Narodi Jugoslavije i, naročito, njihove radne mase znaju dobro zašto je londonska izbjeglička „vlada" zapala u taj ćorsokak. Londonska protunarodna gospoda su svu svoju politiku, svu svoju vlast, sav svoj međunarodni „ugled" gradila na laži i prijevarama. U slijepom uvjerenju da svijet nikad neće doznati istinu o pravoj oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije, ta „vlada" je izdajnika i varahcu Dražu Mihailovića svijesno predstavila cijelom svijetu kao „legendarnog junaka", svoga „gorskog cara". Belogardističke bande proglasila je za svoju „redovnu jiugoslovensku vojsku". A ta „redovna jugoslovenska vojska", koja se službeno zove „Milizia volontaria anticommunista", stoji pod komandom okupatorskih oficira i takmiči se s okupatorskim krvnicima u pokoljima nad svojim vlastitim narodom. U svojoj slijepoj težnji za vlašću, za ugnjetavanjem jugoslovenskih naroda, za izrabljivanjem radnog naroda, ta se „vlada" velikosrpske gospode i njihovih hrvatskih protunarodnih pomagača potpuno povezala s okupatorima i postala krvnik svojih vlastitih naroda.

Ah, stara poslovica veli da su u laži kratke noge. I ova laž londonske „vlade" počela je sve više izlaziti na vidjelo. Odvratno varanje postalo je jasno, i slobodoljubiva javnost cijelog svijeta, mjesecima i mjesecima zavaravana lažnim vijestima londonske izbjegličke „vlade" o „junaštvima Draže Mihailovića", počela se s gnušanjem odvraćati od tih varalica.

[1] Prepisano iz knjige Edvarda Kardelja: Put nove Jugoslavije, Zagreb, 1949, Kultura, drugo izdanje, latinica, str. 321—326).

Hrabri borci Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije znali su dobro da obmana s Dražem Mihailovićem niukoliko ne može da utječe na konačni ishod sadašnje velike borbe koju narodi Jugoslavije vode za svoju slobodu i za ljepšu budućnost radnog čovjeka. Narodi Jugoslavije već su odavno londonskim izbjeglicama odrekli pravo da govore u njihovo ime, i sva ljubav i sve povjerenje narodnih masa okrenulo se partizanskoj vojsci, koja se, na čelu s drugom Titom, jedina bori protiv okupatorskih porobljivača i koja jedina jamči da će narodne mase Jugoslavije doći do- istinskih demokratskih prava i sretnije budućnosti. Bilo je cijelo vrijeme jasno da će prije ili poslije doći vrijeme kad će sav svijet doznati tko je bio istinski borac za slobodu naroda Jugoslavije i tko je u najtežim danima našeg naroda pomagao okupatore u njihovom vršenju nasilja nad narodima Jugoslavije. Danas je cijelom svijetu jasno: dok mnoge vlade izdaju zakone po kojima će biti kažnjen smrću svako tko bude sarađivao s okupatorima, londonska jugoslovenska izbjeglička „vlada" uzdiže krvave pse-hajkače okupatora kao svoje „heroje".

Zato sva slobodoljubiva svjetska javnost s velikim priznanjem pozdravlja našu junačku Narodno-oslobodilačku partizansku vojsku s Vrhovnim štabom i drugom Titom na čelu, koja se vjerno i istrajno, i uprkos ogavnim lažima londonskih izbjeglica, borila protiv nadmoćnog neprijatelja, protiv jedinstvenog fronta okupatora, četnika Draže Mihailovića, ustaša, belogardista, nedićevaca i svakojakih izdajnika, i u toj divovskoj borbi postigla uspjehe kojima se cio svijet divi.

Tu je, prema tome, izvor krize londonske izbjegličke „vlade". Oslobodilačka borba naroda Jugoslavije je toj vladi već odavno potkopala sve pozicije u Jugoslaviji. Sad su rezultati te borbe porušili i njene — na laži i prijevari izgrađene — međunarodne pozicije. I neka danas ta „vlada" priča koliko hoće da je promjena nastupila iz „tehničkih" razloga, da bi se smanjio kabinet, ipak cio svijet zna da je izbjegličku vladu u Londonu slomila istina o oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije, da su vladu slomile njene vlastite laži, njena vlastita izdajnička rabota protiv naroda Jugoslavije.

To u isti mah znači da ni novo „krpljenje" londonske vlade nije apsolutno nimalo popravilo njen položaj, već naprotiv — još ga je pogoršalo. Londonska izbjeglička vlada je u ćorsokaku i iz njega se neće više izvući sve do svog kraja.

BORBA NARODA JUGOSLAVIJE POBJEDNIČKI SE NASTAVLJA

U Bosni i Hrvatskoj brigade i divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije nastavljaju svoje pobjedničke borbe protiv udruženih vojski njemačkih i talijanskih okupatora, četnika Draže Mihailovića, ustaša i hrvatskih domobrana. Naše čete su zauzele čitav niz utvrđenih neprijateljskih uporišta i mjesta, uništile i zarobile hiljade neprijateljskih vojnika i oficira, zaplijenile ogromne količine oružja i municije. Hrvatske oslobodilačke čete napadaju Samobor, pred samim pragom Zagreba. U Bosni su zauzete varoši Teslić i Kupres. Naša Narodnooslobodilačka vojska postaje iz dana u dan sve jača, iz dana u dan stupaju u nju hiljade novih boraca, iz dana u dan usavršava se njeno naoružanje. Naša Narodnooslobodilačka vojska postala je stvarni vojnički faktor u Evropi koji ugrožava mnoge planove neprijatelja.

Vojničke pobjede Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije imaju i dalekosežne političke posljedice. Antifašistli ök o vijeće naroidnog oslobođenja Jugoslavije sve čvršće okuplja oko sebe narodne mase Jugoslavije. Nije londonska izbjeglička vlada, već

je AVNOJ u Bihaću postao stvarno vodstvo naroda Jugoslavije. Ovih dana bit će objavljena imena slovenačkih predstavnika u AVNOJ-u. Time će zajedničko vodstvo naroda Jugoslavije dobiti svoj konačni oblik i postati organ nove demokratske vlasti jugoslovenskih naroda.

U pravilnost politike za koju je dala poticaj Komunistička partija Jugoslavije, i koja je svoje utjelovljenje dobila u AVNOJ-u u Bihaću, uvjeravaju se sada naročito i hrvatske narodne mase. One sve više uviđaju da politika „čekanja" koju je Maček preporučivao nije ništa drugo do čekanje da razni protivnarodni elementi vrate narodima Jugoslavije onakvu vlast kakvu hoće oni, a ne kakvu hoće narodne mase Jugoslavije. Zato se oko AVNOJ-a u Bihaću okuplja sve što je iskreno, rodoljubivo, pošteno i istinski narodno.

NOV POLET OSLOBODILAČKE BORBE U SLOVENIJI

Ratni izvještaji koji stižu iz raznih dijelova Slovenije pokazuju da je i oružana borba slovenačkog naroda stupila u novu fazu. Okupatori i belogardistički neprijatelji slovenačkog naroda pravih su planove o tome kako će se partizani u zimskom snijegu „smrznuti". Hvalisali su se kako će, „kad prvi snijeg padne", „kad se pokažu tragovi", početi „hvatati" partizane itd. Došla je zima, pao je snijeg i s napadima su počeli — ne okupatori i belogardisti, već slovenački partizani. Ta partizanska zimska ofenzivna akcija počela je na tri glavna područja:

1. Na Dolenjskom i Notranjskom izvode intenzivne ofenzivne operacije snažne jedinice Narodnooslobodilačke vojske Slovenije. U tim operacijama naše čete očistile su veliki dio slovenačke zemlje od okupatorskih i belogardističkih bandi, uništile i zarobile veliki broj neprijateljskih vojnika i zaplijenile veliku količinu oružja li municije.

2. Na Gorenjskem je akcija partizana i Oslobodilačkog fronta potpuno slomila njemačke pokušaje mobilizacije slovenačkih mladića i ljudi za Istočni front. Ogromna većina mladića i ljudi, koje su njemačke vlasti pozvale za početak januara, otišao je u partizanske čete. Po čitavom Gorenjskom razvijaju se oštre borbe protiv njemačkih naoružanih jedinica. Partizanske čete su se na Gorenjskom silno povećale.

3. U Primorju je partizanski pokret zahvatio cijelo stanovništvo. Veliki broj mladića i ljudi stupio je u naše partizanske čete, i ofenzivne operacije naših četa uzimaju sve veći opseg.

I u ostalim krajevima Slovenije snage slovenačke partizanske vojske neprestano rastu.

Uporedo s vojničkim uspjesima jačaju i političke pozicije Oslobodilačkog fronta. Na slovenačkom teritoriju kojeg su okupirah njemački fašisti, kao i u Primorju, svakog dana niču novi odbori Oslobodilačkog fronta. Slovenački narod, koga su okupatori i domaći belogardističko-mihailovićevski izdajnici htjeh da bace na koljena i zauvijek unište njegovu ljubav za slobodu, njegovu čežnju za životom dostojnim čovjeka i naroda, taj narod se iz svih patnji, mora krvi i suza podigao, moćniji no što je ikad bio, spremniji nego ikad da ne položi oružje dok ne bude uništen posljednji okupator, dok slovenačka zemlja ne bude zauvijek očišćena od belogardističko-mihailovićevske gamadi.

U tijesnoj povezanosti i slozi sa svim jugoslovenskim narodima, imajući oslonac u velikom ruskom narodu, u Sovjetskom Savezu, naslonjen na slobodoljubive snage čitavog svijeta — slovenački narod korača u susret svojoj potpunoj pobjedi.

Dan strašnog obračuna s okupatorima i njihovim belogardističko-mihailovićevskim slugama sve je bliži. Nijedan njihov zločin slovenački narod nije

zaboravio, nijedna kap prolivene slovenačke krvi neće ostati neosvećena. Kao nezajažljiv potok usijane lave skuplja se neizmjerna mržnja slovenačkog naroda protiv ogavnih okupatorskih i belogardističko-mihailovićevskih zločinaca, koji su izgubili svaki ljudski lik i u nemoćnom bijesu riju po krvi slovenačkog naroda. Ali naši sadašnji udarci po neprijatelju tek su početak! Nema sumnje da će slovenački narod idućih mjeseci pokazati takvu borbenu energiju kakvu još nikada u svojoj historiji nije pokazao. Neprijatelji drhte pred buđenjem tih snaga. Ali ništa na svijetu ne može da zaustavi njihovo buđenje!

Dolomiti, januara 1943. godine Edvard Kardelj

Ill

PRVI KONGRES USAOJ-a I AKTIVNOST OMLADINE

BR. 147

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 9. NOVEMBRA 1942. GODINE RUKOVODSTVIMA SKOJ-a ZA HRVATSKU, BOSANSKU KRAJINU I DALMACIJU O ORGANIZOVANJU AKCIJE ZA SNABDIJEVANJE BORACA TOPLOM ZIMSKOM ODJEĆOM[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije
9. XI. 1942 godine

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU, OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU, OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA DALMACIJU

Dragi drugovi.

Naša junačka Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi ulaze u drugu ratnu zimu, u drugu zimu svakodnevnih teških borbi protiv okupatora i njegovih četničkih i ustaških slugu.

Danas, na pragu te zime postavlja se pred sve nas, pred čitav narod oslobođenih oblasti, pred svu omladinu, jedan zadatak: **obezbediti naše junačke borce svim onim što im je za zimu potrebno,** obezbediti ih u prvom redu **toplom zimskom odećom.**

Centralni komitet naše junačke Komunističke partije postavio je ovo pitanje sa svom potrebnom snagom pred sve partiske organizacije, pred sve kokomuniste, pred sve narodne organizacije, pred sve rodoljube — pred čitav narod oslobođenih krajeva. **Organizacija široke akcije, akcije koja će obuhvatiti čitav narod i omladinu, za snabdevanje naših boraca toplom zimskom odećom** — to je danas prvi i najvažniji zadatak svakog komuniste, svakog omladinca, svakog rodoljuba u pozadini. Pozadina može, u tom pogledu, učiniti danas mnogo za naše borce i snabdeti ih svojim proizvodima, tophm, naročito vunenim i krznenim odevnim predmetima za zimu.

[1] Original pisma, bez potpisa, nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.

U ovoj svenarodnoj akciji za naše junačke borce, naš Savez — kao i sve druge narodne i rodoljubive organizacije — treba da razvije svu svoju aktivnost, inicijativu i polet. I dosada je naša omladina mnogo činila za front i njegovo snabdevanje; ovog puta, međutim, ona treba da učini više, ona mora sa svoje strane učestvovati u toj akciji na jedan jedinstven, planski i organizovan način.

U tome cilju, CK SKOJ-a odlučio je da na celoj oslobođenoj teritoriji organizuje **udarničko takmičenje omladine** za snabdevanje naših boraca svim **što** im je za zimu potrebno.

1. Sva skojevska rukovodstva — okružna, mesna, sreska (kotarska) i opštinska — imaju na svom području organizovati takmičenje omladine u prikupljanju i izradi toplih zimskih predmeta za našu vojsku. Kao osnovu akcije treba postaviti takmičenje pojedinih omladinaca među sobom u selu ili gradu, takmičenje omladine pojedinih opština, zatim pojedinih srezova (kotareva) među sobom itd. Pokrajinsko rukovodstvo SKOJ-a, odnosno oblasno, rukovodi takmičenjem omladine pojedinih okruga među sobom.

2. Nosioci ove akcije treba da budu organizacije Saveza mlade generacije, odnosno Narodnooslobodilačkog saveza omladine BiH. U njihovim sedištima treba prikupljati izrađene i prikupljene stvari, zatim ih koncentrisati u sreskim sedištima organizacija SMG-a ili NOSOBiH-a i odatle, preko omladinskih delegacija, slati vojnim komandama i jedinicama.

3. Rukovodstva SKOJ-a dužna su da planski organizuju ovu akciju na čitavom svom području. Ona treba da budno kontrolišu njen tok i razvoj, da povremeno objavljuju rezultate takmičenja i vode propagandu u vezi s istim. Okružna rukovodstva treba redovno nedeljno jedanput da izveštavaju pokrajinska odn. oblasna o toku akcije, a ova jednom u 15 dana CK SKOJ-a.

4. Čitava akcija ima da počne sredinom meseca novembra i da se protegne do konca godine, kada će se objaviti konačni rezultati. Sa predavanjem prikupljenih predmeta vojsci ne treba, naravno, čekati do kraja takmičenja, već ih s vremena na vreme predavati na gore izneti način.

PK SKOJ-a za Hrvatsku i oblasni komiteti za Krajinu i Dalmaciju imaju odmah, po primitku ovog direktivnog pisma, prići organizovanju ove akcije na osnovi gornjih uputstava koje treba detaljno razraditi.

Akcija za zimsko snabdevanje naše vojske, jeste danas, pored akcije za mobilizaciju novih omladinaca za borbene jedinice, **glavna** masovna akcija SKOJ-a na oslobođenoj teritoriji. To je akcija u kojoj će se meriti odanost svake organizacije i pojedinca oslobodilačkoj borbi naših naroda, to je pitanje na kome će se meriti odanost svakog komuniste i skojevca našoj Partiji. To je akcija, u kojoj treba da se manifestuje jače no ikad solidarnost i jedinstvo našeg fronta i pozadine, naših boraca i celog naroda, akcije koja će značiti krupan korak bliže pobedi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

CENTRALNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE
JUGOSLAVIJE

BR. 148

REZOLUCIJA I OBLASNE KONFERENCIJE SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU OD 10. NOVEMBRA 1942. GODINE[1]

REZOLUCIJA I OBLASNE KONFERENCIJE SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU

I oblasna konferencija Saveza komunističke omladine Jugoslavije za Bosansku Krajinu, koja je održana 10 novembra 1942 godine saslušavši podnesene izvještaje i riječi delegata skojevskih organizacija po svim pitanjima koja zadiru u život i borbu omladine i rad našeg Saveza u Krajini, donosi jednoglasno slijedeću

REZOLUCIJU

I

Poslednji veliki uspjesi Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda **u** Krajini, kao i napreci ostvareni u organizovanju oslobođenih krajeva, pokazuju da je Narodni ustanak u Bosanskoj Krajini dobio još snažniji i postojaniji karakter i postao jednim od žarišta oslobodilačke borbe u Jugoslaviji. Narod i omladina Krajine, koji su osjetih sve grozote režima pljačke i fizičkog istrebljenja, nametnutog im od krvavih fašističkih okupatora i njihovih slugu — ustaša, našao je put odbrane svog prava na život i nacionalni opstanak, našao je svoju zaštitu u svojoj junačkoj Narodnooslobodilačkoj vojsci.

Ovakav razvoj djelo je naroda naše Krajine i njegovih najboljih sinova — junačkih partizana, djelo je cijele Narodnooslobodilačke vojske i njenog dalekovidog i voljenog komandanta, druga Tita. To je plod mudre politike organizatora i rukovodioca Narednog ustanka i Oslobodilačkog rata, Komunističke partije Jugoslavije, plod njene politike bratstva i jedinstva svih Srba, Hrvata i muslimana i drugih narodnosti naše zemlje u borbi za slobodu i čast naše domovine, protiv krvavih okupatora i njihovih slugu, borbi koju naši narodi vode na strani svoje velike sovjetske braće i svih slobodoljubivih snaga svijeta.

Danas, Narodnooslobodilačka borba u Jugoslaviji, pa i u našoj Krajini, dobija još oštriji i sudbonosniji karakter.

Herojska borba slavne Crvene armije, koja je sama sedamnaest mjeseci snosila gotovo sav teret rata protiv hitlerovskih hordi i njihovih pomagača i svojim snagama slomila sve njihove ofanzive, zatim posljednje uspješne operacije saveznika u Africi i opšte narastanje antifašističkog pokreta u svijetu — sve to otvara pouzdanu perspektivu sloma hitlerovske države, hitlerovske armije, hitlerovskog novog poretka u Evropi, **„Englesko-sovjetsko-američka koalicija** ima sve šanse da pobijedi italijansko-njemačku koaliciju i ona. će bezuslovno pobijediti" (Staljin, 6. novembra 1942 g.).

Ovakav razvoj u svijetu, s jedne, i junačka borba naroda Jugoslavije i naše Narodnooslobodilačke vojske, s druge strane, otvaraju i narodu Krajine i njegovoj omladini još sigurnije vidike ka pobjedi i slobodnoj sutrašnjici.

Međutim, na tome putu očekuju nas još mnoga iskušenja, napori i žrtve. Baš zato što slabi, baš zato što osjeća da je propala njegova nepravedna stvar, krvavi okupator i njegove sluge učiniće sve da u moru krvi uguše Narodni ustanak u našoj zemlji. Mračne sile prošlosti, one iste koje su dvadeset godina protiv naroda vladale Jugoslavijom i odvele je u propast, udružuju se s oku-

[1] Primjerak rezolucije nalazi se u Arhivi CK NO Bosne i Hercegovine.

patorom da bi ugrabile narodu i omladini plodove njihove borbe, da bi za sutra ponovo obezbedile svoju vlast i svoju pljačku. Njemačko-italijanski okupatori, ustaški krvnici, jugoslovenske izbjeglice iz Londona i četničke bande njihovog „ministra" Draže Mihailovića — svi oni su spleli krvavi i podmukli savez protiv naroda i njegove oslobodilačke borbe, svi oni kuju mračnu zavjeru protiv sjutrašnjice naše omladine.

Kuje se zavjera protiv nas u prvom redu, protiv mladog naraštaja kome pripada sjutrašnjica. Nas istrebljuju danas da bi nas zauvijek održali u ropstvu sjutra — to je suština sporazuma njemačkih i italijanskih fašista, ustaških krvoloka i četničkih dželata, jugoslovenskih izbjeglica iz Londona.

U takvom položaju zadatak krajiške omladine je jasan. Taj se zadatak danas sastoji u slijedećem:

Prvo, stalno i neumorno treba jačati redove naše Narodno-oslobodilačke vojske, njenu svijest, disciplinu i vojničku vještinu, kako bi ona mogla časno da izvrši svoj veliki historijski zadatak — protjerivanje okupatora iz naše domovine i uništenje **podmuklih planova narodnih neprijatelja.** U tome cilju treba dalje i neumorno raditi na mobihzaciji.

Drugo, stalno i neumorno treba učvršćivati jedinstvo i bratstvo srpske, hrvatske i muslimanske omladine u Krajini, bratstvo mladih naraštaja svih naroda Jugoslavije u zajedničkoj borbi za slobodu, oružano bratstvo naše i sovjetke omladine. U tome cilju treba najšire upoznavati omladinu sa razvitkom političkog položaja u zemlji i svijetu, učvršćivati na djelu njeno jedinstvo i brastvo, upoznavati je sa životom i borbom omladine SSSR-a.

Treće, stalno i neumorno treba učvršćivati narodnu vlast u pozadini oslobođenih krajeva, stvarati nerazrušivo prijateljstvo fronta i pozadine. U tom cilju, krajiška omladina treba da bude nosilac organizovanog rada za front u pozadini, treba da bude inicijator akcija za opremu naše vojske svim što joj je potrebno, treba da bude budan pomagač i čuvar narodne vlasti.

To je put ka slobodi i sretnijoj sjutrašnjici krajiške omladine — to je put naše Komunističke partije. Osnovni zadatak organizacije SKOJ-a u Bosanskoj Krajini sastoji se danas upravo u tome da organizirano i nepokolebljivo vodi tim putem mladi naraštaj naših krajeva.

II

Već sedamnaest mjeseci u vatri borbe,, krajiška omladina kuje svoju slobodu i pravo na sretnu budućnost. Za to vrijeme u mnogo čemu se izmijenilo lice naše omladine.

Mladi naraštaj Krajine postao je, najboljim svojim dijelom, aktivna politička snaga, moćni oslonac Narodnooslobodilačke borbe. Najbolji među mladim Krajišnicima bili su u prvim redovima oni koji su se odazvali historijskom borbenom pozivu naše Partije i ustali da sa oružjem u ruci brane čast i slobodu naše domovine. Redovi junačkih krajiških brigada i partizanskih odreda dobrim su dijelom sastavljeni iz omladine. Na bojnim poljima, na. požrtvovanom radu za front u pozadini, kao i na poslu sopstvenog kulturnog podizanja, naša je omladina postigla znatne uspjehe i u mnogo čemu se prevaspitala. Mladi sinovi ponosne Krajine dali su već mnoge primjere samoprijegora i junaštva; među ovima, požrtvovani rad Poljoprivredne omladinske brigade u Sanici, i naročito, slavna epopeja kozarske omladine dostojni su da budu zlatnim slovima ispisani u krvavu ali svijetlu povjesnicu našega kraja.

Ali, uprkos mnogih i značajnih uspjeha, još nije učinjeno dovoljno, još nije ni iz daleka učinjeno sve što je potrebno da bi se krajiška omladina osposobila za izvršenje velikih zadaća koje su još pred njom.

Na nama još leži nasljeđe teške prošlosti našeg kraja i našeg naroda, nasljeđe prošlosti pune bespravlja bijede i kulturnog mraka u kojima su nas dr-

žali godinama i decemjama najrazličitiji vlastodršci sa jednim ciljem — da onemoguće osvješćavanje i ujedinjavanje narodnih snaga i tako ovjekovječe svoje gospodstvo. Okupatori i njihove četničke i ustaške sluge upiru se baš u to teško nasljeđe prošlosti u svojim pokušajima da razbiju naše u borbi iskovano jedinstvo i uguše Narodni ustanak. Sa tim terorom prošlosti špekuliraju naročito podmukle izdajice iz Londona u svojoj mračnoj zavjeri protiv naše sjutrašnjice. Bijeda, kulturna i politička zaostalost, nepismenost, postojanje nacionalne i vjerske netrpeljivosti, nedostatak navika organizacionog i planskog rada, rascjepkanost snaga — to je to nasljeđe prošlosti koje još nije potpuno uklonjeno, a koje se mora ukloniti radi pobjede naše pravedne stvari.

U tome pravcu Savez komunističke omladine u Bosanskoj Krajini mora da usmjeri dobar dio svoje djelatnosti. U tome pravcu valja raditi uporno, strpljivo, svakodnevno.

Organizacije, koje se **razvijaju u sklopu jedinstvenog Narodnooslobodilačkog saveza omladine Bosne** i **Hercegovine,** (poljoprivredne brigade, radne čete, omladinski domovi, kulturne grupe, poluvojničke pripremne organizacije itd.) **moraju postati školom najširih slojeva krajiške omladine.** Njih treba izgraditi tako da zaista obuhvate svu rodoljubivu omladinu, da postanu školom organizacije, discipline, prosvjete i pismenosti za sve mlade, a istovremeno i moćnim polugama Narodnooslobodilačke borbe koje će znati da ponesu časno svoj dio tereta u svetom ratu koji vodi danas naš narod. Svuda i na svakom mjestu **treba** da **se** osjeti polet, inicijativa i organizirana udarna snaga naše omladine. Mlada Krajina sa oslobođenog područja može danas, prvi put u historiji, da govori i diše slobodno: ona tu mora pokazati i svoje junaštvo i svoju stvaralačku snagu, ona mora biti glavnim osloncem fronta i narodne vlasti u pozadini.

Krajiška omladina pokazala je velike primjere junaštva i samoprijegora. Danas ona mora pokazati pored toga i veliki primjer organizacije, discipline i svjesnog rada. Samo tako ona će zaslužiti ljubav i povjerenje svog naroda i osigurati svoju sretnu sjutrašnjicu.

III

Okupljajući se u svoj Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine, pod rukovodstvom svog prvoborca, Saveza komunističke omladine, slijedeći put najvećeg i najiskrenijeg prijatelja mladih, herojske Komunističke partije, omladina Krajine izvršila je velike zadatke.

Ah pored nesumnjivih uspjeha našega SKOJ-a, Oblasna konferencija konstatuje i niz nedostataka u radu. Ti nedostaci su vidni i mogu pretstavljali ozbiljnu prepreku u daljem razvijanju omladinskog pokreta, ako se na vrijeme ne uklone.

Glavni nedostatak našeg rada je u tome što je još vehki dio i srpske, a naročito hrvatske i muslimanske omladine, ostao van našeg uticaja. Isto tako se može Ikonstatovati da i rad (na oslobođenoj teritoriji nije svuda ravnomjeran. Nasuprot Grmečkom i Drvarskom okrugu, gdje je omladina masovno okupljena, na Ključkom Mrkonjičkom i Jajačkom srezu organizacije su dosta slabe, bez stvarnog uticaja na omladinu. Ovo naročito važi za krajeve oko Prnjavora, gdje nema skoro nikakve organizacije. Još uvijek su rezerve, iz kojih dolaze novi vojnici Narodnooslobodilačke vojske, oni srezovi u kojima je naš politički uticaj jak i razvijen, dok je iz ostalih krajeva, naprimjer, ključkog, mrkonjičkog, jajačkog i sanskog, taj priliv vrlo malen. U radu sa omladinom od strane nekih skojevskih organizacija činjene su vrlo grube griješke. Cesto se, umjesto političkim ubjeđivanjem, neke organizacije služe naređivanjem. To se pokazalo i u radu u pozadini (prisilno stvaranje radnih četa) i prilikom pozivanja omladine u vojsku (primjer Janja, srez Jajce), gdje se, umjesto da se propagandom postigne da se omladina javi u vojsku, jednostavno određivalo ko će da ide.

Rad na neoslobođenoj teritoriji prepuštao se slučaju, ili se nikako nije radilo, mada se tamo nalazi najveći dio omladine. Ta omladina nije obaviještena 0 ciljevima i uspjesima Narodnooslobodilačke borbe. Naše organizacije nisu shvatile da Savez komunističke omladine mora biti u prvim redovima u borbi protiv terora i zloupotreba koje se vrše nad omladinom na neoslobođenoj teritoriji. Ta omladina, koju danas ustaško-četnički razbojnici' mobilišu u borbi protiv Narodnooslobodilačke vojske, protiv njihove vlastite slobode, koju šalju na daleki Istočni front, da tamo gine za razbojničke interese Hitlera, u većini slučajeva prepuštana je sudbini.

Učinjen je još jedan veliki propust. Učešće ženske omladine u rukovodstvima i komitetima vrlo je malo, iako je vehki dio ženske omladine okupljen u omladinskim organizacijama. Taj nedostatak opaža se utoliko više što je sve više mladića otišlo u vojsku, a rad u pozadini ostaje na drugaricama.

U pogledu rada među djecom, u Savezu pionira, nije se išlo putem okupljanja najmlađih oko onih pitanja koja njih interesuju. Naše skojevske organizacije nisu prišle pitanju djece sa razumjevanjem i ljubavlju, nego se radilo površno. Stvaranje pionirskih četa, otvaranje škola za djecu i drugi razni oblici rada među djecom nisu išli prema jednom planu sa ciljem da se najmlađi vaspitavaju u duhu Narodnooslobodilačke borbe, da i djeca shvate da se u današnjim danima rješava i njihova sudbina.

U organizacionom pogledu takođe su pravljene grješke. Glavna slabost naših organizacija je njihova rasplinutost. Naši skojevski aktivi ne pretstavljaju čvrsto organizovane i disciplinovane jedinice sposobne da rukovode cijehm radom i životom omladine. I pored jasnih direktiva o organizacionim formama SKOJ- a često su se na mnogim terenima proizvoljno stvarale još neke forme, kao napr.: dijelili su se skojevci u aktiviste i u one koji rade po vaspitnim grupama, stvarali su se podaktivi itd. U našim aktivima i rukovodstvima nije vršena pravilna raspodjela rada, nije rađeno po planu, nije bilo dovoljno discipline i lične odgovornosti. Cesto naše organizacije ushjed svoje organizacione slabosti ne mogu da obuhvate sve sektore rada.

Aktivi u vojsci nisu živa politička tijela koja rukovode životom omladine u četi. Njihov rad se vrlo često svodi na čitanje materijala (i to nepotpuno i nesistematski), dok se o praktičnim pitanjima, naprimjer, pitanjima borbe, držanja u akciji, kulturnog rada, higijene i drugih, ličnih odnosa nije dovoljno vodilo računa.

Oblasna konferencija, konstatujući uspjehe, a i uočavajući sve navedene nedostatke, smatra da je u interesu još jačeg okupljanja omladine, u interesu napredovanja Narodnooslobodilačke borbe potrebno učiniti slijedeće:

1. „Potrebno je danas promijeniti mišljenje o karakteru SKOJ-a kod nas. SKOJ je politička organizacija omladine koja danas treba da ponese, zajedno sa Komunističkom partijom, glavnu odgovornost za vođenje rata.

Treba otvoriti vrata SKOJ-a šire, a unutar organizacije podići organizacionu čvrstinu, svijest i odgovornost" (iz govora sekretara CK SKOJ-a na našoj Konferenciji).

2. Mora se već jednom shvatiti da je jedina forma skojevske organizacije aktiv i prekinuti sa stvaranjem nekih proizvoljnih obhka organizacije (podaktiva, vaspitnih grupa itd.). U aktivima treba da se izvrši raspodjela rada, da se napravi plan rada, da se podigne disciphna i lična odgovornost, čega do danas nije bilo. Aktivi moraju biti žive političke jedinice i u isto vrijeme škola, gdje će se mladi komunisti učiti. Bez čvrste skojevske organizacje, bez discipline i odgovornosti u SKOJ-u ne može biti organizovanosti i discipline u masama omladine.

3. Slab teoretsko-politički nivo našeg kadra treba podići sistematskim 1 stalnim izučavanjem linije KPJ u Narodnooslobodilačkoj borbi i teorije marksizma-lenjinizma povezane sa konkretnim pitanjima naše svakidašnje borbe.

4. Organizaciji pionira treba posvetiti najveću pažnju i shvatiti ozbiljno važnost rada među djecom.

5. U vezi sa sve većim odlaskom muške omladine u vojsku postavlja se potreba za izdizanjem drugarica na rukovodeća mjesta u našim organizacijama. Žensku omladinu treba još više okupiti, treba drugarice osposobljavati za rukovodioce, jer će na njima ostati ispunjavanje svih onih zadaća koje se pred omladinom u pozadini postavljaju.

6. Treba poduzeti široku akciju zimske pomoći Narodnooslobodilačkoj vojsci za njeno snabdjevanje hranom, odjećom itd. Omladina treba u tom pogledu da odigra najveću ulogu.

7. Jedna od važnih zadaća je prodiranje našeg uticaja na neoslobođenu teritoriju. Taj rad treba postaviti kao hitan i važan zadatak, a ne prepuštati slučaju kako je dosada bilo. Rad NOSOBiH-a na neoslobođenoj teritoriji treba da bude konkretan, u obhku raznih akcija protiv okupatora i domaćih izdajnika, u pomaganju naše vojske u obavještenjima, prilozima, stupanjem u vojsku itd. U tom pogledu treba dati graničnim komitetima i rukovodstvima tačna i konkretna uputstva.

Samo rad i stalno ispravljanje svih griješaka i nedostataka može od našeg SKOJ-a u Krajini stvoriti još čvršću i snažniju političku organizaciju koja će još šire okupiti sve slojeve omladine, bez obzira na vjeru i narodnost. Sve naše skojevske organizacije moraju shvatiti najozbiljnije veličinu momenta u kome se borimo i odlučno prići uklanjanju svih organizacionih i političkih slabosti.

Velike nade koje polažu u nas naš narod i Partija i pohvale koje je omladina Krajine dobila od herojske sovjetske omladine obavezuju nas da svoju veliku zadaću časno i do kraja izvršimo. U tome leži budućnost i sreća naših naroda i omladine. To od nas očekuje naša junačka Komunistička partija i bratska sovjetska omladina.

BR. 149

PISMO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 17. NOVEMBRA 1942. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU POVODOM SAZIVA I ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA OMLADINE JUGOSLAVIJE[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije 17 novembar 1942

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU

Dragi drugovi,

Koristim priliku povratka delegata vašeg Gl. štaba da vas informiramo o jednoj velikoj akciji koju spremamo.

Radi **se** o sledečem: krajem mjeseca decembra biće sazvan **I antifašistički kongres južnoslovenske omladine,** koji će se održati negde u centru oslobođene teritorije, u blizini našeg sedišta. Cilj Kongresa je manifestacija jedinstva i za-

[1] Original pisma nalazi se u Arhivi CK SK Slovenije.

jedničkog stava najširih siojeva naše omladine, kako sa slobodnih tako i sa okupiranih delova zemlje. Kongresu će prisustvovati **birani** delegati[2] omladine sa svih oslobođenih reona i delegati koji budu mogh doći iz okupiranih krajeva i gradova (Ljubljana, Zagreb, Beograd itd.). Računamo na prisustvo oko 400 delegata.

Dnevni red Kongresa biće: 1) Omladina Jugoslavije pod okupacijom; 2) Omladina u oslobodilačkom ratu[3]; 3) Bratstvo omladine naroda Jugoslavije **i** oružano bratstvo omladine Jugoslavije i SSSR-a kao zalog pobede; 4) Omladina i sutrašnjica naše domovine.

Poziv na Kongres biće zvaniono objavljen ovih dana preko posebnog letka:[4] priređivači Kongresa su oko 30 najviđenijih i najpoznatijih omladinskih prvoboraca, skojevskih funkcionara, pretstavnika rodoljubive omladine, mladih komandanata i boraca naše vojske iz svih krajeva zemlje. Među potpisnicima biće i dva-tri slovenačka imena koja su nam poznata.[5]

Ovaj poziv uputićemo vam odmah zajedno sa našim direktivnim pismom o značaju i pripremama Kongresa[6]. 21a sada vas informišemo ovohko o **čita**voj stvari da ne biste bih prekasno obavešteni. Pratite preko omladinskih emisija „Slobodne Jugoslavije" našu kampanju za Kongres.

Naglašujemo da čitavoj ovoj stvari pripisujemo prvorazredni značaj i **da** je kao takvu treba shvatiti. Stalo bi nam hilo, da među slovenačkom **delega**cijom (koja može da broji do 20 ljudi) bude i bar jedan delegat iz Ljubljane.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar CK SKOJ-a: **Ivo Ribar, s. r.**

BR. 150

PROGLAS SAZIVACKOG ODBORA PRVOG ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA OMLADINE JUGOSLAVIJE

PRVI ANTIFAŠISTIČKI KONGRES OMLADINE JUGOSLAVIJE

Kada su našu domovinu, izdanu od protivnarodnih vlastodržaca, surovo porobih i rasparčali nemačko-italijanski grabežljivci, i mlada generacija Jugoslavije bačena je u najteže ropstvo i patnje. Fašistički „novi poredak" nametnuo

[2] Delegati za Prvi antifašistički omladinski kongres birani su javno na omladinskim konferencijama.

[3] Prvi i drugi referat spojeni su kasnije u jedan, tako da su na Prvom kongresu pročitana tri referata: 1. Omladina u borbi protiv fašističkih istrebljivača naroda; 2. Jedinstvo omladine svih južnoslovenskih naroda i oružano bratstvo s omladinom Sovjetskog Saveza — zalog pobjede; 3. Omladina i sutrašnjica naše domovine,

[4] Odnosi se na proglas Sazivačkog odbora Prvog kongresa od 20. novembra 1942. godine.

[5] Među potpisnicima proglasa Sazivačkog odbora nalazi se Silvo Mošćan (Viktor Stopar), sekretar PK SKOJ-a za Sloveniju.

[6] Odnosi se na pismo CK SKOJ-a od 21. novembra 1941. godine.

[7] Uslijed neprijateljeve ofanzive delegati slovenačke omladine bili su sprečeni da prisustvuju Prvom kongresu.

je silom tuđinskih bajoneta slobodoljubivom mladom naraštaju naših naroda mračnu i tešku sudbinu obespravljenog radnog robija koje ima da služi „višoj rasi" tlačitelja, sudbinu nacionalnih i verskih^progona, kulturnog mraka i potpunog fizičkog istrebljenja i uništenja našeg slovenskog i nacionalnog imena. Beskrajne su patnje koje je, pod mrskim režimom fašističkog okupatora, podnela i još danas u velikim delovima Jugoslavije podnosi mlada generacija!

Slobodoljubiva omladina Srbije, Hrvatske, Slovenije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Dalmacije, Vojvodine, Makedonije i drugih naših krajeva nije se dala zastrašiti okupatorskim progonima, zverstvima i stratištima, ona nije prignuta glavu pred mrskim ropskim poretkom fašističkih porobljivača! Kada su narodi Jugoslavije počeli da se dižu u odbranu svoga prava na život i nacionalni opstanak, sledeći primeru svoje vehke ruske braće, hiljade i desetine hiljada njihovih mladih sinova i kćeri ustali su da s oružjem u ruci brane čast i slobodu domovine i osvoje svoju bolju sutrašnjicu.

Od tog vremena, najbolji među mladim Srbima, Hrvatima, Slovencima, Crnogorcima i Makedoncima, koji su pošli putem velikog pokreta narodnih osvetnilka-partizana i stupili u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, dah su bezbroj primera samopregora i junaštva u borbi protiv fašističkih istrebljivača naroda i najgorih neprijatelja mlade generacije. Zajedno s njima široke mase mladih u oslobođenim područjima naše zemlje požrtvovan© rade za front i pobedu, a legije neznanih mladih heroja u onim krajevima Jugoslavije koji su još pod jarmom okupatora svojim akcijama i žrtvama pripremaju oslobođenje i potkopavaju omrznuti poredak ropstva.

Već sedamnaest meseci kuje se, u vatri oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije, novi lik mlade generacije naše zemlje — uzdanice naroda, njegovog osvetnika i graditelja srećnije sutrašnjice naše porobljene, ah nepokorene domovine.

Posle sedamnaest meseci borbe, došlo je vreme da ta omladina kaže svoju reč svome narodu i čatavom svetu, da kaže svoju reč o velikim problemima današnje borbe i naše narodne sutrašnjice, da izvrši smotru svojih snaga i rezultata svog dosadašnjeg nastoj&nja i još snažnije Ujedini svoje redove na putu ka pobedi i budućnosti.

Došlo je vreme da rtaša omladina, zajednički i jedinstveno, kaže tu reč! I to ne samo zato što oslobodilačka narodna borba ulazi sada u svoje odlučno i sudbonosno razdoblje i traži još više snage i napora od svih rodoljuba, već i zato što baš danas ujedinjeni neprijatelji našeg naroda čine poslednje očajničke napore da zabodu nož u leđa narodnoj borbi i otmu njene plodove onima, koji su za njih lih svoju dragocenu krv — našem narodu i njegovoj omladini. Fašistički okupatori, ustaški zločinci, jugoslovanske izbeglice iz Londona i četničke bande njihovog „ministra" Draže Mihailovića — svi oni su skovali mračnu zaveru protiv sutrašnjice mlade generacije Jugoslavije, protiv sutrašnjice koja pripada nama, mladim! Njima i svim njihovim podlim planovima, omladina mora i rečju, kao i delom, dati poslednji zasluženi odgovor.

Sve snažniji razmah narodne borbe za slobodu i poslednji veliki uspesi naše Narodnooslobodilačke vojske, pod rukovodstvom njenog voljenog komandanta druga Tita, omogućuju danas našoj omladini da kaže svoju reč, na teritoriji koju je oslobodilo junačko partizansko oružje i na kojoj je uspostavljena narodna vlast, mladi naraštaj ima danas mogućnosti da prvi put u istoriji naše zemlje kaže slobodno sve svoje misli i težnje, da ih kaže tako da one odjeknu u svim zemljama Jugoslavije i ćelom svetu.

U tom cilju saziva se:

PRVI ANTIFAŠISTIČKI KONGRES OMLADINE JUGOSLAVIJE

Na ovom Kongresu, koji će se održati 27. i 28. decembra (prosinca) 1942. godine na oslobođenoj teritoriji, treba da uzmu učešća izabrani delegati mladog naraštaja iz svih oslobođenih krajeva naše zemlje, zatim delegati mladih boraca naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, kao i delegati omladinskih organizacija iz oblasti u kojima još uvek vlada krvavi režim fašističkog okupatora.

Na ovom Kongresu, punopravni delegati omladine Srbije, Hrvatske, Bosne, Crne Gore, Hercegovine, Slovenije, Dalmacije, Makedonije, Sandžaka i Vojvodine, reći će svoju reč i stav mladog naraštaja svojih krajeva po bitnim pitanjima današnjice:

— Omladina u oslobodilačkom ratu protiv fašističkih istrebljivača naroda;

— Bratstvo omladine svih južnoslovenskih naroda i nerazdruživo bratstvo sa omladinom Sovjetskog Saveza — zalog pobede;

— Mladi naraštaj i sutrašnjica naše domovine.

OMLADINO, OMLADINSKE ORGANIZACIJE!

Spremajte se za ovu, najveću manifestaciju omladine svih južnoslovenskih naroda pred licem naše zemlje i oelog sveta. Pripremajte se za vaš I kongres, organizujte i proučavajte pitanja koja će se na njemu raspravljati, spremajte izbor svojih delegata!

Priređujte svuda, na frontovima i u pozadini, pretkongresna udarnička takmičenja u uništavanju neprijatelja i radu za front i pobedu!

Naš I kongres mora biti najveća manifestacija svesti i jedinstva sve slobodoljubive omladine Jugoslavije, mora biti krupan prilog pobedi naše pravedne stvari!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 novembar (studeni) 1942 godine

S a z i v a č k i o d b o r:

Ljubinka Milosavljević, Dragi Stamenković (Srbija), *Drago Teslić*[1], *Milka Kufrin* (Hrvatska), *Silvo Mošćan* (Slovenija)[2], *Rato Dugonjić* (Bosna), *Velimir Knežević* (Crna Gora), *Mara* (Makedonija)[3];

Ivo I. Ribar, sekretar Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije;

Lune Milovanović, zamenik komandanta III proleterske NOU brigade; *Ranko Sipka*, komandant bataljona u II krajiškoj NOU brigadi; *Milivoj Jagodić*, puškomitraljezac I proleterske NOU brigade; *Mojmvr Martin*, politički komesar čete u I proleterskom bataljonu Hrvatske, *Mate Stančić*, zamenik komandanta bataljona „Bude Borjan" I dalmatinske NOU brigade; *Stana Tomašević*, politici radnik u IV crnogorskoj NOU brigadi; *Sveta Drecun*, partizan; *Judita Alagić*, partizan-bolničarka; *Pero Kosorić*, zamenik komandanta VI (bosanske) NOU brigade; *Edo Cenčić*, politički komesar čete u bataljonu „Matija Gubec" NOV Hrvatske; *Ljubica Đorđević*, borac I proleterske NOU brigade; *Mladen Hristić*, dalmatinski partizan; *Mileva Lajović*, politički radnik u V crnogorskoj NOU brigadi; *Vojo Skorupan*, vođa mitralje-

[1] Drago Saso, sekretar PK SKOJ-a Hrvatske, poginuo 1943. god.
[2] Viktor Stopar, sekretar PK SKOJ-a Slovenije.
[3] Mara Naceva, raniji sekretar PK SKOJ-a Makedonije.

skog odeljenja u I bataljonu Hrvatske; *Ivan Majerić,* hrvatski partizan; *Miodrag Filipović,* partizan — „Igmanac"; *„Crni",* bombaš i zastavnik II proleterske NOU brigade[4]; *Petar Jovanović,* bivši potporučnik jugoslovenske vojske i komandant udarnog omladinskog bataljona u Crnoj Gori; *Jezdo Bojović,* zamenik političkog komesara III (sandiačke) NOU brigade; *Vukosava Mićunović,* partizanka IV crnogorske NOU brigade; *Vicko Bodiroža,* komandant bataljona IV krajiške brigade; *Bašić Rade,* zamenik političkog komesara bataljona u V krajiškoj (kozarskoj) brigadi.

Avdo Humo, književnik iz Mostara; *Branko Čopić,* književnik iz Krajine; *Jurica Ribar,* slikar iz Beograda; *Junus Međedović,* član „Centralne partizanske pozorišne grupe" iz Sandžaka;

Dušanka Kovačević, rukovodilac omladine Bosanske Krajine; *Desa N*[5]., rukovodilac dalmatinske omladine;, *Mihailo Svabić,* prvoborac radničke omladine iz Beograda; *Stojan Bjelajac,* seljački omladinac iz Grmeča; *Milica Opala,* radnica iz Like; *Ivica Kranželić,* organizator radničke omladine iz Zagreba; *Ivanka Trohar,* rukovodilac omladine Gorskog Kotara; *Nikola Tomić,* organizator pionira za kotar Ogulin; *Sofija Pavičić,* organizator pionira na Kordunu; *Slavko Komar,* raniji organizator borbenih omladinskih grupa u Zagrebu; *Zoran Zujović,* organizator srednjoškolske omladine iz Beograda; *Darinka Puškarić,* urednik lista hrvatske omladine „Omladinski borac"; *Rudi Kolak,* student iz Banja Luke; *Dževad Midžić,* srednjoškolac iz Prijedora; *Rada Lukač,* radnica iz Bosanskog Petrovca; *Mira Morača,* studentkinja iz Krajine; *Mirko,* radnik iz Kragujevca.'

BR. 151

PISMO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 21. NOVEMBRA 1942. GODINE OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU O ZADACIMA ORGANIZACIJA SKOJ-a U VEZI SA I ANTIFAŠISTIČKIM KONGRESOM OMLADINE JUGOSLAVIJE[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije
21 novembar **1942**

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU

Zadaci skojevskih organizacija u vezi s pripremama za Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije

Dragi drugovi!

Za 27 i **28** decembar sazvan je **I antifašistički kongres omladine Jugoslavije.** U prilogu vam se dostavlja proglas Sazivačkog odbora, u kome se **nalazi** veći broj istaknutih mladih boraca, komandira i političkih radnika

[4] Mihailo Vukajlović, danas narodni heroj.
[5] Desa Koštan, sekretar Oblasnog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju.
* Mirko Miloj ković.
[1] Original pisma nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.

naše NO vojske, poznatih omladinskih aktivista iz pozadine i skojevskih **ru**kovodilaca iz raznih krajeva naše zemlje; iz ovog proglasa upoznaćete **se is**crpnije sa ciljem i značajem ovog Kongresa — **najveće manifestacije u povesti borbe naše omladine.**

U vezi sa održavanjem I antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije, pred sve skojevske organizacije — u vojsci i partizanskim odredima, na oslobođenom i okupiranom području naše zemlje — postavljaju se mnogobrojni novi zadaci. Iako je po svom karakteru i Sazivačkom odboru, sam Kongres znatno **širi** od SKOJ-a kao organizacije, naš Savez kao avangardna omladinska organizacija ima da ponese glavni teret priprema za njega i odgovornost za njegov uspeh.

Prilazeći radu na pripremanju Kongresa na svojim područjima, skojevska rukovodstva moraju, pre svega, jasno shvatiti ciljeve ovog Kongresa. Ti su ciljevi sledeći:

1. Prvi antifašistički kongres naše omladine mora postati borbenom tribinom mladog naraštaja svih naroda Jugoslavije u podizanju velike optužbe protiv fašističkih okupatora i njihovog „novog poretka" u našoj zemlji, protiv okupatorskih slugu ustaša i četnika, protiv sveg bespravlja, patnji i zločina izvršenih nad mladim naraštajem naše zemlje;

2. Prvi antifašistički kongres omladine mora dati što potpuniju sliku učešća naše omladine u oslobodilačkom ratu i narodnom ustanku, sliku žrtava i samopregorne borbe na frontovima, u oslobođenim krajevima i u okupiranim oblastima naše domovine. Istovremeno s tim, on treba da dade potstrek još širem i jedinstvenijem učešću našeg mladog naraštaja u Narodnooslobodilačkoj borbi i redovima naše junačke NO vojske, u borbi do konačne pobede;

3. I antifašistički kongres omladine treba da bude manifestacija bratstva mladih naraštaja svih južnoslovenskih naroda u ovoj svetoj borbi, moćan potstrek za učvršćenje tog bratstva — zaloge pobede;

4. I antifašistički kongres omladine treba da izrazi svu ljubav i prijateljstvo mlade generacije naše zemlje prema bratskom Sovjetskom Savezu, njegovoj nepobedivoj Crvenoj armiji i herojskoj sovjetskoj omladini: na njemu treba da se manifestuje solidarnost omladine Jugoslavije sa američkom, engleskom, ruskom i svom slobodoljubivom omladinom sveta u borbi za uništenje fašističke kuge;

5. I antifašistički kongres omladine treba da odrazi svu odanost mladih sinova i kćeri naše domovine svetoj oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije i našoj junačkoj Narodnooslobodilačkoj vojsci. Na njemu, pretstavnici omladine treba da daju nedvosmislen i snažan odgovor svim izdajnicima naroda, ustašama, četnicima i si., a naročito mračnim protivnarodnim planovima i zaverama izdajničke izbegličke klike i njenoga ministra Draže Mihailovića;

6. Protiv svih planova reakcionarnih protunarodnih klika, I antifašistički kongres omladine treba da vidno manifestuje odanost mlade generacije novoj narodnoj vlasti u oslobođenim krajevima zemlje — prvoj vlasti koja je omladini dala sva prava — i čvrstu odluku mladih da za sebe izbore srećnu sutrašnjicu u budućoj slobodnoj domovini.

7. Na taj način, I antifašistički kongres objediniće sve dosadašnje napore naše omladine, učvrstiti njeno jedinstvo i dati moćan potstrek njenoj budućoj borbi i nastojanjima. Unutar zemlje, u oslobođenim i neoslobođenim krajevima, kao i u **međunarodnoj javnosti,** on mora zaista biti **krupnim prilogom** pravednoj stvari naše zemlje i naše borbe.

Da bi Kongres zaista ostvario gornje ciljeve, skojevske organizacije moraju se već **od danas** svim silama založiti u akcijama na pripremi Kongresa. U tome pravcu pred vas se postavljaju sledeći zadaci:

a) Temeljito upoznati sve članstvo našeg Saveza sa idejom i ciljevima Kongresa i zadacima SKOJ-a u vezi s tim;

b) Najšire popularizirati među omladinom sam Kongres: u tu svrhu svuda umnožiti proglas Sazivačkog odbora i rasturati ga kako na oslobođenom tako i na okupiranom području;

c) Odmah prići organizovanju pripremnih konferencija po svim opštinskim odnosno mesnim organizacijama jedinstvenog omladinskog fronta {SMG u Hrvatskoj, Osvobodilne fronte mladine u Sloveniji, NOSOBiH-a u Bosni itd.). Na ovim konferencijama upoznati omladinu sa Kongresom u duhu proglasa Sazivačkog odbora, održati referate po pitanjima koja će se raspravljati na Kongresu („Omladina u oslobodilačkom ratu protiv fašističkih istrebljivača naroda", „Bratstvo omladine svih južnoslovenskih naroda, i oružano bratstvo s omladinom SSSR-a — zalog pobede" i „Omladina i sutrašnjica naše domovine") i to u tom smislu da se ne samo iznese ono što je opšte i bitno već i dobiju konkretni podaci o životu i borbi omladine dotičnog kraja u toku rata. Ti podaci: o teroru okupatora, četnika i ustaša, životu omladine, borbi na frontu, radu u pozadini itd. od najvećeg su interesa za sam Kongres i treba ih dostavljati ovamo:

d) Jedan od zaključaka ovih pripremnih konferencija treba da bude i priređivanje udarničkih pretkongresnih takmičenja, kao što je naglašeno u proglasu Sazivačkog odbora. Ova takmičenja mogu se u oslobođenim krajevima postaviti tako da daju još više poleta našoj kampanji za zimsko snabdevanje naše vojske; **u** neoslobođenim krajevima to treba da budu takmičenja u zadavanju udaraca i štete neprijatelju; na frontovima — takmičenja u uništavanju neprijatelja;

e) U vojnim jedinicama i partizanskim odredima treba pripreme vršiti xia isti način, samo preko četnih konferencija;

f) Po završetku ovih prvih priprema, dakle negde polovinom decembra (tačno vreme zavisi i od daljine puta delegata do mesta Kongresa) treba organizovati sreske (kotarske) zborove omladine na kojima će se izabrati delegati za Kongres. Broj delegata koje će birati pojedini oslobođeni srezovi odrediće vaše rukovodstvo, imajući u vidu plan Sazivačkog odbora po kome iz Hrvatske treba da dođe 80—100 delegata, iz Bosne i Hercegovine 80—100 delegata, iz Slovenije (s obzirom na teškoće i daljinu puta) 10—15 delegata, iz Dalmacije 20—30 delegata, iz proleterskih divizija — u kojima je zastupljen i najbolji deo omladine Srbije, Crne Gore i Sandžaka — određen broj delegata. U ovaj broj dolaze kako delegati sa oslobođene teritorije, tako i delegati iz vojnih jedinica koje treba birati po brigadama;

g) Treba **svakako** nastojati da iz okupiranih područja, a naročito iz naših glavnih gradova: Beograda, Zagreba, Ljubljane, Sarajeva, Mostara, Splita itd. dođe bar po jedan delegat na Kongres, kao i uopšte da se s idejom Kongresa upozna omladina i u neoslobođenim delovima zemlje;

h) Kongres će se održati u mestu koje će u tom trenutku biti najprirodniji centar oslobođene teritorije, a o čemu ćete biti izvešteni. Prirodno je da za mesto Kongresa neće smeti da zna niko osim voćstva delegacija — usled razumljive opreznosti u ratu. Stoga je potrebno da izabrane delegate prikupite na vreme na jednom mestu, kako biste do sedišta Kongresa mogli stići najkasnije 26 decembra.

Kako je vreme kratko, preduzmite odmah gornji pripremni rad. Izveštavajte nas redovno o onom što budete preduzeli, a najhitnije konkretizirajte gornje direktive za vašu pokrajinu, odnosno oblast. O toku priprema izveštavajte nas svakih **10 dana:** pratite kampanju omladinskih emisija radio-stanice „Slobodna Jugoslavija" o Kongresu i upravljajte se po njima.

Dalja uputstva, razrađeni raspored i dnevni red samog Kongresa itd dobićete na vreme od Sazivačkog odbora, i, ukoliko se odnose na zadatke SKOJ-a u vezi s Kongresom, od nas.

Još jednom: imajte na umu da I Antifašistički kongres omladine Jugoslavije mora biti uspelom manifestacijom jedinstva, borbenosti i težnji naše omladine, krupnim prilogom našoj borbi, i da je zadatak SKOJ-a da to ostvari!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet SKOJ-a
Sekretar: **Ivo**[2]**,** s.r.

BR. 152

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 23. NOVEMBRA 1942, GODINE SVIM RUKOVODSTVIMA SKOJ-a I POLITODJELIMA BRIGADA O SAVJETOVANJU RUKOVODILACA SKOJ-a IZ VOJSKE[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije

SKOJEVSKIM RUKOVODSTVIMA I POLITODELU
. .. BRIG . . . DIVIZIJE

Dragi druže,

1. 27 i 28 decembra 1942 g. održaće se **I antifašistički kongres omladine Jugoslavije.** U prilogu vam dostavljamo proglas Sazivačkog odbora i upute iz kojih ćete videti kakvi se sve zadaci postavljaju pred našu organizaciju u vezi sa pripremama za taj Kongres. U svim budućim izveštajima treba detaljno da javljate o tome kako teku pripreme za Kongres.

2. Već odavno se ukazala potreba za održavanjem jednog savetovanja na kome bi se detaljno raspravila pitanja rada SKOJ-a u vojsci. Ovaj Kongres nam je došao kao zgodna prilika i mi ćemo odmah posle održanog Kongresa nastaviti sa našim savetovanjem.[2] Zato treba nastojati da oni delegati koji će pretstavljati vašu brigadu na Kongresu budu u isto vreme delegati za savetovanje SKOJ-a. Iz vaše brigade, pored druga iz politodela, treba da dođu još 2 delegata koje bira omladina.

Delegati koji budu određeni za savetovanje moraju se dobro upoznati sa stanjem organizacije u brigadi i sa svim problemima koji se pred nju postavljaju, jer će jedino tako savetovanje doneti željene rezultate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23. novembra 1942. god. Za CK SKOJ-a

[2] Ivo Lola Ribar.
[1] Kopiia pisma nalazi se u Arhivi CK SKJ.
[2] Savjetovanje o radu SKOJ-a u vojsci održano je u Bihaću 30. decembra 1942. godine, sutradan poslije završetka rada Kongresa.

BR. 153

ČLANAK „OMLADINSKE BORBE" OD NOVEMBRA 1942. GODINE O RADU PRVE KRAJIŠKE POLJOPRIVREDNE OMLADINSKE RADNE BRIGADE

PRVA OMLADINSKA POLJOPRIVREDNA BRIGADA

Nikada se žetva u Krajini nije vršila pod takvim uslovima kao ove godine. Borba za slobodu i hljeb združila je narod Krajine u nerazdvojnu cjelinu, povezala ga je sviješću da od toga kome će pripasti ovogodišnja ljetina — mrskom okupatoru i njegovim slugama ili narodu i njegovoj vojsci — zavisi ishod borbe koju vodimo na život i smrt.

Prošla je žetva. Neprijatelj ne može da se pohvali da je svoje krvoločne bande nahranio krajiškim žitom. A velika ljetošnja borba za žetvu ostaće kao svjetao primjer junaštva i odanosti, čvrstog jedinstva našeg naroda i naše vojske.

Osvajanje žetve — to je djelo omladine. To je djelo nekoliko hiljada omladinaca i omladinki, u trenutku kada su bogato i mirno Knežpolje i krajeve oko Kozare gazile podivljale horde Njemaca, Madžara, četnika i ustaša, kada su se gladne bande prikradale podgrmeokom kraju, kad su naše junačke brigade ispisivale najljepše stranice slobodarske historije Bosanske Krajine.

Za našim hrabrim partizanima — udarnicima stajalo je hiljade novih, stajala je krajiška omladina, zadojena beskrajnom ljubavlju prema slobodi i mržnjom prema okupatoru i domaćim slugama. Svijest o pravednosti naše borbe, oduševljena energija, to je ona snaga, kojom je ponosna omladina Krajine izvršavala poruku svog velikog druga i prijatelja omladine, Staljina. Svaki novi otkos žita, sklonjen ispred gladnog i mrskog neprijatelja, bio je novi, radosni, pobjedonosni, omladinski poklik i poziv na novi rad — novi napor.

Omladina je čitavo ljeto bila na okupu. Vesela omladinska pjesma odjekivala je putevima ka glavnom mjestu žetve — prema Sanici. Tu, u pitomoj saničkoj dolini, formirala se Prva omladinska poljoprivredna udarna brigada. Dvije hiljade omladinaca i omladinki bilo je naoružano srpovima, borilo se bez odmora više od tri mjeseca. Tu, na tom poslu spasavanja ljetine stvorilo se moćno jedinstvo naše omladine, ona je tu osjetila prvi put snagu i moć zajednice.

Brigada je po svemu ličila na sve ostale Narodnooslobodilačke udarne brigade. Bila je podijeljena na bataljone, čete, vodove i desetine sa odgovarajućim komandnim kadrom.

Život u brigadi bio je uređen. Znao se čas ustajanja, jela, časovi rada, predavanja, konferencija, omladinskih zborova, kulturnog rada, veselja, pjesme i igre. Kolektivni rad omladine bio je zasnovan na svjesnoj odgovornoj disciplini.

Oruševljena požrtvovanost rušila je sve prepreke, za udarničku omladinsku brigadu nije bilo teškoća koje se nisu mogle savladati.

Zelo se žito kod Vrhopolja. U neposrednoj blizini nalazili su se naši i neprijateljski položaji. Vojska je bila odredila granicu do koje omladina smije da žanje. Dalje se moglo ići uz velike opasnosti. Omladina je začas požnjela do određene granice, ostala su nepožnjevena polja koja su mogla postati plijen okupatora. Na velikim transparentima bile su ispisane parole Narodnooslobodilačke borbe. Sa velike slike gledale su omladinu tople oči druga Staljina. „Ni zrna žita okupatoru" poručio je taj veliki vođa i učitelj naroda.

Sa izdignutim srpom istupila je jedna omladinka. Jedna od hiljade, koliko ih je bilo. Jedna od miliona mladih djevojaka naše domovine, koje su

shvatile da će samo borba donijeti sretan život koga nisu dosada imale. „Drugovi i drugarice, ko smije sa mnom?" Nije trebalo dugo pitati. Prešla se granica, želo se tiho, bez pjesme, po noći na 50 metara od neprijatelja. A u zoru neprijatelj je mjesto pšenice ugledao samo prazne njive pokrivene strriokosom.

Rezultati same akcije dali su najbolju ocjenu rada. Svojom vlastitom snagom, omladina Krajine darovala je svom narodu i svojoj vojsci 100 vagona kukuruza, 40 vagona pšenice, zatim na vagone graha, krompira, šljiva, pekmeza i jabuka.

Ovom akoijom pokazala je krajiška omladina da shvata svoju ulogu u Narodnooslobodilačkoj borbi. Ona je naučila omladinu da se kroz zajednicu i organizaciju može pobijediti. Ona je učvrstila jedinstvo naše vojske i pozadine, jedinstvo u zajedničkoj borbi za hljeb i slobodu.

Stvarajmo radne brigade!

BR. 154

ČLANAK „OMLADINSKE BORBE" OD NOVEMBRA 1942. GODINE O SAVEZU MLADE GENERACIJE

O SAVEZU MLADE GENERACIJE

Borba za jedinstvo

U jeku borbe koju vode danas naši narodi za svoje oslobođenje kuje se i najubojitije oružje te borbe — jedinstvo čitave antifašističke i slobodoljubive omladine Jugoslavije, jedinstveni Savez mlade generacije, ta moćna zajednica mladih rodoljuba koja je u redove svojih organizacija već obuhvatila stotine hiljada mladića i djevojaka iz svih krajeva naše domovine.

Stvaranje jedinstvenog antifašističkog omladinskog pokreta — iskovanog danas u vatri oslobodilačkog rata •— počelo je još mnogo prije, u dane kada! su se nad našom zemljom još samo nadvijale opasnosti fašističke najezde. Tada je SKOJ signalizirao opasnost i pozvao svu rodoljubivu omladinu, bez razlike na politička ubeđenja, vjeru i nacionalnu pripadnost, u jedinstveni front da bi se mogli suprotstaviti opasnosti koja nam je prijetila. U tome radu, SKOJ je postigao značajne uspjehe i najbolji dio omladine pošao je z& njim. Ali — potpuno jedinstvo mlade generacije nije moglo biti ostvareno. Veliki dio omladine bio je još pod uticajem raznih izdajnika i petokolonaša, koji su sjedjeli u vrhovima omladinskih organizacija i odbijah ponuđenu ruku saradnje našeg Saveza, nastavljajući politiku uspavljivanja omladine i šurovanja s fašizmom. Danas nije više čudno zašto omladinski jedinstveni pokret nije mogao biti do kraja ostvaren, kada znamo da je Radmilo Grđić, sekretar Sokola, danas najobičniji agent italijanskog okupatora — i da je takav čovjek i prije morao činiti sve da spriječi ulazak sokolske omladine u borbu. Danas mi vidimo među ustaškim „vođama" mladeži i dr. Ivu Protulipca, starog klerikalca i reakcionara, kome je dr Maček bio povjerio organizaciju Hrvatskog junaka. Bilo je prirodno što je on „junake" odveo — ustašama, i što takav čovjek nikad nije htio da čuje za borbu protiv fašizma, čiji je dolazak spremao. U mnogim omladinskim, kulturnim i sportskim forumima, sjedjeli su neprijatelji naroda i omladine, koji su činili sve da uspavaju i demobilišu mlade: veći dio direktora i profesora srednjih škola izvršavao je naloge svih režima, upravljene protiv interesa zemlje i omladine. Mnogo je takvih primjera, a nije

potrebno ni govoriti o politici jugoslovenske vladajuče klike, o politici progona komunista i svih antifašista, politici zatvaranja omladine i raspuštanja- njenih organizacija (Zadružna omladina, studentske organizacije, KAB, itd.), a povlađivanje stvaranja raznih kulturbundovskih i peto'kolonaških bandi.

Napad fašističkih osvajača na našu zemlju, svi užasi i patnje kroz koje je prošla omladina, sopstvena teška iskustva — sve je to uvjerilo mladu generaciju da je bio ispravan jedino onaj put na koji je ukazivao Savez komunističke omladine, put jedinstva i odlučne borbe protiv fašizma, radi slobode i bolje sutrašnjice svih mladih. I omladina je počela da ide tim putem: preko starih razbijenih pregrada, preko ratom pregaženih organizacija i izdajničkih vođa, mase mladih rodoljuba počele su da grade svoje jedinstvo — svoj Savez mlade generacije.

Široki antifašistički karakter Saveza otvorio je širom vrata svoj rodoljubivoj omladini i danas se u njemu nalaze, i bore za stvar narodnog oslobođenja i svoju sutrašnjicu, omladinci raznih nacija, vjera, raznih političkih uvjerenja, iz raznih organizacija. Ali, iako je Savez mlade generacije uspio da okupi u sebi većinu rodoljubive omladine, ipak se u njemu nalazi i vrlo mali broj organizacija koje su postojale za vrijeme bivše Jugoslavije. Dolaskom okupatora u našu zemlju, većina omladinskih organizacija je bila razbijena, ili su ih njihova vodstva stavila u službu Okupatora. Omladina je ostavljala te organizacije i ostvarila/druge, koje su nikle u toku ustanka i koje su ušle u sklop Saveza mlade generacije (odnosno Osvobodilne fronte mladine u Sloveniji, NOSOBiH-a u Bosni itd.). Nove omladinske organizacije — one od kojih je sastavljen jedinstveni antifašistički savez — znatno se, i po tipu i po karakteru razlikuju od ranijih. One su stvarane u toku borbe i sasvim je razumljivo što su sve zadojene antifašističkim duhom i što kao svoj glavni cilj svaka od njih postavlja mobilizaciju omladine za pomoć današnjoj borbi koju vodi naš narod.

Do kraja ostvariti i učvrstiti Savez mlade generacije — jedinstveni antifašistički front omladine Jugoslavije — i od njega stvoriti jednu od glavnih udarnih snaga današnjeg svetog oslobodilačkog rata i školu cijele naše omladine, moguće je jedino na taj način, ako se prošire i učvrste organizacije koje se nalaze u njegovom sklopu! Ni jedan omladinac i omladinka ne smiju ostati izvan njih; one moraju postati jedan od najjačih oslonaca narodne borbe, preko njih omladina mora staviti sve svoje snage u službu fronta i pobjede, to moraju biti izvori novih rijeka mladih boraca naše vojske.

Radne čete

Jedna od najvažnijih omladinskih organizacija, koja je nikla u toku ustanka i koja je najbolji izraz stremljenja današnje omladine u pozadini, je radna četa. Bezbroj je primjera divnog stvaralačkog rada, koje su pokazale naše radne čete u pomaganju fronta. Kroz Liku i Kordun, kroz Krajinu i Dalmaciju, već mjesecima ori se pjesma rada naše omladine, koja na taj način odužuje svoj dug borbi. Krajiška omladina organizovala je i poljoprivredne brigade u borbi za žito iz Saničke Doline, svojim primjerom je zadahnula svu omladinu duhom samopožrtvovanja i spremnosti za velike podvige.

Mnogo su uradile radne čete. Ali, one će uraditi mnogo više ako povećamo njihov broj, ako postignemo da nijedno selo ne ostane bez takve čete, ako postojećim i novostvorenim četama damo čvrstu i ustaljenu formu. Dosada, radne čete su se sastajale povodom poslova, koje su im dodijeljivali NOO, a kada nije bilo takvih poslova, one nisu živjele vlastitim životom.

Radne čete treba formirati po vojničkom uzoru (sa komandama, podjelom na desetine, vodove itd.), za radove šireg obima potrebno je stvarati veće jedinice, kao radne bataljone i brigade od raznih četa iz općina i srezova.

Omladinska komanda te jedinice treba da pravilno rasporedi rad, osobito ako. on traje duže vrijeme.

Najmanje jednom nedjeljno treba da bude sastanak cijele čete i na tom sastanku, pored raspravljanja o tome kako da se najbolje vrše poslovi koje odrede NOO, treba porazgovarati što bi se u selu moglo da uradi inicijativom omladine. A takvih poslova imaju sva sela. Omladina, naročito ženska, danas je glavna snaga na koju padaju svi tereti sela za vrijeme rata. Pomaganje porodica poginulih drugova, pomaganje porodica čiji su hranitelji u vojsci, pogorelaca, radovi na podizanju sela, borba za zdravlje i higijenu u selu itd., — to treba da budu najglavnije stvari o kojima treba da se raspravlja na sastancima četa. U četama treba podizati i razvijati smisao za zajednički rad,, drugarstvo i disciplinu, inicijativu pojedinaca i cijele čete, zajednički kulturno-zabavni život i — što je najvažnije — natjecanje kako među pojedincima, tako i među raznim četama.

Fizička kultura i sport

U današnjem vremenu mi se ne možemo potpuno posvetiti jednom va žnom pitanju, koje zadire u život omladine, sportskom odgoju mladih. Ali,, ipak, u granicama mogućnosti, može se uraditi mnogo više, nego što je urađeno dosada. Jedina organizacija te vrste, koja je dosada postojala, bila je pozadinska četa u kojoj su omladinci dobijali predvojničko znanje. Mi tu organizaciju moramo razviti na taj način što ćemo, pored vojničkog vježbanja, koje se dosada praktikovalo, razvijati u njoj sve grane sporta, kao laku atletiku, nogomet, skijanje itd. Potrebno je stvoriti sekcije pojedinih grana sporta,, a iz svake sekcije izabrati jednog najsposobnijeg druga koji bi rukovodio tom sekcijom i ujedno ulazio u sportski odbor.

Čitava sportska zajednica bi trebala, bar jednom nedjeljno, da vrši vojničke vježbe, a uostalom i većinu sportskih vježbi treba prilagođavati spremanju za vojsku.

U okviru sportske zajednice mogu se stvoriti kurirske ekipe kao i omladinske straže, koje će se staviti na raspolaganje NOO-ima.

Omladinski domovi

Omladinski domovi još nisu organizovani po svim selima iako je neophodna potreba da svako selo ima svoj omladinski dom, mjesto gde se omladina može svakodnevno sastajati i okupljati. Omladina svakog sela treba da izabere odbor doma, koji bi se starao o njegovom uređenju i koji bi u dogovoru sa ostalim organizacijama organizovao kulturno-prosvjetni život unutar njega. (Predavanja, šah, društvene igre, zabave itd.). Omladinski domovi moraju postati rasadnici prosvjete i zdravog kulturno-zabavnog života među omladinom.

Analfabetski tečajevi

Naša nova narodna vlast je pružila sve mogućnosti omladini da se riješi najtežeg tereta prošlosti — neznanja i neprosvjećenosti. Omladina je svojski prihvatila mogućnosti, koje su joj se pružale i već sada se osjeća znatan preokret u kulturnom razvitku omladine u svim oslobođenim krajevima. Najvažniji problem je sada — nepismenost. Analfabetski tečajevi, koji su dosada postojali i zahvatili samo jedan dio omladine, moraju obuhvatiti sve nepismene omladince i omladinke i sve više treba da postanu od običnih tečajeva gdje se uče samo slova, omladinske škole gdje će se predavati najosnovnija znanja iz svih oblasti nauke i glavni politički problemi današnjice. Svalki tečaj treba da izabere odbor, koji će se brinuti kako o pravilnom i redovnom radu tečaja, tako i o materijalnim potrebama za njega.

Kulturno-prosvjetni rad ne smije se zadržati samo na učenju pismenosti. Njega treba svestrano razviti i poboljšati. Pjevački horovi, recitativni horovi, umjetničke grupe, muzičke sekcije, moraju da niknu u svakom selu i da obuhvate što veći broj omladine. Od pretstavnika pojedinih sekcija treba izabrati kulturni odbor koji će rukovoditi kulturnim radom omladine dotičnog sela.

Pioniri

Organizacija Saveza pionira, koja je isto tako nikla tek u ustanku, zahvatila je već veliki broj naših najmlađih drugova. Samo je toj organizaciji dosada i suviše malo posvećivana pažnja. Potrebno je za naše najmlađe drugove otvoriti škole, organizovati njihove kulturne grupe, organizovati zabavni život, njihovu ljubav koju osjećaju za partizane i dalje razviti i naći za njih poslove koji im odgovaraju i preko kojih mogu da pomognu današnju borbu.

Razviti ove i druge, njima slične organizacije koje će još nicati, to znači, na djelu razvijati i učvršćivati antifašistički front mladih •— naš Savez mlade generacije, odnosno Narodnooslobodilački savez omladine. Tim putem treba ubuduće ići i prilikom formiranja Saveza na novooslobođenim područjima, tj. treba prije svega počinjati sa formiranjem pojedinih organizacija (radnih četa, domova itd.), koje odgovaraju najnužnijim potrebama omladine tog kraja i interesima rata.

Organizacije o kojima je bilo riječi su nasušna potreba omladine — one su njena škola i poluge, preko kojih ona učestvuje u narodnoj borbi za slobodu. Svestrano razvijati njihovu aktivnost, njihovu povezanost, stvoriti od njih žarišta ljubavi prema domovini i mržnje prema neprijatelju, žarišta rada i kulture — protiv svih zaostataka mračne prošlosti, a za pomoć frontu i pozadini, to je put razvitka jedinstvenog pokreta mlade generacije, to je naš zadatak.

Kato Dugonjić

BR. 155

IZVJEŠTAJ SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 1. DECEMBRA 1942. GODINE CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU ORGANIZACIJE[1]

1 decembar 1942

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije

Redovni mjesečni izvještaj
o radu CK SKOJ-a (novembar
mjesec 1942 god.)

Drugarskom
CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Prošlo je nešto više od mesec dana kako je odlukom CK Partije reorganizovan odnosno popunjen CK SKOJ-a. Naše je rukovodstvo, u novom sastavu,[2] odmah pristupilo poslu, i danas smo u mogućnosti da vam podnesemo

[1] Original izvještaja nalazi se u Arhivi CK SKJ.
[2] Ivo Lola Ribar, Rato Dugonjić i Mihailo Švabić.

donji izvestaj — kao redovni mesečni izveštaj o našem radu (za mesec novembar 1942 god.):

I. Organizaciono stanje i osnovni problemi naših organizacija. Na čitavom području Jugoslavije, danas funkcionišu 4 pokrajinska rukovodstva SKOJ-a: za Sloveniju, za Hrvatsku, za Srbiju i za Cmu Goru, te oblasno rukovodstvo za Kosovo i Metohiju. Pokrajinsko rukovodstvo za Vojvodinu, razbijeno još tokom prošle zime posle pogibije njegovog sekretara, člana CK SKOJ-a druga Đoke Žličica,[3] do meseca septembra o.g. nije još bilo obnovljeno i rad se razvijao po okruzima. O pokrajinskom rukovodstvu za Makedoniju nije nam već godinu dana ništa poznato, iako po izvesnim delimičnim vestima otuda možemo zaključiti da postoji.[4] Što se tiče PK za Bosnu i Hercegovinu isti praktično ne postoji (jedan" od njegovih preostalih članova je na terenu Krajine a drugi[6] u Istočnoj Bosni) a rad Se posebno odvija u tri oblasti gde postoje oblasna rukovodstva: Bosanska Krajina, Hercegovina, Istočna Bosna.

U takvom položaju, naše centralno rukovodstvo ostvarilo je neposredne i čvrste veze u prvom redu sa onim organizacijama SKOJ-a čija su sedišta na slobodnoj teritoriji i koje danas predstavljaju glavni deo organizacije, tj. sa PK za Hrvatsku, OK za Bosansku Krajinu i OK za Dalmaciju, te sa organizacijama u našoj NO vojsci. Pored toga, povezali smo se i sa OK za Hercegovinu (u Mostaru) i sa PK za Sloveniju. Sa rukovodstvom u Srbiji moguća je veza na isti način kao i partiskim putem: od ovog rukovodstva (kao ni od crnogorskog) nemamo još nikakvih novijih izveštaja i nemamo šta da dodamo usmenom izveštaju Fishera[7] posle Zagreba. Od Oblasnog komiteta za Kosovo i Metohiju stigao nam je izvestan materijal[8] iz avgusta meseca o.g., i to: jedno pismo sekretara druga Tihomira,[8] jedan proglas Oblasnog komiteta SKOJ-a i jedno direktivno pismo OK organizacijama. Prema ovim materijalima, na teritoriji Kosova i Metohije deluju danas 6 MK-a SKOJ-a sa ukupno 1726 skojevaca. U toku leta održano je jedno oblasno savetovanje SKOJ-a." Očigledno je i danas, pored u osnovi pravilne linije, izvesno sektaštvo naših drugova u Kosovu i Metohiji i zaostaci organizacione zbrke (jezgra itd.), a glavni problem u njihovom radu je još uvek otsustvo šiptarske omladine iz aktivne borbe. Tako, i od celog navedenog broja skojevaca, svega njih 97' su Šiptari.

U Hercegovini, pored Oblasnog komiteta u Mostaru, uspostavljene su organizacije u: Mostaru, Stolcu, Čapljini, Ljubuškom, Jablanici, Trebinju. Dobili smo jedan nov kratak izveštaj otuda, koji govori o sve boljoj opštoj situaciji i uslovima za naš rad u Hercegovini, ali ne doprinosi ništa bitno novog izveštaju koji vam je po svom povratku otuda podneo drug Rato.[10]

Što se tiče organizacija čije je sedište na slobodnoj teritoriji, stanje je ovakvo:

1. BOSANSKA KRAJINA. Na terenu Oblasnog komiteta za Krajinu deluju danas četiri okružna komiteta i to: za Grmeč, za Drvar, Jajce—Glamoč

[3] Đorđe Zličić, član Biroa CK SKOJ-a i sekretar PK SKOJ-a za Vojvodinu uhvaćen je februara 1942. godine u borbi s agentima i policijom u Novom Sadu i uskoro ubijen. Proglašen je za narodnog heroja.
[4] Pokrajinski komitet SKOJ-a za Makedoniju tada nije postojao.
[5] Mile Perković.
[6] Betika Romano.
[7] Odnosi se na izvještaj Ive Lole Ribara CK-u KPJ poslije povratka iz Zagreba krajem septembra 1942. godine.
[8] Redakcija ne raspolaže pomenutim materijalom.
[9] Mita Miljković.
[10] Rato Dugonjić.

i Bihać. Karakteristika rada u Krajini jeste mladost organizacije i rukovodstva. U svim srezovima ovih oslobođenih okruga osim Jajačkog postoje sreska rukovodstva. Organizacije su uspostavljene i u svih 7 krajiških brigada. Broj članova SKOJ-a u Krajini iznosi danas nešto preko 4.000, a broj članova NOSOBiH-a oko 20.000.

Sektaštvo je još uvek jedno od obeležja organizacije u Krajini. Pored toga rad je mnogo trpeo od organizacione zbrke i neiskusnosti kadrova u postavljanju rada. Organizacija SKOJ-a nalazi se na dosta niskom nivou u pogledu discipline i povezanosti. Što se tiče rada u vojsci ovaj je dugo bio zapušten. Sektaštvo, „dekretovanje" članova SKOJ-a, slaba pomoć Partije itd. ovde su bili najjače izraženi. Političko-prosvetni rad na terenu kao i u vojsci slabo je razvijen i razvija se bez opšteg plana i kontrole.

Uprkos ovih slabosti SKOJ je u Krajini imao i znatnih uspeha, kako u vezivanju omladine za Narodnooslobodilačku borbu tako i u podizanju njene svesti. U tom pogledu treba naročito istaći uspelu akciju poljoprivredne brigade krajiške omladine[11] za izvlačenje žetve iz Saničke doline.

U toku meseca novembra održane su okružne konferencije a posle njih i Oblasna konferencija SKOJ-a za Krajinu.[12] Na ovoj konferenciji kojoj su bili prisutni i svi članovi biroa našeg CK postavljeni su svi problemi i zadaci za budući rad. Na konferenciji izabrano je novo oblasno rukovodstvo u sa-» stavu: Dušanka Kovačević, studentkinja, Braco Herceg, seljak, Stojan Bjelajac, seljak, Košta Bosnić, radnik, Braco N.[13] student.

2) HRVATSKA. U sastavu hrvatske organizacije nalaze se danas: 5 okružnih komiteta direktno vezanih za PK (Primorje, Lika, Karlovac, Banija, Gorski Kotar), zatim pokrajinska povereništva u Zagrebu i Slavoniji i Oblasni komitet za Dalmaciju. Prema podacima pokrajinskog savetovanja održanog prošlog meseca organizacija SKOJ-a u Hrvatskoj, broji danas oko 16.000 članova.

Sve osnovno što je rečeno za Krajinu vredi uglavnom i za organizaciju u Hrvatskoj. Naročito treba podvući problem aktivnijeg uvlačenja hrvatske omladine u borbu kome nije posvećena dovoljna pažnja i koji osim u Dalmaciji i na Primorju još nije rešen. Rad u vojsci u Hrvatskoj nalazi se tek na početku i doskora je bio potpuno zapušten. Organizaciona zbrka bila je naročito jako izražena baš u Hrvatskoj. O tome najbolje svedoče dva izašla broja „Mladog komuniste"[14] i cirkular Pokrajinskog komiteta po pitanjima rada u vojsci.[15] Zbog nepravilnosti i nejasnosti ovog cirkulara, isti smo poništili i povukli iz upotrebe, a dalje izlaženje „Mladog komuniste" obustavili[16] kao nepotrebno s obzirom na nastavak izlaženja našeg centralnog organa.

[11] Preko dvije hiljade članova Prve poljoprivredne omladinske radne brigade dalo je za vojsku i narod, u toku tromjesečnog rada na spasavanju ljetine, sto vagona kukuruza, četrdeset vagona pšenice, nekoliko vagona graha, krompira, šljiva, jabuka i dr.

[12] Oblasna konferencija SKOJ-a za Bosansku krajinu održana je 10. novembra 1942. godine.

[13] Vladimir Nemet Braco, student tehnike iz Zagreba. Poginuo je od aviona 2. avgusta 1944. godine na putu Ključ—Bosanski Petrovac. Proglašen je za narodnog heroja.

[14] „Mladi komunist", organ SKOJ-a za Hrvatsku: br. 1 od aprila 1942. i br. 2 od maja 1942. godine. Posljednji broj „Mladog komuniste" (br. 3) izašao je juna 1943. godine.

[15] Cirkular „Svim skojevskim rukovodstvima i organizacijama u partizanskim jedinicama" od 2. oktobra 1942. godine.

[16] Vidi tumač br. 14.

Pored „Mladog komuniste" u Hrvatskoj izlaze još dva omladinska lista: „Omladinski borac",[17] kao list Saveza mlade generacije i „Pionir".[18] Ovi listovi izlaze u po 1000 primeraka i nastaviće sa izlaženjem.
PK SKOJ-a.

Sa sekretarom rukovodstva u Hrvatskoj drugom Teslićem,[19] koji je bio nekoliko dana kod nas, iscrpno su pretresana sva pitanja. U sporazumu sa CK KPH popunjeno je pokrajinsko rukovodstvo za Hrvatsku, koje danas sačinjavaju: Drago Saso (Teslić), kao sekretar, Milutin Baltić, radnik, Slobodan Uzelac, radnik, Mile Velimirović, radnik, Milka Kufrin, studentkinja, Slavko N.,[20] student i još jedan radnik iz Zagreba.[21] Ovo rukovodstvo je jače nego prethodno, ali će mu biti potrebna stalna pomoć kako od nas tako i od Partije da bi moglo ispuniti svoje zadatke. Pred novo rukovodstvo stavili smo između ostalog i zadatak sazivanja pokrajinske konferencije za početak januara 1943.[22]

3) DALMACIJA. Oblasni komitet za Dalmaciju sastavljen od 4 intelektualca i jednog radnika[23] (!) već tri meseca ne funkcioniše kao rukovodstvo jer su mu svi članovi osim sekretara, drugarice Dese,[24] na terenu, drugovi Rato[25] i Mrgud[26] koji su sa naše strane obišli ovo rukovodstvo utvrdili su da ono nema pravu sliku stanja i problema na terenu. Politički naš uticaj u Dalmaciji je velik ali organizaciono još nije obuhvaćen. U Dalmaciji postoje 7 okružnih organizacija i to: Šibenik, Split, Knin, Livno, Makarska, Brač—Hvar i Dubrovnik—Pelješac sa ukupno oko 5.000 članova. Pred dalmatinsko rukovodstvo postavljen je zadatak da otpočne da živi i radi kao rukovodstvo, sredi organizacije i pripremi oblasnu konferenciju. Ovome rukovodstvu biće potrebna za izvesno vreme stalna pomoć.

4) SLOVENIJA. Novih organizacionih podataka o razvoju skojevskih organizacija u Sloveniji nemamo. Iz broja 4 partijskog organa „Delo" primetili smo izvesne pogreške u postavljanju rada u Sloveniji,[27] na koje smo im ukazali pažnju posebnim pismom.[28]

U toku dosadašnjeg rada pokazalo se da su dva glavna organizaciona problema koja su kočila rad i pojavljivala se u ovoj ili onoj meri u svim po-

[17] Prvi broj „Omladinskog borca" izašao je na oslobođenoj teritoriji Hrvatske aprila 1942. godine. Tiraž ovog broja iznosio je 315 primjeraka usljed tehničkih poteškoća umnožavanja i pomanjkanja papira.

is ppvi broj „Pionira" izašao je juna 1942. godine. U početku je list kao i „Omladinski borac" izlazio u redakciji PK SKOJ-a za Hrvatsku. U junu 1942. godine oba lista uređuje Darinka Puškarić, uz pomoć članova PK SKOJ-a i Agitpropa.

[19] Drago Saso — sekretar PK SKOJ-a za Hrvatsku, student iz Zagreba, poginuo je u borbi sa Nijemcima kao sekretar OK KPH za Gorski kotar septembra 1943. godine u Vrbovskom, srez Delnice.

[20] Slavko Janeković.

[21] Josip Manulić.

[22] Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku održana je 2. januara 1943. godine na oslobođenoj teritoriji. Konferenciji je prisustvovalo preko 200 delegata s oslobođene i neoslobođene teritorije, i iz vojske.

[23] Jure Bilić, radnik; Živko Bulat, srednjoškolac; Čedo Cvrlje, student; Joško Kuzrnanić, student iz Splita, poginuo je u toku IV neprijateljeve ofanzive u borbama kod Imotskog kao pomoćnik komesara bataljona 4. brigade.

[24] Desa Koštan.

[25] Rato Dugonjić.

[26] Slavko Komar.

[27] Odnosi se na članak „Za raščišćavanje nekih pojmova o omladinskom pokretu" („Delo", organ CK KP Slovenije, br. 4, avgust 1942. godine).

[26] Odnosi se na pismo CK SKOJ-a PK-u SKOJ-a Slovenije od 16. novembra 1942. godine.

krajinama: 1. nepravilno shvatanje organizacionog pitanja SKOJ-a i 2. neshvatanje suštine i cilja Saveza mlade generacije.

U organizacijama SKOJ-a najčešće su bili još jaki zaostaci organizacione zbrke koja je komplikovala i začaurivala naše organizacije stvaranjem raznih „jezgra", „podaktiva", „kandidatskih grupa" i tome slično. Jasno smo postavili pred sve organizacije štetnost ovakve zbrke i pravu organizacionu strukturu SKOJ-a u kojoj su skojevske jedinice (aktivi) osnovne i jedine organizacione forme na oslobođenom području.

U pogledu Saveza mlade generacije objašnjeno je drugovima da ovaj savez ne treba shvatiti kao organizaciju paralelnu SKOJ-u već kao zbir (front) opštih omladinskih organizacija niklih u toku ustanka koji je razbio gotovo sve stare organizacije. Te nove organizacije koje sačinjavaju Savez mlade generacije odnosno NOSOBiH jesu: radne čete, omladinski domovi, analfabetski tečajevi, organizacije za fizičku kulturu i predvojničku naobrazbu, kulturne grupe itd., i njih treba jačati i razvijati. Posebno mesto u sklopu ovih organizacija sačinjava dečja organizacija Savez pionira kojoj treba posvetiti naročitu pažnju.

Političko-prosvetni rad unutar SKOJ-a kao i opšti prosvetni rad među omladinom treba organizovati po jedinstvenom planu. U tu svrhu naše rukovodstvo priprema program i materijale za taj rad.

II. „Omladinska borba". Veliku prazninu koja je od Užica postojala zbog neizlaženja našeg centralnog lista likvidiraćemo ponovnim pokretanjem „Omladinske borbe", što je danas tehnički omogućeno. Prvi broj izaći će ovih dana i nastaviće redovno mesečno sa izlaženjem.

III. Prvi antifašistički kongres omladine i akcija za zimsko snabdevanje vojske. Sazivanje Prvog antifašističkog kongresa kao najveće manifestacije u životu i borbi naše omladine treba temeljito i najšire pripremiti na terenu. U tu svrhu naš CK izdao je posebna uputstva[29] rukovodstvima SKOJ-a. Međutim, baš usled kratkoće vremena i neiskusnosti naših organizacija pokazuje se već sada da će biti nužno i sa naše strane direktno rukovoditi akcijom priprema na terenu.

Što se tiče kampanje za zimsku pomoć vojsci istu smo postavili kao glavnu masovnu akciju SKOJ-a u pozadini za ovaj mesec.

IV. **SKOJ u proleterskim brigadama.** Naše organizacije u proleterskim brigadama s kojima smo uspostavili direktnu vezu nalaze se na znatno višem nivou od organizacija u svim ostalim vojnim jedinicama. Ovo naročito vredi za organizacije u I i II proleterskoj, IV i V crnogorskoj i X hercegovačkoj. Slabost koja još ovde postoji sastoji se uglavnom u tome da se nađe pravi i pun sadržaj rada skojevskih organizacija, kako se iste ne bi degenerisale u isključivo vaspitne grupe — što je još danas osnovna karakteristika SKOJ-a napr. u krajiškim brigadama.

Što se tiče drugova iz politodela, odgovornih za omladinski rad, izgleda da dosada najviše zadovoljavaju: drugarica Belić[30] u II proleterskoj, Mileva Lajović[31] u V$_r$crnogorškoj i drugarica Tina®[2] u X hercegovačkoj. Drug Mirko[32] iz II dalmatinske kao i drug Zvonko[34] iz I krajiške nisu nas prema dosadašnjim izveštajima zadovoljili.

V. **Rad samog CK SKOJ-a.** Unutar našeg reorganizovanog rukovodstva izvršena je sledeča podela rada:

[29] Odnosi se na pismo CK SKOJ-a od 21. novembra 1942. godine.
[30] Grozdana Belić.
[31] Mileva Lajović, poginula je u toku NOB.
[32] Tinka Romano, umrla je od bolesti sredinom 1943. godine u istočnoj Bosni.
[33] Mirko Milojković.
[34] Zvonko Grahek.

Sekretar Ivo Ribar.

Organizacioni sekretar Rato Dugonjić.

Odgovoran za rad u vojsci Mihailo Švabić.

Pored gornja tri druga, koji sačinjavaju biro, sa nama je i drug Slavko Komar (Mrgud), kao član plenuma CK, koji je zaposlen uglavnom radom na terenu. Baš sada on je upućen u novooslobođene krajeve oko Jajca da pomogne tamošnjim organizacijama u radu oko priprema za Kongres.

Razvijanje rada i, naročito, pokretanje lista, nužno je zahtevalo i stvaranje jednog malog pomoćnog aparata pri našem rukovodstvu. Ovaj aparat danas je uglavnom sastavljen i njega sačinjavaju: drugarica Darinka Puškarić i drug Zoran Zujović kao redaktori „Omladinske borbe" i drugarica Nada Drakulić za kancelarijski i tehnički posao (daktilografija itd.) u našem rukovodstvu. Drugarica Puškarić bila je ranije član agit-propa PK SKOJ-a za Hrvatsku i urednik „Omladinskog borca", a drugarica Nada radila je u tehnici agitpropa CK KPH. U pogledu njihovog dolaska na rad kod nas sporazumeli smo se sa drugarskim CK KPH, koji nam je i dostavio karakteristike za njih koje su dobre. Drug Zoran, pored svog rada za naš list, uglavnom je uposlen na radu po terenu kao instruktor SKOJ-a.

Napominjemo da je, pored rada po svim gornjim pitanjima, naše rukovodstvo direktno moralo pomoći u akciji na mobilizaciji omladine i uspostavljanju organizacije u novom okrugu Bihać. U tom cilju na terenu su bili nekoliko dana drugovi Švabić i Zoran.

Nemamo nameru sastavljanja ikakvog glomaznijeg aparata, ali bi nam dobro došlo da se drugarica Ljubinka Milosavljević[35] vrati u naš sastav. Ovo naročito u vezi s poslovima za pripremu Kongresa. S obzirom na to da je njena brigada danas na sektoru Livno, bi li se moglo urediti tak® da joj se stavi u dužnost da ona u naše ime pomogne sledećeg meseca OK-u Dalmacije?

Osnovno što se, posle mesec dana rada rukovodstva u novom sastavu, može podvući jeste: postiglo se da se likvidira osećanje rascepkanosti i usamljenosti u radu naših terenskih i vojnih organizacija, objedinilo se rukovođenje iz jednog centra. Međutim, čitav niz problema i teškoća ostaju još da budu savladane, a naša stalna i svakodnevna pomoć biće još duže nužna baš radi mladosti i neiskustva kadra i organizacija.

Međusobni odnosi u rukovodstvu su potpuno dobri i drugarski.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar CK SKOJ-a
Ivo, s.r.[36]

[35] Ljubinka Milosavljević, član Politodjela 2. proleterske NOU brigade, postavljena je odlukom CK KPJ za člana biroa CK SKOJ-a sredinom decembra 1942. godine.

[36] Ivo Lola Ribar.

BR. 156

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 1. DECEMBRA 1942. GODINE RUKOVODSTVIMA SKOJ-a ZA HRVATSKU, SLOVENIJU, BOSANSKU KRAJINU, DALMACIJU, HERCEGOVINU I U VOJSCI U VEZI STANJA KADROVA I ORGANIZACIJA[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije 1 decembar 1942

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU
POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU
OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOS. KRAJINU
OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA DALMACIJU
OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU
RUKOVODSTVIMA SKOJ-a U VOJSCI

Zbog neredovnih veza koje su dosada postojale i zbog nepotpunih izveštaja koje ste slali mi još nismo stekli jasnu sliku o organizaciji SKOJ-a u pojedinim krajevima naše zemlje. Radi toga je potrebno da odmah pošaljete izveštaj o stanju naših kadrova i organizacija. Ti izveštaji treba da obuhvate sledeče:

1. Tačan broj aktiva na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji kao i u vojnim jedinicama. Broj skojevaca u svakom pojedinom aktivu i njihov socijalni sastav.

2. Socijalni sastav opštinskih rukovodstava i broj članova u njima. Navesti opštine gde opštinska rukovodstva ne postoje.

3. Izvestiti koja još rukovodstva postoje između aktiva i kotarskih rukovodstava (rejonska, kvartovska rukovodstva u gradovima itd.).

4. Za kotarska, okružna i oblasna rukovodstva kao i za pokrajinska povereništva i bataljonske komitete potrebno je navesti pobliže podatke za svakog člana i to:

a) Ime i prezime, godina i mesto rođenja, narodnost, zanimanje i mesto gde je pre radio ili pohađao školu, otkada je u SKOJ-u i koje je sve funkcije vršio dosada, da li je član Partije i otkada, da li je bio u kojoj partizanskoj jedinici.

b) Opšta ocena dotičnog druga i njegovog rada (teoretska sprema, marljivost, snalaženje, okretnost, organizatorska sposobnost, nedostaci itd.).

c) Ima li nekih naročitih sposobnosti (za sportski, kulturni, vojnički rad itd.).

U izveštajima treba navesti koliki je broj drugova a koliki drugarica u pojedinim organizacijama.

Ove podatke potrebno je što pre poslati. Tu dužnost treba da preuzmu na sebe organizacioni sekretari rukovodstava a u brigadama drugovi iz politodela odgovorni za omladinski rad. Ne treba čekati dok se pokupe svi podaci nego izveštaje o kadrovima treba slati neprestano, javljajući o nastalim promenama. Za drugove iz neoslobođenih krajeva nije potrebno navoditi imena ili podatke koji bi mogli štetiti u slučaju da pismo padne u neprijateljske ruke. Sve izveštaje u kojima se govori o kadrovima treba slati po najpoverljivijim ljudima.

[1] Prepis pisma nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.

Prikupljanje podataka neće koristiti samo nama nego i čitavoj organizaciji jer će na taj način rukovodstva dobiti mnogo jasniju sliku o stanju organizacije, o pojedinim rukovodećim drugovima i tako će se organizacija pročistiti od nepoželjnih elemenata u njoj i resiti se nekih nepotrebnih organizacionih formi (odgojne grupe, podaktivi, jezgra unutar aktiva, komplikovani rukovodeći aparat) koje još ponegde postoje.

Prikupljeni podaci treba da što bolje odgovaraju pravom stanju stvari. Na postavljena pitanja se ne sme odgovarati samo sa da ili ne nego se moraju navesti što detaljniji podaci o svakom pojedinom drugu ili komitetu.

Još jednom naglašavamo da se odmah pošalju podaci sa kojima se raspolaže i da se pređe na stalno prikupljanje i slanje ostalih podataka.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK

BR. 157

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 8. DECEMBRA 1942. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU POVODOM I ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA OMLADINE JUGOSLAVIJE[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije 8 decembra 1942

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU

Dragi drugovi,

Još nas dijeli svega nekoliko dana od Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije. Vjerujemo da nećete moći da mnoge stvari oko pripreme Kongresa uredite kako je u drugim pokrajinama, jer je za vas vrijeme i suviše kratko. Ipak se nadamo, da ste postupili prema uputstvima koje smo vam već prije poslali i da ste bar jedan dio priprema za Kongres priveli u djelo.

Kongres će otpočeti 27 decembra. Prvog dana biće svečana sjednica na kojoj će govoriti pretstavnici Vrhovnog Štaba, Partije, Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja, kao i pretstavnici omladine iz pojedinih pokrajina. Tu će trebati da govori jedan od vaših delegata. Na radnoj sjednici koja će se održati sjutradan biće referati o kojima ste već čitali u proglasu Sazivačkog odbora i našim ranijim direktivama. Ti referati biće kratki i daće samo osnovnu liniju i podlogu za diskusiju. Delegate treba spremiti za diskusiju, tako da ona

[1] Original pisma ftalazi se u Arhivi CK SK Slovenije.

stvarno dadne korisne rezultate. Treba paziti na to, da se delegati spreme za diskusiju ne o nekim opštim političkim problemima, nego da se iz njihovih govora vidi šta je stvarno slovenačka omladina, bilo na frontu, bilo u pozadini, učinila za današnju Narodnooslobodilačku borbu i kakav je njen stav po svim pitanjima o kojima će se na Kongresu raspravljati.

Već vam je jedanput javljeno da nastojite da dođu i delegati iz drugih neoslobođenih mjesta Slovenije. Isto tako treba da dođu i delegati iz vojnih jedinica, jer će se odmah poslije Kongresa održati savjetovanje po pitanju rada Saveza Komunističke omladine u vojsci.

Vaša delegacija treba da bude najdalje do 25 ovog mjeseca u mjestu gdje se tada bude nalazio Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku. Ako budete imali mogućnosti javite nam unaprijed koliki broj delegata dolazi.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK Rato[2], s.r.

BR. 158

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 8. DECEMBRA 1942. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU O RADU SKOJ-a I SAVEZA MLADE GENERACIJE[1]

Centralni komitet SKOJ-a 8 decembra 1942 g.

DRUGARSKOM POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU

Dragi drugovi,

U vezi s vašim zadnjim usmenim i pismenim izveštajima, materijalima i neposrednim uvidom koji smo imali u vaš rad, smatramo za potrebno da i ovim pismenim putem preciziramo neka naša zapažanja i zaključke, koji treba da vam posluže kao orijentacija u pripremi vaše Pokrajinske konferencije i ispravljanju nedostataka u radu SKOJ-a u Hrvatskoj.

I. Nesumnjivo je da je SKOJ u vašoj pokrajini u toku zadnjih meseci snažno kročio napred. Proširen je i učvršćen naš uticaj, narasle su naše organizacije, široke omladinske mase su u znatno većoj meri aktivizirane u Narodnooslobodilačkoj borbi. Te činjenice su najbolji rezultat vašeg rada i napora mladih komunista i one otvaraju pouzdane perspektive za budući razvoj omladinskog pokreta kod vas.

Međutim, mlade skojevske organizacije na vašem terenu nisu bile u stanju da uvek drže korak sa narastanjem aktivnosti i svesti omladinskih masa, da organizaciono obuhvate i ujedine sve njihove napore i daju im jasnu per-

[2] Rato Dugonjić.

[1] Original pisma nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.

spektivu. Masovnost pokreta, novi problemi i novi zadaci omladine prevazilazili su stare okvire i oblike rada — a naše organizacije, mlade i neiskusne, nisu bile u stanju da se prilagode novim uslovima i stvore nove oblike aktivnosti i organizacije. Na taj način, počele su da se pojavljuju štetne posledice kočenja inicijative i borbenog poleta omladinskih masa. Ovako stanje odrazilo se i na vašem rukovodstvu (KP) koje nije znalo da obezbedi, **istovremeno,** najneposredniji i najživlji kontakt sa terenom i omladinskim masama i rukovođenje iz jednog centra koji ima uvek opšti pregled stanja, problema i perspektiva čitavog pokreta. Ovome treba dodati i niz pogrešaka, uglavnom sektaške prirode, u postavljanju organizacionih i političkih problema SKOJ-a i SMG-a, koje je napravio vaš PK, a o kojima svedoče i njegovi dokumenti („Mladi komunist" 1 i 2, cirkular po radu u vojsci itd.). Vaša praksa, i u najnovije vreme, pokazala je da se kod vas još boluje od ovih nedostataka.

II. Za budući pravilan razvitak našeg rada u Hrvatskoj potrebno je da obratite naročitu pažnju na sledeča četiri pitanja:

1. **Organizaciono pitanje SKOJ-a.** Krajnje je vreme da se već jednom likvidira organizaciona zbrka koja je kod vas postojala u tom pogledu. Danas na oslobođenoj teritoriji osnovna i jedina organizaciona forma skojevske organizacije su skojevski aktivi (bolje je zvati ih: grupe) u kojima se okupljaju svi skojevci jednog sela, mesta, rejona, organizacije, tvornice, škole itd. Aktivi (grupe) su istovremeno radne i vaspitne jedinice — ovo drugo ukoliko se odnosi na vaspitanje ljudi kroz rad i akcije i na prorađivanje tekućih aktuelnih materijala. Ne postoje nikakvi „podaktivi", „jezgra", „kandidatska grupa SKOJ-a" itd. — Na neoslobođenoj teritoriji gde usled uslova ilegalnosti SKOJ-a još nije moguće okupiti sve skojevce u aktive, mi u njih okupljamo najbolje skojevce, a ostale vezujemo za njih po pitanjima konkretnih akcija. I ovde, aktivi (grupe) su istovremeno radne i vaspitne jedinice, a za one skojevce koji nisu mogli još biti obuhvaćeni aktivima, političko-prosvetni rad organizuje se po naročito u tu svrhu formiranim grupama (kružocima). -— Rukovodioce SKOJ-a, naročito na oslobođenoj teritoriji, kao i sva rukovodstva od opštinskih do najviših, treba birati na konferencijama.

Skojevsku organizaoiju treba **proširiti** i učiniti pristupačnom svim mladim koji su pokazali na delu svoju odanost Narodnooslobodilačkoj borbi i koji se osećaju vezani za politiku i ciljeve naše Partije. Ali, istovremeno, organizacije treba podizati na viši stupanj u pogledu discipline, organizacione čvrstine, centralizma, osećanja odgovornosti itd. Organizacije našeg Saveza nisu i ne mogu biti isključivo prosvetne grupe, već aktivna borbena tela, rukovodioci svih nastojanja i napora omladine u današnjoj velikoj borbi.

2. **Karakter Saveza mlade generacije.** SMG nije niti kod vas, kao ni u većini drugih naših krajeva pravilno shvaćen. Zato je on i mogao često postati nekakvom organizacijom paralelnom SKOJ-u, organizacijom koja nije nalazila svoj pravi sadržaj i zato „visila u zraku". Treba, međutim, uočiti najhitnije promene u životu naše omladine za svih 18 meseci oslobodilačkog rata — naročito promene u životu omladine na oslobođenoj teritoriji — pa da nam postane potpuno jasan karakter SMG-a i ogromne mogućnosti koje on otvara pred nama. Rat i ustanak razbili su stare omladinske organizacije: radi se o tome da se iz temelja, na antifašističkoj i narodnooslobodilačkoj osnovi organizuju najšire mase omladine, gotovo sva omladina, da se stvore takvi organizacioni oblici koji će joj biti odmah pristupačni, u kojima će se omladina vaspitavati i preko kojih će učestvovati u ratu. To je Savez mlade generacije, dakle jedan čvršći oblik jedinstvenog omladinskog antifašističkog fronta. Razvijati SMG znači: razviti pojedine organizacije koje su nikle u njegovom sklopu (radne čete, omladinske domove, analfabetske kurseve, Savez pionira, fiskulturne organizacije itd. itd.). Ovde se otvaraju

SKOJ-u najšire mogućnosti organizovanja i aktiviziranja milionskih masa mladih. (U vezi sa SMG-om upućujemo vas na članak[2] druga Rate Dugonjića u novom broju „Omladinske borbe").

U pogledu **Saveza pionira** potrebno je podvući još jedno: u našim uslovima, Savez pionira ne može se smatrati, „organizacijom komunističke dece" ili organizacijom „dece komunističkih roditelja" i tome slično, kako je postavljeno na vašem zadnjem savetovanju. Savez pionira na našoj oslobođenoj teritoriji jeste organizacija dece uopšte, a naše je da je vodimo u pravilnom smeru i našem duhu.

Uopšte rečeno: treba likvidirati pogrešan, sektaški i nebrižljiv odnos prema organizaciji SMG-a, treba već jednom svršiti s tim da one budu samo tela koja će omladinu okupljati za radove potrebne NOO-ima. SMG mora postati masovnim, živim i aktivnim borbenim frontom naše mladeži.

3. **Rad u vojsci i partizanskim odredima.** — Na ovom, tako važnom sektoru našeg rada, SKOJ u Hrvatskoj učinio je vrlo malo. i nalazi se tek na početku. Međutim, Narodnooslobodilačka vojska u Hrvatskoj jača i raste svakodnevno. Ovom problemu treba posvetiti najhitniju i punu pažnju: skojevske organizacije u vojsci moraju postati živim i aktivnim telima, a ne vegetirati samo kao nekakve čitalačke grupice.

4. **Stil i sistem rukovođenja.** — Rekli smo već da su vaša rukovodstva i organizacije bili prevaziđeni narastanjem omladinskog pokreta i aktivnosti u toku ustanka, i da nisu znali da ga organizaciono obuhvate, oslobode starih oblika koji su ga gušili i otvore mu perspektive. Takvo stanje nameće vama i svim vašim podređenim rukovodstvima nužan zadatak da se naučite pravilnom stilu i sistemu rukovođenja i rada u novim uslovima. A to znači: obezbediti istovremeno najživlji i najneposredniji kontakt sa terenom, sa najsitnijim ali živim problemima omladinskih masa i života naših organizacija i, istovremeno, neprekinuto rukovođenje iz jednog centra koje omogućava stalan pregled i kontrolu celine stvari i problema pokreta. Takvog rukovođenja kod vas nije bilo i još ga uvek u pravoj meri nema. Vi još nemate niti pravu sliku terena, niti opšti pregled celine problema pokreta omladine u Hrvatskoj. Iza cirkulara vi često ne vidite i ne osećate stvarnost. (O tom, među ostalim, svedoči i činjenica da ste u toku 15 dana izdali nekoliko raznih cirkulara organizacijama u kojima ste im postavili razne zadatke, a da niste sve doveli u međusobnu vezu i označili koji je osnovan za dato razdoblje. Tako se — pri mladosti naših organizacija — može samo napraviti zbrka. Naprotiv, trebalo je da istaknete pitanje Kongresa kao bitno i glavno, a da ostala pitanja povežete s njim kao njegove sastavne delove — tj. pitanja zimske pomoći vojsci, narodne vlasti itd. Na taj način, organizacije bi dobile perspektivu i orijentaciju).

Uopšte uzevši, kod mnogih naših funkcionera i rukovodstava, kod vas i u drugim krajevima, zapaža se danas bolest ukočenosti, beskrvnosti i starih šema i šablona. Toga se moramo osloboditi. Omladinski rukovodioci i rukovodstva koji nemaju osećanja za živo i novo u današnjoj stvarnosti, koji ne znaju da rade smelo i daju zamaha i potstreka — nisu omladinski, niti rukovodioci. Znajmo da su naše organizacije mlade i da im treba i na terenu pomoći u sprovođenju naših direktiva, da im treba pokazati kako se to radi!

U ratnom vremenu, hoćemo da vam obratimo pažnju i na podizanje i negovanje osobina tačnosti, brzine i efikasnosti u radu. Svako naše rukovodstvo mora biti jedna vrsta borbenog štaba koji će znati da odlučno, širokopotezno i efikasno rešava sve probleme.

[2] Odnosi se na članak — „O Savezu (mlade generacije" („Omladinska borba", organ Saveza komunističke omladine Jugoslavije, br. 3, novembar 1942, god. II).

I vi i sva naša rukovodstva i rukovodioci morate se učiti takvom stilu rada i rukovođenja. To nije lak zadatak, ali je zadatak koji se mora rešiti, koji se po svaku cenu mora izvršiti. Tu treba odista načiniti prekretnicu' **Prosvetno-politički** rad među našim aktivistima, kursevi itd. — to je, pored organizacione i radne prakse kojoj ćete vi kao rukovodstvo učiti organizaciju, najhitniji elemenat za ostvarenje gornjeg zadatka. U tom pogledu pomoći ćemo vam još ovih dana sa projektom plana kurseva koje ćete imati da sprovedete. Hoćemo da naglasimo samo da će takvi kursevi za razliku od dosadašnjih morati našim mladim i neiskusnim kadrovima da pruže i osnovne elemente radne i organizacione prakse.

To su drugovi, osnovna pitanja koja su danas pred vama i na čije rešenje treba da koncentrišete svoju pažnju. Nije ni potrebno napominjati, da u tom radu, budno — budnije no dosada — pazite na pravilno tumačenje i sprovodite u život liniju naše Partije. U tom pravcu vama su se ponovo omakla izvesna sektaška zastranjenja u vašem zadnjem cirkularu[3] po pitanju kampanje za narodnu vlast. U čitavom tom cirkularu vi ste težište postavili na pitanje **borbe za vlast** (odnosno protiv „stare vlasti" u Jugoslaviji), a ne na pitanje **borbe za nacionalno oslobođenje,** čiji uspešan razvitak zahteva i stvaranje nove narodne vlasti.

Vaš pravilan stav i pravilnija organizaciona praksa po svim pitanjima u ovom pismu — naročito onim u vezi sa SMG-om — omogućiće vam već jednom i snažnije pokretanje u borbu naše hrvatske omladine, koja izuzev Dalmacije i Primorja još uvek ne učestvuje u ustanku onako kako bi mogla.

Još jednom vam podvlačimo značaj i važnost Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije i pripremnih kampanja u vezi s njim. Vaši rezultati u ovom pogledu biće za nas najozbiljnije i najrealnije merilo vašeg rada i vaših napora.

U pripremi vaše Pokrajinske konferencije držite se naših gornjih napomena kao osnovne orijentacije, prikupite i uopštite sve vaše pozitivno i negativno iskustvo i razradite temeljito jasne stavove po svim problemima. Samo tako, vaša Konferencija neće biti puka formalnost već zaista prekretnica i krupan korak napred u radu.

Ovo pismo je interno, samo za vaše rukovodstvo, a prirodno — pojedine stavove i stvari iz njega možete i morate odmah praktično upotrebiti u radu i razgovoru sa vašim organizacijama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar CK
Ivo Ribar, s.r

[3] Odnosi se na cirkular PK SKOJ-a „Svim skojevskim rukovodstvima na terenu i u vojsci" do 1. decembra 1942. godine.

BR. 159

IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU OD 16. DECEMBRA 1942. GODINE CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a O SPROVOĐENJU AKCIJE ZIMSKE POMOĆI I PRIPREMAMA ZA I KONGRES[1]

Oblasni komitet
Saveza komunističke omladine Jugoslavije
za Bosansku Krajinu

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

Dragi drugovi,

U vezi sa akcijom zimske pomoći i pripremama za Kongres[2] pokazalo se prilično jasno stanje SKOJ-a na terenu Bosanske Krajine i sposobnost pojedinih rukovodstava. Ne raspolažemo detaljnim izvještajima sa pojedinih okruga, pa ćemo podnijeti izvještaj prema onom što smo mi dobili sa terena.

Akcija zimske pomoći našoj vojsci u vidu udarničkog takmičenja koja je postavljena pred nas još na Oblasnoj konferenciji[3] nije vođena odmah u vidu takmičenja. Zadaci koje smo postavili pred okružne komitete nisu bili pravilno shvaćeni. Akcija zimske pomoći vođena je u vidu običnog sakupljanja, tako da se postizalo malo u materijalnom pogledu a u pogledu omasovljavanja SKOJ-a i provjeravanja omladinaca i omladinki kroz akcije gotovo ništa.

Tek u vezi sa direktivama o Kongresu[4] stanje se umnogom popravilo. Akcija zimske pomoći vrši se u vidu predkongresnog udarničkog takmičenja. Razvijena je po čitavoj Krajini živa agitacija za zimsku pomoć i Kongres. Omladina je preko stalnih konferencija upoznata sa Kongresom i njegovim ciljevima. Rezultati nisu svuda jednaki, ni rad ravnomjeran. Dok je na Drvarskom okrugu akcija uzela najvećeg maha i ima najveće rezultate, na Grmečkom okrugu i pored velikih materijalnih priloga ne osjeća se toliki zamah, još sva organizacija ne živi u pripremama Kongresa.

Podaci o rezultatima kampanje za zimsku pomoć (nepotpuni, jer nismo dobili sve izvještaje) su slijedeći:

1. **Grmečki okrug:** u vojsku se javilo 100 omladinaca, 20 omladinki javilo se u bolničarke (sa kojih su srezova nemamo podatke). Dobrovoljnih priloga skupljeno je:

470 kg. pšenice, 227 kg. kukuruza, 681 kg. graha, 1.580 kg. krompira, 149 kg. misirača, 153 kg. suvog voća, 12,50 kg. duvana, 202 para čarapa, 100 pari narataka, 239 pari rukavica, 172 peškira, 210 maramica, 120 kudelja vune, 1 ćebe, 8 kožica, 4 kg. pekmeza, 72 litra rakije, 82 kg. masti, 20 kg. prediva, 165 jaja, 24 kg. kupusa, 24 prsluka, 7 biljaca, 4 kg. kajmaka, 11.752 dinara, 2 kg. suvog mesa, 1 košulja i 1 opanci.

0 tome koje su opštine ili sela pokazala najviše rezultata, kako se omladina takmiči, nismo dobili izvještaje, ali smo im naknadno tražili. Do-

[1] Kopija izvještaja nalazi se u Arhivi CK NO Bosne i Hercegovine.

[2] Odnosi se na I antifašistički kongres omladine Jugoslavije u Bihaću (27—29. decembar 1942. godine).

[3] Odnosi se na I oblasnu konferenciju SKOJ-a za Bosansku krajinu (10. novembar 1942. godine).

[4] Odnosi se na pismo CK SKOJ-a od 21. novembra 1942. godine.

bre rezultate na ovom okrugu pokazala je opština Radička koja je do skoro bila jedna od politički najzaostalijih na Grmečkom okrugu. Sela ove opštine su siromašna, stradala su mnogo od ustaša, popaljena su i opljačkana, pa su rezultati akcije utoliko vrijedniji pažnje i priznanja. Omladina Radičke opštine prikupila je: 74 para rukavica, 59 pari čarapa, 10 prsluka, 26 plata, 3 biljca, 117 peškira, 37 pari sokni, 11 pari priglavaka, 93 maramice, 15.000 dinara.

Bihaćki okrug: u vojsku se javilo, prema nepotpunim podacima za vrijeme akcije, 96 omladinaca. Samo iz jednog sela Cazinskog sreza, Vrnograča (muslimansko), javilo se u vojsku oko 80 omladinaca. Ovo su podaci za **Ca**zinski srez. O sabirnoj akciji na Cazinskom srezu nemamo podataka.

Sa Bihaćkog sreza imamo podatke samo za neka sela koja su se naročito istakla. Selo Vrsta dalo je dosada 10 vreća kukuruza, selo Jasika 20 kg. vune, selo Zlopoljac 10 vreća kukuruza i 6 vreća graha, hrvatsko selo Žegari dalo je 108 kg. kukuruza, 55 kg. graha, 11 kg. masti, 18 kg. krompira, 8 kg. luka, 58 jaja, 9 peškira, 2 para rukavica itd.

Ključ—Mrkonjić: podaci o javljanju u vojsku nisu poslani. Na Bravskoj i Ribničkoj opštini sakupljeno je dosada 28 pari čarapa, 29 narataka, 7 peškira, 3 košulje, 10 pari rukavica, 9 kg. vune itd. Omladina Ključkog sreza ovih dana za vrijeme akcije na Sanskom Mostu bila je vrlo aktivna u smještaju ranjenika i njihovoni snabdijevanju hranom, pa je veliki dio namirnica koji je prikupljen već predat u bolnice.

Sa ovog okruga poslan je najnepotpuniji izvještaj.

Jajački okrug: podaci od prije nedelju dana.

Kupreški srez: 6 kg. vune, 10 pari čarapa, 12 prsluka, 35 kudelja vune, 20 rukavica, 180 kg. hrane, 183 para čarapa itd. Ostalih izvještaja nemamo. Kako se akcija vodi, kako se omladina odaziva, javlja li se u vojsku — o tome nismo dobili nikakve izvještaje.

Drvarski okrug: od dolaska proleterskih i udarnih brigada u Bosansku Krajinu omladina dviju drvarskih opština dala je: 2.136 pari čarapa, 676 maja, 78 peškira, 157 plata i 2.900 metara zavoja. Od početka kampanje za zimsku pomoć omladina Sreza drvarskog dala je 302 para čarapa, 86 pari rukavica, 89 peškira, 1 biljac, par veša i košulju, 50 maramica, 2 plate, 5.460 dinara, 82 para narataka, 12 kožica, 25 majica, 15 metara opute, 32 kg. žita (kraj koji žito kupuje i zamenjuje za odijelo i stoku).

Grahovski srez: 43 para čarapa, 4 para narataka, 6 pari rukavica, 1 pršnjak, 5 peškira, 6 maramica i 90 dinara.

Petrovački srez: u vojsku se javilo 254 omladinca i omladinke, od toga 168 omladinaca i 86 omladinki.

Sakupljeno je 282 para čarapa, 354 para rukavica, 60 narataka, 2 para veša, 8 pršnjaka, 800 metara konca, 4 kožice, 9 litara rakije, 4 kg. masti, 10 maramica, 1 jastuk, jedna maja, 10.058 dinara i 7,50 kg. pekmeza, 7 kg. kajmaka, 130 kg. graha, 141 kg. žita, 489 kg. krompira, 9 kg. suhog voća, 6 kg. kukuruza, 34 jaja, jedna koza, 4 jagnjeta, 8,50 kg. slanine (28.XI do 15.XII).

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16.XII. 1942 g.

Oblasni komitet SKOJ-a za Bosansku Krajinu

BR. 160

PISMO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a RUKOVODSTVIMA SKOJ-a U HRVATSKOJ, BOSANSKOJ KRAJINI I DALMACIJI OD 24. DECEMBRA 1942. GODINE O ODRŽAVANJU KURSA ZA ZDRAVSTVENE POMOĆNIKE[1]

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije

24.XII. 1942 god.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU
OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU
OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Od 12 do 31 januara 1943 god. održat će se kurs zdravstvenih pomoćnika koji će imati za zadatak da pomognu pri organizaciji i radu zdravstvenih sekcija narodnooslobodilačkih odbora. Te sekcije osnivat će se u svim selima i u njih će ulaziti po jedan pretstavnik narodnooslobodilačkog odbora, žena i omladine. Iste takve sekcije osnovat će se pri općinskim kao i pri sreskim narodnooslobodilačkim odborima. Pošto nemamo dovoljno stručnog osoblja koje bi moglo da rukovodi tim važnim radom zdravstveni otsjek AVNOJ-a organizuje kurs na kome će se izgraditi potrebni rukovodioci. Glavni teret ovoga rada, koji postaje sve važniji u koliko se razne epidemije šire trebat će da snosi omladina. Radi toga pošaljite na ovaj kurs po jednog omladinca ili omladinku iz svih oslobođenih srezova vaše oblasti. Treba paziti na to da drugovi koji dođu na kurs budu što bolji, da budu sposobni za organizovanje zdravstvene službe u njihovom srezu, jer će oni ulaziti u sreske sekcije. Kursisti treba da se jave zdravstvenom otsjeku AVNOJ-a najdalje do 1 januara 1943 godine.

Svaki kursista treba sa sobom da ponese ćebe, kašiku, porciju i jedan par presvlake.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK SKOJ-a
Rato,[2] s.r.

[1] Original pisma nalazi **se u** Arhivi CK NO **Hrvatske.**
[2] Rato Dugonjić.

BR. 161

RAD PRVOG ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA OMLADINE JUGOSLAVIJE

— od 27. do 29. decembra 1942. godine, u Bihaću —

Kongres je otvorio član Sazivačkog odbora *Ivo-Lola Ribar,* sekretar Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije, kraćim uvodnim govorom.

Na predlog delegata- *Milana Perkovića,* sekretara PK SKOJ-a, za Bosnu i Hercegovinu, izabrano je počasno i radno pretsedništvo. U počasno pretsedništvo izabrani su:

Josif Visarionović-Staljin, pretsednik Državnog komiteta odbrane Sovjetskog Saveza,

maršal Timošenko, heroj Sovjetskog Saveza, organizator pobedonosne odbrane Staljingrađa i ofanzive Crvene armije na Južnom frontu,

gospodin *Franklin Ruzvelt,* pretsednik Sjedinjenih Američkih Država,

gospodin *Vinston Cerčil,* pretsednik Britanske vlade,

vrhovni komandant drug *Tito,*

drug *Nikolaj Mihajlov,* sekretar Centralnog komiteta Komsomola Sovjetskog Saveza,

članovi Centralnog komiteta KPJ,

Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije,

Pretsedništvo Antifašističkog veća narodnog' oslobođenja Jugoslavije,

drug *Košta Nad,* komandant I bosanskog korpusa.

U radno pretsedništvo izabrani su:

Ivo Ribar, sekretar Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije,

Petar Ivanović, zastavnik III bataljona I brigade II proleterske divizije,

Ranko Šipka, zamenik komandanta V krajiške (kozarske) brigade, *Dragica Đurašević,* partizanka IV crnogorske brigade — junak iz borbe sa Livna,

Mate Stančić, zamenik komandanta bataljona „Bude Borjan" I dalmatinske brigade,

Milka Kufrin, **partizanka Zumberačko-pokupskog odreda,**

Rato Dugonjić, **član** CK SKOJ-**a,**

Juka Kolak, radnik iz Perušića (Lika),

Dušan Đukić, seljak iz Donjeg Lapca, junak iz borbe kod Perjasice,

Ljubinka Milosavljević, član CK SKOJ-a,

Vukica Mandić, seljanka iz sela Radići,

Ajša Maličević, partizanka sa Kozare.

Na svečanom delu Kongresa, kome je pretsedavao *Ivo-Lola Ribar,* govorio je drug Tito. Posle toga je Ivo-Lola Ribar u ime omladine Jugoslavije izrekao reči zaveta mlade generacije Vrhovnom komandantu — drugu Titu. Zatim su pozdravih Kongres: drug *Aleksandar Ranković,* pretstavnik Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije; drug dr. *Ivan Ribar,* pretsednik Izvršnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije; drugarica *Kata Pejinović,* pretsednica Glavnog odbora Antifašističkog fronta žena Jugoslavije i drug *Košta Nad,* komandant I bosanskog korpusa NOV i POJ.

Minutom ćutanja Kongres je odao počast borcima koji su pali za slobodu.

Iza toga su pozdravili Kongres u ime omladine: Hrvatske — Milka Kufrin, partizanka Zumberačko-pokupskog odreda; Srbije — Mihailo Švabić,

član CK SKOJ-a; Bosanske Krajine — Stojan Bjelajac, seljak iz Grmeča; Dalmacije — Žiki Bulat, član Oblasnog komiteta SKOJ-a; Crne Gore -— Vasilije Kovačević, partizan koji je došao iz neoslobođene Crne Gore; Slavonije — Stjepan Funarić, partizan iz Slavonije; u ime omladine iz vojske —• Ranko Šipka, zamenik komandanta V krajiške (kozarske) brigade; u ime omladine Hercegovine •— Sule Mehmedbašić, član Oblasnog i seKretar Gradskog komiteta SKOJ-a ...

U toku radnog dela Kongresa, koji je trajao 28 i 29 decembra, pročitani su sledeči referati: Rato Dugonjić: *„Omladina u borbi protiv fašističkih istrebljivača naroda";* Drago Teslić: *„Jedinstvo omladine svih južnoslovenskih naroda i oružano bratstvo s omladinom Sovjetskog Saveza — zalog pobjede";* Ljubinka Milosavljević: *„Omladina i sutrašnjica naše domovine".*

U diskusiji po pojedinim referatima učestvovali su: Stjepan Funarić, iz Slavonije; Boško Buha, bombaš iz II proleterske brigade; Rade Bašić, politički komesar V krajiške (kozarske) brigade; Miodrag Filipović, borac I proleterske brigade — govori u ime „Igmanaca"; Mića Janković, zamenik komandanta Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba; Petar Jovanović, komandant 1" nikšićkog omladinskog udarnog bataljona — govorio u ime ranjenika; Zora Popović, politički komesar bataljona I poljoprivredne omladinske radne brigade Bosanske Krajine; Ljubomir Pavlov, student iz Sofije, vodnik iz II proleterske brigade; Anton Tuhaček, Čeh iz Velike Gradiške; Sule Mehmedbašić, delegat junačke omladine Mostara; Mate Stančić, zamenik komandanta bataljona „Bude Borjan" I dalmatinske brigade; Slavko Komar, pretstavnik nepokorene omladine Zagreba; Moma Velimirović, mitraljezac IV crnogorske brigade; Mile Trnjaković, pretstavnik omladine okruga Drvar; Dušan Strbac, pretstavnik omladine Severne Dalmacije i dr.

Poslednjeg dana Kongresa, nakon diskusije po referatima, uzeo je reč Ivo-Lola Ribar. U svom govoru on je iz rada Kongresa izvukao zaključke i odredio putove budućeg rada.

Kongres je usvojio predlog Pretsedništva da delegati kozarske omladine ponesu pozdrave i priznanje Kongresa borcima junačke Kozare, sinovima nesalomljivog Knežpolja, koji su se čitava dva meseca neustrašivo borili protiv 70.000 nemačkih, mađarskih i ustaških razbojnika.

Posle diskusije usvojena je „Organizaciona rezolucija Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije". Zatim su pročitani i usvojeni proglasi omladini Jugoslavije i omladini okupiranih zemalja Evrope.

Izabran je Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije od trideset članova. Na svom prvom sastanku Zemaljski odbor USAOJ-a izabrao je svoj Sekretarijat.

Kongres je ustanovio dve prelazne zastavice za okrug i selo u pozadini koji se najbolje pokažu u radu ina pomoći frontu. Prema rezultatima pretkongresnog takmičenja, zastavice su dobili: okrug Petrovac — Drvar —• Grahovo i selo Trnavac, srez Korenica, Lika.

Zemaljski odbor USAOJ-a dodeljivaće ubuduće te zastavice.

U toku rada Kongresa pročitani su pozdravni telegrami koje je Kongres primio i poslao.

Na I kongresu bilo je prisutno 365 delegata, od toga 123 iz vojske. Osim delegata iz vojske i pozadine, bilo je i delegata i iz neoslobođenih krajeva naše zemlje. Zagreb, Sušak i Mostar bili su zastupani sa po jednim delegatom, a Crna Gora i Banja Luka sa po dva delegata.

Kongresu nisu prisustvovali delegati Slovenije i Makedonije, prvi usled nemogućnosti prelaska preko okupirane teritorije za vreme neprijateljske ofanzive, a drugi usled teškog stanja u kome se nalazio antifašistički omladinski pokret, kao i usled velike udaljenosti.

Da bi stigla na Kongres, većina delegata se morala uz borbu probijati preko teritorije koju su držali okupatori i domaće sluge.

U Bihaću je 27. decembra 1942. godine počeo rad Prvi kongres USAOJ-a. Na slici gosti i delegati u svečano ukrašenoj sali Doma kulture. U prvom redu: Vlada Zečević, Pavle Savić, Ivan Milutinovic, Nurija Pozderac, dr Ivan Ribar, Josip Broz Tito, Moša Pijade i drugi. U drugom redu vide se Veselin Masleša, Josip Mažar Soša i grupa vijećnika AVNOJ-a

Vrhovni komandant NOV i POJ, Josip Broz Tito, pozdravlja Prvi kongres USAOJ-a, 27. decembra 1942. godine u Bihaću

U Bihaću je 27. decembra 1942. godine počeo rad Prvi kongres USAOJ-a. Na slici gosti i delegati u svečano ukrašenoj sali Doma kulture. U prvom redu: Vlada Zečević, Pavle Savić, Ivan Milutinovic, Nurija Pozderac, dr Ivan Ribar, Josip Broz Tito, Moša Pijade i drugi. U drugom redu vide se Veselin Masleša, Josip Mažar Sosa i grupa vijećnika AVNOJ-a

Vrhovni komandant NOV i POJ, Josip Broz Tito, pozdravlja Prvi kongres USAOJ-a, 27. decembra 1942. aodine u Bihaću

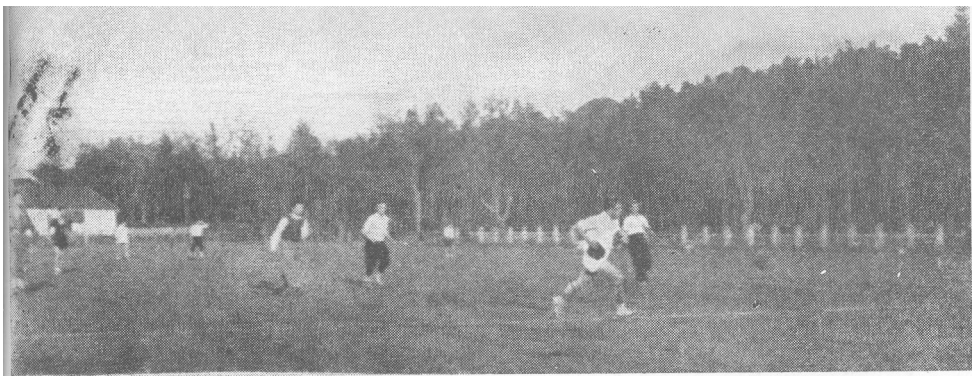

Moment s utakmice između Bosanske krajine i Dalmacije ->•

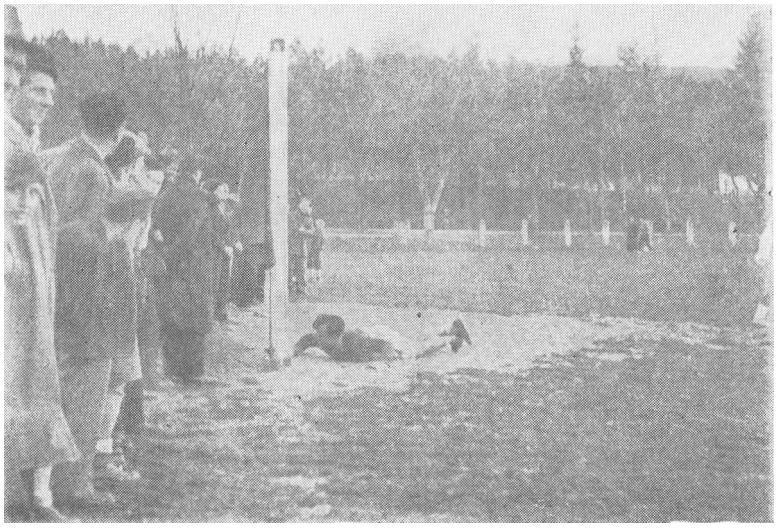
Gosti i delegati na Prvom kongresu USAOJ-a u Bihaću, 27—29. decembra 1942. godine. Vidi se Kata Pejnović, vijećnik AVNOJ-a i predsjednik AFZ Jugoslavije, Vlada Zečević, Pavle Savić, Ivan Milutinovic, Nurija Pozderac i dr Ivan Ribar

Radno predsjedništvo Prvog kongresa USAOJ-a u Bihaću, decembra 1942. godine.

Momenat sa utakmice između Bosanske krajine i Dalmacije u Bihaću, krajem decembra 1942. godine

Za vrijeme Prvog kongresa USAOJ-a, odigrana je u Bihaću prijateljska nogometna utakmica između reprezentacija Dalmacije i Bosanske krajine. Na fotografiji brojni navijači među kojima i Ivo Lola Ribar, Veselin Masleša i drugi

Biro Centralnog komiteta SKOJ-a u Bihaću, decembra 1942. godine. Stoje: Ivo Lola Ribar, sekretar CK SKOJ-a, Ljubinka Milosavljević i Slavko Komar, čuče: Rato Dugonjić i Mihajlo Svabić, članovi Biroa CK SKOJ-a

Predsednik Izvršnog odbora AVNOJ-a dr Ivan Ribar sa grupom omladinskih rukovodilaca u Bihaću. Posljednji snimak sa sinovima Ivom i Juricom. Na snimku: Ljubinka Milosavljević, Rato Dugonjić, dr Ivan Ribar, Ivo Lola Ribar, Darinka Puškarić, Jurica Ribar, Slavko Komar, čuče: Zoran Zujović i još dva borca

Pred zgradom u Prekounju gdje je bilo sjedište CK SKOJ-a, decembra 1942. godine, stoje: Jože Rutić, rukovodilac Kazališta narodnog oslobođenja, Ivo Lola Ribar i Rato Dugonjić

BR. 162

GOVOR DRUGA TITA NA PRVOM ANTIFAŠISTIČKOM KONGRESU OMLADINE JUGOSLAVIJE

Drugovi i drugarice, omladino Jugoslavije! Predajem vam pozdrav u ime Vrhovnog štaba naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

Omladina Jugoslavije pokazala je još davno prije rata, na djelu, kako neizmjerno mrzi fašizam. Kada se sjena fašističke nemani nadvila nad sve narode Evrope, omladina Jugoslavije bila je u prvim redovima stvaranim za odbranu od ogromne fašističke opasnosti, za odbranu nezavisnosti naše zemlje. Hiljade mladih jugoslovenskih mladića i djevojaka bilo je bačeno, zbog te svoje ljubavi prema domovini i zbog mržnje prema nasilju i neprijateljima našeg naroda, u jugoslovenske tamnice i glavnjače. Bacili su ih oni reakcionarni tipovi koji su doveli naš narod do katastrofe aprila mjeseca prošle godine. Kada je fašistička neman zarila svoje krvave kandže u tijelo naše domovine, naše Jugoslavije, omladina je bila prva koja je, na poziv Komunističke partije, zajedno sa svim narodima Jugoslavije, ustala da brani, uprkos strahovitoj nadmoći neprijatelja, svoju domovinu. Ali, kao što znate, tu našu vojsku nije imao tko voditi, jer su na čelu vojske u koju je narod slao svoje sinove — bili izdajnici.

Kada je naša zemlja porobljena, omladina je opet bila prva koja je na ulicama Zagreba, Beograda i drugih krajeva naše zemlje, uprkos strahovitom teroru fašističkih osvajača, po bijelom danu, javno palila neprijateljske kamione, palila fašističke novine itd. Životi naših mladih boraca padali su za slobodu, dok još nisu imali pušku u ruci.

I kada je Komunistička partija, od prvog dana porobljavanja naše zemlje i napada na bratski Sovjetski Savez, pozvala narod na odbranu naših golih života, naše drage domovine Jugoslavije, omladina je pošla prva da puni naše male partizanske odrede, koji su postepeno rasli u sve veće i veće jedinice, i danas čine oslobodilačku armiju. S ponosom možemo konstatirati da u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima ima 70—75 procenata boraca iz mlade generacije naših naroda.

U ovoj teškoj natčovječanskoj nejednakoj borbi naši omladinci pokazali su da su dostojni sinovi naših slavnih predaka. Pokazali su bezbrojne primjere herojstva i požrtvovanosti, samoprijegora u raznim teškim i krvavim borbama.

Naši omladinci i omladinke bili su najprivlačnija meta za krvavu izdajničku kamu čefnika Draže Mihailovića i ostalih izdajica; najprivlačnija meta za ustaške krvnike, koji su u omladini gledali najvećeg svog neprijatelja. I s pravom su omladinu smatrali svojim neprijateljem. Fašistički plaćenik Pavelić u Hrvatskoj, kao i fašistički sluga Nedić, nisu mogli da ukalupe omladinu Jugoslavije u svoje fašističke kalupe, da je zatruju i povedu na put krvi i suza, put uništavanja svih tekovina čovječanstva, na put borbe protiv naše velike sovjetske braće. Omladina Jugoslavije je prva u Evropi — i mi se time ponosimo — rekla fašističkim osvajačima: ne, mi ćemo ostati tu u našoj Jugoslaviji, da se borimo protiv vas, koji ste na silu i protiv naše volje došli u našu zemlju.

Ja mogu potvrditi činjenicu da je omladina naših naroda dostojno prošla slavni put od 19 mjeseci natčovječanske i krvave borbe. Iz naših 16-godišnjih omladinaca, 19-godišnjih mladića, izrasli su heroji kakvih je rijetko bilo u historiji naših naroda.

I čovjek se pita: šta je to što je nosilo našu omladinu u ovim teškim danima, uprkos svim teškoćama, uprkos svim naporima i žrtvama? — To ***je*** bila ona neizmjerna mržnja protiv fašizma, koja je tinjala i odgajala se u srcima naše omladine još mnogo prije rata, jer je jugoslovenska omladina i prije gledala u fašizmu svog najvećeg neprijatelja. To je bila neizmjerna ljubav kojom je zadojena naša omladina prema velikoj sovjetskoj zemlji; to je bila ona velika ljubav prema svojoj slobodi i slobodi i nezavisnosti svojih naroda; to je bila neodoljiva želja, riješenost omladine da se bori za jednu bolju i sretniju budućnost, za ljepši život no što ga je imala u prošlosti. — To su bili faktori koji su našu omladinu pokretali i pokreću naprijed i samo naprijed. Rezultat je jasan: mi danas na oslobođenom teritoriju možemo držati historijski Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije.

Ovaj Kongres ima ogroman značaj za našu mladu generaciju. On je manifestacija snage naše omladine, on je smotra vaših snaga. Ovim Kongresom treba da se još više učvrsti jedinstvo koje se iskovalo u procesu naše divovske borbe, jedinstvo svih mladih sinova i kćeri naših porobljenih naroda. Ovim Kongresom treba da se još više učvrsti bratstvo između svih naroda Jugoslavije, jer je Komunistička partija oduvijek gledala u omladini nosioca tog bratstva i jedinstva — i nije se prevarila.

Pred nama, mladi drugovi, stoje još velike i teške zadaće. Mi još uvijek imamo mnogo neprijatelja. Ali naša borba već ide pravcem koji jasno pokazuje da će konačna pobjeda biti naša i naših saveznika. Vi sami znate da je herojska Crvena armija, posljednjih dana, zadala strahovite udarce njemačkim i ostalim fašističkim psima, koji su došli da porobe veliku zemlju sreće i zadovoljstva, zemlju neizmjernih mogućnosti mlade generacije. Fašistički psi htjeli su da razore zemlju mladih, ali su se baš tu prevarili. Naišli su na mladu generaciju sovjetskih naroda, koja se bori s nečuvenim herojstvom i koja danas, po sniježnim stepama goni fašističke osvajače. Danas je perspektiva naše pobjede jasna. Ali baš sada se pojavljuje sve više unutarnjih neprijatelja naše mlade generacije: raznih četnika Draže Mihailovića, raznih kukavica, koje su se skrivale po mišjim rupama, a sada su izišle da spasavaju što se spasiti može. Svi su se oni slizali s okupatorom i hoće da zabodu nož u leđa našoj do sada pobjedonosnoj borbi protiv okupatora. Svima njima pomaže izbjeglička, izdajnička vlada u Londonu. Naša mlada generacija ima svog krvnog neprijatelja ne samo u fašizmu, nego i u onim reakcionarnim izdajnicima koji su i prije ovog rata svim mogućim sredstvima kočili razvitak naše mlade generacije i htjeli da od nje stvore oruđe za porobljavanje naroda Jugoslavije i za socijalno ugnjetavanje radničke klase Jugoslavije. Pred nama su teške zadaće, jer se radi o borbi protiv podmuklog i rafiniranog neprijatelja, koji hoće da zavede našu omladinu i da zavadi brata s bratom. I na vama, na omladini je da pomrsi račune svih izdajnika! Ja mislim da nema nijednog među vama koji bi zaželio da se povrati ono što je bilo. Mlada generacija lije svoju krv za slobodu i nezavisnost svojih naroda, ona lije svoju krv za bolju budućnost i neće osvojene tekovine dati nikakvim izbjeglicama iz Londona ili ma kome drugom. Mi ne bismo bili dostojni tekovina naše borbe, ako ih ne bismo znali čuvati.

Mogu podvući ovu činjenicu: omladina Jugoslavije, u toku ovoga rata i ove teške borbe, stekla je, zajedno sa svim ostalim borcima naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, pred licem čitavog naprednog čovječanstva, ime kakvo još nikada nije imala naša vojska u historiji naših naroda. Ogromna je zasluga naše mlade generacije, što je naša vojska osvjetlala lice pred čitavim naprednim svijetom.

Mogu podvući činjenicu, da su mladi u dosadašnjoj borbi pridonijeli mnogo da narodi Jugoslavije postanu kod naroda Sovjetskog Saveza voljeni. Na nas narodi Sovjetskog Saveza gledaju s ponosom, kao na svoju krvnu

braću, braću po oružju. Junačka omladina Sovjetskog Saveza gleda na našu mladu generaciju, omladinu Jugoslavije, kao na svoju braću. To je najveća čast koju smo mi postigli u toku ovoga rata.

Ja sam uvjeren, drugovi i drugarice, da ćete vi, kako u redovima naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, tako i na radu u pozadini i na okupiranom teritoriju, raditi poslije ovog Kongresa sa udesetostručenim snagama, da bi pobjeda nad neprijateljima naših naroda i naše mlade generacije bila što brža i potpunija. Ja sam uvjeren da ćete vi, drugovi i drugarice, borci naših legendarnih brigada, s udesetostručenim snagama uništavati naše najveće neprijatelje, njemačke i talijanske fašističke horde, ustaške i nedićevske bande i bande Draže Mihailovića. Ja sam uvjeren da vaša ruka neće zadrhtati, kad vaša puška treba da pogodi makar i najbližeg vašeg rođaka koji je prešao u izdajničke redove.

Ja želim, drugovi i drugarice, da ovaj vaš Kongres donese takve plodove i rezultate kakve očekuju naši narodi, naša omladina, kao i demokratske snage svijeta. To znači: bratstvo, jedinstvo svih rodoljuba i mlađe generacije Jugoslavije u borbi za konačno uništenje fašističkih pasa.

Ja vas pozdravljam i želim uspjeh u vašem radu.

Da živi mlada generacija Jugoslavije!

Da živi naša herojska Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije!

Da živi junačka bratska omladina Sovjetskog Saveza!

Da živi herojska Crvena armija!

Da živi veliki vođa i strateg drug Staljin!

Smrt fašizmu!

DRUG IVO LOLA RIBAR, POSLE GOVORA DRUGA TITA

Drugovi i drugarice delegati, vi ste čuli riječi našeg najmilijeg druga, našeg Vrhovnog komandanta druga Tita. Ja sam siguran da izražavam želje i misli sviju vas, ako mu ovdje, na ovoj svečanoj sjednici našega Kongresa, kažem: druže Vrhovni komandante, kao i dosada i više nego dosada, mlada generacija naše zemlje izvršavaće časno sve zadatke. Kao i dosada i više nego dosada, ona će znati da ujedini sve napore da bi što prije zadala smrtni udarac krvavom fašizmu i svim neprijateljima njene sjutrašnjice.

BR. 163

GOVOR ALEKSANDRA RANKOVIĆA NA PRVOM ANTIFAŠISTIČKOM KONGRESU OMLADINE JUGOSLAVIJE

Drugovi i drugarice, omladinci i omladinke!

U ime Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije pozdravljam vas sa željom da vaš Kongres završi rad na opšte dobro čitave omladine Jugoslavije, na opšte dobro čitave Narodnooslobodilačke vojske.

Posle devetnaest meseci teške i naporne borbe, posle devetnaest meseci pobeda i uništavanja fašističkih pasa, vi ste se danas sastali da na ovom

Kongresu izvršite smotru snaga, da odredite plan budućeg rada, da date poleta i onoj omladini koja još nije stupila u naše redove. Vi, koji devetnaest meseci vodite borbu protiv krvavih okupatora i njihovih slugu, imate pravo da pozovete sve, ne samo omladinu Jugoslavije nego i omladinu čitave porobljene Evrope, da ih pozovete i da im kažete ko vodi ovu borbu, da im kažete kolike su žrtve koje vi dajete u Narodnooslobodilačkoj borbi.

Drugovi, blagodareći svom velikom uticaju na mase, na čitavu omladinu, naša Partija je uspela da pokrene čitav narod u Narodnooslobodilački ustanak, uspela je da se stavi na čelo tog oružanog ustanka, uspela je da potisne u stranu sve one koji su govorili da još nije vreme za akciju, da potisne izbegličku londonsku vladu, koja preko svog ministra Draže Mihailovića pokušava da spreči narod u njegovoj borbi, da ga zadrži u proganjanju fašističkih bandita.

Imate, drugovi, sjajnih primera u borbi protiv okupatora i njihovih slugu. Omladinci jurišaju na bunkere, omladinci jurišaju sa puškomitraljezima, omladinci od četrnaest, petnaest, šesnaest godina vode su bombaša koji zadaju strahovite udarce okupatoru, a to je, drugovi, najbolji dokaz da je naša pobeda osigurana. To je dokaz da sluge okupatora nisu uspele da zavade naše narode, da nisu uspele da povrate ono što je bilo nekad. Drugovi, Komunistička partija Jugoslavije je najbolja garancija da će se posle svršetka ovoga rata dati mogućnost narodu da odredi i uredi svoju zemlju onako kako on nađe za shodno.

Vi, koji ste po svojim borbama, po svom herojstvu, upoređivani sa he-, rojskom omladinom Sovjetskog Saveza, treba danas da izrazite svoje želje u pogledu nastavljanja i produžavanja borbe, u pogledu još predanijeg rada. Iako smo mi, drugovi, postigli velike uspehe, iako je naša Narodnooslobodilačka vojska oslobodila veliku teritoriju, oslobodila mnoge gradove i sela, još imamo da izdržimo velike napore do konačne pobede. Da bi se ti napori izdržali, potrebno je proširiti naš narodni ustanak, potrebno je uvuću u Narodnooslobodilačku borbu one koji iz bilo kojih razloga stoje po strani, ostvariti jedinstvo čitavog naroda, potrebno je učvrstiti sve snage za što bržu i uspešniju pobedu. Vi koji ste došli sa neoslobođene teritorije, gde izdržavate strahovite napore u borbi protiv okupatora, ponesite naše pozdrave čitavom narodu na neoslobođenoj teritoriji, koji očekuje svoje oslobođenje, svoju Narodnooslobodilačku vojsku, i recite da ćemo se postarati, kao što smo to i do sada radili, da oni u što skorije vreme budu oslobođeni. Vi koji ste došli iz Crne Gore, iz Crne Gore koju su porobili četničko-krilaški banditi, ponesite pozdrav slobodarskom crnogorskom narodu i recite da nećemo mirovati dok te prljave fašističke horde hodaju po Crnoj Gori, koja je naša i naša će biti.

Drugovi i drugarice, ja vas pozdravljam u ime Centralnog komiteta i želim da i dalje služite, kao što ste i do sada služili, za primer svima, omladini svih porobljenih naroda.

Živeo Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije!

Živela Narodnooslobodilačka vojska!

Ziveo naš komandant, drug Tito!

Ziveo drug Staljin!

Živela Komunistička partija!

BR. 164

Rato Dugonjić:

OMLADINA U BORBI PROTIV FAŠISTIČKIH ISTREBLJIVACA NARODA

Drugovi i drugarice,

Nikada u našoj narodnoj istoriji nije nam osvanuo tako crni dan, kao što je bio 6 april 1941. godine. Toga dana su nad našom zemljom počela da se vrše nečuvena zlodjela, od kojih se zgrozio čitav kulturni svijet. Toga dana su na javu izbile najveće izdaje u životu našeg naroda, kada su izrodi srpskog i hrvatskog naroda, oficiri, frankovci i ostali petokolonaši predali našu vojsku i zemlju u ruke tuđinaca. Aprila prošle godine počele su nečuvene patnje i muke naših naroda, počela je u našoj zemlji vladavina krvavog fašizma.

Omladina Jugoslavije čula je i prije o fašizmu i njegovim zvjerstvima, ali dok su stigle do nas vijesti o tome šta preživljava omladina koju je fašizam porobio, izblijedile su slike strahota. Dolazile su do nas vijesti, kako se strijeljaju mladi rodoljubi Francuske, kako se utamanjuje i odvodi u roblje omladina Poljske, kako se kopaju oči češkim studentima, ali mnogi u to nijesu vjerovali. Nijesmo mogli vjerovati da u dvadesetom vijeku mogu postojati ljudi-zvjeri. Ali su nas oni sami u to ubrzo uvjerili. Došle su u aprilu mjesecu te zvijeri u ljudskom obliku u naše gradove i sela, donijeli su i nama svoj krvavi „novi poredak".

Sa užasom se sjećamo svega onoga što smo proživijeli i šta još proživljava omladina onih krajeva naše zemlje koji nisu oslobođeni. Kome nisu duboko u svijesti urezani oni teški aprilski i poslijeaprilski dani, kada 'smo bili napušteni od svih onih koji su godinama držali sudbinu Jugoslavije u svojim rukama, kada je bijedna i kukavička vlada, napunivši džepove zlatom, izdajnički pobjegla, kada su svi dotadašnji vođi i vodice raznih političkih i nepolitičkih organizacija ostavili narod i omladinu na milost i nemilost krvoločnom neprijatelju. Naše oružje, jedinu našu zaštitu, izdajnički oficiri su predali tuđinu. Ostali smo goloruki pred tenkovima i mitraljezima. Prvi juriš na našu slobodu bio je brzo završen — za desetak dana. Sad su tek počeli glavni udarci, drugi juriši na goloruki narod, koji se nisu završili ni do današnjeg dana. Počelo je bezumno uništavanje podjednako strašno u svim krajevima naše zemlje. Miroljubiva omladina Jugoslavije, koja nije tražila ništa drugo nego da živi u miru i slobodi, postala je meta udarcima divljačkih fašista. Koncentracioni logori i tamnice punile su se mladim ljudima, djevojkama koji su tamo bili izvrgnuti najgorim mukama. Jezive priče onih koji su slučajno ostali živi, o strahotama raznih logora — Gospića, Jasenovca, Zemuna, Gradiške i drugih, — prevazilaze svojim užasom sve ono što bi ljudska mašta mogla shvatiti. Koliko je bila blijeda naša slika o užasima koje fašisti sprovode vidjeli smo tek onda kada su počeli naše drugove, sa kojima smo odrasli, radili i igrali se, žive paliti u ciglanama Jasenovca ili žive bacati u jame po Velebitu i Hercegovini. Tek tada smo shvatili šta donosi fašizam narodima, kada smo našim vlastitim očima vidjeli našu zemlju pretvorenu u ogromnu klanicu, kada smo vidjeli da je vrhovni zakon fašizma pljačka i ubijanje, kada smo vidjeli da je za te neljude najveća mudrost izumiti način na koji će se ljudi što više mučiti.

Nedavno je jedan od odgovornih funkcionera u Sovjetskom Savezu, govoreći o fašističkom novom poretku, rekao ovo: „Zamislite da su iz svih tamnica pušteni svi okoreli zločinci, lopovi i pljačkaši. Dalje, pretstavite sebi da se sva ta rulja naoružala savremenim oružjem i razoružala ostalo sta-

novništvo. Pretstavite još da je njima dat veći dio Evrope i da su oni postali sudci. Onda biste stekli donekle pojam šta predstavlja novi poredak".

Ali to još nije dosta da se o tim čudovištima dobije prava slika. Kada bi zločinac Kirten, koji je po svojim zlodjelima dobio svjetski glas, čuo kako su ti neljudi od hiljada mladih djevojaka učinili isto ono što su učinili od mlade studentkinje Stane Sučević u Bihaću — prvo je silovali, zatim je sekli na komade — morao bi skinuti kapu i reći im: priznajem nadmašili ste me u zločinačkom zanatu. Zar bi se jedan okorjeli zločinac hvalio svojim krvološtvima, kao što su to učinili Italijani, kada su marširali po Ljubljani krvavih ruku do lakata poslije klanja slovenačkih seljaka u okolici? Zar bi jedan zlikovac učinio to što su učinili njemački zločinci, kada su u Kragujevcu, zajedno sa ljotićevskim bandama, u dva-tri dana strijeljali preko 7.500 ljudi, kada su u Kraljevu za jedan dan pobili preko dvije hiljade osoba ili kada su na beogradskoj omladini probah dejstvo otrovnih plinova, a na hrvatskim omladincima u logoru Gradiški vršili opite koliko dugo čovjek može da izdrži bez hrane i pića.

Ni jedan kraj naše zemlje nije bio pošteđen od njihovih zločina. U Stocu u Hercegovini samo je u jednoj noći bačeno u jamu dvije i po stiotine živih žena, ljudi i djece. U selu Rakovici, kod Sarajeva, za jedno poslije podne spaljeno je 270 osoba u njihovim kućama. U malom gradiću Glini, samo za jednu noć, pobijeno je 700 ljudi. Talijanski krvnici su u isto vrijeme strijeljali u Podgorici nekoliko stotina omladinaca. Kada su ustaše i Talijani kod Sarajeva, udarajući čekićem u potiljak, pobili 350 mladića, a divljački Mađari pucali po ulicama Novog Sada na mirno građanstvo.

Čitava naša domovina preplavljena je potocima krvi. Lista fašističkih zločina je beskrajna. Opustošena je naša zemlja, spaljeni su naši domovi. Samo u Petrovačkom srezu te su palikuće popalili preko 1.300 kuća. Danima se može ići po Istočnoj Bosni, Kordunu, Gorskom Kotaru, Mačvi ili Sloveniji t)d zgarišta do zgarišta. Kao proždrljivi skakavci bacili su se ti pljačkaši na naša bogatstva. Kao najnekulturniji varvari, uništavali su sve naše kulturne spomenike, koje su naši očevi i djedovi godinama stvarah, javno su spaljivali na trgovima naših gradova knjige najboljih pisaca.

Dok su uništavali jedan dio omladine naših naroda, oni su od drugog dijela pokušali stvoriti zvijeri, kakvi su i oni sami — profesionalne ubice i pljačkaše, koji bi svoju školu ili radionicu zamijenili krvavim zanatom nasilja nad svojim i tuđim narodima. Stotine raznih organizacija stvorili su u tom cilju. Sve naše škole pretvorene su u konjušnice ili logore pijanih Švaba, Talijana i Mađara, a one koje su ostale ne služe nauci, nego jedino tome da se u njima omladina dresira. U današnjim fašističkim školama i organizacijama stvara se novo roblje, koje ima samo da sluša, koje ne smije ništa da pita, koje bi moralo žmureći da ide na klanice ili sijeda u vozove za daleke nepoznate zemlje da tamo radi robijaške poslove.

Da bi to lakše postigli, da bi uništili svaku misao i želju za slobodom, ti krvoločni zločinci uzeli su za svoje pomagače još krvoločnije zločince, četnike i ustaše, koji po svojoj svireposti nisu ni malo zaostali za fašističkim naredbodavcima. Ustaše su samo u Jasenovačkom logoru pobili preko dvije hiljade ljudi — oni su u selu Pirkovcu kod Brčkog zakopavali u zemlju desetine živih ljudi a onda ih boli bajonetima, oni su mjesto konja uprezali ljude u kola i jašili, kao što su to uradili sa mladim učiteljem Stojanovićem, iz Kliševića, oni su provlačili ljudima i ženama žicu kroz obraze i uši i vodili ih kao zvijeri. Četnici su, po svom prvom dolasku u Foču, vezali žicom po nekoliko stotina ljudi zajedno i onda ih klali noževima i bacali u Drinu. Oni su iz mitraljeza pobili nekoliko stotina žena i djece, kada su ih Talijani drugi put pustili u Foču. Oni su na svom zadnjem putu po Dalmaciji, samo u Gatu, pobili sto jedanaest žena i djece. Ti izrodi su kod Valjeva predali

Njemcima oko tri stotine partizana i njihovih rođaka, oni su sa narodnim borcima — partizanima, kad bi ih uhvatili, trgovali kao sa stokom i prodavali ih Njemcima i Talijanima za sa i duhan. Te hijene su izvršile napad na bolnicu u Jošavci, gdje su poklali sve ranjenike koji su bili ranjeni u borbi sa okupatorima. Oni su izvršili još desetine drugih napada na partizanske bolnice. Te zvijeri su studentu Bati Jankoviću, u Čačku, živome sjekli meso i trpali mu ga u usta, oni su kod Sarajeva živoga nabili na kolac partizanskog kurira Mustafu Dovadžiiu; oni su prije nekoliko dana zaklali omladinca Bartoa i natjerali drugove koji JU bili s njim da ližu njegovu krv.

Sa ovoga mjesta, na kojem su okupljeni pretstavnici omladine naših naroda, mi podižemo pred istorijom i cijelim rodoljubivim čovječanstvom glas optužbe protiv fašističkih zlikovaca, protiv njemačkih i talijanskih krvnika koji su porobili i u crno zavili našu domovinu. Optužujemo zločinačke vođe Hitleuvih i Musolinijevih hordi i sve njihove vojnike i njihove civilne vlasti f\ patnje, suze i smrt mi'" :na. J"' jedan Njemac, ni jedan Italijan koji se na vrijeme i na djelu ne desolidariše ; 1 svojih zločinačkih vođa, neće izbjeći odgovornost? pred itašim narodima. M_ ćemo se truditi, i to se trudimo još sada, da nijedan krvnički pas ne izbjegne zasluženu kaznu. Osveta za krv i suze naše domovine — to je jedan od najmoćnijih potstreka i ciljeva nas mladih.

Mi optužujemo ne samo okupatora, već i niegove sluge — domaće izdajnike za krvoprolića i razaranja i našoj zemlji. Ustaše, nedićevci, Ijotićevci, bjelogardiste i njima slični psi-čuvari okupatora podijeliće zasluženu sudbinu koju narod sprema svojim dželatima. Među svima njima mi stavljamo na posebno sramno mjesto lažnog rodoljuba i junaka, ministra izbjegličke vlade Dražu Mihailovića i njegove četničke bande, koje su u svojim zvjerstvima prema našim narodima prevazišle čak i okupatore i služe im kao glavno uporište u borbi protiv naroda. Pred licem tijelog svijeta Dražu Mihailovića činimo odgovornim za sva zločinstva okupatora. Zato što mu je on pomagao, činimo ga direktno odgovornim za]sva zločinstva njegovih četnika, izvršena po njegovom znanju i naređenju. Zločincu i izdajici Draži Mihailoviću pripada „počasno mjesto" u nizu krvnika naših -naroda i kazna nad njim i njegovim saučesnicima biće neumitna i surova.

Drugovi i drugarice,

Danas možemo slobodno reći da je omladina Jugoslavije izdržala sve napade na njene živote i njenu čast, a da nije pokleknula. Premlaćivali su nas i ubijali, doveli su nas kao divlje zvijeri i trpali u logore i tamnice, oteli su nam naše organizacije i razorili škole, oteli su nam slobodu, ali nikada, ni jednog momenta, nisu uspjeli da nam otmu ljubav prema slobodi, da nam slome naš ponos i da nas natjeraju da padnemo na koljena. Ugasili su mnoge mlade živote, ali nisu uspjeli da ugase vjeru u bolje dane koja je živjela u nama, nisu uspjeli da slome našu borbu koju smo vodili za što skoriji dolazak boljih dana. Padali su mnogi mladi heroji, a na njihova mjesta su neustrašivo dolazili drugi. Na mjesto mladog hrvatskog junaka Jože Vlahovića, koga su fašistički zločinci ubili poslije groznog mučenja na zagrebačkoj policiji, ušli su u borbu stotine i hiljade drugih mladih heroja. Smrt Buda Tomovića samo je još jače potstakla mržnju mladih Crnogoraca prema izrodima svoga naroda — četnicima. Srbijanac Jovo Stojsavljević, Vojvođanin Đoko Zličić, Dalmatinac Ante Jonić, Krajišnik Rajko Bosnić i bezbroj drugih mladih heroja pokazali su svojim primjerom, kako se bori i umire za domovinu. Omladina Jugoslavije je pošla njihovim putem..

Kada su se čuli prvi pucnji pušaka iz nikada nepokorene Srbije i junačke Crne Gore, omladina je počela listom da napušta svoje škole i radionice, svoje gradove i sela, jer je znala da je kucnuo čas osvete za sve zločine koji su nad njom izvršeni, da je počelo rušenje njoj toliko mrskog fašizma i njegovog „novog poretka". Plameni pozivi u sveti oslobodilački rat, koje je uputila na-

šim narodima hrabra Komunistička partija, nisu ostali uzaludni. Omladina ih **je** prihvatila, jer je imala povjerenja u Komunističku partiju, koja -nije napuštala narod, onda kada su bili najcrnji dani i kada su ga svi drugi napustili. **Nas** nisu uplašile prepreke i teškoće koje smo imali da pređemo na svojem putu; nismo imali oružja, ali ga je bilo kod neprijatelja i mi smo ga otimali **sa** motikama i roguljama; imali smo malo municije, i nje je bilo kod neprijatelja **i** mi smo je uzimali iz fišeklija mrtvih fašista; protiv nas je bila najvještija i najbolje naoružana vojska u Evropi, a mi smo bili nevješti, neuki i nijesmo znali ni kako treba držati pušku; oni su imali vojničko znanje, tenkove, topove i avione, a mi smo imali junačko srce i nepokolebljivu vjeru u pobjedu, jer se na našoj strani bori i naš veliki brat Sovjetski Savez. Tih dana omladina je svojim junaštvom počela ispisivati najslavnije stranice istorije naših naroda. Tih dana su srpski narod i njegova omladina počeli sa svoga imena da skidaju ljagu, koju su mu nanijeli Nedić, Ljotić i ostala izdajnička banda, koja je za novac prodala čast svoga naroda. Najbolji sinovi hrvatskog naroda odmah su se priključili borbi, ustajući protiv zvjerstava koja su vršili okupatori i njihovi najamnici ustaše. 25 omladinskih žrtava, 25 hrvatskih junaka koji su poginuli lanjske godine u Sinju, bili su svijetli putokaz za svu hrvatsku omladinu. Planula je Slovenija, planula je Bosna, vojvođanskim ravnicama smrt je vrebala njemačke i mađarske bandite od osvetničke partizanske ruke. Crnogorska omladina listom se digla i zajedno sa svojim narodom iščistila gotovo cijelu Crnu Goru od italijanskih pljačkaša. U neoslobođenim gradovima, među desetinama.hiljada neprijateljskih vojnika, vršili su svoja junačka djela neustrašivi omladinci. U Zagrebu je grupa od 7 omladinaca, po danu i usred grada, pobila bombama 20 ustaša. U Beogradu su svakog dana letjele glave njemačkih oficira i njihovih slugu, dizana su u zrak postrojenja, palili se kamioni, toliko potrebni Njemcima za Istočni front. Prštale su bombe po Ljubljani i Splitu, Mostaru i Novom Sadu i po čitavom nizu drugih gradova.

I već u septembru mjesecu prošle godine, pet mjeseci poslije dolaska fašističkih pasa u našu zemlju, pretstavnik Jugoslovena na Prvom antifašističkom mitingu u Moskvi mogao je sa ponosom da kaže: „Došao sam sa borbenim saopštenjem. Partizani Jugoslavije za dva mjeseca srušili su 200 mostova, digli u zrak 400 skladišta municije, izazvali 17 željezničkih katastrofa, pobili preko 10.000 fašističkih vojnika. Naš odgovor fašističkim zlikovcima je: krv za krv, smrt za smrt!"

„ Danas, 18 mjeseci poslije početka Narodnooslobodilačke borbe možemo omladini cijelog svijeta da poručimo, kako je septembar 1941. bio tek početak naših borbenih uspjeha. Od tada su ovi uspjesi udesetostručeni; od tada su zadate fašističkim beštijama i ustaškočetničkim ulizicama hiljade novih udaraca. Danas naša vojska ne pretstavlja više male partizanske grupice i odrede, već je prerasla u veliku moderno naoružanu i iskustvima bogatu vojsku. Sada se mi više ne krijemo po šumama, već je veliki dio naše domovine, veći nego Belgija, Holandija i Švajcarska, oslobođen i na njemu nema više ni tragu okupatoru ni njegovim plaćenim slugama: ustašama i Dražinim četnicima. Danas pred našim divizijama i korpusima padaju iz dana u dan sela i gradovi. U zadnja tri mjeseca Narodnooslobodilačka vojska je pobila samo u Hrvatskoj oko 10.000 neprijatelja, a izbacila iz stroja još preko pet hiljada. Za to vrijeme zaplijenjeno je 266 rfiitraljeza, 26 bacača mina, 5 topova i bezbroj drugog ratnog materijala. U zadnjih 6 mjeseci u Zapadnoj Bosni pobijeno je preko 20.000 fašističkih zlikovaca, zarobljeno je preko 25.000, osvojeno 26 gradova, zarobljeno preko 50 topova i oko 700 mitraljeza.

Za slavu, koju su stekli naši narodi u ovim borbama, u velikoj mjeri zaslužna je omladina. Većinu boraca u našim brigadama sačinjava omladina.

Samo u Hrvatskoj bori se za slobodu svoga naroda preko 50 omladinskih četa. U svim borbama omladina je pokazala toliko junaštva, da će ova generacija vječito ostati dika i ponos našeg naroda. Sjetimo se samo omladine junačke Kozare, sinova nesalomljiva Knežpolja, koji su se neustrašivo čitava dva mjeseca borili protiv 70.000 njemačkih, mađarskih i ustaških razbojnika. Na svakog našeg borca napadalo je oko 30 neprijatelja, na svaku našu četu jurišala su najmanje 3 tenka, svaki naš bataljon tuklo je najmanje 20 topova i bezbroj minobacača i mitraljeza. Od jutra do mraka neprestano desetine aviona prosipalo je bombe na naše položaje. Ali sva ta sila čitava dva mjeseca nije mogla pokrenuti s mjesta kozarske junake, nije mogla da slomi njihov borbeni moral. Kozarske djevojke su pod kišom kuršuma donosile hranu na položaje i iznosile ranjenike. Kozarski omladinci su osvajali po 10 linija utvrđenih rovova za jednu noć. Skupo su platili razbojnici svoj napad na Kozaru. Prema njihovim vlastitim podacima, oni su izgubili preko 7.000 mrtvih i još nekoliko hiljada ranjenih vojnika.

Ne manje hrabrosti i spremnosti za najveće patnje i muke pokazala je omladina iz ostalih naših krajeva. Marševi proleterskih i udarnih brigada kroz Istočnu Bosnu i Sandžak, Hercegovinu i Crnu Goru, njihov prolazak preko Treskavice, njihove herojske borbe ovjenčale su ih vječitom slavom. Ta vojska, koja 3 mjeseca nije okusila hljeba, koja je, poslije marša od nekoliko stotina kilometara, sa pjesmom za desetak dana na juriš osvojila 5 gradova, zaslužila je da joj naša majka domovina kaže: vi ste moji najbolji sinovi.

Nisu oni sami koji zaslužuju takvu pohvalu. Tu je omladina ljute Krajine, za koju ne postoje utvrđenja koja neće osvojiti, samo ako se u njima nalaze fašistički gadovi. Tu su omladinci-junaci iz udarnih brigada Dalmacije i Hrvatske, Slavonce i Slovenije, Srbije i Sandžaka, koji su svojim požrtvovanjem i smjelo? . zaslužili taj naziv, tu su oni omladinci-junaci koji, usred neprijateljskih gnjezda — gradova, svakodnevno izlažu svoj život opasnosti, boreći se protiv neprijatelja.

Ali osim ove borbe sa neprijateljem na frontu, trebalo je voditi jednu drugu borbu, ne tako opasnu, ali ipak tešku i odgovornu. Trebalo se boriti za spremu i hranu u našoj vojsci, za uređenje pozadine, trebalo je stvoriti od naših krajeva jedan jedinstven bojni logor. Omladina se u toj borbi i na tom frontu zalagala do krajnjih granica svoje moći, na sve strane stvarala je svoje omladinske organizacije, pomoću kojih je u raznim formama, na razne načine, pomagala Narodnooslobodilačku borbu, kroz koju se vaspitala u žestokoj mržnji protiv okupatora. Iz dana u dan nicale su sve nove omladinske organizacije, širile se, umnožavale svoju aktivnost i ujedinjavale se, tako da su omladinski antifašistički savezi — Savez mlade generacije u Hrvatskoj, Narodnooslobodilački savez u Bosni i Hercegovini, Narodna omladina u Crnoj Gori, Osvobodilna fronta mladine u Sloveniji itd., postale jedna od najjačih poluga Narodnooslobodilačke borbe. Lik naše omladine se izmijenio. Od bezbrižnih mladića i djevojaka postali su ljudi, koji su shvatili da od ovoga rata, od njegovog uspješnog ishoda, zavisi njihova sudbina. Zato su omladinske pjesme postale danas drukčije, borbene i njen rad postao življi, udarnički i njene potrebe postale su manje, ratne, jer sve to ide u prilog uništavanja neprijatelja.

Omladinske organizacije mnogo su pomogle frontu. Omladinske radne čete obrađivale su napuštenu zemlju i zemlju naših boraca koji krvare na frontu. 1500 omladinaca iz sreza Donji Lapac obradili su zbog ustanka napušteno imanje Boričevac i sa njega poklonili svojoj vojsci desetine vagona hrane. Omladina ponosne Krajine stvorila je čak i svoju udarnu radnu brigadu, koja je našoj vojsci donijela na dar iz Saničke doline preko 150 vagona hrane. Na sve strane naše domovine razvila se među omladinom utakmica

u sakupljanju stvari i hrane našim borcima. Omladina iz Drvarskog i Petrovačkog sreza u svom udarničkom takmičenju nosi za sada zastavu. Ta ista omladina u današnjem udarničkom takmičenju odvaja od svojih usta hljeb, skida sa svojih nogu čarape, sa svoga tijela tople maje da ne bi bilo hladno njenim drugovima na frontu.

Iz dana u dan množe se takvi primjeri. Omladina iz malog ličkog sela Trnavca, koje ima svega oko 50 kuća, obradovala je svoje drugove na frontu nesebičnim poklonima. Ona je sakupila 100 pari čarapa, 150 kapa, 40 vuuje:.ih maja, 30 košulja i mnogo drugih stvari. Omladina je postala drukčija. Ne ad je mislila samo na sebe lično. Danas omladini nije glavno njena kuća, polje ili škola, danas ona gleda prvo — šta može učiniti za borbu, šta može pridonijeti našoj vojsci, a tek onda misli na ssbe.

Najteži dio puta smo prevalili, najveće teškoće smo prebrodili. Ali mi znamo da još nismo na kraju, da još neprijatelj postoji i ima snage. Još ima njemačkih i italijanskih pass u našoj domovini. Još se nalaze u životu krvoloci koji su vršili i vrše zlodjela nad našim narodima. Prije kratkog vremena četnici su pobili u Prozorskom srezu preko dvije hiljade muslimana i Hrvata. Oni su u selima Doljani i Sovići silovah i pobili sve djevojke koje su zatekli tamo. Ustaše su, nedavno, uradili to isto, sa Srbima i Srpkinjama u Pljevlju. Čujemo preko radia, kako se nepic.stano vrše strijeljanja po Srbiji i Sloveniji. Prije neki ćan je . • Londona govorio Slobodan Jovanović, pretsjednik izdajničke izbieglLks vla.:'e; obratio se nama, omladini, i naredio da se priključilo četnicima i ustašama, da i mi postanemo sluge okupatora. Drugo\\:. [4]oš izdajnici nisu uništeni, još cvile naša braća, majke i sestre pod „t-rmom okupatora. Nesvršen posao ne smijemo ostaviti. Slobodu koja je pred nama ne smijemo ispustiti, naše ruke ne smiju da se umore, bijući neprijatelja.

Omladinci i omladinke, drugovi u borbi, naš je zadatak jasan: ujedinimo sve svoje sile, sve svoje snage, organizujmo sve naše napore u borbi za pobjedu nad fašističkim izdajnicima i domaćim izrodima, u borbi koja nam nosi bolju i srećniju sjutrašnjicu. Podredimo sve interesima te borbe, interesima rata. Naš je put još težak i naporan, ali je naša perspektiva jasna. To je perspektiva pobjede.

Tucimo bolje proklete fašističke pse! Gonimo ih sa svetog tla naših predaka! Neka bude još više i još većih praznika na našim ulicama!

Slavna Crvena armija, naš veliki saveznik, uništava hitlerovske horde i pobjedonosno goni bijedne „Friceve" na Zapad. Cas konačnog obračuna je blizu — učinimo sve da ga ubrzamo.

Smjelo naprijed u borbu, smjelo u nastupanje, smjelo ka pobjedi!

Neka nas sve prožme jedna misao i jedna volja: misao o pobjedi, volja za pobjedu. Naša je zemlja dala istorijski primjer da se fašizam može pobjedonosno tući u njegovoj pozadini. Niko, ni jedan mladić ili djevojka, ne smije ostati izvan redova borbe; nikakvo čekanje, nikakvo oklijevanje, nikakvu pasivnost narod i istorija neće oprostiti. Nadahnimo se mržnjom prema neprijatelju, živimo u jednoj misli, u borbenoj i pobjedonosnoj lozinci druga Staljina:

„Prokletstvo i smrt njemačko-fašističkim osvajačima, njihovoj državi, njihovoj armiji, njihovom novom poretku u Evropi".

Neka našu misao izraze još bolje naša djela — neka njome progovore naše puške. Naprijed, braćo i sestre, još smjelije — naprijed — omladino Jugoslavije!

BR. 165

Ljubinka Milosavljević:

OMLADINA I SUTRAŠNJICA NASE DOMOVINE

Drugarice i drugovi,

Pod ruševinama osvanulo je na hiljade leševa jedne nedelje početkom aprila u Beogradu, gradu u kome je nekoliko dana pre, 27. marta, progovorio slobodarski duh naših naroda, koji su mrzeli ropstvo i voleli slobodu — i sa jatom fašističkih bombardera, koji su poleteli nad našom zemljom, nadvila se nad naše narode strašna opasnost — opasnost da budu okovani u lance najstrašnijeg — fašističkog ropstva: da budu uništeni.

Iz fabrika, sa naših polja i kancelarija, digli su se naši narodi da brane svoju zemlju. Iz radionica, iz đačkih klupa misao se prenosila na rovove, u kojima je slobodarska omladina naše zemlje htela da brani grudima svoj narod, svoju mladost od pobesnelih fašističkih zveri. Širom naše zemlje čvrsto su se stezale puške. To su se naši narodi spremali da još jednom pokažu da su dostojni svojih predaka, koji su umeli da se bore vekovima za slobodu. Na hiljade dobrovoljaca pritislo je puteve koji vode frontu. To je omladina Jugoslavije pošla u boi. U ijoj je kucalo jeano veliko srce, u kome je bilo iamo ljubavi za svoj narod i svoju zemlju, u kome je bilo samo mržnje prema neprijatelju. Naši narodi poleteli su na granice.

Ali dok su naši vojnici, goli, bosi i gladni, bez municije, lutah tražeći svoje jedinice, dok su ranjenici ostajali napušteni, bespomoćni u krvi, dok je čitava naša topnička divizija grudima dočekala nemačke tenkove, oko Pirota i dok su sva tri pešađijska puka pregažena od tenkova, bez zaštite artiljerije i protutenkovskih oruđa, jer nijedan vojnik nije hteo da otstupi sa položaja, dotle su automobili vozili našu vrhovnu komandu, razne generale, oficire i ministre daleko, što dalje od fronta. Vojska, za čiju je spremu i naoružanje narod davao i poslednji svoj zalogaj, našla se prema neprijatelju sama, bez komande, bez odela, bez oružja i hrane.

I zazujali su fašistički tenkovi po našim drumovima, a uskoro zatim putovi, kojima je prolazila fašistička čizma, obeleženi su smrću najboljih sinova naših naroda. U srcima naših majki i sestara nastanila se teška tuga i bol. Za nepunih deset dana razbijena je naša vojska, porobljena je naša zemlja. Naši narodi doživeli su najsramniju izdaju u svojoj istoriji. Omladina Jugoslavije doživela je tešku sudbinu. Krvava fašistička kosa pokosila je zajedno sa najboljim sinovima našeg naroda i prve omladinske glave. Prolila se mlada krv — nada naših naroda. Omladina Jugoslavije davala je danak u krvi nezasitom nemačkom i italijanskom fašizmu. A širom naše zemlje, zajedno sa okupatorom, likovali su oni koji su činili sve da našu zemlju onesposobe za odbranu, oni koji su godinama vojnički i politički pripremali Jugoslaviju za buduću okupaciju, oni koji su negovali na hiljade nemačkih agenata u našoj zemlji.

Počeo je da plamti gnev, osvetnički gnev naroda i omladine, porobljene ali nepokorene, i raslo je teško, preteče pitanje:

ko je kriv za sramnu kapitulaciju naše zemlje? I palo je prokletstvo na izdajnike, na one koji su više voleli Hitlera nego svoj narod. Pred očima naših naroda pokazali su svoje prljavo, plaćeničko izdajničko lice razni generalštabni oficiri, koji su, sedeći u vrhovnoj vojnoj komandi, ne misleći na narod i zemlju već na svoje lično bogaćenje, zajedno sa fašistima kovali sramne zavere protiv slobode i nezavisnosti naše zemlje. A zajedno sa njima pokazao se pravi izdajnički lik dugogodišnjih vlastodržaca, velikosrpskih he-

gemonističkih vlada, koji su kroz 20 i više godina vodili protunarodnu spoljnu politiku, politiku šurovanja sa fašističkim zemljama i, najzad, politiku otvorene izdaje naše zemlje.

To su bili unutrašnji krivci za slom Jugoslavije. Njih nije dirnula teška sudbina okrvavljenih, porobljenih naroda, ali je na njih pao osvetnički gnev naroda i omladine naše zemlje. I dok su neprijatelji naše zemlje govorili, da je nemačka vojska silna, nepobediva, da se moramo pomiriti sa sudbinom, dotle su zapucale prve puške u rukama naroda i omladine Jugoslavije. Svojim bednim životima okupator je počeo plaćati za krv i suze, za patnje naših naroda, a čitav svet je saznao da su u Jugoslaviji živeli, pored petokolonaške klike, šačice izdajnika, narodi koji više vole smrt nego ropstvo. Omladina celog sveta saznala je da u Jugoslaviji živi omladina koja neizmerno voli svoj narod, svoju zemlju. Planula je naša zemlja plamenom oslobodilačkog rata.

Iz prvih zaseda kraj drumova, kojima su prolazili krvnici naših naroda, provirivala su dečja lica omladinaca i mladih devojaka — to se omladina Jugoslavije, najdraže blago koje su imali naši narodi, našla na teškom frontu da u neravnoj borbi brani svoju zemlju od podivljalih zveri. To se digla omladina koja je uvek volela slobodu, ali koja nikada nije imala te slobode. Ona je živela teškim životom do rata.

Otkako je došao fašizam na vlast u Nemačkoj, razni režimi su nasrtali više nego do tada na njen život i njenu slobodu. Nikada se neće i ne može zaboraviti mukotrpan, težak rad po fabrikama i zagušljivim radionicama, koje su ispijale snagu i mladost za male, bedne nadnice, bez odmora. Još su veoma žive slike mladih šegrta, koji su, gladni, goli i bosi, trpeli šikaniranja i tuču, čiji je dečji život prolazio u teškom prenapornom radu, bez mladosti. Kada su na ulicama naših gradova odjeknuli glasovi: hoćemo kraće radno vreme, veću nadnicu, hoćemo slobodnu nedelju — nenarodni režimi punili su zatvore, gde je omladina upoznala zločine, na koje su bili spremni oni kojima je svoje lično bogaćenje bilo pre svega na srcu.

Od jutra do večera na njivi stvarala je seoska omladina bogatstva Jugoslavije, a osiromašila su sela u Jugoslaviji. Carovala je tama neznanja i nepismenosti: ugušivani svi pokreti koji su trebali da unesu znanja i radosti u život. Tako je zabranjena „radi zaštite države" i najrašireniji i omiljena organizacija seoske omladine — Zadružna omladina Jugoslavije.

Mesta, koja su trebala da budu hramovi nauke, rasadnici kulture i narodne inteligencije, nisu bila pristupačna svima. Na univerzitetima je u poslednje vreme zaveden „numerus klauzus", ograničen je broj đaka u srednjim školama, naše škole su sve više i više postajale privilegijom jednog malog broja bogataške dece. Ali u klupama su sedela još deca naroda i onde, gde se propovedala lažna istorija naših naroda, gde su se Hrvati, Slovenci i Makedonci hteli da posrbe, dizao se glas omladine koja je htela slobodu svih naroda Jugoslavije. Pred našim školama vitlale su se tada žandarske palice, na našim univerzitetima jedan nepravedni, nazadni sistem obračunavao se oružjem sa narodnom omladinom, prolevala se na đačkim klupama mlada krv, zatvori su bili puni studenata i đaka.

Hiljade omladinaca, bez posla lutalo je po zemlji, pretvarajući se u /opove, kriminalce ili umirući od bede i boleština.

Omladina porobljenih naroda u Hrvatskoj i drugim krajevima naše zemlje nije imala prava da razvija svoju kulturu, nije imala prava na svoj jezik.

Od dolaska fašizma na vlast u Nemačkoj, omladina je bila plen razbuktale fašističke propagande, koja se vodila svim sredstvima, obilno pomagana i moralno i materijalno. Vodila se preko škola, crkve, na ekonomskom području. Mnoga velika industrijska preduzeća vodili su stranci koji, pod

izgovorom potrebe za tobožnjim specijalistima, zapošljavaju strane državljane koji nisu bili ništa drugo nego agenti Nemačke i organizatori fašističke propagande. U našu zemlju stizali su sve više, dočekivani od beogradske omladine onako kako su oni to zaslužili, razni nemili nemački gosti, kao što su fon Nojrat i dr.

Neizmerno je patila omladina u bivšoj Jugoslaviji. Ali se prolamao njen glas širom naše zemlje. Hiljade omladinaca i omladinki manifestuju kroz Beograd 14 decembra 1939 godine svoju želju za mirom, za čuvanjem nezavisnosti naše zemlje. Smrtonosni meci zarivali su se u mlada tela. Krv je poprskala ulice grada. To je vlada takozvanog sporazuma, vlada Cvetković—Maček, odgovarala_omladini na parole za mir, za bratstvo i nezavisnost naših naroda. Pala je mlada Bosa Milićević i mnogi drugi, ali su se redale stotine i hiljade drugih. 1 septembra 1940 u Splitu, Zagrebu, Mostaru i Beogradu na hiljade omladine sakupilo se na ulicama i manifestovalo za mir, protiv rata, za odbranu naše zemlje, jer se nadvijao crni oblak fašističke opasnosti. Mislilo se sve više na granice. List zagrebačkih studenata pisao je tada: „Naša slavna prošlost nas uči da Hrvati nisu nikada bez borbe poklekli pred silom. Naši preci su se slavno borili za svoju rodnu grudu, oni su ponosno umirali za domovinu, za slobodu. Neka bude i naša lozinka, radije smrt nego ropstvo." Omladina Srbije govorila je u svom proglasu: „Da bi se ostvarilo puno jedinstvo omladine, potrebno je učiniti sve za uspostavu bratske sloge i moralnog poverenja srpske, hrvatske i slovenačke omladine. Mi apelujemo na sve faktore državnog i javnog života da u interesu odbrambenih snaga naše zemlje reše sva unutrašnja pitanja što hitnije, na način koji će osigurati punu slogu, slobodu i ravnopravnost svih Srba, Hrvata i Slovenaca". Naši studenti u Parizu, tražili su tada „da se Jugoslavija za odbranu svojih vitalnih interesa osloni na što uži savez balkanskih država i na velike demokratske države Francusku, Englesku i SAD i da se odmah uspostave odnosi sa Sovjetskim Savezom, a zatim, da se povede beskompromisna borba protiv onih elemenata koji spremaju kapitulaciju naše zemlje."

Narodi naši, naša omladina mislili su na odbranu naše zemlje, a gore na vlasti učvršćivala se izdajnička petokolonaška klika, koja je, u ime zaštite države, punila zatvore, stvarala koncentracione logore i punila ih onima koji su pronosili glas istine, onima koji su se borili za pravdu, za svoj narod. Mnogo je sinova našeg naroda, mnogo je omladine progutala tama beogradskih, zagrebačkih i drugih kazamata. Robijale su se teške i dugogodišnje robije.

Nema danas takve Jugoslavije. Izdajnička klika vezala se sa okupatorom, a ostali su narodi i omladina koji neće Hitlerov „novi poredak", koji neće Hitlerove „nove Evrope", ostao je narod koji hoće slobodu i nezavisnost svoje domovine, za koju se godinama borio, za koju se i danas herojski bori. Ostali su oni koji su godinama bili uz svoje narode — Komunistička partija Jugoslavije, koja je u Narodnooslobodilačkoj borbi pokazala čuda od herojstva i proslavila naše narode i omladinu širom celog sveta. Iz redova omladine nikli su prvi prvoborci naroda, novi heroji, komandiri, komandanti i politički komesari. Kad su se oslobađali gradovi naše zemlje, omladina je bila prva među prvima za petama okupatoru i njegovim slugama.

Kroz neizmerne patnje i stradanja, sa bezgraničnom verom u Vrhovni štab i Komunističku partiju, pod rukovodstvom Saveza komunističke omladine, naša se omladina u ljutim bojevima ujedinjavala, narastala i postala je najomiljeniji saborac herojske, slavne sovjetske omladine, koja čini u istoriji nečuvena herojstva u odbrani svoje slobodne domovine i svoga srećnog života. Slavno je palo na hiljade omladinaca i omladinki i zalilo krvlju naše oslobođene gradove i sela. Veliki deo naše zemlje oslobođen je. I tu, gde je gazila kruta fašistička čizma, gde je besnelo bratoubilačko klanje, razvila se

zastava slobode i bratstva. Slobodni i bratski zagrljeni žive i bore se danas mladi Srbi, Hrvati i muslimani. Na oslobođenom delu naše domovine ostvaruje se san mladih — bratstvo i prava sloboda naroda i omladine Jugoslavije.

Nikla je nova vlast. Ali ne više vlast koja počiva na nasilju i nepravdi, već slobodno, od naroda izabrana, demokratska narodna vlast, vlast koja je oslobodila narod od žandara, policiskih pisara, u kojoj sede oni kojima su interesi naroda iznad svega, iznad svoga ličnog života. Prvi put u našoj istoriji u toj vlasti učestvuju i žene, prvi put učestvuje u radu te vlasti i omladina. To je činjenica koja obeležava novu vlast kao pravu narodnu vlast. Izmenio se život omladine pod novom vlašću. Ona je dala omladini slobodu misli, slobodu da u svojim omladinskim organizacijama može da kaže sve o svom životu i o svojim željama. Na hiljade nepismenih omladinaca i omladinki naučilo se za kratko vreme čitanju i pisanju. Nestale su žandarske palice, poreznici, apsandžije — stotine omladinaca i omladinki učestvuju u radu narodnooslobodilačkih odbora i odlučuju sami o svom životu. Sa novom vlašću život je postao veseliji. Više se zabave i razonode ne svršavaju pendrecima i mecima bivših žandara i agenata kao nekada, 8. septembra u Košutnjaku. I dok omladina čitave Evrope pati pod stegom fašističkog „novog poretka" u hitlerovskoj „novoj Evropi", dotle omladina na oslobođenom delu naše domovine već nazire zoru svoje slobodne i srećne sutrašnjice, bliske sutrašnjice; bliske, jer na Istočnom frontu, u ognju neviđenih borbi, nestaju nemačke divizije, poslednje fašističke rezerve, jer su naše brigade narasle u divizije, u korpuse, u veliku oslobodilačku vojsku naroda Jugoslavije, koju više ne može uplašiti nikakva ofanziva okupatora, čiji vojnici na Istočnom frontu govore: „Kada čujemo reč Staljin, obuzima nas užas".

Bliži se dan pobede naših naroda. Pojavljuje se zora slobode i srećne sutrašnjice. Ali pojavljuju se i oni koji su narode i omladinu Jugoslavije dvadeset i nekoliko godina držali u okovima socijalnog i nacionalnog ropstva, koji su sramno izdali našu zemlju tuđinu; oni su ovog puta saveznici okupatora. Pojavljuje se velikosrpska hegemonistička reakcija, na čelu sa vladom u Londonu, koja očekuje dan naše slobode da bi ponovo zasela na leđa naših naroda. Daleko od teških puteva kojima prolaze naši narodi u neravnoj borbi protiv okupatora i njegovih sluga, oni čine sve, kako bi spasili svoje sebične klasne interese i ponovo omogućili svoju vladavinu. Nemajući narod uza sebe, ova se vlada oslonila na okupatora, najveće naše neprijatelje, najstrašnije izdajnike naših naroda — četnike, proglasila je svojom vojskom, kojoj je stavila na čelo krvavog slugu okupatora, četničkog vođu Dražu Mihailovića.

Govoreći da vode borbu protiv okupatora, kako bi obmanuli svetsku javnost, oni ujedinjuju sve protivnarodne snage u zemlji. Pošto je izdajnik Pavelić sa svojim ustaškim hordama natopio zemlju nevinom srpskom krvi pod maskom hrvatstva, pošto su u ognju nestajala hrvatska i muslimanska sela, a stotine Hrvata i muslimana poklano od četnika, nad tim bezbrojnim grobovima rađa se ustaško-četnički sporazum. Ujedinjuju se pod skutom okupatora, sa blagoslovom izbegličke vlade u Londonu, sa blagoslovom klike koja je godinama tlačila nesrpske narode, koja je teško ugnjetavala i sam srpski narod. Oni koji su otimah svim našim narodima politička prava i slobodu, koji su sprovodili bezobzirno pljačkanje radnih masa grada i sela; oni koji su krivi za sramnu kapitulaciju naše zemlje — ujedinjuju se. Ujedinjuju se srpskom krvlju okupani zlikovac Nedić sa ustaškim hordama, koje su prolile more srpske krvi i reakcionarni delovi bivših partija sa najvećim neprijateljem srpskog i ostalih naroda — četnicima, da bi pomogli okupatoru u borbi protiv Narodnooslobodilačkog pokreta, kako bi tako spasili svoje prljave klasne interese, kako bi ponovno mogli da trguju životima i sudbinom

omladine i naroda Jugoslavije. Te težnje ujedinjene jugoslovenske reakcije hoće da ostvari izbeglička vlada u Londonu, čiji je general Draža Mihailović pomažući okupatoru svojom četničkom bandom, ogrezao u krvi najboljih narodnih sinova. Zloupotrebljavajući gostoprimstvo savezničke Engleske vlade, izbeglička vlada u Londonu, pokušava da obmane čitavi svet prikazujući Dražu Mihailovića i njegovu bandu kao vojsku koja se bori protiv okupatora. Ona se sprema da sutra pobere plodove naše krvave borbe, i plašeći se da narod sutra ne zatraži pravu slobodu, ta se vlada oslonila na okupatora, na krvoločne ustaško-četničke bande; u moru u istoriji nezapamćenih laži i podvala, ona kuje mračne planove protiv sutrašnjice naših naroda i omladine.

Ali ovoga puta se varaju. Varaju se, jer su naši narodi i omladina, kroz 19 meseci borbe, upoznali svoje prijatelje i neprijatelje. Zato se oni moraju plašiti zbog svojih nedela u prošlosti, zbog izdaje naših naroda u najtežim danima naše istorije — onda kada dođe dan naše slobode. Varaju se, jer su ustali svi naši narodi i pokrili zemlju grobovima najboljih svojih sinova, grobovima divne omladine i neće i ne mogu dozvoliti da plodove njihove borbe poberu sutra oni koji su prolili more bratske krvi, koji su za Judine pare prodali okupatoru našu zemlju. Naši narodi hoće da sami odlučuju o svojoj sutrašnjici. Sovjetsko-engleski ugovor, pretresajući pitanja budućeg uređenja u porobljenim zemljama Evrope, govori da će to biti stvar naroda u tim zemljama. Pitanje naše sutrašnjice biće stvar naših naroda. A narodi i omladina Jugoslavije neće i ne mogu dozvoliti da njihova krv i dragocene žrtve budu uzaludne. Pod udarcima Crvene armije, saveznika i pojedinih naroda, razbiće se u prah i pepeo Hitlerov „novi poredak" i njegova „nova Evropa". A pobeda nad fašističkim zlotvorima otvoriće pred nama put onakvoj sutrašnjici, kakvu želimo, stvoriće nam mogućnost za izgradnju naše slobodne domovine i slobodnog života mladih u njoj.

Mlada generacija naše zemlje hoće da sutrašnjica u Jugoslaviji bude takva zajednica, u kojoj će biti zagarantovane najšire demokratske slobode i prava, u kojoj će slobodno i nezavisno, bratski živeti Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci, Makedonci, muslimani i svi drugi. Mi hoćemo takvu zajednicu, u kojoj će zauvek biti onemogućen povratak na ono staro, što nas je tištalo i sputavalo u našoj prošlosti — i svaki uticaj onih ljudi koji su svojom izdajom odveli našu domovinu u katastrofu, a nas i naše narode u ropstvo. Omladina naše zemlje neće više one stare vlastodršce, one propale političare, one izdajničke generale i oficire, onaj korumpirani opštinski aparat, neće sve one koji su pripremali i sproveli izdaju koja nas je odvela u ropstvo. U novoj narodno-demokratskoj vlasti, koju je rodila borba i krv naših naroda, u njenom jačanju i učvršćenju mi vidimo put ka stvaranju zajednice kakvu želimo.

Omladina naše domovine hoće da joj sutra posle pobede budu obezbeđene sve mogućnosti za pun razvoj" i stvaralački rad. Mi hoćemo da radimo, da radimo za sebe i svoj narod, a ne za kliku zelenaša i profitera.

Omladina naše domovine hoće takvu sutrašnjicu, u kojoj će svima mladim biti omogućeno da se svestrano kulturno razvijaju, da steknu znanja potrebna za službu svom narodu. Hiljade novih narodnih škola, srednjih i stručnih škola, slobodne univerzitete za sinove naroda — to želimo sutra.

Omladina naše domovine hoće sutra slobodu i ravnopravnost, hoće takvo stanje, u kome o njenoj sudbini neće moći da odlučuju njeni neprijatelji, već ona i njen narod.

Slobodu, nezavisnost, mir i bratstvo naroda — pun razvoj i slobodu ostvarenja naših težnja, snova i nada — to želimo za sutra, takva mora biti naša sutrašnjica.

Ispunjeni smo više nego ikada verom u pobedu u našu srećnu sutrašnjicu, zato što su naše male partizanske grupice, narasle preko brigada u divizije,

u korpuse, **u** veliku NarodnooslobodiJačku vojsku, što se **u** toj vojsci bore na hiljade heroja — sinova naroda, što se u njoj bori srpska **i** crnogorska omladina, koja je za 19 meseci obeležila svojom krvlju puteve kojima je prolazila **i** svojim grobovima učvršćivala jedinstvo omladine svih naroda u Jugoslaviji, što se u toj vojsci bori hrvatska omladina koja je u teškoj borbi sa okupatorom, ustaškim i četničkim bandama oprala sramotu koju je njenom narodu **i** njoj naneo izdajnik Pavelić, što se u toj vojsci bori omladina Bosne i Hercegovine koja je u borbi sa daleko nadmoćnijim neprijateljem na Kozari pokazala nečuvena junaštva, što je slovenačka omladina svojim jedinstvom i borbama pokazala našim neprijateljima kakva snaga leži u našim narodima, što se makedonska omladina sve više diže u boj.

Ispunjeni smo silnom verom i za to što se naša Narodnooslobodilačka vojska bori pod rukovodstvom Vrhovnog štaba, kome na čelu stoji mudri i voljeni drug Tito. Ta vojska postajaće sve silnija, jer će sve nove hiljade još neprobuđenih, još neotkrivenih snaga sa oružjem u ruci učiniti da naša vojska naraste u tako čvrst i neprobojan bedem o koji će se slomiti svi naši neprijatelji.

Naša pobeda je sigurna, jer divni ljudi u pozadini organizuju pomoć našoj vojsci. Hiljade omladinki, hiljade naših majki, okupljene u Antifašističkom frontu žena, rade i dan i noć za svoje na frontu. Ali potrebno je još više. Potrebno je da nove snage naroda i omladine neumornim radom stvore od pozadine front rada za našu vojsku, za naše oslobođenje. Verujemo u pobedu i zato što se na okupiranom delu naše zemlje, naši narodi i omladina, uprkos strahovitom teroru, ne žaleći svoje živote, organizuju i bore. Neka im dosadašnji uspesi naše vojske daju još više snage da istraju u svojoj teškoj borbi do skorog oslobođenja.

Vedriji no ikada, gledamo u našu sutrašnjicu, jer se na čelu naših naroda nalazi Komunistička partija Jugoslavije, koja se uvek borila za interese naroda, koja je i u vreme najžešćih progona, u najtežim danima, bila uz svoje narode, Partija koja je najveći prijatelj omladine, čija je dragocena pomoć učinila da SKOJ podigne i povede u borbu hiljade omladinaca i omladinki. Uvereni smo u svoju pobedu, jer se na čelu borbe protiv Hitlera nalazi SSSR, grobnica Hitlerovog fašizma. Ponosni što smo najbliža, najdraža braća sovjetske omladine, mi možemo danas da poručimo svima našim neprijateljima, svima onima koji daleko od naše zemlje kuju mračne planove protiv naše sutrašnjice, da se varaju! Neće uspeti mračni planovi i zavere, koje iza leđa naroda kuju neprijatelji naše mladosti! Prošla su vremena kada se omladina mogla razjedinjavati i obmanjivati! Danas ovde živi jedno novo jedinstveno i svesno mlado pokolenje, pokolenje koje ima oružje u ruci!

Naša sutrašnjica biće delo naših ruku!

BR. 166

IZ DISKUSIJE DELEGATA

Stjepan Funarić, omladinac iz Slavonije:

...Jedan omladinac, koji je na dan proslave „Viktorije" u Slavonskom Brodu bacio dve bombe, pao je u ruke krvoloka. On nije izdao nikoga. Govorio je „Ko bi vas sutra streljao, kada bih ja danas izdao svoje drugove?".. .

Boško Buha, bombaš II proleterske NOU brigade:

... Privlačimo se kad je mrak. Dok se mi tako privlačimo, puškomitraljezac puca s druge strane da bi privukao pažnju na sebe. Neprijatelj puca u njegovom pravcu. Mi ubacujemo bombe u bunker. Tako smo imali jednu akciju u Dalmaciji. Tamo su kuće od kamena. Ne može im se ništa. Onda smo mi našli lotre, popeli se na krov i skinuli ploču od kamena i bacili bombe unutra. Neprijatelj tada mora ili da ugine ili da se preda...

Rade Bašić, politički komesar V krajiške brigade:

... Kao zadatak partizana Kozare nametalo se — omesti fašističke zločince u izvoženju ljubiske rude, da od nje ne bi pravili granate, kojima će tući našu braću na sovjetskom frontu, kojima će tući nas same. Jedan od najhra-i brijih komandanata Kozare drug Ivica Marušić-Ratko, istupio je pred svoje borce i upoznao ih sa akcijom koju treba da izvedu. Treba upasti u blindirani voz, treba pomoću njega dignuti u vazduh sve stanice na pruzi Prijedor— Novi, dignuti prugu i sprečiti neprijatelja da izvozi rudu. Šezdeset dobrovoljaca javlja se da ide u sigurnu smrt za svojim omiljenim komandantom, od tih 60 bilo je 54 omladinca. Akcija je uspela. U voz je upalo 6 drugova sa komandantom, drugom Ratkom, od njih su četvorica bili omladinci. Pobili su 23 nemačka vojnika, izbacili njihovo oružje kroz prozor, izbacili su zatim i svoga druga koji je poginuo u borbi. Kada je voz već ulazio u Prijedor, iskočili su iz njega i spasili svoje živote. Treća četa trećeg bataljona koja je čisto omladinska, **u jednoj borbi ubila je 50 fašista za jedan dan i zarobila prvi antitenkovski top Kozare.** Naša druga četa prvog bataljona, koja je bila čisto omladinska i sa omladinskim komandnim kadrom, **probila se kroz deset redova neprijateljskih rovova i uništila preko 400 fašista.** Drug Ratko Simović iz druge čete za **jedan dan bombama je pobio preko 30 fašista.** Kada je na poslednjem rovu hteo da ubaci bombu, pao je pokošen mitraljezom, pevajući svoju omiljenu pesmu „Crven je istok i zapad"...

Miodrag Filipović, borac I proleterske brigade, govori u ime „Igmanaca":

... Bilo je to 27 januara. Naša brigada napravila je neprekidan marš od 24 sata na temperaturi od minus 35 stepeni. Posle toga marša bilo je izbačeno iz stroja smrzlih 160 boraca. Mnogi od tih drugova podlegli su. Mnogi su izgubili prste na nogama, a neki i po pola stopala. Među njima i dve drugarice. Onda nije bilo sanitetskog materijala da se previjaju rane, niti je bilo opojnih sredstava, kojima bi nas opijali kad su nam sekli kosti. I mi smo stiskali zube pod najvećim mukama. **Za vreme operacija, dok su pucale kosti pod makazama, sa operacionog stola mesto jauka orila se pesma...**

Mića Janković, zamenik komandanta Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba:

... Hoću, drugovi, da. pomenem velike i sjajne bitke na Zavlaki, koje su vodile dve čete partizana protiv dve nemačke divizije i dva ustaška puka koji su sačinjavali kaznenu ekspediciju. Ta velika kaznena ekspedicija bila je potpuno moderno naoružana artiljerijom i tenkovima. 14 dana bila je zadržavana. U toj borbi ostalo je 1500 Nemaca i zarobljeno 14 nemačkih tenkova ...

Petar Jovanović, komandant Prvog nikšićkog omladinskog bataljona, **govori** u ime ranjenika:

... U našoj velikoj i teškoj borbi dali smo mnogo žrtava, izgubili smo mnogo heroja, zadobili dosta ranjenih. Mnogima su grudi probijene, mnogima su ruke slomljene, ali u njima nije slomljen duh otpora, mi nismo prestali) mrzeti neprijatelja, mi nismo klonuli. Ako zađete po našim bolnicama, videćete mnoga vedra čela i blage oči naših Korčagina. Naše bolnice pune^ su Korčagina. Najčešće se čuje: meni je noga malo kraća, ali ja ću opet moći u borbu, meni je ruka otkinuta, ali ja ću moći da budem bombaš. Nigde kao u bolnici ne vidi se jedinstvo drugova iz svih naših zemalja. U jednoj bolnici ima Srbijanaca, Crnogoraca, Hrvata, muslimana. Mnogi od nas je jednom

prolio krv, ali mi želimo da opet pođemo u boj i, ako treba, da damo i život svoj za slobodu naših naroda...

Zora Popović, politički komesar bataljona Prve poljoprivredne omladinske radne brigade Bosanske Krajine:

... Mi smo uspeli da oberemo 4 vagona kukuruza jednog dana, kada nije bilo takmičenja, a drugog dana, kada je bilo takmičenjej obrali smo 9 vagona. Naša brigada je bila uz sam front. Bila je više puta bombardovana, ali mi se nismo plašili aviona, već smo u ležećem stavu vikali: „Ziveo drug Staljin!" „Ziveo drug Tito!" Mi smo ispred neprijatelja oteli i poslednji klip kukuruza ...

Ljubomir Pavlov, student iz Sofije — vodnik II proleterske brigade:

... Boreći se ovde u Jugoslaviji ja znam da se borim za oslobođenje svoga naroda i svoje zemlje. Ja znam, drugovi, ja sam svestan, da su neprijatelj, borba i cilj omladine svuda isti, kako kod vas, tako i u mojoj zemlji. Stranice istorije naših naroda ispisane su krvavim sukobima. Narodni neprijatelji uspevali su do sada često da zavade naše narode. Ali mi znamo da omladina Bugarske voli danas svoju jugoslovensku braću. .. Omladina Bugarske nije rekla svoju reč. Ali verujem da će uskoro reći. Bugarska omladina, u zajedničkoj borbi sa jugoslovenskom omladinom, opraće sramotu, koju su joj nanele izdajice, pokazaće svojom borbom da je sposobna i spremna da izgradi svoju srećniju i bolju budućnost. Ona će se zato boriti zajedno sa jugoslovenskom braćom do konačne pobede ...

Anton Tuhaček, Čeh iz Velike Gradiške:

... Danas se češka omladina u Slavoniji sa oružjem u ruci bori zajedno sa srpskom i hrvatskom omladinom protiv fašizma . ..

BR. 167

STVORIMO JEDINSTVENU ANTIFAŠISTIČKU ORGANIZACIJU

Drugovi i drugarice, delegati omladine naših naroda!

Rad našeg Prvog kongresa približuje se danas kraju. Došao je čas da izvučemo glavne zaključke iz našeg dvodnevnog rada, da odredimo glavne smernice naših budućih nastojanja. Sta je pokazao ovaj Kongres?

Ovaj Kongres pokazao je jasno i našem narodu i ćelom svetu, i našim prijateljima i neprijateljima, jednu novu činjenicu, neviđenu dosad u povesti našeg naroda. Ovaj Kongres pokazao je da se u toku devetnaest meseci rodilo, da danas živi i radi jedno novo mlado pokolenje naše zemlje. Ne postoji više ona razjedinjena, zavedena omladina, ne postoje više oni mladi koje su držali godinama i godinama u mraku, ropstvu i neznanju, samo zato da bi lakše njima vladali, da bi ih protivnarodne klike lakše preuzele u svoju spregu. Ta vremena pripadaju zauvek prošlosti. Prošla su vremena, kada su razne protivnarodne klike, pomoću svojih pandura i agenata, zajedno sa raznim reakcionarnim vođama takozvanih omladinskih organizacija, uspevale da među omladinu naše zemlje bace seme borbe i nacionalnog razdora. Ta vremena pripadaju prošlosti.

U vatri Narodnooslobodilačke borbe, u vatri devetnaestomesečnih napora, tokom devetnaest meseci žrtava i krvi, devetnaest meseci u kojima su

ispisane najslavnije stranice naše istorije, iskovalo se novo mlado pokolenje heroja. Naš Kongres, drugovi i drugarice, pokazuje to najbolje. Još nikad se nije u povesti našeg naroda, a retko u povesti čitavog sveta, videlo toliko skromnog, upornog heroizma, samopregora i junaštva, koliko su kroz svoje skromne izveštaje prikazali delegati. U Jugoslaviji je, kao i kod naših velikih uzora, mladih naraštaja sovjetske zemlje, heroizam postao masovna pojava. I kad smo čuli one delegate, one pretstavnike naše omladine koji su, do juče još sputavani, progonjeni, držani u mraku i neznanju, robovah bez ikakvih izgleda na budućnost, kada smo ih videli kako ovde ponosno, smelo i zrelo govore o osnovnim problemima današnjice i sutrašnjice, videli smo da'se zaista rodila ta omladina. I ne samo to, drugovi! Pokazalo se u toku ovih devetnaest meseci rata, u ratu i borbi mladih naraštaja naše zemlje, da se heroji ne rađaju, već da heroji postaju u borbi.

Danas na oslobođenoj teritoriji, koja obuhvata petinu naše domovine, živi to novo pokolenje, koje je jedinstveno, u kome gori samo jedan plamen ljubavi — za svoju grudu, u kome živi samo jedna mržnja — prema prokletim fašističkim gadovima koji su porobili našu domovinu, u kome živi samo jedna volja — volja za pobedom.

Naša omladina se vaspitavala u krvavoj borbi u našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima. Od nekada neukih i nezrelih mladića i devojaka postali su vešti borci, vešti vojnici, mitraljesci, bombaši, postali su jurišnici i udarnici, pred kojima padaju svi neprijateljski bunkeri, bili oni u Livnu, Sanskom Mostu ili Bihaću.

A u pozadini boraca, umjesto nekad rascepkane omladine naše zemlje, koja je živela u svakom selu za sebe i za svoju porodicu, jer su takve bile prilike, danas na oslobođenoj teritoriji vidimo omladinu koja živi kao celina, razvija se i raste. Primeri njenog rada, a naročito njeno pretkongresno takmičenje, pokazuju da je naša omladina u tom pogledu pošla putem svojih sovjetskih uzora.

Drugovi i drugarice, kako je za relativno kratko vreme moglo doći do ovoga? Cime se mogu objasniti ove duboke istoriske promene kod celokupne omladine naše zemlje?

IZDAJA SLUŽBENIH OMLADINSKIH ORGANIZACIJA

Za te promene postoji jedno osnovno objašnjenje, a to je uticaj narodnog ustanka i oslobodilačkog rata. To je rad najnaprednijeg dela naše omladine i našeg naroda. Naša omladina je u toku 23 godine života u predratnoj Jugoslaviji bila sputana i obespravljena, bila je držana u mraku i neznanju i to zbog toga što su se vlastodršci, koji su se smenjivali za to vreme, plašili buđenja svesti i borbenog poleta omladine. Ta omladina kao celina, nije još bila u stanju da ispolji svoje borbene sposobnosti, svoj borbeni elan, da pokaže svoje mogućnosti. Samo jedan najnapredniji deo omladine u to vreme, samo njen Savez komunističke omladine, pod vođstvom Komunističke partije Jugoslavije, vodio je upornu borbu za jedinstvo mlade generacije, za buđenje i svrstavanje omladine u borbu protiv fašizma. I tada je došla okupacija, došao je slom jugoslovenske države, došao je narodni ustanak.

Šta je pokazala okupacija? Pokazala je da su sve bivše političke partije, sve bivše političke organizacije omladine, sve takozvane službene omladinske organizacije, kao Soko, Slovenski fantovi, Junak itd., nesposobne za život i borbu, nespremne da služe stvari naroda i budućnosti naše omladine. Vođe tih organizacija ili su pognuli šije pred okupatorom ili su otvoreno prešli u njegovu službu. Među ovim drugim nalazi se i sekretar najveće organizacije jugoslovenske omladine — Sokola — Hadmilo Grđić, fašistički bandit i otvoreni

sluga italijanskih okupatora. I kad vidimo da su takve ljude neprekidno, godinama, stavljali na čelo omladinskih organizacija naše zemlje, onda je danas jasno, zašto su oni sabotirali naš poziv za jedinstvo mlade generacije, zašto su sabotirali borbu protiv fašizma. Omladina je bila izručena na milost i nemilost okupatoru, bez svojih organizacija, bez zaštite. Sa omladinom je ostala jedino naša organizacija, koja je u najsvirepija vremena istorije naših naroda ostala kao organizovana celina, odolevši jurišima okupatora, ostala je uz omladinu da je uči, da je štiti i da joj pomogne u borbi — ostao je Savez komunističke omladine Jugoslavije. U toku 19 meseci borbe, Savez komunističke omladine Jugoslavije krvlju je zapečatio svoju vernost narodu i mladoj generaciji našeg naroda. 12.000 članova naše organizacije palo je u borbi za narodno oslobođenje i za bolju budućnost naše zemlje. Među njima su i četiri člana Centralnog komiteta naše organizacije: Joža Vlahović, radnik iz Zagreba, Jovo Stojsavljević, radnik iz Beograda, Doko Zličić, iz Novog Sada i Budo Tomović, student iz Crne Gore.

ODOZDO, NA NEUOBIČAJEN NAČIN, NIKLE SU NOVE ANTIFAŠISTIČKE ORGANIZACIJE

Kada je oganj narodnog ustanka, koji je organizovala naša Komunistička partija, zahvatio naše zemlje i rasturio u prah i pepeo okupatorske organizacije, sav onaj državni, opštinski, policiski i drugi aparat, koji je služio okupatoru, rasturio je, sasvim prirodno, i one prisilne, prinudne, takozvane omladinske organizacije, koje je po tipu hitlerovskih omladinskih organizacija okupator hteo da uspostavi u našoj zemlji. Ni te organizacije nisu pokazale nijednog delića životne otpornosti, nijednog zrna životne i borbene snage. A u krajevima koje je zahvatio narodni ustanak, u krajevima koje je oslobodilo junačko partizansko oružje, omladina se, posle sloma okupatorskog sistema i od okupatora nametnutih organizacija, nije više vratila starom. Izdaje i nesposobnost starih vođa i starih organizacija zauvek su ih pokopali u srcima i mislima naše omladine. Nema nijednog slučaja da je omladina na oslobođenim teritorijama pokušala da oživi te stare organizacije.

Omladina je stupila putem Narodnooslobodilačke borbe. Uz nju je stupao njen Savez komunističke omladine. Mi dobro znamo, da sva ta omladina nije bila komunistička, ali je bila antifašistička i rodoljubiva. I baš zato je pošla putem, koji je ukazivala naša Partija i naš Savez komunističke omladine. Postavio se problem organizovanja te omladine, jer se neorganizovano ne može voditi rat, ne može se voditi borba, a još manje tako velika i teška, kakvu danas vodi naš narod. Tada su odozdo, na način koji nikad ranije nije bio uobičajen, nikle omladinske organizacije, jedinstvene omladinske antifašističke organizacije. Počeo je da niče Savez mlade generacije u Hrvatskoj, Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine, Osvobodilna fronta mladine u Sloveniji, Narodna omladina u Crnoj Gori itd. Te su organizacije imale kao jedini cilj da organizuju omladinu, da joj pomognu da stavi svoje snage u službu rata, u službu svog oslobođenja.

Danas, posle poslednjih velikih pobeda naše Narodnooslobodilačke vojske, posle onakvog razvoja političkih odnosa u našoj zemlji, kakav postoji u današnjem momentu, mi vidimo da se nalazimo na jednom višem stupnju borbe. Za nama stoji bogato iskustvo. Do juče neiskusni, sinovi i kćeri ove zemlje stekli su iskustvo, prekalili se u borbi. Do juče nepismena, naša omladina naučila se pismenosti u vatri rata i ustanka. Današnji ciljevi i zadaci koji se postavljaju pred nas, koji se nalaze pred čitavom omladinom, zahtevali su i zahtevaće jednu još čvršu organizaciju, još celovitiju organizaciju naše omladine, jednu još smeliju, dalekovidniju i zamašniju taktiku u svim našim akcijama u ovoj borbi. Da bi se to ostvarilo, sastao se, između ostalog, i ovaj

naš Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije. Pripreme za Kongres i uspesi pretkongresnog takmičenja, naročito u nekim krajevima Krajine, Like i Korduna, dali su jedno dragoceno iskustvo. Pokazalo se da su na današnjem stupnju borbe one akcije koje imaju opšti zamah i karakter, koje obuhvataju sve krajeve, jače i efikasnije, da donose veće rezultate, nego one koje su ograničene na jedno selo, opštinu ili okrug. Pored toga, ne treba smetnuti s uma ni da izvan ove naše teritorije postoje još ogromne mase omladine koje zbog okupatorskog terora, zbog laži i podvala, još nisu mogle da stupe aktivno u naše redove. Potrebno je pomoći toj omladini, pokazati joj veliki primer jedinstva, ne samo jednog kraja, već primer jedinstva i snage cele naše omladine, primer snage koju može da da samo jedinstvo. To su razlozi da na ovom našem Prvom kongresu povučemo izvesne konkretne zaključke.

UJEDINJENI SAVEZ ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE — ORGANIZACIJA BRATSTVA U BORBI PROTIV FAŠIZMA

Pred nama je zadatak a raspoložive snage i dosadašnja iskustva naše omladine, onakve kakvu smo je videli, u potpunosti nam omogućuju da danas ovde, u Bihaću, na Prvom antifašističkom kongresu, stvorimo još širu i moćniju organizaciju, ujedinjenjem svih snaga mlade generacije naše zemlje. Na nama je zadatak da ujedinimo sve one organizacije koje danas još postoje u mesnim, seoskim ili opštinskim razmerama, da ujedinimo sve organizacije, kao što su Savez mlade generacije, Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine itd., u jednu jedinstvenu celinu. Neka otsada sva omladina naše zemlje a naročito sva omladina oslobođene teritorije, čije organizacije možda obuhvataju već preko 100.000 mladih, bude obuhvaćena jednom jedinstvenom organizacij©m. Ta organizacija treba da se rodi iz ovog Kongresa. Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije treba da bude ona poluga, preko koje će naša omladina ujediniti sve svoje napore i staviti ih u službu ustanka, u službu naše sutrašnjice i oslobođenja naše domovine. Ta naša organizacija treba da bude organizacija bratstva omladine naše zemlje u borbi protiv fašizma, treba da diše nemilosrdnom mržnjom prema izdajicama našeg naroda, mržnjom prema nenarodnim klikama, koje kuju zavere protiv našeg naroda. Taj savez treba da bude ubojito oružje, kojim ćemo nastaviti našu borbu i kojim ćemo je pobedonosno završiti. Taj je savez antifašistički i narodnooslobodilački. To je savez u čijim redovima treba da se nalaze svi rodoljubi, omladinci i omladinke naše zemlje, komunisti i svi drugi, bez obzira na veru i političku pripadnost. Eto karaktera i zadatka jednog takvog saveza, za koji pre nekoliko meseci situacija još nije bila zrela, ali za koji je danas, posle ovog Kongresa, sazrela i više nego sazrela. Odlaganje tog zadatka išlo bi na štetu Narodnooslobodilačke borbe i naše budućnosti.

Drugovi i drugarice, kao što smo rekli, omladina naših naroda prošla je kroz surovu školu rata, surovu školu borbe. Ona je u njoj naučila mnogo, ali to još nije sve, to još ni izdaleka nije sve, jer mi hoćemo, možemo i moramo još više da naučimo. Na nama je zadatak da se oslobodimo, da našu omladinu oslobodimo od svih onih ostataka teške prošlosti, koje su sa sobom nosili protunarodni režimi u toku 23 godine. Da se oslobodimo neznanja, mraka, nenaviknutosti na planski rad. Da se oslobodimo toga i da krenemo novim putem, da zaista postanemo novo mlado pokolenje. Mi smo pokazali čuda omladinskog junaštva i samopregora. Danas mi hoćemo da umnožimo ta čuda, ali pored njih hoćemo da pokažemo i čuda organizacije, planskog rada za dobrobit naše domovine i naših naroda. To su naši zadaci, to su naše dužnosti. To su zadaci koje sa ovog velikog mesta, sa našeg Prvog antifašističkog kongresa, treba svi da ponesemo u najšire redove mladih ljudi i devojaka naše zemlje.

BUDIMO JOŠ ČVRŠĆI BORCI! UJEDINIMO SVE NAPORE U SLUŽBI FRONTU!

Drugovi delegati,

Obraćam se u prvom redu vama, drugovi borci naših slavnih brigada i divizija, naših junačkih partizanskih odreda. Vi ste naš ponos. Vi ste ponos naše zemlje, nada i zaštita naše budućnosti. Budite još čvršći i uporniji! Borite se, jer znajte da time čistite put sebi i sutrašnjici naše generacije!

Omladino u pozadini, ti moraš još jedinstvenije, još složenije i još napregnutije nego do sada ujediniti svoje napore i stavfti se u službu fronta!

I, na kraju, obraćam se vama, drugovi iz okupiranih krajeva naše zemlje! Vi, od kojih su neki išli po nekoliko stotina kilometara, donoseći nam pozdrave od naših drugova koji čame pod jarmom fašizma, vi, koji ste došli iz krajeva, gde se proliva krv naših najdražih pod petama fašističkih krvoloka i njihovih domaćih slugu, vi, koji ste došli da nam donesete pozdrav od legija neznanih junaka, koji vode borbu po gradovima, uništavajući naše zajedničke neprijatelje, i na taj način pripremaju oslobođenje, podrivajući zgradu tamnice za našu omladinu, prokletu zgradu Hitlerovog „novog poretka", u kojoj čame narodi Evrope, — ponesite sa naše slobodne teritorije pozdrav vašim drugovima od boraca naše Narodnooslobodilačke vojske i svih učesnika Kongresa iz pozadine, i kažite im: znajte da vas nismo zaboravili, da mislimo na vas i da nećemo štedeti ni poslednju kap krvi, dok vas ne oslobodimo i ne srušimo onu zgradu terora u kojoj vas danas drže.

Drugovi i drugarice, došli su odlučni časovi naše borbe. Neprijatelj je još uvek jak, trebaće još mnogo napora. Ali, neprijatelj je već pokoleban. Treba sakupiti sve snage i svu energiju. Treba sakupiti sve znanje i junaštvo da bismo mu što pre zadah smrtni udarac. Treba, drugovi i drugarice, pogledati: Hitlerovi su časovi odbrojani. Lomi se njegova zgrada. Kao vulkan pod njegovim nogama već se trese „nova Evropa", u koju je on zatvorio narode. Blizu je čas slobode, blizu je čas kada će, prema rečima naše sovjetske braće koje su nam uputili pre dva dana, nad ovom izmučenom i iskrvavljenom zemljom sinuti veliko sunce slobode.

Napred u borbu, drugovi! Napred u borbu, omladino naše domovine! Budi dostojna svojih predaka, dostojna svog naroda! Smelo **napred u borbu, smelo napred ka pobedi!**

Ivo Lola Ribar

BR. 168

ORGANIZACIONA REZOLUCIJA PRVOG ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA

Pretstavnici omladine svih naroda Jugoslavije, 365 delegata mladih ljudi i devojaka iz svih krajeva naše domovine, iz jedinica naše Narodnooslobodilačke vojske, sa slobodne i još okupirane teritorije, okupljeni na svom Prvom antifašističkom kongresu u oslobođenom Bihaću 27, 28 i 29 decembra 1942. godine, zaključuju:

I. Da bi se već ostvarenom jedinstvu mladog naraštaja na oslobođenoj teritoriji naše zemlje, kao i sve širem ujedinjavanju omladine na neoslobođenim delovima Jugoslavije, dao čvrst i stalan organizacioni oblik, osniva se današnjim danom **Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije.**

II. U ovaj Savez ulaze u celini sve organizacije Saveza mlade generacije u Hrvatskoj i Dalmaciji, Narodnooslobodilačkih omladinskih saveza u Bosni Hercegovini i Srbiji, Crnogorske narodne omladine i svih njima sličnih organizacija u zemlji. Pristup u Ujedinjeni savez otvoren je ubuduće svim antifašističkim organizacijama, grupama i pojedincima svih krajeva Jugoslavije.

III. Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije je čvrst oblik organizacionog jedinstva svih mladih rodoljuba i antifašista, bez razlike narodnosti, vere i političkog opredeljenja. To je savez borbenog bratstva i jedinstva mladih naraštaja Srbije i Hrvatske, Slovenije i Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Dalmacije i Vojvodine, Sandžaka i Makedonije. To je savez sve rodoljubive i antifašističke omladine, radničke, seljačke, i intelektualne, **organizacija antifašistička i narodnooslobodilačka.**

IV. Cilj Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije jeste da ujedini i organizuje sve snage mlade generacije naše zemlje u službi oslobodilačkog rata naših naroda i pobede nad fašističkim okupatorom i njegovim četničkim i ustaškim slugama. Samo ta pobeda može obezbediti srećniju sutrašnjicu omladine uprkos svim pokušajima narodnih neprijatelja da joj ugrabe plodove njene borbe. U tom cilju, zadatak Ujedinjenog saveza i svih njegovih sastavnih organizacija jeste: 1) Rad na sve široj mobilizaciji novih boraca za našu Narodnooslobodilačku vojsku i partizanske odrede. 2) Organizovanje sveg života i rada omladine u pozadini oslobođenih krajeva na ratni način, u skladu s interesima fronta, organizovanje akcija za snabdevanje naše vojske hranom, odećom i obućom. 3) Najuža saradnja i pomoć novoj demokratskoj narodnoj vlasti, Antifašističkom veću narodnog oslobođenja i narodnooslobodilačkim odborima u organizovanju života oslobođenih krajeva, održavanju bezbednosti pozadine, radu na prosvećivanju naroda, zdravstvenoj zaštiti stanovništva itd. 4) Organizovanje najšireg opštekulturnog i prosvetno-političkog rada među omladinom. 5) Organizovanje kulturno-zabavnog i sportskog života mladih, rad na predvojničkom obrazovanju najmlađe generacije i 6) Rad među našom decom — organizovanje Saveza pionira.

Na još okupiranim delovima Jugoslavije zadatak Ujedinjenog saveza antifašističke omladine jeste ujedinjavanje i okupljanje omladine, njihovo organizovanje za akcije protiv okupatora i domaćih izdajnika i upoznavanje omladine sa istinom o događajima u svetu i borbama naše Narodnooslobodilačke vojske.

V. Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije sastoji se iz Zemaljskog odbora, nacionalnih i oblasnih odbora, okružnih, kotarskih (sreskih), opštinskih i mesnih (ili seoskih) odbora. Osnova njegove organizacije jesu pojedine radne čete, omladinski domovi, savezi pionira, kulturne omladinske grupe, zajednice za fizičku kulturu itd., koje postoje i stvaraju se u pojedinim mestima i selima.

VI. Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije izabraće iz svoje sredine prvi Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije. Zadatak Zemaljskog odbora jeste da odmah izabere iz svojih redova jedan stalni radni sekretarijat i, kao prvim zadacima, pristupi upoznavanju omladine sa radom i rezultatima našeg Prvog kongresa, organizovanju novog saveza od vrha do dna i organizovanju novih udarničkih natjecanja omladine na frontu i pozadini. Zemaljski odbor dodeljivaće prelaznu zastavicu našeg Kongresa onim organizacijama koje se najviše istaknu u radu za front u pozadini, kao i onim jedinicama i mladim borcima koji budu prvi u uništavanju neprijatelja na frontu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BR. 169

PROGLAS
OMLADINI SVIH NARODA JUGOSLAVIJE

Drugovi naši! Sinovi i kćeri naše porobljene, ali nepokorene domovine!

U času ljutih bojeva, koji će odlučiti o budućnosti našeg naraštaja, obraćamo vam se s pozivom da skupite i ujedinite sve svoje snage u cilju konačnog uništenja krvavog fašizma. Neka sve vaše misli, sav žar i polet vaše mladosti, svaki trenutak vašeg života, budu prožeti samo jednim: voljom za osvetom za suze i krv naše domovine, nepokolebljivom rešenošću da se borite do kraja i stavite sve u službu svete stvari oslobođenja naših naroda!

Čujte nas, drugovi — vršnjaci naši!

Usred naše još porobljene domovine, u srcu one petine njene teritorije koja je već danas slobodna, sastali smo se, prvi put u našoj historiji, mi pretstavnici mladih naraštaja svih naroda Jugoslavije. Naš Prvi antifašistički kongres je slobodno i glasno izrazio borbu, težnje i nade svih vas, kazao našu reč pred licem celoga sveta. Iz pakla hitlerovske „nove Evrope" odjeknuo je ponosno i smelo glas .nepokorene omladine naše junačke domovine.

Omladino Jugoslavije!

Fašistički zlotvori hteli su da istrebe naše narode, da zbrišu sa lica zemlje naše slovensko i slobodarsko ime. Tebe, uzdanico svojih naroda, hteli su da odnarode i učine poslušnim i bezimenim robljem nemačko-italijanskih bankara i barona. Strahovita su i u istoriji nezapamćena zverstva, koja su fašističke horde u tom cilju počinile nad našim narodima, nad tobom, omladino Jugoslavije! Laži i prevare, pustošenja i krvoprolića, raspirivanje bratoubilačkog rata preko najmljenih izdajnika, najsvirepija nasilja nad stotinama hiljada ljudi, žena i dece — to su bila i ostala njihova sredstva, to je „kultura" te „više rase" istrebljivača naroda.

Ali krvnici i zlotvori naše rodne grude i naše mladosti nisu uspeli! Nisu uspeli zato, što mladi naraštaji svih naroda Jugoslavije vole svoju zemlju i njenu slobodu! Nisu uspeli zato, što u nama jače no ikada bije srce naših predaka, koji su vekovima krvlju zalivali svaku stopu ovog svetog tla da bi ga slobodnog ostavili u amanet budućim pokolenjima. Nisu uspeli zato, što je mlada generacija naše zemlje znala i upoznala fašizam, što se spremala za borbu protiv njega!

Ti si, omladino Jugoslavije, čula borbeni poziv svojih naroda, koji su se digli da s oružjem u ruci brane svoju čast i slobodu, nezavisnost svoje zemlje. Čula si glas onog borbenog narodnog odreda, koji je, u trenutku najtežih iskušenja, kada su-svi drugi izdali, jedini ostao s narodom i s tobom kao organizovana snaga, čula si glas Komunističke partije Jugoslavije, koja je pozivala u sveti boj protiv fašističkih porobljivača sve rodoljube, sve sinove i kćeri domovine. Primer tvoje velike ruske braće, nepokolebljiva vera u pobedu pravedne stvari Crvene armije, primer herojske sovjetske omladine — nadahnuli su te pouzdanjem i verom u pobedu, pokazali su ti put borbe.

Već devetnaest dugih meseci lije se krv najboljih iz tvojih redova po frontovima slobode širom naše domovine, omladino Jugoslavije! U nizu slavnih

bojeva po Srbiji, Crnoj Gori, po Krajini i Dalmaciji, u Lici i na Kordunu, po Baniji i Slavoniji, Vojvodini i Sloveniji — svuda gde puca osvetnička partizanska puška — ti si se ovenčala večitom slavom. Sedamdeset i osamdeset od stotine boraca junačke Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije sačinjavaju mladi sinovi i kćeri naših naroda! U okupiranim delovima naše zemlje, pod uslovima krvavog fašističkog terora, bore se i umiru, i opet bore, legije neznanih mladih junaka, dok na već oslobođenoj oblasti Jugoslavije ponosno živi, radi i bori se jedno novo, svesno i herojsko pokolenje.

Mladi drugovi i braćo!

Na Prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije mlada generacija naše zemlje dobila je najviše priznanje za svoju borbu i žrtve, za svoju vernost domovini i narodu. Vrhovni komandant naše slavom ovenčane Narodnooslobodilačke vojske, najmiliji drug mladih, naš Tito istakao je prvorazrednu ulogu omladine u Narodnooslobodilačkoj borbi. Naša sovjetska braća u svome pozdravu rekla su:

„Vaša je borba primer za omladinu svih okupiranih zemalja Evrope. Ona pokazuje da je omladina sposobna da s oružjem u ruci brani svoju domovinu."

Pokažimo se dostojnim ovih priznanja! Neka nam reči mladog naraštaja Sovjetskog Saveza — tog pokolenja heroja — neka nam poziv našeg Vrhovnog komandanta daju krila, koja će nas u nezadrživom ponosnom letu odneti do pobede!

Mladi borci naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda — ponose naš!

Držite čvrsto vaše sveto oružje, oteto od neprijatelja i stavljeno u službu naroda. Vi ste danas vojnici jedne savremene, dobro naoružane vojske, vojnici koji su za devetnaest meseci teških i upornih bojeva stekli dragocena iskustva. Bijte prokletog neprijatelja još žešće i tačnije. Postanite majstori svoga oružja! Budite uvek primer svim ostalim borcima.

Ne zaboravite nikada svečano obećanje, koje ste na našem Prvom kongresu dali svom Vrhovnom komandantu: mladi borci naše vojske boriće se ne samo blizu svojih kuća, već svuda gde im to naredi naš slavni Vrhovni štab i drug Tito, do konačnog oslobođenja cele naše domovine! Svuda gde se tuče krvavi fašizam i domaći izdajnici, vi ćete se boriti sa istim žarom, sa istim oduševljenjem, sa istim pobedonosnim poletom, pred kojim moraju pasti neprijateljske utvrde i položaji!

Omladino okupiranih krajeva naše zemlje!

Čuj naš glas, omladino koja još stenješ pod mrskim tuđinskim jarmom! Čujte naš glas, mladići i devojke po tvornicama, poljima i školama širom Jugoslavije! Čujte naš glas i vi znani i neznani mladi heroji, koji pod uslovima fašističkog terora vodite tešku i upornu borbu za slobodu !

Nanosite još teže udarce neprijatelju! Sabotirajte rad u preduzećima i tvornicama. Rušte komunikacije i železnice, koje služe neprijatelju, uništavajte okupatorske dželate i njihove domaće pse-čuvare. Širite istinu o uspesima i pobedama naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, pomažite partizane i odlazite u njihove redove!

Znajte da vas nismo zaboravili, braćo naša! Znajte da nećemo žaliti ni poslednje kapi naše krvi da bismo srušili zidine fašističkih tamnica, kojima je pokrivena naša zemlja i da bismo vam doneli sreću slobode! Naš je cilj — oslobođenje čitave naše domovine!

Mladi naraštaju slobodne teritorije!

Narodni ustanak i nova, demokratska vlast su ne samo iz osnova izmenili tvoj položaj i život, već i tvoj lik. Ti si danas jedno novo pokolenje, pokolenje jedinstveno i svesno, ravnopravni učesnik u čitavom životu tvoga naroda.

Ujedini još moćnije svoje redove, mladi naraštaju oslobođenih krajeva! Mladi ljudi i devojke ljute Krajine, Korduna i Like, Severne Dalmacije, Slavonije i Banije! Mobilizacija vaših redova za front, udarnički rad u pozadini za interese fronta — to je vaš zadatak! Razvijajte plemenito udarničko takmičenje u pomoći našoj vojsci, u svim poslovima uređenja i učvršćenja slobodnih krajeva. Sarađujte sa narodnooslobodilačkim vlastima i stvarajte iz naše već danas velike oslobođene teritorije moćnu tvrđavu naše sutrašnjice! Podredite sve interesima rata, živite, radite i borite se na ratni način.

Mladi Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci, Muslimani i Crnogorci!

Vaše borbeno bratstvo, vaše antifašističko jedinstvo i dosad su bili jedini put vašeg spasa, jedini zalog pobede. Naš Prvi antifašistički kongres učvrstio je i proširio naše jedinstvo i bratstvo. Stvarajte, izgrađujte i širite moćnu organizaciju mladih rodoljuba naše domovine — Ujedinjeni antifašistički omladinski savez, rođen na našem Prvom kongresu. Neka on bude oružje vaše borbe, najubojitije oružje vaše pobede!

Omladino Jugoslavije!

Ti imaš za sobom težak i slavan put. Ali, ti ne smeš stati. Pred nama su još velike žrtve, veliki napori, velike borbe, koje će zahtevati i poslednju česticu naše svesti i naše snage. Budi spremna za njih, spremaj se da ih pobedonosno savladaš!

Treba potući proklete fašiste, koji su u crno zavili našu domovinu! Treba izvojevati oslobođenje naše zemlje. Treba obezbediti našu sutrašnjicu protiv mračnih planova neprijatelja tvoje budućnosti, omladino! Čuj kako već zveče lanci, koje ti ponovo spremaju onii isti koji su te dvadeset godina sputavali i držali u bespravlju i kulturnom mraku, oni isti koji i danas kuju mračnu zaveru protiv tvoje sutrašnjice. Jugoslovenske izbeglice iz Londona i njihov ministar izdajnik Draža Mihailović, sa svojim četničkim bandama, saveznicima ustaških zločinaca, spremaju se da ti ugrabe plodove tvoje krvi i tvoje borbe. Odgovori im još snažnije no dosad, omladino naše zemlje! Izvrši zavet svog Prvog kongresa: ne ispuštaj oružja iz ruku, dok ne uništiš i zadnjeg okupatorskog zločinca, dok ne smrviš i poslednjeg ustaškog ili četničkog izdajničkog psa. Tvoja budućnost pripada tebi! To mora biti budućnost slobode i ravnopravnosti naroda, otvorenih mogućnosti za stvaralački rad i pun kulturan i srećan razvoj mlade generacije naše domovine !

Drugovi u borbi!

Počeli su prvi veliki praznici i na našim ulicama i u našim srcima! Naš najveći i najverniji saveznik, slavom ovenčana Crvena armija, pred Staljingradom i na Donu, na centralnom frontu i na Kavkazu, nezadrživo uništava hitlerovske horde i goni ih na Zapad. Engleska i američka vojska vode uspešne operacije u Severnoj Africi. Naša junačka Narodnooslobodilačka vojska i partizani širom zemlje nalaze se u nastupanju: u Bosni i Dalmaciji, u Hrvatskoj i Sloveniji, svuda — prokleti fašisti i njihove sluge trpe sve teže i strahovitije udarce!

Naš je zadatak jasan: ujedinimo sve svoje sile, sve svoje snage, organizujmo sve naše napore u jednom cilju — za pobedu! Tucimo još žešće proklete fašističke pse — gonimo ih sa svetog tla naših otaca.

Naša je zemlja dala u porobljenoj Evropi istorijski primer da se fašizam može pobedonosno tući i u njegovoj pozadini. Nijedan mladi sin, nijedna mlada kći ove zemlje ne sme više ostati izvan borbenih redova boraca za slobodu Sutra će naši narodi s pravom pitati svakog mladog čoveka, gde je bio u danima oslobodilačkog rata: njihovu hvalu zaslužiće samo oni koji će moći da kažu, da su se aktivno borili za slobodu!

Nadahnimo se još dublje ljubavlju prema našoj rodnoj grudi i mržnjom prema neprijatelju, živimo u jednoj misli, u pobedonosnoj lozinki druga Staljina:

„Prokletstvo i smrt nemačko-fašističkim osvajačima, njihovoj državi, njihovoj armiji, njihovom „novom poretku" u Evropi!"

Reč imaju naša dela, reč imaju naše puške!

Napred ka pobedi, braćo i sestre, smelo napred, omladino Jugoslavije!

Prvi antifašistički kongres
omladine Jugoslavije

Bihać, 29 decembra 1942

BR. 170

P R O G L A S
OMLADINI POROBLJENIH ZEMALJA EVROPE

Drugovi naši, braćo i sestre u borbi!

Čujte naš glas — glas slobode iz pakla hitlerovske „nove Evrope" — Govori vam omladina Jugoslavije, govori vam iz srca onog dela svoje domovine, koji je junačko partizansko oružje već očistilo od fašističkih gadova i vratilo narodu.

Mi smo stari prijatelji i znanci. U danima kad se nad našom mladošću tek nadvijala strahovita opasnost fašizma i rata, mi smo zajedno s mladim naraštajima Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike tražili načina da što bolje doprinesemo odbrani mira i slobode, da odbranimo svoja prava i budućnost. Već tada, na II svetskom omladinskom kongresu u Njujorku, dali smo jedni drugima čvrstu reč, da ćemo biti braća, da ćemo se boriti svim silama protiv najvećeg zlotvora mlade generacije —- krvavog fašizma.

Danas vam možemo saopštiti: omladina naše zemlje ispunila je časno zadatu reč.

Omladino porobljenih zemalja Evrope!

Već devetnaest meseci, u jednom jedinstvenom naporu, mlada generacija naše zemlje ulaže sve svoje snage, svu svoju oduševljenu mladost, svu svoju krv u svetu stvar oslobodilačke borbe naših naroda. I nas su, kao i vas, porobili prokleti fašisti. Hitlerove i Musolinijeve krvoločne bande pošle su da istrebe naše narode, da zbrišu s lica zemlje naše slovensko i slobodarsko ime. U zgarišta su pretvorene prostrane i do juče bogate oblasti naše domovine, a stotine hiljada domova zavijeno je u crno. Fašistički dželati i njihove domaće sluge — ustaše i četnici izdajnika Draže Mihailovića •— pokrili su našu domovinu grobovima i opustošili najveći deo naše zemlje. Ali oni nisu mogli da nas zastraše. Mi nismo pognuli šiju pred tiraninom. Ostali smo verni primeru svojih predaka, koji su vekovima krvlju natapali svaki pedalj ove zemlje. Culi smo borbeni poziv našeg naroda, čuli smo onaj očinski glas iz naše bratske Moskve koji je pozivao Slovene na borbu i krenuli smo velikim putem narodnih osvetnika. — partizana. Krv za krv, smrt za smrt — to je naša lozinka! i

Mi smo se uverili, da je fašizam moguće efikasno tući u njegovoj pozadini. Uverili smo se, da je narod u stanju da iz ničega stvori moćnu i nesavladljivu vojsku. Uverili smo se, da je vlastitim snagama moguće čistiti zemlju i oslobađati je. Uverili smo se, da samo jedinstvenim snagama možemo i moramo iskovati svoju bolju sutrašnjicu.

Desetine i stotine hiljada neprijatelja našli su grob u našoj zemlji. Za samo tri poslednja meseca Narodnooslobodilačka vojska i partizani Hrvatske uništili su oko deset hiljada okupatorskih i izdajničkih pasa, zaplenili 5 topova i 266 Mitraljeza. Za šest poslednjih meseci pobijeno je samo u Zapadnoj Bosni 17.035 Nemaca i Italijana, ustaša i četnika, a zarobljeno 27.500 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je 45 topova, 69 minobacača, 248 teških i 383 laka puškomitraljeza, uništeno je 19 tenkova i 6 aviona. No to nije sve. Svuda, širom naše domovine, partizanski odredi nemilosrdno istrebljuju neprijatelja, desetine vozova svakodnevno lete u vazduh, ruše se komunikacije i skladišta. Narodnooslobodilačka vojska privezala je uz sebe desetine nemačkih, italijanskih, mađarskih, bugarskih i ustaških divizija. U ljutim bojevima oslobođeno je 48 hiljada kvadratnih kilometara našeg tla, na kome danas nema nijednog fašističkog psa i kojim vlada narod. To je ono slobodno tie usred tamnice Hitlerove „nove Evrope", to je ono sveto, krvlju natopljeno tie s kojeg vam danas i mi govorimo.

To su dela naših naroda, dela u koja su uzidani krv, napori i život i nas mladih sinova i kćeri Jugoslavije, povezanih danas jednom mišlju i jednom voljom, voljom za pobedu. Naša omladina, koja sačinjava najveći procenat boraca naše Narodnooslobodilačke vojske, dala je dosad skoro stotinu čisto omladinskih četa i nekoliko omladinskih udarnih bataljona. Mnogi mladi borci, komandiri i komesari, već su dobili najviša priznanja našeg naroda — pohvale i priznanja slavnog Vrhovnog štaba naše vojske i Komandanta druga Tita. Na frontu, na jedinstvenom radu oslobođenih krajeva za front, u borbi pod uslovima okupacije, svuda smo napregli sve sile za pobedu, živimo samo za pobedu. Primer naše herojske ruske braće, primer i put mladih crvenoarmejaca, branilaca Kavkaza i Staljingrada, put naše braće ruskih, ukrajinskih, beloruskih i pribaltičkih partizana — naš je put.

Omladino slobodoljubivih naroda!

Mladi Francuzi, Cesi, Poljaci, Grci, Belgijanci, Holanđani, Albanci i drugi!

Pružimo jedni drugima ruku i ustajmo u svetu borbu za uništenje fašističke kuge, za budućnost naše generacije. Put oružane borbe, put svenarod-

nog partizanskog rata — to je jedini put slobode i pobede. Sloboda se ne dobija na zlatnom tanjiru, već se osvaja oružjem u ruci — to je pouka koju daje i istorija vaših naroda, to je krvava pouka današnjice. Na oružje, mladi sinovi i kćeri slobodoljubivih naroda, na oružje vršnjaci naši! Osvetite patnje i suze vaših najdražih — bijte pogane fašiste, bijte ih svuda i na svakom mestu, uništavajte njihovu živu silu i tehniku! Stvarajte partizanske odrede — vojsku osvetnika i oslobodilaca vaših naroda! Ne zaboravljajte nikada da vaša sloboda i srećnija sutrašnjica moraju biti delo vaših ruku.

Ustajte u sveti boj, slovenska braćo naša, mladi Poljaci i Česi! Naša je sudbina ista — naš je neprijatelj isti. Naša je lozinka uvek bila — vernost za vernost. Pođite primerom omladine naše slovenske majke, Rusije.

Omladino Bugarske, Italije i Mađarske!

Zločinac Hitler pretvorio je nemačku omladinu u bandu pljačkaša i zločinaca, koji su na sebe navukli prokletstvo naših naroda. Nijedan Nemac u našoj domovini neće izbeći surovu, zasluženu kaznu, sve dok delom — borbom protiv Hitlera — ne pokaže da se zaista razlikuje od svojih generala i vođa.

Ali Hitler i njegovi vazali Musolini, car Boris i Horti čine sve da i vas, mladi Bugari, Italijani i Mađari, pretvore u svoje pse-čuvare, u krvoloke naše domovine i naše omladine, s kojom ste uvek živeli u miru i prijateljstvu. I vi ste se, bugarski, italijanski i mađarski vojnici, pokrili najsramnijom ljagom, pustošeći naša sela i gradove, pljačkajući naša bogatstva i prolivajući vrelu krv naših najmilijih! Dosta je bilo ćutanja, dosta je bilo služenja interesima hitlerovskih krvnika! Ratujući na strani Nemačke, vi kujete sve teže lance svojim narodima, vi navlačite na sebe mržnju sveg slobodoljubivog čovečanstva. Okrenite svoje oružje protiv Hitlera, ostanite verni tradicijama Garibaldija, Hrista Boteva i Lajoša Košuta, postanite aktivni borci slobode. Ne borite se protiv partizana, prelazite na stranu naše Narodnooslobodilačke vojske, vi, mladi vojnici italijanskih i mađarskih trupa u okupiranoj Jugoslaviji! Svakog onog ko nam dođe kao brat, bratski ćemo zagrliti, svakog ko bude učestvovao u pljački i zločinima u našoj domovini, zajedno ćemo s hitlerovcima kazniti.

Omladino porobljene Evrope, drugovi naši!

Kucnuo je čas konačnog obračuna s krvavim fašizmom. Slavna Crvena armija uništava u nezadrživom naletu ljudstvo i tehniku hitlerovske pljačkaške vojske, ona tera proklete Friceve na Zapad. Engleska i američka vojska dovršavaju izbacivanje osovinskih trupa iz Afrike. Sudbina Hitlera je zapečaćena. Napregnimo sve svoje snage i zadajmo njegovoj armiji, njegovoj državi, njegovom „novom poretku"' u Evropi smrtni udarac!

Na oružje, omladino Evrope! U sveti boj za našu slobodu, za čast našeg naroda, za našu sutrašnjicu! Čekanja i odlaganja više nema i ne može biti! Narodi nikad neće oprostiti pasivnost, kukavičluk i izdaju u ovim danima. Skupimo sve naše snage i zadajmo konačni udarac najvećim krvnicima mladih!

Napred u borbu, omladino danas porobljenih, ali nepokorenih naroda Evrope! Napred u nastupanje! Naša je stvar pravedna — pobeda će biti naša!

Januara, 1943. godine
Bihać

Prvi antifašistički kongres
omladine Jugoslavije

BR. 171

ZEMALJSKI ODBOR UJEDINJENOG SAVEZA ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Na prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije izabran je Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije. U odbor su ušli:

Bilić Jure, radnik iz Makarske, Dalmaoija.

Bilobrk Ante, radnik iz Lečevice, politički komesar bataljona Treće dalmatinske NOU brigade.

Bjelajac Stojan, seljak sa Grmeča, Bosanska Krajina.

Blanuša Ico, radnik iz Like, politički radnik Osme NOU brigade Hrvatske.

Bulajić Đoko, đak iz Grahova, Crna Gora.

Dugonjić Rato, diplomirani pravnik iz Sarajeva.

Ilić Milka, seljanka iz Primišlja, Kordun.

Jovanović Petar, potporučnik bivše jugoslovenske vojske, komandant Nikšićkog omladinskog udarnog bataljona u Crnoj Gori.

Kosorić Pero, student sa Romanije, zamenik komandanta Šeste bosanske brigade.

Koštan Desa, student iz Šibenika.

Kufrin Milka, partizan Žumberačko-pokupskog odreda.

Lajović Mileva, politički radnik u Petoj crnogorskoj brigadi.

Malićević Ajša, partizanka sa Kozare.

Milovanović Miodrag-Lune, đak iz Užica, zamenik komandanta druge proleterske brigade.

Milosavljević Ljubinka, student iz Srbije.

Midžić Dževad, đak iz Prijedora.

Mojmir Martin, radnik iz Zagreba, bivši politički komesar Proleterskog bataljona Hrvatske.

Mošćan Silvo, radnik iz Ljubljane.

Pezo SalKo, đak iz Mostara, borac Trećeg bataljona Hercegovačke brigade.

Perković Mile, metalski radnik iz Sarajeva.

Popović Zora, seljanka iz Martin Broda, politički komesar bataljona Prve poljoprivredne radne brigade krajiške omladine.

Pređa Savo, partizan sa Romanije.

Rašeta Smilja, seljanka iz Like.

Ribar Ivo, sekretar Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije.

Romano Betika, student iz Sarajeva.

Teslić Drago, student iz Zagreba.

Tošović Risto, đak iz Foče, politički komesar čete **u** Petoj crnogorskoj brigadi.

Trohar Ivanka, partizanka iz Gorskog Kotara.

Funarić Stjepan, slavonski partizan.

Šipka Ranko, zamenik komandanta Pete krajiške (kozarske) NOU brigade.

BR. 172

POZDRAVNI TELEGRAMI

PREDSJEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG KONGRESA OMLADINE JUGOSLAVIJE

U ime sovjetske omladine — mladih boraca Crvene armije, partizana, mladih radnika, kolhoznika i inteligencije — upućujemo plameni pozdrav učesnicima Kongresa — pretstavnicima bratske omladine Jugoslavije, koja se bori za slobodu i nezavisnost svoga naroda.

Omladina naše zemlje, ujedinjena u bratskoj porodici naroda Sovjetskog Saveza, koja vodi džinovsku borbu protiv razbojničkih hordi Hitlera i njegovih pomagača,, sa napregnutom pažnjom prati herojsku borbu naroda Jugoslavije, njegove Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, u čijim se prvim redovima bori junačka omladina Jugoslavije. U napornoj borbi sa fašizmom vi ste prošli težak put. Stekli ste dragocena iskustva i prekaljenost. Vaša je borba primer za omladinu svih okupiranih zemalja Evrope. Ona pokazuje da je omladina sposobna da brani svoju domovinu sa oružjem u ruci.

Mi vodimo tešku borbu. To je pravedna borba za našu sreću, za našu čast, slobodu i nezavnost naših naroda.

Mi ćemo se boriti do konačne pobede i uvereni smo da ćete i vi produžiti vašu tešku borbu sve dotle, dok potpuno ne budu uništene bande fašističkih Okupatora.

Pobeda Crvene armije na staljingradskom i centralnom frontu u reonu srednjeg Dona, uspesi anglo-amerikanske vojske u severnoj Africi, vaši uspesi u Jugoslaviji, borba naroda u okupiranim zemljama Evrope protiv hitlerovske tiranije, približava čas potpunog i konačnog razbijanja hitlerovske Nemačke.

Kao žarko jutarnje sunce, diže se nad okrvavljenom i izmučenom zemljom naša velika pobeda.

Želimo vašem Kongresu uspeha na ujedinjenju čitave omladine Jugoslavije, da bi ona zadala nove i još jače udarce fašističkim okupatorima i njihovim slugama, za konačno razbijanje mrskog neprijatelja.

Naša je stvar pravedna, pobeda će biti naša.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ivan Šumilov, avijatičar — heroj Sovjetskog Saveza,
Evgenija Fedorov, doktor geografskih nauka,
Viktor Grigorijev, tenkist,
Ivan Kuzin, partizan,
Darja Garmaš, traktoristkinja,
Aleksej Semivolos, dobitnik Staljinske premije,
Lidija, partizanka Brjanskoga rejona — ordenonosac,
Varvara Grišina, brigadir omladinske brigade,
Nikolaj Mihajlov, sekretar C.K. Komsomola Sov. Saveza,
Aleksandar Volhanski, partizan,
Nikolaj Žljabin, gardiski major,
Vladimir Grišov, student,
Marija Demčenko, čuvena stahanovka.

POZDRAV ENGLESKE OMLADINE[1]

Nedavno je održan Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije u Bihaću, na kome je bilo delegata iz svih krajeva zemlje. Britanska omladina poručuje jugoslovenskoj omladini:

Cela engleska omladina zna za vašu borbu i sa pouzdanjem gleda u nju.

Braćo i sestre,

Mi znamo da se vi borite na život i smrt. To se neće zaboraviti, jer se vi borite za pravdu celog čovečanstva. Pozdravljamo jugoslovensku omladinu, ma gde ona bila: u Bosni, Hercegovini, Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori, Makedoniji i bratski joj stežemo ruku. Vi se borite ne samo za uništenje fašizma, nego i za bolji pravedniji' život, u kome neće biti razlika među rasama, život na načelima slobode govora i zbora i slobode veroispovesti.

Jugoslovenska omladino, omladina Velike Britanije je s tobom. Britanska omladina vas razume.

Braćo i sestre, svi vi mladi koji se borite protiv fašizma, borite se za pravednu stvar. Pamtite da niste sami, i zato istrajmo do pobede.

Svi u borbu!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU I VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Druže Vrhovni komandante!

Delegati omladine svih naroda Jugoslavije šalju Tebi, svom najmilijem drugu, i slavnom Vrhovnom štabu naše NOV i POJ svoje plamene omladinske pozdrave.

U ime mlade generacije naše zemlje, mi obećavamo, druže Vrhovni komandante, da ćemo još snažnije mobilisati našu omladinu u redove naše junačke NO vojske — jedine vojske narodnog oslobođenja Jugoslavije, u borbi protiv fašističkih okupatora i njegovih slugu. Obećavamo, da će omladina u pozadini učiniti sve da našoj vojsci ničeg ne bi nedostajalo. Obećavamo Ti, da će mladi borci naše NOV i POJ još tačnije i smelije tući neprijatelja — prokletog okupatora i njegove ustaške i četničke bande — da će biti uvek spremni da se sa istim onim žarom, sa kojim su branili pragove svojih domova, bore za slobodu i svuda drugde, svuda tamo gde im Ti, druže Tito, budeš naredio.

Obavezujemo se, druže Vrhovni komandante, da ćemo učiniti sve da budemo dostojni velikog priznanja koje si učinio mladoj generaciji naše zemlje na ovom Kongresu, da ćemo ostati dostojni ljubavi našeg naroda i naše najdraže braće — mladog naraštaja Sovjetskog Saveza.

Živela naša NOV!

Ziveo naš slavni Vrhovni štab!

Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije

Bihać, 28. XII. 1942

[1] Radio-London poslao je 8. januara 1943. godine u emisiji na slovenačkom jeziku pozdrav engleske omladine I antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije.

POZDRAV OMLADINI SOVJETSKOG SAVEZA CENTRALNOM KOMITETU SVESAVEZNOG LENJINSKOG KOMSOMOLA

M o s k v a

Najdraži drugovi naši, mladi sinovi i kćeri velike sovjetske zemlje!

Primite plameni borbeni pozdrav Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije! Okupljeni u jeku ljutih bojeva s nemačko-italijanskim fašističkim hordama, mi, predstavnici omladine svih naroda Jugoslavije, upućujemo svoje prve misli i najtoplije bratske pozdrave vašoj slavnoj domovini i vama, pokolenju mladih heroja Otadžbinskog rata.

Vaš primer i vaša borba pokazali su put omladini naše domovine. Junaštvo mladih boraca Crvene armije i ratne mornarice, podvizi slavnih sovjetskih partizana, jedinstvo mlade generacije vaše zemlje i njen udarnički rad za front i pobedu — to je ono što je i nas nadahnulo za 'ono uporno junaštvo i samopregor, koji danas ispoljavaju mladi sinovi i kćeri naše zemlje. Hvala vam na tom primeru, hvala vam na snazi i veri u pobedu koje ste nam dali! Mi smo ponosni, što se danas, posle devetnaest meseci krvave i slavne oslobodilačke borbe naših naroda, možemo nazvati vašom braćom i drugovima u borbi.

Krvava i teška borba protiv zajedničkog neprijatelja iskovala je među vama i nama čvrsto i nerazrušivo oružano bratstvo. Budite sigurni, dragi drugovi, da nećemo nikada i nikome dozvoliti da to bratstvo oslabi ili uništi. Budite sigurni, da će se naši mladi borci boriti do kraja na vašoj strani, u redovima naše Narodnooslobodilačke vojske i pod rukovodstvom njenog Vrhovnog štaba! Budite sigurni, da će sva naša omladina, jedinstvenija i složnija no ikad, znati da još bolje uloži sve svoje snage u borbi za pobedu!

Danas, kada slavom ovenčana Crvena armija goni proklete Nemce na zapad, danas kada je sve bliži kraj poganog fašizma, došao je praznik i na naše ulice, i u naša srca! Mi čujemo bat vašeg pobedonosnog koraka, mi čujemo ponosnu pesmu borbe i pobede vaših boraca. I mi, takođe, krećemo u ofanzivu s vama — nikada još nisu prokleti fašisti tako skupo plaćali svoje zločine prema našoj domovini, kao u poslednjih mesec dana!

Vama, dragi drugovi, vašoj velikoj zemlji i svoj sovjetskoj omladini šaljemo naš borbeni pozdrav. Znajte da ćemo uvek biti s vama, da ćemo ostvariti našu veliku slovensku lozinku: „Vernost za vernost do kraja". Napred u nastupanje, napred ka našoj zajedničkoj pobedi!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prvi antifašistički kongres
Bihać, 27 decembra 1942. omladine Jugoslavije

POZDRAV ENGLESKOJ I AMERIČKOJ OMLADINI

Dragi drugovi,

Sa Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije, mi, delegati mladog naraštaja svih naših naroda, okupljeni u oslobođenom Bihaću, šaljemo vam naše bratske borbene pozdrave.

Mi smo uložili sve naše snage za sveti cilj pobede nad našim zajedničkim neprijateljem — krvavim fašizmom. Nikakve teškoće, nikakve žrtve nisu nas i neće moći odvratiti s tog puta. Danas naša junačka Narodnooslobodilačka

vojska, pod rukovodstvom svog Vrhovnog štaba, uspešnije no ikada tuče neprijatelja: Nemce i Italijane, ustaše i četnike izdajnika Draže Mihailovića. Mi smo s vama u borbi za slobodu, mi smo s vama s oružjem u ruci!

Bijte neprijatelja još snažnije i efikasnije, vi, mladi sinovi Engleske i Amerike! Ujedinite sve vaše snage u radu za pobedu! Učinite sve da čas konačnog sloma mrskog fašizma, dan kada će svanuti sloboda našoj generaciji, bude što bliži! Sve za front — sve za pobedu.

Stežemo vam bratski ruku.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prvi antifašistički kongres
Bihać, 27. decembra 1942. omladine Jugoslavije

POZDRAV OMLADINI JUGOSLOVENSKIH ISELJENIKA U AMERICI

Primite pozdrave iz vašeg starog kraja, pozdrave omladine svih naroda Jugoslavije, koje vam šaljemo mi, njeni delegati, okupljeni na Prvom antifašističkom kongresu mladih u oslobođenom Bihaću.

Već devetnaest meseci vodimo mi, vaša braća i sestre, krvavu ali slavnu borbu sa nemačko-italijanskim okupatorima, borbu za čast i slobodu naše domovine. U toj borbi izrasla je naša junačka Narodnooslobodilačka vojska, to najmilije čedo naših naroda; u toj borbi iskovano je jedinstvo i bratstvo srpske, hrvatske, slovenačke i sve druge omladine Jugoslavije. Već danas, 48.000 kv. km. našeg svetog tla očišćeni su od fašističke gamadi i vraćeni narodu.

Velike su bile, velike su još teškoće koje su pred nama. Okupator je najmio ustaše da zavadi i zakrvi naše narode. On je našao svoje najvernije pomagače, u četničkim bandama izdajice naroda, Draže Mihailovića, koji, nažalost, još uvek sedi u Jugoslovenskoj vladi u Londonu, dok čitav narod gleda i oseća na svojoj koži njegovu izdaju.

Vi nam možete pomoći u borbi, braćo naša. Ujedinite sve svoje snage za pobedu nad fašizmom i sutrašnju slobodu naše domovine! Širite istinu o nama i našoj borbi u savezničkoj zemlji, koja je postala vaša druga otadžbina. Pomognite svoj stari kraj u svakom pogledu, pomognite našu Narodnooslobodilačku vojsku i njen slavni Vrhovni štab da izvojuju i ubrzaju pobedu nad mrskim tlačiteljima naše rodne grude.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prvi antifašistički kongres
Bihać, 27 decembar 1942. omladine Jugoslavije

BR. 173

ZABILJESKE SA OMLADINSKOG KONGRESA

MI IZVRŠAVAMO SVOJU DUŽNOST

Na Prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije čuli smo i videli devetnaest zadnjih meseci, čuli smo i bojni poziv Komunističke partije i prve skromne akcije, i teške borbe i povlačenja, i bratstvo koje se kali u borbi, i svest o boljoj sutrašnjici, i velike nove pobede, umivene našom mladom krvlju.

Prostim rečima su ispričana divna herojstva, koja su se još ranije rađala u fabrikama, nad plugom ili u školi. Slušah smo o onakvom herojstvu, za koje smo znali da postoji samo u zemlji naše srećne braće, sovjetske omladine. Niklo je i kod nas to herojstvo, i tek vatra borbe potpuno je otkrila koliko volimo naše narode i svoju slobodu, koliko mrzimo neprijatelja.

Dve partizanske čete odbijale su 14 dana juriše dve nemačke divizije i dva ustaška puka na Zavlaki u Srbiji. Hiljadu pet stotina mrtvih vojnika i 14 uništenih tenkova nisu našim borcima bili dovoljna cena da se povuku pred fašistima.

Samo svest da treba odbraniti svoju zemlju i svoje živote mogla je da stvori takva herojstva.

Na pruzi Banja Luka—Sunja trebalo je uništiti nekoliko neprijateljskih stanica. Komandant Prve krajiške brigade, nikad nezaboravljeni drug Ratko, zatražio je šest dobrovoljaca koji će zajedno s njime poći u skoro sigurnu smrt — uvući se u neprijateljski blindirani voz i uništiti te stanice. Javilo se 60 dobrovoljaca. Od toga 54 omladinca. Od odabranih šest — četiri su bili omladinci. Uspeli su da se uvuku u voz i, dok je kompozicija jurila ka Prijedoru, razvila se žestoka bitka i posada je razoružana. Pred samim Prijedorom naši su udarnici iskočili iz voza. Neprijatelju nisu ostavili ni oružje ni telo svog druga koji je u borbi poginuo.

U PRVIM BORBENIM LINIJAMA ...

Mate Stančić, radnik iz Šibenika, promenio je svoje zanimanje. Sada je on zamenik komandanta bataljona. U borbama na livanjskom sektoru na položaj njegovog bataljona naišao je tenk.

— Osamdeset života mojih drugova bilo je u opasnosti! — kaže Mate.

On nije dugo razmišljao. Sa još nekoliko dobrovoljaca pošao je da uništi tenk. Zapalio ga je benzinskom flašom.

Mate, je sad, više no ranije, ne samo zamenik komandanta, nego i čovek u kome je ljubav prema drugovima, prema svojim vojnicima, veća od brige za sopstveni, dvadesetogodišnji život.

„Naravna stvar", to je uzrečica Boška Buhe, vođe bombaškog odeljenja u Drugoj proleterskoj brigadi. Kod njega je „naravna stvar" i kad se penje na krov ustaške kuće i baca bombe unutra i kad osvaja stotine neprijateljskih bunkera. Za njega je „naravna stvar", kada stane za govornicu, lupi puškom i pod i mirno priča, ne shvatajući zašto ga tolike oči gledaju s divljenjem:

— Ja ću da vam pričam, drugovi, kako mi idemo na bunkere...

Boško Buha je ponos svoje brigade, a nije lako biti najbolji tamo gde se čitavi bataljoni javljaju dobrovoljno za najteže zadatke.

Naše partizanske fabrike su — neprijateljski drumovi. To sveto partizansko pravilo strogo se poštuje među osvetnicima s Kozare. Ostoja Trbulin je nekoliko puta tražio pušku od drugova. Nisu mu je dali, jer je nisu imali. On je pošao u prvu akciju u streljačkom stroju. U ruci mu je bio kolac. Ra-

zoružao je dva neprijateljska vojnika i tako naoružao sebe i još jednog druga . . . Tako su se naoružali i Mladen Bajalica, i Lalo Popović i mnogi drugi. Tako se naoružao i Miloš Cibić, koji je iz borbe svom komandiru doneo dvojicu živih ustaša pod miškama.

I slavonski partizani jurišaju na bunkere. U jednom jurišu uzalud su šest puta bacali bombe — neprijateljski mitraljez je i dalje tukao. Onda jedan omladinac, iako ranjen u obe noge, ote neprijatelju taj mitraljez, a svojim drugovima viknu:

— Jurišajte preko mene, drugovi, ovde je prelaz siguran!

Prilikom drugog oslobođenja Livna bio je opkoljen ceo jedan bataljon Četvrte crnogorske brigade. Borba se vodila dugo, nestajalo je municije. Jedan neprijateljski blindirani automobil stalno je zasipao vatrom svojih mitraljeza. Zamenik političkog komesara čete, omladinac Strugar, sa još jednim drugom, zapalio je mašinu benzinskim flašama. Drug Simo je uleteo u zapaljeni automobil i izašao, noseći u svakoj ruci po jedan puškomitraljez, a omladinka Dragica Đurašević izvukla je iz tih kola municiju, koja je spasla bataljon i pomogla da se Livno zauzme.

TAMO GDE SLOBODA JOŠ NIJE DOŠLA...

Ne borimo se samo u vojnim jedinicama, u streljačkom stroju, kada znamo da su drugovi oko nas. Po našim gradovima prašte bombe koje uteruju strah u kosti neprijatelju. Gore njegovi kamioni, vrši se sabotaža na svakom koraku.

Jedan mostarski omladinac mlatnuo je dvaput sekirom po glavi četničkog vođu Grđića da bi mu na taj način izrazio ljubav srpske omladine prema izdajnicima. Uspeo je da umakne usred Mostara posle ovog dela.

Prvih dana avgusta 1941. godine prolomile su se bombe usred Zagreba. Na ulici je ostalo 40 zlikovaca, 40 budućih ustaških stožernika, dužnostnika i častnika. Kada je Slavko Komar na Kongresu govorio o tom junačkom podvigu, sa žarom je rekao:

— Nije Zagreb ustaški! Mi smo im to delom pokazali!

Direktor splitske srednjotehničke škole naredio je svojim đacima da pozdravljaju fašistički. U Musolinijevoj tamnici štrajkovi se kažnjavaju smrću. Ipak su učenici objavili štrajk. Ni policija, ni mitraljezi, ni blindirana kola, koja su patrolirala, nisu uspeli da slome učenike splitske srednjotehničke škole. Oni su pobedili u štrajku. Posle četiri dana štrajkovanja ušli su u školu, a fašistički nisu pozdravili.

U POZADINI...

Vukica Mandić, mlada seljanka iz Radića, nije možda ni sanjala da će pred svojim drugovima i drugaricama iz cele zemlje biti junak časnog i odgovornog fronta pozadine. Sada ona sedi u Pretsedništvu kongresa i ozbiljno i mirno podnosi izveštaj o svom radu. S ponosom može da pogleda u drugove s fronta — čarape iz njenog sela neće dozvoliti da se oni mrznu ove zime.

Nekoliko neprijateljskih ofanziva prešlo je preko Korduna. Prilikom svake narod se povlačio zajedno sa svojom vojskom. Pri ponovnom povratku nalazili su sve nova i nova zgarišta. Tako je bilo i prilikom poslednje ofanzive. Svi su bežali, a neprijatelju su ostavljene kuće, stoka, žito, sva imovina. Ali se jedan omladinac setio da neprijatelju ne treba ostaviti ni grla stoke. Sa svojim drugovima on je organizovao evakuaciju stoke iz tri sela. Već su prvi neprijateljski meci padali oko njega, kada je üspeo da se prebaci preko Korane. Tako Italijani ipak nisu dobili stoku.

Drvarski okrug je prvi kraj u Krajini, u kome su se čule naše pesme. On najduže podnosi teret borbe, on najduže snabdeva vojsku, on daje najviše novih vojnika ... I u pretkongresnom takmičenju Drvarski okrug je bio najbolji. Pretstavnik omladine iz Drvara mogao je s ponosom da podnese svoj izveštaj — 1.067 pari čarapa, 729 pari rukavica, 2.149 kilograma krompira, 2.900 metara zavoja, 40.701 dinar i mnogo drugih stvari poklonili su Drvarčani svojoj vojsci... S tim poklonima oni su poslali u vojsku još 444 druga i 163 drugarica. U Drvarskom okrugu sramota je da se zdrav omladinac nalazi u pozadini. Kongres je našim drugovima iz Drvarskog okruga dao zastavicu najboljeg okruga. Oni tu zastavicu s ponosom mogu da nose, jer su je zaista zaslužili.

I selo Trnavac, kraj Korenice u Lici, dobilo je zastavicu. U njemu ima svega 50 kuća. A za zimsku pomoć ono je dalo 100 pari čarapa, 150 pari šlapa, 20 džempera, 20 maja, 40 čaršava, 50 peškira i još mnogo drugih stvari. — I o Trnavcu će se daleko čuti.

Kad je organizovana utakmica unutar Prve poljoprivredne brigade krajiške omladine, u magacin je stizalo dnevno po 9 vagona kukuruza. Kada utakmice nije bilo — svega četiri vagona. Zora Popović, delegat Prve poljoprivredne brigade, pričala je o njihovoj borbi srpovima. Oni su oteli neprijatelju 150 vagona žita, velike količine krompira, pasulja, voća i drugih namirnica. Rad Poljoprivredne brigade znači sigurnu ishranu mnogih drugova na frontu. Uzalud su fašisti svojim bombarderima pokušali da rasteraju omladince. Njihovim bombama je s. polja odgovarala pesma i još žešći rad. Uzalud su fašistički tenkovi prodirali u Saničku dolinu. Poljoprivredna brigada zaustavljala ih je barikadama posečenog drveća. Noću, bez pesme, tiho se neprijatelju otimalo žito odmah ispred njegovih linija. Ujutro je on, mesto zrelog žita, mogao da gleda samo puste strnjike.

— Mi ni danas ne sedimo bez rada, već radimo udarnički, jer smo pravi i verni članovi naše brigade — kaže Zora Popović.

I KAD SMO RANJENI...

Drugovi iz bolnice pričali su nam na Kongresu o svome životu. To su bile najlepše priče o želji za borbom.

Svaki dan u bolnici se čuje:

Meni je noga malo kraća, ali ja ću opet moći u borbu...

Meni je ruka otkinuta, ali ću moći da budem bombaš...

Jedan omladinac iz Prve proleterske slagao je" lekara, da mu je rana dobro i da može da izađe iz bolnice. Lekar je tražio da pogleda ranu. Posle pregleda zadržao ga je u bolnici. Ranjenik mu je pripretio da će dezertirati iz bolnice.

Junaci s Igmana zauzimaju posebno mesto. Po lekarskom savetu, oni sada vrše razne pozadinske poslove. Njihov delegat Miodrag Filipović kaže:

— Ali kad sine proleće, nećemo sedeti. Krenućemo za našu ravnu Srbiju, za našu Crnu Goru, s našom braćom omladincima Dalmacije, Bosancima, Hrvatima da zajednički dotučemo neprijatelja, da mu zajedničkom snagom zadamo smrtni i poslednji udarac!

ZAJEDNO SA NAJMLAĐIM DRUGOVIMA ..

Na Kongresu su i pioniri imali svoje govornike. I oni su pričali o tome kako se bore. Pričali su o pionirima-kuririma, o pionirima koji se bore u okupiranim gradovima.

Jednom prilikom Druga lička brigada razbila je Italijane. Jedan od Musolinijevih junaka sakrio se u nekom grmu. Jedan pionir iz Perjasice pronašao je fašistu, razoružao ga i doveo u partizanski štab.

Pioniri u Jelsi na ostrvu Hvaru, čuli su o Oktobarskoj revoluciji. Oni su znali da je 7. novembar praznik, da ga treba proslaviti. I zalud su toga dana učitelji došli u školu — predavanja nisu mogli održati. Pioniri su slavili dvadesetpetogodišnjicu oktobra.

Pionirima iz Korenice prišao je u igri neki nepoznat čovek. Pitao je gde je put za Vrhovine. Pioniri su znali da je u Vrhovinama neprijatelj. Covek im se učinio sumnjiv. Zarobili su ga i predali komandi mesta. Tek tada su saznali, da je to jedan italijanski oficir koji je pobegao iz zatvora.

UMIRUĆI JUNAČKI AKO JE POTREBNO .. .

Preziranje neprijatelja i onda kada se srce ledi pred njegovim puščanim cevima, pesma pred smrt u kojoj se ne žali za životom nego za borbom — to je snaga koja uliva u nas nova junaštva. Primeri junačke smrti naših drugova naš su ponos.

Nedavno su četnici u Podgorici poveli na streljanje 30 omladinaca rodoljuba. Oni su marširali kroz grad s pesmom, što je izazvalo veliko uzbuđenje. Počeli su izbijati znaci protesta. Krvnici su morali da ih pomiluju da u gradu ne bi došlo do pobune.

Mostarski omladinac Ahmed Sefić vođen je na streljanje kroz špalir ustaša. Visoko držeći glavu, on je vikao:

— Ziveo drug Staljin! Zivela Komunistička partija!

Kad su hteli da mu vežu oči maramom, odgovorio je:

— Nije potrebno. Komunisti gledaju otvoreno smrti u oči.

— Ja sam komunista, ubij me — pa šta onda! — kaže splitski omladinac Ranko Orlić, na saslušanju, šefu policije i udara ga nogom posle sedam dugih dana mučenja.

Jedan drugi mostarski omladinac pretrpeo je u zatvoru strahovite muke, a neprijateljima ipak nije priznao ono što su tražili. Kada su mu saopštili da će biti streljan, odgovorio je:

— To sam i znao, a vi ćete videti kako umiru omladinci.

Jedan lički omladinac — partizan pao je u ruke četnicima. Na streljanju im je rekao:

— Ako me pustite, osvetiću vam se. Ako me streljate, znaćete šta je osveta mojih drugova skojevaca.

ISKIVAJUCI BRATSTVO …

Naša najveća pobeda jeste bratstvo naših naroda, koje smo izgradili i uspeli da sačuvamo za ovih 19 meseci. To je izbijalo iz srca svakog delegata na Kongresu.

Proleterske brigade su divna slika tog bratstva. Nema veće radosti za Sumadinca nego da bije četnike, za Dalmatinca ustaše, a za sve — Srbijance, Bosance, Krajišnike, Hrvate — da tuku Nemce, Italijane, crnolegionaše, dražinovce...

Jedna kozarska četa uputila je protest štabu odreda, što od deset muslimana dobrovoljaca iz Prijedora nijedan nije bio raspoređen kod njih.

SA DRUGOVIMA IZ NAJDALJIH KRAJEVA...

Naši drugovi u Srbiji čuli su za Kongres preko radija. Oni nisu mogli da pošalju svoje delegate, koji bi podneli izveštaje. Pa ipak, pored sve daljine, stižu vesti o njima.

U istočnoj Srbiji, oko Požarevca, kruži legenda: Dragoš je morao da ima tri srca.

Dragoša su opkolili nedićevci. Nije mogao da se povuče, jer je imao jednu drvenu nogu. Uhvatio je zaklon i otpočeo je nejednaku, junačku borbu. Četrnaest sati odjekivao je njegov karabin i glas njegove pesme. Četrnaest sati trajala mu je municija. Kada su nedićevci videli da je više nema, počeli su da mu se privlače. Čuli su pucanj iz revolvera i našli razbijenu pušku, a Dragoš je još jednom viknuo:

— Zivela Narodnooslobodilačka borba! Dole crne izdajice!

Narod priča da je Dragoš imao tri srca.

MI IZVRŠAVAMO SVOJU DUŽNOST PREMA NARODU ...

Nijedan delegat nije pričao o sebi.

Mate Stančić uništio je tenk. Na Kongresu on nam je pričao o tome, kako je našao dobrovoljce za to junaštvo. Po njegovim rečima bi se reklo, da on nije ni učestvovao u poduhvatu.

Moma Velimirović, mitraljezac IV crnogorske brigade, ispričao nam je, kako su njegovi drugovi uništili blindirana kola, kako je drugarica Dragica Đurašević donela bataljonu municiju. Posle Kongresa saznali smo od njegovih drugova, da je on u toj borbi svojim mitraljezom uništio 25 fašista.

Mile Trnjaković je iz Drvarskog okruga. On nam je izneo koliko se omladinaca iz njegovog kraja javilo u vojsku, koliko je priloga skupljeno, pričao nam je o zločinima ustaša, a iz njegovog govora nismo mogli da vidimo da je on išta uradio da se organizuje ta akcija zimske pomoći.

Posle Kongresa jedan zamenik komandanta brigade, dvadesetdvogodišnji omladinac, kaže:

— Nije se o svemu pričalo. A zašto i da pričamo, kad su kod nas to obične stvari.

BR. 174

SAOPSTENJE SEKRETARIJATA ZEMALJSKOG ODBORA USAOJ-a O PRVOM KONGRESU

27, 28 i 29 decembra 1942 godine, održan je na našoj oslobođenoj teritoriji, u gradu Bihaću, Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije.

Posle devetnaest meseci teških i krvavih bojeva, u kojima je okupator plaćao svojim bednim životima za zločine počinjene u našoj zemlji, posle devetnaest meseci velikih pobeda, u koje su uzidali svoje živote mnogi mladi ljudi i devojke, posle pretkongresnog takmičenja, u kome je omladina poka-

zala neviđeni samopregor, sakupili su se pretstavnici omladine svih naroda Jugoslavije — 365 delegata iz naše herojske Narodnooslobodilačke vojske i naše junačke pozadine — na svoj Prvi Kongres. Došli su da izvrše smotru svojih redova, da vide rezultate dosadašnjih borbi i rada, da iznesu jedni drugima bogata ratna iskustva, da manifestuju u krvi rođeno jedinstvo omladine svih naroda Jugoslavije i da jači, jedinstveniji pođu u nove i veće, u poslednje bitke.

Do juče sputavani i zaostali, danas mladi komandiri, komandanti, heroji rada u pozadini; do juče u otrovnoj mržnji, danas u bratskom zagrljaju, sedeli su Srbi i Hrvati, Slovenci i Crnogorci, Makedonci, muslimani i drugi — to je bilo novo mlado pokolenje, pokolenje koje više voli smrt nego ropstvo, pokolenje svesno i jedinstveno, pokolenje koga je na Kongresu, kroz veliko priznanje za tešku borbu i žrtve, ogrlila ljubav slavne sovjetske omladine, pokolenje koga prati briga i ljubav najvećeg prijatelja našeg mladog naraštaja — mudrog i voljenog Tita.

To mlado pokolenje reklo je na Kongresu, prviput u istoriji naših naroda, slobodno svoju reč, reč optužbe protiv fašističkih zlikovaca, protiv nemačkih i italijanskih krvnika, za patnje i suze, za smrt miliona — reč teške optužbe protiv slugu mrskog okupatora — izdajnika i dželata naših naroda, protiv zločinca Draže Mihailovića.

To mlado pokolenje obećalo je na Kongresu svome narodu, da će se boriti do kraja. Još više učvrstiti i proširiti borbeno jedinstvo omladine svih naroda Jugoslavije, još žešće, još efikasnije tući neprijatelja naših naroda na frontu, u pozadini stvoriti front rada za našu vojsku, pomrsiti račune izdajnicima naših naroda koji se spremaju da poberu sutra plodove naše borbe i naše krvi — da otmu našu srećnu sutrašnjicu. To su bile reči mladog naraštaja naše zemlje, koji živi samo u jednoj misli — za pobedu.

Na Prvom antifašističkom kongresu učvrstilo se i proširilo jedinstvo i bratstvo sve rodoljubive omladine naše domovine. U jednu jedinstvenu organizaciju ušle su sve organizacije Saveza mlade generacije u Hrvatskoj i Dalmaciji, Narodnooslobodilačkih saveza omladine u Bosni, Hercegovini i Srbiji, Crnogorske narodne omladine i njima slične organizacije u zemlji, svi mladi rodoljubi antifašisti — stvoren je UJEDINJENI SAVEZ ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE, organizacija antifašistička i narodnooslobodilačka — najjače naše oružje, zalog naše pobede.

Svesna i jedinstvena, sa oružjem u ruci, predvođena Savezom komunističke omladine Jugoslavije, omladina naše zemlje mogla je ponosno da poruči svome narodu, da će se, prelazeći preko svih teškoća koje je čekaju, prezirući smrt, boriti do pobede, onako kako je Kongresu poručio mladi mitraljezac Prve proleterske brigade, Vučeta Crnčević: „Poručite Kongresu da će moj „šarac" (mitraljez) i dalje ciktati po svim čukama i raskrsnicama Jugoslavije, nemilosrdno uništavajući neprijatelja od visokog Triglava do Kajmakčalana, od plavog Jadrana pa sve do vojvođanskih ravnica."

Svesna i jedinstvena, mlada organizacija naše zemlje, posle devetnaest meseci borbe, mogla je smelo, gledajući ga u oči, da kaže svome voljenom drugu Titu: računaj na nas, druže Vrhovni komandante!

Sekretarijat Zemaljskog odbora
Ujedinjenog saveza antifašističke omladine
J u g o s l a v i j e

BR. 175

ČLANAK „OMLADINSKE BORBE" OD DECEMBRA 1942 - JANUARA 1943. GODINE POVODOM SAVJETOVANJA O RADU SKOJ-a U VOJSCI

SAVJETOVANJE PO LINIJI SKOJEVSKOG RADA U VOJSCI

123 Izabrana delegata iz gotovo svih naših vojnih jedinica održali su 30 decembra 1942 godine savetovanje po pitanjima rada u vojsci...

U referatu i diskusiji savetovanje je pokazalo:

1. Da rad nije tekao ravnomerno u svim jedinicama već da postoji velika razlika između pojedinih brigada

2. Da su pravljene velike greške po pitanju primanja novih članova u SKOJ. Dok se u nekim jedinicama na sastancima čitave čete pitalo ko hoće da bude član SKOJ-a ili prosto upisivali sve omladince u SKOJ, dotle je u drugim nekim brigadama SKOJ sužen i sastavljen od samo nekoliko najboljih omladinaca, a ostavljen je po strani veliki broj mladih boraca, odanih liniji naše Partije i spremnih da za nju učine sve.

3. Da se bataljonski komiteti u mnogo brigada još uvek ne osećaju kao rukovodstva, još uvek nisu uspeli da nađu pravi sadržaj svoga rada.

4. Da je porast naše vojske doveo dotle da je nemoguće više direktno rukovoditi mnogobrojnim bataljonskim organizacijama. Da brigada pretstavlja vojnu celinu, pa prema tome da rad SKOJ-a iziskuje jedinstveno rukovodstvo u brigadi.

5. Da skojevske grupe (aktivi) u nekim brigadama nisu shvatile SKOJ kao rukovodeću borbenu organizaciju, i svele čitav rad samo na čitanje materijala i na taj način pretvorile SKOJ u vaspitni kružok.

Imajući pred sobom sve te greške i nedostatke, savetovanje je donelo odluku kako da se oni likvidiraju.

1. SKOJ je masovna organizacija komunističke omladine. U nju treba da uđu svi omladinci koji se osećaju vezanim za Komunističku partiju i koji su spremni da rade na sprovođenju njene linije. U radu sa omladincima u vojsci treba težiti tome da svaki mladi borac u brigadi bude i član SKOJ-a. Ali, to treba postići upornim radom na uzdizanju omladinaca na taj stupanj da zaista zasluže da nose naziv člana SKOJ-a, a ne prostim upisivanjem svih omladinaca u SKOJ. To je moguće postići s obzirom na to da je poštenje, borbena spremnost i odanost omladine u vojsci mnogo puta dokazana i da svaki novi dan pruža nove nebrojene dokaze o tome. Treba samo više planskog rada i pravilnijeg odnosa po pitanju primanja novih članova.

2. Da bi se omogućilo lakše rukovođenje organizacijama u vojsci, kao i da bi se ostvarilo jedinstveno rukovodstvo svim bataljonskim organizacijama u brigadi potrebno je svuda formirati brigadne komitete SKOJ-a, koje bi sačinjavali sekretari bataljonskih komiteta.

3. Treba uzdići komitete tako da se oni osete kao rukovodstva na svom sektoru, a ne samo kao skup sekretara od kojih se svaki interesuje samo za svoj bataljon odnosno grupu (aktiv). Osećanje odgovornosti za celokupan rad na sektoru komiteta treba da se razvija kod svakog člana komiteta. Komiteti moraju biti ona tela koja pomažu rad naših rukovodstava i grupa (aktiva), postavljanjem određenih zadataka, kontrolom rada i ispravljanjem grešaka Naši komiteti u vojsci moraju se naučiti da prilikom postavljanja zadataka uvek vide šta je u jednom momentu najvažnije i to prvenstveno rešavati,

a da pri tome ne zapuste ostale probleme, koji su manje važni, ali koje ipak treba rešavati.

4. O takmičenju je dosada kod nas dosta govoreno, ali još uvek naše organizacije nisu uspele da sistem takmičenja usvoje kao sistem rada. Takmičenje se u našim vojnim jedinicama postavlja kao takmičenje uopšte. Međutim, nije dovoljno samo reći da omladina treba da se takmiči, već treba pronaći i određene forme u kojima će se to takmičenje sprovesti. Naučiti se rukovođenju utakmicom, to je danas zadatak koji se postavlja pred sve skojevske rukovodioce u vojsci. Naučiti se takvom rukovođenju -utakmicom gde se određeno zna ko se s kim takmiči, u čemu se takmiči, koje vreme traje takmičenje i ko je pokazao najbolje rezultate, odnosno ko je pobedio. Savladati sistem takmičenja i usvojiti ga kao sistem rada, znači učiniti mnogo da naša organizacija u vojsci učini veliki korak unapred. Takmičenje između pojedinaca u desetini, desetina u vodu, vodova u četi itd. treba da bude sistem po kojem treba raditi svuda i uvek, a naročito po sektorima koji slabije stoje ili po pitanjima koja su od osobite važnosti.

5. Celokupan rad treba da se odvija po planu, u kome su predviđeni određeni zadaci svakoj organizaciji, svakom članu, kako bi se na idućem sastanku moglo videti šta je od toga plana i zadataka izvršeno, a šta nije. Sve konkretne stvari iz života omladine u četi kao što su: disciplina, međusobni odnosi, higijena, vojna i politička izgradnja, kulturni život itd. moraju biti predmeti sa kojima će se baviti skojevska organizacija u vojsci i po kojima će donositi odluke. Jedino na taj način SKOJ može postati borbeni rukovodilac i vaspitač omladine, najčvršći oslonac i najbolji pomagač vojnim i političkim rukovodiocima. Jedino na taj način SKOJ može da podigne svoj ugled u očima ostalih boraca i da se svaki omladinac oseti počašćen time što je primljen u SKOJ.

6. Ne samo od pravilno postavljenih zadataka, već i od pravilne podele rada, zavisi uspeh u radu. Rad treba podeliti tako da svaki dobije onaj sektor koji mu najviše odgovara, na kojem će moći najviše da koristi. To, međutim, ne znači da je svakome jedina briga samo njegov sektor rada. Naprotiv, svaki skojevac treba da radi i pomaže po svim sektorima, odgovoran je zajedno sa svima ostalim za celokupni rad, ali prvenstveno radi na sektoru koji mu je dodeljen.

7. Jedan od najvažnijih zadataka je izgradnja mladih komunista, novih članova za našu Partiju. Taj rad treba pojačati, koristeći za učenje svako, pa i najmanje slobodno vreme.

To su zadaci koje je pred sve članove SKOJ-a u vojsci postavilo vojno savetovanje...

BR. 176

PISMO CK SKOJ-a POKRAJINSKIM KOMITETIMA SKOJ-a OD 7 JANUARA 1943. GODINE

Centralni komitet
Saveza Komunističke omladine
Jugoslavije

7 januar 1943. god.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SRBIJU, PK-u SKOJ-a ZA MAKEDONIJU, PK-u SKOJ-a ZA CRNU GORU, OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA KOSOVO I METOHIJU

Dragi drugovi,

Već dugo vremena nemamo nikakve veze sa vama i sada, kada postoje neke mogućnosti da uspostavimo redovnije veze, šaljemo vam ovo pismo i materijal* iz koga ćete moći da vidite kako se razvijao omladinski pokret u drugim krajevima naše zemlje i da iskoristite izvesna iskustva stečena za ovo vreme. Mi vam, to je razumljivo, ne možemo pisati podrobnije i konkretno o zadacima u vašoj pokrajini, jer već dugo vremena nemamo izveštaja o stanju i problemima vaše organizacije, ali se nadamo da će ovo pismo i materijal koga dobijate u izvesnoj meri pomoći u snalaženju po mnogim pitanjima vašega rada.

Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije. Vi ste sigurno već čuli da je 27, 28. i 29. decembra 1942. godine održan u Bihaću Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije. Kongresu je prisustvovalo 365 biranih delegata iz oslobođenih i neoslobođenih krajeva, kao i delegati iz vojske. Kongres je bio najveća politička manifestacija od ustanka do danas i dao je pravu sliku napora i žrtava koje je omladina dala u Narodnooslobodilačkoj borbi. Ali njegov značaj ne iscrpljuje se samo time. On je u isto vreme i organizaciono značio vrlo mnogo, jer je na njemu osnovan Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije, čiji je cilj da ujedini i organizuje sve snage mlade generacije naše zemlje u službi oslobodilačkog rata naših naroda i pobede nad fašističkim okupatorom i njegovim četničkim i ustaškim slugama. Do Kongresa postojali su pokrajinski antifašistički savezi omladine i to: Savez mlade generacije u Hrvatskoj i Dalmaciji, Narodnooslobodilački omladinski savez u Srbiji i Bosni i Hercegovini, Crnogorska narodna omladina itd. Danas, sve ove organizacije ulaze u celini u Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije i rade pod rukovodstvom Zemaljskog odbora ovoga Saveza. Pristup u Ujedinjeni savez otvoren je i ubuduće svim antifašističkim organizacijama, grupama i pojedincima iz svih krajeva Jugoslavije, jer je Ujedinjeni savez, čvrst oblik organizacionog jedinstva svih mladih rodoljuba i antifašista, bez obzira na narodnosti, vere i politička opredeljenja.

Proširivanje i učvršćenje Saveza već se u mnogim krajevima postiglo time što su se unutar Saveza razvijale organizacije kroz koje je omladina pomagala našu Narodnooslobodilačku borbu i vaspitavala Se prosvetno i politički. Tako se stvorio čitav niz organizacija, kao što su: radne čete, omladinski domovi, kulturne grupe, pioniri itd. Razvitak Saveza treba da ide i dalje tim putem: razvijanje organizacija koje se nalaze u njegovom sklopu

[1] Odnosi se na „Omladinsku borbu", proglase CK SKOJ-a i jedan dio materijala I antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije u Bihaću.

i stvaranje novih, ukoliko se za to ukažu potrebe. Na početku stvaranja omladinskih saveza išlo se drugim putem. Stvarali su se omladinski odbori Saveza po pojedinim selima i gradovima, i Savez je pretstavljao neku organizaciju koja je bila dosta široka, ali nedovoljno učvršćena, jer nijje bilo konkretnih formi preko kojih bi omladina bila vezana za Narodnooslobodilačku borbu. Danas, u oslobođenim krajevima mi stvaramo prvo pojedine organizacije Saveza (radne čete, kulturne omladinske organizacije, zajednice za fizičku kulturu, analfabetske tečajeve, pionirske organizacije itd.) i tek onda odbore u koje ulaze pretstavnici ovih organizacija.

Na neoslobođenoj teritoriji, razume se, Savez ne može imati iste organizacione oblike. Tamo se stvaraju odbori po selima i gradovima. U te odbore treba da uđu pretstavnici komunističke omladine, pretstavnici omladine drugih političkih strujanja, pretstavnici raznih omladinskih organizacija (analfabetski tečajevi, bolnički kursevi itd.) Treba voditi računa i o nacionalnom sastavu tih odbora (Naročito Kosova i Metohije). Glavni zadatak tih odbora i uopšte Saveza na neoslobođenoj teritoriji jeste ujedinjavanje i okupljanje omladine, njihovo organizovanje za akcije protiv okupatora i domaćih izdajnika i upoznavanje omladine sa istinom o događajima u svetu i borbama naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda. Ukoliko ima mogućnosti, treba svu omladinu, mušku i žensku, okupiti u ilegalne omladinske čete, gde bi ona sticala potrebnu predvojničku naobrazbu. Razume se, na neoslobođenoj teritoriji treba uzimati u obzir i političke prilike, stepen razvoja ustanka i druge uslove, pa prema tome pronaći raznovrsne, najraznovrsnije mogućnosti okupljanja omladine.

Stvaranjem Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije učvrstilo je jedinstvo omladine na oslobođenoj teritoriji i dat je potreban zamah širokom ujedinjavanju omladine na neoslobođenoj teritoriji. Prema tome, vaš je zadatak **da taj Savez popularišete i organizaciono postavite i u vašim pokrajinama i oblastima.** Formalni preduslovi za to su izvršeni, jer svi antifašistički savezi na ovom Kongresu okupljeni su u Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije, pa tako i Srpski narodnooslobodilački omladinski savez, kao i Narodnooslobodilački omladinski savez Kosova i Metohije.

SKOJ se za sve vreme Narodnooslobodilačkog rata razvijao u masovnu borbenu omladinsku organizaciju. Njegov razvitak nije svuda tako tekao istim putem. Karakteristično je da je pokret omladine u borbi protiv okupatora i izdajnika prevazilazio SKOJ, i to u našim oslobođenim krajevima, a naročito u onim gde ranije nije bilo skojevske organizacije. To radi toga što naši stari kadrovi nisu umeli da organizaciju prilagode novim uslovima rada i, naviknuti na ilegalne uslove i stare organizacione oblike, pretvarali su nehotice SKOJ u samo vaspitnu organizaciju. Negde je bio začauren, a negde su u SKOJ primani svi omladinci i tako se organizacija rasplinjavala. U početku, skoro nigde na oslobođenoj teritoriji nije bio pravilan odnos između Saveza i SKOJ-a. Savez i SKOJ su se duplirali i to tako da je Savez smatran nekom organizacijom u koju treba da uđu oni omladinci koji ne mogu da uđu u SKOJ i koja je u većini slučajeva izvršavala naloge SKOJ-a. Sada, međutim, oseća se znatan preokret u tom pogledu. Na oslobođenoj teritoriji SKOJ se rešio organizacione zbrke koja je kočila njegov razvitak (jezgra, podaktivi, itd.). Jedina organizaciona forma na oslobođenoj teritoriji je skojevska grupa (aktiv) i u njoj se postavljaju svi zadaci koji stoje danas pred mladim komunistima, a u isto vreme u njima skojevci stiču i teoretsko znanje. Unutar Saveza SKOJ stvara radne čete koje pomažu narodnooslobodilačkim odborima u organizovanju pomoći frontu (sada je bila velika kampanja za zimsko snabdevanje naše vojske), analfabetske tečajeve, kulturne grupe itd. SKOJ sve više ide u tom pravcu da se njegove grupe (aktivi) stvaraju onamo gde se nalaze mase omladine (radne čete, kulturne organizacije,

analfabetski tečajevi itd.). Tako se sada neće desiti da se SKOJ i Savez dupliraju ili da skojevske organizacije ne budu vezane za konkretne probleme omladine. Takav razvoj omogućiće omasovljenje SKOJ-a na oslobođenom delu naše zemlje, jer će akcije pojedinih organizacija Saveza izbacivati stalno nove i nove skojevce.

Prema tome, jedan od glavnih zadataka **je da neprekidno izgrađujete** SKOJ **kao borbenu omladinsku organizaciju, neraskidno povezanu sa omladinskim masama, organizaciju, koja će kroz razne akcije na** delu **ostvariti jedinstvo omladine** u Ujedinjenom savezu **antifašističke** omladine **Jugoslavije.**

Skojevska organizacija u vojsci dugo nije umela da nađe pravi i puni sadržaj svoga rada. Negde se SKOJ razvijao, jer su u SKOJ primani omladinci u četama, negde se sektašilo, stvarajući aktive od 3—4 omladinca. Ti nedostaci su dosada uglavnom likvidirani. SKOJ sve više postaje glavni pomagač naše Partije u učvršćivanju i stabilizovanju naše vojske. On razvija rad po vojnom, političkom, kulturnom i ostalim sektorima. Skojevske organizacije nisu više samo vaspitne, na što se svodio rad mnogih skojevskih organizacija u vojsci, već je sadržina njihovog rada određena životom i zadacima naših vojnih jedinica. Da se politički i vaspitno podignu, da izuče' do savršenstva vojnu veštinu, da budu najdisciplinovaniji izvršioci vojnih zadataka, da na bojnom polju učvršćuju bratstvo omladine svih naroda Jugoslavije — zalogu naše pobede — to je sadržina skojevskih organizacija u vojsci. U bataljonima su stvoreni bataljonski komiteti od rukovodilaca četnih aktiva. U zadnje vreme obrazovani su u brigadama brigadni komiteti SKOJ-a od sekretara bataljonskih rukovodstava. Sekretar toga komiteta je jedan od sekretara bataljonskih komiteta.

Ovim smo u kratkim potezima hteli da vam iznesemo rad SKOJ-a uglavnom u oslobođenim krajevima. S obzirom na mogućnost naše redovnije veze, molimo vas, drugovi, da koristite svaku priliku te da nam pošaljete izveštaje, što detaljnije, kako bismo vam mogli pomoći u vašem radu.

BR. 177

PISMO CK SKOJ-a OD 7. I 1943. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SRBIJU

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SRBIJU[1]

Dragi drugovi, sa puno ljubavi narod željno očekuje i dočekuje naše srpske proleterske brigade koje su prošle Crnu Goru, Sandžak, Hrvatsku, Bosnu, Krajinu i koje sada, zajedno sa Krajišnicima, Dalmatincima, Crnogorcima i drugim, ruše tzv. „Nezavisnu Državu Hrvatsku". Pošto je prošla nadčovečanske napore i stekla ogromna iskustva, kako vojnička, tako i politička, omladina u ovim brigadama se očeličila. Ona više ne zna za prepreke, za strah — to je sve junak do junaka, heroj do heroja. Kragujevčani, Kraljevčani, Beogradski bataljon, Užičani, Čačani, Pomoravci — sve su to najbolji mladi bombaši, mitraljesci, pregaoci u političkom radu. Dok su se borili u raznim zemljama Jugoslavije, najmilije vesti bile su im vesti o borbama u

[1] Prethodni tekst pisma CK SKOJ-a dostavljen je svim naznačenim rukovodstvima SKOJ-a, a ovaj i sljedeći tekstovi samo pojedinim rukovodstvima. Tekst čitavog pisma donosimo prema rasporedu u gore spomenutom dnevniku.

Srbiji. Oni prate svaku vašu akciju sa velikim oduševljenjem, a poneseni otrovnom mržnjom prema neprijatelju i beskrajnom ljubavlju za sve narode Jugoslavije, za svoj srpski narod, oni željno očekuju dan kada će se vratiti u svoju dragu Srbiju. Pričajte svuda o njima, popularišite te mlade Srbijance koji na najvećoj žezi neće da okuse vodu iz svoje čuturice, jer je čuvaju za mitraljez, za svoga „šarca".

Drugovi, naša vojska je sada velika. Čuli ste za divizije, za Bosanski korpus. Sada se baš stvara VIII krajiška brigada — muslimanska. Raspolažemo svim vrstama oružja.

Dragi drugovi, ne znamo kako je sastavljen PK SKOJ-a za Srbiju. Javite nam o vašem radu i o tome. Javite nam o drugovima koje smo ostavili u Beogradu — skojevskim funkcionerima. Njima naš borbeni komunistički pozdrav!

Sa ovim pismom šaljemo vam i izvesne materijale. Proučite ih, jer će vam mnogo koristiti u radu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Bihać, 7 januara 1943 god. Za CK SKOJ-a[2]

BR. 178

PISMO CK SKOJ-a OD 7. JANUARA 1943. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA MAKEDONIJU

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA MAKEDONIJU

Dragi drugovi, do sada najmanje znamo o vama i vašem radu. Molimo vas, drugovi, da nam prvom prilikom pošaljete izveštaj o stanju skojevske organizacije kod vas, kao i o sastavu PK SKOJ-a za Makedoniju.[1]

Čuli ste već da je veliki deo naše zemlje oslobođen, da je naša vojska velika, da su stvorene divizije[2] i prvi korpus — Bosanski korpus. Hiljade mladih heroja niče u ovoj borbi. Iz materijala koji vam sa ovim pismom šaljemo videćete nešto o borbi omladine u drugim krajevima naše zemlje. Popularišite tu borbu naše Narodnooslobodilačke vojske, drugovi! Popularišite Kongres omladine Jugoslavije, o kome ste verovatno već čuli preko Slobodne Jugoslavije.

[2] Prema sjećanju nekih drugova pismo je napisao Ivo Lola Ribar.

[1] U vrijeme slanja ovog pisma u Makedoniji nije postojao Pokrajinski komitet SKOJ-a. On je formiran oktobra 1943. godine u sastavu: Krste Crvenkovski — sekretar, Kemal Kaskni i Ljiljana Čalovska.

[2] Krajem 1942. godine formirane su sljedeće divizije: 1. proleterska udarna — 1. novembra 1942, 2. proleterska udarna — 1. novembra 1942, 3. narodnooslobodilačka udarna — 9. novembra 1942, 4. narodnooslobodilačka udarna — 9. novembra 1942, 5. narodnooslobodilačka udarna — 9. novembra 1942, 6. narodnooslobodilačka udarna — 22. novembra 1942, 7. narodnooslobodilačka — 22. novembra 1942, 8. narodnooslobodilačka — 22. novembra 1942, 1. bosanski narodnooslobodilački udarni korpus formiran je 9. novembra 1942. godine. Sem toga 22. novembra 1942. godine formiran je 1. hrvatski korpus Narodnooslobodilačke vojske.

Nadamo se da će naše redovne veze otsada učiniti da dobijemo sliku vašega rada i borbe makedonske omladine protiv okupatora i domaćih izdajnika — za oslobođenje naših naroda ispod okupatorskog jarma, za srećni život naroda i omladine Jugoslavije u bratskoj zajednici slobodnih naroda slobodne Jugoslavije.

Čuli smo za vaše odrede[3], za borbu makedonskog naroda koja sve više jača. Učinite sve da nove stotine i hiljade mladih Makedonaca sa oružjem u ruci, zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije, proteraju okupatora iz naše zemlje i unište sramne izdajnike naših naroda — četničke, ustaške bande.

Uz drugarski pozdrav

Bihać, 7 januara 1943 god. Za CK SKOJ-a

BR. 179

PISMO CK SKOJ-a OD 7. JANUARA 1943. GODINE POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA CRNU GORU I BOKU

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA CRNU GORU I BOKU

Ovim smo u kratkim potezima hteli da vam iznesemo rad SKOJ-a uglavnom na oslobođenoj teritoriji. Mislimo da će -vam ovo koristiti u vašem radu. Znamo za teške uslove vašega života i rada. Uvereni smo, međutim, da ćete uprkos svim poteškoćama raditi na učvršćivanju SKOJ-a i podizanju crnogorske omladine u borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. Bilo bi dobro kada biste prvom prilikom poslali detaljan izveštaj o stanju SKOJ-a kod vas, kako bismo vam pomogli.

Inače, drugovi, naša vojska je sada velika. Čuli ste za divizije, za Prvi bosanski korpus. Sada se baš stvara VIII krajiška brigada - muslimanska. Borci iz Crne Gore, kao i oni iz Srbije i Sandžaka, svuda su željno očekivani i dočekivani od naroda. Omladina iz Crne Gore u dvema crnogorskim brigadama[1] stekla je ogromno iskustvo, kako političko, tako i vojničko. Niklo je mnogo mladih rukovodilaca, vojnih i političkih. Skojevci iz Crne Gore ne znaju za strah i prepreke. To su najbolji, najsmeliji bombaši, mitraljesci, pregaoci u političkom radu i samoizgradnji. Na Kongresu je crnogorska omladina dostojno pretstavljena od delegata iz dve crnogorske brigade. U pretsedništvu je sedela mlada drugarica Dragica Đurašević,[2] iz Budve, koja je prilikom osvajanja Livna, za vreme uličnih borbi, iznela iz oklopnog automobila (koji je goreo) veliku količinu municije i prinela drugovima u kuću

[3] Odnosi se na šest odreda: Bitoljski, Kruševski, „Pere Tošev", „Damjan Grujev", „Dimitar Vlahov", „Goce Delčev" koji su formirani od aprila do jula 1942. godine. Protiv tih odreda bugarski okupatori bacili su svoju 5. armiju. Poslije duge i neravnopravne borbe brojno mali partizanski odredi ibili su razbijeni do kraja 1942. godine.

Porast oružanog ustanka i stvaranje novih partizanskih odreda nastupa početkom 1943. godine poslije dolaska delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba Svetozara Vukmanovića Tempa.

[1] Odnosi se na 4. i 5. crnogorsku NOU brigadu.

[2] Dragica Đurašević, istaknuti borac 2. bataljona 4. crnogorske brigade. Poginula kao referent bataljonskog saniteta prilikom neprijateljskog bombardovanja, oktobra 1943. godine.

u kojoj su se naši bili utvrdili. Takođe je na Kongresu govorio drug Momir Velimirović[3], iz Danilov Grada, koji je kod Livna ubio 25 fašista. Popularišite, drugovi, borbu crnogorske omladine koja ovde zajedno sa omladinom iz svih zemalja Jugoslavije ruši tzv. „Nezavisnu Državu Hrvatsku", i koja, lijući krv svoju po svim zemljama Jugoslavije, učvršćuje jedinstvo omladine svih naroda Jugoslavije, pronoseći slavu crnogorskog naroda širom naše zemlje.

Šaljemo vam i nešto materijala koji će vam svakako koristiti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Bihać, 7 januara 1943 god. Za CK SKOJ-a

BR. 180

PISMO CK SKOJ-a OD 7. JANUARA 1943. GODINE OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA KOSOVO I METOHIJU

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA KOSOVO I METOHIJU

Dragi drugovi, do sada smo od vas primili sledeći materijal: pismo mladim komunistima Kosova i Metohije od aprila 1942 godine, i pismo mesnim komitetima SKOJ-a koje je bez datuma.[1] Isto tako primili smo jednol pismo od 21.VII 1942 godine.[2] Pored opštih stvari o kojima smo vam sada pisali, ukazali bismo vam na neke stvari koje se mogu zaključiti iz vaših pisama.

U vašem pismu mladim komunistima Kosova i.Metohije ima nekoliko formulacija koje mogu da suze široku platformu borbe protiv fašističkih osvajača. Tamo ima i jedna ovakva rečenica: „Napadom na Sovjetski Savez fašizam je istovremeno objavio rat do istrebljenja svim komunistima". Kada ta rečenica ostane bez pobližeg objašnjenja da je pored toga fašizam objavio rat i svim našim narodima, svemu što je slobodarsko i napredno, svemu što ne nosi nemačko ime, onda mi sami dajemo potvrdu neprijateljima Narodnooslobodilačke borbe koji na sva usta viču da okupatori progone samo komuniste i da jedino iz toga razloga komunisti bežе u šume i bore se.

Vi ste potpuno pravilno uočili da treba čuvati pravo lice naše organizacije i da ne smemo dopustiti da se ona razvodni i izjednači sa antifašističkim Savezom. Ali nama se čini da postoji jedna opasnost, naime da vi suzite SKOJ, ako tako kategorički definišete, kao što ste učinili u vašem pismu mladim komunistima. Danas se borba za nacionalno oslobođenje vodi pod rukovodstvom Komunističke partije i jedan ogroman broj omladinaca koji se sasvim iskreno zalažu za stvar narodnog oslobođenja i spremni su da do kraja idu sa Komunističkom partijom, a koji još ne vide krajnje ciljeve Komunističke partije, još ne znaju šta je to socijalizam, komunizam,

[3] Momir Velimirović, mitraljezac i desetar 2. bataljona 4. crnogorske proleterske brigade. Poginuo u borbama za vrijeme pete neprijateljeve ofanzive, u ljeto 1943. godine.

[1] Redakcija ne raspolaže spomenutim dokumentima.

[2] Redakcija ne raspolaže spomenutim dokumentima.

treba i imaju pravo da se smatraju skojevcima, treba da se u skojevskoj organizaciji vaspitavaju u duhu marksizma-lenjinizma — jer njima danas samo to nedostaje: „Otvorimo vrata našeg Saveza svim iskrenim i doslednim mladim borcima za slobodu, svim onima koji svojim delima dokazuju svoju odanost našoj borbi i koji hoće da se bore s nama!" (Iz članka[3] sekretara našeg Saveza, Ivana Ribara).

Nekoliko napomena u pogledu vaspitnog rada. Treba i dalje da posvećujete veliku pažnju vaspitnom radu, samo ga organizaciono treba kod vas drukčije postaviti. Baš usled uslova ilegalnog rada kod vas nije zgodno i opasno je da se vaspitni rad odvija izvan aktiva, kako je to kod vas bilo. Opasno je zbog toga što se padom jedne vaspitne grupe dovodi u opasnost od provale 4—5 aktiva. Mnogo je zgodnije, a to je i praksa svih naših organizacija — danas — da se u aktivima (skojevskim grupama) odvija i vaspitni rad, što je i korisnije zbog toga što se u aktivu nalaze drugovi sa različitim teoretskim znanjem, te će jači pomagati slabije. Vaspitni rad ne treba da se iscrpljuje vaspitnim radom aktiva, već težište toga rada treba postaviti na samoizgradnju.

Iz vašeg pisma mesnim komitetima SKOJ-a, na onom mestu gde govorite o ograđivanju šiptarske omladine od fašizma, vidi se da posvećujete vrlo veliku pažnju političkoj doslednosti vaših organizacija. To je dobro. Međutim, na tome se ne smete zaustaviti, a nikako težište baciti samo na tu delatnost. Šiptarska omladina će se najbrže ograditi od fašizma, ako se u akcijama, protiv okupatora i domaćih izdajnika bude uveravala u pravilnost naše politike i pravednost naše borbe.

Iz vaših pisama, .drugovi, vidimo kako ogromne napore i istrajnost ulažete u vaš rad na jačanju našeg Saveza komunističke omladine, na razvijanju naše Narodnooslobodilačke borbe. Takođe nas raduje da je vaša linija, uprkos dugom nemanju veza, uglavnom pravilna. Nadamo se da će otsada, kada naše veze mogu biti redovnije, i naša pomoć biti veća i koristiti vam dosta za vaš dalji rad.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Bihać, 7 januara 1943 god. Za CK SKOJ-a

BR. 181

INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a OD 14. JANUARA 1943. GODINE O RADU SKOJ-a U VOJSCI[1]

O ORGANIZACIJAMA SKOJ-a U VOJSCI

Kroz čitavo vreme borbi, kroz sve faze razvitka naše vojske, od prvih diverzionih grupica, pa do sadašnje već potpuno moderne vojske, veliki, a u mnogim jedinicama i pretežni deo vojske sačinjavali su omladinci. Bili su

[3] Odnosi se na članak „Savez komunističke omladine u surovoj školi rata" („Omladinska borba", organ Saveza komunističke omladine Jugoslavije, br. 3, novembar 1942. god. II).

[1] Primjerak instrukcije nalazi se u arhivi CK NO Jugoslavije.

prvi kada je trebalo jurišati na bunkere, kada je trebalo izdržati najteže marševe. U najtežim momentima, preko mnogobrojnih Igmana[2] i Treskavica,[3] omladina je davala neprekidno jedan za drugim nebrojene dokaze o odanosti svetoj borbi za slobodu naših naroda, o nepokolebljivoj rešenosti da u njoj istraje do kraja, pa ma šta se desilo. U vatri borbe, kroz najveće napore, školovalo se i raslo jedno novo pokolenje, pokolenje heroja, onih mnogobrojnih junaka sa Kozare,[4] Kupresa[5] i ostalih mnogobrojnih poprišta borbe.

Stvaranjem naših vojnih formacija, prelaskom na jedan novi način borbe protiv fašizma — na oružanu borbu, pred SKOJ su se postavili novi, do tada nepoznati zadaci. SKOJ je trebalo ovde, u novim uslovima i na nov način, da postane borbeni rukovodilac omladine, da bude ono čvrsto jezgro u četi koje će biti najbolji oslonac i pomoćnik vojnoj komandi. Usred napornih marševa, svakodnevnih krvavih borbi, SKOJ je morao da nađe vremena, da nađe pogodne forme, kako da u masu omladinaca unese svest o našoj borbi, da ostvaruje i učvršćuje oružano bratstvo svih naših naroda — jedan od najvažnijih uslova naše pobede. Trebalo je naći mogućnosti i načina da se od neukih mladića stvore prekaljeni borci vični svakoj vrsti oružja, za koje neće ni beton ni bodljikava žica biti nikakva prepreka. Usred najžešćih okršaja trebalo je naći načina da se podigne nivo opšteg znanja omladinaca i da se stvore ne samo odani borci danas, nego i sposobni graditelji novoga — sutra.

Postavljen pred sve te zadatke SKOJ je još jedanput pokazao svoju životnu snagu, časno je rešio i ovaj zadatak, pored svih nesnalaženja i, tu i tamo, trenutnih lutanja. Uporedo sa razvitkom vojne organizacije, istina sa malim zakašnjenjem, razvija se i skojevska organizacija. Kada je naša vojska narasla u bataljone, i skojevska organizacija učinila je veliki korak napred, povezujući samostalne četne grupe (aktive) stvaranjem bataljonskih komiteta SKOJ-a. Bataljonski komiteti su, onde gde su od početka pravilno radili, dali nov zamah skojevskom radu. Međutim, nisu svuda bataljonski komiteti odmah odgovorili svome zadatku, a u novoformiranim brigadama oni se još ni danas ne osećaju kao rukovodstva koja pomažu čitavim grupama (aktivima), postavljaju im zadatke i kontrolišu njihov rad. Mnogo više su oni skup sekretara, od kojih se svaki interesuje samo za svoju četu. Taj nedostatak treba što pre otkloniti na sledeći način: bataljonski komitet treba da sačinjavaju sekretari četnih grupa i sekretar bataljonskog komiteta koji nije vezan ni za jednu grupu, kako bi se mogao naći svuda — posvetiti se radu u ćelom bataljonu. U bataljonskom komitetu treba izvršiti podelu rada

[2] Odnosi se na poznati marš jedinica 1. proleterske NOU brigade (1, 2, 3. i 4. bataljon preko Igmana u toku druge neprijateljeve ofanzive na teritoriji istočne Bosne januara 1942. godine. Marš je izvršen po najvećoj hladnoći od 25 do 29 celzijusovih stepeni. Prilikom marša velikom broju boraca promrzle su ruke ili noge. Nekima su morali biti amputirani prsti, stopala i drugi dijelovi.

[3] Odnosi se na poznati marš proleterskih brigada iz Crne Gore i Hercegovine koje su poslije treće neprijateljeve ofanzive pošle 24. juna 1942. godine preko Zelengore, Treskavice itd. da šire ustanak u zapadnu Bosnu, Hrvatsku i Sloveniju.

[4] Odnosi se na ofanzivu njemačkih, mađarskih, ustaških i domobranskih jedinica koja je počela 10. juna 1942. godine protivu žarišta ustanka na Kozari. Herojskom borbom partizanskih jedinica i naroda Kozare onemogućeno je uništenje naroda toga kraja. Neprijatelj je imao velikih gubitaka. Naše jedinice pretrpile su znatne gubitke, ali najteže je prošao narod onog kraja iz kojeg su Nijemci i njihovi saradnici odveli oko 70.000 stanovnika u koncentracione logore.

[5] Noću između 13. i 14. avgusta jedinice 4. crnogorske, 2. proleterske, 3. sandžačke, 1. krajiške brigade i dijelom 3. krajiškog odreda napali su jako ustaško uporište Kupres. Uprkos junačkom prodoru u grad, naše jedinice su se pred nadmoćnijim neprijateljem morale povući. Pored velikih neprijateljevih gubitaka i naše jedinice imale su osjetne gubitke. U bici na Kupresu poginuli su poznati narodni heroji Simo Solaja i Spiro Mugoša.

po sektorima i razvijati ga u bataljonskom opsegu, što znači organizovati bataljonske priredbe, predavanja, konferencije i drugo. Ali, razvijajući ovaj rad treba neprekidno paziti na to da zbog njega ne trpi rad u četi, već da se međusobno dopunjava. Osećanje odgovornosti ne samo za rad svoje grupe (aktiva), već i za celokupan skojevs'ki rad u bataljonu, mora da se razvije kod svakog člana komiteta. Svaki član komiteta mora da odlazi na skojevske sastanke drugih četa, i to ne samo kao gost, već kao rukovodilac koji dolazi da kontroliše i pomogne rad.

Ali, svakodnevno se razvija naša vojska. Ona je već davno narasla u brigade, divizije, pa i korpuse. Danas ponovo naše skojevske organizacije zaostaju iza razvitka naše vojske. Brigada kao jedna jedinstvena vojna celina, koja nastupa jedinstveno u svim vojnim zadacima, zahteva i jedinstven rad SKOJ-a — jedinstveno rukovodstvo. Mnogobrojnim bataljonskim organizacijama nije moguće više direktno rukovoditi. Dosada je taj problem jedinstvenog rukovodstva rešavan savetovanjima — zajedničkim sastancima svih bataljonskih komiteta u brigadi. Međutim, sada su sazreli svi uslovi i nameće se neodložna potreba stvaranja brigadnih komiteta. Oni treba da budu sastavljeni od sekretara bataljonskih komiteta.

Neki naši drugovi koji se nisu mogli snaći u novim prilikama preneli su u vojsku stare oblike koje je skojevska organizacija imala u uslovima ilegalnog rada i time stvorili zbrku u organizaciji.

Stvarana su razna „jezgra" i „odgojne grupe", skojevci su deljeni na „aktiviste" i „neaktiviste", i svim tim mnogobrojnim formulama stvorili su pometnju iz koje nisu mogli isplivati. Rezultat takve komplikovane situacije bilo je svođenje čitavog rada na održavanje mase sastanaka jednih te istih ljudi, samo u različičim formama. Međutim, naša organizacija u vojsci je prosta. Osnovni i jedini oblik organizacije u vojsci, pored brigadnih i bataljonskih komiteta, je skojevska grupa (aktiv) u četi. Van nje nikakvih drugih skojevskih organizacija nema i ne treba da bude.

Grupa je u isto vreme radno i vaspitno telo. Ona mora da rukovodi celokupnim životom omladine u četi i da vaspitava mlade komuniste. Negde su naše organizacije poprimale isključivo vaspitni karakter — pretvorile su se u kružoke koji su imali isključivo zadatak da na retkim sastancima pročitaju po koji letak. Time je SKOJ prestao da bude živa organizacija koja rukovodi radom i borbom omladine, što je u daljoj liniji srozalo ugled SKOJ-a u očima boraca. Na dnevni red svojih radnih sastanaka koji se moraju redovno održavati, grupa stavlja konkretne stvari iz života čete i o njima donosi odluke. Grupa, u saglasnosti sa dobivenim direktivama, stvara plan po svakom sektoru rada, daje određene zadatke svakom svome članu.

Rad naših organizacija u vojsci otežan je pokretima i borbama. Ali naša vojska najveći deo vremena provodi u pokretu i u borbama. Prekinuti rad za to vreme znači ne odgovoriti zadacima i stvarno likvidirati SKOJ. SKOJ mora baš u vreme pokreta i borbi da radi, da se pokaže kao organizator i rukovodilac. Ni tada sastanci ne smeju izostati, makar kratki i samo po jednom pitanju sazvani, ali se oni moraju održavati, organizacija mora da živi i radi uvek.

Treba se osloboditi shvatanja da je ceo rad sadržan u sastancima. Sastanci pretstavljaju samo deo rada koji služi za to da se pretresu iskustva i donesu odluke o tome šta treba raditi između sastanaka.

SKOJ je organizacija **komunističke omladine koja** ima zadatak ne samo da bude organizator i rukovodilac omladine u borbi, već i vaspitač i stvaralac novih kadrova komunista za našu Partiju. Iz redova SKOJ-a treba da niknu nove hiljade mladih partijaca. Negde naši drugovi to nisu ^shvatili, već su se poplašili da bi komunistička izgradnja skojevaca mogla štetiti liniji Na-

rodnooslobodilačke borbe, pa su je potpuno zapostavili. Izgradnja komunista, pripremanje novih kadrova našoj Partiji, ostaje još uvek jedan od najvažnijih zadataka SKOJ-a.

SKOJ je masovna organizacija komunističke omladine. Vrata SKOJ-a ne smeju biti zatvorena masi poštenih mladih boraca u našoj vojsci koji se osećaju vezani za ciljeve naše Partije i koji su spremni da rade na sprovođenju naše linije. Treba težiti tome da svaki omladinac u brigadi bude skojevac. Ali, pogrešno je smatrati da svaki omladinac koji uđe u brigadu automatski treba da postane član SKOJ-a. Do stupanja kada će svi r/ladi borci u brigadi biti skojevci dolazi se upornim radom na uzdizanju i vaspitanju omladine. Pogrešno su radili oni drugovi, koji su SKOJ stvarali prostim upisivanjem u članstvo svih boraca koji nemaju više od 25 godina, ili su na četnim sastancima pitali ko hoće da uđe u SKOJ. O prijemu svakog novog člana treba da se rešava na sastanku grupe (aktiva).

Naučiti se rukovođenju — to je zahtev koji se danas postavlja pred sve naše komitete. Znati uvek šta se hoće da uradi i imati sistem u radu. Od svih problema koji se u jednom momentu postavljaju na rešavanje videti onaj najvažniji koji treba postaviti na prvo mesto, ali tako da se rešavanje ostalih problema ne zapostavi, već da se i manje važni problemi svršavaju, vezujući ih za ono najvažnije. U tome se naši komiteti ne snalaze uvek. Tako, naprimer, u nekim brigadama, vodeći borbu protiv pljačkaških pojava, naši su drugovi potpuno zapostavili rad po ostalim sektorima. A trebalo je, naprotiv, aktivizirati rad po svim sektorima i dati im karakter borbe protiv pljačke. Treba osigurati stalnu kontrolu i pomoć nižim rukovodstvima i grupama (aktivima). Treba razviti kod svakog člana komiteta svest o odgovornosti za celokupan rad po sektoru toga komiteta. Naučiti se pravilnom shvatanju direktiva, ne uzevši direktive šablonski, prosto ih prenoseći onako kako su došle, već uvek pronaći najbolju formu u kojoj se one mogu sprovesti, prilagoditi ih uslovima svoje brigade.

Naučiti se organizovanju i rukovođenju takmičenjem — to je novi veliki zadatak koji se pred nas postavlja i od čijeg rešenja zavisi da li će naš rad krenuti krupnim koracima napred i dati mnogo veće rezultate. Dosada je o udarničkom takmičenju često govoreno. Ali je ono retko organizovano postavljeno. Brigadni i bataljonski komiteti moraju takmičenja postaviti ne samo kao takmičenje uopšte, već kao takmičenje koje ima određeni oblik, gde se zna ko se s kim takmiči, u čemu se takmiči, gde se obavljaju i prate rezultati i gde postoji neki način na koji će se vidno obeležiti onaj koji je pokazao najbolje rezultate, bilo pojedinac ili neka jedinica. Objavljivanje rezultata može se vršiti preko bataljonskih ili brigadnih listova, preko četnih i bataljonskih konferencija. Takmičenje treba postaviti kao potstrek za pojačanje rada na sektorima koji slabije stoje u vezi sa rešavanjem pitanja od osobitog značaja. Sistem takmičenja se mora savladati tako da postane sistem rada.

PODELA RADA I ZADACI

Da bi se rad uspešnije odvijao, deli se na sektore. Svaki sektor se dodeljuje, jednom ili više drugova da po njemu prvenstveno rade. To ne znači da svaki treba da radi samo po svom sektoru i da ga se ostalo ne tiče. Naprotiv, treba raditi i pomagati svuda gde god se može. Važno je pravilno izvršiti podelu rada, tj. obuhvatiti sve sektore i dati svaki sektor onome kome će najviše odgovarati koji će imati najviše sposobnosti za njega.

Vojnički rad. Način **i** sredstva borbe svakim danom se komplikuju. Mi već danas vodimo moderni rat sa gotovo svim rodovima oružja. Sve to izi-

skuje od naših boraca mnogo više znanja i veštine da iskoriste sve što može da im pruži oružje kojim raspolažu da bi naneli neprijatelju najveću moguću štetu, a pri tome da izbegnu sve nepotrebne žrtve. Taj zadatak mora SKOJ da rešava. Nije više dovoljno učiti omladince samo rukovanju automatskim oružjem. To mora da se zna, ali to nije sve. Danas se treba učiti borbi na principu dobrovoljnosti zasnovanoj u vojsci. Treba učiti omladince rukovođenju jedinicama, stvarati oficire buduće opštenarodne vojske. Treba koristiti iskustva stečena u svakoj akciji i izučavati postojeću vojnu literaturu.

Politički rad. Naša vojska je politička vojska. Ona ima određene političke ciljeve koji uslovljavaju način borbe. Svest naših boraca o opravdanosti ciljeva za koje se bore čini onu snagu koja nas je održala u najtežim časovima neprijateljskih ofanziva. Tu svest treba podizati i učvršćivati, naročito kod novih boraca, koji dolaze u brigade sa oduševljenjem, ali bez jasnih pojmova i bez potrebne svesti. Veliki zadatak koji stoji pred SKOJ-em **u** vojsci je u tome da od tih oduševljenih mladića stvori svesne i nepokolebljive borce za pravednu stvar naših naroda koji će bez kolebanja, čvrsto držeći pušku, ići do kraja i koji će znati da jednom već izvojevanu slobodu brane i očuvaju. Slobodi koja se u krvi rađa već danas prete, između ostalih, izbeglički banditi iz Londona. Pribiraju se već razne protuve koje su do sada prospavale u mišjim rupama, a sada, pred perspektivom bliskog sloma fašizma, izlaze iz mraka i pripremaju se da ugrabe plodove napora i krvi najboljih sinova naših naroda. Spremaju se da ponovo zajašu na narodnu grbaču, da vrate ono staro, samo u još gorem obliku.

Najmoćnije oružje naše pobede — bratstvo omladine svih naroda Jugoslavije — treba stvarati, treba još više učvršćivati. Ono mora da se manifestuje svuda, na svakom koraku. Brigade koje su sastavljene od boraca iz raznih krajeva naše zemlje treba da budu uzor oružanog bratstva, međusobne ljubavi i poverenja.

Svaki omladinac u brigadi mora da bude sposoban ne samo da se junački bori, već da na svaikom mestu brani liniju Narodnooslobodilačke borbe, da zna svakom reći ko mu je prijatelj, a ko neprijatelj. Da zna da je neprijatelj isti, makar kakvu košulju obukao.[6] Da je isti u Srbiji kao i u Hrvatskoj, u Bosni kao i u Sloveniji. U vezi sa tim treba kod svakog omladinca učvrstiti rešenost da se bori na svakom terenu, svuda gde to naš Vrhovni štab bude naredio. Predavanja, referati, prorada materijala naših štabova i Partije treba da služe tome cilju. U diskusijama koje organizuju politkomesari Skojevći moraju biti najaktivniji učesnici.

Kulturno-prosvetni rad. Teško je nasleđe koje su nam **u** ovom pogledu ostavili reakcionarni režimi bivše Jugoslavije. U naše brigade dolaze omladinci koji ne samo da stoje na vrlo niskom stupnju kulturnog razvitka, već su ii jednim delom nepismeni. Tu **u** našim brigadama oni treba da nauče **ono** što kod svojih kuća nisu mogli. Zadatak koji stoji pred našom organizacijom u vojsci jeste — što brže raditi, koristiti svaki minut slobodnog vremena, na položaju ili na odmoru, da bi se što pre nadoknadilo ono što je bez naše krivice propušteno. Rad je obiman i raznovrstan.

Pevački horovi u mnogim brigadama postoje samo na reči. Oni pevaju dve-tri pesme, a pošto se ne organizuju priredbe i javni nastupi nema ni potstreka za učenje novih pesama. Treba razlikovati hor koji vežba i priprema pesme za priredbe od pevanja u četi, koje treba organizovati svuda i u kojem

[6] Aluzija na nazive vojnih jedinica okupatora („Crne košulje" — italijanske fašističke jedinice) i narodnih izdajnika („Bjela" i „Plava garda" — kvislinške jedinice u Sloveniji).

učestvuje čitava četa. Diletantske sekcije u mnogim brigadama ne postoje, a ima dosta brigada u kojima one postoje ali uvek nastupaju s jednim istim programom. Program mora da bude svaki put drugi — novi. Materijala, skečeva, recitacija itd. nema u velikom izboru, ali ga ima često da propada u torbama nekih drugova. Njega treba tražiti i po mogućnosti umnožavati, i u međusobnom dodiru brigada menjati. Ono što nedostaje treba da bude napisano od samih vojnika (stvari iz svakidašnjeg života). Nepismenost treba likvidirati. Ne bi smelo da se nađe ni jedan omladinac posle mesec dana života u brigadi, koji ne bi znao da čita i piše. Zidne i džepne novine su sektor delatnosti na kojem može da učestvuje sva omladina. To je već pokazalo iskustvo nekih brigada, gde je na zidnim novinama sarađivalo 90%* omladinaca. Predavanje treba organizovati po planu, unapred odredivši ikoja će se predavanja održati. Pri određivanju treba uvek imati u vidu stepen razvitka omladinaca i odrediti predavanja koja su najpotrebnija i koja će davati najviše koristi. Bilo je brigada koje su držale predavanja bez plana, i takvih koja omladinci nisu u stanju da shvate. To treba izbeći.

Kulturno-prosvetni rad na terenu. Organizacije SKOJ-a i USAOJ-a po selima su vrlo mlade, bez iskustva u radu. Njima treba pomoći. Nije dosta, ako se na javnom opštem zboru u selu pojavi govornik u ime omladine. Nije dosta to, ako se održavaju često omladinske konferencije. Potrebno je povezati se sa organizacijama na terenu, pomagati im u radu; tamo gde naša vojska oslobađa nove krajeve, a tih organizacija nema, treba ih stvarati. Ovaj rad koristiće drugovima u vojsci, jer će im osigurati svestrani razvitak. U tu svrhu treba upoznati sve članove SKOJ-a, sa formama rada i zadacima organizacija na terenu. Proučavati materijal u vezi s tim, naročito članke iz „Omladinske borbe".

Vojnoobaveštajna služba. Ovaj sektor rada je često nepravilno shvaćen. Smatralo se da drug koji po tom pitanju radi treba da pazi na sve greške svojih drugova, tako da su njega počeli izbegavati, smatrajući ga nekim špijunom. Međutim, nije zadatak druga koji po ovome radi da pazi na greške drugova koje treba svi u drugarskoj kritici da ispravljaju, već — što je uostalom i zadatak svakog drugog skojevca — da prikuplja podatke o delovanju i kretanju neprijatelja.

Gore je nabrojano nekoliko sektora rada koji su najosnovniji. Ali za podelu rada ne možemo imati šablon, koji bi važio uvek i u svim prilikama. Način na koji će se podeliti rad zavisi od zadataka koji se u jednom momentu pred nas postavljaju i od broja članova koje imamo. Naveli smo nekoliko sektora rađa koji se u različitim uslovima mogu razčlanjivati ili kojima se može dodati još neki drugi sektor.

Centralni komitet
Saveza komunističke omladine
Jugoslavije

14. januar 1943. g.

BR. 182

IZVJEŠTAJ O RADU BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 3. PROLETERSKE BRIGADE CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a OD 16. **JANUARA** 1943. GODINE[1]

Brigadni komitet SKOJ-a
III proleterske brigade I divizije
dana 16. I 1943. god.

CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Položaj

Šaljemo vam mjesečni izvještaj o radu naše skojevske organizacije. Nastojaćemo da damo što jasniju sliku o stanju u našoj organizaciji, iako to nećemo postići možda u potpunosti zbog nedovoljnog pregleda svih aktiva u vezi poslednjih događaja.

Brojno stanje naše organizacije bilo bi ovako:

a) Komiteta imamo 6. Od toga 5 bataljonskih i jedan komitet bolnice, intendanture i ljudstva pri Štabu brigade;

b) aktiva 24;

c) svega članova u organizaciji — 407, od toga drugarica 90;

d) omladine van organizacije — 139;

e) nepismenih — 48.

Van SKOJ-a ima priličan broj neobuhvaćene omladine, što je uslovljeno nepravilnim radom s njom prije, ali se to popravlja. Novodošloj omladini se ukazuje na njene dužnosti i na greške koje čini.

Bataljonski komiteti su skoro svi novoformirani tj. staro rukovodstvo dato je na nove dužnosti, a zamijenili su ih najsposobniji drugovi iz aktiva. Od broja aktiva zavisi i broj članova komiteta. Svaki komitet ima svoga sekretara koji ne pripada ni jednom aktivu već, obilazi sve i zadrži se ondje gdje je rad naslabiji. Bataljonski komiteti kao mlado rukovodstvo uspjeli su prilično da se osamostale, ali ne još u dovoljnoj mjeri da bi mogli sami rešavati sve probleme koji svakodnevno iskrsavaju u njihovim jedinicama.

Brigadni komitet sastoji se od 7 članova i to sekretara bataljonskih komiteta i sekretara brigadnog komiteta, koji takođe ne pripada nijednom bataljonu. Kao što sam gore naveo da su bataljonski komiteti mlada rukovodstva ista stvar je i sa brigadnim komitetom. Svi članovi su novi sem sekretara. Po mogućstvu brigadni komitet se sastaje svakih 15 dana i rešava zadatke koji se postavljaju pred našu organizaciju.

Rad naše skojevske organizacije u poslednje vreme se popravio, a ima još niz sitnih nedostataka koje treba otkloniti.

Prvo, ima još priličan broj neobuhvaćene omladine. Naša organizacija shvatila je to kao jedan od najvažnijih problema i pravilno prilazi novodošlim drugovima, s ciljem da im ukaže na sve nedostatke koji im smetaju za njihovo pravilno razvijanje. To pitanje nije još u potpunosti riješeno, ali SKOJ ga više ne shvata kruto, već bliākije prilazi omladini van organizacije.

Drugo, povezivanje sa omladinom na terenu nije zadovoljavajuće. **Taj** problem je postavljen pred našu skojevsku organizaciju, ali mu ona nije **još** pravilno prišla. U poslednje vrijeme dobili smo neki materijal o organizaciji

[1] **Original izvještaja nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.**

USAOJ-a što je mnogo omogućilo rad na terenu, jer mnogi drugovi nisu poznavali kako se osniva ta organizacija.

Treće, teoretski rad u našoj organizaciji za poslednjih mjesec dana bio je vrlo slab. Održan je vrlo mali broj sastanaka, koji su bili vrlo kratki.

Dobili smo plan za političko vaspitni rad, koji je prorađen sa brigadnim i bataljonskim komitetima SKOJ-a. Drugovi su pravilno shvatili cilj plana i razumjeli ga. Plan je pristupačan i za omladinu van organizacije i u mnogome će joj koristiti. Kakav će biti rezultat od ovog plana ne možemo još zaključiti, jer od vremena kad je postavljen plan nije bilo prilike da se sprovede u djelo. Teoretski i politički nivo naših skojevaca je nezadovoljavajući.

Pomoć od strane Partije u poslednje vrijeme se poboljšala. Partija posvećuje veću pažnju SKOJ-u, ali ne još u dovoljnoj meri.

Naš I proleterski korpus postavio je takmičenje između divizija i brigada; isto takmičenje postavljeno je i pred omladinu, koja se angažuje da naša brigada ne bude na posljednjem mjestu u takmičenju. Takmičenje je postavljeno u svakom pogledu.

Popularizacija i pripreme za II antifašistički kongres omladine Jugoslavije su otpočele u našoj brigadi. Povodom Kongresa održavaju se četne konferencije; nije bilo prilike za bataljonske. Pripreme se ne vrše samo teoriski već i praktično.

To bi bili osnovni problemi koji se postavljaju sada pred našu organizaciju.

Sto se tiče rada unutar aktiva stvar stoji ovako:

Za posljednjih mjesec dana održano je radnih sastanaka 42 a teoretskih 60 i 14 sastanaka bataljonskih komiteta. Sastanci radni, a također i teoretski, su vrlo kratki s obzirom na prilike u kojima su se održavali. Na radnim sa-j-stancima rešavana su goruća pitanja koja su iskrsavala u aktivima.

Kako sam gore naveo sastanci su bili vrlo kratki, ali nije ništa prošlo neriješeno što je trebalo riješiti. Na teoretskim sastancima prorađivan je slijedeći materijal: „Mladi Krajišnik" posljednji broj, „Omladinska borba" br. 5—6, brošura „O organizaciji USAOJ-a" i posljednji broj lista USAOJ-a „Mi mladi". Gore navedeni materijal prvo je prorađivan sa SKOJ-em pa onda sa svom omladinom, a neki članci iz „Omladinske borbe" su prorađivani posebno sa SKOJ-em.

Za posljednjih mjesec dana SKOJ je najviše pomogao Partiji po kulturno-prosvjetnom radu, on se najviše angažuje za diletantske grupe i pjevačke horove.

Bataljonskih omladinskih konferencija u toku ovog mjeseca nije bilo uslijed nepovoljne vojne situacije.

Skojevski bataljonski listovi se ne izdaju kao ni brigadni, već u bataljonskim listovima i zidnim novinama kao i brigadnom vjesniku učestvuje i omladina.

Uopšte:

a) Borbenost kod skojevaca je dobra;

b) Disciplina je uglavnom dobra, ima manje disciplinskih greščica koje treba otkloniti;

c) Odnos unutar aktiva kao i samih aktiva između sebe je dobar, jedino kritika i samokritika još nije pravilno postavljena kod skojevaca, pomalo se osjeća familijarnost naročito kod mladih drugova, što se uglavnom otklanja;

d) Odnos prema komandnom kadru, kako vojnom tako i političkom, u potpunoj mjeri zadovoljava;

e) Odnos prema narodu, narodnim vlastima kao i narodnoj imovini se popravio, mada ima još grešaka u tom pogledu;

f) Odnos prema novodošlim drugovima zadovoljava.

To bi bile glavne karakteristike SKOJ-a u našoj brigadi.

U V bataljonu postoji ista organizacija kao i rukovodstvo kao i u ostalim bataljonima. Isti bataljon uzet je u obzir u izveštaju kao i drugi bataljoni.

Pri našoj brigadi formiran je VI bataljon od Talijana zavni „Mateoti". U tom bataljonu još ne postoji skojevska organizacija. Postoje zamjenici politkomesara u četama i oni su formirali aktive. Vidječemo rezultat rada tih aktiva i oni će po mogućstvu pronaći najistaknutije omladince na koje će se moći osloniti pri formiranju neke omladinske organizacije slične našem USAOJ-u. j

Pred našu skojevsku organizaciju postavili smo zadatak da da sve od sebe i da pomogne što više Partiji pri razbijanju IV neprijateljske ofanzive i da iz nje izađemo organizovaniji i jači koristeći iskustvo prošlih ofanziva.

Molim vas da nam ubuduće dostavljate materijal i potrebne direktive kao i ostalim jedinicama.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za brigadni komitet
sekretar
Daljević,[2] s.r.

BR. 183

ČLANAK „BORBE" OD 17. JANUARA 1943. GODINE O DODJELJIVANJU PRELAZNIH ZASTAVICA I KONGRESA ZA POKAZANE REZULTATE U RADU[1]

OMLADINSKI KONGRES PODJELIO JE PRVE PRELAZNE ZASTAVICE .. .

Na Prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije podneli su delegati omladine izvještaj o tome šta je omladina učinila za pomoć Narodnooslobodilačkoj vojsci iz pozadine. Donosimo jedan deo rezultata pretkongresnog takmičenja omladine u akciji za zimsku pomoć.

U Bosanskoj Krajini Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine sakupio je između ostalog: 2.047 pari čarapa, 363 čaršava, 76 biljaca, 102 maje, 1.345 pari rukavica, 776 marama, 1.344 peškira, 63 jastuka, 2.746 kg. kukuruza, 4.920 kg. krompira, 2.701 kg. graha, 263 kg pšenice, 126 kg zobi, 134 kg. masti, 116 kg voća, 136.773 dinara u gotovom i 2.906 metara zavoja za rane, zatim još mnogo ostalih namirnica i odevnih predmeta.

Kongres je odlučio da podeli svoje dve prelazne zastavice za okrug i selo najboljima u pomaganju fronta.

Zastavicu je dobio Drvarski okrug. Omladinski saveti u ovom okrugu sakupili su: 1.067 pari čarapa, 729 pari rukavica, 305 peškira, 138 marama, 200 koža, 2.149 kg. krompira, 2.343 kg. kukuruza, 73 klupka konca, 139 pari

[2] Milan Daljević.

[1] „Borba", organ Komunističke partije Jugoslavije, br. 35. 17. januar 1943. god. VI.

narataka, 13 kudelja vune, 5 torbi, 3 biljca, 46 pršnjaka, 8 košulja, 4 para gaća, 12 čaršava, 2.900 metara zavoja za rane, 34 kg. masti, 23 pršute, jednu kožu, 7 janjaca, jedno june, 500 kg slame, 200 kg sena, 10 kg slanine, 82 jajeta, 1 kg meda, 40.701 dinar u gotovom novcu.

U novooslobođenoj bihaćkoj opštini takmičila su se sva sela i grad Bihać. U toj utakmici istaklo se hrvatsko selo Zegar, koje je sakupilo: 108 kg. kukuruza, 95 kg. graha, 15 kg masti, 26 kg krompira, 10 kg. luka, 58 jaja, 15 marama, 52 peškira, 5 šalova, 12 pari rukavica, 15 čaršava itd.

Istakao se i Podgrmečki okrug. Tamo je sakupljeno: 621 par čarapa, 451 par rukavica, 84.320 dinara u gotovom novcu itd.

BR. 184

PISMO SEKRETARIJATA ZEMALJSKOG ODBORA USAOJ-a SVIM ORGANIZACIJAMA USAOJ-a OD 21. JANUARA 1943. GODINE O SPROVOĐENJU ODLUKA I KONGRESA[1]

SVIM ORGANIZACIJAMA UJEDINJENOG SAVEZA ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije, koji predstavlja manifestaciju jedinstva i bratstva omladine svih naroda Jugoslavije u borbi protiv zakletih neprijatelja naših naroda i naše srećnije budućnosti, ima veliki značaj. Kongres je pokazao da je omladina naših naroda, u toku Narodnooslobodilačke borbe, krvlju skovala svoje jedinstvo i bratstvo i ujedinila se u svoj Ujedinjeni savez, nasuprot težnjama i pokušajima okupatora i domaćih izdajnika da nas razjedine, bace u bratoubilački rat i tako unište. Ujedinjavanjem svih omladinskih antifašističkih organizacija u Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije dao se organizacioni oblik već ostvarenom jedinstvu omladine naših naroda.

Ali značaj Kongresa ne ogleda se samo u tome. Kongres je obogatio hiljade omladinaca novim iskustvima i pokazao smernice rada našeg Ujedinjenog saveza.

Pred nama stoji veliki i častan posao da odluke Kongresa sprovedemo u delo. Naš Ujedinjeni savez nije još organizaciono sređen i učvršćen, ne postoji dovoljno povezanosti u radu naših organizacija. Ne postoje svuda opštinski, sreski (kotarski) odbori, dok će se okružni i pokrajinski, kao i oblasni odbori, tek formirati. Zbog toga treba odmah sazivati **okružne konferencije Ujedinjenog saveza,** na koje će sreske (kotarske) organizacije našeg Saveza slati delegate iz svojih srezova. Konferencije treba da budu dosta široke, što će zavisiti i od veličine organizacija u tom okrugu. Konferencije treba da pretresu rad Saveza u svom okrugu, i na osnovu rezolucije Kongresa donesu zaključke u pogledu svoga rada. Na konferencijama treba birati **okružne odbore Ujedinjenog saveza,** kao i delegate za pokrajinsku, odnosno oblasnu konferenciju, koju će sazvati Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza posle održanih okružnih konferencija. Razume se, ukoliko ne postoje sreski (kotarski) odbori

[1] Kopija pisma nalazi se u Arhivi CK NO Jugoslavije.

Saveza, treba održavati prvo sreske (kotarske) konferencije i na njima birati sreske odbore Saveza, kao i delegate za okružne konferencije.

Međutim, da bismo ojačali i učvrstili naš Ujedinjeni savez, mi moramo, uporedo sa stvaranjem okružnih, oblasnih i pokrajinskih odbora, stvarati i učvršćivati naše osnovne organizacije, one temelje na kojima se podiže zgrada našeg Ujedinjenog saveza. U V tački rezolucije našeg Kongresa rečeno je između ostalog: „Osnova njegove organizacije (tj. Ujedinjenog saveza) jesu pojedine radne čete, omladinski domovi, kulturne omladinske grupe, savezi pionira, zajednice za fizičku kulturu itd., koje postoje i stvaraju se u pojedinim mestima i selima".

Prema tome, stvarati i učvršćivati radne čete, organizirati njihov rad za pomoć frontu i pozadini, stvarati omladinske domove i učiniti da oni postanu žarišta kulture i prosvete za omladinu, organizovati analfabetske tečajeve, glumačke, pevačke grupe itd. Savez pionira i, u okviru mogućnosti razne fiskulturne, sportske grupe itd. — eto, to su sada naši osnovni zadaci na učvršćivanju naše organizacije.

Naš Kongres je dao nov elan našim mladim borcima, našim mladim radnicima na organizovanju pozadine i njenog rada za pomoć našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci. Našim organizacijama treba dati nov polet, kako bi **naš** rad dao stvarne rezultate i tako koristio našoj Narodnooslobodilačkoj borbi. Pretkongresno takmičenje za zimsko snabdevanje naše vojske pokazalo je dobre rezultate. Potrebno je, u danima sve odlučnije borbe naših naroda za proterivanje okupatora iz naše zemlje i uništenje njegovih slugu, domaćih izdajnika, da **takmičenje postane stalni sistem rada naših organizacija,** kako bismo jače nego do sada tukli neprijatelja naših naroda i brže izvojevali slobodu.

U tom cilju Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza poziva sve naše organizacije na novo takmičenje. Takmičenje će se vršiti po svim linijama rada i života omladine.

U vojsci: takmičenje po desetinama, vodovima, četama, bataljonima i brigadama — ko će sa manje metaka ubiti više neprijatelja, takmičenje **u** kulturno-prosvetnom radu, u likvidaciji nepismenosti, u održavanju higijene, zdravlja itd.

U pozadini: a) takmičenje u snabdevanju naše vojske hranom, odećom, obućom itd., ostaje i dalje stalni zadatak naših organizacija. Na tom pitanju takmičiće se, kao i dosad, pojedina sela, opštine srezovi itd.

b) **Takmičenje** između sela, opština, srezova itd. u mobilizaciji omladine u Narodnooslobodilačku vojsku. Pri slanju podataka o mobilizaciji treba navesti i koliki je postotak mobilisane omladine prema broju omladine koja je sposobna za vojsku u dotičnom mestu, kako bi se u definitivnim rezultatima uzeli u obzir uslovi pod kojima je mobilizacija vršena.

c) Radne čete pojedinih sela, mesta itd. takmičiće se među sobom po pitanju pomoći siromašnim partizanskim porodicama i izbeglicama (popravljanje, zidanje kuća itd.), zatim u radu na čišćenju bolnica i ostalih narodnih i vojnih ustanova, u nabavci drva za njih, u pomoći narodnooslobodilačkim odborima u izvršavanju pojedinih zadataka. Unutar samih četa treba razviti takmičenje po desetinama u izvršavanju tih zadataka. Po potrebi rada i prema mogućnostima treba osnivati radne bataljone i brigade po uzoru I krajiške poljoprivredne brigade.

d) **Sela** neka se takmiče u organizovanju i uređivanju omladinskih domova.

e) **Kulturne grupe** pojedinih sela i mesta takmičiće se sa kulturnim **grupama** drugih mesta i sela u tome ko će dati više i boljih kulturnih priredbi, predavanja itd.

f) Naše organizacije treba da učine sve da se pioniri, ukoliko nisu organizovani, organizuju i kao organizacije uključe u takmičenje po svim pitanjima njihovog rada.

U neoslobođenim i poluoslobođenim krajevima naše organizacije treba da povedu kampanju za mobilizaciju omladine u našu vojsku, za snabdevanje naše vojske, kao i za organizovanje raznih diverzantskih grupa i akcija.

Drugovi, odmah pristupite pripremama za novo takmičenje, koje će početi 10 februara, a završiće se 1 aprila ove godine.[2]

Rezultate takmičenja treba objavljivati još u toku takmičenja. Dužnost je seoskih odbora Saveza da izveštavaju svake nedelje opštinske odbore o rezultatima dotadašnjeg takmičenja. Te nedeljne izveštaje sređivaće sreski (kotarski) odbori i slati ih okružnim, a ovi pokrajinskim, odnosno oblasnim odborima. Izveštaje treba u toku takmičenja objavljivati u vestima ili listovima koji izlaze u mestu, okrugu, odnosno pokrajini, i na taj način davati potstrek za dalji tok takmičenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

i

Sekretarijat zemaljskog odbora
Ujedinjenog saveza Antifašističke
omladine Jugoslavije

21. I. 1943 g.

BR. 185

IZ IZVJEŠTAJA POLITODJELA 2. PROLETERSKE NOU BRIGADE CENTRALNOM KOMITETU KPJ OD JANUARA 1943. GODINE O STANJU U BRIGADI I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Politodjel
2. proleterske NOU brigade
i Proleterske divizije NOVJ

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izveštaj o stanju u našoj brigadi i Partiji. Isto tako šaljemo vam pregled razvoja stanja i rada u zadnjih pet meseci:

II. SKOJ

U brigadi ima 545 omladinaca. Obzirom na ovoliku brojnost omladine — omladinskom radu je posvećena velika pažnja. Po svim našim jedinicama postoje skojevski aktivi (u četama, pratećim i radnim vodovima, sanitetu, kod

[2] Četvrta neprijateljeva ofanziva, koja je počela januara 1943. godine na oslobođenoj teritoriji Like, Banije, Korduna i Bosanske krajine, unjela je u takmičenje nove momente i pretvorila ga, u prvom redu, u takmičenje za istrebljenje okupatorovih vojnika.

[1] Original izvještaja nalazi se u Arhivi CK SKJ.

kurira štaba brigade). Broj omladinaca koji su obuhvaćeni u skojevskim organizacijama iznosi 421. Od toga broja je 98 članova KPJ, 17 kandidata, dok je po strani skojevske organizacije ostalo 124 omladinca odnosno omladinke.

Politička svest omladinaca je na zavidnoj visini. Malo je nedostaje novim drugovima, ali se i tu zapaža veliki napredak. Borbenost je dosta dobra. Kulturno-prosvetni nivo naših omladinaca je dosta nizak. To dolazi od toga što je u brigadi pretežno seljački elemenat, koji je slabo pismen i nije imao prilike da se uzdigne.

U radu su se aktivi dosta osamostalili. Još im nedostaje dovoljno čvrstine u organizaciji. Još ima rasplinutosti i nedovoljno samoodgovornosti kod aktivista, te se postavlja kao problem učvršćenje organizacije i njeno osamostaljenje. U svome radu aktivi se više osećaju kao kružoci, čime trpi širi omladinski rad van organizacije i na terenu.

Kao rezerva Partije SKOJ nije pokazao još dovoljno napora da podigne svoje članove i da ih pripremi za Partiju. To se vidi i iz prilično malog broja partijaca iz omladine.

Skojevski rukovodioci se nisu još dovoljno osposobili za samostalan rad. To osamostaljenje ometa česte promene rukovodilaca usled pogibije ili ranjavanja. Rukovodioci nemaju dovoljno samoinicijative i snalaženja u radu, tako da se pitanje osamostaljenja rukovodilaca postavlja kao problem. U tom smislu mi smo preduzeli ukazivanje pomoći rukovodiocima.

Nije bilo ni dovoljno pomoći od strane Partije, tj. Partija ne pomaže dovoljno skojevske rukovodioce kontrolišući njihov rad.

Rad na terenu sa omladinom pored učvršćivanja naše organizacije jeste naš glavni problem. Rad sa omladinom na terenu nije zadovoljio. Malo je poboljšan u poslednje vreme ali nije još dobar. Održano je nekoliko omladinskih konferencija i formiran NOSOBiH u selu Ravno i Kotor Varoši. Rad sa omladinom na terenu otežava nam i to da se malo zadržavamo na jednom terenu kao i česte borbe i akcije.

Prilazak omladine u našu brigadu je dosta slab usled nedovoljne svesti i spremnosti za borbu, dalje ovo je čisto četnički kraj, a blizina fronta utiče na njih.

Politodjel nije ukazao dovoljno pomoći u radu SKOJ-a. To se naročito ogleda u tome što pripreme za omladinski Kongres[3] skoro uopšte nisu bile sprovedene, niti je Kongres posle toga dovoljno popularisan. Ovde napominjemo da je i drug Fića[3] bio zato da ne šaljemo delegate usled velike udaljenosti.

S obzirom na slabo stanje SKOJ-a u brigadi odlučili smo na sastanku Politodjela da pomognemo SKOJ-u kako preko Partije, tako i da drug[4] odgovoran za SKOJ u Politodjelu više pomogne odlazeći češće u bataljone, kontrolišući rukovodioce i pomažući ih u razvoju.

Napominjemo da je jedan od razloga nedovoljne aktivnosti druga odgovornog za SKOJ njegovo slabo zdravstveno stanje.

Politodjel
pri II brigadi I proleterske
divizije

Januara 1943 god.
Položaj

[2] Odnosi se na I antifašistički kongres omladine Jugoslavije (27—29. XII 1942. godine).

[3] Filip Kljajić Fića, politički komesar 1. proleterske divizije. Poginuo 5. jula 1943. godine kod Zvornika. Proglašen za narodnog heroja,

[4] Redakcija nije mogla da ustanovi ime ovog druga.

IV

NARODNOOSLOBODILAČKI ODBORI, VOJNOPOZADINSKE VLASTI I POLITIČKE ORGANIZACIJE U JESEN-ZIMU 1942/43. GODINE

BR. 186

SAOPŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD OKTOBRA 1942. GOD. O FORMIRANJU I OSNOVNIM ZADACIMA PRIVREMENOG UPRAVNOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA[1]

OBAVJEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DVJ

Pri Vrhovnom štabu osnovan je Privremeni upravni otsek

Ovaj otsek radiće pri Vrhovnom štabu privremeno, do stvaranja Narodno-oslobodilačkog odbora Jugoslavije, kada će Otsek ući u okvir delatnosti Zemaljskog N.O. odbora.[2]

Privremeni upravni otsek ima zadatak da vodi unutrašnje poslove na oslobođenoj teritoriji. U te poslove spada:

1. Organizacija i kontrola pozadinskih vojnih vlasti (komande područja, komande mesta, partizanske straže, seoske straže).

2. Davanje direktiva N.O. odborima, pomaganje N.O. odborima da postanu stvarnim organima demokratske narodne vlasti i kontrola njihovog rada.

3. Organizacija službe bezbednosti pozadine oslobođenih teritorija.

4. Propaganda u zemlji i inostranstvu.

Za rukovodioca Privremenog upravnog otseka određen je drug čiča lanko,[3] koji će potpisivati sve naredbe i rešenja otseka.

[1] Kopija originala, otkucana ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijkom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1154. Obavještenje je prvi put objavljeno **u** Borbi" od 22. oktobra 1942. godine.

[2] Ovo centralno rukovodeće političko tijelo — na koje se ovdje misli — obiće naziv: Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

[3] Moša Pijade.

BR. 187

RASPIS KOMANDE PODRUČJA 5. KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 1. DECEMBRA 1942. GOD. KOMANDAMA MJESTA NA SVOJOJ TERITORIJI O ORGANIZACIJI I ZADACIMA KOMANDI MJESTA[1]

POVJERLJIVO!

KOMANDA PODRUČJA
V KRAJIS. N.O.P. ODREDA
— politički otsjek —
Pov. Br. 10
1-XII-1942 g.

KOMANDI MJESTA

Prema naređenju Vrhovnog štaba N.O.P. i D.V.J. da svaka komanda mjesta mora imati: Komandanta mjesta i pomoćnika komandanta, kao i zamjenika, ukoliko je potrebno.

Pošto do sada nijedna komanda mjesta nema pomoćnika komandanta, zato će se ova Komanda postarati da postavi pomoćnike komandanta mjesta. Dužnosti pomoćnika komandanta mjesta jesu ove:

Da vrši obavještajnu službu na teritoriji te komande na slijedeći način:

1) Pri svakoj komandi mjesta mora biti centar obavještajne službe, koju će lično voditi pomoćnik komandanta mjesta. Pomoćnik komandanta mjesta mora organizovati centar obvješ. službe u svakoj opštini, na teritoriji te komande, i to jedno lice koje će biti ilegalno. Pomoćnik komandanta mjesta, zajedno sa drugom ili drugaricom koji budu u centru obavještajne službe pri opštini, organizovaće po svakom selu obavještajnu službu od jednog lica. Ova lica koja budu obavještajci po selima moraju biti ilegalna. Komande koje imadu gradove na svome sektoru, mogu uzeti za obavještajnu službu po nekoliko lica, ali podijeliti im grad na kvartove. Za obavještajnu službu po mogućnosti upotrijebiti odgovorne drugove ili drugarice, Skojevce ili Skojevke, ili najpoštenije i najodanije ljude današnjoj borbi.

Obavještajno lice u selu treba da podnosi svakog dana izvještaj o obavještajnoj službi, centru obavještajne službe pri opštini, a centar obavještajne službe pri opštini podnosiće izvještaj- obavještajne službe centru obav. službe pri komandi mjesta (pom. kom. mjesta) svaki treći dan. Centar ob. službe, pri komandi mjesta odnosno pom. komandanta mjesta, podnosiće jedan opširni izvještaj pom. kom. područja svaki peti dan, bez razlike da li ima što novije ili nema.

Obavještajni centar pri komandi mjesta, davače direktive o obavještajnoj službi, centru obav. službe pri opštini, a ovaj će seoskim obavještajcima svaki dan.

Vojnici koji vrše obavještajnu službu moraju biti snabdjeveni sa propisnom dozvolom sa „OB", kao i ostali partizani. Kretati se mogu na određenom terenu, mogu se prerušavati, preoblačiti kako hoće ili kako im je potrebno.

2) Obezbeđenje grada. Komanda mjesta mora imati dovoljan broj partizana, sa kojim će biti osiguran ulaz i izlaz u grad i na svakoj raskrsnici. Kontrolisati svako lice koje ulazi ili izlazi iz grada, a nije snabdijeveno sa propisnom dozvolom ima se uhapsiti i predati komandi mjesta na saslušanje.

[1] Prepis iz Zbornika dokumenata o NORJ, tom IV, knj. 8, str. 239.

Komande mjesta u gradu odredićе noćne patrole u jačini od dva partizana, tako da jedni vrše dužnost od 18 do 24 sata, a druga smjena do 6 sati ujutro. To isto važi i za seoske patrole. Dočim grad Petrovac mora imati tri patrole do ponoći, a tri poslije ponoći.

Slobodno kretanje po varoši određuje se do 10 sati naveče, sem izuzetnih slučajeva kad se održavaju neke priredbe ili sijela, može se produžiti, a to će učiniti komanda mjesta.

Nikakve zabave, sjedeljke, sijela, priredbe, zborove i tome slično ne smiju se održavati bez znanja komande mjesta, a komanda mjesta tražiće zato odobrenje od komande područja.

Niko od partizana ne smije spavati u varoši bez odobrenja svojih viših vlasti.

Sve one koji vrše lažne i tendenciozne vijesti, bez obzira bili oni partizani ili civili treba ih odmah hapsiti.

Svi oni koji dolaze u grad za kratko vrijeme, imaju da se hrane na prolaznoj kuhinji.

Trgovinu svesti na minimum između pojedinih mjesta. Niko se ne smije baviti trgovinom, bez odobrenja komande područja.

Kod svake opštine postaviti civilnu stražu, a gdje ima vojske tu nije potrebna civilna straža. Isto tako svaki seoski odbor mora imati svoju stražu.

Vezu održavati svaki dan između svih ustanova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Pom. kom. područja
Ilija Miljević

BR. 188

OBAVJEŠTENJE REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 4. DECEMBRA 1942. GOD. MOSl PIJADE O RADU LJEKARSKE KOMISIJE I PRIJEDLOG ZA KOORDINACIJU RADA SANITETSKOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA I ZDRAVSTVENOG ODSJEKA IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a[1]

(M.P.)

REFERENT SANITETA
PRI VRHOVNOM ŠTABU
4. XII. 1942

PRIVREMENOM UPRAVNOM ODSJEKU
PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Druže čiča Janko,

Primio sam tvoj dopis od 1. XII. po pitanju komisiskog pregleda nesposobnih za borce.[2] Komisija od tri lekara postojala je već i dosad, samo je stvar u tome što ona nije, niti može biti stalna, pošto ne možemo držati stalno na

[1] Original, otkucan ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1194.

[2] Redakcija nije uspjela pronaći taj dopis Moše Pijade.

okupu trojicu lekara. Ona se sastaje povremeno, to jest kad se prikupi izvestan broj slučajeva za pregled.

Što se tiče liberalnog odnošenja prema drugovima na pregledu, tu je vrlo teško postaviti jedan jedinstveni kriterijum. Borbenu i radnu sposobnost veoma različito procenjuju drugovi iz rukovodstva pozadine, s jedne strane, i oni iz operativnih jedinica, s druge strane. Sanitet se tu nalazi između dva pritiska. Do sada smo već dobili mnogo primedaba od strane drugova iz brigada kako im se šalju nesposobni za borbu drugovi. Bilo bi zato veoma korisno da u ovoj komisiji učestvuje i po jedan drug odgovoran po političkoj liniji.

U vezi sa komisiskim pregledom napominjem ti još da pri odašiljanju drugova na pregled izričito navedete: „na komisiski pregled" ali, pošto komisija ne može da zaseda svaki dan, trebalo bi ipak praktikovati da za prostije slučajeve ostane merodavan i dalje jedan lekar. Tek ako se zainteresovani organ ne zadovolji mišljenjem dotičnog lekara, odnosno oseti nedovoljnu kritičnost u tome mišljenju, onda tek da postavi ponovni zahtev: „na komisiski pregled". Tako je uostalom po svima regularnim vojskama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Referent saniteta
pri Vrhovnom štabu
Dr Gojko

P.S.

Druže 'čiča Janko,

Moram da ti se obratim po jednom pitanju za koje si ti, mislim, sada merodavan da ga rešiš, a prilike nalažu da se što hitnije reši. Radi se o borbi protiv zaraznih bolesti. U svrhu organizovanja zdravstvene službe u vojsci i narodu i suzbijanja zaraznih bolesti, ja sam predložio da se formira jedna stalna higijenska komisija čiji će članovi biti:

drug Dr Sima Milošević, kao rukovodilac komisije,
drug Dr Radoje Mijuškgvić,
drug Dr Stepan Štajner.

Ovu komisiju potvrdio je drug Tito i svaki njezin član dobio je pismeno naređenje potpisano od druga Tita.

Međutim, od toga dana, to jest 15.XI.1942 god. pa do danas, drug Dr Sima Milošević, kao rukovodilac komisije, nije uopšte došao da porazgovorimo o zadacima komisije, mada je u naređenju stajalo da će komisija raditi „kao pomoćni organ Vrhovnog saniteta". Ali nije bitno ovo poslednje. Ako drug Sima misli da rukovodstvo nad suzbijanjem zaraznih bolesti spada, posle formiranja Izvršnog odbora Narodnog veća, u isključivu kompetenciju Zdravstvenog otseka toga Veća, i onda je trebao da okupi članove komisije bilo na rad, bilo na ma kakvo savetovanje o postavljanju problema. U svakom slučaju nije smela izostati informacija o planu rada toga Otseka upućena na mene, konačno, predloži o koordinaciji rada između Sanitetskog otseka Vrhovnog štaba i Zdravstvenog otseka Izvršnog odbora. Juče sam baš obišao jedno selo blizu Petrovca u kome se razvila epidemija trbušnog i pegavog tifusa. Ja sam preduzeo u tome selu potrebne mere i osnovao zdravstvenu sekciju. Ovaj slučaj govori da se mora pristupiti što hitnijem organizovanju zdravstvenih sekcija svuda, po svim selima, opštinama i srezovima. Za taj rad neophodno je potrebna koordinacija svih snaga. Molim te da se po ovome pitanju učine potrebni koraci.

Dr Gojko

BR. 189

NAREĐENJE MOSE PIJADE OD 11. DECEMBRA 1942. GOD. KOMANDI MJESTA CAZIN DA NA SVOM PODRUČJU IZVRSl POPIS VOJNIH OBVEZNIKA[1]

KOMANDA POZADINE
VRHOVNOG ŠTABA N.O.V. I P.O.J.[2]

KOMANDI MJESTA

Cazin

Naređuje vam se da odmah preko narodno-oslobodilačkih odbora na teritoriji vaše komande, to jest u Srezu cazinskom i u opštini Bužim, izvršite **popis vojnih obveznika od navršene 18 godine do 45 godina starosti** Spiskovi se imaju dovršiti i predati vašoj komandi u roku od šest dana **od danas,** a komanda će jedan primjerak tih spiskova, odijeljeno za svaku opštinu, odmah uputiti Komandi Bihaćko-cazinskog područja u Bihać.

Saopštite naredbom svima za oružje sposobnim građanima Sreza cazinskog i opštine Bužim od 18 do 45 godina **da budu spremni da na poziv vojnih vlasti odgovore svojoj dužnosti prema narodnooslobodilačkoj borbi naroda Bosne i Hercegovine stupanjem u redove Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.**

U spiskove obveznika uvesti: prezime i ime obveznika, odakle je, ime očevo, zanimanje, godište, je li služio vojsku ili nije, ako je služio, u kome rodu oružja je služio i kakav je čin u vojsci imao i kakvim oružjem umije rukovati, da li ima svog oružja i kakvo, i koliko municije, šta ima od ostale vojničke spreme.

Kada će se, na koji način i koja godišta pozivati na izvršenje obaveze saopštiće Komanda pozadine naknadno.

Svi oni koji ne spadaju u vojne obveznike prema gornjem naređenju, a imaju oružja ili drugu vojničku spremu, dužni su oružje i spremu predati Komandi mjesta u Cazinu najdalje u roku od 6 dana od danas.

Svi oni koji se dobrovoljno jave za stupanje u redove Narodno-oslobodilačke vojske biće unijeti u posebne spiskove kao dobrovoljci.

11. decembar 1942 god.

Komandant pozadine
Vrhovnog štaba N.O.V. i P.O.J
Janko
r

[1] Original, otkucan latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Arhivi Vojnoistorijskog" instituta JNA, pod reg. br. 19—3, k. 6—A.

[2] Redakcija je našla samo ovaj dokumenat s ovakvim naslovom u zaglavlju. To je zbog toga što Komanda pozadine Vrhovnog štaba NOV i POJ nije u stvari ni formirana. Postojao je samo jedan projekt o njenom ustrojstvu, koji je sastavio Moša Pijade i predložio ga 8. decembra 1942. Vrhovnom komandantu na odobrenje (vidi dok. reg. br. 2376 u Istorijskom arhivu CK SKJ). Drug Tito taj projekt nije usvojio; a pošto je stvarno postojala potreba za preformiranjem Privremenog upravnog odsjeka, — jer su Izvršni odbor AVNOJ-a i njegova povjereništva preuzeli na sebe sve poslove u vezi sa narodnooslobodilačkim odborima i s propagandom u zemlji i u inostranstvu, a Obavještajni odsjek Vrhovnog štaba organizaciju službe bezbjednosti i na neoslobođenoj i oslobođenoj teritoriji, — to je Privremeni upravni odsjek preformiran u Odsjek Vrhovnog štaba NOV i POJ za vojne vlasti u pozadini.

BR. 190

IZVJEŠTAJ SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 12. DECEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O POLITIČKOM STANJU NA PODRUČJU SREZOVA CAZIN I BOSANSKA KRUPA[1]

Privremeni upravni odsjek pri
Vrhovnom štabu NOP i DVJ
Pov. broj 79.
12.XII. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

U društvu potpretsednika AVNOJ Nurije Pozderca[2], dvojice partijskih radnika muslimana i jednog omladinca[3], obišao sam i održao zborove u Cazinu 10-og o.m., a u Bužimu i Otoki 11-og.

Srez Cazin jeste u celoj Bosni i Hercegovini najkompaktniji muslimanski srez. Po popisu od 1931 bilo je u njemu 35.000 muslimana, 10.000 Srba i 1000 Hrvata. Pod NDH bio je taj srez i susedna mu opština Bužim Krupskog sreza[4] pod jakim uticajem ustaša, te je mnogo ljudi otišlo u ustaše i učestvovalo u zločinima koljući i paleći srpska sela. Samo iz Bužimske op~štine izgleda da je sa ustašama otišlo oko 500 naoružanih ljudi. (Mogućnost njihovog četničkog načina ratovanja i upada na oslobođenu teritoriju koja bi im jatakovala!) Jedan deo stanovništva doista je oteran silom i odavde, a još više iz Otoke, (Bos.) Krupe i drugih mesta Krupskog sreza (oko 6000), sa vrlo mnogo žena i dece, koji sada u (Bos.) Novom i po drugim mestima umire u masama od gladi i zime.

Ali isto je tako činjenica da je ostao i veliki broj ljudi koji nam nisu naklonjeni a koji su sačuvali svoje oružje. Istina, pređato je dosad nekoliko stotina pušaka (u Cazinu preko 150, u Pećigradu oko 60, zatim u Kladuši itd. — tačne podatke imaćemo za koji dan), ali sigurno je da ima još uvek nekoliko stotina sakrivenih pušaka.

Kod stanovništva (muslimana) primećuje se da još nisu savladah strah. Postoje već svuda n.o. odbori, ima i lep broj dobrovoljaca u NOV, ali će trebati još mnogo rada i izbegavanja grubih grešaka da se stekne poverenje velike mase muslimana. Likvidacija zločinaca nije izvršena u toku borbe, u prolazu vojske, nego se mora vršiti sada, pod „mirnim" uslovima, kada svako hapšenje pada u oči te se svako komentariše i pokazuje se želja da niko ne bi bio diran. Boje se osvete Srba, mada je ovih takoreći nestalo. Svesni su kolike su zločine počinili i pljačke koju su nagrabili. Međutim, ima jedna ohrabrujuća pojava, da su se Srbi iz Bojne i Vinice, koji su bili žrtve svirepog klanja i pljačkanja, sporazumeli sada sa svojim muslimanskim susedima (n.o. odbori među sobom) da se pokupi pljačka u fond i da se iz tog

[1] Original je otkucan ćirilicom na pisaćoj mašini. Prvi list originala nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4360, a drugi u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 18—2, k. 6.

[2] Poginuo juna 1943. god., prilikom bombardovanja Vučeva, u petoj neprijateljevoj ofanzivi.

[3] Ta dva partijska radnika bili su Hajro Kapetanović i Hamdija Omanović, a omladinac Stojan Bjelajac, član Oblasnog komiteta SKOJ-a.

[4] Odnosi se na Bosansku Krupu.

fonda daje pomoć i srpskoj i muslimanskoj sirotinji, mada taj fond sačinjavaju stvari upljačkane samo od Srba. Međutim, to ne isključuje javljanje slučajeva da pojedinci sami, ne prijavljujući vlastima, idu po tuđim kućama, preturaju i traže i nose svoje stvari.

U tim međusobnim računirna ima mnogo komplikovanih slučajeva koje nije lako resiti. Npr. napuštena srpska zemlja bila je davata od ustaša na rad muslimanima, negde napola, negde su imali da daju dve trećine u opštinu, a jednu trećinu sebi. Ono što je bilo u opštinskim ambarima uzela je naša vojska, ukoliko nisu ustaše podigli. Ali sada se vraćaju Srbi na svoja ognjišta i traže svoje žito. Muslimani im dokazuju da se kod njih nalazi samo treći deo, koji pripada njima jer su radili. Srbi pak ne žale one dve trećine koje je naša vojska uzela, ali traže onu poslednju trećinu. Ima, obrnuto, i slučajeva gde su muslimani napuštali svoje zemlje, pa su to požnjele i obrale naše omladinske poljoprivredne brigade, ili je konfiskovano po dolasku naše vojske. Sada se ti muslimani vraćaju i traže svoj kukuruz itd.

Inače u ovom kraju ima izobilje ljudske i stočne hrane.

Od ustaških elemenata koji'su ostali na terenu i imaju oružja ne može se očekivati nikakva lojalnost. Njihov rad se već počinje primećivati. Prema izveštajima Komande mesta Vel. Kladuša i N.O. odbora Pećigrad, održavaju se tajni sastanci u Pećigradu, Šturliću, Todorovu i Mutniku. O tome je javljeno ll.o.m. pa se u Cazinu proučavaju mere koje je moguće preduzeti, sporazumno s komandantom III bataljona VI kraj. brigade, čija se jedna četa nalazi u Cazinu, jedna u Bužimu, dok su druge dve u Bihaću. Očigledno je da su ove snage nedovoljne za neko radikalno čišćenje. Mora se dakle postupati oprezno. Treba vrlo mnogo političkog rada, mnogo zborova i konferencija, treba kod većine, koja nije ustaška, stvoriti poverenje u naše vlasti, treba im uliti uverenje da muslimanima nema spasa osim na našoj strani, što im nije teško dokazati, kako se to pokazalo i na održanim zborovima. Treba razviti obaveštajnu službu i saznati ko rukovodi ovim ustaškim rovarenjem, pa udariti glavne krivce. Kakav je mentalitet ovih krajiških muslimana, oni ne treba samo da se uvere u pravičnost naših vlasti, u našu dobronamernost prema muslimanima, nego isto tako treba da osete i snagu naše vlasti, jer su to mase koje su naučile da slušaju svaku vlast. Njihov stav je: mi se pokoravamo svakoj vlasti. Radi toga, i na savet ljudi koji dobro poznaju prilike na terenu i mentalitet toga sveta, ja sam, iako se dalje nastavlja, i to uspešno, akcija za prikupljanje dobrovoljaca, izdao naredbu da se u roku od šest dana preko n.o. odbora popišu svi muškarci od 18 do 45 godina starosti i da im se saopšti da budu spremni da na poziv pođu u N.O. Vojsku.[5] Drugovi sa tog terena uveravaju da će se svi odazvati i da će to biti odlični borci. Smatrao sam da tako treba da postupim već i radi toga što će to biti najbolji način da se dođe do njihovog oružja i da se ta masa dobije pod našu kontrolu, te da se onda, kad već bude u vojsci, prevaspita.

U vezi sa rečenim o rovarenju ustaških elemenata izveštavam da se u selu Mutniku, u blizini Cazina, dogodio napad sedmorice ustaša na jednog muslimana jer se ovaj javio' u našu vojsku. Taj je musliman muhadžer iz Kulen Vakufa. Bili su ga prvo' napali dvojica noževima, a onda i noću došli mu pred kuću i tražili da izađe jer da će mu kuću zapaliti. U strahu da mu ne zapale kuću izišao je i tada su ga napali; on se branio nekom motkom, ali kad je istrčala njegova majka i stala vikati, napadači su pobegli. Znaju se imena većine napadača, te je juče išla jedna patrola od 12 drugova iz čete koja garnizonira u Cazinu da bandite pohvata. Rezultat mi nije još poznat. Neka bude uhvaćeno samo dvoje-troje pa će se od njih svakako moći dobiti

[5] Vidi dok. br. 15.

podaci o onim tajnim sastancima o kojima gore govorim i koji se drže i u tome selu (Mutniku), jer će ovi napadači svakako biti s time u vezi.

Sto se tiče zborova, zbor u Cazinu bio je posvećen izboru opštinskog N.O. Odbora. Na njemu sam bio ja glavni referent. Nurija je govorio posle[8] mene i govorio je vrlo dobro. Iznosio im je njihove grehove, objašnjavao zašto je mesto muslimanima jedino uz našu vojsku, zašto je on danas partizan, zašto i on i svi muslimani treba da uzmu puške i stupe u redove N.O. Vojske itd. Bili su dobri i ostali govori, naročito druga Hamdije, biv. komandanta III bat. VI kraj. brigade, koji je rođeni Cazinac kao i Nurija. Pokušavao sam, ali nisam uspeo, da prisutne navedem na neku diskusiju i slobodno izjašnjavanje. Ali referente su slušali s pažnjom i vidnim, iako ne nekim bučnim, odobravanjem. Na kraju je izabran odbor.

Posle ovog zbora morali smo se objasniti sa Nurijom zbog toga što se njemu nije činilo zgodno hapšenje osmorice ustaša iz sela Todorova, i on je za njih intervenisao misleći da su sve pošteni ljudi ili da nemaju većih krivica; on čak nije pod tim uslovima želeo da ide na zbor u Bužimu! Međutim, kad smo pročitali saslušanja okrivljenih, koja su sva vršena pred svedocima, kao i mišljenje N.O. Odbora sela Todorova, koje je povoljno samo za dvojicu, onda je i sam Nurija priznao da su trojica i bez daljeg ispitivanja zreli za likvidaciju, a da za trojicu treba produžiti istragu. Dvojicu za koje nije bilo dokaza da su klali pustih smo odmah to veče.

U Bužimu došlo je na zbor oko 400 muškaraca, priličan broj starijih ljudi. Po uveravanju Nurije i drugova poseta je bila vrlo dobra, jer se mora uzeti u obzir veliki broj onih koji su otišli sa ustašama i onih koje su ustaše silom poveli sobom. Pored naroda iz opštine Bužim, na zbor su došli Srbi i muslimani iz Vrnograča[7] u zajedničkoj povorci, sa zastavama i transparentima — a sa njima jedna nepuna četa (70 njih) omladinaca koji su se dobrovoljno javili u našu vojsku.

Zbor je otvorio imam Topić.[8] Glavni referat sam imao ja. Taj sam referat naročito pripremio za taj zbor. Govor moj trajao je sat i četvrt i bio je vrlo dobro primljen. Nurija je za mnom govorio još bolje nego u Cazinu, bio je oštar i snažan, i nesumnjivo da će i njegovo/istupanje imati velikog uticaja. Moram istaći da sam primetio kod Nurije, za tri dana što sam s njime bio po zborovima i u razgovorima, da taj čovek svakodnevno napreduje, postaje sve zagrejaniji i čvršći. On postaje za nas jedna velika vrednost, pa sam upozorio drugove da o tome strogo vode računa da ne bi ma u čemu bili netaktični. Pokazuje na svakom koraku veliki respekt prema našem rukovodstvu i prenosi to na mase.

Iz Bužima smo kurirom javili u Otoku (srez Krupa) da ćemo doći to veče da držimo zbor, te se ostatak Otočana — tek pedesetak ljudi, jer su ustaše poterale sve stanovništvo, žene i decu sa sobom u Novi da im u begstvu posluže kao grudobran protiv partizanskih kuršuma, a to je narodu ovde poznato te je jako ogorčen, a još više kad je saznao da te žene i deca umiru u masama od gladi i da niko o njima ne vodi brigu — skupio u školi. Govorili smo samo ja, Nurija i Hamdija i govori su nam bili kraći, ali su naišli na mnogo topliji prijem nego u Bužimu. Nurija je tu opet bio bolji nego i u Bužimu i pozivajući ih u borbu, da ne bi ostala sramota da su se drugi borili za njihovu slobodu, govorio je da će i on uzeti pušku.

Komande mesta postoje u Cazinu, Pećigradu i Velikoj Kladuši, a otvorićemo jednu i u Bužimu. Komanda mesta Cazin radi vrlo dobro.

[6] Sljedeći dio dokumenta nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA.
[7] Na nekim geografskim kartama piše Vranograč, a na nekim Vrnograč. Redakcija je u dokumentima ostavila kako gdje piše.
[8] Sulejman Topić. Kasnije prišao neprijatelju. Poslije oslobođenja osuđen i strijeljan kao ratni zločinac.

Za sve puške koje je narod predao u Srezu cazinskom i opštini Bužim naredio sam da se odmah prebace Komandi područja u Bihać.

Omladinci — dobrovoljci koji su svršili kurs u Cazinu danas polažu zakletvu na velikoj manifestaciji u Bihaću."

(M.P.)

Za otsek
Janko

BR. 191

OBAVJEŠTENJE MOSE PIJADE OD 16. DECEMBRA 1942. GOD. KOMANDI KLJUCKO-MRKONJICKOG PODRUČJA O PREFORMIRANJÜ PRIVREMENOG UPRAVNOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA U POZADINSKI ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ[1]

POZADINSKI OTSEK
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DVJ
Pov. broj: 95
16 XI 1942 g.

KOMANDI KLJUČKO-MRKONJIČKOG PODRUČJA

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Sa formiranjem Antifašističkog Vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, poslovi koje je privremeni Upravni Otsjek pri Vrhovnom štabu vršio u vezi sa natodnO oslobodilačkim odborima prelaze na izvršni odbor AVNOJ, odnosno na njegove otseke (davanje direktiva i kontrola rada). Organizacija i kontrola pozadinskih vojnih Vlasti ostaje kod Vrhovnog Štaba. Zbog toga se ukida Privremeni Upravni otsek pri V.Š. a formira se Pozadinski otsek Vrhovnog Štaba. Zadatak ovog Otseka jeste da organizuje komande područja i komande mjesta i da vodi kontrolu i nadzor nad njihovim radom, držeći se pri tome okvira datog naredbom Vrhovnog Štaba od septembra ove g.

Ovaj svoj zadatak vršiće pozadinski otsek održavajući sa komandama mesta područja i mesta neposrednu vezu. Prema tome komande područja i komande mesta slaće svoje izveštaje i traženja uputstava neposredno ovom otseku, a ne preko drugih organa.

Upozoravaju se sve komande područja da redovno i uredno šalju otseku 15-esto dnevne izvještaje, desetodnevne raporte o pritvorenim i kažnjenim licima kao i sve druge izvještaje i podatke koje otsek od njih traži. Naročito se opominju one komande područja koje još nisu poslale otseku pregled organizacije komandi mjesta i partizanskih straža na svojoj teritoriji, da to hitno učine prema formularima koji su odavno poslati.

0 granicama pojedinih područja izvještavamo vas posebnim prilogom.

[s] Prije stupanja u jedinice NOV i POJ, omladina je obično sticala osnovna vojnička i politička znanja na vojnim kursevima. Ti kursevi organizovani su bilo pri pozadinskim vojnim ustanovama, bilo pri štabovima operativnih jedinica.

[1] Original, otkucan latinicom na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1158. U zaglavlju dokumenta omaškom je, kao oznaka mjeseca, napisano XI (novembar) umjesto XII (decembar).

Što se tiče partizanskih straža zapaženo je kod nekih komandi da one nisu stalne, nego da se stražari često menjaju i premeštaju, što onemogućuje da se straže učvrste i osposobe za pravilno i valjano vršenje svoje dužnosti.

Komande mesta treba upozoriti da nemaju prava donositi smrtne presude, nego mogu jedino vršiti hapšenje i sprovoditi prethodnu istragu, a krivca težih zločina dužni su sprovesti sudu pri nadležnoj komandi područja.

Obraća se pažnja svim komandama područja i mesta da treba da imaju sva sredstva (telefon i drugo) radi što hitnijeg obaveštavanja otseka o svakom važnijem događaju. Kod takvih slučajeva mogu komande mesta svoja obaveštenja slati najbržim putem direktno otseku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Pozadinski otsek,
šef otseka
Janko

(M.P.)

BR. 192

OBAVJEŠTENJE ŠEFA POZADINSKOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. DECEMBRA 1942. GOD. DA CE TAJ ODSJEK RUKOVODITI VOJNO-POZADINSKIM KOMANDAMA DIREKTNO. BEZ POSREDNIŠTVA OPERATIVNIH JEDINICA[1]

POZADINSKI ODSJEK
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
Broj 100
21.XII. 1942

Operativnom otseku

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU
ŠTABU 1. BOSANSKOG NOU KORPUSA
ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

U vezi sa novom organizacijom Vrhovnog štaba izveštavam vas da je ukinut raniji Privremeni upravni otsek i da je na njegovo mesto obrazovan **pozadinski otsek Vrhovnog štaba** NOV **i** POJ sa zadatkom da organizuje **i** rukovodi komandama područja i komandama mesta.

Po odluci Vrhovnog štaba ovaj Otsek održavaće sa svima komandama područja i komandama mesta neposrednu vezu, bez posredovanja glavnih štabova, zona ili korpusa. Prema tome, ovi štabovi ostaju čisto operativni, a svi pozadinski upravni vojni poslovi imaju se rukovoditi iz Pozadinskog otseka.

Na osnovu toga molimo vas da ovome prilagodite i vaš postupak: za sve stvari koje se odnose na pozadinu, a nisu direktno u kompetenciji ostalih otseka Vrhovnog štaba (Ekonomskog, Vojnosudskog, Tehničkog, Sanitetskog otseka ili komisije za borbu protiv petokolonaša) — obraćajte se na nas, ako treba što narediti nekoj komandi područja ili mesta. To, razume se, ne isključuje mogućnost da se u slučaju potrebe obratite i direktno najbližoj komandi

[1] Original otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 28—3, k. 6—A.

mesta ili područja s takvim traženjem, naročito u hitnim slučajevima, jer su svi organi pozadinskih vojnih vlasti dužni da izlaze u susret zahtevima operišućih trupa na njihovom području.

Radi vaše informacije dajemo vam pregled područja.

1. Primorsko-goransko područje (teritorija: srezovi Brinjski, Ogulinski ili Novljanski).

2. Područje Kordun (srezovi: Vrginmost, Vojnić, Veljun, Slunj).

3. Ličko područje (srezovi: Gračac, Donji Lapac, Korenica, Udbina, Gospić).

4. Područje Splitskog okruga (srezovi: Splitski i Sinjski).

5. Područje Livanjskog okruga (srezovi: Livno, Duvno, Glamoč bez Prekaje, opština Donje Polje — komanda mesta Sajković).

6. Područje Drvarskog okruga (srezovi: Bos. Petrovac, Drvar, (Bos.) Grahovo, deo Glamočkog sreza (Prekaja), selo Vrtoče sreza Bihaćkog).

7. Područje Ključko-mrkonjičkog okruga (srezovi: Ključki i Mrkonjićki).

8. Područje Podgrmečkog okruga (srezovi: Krupa bez opštine Bužim, Sanski Most, Dvor i (Bos.) Novi).

9. Područje Jajačkog okruga (oslobođeni delovi srezova: Jajce, Travnik, Bugojno, Kotor Varoš).

10. Područje Bihaćkog okruga (srezovi: Bihać, Cazin i opština Bužim Krupskog sreza).[2]

Pregled svih komandi mesta i postaja partizanskih straža dostavićemo vam naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Otsek
šef
»
Janko

BR. 193

OBAVJEŠTENJE MOSE PIJADE OD 24. DECEMBRA 1942. GOD. O PROMJENI NAZIVA POZADINSKOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA I O NAZIVIMA KOMANDI PODRUČJA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI[1]

ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Pov. br. 129
24-XII-42

KOMANDI MRKONJICKOG PODRUČJA[2]
SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Izveštavamo vas da će se Otsek, koji je poslednjih dana nosio ime Pozadinskog otseka, od sada po rešenju Vrhovnog štaba zvati: Otsek Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini. Sva vaša pisma upućujte od sada na taj naslov.

[2] Kao jedanaesto područje na oslobođenoj teritoriji postojalo je još banijsko područje. Ono je obuhvatalo srezove: Glinu, Petrinju i Kostajnicu.

[1] Original, latinicom, otkucan na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1166.

[2] Dopisano ćirilicom.

Sto se tiče komandi područja, one će nositi sledeče nazive:

1.) Komanda Primorsko-goranskog područja.
2.) Komanda područja Kordun.
3.) Komanda Ličkog područja.
4.) Komanda Splitskog područja.
5.) Komanda Livanjskog područja.
6.) Komanda Drvarskog područja.
7.) Komanda Podgrmečkog područja.
8.) Komanda Bihaćkog područja.
9.) Komanda Mrkonjićkog područja.
10.) Komanda Jajačkog područja.[3]

Sto se tiče komandi mesta, one će nositi naziv kao: „Komanda mesta Cazin", dakle zvaće se po mestu u kome se nalazi. Sve druge oznake koje su neke komande područja i mesta dosad imale u svom imenu imaju se u buduće izostaviti. Komande područja neka odmah sprovedu ovo naređenje komandama mesta na svojoj teritoriji i neka sve komande područja i mesta svoje pečate odmah prilagode gornjoj naredbi. Broj našeg telefona je 35.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Otsek
šef
Janko

BR. 194

NAREDBA SEFA ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 25. DECEMBRA 1942. GOD. KOJOM SE REGULISE UPOTREBA RADNE SNAGE I PREVOZNIH SREDSTAVA ZA JAVNE RADOVE I POTREBE NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE[1]

ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Broj 106
25-XII-1942 g.

NAREDBA
O UPOTREBI NARODNE RADNE SNAGE I PREVOZNIH SREDSTAVA

Izvjesni narodno-oslobodilački odbori žale se da im naredbe za dostavljanje radne snage ili prevoznih sredstava za potrebe vojske dolaze sa raznih strana, katkad i od lica koja im se čine nepozvana za to. Isto tako dešava se da nema koordinacije u tim naredbama, te sa nekoliko strana jednovremeno stigne više traženja radne snage i prevoznih sredstava, tako da je odborima teško da na vrijeme odgovore tim zahtjevima ili čak ta traženja prelaze postojeće mogućnosti njihovog sela ili opštine.

[3] Osim ovih, kao jedanaesto područje sa kojim je Vrhovni štab imao neposrednu vezu, bilo je banijsko područje. Postojala su još tri područja na oslobođenoj teritoriji Treće operativne zone i dva na području Glavnog štaba NOV i PO za Sloveniju.

[1] Original, umnožen latinicom, na geštetneru, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 1—11, k. 1491.

Da se ubuduće ovo ne bi ponavljalo, da ne bi bilo suvišnog opterećivanja naroda ovom obavezom i da bi se unio takav red u tu obavezu kako bi teret njen bio pravično raspodijeljen, ima se obaveza davanja radne snage i prevoznih sredstava vršiti prema odredbama ove naredbe.

1. Kao organi narodne građanske vlasti, seoski i gradski narodno-oslobodilački odbori dužni su izvršivati naređenja svojih viših instanca, tj. svojih opštinskih i sreskih N.O. odbora kao i Izvršnog odbora Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, odnosno njegovih pojedinih otsjeka.

2. Narodno-oslobodilački odbori dužni su također da do krajnjih granica mogućnosti izlaze u susret operativnim trupama Narodno-oslobodilačke vojske kada se one nalaze na njihovom terenu ili prolaze njime. Za ovo mora najviši štab ili komanda dotičnih trupa izdati propisno trebovanje kao i urednu potvrdu o primljenim sredstvima ili upotrebljenoj radnoj snazi.

I. VOJNO-TEHNICKI (JAVNI) RADOVI

3. Što se tiče narodne radne snage i prevoznih sredstava i alata koji se povremeno mobilišu za vojno-tehničke (javne) radove, propisuje se slijedeći postupak:

Tehnički otsjeci pri komandama područja u sporazumu i po odobrenju Tehničkog otsjeka Vrhovnog štaba traže od sreskih N.O.O. radnu snagu, pri čemu se tačno i konkretno označuje za kakav posao, za koliko dana rada (ne računajući vrijeme za putovanje do mjesta rada), da li i koliko hrane treba ponijeti itd. U slučaju potrebe mogu se i imenom označiti pojedina lica koja treba da budu mobilisana za određeni posao.

Sreski odbor na osnovu ovih trebovanja i izvještaja seoskih i opštinskih odbora vodi evidenciju zaposlenja stanovništva na javnim radovima.

U trebovanjima za radnu snagu mora se označiti koga dana tražena radna snaga mora biti na poslu, na kom mjestu i kome da se javi.

Naređenje sreskog odbora — seoskim i opštinskim — za mobilizaciju radne snage treba upućivati kao hitnu poštu.

Po završetku rada svaki pojedinac treba da donese svom seoskom ili opštinskom odboru potvrdu od rukovaoca o ispunjenju svoje dužnosti.

Potrebe u radnoj snazi za druge svrhe, a u djelokrugu komande mjesta, podmirivaće direktno opštinski ili seoski odbor u sjedištu komande mjesta, ali o utrošku radne snage obavijestiće svoj sreski odbor.

Prikupljanje radne snage u vrlo velikim količinama, radi čega za jedno radno mjesto treba skupiti ljudstvo sa teritorije nekoliko sreskih N.O.O., smije se vršiti samo po naređenju Otsjeka Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini, koji će u tu svrhu uputiti direktna naređenja sreskim N.O. odborima, a u sporazumu i prema trebovanjima Tehničkog Otsjeka V.Š.

4. U hitnim slučajevima može se vršiti mobilizacija radne snage od strane komande mjesta, komande područja ili štabova operativnih jedinica pri čemu nalog za to dobivaju seoski ili opštinski odbori, direktno od njih, ali moraju po izvršenju naloga obavijestiti sreski odbor, koji će sve dostaviti Otseku V.Š. za vojne vlasti u pozadini. Naravno da i o takvim mobilizacijama sreski odbor mora voditi evidenciju, kako bi i tu bili prikupljeni statistički podatci o zaposlenju stanovništva, koji su potrebni radi pravilne raspodjele tereta.

Svi nalozi za mobilizaciju radne snage moraju biti pismeni.

5. Sreski N.O.O. vodiče evidenciju raspoložive radne snage po strukama i podnosiće svakog prvog i 15-og u mjesecu izvještaje Otsjeku V.Š. za vojne vlasti u pozadini i Tehničkom otsjeku V.Š.

Isti postupak za traženje radne snage kao za tehničke otsjeke pri komandama područja važi i za uprave željezničkih pruga i industriskih preduzeća. ali uvijek u sporazumu i po odobrenju Tehničkog otsjeka V.Š.

Mobilizacija pojedinih stručnih lica (željezničara svih struka, inžinjera, tehničara, uopšte svih specijalista) za izvršenje izvjesnih zadataka privremenog ili stalnog karaktera naređivaće isključivo Otsjek V.Š. za vojne vlasti u pozadini na osnovu referata Tehničkog otsjeka V.Š.

II. PREVOZNA SREDSTVA

6. Naloge za dostavljanje jahaćih i tovarnih konja, kola i saonica sa zapregom ili bez nje, za privremenu potrebu vojske, mogu N.O.O. primiti i to:

seoski N.O.O. od svog opštinskog N.O. Odbora;

opštinski N.O. odbori od svog sreskog N.O. odbora i od nadležne komande mjesta, koja će o tom izvjestiti sreski N.O. odbor;

sreski N.O. odbori od nadležnih komandi područja i komandi mjesta;

svi N.O.O. od operativnih jedinica preko nadležne komande mjesta ili u hitnom slučaju direktno. Jedinica koja ta sredstva traži mora za to imati pismeno ovlašćenje (naređenje) od štaba svoje brigade ili odreda ili od štaba samostalno operišućeg bataljona.

7. Svako vojno lice koje ma od koje pozadinske komande ili ma od kojeg N.O. odbora traži neko prevozno sredstvo mora za to imati uredno pismeno ovlašćenje od svoje nadležne komande (viših štabova ili štabova bataljona), ili od pozadinskih vojnih komandi.

8. Vojni kuriri imaju prvenstvo za sva prevozna sredstva, koja će se naznačiti u njihovim posebnim legitimacijama, koje važe kao opšte ovlašćenje za njih kad putuju službenim poslom.

9. Svaka vojna komanda ili lice koje uzme na privremenu upotrebu neko prevozno sredstvo od N.O.O. mora potpisati da je dotično sredstvo primilo i lično odgovara za njegovu pravilnu upotrebu, očuvanje i vraćanje na završetku roka za koji je sredstvo uzeto. To lice nema prava, osim u slučaju dokazane više sile, tako sredstvo držati dulje no što iznosi rok za koji je sredstvo dobijeno, niti smije ići na dalji put nego što je bilo određeno prilikom uzimanja toga sredstva.

10. Mjerodavno tjelo za mobilisanje prevoznih sredstava za prenos vojne spreme i drugih vojnih potreba, za evakuaciju, za vojne radionice, bolnice itd. jeste Ekonomski otsjek V.Š., koji ta sredstva traži preko Otsjeka za vojne vlasti u pozadini ili njegovih organa, a u slučaju hitnosti i direktno od N.O. odbora, s tim da o upotrijebijenim sredstvima izvijesti odmah Otsjek V.Š. za vojne vlasti u pozadini i nadležni sreski N.O. odbor.

11. Za prevoz ranjenika prevozna sredstva mogu mobilisati posredno ili direktno od N.O. odbora i naroda operativne trupe i uprave bolnica. Na svim prevoznim sredstvima ranjeni i bolesni vojnici imaju prvenstvo.

12. Samo za prevoz ranjenih i bolesnih vojnika kao i za prevoz hitno potrebne municije može se neko sredstvo koje je već zaposleno drugim teretom rastovariti i upotrijebiti bez obzira na ranije dati zadatak.

13. N.O. odbori koji uzimaju od naroda prevozna sredstva dužni su strogo voditi računa o pravičnoj raspodjeli tereta ove obaveze na narod. Oni moraju voditi knjigu o vršenju te obaveze, tako da se uvijek zna čija su sredstva, koliko puta za koji posao i za koji rok bila upotrijebljena i na koga dolazi red.

14. Svako prevozno sredstvo koje neko vojno ili drugo lice dobije od N.O. odbora mora biti snabdjeveno putnim listom na kome će biti naznačena vrsta sredstva, ko je vlasnik, od koga je N.O. odbora dobijeno, u koju svrhu, za koje vrijeme i gdje se ono i kome ima povratiti. U putni list unosi se i opis životinje.

15. Izdajući naloge za radnu snagu i prevozna sredstva bilo u koju opravdanu svrhu, operativne i pozadinske vojne komande dužne su strogo

voditi računa da se narod ne opterećuje izlišno, da opterećivanje bude ravnomjerno i pravično raspodijeljeno, da teret ne podnose stalno ista mjesta koja su blizu puta ili u neposrednoj blizini pozadinskih komandi.

16. Komande područja izradiće uz pomoć komandi mjesta i sreskih N.O odbora plan o davanju narodne radne snage i prevoznih sredstava dotične opštine i odrediti u kome pravcu i do koje tačke imaju ići radnici ili prevozna sredstva dotične opštine, a od koje dalji rad i sredstva daju druge opštine. One će odrediti i u kojim slučajevima prevozna sredstva imaju izvršiti cijeli put do krajnje tačke bez pretovara (kada je brzina transporta važna, te ne smije biti zadržavanja na pojedinim etapama, relejima).

Ova naredba stupa na snagu s njenim obnarodovanjem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek šef,
Janko

BR. 195

UPOZORENJE SEFA ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 25. DECEMBRA 1942. GOD. NA BUDNOST PREMA CETNICIMA KOJI SE PREDAJU VOJNOPOZADINSKIM KOMANDAMA I NARODNIM ODBORIMA

ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Pov. Br. 136
25-XII-1942

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Udarci koje je naša vojska zadala neprijatelju u poslednje vrijeme izazvali su i raspadanje četničkih formacija. Šamari koje je izdajnička izbeglička vlada počela dobijati u inostranstvu zbog laganja o Draži Mihailovića kao vođi borbe protiv okupatora u Jugoslaviji gone tu vladu i Dražu da menjaju taktiku. Iz uhvaćenih četničkih pisama može se ustanoviti da sada četnici imaju direktive da se predaju partizanima, da polože oružje, odnosno da se mire sa partizanima i da se uvlače u njihove redove.

Stvarno je u posljednje vreme učestalo predavanje četnika i ponude s njihove strane da se predaju ili da stupe u našu vojsku.

Imamo i takav slučaj da je jedan nudio da se vrati u svoje selo i preda oružje, s tim da više neće biti četnik, i vratio se, ali samo da iz sela učestvuje sa ostalim banditima koji se nisu predali u atentatu na seoski N.O.O. i našu željezničku prugu.

Prema tome nameće se maksimalno povećanje budnosti i oštrine pogleda svima našim vojnim vlastima u pozadini, kao i N.O.O. i seoskim stražama, da svi dobro imaju na umu zadnje namere onih koji se predaju. Treba komande područja ili ‚mesta koje pregovaraju sa četnicima koji žele da se predadu dobro da ispitaju svaki slučaj. Razume se, predaju treba primit i uzet im oružje garantujući im život ukoliko se ne radi o nekom koji zaslužuje smrtnu kaznu. Ali im ne treba davati slobodu kretanja izvan mjesta koje im se odredi da žive i treba ih imati pod budnom paskom kao i sva

ona lica koja se s njima druže, koja im dolaze u kuću ili kojima oni idu u kuću, kako oni ne bi produžili održavati veze s četnicima iz drugih mjesta.

Treba ih ozbiljno upozorit da ne smiju terat svoju četničku propagandu i ništa ni rečima ni delom da ne preduzimaju protiv linije naše nar. oslob. borbe, jer će se u tom slučaju smatrati kao neprijatelji. Treba pojačati politički rad u njihovim selima, a naročito obaveštajna služba treba da na sve njihove pokrete i rad motri i brzo izveštava o svemu što zapazi. Treba ići linijom njihovog ubeđivanja i privlačenja našoj borbi.

O svim slučajevima ponude predaje i razgovora dužne su komande mesta hitno izveštavati svoje komande područja, a ove ovaj otsek. U petnaestodnevnim izveštajima naročito se osvrtati na ovo pitanje.

S. F. — S. N!

Šef otseka
Janko, s.r.

P.d.
Otpremljeno svim jedinicama.

S. F. — S. N!

4/1.1943. Barba

BR. 196

NAREĐENJE ŠEFA ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 26. DECEMBRA 1942. GOD. DA SVI KOMANDANTI PODRUČJA PRIPREME IZVJEŠTAJE O PROBLEMIMA SVOJIH PODRUČJA I PRISUSTVUJU ZAJEDNIČKOJ KONFERENCIJI U BIHAĆU[1]

ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Pov. broj 137
26. XII 1942 g.

ŠTABU I BOS. KORPUSA
RADI INFORMACIJA[2]

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Svi komandanti područja pozivaju se da na dan 15. januara 1943. g. dođu u Bihać na konferenciju koja će se održati u ovom otseku sa zadatkom ujednačavanja i poboljšanja rada u svima pozadinskim vojnim vlastima. Detaljniji program konferencije saopštiće vam se naknadno.

Po svoj prilici održaće se u isto vreme i konferencija predsednika i sekretara sreskih nar. osi. odbora, a u vezi s tim i zajednička konferencija komandanata područja sa njima.

Datum i mesto konferencije ima se smatrati strogo poverljivim.

[1] Original, otkucan ćirilicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 1/1—20 I, k. 407—A. U istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1172, nalazi se primjerak originala koji je bio upućen Komandi mrkonjićkog područja, a u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg', br. 48—7, k. 110, depeša slične sadržine, upućena Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku.

[2] Dopisano mastilom, ćirilicom.

Komandanti područja neka se pobrinu da njihov izostanak od posla za nekoliko' dana zbog ove konferencije ne naškodi normalnom radu njihovih komandi.

Neka komandanti odmah počnu sa pripremanjem materijala o položaju i problemima svojih područja koji će izneti na konferenciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ŠEF OTSEKA
Janko

(M.P.)

BR. 197

UPOZORENJE SEFA ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 27. DECEMBRA 1942. GOD. KOMANDAMA PODRUČJA NA ISKLJUČIVU KOMPETENCIJU VRHOVNOG ŠTABA ZA MOBILIZACIJU RADI POPUNE JEDINICA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE[1]

ODSJEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Pov. broj 148
27. XII. 1942. g.

Kdi mrkonjićkog područja[2]

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

PREDMET: Mobilizacija ljudstva.

Štabovi nekih brigada i divizija N.O. Vojske obraćaju se neposredno komandama područja ih komandama mjesta sa zahtjevom da na svojoj teritoriji vrše mobilizaciju, ljudstva za popunjavanje njihovih jedinica, i to ne putem dobrovoljnog prijavljivanja, nego putem opšteg ili pojedinačnog pozivanja pojedinaca na vojnu dužnost. Jedna brigada čak je sama pozivala spiskom direktno ih pieko opština ili preko jedne komande mesta određene pojedince u svoje bataljone, a da o tome nije komandu područja ni izvestila. Bio je slučaj da ni sama komanda mesta nije bila upoznata s tim radi čega se pozivaju pojedinci, nego je jednostavno dobijala naređenja da ih uputi bataljonu, a kako se to desilo za vreme akcije, komanda je pretpostavljala da se radi o hitnoj radnoj mobilizaciji.

Ovakve mere nepravilne su ne samo zbog toga što su politički nepripremljene, nego i zbog toga što štabovi pojedinih jedinica uopšte nemaju pravo, kao što ga nemaju ni pozadinske vojne vlasti, da naređuju mobilizaciju

[1] Original, otkucan ćirilicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1174.
[2] Dopisano mastilom.

ljudstva. Naredbe o mobilizaciji ljudstva može izdavati isključivo Vrhovni štab NOV i POJ, odnosno njegov Operativni otsek.

Stavljajući vam ovo do znanja izveštavamo vas da će uskoro po tome pitanju izaći naredba Vrhovnog štaba, koja će i vama biti dostavljena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!
(M.P.)

SEF OTSEKA
Janko

BR. 198

OBAVJEŠTENJE SEFA TEHNIČKOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 30. DECEMBRA 1942. GOD. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O STALNOM REDU VOŽNJE NA PARTIZANSKOJ PRUZI DRVAR-MLINlSTA[1]

IV OP. ZONI

Livno

Od 1. I. 1943 g. stupa na snagu red vožnje na želj. N.O.V. Drvar — Mliništa. Ovaj red vožnje neće se mijenjati i niko ne može tražiti da voz čeka transport bolesnika i ranjenika. Oni treba da se kreću prema stanici Mliništa, s obzirom na red vožnje na pruzi. Na stanici postoji prihvatilište za ranjenike i prolaznike.

Detaljno obavješt. dobićete pismeno.

Voz broj 12 stiže sa Mliništa u Drvar u 10,30 sati.

Voz br. 11 polazi za Drvar sa Mliiništa u 14,25.

30/XII/1942

Za Tehn. ot. V.S.
Ing. Vlado[2]

BR. 199

INSTRUKCIJA SEFA TEHNIČKOG ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD DECEMBRA 1942. GOD. O ORGANIZACIJI I ZADACIMA TEHNIČKIH ODSJEKA PRI KOMANDAMA PODRUČJA[1]

INSTRUKCIJA .
za organizaciju i rad tehničkog odsjeka pri komandi područja

1. Tehnički otsjek komande područja organizaije i izvodi građevinske, mašinske i elektrotehničke radove na teritoriji komande, koje zahtijevaju interesi vojske i stanovništva. Ovamo spadaju prije svega radovi na opravci

[1] Original, pisan olovkom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 12—6, k. 1490—B.

[2] Vladimir Smimov.

[1] Prepis originala (od decembra 1942), otkucan latinicom, na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 3—3, k. 6—II.

i održavanju puteva, zatim opravka, ako je potrebno, i izgrađivanje zgrada za stanovanje vojske, uopšte restauracija popaljenih naselja, popravka i održavanje vodovoda, električnih instalacija za rasvjetu naselja itd.

2. Šef tehničkog otsjeka komande područja treba da je građevinski inženjer ili tehničar ili stručni majstor, koji će pribaviti sebi dovoljan broj stručnog pomoćnog osoblja.

3. Sav tehnički i organizacioni rad tehničkog otsjeka komande područja stoji pod direktnom kontrolom Tehničkog otsjeka Vrhovnog štaba, od kojega će on dobivati instrukcije pri rješavanju pojedinih tehničkih problema, projekte za izvođenje itd.

4. Za obezbjeđenje mogućnosti izvođenja predviđenih radova dužnost je tehničkog otsjeka K.P.[2] da stvori svoj tehnički magazin u koji će prije svega prikupiti razni materijal koji se nađe na teritoriji područja, a poslije će ga popunjavati na osnovu trebovanja iz centralnog magazina T.O.V.Š.[3] Isto tako tehnički otsjek K.P. treba da stvori i manju radionicu sa odeljenjima bravarskim, kovačkim i stolarskim.

5. Tehnički otsjek K.P. dužan je organizovati proizvodnju i prikupljanje osnovnog građevinskog materijala, kao: građe svih vrsta (kreča, pijeska, cigle itd.), ukoliko za to postoje mogućnosti na njegovoj teritoriji. Ono što on sam ne bi mogao pribaviti dobiće od T.O.V.Š.

6. U svojoj djelatnosti teh. otsjek K.P. treba da je inicijativan; treba da se dobro upozna sa potrebama i mogućnostima na svojoj teritoriji, da paralelno sa podmirivanjem najnužnijih potreba momenta stvori jedan opšti plan za poboljšanje stanbenih, saobraćajnih (tu se podrazumijeva opravka puteva), higijenskih itd. prilika, na svojoj teritoriji.

7. Željezničke pruge, ukoliko se one nalaze na teritoriji komande područja. ne spadaju u djelokrug rada teh. otsjeka K.P.

8. Prikupljanje radne snage vršiće teh. otsjek K.P. na način kako je to propisano od strane upravnih vlasti.

9. Djelatnost tehničkog otsjeka K.P. ne, smije da se ograniči samo na radove u varoši, nego on mora, kako dodeljivanjem materijala tako i davanjem savjeta, pa i direktnim izvođenjem nekih radova, doprinijeti što- bržem i higijenskijem izgrađivanju popaljenih sela.

10. Teh. otsjek K.P. treba u punoj saradnj.i sa sreskim N.O.O biti obaviješten o količini i vrsti raspoložive radne snage na njegovom terenu.

11. Veza teh. otsjeka K.P. sa T.O.V.Š. treba da je kontinuelna, za što, sem obavještenja koja će se slati T.O.V.Š. od slučaja do slučaja, svakog 1-vog i 15-og u mjesecu slati izvještaj o radovima i namjerama na svom području.

12. Teh. otsjek K.P. može eventualno i sam da izradi pojedine projekte za svoje radove, ali uvijek će svoj projekat podnijeti T.O.V.Š. na odobrenje. To se naročito odnosi na projekte mostova.

13. Naročitu pažnju treba obratiti na organizaciju brze intervencije u smislu popravke puteva ili čišćenja istih od snijega. Zato treba stvoriti izvjesnu količinu rezervnog alata u magazinu otsjeka i organizovati brzo prikupljanje radne snage iz obližnjih sela. Naročito je to važno u zimsko doba. Na mjestima gdje se obično stvaraju veliki nameti treba napraviti drvene ralice za stočnu vuču i uvijek (imati) spremne stočne zaprege čim nastane nevrijeme.

Sva odgovornost za neprolaznost puteva na teritoriji komande područja pada na šefa teh. otsjeka K.P., a naročito ako je u pitanju prolaz vojnih transporta ih vojne pošte.

[2] Komande područja.
[3] Tehničkog odsjeka Vrhovnog štaba.

14. Iako služba na izgrađivanju telefonskih linija ne spada u direktan zadatak teh. otsjeka K.P., otsjek ima dužnost da pruži partiji linijaša pomoć u smislu nabavke radne snage i prevoznih sredstava.

15 U naročitu dužnost stavlja se otsjeku briga oko opravke, održavanja i čak eventualnog izgrađivanja domova kulture, i to kako u varošima tako i u selima, gdje će za tu svrhu najčešće adaptirati školsku zgradu ih neku dnugu veću.

Ako se ukaže potreba izgrađivanja nove zgrade za dom kulture, onda o tome treba obavijestiti T.O.V.Š.

16. Svuda gdje komanda područja nađe za shodno ili gdje za to dobije naročito naređenje, teh. otsjek K.P. dužan je opraviti i osposobiti zgradu za smještanje prolaznih jedinica. U njoj mora biti uređena kuhinja i kreveti za spavanje.

(M.P.)

Ing. Vlado s.r.

BR. 200

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 8. JANUARA 1943. GOD. O IZMJENAMA I DOPUNAMA RANIJE NAREDBE VRHOVNOG ŠTABA O USTROJSTVU I ZADACIMA VOJNIH VLASTI U POZADINI[1]

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
8. januara 1943 g.

NAREDBA O OBRAZOVANJU I USTROJSTVU VOJNIH VLASTI U POZADINI

Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od septembra 1942 g. o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti menja se i glasi:

Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o obrazovanju i ustrojstvu vojnih vlasti u pozadini

U cilju savlađivanja svih zadataka narodno-oslobodilačke borbe u pozadini naše vojske i radi usklađivanja rada građanskih i vojnih vlasti, ima se na oslobođenoj teritoriji sprovesti organizacija vojnih pozadinskih vlasti preko Otseka Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini i ovakvih otseka kod glavnih štabova NOV i PO Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenačke, Srbije, Vojvodine i Crne Gore. Usled specijalnih vojno-političkih uslova i radi olak-

[1] Original, umnožen latinicom, na geštetneru, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 4—4, k. 6—A. U istoj arhivi nalazi se još nekoliko primjeraka tog naređenja, umnoženih na različit način (vidi dokumente zavedene pod reg. br. 4/5—4, k. 6—A; 1—2 k. 12; 3—1, k. 109—A; 1—1, k. 127; 1—1, k. 176; 1—20/1, k. 407—A; 1—2, k. 1624 i 3—2 k. 1624).

sanja i ubrzanja rada nižih organa vojnih vlasti u pozadini, ovlašćuju se glavni štabovi da mogu u pojedinim svojim oblastima formirati oblasne otseke za vojne vlasti u pozadini. Tako se Glavni štab NOV i PO Hrvatske ovlašćuje da formira takav otsek za Dalmaciju pri Štabu IV Operativne zone, za Slavoniju pri Štabu III operativne zone, a Glavni štab NOV i PO Hercegovine i Bosne osnovaće takav oblasni otsek pri Štabu I Bosanskog korpusa.

Otseci za vojne vlasti u pozadini kod glavnog štaba podređeni su Otseku Vrhovnog štaba za v.v. u p. Oblasni otseci podređeni su otsecima kod glavnih štabova. Komande područja, komande mesta i postaje partizanskih straža, kao izvršni organi vojnih vlasti u pozadini, odgovorne su za svoj rad otsecima kod glavnih štabova, odnosno oblasnim otsecima.

A. Ustrojstvo vojnih vlasti u pozadini

1. Otsek V.S. za v.v. u p. organizuje, rukovodi i kontrohše sve organe vojnih vlasti u pozadini oslobođene teritorije. Njegova je uloga direktivna, instruktivna i kontrolna. Ove svoje zadatke vrši preko otseka za v.v. u p. kod glavnih štabova, preko kojih izdaje naređenja opšte naravi svima organima vojne vlasti u pozadini.

Radi povećanja ekspeditivnosti u radu, otsek V.S. za v.v. u p. održavaće neposrednu vezu sa oblasnim otsecima po sporazumu sa nadležnim štabovima i uz njihovo obavezno obaveštavanje i savetovanje sa njima.

Komande područja, šalju izveštaje u dva primerka i to jedan za glavni ih operativni štab i jedan za Otsek pri Vrhovnom štabu. Svi organi vojnih vlasti u pozadini, u slučaju naročite potrebe i hitnosti stvari, dužni su izvršiti naređenje Otseka V.S. za v.v. u p. i odgovarati njegovim zahtevima i kada iste dobiju neposredno od njega.

Otseci kod glavnog štaba ili oblasni mogu između sebe saobraćati preko Otseka V.S. ih neposredno uz obavezno obaveštenje Otseka V.Š. Komande područja i komande mesta mogu takođe saobraćati međusobno neposredno u slučaju hitne potrebe, uz obavezno obaveštavanje o tome nadležne više komande.

2. Teritoriju svake komande područja, kao i podređenih im komandi mesta i njihovo sedište određuju otseci kod glavnih štabova ih oblasni otseci. Broj postaja partizanskih straža, njihovu jačinu, rejone i sedišta određuju komande područja uz saglasnost otseka kod glavnih štabova ih oblasti.

3. Na čelu Otseka V.Š. za vojne vlasti u pozadini stoji šef Otseka koji za svoj rad odgovara Vrhovnom štabu NOV i POJ. Za sve poslove raznih otseka V. štaba koji se izvršuju preko komandi područja i komandi mesta i postaja partizanskih straža ili preko organa ostalih otseka V.Š. koji se postavljaju pri komandama područja i komandama mesta, šef Otseka za vojne vlasti u pozadini održavaće stalnu vezu i saradnju sa šefovima nadležnih otseka.

Na isti način kao u Otseku V.Š., ima se organizovati rad i otseka kod glavnog štaba ili oblasti.

4. Na čelu komande područja stoji komandant područja kojega postavlja nadležni pokrajinski ih oblasni otsek za v.v. u p. Komandant područja potpisuje sva naređenja za svoje područje. Pored komandanta nadležni otsek postavlja i zamenika i pomoćnika komandanta, te dodeljuje komandi područja na službu potreban broj lica, prvenstveno drugova i drugarica koji su manje sposobni za borbenu liniju usled rana, bolesti, manje izdržljivosti. Za otsek komande područja kojima oni rukuju, potpisuju akta pomoćnik i zamenik komandanta, a zamenik i pomoćnik komandanta mogu potpisivati namesto

komandanta samo u njegovom otsustvu. Niko drugi od lica zaposlenih u komandi ne može potpisivati akta ni rukovati pečatom komande.

5. Kao svoje organe komanda područja ima svoje komande mesta i partizanske straže, a seoske straže, koje formiraju narodnooslobodilački odbori, stoje takođe pod kontrolom nadležne komande mesta, koja ih za određeni zadatak može pripojiti najbližoj partizanskoj straži.

Komande mesta u pozadini postavljaju, se samo u većim mestima ili važnim čvorovima. Svaka komanda mesta ima komandanta, zamenika komandanta i pomoćnika komandanta, kao i drugo pomoćno osoblje. Komandanta, zamenika i pomoćnika i ostalo pomoćno osoblje u komandi mesta postavlja nadležni otsek za v.v. u p.

6. Komande mesta ustanovljavaju se u svakom novoosvojenom gradu ih važnijem mestu od strane štaba koji rukovodi operacijama na tome sektoru, dajući potrebno osoblje iz svojih operativnih jedinica dok otsek za v.v. u p. ne bude u mogućnosti da u tim komandama postavi stalno osoblje.

7. Različni otseci glavnih štabova, odnosno Vrhovnog štaba, kao: ekonomski, tehnički, sanitetski, vojnosudski, obaveštajni, pri komandama područja i komandama mesta stvaraju svoje otseke u kojima oni postavljaju potrebno osoblje. Ovi otseci po komandama područja i mesta stoje pod direktnim rukovođenjem i kontrolom šefova svojih otseka pri glavnom, odnosno Vrhovnom štabu, ah njihov rad stoji i pod kontrolom nadležnog otseka za v.v. u p. i nadležne komande područja.

8. Pri svakoj komandi područja obrazuje se vojni sud područja sa imenom dotičnog područja (npr. Vojni sud Bihaćkog područja). Ovi sudovi rade prema propisima koji su za vojne siudove propisani od Vrhovnog štaba NOV i POJ.

9. Svaka komanda područja ima svoj politički otsek i sanitetski otsek. Političkim otsekom rukovodi pomoćnik komandanta, ekonomskim otsekom rukovodi zamenik komandanta ili lica koja odredi Ekonomski otsek V.Š., odnosno glavnog štaba, kao svoje organe pri komandi područja, a ostali otseci obrazuju se prema potrebi i po rešenju ostalih otseka V. štaba. Pomoćnik komandanta područja, kao šef političkog otseka svoje komande, može za izvesne poslove primati direktive i neposredno od šefova pojedinih otseka Vrhovnoe, odnosno glavnog štaba koji tim poslovima rukovodi.

10. Na važnijim tačkama, raskršćima itd., gde i ukoliko postoji potreba za to, ustanovljavaju komande područja postaje partizanskih straža, koje su podređene komandi mesta na čijoj se teritoriji postaja nalazi. Komandira partizanske straže, njegovog zamenika, vodnike i desetare određuje komandant mesta, koji vrši i prijem stražara u službu, uz potvrdu komandanta područja.

11. Otseci za v.v. u p. pod glavnim štabom ili oblasti mogu pri komandama područja postavljati instruktore i kontrolore koji će u datom području pomagati u cilju poboljšanja rada u komandi područja i u komandama mesta. Isto tako otsek postavlja instruktore i kontrolore, vojne i političke, pri komandama mesta sa dužnošću da poučavaju i kontrolišu partizanske straže.

12. Stupajući na službu partizanski stražari polažu partizansku zakletvu, ukoliko to nisu učinili pre stupanja u ovu službu. Za njih važe svi propisi i disciplina Narodno-oslobodilačke vojske. Njihove krivice sude vojni sudovi područja, kao i krivice svih lica zaposlenih u aparatu pozadinskih vojnih vlasti. Disciplinske kazne stražarima izriče komandant mesta ili, na njegov predlog, komandant područja. Disciplinske kazne za osoblje komandi područja izriče nadležni otsek za v.v. u p. a njihove krivice siudi viši vojni sud kod Vojnosudskog otseka V.S.

13. Komande područja nose naziv prema mestu svoga sedišta ili kraja, npr. Komanda Livanjskog područja ili Komanda Ličkog područja.

Komande mesta nose naziv prema mestu gde se nalaze, npr. Koman. [da mesta Cazin].[2]

Postaje patizanskih straža nöse isto tako naziv prema svome sedištu, npr. Postaja partizanske straže Mliništa.

14. Svi drugovi i drugarice zaposleni kod pozadinskih vojnih vlasti nose na kapama crvenu petokraku zvezdu na zelenom petouglom polju čiji se uglovi poklapajiu sa vrhovima zvezde. Kao specijalne oznake nosi komandant područja na levom rukavu manju petokraku crvenu zvezdu na odgovarajućem petouglom zelenom polju a ispod nje tri uspravne zelene pruge, komandant mesta dve, a komandir straže jednu. Zamenici komandanta i komandira, kao i pomoćnici, nose iste znake, ali sa položenim crtama. Kontrolori i instruktori nose na rukavu petokraku crvenu zvezdu oko koje je zelen krug, s tim da politički instruktor ima na zvezdi izvezen srp i čekić.

B. Dužnost pozadinskih vojnih vlasti

15. Zadaci pozadinskih vojnih vlasti jesu:

a. Mobilizacija ljudstva za NOV i POJ kao i za pozadinske vojne dužnosti, raspoređivanje na pozadinske vojne dužnosti za borbenu liniju, onesposobljenih drugova i drugarica.

b. Staranje o bezbednosti i radu na teritoriji svoje nadležnosti, borba protiv pete kolone, izdajstva, panikerstva i sabotaže, protiv špijunaže i svakog oblika služenja neprijatelju, konfiskacija imovine narodnih neprijatelja, evidencija narodnih neprijatelja i sumnjivih lica, hapšenje, isleđivanje krivice po pomenutim delima i izvršenje presuda vojnih sudova i komisije za borbu protiv pete kolone.

c. Staranje o ishrani, snabdevanju i smeštaju operativnih trupa i pozadinskih vojnih organa, rukovanje i kontrola vojnih magacina, po uputstvima Ekonomskog otseka Vrhovnog štaba.

d. Obrazovanje vojnih radionica i slagališta i rukovanje njima, ukoliko ne rukuje njima neposredno Ekonomski otsek ili Tehnički otsek Vrhovnog štaba.

e. Organizovanje javnih radova po uputima Tehničkog otseka V**.S.**

f. Organizovanje sanitetske vojne službe u pozadini po uputstvima Sanitetskog otseka V**.S.**

g. Regulisanje i kontrola saobraćaja po uputstvima Tehničkog otseka V**.S.**

h. Organizovanje obaveštajne službe po uputstvima obaveštajnog otseka V**.S.**

i. Organizovanje tesnog dodira i saradnje sa NO odborima i pomaganje NO odbora.

j. Kontrolisanje kretanja građana i vojnika u pozadini, izdavanje legitimacija i propusnica.

k. Obezbeđivanje bolnica, nadleštava, saobraćajnih linija, vojnih magacina itd.

1. Evakuisanje i obezbeđivanje ratnog plena.

lj. Zaštita stanovništva od ubiistva, pljačke, nasilja i paljevine.

16. Komandant područja odgovoran je za rad svih organa vojne vlasti u području, za brza i tačna sprovođenja naredaba Vrhovnog štaba i nadležnog glav-

[2] Pri umnožavanju je, usljed tehničke omaške, kraj rečenice ispušten,

nog štaba, za održavanje reda i bezbednositi i za pravilan drugarski odnos svih organa vojne vlasti prema narodu.

Zamenik komandanta zastupa komandanta u njegovom otsustvu i rukovodi ekonomskim otsekom.

Pomoćnik komandanta rukovodi borbom protiv pete kolone kao organ komisije Vrhovnog štaba i organizuje obaveštajnu službu.

Na sličan način kao **IU** komandi područja organizovan je rad i u komandi mesta.

Politički instruktori, koje nadležni pokrajinski ih oblasni odsek za v.v. u p., delegira stalno ili privremeno komandama područja, komandama mesta i postajama partizanskih straža, brinu se za političko izgrađivanje celokupnog osoblja pozadinskih vojnih vlasti na poverenom im sektoru.

Vojni instruktori partizanskih straža brinu se za dalje vojničko vaspitanje partizanskih straža, za učvršćivanje njihove discipline i za njihovo što. veće osposobljavanje za specijalnu službu, koju vrše.

Partizanske straže jesu oružani organi koji stoje pod neposrednom komandom komande mesta.

18. Dužnosti partizanskih straža jesu:

a. Vršenje svih poslova koji se odnose na mobilizaciju ljudstva u svome rejonu; u ovom cilju prikupljaju podatke za mobilizacione spiskove i spiskove onesposobljenih, ranjenih, bolesnih, poginulih i umrlih partizana i partizana prevedenih na pozadinsku službu.

b. Kontrolišu kretanje pojedinih vojnika u pozadini vodeći o tome naročitu knjigu.

c. Obilaze povereni rejon, čuvaju na njemu red i bezbednost, zaštićuju stanovništvo od ubistva, pljačke, nasilja i paljevine, kontrolišu elemente neprijateljske narodno-oslobodilačkoj borbi, učestvuju — po naredbi komandanta područja ili šefa otseka za v.v. up. — u proganjanju narodnih neprijatelja i izvan granica svoga rejona ili i svoga područja.

d. Staraju se o prihvatu, smeštaju i snabdevanju prolazećih trupa.

e. Kontrolišu i obezbeđuju sve vrste saobraćajnih linija i čuvaju i obezbeđuju vojne objekte u pozadini.

f. Izdaju stanovništvu svoga rejona propusnice za kretanje prema postojećim propisima. Sva lica bez propisnih isprava ili sa falsifikovanim ispravama i sva sumnjiva lica, bila ona građanska ili vojna, sprovode nadležnoj komandi mesta. Vrše po naredbi pretpostavljenih uviđaje, pretrese i hapšenja, a u slučaju hitnosti vrše to i po sopstvenoj inicijativi.

g. Organizuju obaveštajnu službu i službu veze u svom rejonu.

h. Kontrolišu rad seoskih straža koje Određuje opštinski NO odbor i koje se po naredbi komandanta mesta, a u slučaju hitne potrebe i po naredbi komandanta postaje, mogu priključiti partizanskoj straži za izvršenje nekog određenog zadatka.

i. Pomažu narodno-oslobodilačkim odborima i poverenioima u sprovođenju naredaba vojne vlasti i odluka samih NO odbora.

Otsek za v.v. u p. izradiće sva potrebna upuitstva za rad svih svojih područnih organa.

8 januar 1943 god.

Vrhovni komandant NOV i POJ
Tito

BR. 201

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 9. JANUARA 1943. GOD. O IZRADI MOBILIZACIJSKIH SPISKOVA VOJNIH OBVEZNIKA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 80
17. I 1943. g.

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ«
Br....
9. januara 1943. godine

NAREDBA O IZRADI SPISKOVA OBVEZNIKA NOV I POJ

U vezi naredbe VŠ NOV i POJ od 1/XI 1942 godine o stvaranju NOV kao redovne vojske[2], i s obzirom na mnogo paita i na razne načine izraženu želju stanovništva svih vjera i narodnosti da sa oružjem u ruci uzmu aktivnog učešća u narodno-oslobodilačkoj borbi i na potrebu brzog uništenja neprijatelja i konačnog narodnog oslobođenja,

naređujem

da Otsjek Vrhovnog štaba NOV i POJ za vojne vlasti u pozadini odmah pristupi izradi spiskova vojnih obveznika Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

U spiskove će se uvesti svi, muški stanovnici od navršene 18 godine do navršene 45 godine starosti na cijeloj oslobođenoj teritoriji Jugoslavije, kao obveznici prvog poziva. Ovo je obaveza za sve muško stanovništvo, a od žena uvešće se u spiskove samo one, istih godina, koje se dobrovoljno same prijave za prijem u redove boraca NOV i POJ.

U posebne spiskove imaju se obavezno uvesti omladinci od 17 i 18 godina starosti, kao omladinski poziv, a omladinke samo one koje se dobrovoljno jave.

Spiskovi imaju biti gotovi u najkraćem roku.

Otsjek Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini izradiće pravilnik po kome će se vršiti izrada spiskova.

Ova naredba stupa na snagu današnjim danom.

9 januara 1943 godine — Vrhovni komandant NOV i POJ

(M.P.)

[1] Kopija originala, otkucana ćirilicom na pisaćoj mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod -reg. tor. 8—1, k. 7. Četvrtasti štambilj u desnom gornjem uglu kopije, sa datumom: 17. januar naknadno je utisnut i vjerovatno označava da je tog dana naredba stavljena u arhivu Vrhovnog štaba.

[2] Redakcija nije uspjela pronaći tu naredbu.

BR. 202

REFERAT ODRŽAN NA SKUPŠTINI PRAVOSLAVNIH SVESTENIKA U SRPSKOJ JASENICI 15. NOVEMBRA 1942. GODINE[1]

VOJNI SVESTENICI U NOB I POJ

Po tradiciji srpska Svetosavska crkva bila je uvek sa narodom i borila se za nezavisnost i slobodu svoga naroda. Crkva je kroz vekove vodila naš narod kako u pitanju njegove borbe za političku nezavisnost, tako i za nezavisnost crkve. To je osobenost srpske crkve među ostalim crkvama drugih vera i naroda.

Ukoliko je srpsko sveštenstvo u prošlosti imalo velikog učešća u N.O. borbama i ostavilo sjajni trag, utoliko u N.O. ratu ima veliku mrlju — prljavu na svom sadanjem imenu. Dok je u prošlim ratovima srpsko sveštenstvo išlo u stopu sa svojim narodom za slobodu i nezavisnost narodnu, dotle u ovom otadžbinskom ratu ide u raskorak sa narodom. Ranije se borilo za slobodu svoga naroda, a sada je protiv svoga naroda, i baca svoj narod ne samo u zagrljaj najcrnjeg ropstva fašizma, već sramno učestvuje zajedno sa okupatorima u uništavanju i istrebljavanju svoga naroda.

Taj sramni žig sa imena srpskog sveštenstva — donekle pere i čisti — jedan deo sveštenika u našim brigadama i sveštenika van brigada koji od sebe ne daju još ono što mogu i treba da daju u ovoj svetoj narodnoj borbi za slobodu i nezavisnost.

U ustanak su ušli i pošli sa narodom, i kroz najteža iskušenja, i najkrvavije borbe, ostali su uz jedine narodne borce — uz partizane. Za uskogrude velikosrbe neshvatljiva pojava, ah za prave Srbe i čestite borce za slobodu sasvim razumljivo. Ustanak je buktao, razgarao se, a negde i tinjao, u svima zemljama Jugoslavije i narodno sveštenstvo odabiralo se, veći deo otišao je protiv naroda sa okupatorima, ustašama i četnicima, na čelu sa mitropolitima i vladikama, a manji deo ostao je sa narodom i narodnim borcima i krenuo kroz krv, mač i oganj, kroz osvetu — kroz Golgotu svome vaskrsenju. Mnogi su srpski sveštenici svojom krvlju i kostima zalili temelje naše zemlje. Istinu govoreći najveći deo sveštenstva pobijenog od ustaša, Nemaca i Italijana, platio je glavom baš zbog svog kapitulantskog držanja. Uzdah su se u fašiste i unapred bih skloni da izdaju svoj narod; te sami snose krivicu za svoju pogibiju. Ni u grobu im nedamo mira, jer nisu zazvonili na uzbunu blagovremeno[1], a da su to uradili mnogo bi manje bilo pobijeno i poklano nevinog srpskog naroda. Raspad trule Jugoslavije nije smeo iznenaditi srpsko sveštenstvo, ako su bili sa svojim narodom, ali srpsko sveštenstvo u poslednjim decenijama ne samo da nije bilo sa svojim narodom, već je bilo protiv naroda; bilo je birokratsko, bilo je režimsko, crkveno-državno sveštenstvo. Bilo je pod skutom episkopata. Otuda taj dubok jaz između naroda i sveštenstva platih su krvavo i sveštenstvo i narod — krivicom srpskog sveštenstva. Otpađeno i otuđeno sveštenstvo nije moglo pomoći ni sebi ni narodu. To se najbolje odrazilo kada su u Srbiji došli srpski sveštenici pobegli i proterani iz N.D.H. Umesto da ulete kao sokolovi u naše ustaničke redove, i da se sa puškom u ruci svete za sve nevine žrtve naroda Jugoslavije, i da se bore za slobodu; oni su se šetah sa izbeghčkim kartama po Srbiji i birali upražnjene parohije pobijenih i nas otsutnih boraca srbijanskih sveštenika. Pa da je samo to ni po jada, već su se odmah upregli u okupatorska kola i zajedno sa varoškim srbijanskim sveštenstvom stupili su

[1] Fotokopija referata u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

u zajednicu sa krvavim okupatorima u borbu protiv nas. Te je dupli zločin i izdaja svoga naroda. Nije ih pekla savest za prolivenu krv svojih drugova sveštenika ni stotine hiljada neopojanih grobova srpskoga naroda; palih baš od ruku tih sadanjih njihovih zaštitnika-okupatora. Sve su bacili pod noge, samo da spasu svoje jadne i prljave gole živote „Strah životu često- obraz kalja" (Njegoš). Pored mnogih poznatih i manje znanih izdajnika srpskih sveštenika u Srbiji, Crnoj Gori, Sandžaku, Hercegovini, Dalmaciji i Bosni izneću samo dva gadna imena popa Perišića i popa Đujića. Ova dva popa su oličenje izdajničke i nenarodne rabote episkopata i sveštenstva srpskog. Obojica svoje četnike vode zajedno sa Italijanima i ustašama u borbu protiv srpskog naroda, protivu naroda Jugoslavije — protivu partizana. Ova dva popa povezali su se preko đenerala Draže Mihailovića i sa Londonskom vladom, i za svoj izdajnički rad odlikovani su od te vlade. Tako se i jugoslovenska vlada u Londonu preko ovih i mnogo drugih odlikovanja narodnih izdajnika pokazala u pravoj svojoj ulozi. Za srpski episkopat i sveštenstvo zajedno sa londonskom izbegličkom vladom bolje je biti sa Nemcima, Itahjanima i ustašama nego sa slobodoljubivim narodima Jugoslavije. Kukolj od žita se sam izdvojio. Sve ono što je nasleđeno od trule Jugoslavije kako u crkvi tako u vojsci i državnom einovništvu i građanstvu ostalo je i dalje protiv naroda i nosioci su bratoubilačkog rata i krivci za pokolje i ubistva nevinog stanovništva. Na drugoj su strani ogromne mase seljačkog i radničkog naroda Jugoslavije sa poštenom i borbenom inteligencijom i jednim delom srpskog sveštenstva.

Ni za jednog srpskog sveštenika koji još nije stupio u naše borbene redove ne postoje nikakvi izgovori porodični ili zdravstveni. Kao uzor primere starosti iznosim pred lice sveštenstva i celoga naroda naše stare prote Jevstatija Karamatijevića, v.r. III Sandžačke u. brigade i protu Jagoša Simonovića, v.r. IV c.u. brigade koji mladićski izdržavaju sve tegobe i marševe i koji sa takvim poletom vrše svoje vojne i svešteničke dužnosti kakvi se primeri mogu naći samo u našoj sjajnoj prošlosti i sadašnjosti u partizanskim redovima. Mi mlađi verski referenti trudimo se da u vršenju svoje dužnosti ne izostajemo iza naših divnih prota Jevstatija i Jagoša. Celokupnom našem sveštenstvu jeste i mora biti jedino mesto u partizanskim jedinicama bilo borbenim bilo pozadinskim. Poslednji je sat da se pridruže svome narodu koji ih raširenih ruku čeka i svesrdno dočekuje i prima. Nikada srpsko sveštenstvo nije imalo više slobode u svome kretanju, služenju i propovedanju nego što ima danas. Nikada srp. sv. nije radije i milije narod dočekivao i slušao nego danas — na slobodnoj teritoriji. Tu je postignuta najpotpunija sloboda i jednakost naroda i sveštenstva. Ovoga puta postignut je večiti ideal u srpskoj crkvi da narod sa narodnim sveštenicima čini, drži i jedino bitan je u svojoj narodnoj crkvi. Palo je u grob za svagda tutorstvo episkopsko i žandarsko natresanje puzavaca oko episkopskih dvorova nad narodom i čestitim sveštenstvom. Onima kojima je stalno bog na jeziku, a u umu sila i vlast i nasilje prošlo je za svagda vreme. Kako je god narod slobodan da veruje u Boga i da drži svoje crkvene i narodne običaje, tako je isto i oslobođen od toga; sve zavisi lično od pojedinca bez ikakvog pritiska sa strane. Sad na nama narode i sveštenici leži da se ne delimo na jedne i druge, jer kad niko nas ne goni da ne verujemo, ne smemo ni mi koga terati da veruje. Sloboda veroispovesti je zagarantovana ne samo rečima, već i delom i mi smo najbolji svedoci te istine; i to je za nas najhitnije. Na nama starijim stoji velika i odgovorna dužnost da se spojimo sa našom omladinom. Omladina prednjači kako u prvim borbenim redovima tako i u pozadinskom radu. Omladina je sva listom u N.O. borbi na nama je da je pomognemo i podržimo da pobeda naša bude što brža i što potpunija. Da svojim životnim iskustvom upotpunimo borbenost omladine. Da ispunimo tu svoju

dužnost to nije teško, jer je omladina naša, to su sinovi i kćeri naše, a mi smo njihovi — jedno smo, i borimo se za slobodu svoju i svoje djece.

Mi ne smemo i nećemo da gledamo ko se kako krsti i ko kako moli i veruje, već za nas je najglavnije merilo ko se kako bori protiv N.I.C. i U. To je za nas sud ko je pravi Srbin, a ko izrod i izdajnik. Jer i svi četnici zajedno sa izbegličkom vladom, Dražom Mihailovićem, popovima Perišićem i Đujićem veruju u boga, ali nemačkog, iialijanskog i ustaškog, a mi u boga narodnog — u sebe i u Sovjetsku Rusiju, Ameriku i Englesku. Tu je razlika između njih i nas.

Redovi N.O.V. i P.O.J. puni su Hrvata i iz dana u dan sve su gušći i čvršći ti redovi zato je dužnost i katoličkog sveštenstva u poslednji minut da bude sa svojim narodom i da pristupi partizanima. Da im se ne desi da ih sutrašnjica pita gde su bili danas, jer i hrvatski narod odbaciće od sebe izdajnike sveštenike. Katolički sveštenici, hrvatski vas narod zove — pođite sa svojim narodom u partizanske jedinice. Zove vas i slovenački narod kao i svi narodi Jugoslavije katoličke vere. Ne odazovete li se narodnom zovu sami snosite krivicu i sudbinu svoju. Neka kao lep primer posluži župnik iz Hrvatske...

Isto tako u partizanskim redovima sve je više muslimana, zato je dužnost i hodža da pođu sa svojim narodom. Danas se najslobodnije izvija Mujezinov glas sa minareta: „Alah il Alah" na slobodnoj teritoriji i dova će se moliti u svim mestima koje partizani oslobode. Muslimani Bosne i širom Jugoslavije, neka vam muslimani iz Sandžaka budu primer kako se stupa i bori u partizanskim jedinicama. Neka stari hodža iz Nove Varoši, v.r. III S.U.B, drug Sajdo Musić bude primer požrtvovanosti i borbenosti svima mladim i starim hodžama. Isto tako mladi domobran hodža Meho Omerović iz B. Petrovca služi kao lep primer za kojim treba da se povedu i ostale hodže Bosne. A svima rodoljubivim muslimanima služi na ugled borbeni i hrabri Mujo Hodžić iz Istočne Bosne, koji se od prvog dana ustanka bori kao partizan i koji ima i svoj čisto muslimanski partizanski Odred.

Eto, narode i sveštenstvo srpsko, narodi Jugoslavije prvi put u istoriji svojoj biju boj za sebe; i u ovoj krvavoj bitci postignuto je bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije, a naročito jedinstvo Srba, Hrvata, Slovenaca i Muslimana.

Na završetku moram poimenično podvući zasluge i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi drugova sveštenika u partizanskim brigadama, v.r. i to: I Proleterske Brigade — pop Blažo Marković, II Proleterske Brigade — jeromonah Rufim Zižić, III Udarne Sandžačke Brigade — prota Jevstatije Karamatijević, IV Cr. U. Brigade — prota Jagoš Simonović, V Cr. U.B. — pop Đorđe Kalezić X Hercegovačke U.B. — pop Vidak Drakjć i v.r. pri Vrh. Štabu V.D.Z. Mi smo u pobedonosnom hodu naših brigada prošli Srbiju, Crnu Goru, Sandžak, Hercegovinu, jedan deo Dalmacije, veći deo Bosne i svagde smo svoju sveštеničku dužnost vršili predano i na zadovoljstvo naroda. Mnogo hiljada dece krstili smo, nevenčane venčali, neopojene grobove opojali i svugde od naroda primani smo i dočekivani veselo i radosno. U svima mestima kroz koja smo prošli razbili smo laži četničke; laži izroda srpskoga naroda, da partizani ubijaju sveštenike, pale crkve, da ne daju narodu da slavi krsnu slavu i tome si. Sve su te laži okupatorskih plaćenika pale u vodu samom našom pojavom.. Poverene zadatke i dužnosti mi dostojno i na vreme izvršavamo. Tu se najbolje ispoljava dalekovidost našeg vrh. komandanta druga Tita, kada je iz redova boraca sveštenika uveo zvanje i naimenovao v.r. pri brigadama. Mi to ukazano nam poverenje opravdavamo svojim nesebičnim trudom i time se uključujemo u borbene redove svoga naroda. Mi, v.r. prvi put istupamo neskromno ali opravdano i pozivamo srpsko sveštenstvo da se ugleda na nas

i da odmah pristupi u partizanske redove; u partizane koji se jedino bore za slobodu i nezavisnost naroda Jugoslavije.

DA ŽIVI NAŠA DIVNA I HRABRA OMLADINA!
DA ZIVI BRATSTVO SVIH NARODA JUGOSLAVIJE U BORBI PROTIV OKUPATORA N.I.U. i C.!
DA ZIVI NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA I PARTIZANSKI ODREDI JUGOSLAVIJE!
DA ŽIVI VRHOVNI KOMANDANT DRUG TITO!
DA ŽIVE NAŠI SAVEZNICI SOVJETSKA RUSIJA, AMERIKA I ENGLESKA!

Verski referent pri
15 novembra 1942 godine — Vrhovnom štabu N.O.P. i D.V.J.
Srpska Jasenica—Bosanska Krajina — pop Vlada Đ. Zečević

BR. 203

POSLANICA SRPSKOG PRAVOSLAVNOG SVEŠTENSTVA[1]

Srpsko pravoslavno sveštenstvo i bogoslovska omladina na svojoj prvoj istorijskoj skupštini, održanoj 15 novembra 1942 g. u Srpskoj Jasenici, Bosanska Krajina, šalje sveštenstvu i narodu na slobodnoj i okupiranoj teritoriji Jugoslavije slijedeću:

P O S L A N I C U

Srpski narod i njegovo sveštenstvo ostaju nepokolebljivo uz redove Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije i poziva srpski narod i sveštenstvo sa okupirane teritorije kao i ostale rodoljubive i borbene narode Jugoslavije i sveštenstvo ostalih vera, da im se pridruže u svetoj narodnooslobodilačkoj borbi.

Više od 20 godina srpski pravoslavni narod bio je ograđen zidom od bratskih sovjetskih naroda i pravoslavne ruske crkve. Zvanična Svetosavska crkva nije nikad dozvolila svome narodu i sveštenstvu da dozna pravo stanje u Sovjetskom Savezu, kako u pogledu ostalog uređenja, tako i u pogledu pravoslavne vere. Trebalo je da počne otadžbinski rat sovjetskih naroda protiv zlikovaca fašista, pa da doznamo da u Rusiji postoji pravoslavna crkva i sveštenstvo. Kao važnu činjenicu saopštavamo srpskom narodu i sveštenstvu da je ovih dana obrazovan u Sovjetskom Savezu odbor cd 8 lica koji ima dužnost da utvrdi sve štete i zločine koje su učinili fašisti na okupiranoj sovjetskoj zemlji. U taj odbor određeni su najznamenitiji sinovi sovjetskih naroda a među njima i mitropolit kijevsko-galiski Nikolaj.

Kroz sve vekove ropstva nije srpski narod doživeo takve zločine, paljenja i pokolje stotine hiljada srpskog življa, kao što su nosioci „nove Evrope" — fašisti, učinili za ovih 16 meseci okupacije Jugoslavije. Otuda nema opravdanja ni za jednog vladiku, sveštenika i Srbina, da sarađuje sa okupatorima. Ta, dosadašnja saradnja sa fašistima jednog dela episkopata i sveštenstva. ravna je

[1] „Borba", br. 28 od 28. novembra 1942. godine.

gnusnom zločinu i izdaji svoga naroda, pa ih narod briše iz spiskova svojih sinova i izravnava ih sa zlikovačkim okupatorima. Isto tako odbacujemo belogardejskog izbeghcu, samozvanog mitropolita Germogena, Pavelićevog „Poglavara pravoslavne Hrvatske crkve, koji je sablazan i poniženje za pravoslavlje. Ovaj stav naše skupštine jedino odgovara tradiciji Svetosavske crkve.

Dosadašnje držanje Njegove Svetosti patrijarha Gavrila u skladu je sa tradicijama i idealima Svetosavske crkve, zato sveštenstvo i narod mogu s pravom očekivati da će i dalje moći u njemu gledati poglavara Srpske crkve.

Odajemo dostojno priznanje i zahvalnost svima hrabro poginulim sveštenicima, koji su se s puškom u ruci borih protiv zlikovačkih okupatora i njihovih slugu, narodnih izdajnika ustaša i četnika; tako isto odajemo priznanje palim senima mučenički pobijenih mitropolita, episkopa i sveštenika, od zlikovačkih ruku: Nernaca, Italijana, ustaša i četnika.

Vojni sveštenici partizanskih jedinica u svome hodu sa pobedonosnim brigadama, kroz sve krajeve Jugoslavije, oživotvorili su crkveni život srpskog naroda. Mnoge su crkve otvorene i u njima se vrši služba božija; razvaljene i opoganjene su očišćene i osvećene. Desetine hiljada dece je kršteno, desetine hiljada poginulih, poklanih, ubijenih i umrlih opojani su, stotinama bračnih parova su venčani, stotinama novih domova je osvećeno, mnogo hiljada naroda je pričešćeno i izvršeni su bezbrojni verski obredi narodu.

Nikada srpsko sveštenstvo nije bilo slobodnije u propovedanju, služenju i vršenju svojih sveštеničkih dužnosti nego u ovom Narodnooslobodilačkom ratu; nikada srpsko sveštenstvo nije bilo bhže svome narodu i narod sveštenstvu nego što je danas na oslobođenoj teritoriji. Narod i sveštenstvo srpsko zavetuju se da će Učiniti sve što do njih stoji da vera ne bude više razdor među narodima Jugoslavije. U ovom narodno-oslobodilačkom ratu krvlju je ispisano bratstvo Srba, Hrvata, Slovenaca i muslimana i nifco ih nikad neće moći razdvojiti. Stoga srpsko sveštenstvo poziva katoličko i muslimansko sveštenstvo da se pridruže svojim narodima koji sve više u masama pristupaju u partizanske borbene redove.

Kroz ovu svetu Narodnooslobodilačiku borbu narodi Jugoslavije iskovali su bratstvo sa narodima Sovjetskog Saveza i svima porobljenim i svima slobodoljubivim narodima.

Sa gnušanjem osuđujemo izbegličku vladu u Londonu, koja je preko svoga ministra vojske Draže Mihailovića izazvala bratoubilački rat, i koja zajedno sa okupatorima vodi borbu protivu najboljih sinova i kćeri jugoslovenskih naroda — protivu partizana.

Skupština donosi ovu poslanicu u prisustvu više hiljada naroda i s pravom očekuje da će narod i sveštenstvo sa okupirane teritorije bez rezerve pristupiti u redove Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, da bi naša pobeda bila brža i potpunija jer je narod i bog s nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prota J. Karamatijević iz Nove Varoši, verski referent III Proleterske NOU brigade; prota Jagoš Simonović iz Kolašina, v. referent IV NOU brigade; pop Vlado Zečević iz Srbije, verski referent Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije; pop Blažo Marković, isleđni sudija Crkvenog suda sa Cetinja i v. referent Prve proleterske NOU brigade; pop Vidak Drakić, paroh i v. referent X hercegovačke NOU brigade: jeromonah Rufim Zižić, v. referent II proleterske NOU brigade; Stevan Pejić sveštenik iz Like; Jovan Šolaja, sveštenik iz Dalmacije; Blažo Radičević, sveštenik iz Bosne; Ciganović Milan, sveštenik iz Like, Krstan Bijeljac, sveštenik iz Bosne; Bogdan Vuksan, sveštenik iz Dobrosela — Lika; Mato Antunović, teolog iz Crne Gore, V crnogorska brigada; Radomir So-

kolović, bogoslov iz Bosne, III krajiška brigada, Janko Dimić, bogoslov iz Like, IX hrvatska brigada; Veselin Koprivica, bogoslov iz Crne Gore, V crnogorska brigada; Jozo Radošević, bogoslov iz Petrovca, IV krajiška brigada; Radovan Stijačić, bogoslov, V hercegovačka brigada; Slobodan Savić, bogoslov — Krajišnik; Branko Bogunović, svršeni bogoslov iz Like; Veselin Bulatović, teolog iz Sandžaka, III proleterska NOU brigada; Milan Obradović, bogoslov iz Sandžaka, III NOU brigada; Veselin Kujović, bogoslov iz Sandžaka, III NOU brigada; Ristan Pavlović, bogoslov iz Sandžaka, III NOU brigada.

BR. 204

POZIV NA KONFERENCIJU ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA JUGOSLAVIJE UPUĆEN OD SAZIVAČKOG ODBORA SVIMA ORGANIZACIJAMA AFŽ[1]

U cilju koordiniranja rada Antifašističkog fronta žena, na oslobođenoj teritoriji, te povezivanje i pojačanje rada u neoslobođenim delovima Jugoslavije, održaće se 6 decembra ove godine šira konferencija Antifašističkog fronta žena. Sazivački odbor poziva sve organizacije A.F.Z-a, kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji, da na ovu konferenciju pošalju neizostavno svoje delegate svi pokrajinski, oblasni, okružni, sreski a po mogućnosti i svi opštinski i mesni odbori A.F.Z-a. Bilo bi poželjno: da svi delegati budu birani od svojih organizacija putem konferencija i sastanaka, da kao predvodnici, žene svoga mesta i kraja dođe sa izveštajem i predlozima za budući rad.

Naša herojska Narodno-oslobodilačka vojska, brigade i odredi, u kojima se sve češće sreću žene — borci, treba takođe da pošalje svoje delegate-drugove ili drugarice — koji će donijeti konferenciji žena pozdrave sa našeg fronta, i sa konferencije odnijeti plamene pozdrave i iskrenu poruku svima borcima: da će žene u pozadini učiniti sve za front.

Konferencija A.F.Z-a održaće se u Bosanskom Petrovcu sa dnevnim redom:

1. — Referat o polit, situaciji u vezi sa A.F.Z-om.
2. — Organizaciono pitanje A.F.Z-a i konkretni zadaci.
3. — Izveštaj delegata po pokrajinama, oblastima i eventualno okruzima,
4. — Biranje odbora A.F.Z-a.

Delegati iz udaljenijih mesta treba da pođu blagovremeno kako bi stigli na vreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22. XI 1942.

SAZIVAČKI ODBOR
Spasenija Babović, s.r.
Olga Kovačić, s.r.
Vanda Mates, s.r.
Mira Morača, s.r.

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

.....

.....

U cilju koordiniranja rada Antifašističkog fr.nta žena,na oslobodjenoj teritoriji,te povezivanje i pojačanje rada u neoslobodjenim delovima Jugoslavije,održaće se 6 decembra ove godine šira konferencija Antifašističkog fronta žena. Sazivački odbor poziva sve organizacije A.F.Ž-a,kako na oslobodjenoj tako i na neoslobodjenoj teritoriji,da na ovu konferenciju pošalju svoje delegate svi pokrajinski ,oblasni,okružni sreski a po mogućnosti i svi opštinski i mesni odbori A.F.Ž-a. Bilo bi poželjno:da svi delegati budu birani od svojih organizacija putem konferencija i sastanaka,da kao predvočnici,žene svoga mesta i kraja dodje sa izveštajem i predlozima za budući rad.

Naša herojska Narodno-oslobodilačka vojska,brigade i odredi,u kojima se sve češće sreću žene - borci,treba takodje da pošalje svoje delegate-drugove ili drugarice-koji će doniјeti konferenciji ženapozdrave sa našeg fronta,i sa konferencije odniјeti plamene pozdrave i iskrenu poruku svima borcima:da će žene u pozadini učiniti sve sa front.

Konferencija A.F.Ž-a održaće se u Bosanskom Petrovcu sa
- dnevnim redom:

1.- Referat o polit.situaciji u vezi sa A.F.Ž-om
2.- Organizaciono pitanje A.F.Ž-a i konkretni zadaci
3.- Izveštaj delegata po pokrajinama,oblastima i eventualno okruzima,
4.- Biranje odbora A.F.Ž - a.

Delegati iz udaljenijih mesta treba da podju blagovremeno,kako bi stigli na vreme.

22 - XI - 1942.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

SAZIVAČKI ODBOR,
Konferencija Kordun

Ona Kovačević
Kauda Mateš

Poziv na Prvu zemaljsku konferenciju AFŽ Jugoslavije

BR. 205

GOVOR JOSIPA BROZA TITA NA PRVOJ ZEMALJSKOJ KONFERENCIJI ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA[1]

Drugarice! Predajem vam pozdrave u ime Vrhovnog štaba i u ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara naše junačke Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. („Živjela vojska!") Ja sam neobično srećan što mogu da prisustvujem ovoj historijskoj skupštini Antifašističkog fronta žena i da vidim delegate naših junačkih žena Jugoslavije, koje su u ovoj dugotrajnoj natčovječanskoj borbi dale toliko žrtava i primjera heroizma, da se time možemo ponositi i sa ponosom se smatrati saveznicima naše velike ruske braće, sovjetskog naroda i herojskih sovjetskih žena. („Živjele"!)

Vaša današnja skupština ima veliki historijski značaj. Antifašistički pokret žena postoji u Jugoslaviji već odavno-, ali nikada nije mogao u svojoj punoj organizacionoj formi doći do takvog izražaja kao što je danas došao-. To je zasluga naših slavnih boraca, onih koji su dali svoje živote, svoju krv, i onih koji se bore u svim dijelovima naše napaćene zemlje. Žene Jugoslavije pokazale su svoj heroizam još u ono vrijeme kad se tek začinjao antifašistički pokret žena, 1936 godine, težeći da budu u prvim redovima borbe za ugnjetene i izrabljivane narode Jugoslavije. Danas Antifašistički front žena ima višestruki značaj. Žene se bore danas rame uz rame sa muškarcima za slobodu naroda Jugoslavije, protiv zvjerskih okupatorskih osvajača i protiv njihovih domaćih slugu. One se bore za slobodu i nezavisnost svojih naroda, one se bore protiv fašističkog sistema, sistema srednjovjekovnog ropstva, kakav postoji u Njemačkoj. One se bore za nezavisnost svojih naroda a to je sastavni dio velike borbe za njihovu ravnopravnost, koju su našim ženama u granicama Jugoslavije osporavali, ne dajući im ni pravo glasa, ni pravo odlučivanja po pitanjima društvenog života. U ovoj borbi one se bore danas za ravnopravnost žena. U ovoj nejednakoj, natčovječanskoj borbi one su dokazale da su imale pravo tražiti svoju ravnopravnost, one su to dokazale svojim životima, svojom krvlju na po-lju bitke sa njemačkim, talijanskim i mađarskim fašistima i ostalim osvajačima.

Kćeri naših naroda stale su u prve redove Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Naša pozadina je, više nego išta drugo, dokaz ko-liko su one svijesne ovog historijskog momenta, kad se odlučuje sudbina čitavog čovječanstva, kad se odlučuje sudbina žena. I baš zato-, ova današnja skupština ima ogroman historijski značaj. Naše žene, naše kćeri, majke, učestvuju s puškom u ruci u Narodnooslobodilačkoj borbi. Ja se ponosim što stojim na čelu armije u kojoj ima ogroman broj žena. (Aplauz.) Ja mogu kazati da su žene u ovoj borbi po svom heroizmu, po svojoj izdržljivosti bile i jesu na prvom mjestu i u prvim r.edovima, i našim narodima Jugoslavije čini čast što imaju takve kćeri.

Drugarice! Jasno je da na žene u ovoj borbi pada ogroman dio tereta — kako u pozadini, tako često i na frontu. Vaši sinovi, očevi i braća su, razumije se, vojnici na bojištu, a vi ste u pozadini isto tako važan faktor. Sve ono što danas čini naša vojska jeste velika zasluga i naših junačkih žena Jugoslavije. Borba k-oju mi vodimo iziskuje ogromne žrtve, a te žrtve padaju svom težinom na naše žene, na naše majke i kćeri, koje gube svoje najmilije. Naša dosadašnja borba progutala je mnogo krasnih drugarica, krasnih boraca

[1] Govor je prvi put objavljen u listu „BORBA", br. 30 od 13. XII 1942. godine u izvodima. Prepisano iz knjige TITO, I knjiga, str. 112—117, Naprijed, Zagreb, 1959.

— kćeri naših naroda. Mnoge su pale od krvničke ruke okupatora, mnoge su pale od krvničke ruke ustaša i četnika Draže Mihailovića, mnoge su obešča-šćene, zlostavljene i ubijene. Slava palim herojima našeg naroda! („Slava im!") Smrt izdajicama! („Smrt'1)

Ah žrtve koje daje naš narod, naše žene, nisu pokolebale vjeru žena u jshod ove borbe, u pobjedu ove pravedne borbe. Naprotiv, ja podvlačim ovdje da su naše žene najviše dale za tu borbu; u pozadini one su najčvršće i najprije mogle naći pravi put. To govore primjeri onih žena iz onih mjesta, iz onih sela i krajeva koji su bili pod uticajem ustaša, pod uticajem Draže Mihailovića. I to je ono što mora da nas ispuni ponosom i vjerom; naše žene nisu ušle u ovu borbu slučajno, nesvijesno, spontano, već svijesno, svijesne historiskog zbivanja, svijesne da borba koja se vodi za oslobođenje našeg naroda, jeste borba za srećniju budućnost naših naroda i srećniju budućnost samih žena. (Aplauz.)

Žene Jugoslavije, koje siu u ovoj borbi, sa takvim samoprijegorom dale takve žrtve, one što tako uporno stoje u prvim redovima Narodnooslobodilačke borbe, imaju pravo da ovdje danas, jedanput zauvijek, utvrde jednu činjenicu: da ova borba mora donijeti ploda i za žene naroda Jugoslavije, da nikada više niko neće moći istrgnuti te skupo plaćene plodove iz njihovih ruku! (Aplauz.) Za ovu stvar naših žena stajaće naša Narodnooslobodilačka vojska i sve žene koje se nalaze u prvim redovima velike borbe.

Možda neko na strani sanja da će u Jugoslaviji poslije rata početi opet sve po starom, pa će žene prijeći u kuhinju i neće odlučivati ni o čemu. Ali žene su, drugovi i drugarice, položile ispit zrelosti; one su pokazale da su spo-sobne ne samo da rade kod kućanstva, nego i da se bore s puškom u ruci, da mogu i da vladaju („Tako je!") i da drže vlast u rukama. I ova skupština je dokaz da naše žene ozbiljno- primaju sudbinu naroda i svoju sudbinu u svoje ruke. Antifašistički front žena, koji je uspio da ujedini žene za velike ciljeve borbe, za konačnu pobjedu nad okupatorom i njegovim slugama, ima cilj da dovede žene do konačnog oslobođenja, da izvojuje njihovu građansku ravno-pravnost, društvenu ravnopravnost.

Pred nama, drugovi i drugarice, stoje velike i teške borbe. Činjenica da je, ogromna većina žena na našoj strani davala nam je i daće nam i ubuduće potstreka da još jače i čvršće zbijemo svoje redove, da izdržimo sve teškoće. U teškoj borbi kakvu još imamo da vodimo, razumije se, Antifašistički front žena ima pred sobom velike i teške zadatke. Vi ste, drugarice, dosad pokazale svoju veliku ljubav i razumijevanje za borbu, za naše drugove i drugarice na bojištu. Vi .ste davale što ste mogle, ali ipak još nisu iskorišćene sve mogućno-sti koje se daju iskoristiti, da bi naši drugovi i drugarice, naši borci, imali sve što im treba. Zato ste se vi ovdje i sastale, zato ćete vi postaviti svoj rad još organizovanije i sa više sistema, i usmjeriti ga na to da naša vojska dobije maksimum što se može dati. Mi u vama gledamo glavni oslonac u pozadini. Vi, žene, treba ne samo da se brinete o svojim zadacima prema frontu, nego i o pazadini, da budnim okom pratite da se ne ugnijezdi neprijatelj, ko]i je ugrožen zajedničkim interesima svih slobodoljubivih snaga Jugoslavije. I taj zadatak pada na vas. Našim borcima treba odijela, treba čarapa — zima je — treba rukavica, hrane i još mnogo i mnogo čega drugog. To najviše zavisi od vas, drugarice. Vi ste desna ruka Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Vi ste najmasovnija organizacija, najveća snaga u pozadini, koja može mnogo da da, koja može mnogo da pomogne.

Ima još mnogo i mnogo žena koje su pod teretom okupatora, koje čekaju vašu riječ, koje čekaju da dođete do njih i da ih pozovete u zajedničku borbu. Mogu da kažem da sam vanredno zadovoljan rezultatima koje ste postigle na našoj oslobođenoj teritoriji. Vi ste postigle mnogo, ali još mnogo i mnogo imamo da uradimo, da bi se žene u drugim oblastima okupile oko Antifaši-stičkog fronta žena.

Žene Jugoslavije imaju pravo i dužnost im je da se bore, jer one na oltar ove pravedne borbe daju ono što im je najdraže — svoje sinove, svoje kćeri. Ja sam uvjeren, drugarice, da nam plodove ove borbe koja se danas vodi, neće nikada niko moći oteti. Ja sam uvjeren da ćete i dalje u našoj borbi stoički podnositi sve oskudice i da nećete pokleknuti ni pred kakvim teškoćama, da ćete izdržati zajedno s nama, zajedno s Nar.odnooslobodilačkom vojskom do konačne pobjede, koja — ja vam ovdje mogu reći — neće biti daleko.

Danas — i same to znate — fašistički osvajači, fašistički mračnjaci doživijuju poraz za porazom na bojištu velike, prostrane sovjetske zemlje. (Aplauz.)

Herojska Crvena armija lomi i krši fašističke bandite i sve je bliži i bliži dan kad će konačno doći do sloma ove, tobože nepobjedive, fašističke armije. Ja mogu da kažem da u džinovskoj borbi koju vode sovjetski narodi, sovjetske žene daju bezbroj primjera nezapamćenog heroizma i izdržljivosti. Zato još jedanput ovdje moram da podvučem da se naši narodi mogu ponositi što i naše žene stoje isto tako istrajno, isto tako izdržljivo u ovoj teškoj i nejednakoj borbi. Treba da se ponosimo time što narodi Sovjetskog Saveza („Živjeli!"), što Sovjetski Savez zna i cijeni veliku ulogu žena Jugoslavije u našoj Narodnooslobodilačkoj borbi. (Aplauz.)

Na koncu bih htio da kažem još to da je Antifašistički front žena, koji postoji već odavno, a sada je dobio i svoju organizacionu formu, jedna od organizacija koja je zaista ponikla odozdo, blagodareći često puta nezapamćenoj upornosti samih žena. Ja mislim, drugarice, da Antifašistički front žena pretstavlja takvu organizaciju, takvu snagu sa kojom ćemo zaista smjelo moći da idemo ususret svim teškoćama koje stoje pred nama. Želim vam, drage drugarice, mnogo uspjeha u vašem daljem radu i želim da vaš rad bude plodonosan, da bude na dobrobit naše Narodnooslobodilačke borbe, na dobrobit naše konačne pobjede i naše zajedničke bolje budućnosti.

Da živi Antifašistički front žena!
Da žive herojske žene Sovjetskog Saveza!
Da živi Sovjetski Savez!
Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Bosanski Petrovac, 5 decembra 1942

BR. 206

PROGLAS CENTRALNOG ODBORA ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA JUGOSLAVIJE ŽENAMA JUGOSLAVIJE[1]

ŽENAMA JUGOSLAVIJE

Sestre naše,

Već godinu i po dana tuđinska okupatorska noga gazi našom zemljom. Njemci i Italijani, uz pomoć domaćih izdajnika četnika i ustaša, pale sela i gradove, ubijaju žene, djecu i starce, odvode u logore j na prisilne radove hiljade i hiljade, pljačkaju i uništavaju sva dobra našeg naroda. Osamnaest je mjeseci kako se vodi veliki rat protiv fašističkih zavojevača, rat kome na čelu stoji Sovjetski Savez, Engleska i Amerika. Osamnaest je mjeseci kako se u našoj

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

zemlji borci za slobodu — partizani bore za oslobođenje i bratstvo naših naroda. Oni svete naše popaljene domove, naše sinove, braću našu, očeve naše, brane čast i nezavisnost svih naroda Jugoslavije. Svete hiljade poklanih, silovanih, u jame i more bačenih naših sestara. Nisu mogli svi pokušaji Njemaca i Italijana i njihovih slugu, Nedića i Pavelića i četničkih bandi ministra izbjegličke vlade Draže Mihailovića, nisu mogli i neće slomiti otpornu snagu naših naroda. Plamti u našoj zemlji svenarodni oslobodilački ustanak, predvođen Komunističkom partijom.

Hiljade žena dale su već svoje živote za slobodu naših naroda. Za čast, dostojanstvo i prava naših žena, za očuvanje golog života naših naroda i naše djece, ginu mlade djevojke. Hiljade novih žena dižu se svakog dana u borbu za slobodu, u borbu protiv neprijatelja čovječanstva, najvećih neprijatelja žena.

Srpkinje,

Vi i vaš narod dosada ste dali najviše u borbu za svetu stvar oslobođenja našeg i svih naroda Jugoslavije. Srpski narod je uzor svim narodima kako se treba boriti za slobodu. Sestre naše, istrajte u borbi za slobodu vašeg naroda, ohrabrite klonule, pomažite borcima za slobodu, dižite se za slobodu vašeg naroda, za sreću djece vaše. Ne dozvolite četničkim bandama da sramote časno ime srpskog naroda, ne dajte nikome da među vama sije mržnju protiv drugog naroda. Uništite vašom mržnjom svakoga ko razbija jedinstvo porobljenih naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora i ko za račun Italijana i Njemaca vodi borbu protiv boraca za slobodu. Mislite uvijek da su to djeca kao i vaša koja četnički izrodi kolju po hrvatskim i muslimanskim selima!

Hrvatice,

Sa svojom dosadašnjom borbom hrvatski narod je Već skinuo ljagu, koju su ustaški zločinci pokušah da bace na njegovo ime. Hrvati u Dalmaciji, sa njima hiljade Hrvatica, dižu se kao jedan čovjek u borbu protiv italijanskih okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu. Ugledajte se na njih! Ne dozvolite da vaše najmilije Pavelić odvlači na Istočni front protiv Sovjetskog Saveza, nade svih porobljenih naroda. Ne budite roblje po njemačkim fabrikama, u kojima se izrađuje oružje za istrebljenje porobljenih naroda, pa i samog hrvatskog. Ustaški zločinci su poklali stotine hiljada srpskih majki i djece, po Lici i Kordunu, Slavoniji, Bosni. Na vama je da iskujete jedinstvo sa srpskim ženama, napaćenim srpskim narodom u borbi protiv okupatora i ustaških i četničkih zlikovaca! Ne slušajte one koji govore da još nije čas da se hrvatski narod diže na ustanak protiv tuđina. Ti izdajice hrvatskog naroda krče put vehoksrpskoj kliki u Londonu, koja snuje konce da ponovo porobi hrvatski, narod. Radi se o opstanku i budućnosti hrvatskog naroda. Stupajte u Narodno-oslobodilačku vojsku i partizanske odrede, pomažite svim silama borce za slobodu.

Muslimanke,

Sada četnici i ustaše hoće da za zločine i jednih i drugih plati muslimanski živalj. Čitave muslimanske krajeve istrijebila je četnička kama. Ne gledajte bespomoćno na sudbinu vas i vaše djece! Narodno-oslobodilačka vojska štiti sve one koji nisu učinili zločine nad narodom. Jedini spas muslimana leži u njoj — učinite sve da se pojačaju njeni redovi, ne žalite ništa za pomoć toj vojsci bratstva i oslobođenja svih naroda!

ŽENAMA JUGOSLAVIJE

Sestre naše,

Već godinu i po dana tuđinska okupatorska noga gazi našom zemljom. Njemci i Italijani, uz pomoć domaćih izdajnika četnika i ustaša, pale sela i gradove, ubijaju žene, djecu i starce, odvode u logore i na prisilne radove hiljade i hiljade, pljačkaju i uništavaju sva dobra našeg naroda. Osamnaest je mjeseci kako se vodi veliki rat protiv fašističkih zavojevača, rat kome na čelu stoji Sovjetski Savez, Engleska i Amerika. Osamnaest je mjeseci kako se u našoj zemlji borci za slobodu — partizani bore za oslobođenje i bratstvo naših naroda. Oni svete naše popaljene domove, naše sinove, braću našu, očeve naše, brane čast i nezavisnost svih naroda Jugoslavije. Svete hiljade poklanih, silovanih, u jame i more bačenih naših sestara. Nisu mogli svi pokušaji Njemaca i Italijana i njihovih slugu, Nedića i Pavelića i četničkih bandi ministra izbjegličke vlade Draže Mihailovića, nisu mogli i neće slomiti otpornu snagu naših naroda. Plamti u našoj zemlji svenarodni oslobodilački ustanak, predvođen Komunističkom partijom.

Hiljade žena dale su već svoje živote za slobodu naših naroda. Za čast, dostojanstvo i prava naših žena, za očuvanje golog života naših naroda i naše djece, ginu mlade djevojke. Hiljade novih žena dižu se svakog dana u borbu za slobodu, u borbu protiv neprijatelja čovječanstva, najvećih neprijatelja žena.

Srpkinje,

Vi i vaš narod dosada ste dali najviše u borbu za svetu stvar oslobođenja vašeg i svih naroda Jugoslavije. Srpski narod je uzor svim narodima kako se treba boriti za slobodu. Sestre naše, istrajte u borbi za slobodu vašeg naroda, ohrabrite klonule, pomažite borcima za slobodu, dižite se za slobodu vašeg naroda, za sreću djece vaše. Ne dozvolite četničkim bandama da sramote časno ime srpskog naroda, ne dajte nikome da među vama sije mržnju protiv drugog naroda. Uništite vašom mržnjom svakoga ko razbija jedinstvo porobljenih naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora i ko za račun Italijana i Njemaca vodi borbu protiv boraca za slobodu. **Mislite uvijek da su to djeca kao i vaša koju četnički izrodi kolju po hrvatskim i muslimanskim selima!**

Hrvatice,

Sa svojom dosadašnjom borbom hrvatski narod je već skinuo ljagu, koju su ustaški zločinci pokušali da bace na njegovo ime. Hrvati u Dalmaciji, sa njima hiljade Hrvatica, dižu se kao jedan čovjek u borbu protiv italijanskih okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu. Ugledajte se na njih! Ne dozvolite da vaše najmilije Pavelić odvlači na istočni front protiv Sovjetskog Saveza, nade svih porobljenih naroda. Ne budite robinje po njemačkim fabrikama, u kojima se izrađuje oružje za istrebljenje porobljenih naroda, pa i samog hrvatskog. Ustaški zločinci su poklali stotine hiljada srpskih majki i djece, po Lici i Kordunu, Slavoniji, Bosni. Na vama je da iskujete jedinstvo sa srpskim ženama, ~~napaćenim~~ srpskim narodom u borbi protiv okupatora i ustaških i četničkih zlikovaca! Ne slušajte one koji govore da još nije čas da se hrvatski narod diže na ustanak protiv tuđina. To **izdajice hrvatskog naroda krše put velikosrpskoj** kliki u Londonu, koja snuje konce da ponovo porobi hrvatski narod. Radi se o opstanku i budućnosti hrvatskog naroda. **Stupajte u Narodno-oslobodilačku vojsku i partizanske odrede, pomažite svim silama borce za slobodu.**

Muslimanke,

Sada četnici i ustaše hoće da za zločine i jednih i drugih plati muslimanski živalj. Čitave muslimanske kraieve istrijebila je četnička kama. Ne gledajte bespomoćno na sudbinu vas i vaše djece! Narodno-oslobodilačka vojska štiti sve one koji nisu učinili zločine nad narodom. Jedini spas muslimana leži u njoj – **učinite sve da se pojačaju njeni redovi, ne žalite ništa za pomoć toj vojsci bratstva i oslobođenja svih naroda!**

Sestre Slovenke,

Istrajte u borbi protiv okupatora koji raskomadaše vašu divnu domovinu. Učinite sve, ne žalite ništa za jačanje oslobodilačke vojske, za učvršćenje narodnog jedinstva u oslobodilačkoj borbi.

Srpkinje, Hrvatice, Slovenke, Crnogorke, muslimanke, Makedonke!

Još ponosnije dignite glave! Sovjetske žene zbog junaštva naših naroda i našeg, zovu nas svojim sestrama! Ugledajmo se na njih! Smelije u borbu protiv omraženih okupatora! Dajmo sve od sebe za našu oslobodilačku vojsku, koja će učiniti kraj uništavanju naših najmilijih, koja će osloboditi žene užasnih nasilja i bespravlja. Pomažite je svim sredstvima! Ne dajte ništa okupatoru, ni zrno žita, ni kuđelju vune, ni kap mljeka, učinite mu život nesnosnim. Učvršćujte narodnu vlast na oslobođenoj teritoriji, pod kojom ste prvi put stekle ravnopravnost i koja vam omogućuje da učestvujete u rešavanju i sudbine svoga naroda i svoje.

Vi, napaćene majke, sestre i kćeri širom Jugoslavije budite čvrsti bedem o koji će se razbiti svi pokušaji cijepanja sloge i bratstva među narodima Jugoslavije!

Okupljajte se oko Antifašističkog fronta žena, svoje organizacije, jedine ženske organizacije koja se bori za slobodu naših naroda i ravnopravnost žena.

Živjelo jedinstvo svih žena Jugoslavije!
Živjela junačka Komunistička partija Jugoslavije, predvodnik borbe za narodno oslobođenje i ravnopravnost žena!
Živio Sovjetski Savez i njegova herojska Crvena armija!
Živjela naša junačka Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije!
Živeo Antifašistički front žena Jugoslavije!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Decembra 1942 godine

CENTRALNI ODBOR
ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA
JUGOSLAVIJE

Proglas Centralnog odbora AFŽ Jugoslavije ženama Jugoslavije od decembra 1942. godine

Sestre Slovenke,

Istrajte u borbi protiv okupatora koji raskomadaše vašu divnu domovinu. Učinite sve, ne žalite ništa za jačanje oslobodilačke vojske, za učvršćenje narodnog jedinstva u osolbodlilačkoj borbi.

Srpkinje, Hrvatice, Slovenke, Crnogorke, muslimanke, Makedonke!

Još ponosnije dignite glave! Sovjetske žene zbog junaštva naših naroda i našeg, zovu nas svojim sestrama! Ugledajmo se na njih! Smelije u. borbu protiv omraženih okupatora! Dajmo sve od sebe za našu oslobodilačku vojsku, koja će učiniti kraj uništavanju naših najmilijih, koja će osloboditi žene užasnih nasilja i bespravlja. Pomažite je .svim sredstvima! Ne dajte ništa okupatoru, ni zrno žita, na feud elju vune, ni kap mlijeka, učinite mu život nesnosnim. Učvršćujte narodnu vlast na oslobođenoj teritoriji, pod kojom ste prvi put stekle ravnopravnost i koja vam omogućuje da učestvujete u rešavanju i sudbine svoga naroda i svoje.

Vi, napaćene majke, sestre i kćeri širom Jugoslavije budite' čvrsti bedem o koji će se razbiti svi pokušaji cijepanja sloge i bratstva među narodima Jugoslavije!

Okupljajte se oko Antifašističkog fronta žena, svoje organizacije, jedine ženske organizacije koja se bori za slobodu naših naroda i ravnopravnost žena.

Živjelo jedinstvo svih žena Jugoslavije!

Živjela junačka Komunistička partija Jugoslavije, predvodnik borbe za narodno oslobođenje i ravnopravnost žena!

Živeo Sovjetski Savez i njegova herojska Crvena armija!

Živjela naša junačka Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije!

Živeo Antifašistički front žena Jugoslavije!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Decembra 1942 godine

CENTRALNI ODBOR
ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ZENA
JUGOSLAVIJE

BR. 207

ZAPISNIK SJEDNICE SEOSKOG NOO MUSLIMANSKA GATA OD 6. XI 1942. GODINE[1]

ZAPISNIK

sastavljen u Seoskom NOO-u Muslimanska Gata, 6-XI-1942. god.

Sjednici su prisustvovali svi članovi S.N.O.O.-a

Zbog starosti i iznemoglosti druga Pašage Felića (starog) odbor je jednoglasno zaključio da pretsjedničku dužnost primi drug Felić Halid, a kao član odbora i dalje ostaje Felić Pašaga.

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

Drug Felić Halid je predložio sledeći dnevni red:

1.) Briga i pomoć stradalom srpskom življu sela Bugara.

2.) Sakupljanje dobrovoljnih priloga u hrani i odjeći ranjenim borcima i boračkim jedinicama.

ad. I. Po prvoj tačci dnevnog reda govorio je drug pretsjednik Felić Halid, o stradalom narodu iz sela Bugara kao našim prvim komšijama. Da se taj narod smjesti u pristojne stanove u muslimanske kuće, da se tome narodu pomogne u oranju i sjetvi jesenskih usjeva.

Odbor je pozdravio prijedlog druga pretsjednika Halida i obećao da će svu brigu oko 15 srpskih nezbrinutih porodica preuzeti na sebe i da će njihova ne zaorana i ne posijana zemljišta obraditi do 10-XI-1942 godine.

ad. II. Pošto je drug pretsjednik ukazao potrebu za sakupljanje dobrovoljnih priloga u hrani i odjeći za ranjene borce N.O. Vojske, koji siu se nalazili u bolnici u Bihaću, kao i za boračke jedinice koje se bore sa neprijateljima naših naroda diljem naše Jugoslavtije, to se obavezuju svi odbornici da će u svojim zašeljcima u roku dva dana sakupiti hranu i odjeću u sledečim količinama:

drug pretsjednik obavezuje se da će prikupiti:

9	kg. masla	3	para veša
100	„ pšenice	100	jaja
300	„ kukuruza	5	litara mlijeka
5	„ vune	5	kg. sira
56	„ graha		
10	komada ručnika		

Drug pretsjednik i ostali članovi odbora obavezali su se da će u svojim zaseocima sakupiti iste količine hrane i ostale odjeće koje se obavezao i drug pretsjednik.

Na istoj sjednici su iz svojih sredstava novčanih sakupili 2.756. din. i kupili jedno goveče i predali Komandi mjesta u Bihaću.

Zaključeno je da se prilozi u hrani i odjeći predaju 12-XI-1942 god. Komandi mjesta u Bihaću.

sekretar
Fatkić Redžep

pretsjednik:
Felić Halid

članovi

1. Bećić Mujaga
2. Felić Pašaga
3. Mušić Omer

BR. 208

ZAPISNIK PRVE SJEDNICE GRADSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA BIHAĆ OD 11. NOVEMBRA 1942. GODINE[1]

ZAPISNIK

Sastavljen na 11. novembra 1942. g. sa prve sjednice NO. Odbora izabranog na 10. novembra 1942. g. u Bihaću

Prisutni 17 članova odbora.

Odsutan 1 član odbora. Sjednicu odbora u 8 sati ujutru otvara drug Delić Smail. Pozdravlja članove odbora i predaje riječ drugu Redžić Enveru.

Drug Redžić Enver govori o značaju Narodno Oslobodilačke Borbe, o oslobođenju Bihaća, o narodnoj vlasti i njenim zadatcima. Posebno ističe novi oblik uprave navodeći da u upravi učestvuju narodne mase i da su izabrani odbornici presitavnici naroda komu odbornici polažu račun. Ističe značaj bratstva i jedinstva naših naroda kao velike tekovine NO Borbe koja je po neprijatelju zavađenu braću ujedinila u jedan tabor borbe za konačno oslobođenje čitave zemlje.

Ističe ulogu i značaj KPJ u organizovanju i rukovođenju narodnim ustankom.

Na kraju govori o potrebi konstituisanja odbora i podjeli dužnosti pojedinim članovima odbora. Na sjednicu naknadno pristupa:

drug Biščević Ibrahim. Poslije kraće diskusije odbor se jednoglasno konstituiše kako slijedi:

IZVRŠNI ODBOR

Presjednik: drug Smail Delić
potpresjednik: drug Jerko Filipović
sekretar: drug Redžić Enver
blagajnik: Jovo Vukobratović
član Izvrš. odbora: drugarica Salihodžić Zlata

Iza izbora Izvršnog Odbora među ostalim članovima odbornicima su podjeljewe dužnosti po pojedinim sektorima rada i to: snafodevanju hranom sirotinje i izbjeglica, prikupljanju dobrovoljnih priloga u novcu i naturi, rukovanju životnim namirnicima u magazinu, mobilizaciji stočnih vozila za potrebe vojske i Odbora, saobraćaju sa oslobođenom teritorijom, vođenju evidencije o propusnicama, smještaju i ishrani raznih delegacija, osnivanju kuhinja.

Ovim je prva sjednica odbora zaključena u 12. sati.

Hodžić Huse
Begatović Bego
Haso Biščević
Majstorović Josip
Salihodžić Zlata

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

BR. 209

ZAPISNIK DRUGE SJEDNICE GRADSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA BIHAĆ OD 15. NOVEMBRA 1942. GODINE[1]

ZAPISNIK .

sa **druge odborske sjednice** N.**O. Odbora u Bihaću održane na 15. novembra 1942. g.**

Prisutni svi članovi odbora.

Predsjednik otvara sjednicu Drug Delić Smail i, predlaže,

Dnevni Red.

1, Raspodjela hrane gradskoj sirotinji i izbeglicama,
2, Novčana pomoć službenicima i penzionerima.
3, Organizovanje i dovoz gorivog drveta.
4, Osnivanje kiuhinja za sirotinju i prolaznike
1. Prelazi se na prvu tačku dnevnog reda

zaključuje se da se po članu familije na 15 dana iz magacina daje po 6.50 kg. žita i to premia popisu džemata koji je izvršen popis po povjerenicima džemata.

2. Odbor ie primio od komande Vojnog Područja u Bihaću kao prvu novčanu pomoć 500.000 hiljada kn. i to 250.000 kn. za pomoć službenicima i penzionerima, a 250.000 kn. za prosvetne svrhe. Pomoć službenicima i penzionerima će se davati prema njihovim potrebama i imovnom stanju.

3. Zaključuje se da se po džematima izvrši popis tegleće stoke i, da se ta stoka sa kolima mobilise za dovoz drveta u grad i to dva puta nedeljno. Drva se imaju odvoziti pred (Kulu) gde je magacin odbora. Svakoj stranki ima se dati po 40. kg. mekinja koje su zaplenjene pri Oslobođenju grada.

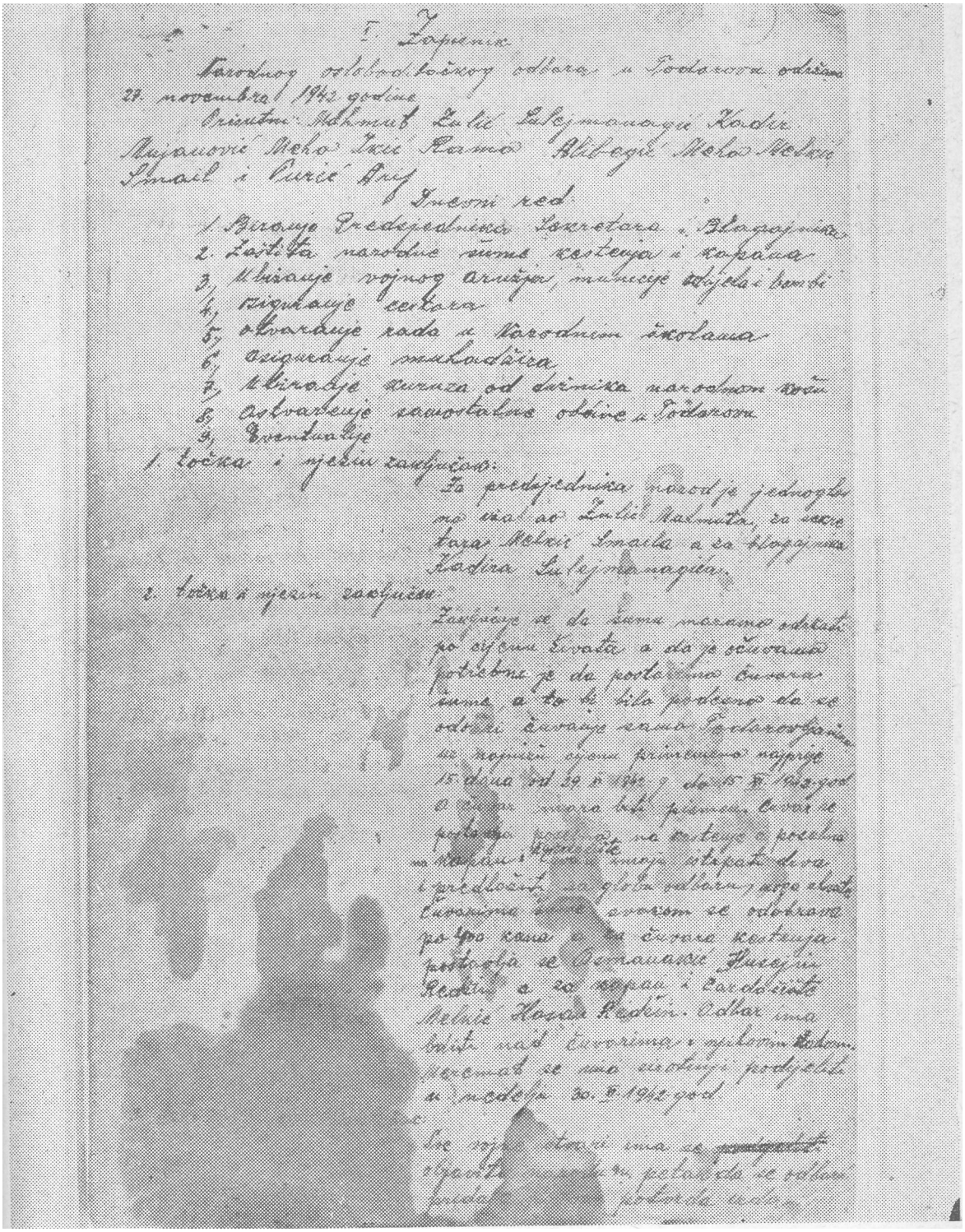
4. Zaključuje (da) se osnuju 4 kuhinje u gradu za radnike i prolaznike i to Hotel Bosna, Hotel Central, Hotel Jugoslavija i u Kozomorića kući. Kuhinje će odbor snabdevati iz svoga magacina. Kruh će se peći već u pekari Diklić; hrana će se izdavati na blokove Odbora.

Sjednica zaključena

Hodžić Huse
Begatović Bego
Biščević Ibro
Majstorović Josip

Salihodžić Zlata

[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

Zapisnik prve sjednice NOO Todorovo od 27. novembra 1942. godine, prva stranica

BR. 210

ZAPISNIK SA PRVE SJEDNICE NOO SELA TODOROVO OD 27. XI 1942. GODINE[1]

I ZAPISNIK

Narodnog oslobodilačkog odbora u Todorovu održana 27. novembra 1942. godine

Prisutni: Mahmut Zulić, Sulejmanagić Kadir, Mujanović Meho, Ikić Ramo, Alibegić Meho, Melkić Smail i Purić Arif

Dnevni red:

1. Biranje predsjednika, sekretara i blagajnika
2. Zaštita narodne šume kestenja i kopana
3. Ubiranje vojnog oružja, municije', odijela i bombi
4. Osiguranje cestara
5. Otvaranje rada u narodnim školama
6. Osiguranje muhadžira
7. Ubiranje kukuruza od dužnika narodnom košu
8. Otvaranje samostalne općine u Todorovu
9. Eventualije

1. točka i njezin zaključak:

za predsjednika narod je jednoglasno izabrao Zulić Mahmuta. za sekretara Melkić Smajila a za blagajnika Kadira Sulejmanagića.

2. točka i njezin zaključak:

Zaključuje se da šume moramo održati po cijenu života a da je očuvamo potrebno je da postavimo čuvara šume, a to bi bilo podesno da se odobri čuvanje samo Todorovljanima uz najnižu cijenu privremeno najprije 15 dana od 29. XI 1942. g. do 15. XII 1942. god. a čuvar mora biti pismen. Čuvar se postavlja posebno na kestenje a posebno na kopan i Čardačište: Čuvari imaju istrpati drva i predložiti-za globu odboru, koga uhvate. Čuvarima šume svakom se odobrava po 400 kuna a za čuvara kestenja postavlja se Osmanagić Husein Redžin a za kopan i Čardačište Melkić Hasan Redžin. Odbor ima bditi nad čuvarima i njihovim radom. Meremat se ima sirotinji podijeliti u nedelju 30. XI. 1942. godine.

3. točka i njezin zaključak:

Sve vojne stvari ima se objaviti narodu u petak da se odboru preda a potom potvrda izda.

[1] Sačuvana je prva stranica originala.

BR. 211

REZOLUCIJA GRAĐANA BIHAĆA SA SKUPŠTINE OD 28. XI 1942. GODINE[1]

REZOLUCIJA

Građani grada Bihaća okupljeni na široj konferenciji u prostorijama muslimanskog doma ,,Zora", nakon predhodno održanih govora i objašnjenja pojedinih govornika doneli su jednoglasno sledeću rezoluciju:

1) Da je cjelokupno' građanstvo grada Bihaća bez razlike na versku pripadnost oduševljeno oslobođenjem grada Bihaća i Bosanske Krajine od strane narođno-os]obodilačke partizanske vojske,

2) Da je ova šira konferencija jednoglasno i spontano odlučila da se u gradu Bihaću i užoj okolici formira što iača jedinica partizanske odnosno narodnooslobodilačke vojske, smatrajući, da ie Bihać kao centar Bos. Krajine lu ovim sudbonosnim časovima pozvan da izvrši ovu istorijšku misiju.

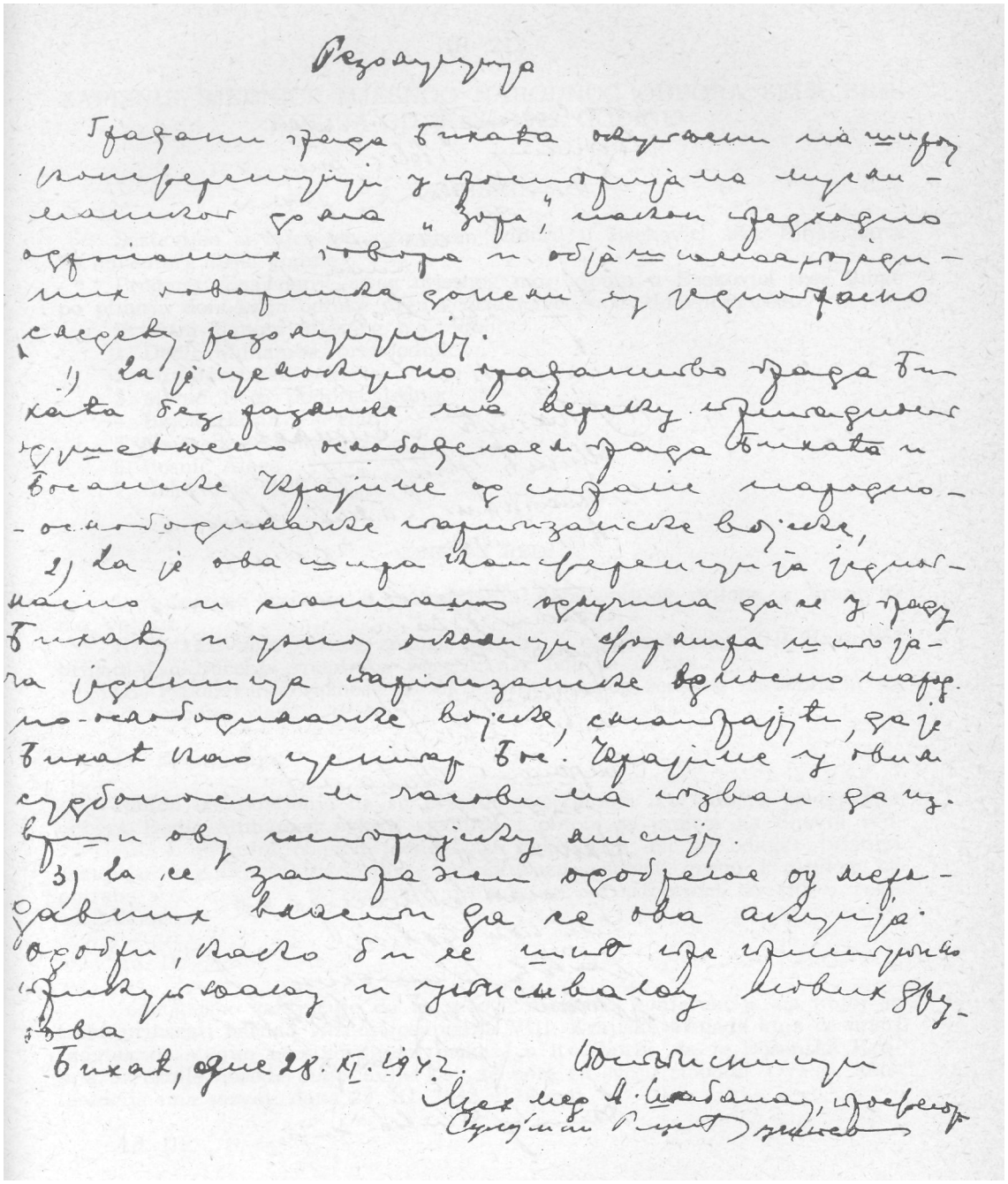
3) Da se zatraži odobrenje od merodavnih vlasti da se ova akcija odobri, kako bi se što pre pristupilo prikupljanju i upisivanju novih drugova.

Bihać, dne 28. XI. 1942.

Potpisnici:

Mehmed A. Sabanac, profesor
Sulejman Redžić, učitelj
Jovo Marčetić, krojač
Zvonimir Diklić, šum. činovnik
dr J. Kolaković, profesor
Cehajić, pravnik
Atif Zametica. učitelj
Hamd. M. Osmančević
Malić Beširević, čin.
Murat Ibrahimpašić, posjed.
Ahmet Ibrahimpašić, bilježnik
Arif Mujanović, radnik
Zjakić M.
Hasan Saračeviić, stolar
Emina Kulenović
Vukasović Eduard
Mubera Salihodžić
Dupanović Muhamed
Esad Redžić, dipl. tehn.
Jašarević Mehmed
Milan Mileusnić
Sulejman Zjakić
Salih Saračević, trg.
partizan Šekić Mustafa
S. sudija
Hamdija Mulić

[1] Rezolucija je pisana mastilom na trgovačkom papiru i obuhvata dvije stranice. Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

Rezolucija

Građani grada Bihaća održani na široj konferenciji u prostorijama muslimanskog društva „Zora", nakon sveobuhvatnog ocjenjivanja ratnog i političkog položaja u zemlji, donijeli su jednoglasno sljedeću rezoluciju:

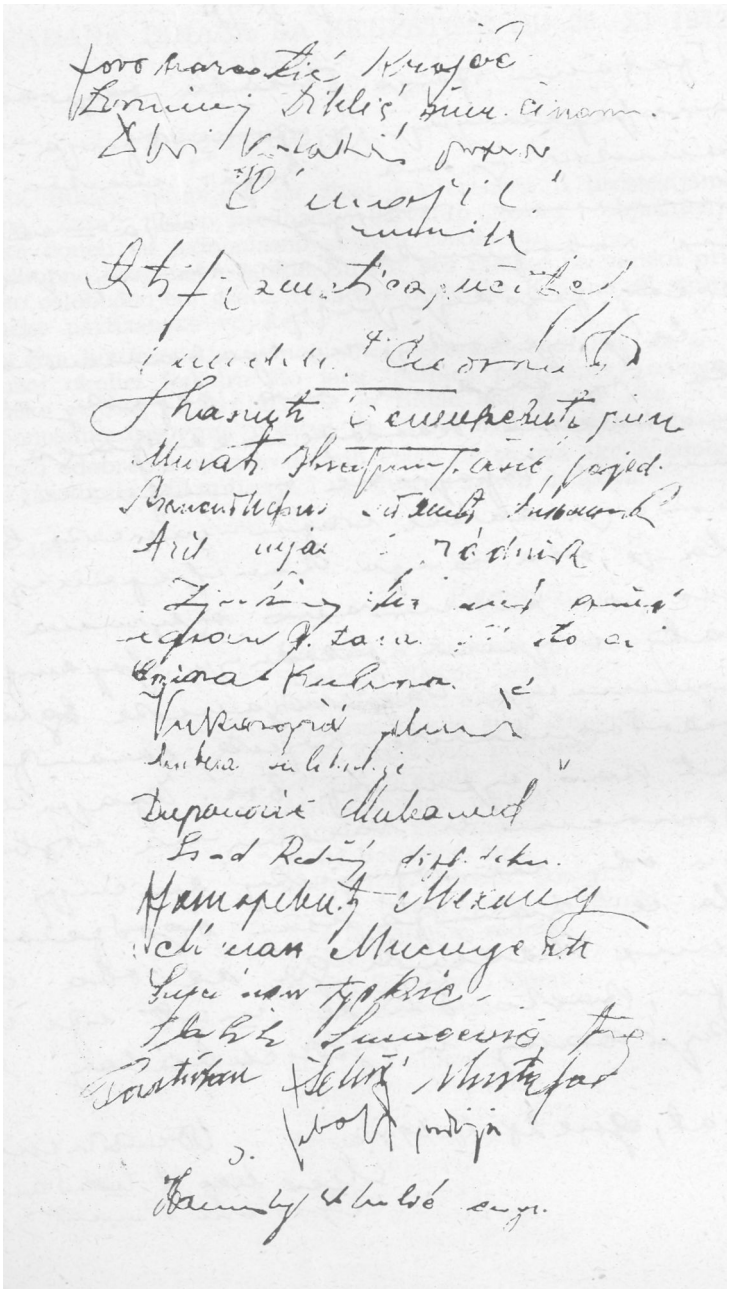
1) da je jedini pravac spasonosnog djelovanja grada Bihaća bez sumnje na čelu sa Vrhovnim komandantom oslobodilačkog rata Bosanske Krajine od strane narodno-oslobodilačke partizanske vojske,

2) da je ova naša konferencija jednoglasno i svesrdno odlučila da se i grad Bihać i svaki građanin stavi na raspoloženje jedinicama partizanske narodno-oslobodilačke vojske, smatrajući, da je Bihać kao centar Bos. Krajine u ovim sudbonosnim i kritičnim časovima dužan da izvrši i ovu patriotsku akciju.

3) da se zamoli odobrenje od nadležnih vlasti da se ova akcija odobri, kako bi se što pre pristupilo njenoj realizaciji i uspješnoj završetku ovih dana.

Bihać, dne 28. XI. 1942.

Odbor:
Mehmed A. Hrnjadović, profesor
Ostali članovi

Rezolucija građana Bihaća, druga stranica.

BR. 212

ZAPISNIK SJEDNICE MJESNOG NARODNOG ODBORA SELA BREKOVICA OD 28. XI 1942. GODINE[1]

ZAPISNIK

Sastavljen :u mjesnom narodnom odboru u Brekovici srez Bihać dana 28 novembra 1942. godine.

Predmet: Zasjedanje šireg mjesnog n.o. odbora u Brekovici srez Bihać po pitanju donošenja odluke prema niže navedenom dnevnom redu.

Prisutni članovi mjesnog n.o. odbora:

1. Dedić Muhamed, pretsjednik
2. Mujkić Hasan sekretar
3. Mahić Bećo podpredsjednik
4. Bajrić Hasan član
5. Omeradžić Osman „
6. Bosnić Alaga „
7. Rekanović Arif .,

DNEVNI RED:

I. Donošenje rješenja o prikupljanju dobrovoljnog priloga u hrani za, n.o. vojsku.

II. Prikazivanje važnog značaja narodu o novoosnovanoj VIII Krajiškoj brigadi i uključenja rodoljuba ovog m.n.o. odbora u istu.

III. Prikazivanje važnosti za uključenje mladog ženskog naraštaja u izgradnji narodne vlasti.

IV. Eventualija:

Nakon ustanovljenja da su prisaitni svi članovi n.o. odbora pretsjednik odbora Dedić Muhamed otvara sjednicu i potom se prelazi na dnevni red.

Ad. I. Prisutni članovi jednoglasno zaključuju; da se odmah pristupi sakupljanju dobrovoljnog- priloga **IU** kukuruzu, pšenici, grahu i ostalom za potrebe n.o. vojske i taj zadatak primaju se svi odbornici izvršiti u roku od 2 dana.

Ad. II.

Jednoglasno^ zaključuje da se sazove masovna konferencija na kojoj se treba prikazati narodu važnost osnivanja VIII. Krajiške brigade koja će imati zadatak da svojim učestvovanjem prikaže u n.o. borbi, da je Bosanska Krajina uz ostale narode Jugoslavije koji se bore za svoju slobodu. Ova se konferencija ima sazvati dana 29. XI. 1942 u 16 sati.

Ad. III.

Zaključuje se da se sazove na dan 2. XII. 1942 god. masovna konferencija žena na kojoj će se prikazati važnost učestvovanja ženskog naraštaja u n.o. pokretu.

[1] Foto-kopija originala u arhiyi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

Ad. IV.

Sekretar odbora Mujkić Hasan predlaže da se sjednica odbora sastane dana 3. XII. 1942 god. i da se na istoj odredi daljnji rad odbora. Ovaj predlog prima se jednoglasno.

Nakon iscrpljenja dnevnog reda sjednica se zaključuje i ovaj zapisnik potpisuju prisutni članovi odbora.'

Sekretar: Pretsjednik:
Mujkić Hasan Mahić Bećo

Članovi
Bajrić Hasan

BR. 213

PISMO OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4. DECEMBRA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU BIHAĆ O PRIPREMI PARTIJSKOG KURSA U BIHAĆU[1]

OBLASNI KOMITET KPJ
ZA BOS. KRAJINU

OKRUŽNOM KOMITETU

BIHAĆ

Dragi drugovi,

Pošto će 10 ovoga mjeseca otpočeti partijski kurs u Bihaću u jačini do 30 ljudi, koji će većinom doći sa strane, to vas obavještavamo da bi učinili sve pripreme za taj kurs i to blagovremeno. Trebate svakako da nađete prostorije gdje će se kurs držati, prostorije za spavanje i konačno hranu za sve kursiste. Naravno da će i Komanda mjesta morati u tome pogledu da vam pomogne.

Po primitku ovoga pisma pristupite odmah radu. U tu svrhu angažujte i mjesnu organizaciju. Izvjesitite nas još u toku vremena šta ste po toj stvari učinili.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4 decembra 1942

Za Oblasni komitet KPJ
za Bos. Krajinu
sekretar

[2] Vjerovatno su ostali odbornici bili nepismeni pa zato nisu potpisali zapisnik, te je za predsjednika potpisao potpredsjednik, Bećo Mahić.

[1] Foto-kopija u arhivu Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

BR. 214

ODLUKA NÖO SELA VRNOGRAC O RAZVODU BRAKA[1]

Narodno oslobodilački odbor u Vrnograču
R.V. 4/42

Odluka

Kasumović Salih sin umrlog Ahmeta iz Vrnograča svojini zapisničkim očitovanjem datim kod ovog odbora na dan 13 decembra 1942 god. pustio je svoju ženu i svoga braka je riješio — Hajru kći Omera Mekanovića iz Vrnograča i molio da se ovaj razvod registruje i odlukom stranke izvjeste. Prednji razvod prima se na znanje odbora, o prednjem se .izvještavaju:

1) Salih Kasumović umrlog Ahmeta iz Vrnograča
2) Hajra kći Omera Mekanovića iz „
3) Imamat Džemata u Vrnograču

Vrnograč 13 decembra 1942. god.
MP **Imam Buljubašić**

BR. 215

PROGLAS OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA BIHAĆ I CAZIN OD 15. DECEMBRA 1942. GODINE[1]

NARODU SREZA BIHAĆKOG I CAZINSKOG

Krajiške i hrvatske udame brigade naše Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije izvojevale su dosada najveću našu pobjedu, osvojile su Bihać, jedno od najvećih gnijezda ustaških krvološtava. Glas o oslobođenju Bihaća raširio se je munjevito po< cijeloj raskomadanoj Pavelićevoj državi — kasapnici, i širom svijeta pronio slavu naše oslobodilačke vojske. Nije bilo ni jednog ustaškog ljudoždera komu se nije sledila krv u žilama. Na glas o toj velikoj pobjedi bježali su ustaški čopori u smrtnom strahu iz Krupe, Cazina. Kladuše, Vrnograča. Narod je vidio Pavelićevog župana, Barišića, ustaškog stožernika Solu i njegoviu gospođu kako bosonogi spasavaju glave, vidio je ustaškog satnika, krvoloka Rica, kako se ranjen u obje noge, vuče na bijegu kao prebijena psina. Pa i na tom bezglavom bijegu ustaški zločinci od zanata izvršili su jedno od najpodlijih svojih zlodjela. Popalili su kuće po Krupi, strašili narod, kako će biti poklan od partizana i prijetili mu da će svakog onoga koji se s njima ne povuče zaklati. Oni su tako žene, djecu i starce iz Krupe prisilili da ih svojim tijelima štite na bijegu od kuršuma naše oslobodilačke vojske. Ali naše udarne brigade nisu nigdje dopuštale ustaškim psima da se zaustave, one su im, progoneći ih u stopu, priredile krvav ispraćaj. Oslo-

[1] Prema foto-kopiji originala.
[1] Foto-kopija originala **u** arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću. Proglas je štampan u partizanskoj štampariji u Driniću.

bođenje Bihaća donijelo je takvo oslobođenje i čitavom ovom dijelu Bosanske Krajine.

Ali naša oslobodilačka vojska nije samo protjerala ustaše; ona je svojim nastupom razbila i okupatorske i ustaško-četničke laži. Narod se na svoje oči uvjerio da je naša vojska mnogobrojna, dobro naoružana, disciplinovana i što je najvažnije — da se u toj vojsci bore najbolji sinovi i Srba i Hrvata i muslimana i da ta vojska podjednako donosi slobodu i muslimanima i Hrvatima i Srbima. Narod je vidio da naša vojska ne istrebljuje nevini svijet, da ona ne pljačka, da ne ruši džamije i crkve, da ne vješa hodie i svećenike, nego **da** i muslimanima i Hrvatima i Srbima donosi slobodu, da pušta svemu narodu bez razlike da sam uzme svoju sudbinu u svoje ruke, da osniva svoju narodnu vlast, svoje narodno-oslobodilačke odbore, da slobodno u njih bira **svoje najbolje pretstavnike. I već danas, sav narod novo**-oslobođene Krajine osjeća da mu je pao sa prsa kamen teške ustaške more. Sav narod danas slobodno diše i blagosilje vojsku koja ga je oslobodila.

BRACO I SESTRE!

Mnogo je krvi najboljih narodnih sinova, i Srba i Hrvata i muslimana, proliveno dok se je naša oslobodilačka vojska ovako jako naoružala, dok su **naj**svjesniji sinovi naših naroda razjasnili borcima naše vojske da je jedini pravi put narodnog oslobođenja **put bratstva svih naših naroda, put jedinstvene borbe svih naših rodoljuba,** bez razlike vjere i narodnosti i političkog uvjerenja, protiv okupatora i njegovih ustaško-četničkih slugana.

To veliko djelo stvaranja naše oslobodilačke vojske, djelo oslobođenja čitavih oblasti naše domovine, djelo obustavljanja bratoubilačkog rata koji je i želio okupator, djelo bratimljenja svih naših naroda kao najmoćnije naše oruđe protiv okupatora i njegovih izmećara — to djelo imaju svi naši narodi zahvaliti Komunističkoj partiji Jugoslavije. Komunistička partija tumačila je neumorno i Srbima i muslimanima i Hrvatima i ostalim našim narodima da bi ih bratoubilačko klanje odvelo sve u zajedničku propast, a da ih njihovo bratstvo vodi sigurnoj zajedničkoj slobodi.

Komunistička partija u najtežim časovima naše domovine ostala je do kraja vjerna narodu. Ona je našim narodima ukazala da im jedini spas od potpunog istrebljenja leži u oružanom ustanku u zajedničkoj borbi protiv zajedničkih dušmana, protiv švapskog i italijanskog okupatora, ustaša i četnika. To je jedina partija koja je sve svoje članove poslala u prve borbene redove.

Komunistička partija govorila je svim našim narodima u ovoj osamnaestomjesečnoj krvavoj borbi da oni nisu usamljeni, već da na našoj strani stoje naši veliki saveznici, Sovjetski Savez, zaštitnik i nada svih porobljenih i potlačenih, Engleska i Amerika i svi porobljeni i slobodoljubivi narodi svijeta.

MUSLIMANI, HRVATI I SRBI BIHAĆKOG I CAZINSKOG SREZA!

Komunistička partija, i u časovima vašeg oslobođenja, ne prestaje da vrši svoju dužnost prema narodu. Ona vas sada sve upozorava da se ne zavaravate. Iako se fašistička okupatorska aždaja grči u smrtnim trzajima, ipak još nije došlo vrijeme da se obustavlja borba, nego je kucnuo> pravi čas da pojačanim snagama zadamo zadnje smrtonosne udarce našim zajedničkim neprijateljima koji, kao utopljenici, hvataju se za slamku, još mogu da nam nanesu štete.

Vidjeli ste svoju oslobodilačku vojsku. Vidjeli ste da je to vojska bratstva i slobode. Vidjeli ste da je to prava narodna vojska koja pobjeđuje zato

što se u njoj bore najbolji sinovi naroda, što nju svom svojom snagom potpomaže sav narod i pozadina. Slobodu koju vam je donijela naša oslobodilačka vojska, vi treba da branite zajedno sa. svojom vojskom. **A odbranićete je najsigurnije tako, da svi koji ste sposobni s oružjem u ruci stupite u redove svoje vojske.** Neka bihaćki i cazinski srez stvori nove bataljone, nove udarne brigade, od sinova muslimanskog, hrvatskog i srpskog naroda, bataljone i brigade koje će se sliti u našu narodno-oslobodilačku vojsku i braniti naše gradove i sela pomičući front što dalje od nažih kuća, donoseći slobodu našoj braći.

Stvarajte svoju narodnu vlast u pozadini, svoje narodno-oslobodilačke odbore, da dajete od sebe sve za front, sve za konačnu pobjedu, za bolji život, za spas i sreću svojih porodica. Naša narodno-oslobodilačka vojska omogućila je svim našim narodima da stvore svoje najviše političko tijelo, Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje nam pruža novi dokaz i novu garanciju da je naša pobjeda ne samo sigurna nego i vrlo blizu.

MUSLIMANI!

Vi ste se uvjerili da je ovo i vaša vojska, kao i vojska Srba i Hrvata i ostalih naših naroda. Vi ste u toj vojsci vidjeli najbolje svoje sinove u prvim borbenim redovima. Vi ste se uvjerili da u toj vojsci ima i muslimana i vojnih i političkih rukovodilaca. Vi ste se uvjerili da ova vojska jednako postupa prema vama kao i prema hrvatskom i srpskom narodu.

Stečena sloboda — to je i vaša sloboda. Vi imate pravo, i to vam je sveta dužnost; da tu slobodu učvršćavate i branite. Vi treba da budete svjesni da se i na vaše glave kao i na glave hrvatskog i srpskog naroda nadvila opasnost četnika i ustaša koji su se po nalogu okupatora pridružili protiv opšteg narodnog ustanka. Vi danas imate dva puta: da padnete pod četničko-ustašku kamu i zulum, ili da uzmete pušku u ruke pa, zajedno sa svojom hrvatskom i srpskom braćom, branite, i sigurno obranite, i svoje pragove i svoju čeljad. Znajte da se danas vodi borba i za vaš srećniji život koji niste imali ni za vrijeme bivše Jugoslavije, ni za Pavelićeve kasapnice. Znajte da se vi pridružujete našoj vojsci pod mnogo sretnijim prilikama od onih pod kojima se na oružje digao srpski narod. Srpski je narod polazio u borbu s roguljama i sjekirama a vi danas imate prilike da stupite u vojsku koja ima mitraljeze i topove. Srpski se narod dizao prije 18 mjeseci kada je fašizam bio na vrhuncu svoje snage, a vi treba da prihvatite oružje u času kad se fašizam nalazi na izdisaju.

Zar ne bi bila sramota da, dok drugi liju krv neštedimice, vi stojite **spuštenih** ruku? Sperite sa svoga imena svijetlim oružjem onu ljagu kojom **su** okupatori i ustaše pokušali da vam ublate obraz. **Uzimajte puške, stupajte u svoju oslobodilačku vojsku, osnivajte svoje narodno-oslobodilačke odbore, dajte sve za front, za konačnu svoju sreću!**

HRVATI!

Vi ste vidjeli da su u oslobođenju Bihaća učestvovale zajedno sa krajiškim i hrvatske brigade. Vi ste vidjeli duge kolone hrvatskih domobrana koji su se predali našoj oslobodilačkoj vojsci i nisu htjeli da se bore za račun okupatorskih grabežljivaca i njihovog sluge krvoloka Pavelića. Vi ste vidjeli da smo mi te domobrane nahranili i pustili da slobodno idu svojim kućama. Mnogi su od njih ostali u našoj vojsci da se bore zajedno sa svojom srpskom

i muslimanskom braćom, protiv zajedničkih naših neprijatelja. Vi ste čuli da plamen narodnog ustanka obuhvata sve više cijelu Hrvatsku. Vi ste čuli da postoje snažne hrvatske brigade i divizije, vi ste čuli da partizanske puške pucaju i po Lici, Kordunu, Dalmaciji, Hrvatskom Primorju, Baniji, Hrvatskom Zagorju i Slavoniji. Ugledajte se i vi, Hrvati novo-oslobođene Bosanske Krajine, na svoju hrvatsku braću u matici Hrvatskoj, pođite i vi smjelo i bez odlaganja putem kojim je krenuo hrvatski narod, putem nemilosrdne oružane borbe zajedno sa svojom srpskom braćom protiv porobljivača vaše hrvatske grude i njihovih ustaških slugu! Put bratstva sa svim našim narodima, put naše zajedničke oružane borbe — to je danas jedini put koji vas može da dovede do potpune slobode za koju ste vjekovima krv svoju prolijevali.

SRBI!

Po planu fašističkih okupatora vi ste imali prvi da budete istrebljeni. Vi ste se odmah digli na oružje i zajedno sa crnogorskim, slovenačkim, hrvatskim, makedonskim narodom 18 mjeseci vodili oružanu borbu protiv okupatorskih grabežljivaca i njihovih slugu. I baš u času kada je ta naša zajednička borba ugrozila naše neprijatelje, dotjerale naše zajedničke neprijatelje do duvara, kad smo bili na putu da gotovo čitavu našu porobljenu otadžbinu očistimo od zadnjeg okupatorskog, ustaškog i Nedićevskog četničkog psa, našlo se je u krilu srpskog naroda novih izdajnika koji su počeli da nam zabijaju nož u leđa. Ministar izbjegle vlade u Londonu, Draža Mihailović, ministar vlade koja je onako kukavički i sramno napustila naš narod u najtežim časovima, stavio se pod komandu njemačkih generala i počeo da zajedno sa okupatorom preko svojih četničkih bandi žari i pali vašu hrvatsku i muslimansku braću, da razbija bratstvo naših naroda, da razbija našu oslobodilačku vojsku, da potkapa našu narodnu vlast kopajući grob i srpskom i hrvatskom i svim narodima Jugoslavije. Četničke Dražine bande ujedinile su se s ustašama, najvećim krvolocima srpskog naroda. Te bande poubijale su kukavički iz busija stotine najboljih srpskih sinova, one su podvele pod nož okupatoru hiljade srpskih žena. djece i staraca, one su omogućile - Švabama i ustašama da otjeraju u koncentracione logore 80 hiljada srpskih žena, djeoe i staraca iz Kozare ne mogavši uništiti kozarskih partizana. Krv tih nevinih žrtava poklanih od okupatorskih, ustaških I Dražinih bandi, poziva vas danas da i zadnju svoju snagu uložite u ovu svetu oslobodilačku borbu, da i zadnji vaš sin stupi u borbene redove, da u zajedničkoj borbi s ostalom svojom braćom izvojujete konačnu svoju slobodu.

MAJKE I SESTRE!

Vi treba da znate da se naša oslobodilačka borba bez vašeg učešća ne može više ni zamisliti. Vi ste mogle da vidite kako se mnoge vaše drugarice s puškom u ruci bore u našim udarnim brigadama. Vaše drugarice na oslobođenom teritoriju pletu za partizane pršnjake i čarape, one ispod neprijateljskih kuršuma iznose ranjene svoje drugove iz vatre, one im viđaju rane po bolnicama. Vaše drugarice stupaju u Narodno-oslobodilačke odbore, one se učlanjuju u veliku organizaciju naših žena, na; Antifašistički front žena. U ovoj svetoj oslobodilačkoj borbi ženi su priznata sva njena prava. Ugledajte se i vi na primjer svojih drugarica u krajevima koji su već davno oslobođeni, stupajte u našu vojsku kao bolničarke i kao borci! Stupajte u svoju organizaciju, u Antifašistički front žena!

OMLADINO!

Ti si vidjela da je naša vojska, vojska mladosti. Omladina Jugoslavije, bez razlike na vjeru i narodnost, na spol i dob, na političko' opredeljenje, prva se odazvala pozivu naše Komunistički? partije Jugoslavije na oružani ustanak! Omladina je bila ona koja je u redovima naše vojske izvojevala najslavnije pobjede. Naša omladina stekla je priznanje čitavog poštenog svijeta, ona je postala ponos i dika svoga naroda. Omladino bihaćkog i cazinskog sreza! Komunistička partija upućuje ti poziv koji ćeš ti listom prigrliti. Sva u borbu za slobodu svoga naroda!

MUSLIMANI, HRVATI I SRBI BIHAĆKOG I CAZINSKOG SREZA!

Niko od vas u ovim časovima kad se kroji sudbina sviju nas, ne smije da stoji skrštenih ruku. Pobjede koje smo do sada izvojevali plod su bratstva naših naroda, zajedničke naše oružane borbe. Oružano bratstvo dovešće nas sigurno do skore i konačne pobjede. Slijte se svi u borbene redove svoje oslobodilačke vojske, potpomažite našu zajedničku borbu svim silama, dajte od sebe sve za front, za konačnu pobjedu!

Živjelo jedinstvo fronta i pozadine!

Da živi oružano bratstvo Muslimana, Hrvata i Srba!

Da živi naša slavna Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije!

Da živi naš.. Vrhovni komandant drug TITO!

Da živi pobjedonosna Crvena Armija!

Da živi drug Staljin, organizator borbe protiv fašizma!

Da žive naši veliki saveznici, Sovjetski Savez, Engleska i Amerika.

Da živi Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije!

Da živi Komunistička partija Jugoslavije!

Svi na front — sve za front!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Bihać, 15 decembra 1942

OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
za Bihać i Cazin

BR. 216

POZIV NURIJE POZDERCA, POTPREDSJEDNIKA IO AVNOJ-a IZBJEGLICAMA MUSLIMANIMA DA SE VRATE SVOJIM KUĆAMA, UPUĆEN POLOVINOM DECEMBRA 1942. GODINE[1]

BRAĆO MUSLIMANI!

Nazad 40 dana naše krajeve Bihać, Krupu, Cazin d okolinu oslobodila je partizanska narodno-oslobodilačka vojska. Mi živimo slobodno. Svu vlast imaju naši narodno-oslobodi1ački odbori, izabrani slobodnom narodnom voljom. Naši

[1] Foto-kopija originala u arhivu Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

životi, naša čast i naša imovina nisu ni taknuti. Želja je naša da se vi, koji se nalazite van granica oslobođenog teritorija, vratite svojim kućama. Vaša djeca, vaše majke, žene, sestre, vaša braća i komšije željno vas očekuju. Ako site vojnici, ponesite i oružje sa sobom.

Svaki napad na naš kraj odbićemo svim snagama. Mi smo već stvorili muslimanske dobrovoljačke oslobodilačke odrede, koji će se postarati da naši krajevi ostanu vječito slobodni.

Još jedanput vas "bratski pozivamo da ne patite od gladi, bijede i studeni. Vratite se svojoj kući i svome toplom ognjištu. Bićete sretni i slobodni.

Uz mahsus selam
SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U IME SVIH NARODNO-OSLOBODILACKIH
ODBORA SREZA BIHAĆ, KRUPA I CAZIN
NURIJA POZDERAC

BR. 217

ZAHTJEV EKONOMATA KOMANDE PODRUČJA BIHAĆ DA SE UPUTI STOKA SAKUPLJENA ZA VOJSKU[1]

EKONOMAT
PRI KOMANDI PODRUČJA
Br. 13
dana 19/XII 1942
BIHAĆ

HITNO!

NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU

KRALJE

U vezi našeg dopisa kojeg ste dobili ovih dana gdje smo Vas molili, da iskupite dobrovoljne priloge u stoci za vojsku, nadamo se da ste po tome postupili I molimo Vas, da po primitku, ovoga dopisa uputite sakupljenu stoku po kuriru za komandu područja u Bihaću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za ekonomat:

[1] Prema sačuvanoj foto-kopiji originala.

Braćo muslimani!

Nazad 40 dana naše krajeve Bihać, Krupu, Cazin i okolinu oslobodila je partizanska narodno-oslobodilačka vojska. Mi živimo slobodno. Svu vlast imaju naši narodno-oslobodilački odbori, izabrani slobodnom narodnom voljom. Naši životi, naša čast i naša imovina nisu ni taknuti. Želja je naša da se vi, koji se nalazite van granica oslobođenog teritorija, vratite svojim kućama. Vaša djeca, vaše majke, žene, sestre, vaša braća i komšije željno vas očekuju. Ako ste vojnici, ponesite i oružje sa sobom.

Svaki napad na naš kraj odbićemo svim snagama. Mi smo već stvorili muslimanske dobrovoljačke oslobodilačke odrede, koji će se postarati da naši krajevi ostanu vječito slobodni.

Još jedanput vas bratski pozivamo da ne patite od gladi, bijede i studeni. Vratite se svojoj kući i svome toplom ognjištu. Bićete sretni i slobodni.

Uz mahsus selam

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

U IME SVIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH
ODBORA SREZA BIHAĆ, KRUPA I CAZIN

NURIJA POZDERAC

Letak koji je Nurija Pozderac uputio Muslimanima polovinom decembra 1942. godine

BR. 218

ODLUKA NOO SELA VRNOGRAC O RAZVODU BRAKA[1]

Narodno oslobodilački
Odbor Broj R.V.10/42.

Odluka

Nakon saslušanja stranaka odbor saznaje da je ovaj brak u daljoj zajed-**nici** njihovog života nemoguć. Zato odbor jednoglasno zaključuje da se Hajra Sefić um. Okana zak. vjen. žena Sulejmana Poštagića Suljina oboje iz Vrnograča razvjenčaju i da se pismenim odlukama stranke obavjeste.

O tome se obavješćuje:
1.) Sulejman Poštagić Suljin iz Vrnograča
2.) Hajra Sefić m. Okana „
3.) Imamat Džemata u Vmograču.

U Vrnograču 28/XII 1942 N.O.O.

BR. 219

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA BIHAĆ-CAZIN OD 4. JANUARA 1943. GODINE[1]

OKRUŽNI KOMITET KPJ
za Bihać—Cazin
4. januara 1943. g.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA **Bos. Krajinu**

Bos. Petrovac

Dragi drugovi,

Podnosimo vam izvještaj o radu našeg komiteta u vremenu od 26-XII 1942 g. do 1-1-1943. g.[2]

POLITIČKA SITUACIJA:

Na terenu ovoga okruga politička situacija posmatrana u cjelini nije zadovoljavajuća. Mase nejednako prilaze našoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Pojedina sela a naročito katolička imaju i danas većim dijelom stav iščekivanja. To se vidi na primjerima dobrovoljne mobilizacije (gdje kažu

[1] Prema sačuvanoj foto-kopiji originala.
[1] Foto-kopija originala u arhivi Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.
[2] Pogrešno napisano: od 26. XII, a treba: od 26. XI 1942. g.

da se pozivaju u vojsku kako bi imali opravdanje ako dođu ustaše) zatim još i danas slabo prilaženje našim vanpartijskim organizacijama (AFZ, Omladina) koje još nijesu uzele jačeg korjena u našem narodu pa i runjenje kukuruza i dovažanje na pijacu su dokaz nepovjerenja prema nama tj. da bi im se i žito moglo oduzeti. Pored toga osjeća se podvojenost između muslimana i Hrvata. Kod muslimana koji žele da bace svu tragediju srpskog naroda na Hrvate i Hrvata koji muslimane smatraju kao iznevjeritelje i prevrtljivce. Petokolonaški elementi bez sumnje pored grešaka koje se čine u radu na terenu podržavaju ne samo tu pasivnost nego se i organiziraju stvaraju paniku nesigurnosti i čekanja (sada kruže vijesti da će 60.000 legionara osloboditi Bihać) a bilo je nekoliko slučajeva gdje se pripucavalo i na naše straže. Dosta sporo snalaženje naših drugova u organizaciji narodne vlasti, često puta nemogućnost brzog provjeravanja lica koja su ušla u nar. osi. vlast, nedovoljne mjere obezbjeđenja za suzbijanje pljačke a i akcija na Bihać dobrim dijelom su uzrok da peta kolona može još i danas da egzistira. Djelovanje pete kolone može se osjetiti u Zavalju, Baljevcu, Skočaju, Mutniku, Todorovu, Bužimu a i gradovi Bihać, Cazin i Kladuša još su bolji primjeri i može se reći baš za Bihać da je tu centar tih tipova. Imamo jedan primjer katoličkog popa fra Viktora koji je na vjenčanju govorio da će doći hrvatska legija (nije govorio u skupu nego jednom čovjeku. Pored svega politička situacija za vrijeme našeg rada popravila se i ima uslova da se još bolje popravi Narod iz pasivnog stava u mnogim selima postepeno počinje da prilazi u naše redove bilo u vojsku (422 javljeno) bilo u naše vanpartijske organizacije, bilo davanjem priloga u Nar. osi. fond.

Linija bratstva koja na ovom terenu sa različitim življem nastanjenim mora da dođe do potpunog izražaja i gdje mi stvarno imajući na jednom teritoriju izmješane i Srbe i Hrvate i muslimane što je to prvi put u istoriji naše borbe u Krajini, po toj liniji danas još teško ide i nisu se vidjeli rezultati našega rada. Dapače ne svugdje ali ima slučajeva kod srpskog naroda (u čemu prednjače žene) da je došlo vrijeme, kako oni kažu, revanša, i gdje prijete Hrvatima i Muslimanima. Bilo masovnog zajedničkog dolaženja na zborove Srba. Hrvata i muslimana, bilo je izjava seljaka o potrebi bratstva, ali danas stvarnog, čvrstog bratstva još nema. Linija bratstva Srba. Hrvata i muslimana još je u povoju.

Još -se zapaža, naročito na cazinskom srezu. da bogati ljudi na pr. u Cazinu i Osredku mnogo manje daju u dobrovoljnim prilozima nego sirotinja, od čega izuzetak čine imućni krivci koji iz bojazni odgovornosti za svoje prestupe izdašnije daju za nar. osi. borbu.

Što se tiče Nurije Pozderca on je prilično doprineo da okupimo muslimanske mase, naročito u cazinskom srezu. On daje izjave pozitivne o našoj borbi, o našoj vojsci, poziva muslimane u borbu, ali ponekad sigurno iz ranije prakse nastoji zauzimati se za pojedine uhapšene liude, oduzima inicijativu nar. osi. odboru u Cazinu čiji je om pretsjednik, zatim dao je izjavu u Kladuši 0 Hasanu Miljkoviću koja je u suprotnosti sa stavom naše partije. Što se tiče Hasana Miljkovića i našeg stava prema njemu kojeg naši drugovi nisu dovoljno objasnili pred masama, postoji jedan dio ljudi (većinom špekulanti i bivši korteši) koji vezivanje uz nar. osi. borbu vežu za Hasana Miljkovića.

Da napomenemo da prilaženje 50 domobrana iz Kladuše u naše redove 1 dobrovoljno davanje oružja (463 puške i 4 puškomitraljeza) našim vlastima su rezultat ne samo naših vojničkih uspjeha nego i političkog rada.

Politička situacija izražena u grubim crtama izgleda ovako: ne zadovoljava, poboljšava se, muslimanske mase su više prišle našoj borbi, dok hrvatske u većem broju zadržavaju se u pasivnosti.

ORGANIZACIONO PITANJE.

Od rukovodstava imamo: Okružni komitet od 4 člana od kojih je jedan na kursu, Sreski komitet za Bihać od 5 članova od kojih je jedan na kursu, Sreski komitet za Cazin od 6 članova od kojih je jedan na kursu. Opštinski komitet Klišević sa 3 člana i Opštinski komitet Ripač od 3 člana. Sto se tiče partijskih ćelija na bihaćkom terenu imamo: 11 partijskih ćeliia sa 63 članova; a na cazinskom 4 ćelije sa 22 člana, ukupno 90 članova. Öd kandidata imamo na bihaćkom terenu 23, a na cazinskom 22, ukupno 45 kandidata. Od aktiva na bihaćkom srezu imamo 10, a na cazinskom 6. Osim toga u Bihaću postoji 7 vaspitnih grupa.

Sto se **tiče** Sreskih komiteta oni se nisu pokazali kao rukovodioci i gubili su se u pojedina sitna pitanja i na taj način nisu imali pregleda na cjelokupnom terenu. U zadnje vrijeme po ovom se stanje poboljšava. Opštinski komiteti, naročito u Kliševiću, su dosta slabi i potrebno im je dosta pomoći. Članovi Komunističke Partije su većinom mladi i neiskusni drugovi (ima dosta seljaka) i oni se često puta gube u radu, ne rješavaju stvari na terenu nego većinom registruju pojedine slučajeve a da ih sami ne savlađuju.

Zadaci koji se postavljaju pred partijsko članstvo još se ne svršavaju na vrijeme i ima prilično sporosti u radu što stvara nagomilavanje posla. Ćelije su počele sa održavanjem redovnih sastanaka iako to ranije nije bilo. Isto tako održavaju se i vaspitni sastanci jer sami drugovi uviđaju da im je potrebna teoretska sprema. Veze između ćelija i rukovodstava nisu još dovoljno čvrste. Još se dešava nesporazuma u radu pojedinih drugova i ima slučajeva na terenu koje ćelije znaju a o tome ne obavještavaju rukovodstvo. U ćelijama opštinskih komiteta Klišević i Ripač osjeća se sektaštvo u pogledu primanja novih članova u Partiju a ćelija Vel. Kladuša u kojoj je vladala nedisciplinovanost i zbrka počela je da oživljava.

U vezi koordinacije rada i međusobne saradnje održali smo sastanak partijskog aktiva sa bihaćkog terena to se pokazalo kao dobro i u buduće praktifeovaćemo takve sastanke. Podjela rada u ćeliji, rad sa aktivima, rad sa kandidatima i rad sa prosvjetnim grupama pravilno je postavljen. S obzirom na veliki teren ovog okruga na mladi teoretski nespreman partijski kadar kao i to da jedan dio članstva otpada na Komande mjesta. Područja, koii nije potpuno vezan sa političkim radom na terenu, osjeća se pomanjkanje u kadrovima i sposobnim drugovima da cjelokupni teren bude pod stalnom i čvrstom kontrolom. Baš radi pomanjkanja kadrova pojedini tereni s vremena na vrijeme ostaju bez našeg uticaja. Radi važnosti ovoga terena i od naše strane nastojte da se pošalje kadrova za rad na ovom terenu jer ćemo na taj način teren imati pod potpunom kontrolom a sa masama biti više povezani. Vodimo kurs na stvaranju Mjesnog komiteta Bihać i stvaranju Sreskog komiteta za Kladušu.

VOJSKA.

Na ovom okrugu formirana je Komanda područja i 4 Komande mjesta. Partizanske straže nisu još u svim mjestima organizovane i one su tek u formiranju. Sa relejnim stanicama politički rad do pred kratko vrijeme bio je nikakav a i sada je još slab. Rad komande mjesta Bihać je još spor. Drugovi nisu dovoljno budni. Prije tri dana stražar je za jedne cipele pustio iz zatvora da pobjegne jedan uhapšeni bandit koji je rodom iz Doljana. Komanda mjesta Kladuša imala je isto tako grešaka i radi toga je određena partijska komisija. Ovih dana izvršiće se reorganizacija komandi mjesta. Komanda područja nije uspjela u potpunosti organizirati partizanske straže i do pred 10 dana članovi Komande područja nisu obilazili terene nego se sav rad većinom ograničavao na kancelariju i grad. Na sektoru Komande područja zaposleno je 222 radnika

i hranjeno 1567 članova porodica zaposlenih radnika. Osim toga na hrani se nalaze još 2.253 lica računajući tu bolnice, prateći bataljon Vrhovnog štaba, III bataljon VI udarne brigade. Kuhinja ima 15. Ukupan broj ljudi koji se hrani iz magacina Komande područja iznosi 2.475, dok će porodice zaposlenih radnika otpasti na Nar. osi. odbor. Na dan 31-XII-1942 u magacinima se nalazilo 24.881 kg. kukuruza, 201 kg. ječma, 15.370 kg. zobi, 87,23 kg. pasulja, 1.219,30 šećera, 1.005 kg. kafe konzervirane, 363,70 čaja, 104,50 geršla, 1.300 kg. prosa, 522,30 paradajza, 1 vol, 15 krava muzara, 5 jalovih krava. VI krajiške brigade, veza je bila stalna. U ovom bataljonu desile su se izvjesne novčane malverzacije u 3 četi o čemu ste vi upoznati. Bataljon je ušao u sastav novoformirane VIII krajiške udarne brigade sa kojom za sada imamo samo političku vezu.

SELO.

Jedan dio sela nije obuhvaćen našom stalnom kontrolom. Na bihaćkom terenu stvorena su svega 4 partijska uporišta u selu. U selu se zapaža veliki nedostatak kulturno-prosvjetnog rada zbog čega ćemo, u sporazumu sa AVNOJ--om pristupiti čim prije organizovanju škola i tečajeva. Ima priličan broj sela ekonomski slabo stojeći. Narod u selu, radi pomanjkanja političke svijesti a i iz bojazni da ne bi za cijelu godinu bio osiguran, ne prima tako rado izbjeglice. Na ovom terenu ima preko 10.000 izbjeglica (nemamo još tačnih podataka). Selo Krivaja toliko je zaostalo da niko u selu ne zna čitati i pisati pa ni narodno-oslobodilački odbornici osim starog hodže od 90 godina a da ne govorimo o lošim higijenskim uslovima, o češi., ušima, a ima pojava (selo Sokolac) i tifusnih oboljenja. U selima ima još i oružja. Osim do sada primljenih 4 puškomitraljeza, 285 pušaka i ostalog materijala prije tri dana seljaci su predali u Tržcu još 41 pušku, a u Bužimu 16 pušaka. Prekjuče dobilo se u Šturliću još 21 puška, a 100 pušaka odnijela je banijska četa i to još ranije dok je bila tamo. Prema tome na ovom terenu skupljeno je 463 puške i 4 puškomitraljeza. Selo oskudijeva u soli, gazu, a ima priličan broj familija koji će već sada morati pasti jednim dijelom na teret NOF-a.

OMLADINA.

Na ovom terenu postoji OK SKOJ-a od 6 članova, Sreski komitet SKOJ-a za Bihać od 5 članova, Sreski komitet SKOJ za Cazin od 4 člana, 2 opštinska rukovodstva od 9 članova, jedno mjesno rukovodstvo od 5 članova. Na srezu bihaćkom imamo 10 SKOJ-evih grupa sa 111 članova; 3 kvartovske grupe od 18 članova; 3 grupe u relejnim stanicama od 17 članova, ukupno 16 SKOJ-evih grupa sa 147 članova. Na cazinskom srezu imamo 1 SKOJ-evu grupu od 6 članova.

Od NOSOBiH stanje je ovako: Bihaćki srez 2 opštinska odbora sa 9 članova, 40 seoskih i 1 gradski sa 168 članova. Članova NOSOBiH ima 1.711. Pionira 1.080.

Na Cazinu ima 2 odbora i 159 članova NOSOBiH, te 1 mjesni odbor od 8 članova, Pionira 60.

Od prijavljenih dobrovoljaca na vojnopolitičkom kursu bilo je 163 omladinca i omladinke. Od toga 81 musliman, 55 katolika i 27 pravoslavnih. Na kursu u Cazinu sada pohađa oko 120 omladinaca (muslimani).

Rad sa omladinom je nejednak. On još nije obuhvatio sva sela u okrugu — dok je na bihaćkom uglavnom obuhvaćen rad sa svim selima, dok na cazinskom srezu je rad vrlo slab. Teškoće su naročito kod muslimanskih omlad'nki za okupljanje u organizaciju, a osim toga peta kolona vrši propagandu da će sva omladina ići na front koja se upiše u omladinske organizacije. Uspostav-

ljene SKOJ-evske grupe i odbori NOSOBiH, a nisu još organizaciono učvršćeni i zbog toga su još slabi za potpuno izvršavanje zadataka. Omladina se pokazala aktivnom u prikupljanju priloga za predkongresno takmičenje, ali priliv u vojsku s obzirom na veliki broj sposobnih omladinaca nije još zadovoljavajući.

AFŽ.

Postoji Okružni Odbor AFŽ od 7 članova (inicijativni odbor), zatim Sresko inicijativno rukovodstvo za Bihać od 6 članova i Inicijativno sresko rukovodstvo za Cazin od 9 članova. Na bihaćkom srezu organizovana su 34 odbora AFŽ-a za koje članstvo nemamo podataka nego za samo ranije oslobođena sela koja imaju 1.120 članica. Mjesni odbor u Bihaću broji 21 član. Pored toga postoje 2 Opštinska odbora od 11 članova.

U cazinskom srezu imamo svega 7 odbora AFŽ-a.

Rad po AFŽ-u dosada je pokazao slabe rezultate. Nije bilo jednog sistematskog rada a zatim ni dovoljnog broja radnika po AFŽ-u. Kod mjesnog odbora u Bihaću bilo je grešaka. Odbor AFŽ-a bio je pretvoren kao u burzu za traženje radne snage i kao neka vrsta intendanture. Političkog i kulturno-prosvjetnog rada bilo je vrlo malo. Po cazinskom srezu (a tih pojava ima i na bihaćkom) konzervativnost muslimana u mnogome ometa prilaženje žene Muslimanke u AFŽ-e. Zbog toga mi smo postavili rad među tim ženama pretežno na bazi analfabetskih tečajeva, sijela i pojedinačnog odlaska u kuće. Veći broj seljanki 90% je nepismen.

NOO-i.

8?

U svim selima bihaćkog sreza izabrani su seoski NOO-i. Osim toga u ovome srezu postoje izabrana 2 opštinska NOO-a. Na cazinskom srezu dosada je izabrano 51 NOO. U 14 sela izabrani su povjerenici, dqk su izbori za NOO-e vršeni 27. XII. 1942 g. Na ovom srezu postoji 11 opštinskih NOO-a.

NOO-i su u većini sela slabi. Ima ih nepismenih, neiskusnih a i takvih koji su se uvukli u odbore da bi se prikrili. Neke odbore birale su i brigade odmah nakon oslobođenja ne provjeravajući ljude što nam je danas otežalo pri čišćenju NOO-a. NOO-i u nekim selima stvarno se ne osjećaju kao neka vlast i radi toga počeli smo u sporazumu sa AVNOJ-em održavati sastanke NOO-a. Drugovi iz AVNOJ-a u mnogome će nam doprinijeti na ozdravljenju NOO-a. Danas smo postavili kao najvažnije stvaranje opštinskih i sreskih NOO-a, jer se zato osjeća prijeka potreba. Ipak stalno se vodi kurs na čišćenju NOO-a i to na pravilnoj političkoj osnovi.

Pomoć koju je dao Vrhovni Štab u novcu u iznosu od 250.000 dinara podijeljena je preko NOO-a Bihać uz saradiniu komisije od 3 člana. Pri djelidbi bila su dva-tri slučaja gdje su pomoć dobili oni koii je nisu trebah dobiti.

NARODNO-OSLOBODILACKI FOND.

O stanju fonda nemamo potpuno tačnih podataka, jer se to stanje mijenja. Na cazinskom srezu skupljeno je na bazi dobrovoljnih priloga 8.000 kg. kukuruza, 2.000 kg. graha, 60 kg. pšenice, 45 kg. masti, 5 varićaka luka, 900 kg. zobi, 600 kg. krompira, 60 komada plata, 80 komada ručnika, 200 pari natikača, 25 kudelja vune, 5 košulja, 15.000 kuna. Najveći dio priloga nalazi se kod NOO-a. Na bihaćkom srezu skupljeno je: 15.188 kg. kukuruza. 756 kg. graha. 112.888 dinara, 9 kg. masti, 20 čarapa, 10 rukavica i 26 kg. krompira. Osim toga iz fonda gradskog odbora snabdjeveno je 175 kreveta sa posteljinom.

AGITACIJA I PROPAGANDA.

Agitacija i propaganda bila je dosta živa. Državni su zborovi, konferencije, predavanja, mitinzi, zabave. Evo podataka: Održano je 16 zborova sa 17.100 prisutnih, 172 konferencije sa 17.500 prisutnih, 3 predavanja sa 1.000 prisutnih 7 omladinskih zborova sa 4.000 učesnika, 92 omladinske konferencije sa 7.614 učesnika, 10 ženskih konferencija sa 400 učesnika, 2 radničke konferencije sa 500 učesnika, 13 brojeva usmenih novina sa 2.800 prisutnih, 4 mitinga sa 7.50ft prisutnih, 15 zabava sa 5.700 prisutnih, jedna konferencija činovnika sa 300 prisutnih, 1 konferencija muhadžira sa 350 prisutnih. Ukupno kroz konferencije, zborove itd. prošlo je 65.064 učesnika. Agitacija i propaganda nije još dovoljno organizovana. Partijci su neuki i neiskorišćuju u dovoljnoj mjeri priliv masa na zborovima. Na zborovima i konferencijama glavne teme govornika bile su o bratstvu, o Narodno-oslobodilačkoj borbi, o KP, o narodno.] vlasti, o narodno-oslobodilačkom fondu, o AFŽ-u, omladini itd. Narod na zborovima još nije dovoljno živ, pažljivo sluša a slabo reagira.

Dosada je organizovano 14 pjevačkih horova sa 166 članova, 6 diletantskih grupa sa 47 članova, 2 recitativna hora sa 58 članova. Sportska sekcija od 13 i muzička sekcija sa 9 članova.

Na kulturno-prosvjetnom radu organizovano je 9 analfabetskih tečajeva sa 477 posjetilaca, 20 omladinskih domova koji nisu dovoljno uređeni. U sporazumu sa IO AVNOJ-em radimo na podizanju Narodnog Univerziteta i otvaranju škola.

Naša tehnika ne raspolaže sa svim tehničkim materijalom. Nedostaje nam šapirograf i čistog papira na kom bi mogli umnožiti više partijski materijal. Osim toga ne raspolažemo skoro nikako sa kulturnim materijalom. Osoblje u tehnici dosada je Zadovoljilo u radu. Svaki drugi dan izdajemo redovno radio vijesti, u izvanrednim slučajevima afiše, a pored toga štampamo pojedine stvari i za AVNOJ, AFŽ, Komandu Mjesta, Komandu Područja, Omladinu itd. što ćemo morati rasteretiti s tim da oni sebi osnivaju svoje tehnike.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA.

Preko zborova i konferencija vrši se raskrinkavanje ustaša i četnika. To se isto čini i preko vanpartijskih organizacija i pozivaju se na obavještavanje. Do sada je kroz istražni zatvor prošlo oko 700 osumnjičenih od kojih 100 likvidirana, ostali pušteni. Vojni sud u Račiću prema usmenom saopštenju od jednog člana suda likvidirao je oko 100 bandita. Vojni sud pri Komandi Područja nakon temeljitijeg ispitivanja vršio je likvidaciju bande. Na smrt su osuđivani najokoreliji zlikovci, tj. oni koji su vršili stvarne pokolje nad srpskim narodom.

V

KADROVI.

Za podizanje naših kadrova nužno bi bilo održavanje nižih partijskih kurseva kroz koje bi se naši članovi teoretski izdignuli. Osim toga osjeća se velika potreba za povećavanjem broja kadrova na ovom terenu ...

Određena je komisija za Husku Miljkovića radi rada u Komandi Mjesta i grešaka koje je on kao partijac i komandant činio. O rezultatu mi ćemo vas obavjestiti.

Drugovi koji su poslani od CK KPJ kao instruktori i komisije u mnogome će nam pomoći za sređivanje stanja na našem terenu.

VEZE.

Održavamo veze sa OK-ima za Baniju, Grmeč, Liku i Karlovac. Preko OK Banije i SK za BOS. Novi slali smo Borbu i letke u Novi, Kostajnicu. Sisak, Petrinju, Glinu, Topusfep i Dvor na Uni. Drugovi su nas izvjestili o poslanom materijalu u gradove.

ZADAĆE.

Pred nas se postavljaju slijedeće zadaće: učvrstiti partijske organizacije, podići narodno-oslobodilačku vlast i organizirati na cijelom terenu Opštinske i sreske NOO-e, pojačati kampanju za NOF, pojačati rad sa AFŽ-om i omladinom, naročito na cazinskom sektoru, a već organizirano učvrstiti. Teoretski podizati kadrove slanjem na kurs i proradom materijala kroz ćelije. Organizirati po najnovijim uputstvima obavještajnu službu, povesti oštru borbu protiv petokolonaša kao razbijača jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana. Osigurati bezbjednost uspostavljanja partizanskih straža, srediti relejne stanice, razviti širi kulturno-prosvjetni rad.

Evo, to vam je drugovi, izvještaj OK KPJ za Bihać i Cazin o radu od 26. XI. 1942 g. do 1 januara 1943 g.

Sekretar OK:[3]

BR. 220

KOMANDA MJESTA BIHAĆ TRAŽI PRILOGE ZA BOLNICU I NOV[1]

Br. 11 HITNO!
dana 10/1 1943

Narodno oslobodilačkom odboru

Kralje

Za potrebe bolnice i narodno oslobodilačke vojske potrebno je da svaki narodno oslobodilački odbor dade kao prilog po jedno goveče (ne june) ekonomatu komande područja.

Ovaj prilog prvenstveno skupite iz domova gdje su ljudi odbjegli od kuće i voditi računa da stoka ne uzima od onih ljudi koji imaju samo jedno goveče.

Odbor će dostaviti ime prilagača i prilog odmah po prijemu ovoga dopisa dostaviti, jer nam je stoka nužno potrebna za ishranu naših ranjenika i boraca

Ovo smatrajte vrlo hitnim.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant mjesta.
Popović

[3] Hajro Kapetanović, bio je sekretar OK KPJ.
[1] Prema sačuvanoj foto-kopiji originala.

BR. 221

ZAHTJEV EKONOMATA KOMANDE PODRUČJA BIHAĆ DA NOO SELA KRALJA UPUTI 10 SAONICA[1]

EKONOMAT
PRI KOMANDI PODRUČJA
Br. SI.
dana 21-1 1943
BIHAĆ

NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU

KRALJE

Najhitnije nam uputite 10 saonica koje će da prevoze stvari po gradu a koje moraju odmah da dođu, shvatiti kao ozbiljno te prema tome odmah postupiti.

U slučaju nedolaska saonica narodno oslobodilački odbor će se uzeti na najstrožiju odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Akt pošao u 15.30 h.

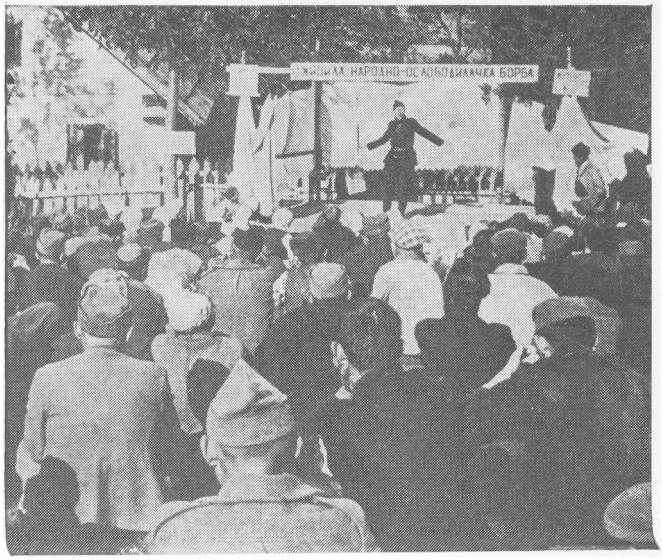
Sef Ekonomata
Ciča[2]

[1] Prema sačuvanoj foto-kopiji originala.
[2] Bogdan Ciča.

KAZALIŠTE NARODNOG OSLOBOĐENJA

Članovi Kazališta narodnog oslobođenja prebacuju se uskotračnim vozom između Oštre-Ija i Drvara, u jesen 1942. godine

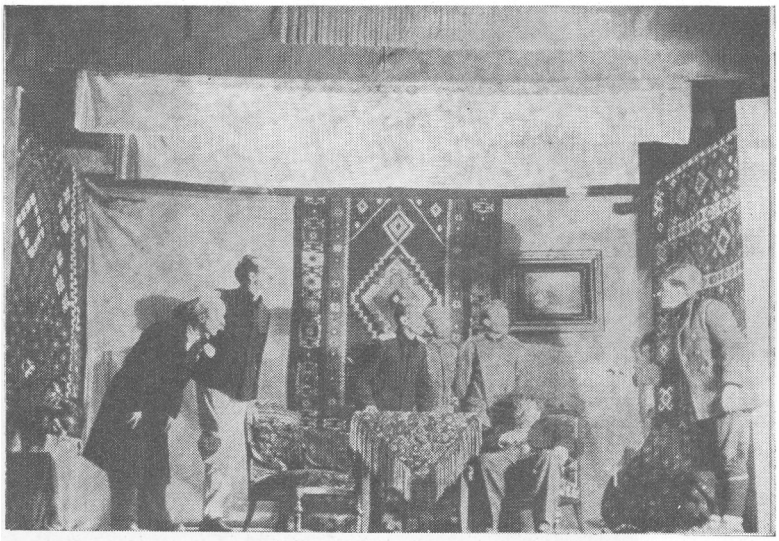
Priredba Kazališta narodnog oslobođenja kraj Bosanskog Petrovca, u ljeto 1942. godine. Na bini Vjekoslav Afrić

Članovi Kazališta narodnog oslobođenja na Oštrelju, u jesen 1942. godine, na putu iz Bosanskog Petrovca za Drvar. Sa njima je i Sa/oo Oromć *(drugi s lijeva)*

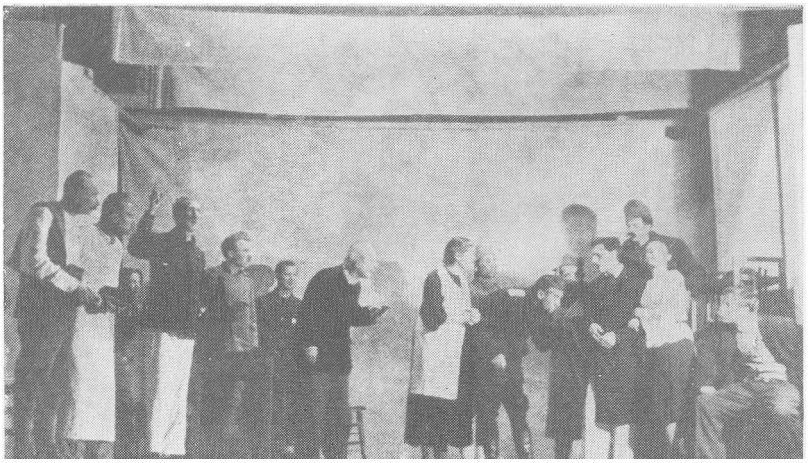
Jedna scena iz Nušićevog „Sumnjivog lica" u izvođenju Kazališta narodnog oslobođenja u Bihaću, decembra 1942. godine. Na sceni: Jože Rutić, Milan Vidmar, Salko Repak i Ljubo Božanović

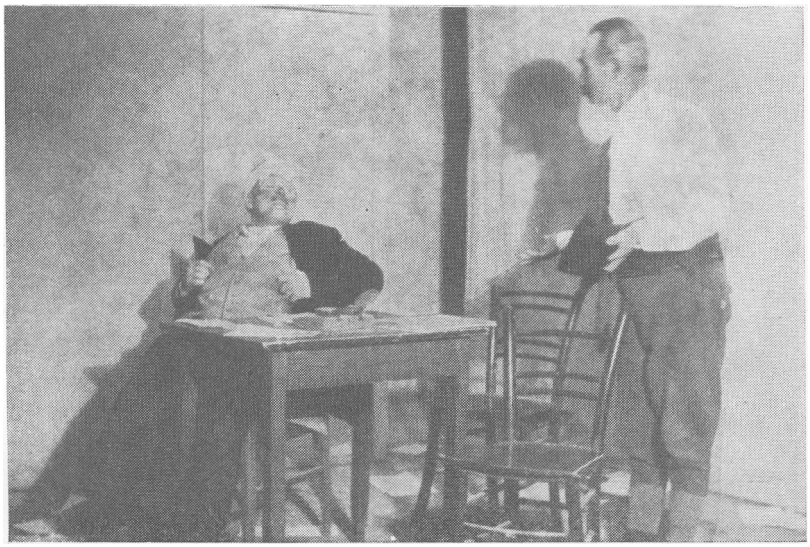
Kazalište narodnog oslobođenja u slobodnom Bihaću izvodi Nušićevo „Sumnjivo lice". Na sceni: Milan Vujinović, Jože Rutić, Salko Repak, Ljubo Božanović, Milan Vidmar, Vjeko Afrić i Duka Tadić

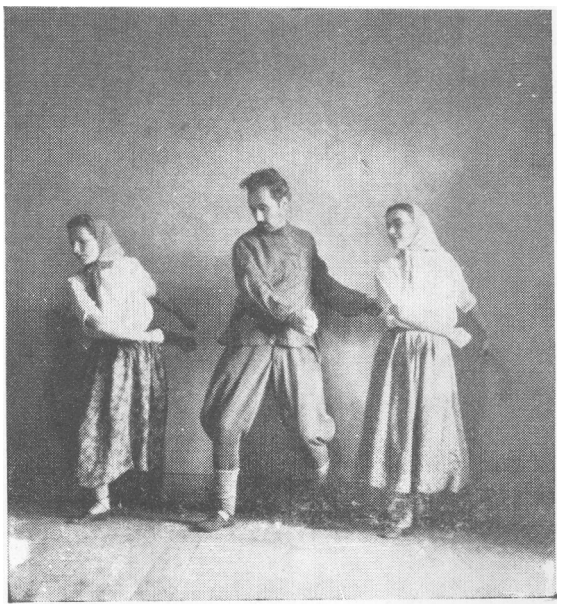
Mira Đerić i Nada Borozan u jednoj sceni „Sumnjivog lica" na pozornici Doma kulture u Bihaću

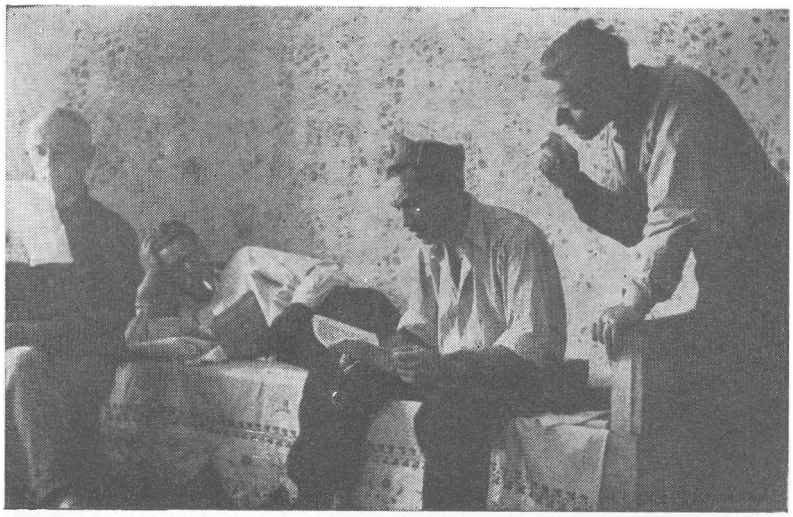
Jedna scena iz „Sumnjivog lica" izvedenog u Bihaću, decembra 1942. godine

Vjeko Afrić i Stevan Radovanović u jednoj sceni „Sumnjivog lica" na pozornici Doma kulture u Bihaću.

Simbolična ruska igra u izvođenju članova Kazališta narodnog oslobođenja u Bihaću. Na sceni: Anika Radošević, Zorž Skrigin i Nada Borozan

Članovi Kazališta narodnog oslobođenja Milan Vujinović, Salko Repak, Zorž Skrigin i Vjeko Afrić u pripremanju novih uloga. Bihać krajem 1942. godine

Članovi Kazališta narodnog oslobođenja Salko Repak i Zorž Skrigin spremaju nove uloge. U Bihaću krajem 1942. godine

Članovi Kazališta narodnog oslobođenja polaze vozom sa željezničke stanice u Bihaću ka Srbljanima, na gostovanje u Cazin, Kladušu, Slunj. Decembar 1942. godine

SMOTRA
4. NOU DIVIZIJE
7. JANUARA 1943.

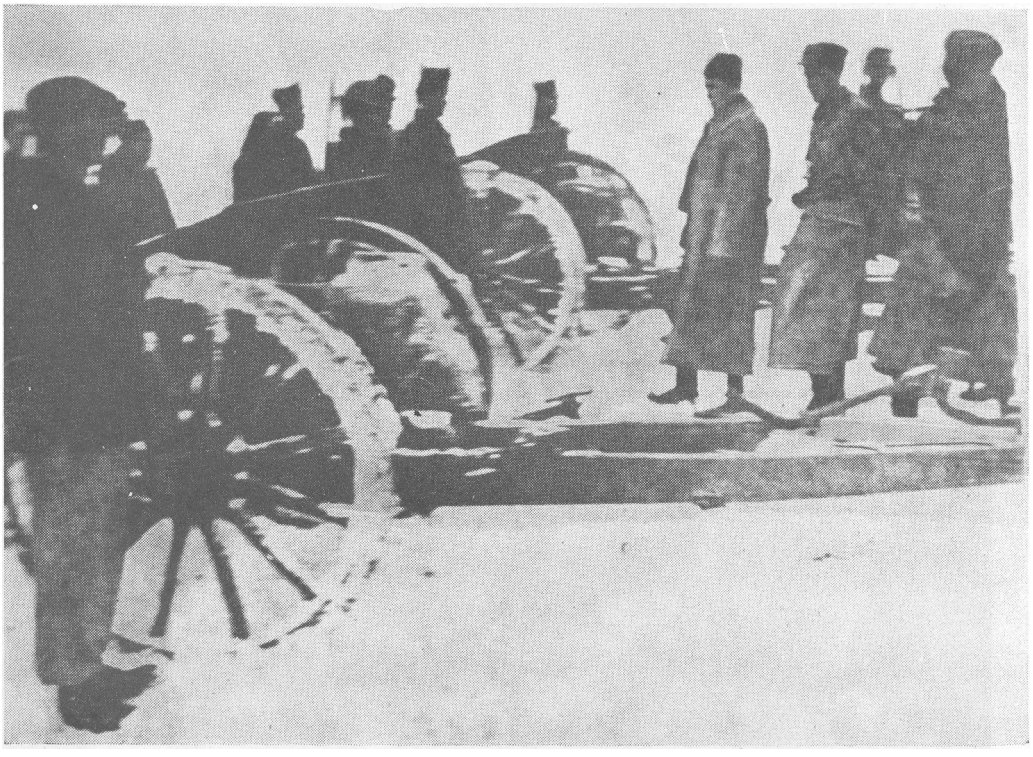
U Srpskoj Jasenici u Podgrmeču, Vrhovni komandant NOV i POJ, Josip Bros Tito, izvršio je 7. januara 1943. godine smotru 4. krajiške udarne divizije. Na slici: Josip Mažar Soša, komandant Divizije pred postrojenim brigadama

Vrhovni komandant NOV i POJ, Josip Broz Tito u pratnji komandanta 1. bosanskog udarnog korpusa Koste Nada i komandanta 4. NOU divizije Josipa Mažara Soše, obilazi Artiljerijski divizion 4. divizije

Prilikom, smotre 4. divizije Josip Bros Tito, vrhovni komandant NOV i POJ i Košta Nađ, komandant 1. bosanskog udarnog korpusa NOVJ, pored haubica zaplijenjenih u borbama za Bihać i Bosanski Novi, novembra 1942. godine

'.inice 4. NOU divizije de-:ju ispred Vrhovnog ko-ndanta NOV i POJ, Josipa)2a Tita, i naroda Podgrme-7. januara 1943. godine u Srpskoj Jasenici

Na zboru prilikom smotre 4. NOU divizije u Srpskoj Jasenici govorio je i dr Ivan Ribar. Pored tribine stoje Josip Mažar Soša, komandant i Milinko Kušić, politički komesar te divizije

Na tribini za vrijeme govora Josipa Broza Tita u Srpskoj Jasenici, na smotri 4. NOU divizije, Đuro Pucar Stari, Slavko Rodić, Košta Nađ, Ilija Došen, Branko Poljanac i Osman Karabegović

Počela je četvrta neprijateljeva ofanziva. Naši ranjenici na putu od Glamoča za Livno, februara 1943. godine

POVLAČENJE

Grupa izbjeglica iz Hrvatske na putu za Glamoč, januara 1943. godine

Na Petrovaikoj cesti, januara 1943. godine

Na cesti između Bihaća i Bosanskog Petrovca, januara 1943. godine

Parole u prostorijama Narodnog univerziteta u Bihaću koje je okupator zatekao

Ulaz u dvoranu Doma kulture u Bosanskom Petrovcu sa prkosnim parolama

Okupator je u Bosanskom Petrovcu u Domu kulture zatekao dvoranu dekorisanu parolama o Lenjinu, postavljenim za njegovu komemoraciju 21. januara 1943. godine ->

Nakon 86 dana boravka u slobodnom Bihaću, napustili smo ga 29. januara 1943. godine. Jedna učionica Narodnog univerziteta (gimnazije) sa parolama i simbolima na zidovima

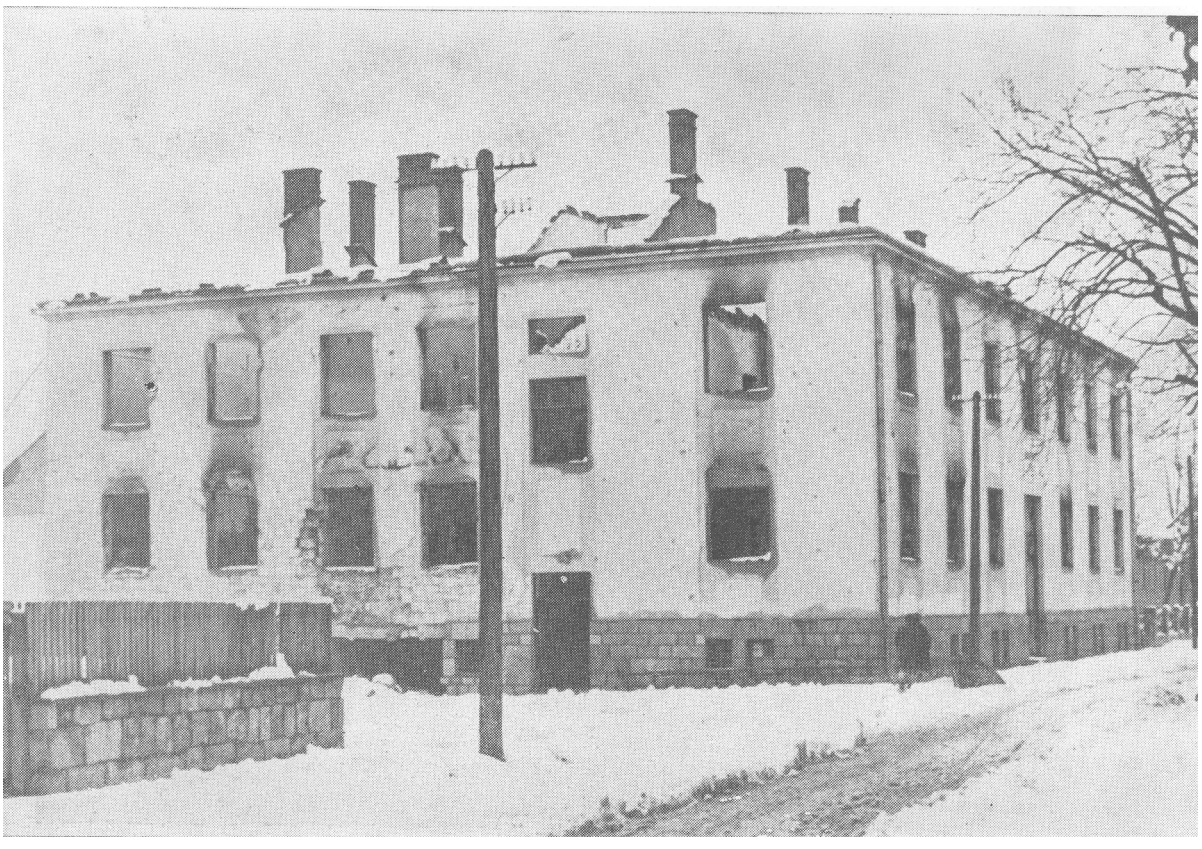

Zbornica Narodnog univerziteta u Bihaću, poslije dolaska okupatora

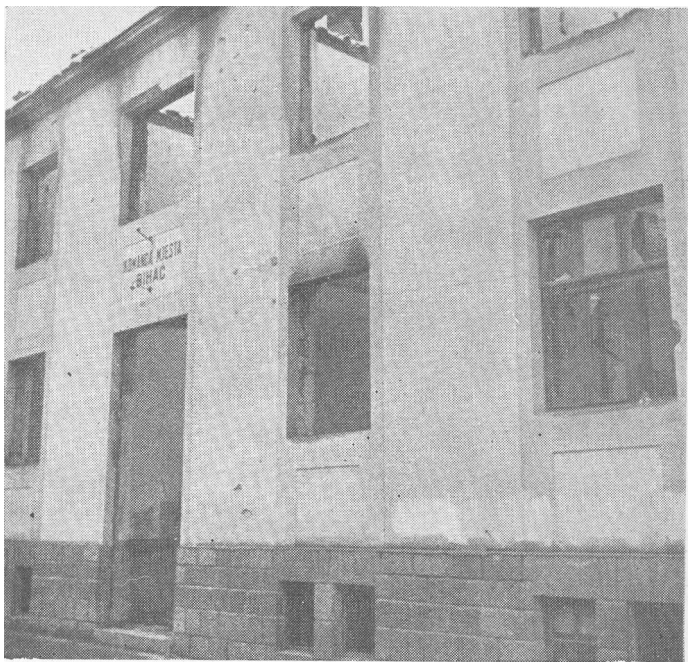
Prkosne parole narodno-oslobodilačke borbe u Domu kulture u Petrovcu

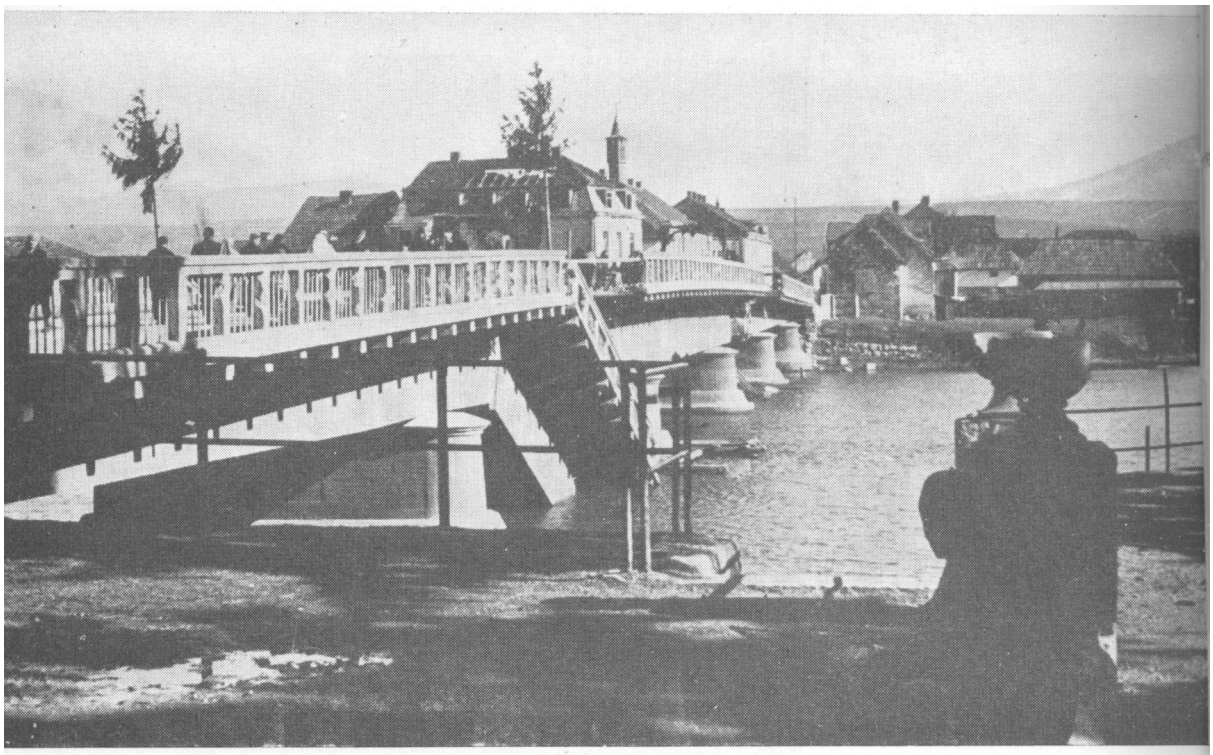

Zgrada u Bihaću, oštećena bombardovanjem 27. januara 1943. godine

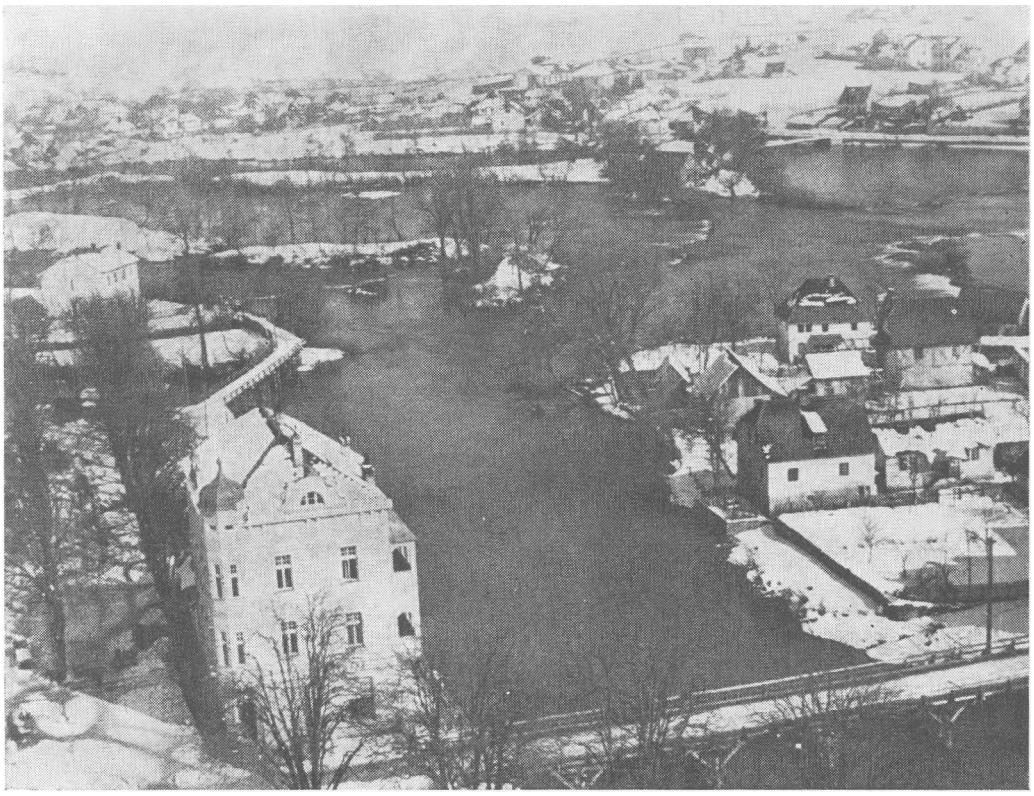
Okupator je snimio zgradu: KOMANDE MJESTA BIHAĆ

Okupator je 27. januara 1943. godine varvarski bombardovao Bihać. U bombardovanju su zapaljene i znatno oštećene mnoge zgrade. Na slici: zgrada Komande mjesta nakon požara

Oštećen most na rijeci Uni u Bihaću koji je porušila inžinjerijska četa Vrhovnog štaba NOV i POJ, pred povlačenje iz grada 28. i 29. januara 1943. godine

Dio tržnice sa njemačkom motorizacijom poslije prodora u Bihać, februara 1943. godine

Bihać prvih dana ponovne okupacije, februara 1943. godine. Na slici: Otoka i dio grada na desnoj obali rijeke Une s internatom „Prosvjete". (Danas Zeljeznička ambulanta)

Njemačke motorizovane jedinice poslije upada u Bihać nastavljaju napad na oslobođenu teritoriju. Na slici: ulazak njemačkih jedinica u napušteni i razrušeni Ripač

ISTORIJSKE ZGRADE DANAS

Na ulazu u Spomen-muzej Prvog zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću

Zgrada u kojoj su održani Prvo zasjedanje AVNOJ-a, Prvi kongres USAOJ-a, koja je 86 dana bila Dom kulture gdje je i Kazalište narodnog oslobođenja davalo svoje priredbe, pretvorena je u Spomen-muzej Prvog zasjedanja AVNOJ-a, koji svakodnevno posjećuju stari i mladi, mještani i gosti, Jugosloveni i stranci

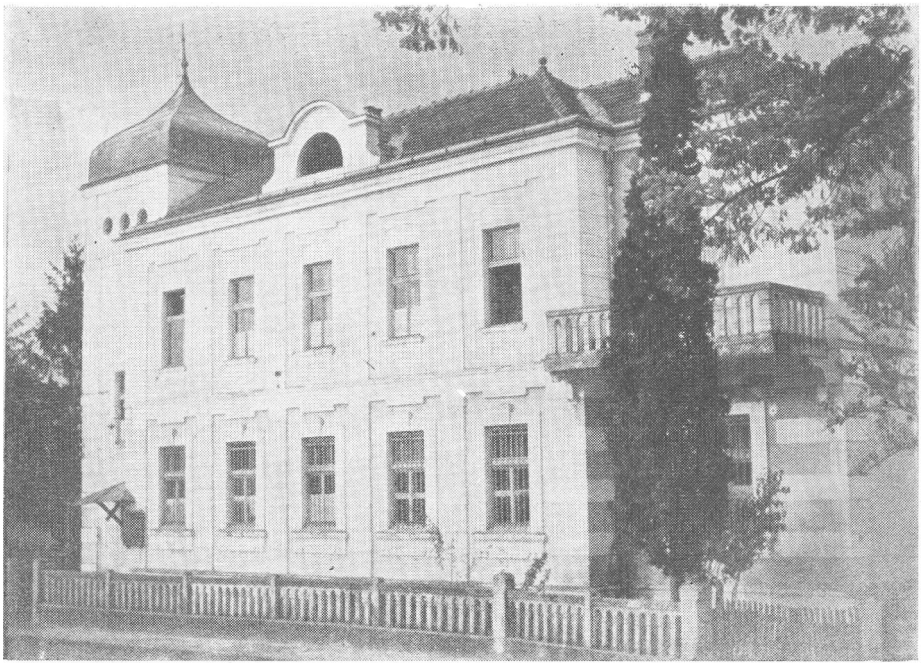

Današnji izgled zgrade u kojoj su se nalazili Vrhovni štab NOV i POJ i CK KP J od novembra 1942. do kraja januara 1943. godine

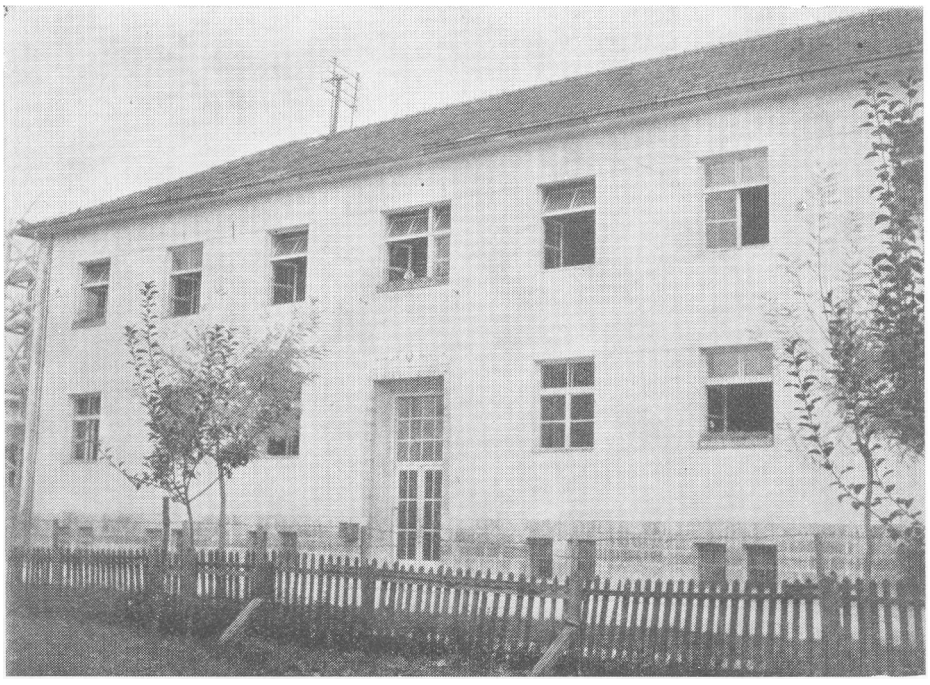
Izgled zgrade u kojoj je boravio i radio Izvršni odbor AVNOJ-a

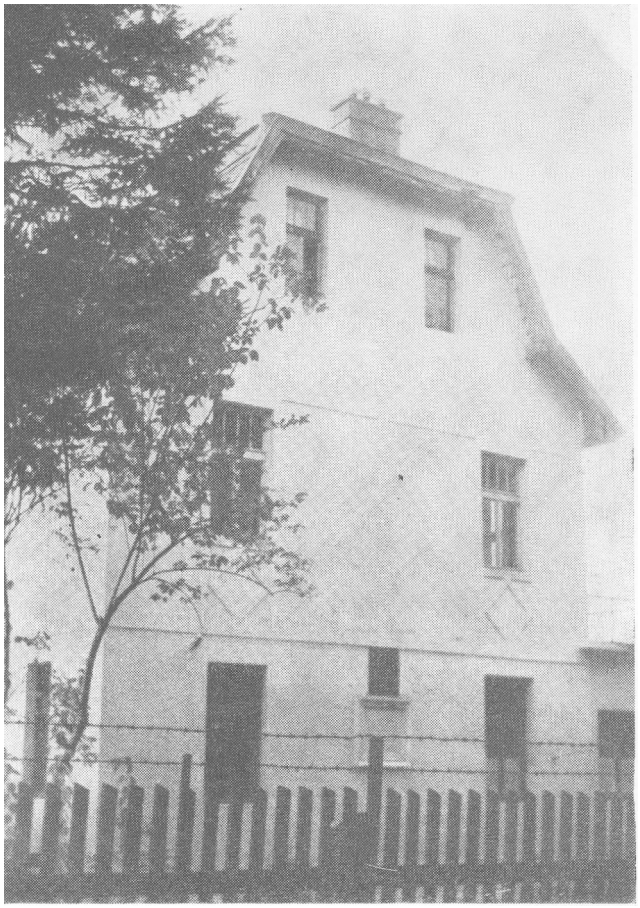

Ovako danas izgleda zgrada u kojoj se nalazila komanda područja 1942/43. godine

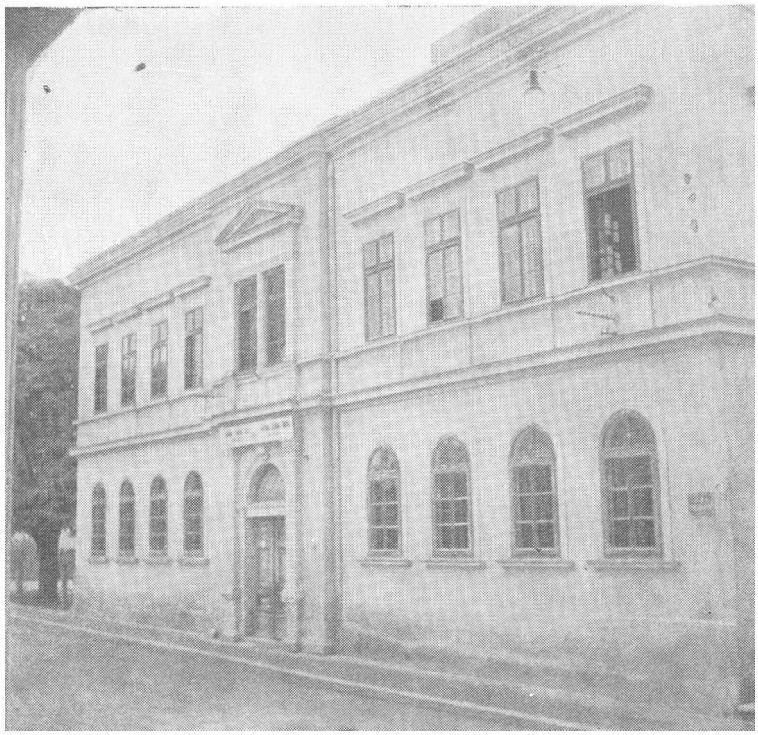
Zgrada u kojoj se 86 dana nalazila partizanska komanda mjesta, danas zgrada Skupštine opštine Bihać

U ovoj vili u Zegarskoj aleji, bili su smješteni Okružni komitet KPJ i Okružni komitet SKOJ-a za Bihać od novembra 1942. do 29. januara 1943. godine

Gimnazija u kojoj je radio Narodni univerzitet i Dom pionira, gdje su partizani — slikari imali svoj „klub umjetnika partizana", od novembra 1942. do kraja januara 1943. godine

Do rata internat Cajreta, a u decembru 1942. i januaru 1943. godine Oficirska škola Vrhovnog štaba NOV i POJ

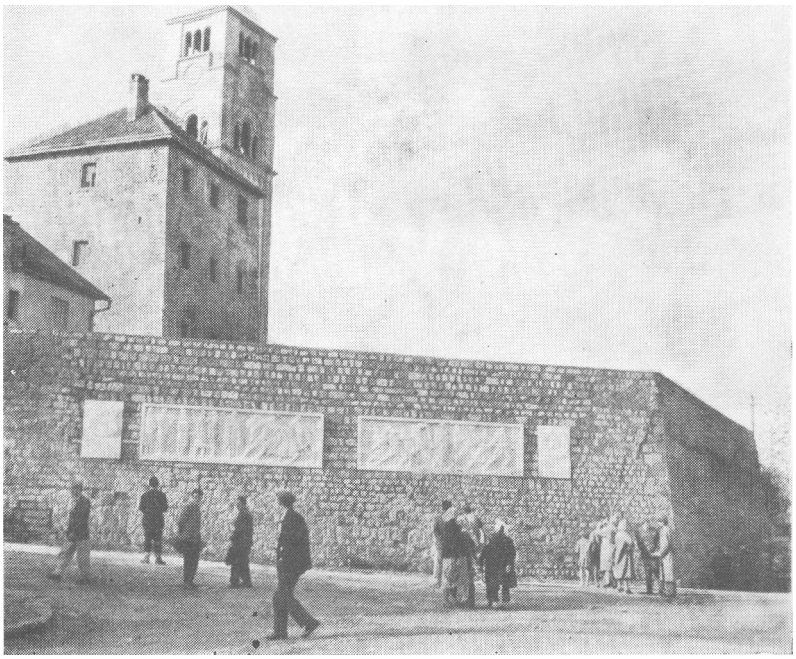
Hotel „BOSNA" u kojem je bio smješten dobar dio vijećnika AVNOJ-a. U njemu je za vrijeme boravka u Bihaću stanovao i Ivan Goran Kovačić

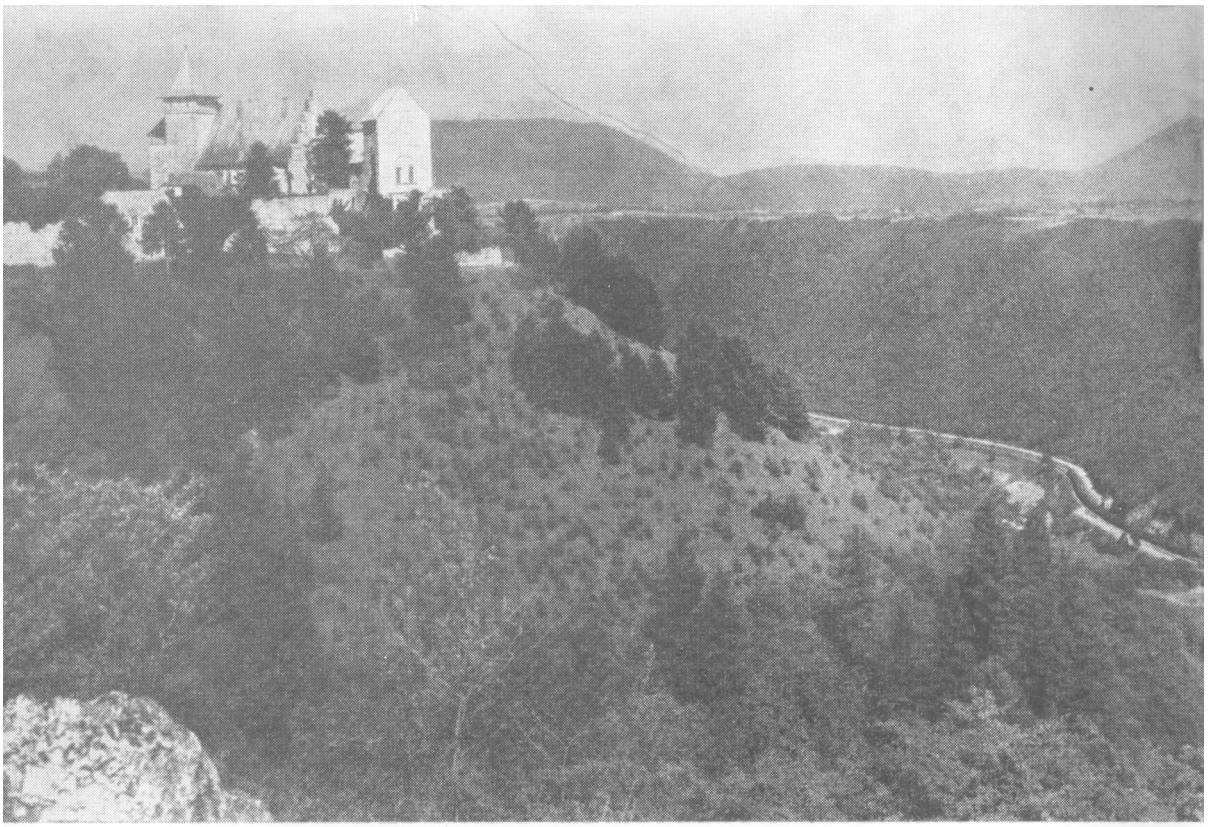

U ovoj zgradi, novembra i decembra 1942. i januara 1943. godine, bili su smješteni Centralni komitet SKOJ-a, Odsjek za vojne vlasti u pozadini sa čika Jankom (Mošom Pijade), a od osnivanja i Zemaljski odbor VSAOJ-a

Stari dio grada, sa kulom, tornjem i srednjovjekovnim zidinama na kojima je novembra 1960. godine postavljen spomen-reljef 700-godišnjici grada Bihaća

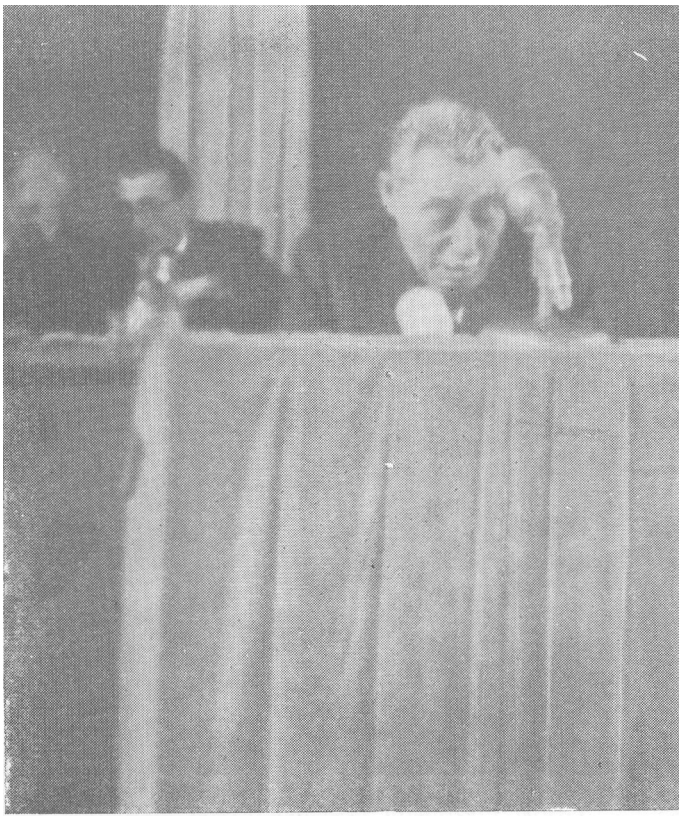

iiijii'. i l i i'BiiliMSMHiW"*'* :iiajtaMHW i Bi • • MfeM - ni

PROSLAVA DESETOGODIŠNJICE BIHAĆKE REPUBLIKE
26. XI 1952. GODINE

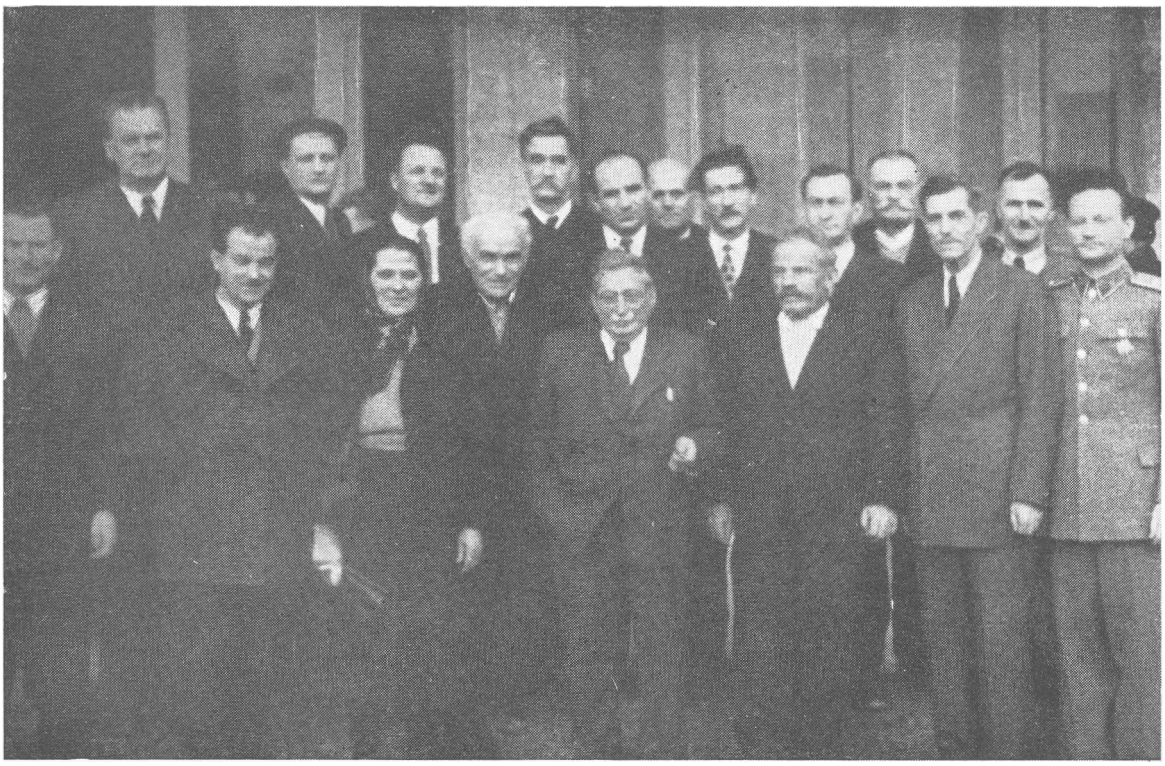
Moša Pijade za govornicom, veoma uzbuđen izborom za počasnog građanina Bihaća, zahvaljuje im i evocira svoja sjećanja na istorijske dane stvaranja AVNOJ-a i boravka u slobodnom Bihaću -».

U dvorcu Ostrožac, nedaleko od Bihaća, iznad rijeke Une, boravili su jedno vrijeme januara 1943. godine, Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOV i POJ i njegovi najbliži, saradnici. Tu je i naš veliki pjesnik Vladimir Nazor spjevao svoje prve partizanske koračnice

Desetogodišnjica Prvog zasjedanja AVNOJ-a svečano je proslavljena u Bihaću 26. novembra 1952. godine. Na slici: Rodoljub Čolaković, Todor Vujasinović, Hajro Kapetanović, Vglješa Danilović, Moša Pijade, Đuro Pucar i Branko Bokan dolaze na svečanu sjednicu Gradskog narodnog odbora

U vijećnici za vrijeme svečane sjednice Gradskog odbora u momentu kad Mujo Delić, predsjednik Gradskog narodnog odbora proglašava za počasne građane Bihaća: Josipa Broza Tita, Aleksandra Rankovića, dr Ivana Ribara, Mošu Pijade i Đuru Pucara Starog. Prisutni aplauzom pozdravljaju taj izbor

Grupa preživjelih vijećnika Prvog zasjedanja AVNOJ-a, učesnika proslave 26. novembra 1952. godine. Prvi red: Svetozar Vejinović, Ivan Maček (bio je vijećnik na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu), Kata Pejnović, Miloje Dobrašinović, Moša Pijade, Pavao Krce, Mile Peruničić, Dušan Brstina. Drugi red: Rodoljub Čolaković, Todor Vujasinović, Vicko Krstulović, Dušan Ivović, Đuro Pucar, Joso Mirković, Vlada Zečević, Pavle Savić,... i Florijan Sučić

Vijećnici Prvog zasjedanja AVNOJ-a i ostali učesnici proslave desetogodišnjice stvaranja AVNOJ-a, u Bihaću 26. novembra 1952. godine

V

PRILOZI

BR. 222

NARODNO OSLOBOĐENJE

ORGAN ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

BROJ 1 -i- GOD. I 1 DECEMBAR 1942.

NARODIMA JUGOSLAVIJE
Braćo svih vjera i narodnosti!

(Dokument objavljujemo u sklopu zapisnika sa Zasjedanja na 228—234 stranici ove knjige. Pr. red.)

ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

IZVRŠNI ODBOR

Pretsjednik: Ribar dr. Ivan, advokat, bivši pretsjednik Ustavotvorne skupštine;

Potpretsjednici: Pozderac Nurija, bivši senator iz Cazina, član Glavnog odbora JMO;

Savić Pavle, profesor Univerziteta iz Beograda.

Članovi Izvršnog odbora: Peruničić Mile, iz Maoča (Sandžaka) bivši narodni poslanik Demokratske stranke, zamjenik komandanta III proleterske brigade;

Milutinovic Ivan, privatni činovnik iz Pipera, član Vrhovnog štaba;

Milošević dr Simo, profesor Univerziteta iz Beograda;

Pop Zečević Vlado, sveštenik iz Krupnja, član Vrhovnog štaba;

Iveković dr. Mladen, sekretar Obrtničke komore iz Zagreba;

Masleša Veselin, publicista iz Banja Luke;

ČLANOVI VIJEĆA

Bakarić dr. Vladimir, adv. pripravnik iz Zagreba, polit, komesar NOV i PO Hrvatske; **Balaban Mile,** zemljoradnik iz Petrovca, bivši poslanik Saveza zemljoradnika; **Balen Šime,** novinar iz Zagreba i polit, komesar V NO brigade Hrvatske; **Belivuković Milan-Deva,** zemljoradnik iz rMačve; **Bjelajac Simo,** pretsjednik NOO iz Rujiške; **Brstina Dušan,** marinski narednik iz Nevesinja; **Bulajić dr. Jovan,** lekar iz Vilusa; **Burić Vido,** seljak i pretsjednik opštine iz Ceva; **Cerović Stojan,** profesor iz Nikšića; **Cagorović Đuro,** zemljoradnik iz Danilovgrada; **Čolaković Rodoljub,** novinar iz Bijeljine, član Glavnog Štaba NOV i PO za Bosnu i Hercegovinu; **Dedijer Vladimir,** novinar iz Beograda; **Dobrašinović Miloje,** profesor iz Bijelog Polja; **Draušnik Jurica,** pretsjednik opštine Vrapče kraj Zagreba, načelnik štaba Pokupsko-žumbcraekog odreda; **Dugonjić Ratimir,** diplomirani pravnik iz Sarajeva; **Gajić Vojin,** zemljoradnik iz Aranđelovca; **Garić Manojlo,** zemljoradnik iz Prače; **Gregorić dr. Favao,** liječnik iz Zagreba; **Grulović Nikola,** privatni činovnik iz Sremske Mitrovice; **Hebrang Andrija,** privatni činovnik iz Zagreba; **Humo Avdo,** književnik iz Mostara; **Karabegović Osman,** student medicine, polit, komesar I Bosanskog korpusa; **Karamatijević prota Jevstatije,** pretsjednik NOO iz Nove Varoši; **Komnenić Petar,** profesor iz Banjana, komandant Bihaćko-cazinskog područja; **Kovačević Borislav,** profesor iz Duvna; **Krce Pavao,** težak iz Sinja, bivši narodni poslanik HSS; **Krstajić Miro,** kapetan u penziji sa Zabljaka; **Krstulović Vicko,** radnik iz Splita, komandant IV Operativne zone Hrvatske; **Lekić Marijan,** učitelj iz Andrijevice; **Ljumović Božo,** privatni činovnik iz Podgorice; **Marković Blažo,** sveštenik i sudija Crkvenog suda iz Cetinja, verski referent I Proleterske NOU brigade; **Mijušković Radovan,** advokat iz Uba; **Mirković Joso,** trgovac iz Pljevalja, **Nikoliš dr. Gojko,** lekar, referent saniteta pri Vrhovnom Štabu; **Novaković Srđan,** kapetan u penziji iz Pipera; **Opačić Stanko-Čanica,** komandant kordunaške grupe partizanskih odreda Hrvatske; **Osmić Omer,** zemljoradnik iz Prozora; **Pavićević Marko,** radnik iz Valjeva; **Pavićević Đoko,** kapetan u penziji iz Gornjeg Polja; **Pavlović Ristan,** učitelj iz Plevalja; **Pejinović Kata,** seljanka iz Like, pretsednica AFŽ za Liku; **Perović Risto,** potpukovnik iz Bjelopavlića; **Petrovič Srećko,** zemljoradnik iz Draževca; **Pijade Moša,** akademski slikar i novinar iz Beograda; **Popović Jovan,** književnik iz Velike Kikinde, **Popović K*oča,** književnik iz Beograda, komandant I Proleterske NOU divizije; **Popović Milentije,** inženjer iz Beograda, polit, komesar Oficirske škole Vrhovnog štaba; **Pucar Đuro,** radnik iz Grahova; **Savić Brana,** pravnik iz Vlasenice; **Simonović Jagoš,** protojerej iz Kolašina, vjerski referent IV Crnogorske brigade; **Srdić Nikola,** zemljoradnik iz Jelašinovca; **Stambolić Petar,** student agronomije, iz Užica, član Glavnog štaba NOV i PO za Srbiju; **Stević Luka,** zemljoradnik iz Mojkovca u Rađevini; **Sučić Florijan,** bivši pretsjednik gradske organizacije HSS iz Livna; **Tiljak Đuro,** akademski slikar iz Zagreba; **Vejinović Svetozar,** zemljoradnik iz Blatne; **Vešović Mirko,** advokat iz Andrijevice; **Vujasinović Todor,** privatni činovnik iz Tuzle; **Zlatarić Branko,** činovnik Gospodarske Sloge iz Zagreba; **Zrenjanin Žarko,** učitelj iz Vršca.

POZDRAVNI TELEGRAMI

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije sa svog prvog zasjedanja uputilo- je pozdravne depeše Josifu Visarionoviću Staljinu, komesaru narodne odbrane Sovjetskog Saveza, g. Franklinu Ruzveltu, pretsjedniku Sjedinjenih Država Amerike i g. Vinstonu Cerčilu, pretsjedniku vlade Velike Britanije, manifestirajući i na taj način svoju solidarnost sa savezničkim naro-

dima, a naročito sa bratskim ruskim narodom. Isto tako upućene su pozdravne depeše Vrhovnom štabu NOV i POJ i Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije.
(Telegrame objavljujemo u sklopu zapisnika sa Zasjedanja na 199—201 strani ove knjige. Pr. red.)

ZASJEDANJE ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA

(Članak objavljujemo u sklopu zapisnika sa Zasjedanja na 189—235 strani ove knjige. Pr. red.)

NARODNO OSLOBOĐENJE

NARODNO OSLOBOĐENJE, br. 1 od 1. XII 1942. godine, zaglavlje prve stranice

BR. 223

N A R O D N O O S L O B O Đ E N J E

ORGAN ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

BROJ 2 — GOD. I | 7 JANUAR 1943 | CIJENA 2 DINARA ILI 2 KUNE

PRVA DUŽNOST

Učinili smo velike, natčovečanske napore. Zadivili smo ceo svet. Naša borba i naši uspesi — to je delo naše sopstvene snage, rezultat naših vlastitih napora.

Oslobodili smo veliki deo< naše zemlje i zadali okupatoru teške udarce, raskrinkali izdajice, odbranili čast i dostojanstvo našeg naroda, stvorili našu narodno — oslobodilačku vojsku.

Svaki uspeh u toku našeg ustanka postavljao je pred nas uvek nove zadatke. Rešavali smo ih, ma kako bili teški, i rešavajući išli smo u susret novim uspesima i novim zadacima.

Stvaranje naše regularne narodne vojske „jeste najveći dosadašnji uspeh narodnog ustanka u zemljama Jugoslavije" (Tito). I ovaj najveći uspeh postavlja pred nas, pred celu pozadinu, pred sve pobunjene narode Jugoslavije nove zadatke, možda najveće koje smo do sada imali da ostvarujemo: snabdevanje naše vojske.

Vojska mora biti snabdevena! To je osnovni uslov njenog opstanka, temelj njenih daljih uspeha, preduslov pobede. I ona će biti snabdevena, i ona će ići iz pobede u pobedu, i mi ćemo konačno pobediti! Samo moramo da napregnemo sve snage! Cela pozadina, svaki pojedinac mora da oseća jedno sa frontom, mora da bude svestan toga, da od fronta, od našeg fronta, zavisi, da li će pozadina biti slobodna, da li će svaki pojedinac biti slobodan.

Naša pozadina mora postati veliki logor — košnica truda i rada za naše borce. Sve što možemo, i više nego što možemo, moramo dati za front, moramo dati za našu vojsku. Zar nisu i naši borci davali i dali sve što su mogli i više nego što su mogli — ko je mislio, ko je mogao i da pomisli da će oni učiniti ono što su učinili.

Moramo dati sve od sebe. Ugledajmo se na Sovjetski Savez. Snabdevajmo naše borce kao što sovjetski ljudi s ljubavlju i samopregorom snabdevaju crvenoarmejce.

Razvijmo utakmicu! Razvijmo najplemenitiju utakmicu, takmičimo se u časti ko će više priložiti, ko će više prikupiti za našu vojsku, takmičimo se u oskudevanju, da borba naša ne bi oskudevala.

Neka se takmiče u selu pojedinci, u opštinama sela, u srezu opštine, u oslobođenim zemljama srezovi u davanju, u prilaganju, u ljubavi prema našoj vojsci! Neka se takmiče narodno — oslobodilački odbori, u organizaciji i prikupljanju, neka se sa njima takmiče i naše narodne masovne organizacije.

Neka nastane opšta utakmica: ona približava čas pobede.

Prilazite, prikupljajte, stvarajte sredstva naše borbe i naše pobede!

Ostvarimo u ovim zimskim danima našu prvu dužnost: Sve za front! Obučimo našu vojsku, hranimo našu vojsku — u njoj leži naša snaga, u nama se nalazi njena snaga!

V.M.

NAROD POMAŽE SVOJU VOJSKU

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije doneo je odlukü, da, uz saradnju Antifašističkog fronta žena i Saveza omladine, povede široku propagandnu kampanju za pomoć vojsci. Ta kampanja počeće početkom januara i trajaće 15 dana. Svi narodno — oslobodilački odbori, svi odbori AFŽ i omladine razviće tih dana najveću aktivnost da se prikupi što više dobrovoljnih priloga za vojsku. Na konferencijama, skupovima i zborovima, na priredbama i zabavama, u razgovorima, na selima, svagde, treba u te dane predmet naših razgovora da bude naša Narodno-oslobodilaeka vojska, njene potrebe i naše dužnosti prema njoj.

U te dane treba svako da priloži, dobrovoljno, što više može. Naročiti odbori prikupljaće u te dane priloge. Njihove torbe treba da budu prepune.

Prikupljeni dobrovoljni prilozi predavače se u Narodno — oslobodilački fond pri NOO.

NAROD POZDRAVLJA SVOJE POLITIČKO PRETSTAVNIŠTVO

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije primilo je slijedeći pozdrav sa izborne skupštine za kotar Donji Lapac:

„Sa današnjeg veličanstvenog izbornog zbora, na kome biramo svoju pravu, istinsku i demokratsku vlast, upućujemo vam plamene pozdrave i izra-

žavamo naše osjećaje prema vama kao našem političkom pretstavništvu. želeći da se ispune svi vaši zaključci, koje stvarate u korist narodnog oslobođenja

Znaćemo da cijenimo narodnu slobodu, koju kujemo od kostiju naših palih boraca i herojstvom naše vojske i nećemo i ne možemo dozvoliti da nam se vrati ono lopovsko staro, koje je dovelo do ovih nečuvenih zvjerstava i krvoprolića".

GRAĐANSKE STRANKE I NARODNO-OSLOBODILAČKA BORBA

Politika izbegličke vlade i njeno pomaganje plaćenih izdajnika kao što su Draža Mihajlović i četnici — nije slučajno. Sve je to posljedica velikosrpske hegemonističke i reakcionarne protivnarodne politike, koju sprovode vodstva starih građanskih političkih stranaka i grupa zastupljenih u vladi.

Vodstva dobro znaju, da se voljom naroda ne mogu održati na vlasti, pa zato već sada pokušavaju oslabiti i razbiti redove narodno-oslobodilačke borbe, dok je još okupator u zemlji. Nemoćna, jer nikog ne pretstavljaju u zemlji, a u želji da vladaju, vodstva planski pripremaju akciju, koja direktno pogađa interese naših naroda i naših saveznika. Jer, dok se narodno-oslobodilačka vojska bori uporedo sa saveznicima protiv fašizma, dotle aktivni ministar izbegličke vlade sarađuje sa okupatorom. Svi oni, koji su iz bliže upoznati sa radom vođa i prvaka starih stranaka, naročito onim od 27 marta prošle godine kada su preuzeli vlast pa do kapitulacije, razumeće njihove postupke i djela u — sadašnjici. Danas kada izbeglička vlada vrši propagandu za izdajnika Dražu Mihailovića, potrebno je, da se pozabavimo sa njenim stranačkim stavom.

Vazduhoplovni oficiri obrazovaše novu vladu od šefova i prvaka svih starih građanskih političkih stranaka. Osim stranaka ušao je u vladu i Srpski kulturni klub, već od prije dobro poznat kao pretstavnik ultrareakcionarne veliko-srpske hegemonističke klike, u kome su kao članovi aktivno sarađivali i mnogi viđeni pristaše starih političkih stranaka.

Vodstva Radikalne, Demokratske i Jugoslovenske nacionalne stranke, koje su sačinjavale takozvanu Udruženu opoziciju protiv vlade Cvetković — Maček, nijesu sudelovala u pirpremnim akcijama oko obaranja ove vlade. Ona nijesu bila prethodno ni upoznata sa namjerama vazduhoplovaca i ako su ih ovi doveli na vlast. Sto više, vodstvo Udružene opozicije nije ni osjetilo odraze javnog mišljenja, koje je bilo zahvaćeno pokretima širokih narodnih masa, koji su doveli do pada reakcionarnu i kapitalističku vladu Cvetković — Maček.

Vođa hrvatske seljačke stranke Maček nije bio u Beogradu, kada je oborena njegova vlada, te se vodstvo pobrinulo da ga što prije vidi kao potpretsednika u svojoj vladi. Da bi ga lakše odbilo-, uvjeravalo ga je, kako su svi ministri i stranke za sporazum što ga je on zaključio sa Cvetkovićem i kako svi rado prihvaćaju pravno i političko' stanje, koje je nastalo usled tog sporazuma. Ali, kako je Cvetković — Mačekova vlada pristupila Trojnom paktu osovine, to je Maček kao uslov za svoj ulazak u novu vladu postavio još i zahtev, da vodstva svih stranaka i grupa, uz sporazum, moraju prihvatiti još i taj pakt. Razumije se, vodstva prihvatiše Mačekov zahtjev, jer su znala da bez njega neće moći zadržati u vladi ni ostale hrvatske ministre jer su vjerovala da će njegovim ulaskom otklonjena biti opasnost Hitlerove agresije.

Prihvatanjem sporazuma i od strane grupe S. Jovanovića, za koju se znalo dobro, da je u principu protivna svakoj politici sporazuma sa Hrvatima, koja bi išla sa slabljenjem srpske hegemonije. Kao i pristankom Mačeka, da hrvatska seljačka stranka sarađuje u istoj vladi sa Srpskim kulturnim klubom iako je znao, da je ovaj osnovan u cilju, da bude udarna snaga protiv Hrvatske,

počinjena je jedna od najnemoralnijih. partiskih pogodba na račun naroda. A prihvatanje pakta od strane vodstva Udružene opozicije, opet je jedan dokaz više, kako stare političke stranke, čim dođu na vlast mijenjaju iz osnova svoju politiku. Sve principe, koje, dok su u opoziciji ističu kao programe, napuštaju odmah čim osete, da im se primiče vlast a odriču ih se, kada im se ova pokloni. Iako su došli na vlast zahvaljujući vazduhoplovcima koji otjeraše Cvetković—Mačekovu vladu zbog pakta, iako su njihove pristaše na dan njihovog dolaska na vlast javno demonstrirale protiv pakta, manifestovali za Englesku, oni se za volju vlasti prikloniše kapitulantima i na taj način već na prvom koraku svog vladanja, izdadoše svoje vlastite stranke.

Odmah nakon ulaska Mačeka u vladu pristupiše šefovi i prvaci stranaka svome najvažnijem poslu. Vjerni svojoj tradiciji, oni su stavili na dnevni red prvenstveno personalna pitanja, ali ne da pročiste činovnički aparat od petokolonaša i od korupcionista, već da popune raspoložive visoke činovničke položaje sa partiskim ljudima prema utvrđenom partiskom ključu. I opet se, kao i sa dolaskom Mačeka u Beograd, utrošilo puno vremena, dok se samo uspjelo utvrditi razmjer, u kojem će svaka od vladajućih partija učestvovati pri podjeli. A bilo je osim činovničkih, još i drugih visokih i unosnih položaja pri raznim državnim ustanovama i preduzećima. Dva dana prije samog bombardovanja Beograda, oni su rješavali na dugo i široko u žučnoj atmosferi po pitanju sastava odbora beogradske gradske općine. Nikome od njih nije tada palo ni na pamet, da predloži ukidanje raznih policijskih mjera, koie su diktatorske vlade, a naročito Cvetković — Mačekova, zavele protiv komunista i ljevičara. Ni jedan od njih nije se ni zainteresovao za policijske činovnike, koji su mučenja i ubistva u policijskim pritvorima utvrdili kao- pravilo za svoj inkvizitorski postupak. Oni su svesrdno primili i zadržali sve te policijske zlikovce a s njima i sve petokolonaške oficire i činovnike, uključivši i ruske belogardejce, koji su svi bili u službi Gestapoa. I onda nije nikakvo čudo, što ie Hitler bio dobro obaviješten o svemu, što su radili i propustili ministri i prvaci stranaka. On je znao dobro da njihova vlada nije preduzela nikakve mjere i izmjene po akutnim pitanjima odbrane zemlje. A planove i dislokacije trupa jugoslovenske vojske poznavao je Hitler bolje od njih.

Krivnjom vodstva stranaka otpočeše dockan i pregovori sa Sovjetskim Savezom. Oni se uz to i oduljiše zbog nepovjerljivosti vodstva spram sovjeta. Petokolonaäima i belogardejcima nije bilo teško, da nesmetano i na vrijeme obavijeste Hitlerove agente o toku pregovora. I samo takoi moglo se dogoditi, da je onog istog jutra, kada je vlada objavila zaključenje pakta sa Sovjetima, Hitler već otpočeo sa svojim napadom.

Ministri i prvaci stranaka prije napuštanja Beograda, održali su u jednom bunkeru svoju prvu ratnu sjednicu. Ova je bila vrlo kratka, jer je na dnevnom redu bilo samo izbor mjesta, gde bi se mogli dobro sakriti. U Palama kraj Sarajeva, dobro sklonjeni, održaše drugu sjednicu, na kojoj zaključiše kapitulaciju i bjegstvo iz zemlje. Nakon ovog sramnog zaključka pohitaše u Nikšić, gdje održaše treću i posljednju ratnu sjednicu u zemlji, na kojoj zaključiše jednu prevaru. Da bi rasterali tamo skupljeni svijet pred kojim se nijesu usudili da bježe, narediše uzbunu kao da dolaze neprijateljski avioni i oni na prevaru sa zlatom Narodne banke, utekoše iz zemlje sa već prije prijavljenim bombarderima, koji su trebah da štite našu vojsku od neprijateljskih tenkova. Svoje partijske pristaše ostaviše i preeladoše na milost i nemilost okupatorskoj zvijeri sa jedinim uputstvom, sadržanim u naredbi broj 1. predsjednika njihove vlade, da moraju dočekati neprijatelja na pragu svog doma.

Dr. Ivan Ribar

PROBLEM PREHRANE NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI

I u mirna vremena problem prehrane bio je uvijek jedan od najtežih. Danas, kada je proizvodnja smanjena u svim zemljama i kada je onemogućena spoljna trgovina, pitanje prehrane postaje još teže nego u predratnim vremenima.

U našem narodno-oslobodilačkom ratu problem prehrane nailazi na velike teškoće, ah istovremeno ima momenata koji ga i olakšavaju. Poznato je, da partizanski borci i narodno-cslobodilački vojnici ne postavljaju pitanje prehrane tako, da su nezadovoljni kad nemaiu üi da su naročito zadovoljni kad imaju. Ovakav stav naših boraca, rezultat njihove narodno-oslobodilačke discipline, omogućava odgovornim drugovima da rešaviaju blagovremeno i povoljno pitanje prehrane.

Zahvaljujući narodnom raspoloženju i narodnoj ljubavi prema našoj vojsci, narodno-oslobodilački odbori uspjevaju da, uglavnom, pribave sva sredstva za prehranu vojske, naravno, pored sredstava koja vojska probavlja plijenom.

Ah, napored pitanja prehrane vojnih jedinica postavlja se i pitanje prehrane pozadine, naročito pitanje prehrane seljaka sa malo zemlje i bez zemlje i pitanje prehrane varoškog stanovništva. U ratu je selo u boljim prilikama što se tiče prehrane. I za mnoge gradske stanovnike možda je najpovoljnije rešenje da se, ukoliko je to moguće, vrate na selo i tako pokušaju rešiti problem prehrane.

U narodno-oslobodilačkom ratu selo je našlo svoje mesto. Ono se skoro potpuno priključilo oslobodilačkoj borbi našeg naroda, ono je pomaže, učestvujući u njoj, svim sredstvima i na sve načine. Selo i seljaci neće odbiti da pomognu i gradove, ah i sami gradovi moraju da izmene svoj stav prema selu i da iskreno prihvate narodno-oslobodilačku borbu i prilagode se novostvorenim prilikama. Ne bi se smelo događati da u gradu onaj koji ima prikriva svoje zalihe, da špekulira, da otežava problem ishrane onog mnogobrojnog siromašnog gradskog stanovništva koje se zaista nalazi u teškoj situaciji, jer takve i slične okolnosti stvaraju pometnju i otežavaju prehranu. U narodno-oslobodilačkoj borbi, u kojoj uzimaju učešća svi slojevi našeg naroda, potrebno je da i svi solidarno učine najveće žrtve, neophodne da bi se resili svi problemi, pa i problem prehrane.

Pitanje prehrane gradova ne smije se nepotrebno komplicirati. Gradski stanovnici trebaju da se aktiviraju u. narodno-oslobodilačkoj borbi kao borci na frontu i kao radnici u pozadini, i "na taj način bi se resilo pitanje onih mnogobrojnih varoških stanovnika koji su, usled ratnih prilika, izgubili mogućnost zarade i sopstvenost snabdjevanja.

S.C.

VLADIMIR NAZOR NA SLOBODNOJ TERITORIJI

Vladimir Nazor, najpoznatiji živi hrvatski književnik, prešao je ovih dana na osljobođenu teritoriju Hrvatske, zajedno sa talenrtovanim mladim hrvatskim pripovedačem, Goranom — Kovačićem.

Vladimir Nazor razvio se u velikog hrvatskog pjesnika u prvoj desetini ovoga vijeka, u danima kada se, kao hrvatski piesnik, borio protiv kuenovske

tiranije i izdajničkih tendencija odnarodavanja hrvatskog čovjeka. U tim godinama, on je napisao svoje poznate cikluse o prošlosti hrvatskog naroda i o njegovoj snazi i neuništivosti. Prkoseći kuenovskoj tiraniji, on je pjevao o narodu, upoređujući ga sa vječno novim neuništivim gorama i šikarama. Danas, kada nad Hrvatskom ponovo bjesni kuenovska tiranija, samo još strašnija i ciničkija, i kada ustaše ponjemčavaju hrvatski narod, Nazor je ostao vjeran svojim iskrenim, časnim i ljudskim osjećanjima i zavjetima — i izišao je na oslobođenu teritoriju, da svojom riječju i svojim imenom pomogne borbu za narodno oslobođenje.

Vladimir Nazor dao je kao pjesnik veliki prilog kulturi i napretku hrvatskog naroda. I kada je došla u pitanje čitava kultura i napredak naših na- i roda, Nazor se odlučio i pošteno stavio na stranu kulture i napretka, na stranu svoga djela. Iako već star i oronuo, on se nije preplašio teškog puta narodno-oslobodilačke borbe, znajući da će tim putem ići zajedno sa narodom. Nelsa mu je čast i hvala!

SLOBODNI IZBORI — U SLOBODI

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije raspisao je izbore za narodno-oslobodilačke odbore u većem broju srezova Bosanske Krajine. Izbori za seoske odbore već su izvršeni 27 decembra, izbori za opštinske i sreske narodno-oslobodilačke odbore izvršiće se 5 januara 1943.

Izbori za seoske narodno-oslobodilačke odbore dah su dobre rezultate. Predizborna borba: da u odbore uđu što bolji ljudi, i veliko učešće naroda u samim izborima to potvrđuju. Izbori za narodno-oslobodilačke odbore razlikuju se po svemu od svih dosadašnjih izbora u Jugoslaviji. U sadašnjim izborima za narodno-oslobodilačke odbore ne biraju se samo ljudi koji će vršiti vlast u ime naroda i za narod, nego se istovremeno stvara sama vlast. Narod po prvi put u svojoj dugoj i teškoj istoriji stvara sam, neposredno, svoju vlast. Narodno^oslobodilački odbori, ponikli odozdo, iz naroda, iz borbe, kao nasušna potreba same narodne borbe, dobijaju u slobodnim izborima potvrdu najširih narodnih masa da su samo oni i da samo oni mogu biti organi nove vlasti — u slobodi. U Jugoslaviji narod je birao, odnosno morao je, bio je prisiljen da bira nekakve poslanike u nekakve parlamente koji su stvarani negde gore u Beogradu, iza zatvorenih vrata, a sada bira u odbore, koje je sam stvorio- i koje sam stvara, slobodno, u selu, u opštini, u srezu, javno na skupovima, pred licem svih i svakog. Ranije, u Jugoslaviji, birao je i bio prisiljen da bira poslanike, koji su u Beogradu radili šta su hteli i koji za svoj rad nisu nikom odgovarali i kome niko ništa nije mogao. Jedanput izabran, narodni poslanik mogao je da radi šta hoće, narod, koji ga je izabrao, nije mogao da ga smeni, nije mogao da zatraži da mu njegov „izabrani" poslanik položi račun o svome radu. Danas bira u narodno-oslobodilačke odbore svoje pretstavnike koje poznaje, koji su mu svakog dana pred očima, čiji rad može iz dana u dan da prati, koji mu redovno polažu računa o svom radu i koje može uvek opozvati ako njihov rad ne odgovara interesima naroda i narodno-oslobodilačke borbe. Ranije je birao opštinske uprave u kojima su glavnu reč vodih sreski načelnici. Danas bira opštinske narodno-oslobodilačke odbore, u kojima se zna i sme da zna samo za jednu reč — za reč naroda. I, najzad, u Jugoslaviji nije čak mogao da bira ni u takve parlamente i u takve opštine koga je sam hteo, nego su i poslanički i opštinski kandidati bih nametnuti odozgo, od vlasti, od nenarodne vlasti — i teško onom ko nije hteo da posluša i da bira. Reči: slobodni izbori bile su u Jugoslaviji zabranjene i narodu su se činile kao neki daleki san koji neće nikad postati java.

Danas, u slobodi, izvojevanoj od naroda, izbori su slobodni i ne mogu biti drugčiji nego slobodni. U izbornoj borbi koja se sada vodila i koja se još vodi, narod slobodno, bez ikakvog pritiska rešava koga će izabrati. Borba se vodi, najdivnija borba, za najbolje. Nema cenkanja, nema partijskog pregonjenja, nema podvala. Svi su svesni toga da u odbore treba da uđu najbolji, najrodoljubivljiji, bez obzira na narodnost, bez obzira na veru, bez obzira na pripadnost ranijim partijama. Slobodno, u slobodi, birati najrodoljubivije i najpoštenije, birati one koji će učvrstiti narodnu vlast i podići njen ugled, to je smisao sadašnje predizborne borbe.

Postoji samo jedno ograničenje te slobode. Jedno sveto i veliko ograničenje: ne mogu i ne smeju biti izabrani neprijatelji naroda, izdajice narodno-oslobodilačke borbe. Nema ih više mnogo. Ali ih ima još. Prikrili se pa čekaju, busijaše. Hteli bi čak da i u narodno-oslobodilačke odbore, da iznutra, kukavički i podlo, razbijaju i ruše narodnu vlast. Borba protiv tih ljudi, protiv njihovog zaplotnjačkog huškanja, to je isto tako bio smisao predizborne borbe koja se vodila i koja će se voditi.

Izbori za narodno-oslobodilačke odbore su slobodni u slobodi, ah za izdajice i neprijatelje naroda nema slobode u narodnoj slobodi. Njima nema mesta u narodno-oslobodilačkim odborima! Organi nove vlasti moraju biti čisti od svakog kukolja.

Slobodno govoriti, slobodno birati, slobodno odlučivati — to je osnovna karakteristika izbora kojima se stvara i učvršćuje nova narodna vlast u velikom delu naše junačke, slobodarske Krajine.

V.M.

*

PODIŽIMO UGLED NARODNO-OSLOBODILACKIH ODBORA

Narodno-oslobodilački odbori, kao organi nove vlasti, svakim danom imaju da rešavaju sve komplikovanija i sve teža pitanja narodnog života, kao i pitanja koja se odnose na snabdevanje vojske. Sve veće proširivanje oslobođene teritorije, stvaranje velike narodne vojske, proširenje masovne baze narodne oslobodilačke borbe, novi politički zadaci u vezi sa razvitkom unutrašnjo-političkih odnosa, sve to čini ulogu i odgovornost narodno-oslobodilačkih odbora većom i značajnijom, nego što je bila u početku njihovog stvaranja.

Ako narodno-oslobodilački odbori, kao jedini organi građanskih vlasti treba da u pozadini regulišu privredni život, da vrše sudsku vlast, da crganizuju snabdevanje vojske, da se brinu za pomaganje i zbrinjavanje izbjeglica i ratne sirotinje, da vode borbu protiv sabotera i narodnih neprijatelja, ako treba dakle, jednom rečju da funkcionišu kao organi narodne vlasti, onda oni moraju da imaju pun autoritet, onda moramo da podignemo autoritet narodno-oslobodilačkih odbora na onu visinu, na kojoj treba da bude autoritet organa narodne vlasti.

Međutim, ima dosta narodno-oslobodilačkih odbora koji autoriteta nemaju. I, naravno, bez autoriteta nisu u stanju, ma koliko se trudili, da ostvare sve zadatke koji se pred njih postavljaju. Događa se često da se taj autoritet krnji ili čak i ruši i od, strane pojedinih lica, čija bi prva dužnost bila da podižu i učvršćuju. Ova pojava je u većini slučajeva posljedica neshvatanja značaja i uloge narodno-oslobodilačkih odbora. Događa se da razne patrole, seoske straže, kuriri, pa često i komandiri četa ih drugih jedinica, prolazeći ili zadržavajući

se u selu zauzimaju prema odbornicima nepravilan stav, grub i zapovednićki. Odbornici treba da se pobrinu za smeštaj, za hranu, za seno, za drva, za vodu, i ako se, slučajno, sive to ne svrši na vreme, onda se odbornicima prebacuje ps čak i preti, ne ulazeći često u ispitivanja da li su oni bih u mogućnosti da sve te poslove svrše na vreme. Ako u tim poslovima odbor nailazi na teškoće u samom selu, onda mu se ne pruža pomoć, nego pretnjama i grdnjama još više otežava položaj odbora. Ne bi se smelo događati da oni drugovi koji prolaze ili dolaze u sela, smatraju da je prva i glavna dužnost narodno-oslobodilačkih odbora da im pribavi sjeno za konje ih hranu za njih. I to je dužnost i to važna dužnost narodno-oslobcdilačkog odbora, ali niti prva, niti je glavna. To valja shvatiti. Dužnost je svim da svakom prilikom, pa i onda kad od odbora nešto tražimo, podižemo njegov ugled i jačamo njegov autoritet.

Međutim ne dolazi zlo samo iz vana. Ima i u samim narodno-oslobodilačkim odborima ljudi koji krnje, ih čak i ruše, ugled narodno-oslobodilačkog odbora. U mnogim odborima sede pojedini ljudi koii su, ustvari neprijateljski raspoloženi prema našoj borbi, ah se prikrivaju i "tako prikriveni nastoje da nanesu što više štete. Ima slučajeva da se u pojedinim selima, u pojedinim narodno-oslobodilačkim odborima, pod uticajem pojedinih ljudi vrši raspored poslova u selu tako, da najveći tereti padaju na siromašne seljake ih na one koji su već dugo poznati kao prijatelji narodno-oslobodilačke borbe.

Ove pojave rušenja ugleda narodno-oslobodilačkih odbora s jedne strane ili ne podizanje njihovog ugleda na potrebnu visinu i drugo češća ie pojava u selima i opštinama, gde nema masovnih organizacija kao što su organizacije narodne omladine i Antifašističkog frontayžena. Gde postoje ove organizacije, a pored njih i partizanske straže, narodnoKJslobodilački odbori lakše i brže svršavaju poslove, imaju veću podršku naroda i istovremeno narod preko ovih masovnih organizacija ima mogućnosti bolje kontrole rada samih odbora, odnosno pojedinih ljudi u njima.

Moramo podići ugled i autoritet narodno-oslobodilačkih odbora. To se može postići pravilnim odnosom prema narodno-oslobo dilačkim odborima., sve jačim učešćem najširih narodnih masa, preko masovnih organizacija, u poslovima i radu koje treba da organizuju i kojima treba da rukovode narodno-oslobodilački odbori, pojačanom kontrolom odozdo i raskrinkavanjem onih koji svesno, bilo iznutra bilo spolja, ruše ugled i autoritet narodno-oslobodilačkih odbora kao organa nove vlasti.

M.P-ć.

SA NAŠIH FRONTOVA

Ruska ofanziva se odvija kao lavina na čitavom frontu. Pošto su opkolili 22 nemačke divizije pod Staljingradom, Rusi su prešli Don i probili se preko 200 kilometara na zapad i jugo-zapad. Hitler je pokušao da spase opkoljene trupe bacivši u borbu šest divizija od Kotelnikova, na levoj obali Dona, 160 kilometara jugozapadno od Staljingrada. Rusi su sačekali ove Nemce, odbacili ih i počeli da gone na jug. Na juriš je zauzeto i Kotelnikovo-, najjača Hitlerova baza na levoj obali Dona. Za šest nedelja Rusi su izbacili iz stroja Hitlera 3^2.000 vojnika (ubijenih i zarobljenih) ne računajući ranjene. Oslobođeno je 1.600 gradova i sela, a zaplenjeno i uništeno blizu 6.000 topova i 3250 tenkova.

Jugoistočno od Staljingrada Rusi su očistili skoro čitavu Kalmičku republiku od Nemaca, zauzevši gradove Jašgul, Prijutnaju i prestonicu Elistu. Istovremeno su Rusi na Kavkazu oterali Nemce s prilaza grada Ordžonikidze u pravcu Nalčika, a jednim snažnim udarcem zauzeli su važan saobraćajni

čvor Mozdok. Ruska armija koja nadire od Kavkaza i ona iz kalmičkih stepa nisu udaljene više od 200 kilometara jedna od druge.

Daleko na severu, na centralnom frontu, Rusi su izvojevali jednu od najvećih svojih pobeda. Zauzeli su na juriš veliku nemačku bazu i železničku raskrsnicu Velikije Luki, koja se nalazi na 120 kilometara od litvanske granice, a 400 kilometara od Moskve.

*

U Libiji soi Englezi prešli već polovinu puta između Elalgejle i Tripohsa. U Tunisu se vrše pripreme za savezнички napad na sam Tunis.

.

Naša narodno-oslobodilačka vojska časno izvršava svoj zadatak u borbi protiv fašizma. Prva divizija je izvojevala veliku pobedu zauzevši važan industriski grad Teslić u Centralnoj Bosni. Zarobljeno je 1000 domobrana i 25 oficira na čelu s jednim pukovnikom. U sam grad je prodro samo jedan naš bataljon — Kraljevački. Naši gubitci iznose — jedan mrtav i deset ranjenih.

Druga divizija posle oslobođenja Livna i Duvna odbila je u dva maha pokušaje ustaša da se iz Posušja probiju prema Duvnu.

Treća divizija je zauzela industrijsko mesto Turbe.

Kozarska brigada je imala uspešnih akcija na pruzi Novi — Kostajnica, a hrvatske brigade su uništile veliki vijadukt kod Volinja. Treća dalmatinska brigada je uništila dva voza. Oslobođeni su Lovinac u Lici, Podravska Slatina i Voćin u Slavoniji.

Značajno je da se u Srbiji ponovo narod diže. Tamo deluje jedanaest partizanskih odreda. U Makedoniji deluje šest odreda.

ORGANIZACIJA CENTRALNOG SANITETA

I prije sadašnjeg rata. zdravstveno stanje širokih narodnih slojeva u našoj zemlji, naročito na selima, bilo je rđavo, a u mnogim krajevima i vrlo rđavo. Ovom prilikom ne možemo ulaziti u razmatranje uzroka toga stanja. Mi samo konstatujemo tu činjenicu. Iz mnogobrojnih razloga (težak i naporan život, nestašica hrane, odijela i. obuće, miješanje raznog stanovništva, Veća nečistoća, nemanje potrebnih sretstava za sprečavanje i liječenje bolesti, itd.), svaki rat donosi u zemlji koja je njime zahvaćena veliko pogoršanje zdravstvenih prilika. To je našoj zemlji naročito donio ovaj rat u kojemu fašistički okupatori, potpomognuti domaćim izrodima, četnicima i ustašama, sprovode najbezobzirniju pljačku i ostavljaju za sobom besprimjernu pustoš (paljevina domova, pljačka hrane, odjeće, obuće i ostalih životnih potreba).

Uspješno vođenje naše narodno-oslobodilačke borbe imperativno zahtjeva što hitniju i što bolju organizaciju zdravstvene službe u pozadini, na oslobođenoj teritoriji. Mi ne raspolažemo organizacijom sanitetskih ustanova u pozadini na koju bismo mogli osloniti sprovođenje takvog krupnog zadatka. Pošto tih ustanova nemamo, moramo stvoriti nešto što bi ih, bar unekoliko, moglo zamijeniti. To treba da budu zdravstvene sekcije pri narodno-oslobodilačkim odborima (seoske, opštinske, sreske).

Zdravstvene sekcije koje se sada stvaraju i koje su dijelom već ostvarene, pomoćni su organi narodno-oslobodilačkih odbora za rad na zdravstvenom polju. One treba da budu žarište higijensko-prosvjetnog i ostalog zdrav-

stvenog rada na svom području. Prvi i osnovni zadaci tih sekcija treba da budu borba protiv zaraznih bolesti, a u prvom redu protiv pjegavca i trbušnog tifusa. U cilju sprečavanja zaraznih bolesti, zdravstvene sekcije preduzeće sve mjere u pogledu održavanja čistoće stanova, dvorišta, ulica, tijela, odijela, rublja kao i u pogledu snabdijevanja stanovništva zdravom pijacom vodom. Ako se pojavi neka zarazna bolest, one će odmah preduzeti sve mjere da se bolest ne proširi (prijava bolesti, izdvajanje bolesnika, itd.). Detaljna uputstva za organizaciju zdravstvenih sekcija i sprovođenje svih ovih mjera već su upućena.

Da bi zdravstvene sekcije mogle da izvrše svoj zadatak, treba da uvedu u aktivnu saradnju na čuvanju i podizanju narodnog zdravlja najšire narodne slojeve. U svom radu, zdravstvene sekcije treba da se oslone na sve antifašističke organizacije (omladinske organizacije, Antifašistički front žena). Pored toga, zdravstvene sekcije treba da ostvare stalnu i intimnu saradnju sa ustanovama i organima vojnog saniteta. Borba za čuvanje narodnog zdravlja treba da se pretvori u masovnu akciju. Ako se to ne ostvari, neće biti mnogo uspjeha.

Mi moramo sačuvati zdravlje i živote naših naroda od nevolja koje bi im zarazne bolesti donijele. Pri tome ne smijemo nikad ispustiti iz vida da takvim radom ujedno najbolje čuvamo zdravlje naše vojske. Većina bolesti zarazne prirode nema svoj izvor u vojnim jedinicama, već u neboračkom stanovništvu pozadine. Kad s pravom kažemo da treba dati sve za front, onda treba da budemo svjesni toga da zdrava pozadina znači zdrav front. Pod tom parolom u borbu protiv zaraznih bolest'

OTVARANJE OSNOVNIH ŠKOLA I ANALFABETSKIH TEČAJEVA

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja doneo je odluku da se na celoj oslobođenoj teritoriji pristupi odmah otvaranju osnovnih škola I analfabetskih tečajeva.

Narodno-oslobodilački odbori treba odmah da pristupe upisu dece u osnovne škole od 6—14 godine, a isto tako i odraslih od 14—40 godine u analfabetske tečajeve.

Nastavu u osnovnim.školama rukovodiće ona lica koja imaju kvalifikacije za to (učitelji, profesori, studenti i drugi), koja su ostala verna narodu i koji prihvataju narodno-oslobodilačku borbu.

Ukoliko pojedini narodno-oslobodilački odbori ne raspolažu sa dovoljnim brojem nastavnika, treba da se obrate na Prosvetni otsek Izvršnog odbora AVNOJ-a, koji će im ukazati pomoć, kako u ovom, tako i u svakom drugom poslu.

Za rad u osnovnim školama mogu se upotrebiti raniji udžbenici i stvari iz narodno-oslobodilačke literature. Treba bezuslovno odbaciti svaki školski materijal, koji je u školu unela neprijateljska fašistička propaganda.

Inicijativu za otvaranje analfabetskih tečajeva preuzimaju takođe Narodno-oslobodilački odbori uz saradnju rodoljubivih organizacija (AFŽ, Saveza omladine i td.).

Pohađanje osnovnih škola, koje su već počele da rade u nekim krajevima, obavezno je za mušku i žensku decu od 6—14 godina starosti, a pohađanje analfabetskih tečajeva obavezno je za sve nepismene muškarce i žene od 14—40 godina.

POSLANICA MUSLIMANA BOSANSKE KRAJINE

Verski referenti islamske veroispovesti u brigadama narodno-oslobodilačke vojske uputili su muslimanima Bosanske Krajine, povodom praznika Kurban — Bajrama, poslanicu u kojoj pozivaju muslimane da stupaju u narodno-oslobodilaeku borbu.

Ukazujući na zverstva četnika nad muslimanskim životom u Istočnoj Bosni, verski referenti obraćaju se. na kraju, svim muslimanima rečima: „Neka ovaj Kurban — Bajram bude dan preokreta u nama i našim srcima, neka bude dan bratske ljubavi i sloge, dan kada će se muslimani odazvati svojoj svetoj dužnosti i stupiti u svetu borbu protiv okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika."

EKONOMSKO-POLITICKE I SOCIJALNO-POLITlCKE MERE

Naš oslobođeni teritorij danas je veći nego što je teritorij mnogih evropskih država. Na tom teritoriju žive milionske mase naših naroda. I razumljivo je, da se sa povećanjem površine teritorija i oslobođenjem čitavoga niza gradova postavljaju mnogobrojni problemi ekonomske i socijalno—političke prirode. Postavlja se pitanje razmene, pitanje oživljenja industrijske i zanatske delatnosti, pitanje izbeglica, pitanje činovnika, pitanje izgradnje popaljenih domova, pitanje kirija i čitav niz drugih pitanja. Sva ta pitanja zahtevaju brz i energičan rad, njihovo rešavanje pretstavlja osnovni interes narodno-oslobodilačke borbe i širokih narodnih masa.

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije pristupio je rešavanju svih tih problema. Naravno, da prve mere koje su preduzete još ni iz daleka ne- iscrpljuju sva pitanja. Ona pretstavljaju samo početak u nizu ekonomsko-političkih i socijalno-političkih mera, koje će se preduzeti, da bi se postiglo oživljenje privrednog života na oslobođenoj teritoriji, naravno pod uslovkna narodno-oslobodilačkog rata i realnih mogućnosti da bi se resila izvesna goruća socijaLno-politiöka pitanja, koja ne trpe odlaganja.

Pitanje razmene

Izvršni odbor AVNOJ-a stao je na gledište, da je potrebno učiniti sve da bi se oživela razmena dobara, kako između grada i sela tako i između pojedinih krajeva naše oslobođene teritorije, koji nisu jednaki po svojoj privrednoj strukturi. Na primer razmena između žitorodnih i stočarskih krajeva jeste od prvorazrednoga značaja za prehranu stanovništva. Da bi se sprečila svaka špekulacija i Spekulativno gomilanje žitnih rezervi, Izvršni odbor doneo je odluku, da organizuje otkup žita na pijacama. U tu svrhu formiraće se privatne zadruge koje će iz svojih sopstvenih sretstava vršiti kupovinu žita, pod kontrolom narodno-oslobodilačke vlasti. To će žito onda moći da kupuju krajevi bez žita. Ova kupovina vršiće se posredstvom narodno-oslobodilačkih odbora. Na taj način biće velikim delom onemogućena špekulacija sa žitom. Na isti način organizovaće se i kupovina drugih proizvoda (duvana. vune, stoke itd.). To su samo prve mere u oblasti razmene, koja će se sigurno nastaviti. Osnovna tendencija svih ovih mera jeste, da se oživi i omogući razmena i da se u okvirima privatne trgovine i slobodnog tržišta spreči svaka špekulacija.

Otvaranje radionica

Opseg i mogućnosti veće zanatske radinosti ograničeni su oskudicom sirovina. Ali to ne znači da je svaka zanatska radinost nemoguća. Naprotiv, na našim oslobođenim teritorijama ima izvesnih sirovina (drvo, vuna, koža), a pored toga zatečene su u oslobođenim gradovima izvesne količine gvožđa koje se mogu prerađivati. Izvršni odbor stao je na gledište, da pored vojnih radionica, treba pomoći otvaranje i organizovanje privatnih radionica.

Organizujući veterinarsku, službu u pozadini, Izvršni odbor je došao do zaključka da su neophodno potrebne kovačke radionice, koje bi izrađivale potkove za konje. Kako se raspolaže priličnom količinom gvožđa, odlučeno je da se pristupi organizovanju kovačnica, koje bi u velikim količinama proizvodile potkove. Ove radionice uskoro će početi sa radom i one će podmiriti jednu veliku potrebu. Pored potkova u ovim radionicama će se moći kasnije izrađivati i razni drugi metalni proizvodi.

Kirije

Pitanje kirija naročito je važno u većim oslobođenim varošima. S obzirom na to da narodna vlast ne može danas isplaćivati činovničke plate i penzije i s obzirom na to da su, ysled ratnih poremećaja u privrednom životu, mnogi izgubili mogućnosti zaposlenja, Izvršni odbor je donio odluku da proglasi opšti moratorijum 25a kirije, izuzimajući od moratorijuma radnje u kojima se danas privređuje (trgovine, gostionice, berbernice i **tčL).** Ove će plaćati kiriju Narodno-oslobodilačkom odboru. Ako kućevlasnik nema drugih prihoda za život, nego kiriju koju mu daje takva radnja, Narodno-oslobodilački odbor daće mu pomoć uvek prema konkretnim prilikama.

Činovničko pitanje

U većim gradovima postavlja se pitanje činovnika i penzionera. Izvršni odbor stao je na gledište, da se to pitanje može rešiti njihovom mobilizacijom. Svaki činovnik i svaki penzioner može dobrovoljno stupiti u redove Narodno-oslobodilačke vojske ili u neku vojnu pozadinsku službu. Samim tim rešava se i njihovo pitanje. Članovi porodica činovnika i penzionera, koji su sposobni za rad i pristaju da rade, biće zaposleni i tako će i njihovo pitanje biti rešeno. Za stare i iznemogle članove porodice staraće se Narodno oslobodilački odbori. Deca činovnika koji su stupili u Narodno-oslobodilačku vojsku biće smeštena u dečije domove, ako nemaju druge mogućnosti izdržavanja.

Socijalno pitanje

Pitanje izbeglica je vrlo teško i važno pitanje, koje se naročito oštro postavlja u srezovima Cazina i Bihaća, gde ima nekoliko hiljada izbeglica, koji žive pod vrlo* teškim uslovima. Izvršni odbor ispituje sada sve mogućnosti kako **da** reši i to pitanje. U tu svrhu je održana i jedna konferencija u Bihacu sa pretstavnicima izbeglica. Rešeno je da treba nastojati **da** se sve izbeglice povrate svojim kućama na oslobođenu teritoriju. **Narodno**-oslobodilačka vlast omogućuje im taj povratak. One izbeglice, koje se ne mogu vratiti svojim ku**ćama, a** ne žele ili ne mogu da se jave u Narodno-oslobodilačku vojsku, mogu **da** se presele rođacima i prijateljima, gde će se lakše moći prehraniti. Najzad, treba učiniti sve, da se do< proleća sve izbeglice vrate na svoja imanja, što mo-

raju uraditi svi koji to mogu, gde će im NGO osigurati seme i zapregu za obradu imanja.

Pošto u novooslobođenim krajevima ima veći broj pilana od kojih su neke konfiskovane, jer su bile ustaške, odlučeno je da jedan deo tih pilana besplatno prerađuje drvo za one seljake čiie su kuće popaljene. Na taj način olakšaće smeštaje mnogih seljačkih porodica preko zime.

I, najzad, Izvršni odbor doneo je odluku da otvori još nekoliko dečijih domova, pored postojećih, u kojima će biti smeštena deca koja su izgubila roditelje. Jedan takav novi dečiji dom već je otvoren u Bihaću. Pitanju vaspitanja i školovanja dece u ovim domovima Izvršni odbor posvetiće naročitu pažnju.

VELIKI ANTIFAŠISTIČKI ZBOROVI U BIHAĆU, CAZINU I KLADUSi

Narod bihaćkoga i cazinskoga sreza svakoga dana sve više oiseća slobodu i svakoga dana sve više prilazi narodno-oslobodilačkoj borbi.

Ova činjenica došla je do izražaja i na velikim manifestacionim antifašističkim zborovima u Bihaću, Cazinu i Kladuši, gde su hiljade i hiljade Srba, Hrvata i muslimana manifestovale svoju privrženost narodno-oslobodilačkoj borbi i svoju odlučnost da izdrže u toj borbi do konačne pobede.

Na zboru u Bihaću, koji je održan 13 decembra, govorili su pretsednik Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Dr. Ivan Rjbar, potpretsednik Veća Nurija Pozderac, politički komesar I Bosanskog korpusa Osman Karabegović, pretstavnik Komunističke partije Rudi Kolak, pretstavnica AFŽ Vahida Maglajlić i sekretar Centralnog komiteta SKOJ-a Ivo Ribar.

Na ovom zboru izvršena je i zakletva prve bihaćke čete Narodno-oslobodilačke vojske.

Zboru je prisustvovao i naš Vrhovni komandant drug Tito, koga je masa od pet hiljada ljudi burno pozdravljala.

Na zboru u Cazinu koji je održan 22 decembra, izvršena je zakletva druge čete novih boraca Narodno-oslobodilačke vojske, iz Bihaća i Cazina, većinom muslimana. I na ovom zboru kome je prisustvovalo fiekoliko hiljada ljudi, drug Tito bio je predmet burnih ovaaija. Na zboru su govorili pretsednik Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Dr. Ivan Ribar i potpretsednik Veća Nurija Pozderac i mnogi drugi govornici. Zbor u Cazinu pretstavljao je, zaista, jednodušnu manifestaciju naroda cazinskog kraja Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Veliki narodni zbor u Kladuši, prvi posle oslobođenja Kladuše, održan je 20 decembra uz prisustvo velike mase sveta. Na zboru su govorili Mile Peruničić, član Izvršnog odbora AVNOJ-a, Hamdija Omanović, prestavnik Komunističke partije i mnogi drugi govornici, koji su pozvali sve prisutne da svim snagama pomognu, kako na frontu tako i u pozadini, Narodno-oslobodilačku borbu.

RUSKI OFICIRI NA SLOBODNOJ TERITORIJI

S neobičnom radošću naši narodi su primili u zagrljaj pet ruskih oficira koje su oslobodili hrvatski partizani. Svih pet sovjetskih oficira pali su u ropstvo, ranjeni na početku rata. Nemci su počinili strahovite zločine nad zarobljenicima. Prosečno 70% zarobljenika umoreno je glađu i batinama.

Naša ruska braća su uputila pozdrav Vrhovnom štabu i izjavljuju da im je prva želja da se bore zajedno sa nama protiv zajedničkog neprijatelja.

Ruski oficiri su prošli jedan deo oslobođene teritorije i imali su prilike da vide kolika je neizmerna ljubav naših ljudi prema majci Rusiji. Njihov boravak se pretvarao u veličanstvene manifestacije bratske ljubavi.

Narod u drugim delovima oslobođene teritorije žudno očekuje da primi u svoju sredinu braću iz Rusije.

STATUT NARODNOG UNIVERZITETA

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja propisao je sledeći Statut Narodnog Univerziteta:

CL 1. — U današnje doba narodno-oslobodilačke borbe, kad široki narodni slojevi, lišavani dosad škole, osećaju najoštriju životnu potrebu za pravim znanjem i naukom, i kad je fašistički neprijatelj razorio, delom kompromitovao, a delom uništio stare školovane kadrove, javlja se nasušna potreba za školom koja će pružiti naučna znanja najširim narodnim slojevima i stvoriti nove školovane kadrove ponikle u samoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Radi toga se osnivaju Narodni univerziteti. Cilj Narodnog univerziteta je da stavi 1) opštim i 2) posebnim (višjm i stručnim) tečajevima na raspoloženje čitavom narodu sva naučna znanja, neophodna njegovoj borbi i razvoju, kao i stvaranja novih školovanih kadrova.

Cl. 2. — Narodni univerziteti će se osnovati na predlog narodno-oslobodilačkih odbora, a odobrenjem Prosvetnog otseka IO AVNOJ-a gdegcd ima uslova za uspešno sprovođenje nastave.

Cl. 3. — Narodnim univerzitetom upravlja upravni odbor sprovodeći nastavni program i plan i održavajući veze sa Prosvetnim otsekom IOAVNOJ-a i narodno-oslobodilačkim odborima.

Cl. 4. — Upravni odbor Narodnog univerziteta sačinjavaju: 1. pretstavnici nastavnika i slušalaca u podjednakom broju., izabranih na plenumu nastavnika i slušalaca i 2. po jedan pretstavnik narodno-oslobođilačkog odbora, omladinskih organizacija, i Antifašističkog fronta žena, čijom saradnjom se rad Narodnog univerziteta provodi u život.

Cl. 5. — Plenum slušalaca i nastavnika svakog tečaja sastaje se najmanje jednom u dve nedelje i pretresa sva pitanja koja se odnose na rad i radnu disciplinu, primenjujući u raspravi metodu kritike i samokritike.

Cl. 6. — Nastavnici Narodnog univerziteta su lica koja zato imaju stručne i moralne kvalifikacije, a postavljeni su od Prosvetnog otseka IOAVNOJ-a.

Cl. 7. — Za pohađanje opšteg tečaja Narodnog Univerziteta nužno je imati osnovnu školu ih uspešno svršeni analfabetski tečaj. Za posebne (više i stručne) tečajeve propisaće se naročite uredbe.

Cl. 8. — Tečajevi mogu biti prema potrebama slušalaca dnevni i večernji.

Cl. 9. — Na svakom tečaju će slušaoci biti podeljeni na radne grupe u kojima će zajednički savlađivati nastavno gradivo, dopunjujući se u beleškama, preslišavati, pomagati u rešavanju zadataka i dr. i koje će razviti međusobnu (Utakmicu u radu.

Cl. 10. — Na kraju svakog tečaja slušaoci polažu ispit i dobijaju svedočanstvo o uspehu sa kojim su tečaj završih.

Cl. 11. — Ispitima pretsedava izaslanik Prosvetnog otseka IOAVNOJ-a, a ocene utvrđuje ispitna komisija od izaslanika i nastavnika.

Cl. 12. — Ispiti su pismeni i usmeni, a ocene: rđav (1), slab (2), — koje su nedovoljne, dobar (3), vrlo dobar (4) i odličan (5) koje su dovoljne.

Cl. 13. — Slušalac koji ima do dve nedovoljne ocene može polagati nakon mesec dana popravni ispit iz tih predmeta, dok slušalac koji ima više od dve nedovoljne ocene ponavlja tečaj.

SMRT VOJINA GAJICA

Pre nekoliko dana naprasno je preminuo Vojin Gajić, zemljoradnik i član Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Pokojni Vojin Gajić rodio se i živio u Aranđelovačkom srezu, gde je bio i poznat kao pravi narodni čovek i veliki borac za slobodu naroda. Ranije je pripadao Demokratskoj stranci. U danima velikih narodnih borbi u Srbiji, Vojin Gajić je bio često hapšen i proganjan zbog svoje odlučnosti i odanosti stvari naroda. Nikad nije prestajao da se bori, nikad nije gubio veru. Kada je u Srbiji planuo ustanak, Vojin Gajić mu se odmah priključio. Stari borac našao je svoje pravo mesto među mladim partizanskim borcima. Osamnaest meseci borbe i teških napora, još više su očehčili Vojina Gajića. Njegov govor na skupštini Antifašističkog veća narodnog oslobođenja bio je plameni poziv u borbu.

Sa pokojnikom se na grobu oprostio sa nekoliko toplih reči pretsednik Antifašističkog veća Dr. Ivan Ribar.

DVA KONKURSA KAZALIŠTA NARODNOG OSLOBOĐENJA

Kazalište narodnog oslobođenja raspisuje konkurs za sve mlade talentovane drugove i drugarice, koji osećaju ljubav prema kazališnoj umetnosti i koji se žele posvetiti glumačkom pozivu.

Konkurenti moraju ispunjavati sledeće uslove:

1) da imaju bar niže srednjoškolsko obrazovanje,
2) da imaju zvonak i bistar glas,
3) da su bez telesnih mana.

Pismene ponude treba dostaviti Kazalištu narodnog oslobođenja do 25 januara 1943. U ponudi treba navesti godine i mesto rođenja, školsko obrazovanje, da li je konkurent već bio zaposlen u nekom kazalištu ili kakvoj drugoj kazališnoj grupi i da li je uopšte nastupao kao recitator ili glumac.

Pošto će svi konkurenti, kojii budu ispunjavali uslove, biti pozvani na audiciju, gde će biti ispitani, potrebno je da svaki konkurent nauči napamet kakvu pesmu ili kakvi prozni tekst.

Kazalište narodnog oslobođenja raspisuje konkurs za svoj orkestar. Sva lica koja sviraju na bilo kojem muzičkom instrumentu i koja su već sudelovala u raznim muzičkim grupama, a koja misle da mogu da učestvuju u ovom konkursu, treba da pošalju pismene ponude na Kazalište narodnog oslobođenja do 25 januara 1943. U ponudi treba da navedu svoje muzičko obrazovanje, gde su i kad učestvovali u muzičkim skupinama i sa kakvim instrumentima raspolažu.

KAZALIŠTE NARODNOG OSLOBOĐENJA

Odlukom Izvršnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije osnovano je Kazalište narodnog oslobođenja, kome je, prema pravilniku, svrha „da svojim priredbama, kazališnim pretstavama, koncertima, pre-

davanjima, konkursima, organizacijom diletantskih i putujućih trupa, izdavanjem brošura, knjiga, kazališnih novina i časopisa potpomogne narodno-oslobodilačku borbu i proširi interes za kazališnu umetnost".

Kazahšte narodnog oslobođenja, u kome se, pored nekoliko istaknutih zagrebačkih glumaca koji su napustili zagrebački teatar i došli na oslobođenu teritoriju pre nekoliko meseci, nalazi i više mladih partizana i partizanki koji su pokazah lep glumački talenat, obilazi naša oslobođena sela i gradove i daje pretstave na mestima, gde ranije ne samo nisu držane nikakve kazahšne pretstave, nego gde se možda nikada nije čulo da postoji tako nešto kao što je kazahšte.

SLIČICE S BOSANSKOG NOVOG

Novembarska noć. Sipa sitna ledena kiša. Pred ulazom u Bos. Novi gomila polugolih i gladnih žena i djece. Sve blatnjavo, prestrašeno i gladno. Kad su ustaše napuštale Bos. Krupu i njih su potjerali sa sobom.

— Gonili su sav narod, da ide s njima — kažu žene — a ko nije hteo s njima, tukli su.

*

Na mostu u Bos. Novom jednu muslimanku izbjeglicu uhvatih porođajni bolovi. Previja se i jauče na mokrim blatnjavim daskama. Prilazi joj jedan ustaša i uz psovku udara je čizmom da se digne. Videći to, jedan domobran se umiješa, da zaštiti ženu. Ustaša potеže na nj revolver. U svađu se najzad umiješa i jedan Njemac, psuje i goni ustašu, koji se pokunjen povlači pred svojim gospodarom. I tako se krvavi njemački okupator, začetnik svoga ovoga zla, na vješt način popularise pred narodom.

#

Studeno novembarsko jutro. Partizani evakuišu materijal zarobljen kod Novoga. Među njima mnoštvo bosih žena, djevojaka i starih ljudi, svak od njih nosi po jednu ih dvije topovske granate. Neke žene same vuku po pun sanduk municije. Domobrani im dobrovoljno pomažu i od staraca preuzimaju njihov teret. Čitav narod stavio se u službu vojske i pobjede. Bose žene na mrazu, natovarene municijom, izgledaju naročito dirljivo i herojski.

*

Uz Novsku Planinu penje se jedan hrvatski oficir i za njim šest domobrana zaduvani i oznojeni pod teretom teškog bacača, koji nose sa sobom. — Eto, pošli da se predamo drugovima partizanima, pa da ne idemo prazni — kažu ovi sijajući od zadovoljstva.

JEDNA ISPRAVKA

U prilogu broju našeg lista pogreškom je izostavljeno iz spiska većnika ime Dušana Ivovića, učitelja iz Pljevalja, što se ovim ispravlja.

НАРОДНО

ОСЛОБОЂЕЊЕ

ОРГАН АНТИФАШИСТИЧКОГ ВИЈЕЋА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПРВА ДУЖНОСТ

НАРОД ПОКАЗУЈЕ СВОЈУ ВОЉУ

НАРОД ПОЗДРАВЉА СВОЈЕ ПОЛИТИЧКО ПРЕТСТАВНИШТВО

Hrvatske stranke i antifašističko borbe

NARODNO OSLOBOĐENJE, br. 2 od 7. I 1943. godine, prva stranica

BR. 224

N A R O D N O O S L O B O Đ E N J E

ORGAN ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

BROJ 3 — GOD. I 25. JANUAR 1943.

Z N A Č A J A N A K T

NOTA VRHOVNOG ŠTABA I AVNOJ-a SAVEZNIČKIM VLADAMA

Vrhovni štab NOV i POJ i Izvršni odbor AVNOJ-a uputili su vladama Sovjetskog Saveza, Engleske i Sjedinjenih Država Amerike sledeću notu:

Mi smo više puta saopštavali preko radio-stanice „Slobodna Jugoslavija" da vojni ministar jugoslovenske vlade u Londonu, Draža Mihailović otvoreno sarađuje sa italijanskim vojnim okupatorskim vlastima, a potajno, preko pojedinih svojih četničkih komandanata, sarađuje s Nemcima i ustašama. Draža Mihailović nema nikakve regularne vojske, već ima tako zvane četničke odrede koje on, pomoću italijanske komande, organizovao u Bosni, Crnoj Gori, Hercegovini, u Lici, Srbiji itd. Naoružanje, municiju, hranu i ostale prinadležnosti, uključivši i plate, četnici Mihailovića dobivaju od Italijana, Njemaca i ustaša.

Izjavljujemo pred licem čitavog svijeta — i za ovo snosimo punu odgovornost — da četnici Draže Mihailovića nisu dosada ispalili ni jednog metka protiv italijanskih okupatora, da se četnički vođe: Birčanin, Jevđević, pop Đujić, Bajo Stanišić, Đurišić i ostali, nalaze u Splitu, Mostaru, u Lovrani itd. pri Štabovima italijanske komande; da četnici Mihailovića ratuju na strani okupatora protiv naše Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda od novembra mjeseca 1941 godine, da četnici Draže Mihailovića učestvuju u svakoj ofanzivi okupatora na našu oslobođenu teritoriju pod komandom italijanskih i njemačkih oficira, da se u tom cilju transport četnika Mihailovića vrši pomoću okupatorskih automobila, vozova i brodova, kao što je to slučaj i sada, kada je u Knin i Južnu Dalmaciju dovezeno vozovima i brodovima iz Istočne Bosne, Hercegovine i Crne Gore 6000 četnika Draže Mihailovića, koji treba da učestvuju u opštoj ofanzivi protiv naše slobodne teritorije, zajedno sa Njemcima, Italijanima i ustašama. Naše čete su se već sukobile kod sela Tiškovac, sa ovim četnicima. Do sada, u raznim bojevima sa okupatorom, ustašama i četnicima, mi smo zarobili hiljade četnika, mi smo zaplijenili u četničkim štabovima kao i štabovima okupatora i ustaša, ogromnu količinu raznih dokumenata, koji nepobitno dokazuju fakte koje smo izložili o izdaji Draže Mihailovića i njegovih četnika, a koji u tome dokazuju i krivicu jugoslovenske vlade u Londonu.

Mi smatramo da se ne mogu poklapati takve činjenice da jugoslovenska vlada u Londonu, s jedne strane ratuje, preko svoga ministra Draže Mihailovića i njegovih četnika, protiv Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije na strani okupatora, a na drugoj strani, u isto vrijeme, koristi se gostoprimstvom saveznika, koristi se diplomatskom podrškom saveznika.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski «dredi dali su već desetine hiljada žrtava i svaki dan daju sve nove i nove žrtve u teškim i besprekidnim bojevima sa okupatorima, ne samo za oslobođenje naroda Jugoslavije, nego i za stvar saveznika, i prema tome imamo pravo zahtjevati od

saveznika ne samo priznanje naše borbe, nego imamo pravo zahtjevati od saveznika da se oni energično zainteresuju o slučaju jugoslovenske vlade i Draže Mihailovića.

Mi smo više puta, zahtjevali komisiju saveznika da bi ona utvrdila ovdje, u Jugoslaviji, stvarno stanje i da jednom za uvjek učini kraj strašnoj prevari i zabludi svjetske javnosti.

U ime Vrhovnog štaba NOV i POJ
komandant **TITO**

U ime Izvršnog odbora AVNOJ-a
pretsjednik d-r **IVAN RIBAR**

ZAJAM NARODNOG OSLOBOĐENJA

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije priprema raspisivanje Zajma narodnog oslobođenja u iznosu od 500.000.000 dinara, kuna, za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske.

Svaki dan donosi i otkriva nove dokaze poverenja naroda u Narodno-oslobodilačku vojsku i novu narodnu vlast. Svakog dana raste snaga naše vojske, povećava se broj boraca i njenih jedinica. Svakog dana potrebe naše vojske su sve veće. Ove dve činjenice, poverenje naroda i porast vojske i njenih potreba, pokazale su, da s jedne strane postoje uslovi za raspisivanje jednog zajma, a s druge strane isto tako da postoji i potreba za jednim zajmom. Potrebe vojske poklopile su se sa voljom naroda da pomogne svoju vojsku, da zadovolji te potrebe, koje su istovremeno potröbe narodno-oslobodilačke borbe, narodne borbe.

Nikada naši narodi nisu upisivali takav zajam, kao što će biti Zajam narodnog oslobođenja. Nikad nisu svoju uštođenu muku, svoja skromna novčana sredstva imali prilike da ulože u rodoljubiviji i plemenitiji posao. Ovaj zajam razlikovaće se od svih dosadašnjih zajmova u bivšoj Jugoslaviji. Ranije, tražene su pare na zajam za vojsku, a trošene za oficire, tražene su za ratni materijal, a trošili su ih strani fabrikanti oružja i domaći vojni dobavljači. Rezultat ovakvog rada je poznat: slom i izdaja 6 aprila i velike palate generala i ratnih dobavljača u Beogradu. Sada će narod upisivati zajam svestan da ga neće trošiti oficiri, da ga neće raznositi ratni spekulanti, svestan da ga upisuje zbog toga, da se više nikada ne ponovi šesti april.

Zajam narodnog oslobođenja biće zajam naročite vrste. Iza njega ne stoje nikakve finansijske garancije. Njegove obveznice neće biti predmet berzanskih spekulacija. Njegovo upisivanje neće zavisiti od visine kamate, niti od ma kakvih drugih finansijskih uslova. Osnova zajma biće jedino poverenje naroda u snagu naše Narodno-oslobodilačke vojske i volja naroda da se bori do konačne pobede. Zbog toga Zajam narodnog oslobođenja neće se upisivati sa olovkom u ruci, izračunavajući kamatnu stopu, nego sa ljubavlju i svešću da je potrebno dati sve za vojsku i za borbu. Garanciju za uloženi novac narod će tražiti u samom sebi, u svojoj borbi, u svojoj snazi i svojoj pobedničkoj volji.

Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije priprema raspisivanje zajma za celu Jugoslaviju, i za oslobođenu i za neoslobođenu teritoriju. Međutim, upis zajma vršiće pojedina zemaljska antifašistička veća. svako na svome teritoriju. Zajam će se isplaćivati posle oslobo-

đenja, dok će se kamate — koje će iznositi 3% — početi isplaćivati odmah, dva puta godišnje.

Iz ovih osnovnih odredbi Zajma narodnog oslobođenja treba izvući sledeče zaključke:

1) Pored toga što je upis Zajma narodnog oslobođenja dužnost svakog rodoljuba, svaki onaj koji upisuje zajam vrši ustvari i jedan koristan posao za sebe. Novac, koji se nalazi u njegovom posedu gubi svakog dana sve više vrednost i sigurno je, da će do kraja rata, do oslobođenja, vrednost tog novca još više pasti. Upisujući zajam, međutim, on izbegava da se taj novac pretvori kod njega u potpuno bezvrednu hartiju. Ulažući novac u Zajam narodnog oslobođenja on je siguran da će ga, posle oslobođenja, dobiti u istoj vrednosti natrag. Na taj način upisivanje zajma pretstavlja ne samo vršenje jedne rodoljubive dužnosti, nego i pametno upravljanje svojom sopstvenom imovinom.

2) Zajam narodnog oslobođenja neće moći biti predmet nikakvih špekulacija. Određujući kamatnu stopu od *3%* Izvršni odbor AVNOJ-a stao je na gledište da se danas, pod uslovima teškog oslobodilačkog rata, ne može i ne sme niko bogatiti. Ali, istovremeno, vođeno je računa i o tome da ona lica koja ulože svoje uštede u Zajam narodnog oslobođenja dobiju otuda i izvesne prihode. Zbog toga je odlučeno da će se kamata isplaćivati odmah, a ne tek posle oslobođenja, kao što je slučaj sa glavnicom. Na taj način ne samo da će se upisom zajma moći da očuva imovina, nego će se istovremeno sa očuvanjem imovine moći vući i prihod, koji bi se inače teško postigao, jer se danas, s obzirom na ratne prilike, novac ne može sigurno uložiti ni u kakav rentabilniji posao.

3) Pripremajući upis zajma za celu Jugoslaviju Izvršni odbor AVNOJ-a prepustiće upisivanje zajma za svaku zemlju, za Srbiju, za Hrvatsku, za Sloveniju, za Bosnu i Hercegovinu, za Crnu Goru i za Makedoniju Zemaljskim antifašističkim većima tih zemalja. Ukoliko u svim ovim zemljama nisu još formirana Zemaljska veća, upis zajma vršiće Narodno-oslobodilački odbori sa tih teritorija. Ovaj način upisa zajma najbolje pokazuje svim narodima Jugoslavije, da će se zajam upotrebiti onako kako to bude odgovaralo interesima" svih naroda Jugoslavije. I po tome se ovaj zajam iz osnova razlikuje od svih zajmova koje su ranije raspisivali velikosrpski hegemonisti, i koje su sami trošili.

Zajam narodnog oslobođenja biće pravi narodni zajam, zajam svih naroda Jugoslavije koji se bore za svoju slobodu i nezavisnost.

V. M.

NOO ZA DALMACIJU

Narodni ustanak u Dalmaciji stvorio je i svoje organe vlasti i na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji. Narodno-oslobodilački odbori u celoj Dalmaciji pretstavljaju izraz jedinstva hrvatske Dalmacije u borbi protiv tuđinskih okupatora i njihovih domaćih slugu i izdajnika. Članovi Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja iz Dalmacije dali su inicijativu za osnivanje Narodno-oslobodilačkog odbora za Dalmaciju, koji bi rukovodio radom narodno-oslobodilačkih odbora u cijeloj Dalmaciji i bio ona neophodna veza između nižih i viših organa narodne vlasti. Sve veći i komplikovaniji zadaci narodno-oslobodilačkih odbora i političke prilike u Dalmaciji tražili su osnivanje ovog odbora, koji će formirati na konferenciji pretstavnika narodno-oslobodilačkih odbora iz Dalmacije 26_ianuara ove godine. Konferenciji će prisustvovati delegati narodno-oslobodilačkih odbora, vijećnici iz Dalmacije i pretštavnici Izvršnog odbora AVNOJ-a.

NASI ISELJENICI NAS POMAŽU

U Sjedinjenim Državama Amerike naši iseljenici, Srbi, Hrvati i Slovenci, snažno pomažu našu narođno-oslobodilačku borbu. Oni ostvaruju svoje bratstvo u velikoj kampanji koju razvijaju u korist narodno-oslobodilačke borbe. U svim mestima Sjedinjenih Država Amerike, gde žive Srbi, Hrvati i Slovenci, drže se veliki mitinzi, na kojima naši iseljenici izražavaju svoju solidarnost sa narodno-oslobodilačkom borbom i na kojima traže od savezničkih vlada da pomognu našu narodno-oslobodilačku vojsku. Istovremeno na tim zborovima se raskrinkava izdajnička uloga Draže Mihailovića i sramna politika izbegličke vlade, koja je postala, ustvari, saveznica osovinskih sila. Sa tih zoborova — u Klivlendu, Detroitu, Milvukiu, Njujorku, Pitsburgu, Cikagu, San Frančišku — naša iseljenička braća šalju nam svoje bratske pozdrave i obećavaju nam svoju punu pomoć.

Iseljenička štampa isto tako vodi veliku kampanju za našu borbu, posvećujući stupce svojih listova herojskoj borbi naših naroda. Sigurno je, da su baš naši iseljenici i naša iseljenička štampa mnogo doprineli da je istina o izdajniku Draži Mihailoviću i o izdaji izbegličke vlade prodrla u američku javnost i da danas Amerika zna i za našu borbu i za Dražinu izdaju. Poznati iseljenički časopis „Jugoslavija", doneo je članak svoga urednika Trivanovića o politici i sramnoj ulozi izbegličke vlade, u kome se, između ostalog, kaže: „Engleska i američka vlada tragično se varaju ako misle, da će jugoslovenski narod poći putem kompromisa, sličnim onom kao što je bilo sa Darlanom u Severnoj Africi. Svaki pokušaj da se sa Nedićem ili Dražom Mihailovićem uspostavi stari reakcionarni režim, imao bi kobne posledice za savezničke planove i budućnost Evrope." U istom članku govori se i o promeni izbegličke vlade i konstatuje da narodi Jugoslavije još manje mogu priznati ovu vladu nego onu raniju.

Čikaški list „Slobodna Reč" uputila je pozdrav Antifašističkom veću narodnog oslobođenja Jugoslavije u ime antifašističkog pokreta Srba, Hrvata i Slovenaca Amerike, u kome se, na kraju, kaže: „Mi verujemo u nepobedivost Narodno-oslobodilačke vojske i sposobnost Vrhovnog štaba i Vrhovnog komandanta Tita. Uz pomoć SSSR, Engleske i Amerike vi ćete pobediti. Mi se potpuno solidarišemo sa vašom borbom. Živeo AVNOJ, živeli partizani."

Dvanaest iseljeničkih organizacija uputili su jedno pismo pretsedniku Ruzveltu, u kojem traže da pomogne našu vojsku. U istom pismu osuđuje se Draža Mihailović, Nedić i Pavelić kao izdajnici.

Isto tako mnoge organizacije i istaknute ličnosti daju izjave u kojima veličaju našu borbu i solidarišu se s njome. Antifašistički pokret „Vidovdan" čiji je pretsednik N. Trajaković, svešt 'nik, uputio je svoi pozdrav AVNOJ-u. Poznati i u ćelom svetu proslavljeni hrvatski violinista Zlatko Baloković dao je američkoj štampi izjavu, u koioj je vrlo oštro osudio izdajničku politiku izbegličke vlade i pozdravio Antifašističko veće narodnog oslobođenja.

VETERINARSKA SLUŽBA

Pored mnogobrojnih drugih problema koje je nametnuo život na oslobođenoj teritoriji, važno mjesto zauzimaju problemi organizacije naše veterinarske službe. Rješavanje tih problema nailazi na velike teškoće zbog toga, što je naš veterinarski kadar nedovoljan kao i zbog toga, što se u mnogim krajevima osjeća velika potreba za terapeutskim i preventivnim sredstvima za veterinarsku upotrebu. Treba napomenuti da u većem dijelu naše oslobođene teritorije, naročito u Bosanskoj Krajini, postoje enzootična ognjišta stočnih zaraznih bolesti, među kojima crni prišt (bedrenica) i svinjska kuga

zauzimaju prvo mjesto. Pored toga, potrebe su zahtjevale da se odmah pristupi rješavanju važnih i akutnih pitanja našeg stočarstva, kao što su pitanja čuvanja priplodne stoke, nabavka dovoljne količine rasplodnih grla, racionalnog trošenja i raspodjele stočne hrane itd. Najzad, tu su i pitanja organizovanja radionica za izradu d opravku sedala, samara, radionica za izradu željeznog kova za potkivanje konja itd.

Sve te mnogobrojne i važne probleme treba rješavati sa onim kadrom veterinara i agronoma kojim raspolažemo. Izvršni odbor AVNOJ-a smatrao je da će se pružiti najveća pomoć kako civilnom stanovništvu, tako i vojsci ako se naši veterinari rasporede pri komandama područja. S obzirom na naše potrebe i vodeći računa o prilikama pod kojima izvjesne mjere treba da se sprovedu, izrađen je program rada i upućen našim veterinarima. Izvjesne od predviđenih mjera već su, u izvjesnim mjestima sprovedene u život, kao organizacija veterinarskih ambulanti, u kojima se ukazuje veterinarska pomoć oboljeloj stoci, kako onoj koja pripada vojsci tako i onoj koja pripada civilnom stanovništvu, organizacija radionica za izradu željeznog kova za potkivanje konja itd.

Kao jedan od problema čijem rešavanju treba hitno pristupiti jeste pitanje kadra veterinarskih pomoćnika, koji, zbog nemanja dovoljnog kadra veterinara, treba da budu osposobljeni da vrše najpotrebnije veterinarske poslove. Dok ti kursevi ne otpočnu, smatralo se za potrebno da se na kursu zdravstvenih pomoćnika, koji je otpočeo sa radom, pruže najnužnija znanja o stočnim zarazama i njihovom suzbijanju. Poslije završetka kursa, svršeni učenici biće upućeni na rad u pojedine srezove naše oslobođene teritorije, gdje će pored dužnosti na suzbijanju zaraza kod ljudi, moći pružiti pomoć i pri suzbijanju stočnih zaraza.

KONFERENCIJA PRETSTAVNIKA SRESKIH NOO I KOMANDI PODRUČJA

Upravni otsek Izvršnog odbora AVNOJ-a i Otsek Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini sazvali su konferenciju pretstavnika svih sreskih narodno-oslobodilačkih odbora i komandi područja sa ciljem, da se rasprave sva pitanja u vezi s organizacijom i učvršćenjem nove narodne vlasti, ekonomskim problemima naroda na oslobođenoj teritoriji i pitanjem razgraničenja nadležnosti između građanskih i pozadinskih vojnih vlasti. Konferencija je održana u Bihaću 15 januara. Bilo je prisutno 60 delegata, koji su pretstavljali 30 narodno-oslobodilačkih odbora i 12 komandi područja. Konferenciju je otvorio i pretsedavao joj drug Mile Peruničić, član Izvršnog odbora AVNOJ-a.

REFERAT DRUGA JANKA

Drug Janko je, u ime Otseka Vrhovnog štaba za vojne vlasti u pozadini podneo referat, u kome je prvo izneo međunarodnu i unutrašnju političku situaciju prikazujući najnovije događaje na Istočnom frontu i u Severnoj Africi, drug Janko se zadržao i na spoljno-političkom značaju narodno-oslobodilačke borbe naših naroda. On je rekao:

„Danas ceo svet zna za naš Vrhovni štab i naše Antifašističko veće, koje ima jedino pravo da pretstavlja naše narode. Ono dobija pozdrave od^naših iseljenika u Americi. Isto tako svet je obavešten o čitavoj organizaciji života, o našim oslobođenim pokrajinama, o velikim kongresima naših žena i omladine. Mi možemo da kažemo da imamo svoju spoljnu situaciju, koja iz dana

u dan postaje za nas sve povoljnija, dok za izdajničku izbegličku vladu iz dana u dan postaje neizdrživija."

Prelazeći na našu unutrašnju situaciju drug Janko je prvo izneo gde sve imamo komande područja i komande mesta, a zatim se zadržao na uspesima naše vojske, a naročito na jednom karakterističnom uspehu: nad četnicima.

O izvršenim izborima u Lici, na Kordunu i u nekim srezovima Bosanske Krajine, drug Janko je rekao:

„Bilo je svakako negde manje, negde više grešaka, ali se može reći,- da su izbori, s obzirom na sve okolnosti, bili uglavnom dobri, da su se pretvorili u veliku narodnu manifestaciju njegove volje, da se istraje u ovoj velikoj i teškoj borbi ka oslobođenju, da se sve učini da se pomogne naša hrabra vojska, da se sve učini kako bi se život pozadine što bolje organizovao i sredio, da se pomogne silnim žrtvama fašističkog terora, pogorelcima i izbeglicama i sirotinji uopšte, da se otvore škole, da se počne kulturno živeti, da se narodne mase iščupaju iz mraka nepismenosti, da žene i omladina dođu do svojih prava, da dođu njihove sposobnosti i snaga do izražaja."

Govoreći o iskustvima u radu narodno-oslobodilačkih odbora i raspoloženju stanovništva drug Janko se zadržava na radu i rovarenju četničkih i ustaških petokolonaških elemenata. On iznosi primere petokolonaštva i ukazuje na metode borbe protiv svih neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe.

Drug Janko, dalje, iznosi stradanja pojedinih krajeva, koji su, i pored toga, potpuno mobilisani i u kojima su se svi muškarci, sposobni za borbu, dobrovoljno prijavili za vojsku. Međutim, ima krajeva koji nisu tako postradali, pa ipak broj boraca iz tih krajeva je relativno mali. O njima drug Janko kaže:

„Ima krajeva, naročito onih koji su skoro oslobođeni^,gde u upoređenju sa onim drugim krajevima vlada pravo blagostanje i izobilje. Oni srazmerno još nisu ništa žrtvovali u narodno-oslobodilačkoj borbi. Izgleda da misle da drugi treba da krvare za njihovu slobodu. Treba i tu naći pravično rešenje. Naša vojska je nastala kao vojska dobrovoljaca, ljudi svesnih potrebe narodno-oslobodilačke borbe. Veliki zadaci koji stoje pred našom vojskom nameću nam svima prirodno i potrebu da, pored sistema dobrovoljnosti, uvedemo i opštu vojnu obavezu. Sprovođenje toga zadatka biće ovih dana dužnost kako vojnih komandi tako i narodno-oslobodilačkih odbora i svih masovnih narodnih organizacija."

Na kraju drug Janko kaže:

„Za uspešno rešenje svih teških problema u ovom najvažnijem, sudbonosnom času svih naših naroda od ogromne je važnosti valjana organizacija naše narodne vlasti. Još ima mnogo i velikih nedostataka. Uklanjati te nedostatke, popravljati rad svih organa vlasti, podići ugled i autoritet vlasti, stvoriti najtešnju saradnju vojnih i građanskih vlasti, razgraničavajući njihovu nadležnost — eto to je takođe jedan od velikih zadataka, radi kojih je i sazvana ova konferencija. Ona, naravno, ima savetodavni karakter i posle nje će odgovorna rukovodeća tela vojnih i građanskih vlasti, na osnovu vaših mišljenja i predloga, davati potrebna uputstva kako bi rad svih naših organa vlasti bio jednoobrazan."

REFERAT DRUGA IVANA MILUTINOVIĆA

Posle druga Janka govorio je član Izvršnog odbora AVNOJ-a drug Ivan Milutinović o ekonomskoj situaciji na oslobođenoj teritoriji i problemima učvršćenja narodne vlasti. On je između ostalog rekao:

„Ekonomska situacija na oslobođenoj teritoriji može se okarakterisati kao dosta teška. Popaljena sela, porušeni putevi, narod opljačkan do kože, izbeglice, sve to čini da su privredna pitanja komplikovana i da treba mnogo

raditi da bi se mogla resiti. Izvršni odbor AVNOJ-a posvetio je tim pitanjima veliku pažnju."

„Naša slobodna teritorija doskora je bila podeljena na pojedina područja i skoro svako područje vodilo je svoju zasebnu ekonomsku politiku. Zbog toga se događa da se na pojedinim područjima primenjuju različite ekonomsko-političke mere. Pojedina područja izvršila su, na primer, maksimiranje cena a druga nisu. U većini slučajeva to maksimiranje cena bilo je nepravilno i dovelo je do toga, da seljaci nisu dolazili na pijacu. Pored toga maksimiranje je dovodilo i do političkog nezadovoljstva. Izvršni odbor AVNOJ-a, imajući pred sobom ovakvo stanje, doneo je principijelnu odluku da se putem slobodne trgovine oživi privreda i da se organizuje snabdevanje naroda u svim krajevima oslobođene teritorije putem slobodne prodaje životnih namirnica na pijaci. Izvršni odbor je, dalje, stao na stanovište da se ne vrši maksimiranje cena, ali da se cene kontrolišu i da se svima sredstvima suzbije svako nabijanje cena. Zbog toga je potrebno da sreski narodno-oslobodilački odbori, kao i komande mesta i komande područja, vode računa o kretanju cena na svojoj teritoriji."

„S obzirom na težak ekonomski položaj pojedinih područja potrebno je da svi sreski narodno-oslobodilački odbori izvrše popis proizvoda koje bi mogli menjati sa drugim područjima, kako bi se na taj način mogla obezbediti prehrana naroda. Čitava organizacija ovog posla morala bi ići preko sreskih narodno-oslobodilačkih odbora, koji bi radili po uputstvima i pod kontrolom Privredno-finansijskog otseka Izvršnog odbora.

„Naša slobodna teritorija oskuđeva u raznim artiklima kao što su so. duvan, platno i razni drugi industrijski proizvodi. Zbog toga je potrebno da se u periferijskim srezovima, gde ima ovih proizvoda, organizuju slobodne pijace, na kojima bi narodno-oslobodilački odbori kupovali u prvom redu za novac a tek onda, kad ne bi mogli za novac dobiti vršila bi se razmena. Pri tome bi se moralo voditi strogo računa o tome, da naša stoka i žito ne idu na neoslobođenu teritoriju".

Dalje je drug Milutinović govorio o pitanju činovnika, o kiriji, mlinovima, pilanama i još nekim ekonomskim problemima o kojima je već pisano u ..Narodnom oslobođenju". Na kraju ovog dela referata koji se odnosio na privredu i privredno-političke mere, drug Milutinović je obavestio Konferenciju da Izvršni odhflr AVNOJ-a priprema upisivanje Zajma narodnog oslobođenja u iznosu od 500.000.000 dinara.

Prelazeći na probleme učvršćenja narodne vlasti drug Milutinović kaže: „Dosadašnji narodno-oslobodilački odbori, kao organi narodne vlasti, nisu bili međusobno čvrsto povezani i ustvari se nisu osećali kao prava narodna vlast. Cesto puta mešale su se i vojne vlasti. Nije redak slučaj da su komandanti odreda ili bataljona, pa čak i komandanti područja, smenjivali narodno-oslobodilačke odbore. Proširenjem slobodne teritorije, osnivanjem AVNOJ-a kao najvišeg političkog tela, ostvareni su i uslovi da se narodna vlast učvrsti i pravilnije organizuje".

Drug Milutinović posle toga govori o osnivanju AVNOJ-a i njegovim zadacima, prikazuje strukturu narodno-oslobodilačke vlasti, međusobne odnose narodno-oslobodilačkih odbora i njihov odnos prema AVNOJ-u, analizira razlike između stare i nove vlasti, kako s obzirom na način postanka same vlasti, tako i s obzirom na odnos vlasti prema narodu. Drug Milutinović . se, dalje, zadržao na nadležnosti pojedinih narodno-oslobodilačkih odbora — seoskih, opštinskih, sreskih, — i najzad je prešao na osnivanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Na kraju je drug Milutinović govorio o osnivanju Zemaljskih antifašističkih veća i podneo je izveštaj o radu i odlukama Izvršnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

IZVEŠTAJI KOMANDI PODRUČJA I SRESKIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Posle održanih referata delegati su podneli iscrpne izveštaje iz svojih srezova odnosno područja, koji su, zaista, dali tačnu sliku kako političkog tako i ekonomskog stanja oslobođenih krajeva.

K o r d u n. — Kordun je kraj koji je teško postradao preko 60% kuća je popaljeno. Preko njegovog teritorija nekoliko puta je prošla neprijateljska ofanziva. Ali sve to nije moglo da pokoleba narod Korduna. Kotar Slunj, dao je, na primer, 2.500 boraca, dok je kotar Vojnić dao takođe veliki broj partizana. On je počeo i prvi borbu. U kotaru Vojnić neprijatelj je poklao i pobio 1.324 lica, odveo u logor 2.565 lica. Ekonomsko stanje na Kordunu je vrlo teško. Usled varvarskog uništavanja okupatora i ustaša oko 10.000 lica je potpuno nezbrinuto. Pored toga ima i 2.000 izbeglica iz Primorja. Pa ipak, skupljanje priloga za Narodno-oslobodilački fond vrlo je uspešno. Narod daje više nego što može.

Na ćelom području Korduna izvršeni su izbori za narodno-oslobodilačke odbore. Raspoloženje naroda je vrlo dobro. Kulturno-prosvetne prilike se popravljaju, iako su skoro sve škole popaljene. Mnoge škole otvorene su u privatnim zgradama, a pored toga radi i 30 kulturnih domova.

B a n i j a. — Banija je isto tako kao i Kordun teško postradala. U srezovima Dvor, Petrinja i Glina mobilisan je veliki broj partizana, iako ovi srezovi nisu sasvim oslobođeni. Tako, na primer, sam srez Petrinja dao je preko 1000 boraca. Cela oslobođena teritorija je organizovana i na njoj rade narodno-oslobodilački odbori. Za ove srezove je karakteristično da se četnici uopšte nisu pojavljivali. Što se tiče ekonomskog stanja, ono je nešto bolje nego na Kordunu, i Banija bi mogla da da nešto žita za razmenu sa drugim proizvodima. Stanje stoke slabo.

L i k a. — Izveštaji iz ličkih kotareva bili su najpotpuniji i istovremeno pokazivali su najbolju organizaciju i najbolje rezultate rada. U kotaru Korenici, gde su otpočele prve borbe u Lici, popaljeno je 1827 kuća i 1373 zgrade za stoku. Prošle godine žetva je podbacila, što je otežalo prehranu siromašnog stanovništva, ali su odbori preduzeli sve da niko ne umre od gladi. Napuštena zemlja kolektivno je obrađena. Srez je dao 1726 partizana, a na svom terenu uništio je 947 Italijana, ustaša i četnika.

Kotar Donji Lapac ceo je mobilisan. On sam dao je dve brigade. I u ovom kotaru isto tako napuštena zemlja obrađena je kolektivno. Rezultat toga rada jeste: 350 400 kg sena, 4000 vreća kukuruza, 4000 kg pasulja i mnogo drugih namirnica. Sagrađeno je 300 novih kuća pogorelcima. Narod se odziva vrlo dobro na poziv za prikupljanje dobrovoljnih priloga. Samo jedna opština dala je za vojsku: 20.027 kg žita, 6415 kg pasulja, 12.774 kg krompira, 11.554 kg. mesa, 8.284 kg hleba, 10.233 litra mleka, 173 goveda, 374 ovce i 56.563 dinara u gotovu. U kotaru Brinje politička situacija se znatno popravila. Ranije su četnici rovarili u ovom srezu i imali izvesnih uspeha, ali sada su izgubili sva uporišta. Svi muškarci sposobni za borbu nalaze se danas u partizanskim redovima. Ovaj kotar nije još potpuno oslobođen, ali u oslobođenim krajevima, u svim selima i opštinama organizovana je narodna vlast, koja dobro funkcioniše.

Posle napuštanja Udbine od strane ustaša i četnika ceo Udbinski kotar je sada slobodan. U ovom kotaru okupator je zapalio 648 kuća i 739 zgrada za stoku, zatim 185.000 kg. žita i 689.597 kg. stočne hrane. Poterao je sa sobom 1.413 goveda, 427 konja, 13.513 ovaca i 484 svinje. Uprkos tome, narod je davao za vojsku, i to dosta. U toku prošle godine pokupljeno je 54.827 kg. kruha, 17.700 kg. žita, 592 kg. kukuruza, 4.197 kg. brašna, 56.412 kg. krompira, 52.526 kg. mesa, 722 kg. slanine i raznih drugih namirnica i potreba za odeću i obuću.

Za sirotinju je pokupljeno 3.000 kg. žita, 1.500 kg. krompira, 29.850 kg. **stočne** hrane. Iz sreza udbinskog nalaze se 972 lica u redovima partizana.

U kotaru radi 11 škola, koje pohađaju 527 dece, a u analfabetskim tečajevima uči se čitati 225 lica. Zdravstveno stanje je dobro, zaraznih bolesti nema.

Kotar gospićki nalazi se na periferiji oslobođene teritorije i izložen je čestim napadima neprijatelja, ali i pored toga borbeno raspoloženje stanovništva je vrlo dobro. Ima sela u kotaru koja su izdržala po 30 napada. U kotaru je ubijeno dosad 1.400 Italijana, ustaša i četnika. Okupator i ustaše popalile su 1.100 zgrada. Ekonomsko stanje je dosta slabo usled pustošenja neprijatelja, a i opšteg siromaštva. U kotaru ima oko 2.000 izbeglica. Odnosi između Hrvata i Srba su dobri.

U kotaru Gračac oslobođene su tri opštine. U njima je raspoloženje vrlo dobro. Sve što je bilo kolebljivo pobeglo je pod zaštitu okupatorske žice. Narod iz oslobođenog dela ovog kotara dao je u toku prošle godine za vojsku: 18.664 kg. žita, 60.413 kg. krompira, 39.918 kg. mesa, 3.364 kg. voća, 37.319 litara mleka, 8.780 kg. pasulja, kao i raznih drugih namirnica i potreba za vojsku. U kotaru radi 10 škola. Sreski narodno-oslobodilački odbor organizovao je razmenu dobara sa Dalmacijom, koja dobro funkcioniše.

B o s a n s k a K r a j i n a. — U srezu Drvar političke prilike su, osim izuzetka, vrlo dobre. Srez je dao, zajedno sa opštinom grahovskom, koja je kasnije oslobođena, oko 2.500 partizana. Međutim, ekonomske prilike su vrlo slabe i teške. Ranije je veliki deo stanovništva živeo od rada u fabrici. U srezu živi 3.422 lica od narodno-oslobodilačkog fonda. Pa ipak, kampanja za zimsku pomoć vojsci, pokazala je dobre rezultate, naročito u' broju sakupljenih vunenih čarapa i džempera. Prosvetne prilike se poboljšavaju i već je veliki broj lica naučio čitati i pisati.

U srezu Bosanski Petrovac, prema izveštaju Sreskog odbora, nema neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe. Dosada je u srezu mobilisano 1.733 borca za Narodno-oslobodilačku vojsku. Iako je srez Petrovac bio uvek pasivan kraj, ipak je u toku narodno-oslobodilačke borbe ovaj srez učinio ogromne napore i izdašno pomagao kako svoju vojsku, tako i veliki broj bolnica koje su u toku prošle godine bile smeštene na njegovom području. Kampanja za zimsku pomoć, iako još nije bila završena, prema prvim rezultatima biće zadovoljavajuća. U velikom broju sela otvorene su škole.

Srez Bosanski Novi teško je stradao od okupatora. Popaljeno je oko 2.000 zgrada i opljačkan veliki broj stoke. Iako čitav srez nije oslobođen, mobilisan je veliki broj partizana — 1.200 lica prijavilo se dobrovoljno u vojsku. Ekonomsko stanje sreza nije sasvim rđavo. Moglo bi se zameniti nešto žita sa drugim krajevima. U srezovima Sanski Most i Krupa političke prilike su dobre, narod je za oslobodilačku borbu, ali su zato ekonomske prilike slabije, u prvom redu zbog toga, jer se na području Podgrmeč nalazi oko 20000 izbeglica sa Kozare i Banije. U poslednje vreme primećena je jedna pojava, kojoj treba energično stati na put.

U srezovima Bihać i Cazin narodno-oslobodilačka vlast je još nova i, naravno, zbog toga nisu mogli biti postignuti oni rezultati, kao i drugim, ranije oslobođenim srezovima. Pored toga izvestan broj petokolonaških elemenata ometao je pravilan rad organa narodne vlasti. Ali, u ovim srezovima postignut je jedan veliki uspeh, naime za kratko vreme učinjeno je vrlo mnoge na ostvarenju bratstva Srba, Hrvata i muslimana. Ova dva sreza ekonomski stoje najbolje, ali, ne može se reći da su se oni odazvali u onolikoj meri u davanju dobrovoljnih priloga za vojsku koliko to odgovara njihovoj ekonomskoj moći. Doduše, bilo je odziva i davano je, ali ne onoliko koliko je trebalo i moglo da se da. Pijace u Bihaću i Cazinu su bile vrlo dobre, mnogi pasivni

srezovi dolazili su na njih i snabdevali se naročito sa žitom. Pored žita oba sreza mogu da daju još u zamenu nešto stoke, oraha, luka i kestenja.

Glamočki srez bio je uvek pasivan i sada je ekonomsko stanje vrlo rđavo. Cene na glamočkoj pijaci su veoma velike i trebalo bi preduzeti korake da se spreči spekulacija koja se s tim u vezi razvija. Srez bi mogao da da za razmenu samo nešto stoke.

Gorski Kotar. — U srezu Ogulin i političke i ekonomske prilike su relatavno dobre i pored toga što je okupator popalio oko 2.000 zgrada i veliku količinu ljudske i stočne hrane. U srezu je mobilisano 1.200 boraca. U logor je oterano oko 1.700 lica.

Dalmacija. — U Dalmaciji rade narodno-oslobodilački odbori i na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji. U mnogim krajevima neoslobođene Dalmacije narodno-oslobodilački odbori su faktička vlast i seljaci, kada žele nešto da urade, ne traže dozvolu kod ustaških i okupatorskih vlasti, nego kod narodno-oslobodilačkih odbora. Ustvari, okupatori vladaju samo u onim delovima Dalmacije, koji su ograđeni žicom. Svaki partizanski borac može proputovati Dalmaciju sa partizanskom propusnicom. I u Dalmaciji narod je opljačkan. Oseća se velika oskudica u žitu. Dalmatinci dolaze na oslobođenu teritoriju Bosne, gde nabavljaju žito i stoku nudeći u razmenu ulje, vino i so. Kod ove trgovine valja naročito paziti na to da ovo žito i stoka ne bi otišli okupatoru. Politička situacija u Dalmaciji je, zaista, vrlo dobra. Ceo narod je za narodno-oslobodilačku borbu.

U Livanjskom srezu, koji je mnogim vezama vezan za Dalmaciju, političke prilike nisu tako dobre kao u Dalmaciji. Hrvatsko stanovništvo se jednim delom drži pasivno prema narodno-oslobodilačkoj borbi, iako se i tu primećuje izvesno poboljšanje. Sada se već pored Srba, i muslimana u narodno-oslobodilačkim odborima nalaze i Hrvati. Mesna organizacija HSŠ-a sarađuje u narodno-oslobodilačkom odboru i odana je narodno-oslobodilačkoj borbi. Livno je teško stradalo posle ponovnog dolaska ustaša u grad. Na livanjskoj pijaci može se nabaviti dovoljna količina duvana, vina, konca, soli i još nekih drugih artikala, koji bi se mogli razmenjivati za žito.

Posle podnešenih izveštaja razvila se diskusija u kojoj su delegati, uglavnom, postavljali konkretna pitanja pretstavnicima Izvršnog odbora AVNOJ-a kako da postupe u ovom ili onom slučaju. Na taj način diskusija je upotpunila ona saznanja koja su delegati dobili iz izveštaja i referata.

Konferencija pretstavnika narodno-oslobodilačkih odbora i komandi područja, iako je po svom karakteru bila savetodavna, nesumnjivo je od ogromnog značaja za dalji rad narodno-oslobodilačkih odbora. To je prva konferencija, na kojoj su sumirana sva iskustva, utvrđene sve slabosti i svi nedostaci u radu organa nove narodne vlasti i koja je otvorila perspektive daljeg rada.

NAROD POZDRAVLJA SVOJE POLITIČKE PREDSTAVNIKE

Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije uputili su pozdrave: Komunistička omladina Okružja Banije, NOO grada Mostara, Kotarska izborna konferencija za Udbinu, NOO grada Livna, Opštinski NOO Ogorje — Dalmacija. Sela: Gredac, Baljci, Kadina, Glavica, Ofavice, Ružić i Krizbe — kotar Drniš. Sela: Kljaci, Mirlović u Togu, Čavojlave, i Umganović — kotar Drniš. Kotarski NOO Gospić; Konferencija odbornika NOO sreza Cazin. Kotarski NOO Omiš — Dalmacija. Narod Gline i okolice sa zbora. Partizanska pilana i mlin i ostale radionice iz Glamoča. Antifašistički narodni zbor u Glamoču; Antifašistički zbor za srezove Bihać i Cazin; Konferencija delegata opštinskih NOO sreza Drvar; NOO kotar Kostajnica.

Prvaci sreskih i opštinskih organizacija HSS iz Livna poslali su sledeću. depešu:

„Prvaci sreskih, opštinskih i seoskih organizacija HSS-a u Livnu na svojoj skupštini održanoj 15. I 1943 godine na kojoj je prisustvovalo 153 delegata, šalju svoje rodoljubive pozdrave Vrhovnom političkom pretstavništvu sa željom da zajedno sa Vrhovnim štabom povede u borbu protiv okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika i da osujeti paklene namjere londonske izbjegličke vlade, koja raspiruje bratoubilački rat u zemlji i sprečava narodno-oslobodilačku borbu."

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Predsjednik skupštine
Jakov Mihaljević

BR. 225

P R O L E T E R

ORGAN CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE[1]

NACIONALNO PITANJE U JUGOSLAVIJI U SVJETLOSTI NARODNO-OSLOBODILACKE BORBE

f

Htio bih da ovaj članak, koji je namijenjen najširim masama naroda, doprinese lakšem shvatanju ogromnog značaja za sve narode Jugoslavije ove velike i pravedne današnje borbe, koju već 19 mjeseci vode najbolji sinovi naših naroda. Htio bih da svi oni koji se boje za svoju sudbinu i strahuju pred budućnošću, uvide da postoji jedino moguć, iako trnovit put ka boljoj njihovoj budućnosti, ka slobodi i ravnopravnosti, a to je: današnja narodno-oslobodilačka borba, učešće u toj borbi u redovima Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Niko danas ne treba da se osjeća usamljen da se boji raznih prijetnja onih koji su u prošlosti počinili toliko zločina nad našim narodima i nad čitavom našom zemljom, tako da danas nemaju iprava ni u čije ime govoriti. Bratstvo i borbeno jedinstvo koje se kuje u ovoj teškoj oslobodilačkoj borbi iz krvi najboljih sinova naših naroda daje jasnu perspektivu da će sloboda i nezavisnost naših naroda biti zaista izvojevana, da u Jugoslaviji ne smije više biti nacionalnog ugnjetavanja i socijalnog izrabljivanja.

Izgleda da ono, što je danas jasno naprednom čovjeku, — antifašisti i rodoljubi ne samo u našoj zemlji već i u svim zemljama svijeta, gdje se bije boj protiv osovinskih fašističkih osvajača, — nikako neće da bude jasno jugoslovenskim izbjegličkim vlastodršcima u Londonu a to je:

Prvo, da ovaj rat nije jednak prošlom svjetskom imperijalističkom ratu, već da je otadžbinski, oslobodilački rat — pravedni rat;

[1] PROLETER br. 16 od decembra 1942. godine, izdan u Bihaću a štampan u štampariji lista BORBA u Driniću. Original u arhivu Muzeja AVNOJ-a i Pounja u Bihaću.

Drugo, da skoro u svim porobljenim zemljama, a napose u Jugoslaviji, taj rat protiv okupatora ne vode razni generali, ministri itd. već sam narod, bez i protiv volje tih generala, oficira i druge izdajničke gospode;

Treće, da u ovom oslobodilačkom ratu učestvuje Sovjetski Savez, koji nosi 90% težine ovog rata na svojim leđima i da neće dozvoliti da plodove ove džinovske borbe koju on vodi poberu razni izdajnici i reakcionari, da bi ponovo mogli ugnjetavati druge narode i kovati planove o novim ratovima;

Četvrto, da je baš nacionalno ugnjetavanje i neravnopravnost u mnogim zemljama omogućila fašističkim osvajačima da lako porobe dotične zemlje;

Peto, da „Atlantska Povelja" ne znači proširivanje granica na račun drugih naroda, ne znači porobljavanje i ugnjetavanje drugih naroda, već treba da znači slobodno samoopredeljenje naroda, — jer u Povelji stoji da će poslije pobjede nad fašističkim osvajačima narodi sami moći da riješe svoju sudbinu.

Do „Atlantske Povelje" došlo je na osnovi gorkog iskustva sa Versajskim mirom koji je naročito za narode Jugoslavije imao katastrofalne posledice. Versajski mir je rodio i ovaj osvajački fašističko-imperijalistički rat, najstrašniji rat koga pozna historija čovječanstva.

Evo, to neće da razumiju izbjeglička gospoda ministri u Londonu i zato njihov Draža Mihailović sarađuje, zajedno sa svojom četničkom bratijom sa okupatorima, zato oni ni jednom riječju ne spominju potrebu riješavanja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, već naprotiv otvoreno prijete drugim narodima i kuju planove o proširivanju granica i velikosrpskoj hegemoniji. Današnji postupak Draže Mihailovića sa muslimanima, Hrvatima itd. potpuno razotkriva te njihove planove.

Rođena na Krfu, u Londonu i Parizu, versajska Jugoslavija je postala najtipičnija zemlja nacionalnog ugnjetavanja u Evropi. Hrvati, Slovenci i Crnogorci bili su potčinjeni narodi, neravnopravni državljani Jugoslavije. Makedonci, Arnauti i dr. bili su porobljeni i podvrgnuti istrebljenju. Muslimani, njemačka i mađarska manjina služili su kao moneta za potkusurivanje ili kao instrumenat u borbi protiv Hrvata i drugih naroda Jugoslavije.

Jedna brojčano neznatna manjina velikosrpskih hegemonista, nezasita u svojoj pohlepi za bogaćenjem, na čelu sa kraljem, vladala je 22 godine Jugoslavijom, stvarala je režim žandara, režim glavnjača, režim socijalnog i nacionalnog bespravlja. Na svaki opravdani zahtjev ugnjetenih naroda Jugoslavije za ravnopravnošću, odgovarala su ta gospoda: „Mi smo se borili na Solunskom frontu", „Mi smo oslobodili ovu zemlje", „Mi smo prolijevali krv na Kajmakčalanu" itd. Ovu bezočnu laž upotrebljavali su ova gospoda vlastodršci, razni špekulanti, ratni bogataši i korupcionaši oskrvnjujući na taj način svijetle grobove pravih srpskih junaka — seljaka koji su ginuli sa dubokom vjerom da svoje živote daju za slobodu i srećnu budućnost srpskog naroda. S druge strane, razni frankovci — današnji ustaše i njima slični pripisivali su zločinački rad velikosrpske hegemonističke klike čitavom srpskom narodu, stvarajući na taj način mržnju kod hrvatskog i drugih naroda prema bratskom srpskom narodu. Srpski narod ne samo da nije imao ništa zajedničko sa takvom zločinačkom nacionalnom politikom svoje gospode, već je i on kroz čitave 22 godine bio isto tako izrabljivan i podvrgnut žandarskoj samovolji kao i ostali narodi Jugoslavije. Još više, on je uvidio da je prevaren i da su one stotine hiljada žrtava, koje je dao u prošlome ratu, bile uzaludne, da su plodove njegove herojske borbe prisvojili oni koji su za vrijeme rata sjedili po francuskim, londonskim, švicarskim kafanama i rivijerama. Srpski narod je sa bolom primio uvrede i neopravdane optužbe da je sukrivac svojih izroda za nacionalno ugnjetavanje ostalih naroda Jugoslavije.

Nacionalna politika velikosrpske hegemonističke klike bila je: 1) Korumpiranje najreakcionarnijih elemenata Hrvata, Slovenaca, muslimana itd, isko-

rišćavajući ih za unutarnje razbijanje narodnih redova u borbi za njihovu ravnopravnost. 2) Podmićivanje vrhova slovenačkih, muslimanskih i džemijetskih partija i pomoću ovih držanje u potčinjenosti hrvatskog naroda. Drugim riječima to je značilo iskorišćavati jedan narod protivu drugoga, to je značilo sistematsko razjedinjavanje naroda Jugoslavije, značilo je sijanje mržnje i produbljivanje jaza među bratskim narodima Jugoslavije. To je značilo razjedinjavanje a ne ujedinjenje naroda Jugoslavije u jednu bratsku ravnopravnu državnu zajednicu.

Uporno i glupo brbljanje hegemonističke klike da su Srbi, Hrvati i Slovenci samo plemena jednog te istog naroda, imalo je za cilj srbizaciju Hrvata i Slovenaca. Jugoslavija je bila samo maska za tu srbizaciju koja se bila potpuno razotkrila u vrijeme šestojanuarske vojne diktature kralja Aleksandra i Pere Živkovića 1929 godine.

Hrvati, kao najsnažnija nacionalna individualnost među ostalim ugnjetenim narodima Jugoslavije, davali su i najžešći otpor protiv takve velikosrpske nacionalne politike. No razumije se, taj otpor nije mogao dati one rezultate koje je hrvatski narod očekivao. Prvo, zbog toga što su na čelu HSS-a bila gospođa koja su riješenje nacionalnog pitanja Hrvata posmatrala sa stanovišta podjele vlasti između njih i velikosrpske gospode, podjelu interesnih sfera. Drugo, zbog toga što su ta hrvatska gospoda kanalizirala borbu hrvatskog naroda u pravcu borbe protiv čitavog srpskog naroda a ne samo protiv velikosrpskih hegemonista što su sijali mržnju protiv Srba isto tako, kao što su sijala velikosrpska gospoda protiv hrvatskog naroda. Treće, zbog toga što su gospoda iz vodstva HSS-a ignorirala riješavanje nacionalnog pitanja ostalih naroda, kao na primjer Slovenaca, Makedonaca itd. Na taj je način borba hrvatskog naroda ostala izolirana ne samo od srpskog naroda već i od ostalih naroda Jugoslavije. Ostali ugnjeteni narodi Jugoslavije sa pravom su gledali u težnjama Hrvata velikohrvatsku tendenciju, tendenciju ugnjetavanja drugih kao što je to činila i velikosrpska hegemonistička klika. Na koncu zbog toga što su i velikosrpska gospoda i hrvatska gospoda iz HSS-a smatrala da će jednim običnim sporazumom o podjeli vlasti između njih, skinuti sai dnevnog reda nacionalno pitanje svih naroda Jugoslavije.

Do čega je dovela takva nacionalna politika jugoslovenskih vlastodržaca? Na ovo pitanje daje najjasniji odgovor katastrofa Jugoslavije u aprilu mjesecu 1941 godine kada je zemlja porobljena od osovinskih fašističkih osvajača.

Za 22 godine velikosrpska hegemonistička klika oslanjala se u svojoj protunarodnoj politici na one koji su kumovali stvaranju versajske Jugoslavije, upirala se uglavnom na francusku reakciju kao i na englesku. No čim je truli versajski sistem Evrope omogućio da se promijeni ravnoteža evropskih imperijalističkih sila u korist osovinskih fašističkih država, velikosrpska reakcionarna hegemonistička klika orijentisala se prema osovini Rim—Berlin samo da bi sačuvala svoju hegemoniju i držanje u potčinjenosti ostalih naroda Jugoslavije. — Slučaj Stojadinovića, Jeftića, Cvetkovića i drugih to najbolje potvrđuje.

No bilo bi nepravilno optuživati samo te reakcionarne ličnosti za takvu protunarodnu politiku. Ne, takvim putem su išli i gospoda slovenački reakcionari na čelu sa Koroščem, Natlačenom, Krekom i drugima; takvim su putem išli gospoda reakcionari iz vodstva HSS-a na čelu sa Mačekom, Krnjevićem, Pernarom i drugima; takvim su putem išli i reakcionarni vrhovi raznih partija i drugih naroda Jugoslavije.

Vjerna svojim načelima, da svaki narod ima pravo da odlučuje o svojoj sudbini, Komunistička partija, za čitavo vrijeme opstanka Jugoslavije, stajala je neprekidno u borbi protiv takve nacionalne politike velikosrpskih hegemonista. Komunistička Partija Jugoslavije ustala je najodlučnije protiv ugnjetavanja Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Arnauta, Crnogoraca i drugih. Baš

zbog toga se iskaljivao sav bijes velikosrpske hegemonističke gospode na našu Komunističku Partiju. Zbog toga su se kroz 22 godine punile jugoslovenske glavnjače najboljim komunističkim borcima, zbog toga nas i danas londonska izbjeglička gospoda i njihovi agenti u zemlji mrze neodoljivom mržnjom, zbog toga jer znaju — da je nacionalna sloboda i ravnopravnost naroda Jugoslavije najveća zapreka za njihove sebične ciljeve, za njihovu pljačku i izrabljivanje.

Njemački i italijanski fašistički osvajači znali su u punoj mjeri iskoristiti nacionalne suprotnosti u svakoj zemlji, pa i kod nas u Jugoslaviji. U Čehoslovačkoj su svim silama raspirivali mržnju između Čeha i Slovaka, raspirujući kod slovačkih reakcionara težnju za tobožnjom nezavisnošću i otcepljenjem. Na taj način su njemački fašisti uspjeli bez borbe raskomadati Čehoslovačku i porobiti je.

U Jugoslaviji su njemački i Italijanski fašisti na najnevjerovatniji način žonglirali samo da bi što bolje iskoristili nacionalne suprotnosti i oslabili zemlju. S jedne strane uzeli su Pavelića i njegove malobrojne ustaške bande pod zaštitu, godinama ih hranili i omogućavali organizovanje u zemlji raznih atentata u vozovima itd., a s druge strane do neba su hvalili u svojim novinama i na banketima veliku državničku „mudrost" Stojadinovića i njegovih nasljednika zbog njihove mudre i odlučne unutarnje i vanjske politike. Čas su hvalili Srbe zato što znaju imati čvrstu ruku i ne popustiti, čas su podjarivali Hrvate da ne popuste, da imaju prava na ono što traže itd. Njihov cilj je bio po svaku cijenu razbiti i oslabiti zemlju iznutra a onda je porobiti. U tome su fašistički osvajači i uspjeli. Pri tome ih je pomoglo i to što su našli u svakom narodu u Jugoslaviji dovoljno izdajnika koji su ih u tome pomogli. Fašističko riješavanje nacionalnog pitanja jeste; naći u svakoj zemlji jednog ili nekoliko Kvislinga, već prema tome koliko ima nacionalnosti, sastaviti marionetsku vladu, ekonomski i politički potpuno podjarmiti zemlju i takvu je proglasiti „slobodnom" i saveznicom u tako zvanom novom evropskom poretku.

Šta predstavlja danas Pavelić i njegova ustaška banda u Hrvatskoj? Ništa drugo do obične agente u okupiranoj i porobljenoj Hrvatskoj. Šta predstavlja danas Nedić i kompanija u Srbiji? Ništa drugo do agente okupatora u okupiranoj i porobljenoj Srbiji. Šta predstavlja danas Draža Mihailović i njegovi četnici u Jugoslaviji? Ništa drugo do agente i saveznike okupatora u borbi protiv naroda. Ali sva ta banda ne predstavlja ne samo agente već i svirepe krvnike u službi okupatora pomoću kojih on nemilosrdno istrebljuje naše narode, pomoću kojih nastoji da održi u ropskoj potčinjenosti narode Jugoslavije.

Iz svega toga se jasno vidi da je fašizam najveći i najsvirepiji neprijatelj nacionalne slobode i ravnopravnosti svakog naroda. Iz toga proizlazi da je potrebna borba za život i smrt protiv fašizma, da je potrebna borba na život i smrt sa svima onima koji pomažu taj osvajački fašizam.

Današnja narodno-oslobodilačka borba i nacionalno pitanje u Jugoslaviji, nerazdvojno su vezani. Naša narodno-oslobodilačka borba ne bi bila tako uporna i tako uspješna kada narodi Jugoslavije ne bi vidjeli danas u toj borbi osim pobjede nad fašizmom i pobjedu nad onim što je bilo za prošlih režima, pobjedu nad onima koji su ugnjetavali i teže daljem ugnjetavanju naroda Jugoslavije. Riječ — narodno-oslobodilačka borba — bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi imala osim opšte jugoslovenskog smisla i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ona ne bi značila osim oslobođenja Jugoslavije u isto vrijeme oslobođenje Hrvata, Slovenaca, Srba, Makedonaca, Arnauta, muslimana itd., *kada narodno-oslobodilačka borba ne bi imala tu sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svih naroda. Jugoslavije. U tome i jeste suština narodno-oslobodilačke borbe.*

Današnja narodno-oslobodilačka borba ne bi se mogla završiti sa pobjedom nad okupatorima i njihovim slugama ako u toj borbi ne bi bilo narodnog jedinstva, ako u redovima narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, ne bi učestvovali Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci, Makedonci i muslimani. Potpuno oslobođenje svakog naroda posebice ne bi se moglo postići ako on ne bi sada već uzeo pušku u ruku i pošao u borbu za zajedničku pobjedu svih naroda Jugoslavije nad svim neprijateljima naroda.

Glavna smetnja za takvo puno borbeno jedinstvo jesu oni koji gledaju unatrag, koji teže da uspostave ono staro, kao što je büo do propasti Jugoslavije. To su vodstva raznih bivših građanskih partija, to je t.zv. londonska linija: „Čekajte, još nije vrijeme", to je Draža Mihailović i njegovi četnici koji pod parolom „za kralja i otadžbinu" vode borbu na strani okupatora protiv naše narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, to su, jednom riječi, svi oni koji se boje da rnarod dobije oružje u svoje ruke, jer znaju da će onda biti nemoguće više ostvariti njihove reakcionarne, nenarodne zamisli 0 uređenju Jugoslavije.

Perspektiva koja se ukazuje narodima Jugoslavije od strane londonskih izbjeglica vrlo je crna i predstavlja strašnu opasnost za sve one narode koji su bili ugnjetavani od postanka Jugoslavije. Žandarski kundak i četnička kama bilo bi glavno sredstvo te londonske izbjegličke vlade za ujedinjavanje naroda Jugoslavije, kada bi se ona kojom nesrećom ponovo dokopala vlasti u Jugoslaviji.

Makedonci, Amauti, Hrvati, muslimani itd. sa strepnjom se pitaju — pa šta će biti sa nama ako se povrati ono staro? Londonska izbjeglička vlada već prijeti, četnici već kolju gdje mogu uz pomoć okupatora i bruse kame za još strašnije pokolje — to je ono čega se svi narodi boje. Ali mi dovikujemo svima, neka se ne boje, spas od svega toga je moguć i to jedino na taj način, ako se već sada, odmah, bez oklijevanja, uzme puška u ruke i pođe u sveti boj koga bije naša junačka narodno-oslobodilačka vojska protiv okupatora, za slobodu i ravnopravnost svih naroda Jugoslavije. To je jedini spasonosan put kojim treba da idu svi narodi Jugoslavije.

Moram ovdje podvući činjenicu da se u redovima naše narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od samog početka pa do danas nalaze u ogromnoj većini baš Srbi, umjesto da to bude obratno. Baš srpski, crnogorski, bosanski i lički partizani i brigade koje su bile sastavljene gotovo isključivo od Srba, vodili su i danas vode nemilosrdnu borbu ne samo protiv okupatora već i protiv četnika Draže Mihailovića i ostalih neprijatelja ugnjetenih naroda. Šta to dokazuje? To dokazuje da svi narodi Jugoslavije koji su bili u prošlosti ugnjetavani od velikosrpskih hegemonista imaju svog najboljeg 1 najdoslednijeg saveznika u srpskom narodu. Srpski je narod dao i još uvijek daje najveći doprinos u krvi u borbi protiv okupatora i njegovih izdajničkih slugu, ne samo Pavelića, Nedića, Pećanca, nego i protiv Draže Mihailovića i njegovih četnika, za punu slobodu i nezavisnost svih naroda Jugoslavije. Srpski narod isto tako ne želi da se povrati ono staro, kao što to ne žele ni Hrvati, ni Slovenci, ni Makedonci, ni Crnogorci, ni muslimani. Srpski narod vrlo dobro zna zbog čega je došlo do takve tragedije, ko je tu glavni krivac, i zato se on tako herojski bori i prezire svoje domaće izdajnike. — *Stoga je sveta dužnost svih ostalih naroda Jugoslavije, da barem isto toliko ako ne i više, učestvuju zajedno sa srpskim narodom u ovom velikom oslobodilačkom ratu, protiv okupatora i svih njegovih slugu.*

Zastava narodno-oslobodilačke borbe protiv okupatora, koju je podigla Komunistička partija Jugoslavije 1941 godine jeste u isto vrijeme i zastava borbe za nacionalnu slobodu i ravnopravnost svakog naroda posebice. To je ona ista zastava koju neokaljanu nosi Komunistička partija Jugoslavije još od

postanka Jugoslavije, beskompromisno se boreći za nacionalnu slobodu i ravnopravnost svih naroda Jugoslavije. Nikada se Komunistička partija nije odrekla niti će se odreći svog principa koga su postavili naši veliki Učitelji i Vode — Lenjin i Staljin, a to je: pravo svakog naroda na samoopredjeljenje do otcepljenja. Ali u isto vrijeme Komunistička partija Jugoslavije nikada neće dozvoliti i boriće sie protiv toga da takvo pravo iskoriste neprijatelji naroda i umjesto slobode i nezavisnosti stvore za narod srednjevjekovni mrak i kolonijalno ropstvo kao što je to slučaj sa Pavelićevom „nezavisnom" Hrvatskom.

Komunistička partija Jugoslavije će se i dalje boriti za bratsku, slobodnu i ravnopravnu zajednicu svih naroda Jugoslavije. Boriće se podjednako protiv velikosrpskih hegemonista, koji teže ponovnom ugnjetavanju drugih naroda Jugoslavije, kao što će se boriti protiv onih koji bi za interese bilo koje imperijalističke sile pokušali da siju razdor i smetaju bratskoj slozi naroda Jugoslavije.

Pitanje Makedonije, pitanje Kosova i Metohije, pitanje Crne Gore, pitanje Hrvatske, pitanje Slovenije, pitanje Bosne i Hercegovine, lako će se riješiti na opće zadovoljstvo svih, samo na taj način što će ga riješavati sam narod, a to pravo svaki narod stiče s puškom u ruci u ovoj današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

TITO

BORIMO SE ZA CISTOTU I BOLJŠEVIZACIJU KOMUNISTIČKE PARTIJE

Od prvog dana okupacije, za sve proteklo vreme oružanog narodnog ustanka, Komunistička partija ostala je dosledna svojoj političkoj liniji uporne i nemilosrdne borbe protiv porobljivača naše zemlje, fašističkih nemačkih i talijanskih osvajača, protiv njihovih saveznika i protiv domaćih izdajnika, četnika, ustaša i raznih petokolonaša, agenata i plaćenika okupatora. Do postizavanja cilja: proterivanje okupatora iz naše zemlje i oslobođenje svih naroda Jugoslavije, ta politička linija ostaće nepromenjena. Ona je nastavak i razvijanje doratnog političkog stava i borbe Komunističke partije a naročito po pitanju odbrane zemlje od preteče spoljne fašističke opasnosti i od reakcionarnih vladajućih režima u Jugoslaviji koji su se toj opasnosti priklanjali i pripremali otvorenu izdaju svojih naroda.

Komunistička partija predviđajući tok događaja, dosledno sprovodeći svoju političku liniju, preduzimala je potrebne mere kako je događaji ne bi iznenadili i zatekli nepripremljenu. Ona je dočekala teška i sudbonosna vremena po našu zemlju i narode Jugoslavije, politički i organizaciono spremna.

Dosledna u borbi protiv fašizma spolja i iznutra, Komunistička partija je, u promenjenim i novonastalim uslovima okupacije i rata, produžila borbu sredstvima, načinima i formama koje su ti novonastali uslovi naturali. Komunistička partija je smelo pošla napred, svesna da u svojim rukama drži sudbinu naroda Jugoslavije, svesna odgovornosti koju snosi, tvrdo ubeđena u ispravnost misli kojima se rukovodi i sigurna u pobedu.

Tri osnovne činjenice ušlovile su omogućavanje te borbe:

1. — Shvatanje i pravilna misao Komunističke partije, njeni ispravni pogledi na život i svet, njen jasan politički stav po svima pitanjima koja se tiču narodnog života, njena nedvosmislena i pravilna politička linija;

2. — Organizaciona čvrstina partiskih organizacija i bezgranična odanost Partiji njenih članova;

3. — Povezanost Komunističke partije sa širokim narodnim masama i veliki uticaj i poverenje koje je Komunistička partija imala kod svih naroda Jugoslavije.

Sigurnost u rukovođenju akcija i borbe, masa Komunistička partija je stekla dugim iskustvom uz velike napore, teškoće i uz velike žrtve. Cela istorija naše Partije i njena izgradnja su niz neprekidnih borbi u raznim vidovima i raznim poljima životne i društvene delatnosti. Kroz te razne forme borbe: od pokreta po radionicama za poboljšanje tarife pa preko obustave rada do masovnih štrajkova; od zahteva za bolju cenu seljačkih proizvoda pa preko akcije za rešenje seljačkih dugova do potpune obustave plaćanja od strane seljaka zelenaških dugova; od zahtjeva za građanska prava i slobode, preko mestimičnih demonstracija do krvavih borbi protiv reakcije i režima; od ispravnog političkog stava prava naroda na samoopredeljenje i bratske sloge i ravnopravnosti naroda Jugoslavije, preko masovnih manifestacija solidarnosti sa svim slobodoljubivim i demokratskim narodima u borbi protiv reakcije, srednjevjekovnog mračnjaštva i fašističkog nasilja i porobljavanja; od sitnih sukoba i okršaja do oružane narodno-oslobodilačke borbe i sveopšteg narodnog ustanka rasla je i učvršćivala se akciona sposobnost i politička zrelost Komunističke partije, njenih organizacija i njenih članova, jačalo njeno političko iskustvo i razvijala se njena sposobnost rukovođenja narodnim masama.

Izrastanje u predvodnika masa, organizatora i rukovodioca radničke klase, narodnih masa i naroda Jugoslavije bilo je moguće zato što Komunistička partija nije bila kolebljiva, niti oportunistički nastrojena prema raznim sporazumaškim i kapitulantskim stavovima pojedinaca i grupa, osobito izraženim u zaoštrenoj političkoj situaciji. Jasnost i oštrina političkog stava i odlučnost, naročito u akcijama i borbi za prava i interese radničke klase i naroda protiv vladajućih ugnjetačkih, reakcionarnih i eksploatatorskih klika i režima, bile su odlike koje su vezivale narodne mase uz Komunističku partiju. Naša partija bila je uverena u rukovođenju akcijama, nije lutala levo ni desno, jasno je znala kuda i kako ide, trudila da se snalazi brzo u promenama nastalim u raznim situacijama, mogla da pronađe i uvidi unutarnju vezu događaja i njihovu uslovljenost, da shvati ne samo kako se i kuda događaji momentalno kreću, već i kako će se oni u buduće razvijati. Samo tako radeći, mogle su da se pripreme radnička klasa i narodne mase za borbu, da se rukovodi njima i da se stvaraju uslovi za uspeh velike stvari njihovog — oslobođenja.

Komunistička partija stalno se jačala, razvijala i ujedno kretala napred borbu radničke klase i radnih masa. Samo takva partija novoga tipa, kao što je naša, jedinstvena, čvrsta, nepokolebljiva i uporna mogla je da prebrodi sve teškoće i poveže slobodarske i oslobodilačke težnje naroda Jugoslavije **i** povede ih u oružanu borbu protiv fašističkih okupatora, daleko nadmoćnijih i do zuba naoružanih, u vremenu potpune izdaje naše zemlje i rasula vojske **i** države.

Izgrađujući u toku akcija i borbi svoju jedinstvenu akcionu sposobnost i sposobnost rukovođenja, Komunistička partija je istovremeno izgrađivala i jedinstvenost svojih misli i shvatanja. Usvajanje partijske teorije marksizma-lenjinizma, nauke koja uči o razvitku društva, radničkom pokretu, proleterskoj revoluciji, o izgradnji komunizma, o novom čovečanstvu — vršilo se kroz žestoku borbu protiv tuđih, antipartijskih, štetnih i iznakaženih shvatanja i teorija, kako unutar tako i izvan Partije, kroz razbijanje raznih štetočinskih, razbijačkih, frakcionaških i izdajničkih grupa i pojedinaca, koji su pogrešno i naopako tumačili i iskrivljavali komunističko shvatanje i partijsku političku liniju ili sabotirali njeno sprovođenje. Razobličavanje i razbijanje

takvih elemenata učvršćivalo je ideološki i organizaciono našu Partiju i njeno jedinstvo.

Istorija Komunističke partije Jugoslavije je neprekidna, stalna i potrebna ideološka borba za čistoću njenih shvatanja i sprovođenja njene političke linije.

Razobličavanje grupe Sime Markovića po nacionalnom pitanju i razbijanje njegovih malograđanskih i reformističkih shvatanja po pitanju borbe u odnosu na velikosrpsku hegemonističku buržoaziju, dovelo je do izražaja pravilan stav političke linije bratstva i ravnopravnosti naroda Jugoslavije i njihove zajedničke borbe protiv ugnjetačke politike velikosrpske buržoazije povezane sa kapitalističkim i velikoposedničkim vrhovima ugnjetenih naroda. Rešenje ovog pitanja, uz veliku pomoć Komunističke Internacionale i lično druga Staljina, i docnije borbe naroda Jugoslavije za svoja nacionalna prava i ravnopravnost na čelu kojih se uvek nalazila i Komunistička partija, temelj su na kome je Komunistička partija mogla da okupi danas sve narode Jugoslavije u borbi za slobodu i nezavisnost naše zemlje i temelj na kome će se sutra izgraditi velika bratska zajednica naroda Jugoslavije.

Razbijanjem trockističkih teorija o potcenjivanju seljaštva i neuviđanju njegove uloge kao rezerve i glavnog saveznika radničke klase, Komunistička partija je povezala ove dve osnovne radne klase u njihovoj borbi za život, narodna prava i slobode i stvorila čvrst savez radnika i seljaka koji je i danas glavni oslon, stub i pokretna snaga narodno-oslobodilačke borbe.

Preodoljevanjem dugogodišnjih frakcionaških borbi i izbacivanjem iz svojih redova besprincipijelnih grupa „desnice" i „levice" iz čijih su se redova regrutovali razbijači Partije, konfidenti i policijski špijuni; raskrinkavanjem i razbijanjem izdajnika Gorkića, sabotera linije i taktike narodnog fronta i njegovih pomagača sa grupom Petka Miletića; postavljanje, uz novu pomoć Komunističke Internacionale, kursa na radničko rukovodstvo, Komunistička partija se, na čelu sa drugom Titom, iskovala u jedinstveni politički faktor pod čijim se uticajem poslednjih godina kretala sve jače politička mobilizacija narodnih masa i njihov pokret bio je sve jači i sve silniji.

Pod teškim uslovima ilegalnosti, u kojoj se Komunistička partija nalazi i radi od vremena Obznane i kroz dugogodišnju praksu masovnih akcija i borbi izgradilo se u Partiji strogo merilo ko može postati član Partije i kakav on mora da bude. Ilegalni rad i teror režima, najvećom žestinom uperen baš na Komunističku partiju, bili su već jedno merilo za stupanje i rad u Partiji.

Briga za učvršćenjem partijskih organizacija i izgradnju partijskih kadrova i neprekidno pojačanje njihove aktivnosti, bila je podstrek rada Partije za dalji i stalni razvitak partijskih organizacija i kadrova, kako bi odgovorili zadatku da budu nosioci i sprovodnici partijskog rada i partijske političke linije. Partija je morala budno bditi nad ideološkim i organizacionim jedinstvom i celinam, te i pored svog obnavljanja i brojnog jačanja sa novim članovima, čistiti nepomirljivo iz svoje sredine sve kolebljive elemente, kapitulante i izdajnike.

Samo je tako bilo moguće da Partija, kao rukovodeći organ radničke klase i radnih masa i živi organizam koji se stalno obnavlja i jača, izgradi čvrsto svoje organizacije i članstvo, na koje se može za svoj rad potpuno osloniti. Ne zanoseći se uspesima i znajući da uvidi svoje pogreške i odnoseći se samokritički, da ih na vreme ispravi, Komunistička partija zahteva to isto i od svojih organizacija i članova i, oslanjajući se na njihovu bezgraničnu odanost i dužnost prema svojoj Partiji, klasi i narodu, traži od njih punu i svesnu odgovornost za sprovođenje partijske linije i za celokupan njihov život i rad.

Mnogobrojni su primeri borbe i sjajnog držanja pred klasnim neprijateljem, primeri privrženosti, odanosti i požrtvovanja članova Partije. Slavne žrtve dala je životima svojih članova Komunistička partija za stvar radničke klase i našeg naroda. To je dokaz da naša Partija i njeni članovi visoko drže i držače čast i zvanje člana Komunističke partije.

Istorijski uputi o kadrovima druga Dimitrova na VII Kongresu Kl poslužili su i služe za glavno merilo kvaliteta članova naše Partije.

Naša Partija je na svojoj V Zemaljskoj Konferencicji, održanoj u oktobru 1940, u rezoluciji o organizacionim zadacima dala konkretne direktive koje i danas služe kao rukovodeće načelo za celokupan rad partijskih članova.

U današnjim uslovima narodno-oslobodilačke borbe i oružanog narodnog ustanka povećava se odgovornost partijskih organizacija i članova za očuvanje jedinstva misli i akcije, za jačanje čvrstine i aktivizacije partijskih organizacija i članova, za njihovu izgradnju, za odbranu čistoće naše Partije. Naš neprijatelj je politički i vojnički iskusan i izgrađen. Pomoću izdajnika i plaćenika on ne samo da organizuje oružane bande protiv narodno-oslobodilačkog pokreta, već svoje agente šalje i ubacuje među narodne mase i borce, a pokušava ih provući i među partijske članove. Neprijatelj računa sa neobaveštenošću, zaostalošću i političkom neizgrađenošću pojedinih slojeva u narodu, vešt u obmanjivanju, želi da unošenjem zabune, zlonamernim tumačenjem događaja, širenjem laži i neistina rastroji i razbije jedinstvo naroda u borbi i naturi svoj uticaj i svoje shvatanje. Otuda potreba za neumornim političkim radom u narodu i među borcima, za zaoštravanjem političke budnosti i političkog proveravanja i za žestokom borbom partijskih organizacija i članova protiv liberalnog odnosa prema slabostima, greškama i njihovim nosiocima, a naročito protiv zbrke, neshvatanja i nepravilnih političkih objašnjenja događaja i odnosa. Nemilosrdno treba udariti po labavosti i političkoj nezrelosti onih partijskih organizacija i članova, koji se ne odnose kritički i samokritički prema svima nepravilnim, štetnim i neprijateljskim shvatanjima i tumačenjima ili ravnodušno prolaze pored pojava nerada, neispravnosti, propusta i grešaka.

Povezanost sa širokim narodnim masama je izvor koji je davao Komunističkoj partiji snage za izvođenje krupnih zadataka i akcija poslednjih godina (konstatovanih u rezoluciji V Zemaljske Konferencije KPJ). Sektaštvo koje se ranijih godina ispoljavalo u redovima naše Partije najviše je ometalo partijskim organizacijama i članovima da uhvate korena u narodu. Tek sa učvršćenjem partijskih organizacija, posle dugog i stalnog čišćenja partijskih redova, kada su članovi Partije shvatili pravilnost političke linije i sa ubeđenjem unosili u mase, mase su je shvatile i išle za Partijom.

Radi zadobijanja masa i rukovođenja sa njima, Komunistička partija je morala, pored borbe za čistoću naših redova, voditi i ideološku borbu van okvira Partije protiv raznih reformističkih i sitnoburžoaskih shvatanja malograđanskih političara, partija i grupa, koji su odvlačili mase od akcije i pasivizirali ih teorijama o mirnim reformama.

Stalna ideološka borba unutar i van Partije pomogla je da se sprovede u život taktika okupljanja svih rodoljubivih demokratskih elemenata za stvaranje širokog jedinstvenog i narodnog fronta u borbi protiv preteče fasisticke opasnosti spolja i iznutra, i pomogla našoj Partiji da danas vodi za sobom ogromne mase naroda Jugoslavije u borbi za njihovu slobodu i nezavisnost naše zemlje.

U tome, kako treba učiti mase, ali i učiti se od masa, nasa Partija ugledala se na Boljševičku partiju i ona nam u svemu služi za uzor i rukovodeći primer.

Boljševici su silni time što održavaju vezu sa svojom majkom, sa masama koje su ih rodile, othranile i vaspitale. I dogod oni budu održavali vezu sa svojom majkom, sa narodom, oni imaju sve izglede da ostanu nepobedivi. U tome je ključ nepobedivosti boljševičkog rukovodstva, kaže nam i uči nas drug Staljin.

Ove reči moramo imati stalno na umu, kako bi naša Partija, iznikla iz naroda, ostala za uvek njegov rukovodilac.

Naša Partija mora danas još više voditi računa o osnovnim činjenicama koje su uslovile njenu rukovodeću ulogu u događajima i davale joj snage da održava i jača svoju čistoću, boljševičku upornost i masovnost. I u toku narodno-oslobodilačkog rata borba za ideološku čistoću i jedinstvo, organizacionu čvrstinu i masovni uticaj mora biti stalna i nepoštedna.

Proisteklo iz dosledne partijske političke linije i gvozdene logike događaja i oružane borbe, jasno i za sve razumljivo merilo i stav: Ko je za ili protiv okupatora i izdajnika. Komunistička partija će braniti svim svojim snagama i ulagati sve svoje sile za pobedu nad okupatorom i njegovim pomagačima.

Sa ovim merilom tučen je izdajnik Draža Mihailović, otkriveno izdajničko lice jugoslovenske vlade u Londonu i razbijene razne izdajničke teorije. Sa ovim merilom naša Partija je dokazala da Nedićeva, Ljotićeva, Pećančeva i dr. teorija „o zaštiti i spasavanju srpskog naroda" okuplja oko sebe najveće zlikovce i istrebljivače srpskog naroda; da Pavelićeva teorija o „Nezavisnoj državi Hrvatskoj" ima za branioce najkrvoločnije izrode hrvatskog naroda; da teorija izdajničke vlade u Londonu o tome „da nije još vreme" i „o neuvlačenju naroda u prenaglenje akcije" vrši mobilizaciju agenata okupatora protiv narodno-oslobodilačkog ustanka i okuplja sve reakcionarne i protivnarodne elemente, koji već pokušavaju da sebi prisvoje uspehe narodne borbe i obezbede vlast i državnu upravu njihovih režima nasilja i pljačke.

Naša Partija će do kraja izvršiti svoju ulogu organizatora i rukovodioca narodnih masa. Zato se mora oštro istupati protiv onih koji zbog nemanja ili zbog nedovoljne budnosti dozvole ili sami vrše kompromitovanje uloge naše Partije i iskrivljavanja partijske linije. Samo tako se može izbeći nasedanje raznim pogrešnim ili neprijateljskim teorijama, kao što je bio slučaj teorije o „klasnom ratu" koju je okupator pomoću četničkih vođa i Draže Mihailovića uspeo da ubaci i čije je savlađivanje koštalo velikih žrtava.

Rukovodeća uloga Partije ne sme se svesti na ono što pojedinci nepravilno misle, da u ime Partije treba samo da naređuju. Članovi Partije treba da budu organizatori rada i masa i da kao učitelji i predvodnici masa stiču autoritet i postaju stvarni rukovodioci naroda. Jedino i samo komandovanjem takvi članovi kompromituju našu Partiju i svojim držanjem stvaraju kod naroda krivi zaključak o ulozi i značaju Partije. Budnost takvih članova je vrlo slaba, te ako nad njima nema kontrole partijskih organizacija, oni postaju ravnodušni prema svojim i tuđim greškama. Zato, pored pitanja pravilnog političkog rada partijskih organizacija i članova, pitanje organizacije i kontrole rada ostaje stalno i obavezno kao sastavni i odlučujući deo partijske đelatnosti.

Pitanje širenja partijskoHpolitičkog uticaja ne postavlja se danas kao problem, već kao najbolji mogući način upoznavanja širokih narodnih masa, učesnika u oružanom narodnom ustanku, sa partijskom linijom i ciljevima i karakterom narodno-oslobodilačke borbe. To s druge strane zahteva od naših partijskih organizacija i članova aktivan rad, pravilno postavljanje partijskog rada i njegovo savesno sprovođenje u život.

Forme i uslovi razvitka narodno-oslobodilačke borbe, koji su se do današnjeg stupnja razvili, zahvaljujući baš rukovodećoj ulozi naše Partije, omogućavaju našim partijskim organizacijama i članovima još širi rad u masama.

Naša je dužnost da veze naše Partije sa narodnim masama još više proširimo i učvrstimo; da još više osnažimo rukovodeću ulogu Partije i osiguramo učešće najširih radnih i narodnih masa u rešavanju svih narednih problema, koji stoje pred nama i pred narodima Jugoslavije.

SRETEN ŽUJOVIC

ORGANIZACIONO PITANJE KPJ U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI

Prošla je godina dana od stvaranja narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, godina dana herojske borbe naših naroda protiv fašističkih okupatora, koji porobiše male narode u Evropi i mučki napadoše na veliku zemlju radnika i seljaka — Sovjetski Savez, nadu i ponos svih obespravljenih i potlačenih.

Početak je bio težak i naporan. Mnogi nisu shvatili potrebu oružane borbe, a malo ih je bilo spremno da se /prvi late oružja i udare na daleko jačeg i naoružanijeg neprijatelja._Narod je nestrpljivo očekivao početak. Taj istorijski događaj delo je herojske Komunističke partije, jedine partije koja je uvek i dosledno stajala na braniku narodnih interesa, ukazujući na opasnost koja je pretila narodima Jugoslavije od fašističkog osvajača. Komunistička partija je prva dala znak za uzbunu, mobilisala sve svoje članstvo, sve u narodu najpoštenije ljude i započela sveti boj protiv mrskog okupatora. Ali taj početak nisu očekivali i nisu želeli neprijatelji naroda, sluge krvavih okupatora, niti su ga odobravali razni malodušni građanski političari, obuzeti smrtnim strahom pri pomisli da bi svaka pa i najmanja akcija mogla narušiti njihov blaženi mir, spokojni i zadovoljni život, da bi svaka narodna borba mogla ugroziti njihove protivnarodne ciljeve i namere kako tada tako i u budućnosti. Prvi otvoreno, a drugi prikriveno, krijući se iza lozinke „još nije vreme", istupali su protiv dizanja naroda na oružje. I jedni i drugi ometali su narodni ustanak, odigrali su najcrnju ulogu — ulogu izdajnika i grobara slobode našeg naroda.

Naši redovi bili su u početku malobrojni, slabo naoružani, borci neiskusni i nedorasli krupnijim akcijama protiv okupatora i njegovih slugu. Ali čistoća naših redova, borbenost i visoka politička svest boraca, tih prvih vesnika zamašnijih i odlučnijih akcija, bila je na zavidnoj visini. Oni su za neprijatelja pretstavljali nesavladivu silu i bili najbolja garancija proširivanja i produbljavanja narodnog ustanka, te okupljanja svih za borbu spremnih sinova naših porobljenih naroda.

Ustanak je uzimao sve većeg maha, redovi ustanika širom Jugoslavije postajali su sve gušći, čvršći i borbeniji. Niko više nije mogao zaustaviti narodno-oslobodilački pokret, koji je svakim danom postajao sve opasnija udarna snaga protiv svih elemenata nasilja, krvave reakcije i mraka. Redovi narodno-oslobodilačke partizanske vojske naglo su popunjavani novim brojnim borcima. *Komunistička partija Jugoslavije mogla je podići narod na oružje i obezbediti svoju rukovodeću ulogu u narodnom ustanku samo zahvaljujući bezgraničnom poverenju širokih masa, iskovanom u višegodišnjim teškim borbama protiv svih nenarodnih režima.* Time je naša Partija časno izvršila svoj dug prema narodu, opravdala primljene obaveze na VII Kongresu Kl.

Nesumnjivo, linija KPJ prodrla je duboko u mase. Priliv novih snaga u borbene redove, skoro iz svih društvenih slojeva, dosta je snažan.

Politička svest ovih boraca, koji u velikom broju pristižu, nije niti može biti na stepenu onih prvih. Ta činjenica mora biti jasna i razumljiva svakom našem političkom i vojnom radniku, njom se imaju rukovoditi partijski aktivisti u postavljanju rada i prilaženju borcima. Ljudi dolaze sa raznim, često i tuđim shvatanjima sveta i života. Time se u naše redove momentalno unose tuđa shvatanja, ali naša Partija dobija novi i odlučan kadar ljudi za prevaspitavanje. Niska ili skoro nikakva svest o ciljevima naše borbe, tuđa shvatanja, razne nezdrave sklonosti ne smeju nas ni za trenutak zbuniti, već samo još više dati potstreka u radu na prevaspitavanju novih boraca. U tome radu naša Partija i njeni rukovodioci moraju pokazati čeličnu volju, bezgranično strpljenje i istrajnost. Ljude treba uzimati onakve kakvi su, pažljivo proučavati njihove mane, slabosti i greške, proučavati njihovu prošlost i otkrivati njihove sklonosti. Tek kad se ima potpuna pretstava o čoveku, borcu, — može mu se pravilno prići i ukazati na ono što kod njega ne valja. Svaki naš rukovodilac, bilo na političko-partijskom ili na vojnom radu, svaki kadrovik, mora bezuslovno ispoljavati, komunistima svojstvenu, ljubav prema svakom čoveku koji se nalazi u našim redovima, u redovima narodno-oslobodilačke borbe. Preko rada i lepog držanja naših rukovodilaca, svaki borac, svaki čovek treba da zavoli našu Partiju i kroz Partiju da zavoli svakog našeg rukovodioca. Učvršćivati poverenje širokih masa u našu Partiju, to nije ni lak ni prost zadatak. To poverenje ona stiče, pored ostalog, ljubavlju za ljude, vaspitavanjem ljudi za narodne borce. Ni jedna druga partija osim Komunističke nema niti može imati snage, metoda i prema tome uspeha u podizanju ljudi na viši stepen razvitka. *Tu snagu ona može imati samo zato, što je partija napredne klase, partija proletarijata, izrasla iz naroda vezana za njega i kao takva jedini i najveći pobornik narodnih prava i interesa.* To je ono što opredeljuje svakog pojedinca, opredeljuje i privlači na našu stranu ogromnu većinu našeg naroda. To je ono što čini da neprijatelj gubi bitku za bitkom kako na vojničkom tako i na političkom polju. To je ono što neprijatelju ne da mira i zbog čega naša Partija i narodno-oslobodilački pokret pretstavljaju za njega smrtnu opasnost.

Koristeći mnoge pukotine u našim redovima i organizacione slabosti mnogih naših partijskih organizacija, neprijatelj nastoji uneti zabunu i pokolebati naše borce, stvoriti svoje uporište, dezorganizovati i oslabiti udarnu boračku snagu Narodno-oslobodilačke vojske. Ti pokušaji dolaze do izražaja i danas skoro svuda, samo negde u manjim negde u većim razmerama, čas u jednom, čas u drugom obliku. Neprijatelji naroda i njegove svete narodno-oslobodilačke borbe pružaju svoje otrovne pipke u svim pravcima. Ali ostvarenje tog paklenog plana zavisi ne samo od uslova pod kojima su stvorene i dalje se razvile naše borbene jedinice, nego i od pravilnog rada partijskih organizacija i bržeg prenošenja naše linije u mase.

Skoro u svim zemljama Jugoslavije partizanski pokret prošao je J^roz neravnomerni razvitak. Odredi su nicali jedan za drugim, negde u većem a negde u manjem vremenskom razmaku, negde s jačim snagama i naoružanjem a negde sa slabijim. S jedne strane, to je zavisilo od političkog uticaja naše Partije na široke narodne mase, a s druge, od stepena savladanih organizacionih slabosti partijskih organizacija. Nesumnjivo, KPJ prokrčila je sebi put do širokih masa grada i sela, stekla njihovo poverenje i postala organizator i predvodnik nepomirljive, oružane narodne borbe. Ali na tome teškom i često neispitanom putu pojedine partijske organizacije nisu išle u korak sa partijskom linijom na datoj etapi narodno-oslobodilačke borbe. Sektaško skretanje i otuđivanje od pravilne političke linije Partije bilo je zahvatilo naročito drugove u Hercegovini. U proglasima „Narodu Hercegovine" ne samo da se u svakoj drugoj rečenici spominjala Komunistička partija i njena uloga, nego se dopustilo da te iste proglase potpisuju partijski

komiteti zajedno sa Narodno-oslobodilačkim odborima i Operativnim štabom. Osim grubih političkih grešaka, kao „sovjetizirajmo cijelu Hercegovinu", odgovorni partijski rukovodioci nisu uspeli da ^organizaciono učvrste sjajne uspehe hercegovačkih partizana, kako na vojničkom tako i na političkom polju. Vrtoglavica od uspeha zanela je naše drugove i odvela ih u krajnje sektaško odmetništvo od partijske linije.

Sektaško skretanje, iskrivljavanje i pogrešno tumačenje partijske linije nije bila pojava samo u Hercegovini. Slične i još veće pogreške učinila je partijska organizacija u Crnoj Gori. Oduševljeni poletom narodnog ustanka, ogromnim uspesima izvojevanim nad okupatorom, naši partijski rukovodioci u Crnoj Gori zapostavili su rad u Partiji. Pokrajinski komitet nije posvetio potrebnu pažnju radu partijskih organizacija, kako na terenu tako i u partizanskim odredima. Partijske publikacije, zborovi, letci, odnos prema stanovništvu na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji, stav prema prijateljima i neprijateljima narodno-oslobodilačke borbe, — sve je to bilo van stvarne i svakodnevne uporne kontrole PK-a. Zaneseni momentalnim vojničkim uspesima, odgovorni partijski rukovodioci na terenu i u vojsci zaboravili su: da je u rukama naše Partije *najveće i najubojitije oružje pravilna politička linija i njeno brzo i energično sprovođenje u život.* S jedne strane, sektaškim odnosom prema liniji Partije, a s druge, potcenjivanjem snaga i mogućnosti unutrašnjeg neprijatelja, stvoreni su svi uslovi za četničko-krilašku ofanzivu, svestrano pomognuti od okupatora. Nesumnjivo, narodni ustanak u Crnoj Gori je malaksao, ali naš politički uticaj na crnogorske mase danas je samo još jači. Cetničko-krilaškim terorom prinuđen je slobodarski crnogorski narod na odbranu slobode i časti svoje zemlje. Zato je danas osnovni zadatak crnogorskih drugova stvaranje i učvršćivanje partijskih organizacija, oslobođenih od svih kolebljivih i oportunističkih elemenata. Organizacije KPJ i odgovorni partijski rukovodioci, na ma kakvom se poslu nalazili, moraju biti budni u sprovođenju naše linije. Dosledno sprovođiti i braniti liniju Partije, razobličavati svakoga ko bi pokušao da skrene našu borbu u drugom pravcu — to je sveti zadatak ne samo rukovodilaca, već i svakog člana naše Partije. Naša linija mora postati krv i meso čitavog partijskog članstva, čitavog našeg naroda i svih boraca za nacionalno oslobođenje. *Nasuprot jedinstvu reakcije pod okriljem okupatora suprotstaviti jedinstvo svih rodoljuba, visoko dignuti zastavu bratstva porobljenih naroda u borbi protiv okupatora i izdajnika.*

Velikim naporima naše Partije i mudrim rukovodstvom našeg Vrhovnog komandanta — druga Tita, potisnuti su svi oni koji su pričama da „nije još vreme" — kočili narodnu borbu. Događaji su pokazali da se tu u stvari radilo o protivnarodnoj raboti, jer ti isti, kao Draža Mihailović, koji su tvrdili da „nije vreme", našli su svoje „vreme" u službi okupatoru i borbi protiv naroda. Okupljanjem svih rodoljubivih snaga u borbi protiv krvavih okupatora i njihovih slugu rasplamsao se narodni ustanak u svim zemljama Jugoslavije. Neprijatelj više ne zna odakle mu preti pogibija, ošamućen je strahovitim udarcima koje svakim danom sve više dobija od naših oružanih snaga. To više nisu male grupe partizana, izolovane jedne od drugih i kadre samo za manje akcije. Iz nekada malih i razbacanih, slabije povezanih partizanskih odreda, četa i bataljona, danas već imamo krupne vojne formacije koje sve više primaju karakter velike i stalne vojske. Dakle, nasuprot neprijatelju stoji danas herojska Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi, pod jedinstvenom komandom.

Sve veći uspesi narodno-oslobodilačke borbe, učvršćivanje i jačanje naših oružanih snaga izazivaju životinjski bes kod fašističkih okupatora i njihovih slugu — Nedića u Srbiji, Pavelića u Hrvatskoj. Svi su se oni ujedinili u naporima da slome oružanu borbu naroda. U tom izdajničkom i krvavom kolu, zaigrao je i general bez vojske, Draža Mihailović, uz punu saglasnost

neke londonske vlade. Ovo izdajničko i slugeransko društvo, da bi spasilo što se još spasiti dade, ne žaca se ni od najodvratnijih sredstava. Njihovim zverstvima nema primera. Ona prevazilaze i najtamnije stranice istorije sveta. Zločini ustaša prema srpskom narodu otkrivaju krvavo lice i jednih i drugih u očima naroda. Ali narod nikada ne zaboravlja izdajnike iz svoje sredine i osveta će biti strašna i pravedna.

Danas postaje jasno da bitku najzad mora dobiti narod i da je konačni obračun s neprijateljem na domaku. No, bilo bi pogrešno misliti da će pobeda doći lako, sama od sebe, i da neprijatelj neće učiniti sve u spašavanju svojih pozicija. Potcenjivanje neprijatelja odvelo bi nas na krivi put. Naprotiv, neprijatelj je još žilav i borba će biti teška. Za tu borbu moramo biti spremni, brojno ojačati i u vatri borbe očeličiti naše redove, postići to, da ni jedan čestit čovek ne ostane van borbenog stroja. Mobilizacija novih snaga, kako u pozadini tako i na frontu, osvežiće i uneti poleta i snage u redove narodno-oslobodilačke borbe. Sada je momenat da hrvatski i srpski narod, kao i muslimani, iskuju svoje borbeno bratstvo protiv okupatorskog jarma. To će biti još veća garancija za brže i uspešnije ostvarenje postavljenog zadatka: uništenje žive snage okupatora, njegovo progonstvo iz zemalja Jugoslavije i izvojevanje narodnog oslobođenja. Baš na teritoriji t.zv. Nezavisne Države Hrvatske stvoreni su danas skoro svi uslovi za proširivanje baze oružanog narodnog ustanka. U borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika moraju uzeti aktivnog učešća svi rodoljubi, bez obzira na veru, nacionalnost i njihovo političko opredeljenje. Ustaški državni aparat, iako svestrano pomognut od okupatora, ipak se nalazi u fazi raspadanja. Suprotnosti između domobranske vojske i ustaških vojnih formacija najbolje kazuju da hrvatski narod nije na strani izdajnika. Sada je čas kada čitav hrvatski narod: seljaci i radnici, poštena inteligencija i domobranski oficiri, podoficiri i vojnici treba odlučno da stupe u boj i kroz borbu protiv okupatora i njegovih slugu, speru ljagu sa lica hrvatskog naroda i učine kraj fašističkoj tiraniji. Bolja i srećnija budućnost hrvatskog naroda, njegova nezavisnost i pravo na slobodan život u slobodnoj i nedeljivoj zemlji, neće se postići utešnim obećanjima neke emigrantske vlade iz Londona, nego će se izvojevati samo *odlučnom i zajedničkom borbom svih naroda Jugoslavije.*

Naša Partija dorasla je ovim krupnim zadacima i ona će ih savladati. Ali se danas, više nego ikad ranije, traži od svih partijskih kadrova, a naročito onih u vojsci, da smelo pristupe masama, pravilno sprovedu i objasne našu liniju i još viš.e učvrste poverenje širokih masa prema našoj Partiji, nosiocu narodno-oslobodilačke borbe. Da bi prihvatili nove snage i pravilno ih vaspitali, moramo ukloniti čitav niz unutrašnjih organizacionih slabosti i nedostataka. Taj zadatak leži u prvom redu na partijskim organizacijama i na odgovornim partijskim rukovodiocima u vojsci i na terenu. Organizaciono pitanje jeste jedno od najvažnijih pitanja naše Partije. U ovim sudbonosnim danima, kad su pred Partiju postavljeni ogromni zadaci, kad ona preuzima na sebe tešku odgovornost pred narodom u ovom svetom boju protiv fašizma, od postavljanja i pravilnog rešavanja organizacionih pitanja, zavisi opstanak i budućnost našeg naroda — ishod započete borbe.

ZAŠTO JE KPJ MOGLA OSTVARITI RUKOVODEĆU ULOGU U NARODNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI

Obračunava se tuđim i oportunističkim elementima, koji su niz .godina sedeli u partijskim rukovodstvima, kočili razvitak Partije i ometali njeno organizaciono učvršćivanje, KPJ napravila je 1937 godine istorijski preokret u svome radu. Oslanjajući se na zdrave i Partiji odane kadrove, CK je uspeo

da sačuva jedinstvo Partije, da sačuva i proširi njen ugled kod najširih narodnih masa. U svakodnevnoj i upornoj borbi za čistoću partije izrastali su novi, u akcijama provereni kadrovi.

U vreme rada na ozdravljenju naše Partije pada i V Zemaljska konferencija. Po svome značaju ova konferencija pretstavlja najsvetliji datum u istoriji naše Komunističke partije. Ona je manifestovala jedinstvo partije i odobrila sve organizacione i političke mere koje su preuzeli KI i CK KPJ. Uspeh Partije u ostvarivanju svoje rukovodeće uloge u narodno-oslobodilačkoj borbi postignut je blagodareći: 1) nemilosrdnoj borbi za čistoću partije, odstranjivanju iz njenih redova svih štetočinskih i antipartijskih elemenata; 2) pravilnoj političkoj liniji i povezivanju sa širokim narodnim masama; 3) organizacionom učvršćivanju partije i 4) teoretskom i političkom podizanju kadrova putem mnogobrojnih kurseva, kao i centralnog kursa za više partijske rukovodioce.

ZA JAČANJE I OBNOVU PARTIJE NOVIM KADROVIMA

Godina i po dana narodno-oslobodilačke borbe pretstavlja za našu Partiju najdragocenije iskustvo. Besumnje, Komunistička partija danas polaže ispit svoje zrelosti, ali uprkos velikih pozitivnih rezultata, pojedine organizacije ne odgovaraju postavljenim zadacima. Ima i danas komunista koji često, bilo iz neznanja ili zbog neoprostive nemarnosti, ne izvlače pouke iz izvedenih akcija. Mnogi se zadovoljavaju samo efektom ove ili one uspele akcije. Samo registrovanje akcija, bez njihovog proučavanja, otkrivanja slabosti i nedostataka, dobrih i loših strana ne vodi ka planskom i sistematskom organizacionom učvršćivanju i jačanju naše Partije. Široke narodne mase bez rezerve prihvataju naše parole, pa ne samo prihvataju već ih i u delo sprovode u svakodnevnim akcijama. Iz tih akcija niču novi ljudi, bezbrojni najbolji aktivisti, spremni da svakog časa i svoj život polože za stvar narodne borbe. Ali, nažalost, usled pustog birokratizma i sektaškog shvatanja mnogih partijskih rukovodilaca, ti divni ljudi, žene i omladinci ostaju izvan naše Partije. Dok mnogi naši rukovodioci tapkaju u mestu, gube se u sitnicama, radeći sve drugo samo ne ono što im je glavni zadatak, dotle se van Partije razvijaju sjajni ljudi koji su davno već prerasli mnoge članove Partije. Njihov osećaj za Partiju daleko je veći, njihovo srce toplije kuca za Partiju nego kod onih slabih komunista koji se nazivaju članovima Partije. Kolika je ljubav kod boraca, vanpartijskih komunista prema našoj Partiji, a istovremeno i odgovornost pred svojim narodom, najbolje se vidi iz izjave jednog puškomitraljesca: „Moram da se trudim da učim i da se borim, jer šta ću sutra reći u Srbiji kad za ovoliko meseci nisam uspeo ući u Partiju". Za sve naše rukovodioce ova izjava znači opominjući glas iz dubine naroda, iz redova naših hrabrih i odanih boraca.

Veliki su i nenadoknadivi gubici baš najboljih članova Partije i rukovodećih drugova. Njihov gubitak poziva na desetorostruke napore u radu zn Partiju. *Zato je krajnje vreme, da pitanje primanja novih članova u Partiju najozbiljnije shvate svi rukovodeći drugovi, sve ćelije i svi partijski forumi.* Koliko je god nužno obnavljati Partiju sa novim i proverenim kadrovima, još više je neophodno osmeliti se u uzdizanju mladih i Partiji odanih članova na rukovodeća mesta. Sektaški odnos prema pitanju podizanja radnika i njihovog osposobljavanja za partijske rukovodioce treba neodložno i nemilosrdno likvidirati. Niski teoretski i politički nivo nije, niti može biti zapreka za ulazak u Partiju, kao ni za podizanje novih kadrova na odgovorne partijske dužnosti. Ali da bi članovi Partije svestranije odgovorili svojim zadacima, dužnost je partijskih rukovodstava da organizuju partijske kurseve za članove Partije, gde bi savladali bar najosnovnija znanja iz teorije.

GREŠKE I ORGANIZACIONI NEDOSTACI

Odlaskom u vojsku velikog broja članova i rukovodećeg kadra, znatno su oslabile partijske organizacije na terenu (Srbija, Crna Gora). Ali mnoge slabosti ne potiču samo od toga, jer se pravilnim radom uvek mogu otkriti izvori novih kadrova. Mnoge slabosti organizacionog i političkog karaktera, a naročito u neoslobođenim krajevima, dobrim delom su rezultat nesnalaženja partijskih foruma u težim i komplikovanijim pitanjima.

a) Srbija: Posle velike ofanzive okupatora i domaćih izdajnika — nedićevaca i dražinovaca, nastali su za našu Partiju teški momenti, kako na bivšoj slobodnoj teritoriji, tako i u neoslobođenim delovima. Uz pomoć izdajnika, fašističke Okupatorske vlasti zavele su strahoviti teror nad srpskim narodom. Za ugušivanje narodnog ustanka nisu bile dovoljne samo hitlerovske bande. Na srpsku zemlju zakoračila je izdajnička bugarska i mađarska vojska. Nastali su najteži dani u istoriji srpskog naroda. Hiljade i hiljade rodoljuba bačeni su u logore smrti, iz kojih niko nije izneo živu glavu. Na desetke hiljada mirnih građama srpskih gradova i sela pokošeni su neprijateljskim mitraljezima, uz puno učešće četničke rulje izdajnika i okorelog zlikovca Draže Mihailovića. Te zločine izroda srpskog naroda neće nikad zaboraviti srpske majke i sestre, zavijene u crno za svojim milim i dragim.

U takvoj situaciji jedino je Komunistička partija davala otpor, branila narod i radila na okupljanju svih rodoljuba oko odreda hrabrih partizana.

Ali, pored svega toga, nisu se snašle mnoge partijske organizacije. Sam Pokrajinski komitet bio je duže vremena otsečen od mnogih organizacija. Krupnijih odstupanja od partijske linije nije bilo, osim u toliko, što je PK pokazao izvesnu kolebljivost u raskrinkavanju izdajničke uloge Draže Mihailovića, eksponenta izbegličke vlade. Pojedine partijske organizacije, izolovane jedna od druge, bez stalne veze sa PK-om, nisu bile odlučne u brzoj preorijentaciji partijskog rada u novim uslovima, stvorenim dolaskom okupatorskih snaga na bivšu slobodnu teritoriju. Posledica te sporosti i nesnalaženja bilo je hapšenje i uništavanje nekoliko najboljih naših rukovodilaca, kao Želja Đurića i Tulića u Srbiji, Jelene Četković i mnogih drugih u Beogradu.

Primer nebudnosti i gubljenja političke perspektive u pogledu daljeg razvoja narodnog ustanka u Srbiji, bila je valjevska partijska organizacija. Nesumnjivo, ova je organizacija izdržala nadčovečanske napore u nastojanju da održi partizanski odred svoga kraja na svome terenu. Ali su vojno-politički rukovodioci napravili veliku pogrešku što odred nisu poveli u sastav glavnine partizanskih snaga. *Sačuvati živu snagu, učvrstiti odred i povesti ga u borbu protiv neprijatelja, bez obzira na kojem terenu — to je bio zadatak drugova u onoj konkretnoj situaciji.*

Nezdrave pojave nastale u valjevskoj partijskoj organizaciji, koje ni do danas nisu sasvim likvidirane, posledica su: prvo grubih grešaka u vezi sa odredom, a drugo, sektaške izolovanosti od širokih narodnih masa i neaktivnosti OK-a. Pokrajinski komitet je dokazao krajnju kolebljivost u zauzimanju stava po pitanju razmimoilaženja u valjeskom OK-a i donošenju odluke po pitanju druga S. koji je morao biti skinut s rukovodstva.

Izvlačeći pouke iz stečenog iskustva, a s obzirom na sadašnje stanje i perspektive daljeg razvoja, pred PK KPJ u Srbiji postavljaju se osnovni zadaci: 1) Učvrstiti partijske organizacije i stvoriti ih tamo gde ne postoje, obezbeđujući do maksimuma veze, brzo prenošenje direktiva i pravilno sprovođenje partijske linije; 2) Učvrstiti i proširiti postojeće i svuda raditi na formiranju jezgra novih partizanskih odreda. Ovom radu treba pristupiti bez odlaganja. Odrede na terenu treba popunjavati radnicima, ali tek tada kad se tamo stvore jača jezgra iz ljudstva dotičnog kraja. U protivnom, ovi radnici mogli bi ostati izolovani od masa i akcije izvoditi na partizanski način

ratovanja udarajući u najosetljivije tačke; 3) Ostvariti jedinstveni front svih rodoljubivih elemenata u borbi protiv okupatora i njihovih slugu; pojačati kampanju za raskrinkavanje izdajničke uloge Draže Mihailovića, dajući joj što masovniji karakter.

b) Bosanska Krajina: osnovna karakteristika jeste mladost partijske organizacije u ovoj oblasti. Stari partijski kadar većim delom upućen je u partizanske odrede još u početku narodnog ustanka, koji je organizovala i povela Komunistička partija. Partijska organizacija u Bosanskoj Krajini izrastala je i razvijala se uporedo sa razvitkom oružanog ustanka. Rukovodeći partijski kadar, izrastao iz ustanka, mlad je i neiskusan u radu i na vrlo niskom je teoretskom i političkom nivou. Politika kadrova nije bila na visini. Pitanju podizanja novih kadrova nije posvećena onolika pažnja koliku to naročito danas zaslužuje. Ovi i mnogi drugi nedostaci potiču otuda što i sam Oblasni komitet nije funkcionisao kao jedinstveno rukovodstvo.

Partijske organizacije na terenu i u vojsci, bile su manje-više prepuštene same sebi. Veze između rukovodstava i. organizacija bile su samo po^ vremene. Partijski rad odvijao se neplanski i bez sistema, skoro bez ikakve pomoći i kontrole odozgo do dole. Usled toga, partijske organizacije još uvek nisu organizatori i nosioci masovnog rada na svome području, one se nisu uzdigle na stepen rukovodioca svim sektorima partijskog rada. Učešće članova Partije u Narodno-oslobodilačkim odborima praktično se ne oseća. Oni ne reagiraju na štetan rad pojedinih odbora i njihov nepravilan odnos prema narodu. Oni zatvaraju oči pred neprijateljskim elementima koji su se uvukli u ove organe narodno-oslobodilačke vlasti, s nameram da ih kompromituju u očima naroda. U svojoj nebudnosti i nesnalaženju na radu u odborima i drugim ustanovama, članovi Partije su otišli toliko daleko, da često odobravaju i protivnarodne mere. U nizu drugih nepravilnosti i štetnog rada, pominjemo samo novčane ili druge kazne koje odbori primenjuju prema seljacima čaik i kad nisu krivi. Ovoj neaktivnosti partijskih organizacija, nesnalaženju i greškama pojedinih članova treba jednom već učiniti kraj. Naša pozadina mora biti sigurna isto toliko koliko je siguran i naš front.

Prema tome, kod ćelije, kao osnovne partijske organizacije, treba i do maksimuma razviti osećaj odgovornosti pred partijom. Aktivnost, disciplina i redovno plaćanje članarine — to su najhitniji uslovi za ulazak u partiju. Ne ispuniti *makar i jedan* od ova tri osnovna princnipa znači, učiniti ćeliju nesposobnom za ostvarenje postavljenih zadataka. U Bosanskoj Krajini, kao i u mnogim drugim partijskim organizacijama, na primer u Hrvatskoj, osim neplaćanja članarine, što je česta pojava naročito na oslobođenoj teritoriji, pogrešno je postavljen rad i same partijske ćelije.

Stvaranje „opštinskih ćelija" tj. jedne ćelije za jednu opštinu, bez obzira na broj sela koja sačinjavaju tu opštinu, iz osnova je pogrešno. Takva organizaciona forma nužno je dovela do stvaranja nekih „ogranaka" ćelije. Nesumnjivo, takva ćelija nema uslova za razvitak, a još manje ima uslova za povezivanje sa seljacima, za uočavanje njihovih potreba i za stvaranje mogućnosti masovnog rada. Zato ćeliju treba učiniti živim organizmom, svakim svojim delićem povezanim s narodom. U svakome selu, gde postoje bar najosnovniji uslovi, stvara se partijska ćelija. Ako je selo veće ili razbijeno na zaseoke, a partijska ćelija brojno razvijenija, onda se stvaraju grupe ćelija. Stvaranjem opštinskog partijskog rukovodstva, u koje ulaze sekretari seoskih ćelija, odnosno sekretari biroa seoske ćelije, postiže se koordinacija rada partijske organizacije u okviru jedne opštine. Broj članova rukovodstva ne zavisi od broja seoskih ćelija, već od razvijenosti partijske organizacije. U partijskom radu nema šablona, ali se ne sme odstupati ni od najosnovnijih principa. Nije dobar rukovodilac onaj drug koji se na terenu drži nekih krutih formi rada, koje su juče, možda, mogle biti pravilne, ali danas već

postaju zapreka za dalji razvitak partije. Evo jedan primer: drugovi su tek uspeli da stvore izvesne aktive u selima, gde ne postoji partijska organizacija, niti ma koja druga masovna organizacija, dolazi, međutim, drug iz višeg partijskog foruma i raspušta te aktive kao nepotrebne, savetujući njihovo pretvaranje u prosvetne grupe. Nije potrebno dokazivati da je raspuštanjem ovih aktiva u stvari sužena mogućnost našeg političkog prodiranja na selo, kao i da postoji mogućnost za organizovanje vaspitnog rada baš u okviru ovih aktiva. Ali se mora ukazati na opasnost od suvog prakticizma, koji može imati i težih posledica u radu naših rukovodećih drugova. Na terenu Bosanske Krajine šire se teorije o „legalnoj i ilegalnoj komunističkoj partiji". Što je najgore, ovakva se shvatanja pretstavljaju kao partijske direktive. Šta nam pokazuje ova činjenica? Ona pokazuje ne samo da su ovi drugovi na niskom političkom nivou, već i to, da oni ne proraduju naše direktive i ostale partijske materijale. To, što izvesne partijske organizacije rade slobodno i legalno na oslobođenoj teritoriji, ne znači da treba legalizovati svakog a naročito novoprimljenog člana Partije. U cilju obezbeđenja pune konspiracije, treba jednom već prestati sa praksom dekonspirisanja novostvorenih partijskih organizacija na privremeno oslobođenoj teritoriji, koje bi za slučaj gubitka te slobodne teritorije, mogle ostati na njoj i bez opasnosti nastaviti partijski rad.

VISE POLETA U RADU I VIŠE LIČNE ODGOVORNOSTI

Naši stari kadrovi su prošli tešku školu nelegalnog rada i stekli su u njoj ogromno iskustvo. Ali u primeni stečenog iskustva mnogi nisu pokazali očekivane rezultate. Još .uvek se prave krupne greške organizacionog i političkog karaktera. Usled nebudnosti i pogrešne politike kadrova dolazi do vrlo čestih provala u partijskim organizacijama. Najbolji primer za to je mesna organizacija u gradu M., u koju je neprijatelj uspeo da ubaci provokatora i da joj u pogodnom momentu nanese neočekivane udarce.

Toj nebudnosti treba učiniti kraj. Stalna kontrola i proveravanje partijskog članstva, proveravanje u akcijama i na raznim zadacima, učiniće Partiju čistom od tuđih, kolebljivih i nesigurnih elemenata. Aktivna i svestrana pomoć nižem partijskom kadru i kontrola rada partijskih organizacija jeste garancija za pravilan rad i pravilno sprovođenje u život političke linije naše Partije.

ALEKSANDAR RANKOVIĆ

BORBA PROTIV OKUPATORA PRVI I NAJVAŽNIJI ZADATAK

Ukoliko se narodno-oslobodilačka borba sve više zaoštrava i uzima sve veće razmere, ukoliko ta borba u vojničkom pogledu prima sve organizovaniji karakter i postiže sve veće uspehe — u toliko ona prima i sve složeniji karakter i zahtjeva od članova Komunističke partije veću elastičnost i sposobnost snalaženja u svakoj konkretnoj situaciji. Zbog ovih naprijed navedenih razloga sve više izlaze na vidjelo prikriveni neprijatelji narodno-oslobodilačke borbe. Sve više i sve jače se vrši diferencijacija među raznim političkim grupacijama, tako da se na jednoj strani koncentrišu svi reakcioneri, protivnici narodno-oslobodilačke borbe, koji na razne načine pomažu okupatora, a na drugoj strani prilaze u redove narodno-oslobodilačkog fronta sve novi i novi rodoljubi, koji dolaze do saznanja da je jedino ispravan, je-

dino moguć put onaj — kojim danas ide ogromna većina svih naroda Jugoslavije.

Usled sve većeg broja raznih domaćih izdajnika, koji se pridružuju onim izdajnicima, koji već od samog početka zabijaju nož u leđa narodno-oslobodilačkoj borbi, mnogi članovi Partije skloni su da zaborave na glavnog neprijatelja — okupatora i da vide samo te izdajnike, gubeći pri tome živce i skloni su da prave greške sektaškog karaktera. To je zbog toga pogrešno što oni vide na jednoj strani sve te izdajnike, a na drugoj sirani samo Komunističku partiju, a ne vide onu ogromnu narodnu silu, one široke mase rodoljuba koje se već bore, one koji još uvek dolaze da se bore, one koji će doći da se bore protiv okupatora i domaćih izdajnika. S druge strane opet, mnogi članovi Partije, pa i rukovodioci, isuviše sporo otkrivaju štetnost i izdajničku ulogu bilo pojedinaca ili grupe izdajnika, koji postepeno i vrlo rafinirano vrše svoju izdajničku ulogu. Ukoliko to i vide, posmatraju kao izoliranu stvar, bez veze sa okupatorom, stvar ove ili one političke partije ili grupe, a ne kao jednu nerazbojnu cjelinu — saveza svih izdajnika sa okupatorom.

Dok je jedan dio reakcionarnih vodstava raznih političkih partija i javnih radnika u Jugoslaviji odmah od prvih dana prišao u službu okupatora, drugi, veći dio, posmatrao je iz svojih skloništa nejednaku borbu najboljih sinova naroda sa okupatorima, priželjkujući da će se okupatori lako obračunati sa tim „bezumnicima", koje ova gospoda smatraju i svojim protivnicima. To su bile i jesu želje gospode izbjeglica u Londonu, to su želje gospodina Mačeka i kompanije, to su želje i mnogih drugih. Njihova ćiftinska duša smatra da je današnja narodno-oslobodilačka borba samo stvar komunista, koji hoće što više da napakoste toj gospodi, da što više ušićare za sebe i prigrabe vlast. Sva ova gospoda ne mogu da shvate i zapanjeno se čude zašto se nekomunisti, seljaci i inteligencija bore i ginu „uludo", umjesto da čekaju mirno, dok se Rusi i Njemci dobro ne iskrvare, a onda de se iskrcaju Englezi, koji treba, po mišljenju te gospode, da . dođu ovamo i postave sve po starom. Dakle sve veće pobjede Crvene armije na Istoku i Engleske i Amerike u Africi nad njemačkim osvajačima, sve veće pobjede naše junačke narodno-oslobodilačke vojske i sve bliži krah fašističkih osvajača potstakao je mnoge vođe i vodice raznih političkih partija, koji su do sada sjedili u mišjim rupama i pravili se ili neutralni ili tobože simpatizirali narodno-oslobodilačkoj borbi, da izađu na vidjelo i da se konačno opredijele na stranu neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe, na stranu neprijatelja naroda, tj. na stranu fašističkih osvajača. Ova gospoda se nadaju da će današnjom saradnjom sa okupatorima zaustaviti val narodnog ustanika, da će pomoću okupatora uništiti tu narodnu silu koja ugrožava njihove interese. Prema tome, razbijanje fašističkih osvajača u našoj zemlji znači ujedno i razbijanje te izdajničke gospode i njihovih protunarodnih planova. S druge strane sa razbijanjem okupatora i izdajnika naših naroda stvaraće se sve čvršće jedinstvo svih rodoljuba, stvaraće se uslovi za bratstvo svih naroda Jugoslavije.

Kao što se u našoj zemlji sve brže vrši proces ujedinjavanja i još tješnja međusobna saradnja i suradnja sa okupatorom raznih heterogenih reakcionarnih elemenata, bez obzira na suprotnosti koje postoje među njima, tako se i u međunarodnim razmjerama sve više vrši proces grupisanja reakiconarnih elemenata, bez obzira na rat i suprotnosti među njima. To najbolje pokazuje ovaj primjer: Engleska ratuje protiv Njemačke i Italije, ali to ništa ne smeta reakcionarnim engleskim krugovima da svim silama pomažu jugoslovensku izbjegličku vladu u Londonu, koja preko svog ministra Draže Mihailovića i njegovih četnika aktivno pomaže okupatore u borbi protiv narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda u Jugoslaviji. U krajnjoj liniji to znači da engleska reakcionarna gospoda pomažu ratnog protivnika Engleske protiv

istinskog saveznika naroda Engleske i Amerike. S druge strane, okupatori naoružavaju četnike londonske izbjegličke vlade, koja je formalno saveznik Engleske, Amerike i Sovjetskog Saveza i upotrebljavaju ih u borbi protiv naše narodno-oslobodilačke vojske tj. protiv naroda Jugoslavije. Šta to znači? To znači da i u ovom velikom oslobodilačkom ratu protiv fašizma postoji sporazumjevanje najreakcionarnijih elemenata u svijetu na račun prave narodno-oslobodilačke borbe i da ta međunarodna reakcija još uvijek, uprkos rata, smatra fašizam svojom udarnom pesnicom protiv težnje za istinskom slobodom onih koji se za nju bore. To znači da fašizam mora da- posluži gdjegod je to moguće u borbi protiv takvih težnji, a najtipičniji primjer za to jeste kod nas u Jugoslaviji. Drugim riječima, fašizam treba da posluži međunarodnoj reakciji tako dugo dok ne dođu na njegovo mjesto nove reakcionarne snage, koje već u potaji spremaju ta reakcionarna gospoda. *To znači da je i zbog toga borba protiv fašističkih okupatora najvažnija zadaća sadašnjice, bez obzira na sve mahinacije izdajničkih, reakcionarnih krugova kod nas i u svijetu.*

Dalje, osvajački fašizam je najveći i najopasniji neprijatelj svake slobode i nezavisnosti. On još nije slomljen, on je još jak, opasan i zato je potrebno napregnuti sve snage, mobilisati sve rodoljubive snage, iskorišćavajući i najmanju suprotnost neprijatelja u borbi protiv osvajačkog fašizma za njegovo uništenje, jer to znači i pobjedu nad protunarodnom reakcijom, pobjedu pravedne narodne stvari. Ne treba izgubiti iz vida da se i u lageru fašističkih osvajača vrši proces diferencijacije. Ta će se diferencijacija utoliko brže vršiti, ukoliko se propast Hitlerovog režima sve više približava. Ali ta se diferencijacija ne vrši u korist oslobodilačkih težnji naroda fašističkih ili porobljenih zemalja, već u korist reakcije koja se već danas brine da spase što se da spasti. Zato će takvi reakcionarni elementi dolaziti do sve većeg uticaja u fašističkom lageru i baš zato je potrebno uništiti fašizam zajedno sa onim koji su ga rodili. *Baiš zbog svega toga je prva i najvažnija zadaća današnjice — nemilosrdna borba do potpunog uništenja fašističkih osvajača, pa onda i njegovih pomagača.*

Za uništenje fašističkih osvajača vode borbu narodi Sovjetskog Saveza, njihova herojska Crvena armija, koja nosi na svojim leđima najveći teret ovog velikog oslobodilačkog rata, tu borbu vode i ostali saveznici, Engleska i Amerika, vode je narodi svih porobljenih zemalja, koji imaju sasvim druge ciljeve, nego što ih imaju razne reakcionarne klike tih zemalja. Prema tome, konstatacije u ovome članku tiču se samo tih reakcionarnih klika, a ne naših velikih saveznika — naroda Engleske i Amerike, koji isto tako teže da se uništi fašizam i ukloni sve ono što je dovelo fašizam do ovakve snage, što je dovelo do ovakve strašne katastrofe. Narodi Jugoslavije čvrsto vjeruju da će naši saveznici narodi Engleske i Amerike, onemogućiti ostvarenje zamisli koje se rađaju u glavama reakcionara njihovih zemalja i doprinjeti svoj dio za potpuno uništenje fašističke osvajačke kuge i uspostavljanja istinske slobode, nezavisnosti i ravnopravnosti među narodima u Evropi.

Uloga Komunističke partije Jugoslavije od prvih dana u ovoj teškoj narodno-oslobodilačkoj borbi jeste rukovodeća. Tu ulogu naše Partije priznaju i svi rodoljubi Jugoslavije, bez obzira na vjersku i nacionalnu razliku. Ali to priznanje i povjerenje rodoljuba došlo je kao rezultat pravilne političke linije naše Partije u ovoj velikoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Ono je došlo na osnovu velike požrtvovanosti članova naše Partije u toj borbi. I baš zbog toga komunisti moraju i nadalje svojim pravilnim radom čuvati to poverenje koje je naša Partija do sada stekla, a očuvaće ga na taj način što će sav svoj rad, svu svoju energiju i nadalje posvetiti isključivo današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi, protiv fašističkih okupatora, smatrajući to pr-

vom i najvažnijom zadaćom današnjice, ne gubeći pri tome iz vida ni nemilosrdnu borbu protiv domaćih izdajnika, jer je to nerazdvojno vezano sa borbom protiv okupatora.

TITO

ORGANIZACIONO STANJE

U poslednje vreme se zapaža polet u razvitku partijskih organizacija, skoro u svim krajevima Hrvatske. Mi danas imamo na teritoriji Hrvatske 22 OKRUŽNA KOMITETA, 79 KOTARSKIH KOMITETA, 2 CENTRALNA POVERENIŠTVA I 1 POKRAJINSKI KOMITET — za oko 3.500 članova Partije na terenu i oko 1.700 članova u vojsci. Pored zadovoljavajućeg broja članstva, kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji, mi još nismo uspeli prebroditi glavnu slabost naših partiskih organizacija i da naše ćelije na terenu i u vojsci, naši Kotarski komiteti rukovode borbom naroda na svom terenu. Oseća se još kod naših organizacija labavost u radu i nedovoljna povezanost sa masovnim organizacijama.

(Iz izvještaja CK KPH)

ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE I KOMUNISTIČKA PARTIJA

(Ovaj članak Moše Pijade objavljujemo u prvoj knjizi naše edicije BIHAĆKA REPUBLIKA)

NOVA ULOGA MLADE GENERACIJE U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI I ZADAĆE SKOJ-a

I.

Narodno-oslobodilačka borba u Jugoslaviji otkrila je i ispoljila i velike, još do jučer neslućene i prigušene, snage i borbene sposobnosti mlade generacije naše zemlje. Naša je omladina za ovih devetnaest mjeseci borbe pokazala ne samo primjer rodoljublja, samoprijegora i heroizma koji je zadivio svijet već i takvu *masovnu aktivizaciju* koja je od nje učinila jednog od najozbiljnijih činilaca u općoj narodnoj antifašističkoj borbi.

U svakim danom sve većim oblastima Jugoslavije, obuhvaćenim požarom Narodnog ustanka i partizanskog rata, rađa se danas iz borbe i raste jedno *novo pokoljenje mlađih,* pokoljenje društveno i politički svjesno i punopravno. Na oslobođenoj teritoriji naše zemlje nastupile su u položaju i svijesti omladine promjene od dalekosežnog značaja: ovdje, omladina je gotovo *kao cjelina,* obuhvaćena organizovanim radom i borbom i pretstavlja jednog od *najpouzdanijih* političkih oslonaca nove demokratske narodne vlasti i dosledne linije borbe protiv fašizma.

Čime se objašnjavaju ove promjene? Šta je omogućilo dosadašnju političku i borbenu aktivizaciju širokih omladinskih masa?

Dugi niz godina, mlada generacija Jugoslavije nije bila u stanju da ispolji svoje borbene sposobnosti, postane svjesnom svoje snage. Tada se aktivno i samopregorno borio, izražavajući njene često i neshvaćene težnje, samo naj-

napredniji dio mladih. Neprijatelji naroda i sve moguće reakcionarne klike vodili su uvijek politiku razjedinjavanja, obmane i sputavanja omladine — vodili su takvu politiku jer su se plašili osvještavanja i težnji mlade generacije. Kroz sve to vrijeme samo komunisti su bili ti koji su radili na razbijanju okova u kojima je bila sputana snaga i svijest mladih i svojim primjerom pokazivali im put borbe. Narodni ustanak je ne samo spasao našu omladinu od fašističkog noža već je u svome razvoju doveo do stvaranja takvog položaja koji je omogućio buđenje svjesti i borbenu aktivizaciju omladinskih masa. Ustanak **i** žestina narodno-oslobodilačke borbe su, s jedne strane, razbili one okove satkane od čitavog sistema laži, podvala i nasilja u kojima su neprijatelji naroda tako dugo držali mladu generaciju; s druge strane, oni su razgolitili sve političke odnose i postavili svakog i sve na svoje pravo mjesto. Omladinske mase su vidjele i osjetile na djelu fašizam; na djelu, one su naučile da razlikuju svoje prijatelje i neprijatelje, istinske rodoljube i izdajnike. I baš zato su čule borbeni poziv naše Partije, zato su vidjele primjer komunista — i pošle za njim u svetu borbu za slobodu naroda, za svoju budućnost.

Narodni ustanak i pravilna politika Komunističke partije oslobodili su na taj način ogromne, do jučer sputane energije omladinskih masa. Plamen iskrenog rodoljublja, neizreciva mržnja prema fašističkim krvnicima i domaćim izmećarima tuđina, duboka vjera u pravednost sopstvene stvari i bolju sutrašnjicu, pouzdanje u probuđene snage vlastitog naroda, i, iznad svega — beskrajna ljubav prema bratskom Sovjetskom narodu i povjerenje u nepobjedivost i oslobodilačku misiju njegove Crvene armije, to je bilo ono što je u jednom borbenom zamahu podiglo mase mladih i dalo im snage za onaj uporni heroizam kojim su zadivili svijet. *Politika jedinstva mlade generacije u borbi protiv fašizma,* politika naše Partije, i dugogodišnji uporan rad i borba Saveza komunističke omladine za jedinstvo mladih, *bila, je ona snaga koja je omogućila omladini Jugoslavije da ujedini i organizira svoje napore, da postane svjesnom vlastite snage i pode putem borbe i pobjede.* Jedinstvo mlade generacije, to najubojitije oružje naše omladine iskovano u krvi i borbi, i samo je istovremeno jedan. od najdragocenijih plodova Narodnog ustanica i oslobodilačkog rata. Ostvarenje i sve veće učvršćavanje ovog jedinstva, a naročito primjer omladinskih masa slobodne teritorije (koje su njim obuhvaćene često u gotovo 90%, kao u nekim krajevima Like, Krajine, Korduna i Dalmacije) dali su mladoj generaciji ono časno mjesto koje ona danas ima u općoj oslobodilačkoj narodnoj borbi i konačno pokazale da je naša omladina snaga slobode i napretka.

Pomoći masama mladih u djelu daljeg širenja i produbljavanja njihovog jedinstva, pomoći Savezu komunističke omladine u njegovoj velikoj ulozi organizatora i rukovodioca najširih omladinskih masa, biti budan čuvar interesa mladih i kao uvijek njihov najbolji stariji drug — to je danas više no ikad zadaća naše Partije, zadaća svih komunista.

II.

Putevi stvaranja jedinstva antifašističke omladine u Jugoslaviji bili su putevi borbe i krvi, obilježeni svim osobenostima razvoja Narodnog ustanka i političkih odnosa u našoj zemlji.

Glavne uslove, pod kojima je stvarano jedinstvo naše omladine, karakterišu slijedeća dva momenta:

Prvo, dejstvo okupacije Jugoslavije i narodno-oslobodilačke borbe na sudbinu svih ranije postojećih nefašističkih omladinskih organizacija. Činjenica da su *skoro sve* ranije postojeće omladinske organizacije, a naročito političke omladinske organizacije bivših stranaka, pokazale svoju nesposobnost za život

u trenutku naleta fašističkog okupatora, a da su vođi tih organizacija (izuzev u izvjesnoj mjeri slučaj u Sloveniji) ili sagnuli šiju pred krvnikom ili prešli u njogovu službu — ta činjenica morala je zauvijek pokopati takve organizacije i vođe u srcima i mislima mladih. Razvitak je to i pokazao. Kada je val Narodnog ustanka razbio, u velikim djelovima zemlje, nasilnički režim okupatora i domaćih izroda i cijeli aparat tog režima, zajedno sa fašističkim prinudnim i „glajhšaltovanim" omladinskim organizacijama — oslobođena i osvještena mlada generacija nije se više vraćala nazad. Niko nije ni pokušao da uskrsne stare organizacije i stare „vođe", pregažene događajima i plamenom borbe koja je objelodanila njihovu nesposobnost za život i borbu.

Drugo, najteža iskušenja koja je proživila naša omladina pokazala su pravu ulogu i vrijednost Saveza komunističke omladine. SKOJ je, jedini među svim omladinskim organizacijama, ostao kao kompaktna cjelina sa mladima u najsvirepijim časovima i krvlju svojih najboljih boraca za uvijek zapečatio svoju vezanost s mladom generacijom naše zemlje. Bile su srušene sve one vještačke pregrade kojima su protunarodne klike godinama pokušavale da izoluju nas komuniste i SKOJ od masa mladih.

Ovakav razvitak usüovio je onaj *osobeni put* stvaranja jedinstva mlade generacije u našoj zemlji: poslije sloma svih njenih bivših organizacija, ostali su sami SKOJ i — mase mladih, ujedinjene svojom ljubavlju za domovinu i mržnjom prema fašizmu, ali još neorganizovane i nepovezane. Preko starih okvira i pregrada trebalo je *iznova, odozdo* graditi omladinsko jedinstvo, izgraditi takve organizacije koje će najbolje odgovoriti interesima oslobodilačkog rata i masa mladih. Prvi i do danas najčvršći i najviši izraz takvog jedinstva, iskovan je u redovima naše slavne Narodno-oslobodilačke vojske, u zajedničkoj borbi mladih boraca bez razlike na njihovu narodnost, vjeru i političko opredeljenje. Zatim, svuda širom zemlje, a naročito u oslobođenim oblastima, počele su da niču organizacije omladinskog jedinstva: Savez mlade generacije u Hrvatskoj i Dalmaciji, Narodno-oslobodilački savezi omladine u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Savez narodne omladine u Crnoj Gori, Osvobodilna fronta mladih u Sloveniji (čiji razvitak ima svoje specifičnosti) itd. U sastavu ovih jedinstvenih omladinskih saveza nikle su mnoge posebne omladinske organizacije — Radne čete i brigade, Omladinski domovi, kulturne i fiskulturne grupe, Savez pionira itd. preko kojih je omladina organizovano počela da masovno učestvuje u radu i borbi. SKOJ kao jedina organizovana snaga mladih, bio je od početka inicijator stvaranja ovih organizacija i tome poslu posvetio je svoje glavne napore.

Prvi antifašistički kongres omladine Jugoslavije došao je da, poslije devetnaest mjeseci rada i borbe, pokaže rezultate napora i žrtava naše omladine i odredi smjernice njene buduće borbe. Ovaj kongres pretstavlja najveći događaj u povjesiti omladinske borbe naše zemlje. *Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije*, ostvaren na ovom Kongresu sjedinjavanjem svih organizacija Saveza mlade generacije Hrvatske, Narodno-oslobodilačkog saveza omladine Bosne i Hercegovine, jedinstvenih omladinskih organizacija Orne Gore, Slovenije itd. izraz je snage i jedinstva mlade generacije naše zemlje i najmoćnije oružje koje je ona iskovala u svojoj dosadašnjoj borbi.

Po svome karakteru, Ujedinjeni savez antifašističke omladine je *čvrst oblik organizacionog jedinstva* mladih antifašista i rodoljuba, bez obzira na narodnost, vjeru, političko uvjerenje i raniju pripadnost ovoj ili onoj organizaciji. To je organizacija *antifašistička i narodno-oslobodilačka organizacija,* koja — naročito na oslobođenoj teritoriji — može i mora da obuhvati *gotovo svu omladinu.*

Ovakav karakter Ujedinjenog saveza antifašističke omladine, određuje i njegove zadaće koje se sastoje danas u slijedećem: 1) Ujediniti najšire mase omladine svih naših naroda u bratski borbeni savez i organizovati sve njihove

napore u službi oslobodilačkog rata i pobjede nad fašizmom; 2) Neumorno i neprekidno mobilisati nove legije mladih boraca naše Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda i slati ih na front; 3) Organizovati sav rad i sve napore omladine u pozadini na ratni način, podrediti sve interesima fronta i pobjede; 4) Organizovati stalnu i sve širu podršku omladine demokratskoj narodnoj vlasti i njeno učešće u čitavom životu naroda na oslobođenoj teritoriji, njenu pomoć i saradnju svim mjerama Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja i Narodno-oslobodilačkih odbora, u borbi za čistoću i bezbjednost pozadine, za kulturno i zdravstveno podizanje naroda, snabdjevanje naše vojske itd.; 5) Organizovati najširi političko-prosvjetni i opće-kulturni rad među omladinom (suzbijanje nepismenosti, osnovna znanja iz svih oblasti nauke i pravilno shvaćanje političkih događaja itd.) u antifašističkom i narodno-oslobodilačkom duhu; 6) Organizovati kulturno-zabavni i društveni život i fizičko vaspitanje mladih, u ovim teškim ali slavnim danima rata.

Radi izvršenja gornjih zadaća, nužno je ne samo da se što punije razvije čitav ujedinjeni savez kao cjelina, već istovremeno i svaka posebna od njegovih sastavnih organizacija; omladinskih domova, radnih četa, fiskulturnih grupa, kulturnih organizacija, pionirskih četa itd.

Tako postavljen, Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije biće u stanju da zaista do maksimuma mobiliše sve snage mlade generacije u borbi koju vode naši narodi za slobodu. Tim putem, mlada generacija će najsigurnije obezbijediti i svoju sutrašnjicu, odbraniti je od mračnih zavjera koje kuju narodni neprijatelji — jugoslovenske izbjeglice, izdajnik Draža Mihailović i njima slični — protiv njene budućnosti.

Ujedinjeni antifašistički savez omladine, kao moćno oružje za još snažnije aktiviziranje, osvještavanje i ujedinjavanje omladinskih masa u današnjoj borbi, od ogromne je važnosti za čitav narodno-oslobodilački pokret. Zato-, *rad i problemi Ujedinjenog saveza moraju postati prvom i glavnom brigom organizacija SKOJ-a,* naročito na oslobođenoj teritoriji.

III.

Organizacije Saveza komunističke omladine dale su od sebe i ostvarile već mnogo. Ali, i to treba otvoreno reći, one još nisu uspjele da *ni iz daleka* iskoriste sve mogućnosti koje je Ustanak i masovni polet omladinskih masa otvorio pred njima. Šta više, u čitavom nizu slučajeva, može se primjetiti i izvjesno zaostajanje ne mladih komunista kao pojedinaca već *organizacija* SKOJ-a, za razvojem smjele i nove aktivnosti i mogućnosti omladinskih masa.

Uzrok ove pojave leži u činjenici da se *organizacije SKOJ-a još uvijek nisu u potpunosti prilagodile novim uslovima Ustanka i rata, još uvijek ne osjećaju kao organizacije koje djeluju i rukovode masama baš u tim određenim uslovima.* To je bitni nedostatak u radu organizacije SKOJa i on uključuje danas sve ostale.

1) Oblici aktivnosti i borbe omladinskih masa izmijenili su se, rad mladih komunista postao je drugačiji, puniji i mnogovrsniji, a SKOJ kao organizacija (i to kao organizacija koja je svojim radom dobrim dijelom i omogućila taj korak napred) ostao je često pri starom. Na taj način, događa se da se Skojevske organizacije razvijaju i žive- izvan okvira općih omladinskih organizacija, posebno od njih. Takvo, često opasno začaurivanje, i dovodi do mogućnosti stvaranja organizacione zbrke, slične onoj koja je do nedavno vladala u Hrvatskoj i Dalmaciji, a djelimično i Bosni, do stvaranja raznih „jezgra", „podaktiva" itd. i opasnosti zasektašivanja organizacija SKOJ-a. S druge strane, čitav niz Skojevskih organizacija još uvijek je nedovoljno povezan i rasplinut i ovo onemogućuje brzo i efikasno rešavanje svih zadaća.

Ovakvom stanju treba i mora se već jednom učiniti kraj. Organizaciono pitanje SKOJa je jasno: unutar SKOJa ne mogu postojati nikakvi „podaktivi", „jezgra" i „simpatizerske grupe" itd. Skojevske grupe (aktivi) su jedina osnovna forma Skojevske organizacije na oslobođenoj teritoriji, i oni treba da budu formirani i da žive tamo gdje se nalaze mase omladine — u jedinicama naše narodne vojske i masovnim omladinskim organizacijama. Ovo je naročito važno podvući danas, poslije stvaranja Ujedinjenog antifašističkog saveza. Tu, zajedno s masama omladine, organizacije SKOJa moraju razvijati svoj rad: to je jedini put i njihovog pravilnog razvoja i daljeg porasta.

Treba podići i stalno dizati disciplinu, organizacionu čvrstinu i osjećaj odgovornosti u redovima SKOJa, treba podići na viši stupanj njihovu akcionu sposobnost, treba čitavu organizaciju •—naročito danas — elastično prilagođavati strukturi i zadacima širokog omladinskog pokreta. Sljedstveno tome, treba postavljati i podjelu rada unutar organizacija SKOJa. Treba konkretizovati tu podjelu u vezi s novim potrebama i problemima rata i omladine, a ne ostati vječito pri ukočenoj mrtvoj podjeli na „politički", „vaspitni" itd. sektor. Svaki član SKOJa mora konkretno raditi određeni posao u vezi sa današnjim zadaćama omladinskog pokreta.

Prema tome, borba za pravilno shvatanje organizacionog pitanja SKOJa i energične likvidacije svih pogrešaka u tom pogledu, bila bi prva zadaća.

2) Rešenje ove zadaće od naročite je važnosti baš danas, s obzirom na stvaranje Ujedinjenog antifašističkog omladinskog saveza. Dosadašnja praksa dobrog dijela Skojevskih organizacija pokazala je da se nepravilno postavljao i shvatao odnos između SKOJa i širokih jedinstvenih omladinskih organizacija. Događalo se da se SKOJ postavljao kao nešto potpuno izolovano od SMGa, NOSOBiHa, Osvobodilne fronte mladih, i sličnih organizacija, ili se opet potpuno identifikovao s njima čak i u toj mjeri da su Skojevi aktivi kao cjeline bili rukovodstvima SMGa (Grmeč). I jedno i drugo, podjednako je nepravilno. Savez komunističke omladine je posebna, određena organizacija komunističke omladine, a Ujedinjeni savez je čvrst oblik organizacionog jedinstva mladih komunista i svih drugih mladih antifašista i rodoljuba. Prema tome, SKOJ je njegov nerazlučan dio, i treba da uraste u njega — čuvajući svoje posebno lice — i postane sve više, svojim radom za ciljeve Ujedinjenog saveza, njegovom kičmom i rukovodećim dijelom. Ujedinjeni savez je i organizacija mladih komunista, oni u njemu ne djeluju kao neka „frakcija" već zajednički sa svim drugim njegovim članovima od kojih nemaju nikakvih većih „prava" već samo veće dužnosti i obaveze, čvršću povezanost višom disciplinom unutar SKOJa.

Prema tome, postavljanje i sprovodenje u život pravilnog odnosa između SKOJa i Ujedinjenog antifašističkog saveza je druga:: zadaća.

3) Organizacije Saveza komunističke omladine još uvijek teško nalaze novi pravi sadržaj svoje dnevne aktivnosti, svog rada. U mnogo slučajeva, one se još uvijek zadovoljavaju samo „opštim" postavljanjem novih zadaća, političkim konferencijama opšteg karaktera itd. Zaboravlja se da su događaji dali SKOJu drugu ulogu, da SKOJ nije danas više junačka ali relativno uska ilegalna organizacija, već rukovodilac omladinskih masa u otvorenoj borbi s fašizmom i — na oslobođenoj teritoriji — masa osvještenih i uvjerenih u svoje snage. Problemi i sadržaj rada svih naših organizacija, pa i SKOJa danas _su mnogovrsniji i složeniji nego jučer, oni su određeni novom ulogom i aktivnošću masa omladine. Ka"ko napraviti iz Skojevca i svakog omladinca najboljeg i najsvesnijeg borca, kako najbolje i najefikasnije sprovesti komandu vojnih starešina, kako podići radnu četu, kako organizirati udarničko natjecanje u ovom ili onom pitanju, kako postaviti i organizirati rad Omladinskog doma, kako pomoći NOO-u u borbi protiv nepismenosti i zaraza^ kako pomoći porodicama partizana i pogorelaca itd. — sve to i još mnogo sličnog su danas

svakodnevne brige SKOJ-evih organizacija, sadržaj, njihovog rada. Po svim tim pitanjima nije dovoljno dati samo „opštu direktivu" već ih u pojedinostima, neposredno na terenu treba razrađivati, rukovoditi radom na njihovom rešavanju, razvijati inicijativu masa, mladih. U radu naših Skojevskih organizacija treba snažnije da se odrazi duh i tempo ustanka i rata, novih problema omladinskih masa.

Prožeti čitav sadržaj rada Skojevskih organizacija duhom i problemima Ustanka i oslobodilačkog rata u njihovim konkretnim oblicima — to je treća zadaća.

4) Organizacija i rukovodstvo SKOJa moraju se naučiti novom stilu rada i rukovođenja. Opštost, nekonkretnost, — to je još uvijek velika bolest naših Skojevskih rukovodstava i kadrova. Prakticizam bez perspektive je često druga strana ove pojave. Cesto, iza cirkulara, Skojevska rukovodstva ne vide više žive pojedinosti stvarnosti — često opet, od pojedinih izolovanih pojedinosti ne vide cjelinu stvari i problema pokreta. U mnogim slučajevima, rad Skojevskih organizacija ide još uvijek mirnodobskim tempom, pun je raznih aljkavosti i netačnosti. Svemu tome treba učiniti kraj. Duh rata i Ustanka treba i ovdje da nam da nov polet i nov tempo i stil rada. Treba obezbijediti uvijek i najživlju vezu s terenom i svim njegovim na oko sitnim problemima i konkretnim pojedinostima, i, istovremeno opći pregled i sigurnu perspektivu cjeline pokreta. Viša rukovodstva moraju nižima pomagati ne samo „uopšte" već konkretno u ovom i onom pitanju. Svaka Skojevska organizacija, svaka naša i narodna organizacija uopšte mora danas postati jednom vrstom borbenog štaba u kome se brzo i efikasno rješavaju sva pitanja, u kome se radi i živi na ratni način, u kome vlada živo osjećanje za sve ono novo u današnjoj stvarnosti i svaku inicijativu i riječ masa.

Naučiti se novom ratnom stilu u radu i rešavanju svih pitanja, to je četvrta zadaća.

5) Mase Skojevskog članstva su vrlo mlade svojim teoretsko-političkim znanjem i organizacionim iskustvom. Ta činjenica dovoljno govori o tome da bez njihovog podizanja i vaspitanja ne može biti ni uspješnog rešavanja ostalih zadaća. Treba učiniti kraj dosadašnjoj rascjepkanosti i neplanskom sistemu u radu po tom pitanju. Treba organizirati i u djelo sprovesti sistematsko izdizanje Skojevskih kadrova i vaspitanje Skojevskog članstva u duhu velike nauke Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina. Samo na taj način, SKOJ će se osposobiti da bude učiteljem najširih omladinskih masa, samo na taj način će se pravilno razvijati rad njegovih organizacija. Rešenje ovog pitanja, iako živimo u teškim uslovima borbe, moguće je, naročito na oslobođenoj teritoriji.

Organizirati široki rad na teoretsko-političkom izdizanju rukovodilaca i kadrova, <na prosvjećivanju Skojevskog članstva, to je peta zadaća.

*

Organizacije naše Partije moraju uložiti više no do sad napora i pažnje radu Saveza komunističke omladine, moraju mu konkretnije pomoći u uklanjanju njegovih slabosti i rešavanju njegovih zadaća. Nije dovoljno imenovati druga za omladinski rad — is time se zadovoljiti, ili s vremena na vrijeme kontrolisati rad takvih drugova uopće. Svojim iskustvom i svojim autoritetom partijske organizacije moraju pomoći SKOJ-u neposrednije i stalnije. One ne smiju nikada zaboraviti da, iako je SKOJ izvanpartijska masovna organizacija, on je istovremeno i komunistička organizacija i najbliža Partiji organizacija, rezervoar njenih članova i kadrova. Partijske organizacije moraju biti te koje će znati da potpomognu i razviju inicijativu omladine — inicijativu bez koje nema pravilnog vaspitanja mladih u duhu borbe za socijalizam.

To su zadaće naše Partije, to su zadaće Saveza komunističke omladine. Rešavajući ih pravilno, boreći se za njihovo rešenje, mi ćemo još punije razviti borbeni pokret mlade generacije i učiniti iz nje čvrst oslonac naše narodne politike u borbi za uništenje krvavog fašističkog okupatora i osiguranje slobodne i sretne sutrašnjice.

IVO I. RIBAR

ULOGA ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA U OSLOBODILAČKOM RATU

Jedan od značajnih uspeha naše Partije u oslobodilačkom ratu jeste i taj što je fašističkim okupatorima i njihovim slugama otela svako uporište kod ženskih masa i stvorila od žena snagu narodnog ustanka. Reakcionarni režimi u Jugoslaviji godinama su gušili svaku, makar i najsitniju akciju žena protiv fašizma uopšte i pokušaja fašiziranja u našoj zemlji. Održati žene van društvenih i političkih događaja, pasivizirati ih — to je bilo jedno od sredstava, kojim su reakcionarni režimi pokušali da sačuvaju žene daleko od uticaja antifašističkih snaga, kojima je na čelu stajala Komunistička partija. Na taj način činjene su sve pripreme da žene postanu i pokorno, neotporno fašističko roblje. Ali, nade fašista da će im žene Jugoslavije biti makar i toliko poslušno roblje, koliko su to u Nemačkoj i Italiji, potpuno su se izjalovile. Kao ni u jednoj zemlji u ovom ratu, nasrtaj fašističkih zavojevača na nacionalnu nezavisnost, izdaja petokolonaša, okupacija, duboko su potresli žene Jugoslavije i one su postale jedna od najaktivnijih snaga oslobodilačkog rata. U novijoj istoriji borbe protiv imperijalističkog rata i, kasnije, fašizma, sreću se samo nekoliko primera takvog gibanja ženskih masa i njihovog aktiviziranja na strani naprednih snaga: u ruskoj socijalističkoj revoluciji, španskom građanskom ratu i kineskom nacionalno oslobodilačkom ratu. Tako je borba, koja se godinama vodila između fašizma s jedne strane i antifašističkih i rodoljubivih snaga s druge, na čelu sa Komunističkom partijom, u Jugoslaviji, dobila svoj konačni završetak: hiljadite mase radnih i rodoljubivih žena postale su aktivni borci za nacionalnu nezavisnost, protiv fašističkog imperijalizma.

Karakteristična crta ovog oslobodilačkog, pravednog rata jeste i to da je vezao za svoje ciljeve i pokrenuo u odlučan boj protiv ropstva i najzaostalije ugnjetene mase. I učešće žena svih vera i narodnosti, njihovo masovno učešće, dokaz je ispravnosti nacionalne politike naše Partije i njene linije uopšte. Borba protiv okupatora i domaćih izdajica razgorela se do razmera opštenarodnog ustanka. Ni najzaostalije mase žena nisu ostale van njega. To masovno učešće dosad pasivne polovine naroda, žena — i to seljačkih žena, daje ovom ustanku karakter opštenarodnog u punom smislu.

Taj porast borbenosti žena, taj naizgled nagli preokret, prirodan je i nužan rezultat dugogodišnjeg svakodnevnog rada naših partijskih organizacija! među ženama. U tom teškom i sporom radu, članovi naše Partije uporno su savlađivali sve teškoće, koje su ležale i u sporoj i teškoj pokretljivosti nesvesnih ženskih masa i u teškim uslovima ilegalnog rada. Godinama su mase žena pripremane za borbu. Naša Partija, kamen po kamen, zidala je temelje današnjeg antifašističkog pokreta žena, današnje moćne i masovne organizacije, koja je nikla na temelju mnogobrojnih odbora žena, stvaranih pod najtežim uslovima ranijeg terora (odbori protiv skupoće, za pravo glasa, protiv imperijalističkog rata) i pod terorom fašističke okupacije (odbori za pomoć partizanima, za skupljanje sanitetskog materijala i si). Surova škola rata i fašističke

okupacije, u kojoj su najstrašnijim sredstvima moderne ratne tehnike i fašističkog varvarstva zbrisane sve razlike između fronta i pozadine, naoružala je žene, na koje su pali strahoviti tereti, — i surovim vlastitim iskustvom da je fašizam najveći neprijatelj nacionalne slobode i — najzad — i najveći neprijatelj žena.

Pokret žena, u vreme narodno-oslobodilačke borbe, nužno je prerastao okvire borbe za prava žena. U svom razvoju pokret je pošao linijom borbe protiv nacionalnog ropstva fašističkim zavojevačima, linijom narodno-oslobodilačke borbe pod rukovodstvom KPJ. Već u samom početku ustanka (Crna Gora, Srbija) učešće žena u narodno-oslobodilačkoj borbi imalo je najraznovrsnije oblike: od pomoći u sanitetskom materijalu, u hrani i odelu, vršenju kurirske i obaveštajne službe do demonstracija protiv okupatora i učešća u diverzionim akcijama i oružanoj borbi partizanskih odreda. Uporedo sa porastom i učvršćenjem narodno-oslobodilačke vojske, antifašistički pokret žena dobijao je sve organizovaniji i čvršći oblik. Organizacije su nicale odozdo, u vidu mnogobrojnih odbora žena i razvijale se uporedo sa ustankom. U izvesnim pokrajinama (Srbija, Crna Gora, Sandžak) nije se na vreme uspelo da se povežu svi ti mnogobrojni odbori i da im se da čvršći organizacioni oblik. Naša Partija postavila je pred svoje članove zadatak da, čuvajući širinu ovog masovnog pokreta rodoljubivih žena svih naroda Jugoslavije pomognu stvaranje čvršće organizacije žena od jezgra koja su nicala odozdo i da učestvuju u formiranju novih odbora.

I

Danas je antifašistički pokret žena u mnogim krajevima (Lika, Kordun, Bosanska Krajina) prerastao okvire spontanog pokreta. Iz njega se stvorila i stvara čvrsta organizacija — Antifašistički front žena Jugoslavije. Zemaljska konferencija AFŽ, održana 6, 7 i 8 decembra, od velikog je značaja za dalji razvoj organizacije. Na Konferenciji je stvoren Centralni odbor, što znači da će se sve organizacije, u čitavoj zemlji, povezati oko jednog rukovodećeg tela. Konferencija je stavila u zadatak povezivanje i učvršćivanje organizacija i stvaranje pokrajinskih, oblasnih, okružnih itd. odbora. Time će se u znatnoj meri stvoriti mogućnosti za osamostaljenje organizacija, za još širu i organizovaniju mobilizaciju žena u narodno-oslobodilačkoj borbi i za povezivanje njihovih akcija, kako u pokrajinama, tako i u zemaljskom opsegu. Na taj način, za AFZ stvorene su sve organizacione mogućnosti da svoju značajnu ulogu u oslobodilačkom ratu do kraja ispuni i izvrši velike zadatke: 1) jačanje borbenog jedinstva žena svih naroda Jugoslavije; 2) još širu mobilizaciju žena svih naroda u aktivribj i svestranoj borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika i 3) političku izgradnju žena, da bi one postale duboko svesne ciljeva borbe i do kraja bile zainteresovane za njihovo ostvarenje.

Konferencija AFŽ pokazala je da su u dosadašnjem radu postignuti značajni uspesi i stvoreni glavni i osnovni politički uslovi za potpuno izvršenje svih ovih zadataka. Ti se glavni uslovi sastoje u ovome:

Prvo. Diferencijacija, koja se u našoj zemlji izvršila i vrši na rodoljubeborce za slobodu i na izdajnike naroda — ustaše i četnike, razvija se i kod žena u korist narodno-oslobodilačke borbe. Činjenica je, da izdajnici naroda, čak ni u selima koja bi trenutno pala pod njihov uticaj, nisu uspevali i ne uspevaju da kod žena stvore ma kakav oslonac. Oni nigde nisu uspeli niti uspevaju da od žena stvore aktivno oruđe nacionalnog i veräkog razdora i bratoubilačkog rata, čak ni u momentima najsurovijeg ustaškog ili četničkog klanja i terora. Neprijatelji naroda privukli su samo tanki sloj žena bogatih krugova i delom izdajnička mkovođstvia reprezentativnih, šovinističkih ženskih

organizacija, koja su i ranije gušila svaku borbeniju akciju žena. To se dogodilo kako u Srbiji, tako i u Hrvatskoj, gde su samo vrhovi ženske grane HSS-a pošli putem svojih vođa, putem izdaje nacionalnih interesa Hrvatske. Stvarna i masovna aktivizacija žena ide samo u pravcu jedinstvene narodno-oslobodilačke borbe. Svi dosadašnji pokušaji ustaša da prisilno vežu žene za svoju izdajničku rabotu, sveli su se na malobrojno učešće na svečanim paradama u velikim gradovima. Hrvatske žene, koje još u celini nisu zahvaćene ustankom, stoje u stavu pasivnog iščekivanja, a u zadnje vreme se i kod njih, naročito kod seljačkih žena, vrši proces sve većeg priliva u narodno-oslobodilačku vojsku i pomaganja oslobodilačkog rata (Dalmacija, Lika, Gorski Kotar). Četničke bande čak ni u selima gde su ustaše počinile najveća zverstva prema srpskom življu, nisu uspele da svojom velikosrpskom propagandom nađu bilo kakav oslonac i odobravanje kod srpskih žena za klanje nevinog hrvatskog življa (Lika, Kordun). Pravilne akcije AFŽ-a, pomoć srpskih žena popaljenim hrvatskim selima, zbrinjavanje izbeglica i si. mnogo su doprinele učvršćenju jedinstva žena.

Aktivizirati hrvatske žene u širem razmeru, izvući ih iz stava iščekivanja sada kad se radi o sudbini hrvatskog naroda, izvući i poslednju srpsku ženu ispod uticaja velikosrpske četničke propagande iz Londona, to su najhitniji zadaci AFŽ-a, organizacije koja ima uslova i mora postati moćan činilac u jačanju jedinstva naroda Jugoslavije.

Drugo. Glavna, osnovna snaga Antifašističkog fronta žena jesu seljanke. To pretstavlja ogromnu prednost i velike mogućnosti da se neprijatelj liši mnogih potreba i sirovina, koje bi hteo da opljačka od naroda Jugoslavije za svoje zavojevačke bande, te da mu se otežava organizovanje privrede i onemogući snabdevanje trupa životnim namirnicama iz Jugoslavije. Osim toga, učešće velikog broja seljačkih žena u pokretu, pretstavlja za oslobodilački rat, za AFŽ, za Komunističku partiju, nepresušne izvore novih, borbenih snaga, novih antifašistkinja, novih svežih kadrova.

Razvijanje akcija seljačkih žena protiv okupatora, aktiviziranje gradskih žena, povezivanje akcija na selu i u gradovima protiv okupatora, te na taj način razaranje privrede okupatora i otežavanje njegovog opstanka u našoj zemlji, to su mogućnosti koje AFZ ima, jer u njemu baš masovno i učestvuju radne žene.

Treće. Dosadašnja pomoć koju su žene Jugoslavije, uprkos tome što su im domovi opljačkani i popaljeni, pružile narodno-oslobodilačkoj vojsci, pokazuje ogromnu otpornu snagu i volju žena da dadnu sve od sebe za oslobođenje ispod fašističke okupacije. One su postale stub pozadine, one stvaraju materijalnu bazu za našu vojsku, one su se pokazale kadre da, pod dobrim^ rukovodstvom, organizuju čitavu malu industriju svih potreba za vojsku. AFŽ je jedna od moćnih spona fronta i pozadine. Sve to znači da ova organizacija ima sve uslove i mogućnosti da, u saradnji sa drugim masovnim organizacijama u pozadini, pružajući svu pomoć AVNOJ-u, *postigne još više sistema u organizovanju pomoći Narodno-oslobodilačkoj vojsci, pronalazeći još raznovrsnije oblike.*

II

Svi ovi uslovi stvoreni su dosadašnjim pravilnim i upornim radom među ženama. Organizacionim učvršćenjem stvoriće se još veće mogućnosti da žene odigraju još moćniju ulogu u oslobodilačkom ratu. Partijske organizacije i aktivisti koji rade među ženama, treba još ozbiljnije nego dosad da pomognu razvitak i podizanje na viši organizacioni stepen AFŽ, kako bi ova mlada organizacija, nikla u ustanku i odozdo, savladala i prevazišla izvesne nedo-

statke kako u organizacionom tako i u političkom pogledu, nužne u razvitku jednog mladog pokreta.

Ti se nedostaci uglavnom sastoje u ovome:

Prvo. Na neoslobođenoj teritoriji organizacijom je obuhvaćen daleko manji broj žena od onog koji učestvuje u borbi, pruža pomoć vojsci i spreman je da da još više od sebe. Ta neravnomernost u razvitku organizacije, ta tendencija u razvoju organizacije da se AFŽ svede na organizaciju na oslobođenoj teritoriji, mora se odlučno likvidirati. Treba smelo prići rešenju ovog organizacionog nedostatka i to:

a) stvoriti mrežu organizacija na okupiranoj teritoriji onamo gde ona ne postoji a uslovi su već stvoreni, formirati čvrste odbore od upornih i odanih antifašistkinja koje su spremne da se prihvate rada i pod najtežim, ilegalnim uslovima i okupe oko sebe mase žena;

b) zadatak je AFŽ-a da, kao pomoćna organizacija, svestrano mobiliše žene za sve oblike borbe protiv okupatora i njegovih slugu: masovne pobune i protesti žena protiv zločina i klanja stanovništva druge vere, demonstracije protiv gladi, sprečavanje pljačke od strane okupatora i domaćih slugu, sprečavanje mobilizacije za Istočni front, masovno odbijanje odlaska na rad u Nemačku, razaranje privrede okupatora, u fabrikama — sabotaža, na tržištima — bojkot, ne davanje nikakve pomoći okupatorskoj i izdajničkoj plaćeničkoj vojsci, — razvijanje, dakle, najraznovrsnijih akcija žena. Takve akcije bile su u mnogim pokrajinama i gradovima na pomolu, ali nisu dovoljno razvijane, (Dalmacija, Zagreb, Beograd);

c) uvlačiti u aktivnu borbu što veći broj žena u gradovima, čija aktivnost i pomoć nije razvijena u onoj meri, ni u svim onim oblicima kao na selu;

d) u graničnim delovima, između oslobođene i okupirane teritorije, potrebno je pronaći mnogo elastičnije, polulegalne oblike organizovanja žena, kako bi organizacija bila kadra da odoli svim naletima neprijatelja i opstane i pod najtežim uslovima kao jedan od organizatora otpora okupatoru i sigurnih uporišta oslobodilačke vojske.

Nesumnjivo je da će se učvršćenjem organizacije izvršiti i oštrija diferencijacija žena. Ali uz neumorni politički rad i upornu agitaciju među ženama, uz tumačenje da je organizacija potpuno dobrovoljna, uz pravilno kanalisanje te diferencijacije u korist narodno-oslobodilačke borbe, ta diferencijacija, naprotiv, treba još više da ubrza razvoj organizacije i postavi je na čvršće osnove. *Učvršćujući organizaciju treba obratiti punu pažnju na to da ona sačuva svoju širinu.*

Drugo. U organizovanju pozadine, odnosno pomoći narodno-oslobodilačkoj vojsci, valja uneti još mnogo više sistema. Naročito je nužno uskladiti taj rad na pomoći vojsci sa radom Antifašističkog veća narodnog oslobođenja, narodno-oslobodilačkih odbora i omladinskih organizacija, kako se na terenu ne bi stvarao organizacioni haos. Ali, pojavu, makar i mestimičnu, da se AFŽ svede na organizaciju koja vrši samo tehničke i najgrublje radove za vojsku, treba svuda najodlučnije suzbijati. Naprotiv, treba razviti aktivnost žena na svestranijem organizovanju pozadine, a u prvom redu na izgradnji i učvršćenju nove narodne vlasti, koja znači i odbranu tekovina naše borbe. Produbljavanje interesa žena za izgradnju vlasti, znači — stvoriti od žena, preko njihove organizacije, svestrane organizatore pozadine i branioce svih tekovina borbe. U tom pogledu imaju da se savladaju izvesni zaostaci prošlosti koji još uvek pretstavljaju prepreku da žene postanu politički faktor u punom smislu, onako kako su postale faktor u organizovanju pomoći vojsci.

Pre svega, prisustvo pretstavnica žena u narodno-oslobodilačkim odborima ne sme značiti, niti se svoditi na formalno zadovoljenje principa ravnopravnosti žena. Pojave otpora muškaraca — da žene učestvuju u radu narodno-oslobodilačkih odbora — sada su već retke i pojedinačne, ali se i naj-

sitnija pojava mora u korenu suzbijati pravilnim tumačenjem narodu. Međutim, postoji još jedna teža prepreka, koja leži u samim ženama. Naime, ni same one još nisu u dovoljnoj meri shvatile potrebu aktivnog učešća u raznovrsnim oblicima rada narodno-oslobodilačkih odbora. Činjenica, da je na konferenciji AFŽ bilo najmanje ili skoro nikako govora o delatnosti žena u narodno-oslobodilačkim odborima, potvrđuje da je jedan od centralnih problema rada među ženama i organizacije AFŽ:

Stvoriti od žena stvarnog organizatora narodne vlasti te da tako one postanu jedna od moćnih snaga u odbrani tekovina narodno-oslobodilačke borbe.

Parole za to su neiscrpne. Ovde ima da odigra značajan uticaj i parola o ravnopravnosti, koju su žene stekle još u toku oslobodilačkog rata, pod rukovodstvom KPJ. A nova narodna vlast, koju imaju da izgrade i učvrste i žene, garancija je da je i ravnopravnost jedan od ciljeva oslobodilačkog rata protiv fašističkog ropstva. Ženama valja svestrano objasniti da se nemaju šta brinuti za budućnost naroda i svoju, ako ciljevi borbe budu ostvareni i tekovine odbranjene. Ženama valja svestrano, sada otkriti sve neprijatelje narodnih interesa i prava, — i njihovih novostečenih vlastitih prava, — počev od fašističkih okupatora i ustaša do četnika ministra Draže Mihailovića, čiji naredbodavci iz Londona već sada govore o tome da će za žene, posle „završetka borbe", nastati ono staro, naime •— vratiće se u kuhinju. Činjenica da na konferenciji AFŽ skoro ni jedna delegatkinja, iako sve odane narodno-oslobodilačkoj borbi, nije ukazala na londonske izbeglice kao na neprijatelje stečenih prava i izvojevanih tekovina ovog oslobodilačkog rata, ta činjenica ukazuje na to da se žene preko AFŽ moraju zainteresovati do kraja za ostvarenje svih ciljeva narodno-oslobodilačke borbe i već sada pripremati i za odbranu tih tekovina.

Treće. Dosadašnji rad na političkom vaspitanju žena i njihovom prosvetno-kulturnom podizanju, i pored svoje jednostavnosti dao je nesumnjive rezultate: probuđeni interes žena za političkim saznanjem i kulturnim podizanjem i veliki broj aktvistkinja i rukovodilaca, koje su izrasle iz ove borbe. Kratki politički kursevi sa svestranim tumačenjem ciljeva današnje narodno-oslobodilačke borbe, značaja narodne vlasti, tumačenjem dubokog smisla stečene ravnopravnosti itd. treba da što pre podignu i politički osposobe nove aktivistkinje koje su brojno nikle. Ali, valja smišljeno praviti razliku u radu na političkom podizanju žena. Naime, politički rad u osnovnoj masi članstva AFŽ — među seljankama — mora početi temeljitije i od osnovnih pojmova.

Rat protiv nepismenosti — to je polazna tačka za politički rad među ženama, to je tek temeljno prilaženje političkom radu među ženama, stvaranje uslova za politički razvoj seljačkih žena i novih svežih kadrova aktivistkinja.

III

Partijske organizacije i aktivisti moraju ozbiljno shvatiti od kakvog je velikog značaja za oslobodilački rat razvitak i učvršćenje AFŽ-a. U svome partijskom radu i sami moraju prevladati izvesne sitne nedostatke na sektoru rada među ženama. Počevši od toga da sve drugarice članovi Partije moraju biti aktivni i najaktivniji članovi AFŽ-a, partijske organizacije moraju likvidirati izvesrfe jednostranosti u svome radu među ženama, na koje je Partija i ranije ukazivala i to:

1) U nekim nižim partijskim rukovodstvima sektor rada među ženama ili se uzima kao sporedni, ili se u raspodeli rada niko i ne određuje kao glavni rukovodilac i kontrola toga rada;

2) U raspodeli rada u partijskim jedinicama sektor rada među ženama obavezno se određuje drugaricama — ako ih ima u jedinici, a ukoliko ih nema,

to pretstavlja nepremostivu prepreku. To je potpuno pogrešno. Šta više, i kad ih ima u jedinici, nije neophodno da one rukovode tim radom. Taj se slučaj vidi i u vojsci, gde se veoma retko događa da politički komesar ili neki drugi drug drži konferenciju sa ženama. To obavezno rade drugarice, iako bi koji put možda imali više uticaja da to bude, na primer, politički komesar jedinice koja logoruje u selu ili gradu, ili ga je oslobodila.

3) Odnos partijske organizacije prema AFŽ-u često puta je neelastičan, sektaški postavljen kao gruba kontrola rada, što može smetati osamostaljenju AFŽ-a. Svoju pomoć partijska organizacija obezbeđuje preko svojih članova-aktivistkinja koje su, kao najbolji i najaktivniji članova AFŽ-a, stekle podršku u masama žena i eventualno se nalaze i na rukovodećim mestima u AFŽ-u. Takav način rada ubrzaće i stvaranje novih aktivistkinja i sposobnih organizatora i rukovodilaca društvenim radom.

Najzad, u krilu ove masovne organizacije, koja je nikla u vatri svenarodnog ustanka, stvara se bogati izvor novih kadrova za Partiju, prekaljenih u vatri oslobodilačkog rata i nadčovečanskih napora i samopregora. Međutim, poletu ženskih masa za borbu, i to seljačkih žena, još uvek ne odgovara priliv novih žena u Partiju, iako se njihov procenat u Partiji ogromno povećao u toku oslobodilačkog rata. Omasovljavati Partiju iz redova ovih žena, koje su pokazale neizmerni heroizam i spremnost da se žrtvuju za borbu, znači još više ojačati snage oslobodilačkog rata, kojim rukovodi naša Partija. I u ovom pogledu treba likvidirati sve zaostatke, sektaški i često jednostrani kriterijum za primanje žena u Partiju, koji se delom oseća u izvesnim partijskim organizacijama. Potpuno je pogrešno bojati se uvođenja u Partiju još nedovoljno politički i teorijski izgrađenih seljačkih žena, a proverenih u borbama i odanih našoj borbi, koje imaju mnogo uslova da postanu odani članovi Partije. Svestranim političkim radom sa njima, brigom za njihovu izgradnju i u Partiji — iskustvo je pokazalo — one veoma brzo stiču sve osobine borbi odanog i aktivnog, člana Partije.

Rad među ženama za njihovo još šire učešće u borbi, organizaciono povezivanje svih koje učestvuju u narodno-oslobodilačkoj borbi i stvaranje novih organizacija AFZ-a naročito na okupiranoj teritoriji — to je jedan od važnih zadataka koji stoje pred komunistima na ovom plodonosnom poslu.

MITRA MITROVIC

ULOGA SOVJETSKOG SAVEZA U BORBI PROTIV FAŠISTIČKIH OSVAJAČA

Veliki otačestveni rat koji vode sovjetski narodi, ističe na videlo jednodušnost, celinu Sovjetskog Saveza i veliku ljubav radnika, seljaka, socijalističke inteligencije i svih sovjetskih naroda prema svojoj domovini. Za dvadeset pet godina od Velike oktobarske proleterske revolucije iskovao se nerazrušivi savez radnika, seljaka i sovjetske inteligencije, bratstvo i zajednica sovjetskih naroda. Ljubav sovjetskih ljudi i svih narodnosti nesalomiva je i strašna za neprijatelja u odbrani zemlje i rešavanju njene sudbine.

Značaj ovog jedinstva u zajedničkom životu i jedinstva borbe sovjetskih naroda u ratu, dobija punu vrednost kada se uporedi sa stanjem koje je vladalo u Jugoslaviji, gde su nenarodni režimi porodili izdajničku petu kolonu, raspirujući nacionalnu mržnju, ugnjetavajući narode i razbijajući jedinstvo zdravih narodnih snaga i njihovu težnju za slogom i boljim životom. Naš front narodno-

oslobodilačke borbe zbog toga nije jedinstven front samo protiv okupatora nego dvostruki front protiv okupatora i petokolonaških izdajnika, koji zabadaju nož u leđa svom sopstvenom narodu.

Svaki dan rata je surovi ispit svekolike moći naroda i zemlje, njihovih vojnih, ekonomskih i organizacionih snaga. Taj ispit Sovjetski Savez časno polaže svaki dan. U svojim nedrima sovjetski narodi, u razmahu stvaralačkog rada socijalističke izgradnje, podižući svoju zemlju i imućan kulturni život podigli su, organizovali i stvorili sebi moćno oruđe za odbranu, nepobedivu Crvenu armiju. Nadahnuta upornošću Boljševičke partije i vođena njenom sigurnom rukom, sovjetska zemlja dočekala je spremna i izdržala napade pobesnelog fašizma, reorganizovala celokupnu privredu na ratnu, nanela teške gubitke neprijatelju i sprema mu odlučan poraz i uništenje. Mudra staljinska politika ide za tim da spase zauvek čovečanstvo od najvećeg zla, izvora rata, nasilja i porobljavanja — od fašističke kuge, koja se kao mora bila nadnela nad sudbinom svih naroda.

Do napada fašističke Nemačke, spoljna politika Sovjetskog Saveza kretala se u pravcu razvijanja i učvršćivanja mirnih i dobrih suseđskih odnosa sa svim zemljama i narodima, bez obzira na njihovo unutarnje uređenje i sistem vladavine. Društveno uređenje u Sovjetskom Savezu, po suštini suprotno uređenju u kapitalističkim zemljama, sa sasvim novom socijalističkom organizacijom proizvodnje, rada i života, sa sasvim novom formom države i vlasti nije onemogućavalo, već naprotiv obavezno uslovljavalo miroljubivu spoljnu politiku. Kroz spoljnu politiku odražavali su se novonastali društveni odnosi, unutarnja snaga Sovjetskog Saveza, jedinstvo i raspoloženje sovjetskih naroda i velika bratska solidarnost sa svima narodima u svetu, protivna nasilju, zavojevačkim napadima i nepravednim ratovima.

Novi socijalistički sistem uređenja radničko-seljačke države i vlasti pokazao je velika preimućstva nad kapitalističkim sistemom. Socijalistička organizacija proizvodnje i rada razvila je prirodna bogatstva zemlje i učinila ili društvenom svojinom za podmirenje svih potreba čoveka. Uništeni su ekonomsko ropstvo i beda, onemogućeno nasilje i eksploatacija čoveka od čoveka, po društvo koristan rad postao je merilo vrednosti čoveka. Stvoreni su, pored materijalnih uslova za stalno poboljšanje životnih prilika i svi uslovi za neometan slobodni nacionalni i kulturni razvoj. Stvarala se nova budućnost čovečanstva na temelju bratske ljubavi i lepšeg života naroda celoga sveta.

Proizvodnja društvenih dobara, unapređenje nauke, tehnike i umetnosti, jačanje intenzivnosti i produktivnosti ljudskoga rada, razvijanje umnih i kulturnih vrednosti, stvaranje novih društvenih odnosa, mogućno je bilo samo u neometanim i mirnim uslovima. Rat to ne dozvoljava. Rat uništava sve ove mogućnosti i tekovine. Rat razara društvena dobra i vrednosti, uništava čovečanstvu životnu snagu, koseći ljudske živote.

Obezbeđenje i omogućavanje stvaralačkog rada sovjetskih ljudi i naroda bio je bitni uslov za socijalističku izgradnju Sovjetskog Saveza. Spoljna politika Sovjetskog Saveza, prema tome, morala je i mogla biti samo politika mira.

U kapitalističkim zemljama, kojima je SSSR bio okružen, stanje je bilo sasvim drugačije. Dok se život u Sovjetskom Savezu razvijao i jačale njegove snage, moć i ugled, položaj kapitalističkih zemalja pogoršavan je stalnim ekonomskim krizama. Zaoštravale su se suprotnosti između zemalja pobednica i pobeđenih, među pojedinim imperijalističkim, kao i između imperijalističkih i kolonijalnih i zavisnih zemalja.

Život radnih masa i naroda u kapitalističkim zemaljama bio je neobezbeđen, težak i nepodnošljiv. Radne mase, prinuđene na sve manje plaćen rad, glad i besposlicu, tražile su izlaz iz takvog stanja i vodile borbu za bolje

radne i životne uslove. Porobljeni narodi, podvrgnuti teroru, ugnjetavanju i odnarođavanju, vodili su krvave borbe za svoju slobodu.

Vladajući krugovi kapitalističkih zemalja tražili su izlaz iz krize, za održanje svojih položaja, — u još većem iskorišćavanju i osiromašenju radnih masa, u grabljenju kolonija još jačem podjarmljivanju kolonijalnih i slabih zemalja i naroda, u osvajanju novih izvora sirovina i tržišta, u novoj podeli sveta. Nastali fašistički režimi bili su izraz diktature najreakcionarnijih, najšovinističkijih i najimperijalističkijih elemenata kapitalizma i organizaciona forma kroz koju su se imali sprovesti novi pljačkaški pohodi i novi osvajački ratovi.

Na raznim stranama sveta, iz spleta tih suprotnih imperijalističkih interesa, iskrsla su nova ognjišta rata i sukoba.

Imperijalistička buržoazija u Nemačkoj, zavodeći fašizam, otvoreno se pripremala za nasilnu reviziju granica u svoju korist. Gušeći borbu radničke klase, potpomognuta izdajstvom vođa socijalne demokratije, fašistička buržoazija u svojim ratnim planovima sa parolom versajskog revanša, računala je na milionske mase nacionalistički nastrojene sitne buržoazije.

Iskorišćujući ekonomsku krizu evropskih zemalja i SAD, japanski imperijalisti napali su 1932 g. Kinu, zauzeli Mandžuriju, spremali se za napad na SSSR i ugrozili interese drugih imperijalista u Kini i na Tihom Okeanu.

Fašistička Italija napala je 1935 g. i zauzela Abisiniju. Ovim udarcem zaoštrio se sukob Italije i Engleske za prevlast nad morskim putevima na Sredozemnom Moru. Pod vidom pomoći španjolskim fašistima fašistička Nemačka i Italija su se, 1936 g. učvršćivale u tim delovima Evrope i ugrožavale morske puteve Engleske i Francuske i njihove kolonijalne posede. Zauzimanjem Austrije 1938 g. fašistička Nemačka učvršćuje svoj položaj u Srednjoj Evropi.

Agresivni planovi fašističkih vladajućih krugova Nemačke, Italije i Japana i njihovo sprovođenje značili su u stvari novi imperijalistički rat, iako formalno neobjavljen. Taj rat je išao na štetu demokratskih zemalja: Engleske, Francuske i SAD, za podelu sveta i interesnih sfera u korist fašističkih napadača. Hitler je, radi ostvarenja svojih napadačkih namera, neutralisao imperijalističke krugove demokratskih zemalja tezom o „'komunističkoj^ opasnosti", od koje ih on tobože spašava. Uzrok kapitulantskoj politici (Cemberlen—Daladje) nije bila vojna i ekonomska slabost Engleske i Francuske ili otklanjanje rata sa njihovih granica, već očekivanje imperijalista Londona i Pariza da će, u sukobu između fašističke Nemačke i SSSR-a, biti i za njih plena. Da nije bilo tih iluzija o Hitleru, imperijalisti Londona i Pariza bi se vrlo lako, za očuvanje svojih pozicija i vlasti, odrekli svojih sopstvenih naroda i izdali ih, kao što su docnije i činili (Laval—Peten i razni petokolonaši u drugim zemljama). Poverenje pak u Hitlera poticalo je iz nade da će fašizam biti brana i protivteža kako radničkom, tako i narodno-oslobodilačkom pokretu u svetu i udarna pesnica samo protiv SSSR-a. To je bio razlog zbog čega nije došlo do jedinstva fronta demokratskih država protiv fašističkih država, iako je to bila želja naroda svih ovih zemalja.

Politika imperijalističkih elemenata i finansijSkih grupa, diktovana krupno kapitalističkim interesima u proizvodnji, gde osnovni pokretač organizacije rada nije zadovoljenje ljudskih potreba već profit, razvijala se stalno po liniji nevođenja računa o interesima radnih masa i naroda, nego samo o svojim klasnim sebičnim interesima. Grabežljivi i osvajački apetiti fašističkih imperijalista neizbežno su nametali i izazivali rat.

Ni stalno preteča opasnost nije izmenila spoljnu politiku SSSR-a. U sovjetskoj zemlji stalno su jačale produktivne snage i uporedo s tim odbrambena sposobnost i ubojna spremnost Crvene armije. U odnosu na druge zemlje vlada Sovjetskog Saveza trudila se da razbije i onemogući agresivne namere imperijalista i ostvari princip kolektivne bezbednosti za sve narode. U tu

svrhu vlada SSSR-a sklopila je niz ugovora i uzimala na sebe obaveze koje su išle u prilog jačanja i očuvanja mira (stupanje u Društvo Naroda 1934 **g.** sklapanje ugovora sa Francuskom i Cehoslovačkom o uzajamnoj pomoći protiv eventualnog napada 1935 g., ugovor o uzajamnoj pomoći sa Mongolskom Narodnom Republikom 1936 g. ugovor o nenapadanju 1937 g. sa Kineskom Republikom itd itd.)

Rezultati stvaralačkog rada nove sovjetske društvene organizacije i države i mirna politika SSSR-a s jedne strane, ogorčenje radnih masa i naroda kapitalističkih zemalja i njihova borba za slobodu i bolji život s druge strane, privlačili su i vezivali za Sovjetski Savez sve napredne i borbene društvene snage i narodne slojeve svih zemalja i naročito naroda zavisnih, porobljenih i kolonijalnih zemalja. Sovjetski Savez svojim porastom i izgradnjom izrastao je u primer koji treba slediti i u nosioca pravednih težnji celokupnog čovečanstva.

Porobljavanjem Evrope i oružanim napadom fašističke Nemačke na Sovjetski Savez onemogućen mu je daljni mirni razvoj i SSSR je bio prinuđen na odbranu svojih granica i velikih tekovina Oktobarske revolucije. Iz vodeće sile i snage za izgradnju novoga društva i čovečanstva, SSSR se pretvorio u vodeću silu u ratu protiv fašističkih zavojevača i u garanciju za pobedu nad fašizmom i njegovim uništenjem.

Sovjetski narodi imaju šta da brane i znaju protiv koga i zašta da se bore. Ali odbrana i pobeda SSSR-a neizbežno je vezana sa ciljevima i spašavanjem svih naroda i celokupnog čovečanstva. Ciljeve i zadatke ove džinovske borbe izneo je drug Staljin u svome govoru 6 novembra ove godine, izlažući program anglo-sovjetSko-američke koalicije. To su: uništenje rasne netrpeljivosti; ravnopravnost nacija i neprikosnovenost njihove teritorije; oslobođenje porobljenih nacija i uspostavljanje njihovih suverenih prava; pravo svake nacije da bira poredak kakav želi; ekonomska pomoć nastradalim nacijama i pomaganje da postignu materijalna blagostanja; uspostavljanje demokratskih sloboda uništenih hitlerovskim režimom. Prema tome „uništenje Hitlerove države i njenih inspiratora, uništenje hitlerovske armije i njenih rukovodilaca, rušenje omrznutog „novog poretka u Evropi" i kažnjavanje njegovih graditelja jeste uslov da bi se uništio fašizam, glavna smetnja za izvršenje gornjeg programa. Ostvarenje pak ovoga programa oslobodiće i razviti pozitivne i stvaralačke snage svih naroda i omogućiti im bratski savez i zajednicu za izgradnju novog čovečanstva čiji je temelj i nosilac Sovjetski

SRETEN ZUJOVlC

U ČEMU JE SMISAO BRATSTVA BALKANSKIH NARODA

I

Balkanski problem, ako pod njim shvatamo međusobne odnose balkanskih naroda i njihov odnos prema imperijalizmu, ulazi danas u jednu novu fazu svoga razvoja. Oslobodilački rat naroda u svetu menja i promenio je odnose snaga na Balkanu, a samim tim i odnose balkanskih naroda između sebe i njihov odnos prema imperijalizmu. Nepostojanje z a j e d n i č k o g odnosa balkanskih naroda prema velikim osvajačkim silama u toku prošlog veka, i naročito prema imperijalističkim silama u prvim decenijama ovog veka, — to je, ustvari, ono što je balkanski problem činilo problemom. Zajednički odnos

prema imperijalizmu zavisio je od međusobnih odnosa pojedinih balkanskih država, a njihovi međusobni odnosi zavisili su, opet, od njihovog odnosa prema pojedinim imperijalističkim silama ili blokovima. Tako na primer, odnosi između Jugoslavije i Bugarske bili su ogledalo odnosa između Engleske i Francuske s jedne i Nemačke s druge strane. To se, naravno, u pojedinim slučajevima i menjalo, ali pravilo je ostalo nepromenjeno.

Promene u odnosu snaga u toku oslobodilačkog rata, promene u onoj jednačini snaga, koja je odlučujuća za sve društvene odnose, promene u klasnom odnosu snaga, nisu nastupile odjednom bez istoriskih i političkih priprema, bez čitavog niza kvantitativnih promena, koje su u jednom trenutku, u trenutku oslobodilačkog rata na Balkanu, dovele do osnovne kvalitativne promene, koja je omogućila da parola: Balkan balkanskim narodima, hegemonistička u *ustima* Mihaila Obrenovića, koji je prvi proklamovao, lažna i imperijalistička u *ustima* Nikole Pašića, koji je obnovio ili Papanastasia koji je nije prestajao ponavljati, postane stvarnost u *srcima* miliona balkanskih radnika i seljaka, koji se s oružjem u ruci bore za njeno ostvarenje.

II

Od trenutka kada su u prošlom veku oslobodilački ratovi počeli da plamte na Balkanu (srpski, grčki i bugarski ustanci), pa sve do današnjih dana, balkanski narodi nisu uspeli da sami odlučuju svojom sudbinom. U devetnaestom veku karakteristika te zavisnosti sastojala se u „zaštiti" koju su velike osvajačke sile davale pojedinim narodima i državama na Balkanu, koristeći ih kao sredstvo svoje borbe za tursko nasleđe. Borba balkanskih naroda za svoje nacionalno oslobođenje protkana je istovremeno, zbog te „zaštite", međusobnim borbama i razmiricama. Balkanski narodi krvarili su u borbi za svoje .oslobođenje i istovremeno za interese carističke Rusije ili Austro-ugarske monarhije. Dvadeseti vek, imperijalistički vek, karakterističan je po tome, što je Balkan postao sada ogledalo i odraz imperijalističkih svetskih suprotnosti, pojačanih suprotnostima samih balkanskih imperijalista. Imperijalistički statut Balkana, stvoren konačno u Versalju, to najbolje potvrđuje. Versaljski Balkan — to je ogledalo imperijalističkih odnosa u svetu na Balkanu, versaljski Balkan — to je imperijalističko izvrtanje parole: Balkan balkanskim narodima, koje može, međutim, da ima svoj pun smisao i pravi sadržaj samo ako se ostvaruje i ostvari u borbi protiv imperijalizma, versaljski Balkan — to je stvaranje sigurnih strategijskih pozicija imperijalizma u ovom delu sveta i obezbeđenje sigurnih političkih uporišta, versaljski Balkan — to je dvostruko izrabljivanje Balkana i balkanskih naroda: od stranih imperijalista i od njihovih domaćih agenata, koji su postali imperijalisti u balkanskim okvirima.

Ako bismo hteli kratko skicirati noviju istoriju odnosa balkanskih naroda, do narodno oslobodilačkog rata mogli bismo reći, da je istorija toga odnosa, sem izvesnih izuzetnih i kratkotrajnih situacija, ustvari, istorija odnosa vladajućih klasa prema stranim zavojevačima i imperijalistima. Narodi Balkana nisu stvarali te odnose, niti su bili njihovi subjekti. Odnos srpskih, grčkih, bugarskih, rumunskih i drugih vladajućih klasa prema austriskim i ruskim zavojevačima u prošlom veku bio je odnos zavisnih država, koje su se kolebale između dve velike zavojevačke sile, ali ne sa ciljem, da svesno iskoriste trvenje velikih sila za jačanje snaga sopstvenih država i naroda, nego sa ciljem, i svesno, da što je moguće više učvrste svoje povlašćene pozicije, dozvoljavajući pri tome da narodi Balkana, i njihovi sopstveni narodi, budu iskorišćavani od velikih sila u njihovoj međusobnoj borbi.

Tipičan primer ovakve politike jeste „jugoslovenska" i „balkanska" koncepcija Kneza Mihaila Obrenovića, koji je prvi bacio parolu: Balkan balkanskim narodima i koji je ikonspirirao o podizanju balkanskog ustanka, pod vodstvom srpske dinastije i srpske monarhije. Pri tome je, naravno, mislio da iskoristi suprotnosti velikih sila na Balkanu. Međutim, prva posledica ovakve politike, katastrofalna posledica za balkanske narode, bio je srpsko-bugarski rat 1876 godine, koji je bio, ustvari, rat za prevlast na Balkanu. Istina, prevlast na Balkanu nisu dozvoljavale tada ni Rusija ni Austrija, ali je i jednoj i drugoj konvenirao *rat za prevlast,* konveniralo im je međusobno klanje balkanskih naroda, jer samo na tom klanju oni su mogli da održavaju svoju vlast nad balkanskim narodima.

III

Međutim, balkanski problem postavljao se tada kao problem slobodnog razvitka balkanskih naroda i kao problem njihove zajedničke i sopstvene borbe protiv turske carevine, koja se ne bi bila mogla da odupre tada savezu slobodnih balkanskih država i ustaniku porobljenih balkanskih naroda.

Tako je problem video i Svetozar Marković, koji je smatrao da se misija oslobođene Srbije na istoku sastoji baš u tome, da postane nosilac oslobodilačke borbe balkanskih naroda. Rešenje međusobnih odnosa balkanskih naroda, koje je predviđao Svetozar Marković, u federaciji opština, bez obzira na nacionalnost, kako to on sam kaže, posledica je izvesnih anarhističkih uticaja, i svakako je minus u njegovoj balkanskoj koncepciji, ali nikako ne umanjuje značaj njegove *konkretne* akcije za borbeno jedinstvo i bratstvo balkanskih naroda. Kao protuteža Mihailovoj koncepciji o hegemoniji Srbije i srpske dinastije na Balkanu. Svetozareva koncepcija, uprkos svemu, otkriva prava stremljenja balkanskih naroda, koja će kasnije, u doba imperijalizma, kada se nacionalno pitanje na Balkanu postavi u svoj svojoj oštrini, da nađe svoga naslednika, u periodu pred prvi imperijalistički rat, u Dimitriju Tucoviću, koji u svojoj knjizi „Srbija i Arbanija" demaskira velikosrpski imperijalistički stav prema Arbaniji, zalažući se za jednu višu formu rešenja blakanskog pitanja — za Balkansku federaciju. Ne shvatajući još svu suštinu nacionalnog pitanja, ne razumevajući revolucionarni karakter nacionalnog pitanja u doba imperijalizma, Dimitrije Tucović, u svojoj argumentaciji za Balkansku federaciju, polazi od izvesnih geografskih fakata: da je vardarska dolina jedna i nedeljiva, da je Solun jedan i nedeljiv i da prema tome ne mogu da budu podeljeni između pojedinih balkanskih naroda, iako su svima potrebni. Pored toga, Tucović uzima kao argument i izmešanost naroda, ističući da je svako razgraničenje nemoguće. Potrebna je, dakle, balkanska federacija, koja bi rešila balkanske suprotnosti i uklonila razloge sukobima. Naravno, Tucović smatra da se to može postići samo na jednom višem društvenom stupnju, da to može biti samo jedno socijalističko rešenje. Međutim, slabosti Tucovićeve koncepcije, koja uprkos tome ima svoje istorisko mesto u borbi balkanskih naroda za slobodu i nezavisnost, sastoje se u tome, što on nije shvatio da vardarska dolina i Solun, kao vardarska dolina i Solun nisu odgovorni za suprotnosti na Balkanu, nego da su i vardarska dolina i Solun, kao predmeti oko kojih se vodi borba između balkanskih imperijalista, samo u toliko uzroci sukoba, ukoliko su objekat imperijalističke politike i ukoliko pretstavljaju sastavne delove imperijalističkih interesa ne samo balkanskih imperijalista, nego i njihovih imperijalističkih metropola u Evropi. Dalje slabost Tucovićeve koncepcije, koja je, uostalom, posledica nepravilnog stava svetske socijalne demokratije po nacionalnom pitanju, jeste njegovo neshvatanje konkretne povezanosti nacionalno-oslobodilačke borbe sa opštom borbom proletarijata protiv imperija-

lizma. Pa ipak, uprkos svemu, Tucovićev demokratski stav i njegovo demaskiranje imperijalističkih plamova velikosrpskih hegemonista pretstavlja ozbiljan prilog borbi balkanskog naroda i nalazi se na liniji njihovih osnovnih stremljenja.

IV

I dok se kroz istoriju postepeno izgrađivao u svim balkanskim zemljama jedan stav o potrebi balkanske zajednice, sa više ili manje tačnim osnovama, i dok je taj stav sve više osvajao mase, dotle je imperijalizam, domaći i strani, vodio narode Balkana iz katastrofe u katastrofu, što je, naravno doprinosilo i izgrađivanju jedne nove svesti kod balkanskih naroda.

U Balkanskom ratu raspoloženje naroda da se zajednički bore protiv Turske, za nacionalnu slobodu i jedinstvo, kasnije je izigrano i iskorišćeno u imperijalističke svrhe. Srpsko-bugarski rat bio je na liniji imperijalističke politike domaćih imperijalista i njihovih stranih dirigenata. U prvom imperijalističkom ratu oni balkanski narodi koji su hteli da se bore za svoju nezavisnost i slobodu — bili su opet izigrani. Vladajuće klike vukle su, ustvari, svoje narode u rat za račun imperijalista. Rezultat toga bio je i imperijalistički mir. Oni narodi Balkana koji su se voljom svojih vlastodržaca našli na strani nemačkih imperijalista, morali su da prime jedan imperijalistički mir, ustvari klicu novih sukoba na Balkanu, oni pak narodi koji su se nalazili na strani imperijalističkih saveznika, trebalo je da postanu sredstvo imperijalističke politike pobedničkih imperijalista. Ovi su hteli da na Balkanu stvore, i stvorili su, takvu državu, koja bi mogla da bude pas čuvar njihovih imperijalističkih interesa. Stvoren je versaljski Balkan, koji je, ustvari, bio poraz za sve narode Balkana.

Bugarski narod je, na primer, posle imperijalističkog mira bio bačen u bedu i nevolju, dok je srpski narod stvarno izgubio onu ulogu koju je mogao da ima na Balkanu. Stvorena je versaljska Jugoslavija, koja je po zamisli imperijalista trebalo da postane osnovno uporište njihove politike. Narodi Jugoslavije izgubili su svoju slobodu i nezavisnost, bratstvu balkanskih naroda, zabijen je glogov' kolac. Nacionalno pitanje Jugoslavije postalo je *glavna smetnja* bratstvu balkanskih naroda, i istovremeno ona negativna snaga, pomoću koje su imperijalisti mislili da mogu vladati Balkanom Velikosrpska hegemonija postala je centar balkanske reakcije. U borbi naroda Jugoslavije protiv te hegemonije ležala je i osnovna snaga budućeg ostvarenja balkanskog bratstva. U Jugoslaviji su suprotnosti bile najjače, protivurečja najveća, i tu je morao da se rodi onaj veliki početak jedne nove epohe na Balkanu, koja će zaista ostvariti parolu: Balkan balkanskim narodima.

Međutim, velikosrpska reakcija i njeni balkanski saveznici pokušali su da dadu svoj, imperijalistički, smisao i sadržaj ovoj paroli. Oni su pošli od stava, da je posle Versalja stvoren „pravedan" poredak na Balkanu, da je Balkan postao balkanski i da se, prema tome, balkanska politika mora sastojati u održavanju status kvoa. Naravno, da ovo stanovište nisu prihvatile one balkanske zemlje, koje su bile poražene u prvom imperijalističkom ratu, ali njihovo neprihvatanje bilo je na liniji revanša i stvaranja jednog drugog reakcionarnog centra. Međutim, svetski imperijalizam 'bio je, uglavnom, saglasan kako treba rešavati balkansko pitanje. Anglo-francuski imperijalizam je, pomažući diplomatski i politički Balkanski sporazum, jasno podvukao svoj stav, a nemački imperijalizam je potpisivanjem Trojnog pakta sa Jugoslavijom isto tako pokazao da je spreman da zadrži Jugoslaviju kao glavnu reakcionarnu silu na Balkanu i kao glavnu snagu u borbi protiv bratstva balkanskih naroda. Uostalom, kada su narodi Jugoslavije svojom borbom pokvarili pla-

nove fašističkih osvajača, i kada je naročito srpski narod pokazao da neće da bude smetnja ostvarenju balkanske zajednice i da je spreman da se bori za svoju nezavisnost i za nezavisnost svih naroda Jugoslavije, kada je konačno likvidirao sa svim velikosrpskim hegemonistima, onda je fašistički imperijalizam pokušao da stvori drugi reakcionarni centar, ustvari dva reakcionarna centra — sadašnju Bugarsku i Nezavisnu Državu Hrvatsku. Bitno je kod toga, da je imperijalistički metod ostao isti — bez obzira da li se odnosi na ovu ili onu imperijalističku državnu tvorevinu. Da nije bilo borbe naroda Jugoslavije, versajska tvorevina Jugoslavija bila bi kičma „novog" antiversaljSkog imperijalističkog poretka na Balkanu. Ova činjenica jasno pokazuje, da su nacionalne suprotnosti i sulkobi posledica svake imperijalističke politike, i da svaki imperijalizam gradi svoje planove na tim suprotnostima i sukobima. Razbojnički fašistički imperijalizam, sav u strahovitim protivrečjima, naišao je na Balkanu na jake antiimperijalističke snage, koje nije očekivao i tako je problem Balkana postao za njega jedan težak problem, koji on ne može više rešavati starim metodima. Iščezla je Jugoslavija koja je bila glavna smetnja bratstvu balkanskih naroda, pojavili su se narodi Jugoslavije koji su postali, kroz svoju narodno-oslobodilačku borbu, glavni nosioci bratstva i borbenog jedinstva balkanskih narada.

V

Nacionalno pitanje u Jugoslaviji imalo je širi balkanski smisao, baš zbog toga, što je, postojanjem versaljske Jugoslavije pretstavljalo glavnu smetnju za ostvarenje bratstva balkanskih naroda u aktivnoj borbi protiv fašističkog imperijalizma, koji je posle dolaska Hitlera na vlast postao neposredna opasnost. Težište opšte antiimperijalističke politike balkanskih naroda ležalo je na narodima Jugoslavije. Sve dotle dok je postojala Jugoslavija kao „tamnica naroda", sve dotle dok je strani imperijalizam mogao da se oslanja na velikosrpsku hegemoniju, sve dotle se nije moglo *ostvariti* bratstvo narada na Balkanu. Ono se *ostvarivalo,* postepeno, u svesti narodnih masa kroz borbu svih naroda protiv imperijalizma i njegovih agenata, kroz borbu porobljenih naroda Jugoslavije, i samog srpskog naroda protiv velikosrpske hegemonije, kroz prilaženje širokih narodnih masa pod zastavu Komunističkih partija kao nosilaca ideje bratstva balkanskih naroda i glavne antiimperijalističke snage u našim zemljama, ali se ono nije moglo ostvariti sve dotle, dok sami narodi nisu u borbi i kroz borbu došli do reči.

To nije bilo lako postići. U periodu između dva imperijalistička rata, u periodu koji nije bio, ustvari, ništa drugo nego period političkih i vojničkih priprema za drugi imperijalistički rat, narodi Balkana morali su da prođu kroz jedno teško iskustvo, ali i kroz jedno dragoceno iskustvo. Politički zavađeni i ekonomski porobljeni, oni su bili u stalnoj ratnoj opasnosti. Postali su svesni, zahvaljujući tom iskustvu i zahvaljujući radu i borbi Komunističkih partija, koje su stalno ukazivale na uzroke zla i koje su isto tako jasno pokazale da je nacionalno pitanje Balkana, kao produkt imperijalizma, glavna smetnja ostvarenju parole: Balkan balkanskim narodima, postali su svesni da moraju ići novim putevima — jasnim, čistim i odlučnim. Narodi su shvatili Tucovićevu misao da su vardarska dolina i Solun jedni i nedeljivi i da zbog toga mogu postati balkanski samo u Balkanskoj federaciji, ali su shvatili i to da moraju voditi odlučnu i krvavu borbu protiv imperijalizma, u ovom konkretnom slučaju protiv fašističkog imperijalizma, da bi ne samo vardarska dolina i Solun postale balkanske, nego da bi i njihove zemlje konačno postale balkanske, njihove i samo njihove. Narodi Balkana su shvatili da od njih i samo od njih zavisi njihova sopstvena sudbina. Okviri njihove samostalnosti

ne mogu biti ni Balkanski sporazum, koga su pravili Jevtić, Caldaris i Titulesku, niti Trojni pakt, koji su potpisivali Cvetković i Filov, okviri njihove samostalnosti mogu i moraju biti bratski odnosi samih naroda.

Pred opasnošću od fašističkog imperijalizma balkanski narodi su imali samo jedan put: put borbe. Izdani od svojih vladajućih klika, oni su morali sami da povedu borbu, da se sami organizuju i da se onda oslone na Sovjetski Savez, koji je. svojom politikom mira postao glavna antiimperijalistička snaga. Svi narodi Balkana, bez obzira na njihove međusobne odnose, gledali su u Sovjetskom Savezu svog najvećeg prijatelja i zaštitnika. U Balkanskom sporazumu većina naroda Balkana gledala je spoljnopolitički instrument jedne imperijalističke politike, u Trojnom paktu gledali su svi narodi Balkana instrument porobljavanja i ugnjetavanja, u Paktu o prijateljstvu i nenapadanju, koji je Sovjetski Savez sklopio sa Jugoslavijom, svi narodi Jugoslavije, i svi narodi Balkana, gledali su instrument mira i pomoći. Iz činjenice da je svaki narod Balkana gledao u Sovjetskom Savezu svoga zaštitnika i jedinu uzdanicu, nužno je morala da se rodi i svest, da su interesi svih onih naroda koji u Sovjetskom Savezu gledaju svojeg jedinog zaštitnika istovetni i da oni tako preko Sovjetskog Saveza ostvaruju i svoje prijateljstvo. Odnos naroda Balkana prema Sovjetskom Savezu i odnos Sovjetskog Saveza prema narodima Balkana bio je jedan od prvih i osnovnih sastavnih elemenata bratstva balkanskih naroda, koje se rađalo u krvavim grčevima oslobodilačkog rata. Ugroženi od fašističkog imperijalizma narodi Balkana, a naročito narodi Jugoslavije — izloženi najtežim udarcima podivljalih fašističkih hordi — poveli su, pre ili posle, u manjem ili većem opsegu, svoje oslobodilačke ratove, i tako se povezali neposredno, i prvi put u toku 24 godine, sa Sovjetskim Savezom uključivši se u veliki antifašistički oslobodilački rat. Prvo borbeno jedinstvo naroda Balkana ogleda se u njihovom odnosu prema oslobodilačkom ratu Sovjetskog Saveza. To je prvi spoljni elemenat stvaranja bratstva balkanskih naroda. Oni su konačno našli svoju spoljnopolitičku orijentaciju, koja ih ne prisiljava na sukobe i ratove, nego ih naprotiv veže i bratimi.

Drugi, glavni elemenat bratstva naroda Balkana ikoje se sada rađa jeste razbuktavanje narodnog ustanka u Jugoslaviji. Narodno-oslobodilačka borba naroda Jugoslavije otvorila je nove perspektive u razvoju odnosa balkanskih naroda. Narodno-oslobodilačka borba rešava danas nacionalno pitanje Jugoslavije. Glavnog imperijalističkog uporišta na Balkanu nema više. Nova uporišta, novi centri reakcije, koje pokušava da organizuje fašistčki imperijalizam, ne pretstavljaju onu snagu, koju je pretstavljala Jugoslavija, u prvom redu zbog toga, jer je oslobodilački rat Sovjetskog Saveza pokazao narodima Balkana pravi put, zatim jer su narodi Jugoslavije svojom herojskom borbom konkretno ukazali na mogućnosti oružane borbe protiv fašističkih osvajača i najzad, jer su sve imperijalističke i izdajničke grupacije kod svih naroda Balkana doživele potpun slom i bankrotstvo. Rešavanje nacionalnog pitanja Jugoslavije, koje se sada nalazi u svom procesu, jeste nesumnjivo najkonkretniji početak bratstva svih naroda Jugoslavije i istovremeno klica bratstva svih naroda Balkana. Herojski primer naroda Jugoslavije jeste signal koji su razumeli svi narodi Balkana, i na koji se sve snažnije odazivaju. Mi smo počeli sa malim partizanskim odredima. Danas imamo narodno-oslobodilačku vojsku. Albanski, grčki i bugarski partizani imaće je sutra. To je van svake sumnje i to će biti vojska bratstva, najjača i najsigurnija zaloga nezavisnosti i slobode svih balkanskih naroda.

Narodno-oslobodilački rat naroda Jugoslavije treba da se pretvori u narodno-oslobodilački rat svih naroda Balkana protiv fašističkog imperijalizma. Iz iskre će buknuti plamen. Narodi Balkana imaće u tom ratu veliku podršku Sovjetskog Saveza, čija Crvena armija danas uništava srž fašističke

snage. Sovjetsko-englesko-američki savez garantuje narodima Balkana, da će plodovi njihove borbe pripasti samo njima.

Zadaci naše Komunističke partije, koja je povela narode Jugoslavije u borbu, koja je rukovodila i koja rukovodi narodnooslobodilačkom borbom i koja je bila i ostala nosilac bratstva i borbenog jedinstva naroda Jugoslavije, jasni su i određeni: bratstvo naroda Jugoslavije mora postati kroz narodno-oslobodilačku borbu kamen temeljac bratstvu svih naroda Balkana. To je krajnji smisao antiimperijalističke politike Komunističke partije Jugoslavije, to i jedina garancija slobode i nezavisnosti naroda Jugoslavije. Tek na zastavi naše Komunističke partije i naših bratskih Komunističkih partija Balkana parola: Balkan balkanskim narodima postaje stvarna, narodna i balkanska, postaje stvarnost i istina.

Danas se rađa bratstvo balkanskih naroda, i njegov osnovni smisao je u tome da, rođeno u krvi, neće više nikad dopustiti da balkanski narodi budu uvučeni u jedan imperijalistički rat. Velikosrpska hegemonija je onemogućavala i razbijala to bratstvo a srpski narod je danas onaj narod koji je u temelje toga bratstva uzidao srca i glave svojih najboljih i najplemenitijih sinova. San Svetozara Markovića o misiji Srbije na Balkanu sada postaje stvarnost.

VESELIN MASLEŠA

Dokumenta broj 140, 141, 142, 143 i 145
preveo sa slovenačkog Stanislav Pođboj

DOKUMENTA

I

BIHAĆKA OPERACIJA I OFANZIVNA DEJSTVA NOV I POJ U JESEN—ZIMU 194JV43. GODINE

Broj

1 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 16. oktobra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o situaciji na oslobođenoj teritoriji Bosanske krajine, i o potrebi reorganizacije jedinica 5

2 Govor vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, od 17. oktobra 1942. god. na svečanosti prilikom predaje zastava 2. proleterskoj brigadi 7

3 Naređenje vrhovnog komandanta NOP i DVJ druga Tita, od 18. oktobra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu da se izvrši priprema za Bihaćku operaciju **11**

4 Odluka vrhovnog komandanta NOP i DVJ druga Tita, od 18. oktobra 1942. god. za napad na Bihać i naređenje Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku u vezi s tim 13

5 Operativni štab NOP i DV za Bosansku krajinu dostavlja 19. oktobra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ plan napada na Bihać 14

6 Izvještaj ilegalnog Mjesnog komiteta KPJ u Bihaću od 19. oktobra 1942. god. Sreskom komitetu KPJ o pokretima neprijatelja oko Bihaća i o pojačanju neprijateljevih straža u okolnim selima poslije napada na Golubić 15

7 Izvještaj ilegalnog Mjesnog komiteta KPJ u Bihaću od 21. oktobra 1942. god. Sreskom komitetu KPJ o stanju neprijatelja u Bihaću 16

8 Prijedlog Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 26. oktobra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o rasporedu jedinica za napad na Bihać 17

9 Primjedbe i uputstva Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27. oktobra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu u vezi s predloženim planom bihaćke operacije 19

10 Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, od 27. oktobra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o upućivanju Koste Nađa u Vrhovni štab radi dopune plana bihaćke operacije . . . 21

11 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 27. oktobra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o situaciji u bihaćkom garnizonu 21

12 Naređenje vrhovnog komandanta NOP i DVJ druga Tita, od 28. oktobra 1942. god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku o upućivanju i načinu upotrebe hrvatskih brigada u bihaćkoj operaciji *22

13 Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 29. oktobra 1942. god. zamjeniku komandanta Operativnog štaba za pomjeranje 3. krajiške NOU brigade u blizinu Bihaća 23

14 Izvještaj ilegalnog Mjesnog komiteta KPJ u Bihaću krajem oktobra 1942. god. Sreskom komitetu KPJ o stanju neprijateljevih utvrđenja u Bihaću i okolini 24

15 Prijedlog Operativnog štaba NOP i DV za Bos. krajinu od oktobra 1942. god. o rasporedu jedinica za napad na Bihać 24

16 Izvještaj ilegalnog Mjesnog komiteta KPJ u Bihaću od 31. oktobra 1942. god. o stanju u Bihaću i u okolnim neprijateljevim uporištima . . . 26

17 Zapovjest Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 31. oktobra 1942. god. za napad na Bihać 29

18 Naredba Vrhovnog štaba NOP i DVJ o formiranju 1. proleterske divizije 32

19 Naredba Vrhovnog štaba NOP i DVJ o formiranju 2. proleterske divizije 33

20 Izvještaj Štaba 6. krajiške NOU brigade od 1. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o rasporedu neprijatelja u Bihaću i u okolnim uporištima 34

21 Zapovjest Štaba 8. NO brigade Hrvatske od 1. novembra 1942. god. za napad -na Bihać 35

22 Saopštenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 2. novembra 1942. god. štabovima 8. hrvatske i 2. krajiške NOU brigade o rasporedu i snazi neprijäteljevih uporišta oko Bihaća 38

23 Zapovjest štaba 4. NOU brigade Hrvatske od 2. novembra 1942. godine za napad na Bihać 39

24 Izvještaj komandanta Prve operativne zone Hrvatske od 2. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o rasporedu hrvatskih jedinica za napad na Bihać 41

25 Telegram „Valtera", Josipa Broza Tita, od 3. novembra 1942. god. upućen radio-stanici „Slobodna Jugoslavija" u Moskvi 41

26 Izvještaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 4. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o oslobođenju Ličkog Petrovog Sela, Zeljave, Baljevca 1 Izačića 42

27 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 4. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o toku borbe u Bihaću i okolnim neprijateljevim uporištima 43

28 Izvještaj zamjenika komandanta Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 4. novembra 1942. god. Operativnom štabu o uličnim borbama 1. i 3. krajiške brigade u Bihaću 45

29 Izvještaj Štaba 2. NOU brigade Hrvatske od 4. novembra 1942. god. štabu Prve operativne zone o napadu na Rakovicu, Jelov Klanac, Čatrnju, Poljanak i brdo Lisinu 46

30 Izvještaj Štaba 2. NOU brigade Hrvatske od 4. novembra 1942. god. štabu Prve operativne zone o napadu na Ličko Petrovo Selo, Zeljavu, Baljevac i druga uporišta 47

31 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 4. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o gubicima neprijatelja u borbama za Bihać i o rasporedu i zadacima jedinica poslije oslobođenja Bihaća 48

32 Telegram vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, o zauzimanju Bihaća upućen radio-stanici „Slobodna Jugoslavija" 50

33 Pohvale i priznanja borcima, komandirima, komandantima i politkomesarima 1, 2, 3, 5. i 6. krajiške i 8. hrvatske NOU brigade 51

34 Izvještaj Štaba 5. krajiške (Kozarske) NOU brigade od 6. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o oslobođenju Bosanske Krupe i bjekstvu neprijatelja iz Cazina 52

35 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 6. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o zauzimanju novih uporišta neprijatelja poslije oslobođenja Bihaća 53

36 Zapovijest Štaba 1. NOU brigade Hrvatske od 6. novembra 1942. god. za napad na Slunj 54

37 Govor vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, od 7. novembra 1942. god. prilikom predaje ratne zastave 1. proleterskoj brigadi 56

38 Članak objavljen u listu „Borba" 7. novembra 1942. god. o zauzimanju Bihaća i okolnih mjesta 60

39 Saopštenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 7. novembra 1942. god. povodom oslobođenja Bihaća 61

40 Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. novembra 1942. god. za učvršćenje uspjeha postignutog bihaćkom operacijom 63

41 Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 7. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o dejstvima brigada koje su oslobodile Bihać 66

42 Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. novembra 1942. god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim mjerama poslije oslobođenja Bihaća 67

43 Izvještaj Štaba 4. NOU i 8. NO brigade Hrvatske od 7. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o oslobođenju Cazina 71

44 Izvještaj Štaba 8. NO brigade Hrvatske od 7. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o uspješno izvršenim zadacima prilikom borbe za oslobođenje Bihaća 72

45 Naređenje vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, od 8. novembra 1942. god. Ekonomskom odsjeku Vrhovnog štaba da evakuiše ratni plijen iz Bihaća u Bosanski Petrovac 74

46 Izvještaj Operativnog štaba 4. NOU i 8. NO brigade Hrvatske od 8. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o rasporedu jedinica i pripremama za napad na Cetingrad 74

47 Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 8. novembra 1942. god. komandi Haubičke baterije za upućivanje četiri haubice u selo Dubovik 75

48 Telegram „Valtera", Josipa Broza Tita, Moskvi, 9. novembra 1942. god. 0 zakašnjenju izvještaja „Slobodne Jugoslavije" o zauzeću Bihaća . . . 76

49 Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o formiranju 3. narodnooslobodilačke udarne divizije 76

50 Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o formiranju 1. bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa, 4. i 5. NOU divizije 77

51 Izvještaj Operativnog štaba 5. i 7. NO brigade od 13. novembra 1942. god. Operativnom štabu Grupe brigada o pripremi napada na Graberje . . . 78

52 Izvještaj Štaba 2. krajiške NOU brigade od 13. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o rasporedu bataljona 1 o snagama neprijatelja u Bosanskom Novom 79

53 Članak objavljen u listu „Borba" 14. novembra 1942. god. o borbi za oslobođenje Bihaća 80

54 Izvještaj načelnika Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 14. novembra 1942. god. Operativnom štabu o pripremama za napad na Bosanski Novi i čišćenje terena na liniji Suhača—Ljubija 83

55 Izvještaj komande 1. čete 2. bataljona 6. krajiške NOU brigade od 14. novembra 1942. god. Štabu 2. bataljona o brojnom stanju i naoružanju neprijatelja na Novskoj planini 84

56 Izvještaj obavještajnog oficira 6. krajiške NOU brigade od 14. novembra 1942. god. Štabu brigade o stanju i snagama neprijatelja u Bosanskom Novom 85

57 Izvještaj Štaba 2. krajiške NOU brigade od 16. novembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku krajinu o stanju na položajima za Suhaču—Surkovac i utvrđivanju uporišta oko Ljubije 86

58 Izvještaj Štaba 8. NO brigade od 16. novembra 1942. god. o učešću Brigade u oslobođenju Bihaća, Cazina, Cetingrada i Slunja 87

59 Izvještaj obavještajnog oficira 6. krajiške NOU brigade od 17. novembra 1942. god. Štabu 6. brigade o snagama neprijatelja u Bosanskom Novom i njegovoj okolini 91

60 Izvještaj Štaba 4. NOU brigade od 17. novembra 1942. god. Štabu Prve operativne zone o borbama kod Rakovice, Bihaća, Podcetina i Cetingrada 92

61 Izvještaj Štaba 5. krajiške (kozarske) NOU brigade od 18. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o rezultatima napada na utvrđenu liniju Suhača—Hozića kamen—Pivnica 95

62 Saopštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. novembra 1942. god. o streljanju 130 ustaša i 130 četnika 96

63 Operativni izvještaj Štaba Prve operativne zone od 18. novembra 1942. god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o vojnopolitičkoj situaciji i o akcijama izvedenim u prvoj polovini novembra 100

64 Izvještaj Štaba 4. krajiške NOU brigade od 18. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o stanju na terenu 4. brigade i o predstojećem napadu na Sitnicu i Čađavicu 105

65 Uputstvo Štaba 3. NOU divizije od 18. novembra 1942. god. štabovima brigada i referentu divizijskog saniteta za rad i izvršenje priprema za napad na Jajce 106

66 Pismo Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 18. novembra 1942. god. Štabu Prve operativne zone Hrvatske o napadu na liniju Suhača—Ljubija i o stanju oko Mrkonjić-Grada i Jajca 109

67 Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o dodjeli pomoći narodu Janja i Pljeve 110

68 Izvještaj Štaba 5. krajiške (kozarske) NOU brigade od novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o rezultatu napada na Suhaču i Muslimansku Ljubiju 111

69 Izvještaj Štaba 2. krajiške NOU brigade od 18. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o napadu na rudnik Ljubiju i o situaciji na sektoru Miška Glava—Surkovac 111

70 Izvještaj Štaba 2. krajiške NOU brigade od 18. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o rezultatu napada jedinica 2. brigade na neprijateljevu liniju Milojica—Gradina 112

71 Izvještaj Štaba 1. kordunaškog NOP odreda od 19. novembra 1942. god. Štabu Prve operativne zone Hrvatske o napadu na Veliku Kladušu . . 113

72 Izvještaj Štaba 2. krajiške NOU brigade od 19. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOTJ korpusa o neuspjelom napadu na Ljubiju H6

73 Izvještaj načelnika Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 19. novembra 1942. god. Štabu Korpusa o stanju u Ljubiji i u okolini. **117**

74 Promjena imena Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije. 118

75 Izvještaj Štaba 5. NO brigade od 20. novembra 1942. god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o borbama sa Nijemcima i ustašama kod Radić-brda, Kamenog mosta i Katinovca. **119**

76 Izvještaj Štaba 5. krajiške (kozarske) NOU brigade od 21. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o odgađanju napada na Ljubiju, i o nadiranju neprijatelja prema Suhači. 121

77 Izvještaj štabova 2. i 5. krajiške brigade od 21. novembra 1942. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o snagama neprijatelja u Ljubiji . . 122

78 Zapovijest Štaba 3. NOU divizije od 22. novembra 1942. god. za napad na Jajce. 123

79 Pismo načelnika Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 23. novembra 1942. god. Štabu 2. bataljona Banijskog NOP odreda o borbama na sektoru Bosanski Novi—Sanski Most, i o potrebi sadejstva hrvatskih jedinica . . 125

80 Izvještaj Štaba 5. krajiške (kozarske) NOU brigade 4. NOU divizije od 23. novembra 1942. god. Štabu 4. divizije o pripremama za napad na Ljubiju 126

81 Izvještaj komandanta 1. bosanskog NOU korpusa od 24. novembra 1942. god. Štabu Korpusa o rezultatu napada na Ljubiju. 127

82 Izvještaj Štaba 5. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 26. novembra 1942. god. Štabu Divizije o prodoru neprijatelja u Jajce. 128

83 Izvještaj Štaba 3. NOU divizije od 27. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o napadu na Jajce i okolna neprijateljeva uporišta 130

84 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 27. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o toku borbi za oslobođenje Bosanskog Novog i Dvora. 133

85 Izvještaj Štaba 3. brigade 1. proleterske divizije od 27. novembra 1942. god. Štabu Divizije o napadu na Jajce. 134

86 Obavještenje Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 28. novembra 1942. god. Štabu 5. krajiške (kozarske) brigade o borbama kod Sanskog Mosta i Bosanskog Novog, i naređenje za rušenje komunikacije Prijedor—Kostajnica 135

87 Izvještaj Štaba 1. korpusa od 28. novembra 1942. god. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o početku napada na neprijateljeva uporišta Bosanski Novi i Dvor. . . . . 13?

88 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 29. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama oko Blagaja. 138

89 Dopis Štaba 4. NOU divizije od 1. decembra 1942. god. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu i Okružnom komitetu za Grmeč o zajedničkom angažovanju u popuni Divizije novim borcima. 139

90 Saopštenje Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 4. decembra 1942. god. štabovima 4. i 5. NOU divizije povodom čestitke boraca proleterske divizije borcima Bosanske krajine za njihovo junačko držanje u borbama za Bosanski Novi. 140

91 Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. decembra 1942. god. komandantu Vojne škole NOV i POJ o trajanju oficirskih kurseva i o potrebi održavanja stalne kurirske veze 141

92 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 13. decembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o zauzeću Škrljevite i Sasine, i o borbama u Sanskom Mostu 142

93 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 14. decembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama za oslobođenje Sanskog Mosta 143

94 Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o formiranju Sekcije za ratnu mornaricu 144

95 Pismo naroda glamočkog sreza Vrhovnom štabu NOV i POJ povodom stvaranja AVNOJ-a 144

96 Članak vrhovnog komandanta NOV i POJ o stvaranju Narodnooslobodilačke vojske 145

97 Pismo AVNOJ-u Vrhovnog štaba NOV i POJ o načinu dostavljanja pošte Vrhovnom štabu 146

98 Naredba vrhovnog komandanta NOV i POJ o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova NOV i POJ 147

99 Pozdrav vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, 1. januara 1943. god. boračkom i rukovodećem sastavu NOV i POJ povodom Nove 1943. god. 149

00 Izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 1. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama protiv četnika i domobrana kod Teslića 150

01 Naredba vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, od 2. januara 1943. god. o dodjeljivanju novčane pomoći siromašnom stanovništvu Kozare 151

02 Izvještaj Štaba 2. proleterske divizije od 2. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o razbijanju ustaša i domobrana kod sela Brišnika 152

03 Izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 3. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o rezultatu borbi prilikom oslobođenja Teslića . . . 152

04 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 3. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o namjerama neprijatelja da preduzme ofanzivu na oslobođenu teritoriju 153

05 Obavještenje Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 4. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o održavanju smotre 4. divizije, o narodnom zboru i o upućivanju 2. i 5. krajiške brigade na teren Karana i Kozare 154

06 Govor vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, 7. januara 1943. god. boračkom i rukovodećem sastavu 4. divizije (krajiške) 1. bosanskog NOU korpusa 155

07 Govor vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, 7. januara 1943. god. narodu podgrmečkog kraja 157

08 Izvještaj Štaba 1. bosanskog NOU korpusa od 8. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o koncentraciji njemačke 369. legionarske divizije na sektoru Sisak—Sunja—Dubica 159

39 „Uloga Bosanske krajine u narodnooslobodilačkoj borbi" — članak vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, januara 1943. god. 160

10 Izvještaj Štaba 4. divizije od 14. januara 1943. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o koncentraciji neprijateljevdh jedinica na sektoru Sisak—Sunja—Kostajnica 162

111 Izvještaj Štaba 5. divizije od 18. januara 1943. god. Štabu 1. bosanskog NOU korpusa o snagama neprijatelja u Prijedoru, i namjeräma da preduzmu ofanzivu 164

II

PRVO ZASJEDANJE AVNOJ-a I RAD IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a

112 Naredba vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, od 2. septembra 1942. god. o izboru, strukturi i zadacima narodnooslobodilačkih odbora 165

113 Naredba vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, od septembra 1942. god. o organizaciji pozadinskih vojnih vlasti na oslobođenoj teritoriji 173

114 Direktivni članak Veselina Masleše, člana Centralnog agitaciono-propagandnog odjeljenja pri Vrhovnom štabu NOP i DVJ i CK KPJ, napisan septembra 1942. god. povodom priprema za izbore organa narodne vlasti u oslobođenim krajevima Bosne i Hercegovine 175

115 Uputstvo vrhovnog komandanta NOP i DVJ, druga Tita, od septembra 1942. god. o organizaciji narodne vlasti na oslobođenim teritorijama . . 180

116 Telegram Valtera — Josipa Broza Tita, generalnog sekretara KPJ — od 12. novembra 1942. god. upućen Kominterni 182

117 Poziv na Zasjedanje AVNOJ-a 185

118 Odgovor Kominterne na informaciju da se priprema formiranje Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, od novembra 1942. god. upućen Centralnom komitetu KPJ 186

119 Spisak drugova kojima je upućen poziv na Prvo zasjedanje AVNOJ-a 186

120 Svečana sjednica Prvog zasjedanja AVNOJ-a, 26. novembra 1942. god. u Bihaću 189

121 Prva redovna sjednica AVNOJ-a 27. novembra 1942. god. 201

122 Projekt rezolucije o osnivanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) 239

123 Telegram Valtera — Josipa Broza Tita, generalnog sekretara KPJ — od 29. novemhra 1942. god. upućen Kominterni 144

124 Raspis o osnivanju Zdravstvenog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 244

125 Izvještaj Upravnog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 252

126 Izvještaj o radu Prosvjetnog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a . . . 253

127 Izvještaj Privredno-finansijskog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a . . 254

128 Izvještaj Vjerskog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 257

129 Izvještaj Propagandnog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 258

130 Izvještaj Socijalnog i Zdravstvenog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 259

131 Uputstva nastavnicima-cama za rad u osnovnim narodnim školama . . 262

132 Raspis o odlukama Izvršnog odbora AVNOJ-a donesenim na sjednici od 28. decembra 1942. god. 265

133 Pismo Ekonomsko-finansijskog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a Zemaljskom vijeću Hrvatske 268

134 Nacrt Odluke o mjesnim organima narodne vlasti 271

135 Uredba o Zajmu narodnog oslobođenja 272

136 Poziv na upis Zajma narodnog oslobođenja 275

137 Izjava Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, 8. II 1943. god. 277

138 Proglas AVNOJ-a povodom četvrte neprijateljeve ofanzive 278

139 Protestna izjava Vrhovnog štaba NOV i POJ i AVNOJ-a povodom predaje četiri „liberatora" izbjegličkoj vladi 282

140 Kominike Izvršnog odbora OF od 1. decembra 1942. god. o Prvom zasjedanju AVNOJ-a 283

141 Pismo Edvarda Kardelja od 2. decembra 1942. upućeno sekretaru Centralnog komiteta KPS Francu Leskošeku u Dolomite 284

142 Pismo Edvarda Kardelja od 4. decembra 1942, upućeno Izvršnom odboru Osvobodilne fronte u Dolomite 286

143 Izvještaj Edvarda Kardelja od 7. decembra 1942. upućen generalnom sekretaru KPJ i vrhovnom komandantu NOV i POJ, Josipu Brozu Titu 287

144 Pismo Edvarda Kardelja od 14. decembra 1942. generalnom sekretaru KPJ i vrhovnom komandantu NOV i POJ Josipu Brozu Titu o stanju u Sloveniji 293

145 Izvještaj sekretara Izvršnog odbora OF Borisa Kidriča oko 14. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ o Osvobodilnoj fronti slovenačkog naroda 303

146 Članak Edvarda Kardelja od januara 1943. godine 314

III

PRVI KONGRES USAOJ-a I AKTIVNOST OMLADINE

147 Pismo CK SKOJ-a od 9. novembra 1942. god. rukovodstvima SKOJ-a za Hrvatsku, Bosansku krajinu i Dalmaciju o organizovanju akcije za snabdjevanje boraca toplom zimskom odjećom 318

148 Rezolucija Prve oblasne konferencije SKOJ-a za Bosansku krajinu od 10. novembra 1942. god. 320

149 Pismo sekretara CK SKOJ-a od 17. novembra 1942. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Sloveniju povodom saziva Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije 324

150 Proglas Sazivačkog odbora Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije 325

151 Pismo sekretara CK SKOJ-a od 21. novembra 1942. god. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o zadacima organizacija SKOJ-a u vezi sa Prvim antifašističkim kongresom omladine Jugoslavije . . . 328

152 Pismo Centralnog komiteta SKOJ-a od 23. novembra 1942. god. svim rukovodstvima SKOJ-a i politodjelima brigada o savjetovanju rukovodilaca SKOJ-a iz vojske 331

153 Članak „Omladinske borbe" od novembra 1942. god. o radu Prve krajiške poljoprivredne omladinske radne brigade 332

154 Članak „Omladinske borbe" od novembra 1942. god. o Savezu mlađe generacije 333

155 Izvještaj sekretara CK SKOJ-a od 1. decembra 1942. god. Centralnom komitetu KPJ o stanju organizacije

156 Pismo CK SKOJ-a od 1. decembra 1942. god. rukovodstvima SKOJ-a Hrvatske, Slovenije, Bosanske krajine, Dalmacije, Hercegovine i u vojsci, u vezi sa stanjem kadrova i organizacija 342

157 Pismo CK SKOJ-a od 8. decembra 1942. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Sloveniju povodom Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije 343

158 Pismo CK SKOJ-a od 8. decembra 1942. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Hrvatsku o radu SKOJ-a i Saveza mlade generacije . . . 344

159 Izvještaj Oblasnog komiteta SKOJ-a za Bosansku krajinu od 16. decembra 1942. god. Centralnom komitetu SKOJ-a o sprovođenju akcije zimske pomoći i pripremama za Prvi kongres 348

160 Pismo CK SKOJ-a rukovodstvima SKOJ-a u Hrvatskoj, Bosanskoj krajini i Dalmaciji od 24. decembra 1942. god. o održavanju kursa za zdravstvene pomoćnike 350

161 Rad Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije — od 27. do 29. decembra 1942. god. u Bihaću 351

162 Govor druga Tita na Prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije 353

163 Govor Aleksandra Rankovića na Prvom antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije 355

164 Omladina u borbi protiv fašističkih istrebljivača naroda, referat Rate Dugonjića 357

165 Omladina i sutrašnjica naše domovine, referat Ljubinke Milosavljević 363

166 Iz diskusije delegata 368

167 Stvorimo jedinstvenu antifašističku organizaciju, završni govor Ive Lole Ribara 370

168 Organizaciona rezolucija Prvog antifašističkog kongresa 374

169 Proglas Omladini svih naroda Jugoslavije 376

170 Proglas Omladini porobljenih zemalja Evrope 379

171 Zemaljski odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije 382

172 Pozdravni telegrami 383

173 Zabilješke s Kongresa omladine 387

174 Saopštenje Sekretarijata Zemaljskog odbora USAOJ-a o Prvom kongresu 391

175 Članak iz „Omladinske borbe" od decembra 1942. — januara 1943. god. povodom savjetovanja o radu SKOJ-a u vojsci 393

176 Pismo CK SKOJ-a pokrajinskim komitetima SKOJ-a od 7. januara 1943. god 395

177 Pismo CK SKOJ-a od 7. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Srbiju 397

178 Pismo CK SKOJ-a od 7. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Makedoniju 398

179 Pismo CK SKOJ-a od 7. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Crnu Goru i Boku 399

180 Pismo CK SKOJ-a od 7. januara 1943. god. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Kosovo i Metohiju 400

181 Instrukcija CK SKOJ-a od 14. januara 1943. god. o radu SKOJ-a u vojsci 401

182 Izvještaj o radu Brigadnog komiteta SKOJ-a 3. proleterske brigade Centralnom komitetu SKOJ-a od 16. januara 1943. god. 407

183 Članak „Borbe" od 17. januara 1943. god. o dodjeljivanju prelaznih zastavica Prvog kongresa za pokazane rezultate u radu 409

184 Pismo Sekretarijata Zemaljskog odbora USAOJ-a svim organizacijama USAOJ-a od 21. januara 1943. god. o sprovođenju odluka Prvog kongresa 410

185 Iz Izvještaja Politodjela 2. proleterske NOU brigade Centralnom komitetu KPJ od januara 1943. god. o stanju u Brigadi i radu partijske organizacije 412

IV

NARODNOOSLOBODILAČKI ODBORI, VOJNOPOZADINSKE VLASTI I POLITIČKE ORGANIZACIJE U JESEN—ZIMU 1942/43. GODINE

186 Saopštenje Vrhovnog štaba NOP i DVJ od oktobra 1942. god. o formiranju i osnovnim zadacima Privrednog upravnog odsjeka Vrhovnog štaba . . 414

187 Raspis Komande područja 5. krajiškog NOP odreda od 1. decembra 1942. god. komandama mjesta o njihovoj organizaciji i zadacima na svojoj teritoriji 415

188 Obavještenje referenta saniteta Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. decembra 1942. god. Moši Pijade o radu ljekarske komisije i prijedlog za koordinaciju rada Sanitetskog odsjeka Vrhovnog štaba i Zdravstvenog odsjeka Izvršnog odbora AVNOJ-a 416

189 Naređenje Moše Pijade Komandi mjesta Cazin 11. decembra 1942. god. da na svom području izvrši popis vojnih obveznika 418

190 Izvještaj šefa Privrednog upravnog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. decembra 1942. god. vrhovnom komandantu, drugu Titu, o političkom stanju na području srezova Cazin i Bosanska Krupa 419

191 Obavještenje Moše Pijade Komandi ključko-mrkonjićkog područja 16. decembra 1942. god. o preformiranju Privremenog upravnog odsjeka Vrhovnog štaba u Pozadinski odsjek Vrhovnog štaba NOV i POJ 422

192 Obavještenje šefa Pozadinskog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. decembra 1942. god. da će taj odsjek rukovoditi vojnopozadinskim komandama direktno bez posredništva operativnih jedinica 423

193 Obavještenje Moše Pijade 24. decembra 1942. god. o promjeni naziva Pozadinskog odsjeka Vrhovnog štaba i o nazivima komandi područja na oslobođenoj teritoriji 424

194 Naredba šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. decembra 1942. god. Njome se reguliše upotreba radne snage i prevoznih sredstava za javne radove i potrebe Narodnooslobodilačke vojske 425

'.95 Upozorenje šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. decembra 1942. god. na budnost prema četnicima koji se predaju vojnopozadinskim komandama i narodnim odborima 428

196 Naređenje šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. decembra 1942. god. da svi komandanti područja pripreme izvještaje o problemima svojih područja i prisustvuju zajedničkoj konferenciji u Bihaću ..

197 Upozorenje šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. decembra 1942. god. komandama područja na isključivu kompetenciju Vrhovnog štaba za mobilizaciju radi popune jedinica Narodnooslobodilačke vojske 430

198 Obavještenje šefa Tehničkog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. decembra 1942. god. Štabu operativne zone NOV i PO Hrvatske o stalnom redu vožnje na partizanskoj pruzi Drvar—Mliništa 431

199 Instrukcija šefa Tehničkog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ od decembra 1942. god. o organizaciji i zadacima tehničkih odsjeka pri komandama područja 431

200 Naredba vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 8. januara 1943. god. o izmjenama i dopunama' ranije naredbe Vrhovnog štaba o ustrojstvu i zadacima vojnopozadinskih vlasti 433

201 Naredba vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, od 9. januara 1943. god. o izradi mobilizacijskih spiskova vojnih obveznika 438

202 Referat održan na Skupštini pravoslavnih sveštenika u Srpskoj Jasenici, 15. novembra 1942. god. 439

203 Poslanica srpskog pravoslavnog svještenstva 442

204 Poziv na konferenciju Antifašističkog fronta žena Jugoslavije upućen od Sazivačkog odbora svim organizacijama AFŽ 444

205 Govor Josipa Broza Tita na Prvoj zemaljskoj konferenciji Antifašističkog fronta žena 447

206 Proglas Centralnog odbora Antifašističkog fronta žena Jugoslavije ženama Jugoslavije 449

207 Zapisnik sa sjednice seoskog NOO Muslimanska Gata od 6. novembra 1942. god. 453

208 Zapisnik sa prve sjednice Gradskog narodnooslobodilačkog odbora Bihać od 11. novembra 1942. god. 455

209 Zapisnik sa druge sjednice Gradskog narodnooslobodilačkog odbora Bihać od 15. novembra 1942. god. 456

210 Zapisnik sa prve sjednice NOO sela Todorovo od 27. novembra 1942. god. 459

211 Rezolucija građana Bihaća sa skupštine održane 28. novembra 1942. god. 460

212 Zapisnik sa sjednice Mjesnog narodnog odbora sela Brekovica od 28. novembra 1942. god. 463

213 Pismo Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu 4. decembra 1942. god. Okružnom komitetu Bihać o pripremi partijskog kursa u Bihaću 464

214 Odluka NOO sela Vrnograč o razvodu braka 465

215 Proglas Okružnog komiteta KPJ za Bihać i Cazin od 15. decembra 1942. god. 465

216 Poziv Nurije Pozderca, potpredsjednika IO AVNOJ-a, izbjeglicama muslimanima da se vrate svojim kućama, polovinom decembra 1942. god. 469

217 Zahtjev Ekonomata Komande područja Bihać da se uputi stoka sakupljena za vojsku 470

218 Odluka NOO sela Vrnograč o razvodu braka 473

219 Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Bihać — Cazin od 4. januara 1943. god. 473

220 Komanda mjesta Bihać traži priloge za bolnicu i NOV 479

221 Zahtjev Ekonomata Komande područja Bihać da NOO sela Kralja uputi 10 saonica 480

V

PRILOZI

222 NARODNO OSLOBOĐENJE, organ Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, br. 1, god. I, 1. decembar 1942. god. 481

223 NARODNO OSLOBOĐENJE, br. 2. god. I, 7. januar 1943. god. . . . 483

224 NARODNO OSLOBOĐENJE, br. 3, god. I, 25. januar 1943. god. . . . 501

225 PROLETER, organ Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, godina XVII, br. 16, decembar 1942. god. 511

B I H A Ć K A R E P U B L I K A

Druga knjiga

Izdavač

MUZEJ AVNOJA I POUNJA U BIHAĆU

Redaktor tekstova

MILIVOJE KRIVOKAPIĆ

Omot, korice, oprema

NATAŠA TODOROVIĆ

Tehnički urednik

NATAŠA TODOROVIĆ

Lektor

DRAGAN PAVLOVIĆ

Korektori

VERA RADULOVIĆ, BILJANA DORĐEVIĆ, VERA DURIĆ, GORDANA ROSI, NADA VESIĆ

Prevod sa slovenačkog

STANISLAV PODBOJ

Tiraž 6000 primjeraka

Štampanje knjige završeno jula 1965. godine

u štampariji „KULTURA", Beograd